
HDI
HW 2MOX R

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

LIBRI QUI SUPERSUNT.

VOL. XVI.

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

LIBRI QUI SUPERSUNT,

EX EDITIONE G. A. RUPERTI

CUM SUPPLEMENTIS

NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

INDICE LOCUPLETISSIMO

ET

GLOSSARIO LIVIANO

ACCURATE RECENSITI.

VOLUMEN DECIMUM SEXTUM.

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1828.

LIBER XXVIII.

Cap. I. § 1 *Cum transitu Hasdrubalis, quantum in Italia declinaverat belli*] Loquitur hic de Hasdrubale Amilcaris F. qui, ut præcedenti libro narratum est, Alpes transcendit, conjuncturus se fratri Hannibali. De hoc nimirum transitu Livius intelligit. At quid formidolosius accidit Italiæ, quid magis extimescendum, quid unquam rebus Romanis certius exitium afferre visum est, quam quum in Italiam per Alpes transiret Hasdrubal? Per hujus enim adventum duo bella Punica facta, duo ingentes exercitus, duo prope Hannibales, ut Livii verbis utar. Quomodo ergo 'declinasse' bellum in Italia transitu Hasdrubalis videri potest, quod tum est maxime auctum? Sic enim in omnibus exemplaribus excusis, quæ nobis videre contigit, legitur: *Cum transitu Hasdrubalis quantum in Italia declinaverat belli, &c.* Cupiam hic audire professores hunc locum exponentes. Mihi libet cogitare, in verbo *declinaverat* ingens esse mendum. Habet et vetus volumen depravatam lectionem, nempe *inclaverat*, sive *indaverat*, adeo sunt ambiguæ literæ. Ego vero scribendum arbitror *inundaverat*, quod verbum hic mire quadrat. Franciscus Petrarcha aut Victorinus Feltrensis pro illo *indaverat* fortassis primum substituit *declinaverat*. Id postea Laurentium quoque Vallam, virum in literis prorsus incomparabilem, fallere potuit. Nam aiunt, hunc in restituendo Livio multum operæ sumpsisse. Porro libet hoc erratum propemodum alicui monacho tribuere, qui pro *indaverat* supposuerit hic *declinaverat*, quod *transitum* acciperet pro interitu. Nam Christiana pietas 'transitum Divorum' vocat, mortem intelligens. Huic mendoso loco mederi conatus est doctus aliquis in ed. Eucharii Cervicorni, scribens *quantum in Italiam declinaverat belli*. Rhenan. Quidam emendarunt *in Italia;* sed quam bene, ipsi viderint: *in Italiam* malim. *Glar.* Rhenanus, levissima unius libri conjectura motus, legit *inundaverat*, pro *inclinaverat*, a quo ipse dissentio, non solum quia contra librorum omnium auctoritatem facit, sed etiam quia pulcherrimam sententiam depravat, quæ ex vocibus *declinaverat* et *levatæ* elicitur, quæ translatione a lance sumpta nituntur. Nam quo graviori pondere lanx altera premitur, eo magis contraria levari videtur. Quod idem de Italia quoque et Hispania intelligendum est. *Sigon.* Corrupit hoc initium libri Rhenanus, frivola conjectura deformans elegantissimam sententiam. Ast ejus temeritatem recte retundebat Sigonius. Pal. 1. et vet. ed. *quantum in Italia declinaverat belli.* Pal. 2. *quantum in Italia inclinaverat belli.* Gebh. Andreas, Tarv. Venetæ, Bechar. Ald. Junt. Frob. Savet. *quantum in Italia declinaverat.* Rhenanus inventum in scripto *inclinaverat*, vel *indaverat*, reddidit *inundaverat:* unde Gryphius et Curio *quantum in Italiam inundaverat.* Sigonius tuetur *inclinaverat:* quod nobis quoque in membranis obvium fuit. Sed veterem ed. propugnant Put. Reg. Men. Pal. Voss. cui una litera est addenda, ut sit *quantum in Italiam declinaverat belli:* quemadmodum apud

Ascensium, Moguntinos, Cervicornum jam pridem lectum est. Lib. xxx. cap. 21. 'Quod solliciti erant, omni belli mole in unum belli ducem inclinata, quo evasura esset res.' *J. F. Gron. Quantum in Italia inclinaverat belli* Rec. *quantum in Italia declinaverat belli* Flor. Lov. quinque, Ber. Gaertn. et Hearnii D. qui *quantum in Italia declinaverat res belli* invenit in L. 1. *quantum in Italiam declinaverat belli*, ut Gronov. recte scribendum conjecit, Harl. Hav. et Hearnii N. *declinat in Italiam*, nempe ab Hispaniis, eodem modo dictum est, quo 'avolare Romam,' nempe a castris; de quo vide ad I. 57. § 8. 'avertere in' vel 'ad se;' de quo vide ad VI. 23. § 8. 'amovere in ultima Hispaniæ' XXVII. 20. § 5. 'Declinare ad aliquid' dixit Liv. XXI. 52. 'Ab auctoribus injuriæ ad vindices futuros declinant.' XXXIX. 27. 'Viam nusquam ad mare declinantem.' Quinct. Instit. VII. 2. 'Ad illa declinandum est, non de hoc quæri.' XII. 3. 'Desperata facultate agendi, ad discendum jus declinaverunt.'

§ 2 *Et Hispanias ea tempestate sic habebant Romani*] Pal. 1. *Hispaniæ ea temp. signa hab. Romani.* Gebh. Dele ab initio copulativam, quæ in nullo Gall. neque Voss. aut in optimo Pal. reperitur. *J. F. Gron. Et Hispanias ea temp. sic hab. Romani* Lov. 4. 5. Ber. Gaertn. et Hearnii D. *In Hispania ea temp. signa hab. Romani* Lov. 1. 2. et Hav. *Hispanias ea temp. sic hab. Romani* ceteri mei, cum Hearnii L. 1. et N

§ 4 *Brevi magnum hominum numerum armasset*] Exemtum est vocabulum *hominum* Pal. 1. *Gebh.* Non adparet etiam in Flor. Lov. 1. 2. 3. et Hav. *magnum numerum hominum* legit Gaertn.

§ 5 *M. Silanum cum decem millibus peditum, equitibus quingentis misit*] Pal. 1. *M. Sillanum cum decem milibus seu plus militum, equitibus quingentis misit.* Pal. 3. *M. Sillanum cum X. milibus militum, quingentis equitibus misit.* Gebh. Put. *cum decemiliauoplus millibus militum, equitibus.* Reg. Voss. et Pall. unus *cum decem millibus seu plus militum.* Men. *cum X. milia seu plus militum.* Etiam *seu plus* uterque Petavianus, sed *militum* melior. Pal. alter, *cum X. milibus militum, quingentis equitibus.* Scribe resecta una litera paucisque apicibus mutatis ex optimo *M. Silanum cum decem haud plus millibus militum, equitibus quingentis misit.* Vides, quam nullo coactu ex *liauo* fecerimus *haud.* Vel, *decem amplius*, ut cap. seq. 'Duo haud amplius millia peditum.' Cæterum et hic novum visum est corruptoribus, equites non esse 'milites,' atque hos ab illis separari. Cæsar de B. Gall. v. 7. 'Idoneam tempestatem nactus, milites, equites, conscendere naves jubet.' Ibidem cap. 10. 'Tripartito milites equitesque in expeditionem misit.' Lib. VI. c. 39. 'Hos subsecuti calones equitesque eodem impetu militum virtute servantur.' VII. 28. 'Parsque ibi, quum angusto exitu portarum se ipsi premerent, a militibus, pars jam egressa portis ab equitibus interfecta.' De Civ. II. 42. 'Equites perpauci ex prœlio se recipiunt, milites ad unum omnes interficiuntur.' III. 47. 'Quum ipsi numero militum equitumque præstarent.' Noster lib. præc. c. 38. 'Octo millia Hispanorum Gallorumque et duo millia de legione militum, equitum mille.' Sic ὁπλίτας ἱππεῦσιν opponunt Græci. Plut. in Agesil. p. 600. Καὶ συνέβαινε τῷ Ἀγεσιλάῳ ταχὺ πολλοὺς καὶ πολεμικοὺς ἔχειν ἱππεῖς ἀντὶ ψιλῶν ὁπλιτῶν. Neque aliter exercitum equitatui opponunt. Cæsar Gall. II. 11. 'Exercitum equitatumque castris continuit.' l. VII. c. 61. 'Exercitus equitatusque, equitibus Romanis administrantibus, quos ei negotio præfecerat, celeriter transmittitur.' Noster XXX. 36. 'Pars exercitus cum omni equitatu.' XL. 52.

in tabula M. Æmilii Regilli, 'Exercitu omni, equitatu, elephantisque.' *J. F. Gron.* Vulgatum, quod ante Gronov. edebatur, superest in Lov. 2. Ber. Rec. Gaertn. et Hearnii D. Neque aliter ejus L. 1. nisi quod corruptius *peditibus*, pro *peditum*, legat. *Cum decem millibus seu plus militum* Flor. Cant. Lov. 1. 3. 4. Harl. et Hearnii N. *cum decem millibus militum* Lov. 5. et Hav. Sed veram scripturam ex Put. vestigiis Gronovium restituisse credo. *Milites* pro peditibus poni, et equitibus obponi, etiam dictum est ad XXVI. 19. § 10.

§ 6 *Inpediebant autem et asperitates*] *Præpediebant autem eum et asp.* Brancal. Latinii. Si plures accederent codd. non displiceret illud *præpediebant.* Est enim Livio inprimis amatum verbum. Supra VII. 36. 'Pavore præpediti nec arma inpigre capere poterant.' VIII. 38. 'Sine modo, inquit, se præda præpediant.' IX. 6. 'Pudor præpediebat.' cap. 14. 'Ni respectus equitum sexcentorum præpedisset animos.' XLIV. 45. 'Dicere incipientem quum lacrimæ præpedissent.' De verbo 'præpedire' vide Nic. Heins. ad Nason. Her. XIV. 18. et Trist. I. 3. 42. Adde Cortium ad Sall. Jug. c. 28. § 5.

Angustiæ saltibus crebris, &c. inclusæ] Fortassis *inclusum*, vel *inclusos*: nam 'angustias saltibus inclusas' non facile vel apud Livium, vel apud alios repertum iri credo. Livius IX. 3. 'Ad Furculas Caudinas inter duos saltus clausos esse exercitus Romanos.' Curtius VI. 3. § 16. 'Non Ciliciæ fauces et angustiæ (nos) includunt.' Si *inclusæ* abesset, *angustiæ saltibus crebris* defendi posset noto usu ablativorum absolutorum. Sed omnes scripti eam vocem videntur habere. *Duk.*

§ 8 *Hæc stationibus, vigiliis, omni justa militari custodia tuta et firma esse*] *Ea stationibus, vigiliis, omni justa* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. antiqq. *ea stationibus, vigiliisque, cum omni justa* Lov. 1. *ea stationibus, vigiliis, omnique justa* Ber. Mox § seq. *adgredienda esse ratus* Ber. et edd. ante Frob. qui a. 1535. τὸ *esse* omisit, adstipulantibus reliquis meis.

CAP. II. § 1 *Confragosa loca et obsita virgultis tenebant colles*] Non dubium est, quin *tenebant* de hostibus dicatur. Sed non minus confragosa est hæc oratio, quam loca illa fuisse dicit Livius. Potest quidem quodammodo expediri ea ratione, quam Sanctius Min. IV. 4. in ellipsi voc. *ens*, et ibi Perizon. ostendunt. Sed malo *obsitos virgultis* legere, quam eo decurrere. Vide ad I. 14. § 7. *Duk.* *Obsiti virgultis* Flor. et Cant. Eamdem lectionem Crevier. in Put. invenit, et probavit hoc sensu: obsiti virgultis colles tenebant, sc. regionem; hujus terræ faciem obtinebant. Eodem modo, quo cap. præced. dixit, 'læva Celtiberos, dextra Punica tenere castra.' Si tamen codd. accederent, non displiceret Dukeri *obsitos virgultis tenebant colles*, nempe hostes, repetita voce ex præcedenti. *Obsitis* est in Flor. a m. sec.

§ 2 *Ibi in cava valle, atque ob id occulta, considere militem*] Pal. 3. *ob id incultum.* Mox Pal. 1. omittit τὸ *interim.* Gebh. Malim *atque ob id occultum considere militem.* J. F. Gron. *Occultum militem*, ut VII. 34. 'Vadit occultus per saltum:' et IX. 31. 'Ingens hostium exercitus itinera occultus insederat.' Nec tamen in recepta scriptura quidquam vitii est. Vallis, quæ cava est, ob id ipsum etiam *occulta* dici potest. Curtius VII. 11. § 18. 'Occultas subjectasque ipsis valles rimantes.' *Duker.* Lib. X. c. 14. 'Non fefellere ad Tifernum hostes, in occulta valle instructi.' XXI. 32. 'Adparuerunt inminentes tumulos insidentes montani: qui si valles occultiores insedissent.' Mox *interim* exsulat etiam a Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. et Hav.

§ 3 *Mille passuum aberant, quum ab hoste conspecti sunt*] Pal. 1. *milleque passibus aberant.* Deinde Pall. 2. et 3. *cum ab hostibus conspecti sunt.* Gebh. *Milleque passuum* Voss. Lov. quinque, et Hav. *mille passum* Flor. a m. pr. *mille passibus* a m. sec. Nihil muto. Vide ad v. 26. § 5. Tum *ab hostibus* Lov. 5. Sed vide ad v. 50. § 2. Mox *et Mago* edidit primus Jac. Gronov. quum priores omisissent copulativam. Gronovio cum Hearnii L. 1. adsentiuntur omnes mei præter Ber. a m. pr. et Gaertn. qui priscis edd. adhærent.

§ 4 *Erant autem in Celtiberico exercitu quatuor millia scuta*] Tu vide ne *scutatorum* sit legendum : nam paulo post 'Celtiberorum,' inquit, 'scutatis cæsis.' *Sabell.* Quidam *scutata,* pro *scutatorum,* reposuerunt, quod et ipsum non placet. Notavit hoc etiam Sabellicus. *Glar.* Pall. 2. et 3. *in Celtiberorum exercitu.* Gebh. *Celtibero exercitu* Mss. Tum Put. *scutata et:* Voss. *scuta et.* Lege *scutati et ducenti equites.* J. F. Gron. *In Celtiberorum exercitu* primum adparuit in ed. Froben. 1535. pro quo Jac. Gronov. *Celtibero* substituit, quemadmodum non modo edd. priores præferunt, sed etiam cum Hearnii L. 1. et N. omnes mei, nisi quod *Celtiberum exercitu* sit in Lov. 4. et Harl. Ita *Celtibero bello,* pro *Celtiberico,* est in uno cod. XXII. 22. § 4. 'exercitus Astur' apud Sil. Ital. I. 252. ubi alia vide: 'terra Italia,' de quo vide ad Livii XXV. 7. § 4. Deinde *quatuor millia scuta* Lov. 3. et Ber. cum priscis edd. *quatuor scuta* Gaertn. *XL. scuta* Voss. Lovel. 1. 2. 4. Hav. Hafn. et Hearnii L. 1. *XL. scutata* Flor. a m. pr. *XL. scutati* a m. sec. Harl. et Hearnii N. *quatuor millia scutati* Gronovius conjicit. Vide ad XXXVII. 39. § 12.

Et id ferme, quod roboris erat, in prima acie locat] Hæc clausula, pronomine *quod* expuncto, (neque enim in veteri volumine habetur,) per parenthesin est legenda hoc modo: *hanc justam legionem (et id ferme roboris erat) in prima acie locat.* Rhen. Pall. 1. 3. et vet. ed. *et id ferme, quod roboris erat.* Tum Pal. 3. *in primam aciem locat.* Gebh. Plerique codd. adstipulantur vett. edd. At cum Rhenano facit Flor. Vide ad XXVII. 1. § 2.

Levem armaturam in subsidiis posuit] Reposuimus *cæteros, levem arm.* appositive. *Rhenan.* Mss. *cæteram levem armaturam,* non *cæteros.* J. F. Gronov. Primis editionibus adsentitur Ber. *ceterum levem armaturam* Lovel. 1. 2. Harl. et Hav. *ceteram levem armaturam* Lov. 3. Voss. et Hearnii L. 1. *ceteros, levem armaturam* Flor. Cant. Lovel. 4. 5. et Gaertn. Eamdem se lectionem in Put. invenisse, Crevier. testatur. Miror itaque Gronov. hic ex suis Mss. *ceteram* edidisse. Alteram lectionem revocavi. Præterea *insidiis posuit* Flor. a m. pr. et Cant. *in insidiis posuit* Flor. a m. sec. Voss. Lov. 1. 2. 3. et Hav.

§ 5 *Vixdum in egressos vallo Romani pila conjecerunt*] Mire hic variant codd. *vixdum ingressos vallo eos Romani* Flor. a m. pr. *vixdum egressos vallo in eos Romani* a m. sec. et Ber. *vixdum vallo in eos Romani* Lov. 2. *vixdum ingressos vallo in eos Romani* Lov. 4. *vixdum egressus vallo in eos Romani* Harl. *vixdum ingressus vallum eos Romani* Lov. 1. et Voss. inter versus. An forte legendum? *vixdum in egressos vallum Romani.* Livium verbo 'egredi' sæpe casum quartum junxisse, videbimus ad XXIX. 6. § 4. Paullo ante *educeret e castris* Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. et edd. ante Froben. 1535. Ita interdum Livium loqui, videbimus ad XXXVII. 30. § 9. Verum et alibi in hac locutione præpositionem omittit. Ita hoc lib. c. 14. 'Prior semper Pœnus copias castris educebat.' XXX. 5. 'Educerent castris legiones.' Eligant igitur lectores, quid malint.

§ 6 *Inde ad emittenda ipsi consurgunt*] Vet. lib. *ad remittenda:* probe.

Sigon. *Remittenda* ab Sigonio est. Put. Pet. Reg. Men. Pal. *ad mittenda.* J. F. Gronov. Ita et omnes mei cum Hearnii L. 1. et N. Vide ad VI. 8. § 3.

Conferti, ut solent, densatis excepissent scutis] Lipsius Poliorc. I. 5. scribit, Romanos non nimis sæpe in pugnando testudine usos esse, quia ordines non divellebant, et unum profert exemplum ex Ammiano. Aliud indicant hæc verba Livii, *ut solet.* Mirum tamen est, si hic Romanis mos erat in prœliis, eum tam raro memorari. De oppugnationibus urbium obvia sunt exempla. Sed dici potest, quum in prœlio densabantur ordines, simul densata fuisse scuta, atque ita testudinem factam. XXX. 34. 'Densatis ordinibus in cornua ejecere.' XXXIII. 8. 'Simul et densari ordines jussit, ut vir viro, arma armis jungerentur.' *Duk.* *Romani confertim* Voss. Lovel. 2. 3. et Hearnii L. 1. *confertim Romani* Lov. 1. 5. Harl. Ber. et edd. ante Aldum: *conferti Romani* Gaertn. et Hav.

Pes cum pede conlatus] Pal. 3. *pes pede collatus.* Infra c. 33. 'Gladios nudant, et collato pede res cœpta geri est.' *Gebhard.* *Pes pede collatus* etiam Lov. 2. quod dictum videri potest, ut 'castra castris conferre,' de quo vide ad X. 32. § 5. Sed nihil muto. I. 33. 'Exercitus Latinus cominus cum Romanis signa contulit.'

§ 7 *Asperitas locorum et Celtiberis*] Τὸ *et* deest in Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Berol. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. vett. quod primus addidit Froben. 1535. Mox *inique ademerat Romanis* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Hafn. et Hav. manifesta scribarum aberratione, qui disjungenda conjunxerunt.

§ 9 *Id ad cædem eos, velut vinctos, præbebat*] Hæ duæ voces *id ad* erant omissæ in exemplari Spirensi: defectum indicabat lacunula vacua. Fortasse melius esset reponere *et ad cædem eos,* quod mihi magis probaretur. *Rhenan.* Vet. lib. *id ad cædem eos.* Sigon. Concinunt Flor. et omnes alii mei, cum Hearnii Oxonn. Præterea *velut victos* Lov. 4. Vide ad XXX. 12. § 7. *Velut junctos* Lov. 2. Vide ad V. 7. § 2.

§ 11 *Duo haud amplius millia peditum*] Vet. lib. *haud amplius tria millia ped.* Sigon. Cum vet. lib. Sigonii facit Hearnii D. *duo amplius millia peditum* ejusdem L. 1. *duo aut amplius millia peditum* Voss. Lovel. 1. 2. 3. 5. Harl. Berol. et edd. Rom. 1472. ac Parm. sollemni et vel centies in Mss. Livii obvio librariorum errore. Quare, ne tædio sim, exempla non adscribam. Similiter scribæ etiam in aliis lapsi sunt. Vide Davis. ad Cic. Tusc. I. 26. Pier. ad Virg. Æn. IV. 502. vir. doct. in Obs. Miscell. tom. I. p. 13. et quæ notavi ad Silii XVI. 88. *Haud amplius duo millia peditum* Lov. 4.

Cum Magone effugerunt. Hanno, alter imperator] Quos Livius conjungit, separat poëta Silius XVI. 25. dum ait, 'Jam Mago exutus castris agitante pavore,' &c. *Modius.*

§ 12 *Celtiberi, novus miles, in proximas dilapsi silvas*] Pal. 3. *delapsi.* Gebh. *Celtiberi, novi milites* Branc. Latinii. Male. Supra XXI. 21. 'Petiit, ut Afri in Hispania, Hispani in Africa, melior procul ab domo futurus uterque miles, stipendia facerent.' XXXIX. 1. 'In Liguribus gerebant bellum. Is hostis velut natus ad continendam Romanis militarem disciplinam erat.' Præterea male *delapsi* etiam Lov. 4.

§ 13 *Nequaquam tantum conflatum bellum*] Pall. 1. 3. et vet. ed. *tantum jam conflatum.* Pal. 2. *nequaquam jam conflatum.* Gebh. Illud *jam,* quod in uno tantum deest Ber. omiserat operarum errore ed. Paris. a. 1573. sed eamdem particulam restituit Gruter. in postrema ed.

Obpressum erat] Et hoc quoque in *oppressa* mutarunt, ut referant ad 'materiam belli.' Potest tamen *op-*

pressum referri ad 'conflatum bellum.' Lector judicet, num oratio hiet, cui deesse aliquid propemodum mihi persuasi: quidam *oppresserat* legunt. *Glar.* Pall. tres ingerunt *oppressa erat:* vetus ed. *oppressum erat.* Gebh. Crimen ridiculum editorum, qui non animadverterunt, nec sensum nec grammaticen ferre, ut *oppresserat* sine casu accusandi ponatur. Repone ex Put. Men. tribus Pall. *oppressa erat.* Vetus ed. *oppressum erat:* quod putat Glareanus referri posse ad 'conflatum bellum.' Idem alterius lectionis, quam nos dedimus, meminit, tamen vir bonus jubet judicare lectorem, num oratio hiet, cui deesse aliquid, propemodum sibi persuaserit. *J. F. Gronov. Oppresserat,* quod crimen ridiculum editorum vocat Gronov. error est operarum, primum commissus in ed. Froben. 1535. et a reliquis editoribus servatus usque ad Gronov. Ita etiam scribæ errarunt in Lov. 3. 4. et Rec. Similiter autem sæpe peccarunt librarii. Vide ad XXIII. 29. § 16. *Oppressum erat* legunt Ber. a m. pr. et Gaertn. cum edd. principibus; pro quo demum *oppressa erat* Aldus substituit, probantibus reliquis meis, et omnibus Hearnii Oxonn.

§ 14 *Si nihil jam etiam ipse cunctando*] Vet. lib. *si nihil eam ipse cunctando.* Sigon. Firmant nostri, quod Sigonius, *si nihil eam ipse cunctando moratus esset.* J. F. Gronov. Similiter tantum non omnes mei cum Hearnii L. 1. et N.

§ 15 *Pœnus, quum castra tum forte ad sociorum animos in Betica continendos in fide haberet*] Auctoritatem secuti Ms. codicis sic restituimus: *Pœnus, quum castra sua forte in Betica ad sociorum animos cont. in fide haberet.* Rhenan. Græce Βαῖτις et Βαιτική. Ergo *Bætica.* Sigon. Nihil in hac lectione, nisi ordinem, mutat Pal. 3. *castra sua forte in Bætica ad sociorum animos continendos.* Sed ordinem quoque tuetur vet. ed. Contra Pal. 1 *castra tum forte ad sociorum animos in Bætica continendos.* Pal. 2. *Pœnus tum castra tum forte in Bætica ad soc animos cont.* Gebh. Mirum, ni aliena habuerit. Nostri *Pœnus, quum castra tum forte ad sociorum,* non *sua;* quod mutavit Rhenanus. Scribe *Pœnus, qui castra tum forte.* J. F. Gronov. Verba hoc ordine posita obscuritate nonnulla laborant. Eam tollit scriptura librorum, qui habent *in Bætica ad soc. animos cont. in fide.* Vide Hearnium. *Duk. Castra sua forte ad soc. animos* Lov. 3. Ber. Rec. et edd. ante Aldum: *castra tum ad soc. animos* Hav. *castra tum forte ad soc. animos* ceteri mei cum Hearnii N. *castra tum forte ad aliquot soc. animos* Hearnii L. 1. Deinde *in tecta continendos* Haverk. *in Utica continendos* Hearnii L. 1. Primo scriptum fuerat *in Vetica* sollemni literarum *B.* et *V.* commutatione, de qua dictum est ad v. 24. § 5. id autem in *Utica* corrumpere pronum est. Recte etiam Sigon. *in Bætica,* quomodo non modo Græci scribunt, sed omnes fere lapides literati, nisi quod in uno apud Grut. CLXVIII. 4. sit BETICAM. Denique *forte in Bætica ad sociorum animos,* mutato verborum ordine, edd. Basil. 1554. et Sigonii, quas aliorum ita legentium nomine indicavit Hearnius. Omnes enim scripti et reliqui excusi vulgato ordini adhærent. Alterum tamen clarius esse verum puto. Mox *et fugæ, quam itineris modo* Lov. 1. Sed reliqui nihil mutant.

§ 16 *Ceterum, quoad continuisset exercitum, propositum bello se fore ratus, antequam freto Gades trajiceret, exercitum omnem passim in civitates divisit*] Si quis hunc mihi locum exposuerit, illum Œdipum vocabo: quid enim sequitur, quod ad ista verba attineat *quoad continuisset exercitum?* Multum miror, cur ita veteribus illis, nempe Victorino Feltrensi, Petrarchæ, Aleriensi pontifici, quoties locum ali-

quem non satis assequerentur, de suo quidvis addere libuerit. Et quamvis hic decem dictiones infulserint, nihilominus mutila adhuc est sententia. Hic tamen locus asterisco notandus erat, non is, qui paulo post sequitur, in ed. Asulanica ea nota signatus, quum bene habeat. In volumine scripto tantum legitur, *Cæterum quoad cont. exerc. omnem passim in civitates dimisit*. Dicam quid mihi tandem in mentem venerit, quum diu hic hæsissem. Suspicor ista verba *quoad continuisset* prorsus esse depravata, ac scribendum pro illis *quod aciem renuisset*. Nam sic constabit sententia: *Cæterum, quod aciem renuisset, exercitum omnem passim in civitates dimisit.* Sensus est: Asdrubal detrectabat confligere cum Scipione, et ideo passim exercitum in civitates dimisit, non *divisit*. Considera, lector, quantum sibi quidam permiserint in auctoribus restituendis, imo depravandis. Non sufficiebat hic mendum exemplaris scripti, nisi plura assuerentur, *οὔτε γῆς οὔτε οὐρανοῦ ἁπτόμενα*, quemadmodum Græcis est in proverbio. Hæc licentia Plinianos quoque libros nobis perdidit, quos mendosissimos hactenus fuisse, quibusdam persuaderi non potest. *Rhenan.* Lectionem exagitatam a Rhenano reponendam censeo. Est enim in omnibus vett. quos legi, libris sic: *Cæterum, quoad cont. ex., propositum bello se fore ratus, antequam freto Gades trajiceret, exercitum omnem passim in civitates dimisit*. Sensus est, Asdrubalem timuisse sibi magis, si exercitum continuisset, quam si dimisisset. Est autem sententia illa, quæ est in epistola Cœlii VIII. 10. 'Nam de vita, si paratior ab exercitu esses, timuissem: nunc hæc exiguitas copiarum recessum, non dimicationem mihi tuam, præsagiebat.' *Sigon.* Vulgatam lectionem adversus Rhenanum vindicant Pall. tres, et vet. ed. nisi quod in Pal. 1. exstet *divisit*, et in Pal. 3. *trajecit*. Gebh. Fraudi Rhenano fuit, quod in codicem mutilum incidit. Itaque merito hæc tuetur Sigonius, nostris etiam omnibus adfirmata. Restat, ut genus loquendi explicemus. *Propositum*, intellige instar scopi, quem non desinat petere Scipio. Ceterum Put. Voss. *in civitates divisit*, non *dimisit*. J. F. Gron. Recte viri docti hunc locum defenderunt contra Rhenanum, qui, ut Gronov. monuit, incidit in cod. neglegentia librarii corruptum. Ejus autem aberrationi ansam præbuit repetitio vocis *exercitum;* unde factum est, ut semel cum omnibus mediis omitteretur: quales errores in Mss. frequentissimos esse, dictum est ad IX. 11. § 11. Certe omnes nostri codd. verba a Rhenano ejecta constanter retinent. Recte etiam Gronov. vindicat adversus eumdem Rhenanum *divisit*, quod servant Florent. Lov. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. et Hearnii L. 1. Infra l. XXXVII. c. 45. 'Consul in hiberna exercitum Magnesiam ad Mæandrum et Tralles Ephesumque divisit:' ubi plura vide. Solent autem hæ voces in Mss. commutari. Vide ad IX. 27. § 7. Sigonium ad Liv. XLIII. 9. § 2. Tennul. ad Front. IV. 1. 45. Burm. ad Phædri IV. 24. § 18. et quæ notavi ad Silii II. 96.

CAP. III. § 1 *Dissipatum passim bellum, et circumferre*] *Τὸ passim* ab se repudiant Pal. 1. et vet. ed. sicut Pal. 1. *τὸ et*. Gebh. Illud *passim* deest etiam in Ber. et omnibus ante Aldum edd. At, voce addita, *dissipatum jam passim bellum* legit Lovel. 2. Tum *et* exsulat etiam a Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. et Harl. Mox *diuturni*, pro *diutini*, Lov. 2. Vide hoc lib. ad c. 24. § 6.

§ 2 *Cum decem millibus peditum, et mille equitum*] *Cum XX. millibus ped.* Hearnii D. Tum *et mille equitibus* Ber. a m. sec. *equitibus mille* Lov. 3. Male. Vide ad XXI. 61. § 1. *Cum*

decem millibus peditum equitum Flor. *cum decem millibus peditum equitumque* Voss. Lov. 1. 2. 4. et Harl. Forte scribendum *cum decem millibus peditum, mille equitum,* sine copulativa: unde *mille,* hac nota ∞ librariis incognita perscriptum, excidit; ut sæpe evenisse videbimus ad XXXIX. 42. § 3. Paullo ante *ne hostibus tamen* Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Frobeniana a. 1535. antiquiores. *Ne hostibus tantum* Lov. 3. sollemni scribarum aberratione. Vide ad IX. 12. § 6.

Urbem, quam Oringin barbari adpellabant, mittit] Vet. lib. *urbem* (*Origin barbari appellabant*) *mittit.* Hujus meminit Plinius III. 1. *Sigon.* Pal. 1. et vet. ed. *Orongin.* Pal. 3. *Oroncin.* Pal. 2. vero, excluso provocabulo *quam, urbem* (*Origin barbari appellabant*) *mittit.* Gebh. Put. Reg. Pal. jubent exigi τὸ *quam,* more Livii: *urbem, Oringin barbari appellabant, mittit.* J. F. Gron. Τὸ *quam* non adparet etiam in Flor. et Cant. Vide ad XL. 57. § 3. Tum *Orongin* Flor. Cant. Voss. Lov. 3. Harl. Hafn. Colbert. Doujatii, Hearnii N. et edd. Ascensiana a. 1513. priores. *Orongim* Hav. *Orogin* Lov. 2. 5. et Gaertn. *Orongem* Hearnii L. 1. *Orocim* ejusdem D. *Orocin* Rec. *Orengin* Lovel. 4. *Oroncin* Regiorum unus, *Oroginam* Branc. Latinii. Doujatius eam esse existimat, quæ male Plinio vocatur 'Oningis' III. 1. quamque Liv. XXIV. 42. 'Auringen' vocavit. Deinde *appellant* Hav. quomodo etiam Sigon. edidit. Sed reliqui stant pro altera lectione.

§ 3 *In Melessum finibus est sita, Hispanæ gentis*] Hic verborum ordo est in codice vetusto: *Sita in Melessum finibus est.* Rhenan. Non ferme reperias apud scriptores vel *Oringis,* vel *Mesessum* nomen in Hispaniis, etiamsi cum tempore nomina mutata sint. Quidam *Melissum* emendarunt. Sed nec id compertum habent. *Glar.* Libri scripti *Messe[...] sum, Mesessum, Mæssessum.* Put. *Ma[...] sessum.* Unde Rubenius conjicit *Ma[...] siensium:* nam *Massia* Stephano χ[...] ρα ἀποκειμένη τοῖς Ταρτησίοις. Poly[...] bius in secundo fœdere Romanoru[...] et Pœnorum III. 24. Τοῦ Καλοῦ ἀκρω[...] τηρίου, Μαστίας, Ταρσηΐου, μὴ λῃΐζεσθ[...] ἐπέκεινα Ῥωμαίους. Forte Μασσίας, Τα[...] τήσσου. Sed et *Hispanæ gentis,* no[...] *Hispaniæ.* J. F. Gronov. Similes va[...] rietates, quales Gronov. notavit, m[...] hi etiam in libris meis obviæ fuerunt insuper autem *Mæsersum* legit Bra[...] cal. Latinii: *Mesenssium* Regioru[...] unus apud Doujat. *Moncensium* Hea[...] nii L. 1. *Mæssensium* Harl. *Mesensi[...] um* Lovel. 4. Rubenii conjectura[...] *Massiensium* probat Doujatius. A[...] simul miratur, Gronovio in suspicio[...] nem venisse, cum 'Massia' et 'Tar[...] tesso' Hispaniæ urbibus easdem es[...] se 'Mastiam' et 'Tarseium' a Po[...] lyb. memoratas. Has enim Africa[...] urbes esse, promontorium Pulchrum his locis tamquam vicinis adjunctum ostendere. In eo adsentior Doujatio quod, licet plures viri docti per 'Ma[...] stiam' et 'Tarseium' intelligant 'Massiam' et 'Tartessum,' existi[...] mem tamen locum Polybii nulla emendatione indigere. Certe Mastiam et Tarseium memorat Stephanus Byz. Μαστιανὸς, ἔθνος πρὸς ταῖς Ἡρακλείαις στήλαις. Ἑκαταῖος Εὐρώπῃ. Εἴρηται δὲ ἀπὸ Μαστίας πόλεως. Et postea: Ταρσήϊον πόλις πρὸς ταῖς Ἡρακλείαις στήλαις. Πολύβιος τρίτῳ. Τὸ ἐθνικὸν ἔδει Ταρσηΐτης ἢ Ταρσηϊώτης. In Polybio nihil mutandum esse, præsertim ultimus locus evincit; unde constat, jam Stephani ætate Ταρσηΐου in Polybii exemplaribus scriptum exstitisse. In eo vero a Doujatio dissentio, quod *Mastiam* et *Tarseium* Africæ urbes crediderit, quas Hispaniæ urbes fuisse potius mihi persuadeo. Certe, *Mastiam* non in Africa, sed in Europa sitam fuisse, fidem facere potest, quod Hecatæus apud

Steph. Mastianorum in Europa meminisse dicatur. Et quidem 'Mastiani' Hispaniæ populi memorantur apud Polyb. III. 33. ubi recensens Hispaniæ populos, ex quibus milites lectos Hannibal, Romanis bellum inlaturus, in Africam misit, inquit, Ησαν δὲ οἱ διαβάντες εἰς τὴν Λιβύην Θερσῖται, Μαστιανοὶ, πρὸς δὲ τούτοις, ὀρεῖται Ἴβηρες Ὀλκάδες· ubi pro Θερσῖται legendum censerem Ταρσηῖται, nisi Θερσῖται, populus Hispaniæ, obcurrerent apud Steph. ea voce. Memorantur etiam Mastiani apud Steph. in vocibus Ἰβηρίαι, Μαινόβωρα, et Μολύβδανα, sed Μαστιηνοὶ vocantur. Huic sententiæ adversari videtur alius locus Steph. v. Ἐλβέστιοι· ex quo Berkel. ibid. statuit, Mastianos sitos esse in Africa. Sed recte Holsten. ad eumdem locum monet, ex truncato ac mutilo loco nihil certi colligi posse. Ipse etiam Berkel. postea sententiam mutasse videtur ad Stephan. in v. Ἰβηρίαι et Μαινόβωρα. Vide etiam Voss. ad Melam II. 6. Ceterum *Hispaniæ gentis* est in edd. antiqq. usque ad Aldum, qui *Hispanæ* emendavit. Priorem deinde errorem revocarunt Basileenses 1539. isque per reliquas edd. ad Gronov. usque propagatus est, licet interim Sigonius *Hispanæ* revocasset. *Hispaniæ gentis* ex Mss. præferunt Lov. 2. 3. 5. et Hav.

Ager frugifer] Pal. 1. *fructifer*. Statim idem codex, *argentum etiam incolæ fodiunt in eam*. Gebh. *Fructifer* etiam Flor. Lov. 1. 2. 3. 5. Hafn. et Haverk. Simili varietate 'frugiferæ materiæ' est in Msto Sangerm. Colum. IV. 21. ubi vulgo editur *fructiferæ*. Sed vocem 'fructifer' nondum me apud Livium legere memini. At 'frugiferum' obcurrit in Præfat.

Ea arx fuerat Hasdrubali] Reposuimus juxta fidem antiqui voluminis, *ea arx fuit Asdrubalis ad exc. circa in med. pop. faciendas*. Quæ particula *in* hactenus desiderata fuit in exemplaribus vulgatis. Corrector accepit *circa* hic, ut esset præpositio, quum sit adverbium, hoc est in circuitu, et propterea particulam *in* expunxit. *Rhen*. Vet. lib. *Asdrubali*, quod magis probo. *Sigon*. Pal. 1. *ea arxque fuerat Hasdrubali ad exc. circa med. pop. fac.* Pall. 2. et 3. *ea arx fuit Hasdrubalis ad exc. circa med. pop. fac.* Gebh. *Arxque fuerat* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. *in eaque arx fuerat* Hav. *ea arx fuerat* Flor. Cant. Lovel. 5. Harl. et Ber. Deinde *Hasdrubalis* Lov. 4. et Harl. Sed reliqui melius *Hasdrubali*. Mox *in*, additum a Rhenano, deficit in Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav.

§ 4 *Priusquam circumvallaret urbem*] *Vallaret* Voss. Lovel. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. et edd. ante Aldum. Sed optimi stant pro recepta scriptura. Supra IV. 9. 'Firmiore se munimento ab Romanis circumvallatos, quam a se urbem, viderent.' X. 35. 'Nec dubium esse, quin castra circumvallaturi essent.' XLIII. 19. 'Circumvallato oppido, aggerem a parte superiore ducere instituit.' Mox *amicitiam prius, quam vim*, pro *potius*, Harl. Vide ad IX. 14. § 16.

§ 5 *Fossa duplicique vallo circumdata urbe, in tres partes exercitum divisit*] Codicem veterem sequendo sic castigavimus et distinximus: *duplicique vallo circumdat urbem: in tres partes exerc. dividit*. Rhenan. Pall. 2. et 3. *circumdat urbem:* quibus tamen non auscultavimus, quippe vulgatæ patrocinante Pal. 1. et insuper antiq. ed. *Gebhard*. *Circumdat urbem* unus Hearnii L. 1. Reliqui vulgatum servant. Contra a Rhenano *dividit* substituente dissentiunt Voss. Lov. 2. Gaertn. et Ber. vulgatam lectionem defendentes. Ceteri cum ipso faciunt, ac probant *dividit*.

§ 7 *Et jam, qui erexerant ad murum scalas*] Scripsimus *etiam*. Rhen. *Etiam qui erexerant* Lov. 3. 5. Gaertn. et

Hav. Vide ad xxxix. 10. § 10. et mox § seq. id etiam invenisse librarii Lov. 1. et 2. videntur, qui tamen *et erexerant*, pro *et*, id est *etiam*, dederunt. Vide ad xxii. 47. § 9. Sed optimi vulgatum tuentur. Tum *ad muros* Harl. et Hearnii D.

Furcis ad id ipsum factis] *Ad ipsum factis* Ber. a m. pr. et edd. quædam ante Ascensianam 1513. De 'furcis' vide Lipsium Poliorc. v. 1. De 'lupis' autem, quorum Livius mox meminit, ibid. dial. 5. et in addendis. Adde Turneb. Adv. xi. 28. quæ loca etiam Crevier. consulenda monuit.

§ 8 *Et jam eo superare hostem, quod ex muro pugnaret*] Scripsimus *etiam*. Rhen. Vet. lib. *et jam*. Sigon. *Etiam* legunt Lov. 2. Hav. et duo codd. Crevier. qui alteram lectionem minus commodam existimat. Quod autem addat, sic habere plerasque edd. sciendum est non alias ita legere, quam quæ prodierunt inter an. 1535. quo Rhenanus ita emendarat, et an. 1555. quo Sigonius *et jam* revocavit, quæ vix novem vel decem sunt; quum reliquæ et priores et recentiores *et jam* servent. Vide ad § præc. Ceterum *eos superare hostem, quod* Lov. 4. Ber. a m. sec. et Hav. Sed τῷ *eos* ultima litera adhæsit ex principio sequentis. Vide ad xxviii. 25. § 2. *Eos superare hostem, qui* Lov. 2.

Prima recepta, urbem est adgressus] Pal. 2. *prima refecta urbem est ingressus*. Gebh. *Ingressus* per errorem librarii exhibet etiam Lov. 1.

§ 9 *Tantum pavoris injecit fessis*] *Tantum pavorem* Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum, qui *tantum pavoris* substituit, consentientibus aliis Mss. Et id mutare nihil adtinet: est enim vere Livianum. v. 26. 'Tantumque inde pavoris Faliscis injectum est.' xxxiv. 27. 'Quum terra marique tantum belli circumstaret tyrannum:' ubi plura vide. *Adjecit* Harl. et Hav. Mox *ut oppidani*, omissa media vocula *et*, Voss. Lov. 1. 3. Harl. et H Sed vide ad ii. 44. § 3.

Relictis stationibus in unum se c geret] Addidimus accusativum *loc* qui est in libro scripto. *Rhen.* Τὸ *cum* invitis nostris adlevit Rhenan oblitus illud Maronianum, Ecl. vii 'Compulerantque greges Corydon Thyrsis in unum.' Lib. iv. cap. 'Quæ si in unum conveniant, Deorum opibus, quin obruatur R mana res, sisti posse.' xxxii. 12. 'I misitque suos per omnia juga vall que, qui palatos in unum colligeren *J. F. Gronov.* *In unum locum se col geret* etiam Hearnii L. 1. Ita ' unum locum conferre' Livius di vii. 37. 'in unum locum congregar xxxviii. 27. 'in unum locum contr here' xxxix. 30. 'in unum locu cogere' xl. 39. Verum, aliter h Livium locutum esse, evincunt rel qui omnes, et inter eos præcipue i tegerrimi codd. Est autem Livio f miliarissima locutio 'in unum coll gere,' quæ obcurrit ix. 43. xxi. xxxi. 45. xxxii. 12. xxxvii. 2 xlii. 8. et aliis locis. Ad eamde formam 'in unum conjicere' dix iii. 28. 'in unum convenire' iv. 4 xxxii. 12. 'in unum conferre' v. 2 vii. 34. xxvii. 42. xxxii. 30. xxxii 19. 'in unum contrahere' vii. 25 xxvi. 42. xliv. 7. 'in unum coge re:' vide ad ix. 13. § 4. 'in unu conglobare:' vide ad ix. 23. § 16. 'i unum coire:' vide ad xxv. 35. § 6 'in unum compellere' xliv. 45. Qu addiderunt τὸ *locum*, supplere voluerunt locutionem ellipticam: quomodo etiam peccant quidam codd. Sallust. in Catil. c. 17. ubi vide Cort. Et ita, passim voces a Livio per ellipsin omissas librarios de suo addidisse, videbimus ad xxxvii. 18. § 1. Insuper *colligerent* Hav. ut *præsidium* tamquam conlectivum recipiat verbum plurale. At reliqui vulgatum servantes id verum præstant.

§ 10 *Ne, si hostis urbem intrasset,*

sine discrimine, Pœnus an Hispanus esset] *Intrasset, sive Pœnus an Hispanus esset* Flor. Cant. Voss. Lovel. 1. et Hav. Male. Virg. Æn. x. 108. 'Tros Rutilusve fuat, nullo discrimine habebo.'.

§ 11 *Itaque, patefacta repente porta*] *Atque patefacta* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. et Hav. quod Crevier. in Put. et Victor. inventum exponebat 'subito,' 'confestim.' Sed nondum pœnitet eorum, quæ notavi ad XXVII. 21. § 7. Mox *nudas* omittit Hearnii D. quam vocem reliqui Livio vindicant: 'dextras' autem *nudas*, id est inermes. Vide ad v. 45. § 3. Præterea *ostendentes*, pro *ostentantes*, quædam edd. Aldo priores, invitis codd. Solent passim hæ voces in Mss. confundi. Vide ad II. 23. § 4. IV. 30. § 1. VI. 5. § 2. VII. 10. § 3. XXX. 33. § 9. XXXIV. 12. § 3. et quæ notavi ad Silii v. 450.

§ 12 *An dolus aliquis suspectus fuerit*] In volumine veteri non est *aliquis*, sed *aliqui*. Sic autem Livium loqui et cæteros auctores, supra docuimus. *Rhenan.* Omnes mei constanter *an dolus aliquis.* Etiam supra *aliqui*, pro *aliquis*, in quibusdam erat codd. VII. 13. § 8. Verum hic literam ultimam τοῦ *aliquis* intercipere potuit prima vocis seq. Vide ad XXXVII. 29. § 5.

Nec secus, quam adversa acies, cæsi] Pal. 1. et vet. ed. *cæsa.* Pall. 2. et 3. *est cæsa.* Gebh. Omnes *cæsa.* J. F. Gron. *Cæsa* etiam Flor. Cant. Lov. 1. 5. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. Moguntina priores. *Est cæsa* Lov. 3. Vox illa exsulat ab Harl.

§ 13 *Et refringebantur*] In nullo prorsus vetusto libro hæc verba reperiuntur. *Jac. Gronov.* Non inveni etiam in Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. et Hearnii Oxonn. Quamvis itaque in hac re proprium et a Livio sæpius usurpatum verbum sit, ut constat ex illis quæ notantur ad XXIII. 18. § 2. hic tamen, a Livii manu profectum esse, adfirmare non audeo. Paullo ante J. F. Gronov. edidit *in urbem illata*, pro *urbi illata*; mutationis tamen caussam non addidit: *urbe illata* est in Flor. a m. pr. Voss. Lov. 1. 3. et Hav. *urbi illata* in Flor. a m. sec. Ber. et Gaertn. De codicum suorum lectione Hearnius nihil monuit.

§ 14 *Legionarii cæteras partes pervadunt, direptione et cæde obviorum, nisi qui armis se tuebantur, abstinuerunt*] Reposuimus ad fidem exemplaris Spirensis, *Leg. cæteram partem urbis pervadunt dir. et cæde obv., nisi qui armis se tuebantur.* Sensus est, legionarios reliquam partem urbis diripuisse, et obviis quibusque cæsis grassatos fuisse, præter eos, qui armis sese periculo eximebant, contra hostium vim vitam suam defendendo. Quid igitur opus fuit hic verbum *abstinuerunt* infulcire, et sensum Livii invertere? Nos id audacter erasimus. *Rhenan.* A Rhenano ego ita dissentio, ut, licet verba fortasse quædam hic in vitio esse fatear, præsertimque illud *abstinuerunt*, illud tamen Livium voluisse dicere putem, abstinuisse se legionarium militem direptione et cæde eorum, qui arma projecissent, illos tantum obvios trucidantem, qui adhuc se tueri vi conabantur. Verisimile enim est, ut equiti imperatum fuerat, cum triariis forum occupare; ita legionariis reliquis mandatum, uti reliquas urbis partes pervaderent; iis tamen parcerent, qui arma posuissent: atque id ita esse, etiam exitus docet. Ait enim Livius, 'Carthaginienses omnes in custodiam dati sunt, oppidanorum quoque trecenti ferme, qui clauserant portas: cæteris traditum oppidum, suæ redditæ res:' ubi ego lubenter quæsiverim, si omnes cæsi, nisi qui armis se tuebantur, qui fuerint isti, qui in custodiam dati sunt? non enim, opinor, qui se defenderant

a vi, quos credibile est fuga sibi consuluisse. Ergo, illi fuerint, necesse est, qui positis armis in deditionem venerant: nam, quod eos cæsos ait historicus, qui portis sese effuderant, dextras nudas ostentantes, id duplici nomine excusat idem, vel quod parum ex intervallo conspectum sit, gladios abjecisse; vel quod dolus aliquis suspectus fuerit: legerim igitur, *leg. cæteram partem urbis pervadunt, dir. et cæde obv., nisi qui armis se tueb., abstinentes:* nisi quod, dum cogito, primo impetu obvia quæque cædi prosternique solere in captivis urbibus a furente milite, æquior sim Beato, in verbis Livianis nihilosecius hæsitans interim. *Modius.* Ut Rhenanus correxit, ita comparet in Pall. 2. ac 3. Contra Pal. 1. legit *leg. ceteram partis pervadunt direptionem, et cæde obv., nisi qui armis se tueb., abstinuerunt.* Antiqua lectio continetur in Andreæ recensione. *Gebh.* Ita Rhenanus, resecta voce *abstinuerunt*, quæ in fine reperiebatur antea, visaque est nobis in Put. Reg. Men. Voss. exstititque in optimo Pal. etiam Petav. *abstinebant.* Sane non erat tempus illud, quo quisquam armis adversus Romanam vim tutus esset, urbe fossa duplicique vallo cincta, hostibus per muros et portas effractas admissis. Multum se fatigat et Modius: verisimile esse ait, imperatum fuisse militibus, uti reliquas urbis partes pervaderent, iis tamen parcerent, qui arma posuissent: itaque conjectat *abstinentes.* Nisi quod, infit, dum cogito, primo impetu obvia quæque cædi prosternique solere in captis urbibus a furente milite, æquior sum Beato, in verbis Livianis nihilo secius hæsitans interim. Quid opus tot verba perdere? Non verisimile est, sed verum, quod ille divinat imperatum militibus, atque eodem pertinet, quod præcedenti membro 'ita enim præceptum erat.' Vetus hæc disciplina Scipionum, clementia potius, q crudelitate, componere victos. que salva sit vetus lectio, dist tione apposita: *leg. cæteram pa urbis pervadunt; dir. et cæde obv., qui armis se tueb., abstinuerunt.* terum codex optimus Put. Reg. M præcipuusque ex Pall. habent *c ram partis pervadunt.* Nec sane i admodum placet, solo foro appell totam aliam urbem dici *cæteram tem.* Scribe *cæteras partes pervad* ut est in Buslid. Voss. omnibus a quis edd. usque ad Frobenium. Curione primo vulgatum repe Lib. XXXIX. c. 44. 'Lacus sterner lapide, detergendasque, qua o esset, cloacas; in Aventino et i partibus, qua nondum erant, faci das locaverunt.' Nisi malis *cæ urbis.* J. F. Gron. *Ceteram par urbis* ante Curionem jam adparui Froben. 1535. Basil. 1539. Vaseos Gryph. 1548. receptum autem est emendatione Rhenani, cui cons tiunt Lov. 2. et 3. *ceteram part* voce *urbis* omissa, præferunt H Ber. a m. sec. Hav. et Hearnii *ceteram partis* Florent. *ceteras pa* Gaertn. *ceteras partes* omnes reliq quod recte Gronov. revocavit. V *abstinuerunt*, a Rhenano expuncta nullo meorum, nisi in Lov. 1. de Eamdem agnoscunt etiam Hearnii 1. et N.

§ 15 *Oppidanorum quoque trec ferme*] Hæc sunt ab ingeniis lib riorum. Salmasius et pater notan Puteaneo exstare *oppidanorum C ferme.* Cantabr. omissis mediis, *o danorum ferme.* Sed ex antiquo detur faciendum *oppidanorum CD ferme*, hoc est quadringenti dec *Jac. Gron.* Voces *quoque trecenti* sunt etiam in Flor. Voss. et Hea L. 1. Illas itaque ab ingenio lib riorum esse, Gronovio ex vesti lectionis in Put. obviæ statuenti sentior; at medicinam, qua loco fecto subcurrere conatur, prob

nequeo. Numerus enim quadringenarius in vetustioribus Mss. non hac nota *CD.* sed potius *CCCC.* vel quavis alia scribi solet; et, quod caput est, si Livius subtiliter adeo numerum exsequatur, ut etiam denarii rationem habeat, non opus est ut addatur *ferme;* qua voce indicari solet, numerum vel paullo majorem, vel paullo minorem fuisse. Conjicio igitur legendum esse *oppidanorum mille quingenti ferme.* Certe millenarii nota ∞ etiam alibi degeneravit in literas *CO.* Vide ad xxxv. 35. § 4. Nota vero quingenarii numeri *IↃ.* sive, cui illa ductibus similis est, *D.* et litera *N.* interdum commutantur. Vide ad xxvi. 41. § 9.

§ 16 *Romanorum haud amplius nonaginta*] Scripsimus *haud plus.* Rhenan. Pal. 1. *haud amplius.* Pal. 2. *amplius centum decem.* Pal. 3. *haud plus CXX.* antiq. ed. *haud amplius LXXX.* Gebh. Put. aliique meliores *haud amplius XC.* J. F. Gron. *Haud amplius* etiam Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. quod perperam Rhenanus in *plus* mutavit: *amplius* enim pro plures Livio frequens esse, constare potest ex illis quæ notantur ad xxi. 29. § 3. Id igitur revocavi. Præterea *LXXX*ta Ber. et edd. ante Aldum: *centum decem* Lov. 4. Paullo ante *cecidere urbis ejus obpugnatione* Flor. a m. pr.

Cap. iv. § 1 *Et imperatori ceteroque exercitui speciosum adventum*] Distinximus *cæteroque exercitui. Speciosum adventum.* Rhenanus. Jac. Gronov. edidit *exercitui, et speciosum adventum.* Et ita cum Hearnii L. 1. omnes mei, exceptis Lov. 2. Gaertn. et Ber. a m. pr. Mox *captivorum* deest in Voss. et Lov. 1.

§ 3 *In citeriorem Hispaniam omnes suas copias reduxit*] Nos reposuimus, veterem sequentes lectionem, *in citeriorem Hispaniam recipit exercitum.* Rhenan. Ita quoque Pal. 3. Sed an unius libri scripturam multorum consensui prævalere, inclinante eo Rhenani novandi cupidine, verum sit, arbitros capiamus viros doctos: quippe Pall. duo et vet. ed. *omnes suas copias reduxit.* Gebh. [Vide Lectt. Var.] In lectionem Gronovii consentiunt omnes mei cum Hearnii L. 1. et N.

§ 4 *Ipse Tarraconem concessit*] *Ipse* non est in codice scripto. *Rhenan.* Pall. duo *captivis, Tarraconem concessit,* eliso τῷ *ipse.* Gebh. Illud *ipse* omnes mei agnoscunt. Paullo ante *divisisque in hiberna legionibus* Hav. Solitos esse librarios ita variare, videbimus ad xxxvii. 45. § 19. Tum *misso cum Hannone* Hearnii L. 1.

§ 5 *Classis Romana, cum M. Valerio Lævino proconsule*] Tolle particulam *cum* ex vet. lib. *Sigon.* Sic [*cum M. Valerio*] omnes. Ex improbo suo τὸ *cum* delet Sigonius. Quid est autem *classis transmissa proconsule?* Cur Latine loqui Livium non patitur? *J. F. Gron.* Illud *cum* deest etiam in Voss. Lov. 1. Harl. et Hav. *classis Romana a M. Valerio* legunt Lov. 3. et Hearnii L. 1. ac N. *classis Romana a Valerio* Lov. 2. *Lævino* etiam deest in Hearnii L. 1.

§ 6 *Decemque et septem naves ex iis captæ sunt*] Non est in codice scripto *que* post *decem;* sed tantum *decem et septem naves.* Rhenan. *Decemque et septem* Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Gaertn. et Hav. *decemque septem* Ber. Reliqui cum Rhenano faciunt.

§ 7 *Tuto inde mari pulsis hostium navibus*] Non est hæc absurda lectio. Verum nos malimus sequi Spirense exemplar, quod habet *Toto inde mari pulsis hostium navibus.* Rhenan. *Tuto inde mari* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Hav. et Branc. Latinii. Sæpe hæ voces in Mss. commiscentur. Vide ad ii. 48. § 8. ix. 21. § 4. xxi. 44. § 8. Sigonium ad xliv. 28. § 5. Duker. ad xxiv. 32. § 6. et quæ notavi ad Silii x. 312. Utraque lectio hic ferri potest; Rhenani emendatio, si proxime

jungantur *pulsis toto mari;* altera autem hoc modo *subvecti tuto mari:* et ita caussa, cur mare tutum sit, erit, quia naves hostium pulsæ erant. Utra igitur præferenda sit, lectoris esto arbitrium. Sciendum tamen *Toto inde mari* esse in edd. principibus; Aldum dedisse *Tuto;* sed Frobenium 1535. ex sententia Rhenani *Toto* revocasse. Paullo ante *cum omnis generis præda,* una voce omissa, Voss. Lov. 1. 2. 3. et Hav. Vocabulum *frumenti* mox exsulat a Lov. 4.

Cap. v. § 1 *Quum Æginæ hibernassent*] *Ægina* Hearnii L. 1. *Reginæ* Flor. *Regiæ* Voss. et Lov. 1. *egregie* Gaertn. Paullo ante vox *ejus* abest a Flor.

Romanæ V. et XX. quinqueremes, regiæ V. et XXX.] Ita veteres habent libri, ut regia classis decem superarit navibus. Quidam posteriorem numerum priori similem legunt: id si ita esset, opinor Livium dicturum fuisse *regiæ totidem,* non *V. et XX.,* cum is numerus jam præcesserat. *Glar.* Aldus est, quem carpit Glarean. Is enim ita edidit: cujus errorem secutæ sunt Colon. 1525. Frobenii utraque, et paucæ aliæ.

§ 4 *Quum ob Romanam societatem*] Antiqua lectio *ab Romana societate.* Rhenan. Vet. lib. *ab Romana societate:* nota dicendi forma est. Polybius autem hoc sic expressit, x. 38. Οἱ μὲν Αἰτωλοὶ προσφάτως ἐπηρμένοι ταῖς ἐλπισιν ἐπὶ τῇ 'Ρωμαίων καὶ τῇ τοῦ βασιλέως 'Αττάλου παρουσίᾳ. *Sigon. Tum,* pro *quum,* vel *cum,* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hav. Vide ad vi. 23. § 3. *Ob Romanam societatem* Lov. 5. Ber. Gaertn. et Hearnii L. 1. Reliqui recte Rhenano et Sigonio consentiunt. Vide ad xxvi. 1. § 3. Mox *populabantur* Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum. Vide ad x. 12. § 7.

§ 5 *Haud procul Argivorum fine*] Reposuimus *Argeorum.* Græci 'Αργεῖος dicunt, auctore Stephano. *Rhenan.* Pal. 1. *Argeorum.* Reliqu nes *Argivorum.* Gebh. *Argeorum* nani ab ineptiente librario ve rectore est. *J. F. Gron.* *Argi* omnes nostri. At Gronov. ad x 27. § 9. non inepte dubitari putat, an *Argivo fine* scripseri vius. *Haud procul Argivorum* Lov. 3. Sed vide ad xxi. 61. Paullo ante *Machinadas,* transp literis, Hearnii L. 1. Vide ad § 14. Male. Μαχανίδας vocatur l in Messen. 29. ubi docet, eum, lato Cleomene rege, Lacedæı tyrannidem invasisse, ac Nabi ea successorem habuisse. Men tur etiam Paus. in Arcad. 50. l terea *Lacedæmoniorum tyrannus* 5. et Hearnii L. 1. Vide ad x 29. § 9.

§ 6 *Quæ pericula terra marique tendebantur*] Scripsimus *portend tur.* Similis locus est lib. præcec c. 10. 'Quod in sanctiore ærari casus ultimos servaretur:' ubi c piam scripserat *servabatur.* Rhe Pall. 1. 3. et vet. ed. *quæ* (Pa *qua*) *pericula terra marique porte bantur.* Pal. 2. *quæ pericula terra rique pertendebantur.* Gebh. *Por debantur* etiam Flor. Voss. Lov. q que, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. Priscam igitur lec nem revocavi.

§ 7 *Ne ex regno quidem ipsius t quillæ nunciabantur res*] Pal. 1. *ut regno quidem ipsi ut tranquillæ nun* Gebh. Mss. *ipsi ut tranquillæ.* L *ipsi sat tranquillæ.* J. F. Gron. *Ips tranquillæ* Flor. Cant. Lov. 1. 2. H Hav. et Hearnii N. Quod Gronov pr. ed. notarum ad xxix. 1. tant non probavit, sed postea rectius punxit. Verum neque conjectura e quam priori illi hic substituit, o est. *Ipsi ut* corrupte pro *ipsius* dat puto. Præterea *minabantur* Harl.

Scerdiletum Pleuratumque motos e Optimus *Scerdilædum Pleuratum motos esse.* J. F. Gron. *Scerdilæd*

vel *Scerdiledum* plerique mei, cum Hearnii L. 1. N. et edd. ante Aldum. Vide Gronov. ad XXVI. 24. § 9. et XXVII. 30. § 13. Præterea *motos esse* Lov. 8. *mortuos esse* Lov. 4. *moturos esse* Rec.

Et Thracum maxime Medos] *Mædos.* Polyb. x. 38. ἔτι δὲ τοὺς προσοροῦντας τῇ Μακεδονίᾳ Θρᾶκας καὶ μάλιστα τοὺς Μαίδους. *Sigon.* Sic etiam Aldus, et quidam alii ediderunt. Vide ad XXVI. 25. § 6. *Maxime duces* perperam Hearnii L. 1. Mox *si quidem longinquum bellum* Gaertn.

§ 8 *Bœoti quidem et interiores Græciæ populi*] Vet. lib. *Bœoti quidem ipsi et.* Sigon. Τὸ *ipsi* omnes scripti ignorant. Malim etiam *interioris.* J. F. Gron. Unus meorum Hav. vocem *ipsi* agnoscit. Reliqui cum Hearnii Oxonn. constanter spernunt: *interioris* autem legit ed. Francof. 1578. Mox *Thermopylarum saltus* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Gaertn. Hav. edd. Aldina et eam secutæ, præter Curionem, omnes usque ad postremam Gruteri, quæ *saltum* revocavit. Certe alibi semper, quantum memini, numero singulari 'saltum Thermopylarum' Livius memorat. Infra XXVIII. 7. 'Fusisque Ætolis, qui saltum Thermopylarum insidebant.' XXXVI. 15. 'Infra saltum Thermopylarum sese recepit.' Et mox, 'Ante saltum Thermopylarum in septentrionem versa Epirus.' c. 16. 'Munitionibus insuper saltum inpediebat.' 'Saltum Œteum,' itidem numero singulari, vocavit Pompon. Mela II. 3. 'Calcatum Graio Herculi solum, saltus Œteus.'

Valloque intercludi ab Ætolis, nunciabant] Legendum est *nunciarant.* Rhenan. Contra omnes nostri *nunciabant,* quod a Rhenano ejectum jure iterum Gronovius contextui reddidit. Mox vocem *sociorum,* a Ber. et edd. vett. neglectam, recte admisit Aldus. Est enim in reliquis omnibus scriptis codd.

§ 9 *Prout tempus ac res se daret, omnibus laturum se auxilium*] Sic Livius scripsit: *prout tempus ac res sineret, omnibus laturum aux.* O asinum, qui pro *sineret* supposuit *se daret.* Hujusmodi loquendi formulas imitamur postea, nondum satis repurgatis exemplaribus; quæ res periculo non caret. *Rhenan.* Atqui, Rhenane, ne hoc quidem periculo caret, temere aliquid rejicere, quod classici alicujus scriptoris auctoritate nititur; quod te hic fecisse dicerem, nisi mihi religio esset, manes tuos sollicitare. Quidquid id est, ut *sineret* hic locum habere posse non nego, ita etiam non invitus recipio, et retinendum censeo illud *prout tempus ac res se daret,* in Mogunt. quoque ed. veteri a me repertum. *Modius.* Pall. quidem 2. ac 3. *ac res sineret.* Sed o asinum (utor Rhenani verbo) qui vulgatum damnat, propugnatum a Pal. 1. ac vet. ed. *Gebh.* Put. Flor. *tempus ac resideret.* Inde nihil potuit fieri commodius, quam *res se daret,* quod clare conspicitur in Men. Voss. et uno Pal. Neque tamen absurdum Rhenani *tempus ac res sineret:* quamvis id locum hic habere neget Modius. Sed non debuisset Beatus alteram phrasin negare Latinam. Plautus Bacchid. IV. 4. 25. 'Ac nesciebas, quam ejusmodi homini raro tempus se daret.' Virg. Georg. I. 217. 'Multa adeo melius gelida se nocte dedere.' Seneca Ep. 79. 'Omnibus præterea feliciter hic locus se dedit.' Restituimus et Statio Diatr. c. 20. *J. F. Gron.* *Laturum se auxilium* Put. Men. Cantabr. Voss. Gud. denique omnes. Et quare ultra cum vulgo omitteremus τὸ *se.* Habet lib. seq. c. 13. 'Pedites, quos se per hiemem conscripturum pollicitus erat.' *Jac. Gronov.* *Tempus ac res sinerent* Hearnii L. 1. *tempus ac res sineret* Lovel. 3. 4. Rec. et Reg. Doujatii: *tempus ac resideret* Flor. a m. pr. *tempus ac res daret* a m. sec. quod etiam est in Lov. 2. et Harl. *tempus ac res*

se daret reliqui mei, quod etiam Doujatius in Colb. et Hearnius in N. ac D. invenerunt. In hac locutione pronomen vel omittitur, vel additur. Supra v. 27. 'Longius solito, ubi res dedit, progressus.' Ter. Heaut. v. 1. 43. 'Quot res dedere, ubi possem persentiscere.' Hec. III. 3. 20. 'Ut res dant sese, ita magni atque humiles sumus.' Vide Verst. de Latin. falso Susp. c. 11. et Burm. ad Gratii Cyneg. 148. Gronovius, putans Modium negasse emendationem Rhenani hic locum habere posse, non satis ad verba Modii adtendit. Denique in ultima parte horum verborum pronomen *se* Rhenanus etiam expunxerat. Id autem omitti posse, constat ex illis quæ notantur ad x. 23. § 5. Quum tamen id omnes mei tueantur, recte a Jac. Gronovio revocatum puto.

§ 10 *Quæ maxime urguebant, res pararent. Tum præsidium urbi mittit*] Non satis video, quid sibi hic velit asteriscus, quem habet ed. Asulanica. Nam, quod sequitur, 'unde allatum erat,' idem est quod nunciatum, et 'depopulatum' participium est, non supinum. *Rhenan.* Quæ sit ea urbs, non explicatur, et e Lemno jam cesserat Attalus. Ideoque is locus recte notatus est asterisco quibusdam in libris, fortassis ut exemplaria vetusta eo diligentius conspiciantur. *Glar.* Deest hic non urbis nomen, sed insulæ, in qua urbs erat. Fuit autem 'Peparethus,' ut ex Polyb. unde hæc ad verbum translata sunt, intelligi potest: cujus hæc verba sunt x. 39. Καὶ προσορμίσαντας τῇ Πεπαρήθῳ κατεσχηκέναι τὴν χώραν, τούτους μὲν ἐξαπέστειλε τοὺς παραφυλάξοντας τὴν πόλιν. Itaque legendum apud Livium puto *Tum Peparethum præsidium urbi mittit.* Vox enim *præsidium*, affinis quodammodo voci *Peparethum*, illam e loco suo ejecit. Est autem urbs in insula eodem nomine, ut ait Stephanus: Πεπάρηθος νῆσος μία τῶν Κυκλάδων, ὁμώνυμον ἔχουσα πόλιν. *Sigon.* Restat in Pal. 1. *Limnum præsidium urbi mittit:* in Pal. 2. *Lemnum præsidium urbi mittit.* Gebh. Jam a primis editoribus, hæc integra non esse, suspicati sunt nonnulli: itaque asteriscum apposuerunt. Id reprehendit Rhenanus, et caussam ait se non videre. At Glareanus, quæ ea urbs, non explicari, eoque recte locum asterisco in quibusdam libris notari. Digitum ad fontem, quo ipse tamen pervenire non potuit, intendit nobis Sigonius, monens ex Stephano Πεπάρηθον esse νῆσον μίαν τῶν Κυκλάδων, ἐπώνυμον ἔχουσαν πόλιν et in Polybio nomen hic ejus desiderari. Verba Polybii: Προσπεσόντος δ' αὐτῷ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον τοὺς περὶ τὸν Ἄτταλον διάραντας καὶ προσορμίσαντας τῇ Πεπαρήθῳ, κατεσχηκέναι τὴν χώραν, τούτοις μὲν ἐξαπέστειλε τοὺς παραφυλάξοντας τὴν πόλιν. Ergo Sigonius *Tum Peparethum præsidium urbi mittit.* Sed nondum sanitas reddita Livio. Put. Reg. Men. *urgebat respirarent limnum præsidium:* ultima varietas aliter habetur in duobus posterioribus: nam Men. et Pal. et Voss. *limnum.* Rec. Pet. et Pal. alter *Lemnum.* Ceterum facile est ex istis vestigiis verum elicere: *in præsentia, quæ maxime urgebat res, Peparethum præsidium urbi mittit, unde allatum erat.* Quod Polyb. κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον, id Livius *in præsentia:* nec de rebus parandis aliis, quæ tum maxime urgerent, ulla significatio. *J. F. Gronov.* *Urgebat respiraret Limnum præsidium* Flor. Voss. et Cant. neque aliter Lov. 1. Haverk. Colb. apud Doujatium, et Hearnii N. nisi quod pro *Limnum* primus legat *Linum*, secundus *Liniam*, tertius *humum*, quartus *Linium.* *Urgebant, respirarent tum Lemnium præsidium* Lov. 5. *urgebat respicerent Lemnum præsidium* Lovel. 2. *urgebat res pararent Livium præsidium* Lov. 4. *urgebat res pararent summum præsidium* Harl. *urgebant res pararet Lemnum*

Ber. *urgebant res pararent tum levum præsidium* Gaertn. De veritate emendationis Gronovianæ non est dubitandum.

§ 11 *Polyphantum cum modica*] Scribe *Polyphantam cum modica manu.* Ut et libro præcedente c. 32. 'Cum Menippo et Polyphanta.' Nam Polyb. vocat Πολυφάνταν, et optimus codex *Polyphantam*. J. F. Gron. Error est ex ultima Gruteri ortus. Ea enim *Polyphantum* prima dedit. Omnes priores *Polyphantem*, quod servant Voss. Lovel. 1. 2. 3. Harl. Ber. et Gaertn. *Polysantem* Lov. 5. *Polypantham* proxime verum Flor. Vide ad XXVII. 32. § 11. Mox *Menipum* Hearnii L. 1. *Enipum* ed. Rom. princeps Aler. apud Hearnium: proxime *in Enippum*, vel *inde Enippum*. Mogunt. demum recte *Menippum*. Præterea *peltatis* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 5. Ber. Hafn. Gaertn. et Haverk. cum edd. omnibus usque ad Jac. Gronov. qui *peltastis* dedit. Id autem recentiores omnes servarunt.

§ 12 *Additi quingenti Ænianum*] Si Polyb. sequamur, quem nescio cur non maxime sequamur, *Agrianum*, pro *Ænianum*, est restituendum. Is enim hæc de re ita x. 39. εἰς δὲ Χαλκίδα καὶ τὴν ἄλλην Εὔβοιαν Μένιππον ἔχοντα πελταστὰς χιλίους, 'Αγριᾶνας πεντακοσίους· de quibus Stephanus: 'Αγρίαι, ἀρσενικῶς, ἔθνος Παιονίας μεταξὺ Αἵμου καὶ 'Ροδόπης· λέγονται καὶ 'Αγραῖοι, καὶ 'Αγριεῖς, καὶ 'Αγριᾶνες. *Agrianum* horum meminit post etiam sæpe Livius lib. XLIV. *Sigon*. Omnia hæc tria vocabula omittuntur in Hearnii L. 1. Sola vox *quingenti* deest in Flor. Voss. Lov. quinque, et Hav. Sed, numeri hujus notam IↃ. minus cognitam sæpe omisisse librarios, videbimus ad XXXVII. 40. § 11. ejus loco *ad* exhibet Harl. Deinde *Ænianum* edd. principes: cujus loco Ascensius an. 1513. dedit *Ænianum*, quod servat Flor. *Enianum* Hav. et Lov. 2. *Henianum* Lov. 3. *Heianum* Rec. *Enienum* Voss. *Emanum* Harl. et Gaertn. *Enniani* Lovel. 4. *Æniani* Lov. 5. *Amenum* Lovel. 1. *ad Venianum* Vatic. Latinii. Sed emendationem Sigonii *Agrianum* probant Freinsh. Ind. Curtii, v. *Agriani*, et mox Gronov. ad § 15.

Scotussam est profectus] *Scopyssam* Flor. *Scopitussam*, duplici lectione juncta, Harl. *Cotussam* Gaertn. *Copissam* Voss. Lov. 1. 2. 4. Hafn. et Hav. *Corpissam* Vatic. Latinii. *Scotussam* Ber. et edd. usque ad Gron. qui a. 1665. sibilantem literam duplicavit. Vide ad XXXVI. 14. § 11. Paullo ante *tueri posset*, nempe Menippus, Flor. Voss. Lov. 3. 4. 5. Harl. et Hav.

§ 15 *Quæ jam prope maturitatem erant*] Put. Men. Voss. nec sciunt τὸ *jam*. J. F. Gron. Voculam *jam* soli ex meis admittunt Harl. Ber. et Gaertn. Reliqui cum Hearnii D. recte eam a Gronovio expulsam esse testantur.

Maxime in sinu Æniano evastatis] Quis sit 'sinus' ille 'Ænianus,' haud temere dubitant plures: neque enim verisimile est, ad 'Ænum' urbem Thraciæ esse, sed sinus Maliaci partem, ad quem supra Scarphiam tenuere populi 'Ænianes,' vicini ab occasu Locris Epicnemidiis, proxime Dorienses, ut tradit Strabo l. IX. p. 427. nec longe inde Heracleam abesse Ætolicæ ditionis ad Œtam montem, de qua hic noster auctor, obiter lib. XXXI. sub finem c. 46. At XXXVI. 22. copiose, post Thermopylarum descriptionem, ejus etiam situm ac obsidionem commemorat. *Glar.* Qui sit 'sinus Ænianus,' ut multa alia, quærit Glareanus: is est autem, de quo Polyb. x. 39. his verbis: Τὸν δὲ σῖτον φθείρας καὶ παρελόμενος τῶν περὶ τὸν Αἰνείαν κόλπον κατοικούντων ἐπανῆλθε. Et Stephanus: Αἰνία πόλις Περραιβῶν, καὶ Αἰνιᾶδες οἱ οἰκοῦντες, καὶ τὸ κτητικὸν Αἰνιακὸς κόλπος. ['In Polybio [immo Stephano] est Αἰνιακὸς,

non *Ænianus*. Non immerito igitur dubitat Glareanus: immo, quæ Glareanus adducit, hic omittit Sigonius.'] *Sigon*. Locus hic notabilis. Strabo I. 61. *Αἰνιᾶνες οἱ νῦν Αἰτωλοῖς ὅμοροι· περὶ τὸ Δώτιον ᾤκουν, καὶ τὴν Ὄσσαν μετὰ Περραιβῶν.* Et IX. 427. *Τοῖς δὲ Λοκροῖς τοῖς μὲν Ἑσπερίοις συνεχεῖς εἰσὶν Αἰτωλοὶ, τοῖς δ' Ἐπικνημιδίοις Αἰνιᾶνες, οἱ τὴν Οἴτην ἔχοντες καὶ μέσοι Δωριεῖς.* Vel potius *Αἰνιᾶνες*, nam clare Stephanus *διὰ τοῦ* Ι, ad discrimen ejus, quæ est *Αἰνεία Θράκης*. Hinc autem intelligas licet, cur Stephanus vocet *πόλιν Περραιβῶν*: neque enim tum, quum hæ res agebantur, in Perrhæbis erant Ænianes, sed ad Maliacum sinum, et contributi Ætolis, eoque hostes Philippi. Deinde id vocabulum et apud Polybium, et apud Livium mendose scribi, nec magis Græce dici *Αἰνείας κόλπος*, quam Latine *Ænianus sinus* censeo. Placet autem Polybium edidisse *τῶν περὶ τὸν Αἰνιᾶνα κόλπον*. Livium vero *in sinu Æniane*, vel, ut scripti, *in sinu Ænianum*. Nec *Æniensium sinum* cum magno interprete ausim: quorum etiam in indice video, quasi unus populus esset, factiones poni narratas Polybio pag. 1015. [1525.] At hæ sunt Æniorum in Chersoneso Thraciæ, quorum urbs Ænos. Jam quum hic pati potuerit Sigonius *segetes vastatas in sinu Ænianum*, quare ad XXXVII. 6. putavit, in sinum Maliacum non veniri, nisi mari? Apparet enim ex utroque loco, *sinum Ænianum* et *sinum Maliacum* dici Livio pro terris circa sinum, quemadmodum etiam in mediis Alpibus XXI. 35. *promuntorium* ponit: exemplo Græcorum, quibus *ῥίον* et cacumen montis, et ad mare promuntorium. Justinus lib. II. c. 4. 'Frustraque et Ponti sinum et Asiam edomitam esse dicit, si Græcorum non tam bellis, quam rapinis, pateant.' Denique hic et Sigonius a Turnebo vindicandus. Lib. XL. c. 4. legitur 'Archo Poridi cuidam, longe

principi gentis Ænianum, nupsi
Sigonius correxit *Æneatum*. Turn
bus Advers. XXX. 4. libens retine
alterum, quia de urbe *gentem* n
dixisset, et 'gens Ænianum' sat
nota est. Prius frivolum est; post
rius non ostendit ipse. Si gentis Æ
nianum princeps erat Poris, quid h
bebat metuendum a Philippo, c
nulla eam in gentem jurisdictio? c
habitabat Thessalonicæ? quid pro
ciscebatur ad statum sacrificium Æ
neam? At si tu mihi Æneatem fuis
concedas, horum omnium liquida r
tio est. Sic enim tradiderat Strab
VII. 330. *Ὅτι μετὰ τὸν Ἄξιον ποταμὸν*
Θεσσαλονίκη ἐστὶ πόλις, ἣ πρότερον Θέ
μη ἐκαλεῖτο· κτίσμα δ' ἐστὶ Κασσάνδρο
ὃς μετῴκισεν τὰ περὶξ πολίχνια εἰς αὐ
τὴν, οἷον Χαλάστραν, Αἰνείαν, Κισσὸν, κ
τινα ἄλλα. Ergo majores Poridis fue
runt Æneates, et ex vetere patria tra
ductis pro superstitione antiqua man
sere quædam solennia sacra, et ipsis e
posteris eorum ibi facienda, tanqua
quæ loco mutari non possent: u
Romani, destructa Alba, sacra quæ
dam ejus urbis intercidere non sun
passi. Facit huc, quod XLIV. 1(
Romani milites classici 'omissa The
salonicæ oppugnatione Æniam ind
petunt:' et c. 32. simul utraque urb
appellatur. Et in his librarios facil
peccare ostendit, cum supplementum
Bambergense XXXIII. 3. ubi mem
brana, *ab Heraclea Xynias progressu*
in confinio Æneatium Thessalorumque
ubi substitutum est *Ænianum*: et ne
mo dubitat quin recte. Et hoc ips
c. 5. *quingenti Ænianum* fecerant; qui
dam *Anianum*, alii *Acarnanum*. Se
Polyb. et ratio evincit, legendum
Agrianum, quod vidit Sigonius. *J. F*
Gron. *In sinu Ænianum* etiam Flor
Voss. Lov. 2. 3. 4. Harl. Hav. plu
resque alii, cum Hearnii L. 1. et N.
quod admittendum putavi, quemad
modum etiam Crevier. admisit. Præ
terea *vastatis* edidit primus Jac. Gro
novius. Verum *devastatis* Hav. *evas*

latis, ut antea in excusis legebatur, Flor. Lov. quinque, Harl. Ber. Hafn. et Gaertn. Hearne etiam Jac. Gronovium *vastatis* edidisse notans, neque verbum de Oxonn. suis addens, eos ab lectione hac dissentire, tacite indicat. Vide etiam Gebhard. ad VIII. 37. § 6. De verbo 'evastare' vide ad XXXII. 33. § 14.

Scotusam copias reduxit] Scripsimus *reducit*, et mox *sese recipit*, pro *recepit*. Rhenan. Scotusam Pelasgioticum hic putat, de qua Strabo lib. VII. ad finem: ad quam sunt Cynos Cephalæ, eodem authore. *Glar.* *Scotissam* Flor. Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Hav. *Scotusam* Ber. *Scotosam* Lov. 4. *Cotossam* Gaertn. *in Scotussam*, vel *in Scotusam* vetustæ edd. Vide ad § 12. *Reduxit* ex scriptis soli tuentur Ber. et Gaertn. reliqui *reducit*. At *recepit* est in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1.

§ 16 *Obcurrere, etiam in Phocidem*] Omnes Gall. et Voss. ut spurium arguunt *τὸ etiam*. J. F. Gron. Vocula illa in solis iterum Ber. et Gaertn. comparet. Reliqui omnes cum Hearnii Oxonn. eamdem expellunt.

§ 17 *Ipse in Cisseo* (*mons est in altitudinem ingentem cacuminis editi*)] Ubi ille mons sit, in Peparæthone, an in continenti, non explicat. nec ego de hoc monte quicquam apud idoneos reperio authores. *Glar.* Quod Glareanus quærit 'Cisseum' montem, imperite facit: etenim nullus est. *Tisæum* autem invenio apud Polyb. x. 39. ubi de hac re loquitur: Καὶ παρήγγειλε διασαφεῖν αὐτῷ πάντα τὰ γιγνόμενα διὰ τῶν πυρσῶν ἐπὶ τὸ Τίσαιον· τοῦτο δ' ἐστὶ τῆς Θετταλίας ὄρος. Veteres etiam Liviani libri habent *Thiseo*, non *Cisseo*. ['Glareanus recte dubitavit, et recte judicavit de re: nomen ignoravit.'] *Sigon.* Pall. 1. 3. *Tiseo*. Pal. 2. *Tisio*. Gebh. Put. Men. Voss. *in Tisæo*, ut voluit Sigonius. *J. F. Gron.* *Tisæo* etiam Flor. et alii multi, cum Hearnii Oxonn. Alii *Tiseo*, *Tisseo*, *Tysseo* legunt.

§ 18 *Niceam trajecerunt*] *Nicæam*: Græci enim Νικαίαν edunt. *Sigonius*. Deformatissima sunt in Pal. 3. *Rom. imp. et Athalus a Papareto et Minicea jecerunt classem in Eub. ad urbem Oretum tramiti, quæ ab Demetriade consinu, &c.* Gebh. Νικαία memoratur Polyb. x. 39. Vox illa deerat in Hearnii L. 1.

Ad urbem Oreum transmittunt] Salmasius et pater notarunt ex Put. *tramittunt*: quod supra aliquoties restitutum. Sic quoque c. 37. *tramisit*, et c. 41. *tramissa*. Jac. Gron. *Tramittunt* etiam Flor. quomodo codd. quoque scribunt XXVII. 29. § 7. Et ita in aliis cum eadem præpositione compositis vocibus sæpius. Vide ad XX. 21. § 7.

Ab Demetriaco sinu Chalcidem et Euripum petenti] Nicæa ad sinum 'Maliacum' erat. Liv. XXXII. 32. 'In sinu Maliaco prope Nicæam littus elegere; eo rex ab Demetriade venit:' quæ e Polyb. XVII. 1. sunt. Hoc quum satis certum sit, non immerito quæri potest, cur Livius eum hic *Demetriacum* vocet? Ortelius putat 'Demetriacum sinum' hic non esse 'Maliacum,' sed eum qui 'Pelasgicus' et 'Pagasæus' dicitur. Sed hoc satis refelli potest ex situ Nicææ, et cursu navigationis Attali et Romanorum. Nam hi Peparetho profecti non potuerunt Nicæam et in sinum Maliacum venire, nisi trajecto prius sinu Pagasæo. Vide Melam II. 3. An autem etiam alii sinum 'Maliacum' vocent 'Demetriacum,' mihi non constat. Pagasæo utique magis conveniret appellatio 'Demetriaci' ab urbe Demetriade, quæ ad sinum illum erat, quam 'Maliaco,' quem a Livio designari mihi non dubitandum videtur. Livius hæc et alia omnia in hoc cap. sine dubio ex Polybio descripserat. Sed Polybii de his verbis narratio x. 39. desinit in verbis Livii 'ipse in Tisæo speculam po-

suit:' inde longam digressionem de ratione dandorum signorum per ignes sublatos instituit. Quæ autem post hanc scripserat, et usque ad c. 9. exsequitur Livius, injuria temporis perierunt: ut adeo sciri non possit, quo nomine sinum, qui Livio 'Demetriacus' est, appellaverit. Sed quia sinum 'Demetriacum' nusquam alibi memorari invenio, suspectum mihi est hoc nomen. Quia et hic et superiore libro frequens mentio 'Demetriadis' facta erat, facile alicui in mentem venire potuit, pro *Maliaco* scriptum esse *Demetriaco*. Dnk.

§ 19 *Ut Romani a mari, regii a terra obpugnarent*] Pal. 1. *a mari regiam terram oppugnarent*. Pall. 2. ac 3. *a mari, regii oppugnarent a terra*. Gebh. *Regiam terram oppugnarent* etiam Voss. Lov. 1. 2. 4. Hafn. Hav. et ed. Parm. *regia terra oppugnarent* ed. Rom. 1472

Cap. vi. § 2 *Altera urbis medio est*] Reg. *altera in urbis media est*. Put. *altera urbis media est*. Ita scribo. Silius Italicus i. 307. 'Concidit exacti medius per viscera teli.' Sic enim Colon. Oxon. et Marsi ed. ubi male vulgo *injecto telo*. Sed quid est 'medius teli?' inquit Barthius Advers. vii. 15. Dicam. 'Medius teli exacti per viscera' est, qui sic perfossus, ut æqua pars teli et a fronte et a tergo exstet ac promineat, media in visceribus abscondatur: qui mediam partem teli corpore tenet, hinc mucrone, inde capulo prominente. *J. F. Gron.* *Urbis media* etiam Flor. et pauci alii, cum Regio Doujatii. Et ita edidit Curio, quem omnes editores, præter Sigonium, secuti sunt usque ad Modium, priorem lectionem revocantem. Ea, vel *in urbis medio* magis adridebat Doujatio, quia Livius non solet uti reconditis et nimis adfectatis locutionibus. Verum eadem ferme locutio etiam obcurrit xlii. 58. 'Medius omnium rex erat.'

Quam a mari turris quinque tabulatorum, egregium propugnaculum, claudebat] Pal. 1. *a mare*. Pal. 2. *qua m turris quinque tab. egregium prop. cl debat*. Gebh. *A mare* Flor. Voss. L 1. 2. 3. Harl. et Hav. Eadem lec in Mss. variis etiam sæpius apud vium obcurrit. Vide ad xxii. 20. § xxv. 11. § 17. xxvii. 4. § 12. xx 24. § 3. xxxvii. 14. § 2. Et ita al etiam locutos esse, constat ex Chai Gramm. l. i. pagg. 44. et 111. et Pri l. vii. p. 759. Vide etiam Zinze Prom. Crit. c. 16. et Voss. Gram iv. 11. qui tamen innuere videt apud poëtas potius, quam apud o tores vel historicos, id reperiri.

§ 3 *Ibi primo atrocissimum contra tum est certamen*] Pal. 2. *acerbissimu contractum est certamen*. Gebh.

§ 4 *Quum omnium animos oculosq id certamen avertisset*] Lov. 5. *adve tisset*. Utrumque bonum sensum re dit: 'advertit' nempe ad se, 'ave tit' vero ab aliis omnibus. Et sole hæc verba innumeris locis commut ri. Vide ad vi. 22. § 8. Hic tame ob codd. auctoritatem, et quia i majorem emphasin habere videtu vulgatum præfero. Mox *pulsi in mediam urbem*, omissa præpositione Voss. Lov. 1. et Gaertn. Verum ill intercepta est a præcedenti voce *i* sive *inde*. Vide ad xxxvii. 31. § *Ad mediam urbem* Lov. 5. et Ber. I super *tetendere* Flor. a m. sec. Se vide ad i. 50. § 5.

§ 5 *Qui fores portæ objicerent*] Pa 1. *portis*. Gebh. *Fores portas* Flo Lov. 4. et Voss. a m. pr. *fores porti* a m. sec. Lov. 1. 2. 3. Harl. et Ha Vir doctus ad marg. ed. Cur. legi *seras portæ objicerent*. Nihil mut Propria est locutio et elegans 'obji cere fores.' v. 8. 'Multi ante porta cæsi, dum objectis foribus extremo suorum exclusere.'

§ 6 *Nec pertinaciter prælio iterato* Legendum est *prælio inito*. Rhena Pal. 1. *nec pertinaciter prælium initum* Antiq. editio *prælio iterato*. Sed a Rhenano restituta lectio confirmatu

quam Pall. 2. ac 3. tam ipse Livio supra c. 2. 'Vix inito prœlio cum Magone effugerunt:' ubi tamen perperam Pal. 2. *vix mixto prœlio*. Infra c. 13. 'Vixdum prœlio inito fuderunt.' *Gebh.* *Prœlium iteratum* Ber. *prœlio irato* Gaertn. *prœlium initum* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Hav. Sed recte Rhenanus *prœlio inito*. Vide ad XXXVIII. 17. § 4.

§ 7 *Ad Demetriacum Theotidis exposuit*] *Phthiotidis* verius legitur. Plinius IV. 9. 'Pegase,' inquit, 'quæ postea Demetrias dicta est:' et confestim inde 'Phthiotidis,' inquit, 'montes.' Ceterum Theotis in Thessalia, quod sciam, legere non est. *Sabell.* Scriptum exemplar habet *ad Demetrium Thioditis:* ubi posterius vocabulum mutilum est. Legendum enim *ad Demetrium Phthiotidis*. Est autem *Demetrium* locus circa Thessaliam, ceu scribit Stephanus. Græci Δημήτριον vocant. Eodem auctore Φθία πόλις καὶ μοῖρα Θετταλίας: hoc est, *Oppidum et pars Thessaliæ*. Unam sane ex quatuor Thessaliæ partibus Strabo Θεσσαλίαν Φθιῶτιν appellat. Quare hic in *Phthiotidis* subauditur *Thessaliæ*. At o supinam quorundam negligentiam in restituendo Livio! Non puduit illos *Demetrium* in *Demetriacum* vertere, quod paulo ante 'Demetriaci sinus' sit facta mentio. Sed nemo vult laborare. Quicquid in mentem primum venit, id infulcimus. Deinde, nisi manifestus sit solœcismus, hujusmodi lectionem omnes sequuntur. Sic legit Beroaldus, inquiunt, sic Sabellicus, sic Baptista Pius. Et quis amplius dubitat? Equidem fuerunt viri celebres et literati, sed qui mallent omnia interpretari, quam intelligere. Fidebant ingenio suo, fidebant eruditioni. Nec putabant opus esse scripta consulere exemplaria. Id quod rarenter admodum faciebant. Quia erant contenti auctoritate et opinione nominis, quam apud omnes sibi pepererant, ut jam propemodum sufficeret illud αὐτὸς ἔφα. At alia res est castigare veterum auctorum libros. Eget enim non solum eruditione, sed et pertinaci studio, labore et diligentia, ac cum primis acri judicio. *Rhenan.* Recte Sabellicus *Phthiotidis* hoc in loco restituit. Sed *Demetriacum* putavit idem esse cum *Demetriade*. Superflue igitur adjecisset Livius *Phthiotidis*. Ego *Demetriacum* puto esse oppidum, quod Strabo *Demetrium* vocat IX. 435. ubi de Achillis regione disputat, ἀπὸ τῆς Δήμητρος, id est Cereris templo, quod ibi eximium habebat. *Glar.* *Demetrium Phthiotidis* veteres libri: et recte. Nam duo fuerunt oppida hoc nomine, ut Stephanus. Δημήτριον τόπος Θεσσαλίας, κείμενος περὶ τὸν Ἄμφρυσον· ἔστι καὶ πόλις Αἰολίδος. *Sigon.* Lectio, quæ ex emendationibus virorum doctorum nunc vulgo recepta est, *Demetrium Phthiotidis* vera est, licet in nullo fere scripto occurrat. Certe *Demetriacum* legunt Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Omnes præterea vel *Phtiotidis*, vel *Theotidis*, vel *Theothidis*, vel *Theodotis*.

Ipse ad Attalum se recepit] Ita primus edidit Froben. 1535. Omnes priores dederant *sese recepit*, quod servant Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. *sese recipit* Lov. 3. *se recipit* ed. Bas. 1539.

§ 9 *Speciem intuenti primo gemini portus in ora duo versi præbuerit*] Castigavimus *ut speciem intuenti primo gemini portus in ora duo versi præb.* Rhenan. Hanc emendationem Froben. 1535. recepit, eumque secuti editores servarunt usque ad Gruter. qui in ed. ult. τὸ *ut* omisit. Id quidem Mss. aliisque codd. adversari, innuit Hearnius; adfirmo tamen τὸ *ut*, a Rhenano additum, sed a Grutero omissum, in nullo meorum codd. occurrere. Ceterum *præbuit* Ber. a m. sec. prioris lectionis vestigiis erasis: quomodo etiam præfert ed. Ascens. a. 1513. Priores cum scriptis

Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. legunt *præbuere:* pro quo emendandum puto *præbere;* ut oratio per infinitivum concipiatur, et hinc a librariis eam non intelligentibus corrupta sit. Vide ad I. 50. § 5. Paullo ante § præc. *juncta classe,* pro *victrici,* Hafn. *victi* Cant.

§ 10 *Subiti ac procellosi dejiciunt*] Opinor scribendum *decidunt.* Rhenan. Frivola ac nihili hæc Rhenani conjectura est. Libri Mss. omnes ac vetusti cusi *deiciunt.* Dictum ut Virgilio 'venti ponunt,' 'prora avertit.' *Gebh.* Omnes, ut ante Rhenanum, *et venti ab utriusque terræ prœaltis montibus subiti ac procellosi dejiciunt.* Posses cogitare illa *venti ponunt, mutant, vertunt.* Aut, si hoc displicet, mitius certe fuerat, *procellosi se dejiciunt,* aut *dejiciuntur,* quam *decidunt;* quod ex sola opinione Rhenani receperunt editores. Sic infra c. 15. 'Nisi ex vehementi sole tanta vis aquæ dejecisset:' ita enim omnes libri, præter solum Putean. qui confirmat Sigonii conjecturam, *ni se ex vehementi sole tanta vis aquæ dejecisset.* J. F. Gron. *Procellosi dejiciunt,* vel *deiciunt,* ut ante Rhenanum edebatur, omnes mei, et Hearnii Oxonn. quod probat Doujat. et refert ad naves, quæ ingruentibus ventis deprimuntur. Mihi prior Gronov. conjectura præsertim placet; ut pronomen *se* interceptum sit a vocis præced. literis ultimis. Nisi cum eodem Gronov. et Gebh. *dejiciunt* hic οὐδετέρως positum esse intelligendum sit, ad exemplum aliorum verborum, de quibus vide ad I. 17. § 6.

Septies die, sicut fama fert, temporibus statis reciprocat] Vet. lib. *septies in die.* Sigon. Mei omnes *die* servant, nisi quod *diem* sit in Lov. 1. Deinde *temporibus statutis* Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii D. et edd. Aldina priores, sollemni scribarum aberratione. Vide ad XXXIX. 13. § 8.

Temere in modum venti] *In modi venti* dixisse videtur, pro 'ad ar[b]trium venti.' Mirum vero de Euri[po] ita nihil convenire apud anthor[es]. Quantus hic, Dii boni, commentan[di] campus! *Glar.* Mox *monti præcip[iti]* legunt Flor. Voss. Lov. 1. 3. et Ha[rl.] Deinde *nec de die, nec de nocte* Lov.

§ 11 *Quæ fluxa et vana apud Ore[um] fuerant*] Scripsimus *fuerat,* nam r[e]fertur ad 'fidem.' *Rhenan.* *Fuera[nt]* perperam retinent Flor. Lov. 1. Harl. Ber. Gaertn. et Hav.

Stabile atque inexpugnabile fuit] N[e] abeunt scripti. Induco tamen an[i]mum fuisse Livii, *præs. val. firmatu[m] præc. fide præf. princ., quæ fluxa vana apud Or. fuerat, stabili inexpu[g]nabile fuit.* J. F. Gron.

§ 12 *Ut in temere suscepta re*] Pra[e]positio deest in Harl. et quibusda[m] edd. Tum *suspecta re* legunt Flo[r.] a m. pr. Lov. 1. 2. 4. et Voss. fre[]quenti librariorum lapsu. Vide a[d] IV. 58. § 14. VII. 41. § 1. X. 11. § 1[] XXI. 44. § 8. XXIII. 17. § 10. XXI[V.] 40. § 1. Adde N. Heins. ad Clau[d.] in Eutr. I. 401. Corte ad Plin. Ep[ist.] III. 9. 26. et viros doct. ad Suet[.] Tit. c. 7. Mox *celeriter* exsulat a[b] Harl.

Ad Cynum Locridis (emporium id es[t] Opuntiorum, urbis mille passuum a mar[i] sitæ)] Ego inter Locridem et Doriden[m] *Cythinium,* non *Cynum,* apud Ptol. e[t] Plinium reperio. Tu vide utra si[t] lectio sequenda. *Sabell.* Sabellicu[s] hoc loco restituit *Cithinium* ex Ptolemæo, sed codex fefellit. Nam *Cynum* legendum est. *Glar.* Sic Stephanus: Κῦνος ἐπίνειον Ὀπούντος, ὡ[ς] Φίλων καὶ Παυσανίας, Ἑκαταῖος δὲ πόλι[ν] αὐτὴν φησιν. *Sigon.* Put. Voss. *id est orbis et pontiorum mille.* Scribe, ut est in Gud. et distingue: *classemque inde ad Cynum Locridis (emporium id est urbis Op. mille pass. a mari sitæ) trajecit.* Strabo IX. 425. Ἀπέχει δὲ θαλάσσης περὶ πεντεκαίδεκα σταδίους· τοῦ δὲ ἐπινείου καὶ ἑξήκοντα· Κῦνος δ'

ἐστὶ τὸ ἐπίνειον, ἄκρα τερματίζουσα τὸν Ὀπούντιον κόλπον. *J. F. Gron.* Numerus passuum, quem hic edunt libri Livii, non convenit cum eo, qui apud Strabonem est. Nam quindecim stadia duo ferme millia passuum sunt. Probabilis est conjectura Wesselingii ad Antonini Itiner. p. 327. in Livio legendum esse *M. P. II.* Duk. *Emporium id est orbis et pontiorum* Flor. a m. pr. et Hearnii N. *emporium id est urbis et pontiorum* Flor. a m. sec. et Voss. a m. pr. in quo *Opuntiorum* emendat manus altera: *urbs Opontiorum* Lov. 2. et Ber. *urbisOpontiorum* Lov. 1. Hav. et alii, cum omnibus edd. usque ad Frob. qui ordinem hunc invertit a. 1535. Priorem igitur ordinem revocavi. Insuper, numerum passuum in Livio corruptum esse, viris doctis adsentior; sed, quamvis res eodem redeat, olim scriptum fuisse puto *MM. passuum*, et alterum *M.* inertia librarii omissum esse. Legendum itaque *duo millia passuum.*

Cap. vii. § 1 *Ignes ab Oreo editi moverant*] Placet magis, ut est in vet. lib. *monuerant:* ut sit, ignes ab urbe Oreo editi monuerunt Philippum obsideri Oreum. *Sigon.* *Moverant* Lov. 3. 4. et Hav. *minuerant* Flor. et Cant. *manuerant* Gaertn. *munierant* Voss. *monuerant*, ut Sigonius emendat, reliqui mei, cum Hearnii Oxonn. et edd. antiqq. Sed primus Ascens. omissa litera dedit *moverant.* Vide ad xxxv. 35. § 5.

Sed serius Platoris fraude e specula elati] Pal. 1. *ex specula lati.* Pal. 3. *sed euripo serius Platoris fraude et specula elati.* Gebh. *Fraude e specula lati* Harl. *fraude specula lati* Voss. a m. pr. *fraude speculati* a m. sec. et Lov. 1. *fraude exspeculari* Lov. 2. *fraude exspeculati* Hafn. *fraude ex speculo lati* Lov. 3. *fraude ex specula elati* Lov. 3. Gaertn. et Flor.

Inpari tum maritimis viribus] *Tum* particula non est in cod. scripto. *Rhenan.* *Tum* a Rhenano ejectum servant Lov. 4. Harl. et Ber. *impari cum viribus* Lov. 2. *impari tum viribus* Voss. Lov. 1. 3. et Hav. *impari tum vis viribus* Flor. et Cant. quæ scriptura indicare videtur olim scriptum fuisse *inpari maritumis viribus.* Vide de ea scriptura ad vi. 31. § 5.

Ita re per cunctationem omissa, ad Chalcidis auxilium] Sic restituimus et distinximus: *ita res per cunctationem omissa*, (subaudi *est.*) *Ad Chalcidis auxilium, &c.* Rhenan. *Ita per cunctationem omissa* Hav. *ita percunctatione omissa* Flor. *ita cunctatione omissa* Lov. 1. 2. *ita re per cunctationem omissa* Lov. 3. 4. 5. Harl. et Gaertn. quomodo primus edidit Aldus. Priores enim defendunt *ita res per cunctationem omissa ad Chalcidis*, quemadmodum Rhenanus emendavit.

§ 2 *Ut ponte continenti jungatur, terraque aditum faciliorem, quam mari, habeat*] Expunximus *que:* nam elegantius subintelligitur. Et gaudet asyndeto Livius: sicut mox 'dejecto præsidio, fusis Ætolis,' non *fusisque Ætolis.* Sic enim intelligi debet 'dejecto præsidio,' quod erant Ætoli. Et dicit *dejecto*, quod essent in montibus et saltibus Thermopylarum, ubi angustæ fauces coarctabant iter. *Rhenan.* Libb. omnes, qua scripti, qua cusi, *terraque aditum faciliorem*, contra quam voluit Rhenanus. Sic mox Pall. tres, et vet. ed. *dejecto præsidio fusisque Ætolis.* Gebh. Contra Rhenanum omnes Gall. Voss. et Pall. *terraque.* Nec sane elegans hic asyndeton. Sic et mox 'dejecto præsidio fusisque Ætolis.' Nihil impedit copulativa, quin intelligamus, ipsos Ætolos fuisse hoc præsidium. *J. F. Gron.* Unus Lov. 3. *terra aditum.* Reliqui *terraque*, et mox omnes *fusisque.* Utramque lectionem servant et Hearnii Oxonn.

§ 3 *Igitur Philippus, dejecto præsidio*] Nescio quid hic desiderem in sermonis connexione, præsertim cum

dicit *igitur*. Sed id lector consideret, si fortassis meliorem nactus fuerit codicem. *Glar.* Glareano nescio quid desideratur in sermonis connexione, præsertim quum dicat *igitur*: idque jubet considerare lectorem, si forte nactus fuerit meliorem codicem. At sic omnes etiam optimi codd. neque hilum desideratur: sed interponitur *igitur*, quia narrationem expeditionis Philippicæ interruperat descriptione situs Chalcidos. *J. F. Gron.* Crevier. hic peccatum putabat trajectione vocum, quæ sic melius digererentur: *Igitur Phil. quum ab Demet. Scot., inde de tertia vig. prof., dejecto præsidio fusisque Ætolis, qui saltum Thermop. ins., trepidos hostes Her. comp., &c.* Ceterum antea edebatur *inde tertia vigilia*, ut est in Lov. 3. 4. 5. Ber. a m. pr. Gaertn. et Hav. cum Hearnii L. 1. et D. Sed recte Gronov. substituit *inde de tertia vigilia*, consentientibus Flor. et reliquis. Vide ad IX. 44. § 10. Præpositio intercepta erat ab ultima syllaba vocis præcedentis. Vide ad XXXVII. 51. § 8.

Phocidis Elatiam] Recte addidit *Elatiam*. Nam ait Stephanus 'Ελάτεια πόλις Φωκίδος, καὶ Θετταλίας, καὶ Θεσπρωτίας. *Sigon.* Male igitur vox prior omittitur in Hearnii L. 1. Præterea *Eleriam* Lov. 1. 2. Voss. Hafn. et Hearnii N. *Elatiam* Lov. 5. *Eletiam* Hav.

§ 4 *Quia Oreum paucos ante dies ab Romano milite, &c. direptum fuerat*] 'Ωρεὸς est in Strabone x. 445. genere masculino, cum Livius hoc in loco neutro genere proferat, paulo ante (c. 5.) genere fœminino, sed adjecto substantivo *urbe*. Hæc eo tendunt, ut minus anxii in his simus, cum videamus etiam magnos authores non ita anxie hæc ac similia observasse. *Glar.*

§ 5 *Quum Romana classis eo se recepisset. Attalus igitur ignarus*] Reposuimus ex scripto volumine *Romana classis Oreum sese receperat, et Attalus ignarus ad Ph.* Non enim vult dic Livius, quomodo sit captum Ore quod ante exposuit: sed quid inte fieret quum a Romanis, tum ab talo rege. Magnam quorundam meritatem vides, qui Livii verba suum sensum vertere ausi sunt. Qu etiam est, quod paulo post pro *ca effuso mare ac naves petit*, scribit *cu effusus*. Rhenan. Sic [*Romana clas Oreum sese receperat, et Attalus*] A dreas et omnes neque ad Mogont censes, et retulit Rhenanus pro quod ex Aldo inoleverat, *Cum Ro na classis eo se recepisset*: non en velle ait dicere Livium, quomodo captum Oreum, quod ante expos sed quid interim Romani et rex A talus facerent. Quasi hoc non int ligatur ex prisca lectione: quasi ea colligatur, quomodo captum Oreum. Erat et vulgo *Attalus igit ignarus*: et sic etiam quidam cod sed ambabis cum optimis, *Quum Rom na classis eo se recepisset, Attalus ign rus adventus Philippi. Eo* autem qu vult, nisi Cynum Locridis, ut dix extremo c. 6. a Chalcide. Et vid quid fecerint Romani, nempe fuis in statione apud Opuntiorum emp rium Cynum, ut faverent Attalo O puntem capienti: quid Attalus, nen pe Opuntem diripuisse, et a locupl tibus pecunias exegisse. *J. F. Gro* *Quum Romana classis eo se cepiss Attalus igitur ignarus* Voss. et Lov. ac 2. *Quum Romana classis eo se rec pisset, Attalus igitur ignarus* Lov. 4. et Hav. *Quum Romana classis eo cepisset, Attalus ignarus* Flor. a m. p et Cant. Sed *recepisset* emendatur i Flor. a m. sec. et ita est in Har Doujatii Colbert. et Hearnii Oxon Et id Crevier. in contextum recepit eo recte Gronov. hic exponit *Cynum* 'Ante in pr. ed. nott. interpretabatu *Oreum.* Quin et in pr. ed. nott. a XXXI. 40. verbis praecedd. *concessere eam, &c. direptum fuerat* parentheseo nota inclusis, hic legebat *quum R*

mana classis Oreum sese recepisset.

§ 7 *Potuerit. Attalus inermis atque incompositus cursu effuso mare ac naves petit*] *Potuerit Attalus: inermis autem atque incompositus* Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Hav. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum. Deinde *cursu effusus* Flor. Voss. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. vett. pro quo *cursu effuso* emendabat Rhenan. supra ad § 5. Ita II. 50. 'Quum inprovidi effuso cursu insidias superassent.' cap. 65. 'Effusoque cursu pene agmine uno fugientes sequentesque castris incidere.' IX. 41. 'Cursu effuso in hostem feruntur.' XXXVI. 19. 'Ut qui non ante, quam Elatiæ, ab effuso constiterit cursu.' XXXVII. 42. 'Effuso cursu ad castra compulsi sunt.' Et ita 'fuga effusa,' de quo vide ad XL. 28, § 4.

Et molientibus ab terra naves Philippus supervenit] Sic dixit *molientibus ab terra naves*, quemadmodum infra c. 17. 'Quum Pœni anchoras molirentur.' Et in oratione Scipionis, qua Q. Fabio respondet, non procul a calce hujus libri, c. 44. 'Audietis hinc molientem Hannibalem.' Et rursum postea, cap. 36. 'Et anchoras, ne in moliendo mora esset, præcidunt.' Porro non est *supervenit* in scripto codice, sed *advenit*. Quod verbo cohæret, *tumultumque etiam ex terra nauticis præbuit*, debet esse *metumque etiam ex terra nauticis præbuit*. Rhenanus. Vet. lib. *supervenit*. Sigonius. Pal. 1. et vet. ad. *supervenit*. Proxime iidem libri *tumultumque etiam ex terra nauticis præbuit*. Gebh. Omnes, *molientibus ab terra naves Philippus supervenit, tumultumque etiam ex terra nauticis præbuit*. Qua phrasi et x. 20. 'Tumultumque prœlio ipso terribiliorem intermixti agmini præbebant.' XXV. 26. 'Tumultum tamen majorem hostes præbuerunt, quam certamen.' XXVI. 10. 'Ea res tantum tumultum ac fugam præbuit.' Et sic edd. priscæ: *advenit* in primo invenio Gryphio, *metum* dedit Rhenanus. *J. F. Gron.* 'Moliri naves ab terra,' ut XXXVII. 11. 'Navium reliquarum ante portum aliæ, aliæ in portu deprehensæ, quædam a Nicandro, dum moliuntur a terra, captæ.' Deinde *advenit* unus Rec. *supravenit* Lov. 5. *supervenerat* Voss. *supervenit* reliqui omnes. Præterea *metumque* Hearnii L. 1. et D. *tumultumque* omnes mei cum Hearnii N. Ceterum *advenit* æque ac *metumque* dedit Rhenanus; et hinc non in primo Gryphio exstitit, sed ita ex mente Rhenani jam ediderunt Frob. 1535. Basil. 1539. et Vascos.

§ 8 *Tantæ rei fortunam ex oculis prope raptam*] Pal. 1. *tanti regis fortunam*. Gebh. Ita perperam et Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Hafn. et Hav. Τὸ *raptam* insuper deest in Lov. 1.

§ 10 *Toronem est profectus*] *Thronium* Strabo IX. 426. triginta stadia a Scarphia abesse ait, apud quod oppidum Boagrius amnis oritur. *Torone* autem longe alia civitas ad Pallenen est, supra Cassandream, quæ olim Potidæa. *Thronium* igitur ubique hic legam. *Glar.* *Torone* ad sinum Toronæum est procul ab Opunte. *Thronium* pariter est Locrorum, atque Opus non procul a Thebis Phthiotidos. Itaque verisimilius est, Philippum ab Opunte *Thronium*, quam *Toronem*, venisse; præsertim vero cum a Thronio in Doridem finitimam regionem venisse subdat. Itaque his de causis *Thronium* puto legendum, de quo et Stephanus, et Strabo, et ceteri. Idem placet etiam Glareano. *Sigon.* Facile accedo Sigonio et Glareano *Thronium* corrigentibus. Id enim hic locorum ad Boagrium amnem, non longe ab Opunte. At *Torone* ad Toronæum sinum inter Derrhin et Canastrum promuntoria. *J. F. Gronov.* Similiter, post viros doctos ad hunc locum Livii, hic et bis infra emendabat Palmer. in Græcia Antiq. v. 5. pagg. 565. et 566.

Attalus primo Oreum se recepit] Pal. 1. *Attalus primo oratum est profectus.* Gebh. In omnibus scriptis habetur *Et Attalus primo Oreum est profectus.* Unde suspicor illud subjecisse, qui non ferrent eadem verba tam cito repeti, re vera autem et *se recepit* et *est profectus* esse additamenta infelicium correctorum, quum Livius rotunde scripsisset ac breviter, *Et Att. primo Oreum, inde, (quum fama acc., Prus. Bith. regem in fines regni sui transgressum) om. rebus atque Æt. bello, in As. traj.: Sulp. Æg. classem rec., unde init. veris prof. erat.* J. F. Gron. *Oratum est profectus* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. Harl. et Hav. *Circhum est profectus* Hearnii L. 1. *Oreum est profectus* Lov. 2. et reliqui Oxonn. Hearnii. Conjecturam Gronovii recte Crevierius probavit.

In fines regni sui transgressum] Pal. 2. *in finem.* Sic c. 5. 'Haud procul Argivorum fine.' *Gebh.* Nullus meorum Pal. 2. consentit.

Omissis Romanis] Ex vet. cod. *rebus* ablativum adjecimus. *Rhenan.* Τὸ *rebus* adjecit Rhenanus, quod in prioribus editis deerat. At in optimo Gallicisque omnibus et Vossiano invisum τὸ *Romanis.* Idque eleganter ego dictum accipio pro sepositis, quæ in manu erant. Ut Plauto Epid. IV. 2. 35. 'Ego relictis rebus Epidicum operam quærendo dabo.' Ut Terentio, Andr. II. 5. 1. 'Herus me relictis rebus jussit Pamphilum Hodie observare.' Non aliter Justin. XIII. 6. 'Perdicca alienatis rebus Aridæum et Alexandri Magni filium de summa belli in consilium adhibet.' τ' ἄλλα μεθεὶς· ἅπαντα μεθεὶς· τ' ἄλλα πάντα ἀφείς. *J. F. Gron.* *Omissis rebus,* voce *Romanis* omissa, Flor. Cant. Lov. 1. 2. 5. Hav. et Hearnii N. Vide ad XXXVII. 37. § 4. ubi eamdem locutionem Livio restituere conatus sum.

§ 11 *Et Sulpicius Æginam classem recepit*] *Classem recipit* scripsimus, pro *recepit.* Rhenan. Prima v *Et,* quam Gronov. supra § 10 omittebat, non comparet in He N. Deinde *repetit* Ber. *recepit* Lov. quinque, Harl. Gaertn. Ha Hearnii L. 1. Revocandam it putavi lectionem, quæ ante Rh num in edd. vulgo exstitit.

Quam Opuntem Attalus ceperat, *lippus Toronem cepit*] Verbum *ce* in nullis melioribus libris salvum Put. *decertæ.* Reg. *decertat.* Me Pall. *decertant.* Quid velint, no sequor. *J. F. Gron.* *Decertat*] et Hearnii N. *decertans* Voss. Lo 2. Hafn. et Hav. Gronovius prior nott. scribendum conjecit *Attalu* *itinere Philippus Toronem cepit.* (vierius, voce omissa, *Attalus, Ph* *pus Toronem,* vel *Thronium, cepit.*

§ 12 *Profugi ab Thebis Phthio* Novem sunt oppida, quibus nom clatura Thebarum olim tributa De quo hic fit sermo, Stephanus tium facit. Τρίτη, inquit, Θεσσαλίας Φθιώτιδος. Est autem Phthia Thes liæ pars, ceu ante diximus: unde ῶτις Θεσσαλία Straboni, et *Phthio* hic gentile nomen. *Rhenan.* V num potius *Phthioticis* legendum Nam de *Thebis Phthioticis* Strabo minit IX. 431. ubi de Achillis diti disserit. *Glar.* *Ab Thebis Phthiot* Pal. 1. at Pal. 2. *a Thebis Phyot* Pal. 3. *Potici.* Gebh. Licet ve modo ultimum illud nomen in M exaratum obcurrat, de eo tamen ter omnes codd. si unum alterum excipiamus, convenit, ultimam e syllabam non *ci* sed *cis* legend esse. Et ita ante Glarean. edider Basil. 1539. 'Thebæ' autem 'Pht oticæ' memorantur etiam XXXIII. quas alibi Liv. 'Thebas Phthias' cavit.

Quum in fidem Ætolorum perfu *sent*] In codice scripto *perveniss* est. Opinor autem pro *fidem* sc bendum *finem.* Nam usurpare so Livius *finem* pro *finibus:* ut supra

5. 'Haud procul Argeorum fine positis castris terrebat.' *Rhenan.* Pal. 1. et prisca ed. *quum in fidem Ætolorum perfugissent.* Gebh. Rursus nostri: *quum in fidem Æt. perf., sedem eis Ætoli eam ded. urbis vast. ac des. priore ejusdem Phil. bello.* Quæ mutavit Rhenanus, et præterea vult *in finem.* J. F. Gron. *Pervenissent* Rec. et Hearnii L. 1. ac D. Sed reliqui omnes *perfugissent,* nisi quod *profugissent* sit in Ber. a m. pr. Neque etiam pro *in fidem* cum Rhenano scribendum *in finem.* Sed fides hic notat tutelam, patrocinium: ut autem 'perfugere in fidem,' ita 'venire in fidem' VII. 19. 'Ni universa gens, positis armis, in fidem consulis venisset.' VIII. 25. XXXVII. 6. Epit. Liv. lib. CXXXI. et alibi. Sic etiam 'tradere se in fidem' XXXVII. 44. 'dedere se in fidem' XXXIX. 53. 'in fidem tutelamque tradere' XXXVIII. 31. 'in fide et clientela alicujus esse' Flor. III. 1.

Urbis vastatæ ac desertæ priore ejusdem Philippi bello] Reposuimus, veterem librum secuti, *urbis vastæ ac desertæ priore quidem Philippi bello.* Urbs erat vasta Torone, ergo magnum populum capere poterat. Sic rursus aliquanto post, c. 11. 'Et infrequentes se urbes, agrum vastum ac desertum habere.' *Rhenan.* Vet. lib. *priore ejusdem Philippi bello.* Sigon. Utramque Rhenani emendationem editores servarunt usque ad Gronov. nisi quod interim Sigonius posteriorem rejecerit; sed a nullo auditus est. Ceterum *vastæ* soli ex meis Lov. 5. et Gaertn. quod 'magnæ' exponit Rhenanus. At unde constat profugos a Thebis Phthioticis magnum populum effecisse? Puto librarios ita præferentes sollemni modo errasse. Vide ad XXIII. 30. § 7. Deinde *ejusdem Philippi* omnes mei. Recte igitur Gronov. lectionem, quæ ante Rhenanum in editis erat, pristino loco restituit.

§ 13 *Tritonon et Drymas, Doridis parva atque ignobilia oppida*] De his Stephanus: Τρίτωνος πολίχνιον Μακεδονίας. Δρυμία πόλις Φωκίδος. Veteres etiam libri edunt *Drumias,* ex quo apparet, ita esse legendum. *Sigon.* Herodotus VIII. 33. 'Εδήουν πάντα, καὶ κατὰ μὲν ἔκαυσαν Δρύμον πόλιν, κατὰ δὲ Χαράδραν καὶ Ἔρωχον, καὶ Τεθρώνιον, &c. καὶ Ἐλάτειαν. Pausanias X. 3. Καὶ Νέωνα καὶ Τεθρώνιον, καὶ Δρυμαίαν· αἱ δὲ ἄλλαι πλήνγε δὴ Ἐλατείας. Liber optimus, *Uthronos et Drumias Dori parva.* J. F. Gron. Priorem urbem *Uthuronon* vocat Flor. *Uthoronon* Voss. Harl. Hav. et Hearnii N. Sed in Voss. duæ priores literæ expunguntur, ut supersit *Horonon,* quod etiam exstat in Lov. 1. *Utorontum* legit Ber. *Ut thoronem* Lov. 2. *Turonum* Lov. 3. *Citroum* Lov. 4. *Citronon* Hearnii D. *Ytreron* ejusdem L. 1. *Boronon* Hafn. *Thitronon* Hafn. *Tithronon* Lov. 5. Quod proxime accedit ad Herodoti Τεθρώνιον, vel Τιθρώνιον, ut vocat Pausanias non tantum lib. X. loco laud. sed etiam c. 33. Posteriorem *Drumias* vocant Flor. Lov. 3. 4. 5. et Gaertn. *Drumisa,* transpositis literis, Hafn. *Drymias* Voss. et Hearnii N. ac D. *Dymias* Ber. *Dumias* Harl. *Drumas* Lov. 1. *Drunnas* Lov. 2. *Drupmam* Hearnii L. 1. *Documias* Hav. *Drimias* edd. Rom. 1472. et Parm. *Dirimias* Mediol. 1480. et proximæ plures usque ad Moguntinos, qui primi *Drymas* dederunt. De utroque hoc oppido vide Palmerii Græc. Ant. VI. 15.

§ 14 *Nuncius adfertur, Machanidam*] *Machinadem,* et paullo inferius *Machinadam* Hearnii L. 1. *Machiniadem,* et inferius *Machiniadam* Voss. Lov. quinque, Harl. Hav. et Hearnii N. Vide ad c. 5. § 5.

Olympiorum sollemne ludicrum parantes Eleos] Hoc pertinet ad XXVII. 30. *Duk.*

§ 15 *Se neque caussam ejus belli fuisse, nec moram*] Prima vocula deest

in Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. et Hav. Deinde *belli per se nec moram* Lov. 2. *belli se, nec moram* Voss. et Lov. 1. relicta tamen in Voss. lacuna. An forte scripserat Livius? *neque caussam ejus belli fuisse se, nec moram.*

§ 16 *Cum expedito agmine profectus*] In exemplari legitur *quam expedito.* Forte scribendum *perquam expedito agmine.* Rhenan. Gifan. Obs. in Ling. Lat. voce 'Quam' monet, in vet. cod. legi *cum quam expedito agmine;* forte autem, ejecta priori voce, legendum *quam expedito agmine profectus;* quod in Lov. 4. inveni. Et sane Livium in hac locutione præpositionem *cum* sæpissime omisisse, dictum est ad XXII. 9. § 5. Verum hic, uno illo excepto, reliqui omnes codd. vulgatum tuentur.

Per Bœotiam, Megaram, atque inde Corinthum] Put. et alii boni *Megara.* J. F. Gron. Ita et Flor. a m. pr. aliique cum Hearnii N. Vide ad XXXI. 22. § 6.

Phileum Tapheneumque petit] Neque *Phileum* his locis, neque *Tapheneum* facile reperies. Contenderim proinde *Phliunta Pheneumque* legendum esse; utrumque oppidum circa Achaiam et Arcadiam satis notum. *Sabell.* Alii aliis pejores lectiones exhibent, sed Flor. legit *Phleium Tapheneumque,* vocibus imperite distinctis; unde, Sabellici conjecturam veram esse, satis colligitur.

§ 17 *Quum Eream venisset*] Vet. lib. *Heræum,* et recte: inquit et Stephanus Ἡραία ἐστὶ καὶ πόλις Ἀρκαδίας, κεῖται δὲ κατὰ Μεσσήνην πρὸς Πελοπόννησον. *Sigon.* Pal. 1. *Heream.* Pal. 2. et vet. ed. *Hereum.* Pal. 3. *Oreum.* Legendum cum Sigonio *Heræam.* Gebh. *Heræum* Flor. Voss. Lov. 1. 5. et Harl. alii aliter. Sed recte Sigonius *Heræam.* Vide Cellar. Geogr. Ant. II. 13. p. 786.

Audit Machanidam, fama adv. s. t. r. L. Ægiumque se ad conc. A. recepit] Hic se doctus quispiam infeli exercuit. Nam, quum in exem reperisset *audito,* scripsit *audit,* e cohærente eo, quod sequitur, *Æ se ad c. A. recepit,* adjecit partic *que,* ut esset novæ sententiæ ini Tu sic castiga locum: *Et jam, Eream ven., audito, Mach., fama sui terr., refugisse Lac., Ægium conc. Ach. recepit.* Ad hanc loq formulam pertinet, quod sequit 21. 'Quidam, quas disceptando troversias finire nequierant, pact ter se, ut victorem res sequer ferro decreverunt:' *pacto,* id 'ubi pepigissent;' sic hic *audit* est, 'ubi audivissent.' *Rhenan.* *dit et Eginamque* Hearnii L. 1. et *Ægiumque* Flor. Cant. Voss. 1. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. Ber. et Nihilominus veram puto lectio quam Rhenanus restituit. De ge loquendi vide ad I. 41. § 6.

§ 18 *Paucis ante diebus inde Ph trajecerant Pœni*] *Phoceas,* si rect gitur, accusativus est Ionicus a minativo Φωκεῖς, quod nomen e Phocide regione Græciæ. Qui igitur non recte diphthongum *æ* posuerunt, tamquam a nomina Φωκαιεὺς, quod a *Phocæa* urbe A nihil prorsus ad hunc locum, ded tur. Suspicor legendum *in Phoci* Sed lector geographiæ peritus j cet. Nam hæc duo nomina *Phoc Phocæa,* cum suis denominativis e Latinis et in Græcis codd. mag fecere errorem. *Glar.* Pal. 1. *Vœas:* vet. ed. *inde Eoceas.* Pa *inde Foceas.* Pal. 3. *Phoceas traj rant Peni.* Mox Pal. 1. *ne ad se tur.* Gebh. Liber opt. et Reg. *Devaces.* Men. *indevacas.* Voss. *denacas.* Neque aliter probatissi quisque. *Phocæa* hinc longe, et *P cæa,* non *Phocææ.* *Phocæ* sunt quidem in Græcia, sed et hinc re tæ, quippe in Œtæo sinu. Scri *Paucis diebus ante in Echinades tr cerant Pœni.* Fuerant nimirum

statione apud *Ægium*, ex condicto exspectantes Philippum: *sed*, audito, discessisse Romanos et Attalum ab Oreo Eubœæ, veriti *ne ad se iretur*, (sic enim omnes, non *in se*) et intra Corinthiaci sinus angustias coërciti caperentur, transmiserant ex illis claustris in Echinades, inde in Acarnanum portus. *J. F. Gron.* *In Phoceas* deest in Harl. *in Foceus* legit Lov. 5. *inde Foceus* Lov. 4. Ber. et Gaertn. *inde ut eas* Lov. 2. *inde naves* Hearnii L. 1. *indevoas* Florent. Cantabr. Voss. et Hearnii N. *indevaeas* Lov. 1. 3. Hafn. et Hav. Longius a vulgato abit Gronovii *in Echinadas*. Crevierius conjicit *in Oxeas*, quas ex Echinadum numero insulas esse, probat auctoritate Strab. VIII. 351. Vide etiam Cellar. Geogr. Ant. II. 14. 798. Forte tamen vestigia codicum eo ducunt, ut legamus *inde Oxeas*. Ita enim nominibus insularum præpositionem addere sæpe Liv. neglexit. XXXIII. 41. 'Cyprum nihilominus tendens.' XLV. 11. 'Cyprum extemplo classem misit.' Deinde *in se iretur* Lov. 5. et Gaertn. *ad se iretur* reliqui mei cum Hearnii L. 1. Supra tamen Livius dixit II. 6. 'Sensit in se iri Brutus.' Vide ad IX. 43. § 18. Vim illam præpositionis *in*, ut infesti animi significationem præ se ferat, inlustrat Nic. Heins. ad Nas. Her. III. 136.

CAP. VIII. § 2 *In concilio tamen*] Libb. omnes *autem*. Gebh. Iidem *In concilio autem dissimulans*. J. F. Gron. *Autem* non tantum omnes mei, et Hearnii Oxonn. codd. verum etiam edd. vett. pro quo Froben. demum a. 1531. *tamen* substituit.

Se nulli loco, nec tempori defuisse] Pal. 1. *nullo loco*. Pal. 2. *testatusque Deos et homines, se nulli loco temporique defuisse*. Vet. ed. *disseruit: testatos Deos hominesque, nullo loco nec tempori defuisse*. Gebh. Omnes Gall. cum Pal. *nullo loco*. Scribe *nullo loco nec tempore defuisse*: nempe rei gerendæ, aut occasioni. *J. F. Gron.* *Nullo loco nec tempori* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Gaertn. Ber. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. *nullo loco nec tempore*, ut Gronov. emendabat, Lov. 4.

Quanta maxima posset celeritate, tenderet] Vet. lib. *contenderet*. Sigon. In libb. omnibus *tenderet*. Gebh. *Contenderet* ab Sigonio est: quicquid nobis usui fuit librorum eo, *quanta maxima posset celeritate, tenderet*. Tacitus Ann. I. 39. 'Legatos audita consternatione ad Germanicum tendentes.' Idem Hist. IV. 50. 'Adrumeto ad legionem tendit.' *J. F. Gron.* *Quanta maxima poterat celeritate* Lov. 5. et Hearnii L. 1. Deinde *tenderet* omnes et mei, et Oxonn. Hearnii. Supra XXV. 27. 'Postquam tendere ad se Romanas naves vidit.' XXXIII. 41. 'Cyprum nihilominus tendens.' Silius, Livii imitator, XVI. 138. 'Tendit ad Ausonios et adhuc hostilia castra.' Vide hoc lib. c. 18. § 4.

§ 3 *Sed vix rationem inire posse*] Lectio vetus *sed id rationem iniri posse*. Scribendum opinor *sed haud rationem iniri posse*. Rhenan. *Vix rationem iniri posse* omnes mei, nisi quod in uno Ber. servetur *inire posse*.

Ab se audaciæ, an fugacius ab hostibus geratur bellum] In exemplari veteri legitur *quam fugatius*. Nec est *a Chalcide*, sed tantum *Chalcide*. Subauditur autem præcedens præpositio *ab*. Rhenan. *An fugacius* omnes mei. Tum *ab hoste* Ber. et Rec. Sed nec mox Rhenano præpositionem delenti faveo. Codd. enim, quibus utor, vel *a*, vel *ab Chalcide*. Et solet potius Livius præpositiones repetere. XXIV. 28. 'Si enim uno animo omnes vel ad Romanos, vel ad Karthaginienses inclinent.' XXVI. 25. 'In Macedoniam, atque inde in Thraciam exercitum ac Mædos eduxit.' c. 39. 'Et a Velia, et a Pæsto debitas (naves) exigendo.' XXVII. 46. 'Modo ab latere, aut ab tergo carperet agmen.' XXVIII. 28. 'Nec cum Pyrrho, nec cum Samniti-

bus aut Lucanis se conjunxerunt.' c. 39. 'Ita res hos annos in Hispania atque in Italia gessistis:' ubi tamen viri docti posteriori loco præpositionem expungunt. xxxi. 32. 'Quum de bello, aut de pace agere velit.' xxxii. 14. 'Ex præsenti eos potius, quam ex præterito æstimat habitu.' xxxiv. 61. 'Rem ad consules et ad senatum deferrent.' Vide ad vi. 28. § 6.

Sic ipsis diebus] Omnes *sic eis ipsis diebus Machanidam*. J. F. Gron. Solus Ber. pronomen a Gronov. additum omittit: de qua locutione vide ad v. 43. § 4. Reliqui tamen *eis, his*, vel *iis ipsis diebus*. Neque aliter etiam edd. ante Francof. 1578. Sic ii. 5. 'Eum ipsum fortuna exactorem supplicii dedit:' ubi plura vide. v. 33. 'Cui tutor is fuerat ipse.' xxvii. 23. 'Is ipse primus ita vovit:' ita optimi codd. apud Gronov. τὸ *is* vulgo ibi quoque deerat. xxxii. 39. 'Quas iis forte ipsis diebus L. Quinctius frater ejus adduxerat:' ubi etiam ante Gelen. omittebatur τὸ *ipsis*. xxxiv. 62. 'Precario ab se iter per eum ipsum agrum petisset:' ubi etiam unus cod. *ipsum* male omittit. xl. 41. 'Eum ipsum bonaque ejus vendere consul jussus.' xliii. 22. 'Is ipse cum octingentorum militum præsidio his est præpositus.'

§ 4 *Si modo congressus cum hostibus sis*] Quum eleganter hic dixerit Liv., ceu non dubito, *congressus cum hoste sis*, (nam præcedit 'ab hostibus,' et sequitur 'confessionem hostium,') tamen asinus ausus est supponere ablativum plurativum *hostibus*. Rhen. Put. Pet. Pal. Men. *congressus cum hostibus sis*, secus atque Rhenanus. *J. F. Gron.* *Cum hoste* Harl. Ceteri mei cum omnibus Hearnii Oxonn. *cum hostibus*. Ad sensum nihil interest. Præstat igitur ut meliores et plures cum Gronovio sequamur.

§ 5 *Nequaquam pares esse eos sibi*] Idem addit de suo dativum *sibi*, quum tamen illo expresso non fi opus. *Rhenan.* Pal. 1. *pares esse* vet. ed. *pares esse eos sibi*. G Put. *nequaquam pareses ibi*. Pe Pal. *pares esse sibi*. Reg. *pate* *sibi*. Men. *par esse sibi*. Certe quam deest *sibi*, quo deleto ga Rhenan. Puto autem secundam tionem veram esse. *J. F. Gron.* *res esse eos*, ut voluit Rhenanus, 5. et Rec. *pares esse eos sibi* Ber. *rese sibi* Flor. *par esse sibi* Voss. pr. Lov. 1. 2. Harl. et Hearnii *parem esse sibi* Hearnii L. 1. *pares sibi* Voss. in marg. cum reli scriptis. Mox *quam ope pugnat* Flor. Voss. Lov. 2. et Harl. *quam oppugnaturos* Lov. 4. *quam opere* *naturos* Lov. 1. Ber. a m. sec. H et Hav.

§ 6 *Triphyliam. Alipheram*] phanus Τριφυλία, ἡ Ἦλις. Ἀλίφ πόλις Ἀρκαδίας. *Sigon.* Pal. 1. *Re inde Achæis Hereum et Trypil* Pal. 2. *Ereum etrifuliam.* Pal *Reddit inde Achæis Hereum et Tri* *lam.* Gebh. *Reddit* Voss. Lov. 1 Ber. Hav. et edd. ante Aldum. ad Epit. Liv. l. xcix. Tum *Her* tantum non omnes codd. Sed ad cap. præc. § 17. Hinc *Triphyl* Flor. *Triphillam* Hearnii N. *Trip* *lam* Lov. 4. *Triphylam* Ber. *Triphi* Hearnii L. 1. *Tripillam* Voss. Lo 2. 3. Harl. Gaertn. et Hav. *Trypi* Lov. 5. Denique *Aliphera* Voss. I 1. 2. 4. et Harl. *Alipholam* Hav.

Quod suorum fuisse finium satis *babant*] Vet. lib. *quod suorum jus* *finium satis probabant*. Sigon. P 2. ac 3. *quod suorum fuisse fini* Paullo post *navibus acceptis Bac* Pal. 2. *Gebh.* Omnes Gall. et edd. *quod suorum fuisse finium*. I xl. c. 25. 'Culta ea loca suorum nium esse.' xliv. 10. 'Finium is a Cassandrensium erat.' Vide et xxxii. 5. Sed τὸ *quod* molestum Aut pro eo *quam* vel *qui* legend aut pro supervacuo cancellandum

hoc modo: *Aliph. autem Megal.* (*suorum fuisse finium satis probabant*) *restituit.* J. F. Gron. *Suorum jus esse finium* etiam Voss. Lovel. 1. 2. 3. 5. Gaertn. Hafn. et Hav. Sed recte alterum superest in aliis meis, atque omnibus Hearnii Oxonn. Liv. XLIII. 10. 'Haud procul inde Uscana oppidum finium plerumque Persei erat.' Ceterum Gronovius in prima ed. notar. *quod* putabat esse pronomen, atque ad illud intelligebat τὸ *oppidum*. Verum Ant. Perizon. in ora Livii, et Doujatius ad hunc loc. volunt esse particulam caussalem. Philippus ideo Triphyliam Megalopolitis restituit, quod, quoniam satis probabant, fuisse suorum finium. Et ita Gronov. conjectura nihil opus est.

§ 8 *Ad Erythras Ætolorum, quæ prope Eupalium sunt*] Stephanus: Ἐρυθρὰ πόλις Ἰώνων, καὶ Λιβύης, καὶ Λοκρίδος, καὶ Βοιωτίας, καὶ Κύπρου. Εὐπάλια πόλις Λοκρίδος, ἣν Εὐπάλιον Ἀρτεμιδώρός φησι. *Sigonius. Eruthras* Florent. et Voss. *Erutras* Hearnii N. *Erytras* Harl. *Enithras* Lov. 2. *Eurytas* Lov. 4. *Erhitias* Ber. *Erithias* Hearnii L. 1. *Eryteus* Gaertn. Deinde *Euphalium* Flor. Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Moguntinam. *Eubalium* Hearnii L. 1.

Descensionem fecit] Codex scriptus habet *exscensionem fecit*. Rhen. *Descensionem* Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. et Gaertn. *defectionem* Hav. *excessionem* Lov. 3. *excursionem* Lov. 4. *escensionem* Flor. a m. pr. *ascensionem* a m. sec. Sed recte *exscensionem* Rhenanus. Vide ad VIII. 19. § 7.

§ 9 *Potidaniæ ac Apolloniæ*] Stephanus Ποτιδανία πόλις Αἰτωλίας, τρίτῃ Ἰταλίας. *Sigon. Potidoniæ* Lov. 3. et 4. *Postidoniæ* Rec. et Hearnii L. 1. ac D. *Potidanias* Flor. Voss. Lov. 1. Harl. Ber. a m. sec. et Hav. *Potidomas* Lov. 2. *Potidoneas* Lov. 5. Tum *atque Apolloniæ* Flor. Cant. Voss. Lov. 5, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Froben. a. 1535. Idem et Crevierius in Victor. invenit. Esse autem verissimam lectionem, non modo tot codd. consentientium conspiratio evincit, verum illa etiam ratio, quæ notatur ad X. 36. § 17.

§ 11 *Ipse, ab Œnotriis præter terram Atticam super sinum navigans*] Quomodo in Italia subito Philippus ex Corintho? Nam Œnotria est Italia. Videtur mihi plane quispiam lector ludere voluisse. Sed mirum est, hactenus hoc a nemine perceptum. Oportet hic ingenue dicere, quod verissimum est, nimia securitate fidunt studiosi quibusdam typographicis officinis, ut in Italia Asulanicæ, quasi vero castigatissima sint omnia, quæ ex illis prodeunt. Quibus hactenus credendum erat, ut rem judicio prius et collatione exploraremus. Interim studiosi merito suæ credulitatis pœnas sæpe luunt. Restituimus hunc depravatissimum locum juxta scriptum archetypum hoc modo: *Ipse, a Cenchreis præter Atticen per Sunium navigans, inter medias prope hostium classes Chalcidem pervenit.* Vide per Musas, in paucis verbis ingentia errata. 'Cenchrearum' civitas, de qua hic loquitur Livius, apud Corinthios navali statione fuit insignis. Atque eadem est, cujus et Divus Paulus meminit in fine Epistolæ, quam ad Romanos scripsit. Sunium vero promontorium est Atticæ. Cæterum usurpavit forma Græca *Atticen*, ut nihil fuerit opus emendare *terram Atticam*. Rhenan. Quidam pro *a Bœnotris, ab Œnotriis* emendarunt; sed inepte, meo quidem judicio. Strabo enim lib. VIII. p. 380. ubi de sinu Corinthiaco, Holmias promontorium sinum efficere, in quo et Œnoa sit et Pagæ; atque has quidem Megarense castellum esse, Œnoan autem Corinthiorum. De eadem Œnoa Plin. IV. 7. Et de hoc loquitur (ut puto) hic Livius: terra missum exercitum per Bœotiam, ipsum vero regem præter Atticam circa Sunium promontorium

mari Chalcidem venisse. Quare verba Livii ita legi possunt: *ipse, ab Œnoa præter Atticam super Sunium navigans, inter medias prope hostium classes, Chalcidem pervenit. Cenchreis* non minus quadrat, quod Beatus Rhenanus restituit. *Glar.* Stephanus Κεγχρέαι πόλις Τρωάδος, δευτέρα πόλις καὶ ἐπίνειον Κορίνθου. Hoc loco Cenchreas, quæ ad Corinthum sunt, intelligit, ut supervacanea sit hujus loci emendatio, quæ a Glareano affertur, qui contra fidem veterum librorum legendum putat *ab Œnoa.* Sigon. Pal. 1. *ipse ab bœno tris præter terram Atticam super sinum navigans.* Pal. 2. *ipse a Chenebris præter Anthycera super sinum navigans.* Pal. 3. *ipse a Beonotris super sinum navigans.* Gebh. Lectio, capiti hujus adnotationis adposita, non in officina Aldi Asulanica nata est, sed jam ante prostitit in ed. Mogunt. Omnes priores habuerunt *a Bœnotris,* quod etiam est in Flor. Ber. et Hav. *ab Œnotriis* in Hafn. *ab Enotis* in Lov. 2. *ab Œvoterris* in Voss. et Lov. 1. *ab ceno tris* in Harl. *ab Cenoterris* in Lov. 3. et Hearnii L. 1. *ab Cheneris* in Lov. 5. *ab Centris* in Gaertn. *ab Cenchris* in Lov. 4. et Hearnii L. 1. quæ omnia monstrant, *ab Cenchreis,* ut Jac. Gronov. edidit, legendum esse. De *Cenchreis* vide Wasse ad Thucyd. VIII. pag. 513. Deinde *præter Atticen* Hearnii L. 1. quod ex emendatione Rhenani omnes posteriores editores receperunt usque ad Gronov. qui restituit priorem lectionem *præter terram Atticam,* in pr. ed. nott. testatus, optimum cum pluribus ita legere; quod nulla de caussa in edd. sequentibus omissum est. Certe ita præferunt omnes mei. Præterea *super sinum* Lov. 1. 2. 4. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. *super Sinium* Flor. et Voss. *super Sunium* reliqui. Idem fere, quod hoc loco, iter describitur XXXII. 17. 'Navales copiæ, duabus claris urbibus Eubœæ intra dies paucos captis, circumvectæ Sunium, Atticæ terræ promon rium, Cenchreas, Corinthiorum e porium, petierunt.'

§ 12 *Neque timor, neque spes flex set*] Scripsimus *flexissent.* Rhenan *Flexisset* tamen constanter Flor. Vo Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaer Hav. et Hearnii L. 1.

In posterum, ut eadem, &c. Ori norum atque] Hæc verba cum med Livii esse, soli credimus Andreæ p mo editori. Mihi quidem nullis scriptis occurrerunt, sed tantumm do *hortatusque oppugnatiorum fortunc mallent.* Numquid igitur fuit *deh tatusque, ne Opuntiorum fortunam m lent:* id est, ne cito se dederent. Na et hos solos objurgasse dicitur c. 'Opuntii quoque ab eadem ira incr piti, quod, cum trahere obsidione in adventum suum potuissent, vi statim hoste prope in voluntariam d ditionem concessissent.' *J. F. Gro* Ut Gronovius in suis invenit, apu me quoque exstat in Flor. Voss. Lo 1. Hav. et Hearnii N. *hortatusq Opuntianorum* Hearnii D. *hortatusq Opontiorum* ejusdem L. 1. *hortatusq Opuntiorum* Cant. Sed media verb quæ in his omittuntur, servant e meis Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Re Hafn. et Gaertn. præterea Reg. apu Donjatium, et Victor. apud Crevier um; qui, quum in his nihil Livi indignum deprehendat, et sine ii sensus constare nequeat, eadem et am servanda duxit. Solæ tantum vo ces *in societate* deerant in Lov. 3. et 4

Oreanorum et Opuntiorum] Vet. lit *Oritanorum:* et recte. Nam Stepha nus: Ὠρεὸς πόλις Εὐβοίας· τὸ ἐθνικὸν Ὠρείτης. *Sigon.*

§ 13 *Ab Chalcide Oreum navigat* Hoc oppidum ab Attalo atque Sulpi tio expugnatum fuit paulo ante, ne de ea recepta quicquam hactenus Hic nunc eam (si Diis placet) princi pibus, qui Romanos fugerant, Philip pus tradit. Vel igitur hic aliquis de fectus, vel authoris oblivio. *Glarean*

Custodiam Orei concedit Philippus principibus urbis; quod, ab Attalo et Romanis paulo ante expugnatum, relictum deinde fuisse Philippi in Eubœam adventu intelligendum est. *Sigon.*

Primum ad opem ferendam] Scripsimus *primo ad opem ferendam.* Rhen. Sed alterum superest in tantum non omnibus meis. Præterea *copiis*, pro *sociis*, Flor. Lov. 2. Harl. et Hav. *Scopus* Voss. a m. pr. *Scopis* a m. sec. quod etiam præfert Lov. 1.

§ 14 *Cassandreæ deinde centum navium longarum carinis positis*] *Cassandriæ* Lov. 5. et Gaertn. Altera orthographia in hujus urbis nomine sæpius utitur Livius. Verum et hæc exstat XLIII. 23. § 7. ubi vide. *Casandreæ* edd. Rom. 1472. et Parm. Tum *quinquaginta navium* Rec. Sed solent passim notæ numerales *C.* et *L.* confundi in Mss. Vide ad XXXIX. 46. § 2.

Contractaque ad effectum ejus operis et multitudine fabrorum navalium] Copulativa *et* esterratum operarum in novitiis. Nam et Mss. et priores edd. eam non agnoscunt. *J. F. Gron.* Error ille demum commissus est in ultima Grut. ed. Ceterum *fabrorum navaliumque* male Lov. 1. sed vicissim ignorat sequentem voculam *quia.*

Ut Dardanis bellum inferret] *Ut dictois* Hearnii L. 1. *ut dictonnis* Lov. 1. *ut ditionis* Flor. et Voss. *ut Sitioniis* Lov. 2. *ut Dardanii* a m. sec. Aliorum codd. scripturas recenset Jac. Gronov. Diss. Epist. ad Livii loca Geogr. epist. IV. p. 31. qui *ut Sintiis* legendum contendit. Ei adversatus Jasitheus in Apologem. p. 26. vulgatum defendit, eoque pertinere existimat, quod supra in gestis anni proximi narravit Livius l. XXVII. c. 32. et 33. Dardanos, ab Eropo concitos, atque in Macedoniam effusos, Orestidem occupasse, et in Ægestæum campum descendisse. Præterea *bellum ferret* Flor. Cant. Voss. et Lov. 1. 2. ac 3. De locutione 'ferre bellum' vide ad Silii III. 365. Puto tamen primam syllabam τοῦ *inferret* haustam esse a litera finali vocis præced. Vide ad v. 27. § 6.

CAP. IX. § 1 *Q. Fabius Maximus Pr.*] *Prætor* non est in codice Spirensi. *Rhenan.* Neque hujus, neque præcedentis anni Q. Fabium Maximum prætorem invenies, quare hoc nomen suspectum. Ego *prætor* temere adjectum suspicor: et vetusta quædam exemplaria non habent. *Glar.* Duo Q. Fabii Maximi per hoc tempus celebres fuerunt, pater et filius, uterque consularis: quorum neuter hoc anno præturam gessit. Itaque, quoniam vox *prætor* non habet locum, *pater* legendum est: sic enim ipsi inter se distinguuntur, ut alter *pater*, alter *filius* nominetur. In epit. prioris libri, 'Fabius Maximus pater consul Tarentinos per proditionem recepit.' Livius lib. priore c. 29. 'Q. Fabium filium ad exercitum Venusianum miserunt.' Errandi causa profecta est a brevi scripturæ genere *PR.* et *pr.* quarum altera *prætorem*, altera *patrem* significamus. Sic apud Pæd. in Divinat. c. 22. 'Hic est ergo Lentuli Suræ pater, in carcere strangulati propter conjurationem:' puto enim legendum *Hic est avus Lentuli Suræ prætoris, in carcere.* Etenim *P. Lentulus* vere *Suræ* non *pater*, sed *avus*, fuit, auctore Cicerone, et Sura in conjuratione iterum *prætor* erat, teste Dione XXXVII. 43. ['Hanc animadversionem sibi vindicat Robortell. Emend. I. 34. furti accusans Sigonium.'] *Sigon.* Pal. 1. *Maximus P.* unde inepti castigatores invexerunt *prætor.* Sed a Pall. reliquis et *prætor* et *pater* abest. *Gebh.* Libri melioris notæ *Q. Fabius Maximus P. legatus.* Quod primi editores reddiderunt *prætor.* Sed optimus *Maximi.* Gudianus integre *cum Q. Fabius Maximi filius legatus.* Sed uter? Alterum circa hæc tempora jam fato

functum volunt, alterum, quem augurem in patris mortui locum factum scribit Livius XXX. 26. a. IↃL. idem septem annis post XXXIII. 42. mortuum tradit admodum adolescentem, priusquam ullum magistratum caperet. Credibilius equidem est, e filiis alterutrum, quam patrem extrema ætate, eo munere functum: et cur moneret Fabius Livium, ne, priusquam genus hostium cognosset, temere manum consereret, ut est XXVII. 40. si ipse cum eo exiturus erat? Aut igitur major post hanc demum legationem decessit, aut in minore vocabulum 'adolescens' apud Nostrum haud ita anguste capiendum, ut illum hoc tempore puerum fuisse necesse sit. *J. F. Gron.* Hæc recte adversus Sigonium disputantur. Qui hic Q. Fabium filium, eum, qui a. IↃXL. consul fuerat XXIV. 43. ideo non posse intelligi volunt, quod is circa hæc tempora jam fato functus fuerit, quo argumento id probant? Ex Plutarchi Fabio et Cic. Catone cap. 4. constat, eum ante patrem, cujus mortem Liv. XXX. 26. in rebus a. IↃL. refert, diem obiisse; sed neuter annum mortis definit. Plutarchus quidem statim post secundum triumphum patris, id est a. IↃXLIV. secundum Fastos, mortem filii, ac deinde dissensionem patris ac Scipionis narrat. Sed ex illius narratione certus annus mortis filii constitui non potest: eum enim post mortem Marcelli a. IↃXLV. adhuc superfuisse, scimus ex Livii XXVII. 29. Hæc autem, de quibus hic agitur, in annum sequentem inciderunt; ante quod tempus eum decessisse, demonstrari non potest. Immo pater illius h. l. c. 40. et Scipio c. 43. ita de eo loquuntur, ut qui a. IↃXLVIII. paullo post initum a Scipione consulatum adhuc vixerit. Non dubito, quin vera sit scriptura cod. Gudiani. *Dukerus.* *Q. Fab. Maximus pontifex* Gaertn. *Q. Fab. Maximus p̄tor* Ber. Hafn. et Hav. *Q. Fab. Maximus P.* Lov. 1. 2. et Hearnii N. *Q. F. Maximus*, omissa voce sequenti, L. 3. 4. 5. et Hearnii L. 1. *Q. Fab. Maximi P.* Flor. Omnino vera est Gronovii emendatio, quam etiam Crevierius probavit. Scriptum fuerat *Q. Fab. Maximi F.* Litera autem nullo negotio in literam *P* degeneravit. Ejus erroris alia exempla vide ad XXXIX. 6. § 15. Solere autem Livium, ubi patris cognomen inlustre est, ab eo filium indicare, dictum ad IV. 45. § 5.

Legatus ab M. Livio consule Romam ad senatum missus nunciasset] Pal. *Romam ad senatum nunciasset*, excluso τῷ *missus*. Gebh. Put. et meliores excludunt τὸ *missus*. Nec nobis, ea voce expuncta, deesse quidquam videtur. Ut apud Plautum frequenter 'ab aliquo nuntius,' 'quemque a milite.' Livius l. XXXIII. c. 48. de Annibale: 'Percontantibus legatum se Tyriorum dici jussit.' *J. F. Gron.* Præter Berol. Rec. et Gaertn. omnes reliqui mei cum Hearnii L. 1. et N. ignorant vocem *missus*. 'Legatus ab M. Livio,' ut II. 8. 'Legati ab regibus superveniunt.' c. 13. 'Mucium dimissum legati a Porsena Romam secuti sunt.' c. 15. 'Legati a Porsena de reducendo in regnum Tarquinio venerunt.' III. 38. 'Legati ab Tusculo præsidium orantes.' IV. 37. 'Legati quoque ab Latinis et Hernicis nunciabant.' V. 23. 'Legati a Volscis et Æquis venere.' c. 33. 'Legati ab Clusinis veniunt.' XXXII. 27. 'Legati ab rege Attalo coronam auream in Capitolio posuerunt.' XXXVIII. 'Legati ab Ætolis Phaneas et Damoteles ad consulem venerunt.' XL. 43. 'Primi a Chæronea legati in itinere obcurrerunt.' XLIV. 14. 'A rege Prusia et paullo post ab Rhodiis legati auditi sunt.' c. 19. 'Legati a Ptolemæo et Cleopatra regibus venerant cati sunt:' ita præfert codex unus. Epit. Liv. l. XIII. 'Cineas legatus a Pyrrho ad senatum petiit:' ubi eti

vulgo additur *missus*. Ita 'nuncius a collega:' vide ad x. 43. § 2. 'Literæ a L. Porcio:' vide ad xxvii. 39. § 1. Præterea *legatus Romam*, de quo vide ad xl. 54. § 9.

§ 2 *Patres non M. Livium tantum*] Vocabulum *Patres* non est in cod. Spirensi. *Rhenan.* Id tamen vocabulum omnes mei constanter retinent.

§ 3 *Quod M. Livii exercitum reduci*] [Vide Lectt. Var.] Cantabr. legitur *deduci:* quod solenne de provinciis. *Jac. Gron.* Et hic etiam omnes codd. mei in vulgatum conspirant. Contra, unum a se inspectum etiam *deduci* præferre, Crevierius testatur, et hinc lectionem illam recepit. Mihi tamen tam audaci esse non licuit, partim quia ob silentium Crevierii, codicis sui nomen tacentis, de ejus auctoritate judicare non potui: partim quia 'reducere exercitum' Livio in usu fuisse probavi ad vi. 33. § 12. partim denique quia librarii passim has voces commutarunt; ut vidimus ad vi. 26. § 8. Ceterum tota hæc periodus *Id modo in decreto, &c. in provincia jusserunt* deficit in Lovel. 5. et Hearnii L. 1. neglegentia scribarum ob vocis *jusserunt* repetitionem. Vide ad ix. 11. § 11.

§ 4 *Inter consules ita per literas convenit*] Pal. 1. *Inter quos ita.* Gebh. *Inter quos* pariter Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Hav. quæ lectio ex ignorantia scribarum profluxisse videtur, quod non adsequerentur epitomen scribendi *Inter cos.* Similem errorem habuimus ix. 25. § 4.

Quemadmodum uno animo rempublicam gessissent] Vet. lib. *rem gessissent.* Sic infra, 'Quoniam in provincia M. Livii res gesta esset.' Hac de loquendi forma etiam dictum est supra. *Sigon.* Omnes Gall. Voss. *rempublicam*, defendimusque olim contra Sigonium. *J. F. Gron.* Similiter *rempublicam* omnes mei. Vide ad viii. 31. § 2. Deinde *egissent* Lov. 1. frequenti scribarum errore. Vide ad xxii. 28. § 1.

Uno quoque tempore ad urbem accederent] Conjunctio *quoque* non est in cod. Spirensi. Quare et nos expunximus. *Rhen.* *Uno quoque tempore* servant Lovel. 2. Harl. Ber. et Gaertn. *unoque tempore* Voss. et Lov. 1. ac 5. Reliqui rectius consentiunt Rhenani libro.

§ 6 *Non salutabant modo universi, sed*] Vet. lib. *Non sal. modo universi circumfusi, sed.* Sigon. Vocem *circumfusi* agnoscunt non modo omnes scripti mei, sed etiam edd. vett. Omissam demum vidi in ed. Froben. 1535.

Sed, contingere pro se quisque victrices dextras] [Vide Lectt. Var.] *Sed contingere quisque* Lov. 3. *sed pro quisque* Flor. *sed pro se quisque* Lov. 5. *sed prospicere quisque* Voss. Lov. 1. 2. 4. Hafn. et Hearnii L. 1. ac N. *sed respicere quisque* Hav.

Quod eorum opera incolumis] Antiqua lectio *eorum ope.* Sed magis placet *opera.* Rhenan. *Quod eorum opere* Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav. Ex *opere* deinde, sive *ope* aut *op'e*, factum est *ope* in cod. Rhenani. Nam hæc passim a librariis commutantur. Vide ad viii. 16. § 4.

§ 7 *Pro republica fortiter feliciterque administrata*] Antiqua lectio *fortiter fideliterque administrata.* Sic infra hoc cap. 'Quam forti fidelique duorum præcipue legatorum opera usi essent.' *Rhen.* *Fortiter feliciterque* Put. Reg. Men. Pall. Voss. non *fideliterque*, quod urget Rhenanus. Sic ii. 49. de Fabiorum exercitu, 'Ire fortes, ire felices jubent.' xxxi. 20. 'Quum in senatu res ab se per multos annos fortiter feliciterque gestas exposuisset.' Imperatorum eorumve, quorum auspiciis aut ductu res geritur, 'virtus et felicitas;' sociorum, legatorum, militum 'virtus et fides.' Itaque illorum 'fortis et felix,' horum 'fortis et fidelis' opera. Hinc illa formula tam frequens 'bene et feliciter gesta republica.' Noster xli.

16. 'C. Claudius gloriaretur, sua virtute ac felicitate neminem jam cis Alpes hostem populi Romani.' At ecce alteram formulam. Lib. XXIII. c. 16. de L. Bantio: 'Ut nemo inde sociorum rem Romanam fortius ac fidelius juverit.' Lib. XXIV. c. 47. de Hispanis transfugis: 'Operaque eorum forti ac fideli persæpe republica usa est:' ut et iterum priore libro (XXIII. 46.) de aliis ejus generis: 'Eorum forti fidelique opera in eo bello usi sunt sæpe Romani.' Lib. XXXI. c. 9. ad legatos Ptolemæi: 'Regnique ejus opes scire subsidia firma ac fidelia suæ reipublicæ esse.' XXXVII. 53. de Masinissa: 'In Africa adversus Syphacem et Carthaginienses fideliter atque impigre vobiscum stetit.' l. XL. c. 49. de Thurro regulo Hispano: 'Secutus est inde Romanos, fortique ac fideli opera multis locis rem Romanam adjuvit.' XLV. 14. iterum de Masinissa, 'Populum Romanum ab eo bello Punico forti fidelique opera adjutum.' Et hujus libri hoc ipso cap. 'Quam forti fidelique duorum præcipue legatorum opera usi essent.' Quod frustra jubet adesse correctioni suæ Rhenanus. Agricola ad milites apud Tacit. Vit. Agric. c. 33. 'Ex quo virtute et auspiciis imperii Romani, fide atque opera vestra Britanniam vicistis.' Vides contra morem et decorem Livianum τὸ *fideliter* hic intrusum, quod post optimum Beatum, ut multa alia, secuti editores transierunt. Adde Fabrum Semestr. I. 19. *J. F. Gron.* *Fortiter fideliterque* etiam Hearnii D. Sed reliqui ejus L. 1. ac N. cum omnibus meis *fortiter feliciterque*, quod recte Gronovius contra Rhenanum vindicavit, docens 'fortiter ac feliciter' de imperatore dici, ut apud Cic. pro Mur. c. 18. 'Numquam iste plus militi laboris inposuit, quam sibi sumsit ipse, cum fortis, tum etiam felix:' 'fortiter' autem 'et fideliter' de sociis, legatis, ac militibus: ut XXI. 44. 'Vos socios fidelissimos f tissimosque ob iram justissimam p naturos.' Et hinc passim prædic imperatoris 'virtutem et felicitate vel 'fortunam.' Vide ad X. 36. § Pauca tamen supersunt exempla, 'fortiter ac feliciter' de militil usurpatur. Supra V. 30. 'Tribu prensantes orare cum lacrimis c pere, ne eam patriam, pro qua f tissime felicissimeque ipsi ac pat eorum dimicassent, desererent:' c. 43. 'Mirandoque ubi illi viri sent, qui secum Veios Faleriosq cepissent, qui alia bella fortius se per, quam felicius, gessissent.' V rum 'fortiter fideliterque' de im ratore non memini me umquam ap Livium observare.

§ 9 *Et supplicatione amborum mine, et triumpho utrique decreto. ter ipsos*] Vet. lib. *et supplication amb. nomine et triumphum utrique creverunt*: quod valde probo. *Sig* Pal. 1. *utrisque*. Pal. 3. *et suppli tione verborum nomine et triumpho que decreto*. Gebh. Mutavimus d tinctionem: *et supplicatione ambor nomine, et triumpho utrique decreto, ter ipsos, ne quum, &c. ita convenit*: plane Barberinus. Atque appa supervacuum esse conatum Sigo qui valde probat ex suo libro *et s plicationem amborum nomine et triu phum utrique decreverunt*. Quod in nullo invenimus, et manum c rectoris audacis manifestissime p dit. *J. F. Gron.* Jam ante, adl a legatis nuncio victoriæ, suppli tio in triduum decreta, et celebr fuerat. XXVII. 51. nunc iterum cernitur; quod raro factum videtu nam Livius plerumque semel tant aut postulatam aut decretam supp cationem refert. *Duk.* Nullus m rum vel Oxoniensium Hearnii co cum Sigonio consentit. Soli tant Cant. Voss. Lov. 2. 4. Harl. Ber m. pr. et Hearnii L. 1. legunt *s plicationem*; licet in reliquis vul

tum servent.

Ita convenit: ut, quoniam et in provincia, &c.] Mihi magis hic probatur lectio vetusti voluminis, quæ videtur antiquam aliquam formulam referre: neque enim est illic *ut* particula, nec *et* conjunctio ter repetita. Sic autem habet: *ita convenit: Quon. in provincia M. L. res gesta esset, eo die, quo pug. foret, ejus forte ausp. fuisset, ex. Liv. ded. R. venisset, Ner. deduci de prov. non potuisset, ut M. Livium.* Hic tandem sequitur *ut.* Ad istum modum singula castigavimus in contextu. *Rhen.* Pal. 1. *ita convenit, ut, quon. et in provinciam Livii res gesta esset, et eo die, quo pugn. foret, ejus forte ausp. fuisset, et ex. Liv. ded. R. venisset, Ner. ded. non potuisset de prov., ut M. Livium:* ita ferme vet. ed. nisi quod *traductus,* pro *deductus,* exhibet. Pal. 3. convenit fere cum vulgatis, nisi quod *ita convenit, ut, quoniam* scriptum continet. *Gebh.* Quas particulas delet Rhenanus, eas Put. et omnes melioris notæ libri tenent, hoc modo: *ut, quon. et in provincia M. Liv. res gesta esset, et eo die, quo pugn. foret, ejus forte ausp. fuisset, et exerc. Liv. ded. R. venisset, Ner. de prov. deduci non potuisset, ut M. Livium quadrigis, &c.* Si usquam nexas arenas fecit Rhenanus, hic fecit. Sed et duplicatum *ut* ferre non potuit. Cur igitur Plautus Bacchid. I. 1. 9. 'sibi qui caveat, aliquem ut hominem reperiam, Ab istoc milite; ut, ubi meritum sibi sit, se ut revehat domum.' Noster XXII. 11. 'Ut, quibus oppida castellaque immunita essent, ut hi commigrarent in loca tuta:' sic enim legendum est vestigiis vett. librorum quod eadem de caussa vulgo vitiatum. Lib. XXXVI. c. 3. 'Ut, quos L. Quintius milites conscripsisset, et quos sociis nominique Latino imperasset, quos secum in provinciam ire oporteret, et tribuni militum legionis primæ et tertiæ, ut hi omnes Brundusium Idibus Maiis convenirent:' sic ibi quoque legendum. Et super hæc alibi sic Livium restituemus: nam hæc revera antiqua formula est, non quam somniavit Rhenanus. *J. F. Gron. Convenit, ut, quoniam* omnes omnino mei, et Hearnii Oxonn. De geminato *ut* vidimus ad XXII. 11. § 4. Tum *et in provincia* iidem, nisi quod τὸ *et* desit in Hav. et Hearnii D. Mox etiam *et exercitus Livianus* omnes iterum iidem. Contra vero Hearnius suum L. 1. *exercitusque* legere testatur. Hinc *traductus Romam venisset* Ber. Gaertn. et edd. ante Ald.

§ 10 *Neronis de provincia deduci non potuisset*] Nota triumphatum ab eo, qui exercitum ex provincia non deportasset. Vide XXVI. 21. ob id negatus Marcello triumphus. Neque enim confecta provincia erat, ex qua exercitus non deduceretur. Vide omnino XXXI. 48. et XXXIX. 29. *H. Vales.* Sed caussa negati Marcello triumphi non tam fuit, quod exercitum non deportarat, quam quod successori exercitum tradere jussus fuerat, nondum confecta provincia, et manente adhuc in ea bello, ut l. d. significat Livius. Nam alioqui, eos, qui perdomitam pacatamque provinciam successori tradiderant, etiam non deportato exercitu triumphare potuisse, intelligitur ex XXXIX. 29. et XLV. 38. ubi hæc leguntur: 'Si quando non deportati ex provincia milites ad triumphum sint, fremunt, et tamen tum quoque se absentes, quod suis manibus parta victoria sit, triumphare credunt.' Adde Gruchium Refutat. ad Poster. Sigonii Disput. sect. 20. *Duk. Neronis deduci non potuisset de provincia* edd. antiquissimæ: pro quo Aldus, in alium ordinem digestis vocibus, substituit *Neronis de provincia deduci non potuisset.* Licet autem Rhenanus adhuc alio ordine eadem vocabula produxerit, Aldina tamen lectio obtinuit usque ad Jac. Gronov. qui primarum edd. ordinem revocavit, consentien-

tibus omnibus, quibus utor, codd. Et tamen Hearnius postea Aldo adhæsit. Mox Claudii prænomen *C.* deest in Hav. *consul Claudius* legunt Lov. 4. Ber. Gaertn. et edd. ante Aldum.

§ 15 *Unius equo per urbem verum triumphum vehi*] Scripsimus *Uno equo.* Nam præcedit 'multijugis equis.' Et sic habet liber vetus. *Rhenan.* Pal. 1. *Unus equo.* Antiqua ed. *Unius equo.* Gebh. *Undequo* Flor. et Cant. *Unius equo* Lov. 1. Ber. et Hav. *Unus equo* Gaertn. *Unum equo* Lov. 2. Sed Rhenani lectio vera est, quam reliqui codd. firmant.

Neronique, &c. vel parto eo bello, vel spreto triumpho gloriam memorabilem fore] Quo sensu dictum est *vel parto eo bello?* Nos istam sententiam ex vestigiis veteris scripturæ sic restituimus: *Neronemque, etiamsi pedes incedat, vel parta eo bello, vel spreta eo tr. gloria mem. fore.* Rhenan. Pall. 1. et 3. *vel parto eo bello, vel spreto triumfo gloriam mem. fore.* Pal. 2. *Neronemque, etiamsi pedes incedat, vel partam eo bello vel spretam eo triumfo gloriam mem. fore.* Gebh. Optimorum codd. vestigia eo ducunt, ut Rhenani lectionem veram credamus. In Putean. enim legi ex Sallierio didici, *Neronemque, etiam si pedes incedat, vel partem ea bello vel spreteo triumpho gloriam mem. fore.* Neque hinc multum abeunt Flor. et Cant. nisi quod præferant *spreto triumpho.*

§ 16 *Pecuniam in ærarium tulerunt sestertium tricies*] Castigavimus, *Pecuniæ in ær. tulerunt sest. tricies, octoginta millia æris.* Rhenan. Hæc forent centum viginti sex talenta, minus quatuor millibus nummum: nostra pecunia 75800. scutati. At Polybius XI. 3. ait πλείω τῶν τριακοσίων ταλάντων· quod esset plus septuagies bis. An excidit litera *L*, cum notatum foret *LXXX.* quod est *octogies?* ea enim trecenta triginta talenta, viginti minæ. *J. F. Gron.* Perizonius in Dissert. de Ære Gravi § 19. observat, in hoc triumpho primum a Livio memorari 'sestertios,' in eoque multo majorem argenti, quam æris summam nominari, contra quam in triumphis, qui Decade prima referuntur: ejusque rei causam esse, quod jam tum usus argenti præ ære in commerciis invalescere cœperat. Ex Epit. lib. xv. intelligitur, Livium in eo tradidisse, quando Romani primum argento signato uti cœperint. Sed in hujus belli libris hæc est prima 'sestertiorum' mentio. *Duk.* *Pecuniam*, ut ante Rhenanum legebatur, Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. quod per adpositionem recte accipi potest.

Octoginta millia æris] Muretus e l. v. *DCCC. millia æris.* J. F. Gron. Hearnius in D. invenit *DCCCC. millia æris.* Testatur autem, Gronovium conjecisse *Octogies mill. æris.* Verum, ubi Gronov. ita conjecerit, non memini; nisi forte respiciat ad verba præcedd. Sed tum erravit.

§ 18 *Notatum ea die*] Pall. 2. et 3. *Notatum est eo die.* Gebh. *Notatum est eo die* Lov. 3. Ber. Hearnii D. et, teste eodem Hearnio, ed. Rom. princeps. *Notatum est ea die,* edd. quas vidi, proximæ usque ad Aldum, qui substituit *Notatum eo die.* Ejus loco iterum Curio dedit *Notatum ea die,* succinente uno Gaertn. Id servarunt Lugdun. 1553. Paris. 1573. et reliqui editores usque ad Jac. Gronov. qui Aldi lectionem revocavit. Eam autem servant reliqui codd.

In C. Claudium, quam in consulem suum, jactata. Equites] Pal. 2. *plura carmina militaribus jocis in consulem Cl., quam in consulem Livium. Equites.* Gebh. *In consulem Claudium* Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Rec. Hav. et edd. Aldo priores: *in Claudium,* omisso prænomine, Lov. 3. Deinde *quam consulem suum* Flor. et Ber. a m. pr. Sed solet Livius post voculam *quam* præpositionem, quæ præ-

cesserat, repetere. Vide ad IV. 58. § 4. Τὸ *in* igitur interceptum est a vocis præced. litera finali. Vide ad X. 13. § 3. *Quam in consulem Livium* Lov. 2. 3. 5. Harl. Rec. et Gaertn. Tandem *icta* Harl. *jacta* Rec. Vide ad X. 37. § 10.

CAP. X. § 1 *C. Claudius consul M. Livium collegam*] *Consul Claudius consulem M. Livium* Lov. 5. *consul Claudius M. Livium* Hearnii L. 1. Mox § seq. *creati sunt consules* Lov. 2.

§ 3 *T. Claudius Asellus, Q. Manlius Thurinus*] Lege *Ti. Claudius Asellus, Q. Mamilius Thurinus* ex vet. lib. et lap. Capitol, atque ita in his ubique. *Sigon.* Idem prænomen Claudio Asello restituendum monuit Sigonius XXVII. 41. § 7. et XXIX. 11. § 13. Et ita etiam quidam codd. Male autem cognomen scribitur *Aselus* in Lov. 2. *Asellius* in Hav. *Aselius* in Hearnii L. 1. Vide ad posteriorem loc. Livii. Hinc *Q. Manilius* Flor. Voss. Lov. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxonn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *Q. Marinus* Rec. Vide Sigon. ad XXVII. 36. § 9. Corruptam lectionem *Manlius* servant Ursin. in Nummis Famil. in Gente 'Manlia.' Sigonii emendationem *Mamilius* probat Spanhem. de Præstant. et Us. Numism. diss. VI. pag. 518. ed. sec. Contra priscæ iterum lectioni adhæret Haverk. in Comment. ad Morelli Thes. tom. I. p. 259. Deinde *Turinus* Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxonn. et edd. ante Moguntinam. *Turrinus* Flor. Et, ita id nomen in nummo scriptum obcurrere, monnit Spanhem. de Præst. et Us. Num. diss. X. p. 34. TVRINVS scribitur in Fast. Capitol. ad a. IↃXIV. quod secutus sum.

§ 4 *Ex senatusconsulto est profectus*] *Ex senatusconsultu* Voss. et Lov. 1. Sed vide ad V. 13. § 5. Et ita quidem operæ excuderunt in ed. Jac. Gronovii. Verum inter errata monemur, alteram lectionem restituendam esse.

§ 5 *Sub adventu ejus*] Legendum *sub adventum:* id est paullo ante, quam veniret. *Rhenan.* *Sub adventu* Voss. Lov. 2. 3. 5. Ber. et Gaertn. *sub adventum* Flor. et reliqui. Vide ad II. 55. § 1. et mox ad § 11. Paullo ante *Umbrorumque* edidit Jac. Gronov. Codd. tamen mei legunt *Umbrorumve,* ut exhibent excusi priores.

§ 6 *Et ludi Romani ter toti instaurati*] Particulam *Et* expunximus. *Rhenan.* *Et ludi Romani* Voss. Lov. 2. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav.

§ 7 *Manio Pomponio Mathone*] Ita primum adparuit in ultima Gruteri, quum omnes priores exhibuissent *M. Pomponio.* Idem autem 'Marci' prænomen ei datur in Mss. Flor. Lov. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. et Hav. idque verum puto. Videtur enim idem M. Pomponius Matho esse, atque ille qui deinde prætor creatur XXIX. 11. et passim eo libro, ut et XXXI. 12. 'Marcus' vocatur. Id igitur hic restitui. Mox *Turrino* iterum Flor. et Harl. cum edd. Moguntina prioribus. *Turino* Lov. 1. Ber. Gaertn. et Hav. Vide ad § 3.

§ 8 *Consulibus ambobus, ut cum Hannibale bellum gererent, provincia decreta*] Cur hic asteriscum non apposuerunt? deest enim nomen provinciæ. Reposuimus nos ex Ms. codice, *et Q. Cæcilio Metello consulibus Brutii ambobus, ut cum Annibale,* et quæ sequuntur. *Rhenan.* Vet. lib. *Bruttii ambobus, et ut cum Annibale.* Sigon. Sigonius *ambobus, et ut cum;* placetque Freinshemio ad Curtium. Et videtur confirmari XXVI. 28. 'Ut alteri consulum Italia bellumque cum Hannibale provincia esset:' et hoc lib. inferius c. 45. 'Alteri Bruttii et bellum cum Hannibale.' Nostri tamen omnes tenent vulgatam, et confirmat quod XXX. 1. 'Uter Bruttios adversus Hannibalem, uter Etruriam ac Ligures provinciam haberet.' *J.*

F. Gron. Particulam *et* a Sigonio additam omnes nostri ignorant. Contra omnes agnoscunt vocem *Bruttii* a Rhenano insertam, nisi quod abfuerit a Ber. a m. pr. Præterea male *ambo pulsi*, pro *ambobus*, Flor. Cant. Voss. et Lov. 1. Tota illa vox abest ab Harl.

§ 9 *Q. Mamilius peregrinam*] Pal. 1. *Q. M. Emilius peregrinus.* Paullo post in eodem cod. habetur *Q. Mamilio:* et iterum *sicut P. Mamilius tenuerat.* Gebh. Ita et Hav. *Q. M. Emilius pereg.* Flor. *Q. M. Emilius* etiam Lov. 2. et 3. *peregrinus* autem pariter Lov. 1. Paullo ante *sortiti sunt provincias, M. Cæcilius*, addita media voce, Lov. 5. et Hearnii L. 1. At commode ea vel similis subintelligi potest. Vide ad XXVII. 36. § 11. Præterea *Metellus urbis* Voss. Lov. 1. 4. et Gaertn.

§ 10 *Habuisset exercitum*] *Habuissent* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et primæ edd. quod cur posteriores editores mutarint, caussam non video. Paullo ante *Q. Claudius proprætore* Lov. 3.

§ 11 *A C. Terentio proconsule*] Opinor scribendum *proprætore.* In vet. cod. mendose est *pro publicare:* quas voces indoctus scriba semper supposuit, quoties scriptum repperit *propr.* Rhenan. Prænomen Terentii C. non exstat in Lov. 2. 4. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et quibusdam ex edd. antiqq. Deinde *proprætore*, ut Rhenanus, omnes codd. mei. Supra XXVII. 35. 'C. Terentius Varro in Etruriam proprætor missus.' Mox etiam Livii prænomen *M.* omittitur in Voss. Lov. 2. 3. 5. Ber. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum: *hujus proconsulis*, pro *M. Livius proconsul*, legit Gaertn.

§ 12 *Cui L. Porcius proprætor præfuerat*] Legendum est *prætor:* nam anno priore prætor fuerat, et Galliam provinciam habuerat l. XXVII. capp. 35. 36. 41. et 46. Hoc etiam vidit Pighius ad an. IↃXLVII. nam 'prætorem' L. Porcium vocat. *Duk. Proprætor* librariorum errorem esse, ejusque loco *prætor* legendum, existimat etiam Crevier. Mox *depopulari* Hav. Sed sæpe hæ voces commutantur. Vide ad X. 12. § 7. Hinc *sub adventu* Flor. Voss. Lov. 3. Ber. a m. pr. Gaertn. Hav. et edd. ante Frob. 1535. Vide modo ad § 4.

§ 13 *Sicut P. Manlius tenuerat*] Hic priore anno, atque adeo præcedente libro, ab ipso authore bis (capp. 35. et 36.) *C. Manlius* vocatur, non *P.* ubi prætor Siciliæ creatur. *Glar.* Hic est ille, quem XXVII. 35. 'C. Mamilium' nominavimus ex veteribus libris, cum *C. Manlius* vulgo legeretur. In iisdem libris hoc in loco est *P. Mamilius*, in quo inest vestigium veritatis. *Sigon.* *P. Mamilius* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Harl. *P. Manilius* Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii D. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Sed recte Sigonius *C. Mamilius* restituit. Mox § seq. *cuiam Hostilius* Flor. *cui jam Hostilius* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Hav. et Hearnii L. 1. *cui jam Aulius Hostilium* Gaertn.

§ 15 *Q. Claudio, ut Tarentum*] Pighius in Ann. ad a. IↃXLVII. p. 211. emendat: *Q. Claudio Flaminino T. Quinctius Flamininus successor extra ordinem datus obtineret ut Tarentum.* Ratio ita emendandi hæc erat, quia anno sequenti h. lib. cap. 43. 'ceteris,' proprætoribus proconsulibusque, 'qui exercitibus provinciisque præfuerant, prorogata imperia' dicuntur: at anno ei proximo XXIX. 13. decretum esse dicitur, 'ut T. Quinctius Tarentum, sicut priore anno, cum vetere præsidio obtineret.' Firmat autem emendationem ex eo quod Plut. in T. Quinct. Flamin. p. 369. tradat T. Quinctium, post M. Marcellum, sub quo tribunus militarat, occisum, ad rempublicam admissum esse, atque in Tarentina provincia administranda plurimum gloriæ, jus-

titiæ magis cultu, quam bellicis rebus, sibi comparasse. Denique cognominis 'Flaminini,' quo uterque, et T. Quinctius et Q. Claudius, usi sunt, similitudinem librariis errandi caussam fuisse existimat. At recte Jac. Perizon. in Animadv. Hist. IV. p. 168. audacissimam hanc Pighii conjecturam refellit. Docet autem, frequenter Livio, multitudine rerum, quæ exponendæ erant, quasi obruto, evenisse, ut aliquid poneret, tamquam de quo in superioribus egisset, licet ejus nusquam antea meminisset; unde interdum parum sibi constare videtur: præsertim autem id evenisse in his provinciarum permutationibus, quas non ubique accurate ac diserte, ut oportuerat, literis mandavit. Putat igitur, T. Quinctium anno proximo, quo in genere 'ceteris,' qui tum provincias habebant, 'prorogata imperia' Livius dicit, Q. Claudio successisse, illamque unam in provinciis tunc factam mutationem eum ibi adnotare oblitum fuisse, et tamen postea, quasi suo loco memorasset, locutum esse: vel satis habuisse, dum brevitati studet, mutationem hanc anno et lib. sequenti verbo indicari. Frustra autem huc advocari auctoritatem Plutarchi, qui annum non exprimit, quo Quinctius Tarento præpositus est. Tandem Q. Claudium non 'Flaminini,' sed 'Flaminis,' cognomen habuisse. Mox *provinciam haberent*, pro *haberet*, Flor. a m. pr. ut referatur ad Q. Claudium et C. Hostilium simul, quomodo *habuissent*, pro *habuisset*, scripti præferunt supra § 9.

§ 16 *Triginta navibus C. Servilio traditis*] Reg. *relictis*. Put. Men. Voss. *præditis*. Scribe *præbitis*. Neque hoc magis mirum, quam XXXV. 12. 'Aditum in Græciam Romanis nullos alios, quam Ætolos, dedisse, et ad vincendum vires eosdem præbuisse: deinde quantas peditum equitumque copias præbituri Antiocho ad bellum essent.' XLV. 31. 'A. Bæbius unus est damnatus, quod milites Romanos præbuisset ad ministerium cædis.' *J. F. Gron.* *XX. navibus* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Hearnii N. Sed *triginta* memorantur c. 45. Tum *traditis* Lov. 1. 3. 4. 5. Rec. Harl. Ber. Gaertn. et Hearnii D. *præditis* Flor. a m. pr. *præbitis* a m. sec. quod superest in reliquis Mss. Paullo ante *maritumæ oræ* Flor. Vide ad VI. 31. § 5.

CAP. XI. § 1 *In civitate tanto discrimine belli sollicita*] Pal. 1. *sollicitata*. Gebh. De similibus scribarum erroribus vide ad X. 37. § 2.

§ 2 *Foribus ipsis duo prolapsi angues*] Vet. ed. et Pall. 2. ac 3. *prælapsi*. Pal. 1. *perlapsi*. Gebh. Omnes Gall. Voss. et melior Pal. *perlapsi*. J. F. Gron. *Prolapsi*, quod in multis exstat codd. primum invenio in ed. Ascensii 1513. priores habent *prælupsi*, quod etiam superest in Lov. 4. et Hearnii L. 1. *perlapsi* Flor. quod recte etiam Crevier. probavit, et in contextum recepit. Mox *ab Aricia*, pro *ab Antio*, Lov. 3. Τὸ *esse* autem exsulat a Lov. 4.

§ 3 *Albæ duos soles visos referebant*] Pall. 1. et 3. *duos soles visos ferebant*. Gebh. Gronov. edidit *duo soles*, et quidem ex auctoritate Put. cod. ut constat ex illis quæ notavit ad XXXV. 21. § 5. *Duos* plerique mei cum Hearnii L. 1. Mox *ferebant* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. Se idem in Put. et Victor. invenisse, Crevier. testatur. Frobenius demum a. 1535. *referebant* substituit. Paullo ante *agnus masculus*, pro *mas*, Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Gaertn. et Ber. Hav. et edd. ante Aldum. Vide ad XXVII. 37. § 5. Mox in seq. *lucem oportat* Flor. *lucem apertam* Hafn. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. et Hav. *lucem ortam* Ber. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *noctem apertam* Lovel. 4. Deinde § seq. *multo manasse sudore*

Flor. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Gaertn. Ber. Hav. et typis descripti ante Froben. qui a. 1535. ordinem in vulgatis nunc obvium induxit.

§ 5 *Supplicationem unum diem habere*] Vet. lib. *in unum diem*. Sigon. Pal. 1. *unum diem*. Gebhard. Iidem prorsus *unum diem*. Lib. xxv. c. 7. 'Horum prodigiorum causa diem unum supplicatio fuit.' xxvii. 37. 'Et supplicatio diem unum fuit ex decreto pontificum.' *J. F. Gronov.* *Unam diem* Ber. Gaertn. et edd. Ascensiana 1513. vetustiores: *per unum diem* Hearnii L. 1. *uno die* Rec. *una die* Cœlius Curio, et post eum reliqui plerique editores usque ad Gronov. qui recte *unum diem* vindicavit, consentientibus ceteris scriptis meis. Infra xxxvi. 38. 'Unum diem supplicatio esset.' xl. 2. 'Diem unum supplicatio fuit.' c. 19. 'Triduum feriæ et supplicatio esset.' Vide ad v. 10. § 7. x. 21. § 6. et xxxix. 22. § 3.

§ 6 *Ob quam caussam cæsa flagro est Vestalis virgo, cujus custodia*] Scriptus codex tantum habet *Vestalis*. Professor aliquis inter exponendum dixit *Vestalis* subaudi 'virgo:' id postea receptum est in contextum. *Rhenan.* Vet. lib. *flagris*. Sigonius. Dele centonem trium vocum, quem a mala manu adsutum coarguunt Put. Reg. Men. Voss. exhibendo *terruit animos hominum ignis in æde Vestæ exstinctus: Cæsaque flagro est Vestalis*. Itaque et bene delevit Rhenanus τὸ *virgo*. Sed et verbum *est* supervacaneum videtur, scribendumque *ignis in æde Vestæ exstinctus, cæsaque flagro Vestalis*. Sed et pro *cujus*, nonnulli codd. *visa*. An fuit *cuja custodia noctis ejus fuerat?* Neque enim Livius vereri debuit frequentatum etiam Ciceroni. *J. F. Gron.* *Ob quam caussam cæsa flagro* servant Lov. 2. 5. Harl. Ber. et Gaertn. *ob eam caussam cæsa flagro* Rec. At *Vestalis virgo* Lov. 3. 5. Ber. Gaertn. et Hav. Sed reliqui omnes cum Hearnii Oxonn. *cæsaque flagro est Vestalis*, aliis vocibus omissis. Tuentur tamen vocem *est*. In nullo vero inveni *flagris*. Quin et Ciofan. ad Nas. Met. xv. 777. testatur veterem Livii librum, qui penes se est, *flagro*, non *flagris*, habere; idque præstare putabat. Tum *visa custodia ejus noctis* Voss. Lov. 1. 2. et Hearnii N. vox *cujus* omittitur in Flor. et Hav. *cujus custos* legit cod. Ciofanis: *cuja custodia*, hunc locum laudans, citat Lipsius de Vesta c. 8. Sed non placet. Licet enim Cic. ita loquatur, hujus tamen locutionis exemplum apud Livium nondum obcurrisse recordor.

L. Licinii pontificis] Ita ed. Jac. Gronovii errore, ut puto, librariorum; quem tamen, quum inter errata non adnotatus esse, fideliter adoptavit J. Clericus, licet sollemniter promisisset, se J. F. Gronovii ed. diligenter secuturum. Intelligitur autem P. Licinius Crassus pontifex maximus. Vide ad xxxiv. 44. § 2. Pontificem autem maximum, adhibito reliquorum pontificum collegio, de delictis Vestalium cognovisse, notius est, quam ut probari necesse sit. Ceterum *pontificis P. Licinii* Lov. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum: *pontificis P. Licinio* Voss. et Lov. 1. ac 2.

§ 7 *Supplicationem ad Vestæ aram haberi placuit*] Qui hic infulsit accusativum *aram*, non fuit admodum Latine doctus. Legendum est *ad Vestæ*, et subauditur 'templum,' aut 'aram.' Horatius Sat. i. 9. 35. 'Ventum erat ad Vestæ.' De quo sermonis genere sæpe monuimus in prima Decade. *Rhenan.* *Ad Vestæ aram* tantum Lov. 5. Ber. et Gaertn. *ad vestem* Harl. Lov. 2. et 3. *ad Vestam* Flor. et Lov. 1. 4. Sed recte Rhenanus *ad Vestæ*. Vide ad x. 23. § 12.

§ 8 *Moniti ab senatu sunt*] Scripsimus *admoniti*. Et in sequenti versu *et posse sine metu*. Rhenan. *Moniti* omnes Gall. et Vossianus, non *admo-*

niti, ut Rhenanus. *J. F. Gron.* *Moniti* etiam omnes mei cum Hearnii L. 1. et N. cujus solus D. legit *admoniti*. At insuper *moniti senatu sunt* Harl. *moniti ab senatu fuerunt* Ber. *proficiscerentur ad bellum consules, ab senatu moniti sunt* Lov. 2. Mox *ab urbe Romana*, pro *ab urbe Roma*, edidit Jac. Gronov. Vide ad Epit. lib. XLIX. Nec aliter Hearnii L. 1. et omnes mei, nisi quod perperam Gaertn. *ad urbem Romanam et latius esse* dederit. Particula deinde *et*, quam post Rhenan. receperunt omnes, deest in Flor. Voss. Lov. 1. Harl. Ber. Gaertn. et Hav.

§ 9 *Et liberis cultoribus bello absumtis*] Copula deest in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. et Hav. Mox vocem *consulum* ignorat Voss.

§ 10 *Et infrequentes se urbes, agrum vastatum ac desertum habere*] *Agrum vastum* reposuimus, sicut c. 7. 'Urbis vastæ ac desertæ priori quidem Philippi bello.' *Rhenan.* Prima vocula omittitur in Lov. 3. Contra alia addita *et jam infrequentes* legunt Flor. Lov. 4. Hearnii L. 1. D. et Put. apud Crevier. qui se eum non adspernari testatur: *et frequentes se urbes* perperam Ber. a m. pr. Gaertn. et primæ edd. Hinc *agrum vastatum* tuentur Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. et Gaertn. reliqui cum Rhenano faciunt. Vide ad XXIII. 30. § 7. Paullo ante *ab incolis Gallis*, pro *accolis*, non recte Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm.

§ 11 *Cremonenses aut Placentini essent, ante certum diem*] Reposuimus *atque Placentini essent, ante certam diem*. Rhen. Præter Ber. et Gaertn. reliqui priorem lectionem servant, nisi quod *certum diem* etiam præferat Lov. 5. Sed vide ad l. IV. c. 36. § 3. Paullo ante *dixerunt*, vel *edixerunt*, *qui cives*, omisso τῷ *ut*, Flor. Voss. Lov. 1. 3. Harl. et Hav. Id autem post verba jubendi, imperandi, et similia sæpe omitti, vidimus ad X. 41. § 8. Hic tamen potuit excidisse ob ultimas literas præced. *edixerũt*. Vide ad XXXVII. 24. § 13.

§ 12 *Exercitum ab Gn. Nerone*] Sed *Claudio*, quis non videt, scribi oportuit. *Sabell.* *Ab Clau. Nerone*, ut Sabellicus conjecit, Ascensius 1513. edidit, quum ipse triennio antea, et alii ante eum rectius recepissent *ab C. Nerone*, ut plerique habent scripti. Sed *ab Cl. Nerone* est in Ber. *a cos. Nerone* in Lov. 4. *a C. Nerone consule* in Gaertn. *Q. Cæcilius consul a C. Nerone exercitum* in Lov. 3.

§ 13 *A Bruttiis jaculatoribusque Numidis turbati sunt*] Audi hic, mi lector, rem ridiculam, quid librarium deceperit, ut synceram scripturam depravaret: *disturbati*, a 'disturbor, aris,' forte scriptum erat priore syllaba a cæteris per spaciolum aliquod distante, hoc modo, *dis turbati*. Placuit vocabulum *turbati*, *dis* scriba fragmentum alicujus dictionis esse putavit: ipse syllabam novam adjecit, ut fieret *mundis*. Et quum hæc vox locum hic non habeat, doctus aliquis scripsit *jaculatoribusque Numidis*, adjecto *que* ad finem dictionis prioris. Sic autem indubie Livius scripsit, *in saltu angusto a Bruttiis jaculatoribus disturbati sunt*. Rhenan. Rhenanus restituit *a Bruttiis jaculatoribus disturbati*. Sigon. *A Bruttiis jaculatoribusque Numidis turbati sunt* servant constanter Pall. et vet. ed. qua de causa Rhenanus *jaculatoribus disturbati sunt* e cerebro suo ab artificio patris præpingui infersit? nam librum suum auctorem laudare non audet. *Gebh.* Omnes mei in vulgatum conspirant, nisi quod Flor. præferat *jugaratoribusque Numidis turbati sunt*; et Voss. *vigulatoribusque Numidis turbati sunt*: in cujus tamen margine *jaculatoribusque* emendatur. Se etiam receptam lectionem in vet. suo Livii libro invenisse, auctor est Ciofanus ad Ovid. Fast. I. 609.

§ 14 *Non præda tantum, sed armati quoque*] Abjiciunt τὸ *tantum* Put. Voss. Gud. *J. F. Gron.* Prior lectio tantum superfuit in Lov. 4. Ber. et Gaertn. sed *non prædatores tantum, sed* legit Lov. 3. *non inermes, sed* Hearnii L. 1. *non prædasset* Flor. a m. pr. et Cant. *non præda sed* Flor. a m. sec. quod reliqui mei confirmant. Sed 'tantum,' 'modo,' 'solum,' et similes particulas, in his eleganter omitti, docuerunt Gruter. ad Cic. in Verr. III. 1. pluresque alii, quos laudat Duker. ad Flori II. 2. § 20. Promeritus itaque non est magnus Gronov. ut a Crevier. brevitatis, etiam cum aliqua interdum obscuritate, captator vocetur, quoniam, codd. optimos secutus, voculam *tantum* ejecerit.

Et præmissa præda, incolumes legiones in loca occulta evasere] Quidam emendarunt *in loca culta.* Verum hæc ita narrantur, perinde atque aliquis adsit verbis defectus, quod equidem opinor. *Glar.* Vet. lib. *in loca tuta evasere.* Sigon. Pal. 2. *incolumes legiones in loca tuta evasere.* Pal. 1. vero *incolumes et legiones in loca culta evasere.* Pal. 3. et vet. ed. etiam *in loca culta.* Quidam legendum præferunt *in loca occulta.* Gebh. [Vide Lectt. Var.] *Incolumes et legiones* etiam Lov. 1. Harl. Hav. et alii cum Hearnii Oxon. N. Deinde *in loca occulta* Hearnii L. 1. *in loca culta* Flor. Lov. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. principes: quod probat Freinshem. ad Curt. VI. 4. § 20. Mihi *in loca tuta* magis placeret. Supra X. 17. 'Locus erat munimento naturaque tutus.' II. 62. 'Retulere castra in tutiora loca.' XLII. 60. 'Præsens pavor demtus erat in tuto castra habentibus.' 'Loca tuta' sunt munita. Vide Burm. ad Luc. II. 504.

§ 15 *Inde in Lucanos profecti*] Prima vox exsulat a Flor. Cant. Voss. Lov. 2. Harl. Gaertn. et Hav. Verum quum breviter *iñ* scribi soleat, a voce sequenti absorpta fuisse videtur. Vide ad XXXVII. 52. § 2. Mox *in deditionem* Voss. Ber. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. sollemni scribarum lapsu. Vide ad XXVI. 21. § 17. Omnia hæc verba cum sequentibus usque ad finem cap. omittuntur in Hearnii D.

CAP. XII. § 1 *Cum Hannibale nihil eo anno rei gestum est*] Silius meus XVI. 1. 'Bruttia mœrentem casus patriæque, suosque,' &c. *Modius.*

In tam recenti vulnere publico privatoque] *Voluntatere*, pro *vulnere,* corrupte præferre Put. monet Gronov. ad XXIX. 27. § 5. *Voluntate* Florent. Cant. Voss. Lov. 1. Hav. et Hafn. *voluntarium* Lovel. 2. *luctu* Harl. in margine, quod alterius est glossema.

§ 2 *Ac nescio, an mirabilior fuerit adversis, quam secundis, rebus*] Pal. 1. *an admirabilior adversis, quam secundis rebus tulerit.* Pal. 2. et vet. ed. *an mirabilior in adv., quam in sec. rebus fuerit.* Pal. 3. *an mirabilior adv., quam sec. rebus fuerit.* Gebh. Put. Reg. Men. Pal. Voss. *an mirabilior adv., quam sec. rebus tulerit.* Pet. alterque Pal. *an mirabilior adv., quam sec. rebus fuerit:* ut et edd. ab Andrea usque ad Frobenium. Transpositum video primum in Gryphio. Sed aliud quid latet: nam scripti omnes *quippe et in hostium:* τὰ *qui, quum* exclusissima: et inferius *ita quodam uno:* non *quodammodo uno,* non *quondam uno.* Videor mihi propemodum adsequi, quid significent: nempe profectum ab auctore: *Ac nescio, an mirabiliori adversas, quam secundas res, tulerit virtute: et in hostium terra per annos tred. cum procul ab domo varia fort. bellum ger. ex. non suo civili, sed misto ex col. gentium, &c. ita quonam uno vinc. cop. eos.* In his postremis intelliges ex superioribus, 'et nescio, ita quonam uno vinculo?' *J. F. Gronov.* *Mirabilior adversis, quam secundis rebus tulerit* Flor. Lov. 1. et Harl. in marg. *mirabilior adversis, quam secundis rebus*

fuerit reliqui, nisi quod *in adversis* præferat Ber. et *ac nescio, admirabilior* Harl. Verbi autem *fuerit* trajectionem post *mirabilior* non in Gryphio primum notavi, sed jam vidi in Frob. 1535. Basil. 1539. et Vascos. edd., quæ Gryphiana fuerunt antiquiores: *in adversis* præferunt etiam typis descripti editione Frob. 1535. priores. Ceterum Jac. Perizon. ad marg. Livii cum his conferri jussit Polybiana p. 1438. Verius tamen Donjat. ac postea Crevier. notarunt hæc Livium vertisse ex Polybii XI. 17.

§ 3 *Quippe qui, quum et in hostium terra*] Pall. 1. et 2. *quippe et in hostium terra.* Pal. 3. *quippe cum in hostium terra:* vet. ed. *quippe cum et in hostium terra.* Gebh. *Quippe et in hostium terra* Flor. Cant. Voss. Harl. et Hav. *quippe quum et in hostium terra* Lov. 3. 5. Ber. Gaertn. et edd. Ascensiana 1513. vetustiores: *quippe qui et in hostium terra* Lov. 2. *quippe quum in hostium terra* Lov. 4. *quippe qui quum in hostium terra* Lov. 1. Particulam *et* vacare; contra vero τὸ *quum,* quod necessarium est, in nullo scripto adparere, testatur Crevier. quum in tot meis supersit.

Quibus non lex, non mos, non lingua communis, &c.] Silius XVI. 11. sic cecinit idem, quod Livius admiratus: 'Sed vigor hausurus Latium, si cetera Martis,' &c. *Modius.*

§ 4 *Ita quondam uno vinculo copulaverit eos*] Comparet in Pall. omnibus, et vet. ed. *ita quodam uno vinculo copulaverit.* Gebh. Hæc lectio primum obcurrit in ed. Basil. 1554. et ita præfert Hav. sollemni scribarum lapsu. Vide ad XXXVII. 11. § 7. Antea vulgabatur *quodam uno vinculo;* quod in reliquis scriptis superest, et Gronovius recte revocavit.

§ 5 *Commeatus in hostium agro deessent*] *Commeatus in agro deesset* Ber. a m. pr. et edd. ante Aldum: *commeatus in agro hostium deesset* Ber. a m. sec. et Gaertn. *deesset* etiam Voss. Flor. Lov. 2. 4. et Hav. Sed male. Vide ad IX. 15. § 3. *Deessent* reliqui, quod primus Frob. 1535. recepit.

§ 6 *Post Hasdrubalis vero exercitum cum duce, &c. deletum*] Τὸ *cum* deest in Flor. et Cant. Sed illud elisit ultima syllaba vocis præced. Vide ad XXXV. 23. § 10. *Post Hasdrubalis vero exercitum ducis* corruptius Voss. Lov. 1. 2. 4. et Hav. Mox *victoriæ reposita* Lov. 2. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum, nisi quod Rom. 1472. et Parm. legant *victoria reposita.* Deinde *cedendoque in agrum Bruttium* Hafn. et Hav. At XXVI. 41. 'Hannibal in extremum angulum agri Bruttii compulsus:' et hoc lib. c. 42. Florus III. 20. § 13. 'Circa Bruttium angulum clusi.'

§ 8 *Cum magnam partem juventutis*] Scripsimus, *tum magnam partem juventutis.* Rhenan. Ita et mei, nisi quod *tunc* sit in Voss. Lov. 1. 2. Ber. et Gaertn. quod receperunt etiam edd. Rom. 1472. ac Parm.

Mos vitio etiam insitus genti per latrocinia militiam exercendi] Scripsimus *inter latrocinia.* Rhenan. Omnes *per latrocinia.* Optimus et Voss. *par latrocinia.* Suspecta mihi hic etiam vitii vox *vitio,* vereorque, ne scripserit auctor, *et mos ultro etiam insitus genti:* id est, per se, sua natura: libro seq. c. 6. 'Latrociniis magis, quam justo bello, in Bruttiis gerebantur res, non societate magis Punica, quam suopte ingenio congruentibus in eum morem.' *J. F. Gron. Par latrocinia* Flor. a m. pr. *per latrocinia* a m. sec. quod posterius servant omnes reliqui, uno excepto meorum Rec. Tum *mos vicit etiam insitus genti* Voss. Lov. 1. 2. Ber. a m. sec. et Hav. *vitio* contra Gronov. tuetur Crevier. et exponit, malo studio, mala libidine.

§ 9 *Retinenda sollicitis, tamquam omnia prospera in Italia essent. In Hispania*] Horum verborum omnium nec

volam, nec vestigium ullum in optima et aliis fide dignis membranis deprehendimus. Nec video, quare necesse fuerit, caussam aut hic addi, aut hanc excogitari, quum una perpetua passim inculcetur, invidia Barcinæ factionis. Quid desiderabis? si legas *nec ab domo quicquam mittebatur. Hispaniæ res quadam ex parte eandem fortunam, quædam longe disparem habebant.* Vacat enim τὸ *de*, ut sæpe alibi. *J. F. Gron.* Eædem voces exsulant etiam a Flor. Cant. Voss. Lov. 1. et Hav. Doujatius legebat, *nec ab domo quicquam mittebatur. In Hispania res quadam ex parte eandem fortunam, quadam longe disparem habebant:* et ita est in Lov. 3. Sed verius puto, hæc omnia excidisse culpa librariorum, quibus repetitio τῶν *in Hispania* post τὰ *de Hispania* fraudi fuit, et caussa exstitit ut media omitterentur. Vide ad IX. 11. § 11. Similiter etiam sentit Crevier.

§ 12 *Itaque ergo prima Romanis inita provinciarum, quæ quidem continentis sint*] Hoc ait propter Sardiniam et Siciliam, quæ primæ provinciæ fuerunt, Velleio auctore et cæteris, sed non sunt in continente. *Sigon. Ita ergo* Lov. 1. 2. 3. Hearnii D. edd. Sigonii, et proximæ, usque ad Modium, qui iterum *Itaque ergo* revocavit. Vide ad I. 25. § 2. Tum *Romanis prima inita provinciarum* Lov. 1. 2. Ber. et typis excusi ante Aldum. *Romanis prima inicia provinciæ* Gaertn. *Romanis prima inita provincia* Lov. 3.

§ 13 *Hasdrubal Gisgonis filius, maximus clarissimusque eo bello, &c. dux*] Put. relegat vocem *filius*, et nos eum eo. Sic enim Noster XXV. 35. 'Ad Asdrubalem Amilcaris citatum agmen rapiunt.' Eodemque lib. c. 37. 'Asdrubalem Gisgonis venientem ad reliquias belli delendas.' XXVI. 17. 'Asdrubal Amilcaris ad lapides atros castra habebat.' XXVII. 22. idem *Asdrubal Gisgonis* bis exstat, et in Epit. lib. ejusdem. Servius ad illud in Georg. I. 138. 'claramque Lycaonis Arcton:' 'Subaudi *filiam*, ut 'Deiphobe Glauci.'' Adde eundem ad primæ Æneidos vs. 41. 'Ajacis Oilei.' Cæterum idem Put. omnesque Gallici, et Voss. ignorant *clarissimus*, habentque modo *maximusque*. Quid velint haud scio: nisi forte et particulam deleri, scribique *Asdrubal Gisgonis, maximus eo bello*. J. F. Gron. Videntur Mss. indigetare, reponendum *maximus qui eo bello*. Scilicet ferre non potuerunt, pronomen illud postponi, quamvis ita Liv. XLII. 1. 'Per oppida iter qua faciendum erat.' c. 11. 'Quantum beneficiis etiam suis, ingentia quæ in eum congesta erant, existimaret deberi.' c. 19. 'Persei qui secuturi amicitiam essent.' c. 34. 'Ordine quo me dignum judicant, ipsorum est potestatis.' XLV. 12. 'Redde responsum, senatui quod referam:' ita enim illic distinguendum. Plautus Epid. III. 4. 29. 'Volo illam facere meam libertam, mihi concubina quæ sit.' Mostell. III. 1. 79. 'Videtur idoneus, Danista qui sit.' Nihilominus sæpissime hæc infuscarunt librarii. Sic restitutum XXIX. 27. 'Mari terrasque qui colitis.' Maxime autem in *que* particula descivit, verborum sensu miris sæpe modis turbato. Cujus aliquot hic afferre exempla non abs re erit: III. 38. Romani decemviris oppressi 'contemni cœperant a finitimis, imperiumque ibi esse, ubi non esset libertas, indignabantur:' corrigo *imperium qui ibi*. I. 17. 'Quum potestas major, tum vis quoque potestati par hostes ex agro Romano trans Anienem submovere, collesque inter Fidenas atque Anienem ceperunt, referentes castra: nec ante in campos degressi sunt:' quæ verba ita torserunt Moguntinos et Glareanum, ut τελείαν στιγμὴν ponerent ante *hostes*. Sed omnia plana erunt et perspicua, si scribamus *colles qui inter Fidenas et Anienem ceperunt*. XXVIII. 18. 'Ut non Syphac

modo, sed hostem etiam infestissimum, facunde alloquendo sibi conciliarit, mirabilioremque sibi eum congresso coram visum præ se ferebat, quam bello rebus gestis.' Quis vereatur refingere? *mirabiliorem qui sibi eum.* XLI. 25. 'Ab uxore veneno est sublatus, damnataque eo crimine in exilium abiit.' Genuinum videtur *damnata quæ eo crimine.* Jac. Periz. Si omnibus locis, quibus Livius eodem modo utitur copula *que*, substituendum est relativum, adhuc non pauca emendanda sunt. XXII. 13. 'Hi nunciantes, si in Campaniam exercitum admovisset, &c. Annibalem, &c. moverunt; monitosque etiam atque etiam, promissa rebus adfirmarent, &c. dimisit.' XXIII. 23. 'Neque tamen elanguit cura hominum ea mora, frequentesque eum domum deduxerunt.' XXIV. 25. 'Extemplo prætores rogationem promulgarunt, acceptaque pene prius, quam promulgata est.' In his quoque locum habere poterat relativum, quod tamen non facile quisquam ibi pro copula *que* reponendum putabit. Idem sentio de multis aliis locis, in quibus viros doctos *que*, ut non suo loco, aut contra usum sermonis Latini positum offendit. Vide ad III. 38. Non dissimilis est usus disjunctivi *neque*, pro *qui non*, cap. 33. 'Pedestre certamen anceps erat, nisi equites supervenissent: neque ex adverso tantum illati obvios obtrivere, sed circumvecti etiam quidam.' *Duk.* Τὸ *filius* etiam ab Oxon. L. 1. abesse, Hearnius monet; quæ vox licet in omnibus meis supersit, Gronovio tamen optimi auctoritate eam expungenti non adversor. Supra XXVII. 20. 'Hasdrubal Gisgonis ultimam Hispaniæ oram ignaram adhuc Romanorum, eoque Karthaginiensibus satis fidam, censebat.' Et hinc forsitan etiam adsentiendum scriptis et excusis, ita exhibentibus l. XXXVII. c. 18. 'Seleucus Antiochi quum per omne hibernorum tempus exercitum in Æolide continuisset:' ubi vulgo editur *Antiochi filius.* Vide Burmannum ad Suet. Cæs. c. 4. Illustr. Gramm. c. 10. et Duker. ad Flori II. 6. § 19. Gebhard. etiam ad Liv. XXIX. 28. § 7. Tum *maximusque eo bello* Flor. Cant. Lovel. 2. 3. Harl. Hav. et Hearnii N. Nisi igitur perperam vocem excidisse in tot numero codd. statuere malimus, adsentiendum puto Perizon. *maximus qui eo bello* legenti, ac censenti inde ortum esse errorem, quod ferre non potuerint, relativum postponi. Alibi similiter conjectandi ansam dari, vidimus ad III. 38. § 2. XXIII. 18. § 9. XXIV. 25. § 10. et cap. 42. § 6. Sed vereor ne in his modus excedatur: ceteroquin ita etiam emendari posset XXIX. 32. 'Amnis ingens fugientes accepit, rapti qui gurgite et in obliquum prælati,' pro *raptique gurgite.* Et ita Barthius *vita qui*, pro *vitaque*, emendavit in Gratii Cyneg. vs. 4. Contra non necesse est, ut *omnesque*, pro *omnes quæ*, legamus cum Nic. Heins. in Phædri lib. III. fab. 18. vs. 13. licet id postea adoptarit Anonym. in Epist. Critic. de Bentleii ed. Phædri. Vide tamen Dukerum ad XXXVI. 31. § 7.

Et quatuor millia et quingentos equites armavit] *XL. et quingentos* Flor. Voss. Lovel. 1. 2. et Gaertn. *X̄L. D.* Lov. 4. *et X̄L. et quingentos* Harl. et Hearnii N. *et quatuor et quingentos* Lov. 3. 5. *quadraginta millia equitum et quingentos* Hav.

§ 14 *Peditum septuaginta millia quidam adducta ad Silpiam urbem scribunt*] Intelligit Polybium, qui sic ait XI. 18. Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀσδρούβαν κατεστρατοπέδευσαν οὐ μακρὰν ἀπὸ τῆς πόλεως τῆς προσαγορευομένης Ἤλιγγας, βαλλόμενοι τὸν χάρακα, καὶ πρὸς ταῖς ὑπωρείαις, καὶ προθέμενοι πεδία πρὸς ἀγῶνα καὶ πρὸς μάχην εὐφυῆ· πλῆθος δὲ πεζῶν μὲν εἶχον εἰς ἑπτὰ μυριάδας, ἱππεῖς δὲ τετρακισχιλίους. *Sigonius.* *Peditum LXXV. milia* Lov. 4. Deinde *ad Su-*

piam urbem Lov. 2. *ad Silipiam urbem* Lovel. 5. *ad Silapiam urbem* Gaertn. *ad Salapiam urbem* Hafn. Rec. Hearnii L. 1. D. et ed. Mediol. 1505. *Silviam* legisse videtur Simler. ad Antonini Itin. p. 406. quod unde hauserit, nescio. In nullo certe cod. vel ed. inveni. *Elinga* vocatur Polyb. loco laud. Verum, quum et Silpia et Elinga geographis æque incognitæ sint, Donjatius *Sitiam* aliquam literarum adfinitatem servare cum Livii *Silpia*, *Osingi* vero cum Polybii *Elinga* observat. Quoquo tamen nomine vocarentur, loca hæc in Beturia non longe a Corduba fuisse conjicit. *Καρβώνη* urbs vocatur App. in Hispan. pag. 268. Καρβώνη pag. 270. ubi in exercitu Punico fuisse dicuntur *ἑπτακισμύριοι πεζοί, καὶ ἱππεῖς πεντακισχίλιοι, καὶ ἐλέφαντες ἓξ καὶ τριάκοντα·* ubi tamen male interpres vertit *equites mille et quingenti.*

CAP. XIII. § 1 *Quum ad eum fama tanti comparati exercitus perlata esset*] Pal. 2. *tum ad eum tanti comp. exerc. perlata fama esset.* Gebh. *Tanti comparati fama exercitus* Gaertn.

Tantæ se fore parem multitudini] *Fore* verbum additum videtur: nos induximus: neque enim est in vetusto. *Rhenan.* Vet. lib. *parem fore multitudini.* Sigon. Pall. tres, et vet. ed. *parem fore multitudini:* cum illud *fore* indigne ab Rhenano ejectum sit. *Gebh. Parem fore multitudini* Voss. et quidam alii: *fore parem multitudini*, ut ante Rhenanum edebatur, Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav.

§ 3 *Præmisso Silano ad Colcam, duodetriginta oppidis regnantem*] Hujus reguli merito (ut ego existimo) vel unam nominasset civitatem Livius. Eam negligentiam in oppidis Hispaniarum cui adscribere debemus, haud equidem scio: sed certe ea nimis magna est. *Glar.* Polybius XI. 18. Πόπλιος δὲ Μάρκον μὲν Ἰούνιον ἐξαπέστειλε πρὸς Κολίχαντα παραληψόμενον τὰς ἑτοιμασθείσας αὐτῷ παρὰ τούτου δυνάμεις. *Sigon.* Legendum ex fragmento Polybii, quod a nobis editum est, Legat. 22. *Colichanta.* Græce enim Polyb. habet Κολίχαντα. Ursin. Pal. 1. *ad Sculcham.* Pal. 2. *ad Scolcam.* Gebh. *Ad Sculcham* Flor. Voss. Harl. Hav. et Hearnii N. *ad Schulcam* Lov. 1. *ad Sculcam* Lov. 2. 5. et Hafn. *ad Sculeam* Lovel. 4. *ad Scolcham* Lov. 3. *ad Sciultum* Gaertn. *ad C. Lælium* Hearnii L. 1. Quum autem et Polyb. et optimorum codd. consensus adspirationem huic voci addendam clamitent, *ad Colcham* edi curavi. Ceterum hunc Colcham, si *duodeviginti* oppidis imperasse a Livio diceretur, conjici posse, Edetanorum vel Celtiberorum regem fuisse, existimat Donjatius, quia Ptolem. utrisque totidem oppida adsignat. De Celtiberis id verum esse, non autem de Edetanis, quibus pauciora oppida Ptolem. tribuit, patet ex ejus II. 6. Præterea magna mutatio accidisse potuit inter bellum Punicum secundum et ætatem Ptolemæi. Insuper, Colchæ regnum et duodetriginta hæc oppida quærenda esse in Hispania ulteriore, constat ex Livii XXXIII. 21. At Celtiberi et Edetani siti erant in Tarraconensi, ut ex Ptol. eodem loco et aliis geographis constat.

§ 4 *Castulonem pervenit. Eo adducta ab Silano auxilia*] Verba hæc desunt in Hearnii L. 1. culpa scribæ ob τοῦ *auxilia* repetitionem. Vide ad IX. 11. § 11.

§ 5 *Tria millia peditum et quingenti equites*] Polyb. ibid. Αὐτοὶ δὲ οἱ πεζοὶ μὲν τρισχίλιοι, ἱππεῖς δὲ πεντακόσιοι. *Sigon.* Equitum numerus omittitur in Flor. Cant. Voss. Lov. 1. Harl. et Hearnii L. 1. Caussam vide ad XXXVII. 40. § 11. *Et equites quingenti* Ber. Gaertn. et edd. ante Frobenianam 1535. *et equites mille* Hav.

Inde ad Betulam urbem progressus cum omni exercitu] Scripsimus *processum.* Subauditur *est.* Impersonali-

ter dictum. *Rhenan.* Polybius XI. 18. Ἐγγίσας δὲ Κασταλῶνι καὶ τοῖς περὶ Βαίκυλα τόποις, καὶ συμμίξας ἐνθάδε τῷ Μάρκῳ καὶ ταῖς παρὰ τοῦ Κολίχαντος δυνάμεσιν, &c. Ac aliquanto post, ἔχων πεζοὺς μὲν εἰς τετταρακισμυρίους καὶ πεντακισχιλίους, ἱππεῖς δὲ περὶ τρισχιλίους· id est, *peditum quinque et quadraginta millibus, equitum tribus millibus:* ut vere hanc summam non reddidisse Livius videatur, nisi quid vitii subsit. *Sigon.* Put. clare *ad Bæculam.* Et ita scribendum, nam Polyb. Βαίκυλαν vocat X. 35. de Asdrubale altero: ἐτύγχανε μὲν διατρίβων ἐν τοῖς περὶ Κασταλῶνα τόποις περὶ Βαίκυλαν πόλιν. Sic ergo in eadem historiæ parte refinge apud Nostrum libro præc. cap. 18. 'Proximus Carthaginiensium exercitus prope urbem Bæculam erat.' In hac ipsa autem lib. XI. c. 18. Ἐγγίσας δὲ τῷ Κασταλῶνι καὶ τοῖς περὶ Βαίκυλα τόποις. Cætera vulgata est Rhenani. Nam Put. *progressus omni exercitu civium, sociorum,* sublata præpositione. Sic Cæsar de B. Gall. II. 19. 'Cæsar, equitatu præmisso, sequebatur omnibus copiis.' Et ibidem: 'Subito omnibus copiis provolaverunt.' Et jam de hoc loquendi genere monuimus. *Progressus* omnes alii libri. Sed potius utrumque ejice, ac scribe, *inde ad Beculam urbem exerc. omni civ., soc., ped. eq. quinque et quad. millibus castra ponentes eos.* Puta Scipionem et Silanum. *J. F. Gron.* Scribe: *inde ad Bæculam urbem progressos, omni exerc. civ., soc., eq. quinque et quad. millibus, castra pon. eos Mago et Mas. cum omni eq. aggressi sunt.* Hoc est, cum civium, sociorum, milites vel pedites equitesque haberent ad 45000. Nam τὸ *peditum* in bonæ notæ scriptis non habetur. Solere autem veteres ita loqui, diximus ad principium hujus libri. *Jac. Gronov.* *Ad Bæculam,* vel certe librariorum, diphthongum *æ* et *e* passim confundentium, errore *ad Beculam,* omnes, uno vel altero excepto, codd. Vide ad XXVII. 18. § 1. Donjatius tamen Bæculam hanc ab illa, quæ ibi memoratur, diversam esse existimat: hanc enim in fine Andalusiæ orientali ad Castellæ Novæ limites sitam esse censet, illam vero in Cataloniæ tractu Emporitano. Vide quæ hoc et illo loco notavit. Posterioris tamen *Bæculæ* alibi mentio non obcurrit; neque alio argumento, quam convenientia nominis *Besalu,* quo locus ea regione vocatur, sententiam firmavit. Deinde *progressus* omnes mei. Hinc pronomen *cum* ignorant Flor. et pauci alii; vocem autem *peditum* idem Flor. Cant. Harl. Hav. et Hearnii L. 1. Parum itaque abest, quin probem Jac. Gron. conjecturam; illa enim J. F. Gronovii, qui vocem *progressus* vel *processum* ejicit, audacior videtur. De ellipsi præpositionis *cum* vide ad XXII. 9. § 5.

§ 6 *Castra ponentes eos Mago et Masinissa cum omni equitatu adgressi sunt*] Polybius XI. 19. Μάγων ἀναλαβὼν τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἰδίων ἱππέων, καὶ Μασσανίσσην μετὰ τῶν Νομάδων, ἤλαυνε πρὸς τὴν παρεμβολήν. *Sigon.*

Ni abditi post tumulum opportune ad id positi a Scipione equites] Polyb. ib. Ὁ δὲ πάλαι προορώμενος τὸ μέλλον, ὑπό τινα βουνὸν ὑπεστάλκει τοὺς ἱππεῖς ἴσους τῶν Καρχηδονίων. *Sigon.* Omnes scripti *positum.* Scribe, *ni abditi post tumulum opp. ad id positu ab Sc. equites.* Nisi malis *opportune oppositum.* J. F. Gron. *Positum* defendi potest ex cap. 17. 'Finibus etiam regni apte ad Hispaniam, quod freto exiguo dirimuntur, positis.' *Duk.* *Opportune ad id oppositum,* ut Gronov. conjecit, Hearnii D. quod placeret, modo plures eam lectionem firmarent. Ita enim XXV. 15. 'Tectus collibus, ad tegendas insidias obpositis:' ubi male Faber *adpositis.* XXIX. 34. 'Tectis tumulis, qui peropportune circa viæ flexus obpositi erant.' XXXI. 48. 'Ex duabus coloniis, quæ velut claustra ad cohibendos Gallicos tumultus

obpositæ fuissent.' XL. 51. 'Ab his columnis, quæ incommode obposita videbantur, signa amovit:' ubi vide Gronov. *Ad id positum* tuentur Flor. Voss. Cant. Lovel. 1. 2. 3. Harl. et Hav. quare id non videtur mutandum.

§ 8 *Plures et integri fessis subirent*] Hic deerat *usque* dictio, quam inseruimus: *plures usque et integri fessis subirent.* Rhenan. Insititium istud *usque* disparet in Pal. 1. et vet. ed. In Pal. 3. legere est *plures iisque et integri fessis subirent.* Gebh. Omnes Gall. et Pall. cum Voss. abolent τὸ *usque* ab Rhenano profectum. Sed nec *subirent* Put. Reg. Men. Voss. aut ullus sinceriorum admittunt: quod mirabar initio, nunc certum habeo fullonum et sarcinatorum esse. Sermo Livii purus hic fuit: *sed quum ab stat. primum exp. coh., deinde ex opere ded. mil., atque arma capere jussi plures et integri fessis, magn. jam ag. arm. a cast. in prœl. rueret, terga haud dubie vert. Pœni Num.* In quo *rueret* pertinet ad integranda omnia priora membra: ut et expeditas cohortes ruisse, dein ex opere deductos milites ruisse, tum arma capere jussos integros quoque plures his, qui sive opere sive prœlio fessi essent, ruisse, immensum denique agmen ruisse a castris in prœlium intelligamus. Fuit et difficultas in hoc, quod non viderent, τὸ *fessis* esse casum obsequentem comparativo *plures:* nam 'arma capere jussi plures et integri fessis' est jussi in hostem exire et pugnam capessere etiam integri plures his, qui erant fessi partim opere munitionis, partim prœliando. *J. F. Gronov. Usque* a Rhenano additum in uno superest Rec. ejus loco *hisque* præfert Lov. 2. *iisque* Lov. 4. In omnibus reliquis, ut et Hearnii Oxonn. id non adparet. Præterea *subirent* exsulat quoque a Flor. Cant. Lov. 1. 2. et Hav. quod a Gronov. expulsum revocavit Crevier. quum sine eo oratio ipsi curta et abrupta videretur. Sed, optimis Mss. invitis, Livio obtrudere non audeo.

Terga haud dubie vertunt Pœni. Numidæque primo turmatim] Hunc locum depravatum sic restituimus, *terga haud dubie vertunt Pœni Numidæque. Et primo turmatim.* Rhenan. Eadem lectio est in omnibus meis codd.

§ 9 *Et primo turmatim abibant, nihil, &c.*] Polyb. XI. 19. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐν τάξει τὴν ἀναχώρησιν ἐποιοῦντο· Τῶν δὲ Ῥωμαίων ἐγκειμένων αὐτοῖς, λύσαντες τὰς ἴλας κατέφυγον ὑπὸ τὴν αὑτῶν παρεμβολήν. *Sigon.* Omnes *Et primo turmatim,* non *primum.* J. F. Gron. Gruteri demum postrema ed. dedit *primum.* Sed *primo* est in omnibus prioribus, ac scriptis, nisi quod *primi* sit in Lov. 2. *prima* in Gaertn.

Acrius ultimis incidebat Romanus] *Incedebat* Voss. Lov. 3. Ber. a m. sec. et Hav. Passim has voces confudit stupor librariorum. Vide ad IX. 24. § 10. Mox *quacumque proximum fuit,* pro *qua cuique,* Flor. Voss. Lov. 2. et Hav.

§ 10 *Eo prœlio aliquantum et Romanis aucti, et diminuti, &c.*] Polyb. ibid. Οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι τούτου γενομένου, θαρσαλεώτερον διέκειντο πρὸς τὸν κίνδυνον, οἱ δὲ Καρχηδόνιοι τοὐναντίον· οὐ μὴν ἀλλὰ ταῖς ἑξῆς ἐπί τινας ἡμέρας τάς τε δυνάμεις ἐκτάξαντες ἐν τῷ μεταξὺ πεδίῳ, διὰ τῶν ἱππέων καὶ τῶν εὐζώνων ἀκροβολισμοὺς ποιησάμενοι, καὶ καταπειράσαντες ἀλλήλων, ὥρμησαν ἐπὶ τὸ κρίνειν τὰ ὅλα. *Sigon.* Pal. 1. prius *et* fastidit. Dein cum Pal. 2. præfert *et deminuti.* Gebh. Prius illud *et* fastidiunt quoque Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. et Hav. Deinde *deminuti* Flor. Voss. Lov. 4. Gaertn. et Hav. Vide ad II. 1. § 7.

Tamen numquam aliquot insequentes dies ab excursionibus equitum levisque armaturæ cessatum est] Exemplar scriptum habet, *tamen nunquam prœlio quod insequentis dies.* Ex qua mendosa lectione conjicio fuisse scriptum *tamen nunquam per aliquot insequentes dies:*

quemadmodum et emendavimus. *Rhenan.* Pal. 1. *tamen aliquoties sequentes dies.* Pal. 2. *tamen nunquam aliquot insequentes dies.* Pal. 3. *tamen nunquam prœlio quod in sequentis dies.* Unde vides librum hunc quam simillimum esse exemplari, quod tamen sine judicio Rhenanus per omnia et in omnibus sequitur. Vet. ed. non inconcinne *tamen nunquam aliquot insequentes dies.* Gebh. Put. *tamen aliquotiens sequentis dies ab:* nec aliter Men. et purgatissimus Pal. Vossianusque, nisi quod *sequentes*, nec Reg. nisi quod *sequentibus diebus.* Fortasse *tamen aliquotiens sequentibus diebus excurs. eq. l. q. ar. certatum est.* J. F. Gron. *Tamen aliquotiens sequentes dies* Flor. Lov. 2. et Hearnii L. 1. ac N. *tamen aliquot sequentes dies* Lov. 1. et Hav. *tamen aliquot insequentis dies* Harl. *tũ cuiq̄m insequentes dies* Gaertn. Suos etiam codd. *τῷ numquam*, quod tamen sensum necessario flagitare judicat, carere, Crevier. monuit. Forte nihil mutandum est, nisi quod iterum inducenda sit præpositio *per* a Rhenano inserta, quam etiam ignorant omnes codd. Supra III. 23. 'Aliquot menses Tusculi bellatum.' Vide ad X. 21. § 6.

Cap. XIV. § 1 *In aciem copias eduxit*] Pal. 3. *copias duxit.* Statim idem cum Pal. 2. *dein Romani processere.* Gebhard. *Deinde Romani processere* Gaertn.

§ 3 *Prior fessis stando signum receptui dabat*] Pal. 1. *prior fessis in stando signum recepturi dabat.* Gebh. *Fessis in stando* Voss. Lov. 2. 3. 4. et Harl. *fessus in stando* Hav. Omnia hæc verba deerant in Lov. 1.

§ 4 *Mediam aciem hinc Romani, illinc, &c.*] Polyb. XI. 20. *μέσους Λίβυας, τὰ δὲ θηρία προτιθέμενον ἑκατέρων τῶν κεράτων. Sigon.*

Erant autem utrimque Hispani pro cornibus] Pal. 1. *erant autem utrisque.* Gebh. Ita et Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 5. et Hav.

Elephanti castellorum procul speciem visu præbebant] Vocabulum *visu* quispiam infulsit. Nos exemimus. *Rhen.* [Vide Lectt. Var.] *Visu præbebant* Lov. 2. 3. 4. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. *usui præbebant* Lov. 1. *visui præbebant* Voss. *vi præbebant* Flor. Illo tamen *VI.* librarios hujus et Put. cod. *sex* indicasse, Gronovio adsentiri nequeo. Cur enim Livius sex tantum elephantorum nunc meminisset, quos tamen triginta duos in exercitu Punico fuisse Polybius tradidit XI. 18. vel triginta sex Appian. in Hisp. p. 268. An igitur legendum est *visi?* Elephanti procul visi præbebant speciem castellorum.

§ 5 *Medias acies Romanum Pœnumque, &c. concursuras*] Omnes Gall. et Pall. cum Voss. *concursuros:* ut ad illa proximiora *Romanum Pœnumque*, non ad *medias acies*, referatur. *J. F. Gronov.* *Concursuros* etiam omnes Hearnii Oxonn. ut et mei, nisi quod Lov. 1. legat *cursuros:* de quo errore vide ad IX. 24. § 12.

§ 6 *Obstinate credita animadvertit*] Put. *animoadvertit.* Videlicet pro *animom*, seu *animum advertit.* De quo ad XXIV. 48. Auctor de Bello Afric. c. 20. 'Et animum etiam advertebat, frumento se in Africa nisi importatitio uti non posse.' *J. F. Gron.* *Obstinate credi* Lov. 5. Ber. Gaertn. Hearnii D. et edd. ante Aldum. Sed *credita* optimi constanter. Deinde *animo advertit* Flor. Voss. Lov. 1. 3. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii N. *animis advertit* Victor. apud Crevier. Non adversor viris doctis *animum advertit* emendantibus. Quominus enim codicum scripturam *animo* probare audeam, illud obstat quod notavi ad IV. 27. § 8.

§ 7 *Tesseram vesperi per castra dedit, ut ante lucem*] Polyb. XI. 20. Ἅμα γὰρ τῷ φωτὶ διαπεμψάμενος τοὺς ὑπηρέτας, παρήγγειλε πᾶσι τοῖς χιλιάρχοις, καὶ τοῖς στρατιώταις ἀριστοποιησαμένους, καὶ καθοπλισαμένους ἐξάγειν πρὸ τοῦ χά-

paucos. *Sigon.*

Viri equique cum raptim pransi essent] Hic nugator aliquis se exercuit. Livius scripsit, *ut ante lucem viri equique pransissent*, aut *pransi essent*. Ille adjecit *cum raptim pransi essent*. Rhen. Ait *viri equique pransi*. Novum vero, ut etiam equi 'prandere' dicantur. Vetus *viri equique curatæ pransi*. Lego *curati et pransi*. Hoc ad viros, illud ad equos retulit. *Lipsius*, Ep. Quæst. I. 3. Prisca ed. *viri equique cum pransissent*. Pal. 3. *viri equique pransissent*: quod et prodidit Rhenanus. Sed Lipsio novum videtur, ut etiam equi 'prandere' dicantur; quare mavult *curati et pransi*, hoc ad viros, illud ad equos referendum censens. Pal. 2. proxime ad Lipsii correctionem habet, *ut ante lucem viri equique curati pransique essent*. Pal. 1. *viri equique curate pransi essent*. Mihi Pal. 2. scriptura non displicet: libet tamen credere, τὸ *curati* esse adjectitium glossema τοῦ *pransi*, quasi non recte dicatur *equos prandere*, cum Apuleius 'jentaculum' etiam 'ambulatorium' dixerit de asino. Claud. Dausqueius ad Silii lib. VII. p. 306. laudat, *ut ante lucem viri equique cuncti et pransi essent*. Gebh. Put. Reg. et Pal. melior *ut ante lucem viri equique curati et pransi essent*. Cæteri omnes *curate pransi*. Non est dubitandum de sinceritate illius lectionis, quam et significabat scriptura ante Rhenanum *equique cum raptim pransi*. Cato de Re Rust. c. 104. 'Boves uti valeant et curati bene sient.' Mox 'ita boves et corpore curatiores erunt.' Gellius IV. 20. 'Et cur, inquiunt, ita est, ut tu sis, quam equus, curatior? quoniam, inquit, ego me curo, equum Statius nihili servus.' Ita legendum. *J. F. Gron.* Antiquissimæ edd. legunt *cum pransi essent*, *cum pransissent*, vel *cum persensissent*. Aldus postea inserta voce dedit *cum raptim pransi essent*. Verum *equique cum pransi* Ber. a m. pr. et Hav. *equique pransi* Ber. a m. sec. *equique accurate pransi* Lov. 2. et Hearnii L. 1. *equique curate pransi* Lovel. 3. 4. 5. Gaertn. et Hearnii N. *equique curati pransi essent* Flor. et Harl. *equique curati et pransi essent* Voss. et Lov. 1. quod recte viri docti probarunt. 'Curare' verbum esse mensæ et convivii, docet Broekhus. ad Tib. I. 5. 33. Hinc 'corpora curare' apud Livium frequens est locutio. Inde etiam transfertur ad animalia. Varr. Rei Rust. III. 10. 'Sic curati circiter duobus mensibus fiunt pingues.' Liv. XLIV. 40. 'Jumentum, e manu curantium elapsum, in ulteriorem ripam effugit.'

Eques frenatos stratosque teneret equos] Putean. *frenatos instratosque teneret equos*. J. F. Gron. Ita et supra ex Mss. emendavit Gronov. XXI. 27. 'Equorum pars magna nantes loris a puppibus trahebantur, præter eos quos instratos frenatosque inposuerant in naves.' Simplex 'stratus' adhibetur XXXVII. 20. 'Non stratos, non infrenatos magna pars habebant equos.' Et mox, 'Equos non sternere, non infrenare, aut adscendere facile poterant.' Hic etiam omnes mei *stratosque* servant, sed sequor optimum cod.

§ 9 *Præter opinionem destinatam sociorum hostiumque*] Potest utcumque se tueri. Malim tamen *præter opinione destinatum*, id est præterquam id quod opinione utrorumque destinebatur, vel præsumebatur. De hoc usu participiorum habes ad III. 20. Lib. XXIX. c. 20. 'Quem spe destinaverit Annibalem ex Italia detracturum.' XXIII. 28. 'Animis autem Zeuxippum auctorem destinabant cædis.' XXXIX. 53. 'Simul et spe haud dubia regnum ei post mortem patris destinabant.' Sed præterea Voss. Gud. ac editi *suorum*. J. F. Gron. Liv. VII. 33. 'Adeo morte sola vinci destinaverant animis.' Hoc lib. c. 24. 'Regnum sibi Hispaniæ,

pulsis inde Karthaginiensibus, destinarant animis.' Monuit tamen Dukerus, 'opinio destinata' hic dici videri, ut 'sententia destinata' apud Cic. Tusc. II. 2. 'Qui certis quibusdam destinatisque sententiis quasi addicti et consecrati sunt.' Ceterum *sociorum* natum est ex ultima Gruteri ed. Omnes priores cum scriptis *suorum*. Vide ad XXXVII. 20. § 9.

§ 10 *Ex tabernaculo prosiluit*] *Prosilivit* Flor. Gaertn. et Hearnii L. 1. qua forma etiam in cod. Memm. est apud Suet. in Cæs. c. 32. Sed vide ad II. 10. § 11.

§ 11 *Equitatum omnem extemplo in equites emittit*] Polyb. XI. 20. *Οἱ περὶ Ἀσδρούβαν ἠναγκάσθησαν ἀπαρασκεύως ἐκ τοῦ καιροῦ τοὺς μὲν ἱππεῖς καὶ τοὺς εὐζώνους ἐπαφιέναι τοῖς ἱππεῦσι τῶν ὑπεναντίων εἰς τὰ πεδία· Τὰς δὲ πεζικὰς δυνάμεις παρατάττειν οὐ πολὺ τῆς παρωρείας. Sigon.* Omnes Gall. duo Pall. Voss. *emittit.* Vide ad X. 5. *J. F. Gron.* *In equites mittit* Hearnii L. 1. *in equites emisit* Ber. et edd. usque ad Aldum, qui substituit *emittit,* consentientibus reliquis omnibus scriptis. Ea tamen lectio Grutero displicuit, qui edidit *in equites immittit*, quasi 'emittere in aliquem' dici non posset; quum tamen sæpius ita Livius locutus sit. Ut IV. 18. 'Primos equites clamore sublato in hostem emisit.' XXIV. 1. 'In permixtum omnium ætatium ordinumque multitudinem equites emisit.' c. 15. 'Eques etiam in hostem emissus.' XXVII. 41. 'Imperat, ut equites legionis in hostem emittat.' XXIX. 2. 'In dehiscentem intervallis hostium aciem equites emisisset:' ubi etiam perperam alii *immisisset*. XXX. 18. 'Jussosque escendere in equos repente in hostem emittit.' XXXV. 30. 'Equitatum omnem in stationes hostium emittit.' Similiter 'emittere hastam in fines' I. 32. 'emittere saxa in naves' XXIV. 34. Ejusdem generis sunt educere in aciem,' 'in castra,' de quo vide ad III. 62. § 5. 'evocare in medium' IX. 17. § 2. 'erumpere in hostes' in Epit. lib. LXXIII. Plura vide ad I. 57. § 8. Mox *castra egreditur* probat Crevier. ex Victor. cod. Similiter ex meis legit Lov. 2. De locutione illa videbimus ad XXIX. 6. § 4. Quum tamen reliqui tot codd. et inter illos optimi, stent pro vulgato, id non mutandum censeo.

Nec ex ordine solito quidquam in acie struenda mutat] Debebat esse *nec ex ordine solito quicquam acie instruenda mutat:* subauditur autem *in*. Rhenan. Ita et omnes mei cum edd. ante Mogunt. nisi quod *acie instructa* sit in Gaertn.

§ 12 *Equitum jam diu anceps pugna erat: nec ipsa per se decerni poterat, quia pulsis* (*quod prope in vicem fiebat*) *in aciem peditum tutus receptus erat*] Miseret me plane optimorum quorumque auctorum, qui indignissime passim tractati sunt a castigatoribus non sat diligentibus: qualem hominum temeritatem cum alibi, tum hic, insigniter expertus est T. Livius. Antiqua lectio sic habet: *Eq. jam diu anc. pugna erat: nec quia pulsis, quod prope inv. fiebant, in ac. ped. tutus rec. erat.* Hanc mendosam lectionem quum non intelligerent castigatores, adjecerunt multa de suo, Liviique sensum inverterunt. Nos tamen, bene fortunantibus Musis, ex ista depravata germanam indicabimus; nempe hanc: *Eq. jam diu anc. pugna erat, nec depulsis* (*quod prope inv. fiebat*) *in ac. ped. tutus rec. erat.* Sensus clarus est, quod equites utriusque exercitus, quum in vicem depellerentur, sic ut nunc Romani Pœnos, nunc vicissim Romanos Pœni depellerent, (nam hoc sibi vult interjecta clausula *quod prope invicem fiebat,*) in aciem peditum tuto recipi non poterant. Nam sequitur postea: 'signo receptui dato, Scipio, patefactisque ordinibus, equitatum omnem levemque armaturam in medium acceptam,

divisamque in partes duas in subsidiis post cornua locat.' Confer nunc, quod nos castigavimus, cum vulgata lectione, et vide quale piaculum commiserint, qui eo, quod legebant *quia pulsis*, quod nos castigavimus *depulsis*, sive *perpulsis*, hanc clausulam de suo adjecerunt, *nec ipsa per se decerni poterat*, conspurcantes Livii sensum invertentesque. Sed ubi non similia acciderunt in hoc auctore? *Rhenan.* Mire hic paratragœdiatur in castigatores Rhenanus, qui hic Livium misere acceperint. Ut eruditi judicare possint, enotabo scripturam Pal. 3. (nam in ceteris duobus, nec non principe ed. vulgata lectio sarta tecta conservatur) quæ ita concepta est: *Eq. jam diu anc. pugna erat, neque pulsis, quod prope inv. fiebat, in aciem ped. tutus rec. erat.* Sed legit ille, bene fortunantibus, ut ait, Musis, *nec depulsis, quod prope inv. fiebat, in aciem, &c.* At, si quid absurdi in altera lectione esset, demonstrandum tamen erat. *Gebh.* Hæc [*nec ipsa per se decerni poterat*] uni codici, hac parte mutilo, nimium credulus imprudenter delet Rhenanus. Habent nostri omnes nullo apice minus. Adde quæ ad VII. 9. *J. F. Gron.* Voces, a Rhenano damnatas, sed a Gronovio vindicatas, agnoscunt omnes mei, et Oxonn. Hearnii. Vulgatam lectionem firmant etiam verba Polyb. XI. 20. Τῶν δ' εὐζώνων ἄκριτος ἦν καὶ πάρισος ἡ συμπλοκὴ, διὰ τὸ τοὺς πιεζομένους καταφεύγοντας ὑπὸ τὰς ἰδίας φάλαγγας ἐκ μεταβολῆς κινδυνεύειν· ubi quod Polyb. dicit ἄκριτος ἦν, Livius reddit *nec ipsa per se decerni poterat.* De verbo 'decernere' vide Græviuın ad Cic. ad Fam. x. 10. et quæ notantur ad d. l. Livii. Ceterum *quia pulsis equitibus*, una voce auctior, Brancal. Latinii.

§ 13 *Haud plus quingentos passus acies inter sese divisæ aberant*] Quasi non satis Latine diceretur, *haud plus D. passus acies inter sese aberant*, quidam inseruit *divisæ*. Rhenanus. Ex fragmento item Polybii XI. 20. in quo est περὶ στάδιον, videtur apud Livium legendum *centum quinquaginta passus, &c.* tot enim passibus stadium apud Græcos constabat. *Ursin. Divisæ*, a Rhenano expulsum, constanter superest in Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. Deesse tamen videtur a Flor. et Cantabr. Stadium autem, quod Ursinus hic centum quinquaginta passibus apud Græcos constare dicit, apud Polybium tantum centum viginti passus continebat. Vide ad XXXVII. 6. § 4.

Patefactisque ordinibus, equitatum omnem, &c.] Polyb. ibid. διαδεξάμενος διὰ τῶν διαστημάτων ἐν ταῖς σημαίαις εἴσω τοὺς ἀκριβολιζομένους, καὶ μερίσας ἐφ' ἑκάτερον κέρας ὀπίσω τῶν παρατεταγμένων, πρῶτον μὲν τοὺς γροσφομάχους, ἐπὶ δὲ τούτοις τοὺς ἱππεῖς, &c. *Sigon.* *Patefactis ordinibus*, copulativa deficiente, Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Hav. Mox *in medio acceptam* Lov. 5. Sed paullo ante hoc cap. erat, 'sociis in mediam aciem acceptis.'

§ 15 *Ipse e dextro cornu*] Livius omittit plerumque præpositiones, quæ elegantius subaudiuntur, quam exprimuntur. Castigatores priores nusquam non infulserunt. *Ipse dextro cornu mittit*, subauditur 'a dextro cornu.' *Rhenan.* Unus ex meis Lov. 4. præpositionem omittit. Reliqui omnes agnoscunt; *ex dextro cornu* tamen legunt Voss. et Lov. 3.

Ad Silanum et Marcium] Polyb. XI. 21. Λεύκιος Μάρκιος καὶ Μάρκος Ἰούνιος. *Sigon.*

In sinistram partem, quemadmodum se tendentem ad dextram vidissent] Codex scriptus habet *in sinistra parte.* Proinde non dubito scripsisse Livium *in sinistra parte, quemadmodum se tendentem a dextera vidissent.* Sic et nos reponere ausi sumus. *Rhen.* Omnes Gall. et Pall. cum Voss. *in sinistram partem*, et *ad dextram*, contra senten-

tiam Rhenani. Polyb. xi. 20. Τῷ μὲν δεξιῷ τὰς σημαίας καὶ τὰς ἴλας ἐπιστρέφειν ἐπὶ δόρυ, τῷ δ' εὐωνύμῳ τ' ἐναντία· καὶ λαβὼν αὐτὸς μὲν ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ. *J. F. Gron.* *In sinistram partem*, et *ad dextram* pariter omnes mei, et Oxonn. Hearnii.

§ 16 *Pugnam consererent cum hoste*] Lipsius de Mil. Rom. iv. 6. hunc locum laudat, duabus postremis vocibus omissis. Forsitan putavit eas melius abesse, et ingratam esse iterationem præpositionis *cum*. Sed nihil vitii est in recepta scriptura. *Duk.*

§ 17 *Ita diductis cornibus*] *Deductis* Lov. 2. 5. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et priscæ edd. ante Mog. Sed *diductis* hic verum est. Vide ad xxi. 55. § 5.

Cum ternis peditum cohortibus, ternisque equitum turmis] Polyb. xi. 21. sic: τρεῖς ἴλας ἱππέων, καὶ τρεῖς σπείρας, τοῦτο δὲ καλεῖται τὸ σύνταγμα τῶν πεζῶν παρὰ Ῥωμαίοις κοόρτις. *Sigon.*

Ad hoc velitibus] *Ad hæc* Lov. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. et Brancal. Latinii. Vide ad xxi. 52. § 10. Mox *sequentibus aliis in obliquum* Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. cum edd. Aldo prioribus. *Sequentibus in obliquum alis* Branc. Latinii. Vide ad xxxviii. 27. § 8.

§ 18 *Sinus in medio erat, quia segnius*] *Qua segnius* Flor. Voss. Lov. 1. 3. 5. et Gaertn. quod, sibi quoque in Put. et Victor. obvium, probavit, et in contextum admisit Crevier.

§ 20 *Levisque armatura, et velites*] [Vide Lectt. Var.] Vide Schelium ad Hygin. p. 1052. Thes. Ant. Rom. Cap. seq. Livius: 'Tumultuoso genere pugnæ equitum, velitumque, et levis armaturæ consternati.' *Duk.* *Levisque armaturæ velitis* Lov. 5. *levisque armatura, velites*, Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Gaertn. quod recte Gronov. per adpositionem dictum docet. Supra xxi. 55. 'Baliares locat ante signa, levem armaturam:' ubi etiam Sigon. perperam *levemque armaturam*. Vide quæ ibi notantur.

CAP. XV. § 1 *Et quum ab omni parte haudquaquam par pugna erat, tum quod turba Balearium tironumque Hispanorum*] Hic in primis notandum est, quod in volumine veteri pro *turba Balearium* scriptum est *turba balirum*, ut suspicer, *ba* syllabam librarium perperam repetiisse. Quid si legas *lixarum tyronumque Hispanorum?* Deinde sciat lector, sic esse exponenda Livii verba: 'Et cum ab omni parte haudquaquam par pugna erat, tum,' (subaudi haudquaquam pugna par erat,) 'quod turba lixarum tyronumque Hispanorum Romano Latinoque militi objecta erat.' Id quod quum non animadvertissent olim Liviani castigatores, particulam *et*, quæ sequitur, *et procedente*, temere eraserunt, conjungentes *tum* præcedens cum hac oratione, 'procedente jam die.' Verum nos *et* particulam hic necessariam de postliminio inseruimus. Nam Livius duas præcipuas caussas assignat imparis pugnæ: unam, quod lixæ et tyrones a partibus Pœnorum fortissimis militibus erant objecti: alteram, quod exercitus Punicus deficere cœpisset ob inediam. *Rhenan.* Pal. 1. et vet. ed. *turba Balearium*, quo alludunt reliqui duo *turba Balearum*. Facinus hoc Rhenani, qui princeps legitimam mutavit lectionem. Nam infirmiores et impares Romanis Baleares, quia funditores et discurrere, non vero stabili pugnæ in acie assueti. *Gebh.* Veteres libri *cum*. Sed scribendum *jam*. Neque enim, quod sequitur, *tum* huic particulæ respondet, sed insequenti *et*. Ponit enim hic Livius, quod dein duabus rationibus affirmat: Non, inquit, erat jam par pugna. Quid ita? quia et impares compositi pugnantes, et Hasdrubalis exercitum jejunum deficiebant vires. *J. F. Gron.* *Et tum ab omni parte* primæ edd. Aldus sub-

stituit *Et cum ab omni parte.* Ultima tandem Gruter. revocavit *Et tum ab omni parte.* Id in nonnullis scriptis superest, alterum in longe pluribus. Sed solent illa hoc modo passim in Mss. commutari. Vide ad VI. 23. § 3. Si quid tamen video, præstat Gronovii conjectura *Et jam ab omni parte.* In fine cap. præc. dixerat 'cornua ancipiti prœlio urgueri.' Nunc addit 'jam ab omni parte,' (id est non tantum in cornibus, sed etiam in media acie,) 'haudquaquam parem pugnam fuisse:' non in cornibus; quia ibi Baliares et tirones Hispani obpositi erant Romano et Latino militi; non in acie, quia Hasdrubalis exercitum, non firmatis cibo viribus exire coactum, vires deficere incipiebant. Mox *pugna Balearium* Flor. Voss. et Hav. *pugna Balearum* Lov. 4. *pugna bellarium Balearium* Lov. 2. Rhenani conjecturam, male a Curione in contextum receptam, recte Gruterus in postrema ed. inde iterum ejecit. Nam, ut Donjatius monuit, numquam apud Karthaginienses, populum belli peritissimum, obtinuit, ut lixæ militibus permixti in aciem educerentur. Lectio cod. Spirensis, quo Rhenanus usus est, indicare videtur olim scriptum fuisse *Baliarium,* non *Balearium.* Vide ad XXI. 21. § 12.

§ 2 *Procedente jam die*] Vet. lib. *et procedente jam die.* Sigon. Τὸ *et* revocandum esse, jam monuit Rhenanus ad verba præcedd. Deest tamen in Voss. Lov. quinque, Harl. et Ber. Ejus loco *tum quod* obfert Hav.

§ 3 *Peditum signa cornibus incurrerunt*] Scripsimus *concurrerunt.* Et mox *ut prius æstus,* reposuimus *ita ut prius.* Rhenan. *Concurrerunt* Harl. et Hearnii D. *occurrerunt* Gaertn. *currerunt* Lov. 4. *incurret* Lov. 1. *incurrerunt* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 5. Ber. Hav. et Hearnii L. 1. Silius XII. 453. 'claustra ipsa revelli Portarum ac totum miseris incurrere bellum.' Suet. Tib. c. 26. 'Natalem suum plebeiis incurrentem circensibus vix unius bigæ adjectione honorari passus est.' Vide Burm. ad Lucani IV. 278. Jac. Gronov. edidit *incucurrerunt.* De quo vide ad I. 12. § 8. Vellem tamen indicasset, qua auctoritate ita vulgarit. Mox vocula *ita,* quam addit Rhenan. omittitur in Flor. Lov. 5. Harl. Gaertn. et Ber. *Pugnavit,* pro *pugna ut,* Voss. et Lov. 1. *pugnavitque* Hav. qui tres etiam τὸ *ita* non agnoscunt.

§ 4 *Fames sitisque corpora adficeret*] Ita primum exhibuit ultima Grut. ed. idque reliquæ deinceps retinuerunt: neque verbum etiam viri docti monuerunt. Si autem codd. addicerent, posset ea lectio servari, quum et alibi Livius duobus singularibus addat verbum itidem singulare. Vide ad XXXVII. 29. § 6. Omnes tamen, quos consului, codd. cum Hearnii L. 1. et edd. antiquioribus, quam ultima illa Gruteri, legunt *adficerent,* nisi quod in uno alterove sit *adfecerant.* Priorem itaque lectionem reduxi. Vide ad I. 31. § 7.

§ 5 *Nam super cetera elephanti etiam, tumultuoso, &c.*] Polyb. XI. 22. Ἐκ δὲ τῆς τούτων συμπλοκῆς τὰ μὲν θηρία διὰ τῶν γροσφομάχων καὶ τῶν ἱππέων ἀκοντιζόμενα καὶ διαταραττόμενα πανταχόθεν, ἔπασχε μὲν κακῶς, ἔβλαπτε δ' οὐδὲν ἧττον τοὺς φίλους, ἢ τοὺς πολεμίους. *Sigon.*

§ 6 *Haud secus, quam si imperio ducis cederet integra acies*] *Cederent integra acies* Flor. quod itidem Crevier. in Put. et Vict. invenit, et contextui reddidit: *cederent integræ acies* Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. et Hav. quod substitutum est ab illis quibus displicebat, conlectivo nomini *acies* jungi verbum plurale. At ita etiam VIII. 10. 'Nova ex improviso exorta acies clamore sublato principia Latinorum perturbant.' Vide ad l. XXVII. c. 12. § 15. Paullo ante *ordines servantes,* omissa media voce, Lov. 1. *ordinem tamen servantes* Lov. 2.

§ 7 *Quum eo ipso acrius, ubi inclinatam sensere, victores*] Posses referre ad 'aciem,' qua in voce præcedens membrum terminatur. Sed optimi *ubi inclinatam sensere rem, victores.* J. F. Gron. Hoc Livianum est. Lib. VI. c. 8. 'Jam inclinata res erat.' IX. 12. 'Fraus deinde rem inclinavit.' c. 22. 'Nec prius inclinata res est.' XXII. 6. XXV. 21. XXVIII. 22. Addit 'in fugam' VII. 33. 'Tum primum referri pedem, atque inclinari rem in fugam apparuit.' *Duk.* Vocem *rē*, vel *rem*, quam ex optimis Gronov. addit, in nullo meorum inveni. Hearnius etiam, Gronovii emendationem referens, nullius Oxon. consensum memorat; ut ab illis etiam hæc vox exsulasse videatur, quæ facile excidere potuit ob vocis præced. syllabam ultimam. Vide ad XXV. 22. § 1.

§ 9 *Quum proximus quisque hostem cæderet*] In exemplari vetusto legitur *proximi.* Proinde video sic quoque verba stare posse: *quum proximi quique hostem cæderent.* Rhenan. *Quum proximus quisque hostem cæderet* habent edd. omnes, quas ego vidi. Male tamen, immo pessime, et contra mentem Livii, quæ ipsi constabit, si levissima mutatione scribas *cum proximus quisque hostem cederet:* uti præcessit, 'quamquam retinebat, obsistebatque cedentibus Asdrubal, ab tergo esse colles tutumque receptum, si modice se reciperent, clamitans.' Invexerunt hoc vitium, qui ignorabant, ut 'prope hostem,' ita 'proxime hostem' Latinissime dici. Cicero ad Atticum VI. 5. 'Habere exercitum quam proxime hostem.' Et III. 14. 'Quam proxime Italiam esse.' Itemque I. 14. 'Proxime Pompeium sedebam.' Sallust. in Jugurth. cap. 19. 'Proxime Hispaniam Mauri sunt.' *Modius.* Et hunc locum depravatum ivit Rhenanus. Sed melius assecutus est mentem Livii Modius, levissima mutatione rescribens *cederet.* Additque 'proximus hostem' dictum, ut 'prope hostem,' et cætera. Livius XXIX. 7. 'Scorpione ictus, qui proximus eum forte steterat.' Ejus lectioni favent Pall. duo, et vet. ed. Mentem quoque Livii perceptam habuit Pal. 1. exscriptor *quum proximus quisque hosti cederet.* Gebh. Immo *cæderet.* Jac. Gron. Malo cum Modio *cederet*, quam cum aliis *cæderet.* Et ita hunc locum intelligebat J. F. Gronov. ad VIII. 32. § 12. ubi *proximus* cum casu quarto inlustravit; de quo etiam vide ad I. 21. § 1. *Proximus quisque hoste cederet* legit Flor. a m. pr. *proximus quisque hosti cederet* a m. sec.

§ 10 *Consistere signa in radicibus collium, ac revocare*] Pal. 1. ingerit *Ac primo cons. sic in rad. collium: hac revocare.* Gebh. Quia *signa* non possunt dici 'revocare milites,' primum cogitabam melius esse *constituere signa.* XXXIII. 10. 'Paulisper novitate rei constituit signa.' XXXIV. 20. 'Quadringentos inde ferme passus constituit signa.' V. 55. 'Signifer statue signum.' Nam et 'consistere' et 'constituere' facile permutantur. Vide Gron. ad XXVII. 16. et XXVIII. 33. Deinde nihil tentandum putavi: nam eodem modo loquitur cap. 16. 'Sed quum ad crebros tumultus signa consisterent, et nunc equestria, nunc cum velitibus auxillisque peditum prœlia consererent:' ubi quemadmodum in posteriore parte *hostes*, ita hic *præfecti, duces* suppleri potest. *Duk.* *Consistere si una in radicibus* Flor. *consistere sic una in radicibus* Voss. et Lov. 1.

Inde ut inferri inpigre signa viderunt] Scripsimus *deinde.* Rhen. *Inde* tuentur Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. quare revocavi. Id autem pro 'deinde' poni, videbimus ad XLII. 55. § 6.

Integrata fuga, in castra pavidi] [Vide Lectt. Var.] *Integra* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 2. Harl. Ber. a m. sec. et Hav. Quamvis autem 'inte-

grare' et 'iterare' apud Livium sæpe commutentur, ut III. 70. § 6. V. 25. § 11. IX. 22. § 6. et alibi; non tamen puto ex *integra* cum Gron. conjiciendum *iterata*: sed potius errore librarii *integra* datum esse pro *integrata*, ut *redintegra* pro *redintegrata* XXXV. 5. § 6. De similibus eorum peccatis vide ad X. 37. § 2. 'Integrare aliquid' autem, pro instaurare, ab integro incipere, Livio frequens est. Ita 'integrare pugnam' VII. 7. 'integrare cædem' IX. 43. et similia passim. Vide ad III. 70. § 6. Etiam Jac. Perizon. ad marginem Livii notavit, conjecturam Gronovii sibi displicere.

§ 11 *Nisi ex vehementi sole, &c. tanta vis aquæ dejecta esset, ut vix, &c.*] Scribe, *nisi se ex vehementi sole, &c. tanta vis aquæ dejecisset.* Sic enim veteres libri. At Polyb. XI. 22. *εἰ μὲν οὖν μὴ θεὸς αὐτοῖς τις συνεπελάβετο τῆς σωτηρίας, παραχρῆμα ἂν ἐξέπεσον ἐκ τῆς παρεμβολῆς· ἐπιγενομένης δὲ κατὰ τὸν ἀέρα συστροφῆς ἐξαισίου, καὶ καταῤῥαγέντος ὄμβρου λάβρου καὶ συνεχοῦς, μόλις εἰς τὴν αὐτῶν στρατοπεδείαν ἀνεκομίσθησαν οἱ Ῥωμαῖοι.* Reliquia desiderantur apud Polybium, quæ ad hanc rem pertinent. *Sigon.* Pal. 1. *ni se ex vehementi sole, quales inter graves imbres effulget* (Pal. 2. *effulgit*) *tanta vis aquæ dejecisset.* Gebh. Omnes *dejecisset.* Optimus quoque, ut Sigonius, *ni se ex vehementi.* J. F. Gron. Lectio, quæ ante Sigonium obtinuit, superest in Lov. 3. 5. Ber. Rec. et Hearnii L. 1. *nisi ex vehementi sole tanta vis aquæ dejecta erat* Gaertn. *dejecta esset* etiam in Hearnii D. Sed alteram recte reliqui firmant; quam etiam probavit Gronov. ad c. 6. § 10. Sollemni autem errore scribarum *dejecta esset* datum est pro *dejecisset.* Vide ad XXIII. 29. § 15.

Ut vix in castra sua receperint se victores; quosdam etiam religio ceperit] Scripsimus *ut vix in castra sua reciperent se victores; quosd. etiam rel. ceperat.* Rhenan. Vet. lib. *ceperit.* Quod laudo; congruit enim cum priore verbo *receperit.* Sigon. Omnes Gall. et Pall. *ut vix in castra sua receperint se victores,* Rhenani ingratiis. *J. F. Gron. Reciperent* unus Lov. 3. Deinde *ceperat* unus Hav. Reliqui *receperint* et *ceperit.* Neque aliter etiam Oxonn. Hearnii. Sigonius edidit *reciperet se victor,* invitis omnibus scriptis.

§ 13 *Munimento sese, &c. defensuri*] *Munimentis* Hearnii D.

§ 14 *Ab Attane regulo Turdetanorum*] *Attene* Flot. Voss. Lov. 4. Harl. et Hav. *Actene* Lov. 2. *Athene* Lov. 5. *Arthene* Hearnii L. 1. Mox § ult. *Hasdrubal movet,* omissa media voce, Lov. 1.

CAP. XVI. § 1 *Signa ferri jubet*] *Efferri* Lov. 3. et Gaertn. Male. Supra XXVII. 47. 'Vigilia prima signa ferri jussit:' ubi vide.

§ 2 *Citato agmine educti sunt*] Scripsimus *ducti sunt.* Rhenan. Pariter omnes codd. mei, et edd. Rom. 1472. ac Parm.

Sed ducibus est creditum] Scripsimus *ducibus est creditum,* particula *sed* expuncta. *Rhenan.* Pal. 1. et vet. ed. *sed ducibus est creditum.* Gebh. Particulam *sed* agnoscunt Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. Quum tamen nihil ex Flor. vel Cant. notari videam, eo potius inclinat animus, ut librarios antiquum obtinuisse, et melius connectendæ orationi illam addidisse credam. Vide ad VI. 32. § 8. Mox *ad Betham fluvium* Hearnii L. 1.

§ 3 *Ad oceanum flectit*] Addit Pal. 2. sed perperam *flectit iter.* Gebh. Utrumque 'flectere iter,' et simplex 'flectere,' Livio in usu fuit. Vide ad VIII. 19. § 13. Quum autem nulli meorum additam vocem agnoscant, recte eam Gebhardum sprevisse puto.

Idque aliquantum ab legionibus Romanis intervalli fecit] Pal. 2. *itaque aliq. a leg. Rom. intervalli fecit.* Gebh. *Itaque* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3.

4. Harl. et Hav. Præterea, ordine mutato, *ab leg. Rom. aliq. intervalli* vulgavit Jac. Gronovius. Non aliter est in omnibus, quos consului, scriptis, ut et Hearnii L. 1. atque edd. usque ad Froben. 1535. Mox § seq. *fatigabant morabanturque* Ber. reliquis nolentibus.

§ 4 *Nunc ab tergo, nunc ab lateribus obcurrendo*] Quomodo *ab tergo* alicui 'occurri' possit, non intelligo. Nec 'occurrere' hic eam significationem habere potest, quam c. 5. 'Ut ad omnes hostium motus posset occurrere:' et c. 8. 'Nulli tamen se rei tempore occurrisse.' 'Incurrere' in hac re usitatum est. I. 37. 'Utrimque in cornibus positos, &c. ita incurrisse ab lateribus ferunt.' Infra c. 14. 'In latera incurrebant.' Sallust. Jug. c. 101. 'Sulla, profligatis iis, quos advorsum ierat, rediens ab latere Mauros incurrit.' Et in Fragmentis ex Rufiniano p. 34. 'Atque eos a tergo incurrerunt.' Aliis verbis Livius XXVII. 42. 'Equites in tergo hærebant, in transversa latera invaserant cohortes.' *Duk.*

§ 6 *In proximos colles cum septem millibus*] Omnes Gall. et Pall. cum Voss. *sex millibus*. J. F. Gron. Ita et omnes mei cum Oxonn. Hearnii, nisi quod *septem* sit in Ber. et Gaertn. Paullo ante *trucidatio veluti pecorum fieri cœpta*, addita ultima voce, Lov. 5. Tum *ipse dux ac fugæ auctor* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Hav.

§ 7 *Quum hostis nequidquam subire iniquo adscensu conatus esset*] Emendavimus ad lectionem veterem *quum hostes nequicquam subire iniquo ascensu conati essent*. Ceterum quemadmodum hic singularem numerum in pluralem mutavimus, sic mox pluralem vertimus in singularem, *Itaque transitiones ad hostem fiebant*, ad vitandum cacophaton. Astipulatur autem nobis liber vetus. *Rhenan.* Pal. 1. et antiq. ed. *quum hostis neq. sub. i. ascensu conatus esset*. Pal. 3. *iniquo accessu*. Forte legendum *iniquo escensu*. Cujus voculæ antiquioris ignorantia varietati caussam dedisse videtur. *Gebh.* Put. et optimus quisque, *cum hostis nequidq. subire iniquo ascensu conatus esset*, nolente Rhenano. Sed mox, ut ille voluit, neque impetravit ab editoribus, *itaque transitiones ad hostem fiebant*. J. F. Gron. Rhenano, legenti *hostes conati essent*, unus adstipulatur Hearnii D. Reliqui ejus L. 1. et N. cum omnibus meis alterum tuentur. Tum *iniquo accessu* Lov. 4. Ita variant libri scripti etiam XXXIV. 28. § 2. Similiter 'adscendere' et 'accedere' interdum commutantur. Vide ad Silii XIII. 182. Mox § seq. cum eodem Rhenano, *transitiones ad hostem* emendante, faciunt Flor. Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Hav. et Hearnii L. 1. Proximi editores dicto ipsi audientes fuerunt. Sed priorem lectionem revocarunt Paris. a. 1573. et inde reliqui servarunt. Reduximus itaque, quod Rhenanus voluit.

§ 8 *Nec procul inde aberat mare*] Put. non agnoscit τὸ *inde*. J. F. Gron. Non agnoscit etiam Flor. Paullo ante Jac. Gronov. edidit hoc ordine *Postremo dux ipse*: quod probant omnes mei, Hearnii L. 1. et edd. antiqq. Frobenius demum a. 1535. dederat *Postremo ipse dux*.

§ 9 *Mille equites reliquit Silano*] Scripsimus *mille equites relinquit*. Rhenan. Ita et mei, nisi quod *reliquit* supersit in Lov. 1. 4. Ber. et Hearnii L. 1. Paullo ante *fuga hostium audita* Harl. *fuga ducis audita* Haverk. *fuga ducis hostium indita* Vossian. et Lov. 1. *fuga ducis hostium indica* Hav. *fuga ducis hostium indicata* Lov. 2.

§ 10 *Caussis regulorum civitatumque cognoscendis*] Pal. 1. *civitatiumque*. Sic c. 18. libri Pall. *contrahere in colloquium dirimendarum simultatium caussa est conatus*. Gebh. *Civitatiumque* etiam Flor. et edd. Mediol. a. 1480. ac Ven. a. 1495. quod recepi. Vide

ad XXXIII. 20. § 11.

§ 12 *Quam documento post id tempus constantissimæ ad ultimam senectam fidei*] Hæc non bene capio. Sententia, ni fallor, est, tum quidem non exstitisse, non adparuisse caussam subitæ mutationis, sed constantissimam fidem ad ultimam senectam documento fuisse, eum ne tum quidem sine probabili causa fecisse. Si ita est, potius legendum videtur *constantissima fide*, quam *constantissimæ fidei*. Non tam existente, adparente eo tempore subitæ mutationis causa, quam constantissima fide existente documento, eum, &c. *Duk.* *Ad ultimam senectutem* Lov. 5. Ceterum Crevier. *documento fidei* pro 'docente fide' positum notat.

§ 13 *Pars transitione, pars fuga, dissipati*] Put. Reg. Men. Pall. Voss. carent posteriore *pars*. Vide ad III. 37. Lib. XLIII. c. 18. 'Quum sine intermissione interdiu noctuque alii succedentes, pars scalas muris, ignem portis inferrent.' *J. F. Gron.* *Pars transitione, fugaque dissipati* legunt Hav. et Hearnii L. 1. *pars transitione, fuga dissipati* Flor. Cant. Lov. 1. et Harl. quomodo Gronov. etiam emendandum monuit in pr. ed. nott. ad XXXI. 21. Mox *nullo numero aut viribus manus insignis* Flor. *nulla manu, numero aut viribus insignis* Lov. 1. *nulla manu, numero, aut viribus insignes* Voss. Lov. 5. et Harl. *nulla manu aut numero aut viribus insignis* Lov. 3. Paullo ante *Gades petiit* Hearnii D.

§ 14 *Ductu atque auspicio proconsulis Scipionis, pulsi Hispania Karthaginienses*] Nos scripsimus *P. Scipionis.* Nam ubique librarius pro *P.* litera prænominis, hoc est pro *Publio*, *proconsulem* scripsit. *Rhen.* Pal. 2. *pulsi in Hispania.* Forte *pulsi vi.* Gebh. Errorem, quem Rhenanus indicat, sæpius commisisse librarios, certum est. Exempla vide ad c. 27. § 15. c. 34. § 5. XXIX. 13. § 3. c. 19. § 6. XXX. 1. § 3. XXXI. 2. § 3. c. 4. § 1. c. 8. § 6. XXXII. 1. § 3. c. 3. § 2. c. 7. § 2. et aliis locis. Similiter litera prænominis *C*, vel *Caii*, ab iisdem mutatur in *consul.* Vide ad XXII. 14. § 13. Hic tamen *auspicio Scipionis*, voce media neglecta, Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Hav. et Hearnii L. 1.

Quartodecimo anno, post bellum initum] Hic erat annus tertiusdecimus, ut ipsemet Livius ab initio hujus anni de consulibus dixit c. 10. Et ut hoc excusari nulla ratione potest, ita nescio quo pacto id diluam, quod paullo post de L. Scipione Romam cum nobilibus captivis misso subjungit. Certe non ita longe ab initio hujus libri c. 4. etiam missus est, nec, ubi interea redierit, uspiam memoratur. At ego credo, Livium memoria lapsum eandem rem bis scripsisse. Nam, bis missum ut credam, adduci non possum. *Glar.* In veteribus libris est *quartodecimo*, non *tertiodecimo*, ut emendavit Glareanus. Legendum est tamen *duodecimo.* Forma autem est loquendi, qua primus annus non comprehenditur, ut cum ait 'quinto anno, postquam Scipio imperium accepit.' Etenim revera hic est Punici belli annus decimus et tertius, et imperii Scipionis sextus: at cum dicit 'post initum bellum,' 'post acceptam provinciam,' annum primum excipit. Qua de ratione loquendi in libro trigesimo extremo (c. 44.) agemus. *Sigon.* Omnes libri constanter exhibent *quartodecimo anno, post bellum initum.* Gebh. *Quartodecimo anno* etiam omnes mei, et Hearnii Oxonn. Hinc *post bellum Punicum*, pro *initum*, Hearnii L. 1.

Quinto, postquam provinciam et exercitum accepit] Reposuimus duas dictiones, quæ deerant: *quinto, postquam P. Scipio prov. et ex. accepit.* Rhenan. Pal. 1. *quinto, postq. recipi prov. et ex. acc.* Pal. 2. et vet. ed. *quinto, postq. proconsul Scipio prov. et ex. acc.* Pal. 3. denique *quintum proconsule Scipio provinciam et ex. acc.* Gebh. Cantabr. τὸ

post non exstabat; et mirum, ni sic alii quoque scripti, quamvis nihil notatum inveniam. Sic enim gaudet loqui Livius XXVIII. 45. 'Die quadragesimo quinto, quam ex silvis detracta erat.' Sic XXV. 31. XXVI. 27. XXVII. 5. l. XXXI. capp. 7. et 14. Similiter III. 33. 'Anno trecentesimo altero, quam condita Roma erat.' Quod repetit IV. 7. Nec aliter Epitome XXV. Adde notas ad XXX. 21. *Jac. Gronov.* Voces *P. Scipio*, quas Rhenanus restituit, primus omiserat Aldus, consentiente Hav. Priores ediderunt *quinto, posteaquam proconsul Scipio prov.* quod superest in Ber. et Gaertn. *quinto, postq. proconsul Scipio in provinciam ex. accepit* in Lov. 3. *quinto, postq. Scipio prov. et ex. acc.* in Lovel. 4. *quinto, postquam recipi provinciam et ex. acc.* in Lovel. 1. et Voss. *quinto, postq. recepit prov. et ex. acc.* in Vossian. margine, et in Lov. 5. *quinto quam*, omisso τῷ *post*, in Flor. et, ut ex Sallier. didici, in Put. quare eam lectionem recepi. Exempla hujus locutionis in Livio sunt frequentissima. Illis quæ Gronov. laudavit, plurima addi possunt. Ita IV. 47. 'Die octavo, quam creatus erat, magistratu se abdicavit.' VI. 29. 'Die vicesimo, quam creatus erat, dictatura se abdicavit.' VII. 18. XXI. 15. XXIX. 35. XXXI. 7. c. 14. aliisque locis. Ex Livii imitatione eadem locutio etiam adhæsit auctori Epit. vide ad Epit. lib. CXI.. De eadem vide etiam Duker. ad Flori l. II. c. 2. § 7. et Abrah. Gronov. ad Justini lib. XXVI. cap. 1. Ceterum, labente in deterius Latino candore Livium ita loqui, adfirmat Hadrian. Cardin. de Serm. Lat. p. 69.

CAP. XVII. § 1 *L. Scipio cum multis nobilibus captivis*] In exemplari Spirensi legitur *cum multis nob. captis.* Rhenan. Præcessit supra c. 4. 'L. Scipione fratre Romam misso, et Hannone hostium imperatore ceterisque nobilibus captivis, ipse Tarraconem concessit.' Glareanus itaque ad c. 16. § 14. credebat, Livium memoria lapsum eamdem rem bis narrasse. At Perizon. in Animadv. Hist. cap. 4. p. 165. statuere videtur duplicem L. Scipionis profectionem Romanam; sed in eo Livium peccasse, quod interim nullam reditus ejus in Hispaniam mentionem fecerit. Id autem verius videtur. Primo enim a fratre missus est, ut, nunciata victoria de Karthaginiensibus in Hispania reportata, Hannonem hostium imperatorem ceterosque nobiles captivos Romam deduceret: at nunc missus esse dicitur, ut receptæ Hispaniæ nuncius foret; qua occasione iterum multos nobiles captivos Romam adduxit. Ceterum *Ab Scipione cum multis* legit Lov. 3. *Et ab Scipione cum multis* Lov. 4. Deinde *captivis* omnes tuentur. Solent autem sæpe 'captus' et 'captivus' commutari. Vide ad VI. 22. § 4.

§ 2 *Receptas Hispanias ducebat*] *Dicebat* Lov. 1. 2. Harl. Gaertn. Hafn. et Hav. Sed nihil mutandum. Solent hæc verba in scriptis confundi. Vide ad XXXVIII. 48. § 1. 'Ducere' hic est existimare. Vide ad IX. 22. § 8. Paullo ante *eandem rem*, pro *eam*, Lov. 2. Vide ad X. 10. § 6.

§ 3 *In suum decus nomenque velut consummatam ejus belli gloriam spectabat*] Sic quidem omnes libri. Vide tamen an legendum sit *et in suum decus nomenque olim consummandi ejus belli glor. spect.* J. F. Gronov. Conjecturam Gronovii admitti posse, donec vel liber aliquis, vel conjectura felicior veram huic loco sanitatem adferat, existimat Crevier. simul monens, cod. unum e suis *velut consummaturam* legere. Codd. mei nihil mutant. Neque aliquid mutandum arbitratur vel Jac. Gronov. vel Ger. Haverkamp. Dissert. de voce Μέγας. Livium enim more suo adjectivum cum alio nomine construxisse, quam cum quo construi debebat, ac dixisse, *consummatam ejus belli gloriam*, pro

consummati ejus belli gloriam.

§ 4 *Præmoliendas ibi ratus jam res conciliandosque*] Putean. et quivis optimi *præmolienda sibi ratus jam reconciliandosque.* Scribe, *Itaque præmoliendam sibi ratus jam rem, conciliandosque.* J. F. Gron. Puteaneo consentiunt Flor. Voss. Lov. 1. 2. et Harl. Neque aliter, ut Hearnius testatur, Oxonn. et ed. Romana princeps. *Itaque præmoliendas sibi ratus jam res conciliandosque* Lov. 3. 4. 5. a quibus in eo differunt Ber. a m. pr. et Gaertn. quod *præmolienda*, et reliquæ edd. principes, quod *reconciliandosque* legant. *Itaque præmolienda sibi ingenia ratus jam reconciliandosque* Ber. a m. pr. Hafn. et Hav. *Itaque permollienda sibi ingenia ratus reconciliandosque* Brancal. Latinii. Sed optimorum codd. vestigia ostendunt, veram esse Gronovii conjecturam.

Syphacem primum regem statuit tentare. Masæsylorum is rex erat] Libro XXIV. sub finem (c. 48.) Galam, Masanissæ parentem, Masæsylorum regem Livius scripsit, hic Syphacem. Et certe hoc loco posita descriptio convincit, Sigam fuisse, ubi Scipio applicuerit, ea Africæ parte, qua Nova Carthago eam spectat, ut hic fatetur author. Cirtha vero (quamquam magis credo, eam caput regni Syphacis fuisse, quod postea l. XXX. c. 12. scribet Livius) huic loco minime quadrat. Suspicor autem Livium duobus his nominibus *Masælybum* ac *Masæsylorum* deceptum: quod nulli mirum videri debet, cum in codd. Strabonis, qui tamen lib. ultimo ex professo ea distinguit, idem erroris in omnibus, quæ nos vidimus, exemplaribus acciderit. *Glar.* Pal. 1. *Massesulorum.* Pal. 2. *Masessulorum.* Pal. 3. *Masesulorum.* Vet. ed. *Massessulorum.* Silius Ital. XVI. 171. 'Massylis regnator erat ditissimus oris.' Ad quem locum Claud. Dausquei. rescribendum censet *Massylorum is rex erat. Massyli gens affinis Mauris.* Vide notas ad XXIV. 48. *Gebhard.* Similes aliasque adhuc lectiones, quam ex suis adfert Gebhardus, in codd. meis inveni, quæ tamen omnes docent, potius *Masæsylorum* et *Masæsyli*, quam *Massylorum* et *Massyli*, legendum esse. Præter illa quæ dixi ad XXIV. 48. § 2. videndus est Cellar. Geogr. Ant. IV. 5. in princ. *Misenorum is rex erat. Gætuli gens affinis Mauris* Hearnii L. 1.

§ 5 *Regionem Hispaniæ, maxime qua sita Nova Karthago est, spectant*] Pal. 1. *in regionem.* Gebh. Omnes Gall. unus Pall. *in regionem.* Sic v. 1. 'Aliis frons in Etruriam spectans obstruebatur.' Plinius XVIII. 33. 'In hunc Italiæ palmites spectent.' Et iterum, 'Quum æstate pasces, in occidentem specta ante meridiem, post meridiem in occidentem.' cap. seq. 'In hunc Asiæ, Græciæ, Hispaniæ, maritimæ Italiæ, Campaniæ, Apuliæ, arbusta vineæque spectent.' *J. F. Gron.* Vulgatum *regionem Hispaniæ spectant* apud me tantum superest in Ber. et Gaertn. apud Hearnium autem in solo D. Reliqui cum Brancal. Latinii *in regionem.* Supra V. 5. 'Munitiones non in urbem modo, sed in Etruriam etiam spectantes.' Colum. VII. 3. 24. 'Ante meridiem grex in orientem spectans agatur.' Vide Jac. Gronov. ad XXV. 9. § 10.

§ 6 *Fœdus ea tempestate regi cum Karthaginiensibus erat*] Hic idem rex bis cum Romanis fœdus iniit, semel etiam missis ad hoc Romam, et rursus a Roma ad regem legatis: et a posteriore quidem fœdere tres duntaxat anni intercesserunt. Nec satis hoc purgatur, quod rex barbarus erat, cum Scipio hoc idem timere debuerit, qui hic novum (si Diis placet) sancit fœdus. Si cum perfido, quorsum id ferire attinebat? Sin cum eo, cui utique fidendum erat, qui fit, ut eum veteris fœderis et prope nuper icti non admonuerit? Sed profecto suspicor Livium oblitum postea eo-

sum, quæ antea scripserat: id quod jam sæpe admonuimus. *Glar.* Pal. 3. *Fœdus ea temp. regium Carth. erat, quod aut gravius eis antiquiusque, quam vulgo barbaris.* Gebh.

§ 8 *Pœnis autem in Italia adversæ*] Particulam *autem* expunximus. *Rhen.* Pal. 1. et vet. ed. *Pœnis autem in Italia adversæ.* Pal. 2. *Pœnis in Italia adversæ.* Pal. 3. *Pœnis in Italia adversæ, Hispania nulla erat.* Gebh. Particulam *autem* agnoscunt Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. et Hav. cum Hearnii L. 1. Particulam hanc ex numero earum esse, quibus librarii orationem Livii, ut putabant, male hiantem fulcire conati sunt, vidimus ad XXI. 40. § 11. An tamen tot testibus fide dignis firmata lectio unius auctoritate inmutanda sit, haud inmerito dubitare videor.

Amicitiam se Romani accipere] Gall. omnes, et Voss. *Romanorum. J. F. Gron.* Ita non tantum omnes codd. mei, sed etiam edd. antiqq. Quum autem Parisienses 1573. et sequentes editores per compendium dedissent *amicitiam se Rom. accipere*, ultima tandem Gruteri ed. *Romani* substituit.

Nisi cum ipso coram duce Romano] Non adsentior Freinshemio, qui ad Curtii VIII. 12. § 6. deleta præpositione, legebat *nisi ipso coram duce Romano.* Omnes enim, et scripti, et typis editi, stant a vulgata lectione, quæ etiam commodum sensum habet. Syphax recusabat promittere, se amicitiam firmaturum, nisi cum ipso duce Scipione, et quidem cum eo non per legatum Lælium, sed præsente ac coram. Mecum sentit Dukerus, qui non minus recte dici putat 'firmare fidem cum aliquo,' quam 'servare fidem cum hoste' apud Cic. de Off. III. 29. et 'mutare fidem cum illo' apud Ter. Phorm. III. 2. 27. quod frustra Gujetum et Bœclerum sollicitare judicat. Ceterum Jac. Perizon. hæc verba ita in margine Livii interpretatur, *cum ipso* (scilicet Lælio) *coram duce Romano,* (nempe Scipione). At sensum Livii esse puto *cum ipso duce Romano* (Scipione), et quidem *coram:* ut *coram* hic ponatur adverbialiter, quemadmodum II. 47. 'Ad restituendam aciem se ipse coram obfert.' XLIII. 5. 'Si coram eum arguere vellet.' Cic. ad Fam. V. 12. 'Coram me tecum eadem hæc agere sæpe conantem pudor deterruit.' Et paullo post, 'Sin autem differs me in tempus aliud, coram tecum loquar.'

§ 9 *Ad Scipionem rediit*] *Ad Scipionem redit* scripsimus. *Rhenan.* Ita et Voss. Lov. 1. 4. Harl. Hav. et omnes, quas vidi, edd. usque ad Froben. qui a. 1535. *rediit* substituit. Quum itaque in ea demum ed. adnotationes Rhenani prodierint, et ex ipsius mente Livius ibi emendatus sit, existime manum Rhenani hic aberrasse, eumque *rediit*, pro *redit*, legere voluisse. Si enim *redit* veram lectionem putasset, non opus erat hac adnotatione, quum omnes priores jam ita exhiberent. *Rediit* autem est in reliquis scriptis. Vide ad XXXVI. 35. § 2.

§ 10 *Opulentissimus ejus terræ*] Hic deerat vocabulum *rex*, quod inseruimus, *opulentissimus ejus terræ rex.* Et mox, pro *qua freto exiguo dirimuntur*, reposuimus *quod freto exiguo dirimuntur*, subaudi 'fines.' Paullo post prænominis literam Syllano præfiximus. Sequimur enim ubique, quatenus licet, auctoritatem Msti codicis. *Rhen.* Pal. 3. *Magnum in omnia mom. Siphax aff. rex Affricæ erat op. ejus terræ rex, &c. finibus ejus regni apte ad Hisp.* Gebh. Vocabulum *rex* exsulat a Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. et Hav. In præcedentibus alio ordine *res erat Africæ* legunt Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Froben. 1535. In sequentibus *quo freto* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Reliqui codd. *quod*, ut Rhenanus voluit. Mox vero in § seq. Silani præ-

nomen *M.* a Rhenano additum omittitur in Flor. Lov. quinque, Ber. Hav. et Hearnii L. 1.

§ 12 *Interdum et leni adjuvante vento*] Scripsimus *juvante*. Rhenan. *Juvante* Rhenanus. At nostri *adjuvante*. J. F. Gron. *Adjuvante* similiter omnes mei, et Hearnii Oxonn. Præterea *interdum leni* Lov. 5. *interdum etiam leni* Hav. *interdum et levi* Voss. Lov. 1. 3. 4. Ber. Gaertn. et edd. ante Ascens. 1513. Vide ad xxxvi. 31. § 8.

§ 14 *Haud cuiquam dubio, quin*] Perizonius ad Sanctii iii. 6. § 6. iii. 9. § 1. et iv. 4. § 28. citat *haud cuiquam dubio opprimi posse*. Errare humanum est. *Duk.* Ant. Perizon. ad marginem Livii conjecit *haud quoquam dubio*, id est, 'dubitante.'. At Jac. Periz. ad Sanct. loco posteriore exponendum docet *haud cuiquam dubio* sc. 'ente,' vel 'existente.' Vide ad iv. 47. § 7. Ceterum *quum*, vel *tum*, *consecutæ duæ quinqueremes videntes septem triremes, quod sine dubio hostium essent* Lov. 2. Hav. et Hafn.

§ 15 *Quam Pœni anchoras molirentur*] Sic supra c. 8. 'Et molientibus ab terra naves Philippus advenit.' *Rhenan.* De hac locutione plura ad eum loc. notantur. Paullo ante τὸ *paullo* non adparet in Lov. 1. 2. 5. Harl. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum. Tum *acriore vento* legit Lov. 4.

§ 16 *Nec ultra tumultum edere quisquam in regio portu audebat*] Antiqua lectio *nec ultra tumulatum agere quisq. in regio portu aud.* Ex iis corruptis verbis hanc germanam Livii lectionem erui: *nec ultra tumultum agere quis quicquam in regio portu audebat.* Rhenan. Vet. ed. et Pal. 1. *nec ultra tumultum edere quisquam.* Pall. 2. ac 3. *nec ultra tumultum agere quisquam.* Gebh. *Agere quis quicquam* est a Beato, cum vulgo esset *edere quisquam.* Put. *nec ultra tumultum ciere quisquam.* Alii omnes libri plus aut minus vitiati. Fortasse malis *nec vim facere aut tumultum ciere quisquam in regio portu audebat.* J. F. Gron. *Tumultum edere priusquam in regio portu* Lov. 1. *tumultum edere quisquam in regio portu* Voss. et Ber. *tumultum agere quisquam in regio portu* Lov. 3. Gaertn. et Hearnii L. 1. ac D. *tumultum dare in regio portu* Hav. *tumultum dere quisquam in regio portu* Cantabr. et Flor. a m. pr. in quo *edere* interpolatur a m. sec. Reliqui *tumultum ciere quisquam in regio portu*, ut Gronov. voluit; quod idem Gronov. se in quinque codd. reperisse testatus est, ac probavit Obs. iv. 6. pag. 84. Infra xli. 22. 'Quid vanos tumultus ciemus?' Sic 'seditiones ciere' iv. 52. Similiter 'pugnam,' 'prœlium,' 'bellum ciere;' de quo vide ad ii. 47. § 1. ubi etiam quidam codd. *agebat*, pro *ciebat*. Vide etiam ad Silii xiv. 31.

Itaque prior in terram Hasdrubal] In antiquo libro legitur *Ita in terra prior Hasdrubal:* subaudire poteris verbum 'fuit.' *Rhenan.* De his et sequentibus ita Silius xvi. 178. 'Has adjungere opes avidus, reputansque laborem,' &c. *Modius.* Pall. 2. ac 3. *Ita in terram prior Asdrubal.* Gebh. Consentit Flor. Sed *Ita prior in terram Hasdrubal* Lov. 1. 2. 5. *Itaque prior Hasdrubal* Hav.

Cap. xviii. § 1 *Magnificumque id Syphaci, nec erat alias visum*] Volumen Spirense non habet *alias*, sed *aliter*. Qui nobis hunc Livii locum depravavit, *alias* pro *aliter* supponendo, in hoc lapsus est, quod *visum* ordinabat cum *aliter* adverbio: quæ quum illi parum Latina videretur oratio, *aliter* vertit in *alias*. At *visum* postrema vox referenda erat ad primam 'Magnificumque,' et ea posterior clausula per parenthesin legenda hoc modo: *Magnificumque id Syphaci* (*nec erat aliter*) *visum:* quemadmodum nos in contextu restituimus. *Rhenan.* *Aliter* etiam omnes mei, nisi quod *alter* sit in Lov. 2. Præterea *Magnificum* Flor. a m. pr. sed *que* postea adjectum est.

§ 2 *Et quoniam fors eos sub uno tecto*

esse, atque ad eosdem penates, voluisset] *Et* particula non est in cod. scripto. *Rhenan.* Non est mihi dubium, quin Livius scripserit *atque in eodem penate, voluisset:* quod est in veteribus libris. De qua voce sic Festus: 'Penatis Labeo Antistius singulariter posse dici putat, quia pluraliter Penates dicantur, cum patiatur proportio etiam Penas dici, ut optimas, primas, Antias.' Hunc loquendi morem cum ignorarent, qui ante me Livium emendarunt, veteres libros temere depravarunt. *Sigon.* Respuunt Pall. duo τὸ *et.* Dein Pal. 2. *atque in eosdem penates.* Unde Sigonius non dubie emendandum censet *atque in eodem penate.* Gebh. [Vide Lectt. Var.] Copulativum *et* omnes mei agnoscunt. Tum *sors,* pro *fors,* Lov. 2. 5. Ber. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum, frequentissimo scribarum lapsu. Vide ad I. 9. § 15. Hinc *esse ad eosdem penates* Lov. 2. *esse at eosdem penates* Gaertn. *esse atque eosdem penates* Ber. *esse atque in eosdem penates* Rec. Reliqui recte vulgatum *atque ad eosdem penates* servant: *ad* hic est 'apud.' Supra II. 19. 'Ad alterum cornu Æbutius magister equitum in Octavium Mamilium inpetum dederat.' Vide ad VII. 7. § 4. Alter virorum doctorum, qui emendationem Sigonii probavit, est magnus Scalig. qui locum Livii ex mente Sigonii laudavit ad Fest. voce 'Penates,' ut Gronov. in Obs. d. l. observat.

Contrahere ad conloquium dirimendarum simultatum caussa est conatus] Non est in cod. scripto *ad colloquium,* sed *in colloquium.* Rhenan. Contra omnes mei *ad conloquium;* id igitur recte Jac. Gronov. revocavit, quum Froben. 1535. et mox reliqui, Rhenano obsecuti, *in colloquium* vulgassent. Deinde *simultatium* Flor. quod se etiam in Pall. invenisse, Gebhardus testatur ad c. 16. § 10. Id autem in contextum admisi. Vide ad IX. 38, § 12. Mox § seq. etiam Jac. Gronov. priscarum edd. lectionem *se cum hoste agere quidquam* Livio reddidit, consentientibus plerisque scriptis. Aldus primo dedit *quicquam se cum hoste agere;* quod firmat Flor. postea Froben. 1535. mutavit *se quicquam cum hoste agere.*

§ 4 *Illud magnopere contendente rege*] Melius hic placuit vulgata lectio, quam ea, quæ est in vet. libro. Siquidem habere videtur *Illuc magnopere tendente rege.* Nos tamen aliter distinximus sententiam. *Rhenan.* [Vide Lectt. Var.] Vulgatum *magnopere contendente* est in Hearnii L. 1. *magno opere tendente* in ejusdem N. et D. Sæpe librarii *magno opere* et *magnopere* inter se commutarunt. Supra I. 17. 'Quia nemo magno opere eminebat in novo populo.' Ita tres codd. et insuper Lov. 1. ac 2. III. 18. 'Introductis nunciis magno opere censet:' ita ex auctoritate sex codd. ibi edidi, quibus accedunt Flor. et Lov. 1. c. 71. *Magno opere se suadere populo:* ita duo ibi codd. quibus adde Lov. 1. et 2. VI. 5. *Haud magno opere plebem moverant:* ita ex septem meis, et duobus Gebhardi Mss. vulgari curavi. c. 22. *Civiles jam res haud magno opere obeuntem bella excitabant:* ita duo mei. VII. 14. *Tullius magno opere a dictatore petere:* et *Illi quoque tamen videndum magno opere esse:* sic utroque loco quatuor codd. IX. 33. *Negare Appius, interrogationem tribuni magno opere ad caussam pertinere suam:* sic iterum quinque codd. XXI. 33. *Quia nec montanis primo perculsis, nec loco magno opere inpediebantur.* XXII. 37. *Quæ ne accipere abnuant, magno opere se Patres conscriptos orare:* ita utroque loco unus ex optimis meorum; posteriori etiam optimi Gronovii. XXV. 40. *Magno opere monuisse duces dicitur:* sic iterum tres codd. XXXIV. 60. *Magno opere confidere, et Karthaginienses ad rebellandum ab se compelli posse.* XXXV. 46. *Ætoli magno*

opere suadere. XXXVI. 28. *Nec, Hercle, inquit, magno opere nunc curo.* XXXVII. 60. *Nihil magno opere ea Cretenses moverunt:* ita his quatuor locis varii codd. Similiter etiam apud Colum. III. 10. 17. *Magno opere censeo in eligendis seminibus adhibere curam.* IV. 24. § 17. *Palmites claviculis ac nepotibus liberandos magno opere censeo:* sic utroque loco optimus Sangerm. Vide Gebhard. ad Liv. IV. 3. § 2. et Corte ad Plinii I. 7. 3. Similiter 'tanto opere:' vide ad XXVI. 50. § 11. 'quanto opere:' vide ad XXXVII. 56. § 9. 'maximo opere' apud Cic. ad Fam. III. 2. 'A te maximo opere etiam atque etiam quæso et peto:' 'magno opere' Cic. de Inv. II. 1. 'Quum puerorum igitur formas et corpora magno hic opere miraretur.' Præterea *tendente*, pro *contendente*, omnes mei, cum edd. ante Ascensianam 1513. *contendente* natum puto ex glossa interpretis. Ita peccatur VI. 34. § 3. XXVIII. 8. § 2. et alibi. De verbo 'tendere' hoc sensu vide ad XXXII. 32. § 7.

§ 5 *Et eodem etiam lecto*] Particulam *et* delevimus. *Rhenan.* Sed male. Eamdem enim servant omnes mei, cum Hearnii L. 1. Sed particulam jam pristino loco restituit Jac. Gronovius.

§ 6 *Facunde adloquendo sibi conciliaret, mirabilioremque sibi eum virum congresso*] Scripsimus *sibi conciliarit: mirabiliorem sibi eum*, conjunctione *que* et accusativo *virum* dispunctis. *Rhenan.* Put. Men. Gud. Voss. Mur. *sibi eum virum congresso.* Videntur delesse, quia sequitur 'illi viro.' Nec negem, alterutro loco supervacaneum esse; sed utro, considerandum. *J. F. Gron.* *Sibi conciliaret*, ut ante Rhenanum edebatur, Flor. Voss. Lov. 1. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. Deinde *mirabilioremque præ se ferebat* consistere nequit, quia præcessit 'ut conciliarit,' vel 'conciliaret;' unde dicendum erat *mirabilioremque præ se tulerit*, vel *ferret.* Rhenanus quidem expunxit copulam *que;* sed illam agnoscunt omnes codd. Mitiori itaque conjectura Jac. Perizon. ad c. 12. § 13. legebat *mirabiliorem qui:* quod videtur præstare. Præterea *eum virum* Florent. Cant. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxonn. Si autem, quod Gronov. non negabat, alterutro loco vox illa supervacanea esse existimari debet, eam hic potius delerem, auctore Rhenani codice, quam infra, ubi in ea conservanda conspirant omnes codd. Verum neque hic *virum*, neque infra *viro* mihi suspectum est. Livium enim a repetenda voce, quæ modo præcessit, non abhorrere, satis probatum est ad I. 3. § 9. Denique *congressio eorum visum* Lov. 2. Harl. Gaertn. et Hav. *congressu eorum visum* Hearnii D. Male. Jungendum enim est *sibi congresso eorum.*

§ 8 *Regnumque ejus jam in Romanorum esset potestate*] Particulam *jam* erasimus. *Rhenan.* Omnes Gall. *regnumque ejus in Rom. esset potestate. J. F. Gron.* Rhenano favet unus Hearnii D. Reliqui Oxonn. cum omnibus meis particulam illam tuentur. Deinde, quum vel Parisini 1573. vel alii *in Rom. esset potestate* per compendium edidissent; ultima tandem Gruteri pessime vulgavit *in Romanu*, in cujus locum veram scripturam reduxit Gronov. Vide ad c. 17. § 8. Tandem *Syphax regnumque ejus essent*, pro *esset*, Flor. Lov. 2. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. principes. Quod idem quum se quoque in Put. et Victor. reperisse profiteatur Crevier. Livio reddere non dubitavi. Vide ad I. 31. § 7.

§ 9 *Non quo modo Hispania amissa sit*] Iidem *non quomodo Hispaniæ amissæ sint:* ut et edd. vetustiores. Cur ergo numerum mutarunt? nisi Hispaniam citeriorem et ulteriorem eaudem esse crediderint. *J. F. Gron.*

Hispania amissa sit in solo iterum est Hearnii D. Ceteri cum omnibus meis *Hispaniæ amissæ sint.* Neque aliter edd. ante Froben. 1535. Supra c. 17. 'Parvum instar eorum, quæ spe ac magnitudine animi conceperisset, receptas Hispanias ducebat.' Mox cap. seq. 'Hispaniæ sicut a bello Punico quietæ erant:' et iterum, 'Quum dubiæ Hispaniæ essent.' c. 28. 'Et sic loquor, tamquam sine duce Hispaniæ futuræ fuerint.' Vide ad xxx. 30. § 13.

§ 10 *Relictis exercitibus, duabus navibus in Africam trajecisse, et commisisse sese in hostilem terram in potestatem regiam*] Put. Men. Reg. Voss. et præstantior Pall. *relictis ex. duobus in Afr. traj. sese in host. terram regiam, in fidem inexpertam.* Sic, inquam, resectis mediis, illi quinque, nisi quod Reg. hoc uno differens *duabus quinqueremibus. Exercitibus duobus*, nempe altero sub L. Marcio Tarracone, altero sub M. Junio Silano Carthagine Nova. *Trajecisse sese* accipe, ut sit, quod est, trajiciendo mare venisse, et commisisse sese 'in hostilem terram, regiam, infidam, inexpertam.' Ita videtur sufficere, quod est in scriptis, ut centonibus opus non sit. 'Regiam' dicit aulam barbari regis, cui non temere te credas, nisi fidei et incolumitatis quædam pignora habeas. *J. F. Gron.* Codicibus Gronovii consentiunt Flor. Cant. et Hearnii L. 1. Neque inde abeunt Hav. et Hearnii N. nisi quod, ut Gronov. conjecit, *infidam*, pro *in fidem*, præferant: *relictis ex. duobus, navibus in Afr. traj.* (*trajecisse in Africam* Lov. 5.) *sese in host. terram, regiam in fidem inexpertam* Lov. 1. et 5. *relictis ex. duobus in Afr. traj., et commisisse se in host. terram regiam, in fidem inexpertam* Lov. 3. *relictis ex., ducibus, navibus in Afr. traj., et commisisse in host. terram, in potestatem regiam, in fidem inexpertam.* Vulgatum superest in Ber. et Gaertn. neque aliter legunt Lov. 2. et 4. nisi quod in eorum priori sit *duobus* pro *duabus*, in altero desint *et commisisse.* J. F. Gronovius olim Obs. iv. 6. p. 88. quia in optimo Put. supererat *duabus*, vocem *navibus* vicinitate similium literarum elisam esse credebat, eaque addita ad arbitrium optimorum librorum legebat, *duabus navibus in Afr. trajecisse sese, in host. terram, regiam in fidem inexpertam.* Emendationem firmabat testimonio Val. Max. quem in Livio *duabus navibus*, et *trajecisse sese* legisse putabat, quum eum imitatus scriberet ix. 8. 1. 'Quam temere se Africanus superior ex Hispania duabus quinqueremibus ad Syphacem trajecit, in unius Numidæ infidis præcordiis suam pariter et patriæ salutem depositurus!' Crevier. etiam *duabus navibus* servandum putabat, eamque lectionem, præterquam loco Val. Max. etiam inlustrabat loco Liv. ex c. 42. 'Duabus navibus populi Romani imperator fortunam publicam et majestatem imperii commisisti.' Deinde, ejectis vocibus *et commisisse*, ultimam partem periodi *in hostilem terram, in potestatem regiam, in fidem inexpertam* auctoritate Victor. cod. tuebatur. Potius tamen voces *in potestatem*, tot tantisque codd. confisus, ejeci. 'Trajicere sese,' ut 'trajicere milites;' de quo dictum ad ii. 11. § 2. Alia ejus locutionis exempla passim obvia sunt. Infra c. 36. 'Ut classem in Italiam trajiceret.' c. 42. 'Quos (exercitus) regio more per superbiam consules, quo terrarum velint, trajiciant.' c. 46. 'In Italiam navibus duodecim millia peditum trajecit.' Sic xxxi. 45. xxxvi. 19. lib. xxxvii. capp. 2. et 3. xxxviii. 25. xlii. 18. 31. 37. 51. et alibi.

Sed potiundæ Africæ spem adfectantem] 'Affectare spem' utrumque grammatice dicitur. Verum non satis intelligo quid sibi velit, quod dicit, *potiundæ Africæ spem affectantem.* Certe Scipio spem magno emit, si tantis periculis nihil aliud adsequi in

animo habebat, nisi ut affectaret spem Africæ obtinendæ. Ego opinor locum esse vitiatum. Codex scriptus habet *spe adsectantem.* Si quis divinationem nostram recipere velit, leget *sed potiundæ Africæ pretia sectantem.* Quæ sententia Livio digna erit. Scriba mutavit *pre* in *spe*, et *tia* in *ad*. Ea posterior particula cum sequenti participio connexa constituit *adsectantem*, quod alius postea vertit in *adfectantem*, cum *spem* pro *spe* scripsisset. *Rhenan.* Rhenanus hic iterum occasionem affectat imprimendi vulnus Livio: quippe, his verbis nequicquam in dubium vocatis, ex codicis sui, qui habere dicitur *spe adsectantem*, vestigiis reponit *precia sectantem.* Pall. 1. 3. et antiq. ed. vel minimum hic innovare dissuadent: solus Pal. 2. *sed provinciæ Africæ spem affectantem.* Gebh. *Sed potiundæ Africæ spem adfectantem* omnium vett. librorum auctoritate confirmatum est, nec mutandum cum Rhenano *pretia sectantem.* Habet eamdem figuram loquendi Ovidius Metam. v. 377. ubi Venus de Proserpina, 'nam spes adfectat easdem.' *J. F. Gron.* Nihil etiam hic vel mei, vel Oxonn. Hearnii mutarunt. Gronovius in pr. ed. nott. malebat *Africæ spem sectantem.* Pertinaciter tamen contendere nolebat contra eum, qui se in vulgato aliquid acuminis reperisse, et hinc defendendum putaret.

§ 12 *Et plerisque sævis in alto jactatus ventis*] Scripsimus *et plerumque sævis.* Rhenan. Unus Ber. a m. pr. servat *plerisque ;* a m. autem sec. una cum reliquis Mss. legit *plerumque.*

CAP. XIX. § 1 *Sicut a bello Punico quietæ erant*] Ita Pal. 1. et vet. ed. Sed reliqui duo codd. *sicut bello Punico quietæ.* Gebh. *Sicut bello Punico quietæ* etiam Lov. 4. Alterum est in reliquis omnibus. Vide ad II. 34. § 1.

Illiturgum et Castulo erant] Legendum *Illiturgi et Castulo erant*, suffragante codice vetusto. Plinius III. 1. 'Illiturgi, quod forum Julium.' Desinunt autem pleraque vetera Hispaniæ oppidorum nomina in *i*, ut 'Ipasturgi,' 'Astigi,' 'Virgi,' 'Sexi,' 'Ossigi,' 'Tuati,' 'Attubi,' 'Alostigi,' et similia. *Glar.* *Illiturgum* edidit Aldus, cui fere concinit Hearnii L. 1. *Ylliturgum* exhibens. *Illitergium* Lov. 5. *Illiturgia* legunt edd. antiqq. cum Mss. Ber. et Gaertn. *Iliturgi* Flor. a m. pr. et Voss. *Illiturgi* reliqui; quomodo fere semper alibi scribitur. Vide ad § 4.

§ 2 *Castulonenses, quum prosperis rebus socii fuissent, post cæsos cum exercitibus Scipiones defecerant*] Antiqua lectio *Castulo, quum prosp. rebus socii fuissent, post cæsos cum ex. Scip. defecerat ad Pœnos.* Nec dubito, sic scripsisse Livium. Castigatorem offendit verbum *socii* pluralis numeri. *Rhenan.* Pall. tres, et vet. ed. *Castulo, quum prosp. rebus* (τὸ *rebus* exemptum est Pal. 2.) *socii fuissent.* Gebh. Dictum de Pec. Vet. II. 4. scribendum esse *Castulo, quum prosperis.* Nec aliter codex Rhenani. *J. F. Gron.* *Castulo* non modo omnes mei, (unum excipio Hafn. qui servat *Castulonenses*,) et Hearnii Oxonn. verum etiam edd. omnes ante Ascensianam 1513. Plerique etiam codd. mei *defecerant*, sed *defecerunt* est in Lov. 5. et Hav. *defecerat* in Lov. 1. et multis edd. vett. Male. Locutio 'Castulo, socii' inlustratur ad XXXVIII. 29. § 11. 'Castulo defecerant' apud Gronov. de Pec. Vet. d. l. Est autem quasi nomen conlectivum, pro incolis ejus urbis. Vide ad XXXV. 26. § 9. Ceterum *fuissent, cæso cum exercitibus Scipione* perperam Hearnii D.

Scelus etiam defectioni addiderant] Hæc verba *scelus etiam defectioni* non sunt in exemplari vetusto, sed tantum *addiderant.* Pro quo verbo fortassis scribendum *perfidi erant*, hoc modo: *Illit., prodendis, qui ex illis*

clade ad eos perf., (sive *profugerant*) *interf. perfidi erant.* Nam sequitur infra, 'Ab iis perfidiæ et crudelitatis et sceleris pœnas expetendas esse.' Non tamen reprehendo lectionem vulgatam: nam et hic *sceleris* scriptum est. *Rhenan.* Omnibus elementis hanc lectionem tuetur vet. ed. nec multum discrepant Pall. duo, quorum Pal. 2. *ex ea clade:* dein idem cum Pal. 1. *scelus etiam defectionis addiderant.* Sed Pal. 3. *interscien-disque addiderant.* Simile quid cum in suo Spirensi exemplari reperisset Rhenanus, rescribere induxerat animum *interficiendisque perfidi erant,* Glauci permutatione. Et hoc est, quod toties ingemino, hominem non subacti satis judicii unius libri aura latum esse ad tot Livio plagas infligendas. Sicut verbis proximis prodigiose Livium depravat: cujus correctio quoniam maximæ Livio noxæ est, obliterare oblivione malui, quam in illa exagitanda et convellenda verba ac tempus terere. *Gebh.* Salvum hoc integrumque in omnibus libris, ut et *merito magis, quam utiliter, sævitum foret,* et est utrumque expeditissimo sensu. Quæcumque hic molitur Rhenanus, ea omnia non sunt nauci: et lenti videbimur multis, qui temeritatem tantam pruriginemque innovandi non acerbe increpemus. Sed hominem fuisse cogitamus; sed multa egregie restituisse, de quibus, quia jam sunt recepta, nihil iteramus; sed tot bonis libri sui abreptum ad vitia ejusdem luscitiosum fuisse; sed eo vixisse tempore, quo nondum fulgebat lux tanta literarum. Et melius est, mixta malis bona accepisse nos, quia subnascitur alius plerumque, qui aliquando ea cautius discernat, quam utrisque caruisse. *J. F. Gron.* Optime Gebhardus et Gronovius vulgatum adversus Rhenanum vindicarunt. Nam nihil etiam nostri mutant, nisi quod *scelus etiam defectionis addiderant* legant Voss. Lov. 1. 4. et Hav. *scelus etiam defectioni addiderunt* Ber. et edd. ante Aldum.

§ 3 *Merito magis, quam utiliter, sævitum foret*] Miror in Livio tot loca prodigiose corrupta reperiri, quando omnium studiosorum manibus assidue teritur. Certe hic tam est vitiata lectio, ut totam sententiam cohærentem obscurarit perdideritque. Nec quicquam profuit codex scriptus. Deprehendi post longam expensionem sensus, legendum hic *increpitos magis, quam ut aliter sævitum foret:* pro eo quod est *merito magis, quam utiliter, sævitum foret.* Quibus verbis restitutis, facile est instaurare totam sententiam ante male distinctam, nimirum hoc modo: *In eos pop. primo adv., quum dubiæ Hisp. essent, increpitos magis, quam ut aliter sævitum foret, tum jam* (sic enim est legendum, quod tamen mendose in Spirensi volumine est *tunicam*) *tranq. rebus, quia temp. exp. pœnæ videb. ven., acc. ab Tarr. L. Martium cum tertia parte cop. ad Cast. opp. mittit.* Hic habes verbum, huc usque procurrente sententia. *Rhenan.* Nihil mutant codd. nisi quod Ber. Gaertn. et edd. Aldo priores exhibeant *sævitum esset.* Recte autem, Rhenani conjecturam sibi displicere, Gebh. et Gron. ad verba præcedd. ostenderunt. Receptæ lectionis hic sensus est; meruisse hos populos, ut Scipio primo adventu perfidiæ et sceleris pœnas ab iis exigeret: quo minus tamen in eos sæviret, obstitisse utilitatem publicam, ne, quum dubiæ Hispaniæ essent, atrocitate supplicii animos Hispanorum a se magis alienaret. Nescio, cur vulgatum Rhenano displicuerit, nisi forte illa caussa exstiterit, quod verba seqq. 'tunc jam tranquillis rebus' præcedenti membro non satis cohærere viderentur, cui emendatione sua mederi conabatur. Mitiori medicina legisset, addita voce, *itaque tunc jam tranquillis rebus:* verum, Li-

vium sæpe hanc et similes voces connectentes omisisse, dictum est ad XXVII. 23. § 7.

§ 4 *Ad Illiturgim*] Scribe *ad Illiturgi*. Est enim ἄπτωτον, ut supra dixi. *Sigon.* Put. et Voss. *Illiturgin*. J. F. Gron. *Ad Illiturgium* Lov. 5. et Hav. *ad Illiturgum* Lov. 4. *ad Liturgium* Harl. *ad Illiturgiam* Ber. Gaertn. et edd. vett. *ad Ilíturgin* Flor. *ab Illiturgin* reliqui. Vide ad XXI. 60. § 7. XXIV. 41. § 8. et XXVI. 17. § 7. Paullo ante *ad Castulonem obpugnandam mittit* Ber. et edd. ante Froben. 1535. *ad Castulonem mittit oppugnandum* Flor.

§ 6 *Hinc et hortari milites*] Vet. lib. *Hinc exhortari*. Sigon. Ita et Hav. ac pauci alii. *Hinc adhortari* Lov. 2. *Hinc et cohortari* Lov. 5. *Hinc et hortari* Flor. Voss. Lov. 1. 4. Harl. Ber. Gaertn. et Hearnii L. 1. Id quod Crevier. etiam in Put. invenit, et ei, quod Sigonius reposuerat, merito prætulit. Est autem hic error scribarum sæpe in codd. antiquis obvius. Exempla vide ad II. 45. § 8. c. 48. § 10. IX. 37. § 6. et ad Epit. Liv. l. XXXV. Adde Pier. ad Virg. Æn. VIII. 286. et quæ notavi ad Silii III. 57. Similiter *efferitate*, pro *et feritate*, præferunt codd. XXXVIII. 49. § 4. ubi alia vide.

Ipsos claudendis portis indicasse Hispanos] Reposuimus *claudendo portas*. In veteri legitur *claudendos portas*. Paulo post *cum illis sine ira prope*, sic ordinavimus *cum illis prope sine ira*. Rhenan. Put. sane quoque *claudendos portas*. Inclino tamen magis in *claudendis portis*, quod vulgabatur ante Rhenanum, et in multis habetur scriptis. Atque ita sæpe locutum Livium olim adnotatum est. *J. F. Gron.* *Claudendos portas* etiam Flor. *claudentes portas* Lov. 3. 4. et Harl. *claudendis portis* Voss. Lov. 1. 2. 5. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. Pro ea etiam lectione tres e suis (an et Put.) stare, seque eam præferre, monuit Crevier. Et recte. Vide ad I. 53. § 3. Insuper Gronov. ad VIII. 19. § 10. legendum conjicit *judicasse*, quod ipsum in Lov. 4. reperi. Sæpissime autem ita librarios peccasse, videbimus ad Epit. Liv. l. LXIII. Mox transpositionem vocum a Rhenano inductam probant omnes nostri.

§ 7 *Ab iis perfidiæ et crudelitatis*] Malim *ab his*, uti et Vossianus. *J. F. Gron.* Ita, compluribus libris auctoribus, edidit etiam Crevier. Consentiunt ex meis Flor. Lov. 1. 3. 4. 5. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. et N. Ita *illis* ad propius, *his* ad remotius erit referendum, de quo vide ad XXIV. 29. § 3. Mox *esse* deficit in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Gaertn. et Hav.

§ 8 *Evenisse tempus*] Scripsimus *Venisse tempus*. Rhenan. *Evenisse* est in Flor. Voss. Lov. 1. 2. Harl. Gaertn. Ber. et Hav. Sed plerique eorum omiserunt vocem præcedentem *esse*, ut modo vidimus; quæ quum breviter *ēē* scribatur, τῷ *Venisse* perperam adcrevit. Mox *instructam stragem* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. antiquissimæ. Deinde *Romanum civem militem vel in ulla* Flor. Voss. Lov. 1. 2. *militemque in ulla* edd. Aldina antiquiores.

§ 9 *Ab hac exhortatione ducis*] Putean. et omnes Gall. unusque Pal. cum Voss. *cohortatione*. J. F. Gron. Ita et Flor. omnesque ceteri, nisi quod *exhortatione* servet Gaertn. *hortatione* Lov. 4. Mox J. F. Gronovius eumque secuti ediderunt *partitisque exercitu*. Priores ignorant copulantem particulam, quæ etiam deest in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. et N.

§ 10 *Sed sua ipsorum conscientia culpæ metu, &c. hortatur*] Hanc depravatam clausulam sic restituimus: *sed suus ipsorum ex consc. culpæ metus ad defendendam impigre urbem hortatur.*

Rhenan. Non secus, ac Rhenanus, Pal. 2. Et ferme, nisi unico elemento, (habet enim *hortantur*) consentit Pal. 3. At Pal. 1. et vet. ed. *sed sua ipsorum conscientia, culpæ metus ad defend. imp. urb. hortatur.* Gebh. Lectio, quæ ante Rhenanum vulgo exstitit, primum reperi in Mediol. 1505. Ea antem in nullo mihi codice obvia fuit. Edd. principes habebant *sed sua ipsorum consc. culpæ metus*, concinentibus Voss. Lov. 2. 4. Ber. Gaertn. et Hav. *sed sua ipsorum ex consc. metus* Harl. *sed suus ipsorum consc. culpæ metus* Lov. 1. 3. 5. *sed suos ipsorum consc. culpæ metus* Flor. a m. pr. *sed suæ* a m. sec.

§ 11 *Et meminerant, et admonebant alios, supplicium ex se, non victoriam, peti*] Vet. lib. *admonebant alii alios.* Sigon. Pal. 1. et antiq. ed. *et meminerant, et monuerant alios.* Pal. 2. *et meminerant, et admonebant, ex se supplicium.* Pal. 3. *et admonebant, supplicium.* Gebh. Hearne ex L. 1. laudat *et meminebant*, ac respici jubet Vossium Gramm. v. 39. Verum ita quidem antiqui, et qui antiquos imitantur, locuti sunt; non tamen hunc archaismum Livio, sed erranti ejus librario, adscribo: *et meminerant* deest in Lov. 1. Deinde *et movebant alios* Voss. et Lov. 1. *et monebant alios* Lov. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. vett. *et admonebant alios* Flor. et Lov. 4. *et monebant alii alios* Lov. 2. 3. *et monebant supplicium ex se* Hearnii L. 1. Si Sigonii emendationem probamus, credendum est alteram vocem alterius similitudine excidisse. Vide ad XXXIII. 27. § 4. Crevier. lectionem, quæ ante Sigonium exstitit, veriorem putat, idque ob duplicem caussam; primo quia vocem ab eo additam Mss. respuunt; deinde quia Latine loquentibus *admonebant alii alios* non notat: admonebant sese invicem, sed admonebant alii quidem hos, alii vero illos. Verum prior sola subficit; et alteram non additam maluissem. Certe enim eo sensu 'alius alium' vel 'alii alios' apud ipsum Livium obcurrere videtur. Ut II. 10. 'Cunctati aliquamdiu sunt, dum alius alium, ut prœlium incipiant, circumspectant.' c. 24. 'Exsultare gaudio plebes; ultores superbiæ Patrum adesse dicere Deos; alius alium confirmare, ne nomina darent.' IV. 22. 'Quadrifariam diviso exercitu, qui alii aliis succederent ad pugnam.' VII. 8. 'Tandem equites alius alium increpantes, quid deinde restaret, &c. His inter se vocibus concitati.' IX. 5. 'Alii alios intueri, contemplari arma mox tradenda.' XXXVII. 24. 'Non tam victoria læti, quam alius alium accusantes, quod non omnis submersa aut capta classis hostium foret.'

Ubi quisque mortem obpeteret] Pal. 1. *quique.* Probe. *Gebh. Ut quisque* Lov. 1. *Ubi quidque* Flor. *Ubi quisquam* Hav.

§ 12 *An postmodum, cremata et diruta urbe*] Put. *postmodo.* J. F. Gron. Ita et Flor. Vide ad XXV. 38. § 12. Hinc *gravata* Flor. Cant. Voss. Lov. 2. Ber. Hav. et edd. vett. Scriptum primo fuerat *gremata*, confusis *C.* et *G.* de quo vide ad VI. 25. § 6. ex eo deinde facile factum *gravata.*

§ 13 *Sed feminæ quoque puerique*] Τὸ *quoque* deest in Pall. Mox Pal. 1. *pugnantibus tela ministrant.* Pal. 3. *oppugnantibus.* Gebh. Omnes Pall. et Gall. ejiciunt *quoque:* quibus non repugnamus. *J. F. Gron.* Unus Ber. retinet *quoque*, quod abest a reliquis meis, et omnibus Hearnii Oxonn. Mox, *Non libertas solum agebatur, sed ultima omnium supplicia et fœda mors ob oculos erat.* Vide ad II. 6. § 1. *Sed pueri feminæque* est in Lov. 2. Deinde *pugnatoribus* Hearnii N. *pugnantibus* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. Hav. et edd. principes.

§ 14 *Non libertas sola agebatur*] Quis unquam dixit 'libertas agitur,' et non potius 'libertatis negocium

agitur?' Antiqua lectio *Non liberata sola alebatur.* Ex mendosa scriptura synceram venabimur. Prima syllaba verbi *alebatur* sumpta est a fine præcedentis dictionis. At *lebatur* nihil significat: quid ergo fuit? fuit *lædebatur.* Id, *a* litera accedente, factum est *aledebatur,* pro quo semidoctus scriba supposuit *alebatur.* Tu lege *Non libertas sola lædebatur.* Rhenan. Damnat hunc locum Rhenanus. Frustra. Nam Pal. 1. ne apicem demutat ab vulgari lectione. Dein Pal. 2. 3. ac vet. ed. *Non libertas sola agebatur.* Gebh. *Non libertas solum agebatur* omnes sine ulla varietate, nisi quod duo Pall. *sola.* Sed quis unquam dixit *libertas agitur,* et non potius *libertatis negotium agitur,* vociferatur Rhenanus: itaque substituit *Non libertas sola lædebatur.* Sed norint illud tirones ex Livii VII. 31. quum legati Campani urbem, et populum, divina, humanaque Romanis dedidissent, 'tum jam fides agi visa, deditos non prodi.' Quæque diximus ad illud XXVII. 34. 'Donec cognati hominis caussa M. Livii Macati, quum fama ejus ageretur, stantem coëgit in senatu sententiam dicere.' Cicero Lælio c. 17. 'Ut minus justæ amicorum voluntates adjuvandæ sint, in quibus eorum aut caput agatur, aut fama.' *J. F. Gron.* *Non libertas sola agebatur* Lov.4. et edd. quas vidi, principes. *Non libertas solum agebatur* Aldus substituit, quod, concinentibus reliquis scriptis, servarunt secuti editores: in uno Harl. est *augebatur* sollemni scribarum errore. Vide ad XXVII. 9. § 11. De locutione 'agitur libertas' vide ad XXVII. 34. § 7. et Sigonium ad XXVIII. 33. § 5. Mox *tantum* displicet Crevier. quia præcedit 'solum,' et paullo ante 'modo,' 'tantum.' Sed omnes scripti eam particulam servant.

Sed ultima omnibus supplicia, et fœda mors ob oculos erat] Gallici omnes optimusque Pall. et Voss. *omnium.* 'Cujus sensus est, non tantum suam quemque, sed aliorum etiam, primo propinquorum, dein amicorum et civium vicem miseratum, et futuram calamitatem animo præcepisse. *J. F. Gron.* *Omnibus* soli Ber. Gaertn. et Hearnii D. Reliqui, et mei, et Oxonn. Gronovio consentiunt.

§ 15 *Haud satis decoro prælio trepidaret*] Scripsimus *haud satis decoro prælio trepidarit.* Rhenanus. Omnes mei tuentur *trepidaret;* quod Crevier. quoque de Put. et Victor. et Hearnius de Oxon. L. 1. testantur. Id igitur Livio reddidi.

§ 16 *Veritus, ne vanis tot conatibus suorum hostibus cresceret animus*] In exemplari Spirensi duntaxat est *veritus ne vanis tot con. cresceret animus.* Fortasse legendum est *veritus ne vanis tot con. decresceret animus, et segnior miles fieret.* Ita bene haberet sententia. *Rhenan.* *Veritus ne vanis con. suorum hostibus cresceret animus* Put. et omnes Gall. optimusque Pal. et Voss. secus atque voluit Rhenanus, omisso interim τῷ *tot.* J. F. Gron. Cantabrig. *et hostibus cresceret animus.* Jac. Gron. *Ne vanis conatibus tot suorum* Ber. et edd. principes ante Asc. 1513. quæ dedit *vanis tot con.* *Ne vanis tot suorum con.* Rec. *ne vanis con. ut suorum* Gaertn. Omnes reliqui ignorant voculam *tot.* Voces *suorum hostibus,* quas Rhenanus ejecit, supersunt in omnibus meis, et Hearnii Oxonn. et ex Spirensi tantum excidisse videntur neglegentia scribæ ob similitudinem ultimarum syllabarum in vocibus *conatibus* et *hostibus.* Ceterum *hostium cresceret animus* Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Rec. Hav. Hearnii L. 1. N. Brancal. Latinii, et edd. principes. Sic l. X. c. 14. 'Crevit ex eo hostium animus.' XXXVIII. 54. 'Morte Africani crevere inimicorum animi.' XLII. 57. 'Regis creverunt animi vastatione concessa.' Sed *hostibus cresceret animus,* ut Aldus edi-

dit, Flor. et Cant. quod longe Livio frequentius, et simul elegantius est. II. 27. 'Plebi creverant animi.' cap. 47. 'Tuscis crescit audacia.' c. 60. 'Multo successu Fabiis audaciam crescere.' III. 60. 'Crevit extemplo Romanis animus.' V. 26. 'Camillo gloria in Faliscis crevit.' XXV. 41. 'Itaque et Romanis crevit animus.' XXXI. 36. 'Ut cresceret simul et neglegentia cum audacia hosti.' XL. 32. 'Unde illis terror, inde Romanis animus crevit.' XLIV. 11. 'Hac virium accessione animus crevit prætori.' Vide ad VII. 7. § 4. Insuper *et hostibus cresceret* etiam Flor. quod Crevier. similiter in Put. et Reg. superesse monuit, et recte eorum fide recepit.

Sibimet conandum ad partem periculi capessendam esse] Emendavimus *ac partem periculi c. esse.* Rhenan. Pal. 1. *ac partem* a manu emendatrice, quod in Pal. 2. initio scriptum est. Pal. 3. *sibimet conandum hanc partem periculi:* vet. editio *ad hanc partem.* Gebh. Non dubito, quin verius Rhenanus *sibimet conandum, ac partem periculi capessendam esse ratus.* J. F. Gron. *Ad partem periculi* Flor. Voss. Lov. 5. Gaertn. et Hav. *ad hanc partem periculi* Ber. et edd. vett. Placet tamen Rhenani emendatio. Solent autem voculæ *ac* et *ad* passim in Mss. confundi. Vide ad XXI. 32. § 2.

Se ipsum, si ceteri cunctentur, ascensurum minatur] Pal. 3. *se ipsum, si cæteri contemnat, ostensurum min.* Gebh. *Seque ipsum* Lov. 4. *et se ipsum* Flor. Cant. Voss. Lovel. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. antiqq. Primus Froben. hanc particulam a. 1535. omisit; sed operarum culpa excidisse potuit ob vocis prioris literas finales. Vide ad XXXV. 41. § 7. Deinde *ascensurum* plerique meorum: *ascensum* Lov. 1. *assensurum* Ber. et edd. principes. At Gronov. ad II. 28. § 6. quum in aliis *ostensurum;* in aliis *et scensurum* reperisset, *escensurum* legendum conjecit, idque etiam in contextum recepit. Tum *minitatur* Hav. Eadem varietas erat II. 43. § 2. Alibi sæpe frequentativa et illa, unde formantur, commutari, vidimus ad V. 40. § 3.

§ 17 *Lælius instat. Tum victa oppidanorum vis, dejectisque propugnatoribus occupantur muri*] Antiqua lectio, *Lælius institit. Tum victa opp. exercitui prop. occup. muri.* Mendosus locus est. Castigator, quum non posset se explicare, sensum utcumque reddidit. Diu luctatus sum cum depravato vocabulo *exercitui,* priusquam germanam, ut spero, lectionem deprehenderim, quam arbitror hujusmodi fuisse: *Tum victa oppid. extrema vi ab oppugnatoribus occupantur muri.* Rhenan. *Tunc victo oppidanorum exercitu propugnatoribus occupantur muri* Pal. 3. ex qua depravata scriptura Rhenanus *Tum, victa oppid. extrema vi, ab oppugnatoribus occupantur muri.* Caussam non video, qua vulgata lectio, cæterorum Mss. codd. consensu nixa, exterminetur. *Gebh.* [Vide Lectt. Var.] *Institit* soli tantum præferunt Ber. et Hearnii D. cum editis ante Aldum. Præterea, *Ex ea altera parte lentius instat: victa oppid. vis, dejectisque oppugnatoribus occupantur muri* Lov. 4. Reliqui mei, et Oxonn. Hearnii lectionem, quæ ante Rhenanum obtinuit, defendunt.

Ab ea parte, qua inexpugnabilis videbatur] Scripsimus *quæ inexp. videbatur.* Rhenan. Similiter Lov. 4. Reliqui priscam lectionem recte tuentur.

CAP. XX. § 1 *Et oppidanis in ea tuenda, unde periculum videbatur, versis*] Put. *in ea tatuenda.* Fortasse *in ea tantum tuenda.* J. F. Gronov. Quum forte pro *tantum tuenda,* per compendium ac non distinctis vocibus scriptum fuisset *tãtũtuenda,* inde, omissa duarum literarum vel unius syllabæ repetitione, facile fieri potuisse *ta-*

tuenda non diffiteor. Videndum tamen an non potius scribendum sit *in ea tutanda*, ut *tatuenda* natum sit ex conjunctione duarum lectionum *tutanda* et *tuenda*. Sæpissime autem *τῷ tutari* Livius usus est. Exempla vide ad v. 32. § 4. Adde XXXI. 9. 'Tutari socios populo Romano in animo esse.' c. 25. 'Ita tamen æquum est, inquit, me vestra meis armis tutari:' hoc cap. 'Quam urbem non Hispani modo convenæ tutabantur.' XXXIV. 31. 'Possum quidem et in hoc me jure temporis tutari.' XXXV. 11. 'Pro se quisque currere ad sua tutanda.' XLIII. 19. 'Mœnia sua oppidani tutabantur.' XLIV. 28. 'Naves Macedoniam cum frumento petentes tutarentur.' Solent autem verba 'tueri' et 'tutari' in Mss. commutari. Vide ad v. 32. § 4. X. 45. § 12. XXI. 45. § 14. XXIII. 28. § 2. c. 37. § 3. c. 42. § 10. XXX. 30. § 14. XXXIV. 62. § 8. XL. 25. § 7. et alibi. Et hoc iterum exemplum est, frequentativa cum illis, unde formantur, commutari. Vide ad v. 40. § 3.

Et Romanis subeuntibus scalis mœnia, qua adire poterant] Duo verba *scalis mœnia* quispiam inseruit; quasi vero non bene dictum sit, *et Romanis sub., qua adire poterant*, nos submovimus. *Rhen.* Bene Pal. 2. *sub., qua adire.* At Pal. 1. *sub. S̄. C̄. tr. quam adire.* Pal. 3. *sub. que adire poterant.* Vet. ed. *sub. scalis mœnia, qua adire.* Gebh. *Sub. scalis mœnia, qua adire* Ber. *sub. scalis turrim, quam adire* Hafn. et Hav. *sub. scalis, quam adire* Lov. 5. *sub. S. C. Ro. qua adire* Gaertn. *sub. S. C. qua adire* Lov. 2. *sub. S. C. Tr. quam*, vel *qua adire* Flor. Voss. et Lov. 1. ac 4. *sub. quam adire* Harl.

§ 2 *Editissimam urbis partem, quæ rupe prœalta tegebatur, neque opere ulla munitam*] Legendum est *quia rupe p. t.* Rhenan. *Quia* non interpolandum. Reddit enim rationem, cur nullo opere munita, atque ab defensoribus vacua. Attamen Pall. duo, et vet. ed. *quæ rupe prœalta tegebatur.* Gebhard. Omnes Gall. Voss. duoque Pall. *qua rupe prœalta.* J. F. Gron. *Quæ rupe* Flor. Lov. 2. 3. 5. Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et Branc. Latinii. Crevierium decepit error operarum, in plerisque notarum Rhenani edd. commissus, ut crederet, eum legisse *qua rupe*, et lectionem illam probaret. At prima ed. earum legit, non *qua*, sed *quia*; et ita ex mente Rhenani etiam Froben. 1535. edidit in contextu Livii, quod in hunc diem obtinet. Idem etiam *editissimam arcis partem* legendum censet. Sæpe librarii voces *arx* et *urbs* confuderunt. Vide ad VI. 11. § 5. Nihil tamen hic codd. mutant. Vide igitur an *editissima urbis pars* sit circumscriptio arcis, quia arces ea parte exstrui solebant. Præterea *rupe peralta* Branc. Latinii; *rupe alta* Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. ante Aldum. Male. In deliciis Livio fuisse vocem 'præaltus,' dictum est ad Epit. Liv. lib. VII. Ita 'præalti montes' hoc lib. c. 6.

§ 3 *Qua per inæqualiter eminentia rupis poterant, scandunt*] Pal. 3. *quia inæq. emin. rupis poterat, scandendum.* Gebh. *Inæquabiliter* quædam ex edd. vetustis.

§ 4 *Sicubi nimis arduum et leve saxum obcurrebat*] Vir doctus, qui ad Curtium corrigit *læve*, non meminerat, *levis* producta priore syllaba dici a λεῖος. *J. F. Gron.* Freinshem. est, qui ita corrigit ad Curtii v. 3. § 20. et VII. 11. § 15. Præterea *sed ubi nimis* Lov. 5. Male. XLII. 64. 'Modico intervallo sequentes, sicubi sparsos et dissipatos invadere possent.'

§ 5 *Primi sequentes extrahentes manu*] Legendum est *primi insequenteis extrahentes.* Rhenan. *Primum insequentes* Lov. 2. 4. *primum sequentes* Harl. et Hav. *primi sequentes* Flor. Lov. 1. 3. Ber. et Gaertn. quod pro *insequentes* revocavi.

Sublevantes eos, qui præirent] Legendum est *qui præ se irent*. Rhenan. Pal. 1. et vet. ed. *præirent*. Pal. 3. *per se irent, in sinum evadunt*. Gebh. Put. Reg. Men. Voss. Andreas atque Aldina *qui præirent*. J. F. Gron. *Qui præ se irent* Harl. et Hearnii D. *qui perirent* Lov. 5. *qui præirent* reliqui omnes. Mox *in urbe jam capta* Hearnii L. 1.

§ 6 *Nemo, &c. prædæ memor est*] Legendum videtur *prædæ memor*, non *prædæ memor est*. Nam id elegantius subauditur. *Rhenanus*. Τὸ *est* tamen agnoscunt uno ore omnes nostri. Paullo ante *ab ira et odio* typis descripti ante Aldum. Male. Vide ad VI. 28. § 6.

§ 8 *Ex dissipata passim fuga*] In vet. est, *et dissipata pass. fuga*. Poteris legere *e* vel *ex dissipata passim fuga*. Rhenanus. *Et dissipata* etiam Lov. 4. *ex dissipata* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Quid igitur *e dissipata* mutasse adtinuit? Paullo ante *quam urbem non Hispani modo avenerant* Hav. *quam urbem non Hispani modo convenerant* Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. et Gaertn. *in quam urbem non Hispani modo convenerant* Lov. 5. Male. De voce 'convena' vide ad II. 1. § 4.

§ 9 *Terrorque deinde ac desperatio invaserat*] Scripsimus *terrorque inde ac desp.* Rhenan. Vet. lib. *invaserat omnes*. Sigon. Vox ultima [*omnes*] adjecta est in Sigoniano codice ab iis, qui mirabantur, verbum *invaserat* intransitive poni. Nam nec in Voss. nec in ullo Gall. aut Pall. apparet. Sallustius ad Cæsarem II. 7. 'Nam ubi cupido divitiarum invasit, neque disciplina, neque artes bonæ, neque ingenium ullum satis pollet.' Livius XXXIII. 36. 'Et primo adeo acriter invaserunt, ut antesignanos impulerint.' Talis est in princ. Instit. de Libertinis: 'Sed postquam servitus invasit:' ubi male addiderant *ingenuitatem*. J. F. Gronov. *Deinde*, pro quo recte Rhenanus *inde* reponit, servant Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. alterum est in reliquis: *omnes* autem, a Sigonio additum, in nullo vel meo, vel Oxon. Hearnii adparet. 'Invadere' sine casu etiam est V. 13. 'Dulcedo invasit proximis comitiis tribunorum militum plebeios creandi:' ubi alia vide. Paullo ante *adventu Scipionis pervenerat* Harl. *adventum Scipionis præverat* Flor. a m. pr. *præverterat* a m. sec. Vide ad XXIV. 5. § 6. Aliis tamen pro vulgato stantibus, nihil innovandum puto.

§ 11 *Cerdubellus propalam deditionis auctor*] *Cerdubalus* Lov. 1. *Credubellus* Lov. 2. *Credubalus* Lov. 5. *Cordubalus* Hearnii L. 1. *Cerdubelus* Flor. Voss. Lov. 2. 4. et Hav.

CAP. XXI. § 1 *Marcius inde in barbaros, &c. sub jus ditionemque redigendos missus*] Vetus liber habet *Martius dein barbaros*. Vide num legendum sit *Martius deinde in barbaros*. Rhenan. Livius meus clamat, interpolatum fœde hunc locum esse. Ille sic: *vol. deditio. Inde in barbaros, &c. sub jus ditionemque red. legatis missis, Scipio Carthaginem*. Pura puta Livii et scriptura et historia. Qui Martii nomen intruserunt, legatorum ejecerunt, putarunt unicum Martium missum, quia unius illius res gestæ postea narrantur. Boni viri non audiunt scilicet Livium ipsum, stantem a lectione scripta, aliquam multis infra lineis cap. 22. 'Res,' inquit, 'interim nihilominus ab legatis gerebantur. Martius superato Bœti amne,' &c. At a quibus legatis, si missus solus Martius? Sed aliorum non meminit Livius: quid mirum? si levia gesserint, nec scriptione magno opere digna. *Lipsius*, Ep. Quæst. I. 16. Pal. 1. omittit τὸ *Martius*, et *missos* exhibet. Pal. 2. *Martius deinde ad barbaros*. Gebhard. Lipsianus codex deficitur Marcii nomine, deinde habet *redigendos legatis missis, Scipio Carthaginem*.

Eam puram putam Livii et scripturam et historiam dominus ejus existimat. In priore Pal. unum, et Men. et Voss. ex nostris habet adsentientes, in posteriore ne illos quidem. Voss. sane *missos*, et ad marginem recentiori manu *legatis missis.* At Put. et quidquid est aliorum, ignorant ultimam vocem *missus.* Eamque abesse debere, et elegantius subaudiri censeo. Sic Cicero ad Att. VII. 5. 'Ego in Tusculanum nihil sane hoc tempore: devium est τοῖς ὑπαντῶσιν, et habet alia δύσχρηστα: sed de Formiano Tarracinam pridie Kal. Januar. inde Pomptinam summam: inde Albanum Pompeii: ita ad urbem tertio Nonas natali meo.' Aut ita distingue: 'Marcius inde in barbaros, si qui nondum perdomiti erant, sub jus ditionemque redigendos: Scipio Carthaginem ad vota solvenda Diis, &c. rediit.' Nam ex ultimo hoc verbo ad finem præcedentis membri referendum τὸ *iit.* Lipsius objicit vulgatæ, quod inferius c. 22. 'Interim nihilominus res per legatos gerebantur.' Atqui, quo minus eæ res et per Marcium dignatione principem, et per quos ei legatos Scipio adjunxerat, gestæ intelligantur, nihil vetat, neque absurdum eum solum nominari. Nam, quod sequitur, totum gessit Marcius, donec Astapensi illa obsidione finita rediisset, deinde cum Lælio ad Gades proficisci jussus. *J. F. Gronov.* *Marcius dein barbaros* Lov. 4. *Marcius deinde in barbaros*, ut Rhenanus conjecit, Harl. Nihilominus *inde in barbaros* malim. Id enim reliqui tuentur: *inde* autem pro 'deinde' accipiendum, de quo vide ad XLII. 55. § 6. Vocem *Marcius* ignorant Lov. 1. 5. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Deinde *redigendos misit* legit Hearnii L. 1. *redigendos missos* Flor. a m. pr. et Cant. *redigendos missum* Lovel. 5. et Hav. *redigendos missus* Flor. a m. pr. Lov. 2. 3. 4. Harl. Ber, Gaertn. apud Doujatium Reg. et apud Hearnium N. et D. Quin etiam Crevier. ita et in Put. et in cæteris omnibus suis exstare testatur, nisi quod quidam *missos.* Qui error ex eo fonte ortus est, quem indicavi ad VI. 3. § 8. Paternam emendationem probare videtur Jac. Gron. ad XXV. 37. § 11. Quum tamen vir summus hic non ea, qua solebat, diligentia Mstum optimum consuluerit, et non Put. tantum, sed et plerique alii codd. τὸ *missus* servantes, ipsi adversentur, puto recte Crevier. vocem illam Livio reddidisse, et lectionem, quæ ante eum vulgo exstabat, bene habere.

Munusque gladiatorium, quod mortis caussa patris patruique paraverat, edendum] In veteri libro *munusque gladiatorum*, et mox *gladiatorum spectaculum* legitur. *Rhen.* Vet. lib. *gladiatorum:* quo pacto loquitur paulo post: 'Huic gladiatorum spectaculo ludi funebres additi:' et Suet. in Cæs. c. 39. 'Edidit spectacula varii generis, munus gladiatorum, ludos etiam regionatim urbe tota.' *Sigon.* *Munusque comparaverat edendum* Lov. 1. et Voss. *munusque paraverat edendum* Lov. 2. *munusque quod comparaverat edendum* Lov. 4. qui omnes media omiserunt. Tum *gladiatorum* Lov. 3. Hav. Hearnii N. et edd. quas vidi ante Ascens. 1513. una forsan Rom. an. 1472. excepta. Mox autem § seq. *gladiatorum spectaculum* non illi tantum, sed et Lov. 1. 4. Harl. ac Gaertn. Eamdem varietatem in Sueton. notasse Burm. vidimus ad X. 38. § 3. et nos ad Ep. hujus lib. Optimi tamen hic vulgatum *gladiatorium* vindicant.

§ 2 *Servorum delectu ac libertorum, qui venalem sanguinem habent*] Antiqua lectio *servorum de causa ab liberorum.* Dii boni! quæ portenta hæc sunt? Doctus aliquis, qui olim Livium castigavit, non diu se ipsum torquens, pro *de causa* statim scripsit *delectu*, et, pro *ab liberorum, ac libertorum.* Ego suspicor scribendum *servorum*

censu haud liberorum, qui (subaudi 'servi') *venalem sanguinem habent.* Rhenan. Videndum an legi debeat *servorum de catasta, aut liberorum, &c. Servus de catasta* qui dicatur, notum est. *Ursin. Servorum delectu ac libertorum* reperitur in ed. antiqua. Pal. 1. tria vocabula *delectu ac libertorum* non continet. Pal. 2. legit *servorum de caussa ac libertorum.* Pal. 3. *liberorum:* ex cujus vestigiis Rhenanus suspicabatur rescribendum *servorum censu, haud liberorum, qui venalem sanguinem habent*, magno errore antiquitatis; nam non solum liberti, sed etiam ingenui, immundæ isti, ut Propertius appellat, saginæ addicebantur. F. Ursin. forte felicius *servorum de catasta aut liberorum* conjecit. *Gebhard. Servorum delectu ac liberorum, qui venalem* satis commodi sensus est lectio. Neque enim nisi delecti et corpore roboreque præstantes ad hanc servitii patientiam idonei. Sed Rhenanus refert ex suo, *servorum de caussa ab liberorum:* unde conjicit *servorum censu haud liberorum.* Fulvius Ursinus *servorum de catasta aut liberorum.* Quæ quanti sint, facile vident, qui oculos habent. Ex Pall. duo, prope ut Rhenani liber, optimus cum Putean. omnibusque Gallicis et Vossiano tria hæc verba *delectu ac liberorum* nullo vestigio agnoscunt. Quicquid dicant conjectores, veterum librorum ignari, aut vulgatarum lectionum, sensum modo habentium, (nempe quas homines illis similes, tantummodo ut sensum facerent, sunt fabricati) patroni, non temere est, quod vetustissimæ atque his proximæ membranæ hunc centonem Livio abjudicant. Neque profecto opus esse censebis, si videas, restitutis duabus literis, quas pares vicinæ absorpserant, omnia esse plana atque integra, *servorum quive venalem sanguinem habent.* Elisa illa particula ad facinus audendum fartores nostros induxit. *Servorum* putabant minus commode conjungi cum præcedentibus: id velut atomum Democriti hamo instruxerunt, apposueruntque τὸ *delectu.* Tum provecti ulterius, quia servorum tantum mentio fiebat, meminissent autem desperatos quosdam etiam liberos in ludum se addixisse, non putarunt aliter constare orationem, quam si adderetur præterea *ac liberorum.* Sed τὸ *servorum* æque pendet a τῷ *genere*, atque *hominum: liberorum* autem mentione nulla opus, quum se vendere in ludum, aut venalem sanguinem habere, nisi qui liber sit, neminem posse satis intelligatur. Perinde est ergo, ac si expressum esset 'ex eo genere hominum, ex quo lanistis comparare mos est, servorum puta eorumque, qui venalem sanguinem habent.' Julius Firmic. lib. VIII. Astron. hos vocat, 'Qui se ob alienæ gratiæ voluptatem nundinati sanguinis jactura ad mortis spectaculum vendunt.' *J. F. Gronov.* Rhenani codici fere consentire Oxon. L. 1. testis est Hearnius: *servorum de caussa ac libertorum, qui venalem* legunt Lov. 3. ac 4. *servorum delectu ac liberorum, qui venalem* Ber. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Reliqui Mss. mei cum Hearnii N. *servorum, qui venalem.* Non igitur dubitandum quin, duabus literis ex vocis sequentis initio repetitis, Gronov. recte emendarit *servorum, quive venalem:* quam lectionem Clerici et Crevierii exemplo recepi.

§ 4 *Provocarent, provocative haud abnuerent*] Scripsimus *provocatique haud abnuerent.* Rhenan. Ita et Flor. aliique.

§ 5 *Pacti inter se*] Emendavimus, *pacto inter se, ut victorem res sequeretur, ferro decreverunt.* Sic supra de Philippo Liv. cap. 7. 'Et jam quum Eream venisset, audito, Machanidam, fama adventus sui territum, refugisse Lacedæmonem, Ægium ad concilium Achæorum se recepit:' sic enim nos illic castigavimus, quum ante legere-

tur *audit*. *Pacto*, id est quum pepigisset, sicut illic *audito*, quum audisset. Hoc quum falleret eum, qui locum emendavit, pro *pacto* scripsit *pacti*. Rhen. An *pacti?* ut XXXVII. 32. 'Tum portas aperuerunt, pacti, ne quid hostile paterentur.' XXXVIII. 9. 'Ambracienses prius pacti, ut Ætolorum auxiliares sine fraude emitterent, aperuerunt portas.' *J. F. Gronov.* *Pacti inter se*, ut ante Rhenan. edebatur, unus servat Ber. Reliqui *pacto* probant. De hoc usu participiorum passivorum casu sexto, non adjuncto alio nomine, vide Burm. ad Suet. Othon. 7. Arentz. ad Auct. de Gente Pop. Rom. XIII. et quæ notantur ad I. 41. § 6. ubi huc faciens inprimis ex Silio laudavi exemplum XIV. 97. 'jungit nova fœdera, pacto, Cederet ut Siculis victor Sidonius oris:' ad quem ipsum etiam locum alia notavi. Similiter Græci utuntur participiorum passivorum genitivo. Polyb. II. 5. Προσαγγελθέντος δ' αὐτοῖς, Σκερδιλαΐδαν παραγίνεσθαι κατὰ γῆν. Quod Latine reddi potest *Nunciato autem ipsis, Scerdilædum terrestri itinere adventare*. Paullo ante *nequierant* dedit Gruter. in ultima ed. Et Livium sæpissime ita loqui solitum esse, vidimus ad V. 10. § 10. Priores vulgarunt *nequiverant*, quod servant Florent. Voss. Lovel. 4. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Eorum itaque fide id revocavi.

§ 6 *Corbis et Orsua patrueles fratres*] Silius meus, qui utrumque occubuisse dicit, non minorem tantum, ut Livius tradit, XVI. 534. 'Hos inter gemini, quid jam non regibus ausum?' &c. *Modius.*

De principatu civitatis, quam Ibem vocabant] Id nominis, ut pleraque Hispanica, apud posteriores non facile reperias authores. Et *Astapa* Floro *Githium* quibusdam libris vocata fuit; sed id ex Livio emendatum: quanquam ego haud scio, liceatne ad eum modum emendare libros. Astapensium autem factum a Livio ut crudele narratur, quum Saguntinorum haud dissimile fuerit; et tamen ut forte laudatur. Sed scilicet hoc pro Romanis, illud contra Romanos fuit. Hoc est historiam scribere. *Glar.* *Quam Idem vocabant* Flor. Lov. 4. et Hearnii N. *quem Idem vocabant* Voss. Lov. 1. 2. et Hav. *quem Ibem vocabant* Lov. 3. Harl. Ber. Gaertn. et edd. Rom. an. 1472. ac Parm. *quam Ybera vocabant* Hearnii L. 1. Doujatius scribendum conjicit *quam Lacibem vocabant*, additis tribus a capite literis, quas exteri potuisse existimat, ut intelligatur Lacibis Turdulorum urbs a Ptolemæo memorata. Si id nomen Livio restituendum existimaretur, potius legerem, *de principatu civitatis (Lacibem vocabant) ambigentes*. Vide ad XL. 57. § 3. Verum nihil muto. Quod enim nomen urbis aut alterius loci a Livio memorati apud alios non obcurrat, non sufficit, ut id mendæ suspectum fiat.

§ 8 *Negatum id ambo dicere communibus cognatis*] Pal. 3. *legatum id ambo dicere cognatis communibus*. Gebh. *Cognatis communibus* etiam Flor.

§ 9 *Robore major, minor flore ætatis ferox*] In sequentibus Livius majori usum armorum et astum, minori stolidas vires adscribit; quæ cum his verbis pugnare existimans Barth. ad Stat. Theb. XI. 500. et observans Val. Max. etiam IX. 11. ext. 1. minori *corporis vires* tribuere, vocem *Robore* in Livio mendosam esse pronunciat. Deleto autem proxime præcedenti verbo *esse* ita emendat *Martem se judicem habituros. Exercitio major, minor flore ætatis ferox*. Verum omnes codd. vulgatum constanter servant.

Ut alter alterius imperio subigeretur] Scripsimus *subjiceretur*. Rhen. Pal. 1. et vetus ed. *subigeretur*. Gebh. *Subigeretur* quoque Flor. Voss. Lov. 3. Ber. Gaertn. et Hav. Sed veram puto Rhenani emendationem. Voces has a librariis commutari, videbimus

ad Epit. Liv. lib. cxviii. Facillime autem hic error committi potuit; olim enim scribi solebat 'subicere,' 'conicere.' Vide ad ii. 10. § 9. Literæ vero *C* et *G* ubique confunduntur. Vide ad vi. 25. § 6.

Quum ab tanta rabie dirimi nequiret] Reposuimus *quod ab tanta rabie dirimi nequirent.* Rhenan. Pall. et antiq. ed. *cum* (Pal. 3. *quod*) *dirimi ab tanta rabie nequirent.* Gebh. Putean. Voss. et meliores *quum dirimi ab tanta rabie nequirent.* J. F. Gron. Similiter omnes mei, et Hearnii L. 1. et N. quare eam lectionem admisi. Mox *inter mortales parit* Hav. invitis aliis.

§ 10 *Pro copia, et provinciali et castrensi adparatu*] Prius *et* non inconcinne tolli, et legi posse videtur, *pro copia provinciali, et castrensi apparatu,* id est, pro ea copia, quæ in provincia erat, et apparatu non magnifico, sed qualis in castris esse poterat, in quibus non erat copia instrumenti ad ludos magnifice faciendos. Ser. Sulpicius ad Cicer. ad Fam. iv. 12. 'Ubi pro ea copia, quæ Athenis erat, funus ei amplum faciendum curavi.' Liv. xxvii. 6. 'Ludos pro temporis ejus copia magnifici apparatus fecerunt.' Nec tamen omnino necesse est aliquid mutari: 'pro copia' sic dixit Liv. xxvi. 11. 'Primitias frugum eo donaque alia pro copia portantes.' Et ante eum Plautus Mercat. iii. 1. 8. et Trucul. i. 2. 46. *Duk.* Crevier. vocem *adparatu* vacare, et in contextum inrepsisse judicat ex margine, ubi ad interpretandam vocem *copia* a nescio quo poni potuit. At vocem illam constanter defendunt omnes codd. Si quid igitur mutandum, cum Dukero legam *pro copia provinciali et castrensi adparatu.* Ita enim Hav. Verum, ut recte addidit, potest et vulgatum servari.

Cap. xxii. § 1 *Bæte amni, quem incolæ Circium adpellant*] Vet. lib. habent *Circem appellant.* Corrupte autem Stephanus, apud quem ita legitur: Βαῖτις ποταμὸς κατὰ Ἰβηρίαν, ὃς Πέρκης λέγεται ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων. Suspicor autem esse legendum ὅσπερ Κίρκης: fecerunt enim errorem librario syllabæ illæ finitimæ περ et κιρ. Itaque sine dubio *Circem,* non *Circium,* legendum arbitror. Eustathius in Dionysium vs. 337. Ταρτησὸν vocatum esse tradit. *Sigon.* Male *Cirtium,* et in Ms. Livio reperio *Certim,* quod prope abest a scriptura Stephani. Arbitror autem in Stephano scribendum Κέρτης, pro Πέρκης. *Lipsius,* Ep. Quæst. iv. 4. In ed. quoque Mogunt. *Certim* expressim reperio. *Modius.* Prisca ed. *quem incolæ appellant Cirtim.* Pal. 1. *appellant Certim.* Pal. 2. *Cirem.* Pal. 3. *Circem.* Gebh. Put. omnes Gall. et optimus Pal. *Certim,* ut voluit Lipsius. Etiam *Certima* Celtiberorum oppidum Graccho deditum memoratur Nostro xl. 47. *J. F. Gron.* Bochartus Chanaan. i. 34. non e Livio Stephanum, sed ex hoc illum emendandum censet. Nec dissentiunt interpretes Stephani. Jac. Gronov. ad Gellium ii. 22. dubitat, an a *Certis* sit nomen *Cercii* venti, qui vulgo *Circius.* Duk. *Cirtium* primum adparuit in ed. Froben. 1535. Antiquiores enim omnes *Cirtim,* concinente Ber. *Cirtem* Reg. apud Doujatium, *Chertum* Hearnii L. 1. *Cyrem* ejusdem D. *Cretim* ejusdem N. cum Gaertn. *Circen* Lov. 3. *Cercim* Lov. 2. *Certim* Flor. Voss. Hav. et reliqui.

In deditionem accepit] Reposuimus *in deditionem accipit.* Rhenan. Libri omnes *accepit.* Gebh. Ita et Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. Rec. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Ceteri Rhenano favent. Paullo ante *opulentissimus civitates* edd. Aldina vetustiores.

§ 2 *Astapa urbs erat, Karthaginiensium semper partis*] Τὸ *erat* respuunt Pall. 1. 2. Præterea Pal. 2. habet *Abstraba.* Pal. 3. *Abstada.* Gebh. Verbum *erat* melioris notæ membranis omnibus procul. *J. F. Gron.* *Astaba*

Hearnii L. 1. et D. in cujus posterioris margine est *Astrapa*, quod etiam servant Lov. 3. Hafn. Ber. Gaertn. et Hearnii N. *Ascapa* Lov. 2. *Abstaba* Lov. 4. Τὸ *erat* exsulat a Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii N.

Quam quod extra necessitates belli] Mendosam, mehercule, veterem lectionem *quam quod necessitatis belli* (sic enim in scripto cod. legitur) restituere conatus doctus aliquis scripsit, *extra necessitates belli.* Suspicor legendum, *quam quod, vel cessante bello, præcipuum in Romanos gerebant odium.* Rhenan. Corrupta unius cod. lectio Livium Rhenano mendi suspectum reddere non debuerat. Omnes nostri stant pro vulgato. Sæpe numero multitudinis hac voce 'necessitas' usus est Livius. Exempla vide IX. 8. XXII. 60. XXIII. 48. XXV. 34. At 'necessitates belli.' ut hoc loco, etiam utitur IV. 57. 'Quam belli necessitates non expectent humana consilia.' Præterea *gerebat* Lov. 5. quomodo dedisse librarius videtur, quia referendum ad 'Astapa.' Male. Vide ad XXXVIII. 29. § 11.

§ 3 *Lixasque et mercatores exciperent*] Scripsimus *aut mercatores.* Rhen. Scripti *lixasque et mercatores.* J. F. Gron. Ita et omnes mei, cum Hearnii Oxonn. Paullo ante *quæ fortiores,* pro *ferociores,* Lov. 1. et Hav. Sed vide ad c. 42. § 4.

§ 4 *Iniquo loco interfecerunt*] Scripsimus *interfecerant.* Rhenan. Membr. *interfecerunt.* J. F. Gron. Ita cum Hearnii Oxonn. etiam meæ, nisi quod *interficerent* sit in Lov. 4. Mox § seq. τὸ *urbem* omittit Hearnii D. Præterea *neque spes mœnibus* legunt Flor. et Lov. 4. Vide ad IX. 9. § 14.

§ 6 *Quo pretiosissima rerum suarum congererent: super eum cumulum*] Pall. 2. et 3. *congregarent: super eum tumultum.* Gebh. *Congregarent* etiam Hearnii D. quod est ex glossa interpretis. Mox *tumulum* Voss. Lov. 3. et Gaertn. sollemni scribarum errore. Vide ad X. 29. § 19.

Ligna circa exstruunt] [Vide Lectt. Var.] *Exstrui* etiam Flor. Lov. 1. 2. Harl. Hav. et Hearnii L. 1.

§ 7 *Corporumque, quæ cariora fortunis essent*] Pal. 3. *cariora ex fortunis essent.* Pal. 1. autem post *atque in eo isse jam, ut urbs caperetur.* Gebh. *In eo esse jam, ut urbs* etiam Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. et Hav. cum edd. ante Aldum: *in eo esse, ut jam urbs* Lov. 5. Deinde *morte in ipsa pugna obituros,* pro *mortem,* Lov. 2. 3. Sed literam finalem ejus vocis intercepit proxima vocula *in.* Vide ad XXXVII. 29. § 5.

§ 9 *Servitute infami finienda esset*] *Servitute infinienda* Flor. a m. pr. *servitute finienda* a m. sec Et ita Lov. 2. 3. 5. Harl. et Hav. *servitute infimi* Gaertn. Mox *possit,* pro *posset,* Voss. Lov. quinque, Ber. a m. sec. et Gaertn.

10 § *Quæ peritura forent*] Omnes *essent.* J. F. Gron. Ita et omnes mei, nisi quod *forent* supersit in solis Ber. et Gaertn.

§ 11 *His adhortationibus exsecratio dira adjecta*] Perperam Pal. 1. *excitatio.* Supra XXVI. 25. 'Diram exsecrationem in populares, obtestationem, quam sanctissimam potuerunt, adversus hospites composuerunt.' *Gebh.*

Patentibus portis ingenti cum tumultu erumpunt] Scripti nesciunt præpositum. *J. F. Gron.* Eamdem ex meis nesciunt Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Hav. et Hearnii N. ac D. Supra VII. 7. 'Consulto prius dictatore equites, permissu deinde ejus, relictis equis, clamore ingenti provolant ante signa.' Nescio quæ caussa fuerit Clerico, ut, non monito lectore, scripturam a Gronovio abolitam revocaret. Paullo ante *tū concitato agmine* Gaertn. Voces *in* et *tū* ob ductuum similitudinem etiam alibi commutantur. Exemplum habuimus VI.

20. § 7. *Ita concitato agmine* Hearnii D.

§ 12 *Neque erat ulla satis firma statio obposita*] In codice scripto non est *firma*. Quod si ordines *satis* cum participio *opposita*, bene habebit oratio. *Rhenan.* Exclusa est Pall. 2. ac. 3. vocula *firma*, quam et Rhenanus exemit. Pal. vero 1. *Neque erat ulla spes satis firma, satis opposita*. Gebh. Omnes mei constanter servant τὸ *firma*.

Nil minus, quam ut egredi mœnibus auderent] Pal. 1. *quia nihil minus, quam ut egredi posse mœnibus auderent*. Gebh. [Vide Lectt. Var.] *Nil minus* primum vidi in edd. Gruteri. Omnes priores cum scriptis meis et Hearnii L. 1 ac D. præferunt *nihil minus*. Nihil interest. Verius tamen puto, ut priscam scripturam, quam operarum aberrationes, sequamur. Præterea *egredi posset* Lov. 1. et Harl. *egredi posse* Gaertn. et Hearnii L. 1. Etiam Flor. illud a m. pr. hoc a m. sec. præfert. Jac. Gronovii conjectura verisimilis videtur.

Ad id ipsum emissa obcurrit] Legendum opinor *ad id emissa*. Rhen. Pall. 2. et 3. *repente castris ad ipsum missa*. Pal. 3. tamen *emissa*. Gebh. *Repente castris ad ipsum emissa occurrit* Lov. 4. *repente e castris ad ipsum occurrit* Ber. *repente e castris ad ipsum emissa occurrit* priscæ edd. pro. quo Ascens. 1513. *ad id ipsum* reposuit. Omnes certe τὸ *ipsum* a Rhenano expunctum retinent. Præterea *equitum turmæ levisque armaturæ, &c. occurrunt* Voss. et Lov. 2. Male. Non enim *turmæ levis armaturæ*, sed *cohortes*. Erant enim pedites. *Equitum turmæ levisque armatura occurrunt* Lov. 1. 3. Sed vulgatum tuentur optimi.

§ 13 *Eques, qui primus hosti se obtulerat*] Nos reposuimus *qui primum se*. Rhen. Vet. ed. et Pall. 1. et 2. *qui primus se hosti obtulerat*. At Pal. 3. *qui se primo hosti obtulerat*. Gebh. *Qui primus hosti se obtulerat* fere omnes. Unus *primo*. Nullus *primum*, ut Rhenanus. Vide Observationes. *J. F. Gron.* Respicit, opinor, ad lib. I. Obs. 7. *Duk.* *Primus* etiam omnes mei, et Oxonn. Hearnii. Deinde *se hosti obtulerat* Lov. quinque, Harl. et Hav. Paullo ante *ullo ordine* Flor. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Gaertn. Hav. et edd. usque ad Froben. 1535.

§ 14 *Diu vetus miles adversus temerarios inpetus pertinax*] Pal. 1. *dein vectus miles*. Pal. 2. *deinde vetus*. Pal. 3. *dein vetus*. Post vet. ed. *pertinaci cæde primorum insequentis sumsit*. Gebh. Put. Men. *de invectis*. Scribe *deiñ vetus*, ut erat in duobus Pall. et Aldina. Pal. 3. et Andreas *deinde vetus*. Lib. XXXVII. c. 11. 'Pausistratus primo, ut in re necopinata, turbatus parumper, deinde vetus miles celeriter collecto animo.' *J. F. Gron.* *De invectis* Hearnii N. *dein vectus miles* Voss. Lov. 1. 4. *dein vectus miles* Gaertn. *deinde vetus miles* Lov. 2. Ber. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum: *deinde vetus miles* Flor. et reliqui mei, cum Hearnii D. et ed. Aldina, eamque secutis usque ad Francof. 1578. in qua primum *diu vetus miles* inveni, dissentientibus omnibus membranis. Mox *cæde provum* Lov. 5. Sed vide ad XXXVII. 43. § 10. *Atroci cæde primorum insequentes suppressit conatus* Ber. et edd. antiqq. Voces *cæde primorum insequentes suppressit* desunt in Lov. 1.

§ 15 *Conatus paullo post ultra inferre pedes*] Ita edidit Gronov. 1665. eamque lectionem sequentes servarunt. Interim tamen eam ortam puto ex librariorum lapsu, pro *ultro*, quomodo est in Flor. Cant. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. prioribus; quod verum est, ac restitui. *Ultra* enim hic ponitur pro 'insuper,' de quo vide ad XL. 12. § 4.

Ut neminem cedere] In scripto volumine est *ut nem cedere*. Suspicor scribendum *ut non cedere*. Rhen. At omnes mei *ut neminem cedere*. Errans unius codicis lectio Rhenanum decepit.

CAP. XXIII. § 1 *Atque hæc tamen hostium iratorum*] Pal. 1. *Atque habitum hostium.* Pal. 3. *cum hostium.* Gebh.

Dimicantium, jure belli in armatos repugnantesque edebantur] Put. Reg. Men. Voss. *dim. pugnantisque edebantur,* vel *pugnantesque:* cætera nusquam. Una purticula *que* in caussa fuit, cur tot verba infulcirent. Mitius poterant, *Atque hæc tamen hostium ir. ac tum maxime dim. pugna visque edebat.* Nam illud *jus bellis* non magis hic ab Livio profectum puto, quam superius XXVI. 31. *J. F. Gron.* Quæ in suis deesse notavit Gronov. exsulant etiam a Flor. et Lov. 1. *dim. pugnantesque edebant* legunt Lov. 2. 5. Hav. et Hearnii N. ac L. 1. Gronovius pr. ed. nott. legebat *dim. in pugnantes edebantur,* vel. *dim. in pugnantesque edebantur,* hoc sensu, edebantur ab dimicantibus et in pugnantes. Contra Crevierius, testatus verba eadem in nullo sibi cod. obcurrisse, at tamen, quin Livii forent, non dubitabat, quum et augerent sententium, nec quidquam peregrinum aut pingue redolerent.

§ 2 *Turbam feminarum puerorumque inbellem inermemque*] Vetustus liber habet *imbellem, inermem,* sine particula *que.* Rhen. Vet. lib. *imbellem inermemque.* Sigon. Comparet in Pal. 3. *inbellem, inermem.* Amplius idem Pal. 3. *et in succensum rogo semianima pleraque inciderent copora.* Gebh. *Inbellem inermemque* omnes mei. Deinde *incenderent corpora* Lov. 2. *inciderent corpora* Hearnii D.

Flammam orientem restinguerent] Pal. 1. margo continet *exstinguerent:* ipse textus vero *restringerent,* sicut idem inferius cap. 42. 'Jam velut ad commune restringendum incendium occurrerent.' *Gebhard. Restringerent* Gaertn. *exstinguerent* Ber. Reliqui nihil mutant.

Cum armis medio se incendio injecerunt] Quid, si quis legat *injicerent,* pro *injecerunt,* ut tota sententia cohæreat? *Rhenan. Injecerunt* omnes codd. tuentur.

§ 4 *Aurum argentumque, cumulo rerum aliarum interfulgens*] Pal. 1. *aurum argent., cum. rerum aliarum interfluens, ing. hum. av. rapere ex igne vellent:* quæ exactius rerum circumstantiis respondent, quam vulgata. *Gebh. Interfluens* etiam Flor. Cant. Voss. 1. 2. 5. Harl. Hafn. Gaertn. et Hav. Non video tamen, cur Gebhardus id rerum circumstantiis exactius respondere putarit. Certe, si aurum et argentum vehementia ignis jam liquidum fuerit, vix ex igne rapi potuit, antequam flamma resedisset.

Correpti alii flamma sunt] Exemplar Spirense tantum habet *correpti* (ubi subauditur verbum *sunt*) *alii ambusti adflatu vaporis.* Rhenan. Pal. 1. margo *correpti flamma sunt, alii adusti a flatu vaporis.* Pal. 2. *alii combusti ad flatum vaporis.* Gebh. Omnes mei vulgatum probant, nisi quod *correpti flamma alii sunt* legat Ber. et mox *combusti adflatu* Voss. in margine: *ambusti a flatu* Gaertn.

Quum receptus primis, urguente ingenti turba, non esset] Nos inseruimus duas dictiones, quæ deerant, *ab tergo. Quum receptus primis, urgente ab tergo ingenti turba, non esset.* Rhenan. Pall. 1. ac 3. *urgente turba non esset.* Expunxi itaque ex vulgata, quæ ita se habet, *urgente ab tergo ingenti turba,* duo ista vocabula *ab tergo:* quippe et Pal. 2. et vet. ed. mihi adstipulantur, offerentes *urgente ingenti turba.* Gebh. [Vide Lectt. Var.] Non modo voces *ab tergo* ignorant omnes nostri, et Oxonn. Hearnii, verum insuper vox *ingenti* neglegitur in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Hav. et Hearnii L. 1. et N.

§ 5 *Ferro ignique absumta est*] Pal. 1. margo habet *ferroque aut igni.* Lege *ferroque et igni:* ad quam alludit scriptura etiam contextus. *Gebh.* De ea compositione orationis vide ad x. 30.

§ 2. Eodem alludunt Voss. Lov. 1. et Gaertn. *ferroque igni* præferentes. Optimi tamen nihil mutant. Mox *Karthaginem* deest in Harl.

§ 6 *Quod in ea urbe esset*] Dispunximus ablativum *urbe*. Rhenan. Voss. et omnes Gall. *urbem Punicumque præsidium, quod in ea urbe esset*. Etsi non male τὸ *urbe* cancellet Rhenanus. *J. F. Gron.* Τὸ *urbe* etiam exstat in omnibus meis, et Oxonn. Hearnii. Id igitur Gronovio non aliam ob rationem displicuit, quam quod modo præcessit. At, Livium ab hujusmodi repetitionibus non abhorruisse, dictum est ad 1. 3. § 9. Paullo ante *Per eos dies* Harl.

§ 7 *Et trans fretum ex Africa ora, et ex proximis*] Antiqua lectio *et trans fretum Africæ ope, et ex*. Tu scribe, *et trans fretum Africæ oræ, et ex proximis Hispaniæ locis*. Rhenan. Omnes iidem *aliq. aux. et trans fretum ex Africa ora*, secus atque idem Rhenanus. *J. F. Gronov.* *Et trans fretum Africæ oræ* Rhenano faventes Hearnii L. 1. et D. *ex Africæ ora* Lov. 2. At reliqui omnes *trans fretum ex Africa ora*: quod amplector: *Ora Africa*, ut 'terra Italia,' de quo dixi ad xxv. 7. § 4. Similiter 'Africa præsidia,' de quo vide ad xxi. 22. § 2.

§ 8 *Cum septem trirembius, quinqueremi una*] Vet. lib. *et quinqueremi una*. Sigon. Scribe *cum septem triremibus, quinqueremi una*. Nam copulativam abdicant omnes scripti. *J. F. Gron.* Copula etiam deest in omnibus meis. Præterea vox *una* in Gaertn. Supra vero voces *cum expeditis cohortibus et Lælius* negleguntur in Voss. Flor. Lov. 1. 2. 3. 4. Hav. et Hearnii L. 1. quæ perperam omissæ sunt a male festinante librario ob repetitionem voculæ *cum*. Vide ad ix. 11. § 11.

Cap. xxiv. § 1 *Insita hominibus libidine*] Put. Reg. Men. Voss. *insita hominum libidine*. Quamquam alterum frequentius etiam Nostro, non hic tamen vett. librorum spernenda auctoritas. Sic xxxviii. 10. 'Dum in fide Romanæ societatis mansisset, insita gentis tranquillitate quiesse eos.' Justinus v. 3. 'Qui quum insita genti superbia crudeliter in plebem consuleret.' Notat Bongarsius, in quibusdam libris fuisse *gentis*: quod non temere rejiciam. *J. F. Gron.* *Hominibus* restat in Lov. 3. 4. 5. Ber. Rec. Gaertn. et Hearnii L. 1. Ita sæpissime Livius loquitur. Supra ii. 27. 'Insita superbia animo.' cap. 49. 'Ab insita animis levitate.' vi. 18. 'Nec hoc natura insitum vobis est.' Hoc lib. c. 12. 'Mos vitio etiam insitus genti.' c. 21. 'Ad specimen insitæ genti virtutis ostendendum.' cap. 40. 'Insitæ ingenio meo cunctationis.' xxxvi. 8. 'Ab insita regibus vanitate.' xlii. 39. 'Cura insita mortalibus videndi.' xlii. 30. 'Violentiam insitam ingenio intemperantia vini accendebat.' Nihilominus tamen *hominum* hic quoque Flor. Lov. 1. 2. Harl. Hav. et Hearnii D. quorum fide id recte præferre Gronovium puto. Paullo ante *ad id quisque, quod erat*, pro *quod audierat*, Voss. Lovel. 1. 2. Hafn. et Hav. *quod haud erat* Harl. *quod aut terra* Flor.

§ 2 *Adparuitque, quantam excitatura*] Pal. 2. *aperuitque*. Gebh. Sæpius hic error in scriptis committitur. Vide ad xliv. 28. § 10. Nostri nihil mutant.

§ 3 *Pulsis inde Karthaginiensibus, destinarant animis, nihil pro spe contigerat*] Pal. 1. *expulsis inde Carthag.*, *destinaverant animis, nihil prospere contigerat*. Pall. 2. 3. et vet. ed. *nihil prospere contingebat*. Gebh. *Expulsis* Voss. Lov. 1. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hearnii N. et edd. ante Aldum. Deinde *nihil prospere* Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hafn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. eædem. Ita alibi etiam peccarunt librarii, duo hæc *pro spe* et *prosp'e*, sive *prospere*, commu-

tantes. Vide ad VII. 11. § 4. XXII. 40. § 3. et XXXIV. 22. § 4. *Nihil prope* Flor. Vide ad VIII. 25. § 5. Tandem *contingebat* Lov. 4. 5. Ber. Gaertn. et eædem iterum edd.

§ 4 *Lacetani autem erant*] *Lacelani* Flor. *Laceni* Voss. Lov. 1. 2. Hav. et Hearnii N. Quum autem Mandonius 'regulus Ilergetem' dicatur XXVI. 49. et 'Ilergetem' eum vocet Livius XXIX. 2. passim etiam Ilergetes videantur proprius fuisse Indibilis et Mandonii miles, hinc miratur Crevier, solos hoc Lacetanos tamquam Mandonii et Indibilis populares memorari. Conjicit itaque nominis Ilergetum deformata quædam remanere vestigia in voce *autem*, quam nullo modo hic necessariam dicit, ac scripsisse Livium *Lacetani et Ilergetes erant.* Verum vulgatum *autem* omnes tuentur, et in simili locutione etiam adhibet Liv. VII. 41. § 8. Potuerunt itaque ambobus populis, qui vicini erant, præfuisse, quorum hic Lacetani, alibi Ilergetes tantum nominantur. Certe, Mandonium et Indibilem non minus Ilergetes, quam Lacetanos, ad rebellionem perlexisse, constat ex c. 27. et c. 34. Et tamen interdum in ipsa hac historia Ilergetes soli nominantur, ut capp. 31. verum hic soli Lacetani.

Juventute Celtiberorum excitata] Vet. lib. *excita.* Sigon. Pall. 1. 3. et vet. ed. *juventute Celt. excita.* Gebh. Omnes Gall. duo Pall. Voss. *excita,* ut Sigonius. Lib. IV. c. 9. 'Plebs ad expugnandam secum Ardeam Volscos excivere.' XXII. 21. 'Celtiberi nuncio misso a Scipione exciti,' XXX. 7. 'Et omnem juventutem adfirmat exciturum ex regno.' *J. F. Gronov.* *Excitata* demum in Froben. 1531. inveni. Priores cum omnibus, quos consului, Mss. *excita,* ut viri docti voluerunt. Supra VII. 7. 'Omne Hernicum nomen, omnis militaris ætas excitur.' VIII. 11. 'Se, ex Latinis et ex Volscis populis juventute propere excita, rediturum infesto exercitu.' XXI. 16. 'Trahere secum tot excitos Hispanorum populos.' XXII. 21. 'Nuncio misso a Scipione exciti arma capiunt.' XLV. 4. 'Qui paullo ante Bastarnarum excivisset auxilia:' ubi vide quæ notantur. Justin. II. 4. 'Qua re effectum est, ut paucæ, repentino tumultu excitæ, arma sumerent.' Silius V. 191. 'Horresco, ut pendente malo, ceu ductor ad arma Exciret Tyrius:' ubi antea contra leges metricas edebatur *excitet.* Vide quæ ibi notantur. Solent autem 'excire' et 'excitare,' ac præsertim 'excitus' et 'excitatus' innumeris locis in Mss. commutari. Vide ad I. 48. § 1. II. 49. § 5. c. 62. § 4. c. 64. § 9. III. 50. § 2. V. 8. § 7. VI. 8. § 5. VII. 26. § 9. c. 36. § 2. VIII. 10. § 3. IX. 8. § 3. X. 5. § 4. XXVII. 12. § 7. Similiter confunduntur 'citus' et 'citatus:' vide ad II. 10. § 3. 'concire' et 'concitare:' vide ad IX. 37. § 1. 'concitor' et 'concitator:' vide ad XXIII. 41. § 3. Alia hujus fere generis vide ad X. 37. § 3.

In agrum Suessitanum Sedetanumque] Ilergetum regulus erat Mandonius, ut XXII. 21. ait Livius, Lacetanorum autem Indibilis, ut puto. Cæterum XXV. 34. Suessanos adversus P. Scipionem duxisse idem Indibilis dicitur, quum Suessitani hoc loco amici populi Romani prædicentur: nisi duos populos fuisse intelligamus. Mira profecto in his est obscuritas, et quam ne Livio quidem satis notam fuisse existimo. *Sedetanos* autem puto *Edetanos* Ptolemæo dici atque Plinio III. 3. *Glar. Suessetanum,* ut supra. *Sigon.* Doujatius *Vescitanum,* pro *Suessetanum,* legendum censet. Sed vide quæ notantur ad XXV. 34. § 6. Neque codd. mutant, nisi quod alia orthographia *Suesitanum, Suesetanum, Suesitannum, Suessitannum, Suessitanum* legant. Deinde *Sedetannumque* Florent. *Setetannumque* Voss. *Setatannumque* Hearnii N. *Am-*

phitanumque ejusdem L. 1. Vide quæ notantur ad Silii III. 372.

§ 5 *In castris ad Sucronem*] Sucronis eodem in loco meminit Plinius. Ptolemæus ultra Valentiam statuit. Id autem mirum, quomodo hi milites Mandonio Indibilique conjungi potuerint, interpositis tot amicis populis, Edetanis ac Suessitanis: ipsi ultra Iberum, præsidium gentibus cis Iberum: Mandonius autem ac Indibilis citra Iberum. Merito hæc lectori, ut obscura, indicari poterunt, *Glar.* *Ad Sutronem* Hav. *ad Succonem* Hearnii L. *ad Sucenem* ejusdem N.

§ 6 *Non tum, quum primum de vita imperatoris dubii rumores adlati sunt*] Omnes Gall. *non tum primum, quum de vita.* Deinde Put. Reg. Men. ignorant vocem *rumores.* Regius inter hos *dubii allati sunt nuntii.* Puto hanc vocem in antiquissimo cod. corruptam esse in verbum substantivum, una mutata, duabus omissis literis: hinc ex sensu adjecisse recentiores, alios *rumores,* alios *nuntii:* cum olim fuisset, *Motæ autem mentes eorum non tum pr., quum de vita imp. dubii allati nuntii: sed jam ante.* Quamvis et liceat *dubie allatumst,* pro *allatum est:* quippe isto modo sæpissime in optimo libro verbum substantivum cohæret; non quod ita Livium fecisse putem, sed compendium exstitisse puto librariorum. Ex eo facile fuit *allati sunt* formare. *J. F. Gron.* *Non tum primum, quum de vita* etiam Voss. Lov. 1. Hav. et quidam alii. Deinde *dubii allati sunt* Voss. et Harl. quorum prior in margine *dubii sermones allati sunt* exhibet: *sermo dubii allati sunt* Lov. 1. sed *sermones* alia manu emendatur: *dubii rumores allati* sine verbo substantivo Hearnii N. *dubie allutum sit* Lov. 2. et Hav. *dubia allata sunt* Hearnii L. 1. Crevierius, in Victor. etiam inveniens *dubie allatum sit,* Gronovii conjecturam *dubie allatum est* non inprobat, quæ mihi quoque maxime adridet. De locutione 'adfertur,' 'adlatum est,' ita simpliciter adhibita, vide ad XXII. 14. § 11. Paullo ante *Motæ eorum autem mentes sunt* Flor. Lov. 1. 2. 3. Harl. Gaertn. Hav. et edd. ante Froben. 1535. Sed vide ad VI. 17. § 3.

Licentia ex diutino, ut fit, otio conlecta] Huic licentiæ maxime occurrendum esse prudenti imperatori, sit Polyb. lib. II. ubi de hac re agit. *Sigon.* Gruteri ed. ultima præfert *ex diuturno,* id que omnes recentiores serverunt. Quin et, quum omnes sileant, quid in codd. suis repererint, latet. Sæpe quidem hæ voces in Mss. commutantur. Vide ad IV. 32. § 6. V. 11. § 5. VI. 32. § 2. VIII. 4. § 5. XXIV. 18. § 2. XXVIII. 3. § 1. XXXIX. 51. § 9. c. 56. § 2. viros doctos ad Suet. Calig. c. 1. et ad Val. Max. I. 8. 2. et III. 3. princ. Hic tamen *diutino* restitui, quia ita inveni in omnibus meis. Vide ad XXV. 7. § 11.

§ 7 *Ac primo sermones tantum occulti serebantur*] Put. Reg. Men. Voss. *Ac primores tantum occulti:* vel *primones:* sed illud in Put. Scribe, *Ac primo rumores tantum occulti serebantur.* J. F. Gron. *Ac primo tantum occulti* Cant. *Ac primo res tantum occulti* Flor. *Ac primo res tantum occulte* Voss. Lov. 1. 2. et Harl. *Ac primores tantum occulti* Hearnii L. 1. Non male sensui consulit, qui *Ac primo sermones* dedit: at melius *Ac primo rumores* scribendum, ex Flor. vestigiis conjecit etiam Salvinius. Mox voces *quid sese inter pacatos facere? si debellatum jam et confecta provincia esset* desunt in Harl. et Hearnii N. librariorum neglegentia, ob repetitionem τοῦ *esset.* Vide ad IX. 11. § 11.

§ 9 *Nihil instituto ac disciplina militiæ, aut imperio*] *Instituto aut discrimine militiæ* Flor. Voss. Lov. 1. Hafn. et Hav. *instituto aut disciplina* Lov. 2. Harl. Ber. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. usque ad Froben. 1535. *instituto ac disciplina militari* Lov. 3.

§ 10 *Forma tamen Romanorum castrorum constabat una ea spe*] Pal. 3. *forma tantum Rom. castr.* Gebhard. Freinsh. Indice in Flor. voce 'Species,' *forma tamen Romanorum castrorum constabat una ea specie.* Melius *una ex parte.* J. F. Gron. *Fortuna tamen Rom.* Lov. 1. 4. et Hafn. Vide ad XLI. 20. § 1. Quod autem librarius *forma tantum Rom.* dederit, itidem inter sollemnes id generis hominum errores referendum est. Vide ad IX. 12. § 6. Ceterum Freinsh. conjecturam probavit Gronov. in pr. ed. nott. eamdem etiam Gronovii conjecturæ præfert Doujatius: certe 'species' et 'spes' sæpe in Mss. commutantur. Vide ad III. 9. § 13. Male et contra omnes codd. ultima Gruteri ed. legit *una ex spe,* quod tamen occasionem Gronov. præbuisse videtur conjiciendi *una ex parte.*

Expertes seditionis defectionisque rati forent] Legendum est *rati fore.* Nam sequentia cohærent, nec sunt separanda, quemadmodum in vulgatis edd. factum videmus. *Rhenan. Rati fore,* præter solum Ber. omnes mei.

Et jura reddere in principiis sinebant] Consensu Put. Reg. Men. Voss. *ut jura reddere in principiis sinebant.* Quasi significent, speciem tantum jurisdictionis et imaginem tribunis concessisse. Sed hoc forte argutum nimis. Lege *ut jura redderent.* J. F. Gron. *Sed jura reddere* Gaertn. et Hearnii D. *ut jura reddere* Flor Lov. 2. et Hearnii N. quam lectionem Gronov. probasse videtur in pr. ed. nott. ad XXIX. 1. *Ut jura redderet* Lov. 1. *ut jura redderent* Hearnii L. 1. Nondum tamen hanc lectionem in contextum admittere ausus sum, licet etiam duæ ultimæ literæ τοῦ *redderent* facile absorberi potuerint a vocula sequenti *in.*

Signum ab eis petebant, et in stationes ac vigilias in ordinem ibant] Non est in scripto cod. *et signum ab eis petebant,* sed tantum *et ab eis petebant.* Quia tamen sequitur c. 27. 'Signum ab iis petitum est,' probo vulgatam lectionem. Nec est *in ordinem ibant,* sed *ordine ibant.* Sic autem integra sententia legi debet: *Forma tamen Rom. castr. const. una ea spe, quod trib. ex cont. fur. haud exp. sed. def. rati fore, et jura reddere in princ. sin., et sign. ab eis pet., et in stat. ac vig. ordine ibant.* Rhenan. Omnes Gall. et Voss. *in stationem ac vigilias in ordinem ibant.* J. F. Gron. *In stationem ac vigilias in ordinem ibant* Flor. *in stationem ac vigiliis in ordinem ibant* Voss. Lov. 1. et Hav. *in statione ac vigiliis in ordinem ibant* Lov. 2. et 5. *in stationem ibant,* reliquis omissis, Harl. Quod Rhenanus voluit, in nullo est meorum Mstorum. At *ordine ibant* fuit in editis ante Aldum.

§ 11 *Ultro ipsi imperantes, servabant*] [Vide Lectt. Var.] *Ipsi imperantes, servabant* legunt Lov. 3. 4. 5. Harl. et Ber. *se imperatores servabant* Lov. 2. *ultro ipsi in paucos servabant* Gaertn *ultro si imperantes servabant* Lov. 1. Voss. et Flor. a m. pr. *ultro sibi imperantes servabant* Flor. a m. sec. et Hav. quomodo Gron. in pr. ed. nott. maluit, et in contextum recepit, inde postea ea lectio per reliquas recentiores edd. propagata est.

§ 13 *Ac paullo post e castris*] Cantabr. *post paullo.* Itidem ex Voss. et Gud. notavit pater, de quo vide ad XXII. 60. *Jac. Gron.* Ita et Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. et Gaertn. Vide ad d. l. XXII. 60 § 16.

C. Albium Calenum et C. Atrium Umbrium] Scripsimus *C. Atrium Umbrum.* Et mox *delatum omnium consensu imperium est.* Rhenan. Quidam pro *Actium* restituerunt *Atrum:* quod in oratione Scipionis postea c. 28. ita legatur: *Sed illi tamen non Actium Umbrum semilixam, nominis etiam abominandi ducem. Atrium* ab 'atro' dici voluisse, non 'Actium.' Verum res non est tanti momenti. *Glar. Atrium* vocant omnes codd. et edd. princi-

pes; *Actium* principibus illis proximæ: pro quo *Atrium* iterum dedit Aldus, quem hic tangit Glareanus. Deinde Atrii hujus prænomen omittunt Lov. 1. et ed. ultima Gruteri, quod recte Jac. Gronov. restituit. Neutri prænomen additur in Hearnii N. Cujus L. 1. legit *C. Albium et U. Acrium.* Etiam particula *et* exsulat ab omnibus ante Aldum edd. quam defendunt codd. Tandem verbum *est*, in sequentibus a Rhenano additum, omnes agnoscunt, præterquam Ber.

§ 14 *Neque iis venit in mentem, suis tergis suisque cervicibus*] Particulam *que* delevimus. Sic enim hic dixit Livius *suis tergis, suis cervicibus*, ut c. 23. ‘turbam fœminarum puerorumque imbellem, inermem.’ *Rhenan.* Reposui *suis tergis suisque cervicibus*, secutus Pall. tres, et antiq. ed. *Gebh.* Omnes Gall. et Voss. *suisque cervicibus.* Dein relegant *τὸ iis.* Quis credat in his minutiis esse aliquid elegantiæ? Est tamen: nam sic Cic. ad Fam. IX. 15. ‘Et quidem, quum venit in mentem, ponor ad scribendum.’ Nempe illis, et ab illis senatus consultorum conditoribus. Livius VI. 37. ‘An jam memoria exisse, quum tribunos militum,’ &c. XXIII. 5. ‘Veniat in mentem, ut trepidos quondam majores vestros, &c. defenderimus.’ XXVI. 13. in oratione Virrii: ‘Jam e memoria excessit, quo tempore, et in qua fortuna a populo Romano defecerimus?’ XXXI. 1. ‘Quum in mentem venit, tres et sexaginta annos æque multa occupasse volumina mihi.’ *J. F. Gron.* Copulativam omnes mei tuentur. Pronomen autem *iis* tantum est in Ber. a m. pr. ejus loco *his* in Lov. 3. et Gaertn. a reliquis omnibus exsulat. Supra V. 54. ‘Quotiescumque patria in mentem veniret, hæc omnia obcurrebant.’ VIII. 5. ‘Non venit in mentem pugna apud Regillum lacum?’ XXV. 38. ‘Quotiescumque obcurret memoria illorum, velut si adhortantes signumque dantes videatis eos, sic prœlium inire vos velim.’ Cic. ad Att. VII. 13. ‘Quum autem Dolabellæ venit in mentem, paullum respiro.’. Cicero tamen sæpissime casum addit.

§ 15 *Sub cujus vulgatam jam famam*] Libri duo Mss. *vulgatam mox famam.* Paullo ante Pal. 2. *excæcabat animos.* Gebh. Gall. duoque Pall. et Voss. *sub cujus vulg. mox famam.* J. F. Gron. *Jam famam* Lov. 3. Gaertn. et Hearnii D. Reliqui, et mei, et Hearnii Oxonn. *mox famam.*

CAP. XXV. § 2 *Et subtrahentes se quoque, ut credidisse*] Archetypon Spirense habet *et subtrantesse quoque.* Lego *et subirascentes quoque.* Nam sequitur, ‘ut credidisse potius temere, quam finxisse, rem talem videri possent:’ quæ clausula velut per parenthesin interjecta legi debet. Sensus est: et subirascebantur, ut temere credidisse, non finxisse, viderentur: non quod se subduxerint. Hic locus hactenus non fuit intellectus. Quod vero sequitur ‘sua ipsi insignia’ fasces intelligit et secures, sc. ‘horrebant.’ *Rhenan.* Rhenani Spirense exemplar habuit *et subtrantesse quoque:* meum *et subtrahentes quoque.* Ille primus reposuit *et subirascentes.* Addit gloriæ caussa, a nemine hactenus locum istum intellectum: verissime: sic tamen, ut a se computet. Quis enim non videt, nihilo secius hærere sententiam? nec esse, quo illud *subirascentes* applicetur. Ἣ δεῖ σιωπᾷν, ἢ λέγειν ἀμείνονα, ait ille. Emendo *et subornant eos quoque*: vel *et subdiderant*, facili sententia, et, audebo dicere, Livii germana. *Lipsius*, Ep. Quæst I. 16. *Et subirascentes quoque* reposuit Rhenanus, jactans locum a nemine hactenus fuisse intellectum. Cujus inanes glorias obterit Lipsius. Pal. 1. *et subtrahentes se quoque* (haud secus Pall. duo reliqui, et princ. ed.) *ut credidisse, quam finxisse potius temere rem talem videri possent.* Gebh. *Et subtrahentes se quoque* omnis vetus lectio meliorum librorum, quam vere ait

Rhenanus hactenus non intellectam. Sed tamen nequaquam ipse sententiam Livii est adsecutus supponendo *et subirascentes quoque*. In pari fiducia par fortuna Lipsii, increpantis licet Rhenanum et præfati, ἢ δεῖ σιωπᾶν, ἢ λέγειν ἀμείνονα. Ille ergo *et subornant eos quoque*, vel *et subdiderant*: facili sententia, et, audebo dicere, inquit, Livii germana. Habeamus sententiam, (nec habemus) utrum tandem recipiemus in contextum? Hoc ipsum nos ambiguos facit, quod duplex conjectura est. Vide ut unica litera superflua tantorum virorum frustrata sit ingenium, ne στοχαστικὴν, quæ in syllaba tenet aliquamdiu pendentes animi homines restituendæ et explicandæ antiquitatis studiosos, jure apud male criticos in odium et fastidium venire putes. Scribendum est, *tum primi auctores requiri cœpti, et subtrahente se quoque, ut cred. potius temere quam finx. rem talem videri posset; dest. duces jam sua ipsi insignia, &c.* nam ita quoque, non *possent*, optimi codd. Quum subtraheret se quisque, et auctorem fuisse negaret, ut potius accessisse numero temere credentium, quam ipse eum remorem vulgasse, aut ementitus esse videretur, tum Calenus et Umber expavescere. Cicero ad Q. Fratrem II. 8. 'Quo me libentius a curia et ab omni parte reipublicæ subtraho:' sic conjeceram dudum, et scriptum postea in Put. duobusque Flor. inveni. *J. F. Gron.* Omnes mei cum Hearnii L. 1. et N. *et subtrahentes quoque*, vel *et subtrahentes se quoque*, vel et *subtrahentes quoque se*, præter unum Flor. qui *et subtrahente se quoque*, ut jam Gronov. monuit, exhibet; quod forte etiam superest in Cant. et Ber. ex quibus nihil notatur. Et recte hanc lectionem Gronov. probavit. Liv. XLIV. 16. 'Postquam deterrere eum a bello nequiit, primo subtrahere sese per alias atque alias caussas, ne interesset iis, quæ non probabat, cœpit.' In fine vocis *subtrahentes* adcreverat ultima litera ex principio sequentis. Id in litera *s* sæpissime evenisse, ut ex initio vocis sequentis in fine præcedentis perperam vel addatur, vel omittatur, jam monuerunt Pier. ad Virg. Æn. II. 332. Casaub. ad Suet. Cæs. c. 27. Ciofan ad Nason. Her. VI. 107. Burm. ad Seren. Sam. vs. 866. Cort. ad Plinii II. 11. 17. et Markl. ad Statii Silv. I. 1. 63. Innumera ejusdem erroris exempla ex unius Livii Mss. laudari possent. Exempli caussa vide ad I. 2. § 5. c. 6. § 3. c. 9. § 2. II. 7. § 7. c. 16. § 7. c. 29. § 1. c. 45. § 15. c. 52. § 7. c. 54. § 9. c. 57. § 3. c. 64. § 11. III. 3. § 6. c. 7. § 2. c. 9. § 12. c. 11. § 3. c. 15. § 2. c. 35. § 5. c. 36. § 6. c. 37. § 8. c. 38. § 8. c. 46. § 4. et alibi. Hinc *credidisse, quam finxisse potius temere* Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. et Hav. *credidisse potius, quam finxisse temere* Gaertn. *credidisse, quam finxisse potius*, voce *temere* omissa, Lov. 1. Deinde *posset*, præter Ber. et Hearnii D. omnes et mei, et Oxonn. Hearnii.

Mox in se versuram potestatem exhorrebant] Omnes Gall. et Pall. cum Vossiano *horrebant*. Interpretare autem *versuram* παθητικῶς, pro *versum iri*. J. F. Gron. *Exhorrebant* primum vidi in Ascens. 1513. cujus loco *hæc horrebant* legunt priores, consentiente uno codicum Ber. Reliqui enim mei cum omnibus Oxonn. Hearnii *horrebant*. De activo 'vertere' sensu passivo vide ad II. 62. § 2.

§ 3 *Stupenti ita seditioni*] Pal. 1. *Stupente ita seditione*. Pal. 2. *Stipenti*. Mox Pal. 1. et vet. ed. *qui ab ipso Scipione sunt missi*. Amplius Pal. 1. omittit τὸ *supervenerunt*. Gebh. Hæc parum integra scripti codd. arguunt. Primum omnes Gall. Voss. et Pal. unus *Stupente ita seditione*. Deinde Put. *septem a qui ab ipso Scipione sunt*. Pal. Men. Voss. *septem qui ab ipso Scipione sunt missi*. Reg. *septem missi ab ipso Scipione*. Denique τὰ *missi supervenerunt* pror-

sus abolent Put. Pet. Reg. posteriorem vocem etiam Men. Pal. Voss. Non satis me expedio: conjicere tamen in re crepera licet, *Stupente ita seditione, quidam vivere primo, mox etiam val. Scip. certi auct. adferunt, trib. mil. septem missi ab ipso Scip.* Vel, *septem ad hoc ab ipso missi.* J. F. Gron. *Stupente ita seditione* Flor. Cant. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. a m. sec. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Vox *supervenerunt* in tribus tantum, iisque minimæ fidei codd. apud me superest; eorum primus est Lov. 4. qui legit *septem ab ipso Scipione supervenerunt missi:* secundus et tertius sunt Lov. 5. et Ber. in quibus inveni *septem, qui ab ipso Scipione sunt missi, supervenerunt.* Reliqui eamdem omittunt; et quidem *septem ab ipso Scipione sunt missi* legunt Lov. 2. et 3. *septem ab ipso Scipione missi sunt* Cant. et Voss. *septem, qui ab ipso Scipione sunt missi* Lov. 1, Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. *septem, qui ab ipso Scipione* Flor. Crevier. profitetur, vix quemquam sibi erepturum, quin credat, τὸ *supervenerunt,* quod tamen nullus codicum ejus agnoscit, germanam esse Livii scripturam, quæ et clara, et scita, atque elegans est. Concedit deinde, cum Reg. et Victor. legi posse *tribuni militum septem missi ab ipso Scipione sunt.* Libenter suum cuique judicium permitto: mihi vero vel cum Gronov. legendum videtur *certi auctores ferrent, tribuni militum septem missi ab ipso Scipione,* vel cum nonnullis codd. *certi auctores ferrent, tribuni militum septem ab ipso Scipione missi sunt,* quod posterius in contextum recepi.

Qui ab ipso Scipione sunt missi] Castigavimus *ab ipso Scipione missi.* Rhenan.

§ 4 *Exasperati animo*] Castigavimus *exasperati animi.* Rhenanus. Pal. 1. cum antiq. ed. exhibet *exasperati animo.* Nec longe hinc Pal. 2. *circumeuntes enim quidam tentoria.* Gebh. *Exasperati animo* etiam Flor. a m. pr. Voss. Lov. 1. 2. Harl. Ber. Gaertn, et Hav. *exasperatos animos* Flor. a m. sec. Utrumque dici potest 'exasperati animo' et 'exasperati animi,' sive 'exasperatur animo' et 'exasperatur animus,' eodem modo ut 'cadit animo' et 'cadit animus,' de quo vide ad I. 11. § 3. 'exardescit animo' et 'exardescit animus,' de quo vide ad III. 30. § 2. Id tamen, quod Rhenanus reposuit, apud Livium frequentius obcurrit. Infra XXXIII. 39. 'Ut de mandatis agi cœptum est, animi exasperati sunt.' XL. 20. 'Hoc præcipue criminum genere exasperari animum sentiebat.' XLII. 14. 'Exasperavit animos ferocia animi Harpali.' Mox. § seq. *dein principis tentorio* Lov. 1. 2. et Hav. *deinde principiis tentorioque* Lov. 3. primo vox per compendium scripta fuerat *dein;* ejus autem ultima syllaba præpositionem *in* absorpsit. Vide ad XXXVII. 31. § 4.

§ 6 *Stipendium non datum ad diem*] Vide Scelium ad Polyb. c. 6. *Duk.*

Quo scelus Illiturgitanorum exstitisset] Scripsimus *Iliturgitanum exstitisset.* De quo supra habes. *Rhenan.* Omnes mei stant pro vulgato *Illiturgitanorum,* quod propterea recte Jac. Gronovium revocasse censeo.

Post duorum imperatorum duorumque exercituum stragem] In Spirensi libro tantum est *post duorumque exercituum stragem.* Si non est illic aliquid omissum librarii incuria, fortassis legendum *post duorum quidem exercituum stragem.* Rhenan. Omnino Rhenanus incidit in cod. ex quo duæ voces librarii culpa exciderant ob vocum *duorum* et *duorumque* repititionem, de quo vide ad IX. 11. § 11. Omnes nostri stant a recepta lectione. Infra c. 28. 'Quatuor imperatores, quatuor exercitus Karthaginiensium fudi, fugavi.' c. 38. 'Adversus quatuor se imperatores, quatuor victores exercitus in Hispaniam

isse.' c. 43. 'Quum quatuor exercitus Pœnorum, quatuorque duces omnia metu armisque tenerent.' XXIII. 11. 'Cum sex imperatoribus eum, sex consularibus exercitabus acie conflixisse.' XXIX. 5. 'Ut duobus ducibus, duobus exercitibus Romanis resistatur.' XXXVIII. 53. 'Ideo quatuor nobilissimos duces Pœnorum in Hispania, quatuor exercitus fudit fugavitque.'

Suis recte factis] Inseruimis mediam vocem ab omnibus scriptis agnitam, sed a postremis quibusdam edd. male neglectam. Et pater eam quoque margini adposuerat. I. 33. 'Discrimine recte an perperam facti confuso.' V. 47. 'Quum et recte et perperam facto pretium deberetur.' XXIX. 16. 'Omnium nobis recte per peramque factorum testis.' XLV. 37. 'Ita et pretium recte facti triumphum haberet L. Paulus et pœnam, si quid vetere gloria sua indignum fecisset.' *Jac. Gron.* Vocem *recte* a Jac. Gronov. additam agnoscunt omnes mei Mss. et edd. usque ad ultimam Gruteri, ubi pessime omittebatur. Ut autem 'recte facta,' ita 'bene facta' XXV. 31. 'Non plura per annos quinquaginta bene facta Hieronis.' XXXVII. 1. 'Veteribus bene factis nova pensantes maleficia.' XLIII. 7. 'Exposuit civitatis primum suæ bene facta.'

§ 7 *Et P. Scipionem Deum benignitate, et rempublicam esse gratiæ referendæ*] Nota hoc dicendi genus, *P. Scipionem et rempublicam esse gratiæ referendæ.* Sæpe enim per gerundium non hic modo, sed ceteri quoque authores loqui solent. *Glar.* Malo, pro *rempublicam, populum Romanum,* noto errore. Sensus : Quia milites dixerant, suis recte factis gratiam qui referant, non esse ; respondent tribuni, se lætari, et P. Scipionem Deum benignitate vivere, cujus mortis fama percrebuerat, et populum Romanum esse, ita ut gratiam militibus referre possint. *Sigon.* Sigonio scribendum videtur, *P. Scip. eum ben. et populum Romanum esse gratiæ referendæ.* Sed omnes Gall. duoque Pall. et Voss. *reipublicæ.* Vera est scriptura vetus. Quid ni enim *benignitas reipublicæ* laudetur, ubi senatus, ubi populus, illi qui rempublicam tractant, benigni sunt? Seneca de Benef. V. 17. 'Ipsa respublica quam ingrata in optimos ac devotissimos sibi fuerit, quamque non minus sæpe peccaverit, quam in ipsam peccatum est. Camillum in exilium misit : Scipionem dimisit.' Secus vulgatam non moveremus. Vide ad XXVI. 35. *J. F. Gron.* Sæpe τὰ *respublica* et *populus Romanus,* sive, ut breviter scribuntur, *r. p.* et *p. R.* a librariis confunduntur. Vide ad IX. 26. § 8. Verum hoc loco recte Sigonii conjecturam, nullius cod. fide nisam, Gronovio displicuisse puto. Ceterum *et reipublicæ,* ut in codd. suis invenit, apud me servant Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxonn. Præterea *P. Scipionem proconsulem,* edd. principes. Tum *rerum benignitate* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Hav. *Deorum benignitate* Lov. 3. Sed vide ad XXII. 22. § 5. Paullo ante *nihil tristius, nihil insanabilius* Lov. 5.

§ 9 *Missis circa stipendiarias civitatis exactoribus, stipendi spem propinquam facere*] Polybius XI. 23. Χάριν δὲ τοῦ πιστεύεσθαι τὴν ἐπαγγεγίαν, τὰς ἐπιτεταγμένας εἰσφορὰς ταῖς πόλεσι πρότερον εἰς τὴν τοῦ παντὸς στρατοπέδου χορηγίαν, ταῦτα νῦν ἀθροίζειν. *Sigon.* Omnes Gall. *missi* et *fecere.* Non dubito *exactoribus* factum pro *exactoris,* ut habuit scriptura vetustior, et reliquisse Livium *leniter agi placuit : et missi circa stip. civ. exactores stipendii spem prop. fecere.* J. F. Gron. *Missi* et *fecere* etiam Hearnius in L. 1. invenit. Sed *missi* pauci tantum meorum *fecere* nulli exhibent, nisi forte Harl. unde ad eam vocem nihil

notatum video : at *facere* Flor. Voss. Lov. 1. 3. 5. Ber. Gaertn. et Hav. *facit* Hafn. et Lov. 4. *fecit* Lov. 2. Omnes deinde vel *exauctoribus* vel *exactoribus*. Id quidem neglegentia et errore scribarum ex *exactoris*, pro *exactores*, datum esse potuit, ita enim sæpe librarios peccasse vidimus ad XXII. 8. § 7. eo tamen inclinat animus, ut *missis, &c. exactoribus, &c. facere*, quod in duobus etiam suis exstare Crevier. testatur, verius credam, ut ita omnis hæc periodus pendeat a præcedenti *placuit*. Certe alteram lectionem, ut Gronov. fecit, in contextum recipere ausus non sum, sed potius priorem revocavi.

§ 10 *Edictum subinde propositum, ut ad stipendium petendum convenirent*] *Positum* Flor. Voss. Lovel. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. vett. Verum, quum per compendium *Apositum* scriptum fuisset, facile prior litera intercidere potuit. Est autem propria et quam maxime obvia locutio 'proponere edictum.' Supra II. 24. 'Hoc proposito edicto, profiteri extemplo nomina.' c. 30. 'Edictum deinde a dictatore propositum confirmavit animos.' XXVI. 12. 'Accessit edictum proconsulis ex senatusconsulto propositum :' et innumeris aliis locis. Præterea vocula *ut* deest in Voss. et Lov. 1.

Seu carptim partes vellent] Forte *per partes*. J. F. Gron. Hæc conjectura firmatur auctoritate Polybii, qui κατὰ μέρη dixit XI. 13. ἄντε κατὰ μέρη τοῦτο βούλωνται ποιεῖν, ἄνθ' ὁμοῦ πάντες· *sive per partes id vellent facere, sive omnes simul.*

§ 11 *Tranquillam seditionem, jam per se languescentem*] Voculam *jam* non agnoscunt Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. et Hav. Neque mox τὸ *enim* est in Lov. 3.

§ 13 *Omnia circumspectantes consilia*] Dele τὸ *consilia*, etsi teneant omnes libri. Justinus XIV. 2. 'Omnia igitur circumspicienti optimum visum est ad Argyraspides decurrere.' *J. F. Gron.* Supra VII. 14. 'Omnia circumspicere atque agitare cœpit.' XXI. 34. 'Circumspectans sollicitus omnia incedebat.' Eadem locutione 'circumspicere' ac 'circumspectare omnia' sæpissime etiam Cic. utitur. Exempla habemus pro Quinct. c. 31. Agr. I. 8. in Pison. ad finem, et alibi. Invitis tamen codd. vocem *consilia* delere non audeo, licet mox repetatur 'consiliis.' Id enim Livio non insolitum esse, vidimus ad I. 3. § 9.

Præter unum tutissimum a malis consiliis receptum] Non semper tutus est iste a malis consiliis receptus, dum ad ducis clementiam confugitur. Nec adeo rebellibus istis militibus tutus fuit. Nam postea sequitur, deligatos ad palum, virgisque cæsos, et securi percussos fuisse seditionis auctores. Itaque non lego *præter unum tutissimum*, sed *præter vulgatissimum a malis consiliis receptum* : quod autem vulgatissimum est, non est propterea tutissimum. Hinc illustratur elegantia Liviana. Quid enim elegantius dici potest, quam committere se tandem vel justæ iræ, vel clementiæ principis aut magistratus, vulgatissimum esse a malis consiliis receptum ? In archetypo Spirensi legitur *præter enim autissimum*. Mihi sane magis placet *vulgatissimum*, quam vel *notissimum*, vel *novissimum*, quæ duo tamen tolerari possent. *Rhenan. Præter vulgatissimum* a Rhenano ortum est, cui hæc conjectura magis placet, quam aliorum vel *notissimum*, vel *novissimum*. Vet. ed. *præter unum tutissimum*. Pall. tres *præter non tutissimum a malis consiliis receptum*. Quorum codicum scriptura potius inserenda est contextui, quam incertissimæ castigatorum suspiciones. Infra c. 34. 'Indibilis, abjectis belli consiliis, nihil tutius afflictis rebus experta fide et clementia Scipionis ratus.' *Gebh.* Antea edebatur *præter*

unum tutissimum. Ubi sunt scripti, quos jactant editores? Nam Put. Pet. Men. tres. Pall. duo Flor. Barberin. Voss. *præter non tutissimum a malis consiliis receptum.* Verissime: neque est sane tutus admodum receptus permittere se alienæ vel iræ vel clementiæ. Qui enim scias, majoremne doloris ille vindicandi, an gratiæ quærendæ cupiditatem habeat? Cicero Fam. IX. 1. 'Ut nullam allevationem quisquam non stultissimus sperare debeat.' Epist. 9. 'Meas tamen preces apud eum non minimum auctoritatis habituras puto.' Agrar. II. 35. 'Romam in montibus positam et convallibus, non optimis viis, angustissimis semitis.' Auctor ad Herenn. IV. 38. 'At huic quidem pater (nolo nimium dicere) non tenuissimum patrimonium reliquit.' *J. F. Gronov. Præter unum tutissimum* Ber. Hafn. et Hav. *præter imum tutissimum* Lov. 5. *præter tutissimum* Lov. 1. *præter non tutissimum* reliqui mei, cum Donjatii Regio, et Hearnii Oxonn. *non tutissimum* est 'periculosissimum.' Ita 'haud quaquam spernendus' pro maximi faciendus, XXX. 45. et 'non minima opera' pro maxima opera XXXIII. 6. Vide quæ utrobique notantur. Mox *cum quibus dimicasset,* omissa una voce, Lov. 1. 2. et Hav.

§ 14 *Sine vulnere, sine sanguine fuisse*] Ultima vox deest in Ber. et edd. usque ad Aldum. Ejus loco *esse* legunt Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. et Hav.

Nimio plus facunda] An potius *fæcunda?* multis scilicet inveniendis et animo fingendis, quibus iras adversus se conceptas molliri, et magnitudinem delictorum suorum extenuari posse sibi blandiuntur. Ovid. Trist. IV. 12. 38. 'Et fœcunda facit pectora laudis amor.' Et ex Pont. IV. 2. 11. 'Fertile pectus habes.' Plinius Præfat. Hist. Nat. 'Magna fœcunditas animi.' Et II. 78. et XXXVI. 10. 'ingenia fœcunda.' 'Facundia' in sermone προφορικῷ est, de quo hic non agitur. *Duk.*

§ 15 *Inclinavit eo sententia, quod tutius*] Put. Reg. Pett. Men. duo. Pall. Voss. arcent τὸ *eo.* Verissime: nam et vitiat scitum loquendi genus. Lib. XXXII. c. 13. 'Fluctuatus animo est, utrum protinus in regnum se reciperet, an reverti in Thessaliam posset. Inclinavit sententia, suum in Thessaliam agmen demittere.' Vicit pondere ea sententia, eundum esse universis, quod videbatur tutius. Tacitus Hist. I. 59. 'Octo Batavorum cohortes, tum discordia temporum a legione digressæ, prout inclinassent, grande momentum, sociæ aut adversæ.' *J. F. Gron.* Illud *eo,* in solo tantum inveni Ber. reliqui omnes uno ore damnant, consentientibus Hearnii Oxonn. Livius illam particulam modo addere, modo omittere solitus est. Et quidem addidit XXVII. 46. 'Multorum eo inclinant sententiæ, ut tempus pugnæ differretur.' Omittit I. 24. 'Hos ut sequar, inclinat animus.' VII. 9. 'Magis, ut belli Gallici caussa dictatorem creatum arbitrer, inclinat animus.' Verius itaque est, ut codd. sequamur. Argumentum, quo Doujatius vulgatum probat, additam particulam *eo* sententiam magis perspicuam reddere, placere nequit: nisi quis similiter, aut omnibus aut melioribus Mss. invitis, probanda putaret omnia librariorum glossemata, quibus, quæcumque obscuriora putabant, interpolare non dubitarunt. Præterea *singulæne cohortes, an universæ* paullo ante Lov. 2. Harl. et Ber. a m. sec.

CAP. XXVI. § 1 *Consilium de iis Karthagine erat*] Omnes Gall. *Carthagini.* Notatum dudum eruditis in Plauti Casina in Prol. vs. 71. 'At ego aio hoc fieri in Græcia et Carthagini.' Noster XXXI. 11. 'Magnam partem eorum palam Carthagini obversari dici.' Servius ad Æn. IV. 224. 'Ty-

ria Carthagine qui nunc Exspectat:' Carthagine, pro Carthagini, et pro adverbio in loco, de loco posuit.' Quod si cogitassent viri docti, non negassent, puto *Carthaginiensis* analogia carere. Est enim id conceptum quasi ab 'Carthagini,' non 'Carthagine:' notum autem *i* longum in hujusmodi ἐθνικῶν formatione non semper elidi. Sic Latinus, Latini, Latiniensis. Cicero de Haruspicum Responsis cap. 10. 'Quod in agro Latiniensi auditus est strepitus cum fremitu.' Aventinus, Aventini, Aventiniensis. Valerius Maximus l. VII. c. 3. 'Quisquis eam Aventiniensi Dianæ immolasset.' Sic Carthagini, Carthaginiensis. Neque vero, qui *Carthaginiensium* scribunt, id tantum faciunt Ennii auctoritate suffulti, ut ait vir doctus ad Curtium, sed imprimis Columnæ Rostratæ bello Punico primo a Duellio consule structæ, sed antiquissimorum codicum, inter quos insignis ille Puteaneus, et quisquis vetustior, sed Prisciani, qui plures lapides integrioresque libros oculis usurpavit, et ejusdem analogiæ aliud exemplum dat in voce 'Crotoniensis.' Quod confirmant codd. Liviani XXIX. 36. et lib. XXII. extremo. *J. F. Gron.* *Carthaginensis* probant Scaliger ad Priap. carm. 32. Vossius de Art.. Gramm. I. 43. et Freinsh. in Ind. Curtiano, voce 'Carthago.' Contra *Carthaginiensis* Politian. Ep. V. 3. Rivius ad Sall. Jug. c. 5. Aldus in Orthogr. et Borrich. in Cogitat. de Ling. Lat. ubi fere eadem omnia, quæ hic apud Gronovium, leguntur. Et hoc sine dubio verius est. *Duker.* *Carthagini* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. aliique, cum Hearnii L. 1. et N. Vide Gronov. ad Senec. Contr. I. 1. et quæ notavi ad Liv. XXVII. 5, § 11. XXX. 44. § 4. XXXI. 11. § 7. ad Epit. Liv. l. XXVIII. l. XLVIII. et l. XLIX. Simili modo *Lacedæmoni*, pro *Lacedæmone*, quidam codd. præferunt XXXV. 35. § 1. Eorum, qui *Karthaginiensis* scribunt, numerum augent Sigon. ad Epit. Liv. l. XIV. Cortius ad Sall. Catil. c. 51. § 6. et viri docti ad Front. I. 2. 3. Ejusdem analogiæ est 'Viboniensis,' de quo vide ad XXI. 51. § 4.

§ 2 *Certabantque sententiis*] Omnes mei *certabaturque;* neque aliter etiam Hearnii L. 1. et N. cum edd. antiqq. usque ad Modium, qui operarum errore dedit *certabanturque.* Ejus loco deinde Gruterus in ed. ultima substituit *certabantque,* quod recentiores omnes servarunt. Verum, quum etiam Put. *certabaturque* præferre ex Sallier. didicerim, non dubitavi quin hanc lectionem reciperem.

Haud plus, quam quinque et triginta] Polyb. XI. 20. Οὗτοι δὲ ἦσαν εἰς πέντε καὶ τριάκοντα τὸν ἀριθμόν. *Sigon.*

§ 3 *Ut, unde orta culpa esset*] Pal. 1. *ut, unde culpa esset orta, ibi pœna consisteret: ad multitudinem satis esse castigationem.* Gebh. Pariter inveni in Voss. Lov. quinque, Harleian. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Frob. 1535. *Ut, unde culpa orta esset* Flor.

§ 4 *Consilio dimisso*] Ita, pro *Concilio dimisso,* legendum monet J. F. Gronov. ad XLIV. 2. § 5. idque recepit Jac. Gronov. Recte. Neque aliter est in Flor. et, uno tantum vel altero excepto, plerisque reliquis codd. meis. Similiter etiam edd. Rom. 1472. ac Parm.

Expeditio adversus Mandonium Indibilemque, &c.] Polyb. ibid. Τῷ δὲ μεθ' ἑαυτοῦ στρατοπέδῳ παρήγγειλε πρὸς ἡμερῶν τριῶν ἐφόδια παρασκευάζεσθαι εἰς πλείω χρόνον ὡς ἐπὶ τὸν 'Ανδοβάλην πορευομένῳ. *Sigon.*

Et cibaria dierum aliquot parare jubentur] Pal. 1. *et cibaria eorum aliquot.* Pal. 2. omittit τὸ *et.* Pal. 3. quoque *et* præciso, *cibaria dierum aliquot parari jubetur.* Gebh. Τὸ *et* exsulat etiam a Lov. 3. Deinde *cibaria eorum aliquot* Flor. Cant. Voss. et Lov. 1. 2. Tum *parari jubentur* Lov. 3. ac 4.

§ 5. *Tribunis septem, qui et antea Sucronem, &c.*] Polyb. ibid. Τοῖς μὲν χιλιάρχοις τοῖς πρεσβεύσασι συνέταξε δι' ἀποῤῥήτων ὁ Πόπλιος ἀπαντᾷν τοῖς ἀποστάταις· καὶ διελομένους, ἕκαστον πέντε τῶν ἀρχηγῶν τῆς στάσεως εὐθέως κατὰ τὴν ἀπάντησιν φιλανθρωπεῖν, καὶ καλεῖν ἐφ' αὐτοὺς, μάλιστα μὲν πρὸς κατασκήνωσιν· εἰ δ' ἂν μὴ δύνωνται τοῦτο, πρός γε δεῖπνον, καὶ τοιαύτην συνουσίαν. *Sigon.* Pall. continent *ad Sucronem.* Gebh. Vox *septem* deest in Hearnii D. Deinde *ante ad Sucronem* Lov. 4. *antea ad Sucronem* Gaertn.

Quina nomina principum seditionis edita sunt] Quidam *quina* pro quinque positum existimant. At ego existimo, cum tribuni septem iis obviam missi fuerant, et nocentium xxxv. ut ipse paulo ante fatetur author, intelligendum non quinque in universum, sed singulis quinque, hoc est septies quinque, qui efficiunt xxxv. *Glar.*

§ 7. *Haud procul jam Karthagine aberant*] Pal. 3. *Haud procul ab Carthagine erant.* Reliqui duo codd. ignorant *jam.* Gebh.

Cum M. Silano in Lacetanos proficisci] *Cum Silano* Ber. et edd. Aldina priores: *cum M. L. Silano* Lov. 3. *cum Lælio Silano* Gaertn. *cum Lælio Silanoque* Rec. et Hearnii D. quomodo etiam Sigonius edidit; quem recte omnes deseruerunt.

Non metu modo omni, qui tacitus incidebat animis] Put. Reg. Men. Voss. τὸ *modo* ignorant: dein omnes Gall. et Pall. *insidebat.* J. F. Gron. Supra x. 41. 'Potentior alius metus insidens pectoribus.' *Duk. Non modo metu omni* Lov. 5. *non metu omni,* omissa vocula modo, Lov. 1. 2. Hearnii L. 1. N. et omnes codd. Crevierii, qui tamen eam necessariam judicat. Verum, *non, sed etiam* pro 'non modo sed etiam' poni, vidimus ad c. 11. § 14. eodemque sensu etiam 'non, sed' poni, docuit Cortius ad Sall. Jug. c. 14. § 23. *Insidebat* autem non tantum omnes codd. mei, et Oxonn. Hearnii, sed etiam edd. antiquiores, pro quo *incidebat* primum Lugduni 1553. mox Paris. 1573. datum est: id autem recentiores servarunt usque ad Gronov. Solent autem verba 'insidere' et 'incidere,' vel ob minus distinctam verba præeuntis pronunciationem, vel aliam ob caussam, inter se confundi. Vide ad III. 2. § 3. Salmas. ad Solin. p. 128. et Harduin. ad Plin. x. 23. p. 586.

Sed licentiam ingentem fecit] Scripsimus *sed lætitiam ing. fecit.* Rhenan. Pro *lætitiam,* quidam *licentiam* reposuere, non recte, ut puto. Ceterum, quæ sequuntur verba, obscura sunt. Puto autem de Syllano intelligi, quem sperabant milites magis in ipsorum fore potestate, quam se in illius. *Glar. Licentiam* etiam Gaertn. cum plerisque edd. antiqq. Sed recte *lætitiam* præferunt reliqui scripti cum edd. Ven. 1498. Mediol. 1505. Asc. 1513. et Mog. Quum autem deinde Aldus *licentiam* revocasset, Rhenanus alteram lectionem præferendam esse non sine caussa monuit. Verba autem seqq. non de Silano, ut Glareanus existimat, sed de Scipione, intelligenda esse, ipsa ratio docet. Quum enim omnis exercitus, qui Karthagine substiterat, postero die cum M. Silano in Lacetanos profecturus esset, hinc milites seditiosi, modo adventantes, Scipionem magis solum habituri, quam ipsi in potestate ejus futuri erant. Vox *futuri* in sequentibus deest in Flor.

§ 9 *Sub ipsa profectione alterius exercitus venissent; corpora curent*] Scripsimus *sub ipsam profectionem,* et *corpora curant.* Nam et hæc postrema clausula a superioribus pendet, quem admodum nos distinxinius. *Rhenan. Sub ipsa profectione* in uno tantum vidi Lov. 3. Reliqui, consentientibus edd. Rom. 1472. et Parm. recte cum Rhenano *sub ipsam profectionem.* Ita § præc. recte Aldus edidit *Sub occa-*

sum solis, concinentibus plerisque scriptis, nisi quod Lovel. 1. Berol. Gaertn. et Hav. perperam legant *Sub occasu*, ut priores omnes præferunt edd. Vide ad II. 55. § 1. Deinde *corpora curent* Voss. Lovel. 1. 2. 3. 5. Ber. et Gaertn. *corpora curarent* Hav. Sed bene iterum Rhenan. *curant*, quod simul cum ejus distinctione recepi. In edd. Gronovianis et quibusdam aliis ita distinguebatur: *viderunt, excepti serm. de ind. compositis: lætum opp. adv. eorum imp. esse, quod sub ipsam profectionem alt. ex. venissent; corpora curant.*

§ 10 *Per idoneos homines inducti in hospitia*] Omnes *perducti*. J. F. Gron. *Inducti* Ber. et Gaertn. *producti* Lov. 3. Reliqui mei cum omnibus Hearnii Oxonn. *perducti*.

§ 11 *Exercitus, cujus simulabatur iter*] Legendum *cui simulabatur iter*, id est, a quo. *Rhenan. Cui simulabatur* Rhenanus: at nostri omnes *cujus*. J. F. Gron. *Cujus* etiam omnes nostri, et Oxonn. Hearnii. Mox *ne quis egrederetur* Ber. et typis descripti ante Aldum: *ne quis urbem egrederetur* Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. et Gaertn. quomodo etiam Victor. apud Crevier. præfert, et se in Pall. invenisse testatur Gebh. ad XXIII. 16. § 10. Vide quæ ibi dicta sunt. Sed optimi meorum vulgatum tuentur, quos relinquere religio est.

§ 12 *Territuri subclamationibus, concurrerunt. Simul et imperator in tribunal adscendit*] Reposuimus *concurrunt*: item *in tribunal conscendit*. Rhenan. *Concurrerunt* unus meorum servat Harl. reliqui cum omnibus, præter solam Froben. 1531. editionibus Rhenani sententiæ subscribunt. Similiter unus Hearnii D. Rhenano *conscendit* emendanti consentit. Reliqui Oxonn. cum omnibus meis *ascendit*. J. F. Gronov. edidit *escendit*, et quidem secutus est optimum Put. ut testatur ad II. 28. § 8. Miror itaque, Clericum, qui se adcuratissime Livium ad mentem J. F. Gronovii editurum professus est, hic, deserto Gronovio, priorem lectionem *adscendit* restituisse, et tamen factæ mutationis lectorem non monuisse. Voces *in tribunal* desunt in edd. ante Aldum.

§ 13 *Reducti armati a portis inermi se concioni, &c.*] Polyb. XI. 25. πρὸς μὲν τοὺς ἐπὶ τῶν πυλῶν χιλιάρχους ὁ Πόπλιος διεπέμψατο, κελεύων αὐτοὺς ἄγειν τοὺς στρατιώτας ἐν τοῖς ὅπλοις, καὶ περιστῆναι τὴν ἐκκλησίαν. *Sigon.*

§ 14 *Nihil æque eos terruit, quam præter spem robur et color imperatoris*] Polybius ibid. κἄπειτα παρὰ τὴν προσδοκίαν αἰφνιδίως ἐῤῥωμένον θεασάμενοι κατὰ τὴν ἐπίφασιν κατεπλάγησαν. *Sigon. Rubor et color*, transpositis literis, pro *robur*, Voss. Lov. 1. 2. 5. Ber. Gaertn. Hav. et Flor. a m. sec. quum *robor* a manu pr. scriptum fuisset.

Qualem ne in aciem quidem aiebant meminisse] Legendum *qualem ne in acie quidem*. Rhenan. In qua ed. Rhenanus *in aciem* repererit, nescio: certe nulla earum, quas consului, hanc lectionem præfert. Quæ proxime præcessit Rhenanum, Frobeniana a. 1531. etiam exhibuit *in acie;* omnes autem priores *ne acie quidem*, quod firmant Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Id autem probari potest ex illis quæ dicta sunt ad IX. 32. § 12. et mox cap. seq. § 8. Præterea perperam *agebant* Voss. et Lov. 1. Vide ad VIII. 33. § 23.

§ 15 *Donec nunciatum est*] *Denunciatum* Lov. 5. et Hearnii N. quomodo etiam codd. variant in Epit. Liv. l. XLVIII. Mox τὸ *jam* non agnoscunt Flor. Voss. Lovel. 2. 3. 4. 5. Harl. et Hav.

CAP. XXVII. § 1 *Numquam mihi defuturam orationem*] Summa hujus orationis expressa etiam a Polybio est XI. 26. *Sigon.*

§ 2 *Non quo verba umquam potius, quam res*] Ultima Gruteri ed. præfert *non quod verba*, idque proximæ servarunt, et habet etiam Lovel. 3. Ejus

loco deinde restituit Jac. Gronov. *non quo verba*, quomodo antea editum fuerat, et reliqui mei legendum clamant. Vide ad XXXIX. 13. § 2. Deinde *quam rem* Hav.

Adsueveram militaribus ingeniis] Cantabrigiæ legi *assueram*. Et mirum ni idem in aliis Mss. habeatur. Hic tamen silentium vidi. *Jac. Gron.* Ita ex meis legunt Flor. et Hav. ex Crevierii autem Mss. Put. et Reg. qui id eorum fide recte recepit. Vide ad IV. 45. § 4.

§ 3 *Apud vos quemadmodum loquar*] Put. Men. *ad vos*. J. F. Gron. Vulgatum superest in Lovel. 3. 4. Ber. et Hearnii L. 1. ac D. *Ad ut vos* legit Flor. *At ut ad vos* Lov. 2. et Hearnii N. *Ast ad vos* Voss. et Lov. 5. *At ad vos* Hav. *Ad vos* reliqui.

Quos nec quo nomine quidem adpellare debeam] Vet. lib. *ne quo*. Sigon. Pal. 1. *quos neque nomine quidem appellare debeam*. Gebh. Scripti *ne quo*, ut et Sigonius. *J. F. Gron.* *Ne quo* etiam Flor. et Gaertn. cum multis edd. usque ad Froben. qui a. 1535. *nec quo* dedit, consentientibus Voss. Lovel. 1. 5. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Sed vide ad I. 10. § 3. *Quos nec quo nomine adpellare debeam* est in Ber. *quos neque quo nomine quidem adpellare debeam* in Harl. et Hav.

§ 4 *Qui a patria vestra descivistis*] Illi *descistis*. J. F. Gron. *Descivistis* unus Ber. *descitis* Gaertn. *desistis* Lov. 5. et Hav. *descistis* reliqui mei, omnesque Hearnii Oxonn. Vide ad XXIV. 45. § 2.

§ 5 *Illergetes et Lacetani*] *Ilirgetes* Flor. Voss. et Harl. *Ilergetes* modo, modo *Illergetes* in vulgatis Livii edd. scribuntur: sed prius verum esse, ex vestigiis optimorum codd. patet. Vide etiam ad XXI. 22. § 3. Tum *aut Lacetani* Flor. Voss. Lov. 2. 3. Harl. Gaertn. et Hav. An voluerunt *ac Lacetani?*

Ad Umbrum Atrium et Calenum Albinum] *Albium*, ut supra. *Sigon.* *Ubrum Atrium* Flor. *Vibuum Atrium* Lov. 4. *Umbrium Atrium* plerique reliqui cum Hearnii L. 1. Male. Vide ad c. 24. § 13. *Albinum* operarum errore primus dedit Vascos. inde reliqui habuerunt.

§ 6 *Amentiam esse. Libenter credam*] Malim distinguere: *paucorum eum furorem atque amentiam esse libenter credam negantibus*, scilicet de vobis omnibus. *J. F. Gronov.* Perionium, qui conciones Livianas edidit, similiter olim interpunxisse, Hearne monuit. Hanc distinctionem recepi; et ita sensus est: negantibus vos id omnes fecisse aut factum voluisse, libenter credam, esse eum paucorum furorem atque amentiam. Sed et vulgatæ interpunctioni sua inest elegantia. Ea si placet, *Negate* resolvendum est in 'dicite non,' ex quibus solum *dicite* repetendum erit ad posterius membrum 'paucorum eum furorem atque amentiam esse.' Vide ad XXXIX. 15. § 11.

§ 7 *Nisi tacta tractataque sanari non possunt*] *Tacta atque tractata* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Gaertn. et Haverk. Deinde *sanari nequeunt* Ber.

§ 8 *Nullum locum tota provincia*] Vet. lib. *in tota*. Sigon. Τὸ *in* Sigonius adjecit. Mss. non admittunt. *J. F. Gron.* Nullus etiam meorum præpositionem admittit: neque ea etiam necessaria videtur. Vide ad cap. præc. § 14. At omnia hæc verba exsulant a Flor. Cant. Voss. Lovel. 1. Harl. Hav. et Hearnii L. 1. Præterea mox *nullos homines credebam esse, ubi visa esset sic mea* Flor. *nullos homines credebam esse, ubi vita esset sic mea* Cant. et Harl. *nullos homines credebam esse, ubi vita esset sicut mea* Voss. et Lov. 1. *nullos homines rebelles credebam esse, invidia mei* Hav. neque dissentit Hafn. nisi quod *in invidia mei* legat: *nullos homines rebelles credebam esse, ubi vita invisa esset mea* Lov. 2.

§ 9 *In castris meis (en quantum me*

opinio fefellit !)] Antiq. ed. *In castris meis* (*heu quantum me opinio f.*) Pal. 1. *In castris en meis* (*quantum opinio fefellit ?*) Pal. 2. *In castris et meis q. o. f.* Gebh. Omnes Gall. et Pal. sincerior, *In castris en meis* (*quantum me opinio fefellit ?*) Cur transposuerunt ? Alius quoque Pal. *In castris et meis*, nempe eodem digitum intendens. *J. F. Gron.* *In castris en meis, quantum* etiam Voss. et alii, cum Hearnii Oxonn. *In castris meis, hem quantum* Hav. Deinde *quantum opinio fefellit* Flor. Voss. Lov. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav.

Fama mortis meæ non accepta solum, sed etiam exspectata est] Antiqua lectio *spectata est.* Expende num *sperata* legi possit. Nam sequitur cap. 29. 'Horret animus referre, quid crediderint homines, quid speraverint.' Hoc nimirum est, quod hic dicit *accepta* et *sperata*. Rhenanus. Pal. 3. *fama mortis meæ non excepta solum, sed et exspectata est.* Mihi placet, quod reperit in suo Rhenanus, *sed etiam spectata est*, de quo ego superius ad VII. 24. § 6. quod ille tamen depravat in *sperata*. Pal. 1. *sed etiam exspectata est vero : quod ego vulgari facinus per omnes velim.* Gebh. Hic iterum impegit Rhenanus, dum, quid sit 'exspectare mortem alicujus,' tamquam rem desiderabilem, non cogitat. Ex libro adfert *spectata*, et corrigit *sperata*. Terent. Ad. I. 2. 28. 'Sineres nunc facere, dum per ætatem licet, Potius quam ubi te exspectatum ejecisset foras.' Et eadem fabula V. 4. 20. 'Illum, ut vivat, optant, meam autem mortem exspectant.' Noster XL. 54. 'Et destituta senectus aliis exspectantibus suam mortem, aliis ne exspectantibus quidem.' Cic. in Paradox. 6. § 1. 'Si testamenta amicorum exspectas; aut ne exspectas quidem, at ipse supponis.' Rutilius Lupus de Figuris Sententiarum p. 2. 'Filius respondisset, non esse opus sæpe eadem oratione moneri, nec se patris mortem exspectare.' *J. F. Gronovius.* *Spectata* etiam Lov. 4. quod neque cum Gebhardo probandum, neque cum Rhenano in *sperata* mutandum puto, sed errori scribarum tribuo, qui *spectare* sæpissime pro *exspectare* dederunt. Vide ad XXX. 28. § 7. Pari infelicitate Freinshem. contra *exspectare*, pro *sperare*, Livio obtrudere conatum esse, notat Gronov. ad I. 47. § 2. qui recte hic vulgatum defendit. Supra I. 9. 'Quantoque adparatu tum sciebant aut poterant, concelebrant; ut rem claram exspectatamque facerent.' Præterea *famam sortis meæ* Flor. *fama sortis meæ* Voss. in contextu, (altera lectione *mortis* in margine adnotata) et Lov. 1. Vide ad IX. 19. § 11. *Fama fortis meæ* Lov. 5.

§ 10 *Exercitum meum mortem mihi optasse*] Τὸ *meum* non agnoscunt Flor. Voss. Lov. 1. 5. Harl. et Hav. Mox *nec multa juvaret* Flor. *nec vita juvaret* Harl. *nec multum juvaret vita* Hav.

§ 11 *Multitudo omnis, sicut natura maris, per se immobilis est, &c.*] Polybius planius hanc comparationem expressit XI. 27. Ταῦτα δ' ἐστὶ, διότι πᾶς ὄχλος εὐπαραλόγιστος ὑπάρχει, καὶ πρὸς πᾶν εὐάγωγος· ὅθεν ἀεὶ τὸ παραπλήσιον πάθος συμβαίνει περί τε τοὺς ὄχλους καὶ τὴν θάλατταν· καθάπερ γὰρ κἀκείνης ἡ μὲν ἰδία φύσις ἐστὶν ἀβλαβὴς τοῖς χρωμένοις καὶ στάσιμος· ὅταν δὲ εἰς αὐτὴν ἐμπέσῃ τὰ πνεύματα βίᾳ, τοιαύτη φαίνεται τοῖς χρωμένοις, οἷοί τινες ἂν ὦσιν οἱ κυκλοῦντες αὐτὴν ἄνεμοι, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὸ πλῆθος ἀεὶ καὶ φαίνεται γίγνεσθαι πρὸς τοὺς χρωμένους, οἵους ἂν ἔχοι προστάτας καὶ συμβούλους. *Sigon.* Pari fere similitudine utitur Liv. XXXVIII. 10. 'Vulgata similitudine mari tranquillo, quod ventis concitaretur, æquiparando multitudinem Ætolorum usus, quum in fide,' &c.

Ut venti et procellæ cient, ita aut tranquillum aut procellæ in vobis sunt, et caussa atque origo] Locus hic mire vitiatus est, etiam in exemplari scrip-

to. Variant in hoc tantum edd. vulgatæ, quod adverbium *ita* adjectum habent. Fide mihi, lector, hic, non te decipiam. Lege sic et distingue: *sed mult. omnis, sicut nat. maris, per se imm. est, ut venti et auræ cient, aut tranquilli aut procellosi. Et caussa in vobis atque origo om. fur. penes auct. est.* Porro genitivi *tranquilli* et *procellosi* referuntur ad *maris*, quod præcedit. *Rhen.* *Ut venti et auræ cient: ita aut tranquillum aut procellæ in vobis sunt: et caussa atque origo* edebatur olim: sic omnis scripta lectio, nulla differentia, nisi in levibus et memoratu indignis. Uti quod Put. *est et venti.* Pet. *sed et venti.* Eam sic, ut Medea Peliam, recoxit Rhenanus: *imm. est, ut venti et auræ cient, aut tranquilli aut procellosi: et caussa in vobis atque origo omnis fur. penes auct. est.* Miram licentiam, quum ipse fateatur, scriptum codicem suum tantum in hoc a vulgato divertere, quod τὸ *ita* non habeat. Nempe et hic una vacans syllaba primo ipsum decepit, postea omnes, qui crediderunt tam speciosæ pollicitationi. Scribe, τῷ *ut* deleto, *sed mult. omnis, sicut natura maris per se imm. est, venti et auræ cient: ita aut tranquillum aut procellæ in vobis sunt.* Sermo quidem elegantissimus, et scita brevitate. Omnis, inquit, multitudo est sicut natura maris; hæc per se est immobilis, venti et auræ id commovent turbulentumque reddunt, &c. Scilicet, quid esset *tranquillum*, non meminerant. Atqui Tertullianus vocat 'mare de tranquillo probum.' Terent. Phorm. IV. 4. 9. 'Qui te ad scopulum e tranquillo inferat.' Noster XXIV. 8. 'Non tranquillo navigamus, sed jam aliquot procellis submersi pœne sumus.' Lib. XXXVIII. c. 10. 'Insita gentis tranquillitate quiesse eos: posteaquam flare ab Asia Thoas et Dicæarchus cœpissent, tum illam tempestatem coortam, quæ ad Antiochum eos, sicut in scopulum, intulisset.' Cicero pro Cluent. c. 49. 'Ex quo intelligi potuit id, quod sæpe dictum est: ut mare, quod sua natura tranquillum sit, ventorum vi agitari atque turbari, sic et populum Romanum sua sponte esse placatum, hominum seditiosorum vocibus, ut violentissimis tempestatibus, concitari.' Herodotus VII. 16. Τάδε καὶ ἀμφότερα περιήκοντα ἀνθρώπων κακῶν ὁμιλίῃ σφάλλουσι. Καθάπερ τὴν πάντων χρησιμωτάτην ἀνθρώποισι θάλασσαν πνεύματά φασι ἀνέμων ἐμπίπτοντα, οὐ περιορᾷν φύσει τῇ ἑωϋτῆς χρῆσθαι. *J. F. Gron.* *Est, si et venti et auræ* Voss. et Lov. 1. 2. ac 4. *est et venientes auræ* Flor. *est si venti et auræ* Lov. 3. et Gaertn. *est, sed ut venti et auræ* Lov. 5. et Harl. unde juvari potest Crevierii conjectura, qui, quum in duobus *si et venti*, in uno *etsi venti* invenisset, fortasse legendum putabat *sed venti.* Præterea *tranquillitas* Lov. 2. *tranquilla* Lov. 3. 5. et Gaertn. *tranquilla vi* Lov. 4. insigniter interpolatus est Hav. *per se immobilis est, mobilis si veniens aura excitat: ita aut tranquillitas aut procellæ in vobis sunt: nam caussa atque origo.* Lectio Gronovii mihi præsertim placet. De voce 'tranquillum' vide ad III. 14. § 6.

§ 12 *Quin mihi ne hodie quidem*] Omnes Gall. et Voss. *Qui mihi ne hodie quidem.* J. F. Gron. Unus Ber. *Quin mihi:* unus etiam Gaertn. *Quo mihi.* Reliqui recte *Qui mihi*, ut Gronov. restituit. Mox *progressi estis*, pro *sitis*, Hav.

Adversus auspicia, sub quibus militatis] Scripsimus *sub quibus militastis.* Rhenan. Pall. 1. 3. ac vetus ed. *militatis.* Gebh. Optimi *militatis.* J. F. Gronov. *Militatis* etiam omnes mei. Recte. Non enim *militaverant*, sed adhuc *militabant.* Mox *summi imperatoris majestatem*, pro *summi imperii*, Lov. 5.

§ 13 *Credideritis: is denique ego sim*] Pal. 1. *credideritis: denique ego sum, cujus imperitia edere exercitum.* Gebh.

Omnes dicti *avide credideritis: denique ego sim.* Ut et duo Pall. et Voss. omisso τῷ *is.* Et absit sane. *J. F. Gron.* Voculam *is* servant Lov. 3. 4. 5. et Ber. *idemque ego sim*, haud multum abludens, legit Harl. Reliqui eamdem ignorant. Sed intercepta esse videtur ab ultima syllaba vocis præced. Per me igitur ne pereat elegans locutio *is ego sim*, quam inlustravit Burm. ad Nas. Met. VII. 43. ubi etiam vulgatum hoc loco defendit. Pari modo 'Ille ego sum,' quamvis paullo diverso sensu; de quo vide ad Silii IX. 128. Præterea *ego sum* Lov. 1. 5. Ber. a m. sec. et Hav. Deinde *cujus imperitia tædere exercitum* Harl. et Lov. 3. *cujus imperitiæ dere exercitum* Flor. *cujus imperitia edere exercitum* Voss. et Lov. 1. *sub cujus imperitia credere* Lov. 2. *cujus imperitia errare exercitum* Lov. 5. et Hav. *cujus imperitia perdere exercitum* Hafn.

§ 14 *Quid populus Romanus, cujus imperium, ablatum ab tribunis*] Reposuimus *quum imperium ablatum.* Nam sequitur 'quum eo ipso non contenti.' *Rhen.* *Cujus* Ber. *cui imperium* Harl. Reliqui *quum.* Præterea *Quid prætor quum imperium* Gaertn. Vide ad XXXI. 10. § 4.

§ 15 *Signum ab iis petitum est*] De signo sive tessera vide Lipsium ad Tacit. Ann. XIII. in Excurs. A. *Modius.*

In tribunali proconsulis Scipionis] Malim *in tribunali P. Scipionis.* Nam in veteribus libris passim est hæc menda. *Sigon.* Quod malit Sigonius, Put. et omnes cum Voss. Gall. *sederunt in tribunali P. Scipionis.* J. F. Gron. *Proconsulis Scipionis* primum datum vidi in ed. Froben. 1535. cui consentit Hearnii D. Priores excusi legerunt *proconsulis P. Scipionis*, adstipulante Ber. Reliqui Mss. mei, una cum Hearnii L. 1. et N. firmant Sigonii ac Gronov. emendationem *in tribunali P. Scipionis.* Literam prænominis *Publii*, *P.* sæpe in vocem *proconsul* abiisse, vidimus ad c. 16. § 14. Ceterum *pro tribunali* Rec.

Submovente eo incesserunt] Pal. 1. et vet. ed. *summoto incesserunt.* Pall. 2. et 3. *summoti incesserunt.* Gebhard. Iidem, et unus Pal. duo Flor. cum Barberino, *lictor apparuit: summoto incesserunt: fasces cum securibus prælati sunt.* Alludunt duo reliqui Pall. et duo alii Flor. *summoti incesserunt.* Jam ante diximus 'incedere summoto' notabili sermone esse incedere præeuntibus lictoribus, qui turbam obviam summoverent. Lapis apud Gruter. p. CXXIV. n. 1. LVCVM. DEAE DIAE. SVMMOTO. ADSCENDERVNT. Præivit hoc Lipsius Elect. I. 23. ubi lictorum munus illustrat. Ubi tamen et M. Senecam minus recte corrigere videtur in controversia, Sacerdos prostituta: 'Procedente hac lictor summovere videbitur: huic prætor via cedet: summum imperium, consules cedent tibi:' reponit ille *summovere jubebitur.* At ego lictorem non hic intelligo virginis, sed prætoris aut consulis, scribendumque existimo *lictor summovere vetabitur.* Hic est locus, qui ob oculos erat Salmasio scribenti Eucharist. parte priori c. 1. 'Submoto incedere magistratum' dicebant veteres, qui per turbam a lictoribus submotam incederet: quam locutionem olim Livio et Plinio restituimus. 'Per dimotum incedere' dixit Lactantius. Quod viri et rei causa libentissime adjeci. Plinii, credo, verba sunt VIII. 46. de Api bove: 'Cætero secretus, cum prorupit in cœtus, incedit summoto, grexque puerorum comitatur carmen honori ejus canentium.' Non enim *summotu lictorum*, aut *summoto strepitu lictorum.* Lactantii VI. 1. 'Stipati familiarum gregibus, per dimotum populum semper incedant.' *J. F. Gron.* Lectio a Gronovio rejecta, *submovente eo incesserunt*, in nullo cod. obvia fuit; quin etiam in nulla ed.

ante Ascensianam 1513. adparuit. Priores, quas vidi, habebant *submoto eo incesserunt ;* quomodo etiam legunt Lov. 2. Ber. Gaertn. et Hav. *submotis incesserunt* Lov. 5. *submoti incesserunt* Lov. 3. 4. et Hearnii D. *submoto incesserunt* Flor. Cant. Lov. 1. Harl. et Hearnii L. 1. ac N. id autem recte Gronov. probavit, qui de locutione 'submoto incedere' egit ad xxv. 3. § 16. Lapidem apud Gruter. pariter olim exposuit Guther. de Jur. Man. I. 4. docens *submoto* abverbialiter dici, ut 'optato ;' 'summoto adscendere' autem de illis, quibus lictores turbam submoventes adparent. Quæ explicatio præferenda est illi, quam dedit Gudius ad Phædri I. 25. Putat autem in lapide scriptum fuisse SVMMOTIO, sive per compendium SUMMOTO ; et 'summotio' adverbialiter poni pro summo otio, ut 'summopere,' 'maximopere :' indicari itaque, fratres Arvales leniter, non properanter, gravi et suspenso gradu, ut sacerdotes decebat, adscendisse. Quam interpretationem jam ante rejecit Burm. ad Petron. c. 51. p. 252. De locis Plinii et Lactantii a Salmasio obiter laudatis Gronovius ipsum a. 1644. antequam prima notar. in Liv. ed. prodiret, per literas consuluit. Vide Burmanni Syllog. Epist. tom. II. p. 607. Verum Salmasius, cujus responsum nondum editum est, ei satisfecisse non videtur, quia demum Gronov. Plinii et Lactantii verba in sec. ed. notar. produxit. In Plinio autem *submoto strepitu lictorum* conjecit Turneb. Adv. XXIV. 19. Verum *incedit submoto,* non *submotu lictorum,* vel *submoto strepitu lictorum,* legendum esse, docuit Salmas. ad Solin. p. 217. ubi quoque Lactantii locum memorat. *Submotu lictorum* tueri conatur Harduinus, et exponit 'submoventibus lictoribus.'

Fasces et secures prælatæ sunt] Vet. lib. *fasces cum securibus prælati sunt.* Sigon. Pal. 1. et vet. ed. *fasces cum securibus prælati sunt.* Gebh. Frobenius demum a. 1535. *fasces et secures prælatæ sunt* edidit, qued servat unus Rec. Edd. priores obferunt *fasces cum securibus prælati sunt :* quod, præter codd. a Gronovio ad verba præcedd. laudatos, firmant reliqui nostri.

§ 16 *Et fulmina jaci de cælo, et insuetos fœtus animalia edere, vos portenta esse putatis*] Pal. 2. *lapide pluere, et flumina jaci de cælo, &c. vos hæc portenta esse putatis.* Pal. 3. *et insuetos fœtus animales edere, voces portenta esse putatis.* Gebh. Non fuit portentum fulmina cadere de cœlo : unde enim alioqui caderent? sed loca fulminibus tangi, aut ea cadere, ut fortasse hic legendum *sereno.* Sic XXXI. 12. 'Priverni sereno per diem totum rubrum solem fuisse.' XXXVII. 3. 'Nursiæ sereno satis constabat nimbum ortum.' Dein Put. et Men. *animalis.* Pet. Pal. *animales.* Num *animantes?* Lucretius I. 819. 'eadem cœlum, mare, terras, flumina, solem Constituunt : eadem fruges, arbusta, animantis.' Cic. de Nat. Deor. II. 47. 'Animantium vero quanta varietas est? quanta vis, ut in suo quæque genere permaneant? quarum aliæ coriis tectæ sunt, aliæ villis vestitæ, aliæ spinis hirsutæ.' *J. F. Gronov.* Varro de Ling. Lat. VIII. p. 122. 'Id imperite reprehendunt, ut si quis reprehendat naturam, quod non uniusmodi finxerit animales omnes.' Alioqui 'animantes' habes apud Livium XXI. 30. 'Alpes quidem habitari, coli, gignere, atque alere animantes.' Et inde XLI. 18. 'animantium.' Plerumque tamen mavult *animali, animalium, animalibus* edere. *Jac. Gron.* Verum est, non aliunde, quam de cœlo, jaci fulmina. Sed, si ratio, ob quam viro summo hic suspecta fuerunt verba *de cœlo,* valet, dicendum est eadem omnibus locis scriptorum veterum, ubi quædam *de cœlo tacta* et *icta,* nempe 'fulmine,' fuisse dicuntur, super-

vacua esse: neque enim aliunde, quam *de cœlo*, tangi possunt. Et *jaci* cum effectu accipi potest, ita scilicet, ut loca hominesve iis tangantur; ut in Ovidio 'mittere' Trist. II. 33. 'Si, quoties peccant homines, sua fulmina mittat Juppiter.' *Duk.* *Fœtus animalium* Hav. *fœtus animalis* Harl. *fœtus animales* Gaertn. et Hearnii L. 1. Gronov. in pr. ed. nott. nihil mutabat. Quod verius putarem. Mox *tantum facinus ausi sint* Lov. 1. 2. et Voss. *tantum ausi facinus sint* Flor.

CAP. XXVIII. § 1 *Quamquam nullum scelus rationem habet*] Pal. 1. *habeat.* Gebh. Vide ad II. 4. § 7. Omnes tamen mei *habet*. Contra *nullam scelus rationem* Lov. 1. 5. et Harl. *nullam rationem scelus* Lov. 2. Mox *tamen in re nefaria*, omissa vocula *ut*, Harl.

§ 2 *Rhegium quondam in præsidium*] Hac de re dictum in Epitomen libri XII. *Sigon.*

Interfectis per scelus principibus civitatis] Pal. 2. *civitatis principibus:* Pal. tertio ablatum *τὸ civitatis* est. Gebh.

§ 3 *Tota legio, millia hominum quatuor, in foro Romano securi percussi sunt*] Scripsimus *in foro Romæ.* Rhenan. Pal. 3. continet *in foro securi percussi sunt*. Gebh. Epit. Liv. l. XV. 'Legio Campana securi percussa est.' Sed Casaub. ad Polyb. p. 124. e Polybio ostendit, diuturna obsidione numerum ad CCC. imminutum, et hos supplicio adfectos fuisse; Livium autem et alios tragica exaggeratione in ea re uti. *Duk.* *In foro Romæ* etiam omnes nostri. Præterea *in foro Romæ percussi sunt* Lov. 4.

§ 4 *Sed illi tamen non Atrium Umbrium semilixam*] Scripsimus *Atrium Umbrum*. Nec est in scripto codice *Sed illi tamen*, verum *Sed illi primum Atrium Umbrum*. Rhenanus. *Sed illi primum* etiam omnes mei. Tum recte *Atrium Umbrum*, quamvis plures legant *Umbrium*. Vide ad c. 24. § 13.

Sed Decium Jubellium] Pal. 1. *sed Jubellum*. Pal. 2. *sed D. Jubelium*. Pal. 3. *Sex. Bellium*. Gebh. *Sed Vibellium* Flor. et Lov. 4. *sed Jubellium* Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Ber. a m. sec. et Hav. *sed Jubilleum* Lov. 1. *sed Decium Mabellium* Gaertn. *sed Sex. Bellium* ed. Rom. princ. apud Hearnium, ut et apud me Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et Ven. 1495. et 1506. (nam periodus *Sed illi primum, &c. secuti sunt* deest in Rom. 1472. et Parm.) *sed D. Jubellium* edd. proximæ usque ad Aldum, qui *Decium* substituit. Vide Sigon. ad Epit. Liv. l. XII. Tum *tribunum militiæ* Voss. *tribunum milites* Gaertn. Per compendium scriptum fuerat *trib. mil.* id, quamvis facillimum et in Liv. ubivis obvium, hic tamen librarii illi adsequi non potuere. Similia vide ad IV. 57. § 9.

Nec cum Pyrrho, nec cum Samnitibus aut Lucanis] Est in scripto cod. *nec Samnitibus*. Subintelligitur *cum* præcedens, quare nos exemimus. *Rhen.* Vet. lib. *nec cum Samnitibus*. Sigon. Pal. 1. et vet. ed. *nec cum Pyrrho, nec cum Samnitibus*. Gebh. Omnes Gall. meliorque Pal. et Voss. *nec cum Pyrrho, nec cum Samnitibus aut Lucanis, hostibus populi Romani, se conjunxerunt*. J. F. Gron. Omnes mei etiam *nec cum Samnitibus*. Recte. Vide ad c. 8. § 3. Insuper *nec cum Lucanis* Ber. et edd. antiqq. usque ad Aldum, vulgatæ lectionis auctorem, quam se in tot codd. reperisse Gronovius testatur; mihi vero eadem in reliquis meis obvia fuit.

§ 5 *Cum Mandonio et Indibili consilia communicastis, et arma*] Inseruimus particulam *et*, *et consilia comm.*, *et arma consoc. fuistis*. Rhenanus. Vet. lib. *Vos cum Mandonio atque Indibili et consilia*. Sigon. Pal. 3. *et consilia comm., et arma consoc. fuistis*. Gebhardus. Illud *et*, quod viri docti inseruerunt, præferunt meorum Lov. 4. Gaertn. Rec. et Hav. Id autem hoc modo adhibitum sæpissime a librariis neglegi solet. Vide ad II. 44. § 3. Nihilominus rectius

hic omissum puto. Nam ignorant reliqui, et inter eos optimi codd.

§ 6 *Capuam, Tuscis veteribus cultoribus ademtam*] In volumine veteri tantum est *Tuscis veteribus*. Inter prælegendum vocabulum *cultoribus* aliquis superaddidit. *Rhen*. Vet. lib. *veteribus cultoribus ademptam*. Hac de re supra etiam diximus. *Sigon*. *Veteribus cultoribus* omnes: neque est vox postrema insitiva, ut Rhenanus velit. L. x. c. 2. 'Thuriæ redditæ veteri cultori.' *J. F. Gron*. *Etruscis*, pro *Tuscis*, Hearnii L. 1. sollemni scribarum commutatione. Vide ad II. 47. § 6. Hinc vocem *cultoribus* ignorant Harl. et Hearnii D. Verum eamdem reliquorum omnium, et meorum, et Oxonn. Hearnii, consensus Livio adserit. Supra VII. 38. 'Inibanturque consilia in hibernis eodem scelere adimendæ Campanis Capuæ, per quod illi eam antiquis cultoribus ademissent.' XXI. 52. 'Auxilium Romanorum terræ, ob nimiam cultorum fidem in Romanos laboranti, orant.' XXII. 31. 'Ac si insulis cultorum egentibus prædarentur.' XXXII. 13. 'Xyniæ simili metu a cultoribus desertæ sunt.' XLV. 30. 'Incolas quoque permultos, Gallos et Illyrios, inpigros cultores.' Et mox, 'Cultorum quoque ingenia terræ similia habet.' Mela I. 9. 'Cultores regionum multo aliter a ceteris agunt.' c. 19. 'Sindos in Sindonum finibus ab ipsis terrarum cultoribus condita est.' Vide ad IX. 13. § 7.

Mamertini in Sicilia Messanen] *Messenam* Put. ut Sallier. docuit: id volunt Flor. Cant. Voss. Lov. 1. et Harl. quorum scribæ, perperam distinctis et in voces divisis literis, *in Siciliam esse nam* dederunt. *Mesanam* Ber. *Messanam* Lov. 2. 3. 4. 5. Gaertn. Hav. Hearnii Oxonn. et edd. antiqq. Verum quum deinde Francofurtenses 1578. errore operarum dedissent *Messanem*, id mox Modius in *Messanen* mutavit; quod recentiores omnes servarunt, quum tamen in nullo cod. obcurrat, et Livius passim *Messana*, *Messanam* dicere solitus sit. Vide exempla XXI. 49. lib. XXIX. capp. 7. 8. 9. et alibi. Priscam igitur lectionem revocavi.

Sic tum Rhegium habituri perpetuam sedem erant] Est duntaxat in volumine veteri *sic Rhegium*. Rhenan. Pall. tres, et vet. ed. *perpetuam sedem*. Gebh. Sic quoque omnes, *non spem*. J. F. Gron. Vocula *tum*, a Rhenano expuncta, in nullo meorum superest, eamque demum inveni in ed. Ven. 1495. quum priores *sicut Rhegium* præferant: *perpetuam spem* errore operarum dedit Modius 1588. pro quo jam Dan. Heinsius apud Elzevir. *perpetuam sedem* substituit, quod non tantum priores edd. sed omnes etiam scripti tuentur. Supra c. 7. 'Urbe sua capta a Philippo, sedem eis Ætoli eam dederant.' Hav. exhibet *sic Rhegii habituri perpetuo sedem erant*. Sed 'Rhegium perpetuam sedem,' ut mox 'Sucronem domicilium.' Paullo post *Romanum* non adparet in Flor. Voss. Lov. 1. 2. et Harl.

§ 7 *Decedens confecta provincia*] *Discedens* Voss. Lov. 2. 5. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum, perpetuo librariorum errore. Vide ad II. 31. § 11. Propria autem est locutio 'decedere provincia.' Infra c. 32. 'Priusquam provincia decedat, opprimendos Ilergetes duxisse.' XXXVII. 7. 'Tradito consuli exercitu provincia decessit.' XXXIX. 3. 'Decedere provincia prætor jussus.' XLI. 10. 'Utrumque decedere provincia jussit.' Alibi dixit 'de provincia decedere.' Vide ad IV. 29. § 5. Mox *redieritis*, pro *rediretis*, Cant. Voss. Lov. 1. 3. 4. Harl. et Ber. a m. sec.

§ 8 *Sicut patriæ meique, ejeceratis animo*] Put. Men. Voss. *ejeceritis*. Et rectius puto: est enim non simplex adfirmatio Scipionis, sed occupatio, quam Rhetores vocant. Sit ita, horum quoque sitis obliti: quæ autem via? quis exitus erat consilii? *J. F. Gron*. *Ejeceritis* etiam Flor. Cant.

Harl. Hav. et Hearnii N. ac D. Mox *si non ad ultimum dementis* Hav.

§ 9 *Cum quo ego die uno Karthaginem cepi*] *Uno die* edd. quas vidi, antiquissimæ. Et ita Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. et Gaertn. Ejus loco reposuit Aldus *die uno*, concinentibus Flor. Cant. Harl. Hav. et aliis. Frobenius deinde 1535. dedit *die una*; cujus lectionem servarunt ceteri usque ad J. F. Gronov. qui, ut ad § seq. notat, ex Put. et Men. lectionem Aldinam revocavit. Et recte. Frobeniana enim in nullo mihi cod. obvia fuit. Et solet potius Livius 'dies unus,' quam 'una,' dicere. Supra II. 10. 'Agri quantum uno die circumaravit, datum.' VI. 25. 'Documento unus dies fuerat.' X. 17. 'Ut uno die vi atque armis urbem caperent.' XXIV. 13. 'Die uno Suessulam a Calibus contenderat.' lib. XXV. capp. 7. 16. 48. lib. XXXII. capp. 1. 22. aliisque locis. Vide ad VIII. 11. § 15. Et hæc ratio est, cur potius *una clade* cum Rhenano et Gronovio, quam *una die* cum Sigonio, legere malim XXX. 6. § 6.

Quatuor imperatores, quatuor exercitus Karthaginiensium fudi, fugavi, Hispania expuli] Asdrubales duos, Amilcaris et Gisgonis filios, Magonem Amilcaris, et Annonem, qui Asdrubali in Italiam profecto suffectus erat. *Sigon.* Pal. 2. *et Hispania expuli.* Gebh. Prima vox, teste Hearnio, abest ab ed. Rom. princ. duæ priores non reperiuntur in Flor. Lov. 1. 3. 5. Harl. Hav. et Hearnii N. sine dubio librariorum culpa ob vocis *quatuor* repetitionem omissæ. Vide ad IX. 11. § 11. *Quatuor duces et exercitus* legit Hearnii L. 1. *quatuor imperatores exercitus* Gaertn. et edd. Rom. 1472. Parm. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et Ven. 1495. At altera Ven. triennio recentior, vulgatum prima recte exhibuit. Vide ad c. 25. § 6. Deinde *fudi* et *Hispania* exsulant a Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Hav. et Hearnii N. ex quibus insuper Lov. 2. *expulique*. Male. Sæpissime 'fundere' et 'fugare' junguntur. Vide ad XXXVIII. 53. § 2. *Fudi, fugavi, expuli* Flor. Cant. et Lov. 4. *fudi, fugavi, et Hispania expuli* Ber. et Gaertn. Solet Livius duo vel plura verba sine copula jungere. Supra VIII. 33. 'Si fusus, fugatus, castris exutus fuisset.' XXVII. 43. 'Ut legionem a Capua Romam arcessant, delectum Romæ habeant, exercitum urbanum ad Narniam hosti obponant.' Vide ad IX. 22. § 6.

Majoris certe omnes pretii, quam Albius et Umbrius sunt] Hic Scipio blanditur militibus, timens eos scilicet. Locus mendo non caret. Archetypon habet *minoris certe omnes pretii.* Porro nihil dubito, legendum hic esse *Albius et Atrius*, non *Umbrius*, quemadmodum dixit c. 27. 'In prætorio tetenderunt Albius et Atrius.' Sunt enim propria nomina 'Albius' et 'Atrius,' quæ conjunguntur: 'Calenus' et 'Umber' cognomina. *Rhenan.* Ut Rhenani liber, omnes Gall. et Pall. præter unum et alterum: *minoris certe omnes pretii, quam Albius et Atrius sunt, quibus vos subjecistis.* Sane *minoris* genuinum puto, non *majoris*. Deprimit enim eos in comparatione cum reliquo exercitu, quicum se Novam Carthaginem *die uno* (sic enim Put. et Men.) cepisse, quicum quatuor imperatores, quatuor exercitus hostium fudisse, fugasse, Hispania expulisse dixerat. Minoris autem pretii erant suo ipsorum judicio, quippe qui Calenum et Umbrium, tamquam præstantiores, sibi præposuerant. Qui vero illi? semilixæ, ut antea eos vocaverat. Nullo igitur genere cum cætero exercitu comparabiles evincit, quod voluerat. *J. F. Gron.* *Majoris* superest in Lov. 1. 3. 5. Ber. Gaertn. et Hearnii N. Ceteri nostri cum ejusdem Hearnii L. 1. et N. recte *minoris*. Optime etiam Rhenanus *Albius et Atrius*. Verum vix aut

nostri, aut Oxonn. Hearnii adsentiuntur. Priscam enim scripturam *Albius et Umbrius* servant Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. *Albius et Umbrus* Lov. 4. *Albius et Umber* Rec. et Hearnii D.

§ 10 *Amolior et amoveo nomen meum*] *A meliore tamen moveo* Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. et Hav. Mox *vobis violatus sim*, omissa præpositione, Flor. Voss. et Lov. 5. Vide ad VI. 11. § 4. *Vobis violatus sum* Lov. 1. 2. Harl. et Hav. Τὰ *a vobis* desunt in Hearnii N.

§ 11 *Ne istud Jupiter optimus maximus sinat*] Germanam Livii lectionem archetypon Spirense continet, *ne istuc Jupiter optimus maximus sierit*, quam et nos in contextu restituimus, cum ob singularem elegantiam, tum ob vetustatem. Nam si quippiam in tota oratione Scipionis verborum est, quibus ipse fuerit usus, fortassis hæc clausula est, quam usurpavit alicunde Scipio, Livius ex annalibus aut aliquo vetusto scriptore retulit. Porro dictum est *istuc* pro *istud*, et *sierit* pro *siverit* a 'sino.' Crassus aliquis id non intelligens vertit in *sinat*. *Rhenan.* Put. *ne istuc Jupiter optimus maximus sirit*, ut editum ad I. 32. *J. F. Gron.* *Sinat* servant Lov. 2. 3. 5. Ber. Hafn. Gaertn. et Hearnii Oxonn. idque voluerunt Voss. et Lov. 1. 4. qui *finiat* præferunt. Proxime veram scripturam *sinit* Flor. Cant. Harl. et Hav. Puto enim recte Gronov. emendasse *sirit*, quomodo præferunt Exc. Pithœi, Salvinius ad marginem Livii conjecit, et ante eum ac Gron. legendum monuit Gebhard. ad Liv. I. 32. § 7. ubi plura vide. Præterea *ne istud* servant Lov. 5. et Ber. *nec istud* Voss. et Lov. 3. *nec illud* Lov. 2. *ne id* Hearnii N. *nec Jupiter*, media voce omissa, Gaertn. Sed reliqui recte *ne istuc*. Paullo ante *mecum exspiraturum imperium populi Romani* Hearnii N. quod ex sequentibus perperam hic repetitum est, quum prius sollemni errore librariorum *R. P.* seu *respublica*, abiisset in *P. R.* sive *populus Romanus*. Lov. 3. in contextu habet *mecum est peritura respublica*. Insuper *casurum Romanum imperium erat* Lov. 2. *casurum imperium erat* excusi Aldo antiquiores.

Auspicato Diis auctoribus condita] Pall. 1. 2. et vet. ed. *Dis ductoribus*. Gebh. Ita et Flor. Voss. Lov. 2. 4. Ber. Gaertn. et Hav. cum edd. Rom. 1472. ac Parm. Interdum ita lapsi sunt scribæ. Vide ad IV. 26. § 6. XXI. 10. § 6. et Bentl. ad Horat. III. 3. 65.

§ 12 *Flaminio, Paullo A. Graccho*] *A.* neque ratione, neque consuetudine pluribus Livianis exemplaribus scriptum pro *Æmylio* reperio: nam secundum nomen totum scribitur, prætereaque prima diphthongum habente. *Sabell.* *Æmilio* non est in veteri codice: quare et nos dispunximus. Simplicia nomina sunt *Flaminio, Paulo, Graccho*. Rhenan. *Æmilio* vel, ut ante Sabellicum legebatur, *A.* in nullo meorum vidi: quid tamen ei inserendo occasionem dederit, intellexi ex vitiosa Lov. 5. scriptura *Flaminio, P. aulo Greco*. Omnia autem tria hæc vocabula desunt in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Hav. et Hearnii L. 1. ac N.

M. Marcello, T. Quinctio Crispino, C. Fulvio] *Cn. Fulvio* legendum. Et intelligit de Cn. Fulvio Centimalo, qui anno octavo hujus belli consul fuit, ut ad finem lib. XXV. habetur, deinde vero proconsul occiditur ab Hannibale ad Herdoniam, ut ab initio libri XXVII. narratum est. Vicerat alium etiam Cn. Fulvium Hannibal, ut XXV. 20. ante dictum: at is effugerat cladem, non item populi judicium, ut lib. XXVI. ab initio. Verum Scipio hic de occisis loquitur. *Glarean.* Vet. lib. *T. Crispino*: quod probo, ut et hic duobus nominibus afficiatur. *Sigon.* Pal. 2. omittit præ-

nomen Marcelli, et Pal. 3. Crispini. *Gebh.* Prænomen Marcelli exsulat ab Hearnii N. Voces *M. Marcello* a Ber. Deinde *P. Quintio Crispino* legunt Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hearnii L. 1. ac N. Quod, quamvis mendosum sit, firmat tamen reliquorum codicum lectionem, qui vocem *Quinctio* a Sigonio ejectam defendunt. Mox Fulvii prænomen abest ab Hearnii N. cujus loco *C.* vel *Gaio* legunt Lov. 5. Ber. et Gaertn. cum nonnullis edd. antiquis. De quo errore vide ad VII. 3. § 3.

Tot tam præclaris imperatoribus] Scripsimus *tot tam claris imp.* Rhen. Pall. 1. 2. et vet. ed. *tot tam præclaris imp.* Gebh. Omnes Gall. duo Pall. Voss. *tot tam præclaris.* Cic. Agrar. II. 33. 'in tam illustri imperio et tam præclara populi Romani disciplina.' *J. F. Gron.* Lectioni, quam male Rhenanus sustulit, non modo opem ferunt Gebhardi et Gronovii codd. sed et mei tantum non omnes, cum Hearnii L. 1. N. et illis quos Crevier. consuluit. Eam itaque, tot testium fide et consensu nisam, in contextum revocavi. Mox alio ordine dictionum *superstes est eritque populus Romanus* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. et Gaertn. *superstes est eritque publica res* Hav. *superstes est eritque respublica* Ber. et edd. ante Aldum. Vide de hoc errore ad IX. 26. § 8.

Meo unius funere elata respublica esset] Reposuimus ad fidem exemplaris scripti *meo unius funere elata populi Romani esset respublica.* Tametsi illic mendose *elati*, non *elata*, legitur. *Rhenan.* *Mei unius funere* Hav. Male. Vide ad VII. 40. § 9. Tum *elata respublica esset* legunt Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. et Hav. *elata populi Romani respublica esset* Ber. et edd. ante Aldum, qui primus voces *populi Romani* expunxit. Forte scriptum fuerat breviter *elata P. R. R. P. esset.* Quum autem non intelligerent scribæ, quid his literis indicaretur, duas priores ejecerunt. Vide ad XXII. 10. § 2. et c. 53. § 10. De formula autem 'populi Romani respublica' vide ad locum priorem.

§ 13 *Septimium Martium*] *Septimum Marcium*, ut supra. *Sigon.* *Septimium Marcium* Flor. Lov. 2. 3. et Ber. quod Put. et hic, et ubique præferre, testatur Gronov. in pr. ed. nott. ac servandum judicavit in pr. ed. nott. ad XXXII. 2. Sed vide ad XXV. 37. § 2. *Septimum*, quomodo legunt omnes typis exarati ante Ascens. qui a. 1513. *Septimium* dedit, hic cognomen esse, nisi legendum sit *Septimi F.* id est *Septimi filium*, judicat Oudend. ad Front. II. 10. 2.

§ 14 *L. Scipio frater meus, C. Lælius legati*] Ita ultima Grut. ed. quum antea legeretur *et C. Lælius.* Silent omnes recentiores, ac lectionem illam servant. Interim tamen et omnes mei, et Hearnii N. *et C. Lælius* exhibent; quod quum etiam in Put. superesse ex Sallier. didicerim, Livio restituere non dubitavi. Ceterum hic locus in memoriam mihi revocat illum, quem supra in Epit. hujus libri in princ. habuimus, ubi Dukerus recte observat, perperam M. Silanum Scipionis legatum vocari. Quum autem ex hoc loco constet, L. Scipionem fratrem et C. Lælium P. Scipionis legatos fuisse, adsentior Joh. Alex. Roëllio, ibidem vocum transpositione legendum censenti, *Res in Hispania prospere gestæ a Silano, et ab Scipionis legato L. Scipione fratre:* vel *Res in Hispania prospere gestæ a Silano, et ab L. Scipione fratre, Scipionis legato:* vel *et ab L. Scipione, fratris Scipionis legato.*

§ 15 *Arma contra patriam, contra cives vestros ferretis*] Vet. lib. *arma tamen Pœnis contra patriam:* quod probo. *Sigon.* Pal. 1. *arma compinxit patriam contra cives vestros ferretis.* Reliqui libri omnes rejiciunt illud *Pœnis*, Sigonio invectum et probatum. *Gebh.* *Arma tamen Pœnis contra patriam* Si-

gonius. Put. et Pet. antiquior *arma conpinxit patriam.* Men. *compunxit.* Pal. Voss. *compinxit.* Alter Pet. duo Pall. et Reg. ut prius vulgo, *arma contra patriam.* Scribe, *quibus si omnibus superiores essetis, arma impia in patriam, contra cives vestros, ferretis?* Particula *tamen* est ex illis auxiliaribus additamentis hominum Liviani stili minus peritorum, qualia multa ejecimus. *J. F. Gron.* *Arma contra patriam, contra cives* Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hearnii D. *arma compinxit patriam* Lov. 1. et Hearnii N. *arma conpinxit patriam* Flor. *arma cum Pœnis contra patriam* Hav. et, nisi excerpta fallant, Cant. Lectio, quam Sigonius probavit, recte Gronovio displicuit. Certe τὸ *tamen* in nullo meorum inveni. De vocula illa perperam contextui Liviano inserta vide ad XXII. 44. § 7. Ipse Gronov. in pr. ed. nott. *arma cum Pœnis contra patriam* scribendum conjecit, eamque lectionem, quæ a quonam mutata sit, se nescire Crevierius fatetur, in contextum recepit; et tamen servavit, licet postea sec. ed. conjecturam mutarit. Eamdem superesse passus sum, quia unius vel alterius ex codd. meis testimonio confirmatur: id vero, quod ejus loco substituitur, in nullo superest. Mox *urbis Romanæ* Flor. a m. pr. Lov. 1. et Harl. *urbi Romanæ* Flor. a m. sec. Cant. Voss. Lov. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Rom. 1472. et Parm. quorum fide Livio reddidi. Vide ad Epit. Liv. l. XLIX.

CAP. XXIX. § 1 *Coriolanum quondam*] Liv. II. c. 39. et seqq. *Sigon.*

Ut iret ad obpugnandam patriam, impulit] Put. *ut irata ad oppugnandam.* Scribe, *ut ab ira ad oppugnandam patriam:* quam formulam, auctoribus Rhenano et Lipsio, jam sæpius Livio reddidimus. Vocem autem *ira* requiri, ex sequentibus patet: 'Vos qui dolor, quæ ira incitavit?' Nisi malis *exsilium ruere ad oppugnandum.* Cicero ad Att. VII. 4. de Cæsare: 'Quod si ruere cœperit, næ ego multa timeo, quæ non audeo scribere.' *J. F. Gron.* *Iret* deest in Voss. *ad oppugnandam iret patriam* legit Lov. 3. *irent ad oppugnandam patriam* Harl. *ire ad oppugnandam patriam* Gaertn. *iret ad oppugnandum patriam* Flor. Donjatius, si quid mutari necesse sit, scribendum conjicit *exsilium et ira ad oppugnandam patriam impulit.*

§ 2 *Vos qui dolor, quæ ira incitavit*] Corrupte Pal. 1. *qui dolore vitæ ira incitavit.* Gebh. Put. *qui doloræuitæ ira incitavit.* Cæteri Gall. unusque Pal. *qui dolore vitæ ira.* Scribe *qui dolor, aut quæ ira incitavit?* J. F. Gron. Inspicienti acrius codicem Puteanæum, unice videtur inde exsistere, *Vos qui dolor, quæ justa ira incitavit?* Et est hoc perpetuum in Livio epitheton. XXI. 44. 'Vos Carthaginienses, tum ob patriam, tum ob iram justissimam pugnaturos.' XXIII. 25. 'Quamquam stimulabat justa ira.' VI. 31. 'Quippe ab justo exercitu, justa ira facta.' *Jac. Gron.* Τὸ *Vos* deest in Cant. Flor. Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Hav. At insuper *qui dolere vitæ ira incitavit* Flor. et Cant. *qui dolore vitæ ira incitavit* Voss. et Hearnii L. 1. ac N. *quæ dolore vitæ ira incitavit* Hav. *qui dolor vitæ ita incitavit* Lov. 1. *qui dolore, quæ ira incitavit* Harl. *quis dolor, quæ ira incitavit* Lov. 4. Mox τὰ *cur nihil divinarum humanarumve rerum inviol. vobis esset* desunt in Hearnii D.

§ 4 *Quid crediderint homines, quid speraverint*] Pall. 2. et 3. *quid cred. homines, quid paraverint.* Gebh. Omnes mei stant pro recepta lectione.

Quid optaverint] Hæc clausula non est in libro vetusto. *Rhenan.* Eamdem tamen tuentur omnes mei.

Auferat omnia irrita oblivio, si potest] Vet. lib. *oblivio ista, si potest.* Sigon. Consentit unus Hav. at *oblivio est potest* Flor. et Lov. 1. Reliqui in hac parte nihil mutant. At in primis verbis *Auferant omnia irrita* Lov. 2.

Auferat omnia recens oblivio Lov. 5.

§ 5 *Tristem atrocemque vobis visam orationem meam*] Delevimus *meam:* nam statim sequitur *dicta mea*. Rhenan. *Visam orationem meam* quatuor egregii codd. *J. F. Gron.* Eamdem lectionem firmant Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. quorum fide restitui, quamvis etiam mox sequatur *dicta mea*. Vide ad I. 3. § 9.

Et me, quæ fecistis, pati æquum censetis: vos ne dici quidem omnia æquo animo ferretis] Scripsimus *et me ea, quæ fecistis*. Rhenan. Pal. 1. *et ea omnia quidem, quæ fecistis, vos ne dici æquo animo feritis?* Pal. 2. *et me omnia, quæ fecistis, pati æquum censetis, vos ne dici quidem æquo animo feretis?* Pal. 3. *et me, quæ egistis, pati æquum censetis*. Gebh. *Et me, quod fecistis* edd. ante Aldum, lectionis, quæ Rhenano displicuit, auctorem: *et me ea, quæ fecistis, vos ne dici quidem omnia æquo animo fertis* Put. ut ex Sallier. intellexi, Flor. et Cant. omissis vocibus *pati æquum censetis*, quæ in nullo meorum codicum supersunt, nisi in Ber. et Gaertn. nec tamen abesse possunt. Reliquorum varias adferre, tanti non videtur. Id tamen monendum, *ferretis* demum adparuisse in ed. Paris. 1573. pro quo priores dederunt *feretis*, quod superest in Lov. 2. Ber. Gaertn. et Hearnii Oxonn. *feratis* in Hav. *fertis*, præterquam in tribus codd. modo memoratis, etiam in Lov. 1. et Harl.

§ 7 *Et Atrius Umbrius*] Scripsimus *et Atrius Umber*. Rhenan. Et ita mei, præter Ber. Gaertn. et Hav. in quo *Umbrius*. Vide ad c. 25. § 13.

§ 8 *De nullis enim, quam de vobis, infestius aut inimicius consuluerunt*] Vet. lib. *iniquius consuluerunt*. Sigon. Pal. 3. et prisca ed. *inimicitius*. Pal. 2. *infestius aut immitius*. Gebh. Put. *inicius*. Scribe *inimicius:* quod et habent alii antiqui libri, et male Sigonius mutavit. Cic. in Verr. III. 13. 'Quis hunc audet dicere aratoribus infestum aut inimicum fuisse?' Et rursus c. 24. 'Iste cives Romanos? at nullis inimicior aut infestior fuit.' Sic XXXV. 12. 'Neque Boii, neque Hispani tam inimice infesti erant Romanis, quam Ætolorum gens.' Sæpius duas has voces confusas reperies, et alibi in Livio observavimus. Nisi malis *immitius*, ut in Pal. uno, et libris Mureti. *J. F. Gron.* *Inimicicius* Ber. et edd. principes, quod errore librariorum scriptum est pro *inimicius*. De quo vide ad II. 15. § 6. *imitius* Gaertn. *iniquius* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Hav. *initius* Flor. Voces 'inimicus' et 'iniquus' sæpius in Mss. commutari, ut Gronov. observat, verum est. Vide ad Livii Epit. l. XLIX. ipsum Gronov. ad Liv. XXXIII. 13. § 5. viros doctos ad Cic. ad Fam. XI. 27. Gruter. ad Cicer. ep. I. ad Brut. Corte ad Plinii Ep. V. 21. § 7. et Burm. ad Quinctil. Decl. VII. 4. Decl. CCCXIII. p. 619. et Declam. CCCXLII. p. 716. Verum etiam est, Cic. vocabula *infestus* et *inimicus* sæpe junxisse. Exemplis quæ laudata sunt, adde Cic. pro Quinct. c. 2. 'Quum ei summam per injuriam omnia inimica atque infesta fuerint.' in Verr. I. 5. 'Meminerit, se priore actione, clamore populi Romani infesto atque inimico excitatum, confessum esse.' Phil. X. 10. 'Inrupit in Galliam, quam sibi armis animisque infestam inimicamque cognovit.' Vide Cortium ad Sall. Catil. c. 19. § 1. An tamen hic *inimicius* legendum sit, admodum dubito. Nam non tantum longe plures codd. *iniquius* servant, verum eodem etiam ducunt optimi Put. vestigia, in quo *inicius* scriptum puto pro *iniquius*. Passim enim literæ *c* et *qu* commutantur. Vide ad IX. 2. § 15. Ex eo autem *initius*, pro *inicius*, iterum datum est in Flor. Præterea 'infestus' et 'iniquus' similiter apud Cic. junguntur in Verr. V. 55. 'Nunc animo te ini-

quissimo infestissimoque intuetur.' Paullo ante *sed leve etiam* Lov. 1. 2. et Hearnii N.

§ 9 *Simul omnium terror oculis auribusque est obfusus*] Mutilus locus hic erat. Nos reposuimus *simul omnium rerum terror oculis auribusque est offusus.* Neque enim significare vult Livius, omnium militum rebellium oculis terrorem offusum, sed simul omnium rerum terrorem objectum, puta crepitum gladiorum, vocem præconis citantis damnatos, sontium nudata corpora ac apparatum omnem supplicii simul expromptum, quemadmodum ipse mox exponit. *Rhenan.* *Omnium rerum terror* recte Pal. 1. solus. Reliqui *omnium terror oculis auribusque est effusus:* perperam. Legitimam lectionem primus restituit Rhenanus. *Gebh.* Τὸ *rerum* deest in Gaertn. Ber. a m. pr. et Lov. 5. a m. sec. Reliqui constanter agnoscunt.

§ 10 *Exercitus, qui corona concionem circumdederat, gladiis ad scuta concrepuit*] Polyb. XI. 28. *καὶ κύκλῳ μὲν οἱ στρατιῶται περιεστῶτες ἐν τοῖς ὅπλοις ἀπὸ παραγγέλματος, συνεψόφησαν ταῖς μαχαίραις τοὺς θυρεούς. Sigon.* *Gladiis ac scutis concrepavit* perperam Hav. *gladiis ac scutis* etiam Hafn. *gladiis ac scuta* Voss. Lov. 1. et Gaertn.

Nomina damnatorum in consilio] Ita J. F. Gronovius edidit, eamque lectionem veriorem esse docet ad XLIV. 2. § 5. Antea vulgabatur *in concilio,* probante uno Gaertn. Reliqui cum edd. Rom. 1472. ac Parm. consentiunt Gronovio, nisi quod *in concionem,* voce ex præcedentibus perperam repetita, legat Hav.

§ 11 *Deligati ad palum, virgis cæsi, et securi percussi, &c.*] Polyb. ibidem: *Ἅμα δὲ τούτοις δεδεμένοι γυμνοὶ οἱ τῆς στάσεως αἴτιοι γεγονότες εἰσήγοντο· τῷ δὲ πλήθει τοιοῦτον ὑπέστη δέος ὑπό τε τοῦ πέριξ φόβου καὶ τῶν κατὰ πρόσωπον δεινῶν, ὥστε τῶν μὲν μαστιγουμένων, τῶν δὲ πελεκιζομένων, μήτε τὴν ὄψιν ἀλλοιῶσαι, μήτε φωνὴν προέσθαι μηδένα, μένειν δὲ πάντας ἀχανεῖς ἐκπεπληγμένους πρὸς τὸ συμβαῖνον. Sigon.*

§ 12 *Tracti inde de medio omnes, purgatoque loco, &c.*] Polyb. ibidem: *Οἱ μὲν οὖν ἀρχηγοὶ τῶν κακῶν αἰκισθέντες εἵλκοντο διὰ μέσου ἀπηλλαγμένοι τοῦ ζῆν· οἱ δὲ λοιποὶ παρὰ μὲν τοῦ στρατηγοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἀρχόντων κατὰ κοινοῦ ἔλαβον τὰς πίστεις, ἐφ' ᾧ μηδένα μηδενὶ μνησικακήσειν· αὐτοὶ δὲ καθ' ἕνα προϊόντες ὤμνυον τοῖς χιλιάρχοις, ἦ μὴν πειθαρχήσειν τοῖς παραγγελλομένοις ὑπὸ τῶν ἀρχόντων, καὶ μηδὲν ὑπεναντίον φρονήσειν τῇ Ῥώμῃ.* Post desunt quædam apud Polybium. *Sigon.*

Citati milites nominatim apud tribunos militum in verba P. Scipionis jurarunt] Vide Lipsium de Milit. Rom. 1. 6. et Schel. ad Polyb. c. 1. *Duk.* *Juraverunt* Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. Gaertn. et edd. antiqq. Primus Frobenius 1535. substituit *jurarunt,* quod superest in Flor. Cant. Hav. aliisque, et etiam in Put. exstare adfirmavit Sallier. Mox *solutum est* Lov. 2. *persolutum est* Flor. Voss. Lov. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hearnii L. 1. N. et edd. antiqq. usque ad eamdem Frobenii: neque aliter in Put. legi, ex Sallier. didici. Male igitur Froben. 1535. τὸ *est* omisit. Mox *Hunc finem seditio militum exercitusque cœpta* Hearnii L. 1. Vox *cœpta* exsulabat ab ejusdem D.

CAP. XXX. § 1 *Hanno præfectus, a Magone missus a Gadibus*] Pal. 1. *præfectus Magonis.* Pal. 3. *Hanno a Magone missus.* Gebh. Omnes Gall. Voss. unusque Pal. *præfectus Magonis.* Et ita scribendum. Lib. XXV. c. 28. 'Ut secum præfectos Epicydis, Polycletum et Philistionem et Epicydem aggrederentur.' Val. Maxim. III. 2. 'Cnæique Pompeii præfectus jussu ejus, summo studio et magno militum numero, ad id capiendum niteretur.' Hoc admitto a Lipsio pro *mitteretur:* sed non quod idem miratur illum *præfectum Pompeii,* vultque *Pompeius præsens,* aut *profectus,* duabus præter-

ea vocibus deletis, Centur. ad Belg. Ep. III. 24. Cicero ad Attic. VI. 1. 'Quid dicam de illius præfectis, comitibus, legatis?' Et rursus, 'Fuerat enim præfectus Appio.' Sed plura sunt illic in hanc rem, quam ut huc transferri possint. Lib. II. de Orat. c. 66. 'Testis in Pisonem, cum innumerabilem Magio præfecto pecuniam dixisset datam.' Et mox c. 67. 'Scævola Septimuleio illi Anagnino, roganti, ut se in Asiam præfectum duceret.' Divinatione in Cæcil. c. 17. 'Ab hac præfectus Antonii quidam symphoniacos pueros abducebat.' Vide Manutium ad Fam. II. 17. *J. F. Gron.* *Præfectus a Magone* Lov. 5. Harl. Gaertn. Rec. et Hearnii N. Reliqui, et mei, et Oxonn. Hearnii, *præfectus Magonis.* Supra XXIII. 30. 'Ab Himilcone, præfecto Hannibalis, expugnata est.' Vide Gronov. ad Epit. Liv. l. LXXXIII.

Mercede Hispanos sollicitando ad quatuor millia juvenum armavit] Pal. 1. *sollicitandos ad XL. armavit.* Pal. 2. *ad quat. millia hominum juvenum armavit.* Gebh. Optimi quique *sollicitandos.* Videntur velle *mercede Hispanis sollicitandis:* ut c. 19. *claudendos portas,* pro *claudendis portis.* J. F. Gron. *Sollicitandos* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 4. Gaertn. et Hearnii N. *ad mercede Hispanos sollicitandos* Hav. Si *Hispanis sollicitandis,* quod Gronov. ex conjectura reponit, in scriptis invenissem, id mox probare non dubitassem, quia Livius sæpe ita loquitur. Vide ad I. 53. § 3. Verum nunc, quum *Hispanos sollicitandos* nonnulli, plerique *Hispanos sollicitando* præferant, nihil mutandum puto, et priorem lectionem ex familiari scribarum lapsu ortam esse puto. Vide ad VI. 3. § 8. Præterea *ad XL. juvenum* Flor. Voss. et Lov. 1. 2. *ad XL.* vel *quadraginta millia juvenum* Gaertn. Hav. et Hearnii N. *ad XLIIII^{m}. juvenum* Lov. 3. *ad IV. millia hominum juvenum* Hearnii L. 1. et D.

§ 2 *Inter tumultum captorum castrorum, quibusdam etiam in fuga amissis*] Pall. 2. et 3. abjiciunt *captorum.* Post hæc cum Pal. 1. *quibusdam etiam in fugam amissis.* Gebhard. *Quibusdam etiam in fugam amissis* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. *quibusdam et in fugam amissis* Gaertn. et Hav. *quibusdam et in fuga amissis* Hearnii N. et edd. usque ad Froben. 1535.

§ 3 *Quum hæc ad Bætim fluvium geruntur*] Omnes Gall. Voss. *Dum hæc ad Bætim.* J. F. Gron. Ita non tantum etiam omnes mei, et Oxonn. Hearnii, verum et edd. vett. usque ad Basil. 1554. in qua *Cum hæc ad Bætim* primum perperam vulgatum inveni.

Ad Carteiam classe accessit] *Carteiam* Ptolemæus II. 4. intra Calpen ponit. At hæc descriptio ostendit extra fretum esse, quod et Plinius III. 1. fateri videtur, qui addit *Tartesson* a Græcis dici. Quod si verum est, haud dubie ea videri debet, quam Strabo III. 148. ad Bætis fluvii, qui et ipse aliquando *Tartessos* dictus est, ostia ponit. At XXI. 5. Livius ex Polybio 'Carteiam Olcadum gentis caput' facit: quare ego duorum oppidorum nomen puto *Carteiam.* Glar. Pal. 2. *Carcheiam.* Pal. 3. *Caritiam.* Inferius Palat. 1. vocat *Carpeiam.* Gebh. Carteiæ ad oceanum meminit etiam Livius XLIII. 3. 'Eos Carteiam ad oceanum deduci placere.'

§ 4 *Gades sine certamine per deditionem recipiendi*] Archetypon habet *per ditionem.* Nos reposuimus *proditione recipiendi,* id est per proditionem. Sequitur enim *Sed patefacta immatura proditio est.* Et sic loquitur Livius cap. 23. 'Per eos ipsos dies,' inquit, 'perfugæ a Gadibus venerunt, pollicentes urbem Punicumque præsidium, quod in ea esset, et imperatorem præsidii cum classe proditures esse.' *Rhenan.* Vet. lib. *per proditionem.* Sigon. Conjectura Rhenani *proditione recipiendi* posteriores invasit edd. Prisca vero cum Pall.

primis contra *Gades sine certamine per deditionem recipiendi.* Gebh. *Proditione rec.* Rhenanus, quum in scripto esset *per ditionem recipiendi.* Sigonius *per proditionem.* Nostri omnes Gall. et Pall. *per deditionem.* J. F. Gronov. *Per deditionem* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et D. *in deditionem recipiendi* Lov. 4. *per proditionem recipiendi* Hearnii N. Et sane mentionem *proditionis* probant loca a Rhenano laudata; quibus adde cap. 31. 'Patefactam proditionem conjuratosque missos Karthaginem.'

Sed patefacta inmatura proditio est, comprehensosque omnes] Iterum Gall. Voss. princepsque Pall. exstirpant particulam *sed.* J. F. Gronov. Eamdem eliminant etiam Flor. Cant. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Deinde *patefacta immaturo proditione* Voss. Unde videri posset legendum esse *patefacta immature proditione comprehensos omnes.* At potius est, ut librarium errasse credamus, ac dedisse *proditiõe* pro *proditio ē,* id est *proditione* pro *proditio est:* quem lapsum in libris scriptis sæpe obcurrere, dixi ad IX. 8. § 13. Exemplis ibi laudatis adde quæ notantur ad XXII. 52. § 2. XXV. 9. § 10. et c. 29. § 1. Mox *Carthaginem dedendos,* pro *devehendos,* Voss. et Lov. 1. Hinc *tradidit* Lovel. 4. Vide ad I. 59. § 2. XXII. 60. § 26. XXXII. 11. § 7. XXXVI. 14. § 11. et alibi. Contrario errore *tradit* dederunt, pro *tradidit.* Vide ad XXXIV. 29. § 13.

§ 5 *Præmissaque ea, quia tardior, quam triremis, erat*] Salmas. in Obs. ad Jus Rom. et Attic. c. 28. p. 713. scribit numerum remorum celeritatem navigiis addere: ita enim 'quinqueremem' apud Livium 'celeriorem' esse 'triremibus.' Fortassis ante oculos habuit ea quæ in Livii XXX. 25. leguntur: 'Ex ea (classe Punica) tres quadriremes quinqueremem Romanam ex alto repente aggressæ sunt; sed neque rostro ferire celeritate subterlabentem poterant.' Nam hic locus, in quo 'quinqueremis tardior' fuisse dicitur, quam 'triremis,' sententiæ illius adversatur. Vix credo, quidquam certi de ea re statui posse. Non improbabile est, ut nunc, ita olim quoque, inter ejusdem generis et magnitudinis naves alias aliis velociores, alias tardiores fuisse; idque vel ex eo, quod hæ inscite factæ essent, vel aliis de caussis fieri potuisse. Polyxenidas præfectus classis Antiochi apud Liv. XXXVI. 43. suadebat, confligendum cum Romana classe, eo quod Romanæ naves 'inscite factæ immobiles' essent. Curtius IV. 4. 'Prima e Macedonum navibus quinqueremis, velocitate inter ceteras eminens, occurrit.' Nec semper naves eo velociores fuisse, quo plures remorum ordines habebant, ex iis liquet quæ Florus IV. 2. et alii de Antonii et Cæsaris Octaviani classibus prodiderunt. Et leves ac fugaces piratarum myoparones sæpe longe majores naves celeritate vincebant. *Duk. Quæ tardior, quam triremis, erat* Voss. et Lov. 1. Paullo ante *in quinqueremibus inpositis* Voss. et Lov. 1. 3. ac 5. Sed, adjectis notis tres ultimas literas secundæ vocis delendas, atque *in quinqueremi* legendum esse, manu sec. in Voss. notatum erat, quemadmodum etiam legunt Lov. 2. 4. et Hav. Sed nihil mutandum. Vide ad I. 18. § 8. et XXVI. 51. § 2.

§ 6 *Et ipse in quinqueremi e portu Carteiæ, sequentibus septem triremibus, evectus*] Prima vocula deest in solo Ber. Sed *et ipse quinqueremi* Lov. 2. et quædam edd. antiqq. Tum *portu,* omissa præpositione *e,* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. et Hav. *ex portu* Ber. Gaertn. et edd. ante Frob. 1535. Hinc *Carthiæ* Lov. 1. *Cartegæ* Lov. 3. *Carpegæ* Hav. *Carpeiæ* Flor. et Harl. *Cardnæ* Lov. 5. Præterea *sequentibus VI. triremibus* Hearnii D.

Denique *vectus* Lov. 2. Mox *voces ac triremes* non adparent in Flor. Voss. Lov. 2. Harl. Hav. et Hearnii N.

Satis credens depressam rapido in freto] Ita J. F. Gronov. edidit pro *deprehensam*, et in pr. ed. nott. lectionem, quam recepit, in Put. exstare monuit. Mei partim huic, partim illi scripturæ favent. Vide ad II. 29. § 4. et VIII. 18. § 6.

§ 8 *Facultatem detrectandæ pugnæ ademit*] *Detrectandæ pugnæ* Lov. 2. 3. Ber. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad l. XXXIV. c. 15. § 9. Deinde *adjectit*, pro *ademit*, Lovel. 1. *adjecit* Florent. Voss. Lov. 2. Ber. Gaertn. Hafn. Hav. et ed. Rom. 1472. Mox *navali pugnæ similis* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Gaertn. Hav. Hearnii Oxonn. et edd. ante Froben. 1535.

§ 9 *Ut fugientem videres retro vertice intortam victricibus inlatam*] Pal. 1. *et fug. navem videres retro vertice impositam victoribus illatam.* Reliqui duo Mss. *ut fugientem navem videres.* Gebh. Salmas. ex Put. *ut fugientem navem videres.* Similiter Cantabrigiæ legitur. Nam et ex supervacuo repetit hanc vocem Livius hoc lib. cap. 4. 'Classis Punica (septuaginta erant longæ naves) occurrit: decem et septem naves ex iis captæ.' Sed et mox melius scripsisset *victrici illatam*, quippe etiam *sequentem* dicit, non *sequentes.* Itaque accedendum puto Put. et Cant. qui habent *victoribus.* Jac. Gronov. *Et fugientem navem videres* Flor. Voss. Lov. 1. 3. Gaertn. Hav. et omnes codd. Crevierii: vocem *navem* interponunt insuper Lov. 4. Harl. Ber. Rec. et edd. vett. quam demum Froben. 1535. omisit. Tot igitur testibus fidem habens eam loco motam reposui, quod jam etiam fecit Crevier. Tum *vortice*, pro *vertice*, edidit Jac. Gronov. itaque scribendum conjecit Doujatius, addita hac caussa, 'vorticem' dici de mari sive fluctu in gyrum contorto, quod hic vult Livius; 'verticem' vero de turbine seu vento rotato. Verum, discrimen illud non semper observatum fuisse, olim docui ad Sil. Ital. III. 475. certe hoc loco plerique codd. mei *vertice* servant; eo etiam transposito, *vertice retro* legunt Flor. et Lov. 4. Similiter mox § 11. *vertices* præferunt plerique codd. et editi usque ad Gruter. qui itidem *vortices* dedit. Hinc *in portam*, pro *intortam*, Cant. et Flor. a m. pr. *in portum* a m. sec. et Lov. 2. cum Hav. *inpositum* Voss. a m. pr. *in opositum* a m. sec. *in oppōiso* Lov. 1. *intortam impositæ* Lov. 5. Insuper *victoribus illatam* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Hav. Hearnii L. 1. omnesque Crevierii. Paullo ante *suis, alienis navibus* primus edidit Froben. 1535. cum quo etiam faciunt plerique et optimi meorum codd. Antea vulgatum exstitit *suis alienisque*, quod ex meis tantum habent Lov. 3. Ber. a m. pr. Gaertn. et Hav. ex Hearnii libris L. 1. et N. Vir doctus, cui ellipsis copulæ perperam displicebat, in margine ed. Curionis divinabat *suas alienis navibus.*

§ 10 *Infesto rostro peteret hostium navem*] *Infesta rostro* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. et Harl. *infesta rostris* Hav.

Transversa objiceretur hosti] Pal. 3. *illa cum transverso obicceretur hosti.* Gebh.

§ 11 *Unius prælata inpetu lateris alterius remos detersit*] Pall. 2. et 3. *remos detorsit.* Gebh. Monuit me homo eruditissimus, se hæc non intelligere, nisi forte *prælata* sint ligna quædam in navi a latere projecta, quæ Polybio XVI. 2. in descriptione alterius pugnæ navalis vocantur πυρσοῦχοι. Sed *prælata* est prætervecta, de quo ad XXIX. 32. et dicitur Romana quinqueremis, dum proxime illam impetu transit, confregisse, quotquot ab illo latere habebat, remos. *J. F. Gron.* Ordo verborum est *detersit remos alterius lateris unius*, scil. triremis Punicæ. Pertinet ad conjunctionem plu-

rium genitivorum cum uno nomine, de qua Sanctius Minerv. II. 3. et ibi Perizonius. *Duk.* Recte Gronov. De voce 'prælatus' hoc sensu vide etiam Gebhard. ad II. 14. § 7. Ceterum *detrusit* Lov. 2. *detorsit* Lov. 3. et Hav. *remis mersit* Gaertn. Simile vitium insederat codd. Flori II. 2. § 8. ubi primo Salmas. *detorquere remos* defendere conatus, tandem veritati cedens *detergere* non inprobat. Vide viros doctos ad eum locum, et Freinsh. in Ind. Flori in voce 'Detergere.' Adde quæ notavi ad Silii XIV. 382.

§ 12 *Ceterasque, quas indepta esset, mulctasset*] Pal. 3. *cæterasque indepta multasset.* Gebh. Put. Voss. alii *mulcasset.* Reddendum hoc verbum Amm. Marcell. XIV. 7. 'Rectoremque, ut sibi judicio imperiali addictum, calcibus incessens, et pugnis commulcans, seminecem laniatu miserando discerpsit:' vulgo ubique *conculcans.* Sed ne in Ammiano quidem fero 'conculcare pugnis.' Isidorus in Glossis: 'Commulcat, conculcat, collidit.' Idem 'Mulcat, pugnis vel calcibus cædit.' Appuleius Met. VIII. p. 214. ed. Elm. 'Indidem sese multinodis commulcat ictibus.' Idem verbum in Livio XXIX. 9. ubi et Lipsius reponendum monuit, agnoscit optimus liber, 'Legatis prius indignum in modum mulcatis.' Nec dubito quin reficiendum sit III. 11. 'Qui obvius fuerat, mulcatus nudatusque abibat.' *J. F. Gron.* *Ceteras, quas* Hearnii D. *ceteras qu,* vacuo spatio post ultimas literas relicto, Lov. 1. Sed vel particula *que* a sequenti voce intercepta est, vel ipsa sequentem intercepit. Tum *adepta* Lov. 5. Harl. Ber. et edd. ante Aldum: *intenta* Hav. *incepta* Lov. 1. *indempta* Lov. 3. et 4. *vi tentasset* Hafn. Male. Vide ad XXVI. 39. § 12. Hinc *multasset* Hafn. et Hearnii Oxonn. *mulctasset* Lov. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. et Haverk. Reliquæ, et præsertim Flor. *mulcasset,* quod recte Gronov. probavit. Supra VIII. 24. 'Corpore regio utcumque mulcato se suos redemturum:' ubi vide viros doctos. c. 27. 'Quidam Lucanorum, &c. inter se mulcati ipsi virgis.' XXVI. 12. 'Cum transfugis novis mulcati virgis, manibusque præcisis Capuam rediguntur:' quibus etiam locis vide. Plura habent Lips. ad Tac. Ann. I. 32. Gronov. ad Livii XL. 7. § 4. Græv. ad Suet. Cæs. c. 17. Burm. ad Phædri I. 3. 9. et fab. 26. 2. et Torren. ad Val. Max. I. 7. 4.

CAP. XXXI. § 1 *Spem ad irritum redactam*] Antiqua lectio *spem innum redacta.* Lege *spe in irritum redacta.* Rhenan. Et hoc est ab Rhenano ex vitiato codice. Put. Voss. Pall. omnes, Gallicique *spem ad irritum redactam qua venissent:* quo ego non tantum non offendor, sed nec melius quidquam dici posse arbitror. Phrasin inferius illustrabimus. *J. F. Gron.* Cum Rhenano facit Lov. 5. *spe ad irritum redacta* Lov. 3. *spem ad inritum,* vel *irritum, redactam* reliqui mei, cum Hearnii L. 1. et N. Supra II. 6. 'Non dolore solum tantæ ad irritum cadentis spei, sed etiam odio iraque.' Similiter 'ad certum redigere,' de quo vide Gronov. ad XLI. 23. § 17.

§ 2 *Nisi terere frustra tempus*] Cantabrig. *nisi si terere.* XXVI. 3. 'Nisi si mors sua remedio publicis cladibus futura esset.' *Jac. Gron.* Ita et Flor. Lov. 4. 5. Harl. et Hav. Et ita se in Put. Reg. et Thuan. invenisse, testatur Crevier. Vide ad VI. 26. § 5.

§ 3 *Spem recuperandæ Hispaniæ nanctus*] Ita J. F. Gronovius edidit, consentientibus Flor. a m. pr. Voss. a m. pr. Lov. 3. Harl. et Gaertn. Antea fuerat *nactus.* Vide ad XXIV. 31. § 14. Mox *ad senatum mittit,* trajectis vocabulis, Flor. Voss. Lov. 1. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Frob. 1535.

§ 4 *Defectionem sociorum in majus verbis extollentes*] *Inmanis verbis* Voss. et Gaertn. *inanibus verbis* Voss. inter versus, et Lov. 1. Male. Locutionem 'extollere in majus' inlustravit Corte ad Plin. III. 11. § 1. Deinde *exhorten-*

tur Flor. Cant. Voss. Lov. 3. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Mox τὸ *Hispaniæ* deerat in excusis Aldo vetustioribus.

§ 5 *In fines ingressi*] Vet. lib. *regressi*. Sigon. Ita non modo omnes codd. sed etiam edd. usque ad Basil. 1554. in qua per errorem *ingressi* datum est.

§ 6 *Contractisque etiam, quæ ante habuerant, auxiliis*] Quid opus fuit hic adjicere particulam *etiam?* nos erasimus. *Rhenan.* *Contractisque etiam, quæ* Gaertn. *contractis etiam, quæ* Ber. *contractis quæ* Harl. *contractisque, quæ*, ut Rhenanus voluit, reliqui mei. Particula *que* elisa erat a sequenti *quæ*. Vide ad XLI. 2. § 11.

§ 7 *Et Sedetanum agrum*] Paulo ante (ad c. 24.) admonuimus, videri 'Sedetanos' a Livio dictos, quos Ptolemæus Pliniusque 'Edetanos' vocent. Cæterum trans Iberum erant, tametsi illius accolæ aliqua parte. Illergetes vero cis Iberum. Ergo proficiscenti Scipioni a Nova Carthagine priores erant Sedetani, quam Illergetes. At Livius hic decimis castris Scipionem ad Iberum venisse, deinde superato amni die quarto in conspectu hostium castra posuisse scribit, nulla facta mentione Sedetanorum. Nisi quis dicat in Sedetanos primum hostes *transcendisse*, (nam eo verbo utitur Livius,) deinde in Illergetes etiam ipsos superato amni rediisse. Certe locus obscurus est, nec facile solvitur. Id etiam mirandum, quo pacto Illergetes et Lacetani in Sedetanis exercitum collegerint, cum illi essent socii populi Romani, ut paulo ante tradidit author. Neque enim usquam mentio est defectionis Sedetanorum. Hæc ut dubitata a me scribo, quæ lector boni consulat. Spero autem fore, ut, qui rem penitius introspexerint, fateantur, me nec temere nec absque urgentibus caussis dubitasse, aut minimum aliis dubitandi occasionem præbuisse meliorem. *Glar.* Ex Livii narratione colligendum, Mandonium et Indibilem, adventu Scipionis audito, ex agro Sedetano in patriam recessisse, et hinc Scipioni, ut eos adsequeretur, Iberum transeundum fuisse. Eos autem in Sedetanis exercitum conlegisse, nullo loco Livius tradit. Supra c. 24. concitatis popularibus et juventute Celtiberorum excita, depopulantur agrum Suessetanum Sedetanumque. Hic autem, primo in fines regressi, mox vocatis rursus ad arma popularibus, contractisque quæ ante habuerant auxiliis, in Sedetanum agrum transcendisse dicuntur.

Cum viginti millibus peditum, duobus millibus equitum quingentis] *Cum XXX. millibus* Lov. 2. 3. et Hearnii N. *cum XXV. millibus* Ber. Gaertn. et edd. ante Aldum. Voces deinde *peditum duobus millibus* desunt in Flor. Cant. Voss. Lov. 1. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Hinc *et quingentis* omnes mei, et Oxonn. Hearnii, cum edd. usque ad ultimam Gruteri, quæ voculam *et* omisit, quam recte Crevier. restituit. *Duobus et quingentis equitum* Ber.

CAP. XXXII. § 1 *Scipio, cum fide solvendis pariter omnibus noxiis innoxiisque stipendiis, vultu ac sermone*] Hunc locum depravatum ac mutilum sic restituimus: *Scipio cum fide solvendi par. omn. noxiis inn. stipendii, tum vultu ac ser. in omnes placato:* et quæ sequuntur. *Rhenanus.* Scripti *fidei solvende:* deinde *stipendium vultu.* Lege, *Scipio cum fide solvendo par. omn. noxiis inn. stipendio, tum vultu ac serm. in omnes placato, facile reconc. militum animis.* Ut XXI. 5. 'Ibi large partiendo prædam, stipendio præterito cum fide exsolvendo.' *J. F. Gron.* *Cum fidei solvende et stipendium vultu* plerique mei: *cum fidei solvendæ caussa par. omnibus noxiis inn. stipendium dedisset, vultu, &c.* Hav. Non displicet Gronovii conjectura, *solvendo stipendio*, ut 'divendenda præda;' de quo vide ad x. 53. § 3. 'solvendo cum fide,' de quo vide ad XXIII.

14. § 7. *Tum* autem hic est 'præterea,' 'insuper.' Supra IV. 33. 'Magistro equitum equitibusque, tum ex montibus Quinctio adcito.' Hoc lib. c. 43. 'Quum oratione ad tempus parata Fabius, tum auctoritate et inveterata prudentiæ fama magnam partem senatus et seniores maxime movisset, Scipio ita locutus fertur.' Dukerus eamdem emendationem probabat, et ad inlustrandum hunc usum particulæ *tum* etiam laudabat locum Cic. ad Fam. IV. 13. 'Casus gladiatorii similitudinesque, tum rationes in ea disputatione a te collectæ.'

§ 2 *Priusquam castra a Karthagine moveret, &c. in perfidiam, &c.*] Polyb. XI. 29. Ὁ δὲ Πόπλιος συναθροίσας εὐθέως ἐν αὐτῇ τῇ Καρχηδόνι τὰς δυνάμεις εἰς ἐκκλησίαν, ἔλεγε περί τε Ἀνδοβάλου τόλμης, καὶ τῆς εἰς αὐτοὺς ἀθεσίας. *Sigon.*

§ 4 *Triginta hominum capitibus expiasse*] Vet. lib. *quinque et triginta.* Recte. Sic enim etiam ante Polyb. Et hujus orationis capita apud Polyb. sunt. *Sigon.* *Quinque et triginta* etiam Haverk. Et tot revera fuisse, constat ex c. 26. ubi locum Polyb. Sigonius laudavit. Reliqui tamen additas voces ignorant, quorum propterea lectionem præfero. Ut ita Scipio numero rotundo minori usus sit minuendi caussa numerum illorum, quos ex tanta noxiorum multitudine pœna adfecerit.

§ 5 *Eam, quæ sola fuerit, fidem atque amicitiam*] Put. et cæteri Gallicani, Vossianusque *fidei atque amicitiæ.* Egregie. Varii sunt tituli et formæ societatum inter homines: est civitas, est consanguinitas, affinitas, sacrorum vel publicorum vel familiarium communitas, collegium, est etiam fœdus. Cic. de Off. in I. 17. 'Gradus autem plures sunt societatis hominum, ut enim ab illa discedatur infinitate, propior est ejusdem gentis, nationis, linguæ, qua maxime homines conjunguntur: interius etiam est ejusdem esse civitatis. Arctior vero collatio est societatis propinquorum: ab illa enim immensa societate generis humani in exiguum angustumque concluditur.' Et quæ sequuntur prope divina. Mallem vero in citatis verbis nihil movere viros doctos: ita variatio illa magis decere videtur Tullium, quam ut omnia adjectiva ad unum substantivum referantur. Nam vox quidem 'infinitas' habetur et Tuscul. V. 39. de Democrito: 'Ille infinitatem omnem peragrabatur, ut nulla in extremitate consisteret.' Sic igitur ait Scipio, ex propioribus illis et præter immensam illam societatem generis humani nullam Romanis esse cum Hispanis, nisi, quam hi ipsi ruperint, fidei et amicitiæ. *J. F. Gron.* *Fidem atque amicitiam* in solis tantum Lov. 3. Ber. et Gaertn. invenio: reliqui cum omnibus Hearnii Oxonn. *fidei atque amicitiæ* legunt. Præterea *sola fuerat* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. et edd. ante Frob. 1535.

§ 6 *Qui non aut a patruo suo*] *Qui non ex Italia aut a patruo suo* Flor. Voss. Rec. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. ante Aldum, qui voces *ex Italia* recte videtur expunxisse, quum mox repetantur, neque eas iterari adtineat. Mox *a se ipso*, addita ultima voce, eædem edd. Sed eam omnes expellunt Mss.

§ 7 *Scipionum nomini auspiciisque omnes adsuetos*] Exemplar scriptum habet *nomini, auspiciis*, sine *que*. Et sic loqui solitum Livium, alibi indicavimus. *Rhenan.* Unus Flor. adsentitur Rhenano. Reliqui omnes particulam *que* defendunt.

§ 8 *Quod ad expeditionem adtineat*] Scripsimus *Quod ad exp. eam attineat.* Rhenan. Put. et Reg. Men. Voss. inducto τῷ *eam*, nec nos id desideramus, ut libuit Rhenano. *J. F. Gron.* Illud *eam* in solis inveni Lov. 5. et Rec. similiter Hearnius in D. ejus

loco *meam* corruptius habet Lov. 4. Sed reliqui plane ignorant: quibus consentiunt Hearnii L. 1. et N. Ceterum *attinet, atque instans bellum, memorem* Hafn. et Hav. *attinet atque in statum, memorem* Voss. a m. pr. et Lov. 2. *attinet atque statum, memorem* Voss. a m. sec. et Lovel. 1. *attinet* etiam Lov. 3. 4. 5. et alii. Sed vulgatum verum est.

§ 9 *Quibus ut ad populandos finitimorum agros, &c. aliqua vis sit, ita in acie*] Particula *ut* non adparet in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. et Hav. Eadem autem et insuper quoque sequens *ita* omittuntur in Cant. Verum quemadmodum prior excidisse potuit neglegentia scribarum ob ultimas literas τοῦ *quibus*, sic et posterior ob ultimas τοῦ *sit*.

§ 12 *Deis bene juvantibus sequerentur*] Τὸ *bene* deest in Ber. a m. pr. et edd. Aldina antiquioribus. Male. Vide ad xxv. 38. § 22.

Cap. xxxiii. § 1 *Profectusque decimis castris pervenit ad Iberum, &c.*] Polyb. xi. 30. Καὶ παραγενηθεὶς ἐπὶ τὸν Ἴβηρα ποταμὸν δεκαταῖος, καὶ περαιωθεὶς τῇ τετάρτῃ κατὰ ταύτην προσεστρατοπέδευσε τοῖς ὑπεναντίοις. *Sigon. Decumis castris* Flor. Voss. Gaertn. Harl. et Hav. Vide ad ii. 59. § 11.

Inde, superato amni, die quanto in conspectu hostium posuit castra] Poterat hic Livius dicere clarius, in quorum terra hoc gestum, ac vallem nominare. Nam citra Iberum Sedetani non sunt, quorum agrum ante c. 31. nominavit. Hoc vel apud Latinos C. Cæsar, vel apud Græcos Herodotus non neglexissent. *Glar. Superato amne* Voss. Lov. 2. 3. 5. Gaertn. Ber. Hav. et typis descripti ante Aldum; idque voluit scriba Harl. qui tamen corruptius *agmine* dedit. Nihil muto: *amni* pro *amne* sæpius est apud Livium. viii. 24. 'Ut quam maxime procul abesset Acheronte amni.' Et hoc modo plures codd. præferunt xxxii. 10. *Quia diremti medio amni fuerant:* ubi nunc editur *amne*. Vide quæ ibi notantur. Ceterum Livius credidisse videtur, adtentum lectorem sponte intellecturum, Mandonium et Indibilem, Scipionis adventu audito, agrum Sedetanum reliquisse, ac se in patriam recepisse, quia nunc addit Scipionem, Karthagine Nova profectum, Iberum trajecisse, et ita demum in conspectu hostium castra posuisse. Si enim adhuc in agro Sedetano fuissent, Scipio jam pervenisset ad eos, antequam hunc fluvium transiret. Quod insuper Livius vallem, in qua Scipio castris consedit, non nominarit, haud magis culpandus est, quam Polybius, qui nec ipse vallis ejus nomen prodidit xi. 30. eam tantum vocans αὐλῶνά τινα μεταξὺ τῆς αὑτοῦ καὶ τῶν πολεμίων στρατοπεδείας.

§ 2 *Campus autem montibus circumseptus erat*] Pall. 1. et 3. *Campus ante montibus circa septus.* Pal. 2. *Campus ante montibus septus erat.* Gebh. Put. et Voss. *Campus ante montibus circa septus erat.* Priorem mutationem Gall. omnes alii, posteriorem Reg. et Men. utramque duo Pall. stabiliunt. *Ante* intellige 'a fronte castrorum.' Lib. xxvii. c. 18. 'Asdrubal in tumulum copias recepit, plano campo in summo patentem: fluvius ab tergo, ante circaque velut ripa præceps oram ejus omnem cingebat.' *J. F. Gronov. Campus ante montibus circa septus erat* Flor. multique alii, cum edd. Rom. an. 1472. et Parm. quibus etiam suos consentire, Hearne auctor est: 'ante' et 'autem' sæpe in membranis commutantur. Vide ad xxvii. 35. § 7.

In eam vallem Scipio quum pecora, repta pleraque ex ipsorum hostium agris, &c.] Polyb. ibidem: Τῆς δ' ἑξῆς εἰς τὸν προειρημένον αὐλῶνα προσέβαλέ τινα θρέμματα τῶν παρεπομένων τῷ στρατοπέδῳ, συντάξας ἑτοίμους ἔχειν τοὺς ἱππεῖς τῷ Γαΐῳ, τοὺς γροσφομάχους ἐπέταξε τῶν χιλιάρχων τισὶ παρασκευάζειν. *Sigon.* Gallici omnes, et Voss. abji-

ciunt *ipsorum*. J. F. Gron. Ea vox tantum exstat in Ber. Gaertn. Rec. et Hearnii D. Reliqui, et mei, et Hearnii Oxonn. eam itidem abjiciunt.

Ad irritandam ferocitatem barbarorum] Reposuimus *feritatem*. Rhenan. *Feritatem* etiam mei, nisi quod alterum servent Lov. 1. 2. 3. Ber. et Gaertn. Sed *feritatem* præferendum esse, optimorum consensus docet. Est autem vox Livio amata. Lib. XXXVIII. c. 37. 'Tolerabilior regia servitus fuerat, quam feritas inmanium barbarorum.' c. 48. 'Gallorum animos, si possent mitigari a feritate insita, tentavi.' c. 49. 'Timendum et feritate animorum et robore corporum.' XLI. 18. 'Ne in metu quidem feritatis ingenitæ obliti.' XLIV. 26. 'Institit de perfidia et feritate Gallorum disserere.'

§ 4 *Mons opportune prominens*] *Peropportune* Lov. 5. Eam vocem Livium sæpe adhibuisse, videbimus ad XXIX. 34. § 9. Hic tamen alterum verius esse, turba codd. eam lectionem defendentium evincit. Mox *irruere*, pro *incurrere*, idem Lov. 5. nullo iterum alio Mstorum adprobante: quare ex interpretis expositione natum judico.

§ 5 *Deinde, emissis levibus telis*] In scripto volumine est tantum *deinde, missis telis*. Rhenan. Redde vocem veterem *emissis*, quo dicendi genere utitur in hac re semper Livius. Hanc enim mutavit temere Rhenanus. Idem fecit paulo ante ad c. 19. 'Libertatem' enim 'agi,' parum Latine dici existimavit, *lædi* autem reponendum censuit. Cum tamen Cic. pro Lege Manil. c. 2. dixerit, 'Hoc bello agitur populi Romani gloria, agitur salus sociorum, aguntur certissima populi Romani vectigalia, aguntur bona multorum civium.' *Sigon.* Ut hoc loco absolvam temeritatis, cujus accusatur a Sigonio, Rhenanum, impellunt me Pall. 2. 3. et vet. ed. qui præferunt *missis levibus telis*. Pal. 1. vero *emissis legionibus velisque*. Gebh. Iidem, et Pal. unus *deinde, emissis*, ut Sigonius contra Rhenanum. *J. F. Gron.* Recte viri docti *emissis* adversus Rhenanum tuentur; id enim superest tum in Hearnii Oxonn. tum in meis, præterquam in Ber. qui cum edd. ante Aldum legebat *missis*. De locutione 'emittere tela,' 'hastas' vide ad VI. 8. § 3. Non tamen credi velim Sigonio adfirmanti, Livium illo dicendi genere in hac re semper uti. Nam, etiam 'mittere' similiter usurpari ab eo, vidimus l. laud. et ad . 29. § 8. Deinde *legibus*, pro *levibus*, Flor. a m. pr. *legionibus* a m. sec. cum Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Hav. *levioribus* Lov. 3.

Pede res cœpta geri est: ancepsque] Nihil horum verborum in Put. Reg. Men. Voss. sed continentur *collato pedestre*. Vide ut isti Livium pannis ornarint non suis. Scribendum erat *gladios nudant, et collato pede acre certamen erat, nisi equites supervenissent.* J. F. Gron. Eædem voces apud me exsulant a Flor. Cant. Lov. 1. et Hav. *collato pede pedestre certamen erat* Hearnii L. 1. et N. Reliqui mei, et Crevierii Victorin. voces illas servant, sed in paucis tamen variant. Nam *res geri cœpta est; ancepsque cert.* legit Lov. 3. *res geri cœpta est; anceps pedestre cert.* Ber. *geri cœpta est* etiam Harl. et *anceps pedestre cert.* Gaertn. cum edd. usque ad Froben. 1535. Adsentior autem Crevierio, qui, quum in verbis, quæ Gronovio suspecta fecit librorum suorum silentium, nihil quidquam indignum Livio deprehendat, immo et eorum ope fluere magis facilem et expeditam orationem, librariorum neglegentiam potius accusandam putat, quos fefellerit vocum *pede res* et *pedestre* vicinitas, ita ut media transiluerint. Mox *ni equites* Lov. 3. Hearnii D. N. et ed. Froben. 1535. cum omnibus sequentibus usque ad Gruterum, qui in ultima recte *nisi* restituit. Ita enim

legunt omnes ceteri codd. Vide ad xxiii. 1. § 8.

§ 6 *Ex adverso tantum obvios obtrivere*] Vet. lib. *neque ex adv. tantum illati obvios obtr.* Sigon. Ita et omnes, quibus utor, codd. omnesque edd. præter unam Basil. 1554. quæ, forte librariorum culpa, τὸ *illati* omisit. Mox *per infima et levia* Voss. Lov. 1. 2. 4. sed voces illæ deerant in Harl. relicto tamen spatio vacuo. Mox *objecer̄* Flor. *objecerunt* reliqui codd. et edd. antiqq. pro quo Frobenius demum 1535. *objecere* substituit. Priscam igitur lectionem, quamvis parum intersit, attamen revocavi.

§ 7 *Ira magis accensa adverso prælio barbaris est*] Pal. 2. *Ita magis accensa adv. prælio barbaris est ira.* Gebh.

Itaque, ne pulsi viderentur] Immo pulsi jam propemodum erant. Sic ineptit Livius? Tu scribe *itaque ne perculsi viderentur.* Rhenan. *Pulsi* Flor. Voss. Lovel. 1. 2. 4. 5. Harl. Berol. Hafn. Gaertn. et Hav. Nihilominus Rhenanum recte *perculsi* conjecisse puto. Forte scriptum fuerat *pculsi*, quod facile in *pulsi* corrumpi potuit. Vide ad xxxi. 38. § 4.

§ 8 *Duæ ferme peditum partes et omnis equitatus*] Spernunt copulativam scripti. *J. F. Gron.* Eamdem spernunt Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Hav. et Hearnii N. ac L. 1. Cur ergo, quove jure Clericus, qui se diligentissime ed. J. F. Gronovii secuturum professus est, particulam ab ipso ejectam, ne monito quidem contra fidem datam lectore, revocavit?

Quod reliquum peditum erat, obliquo constituerunt colle] Scribe *obliquo constiterunt colle.* Rhenanus. Put. Reg. Men. Pall. Voss. invito Rhenano, *constituerunt:* nempe barbari, qui nominativus non longe præcedit. *Constituerunt* autem est locaverunt, posuerunt, ut alibi Noster, Cæsar, Sallustius. *J. F. Gron.* Rhenano concinunt Lov. 5. Hav. et Hearnii L. 1. *constiterant*, proxime accedens, Rec. *constituerunt* reliqui mei, et Hearnii N. ac D. Vide ad xxvii. 16. § 11. ubi et usum verbi 'constituere' inlustravi, et verba 'consistere' ac 'constituere' sæpe a librariis confundi docui.

§ 9 *In arto pugna Romano aptior*] Ob eamdem caussam, ob quam in locis asperis. Supra c. 2. Adde quæ de Hispanis apud milites c. 32. dicit Scipio. *Duk.*

§ 10 *Equitem nec posse circumdare cornibus in tam angusto spatio, et hosti, quem cum pedite eduxisset*] Hic locus mutilus sic est restituendus: *equitem nec se posse circ. corn. in tam ang. spatio, et hosti, quem cum pedite eduxisset, inutilem.* Rhenan. Hæc descriptio etsi intelligitur, est tamen oppido obscura aliquot verbis, ut hæc hic posita, et tertio deinde versu hæc verba: 'segregetque, quantum possit, equestrem a pedestri pugna.' Et rursus post aliquot versus 'duæ peditum acies, duo equitatus per longitudinem campi,' &c. *Glar.* *Equidem esse posse circumdare* Flor. Voss. et Lov. 1. *equidem nec posse circumdare* Gaertn. *equitem posse circumdare* Hav. *equitem nec posse circumdare* Ber. et Lov. 5. *equitem se posse circumdare* Lov. 2. *equitem se non posse circumdare* Harl.

§ 11 *Segregetque, quantum possit, equestrem a pedestri pugna*] Ita paullo ante c. 30. 'Neque erat navali pugna similis.' Sed *pugnam* ex Put. probat Crevier. Neque aliter erat in Flor. a m. pr. et Harl. Id certum est, utro modo legamus, id a stilo Livii non alienum fore. Vide ad iii. 9. § 4. Præstat igitur ut integerrimos codd. duces sequamur. Paullo ante *per collem*, pro *per colles*, Lov. 3. Deinde *ducat*, pro *circumducat*, Lov. 2.

§ 13 *Averteret a conspectu transeuntium per colles equitum: nec ante circumductos sensere*] Levia sunt, sed a Put. *averteret ab consp. trans. per colles equitum: neque ante circ.* J. F. Gron. *Ad conspectum* Voss. a m. pr. *ad conspectu* Flor. quæ corruptæ lec-

tiones *ab conspectu* legendum esse haud obscure innuunt. *Neque ante* deinde omnes ferme codd. cum priscis edd. pro quo Froben. 1535. *nec ante* vulgavit. Præterea *cernere*, pro *sensere*, Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 5. Harl. et Hav. *cernerent* Lov. 2. et 3. Paullo ante § præc. τὰ *quia latius pandere aciem non poterat* desunt in Hearnii L. 1.

Tumultum equestris pugnæ ab tergo accepere] Vox *pugnæ* deest in Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Hav. Ex quibus Lov. 2. et Hav. *tumultum equestrem* legunt; quod accipi posset, ut 'fremitus,' 'procella equestris,' de quo vide ad XL. 31. § 5. *Equestris ab tergo prælii* Lov. 5. Sed vulgatum firmant reliqui, et inter eos integerrimi codd. Hinc *acciperet* Flor. Voss. Lov. 1. Harl. et Hav. An voluerunt *acciperent?* quod est in Lov. 2. 3. 4. et 5.

§ 14 *Ita duo diversa prœlia erant*] Libri optimi ejurant τὸ *diversa*. J. F. Gronov. Eamdem vocem expellunt etiam Flor. Voss. Lovel. 1. 2. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Idem de suis testatur Crevier. qui tamen illam retentam malebat, quamvis demum haud multum interesse agnoscat. Tot igitur codicum auctoritate eam expunxi.

§ 15 *Neque pedes equiti, nec eques pediti*] *Neque*, pro *nec*, Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Froben. 1535. Id nempe necessarium putabant, quia *neque* præcesserat. Sed vide ad IX. 9. § 14.

Nec quisquam peditum equitumque superfuit] Ita edidit Jac. Gronovius, quum omnes priores habuissent *equitumve*, quod est in Flor. Lov. 1. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. *peditumve*, voce *equitum* omissa, Lov. 2. *equitum peditumve* Hav. Sed vide ad XXXIV. 26. § 2.

§ 16 *Quæ in colle ad spectaculum*] Voces *in colle* perperam desunt in Lov. 4. Supra hoc cap. dixit, 'Quod reliquum peditum erat, obliquo constituerunt colle.' Mox *erat*, pro *steterat*, Hav.

CAP. XXXIV. § 1 *Castra eodem die Hispanorum, præter reliquam prædam*] Scripsimus *præter cæteram prædam*. Rhenan. Pal. 2. *præter rel. prædam, cum tribus milibus forte hom. capiuntur.* Gebh. *Castra eodem die Hisp. præter reliquam* Mss. non *eadem die Hisp. præter cæteram*. J. F. Gron. *Eadem die* demum Gruter. in ed. postrema dedit. Omnes autem priores cum meis, et Hearnii Oxonn. constanter *eodem die*. Et ita fere semper Livius. Exempla videri possunt IX. 37. XXII. 23. lib. XXIII. capp. 38. 41. XXV. 7. XXVIII. 9. lib. XXX. capp. 7. 11. 14. XXXII. 31. et alibi. Deinde *ceteram prædam* Ber. et edd. antiqq. pro quo Aldus *reliquam* dedit, consentientibus, quos præterea consului, Mss.

§ 2 *Ad mille ducentos, &c. ceciderunt*] In Salmasii exemplari editum est per notas *ad mille CC.;* itaque nihil notat ex Put. Cæterum Cantabrig. aperte *ad mille ducenti*, quod indubie Livii est. Vide ad X. 17. *Jac. Gron.* Eam lectionem Crevier. in contextum recepit, quod ita etiam præferrent Put. et Reg. Consentiunt ex meis Lov. 5. et Hav. Ex Flor. in excerptis nihil notatur, quia itidem commissus est cum ed. quæ *ad mille CC.* legebat. Vide quæ ad eumdem Liv. locum notavi. Mox *amplius XXX. hominum*, pro *tria millia*, Flor. Voss. et Lov. 1. 2. ac 4. Sed per notas scriptum fuisse patet *amplius* ↀ ↀ ↀ *hominum*. Millenarii autem numeri notam ↀ sæpe in notam denarii *X.* mutatam esse ab indoctis librariis, videbimus ad XXXIII. 14. § 5. *Amplius triginta hominum* Hav. *amplius triginta millia hominum* Hearnii N. *amplius tria hominum* Lovel. 5. et Gaertn.

§ 3 *Nihil tutius in adflictis rebus*] Legendum *nihil tutius afflictis rebus;* ut *afflictis rebus* dativi sint casus. Quod si quis ablativos esse conten-

derit, subintelligetur *in* præpositio. *Rhenan.* Pal. 1. et vet. ed. *nihil tutius in afflictis rebus.* Gebh. Rhenano præpositionem *in* ejicienti paruerunt omnes editores usque ad Jac. Gronovium, qui eam iterum restituit. Et sane superest non tantum in Hearnii L. 1. et N. sed et in omnibus meis, præterquam in Harl. qui solus eamdem ignorat. Paullo ante *Indibilis post pugnam abjectis belli consiliis* Hearnii D. Mox τὸ *Scipionis* deest in Harl.

Mandonium fratrem ad eum mittit] Hic habemus, ut videtur, hos duos regulos, quorum toties nunc mentio facta est, fratres fuisse. Nisi quis putet, alium Mandonium esse, Indibilis fratrem juniorem quempiam: nam alioqui cur non ipse Indibilis iret deprecatum apud victorem hostem, cum Mandonius in eadem erat culpa? Quamquam et ea quoque subit caussa, quod Indibilis adversus Scipionis parentem pugnaverat, unde odii adhuc favilla timeri poterat. *Glar.*

§ 4 *Sed castra quoque Romana insanierint*] Scripsimus *sed castra Romana,* dictione *quoque* deleta. *Rhenan.* Sed dictionem illam servant omnes mei.

§ 5 *Aut servati bis uni debitam vitam*] Archetypon Spirense habet *aut servatibus uni devitam pro eo in perpetuum devoveant.* Lego *aut servati bis uni debitum pro eo in p.* ut referatur ad 'spiritum.' Erit enim nunc sententia planior: *ut aut, si ita vid., reddant spir. proconsuli Scip., ab eodem illo acc., aut serv. bis uni debitum pro eo in perp. devoveant:* subaudi 'spiritum.' Castigator olim hic se torsit. Nam quum non quadraret *debitam* fœminini generis, addidit vocabulum *vitam.* Et erat alioqui *debitam* scriptum, *u* pro *b* posito, *devitam.* Rhenan. Approbe *bis uni debitam vitam* cernitur in antiquissima edd.: post quam Rhenanus, cornicum oculos confixurus, reponit, *aut serv. bis uni debitum pro eo in p.* Pal. 1. *ut aut, si ita vid., reddant spir. P. Sc., ab eodem illo acc., aut servati debitam vivam pro eo in perp. devoveant.* Pal. 2. *ut aut, si ita vid., reddant spir. proconsuli Sc., ab eodem bello acc., aut servantibus bis uni debitam pro eo in perp. devov.* Pal. 3. *aut servati bis unde vitam pro eo in perpetuum devov.* Gebh. Emendationem Rhenani recepit Vascos. et post eum pauci. Nam recte jam Gryph. et Basileens. ambo 1554. veterem scripturam revocarunt. Certe omnes, quibus usus sum, membranæ τὸ *vitam* agnoscunt. Verius itaque est, Rhenanum incidisse in codicem corruptum, cujus librarius vocem *vitam* male omisit ob præcedentis *debitam* similitudinem. *Aut servati vitam debitam* legit Lov. 4. *aut servati debitam vitam* Flor. Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Hav. *aut servati bis debitam vitam* Lov. 3. Paullo ante *spiritum proconsuli Scipioni* Hearnii L. 1. *spiritum proconsuli P. Scipioni* Ber. et edd. ante Aldum. Vide ad cap. 16. § 14. Præterea *ab illo acceptum* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. et Hav.

§ 6 *In misericordia victoris spem positam habere*] Emendavimus *spem repositam habere.* Rhen. Ita sane non semel alibi Livius. Nunc tamen Put. Cantabr. Voss. *positam.* Et sic xxx. 22. 'Scipionem in eo positam habuisse spem pacis:' et cap. 35. 'In quo plurimum spei ponerent.' *Jac. Gron.* *Positam* non tantum Flor. omnesque alii mei, sed et quatuor illi, quos Crevier. adhibuit, qui recte hac auctoritate motus lectionem illam revocavit. Vox *victoris* deerat in edd. Rom. 1472. ac Parm.

§ 7 *Cum quo nec fœdere, nec æquis legibus jungerentur amicitia*] Placet antiqua lectio, quæ habet *jungeretur amicitia.* Rhenan. Hoc explicant Sigonius de Ant. Jur. Ital. I. 1. et Salmas. in Observ. ad Jus Att. et Rom. c. 26. p. 601. qui ex hoc loco citant *jungeretur.* Duk. *Jungeretur amicitia*

legendum, etiam docet Gronov. ad xxxv. 12. § 9. et xxxvi. 28. § 5. Eamdem lectionem probat, et in Put. superesse testatur Crevier. Consentiunt Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. a m. sec. et Hav. De ipsa locutione plura vide ad priorem locum Livii.

Et obsides accepti, armaque ademta, et præsidia urbibus inposita forent] Tres particulas connectentes hic summovimus, quibus non est usus Livius, ut indicat volumen scriptum. *Rhenanus.* In edd. principibus particula copulans tantum primo loco addita erat; duobus sequentibus eas inseruit ed. Mog. In codd. meis eædem particulæ tribus locis omissæ erant, nisi quod priori loco tantum unus habeat Ber.

§ 8 *Illos quidem merito periisse ipsorum maleficio*] Fortassis etiam legi posset *illos quidem merito perituros fuisse ipsorum maleficio.* Rhenan. Omnis vetus lectio *perisse ipsorum.* Dixerat Rhenanus: 'Fortassis etiam legi posset *perituros fuisse.*' Id continuo nescio quis in contextum, et prope seculum per libros regnare passi sunt editores. Exspecto, ut, quum apud comicos legitur, 'Perii, occidi, nullus sum,' veniat, qui fortassis etiam legi posse censeat 'peribo, occidam, nullus ero.' Quomodo autem hic ferat, quod apud Cic. de Divin. II. 35. dicitur, 'avem inclusam cavea et fame enectam in offam invadere?' Quomodo apud Petronium c. 7. 'Æque lassus ac moriens Ascyltos?' *J. F. Gron.* Crebrum est in Livio 'suus ipsorum.' v. 38. 'Terga cæsa suomet ipsorum certamine in turba impedientium fugam.' vi. 38. 'Neque immerito suum ipsorum exemplum in eos versurum.' x. 16. 'Omnia expertos esse, si suismet ipsorum viribus tolerare tantam molem belli possent.' xxviii. 19. 'Suus ipsorum ex conscientia culpæ metus.' xxx. 20. 'In se quoque et suum ipsius caput exsecratus.' Varietas scripturæ suspicionem nonnullam parit, hic quoque scriptum fuisse, *illos quidem merito perisse suo ipsorum maleficio.* Dukerus. Vascosanus est, qui Rhenani conjecturam primus in contextum recepit; quam merito Gronov. inde iterum ejecit. Omnes enim etiam mei constanter *perisse*, vel *periisse.*

Victuros suo atque populo Romano beneficio] Pudet quædam observare, quæ incuria potius, quam inscitia, depravari contigisse crediderim. Verum, quia vulgo mendose illa notata reperio, haud supervacuum duxi, ea in integrum restituere, ne errorem error pariat. Nemini itaque non apparet, hic *suo atque populi Romani beneficio* scribi oportuisse. *Sabell.*

§ 9 *Ceterum, se neque arma iis ademturum, (quippe ea pignora timentium rebellionem esse) se libere arma relinquere, solutosque metu animos*] Reposuimus *se libera arma relinquere.* Rhenan. Voces *se neque arma iis ad.* desunt in Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 5. Harl. et Hav. Deinde *liberim arma*, pro *sed libera arma*, Put. ut ex Sallier. didici. *Tiberim arma* Flor. Voss. et Lov. 1. *juberi arma* Hav. *libera arma* Gaertn. Hinc *solutus enim os*, pro *solutosque metu animos*, Flor. et Cant. *solutos enim hos* Voss. Lov. 1. 5. et Harl. *solutos enim eos* Hav. *solutos*, reliquis omissis, Lov. 2. *solutos animos* Lov. 3. 4. et Gaertn. Ceterum, quæ nunc vulgo exstat lectio, *sed libera arma relinquere*, ut et interpunctio, primum adparuit in ultima Gruteri ed. Antea vulgabatur, *Ceterum se neque arma iis ad.* (*quippe ea pignora tim. reb. esse, se libera*, vel *libere, arma relinquere, solutosque metu animos*) *neque se, &c.* Eam autem lectionem recepi. Nam *sed libera arma* in nullo apud me est cod. quum contra *se libera arma* legant Lov. 3. 4. Ber. et Gaertn. Præterea in optimis quidem τὸ *se* non reperitur, verum ibi interceptum est ab ultima syllaba vocis

præced. esse. Vide ad xxxiv. 11. § 7.

§ 11 *Ex qua stipendium militi præstari posset*] Pal. 1. *præsidium militi pr. p.* Gebh. Put. Reg. Men. Pal. Voss. *ex qua præsidium militi.* Forte legendum *ex qua residuum militi præstari posset.* Nemo non intelligit 'stipendium' subaudiri: et 'residuas pecunias' alibi Noster: notaque sunt 'residua' jurisconsultorum. *J. F. Gron.* *Præsidium* etiam Flor. Lov. 1. et Harl. tota vox exsulat a Lov. 5. Doujatius *præsidium* de vestibus aliisque commodis militum intelligi posse existimat: sed vellem simili loco genus loquendi inlustrasset. Rectius Crevier. vulgatum defendit, et alterum ex aberratione scribarum natum putat.

§ 12 *Silano Tarraconem remisso*] Tria hæc vocabula desunt in Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 5. Harl. et Hav. quæ neglegentia scribarum exciderunt propter vocem præcedentem *præmisso.* Vide ad ix. 11. § 11.

Cap. xxxv. § 1 *Inchoata res jam ante*] Pal. 1. *Jam inchoata res.* Vet. ed. *Ideo inchoata res.* Gebh. *Jam inchoata res ante* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. et Hav. *Ideo jam inchoata res ante* Gaertn. *Ideo inchoata res ante* edd. ante Aldinam.

Atque ejusdem dextra fidem sancire] Scripsimus *atque ejus dextra f. sancire.* Rhenan. Pall. 1. et 2. *ejusdem dextra fidem sane.* Gebh. *Ejusdem dextra* Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. *eidem dextra* Hearnii N. Ceteri mei *ejus dextra.* Deinde *fidem sanare* Rec. et Gaertn. sed literæ *ci* coaluerunt in *a*, quale exemplum etiam habuimus ad ix. 37. § 4.

Itineris tam longi ac tam devii] Put. et veteres scripti omnes *ac tantum devii.* Videntur sprevisse, qui hac locutione non utebantur, nisi addita particula *in.* Sed revise ad xxvi. 31. Jac. Gron. Ita et legunt Flor. Lov. 4. Harl. et Hav. Idem etiam Crevier. in Reg. invenit, et non rejiciendum judicat. Mox *fuit Scipioni* Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav.

§ 2 *Ad hæc equitem marcescere desidia*] Scripsimus *ad hoc equitem.* Rhenan. *Adhuc equitem* Lov. 1. *ad hæc equitem* Lov. 2. 3. 5. Ber. et Gaertn. Reliqui *ad hoc.* Vide ad xxi. 52. § 10. Paullo ante *in insula inclusos* alio ordine Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Frob. 1535. Præterea *omnium rerum et facem et eris* Voss. et Lov. 1. *omnium rerum et ferri ceteris* Hearnii N. *omnium rerum facere et eos ipsos sentire* Hav.

§ 3 *Ad populandos proximos Hispaniæ agros*] Scripsimus *ad depopulandos prox. Hisp. agros.* Rhenan. *Ad populandos* Lov. 4. et Ber. *ad depopulandos* reliqui mei, cum Putean. ut ex Sallier. didici. Vide ad x. 12. § 7. Deinde, *primos Hispaniæ agros* in Cant. Voss. et Gud. esse, Jac. Gronov. docuit ad ii. 38. § 7. quod et ipse inveni in Flor. Lov. quinque, et Harl. Solent hæ voces passim in Mss. confundi. Vide ad v. 47. § 5. Infra hoc cap. dicit Liv. 'Populatus proximos agros Gades rediit.' Gruterus *ad proximos Hispanos agros* in postrema ed. substituit. Sed quidquid vidi codicum una cum Put. et Hearnii N. ac L. 1. constanter *Hispaniæ.* Alterum igitur, patientius, quam par erat, ultra seculum a viris doctis toleratum, iterum ejeci. Ceterum paullo ante vocem *Magonem* ignorant Flor. Voss. Cant. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Moguntinam.

§ 4 *Remisso tertio, qui, quo jussus erat, adduceret*] *Et remisso tertio* Ber. Gaertn. et typis excusi ante Aldum. *remissus tertius* Rec. et Hearnii L. 1. ac N. Deinde *qui cum jussum erat* Flor. et Lov. 2. *qui cum jussu erat* Voss. et Lov. 1. sed in priore additæ notæ indicant, ultimam vocem delendam esse. *Qui quo miserat* Lov. 5. *qui, ut jussus erat, ad eum add.* Hav.

§ 5 *Substitueratque animo speciem*] Antiqua lectio *sustituera atque animo.* Tu scribe, *præstitueratque animo speciem quoque corporis amplam ac magnificam.* Rhenan. *Substituerat* dixisse videtur, pro 'conceperat;' quamquam haud scio, an ita sit in usu. Beatus legit *præstituerat.* Glar. Quanta hic mihi materia esset, si lubido incesseret invehendi in Rhenanum, qui hunc locum, nulla caussa, nec ullius codicis vestigiis inductus, depravat, substituens *præstitueratque:* qua re manifestum fecit, se ad hujus loci non penetrasse mentem. Illustro e Curtii VI. 5. 'Interito vultu regem Thalestris intuebatur, habitum ejus haudquaquam rerum famæ parem oculis perlustrans. Quippe omnibus barbaris in corporum majestate veneratio est, magnorumque operum non alios capaces putant, quam quos eximia specie donare natura dignata est.' *Gebh.* Eadem significatione 'substituere' dixit Ovid. Rem. Amor. 573. 'Ut possis odisse tuam, Pari, funera fratrum Debueras oculis substituisse tuis.' Heinsio quidem ibi placet *proposuisse.* Nec tamen damnat *substituisse.* Duk. *Substituerat animo* Gaertn. sine copula, quam alii omnes agnoscunt. Paullo ante *ceperat jam maxime ante Numidam* Hearnii L. 1.

§ 6 *Adornabat promissa cæsaries*] *Prolixa cæsaries* Hav. quomodo variarunt etiam librarii II. 23. § 4. et V. 41. § 9. quo utroque loco de voce *promissa* videnda sunt quæ notantur.

Sed virilis vere ac militaris] Vet. lib. *sed virilis, ac vere militaris.* Sigon. Put. Reg. duo Pall. *sed virilis vere, ac militaris.* Statim Put. et Men. carent τῷ *erat.* Et sine eo integra oratio est; *adornabat prom. cæs., hab. corporis non cultus mund., sed virilis vere ac militaris, et ætas in medio vir. robore.* J. F. Gron. Lectioni Sigonii favent Voss. et Lov. 2. 4. 5. Ei vero, quam Gronov. reduxit, Flor. aliique, cum Hearnii L. 1. *virilis ac militaris vere* Ber. et Hav. *virilis ac militaris,* una voce omissa, Gaertn. *virilis ac militaris natura* edd. Rom. 1472. ac Parm. Mox *ætas erat in medio* soli Ber. et Gaertn. Reliqui τὸ *erat* non agnoscunt.

§ 7 *Velut renovatus flos juventæ*] Archetypon habet *velut ren. juvente faciebat.* Conjicio scribendum, *velut renovata juventa faciebat.* Rhenan. Venustatem hujus loci fœde contaminasse Rhenanum, existimat Gebhard. ad Livii III. 51. § 7. Et omnes mei τὸ *flos* servant, quod neglegenter omiserat librarius codicis, quo Rhenanus usus est. *Flos juventæ,* ut VII. 7. 'Hunc eximium florem juventutis spei animorumque implevere.' VIII. 8. 'Hæc prima frons in acie florem juvenum pubescentium ad militiam habebat.' XXXVII. 12. 'Quod floris, quod roboris in juventute fuerat, amiserant.' XL. 6. 'Medio juventæ robore ille, hic flore.' Ita etiam 'flos ætatis' VIII. 28. l. XXI. capp. 2. 3. XXVIII. 21. 'flos virium' XLII. 15. et similia plura.

§ 8 *Numida, gratias de fratris filio remisso egit*] Præcedente libro c. 19. Masanissa avunculus dicitur ejus juvenis, quo de hic agitur. Ergo legendum hic videtur *sororis filio,* nisi vel sororis maritum fratrem appellarit, vel apud barbaros frater sororem habuerit in uxorem. *Glarean.* Silius congressum hunc et utriusque orationem luculenter describit XVI. 136. nisi quod versus ejus vulgo corruptissimi sunt, quos sic emenda: 'Aurora obscuri tergebat nubila cœli,' &c. *Modius.* Omisi plusculos, qui apud Modium sequebantur, Silii versus: commode enim apud ipsum illum poëtam videri possunt, præsertim quum errorum in vulgatis edd. exstantium emendationes, quas jactat Modius, nullas repererim. Ceterum unde factum sit, ut Masinissa Massivam 'fratris filium' vocet,

quentes XXVII. 19. Masinissa ejus avunculus dicatur, vide Jac. Gronov. ad eum Livii locum. Mox *quæsiisse* edd. Rom. 1472. ac Parm.

§ 10 *In Hispania, terra aliena atque ignota*] Hearne auctor est, vocem *terra* deesse in Oxon. N. et ed. Rom. principe. *Aliena atque ignota terra* legunt Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. eam secutæ usque ad Froben. qui ordinem mutavit. Sed libros potius præeuntes secutus sum. Mox *in qua ante genitus*, pro *autem*, Voss. Lovel. 5. Gaertn. et Hav. Vide ad XXVII. 35. § 7.

§ 11 *Ducem in Africam mittant Romani*] Tò *ducem* omittit Hav. Deinde *Romani mittant* legunt Flor. et Lov. 4.

CAP. XXXVI. § 1 *Jubere senatum, ut classem, quam Gadibus haberet*] Pal. 3. *teneret*. Gebh. Hæc omnia, usque ad 'pecunia Magoni advecta est,' desunt in L. 1. Cui errori committendo ansam librario dedit vocum *ab Karthagine* repetitio. Vide ad IX. 11. § 11.

§ 2 *Conductaque ibi Gallorum ac Ligurum quanta maxima posset juventute*] Pall. tres *conducta ibi Gallorum*. Amplius Pal. 3. *quanta maxima multitudine conjungeret se Annibali*. Gebh. Copulativa prior in Gallicanis omnibus et Voss. desideratur. *J. F. Gronov.* Unus tantum Ber. *conductaque*. Reliqui cum Hearnii Oxonn. copulam nesciunt: tria etiam vocabula *Gallorum ac Ligurum* ignorat Lov. 5. Mox *conjungeret Hannibali*, omisso medio pronomine *se*, Flor. Voss. Lov. 4. 5. et Harl. Deinde *ne senescere* Flor. Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. *nec senescere* Lov. 2. Vide ad II. 15. § 2.

§ 3 *Ad eam rem et a Karthagine pecunia Magoni advecta est*] Pal. 3. *Magoni adjecta est*. Gebh. *Ad eam rem a Karth. pec. Magoni adducta est* Harl. Vide ad XXVII. 38. § 12. Mox *quantum potuit* Lov. 4. Ber. a m. pr. et edd. ante Aldum: *quanta potuit* Gaertn. Deinde *eorum* deest in Flor. et Harl.

§ 4 *Proximos depopulatus agros*] *Depopulatur* Florent. Lov. 3. 5. et Hav. Mox *classe appulit* Lov. 3. Hinc § seq. *Ibi quum diu*, pro *interdiu*, Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. et Hav.

§ 7 *Nec sine caussa erectam ante urbem stationem*] Castigavimus *electam*. Hanc lectionem scripti codicis confirmant ea quæ mox præcedunt. *Rhenan.* De Romanis loquitur, ut puto. Sed, ut hæc verba sese sequantur, suspensum faciunt lectorem. *Glar.* *Erectam stationem* solus servat Rec. Sed sine dubio verum est, quod Rhenan. reposuit, *electam stationem*, quod servant Flor. Cant. Lov. 4. et Ber. a m. pr. proxime verum *electa statione* Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Hav. *electa statio* Lov. 5. et Ber. a m. sec. Alibi 'electus' et 'erectus' in Mss. commutantur. Vide ad VII. 12. § 9. et Delrium ad Senec. Hippol. 1139. Caussa erat perpetua confusio literarum *L.* et *R.* de qua vide Gronov. in pr. edit. Observ. I. 13. Diatr. Stat. c. 52. p. 346. Nic. Heins. ad Silii XIII. 4. Markl. ad Statii Silv. I. 2. 267. et Oudend. ad Lucani V. 55. Hinc etiam permutantur inter se voces 'legio' et 'regio:' vide ad VIII. 24. § 4. 'legere' et 'regere:' vide ad Epit. Liv. l. XVIII. 'palma' et 'parma:' vide ad XXII. 1. § 9. 'lex' et 'rex:' vide ad Epit. Liv. l. LXXXIX. Ceterum *ejectam stationem* habet Lov. 3. Ita etiam commutantur in Mss. 'delectus' et 'dejectus:' vide ad Livii V. 21. § 10. 'adlectus' et 'adjectus:' vide ad XXXV. 2. § 9. 'inlectus' et 'injectus:' vide Nic. Heins. ad Silii VI. 32. et Burm. ad Sueton. Calig. c. 38. 'conlectus' et 'conjectus:' vide ad XXXVI. 12. § 4. 'sublectus' et 'subjectus:' vide ad XXIII. 22. § 4. In sensu autem nulla est difficultas: adparebat Romanis, subesse caussam, cur Pœni cum classe

ad urbem substiterint. Ut itaque hostem, si invaderet, repellere possent, ad portam, quæ in hostem ducebat, suos instructos armatosque continuerunt.

§ 8 *Effusi hostes, mista inter milites navali turba*] Omnes *mixta inter milites navalis turba.* Recte per epexegesin. *J. F. Gronov.* *Navali* tantum inveni in Harl. et Ber. reliqui mei cum Hearnii L. 1. et N. *navalis* legunt: *navali* ideo non displicebat Doujatio, quia lectio illa per auferendi casum intellectu facilior est. Eadem ratione probare poterit omnia scribarum glossemata, quibus minus tritas et obvias optimorum scriptorum locutiones exponere conati sunt. Præterea *turma* Ber. Rec. Gaertn. Hearnii N. et edd. Aldina priores. Vide ad xxv. 16. § 15. Vulgatum verius esse, τὰ *effusi*, et *socii navales militibus mixti* docent, quæ non *turmæ*, sed *turbæ*, conveniunt.

§ 10 *Superfuisset pugnæ ac fugæ quisquam*] Put. Men. Voss. *pugnæ aut fugæ.* J. F. Gron. Edd. principes *fugæ ac pugnæ*, consentiente Gaertn. Frobenius deinde *fugæ aut pugnæ* substituit, quod servant Flor. Lov. quinque, Harl. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Gruterus deinde in ultima ed. revocavit *fugæ ac pugnæ.* Gronovius demum dedit *pugnæ aut fugæ.*

§ 11 *Ne hostes cum suis simul inrumperent*] In ed. Francof. 1578. contra omnes codd. et sensum Livii, operarum, ut videtur, errore datum est *erumperent;* quod, per Modii, Gruteri, Heinsii aliorumque edd. propagatum, recte iterum ejecit Gronov. ut in prima nott. ed. monuit.

Trahunt scalas, orasque, et anchoras, &c. præcidunt] Vet. lib. *trahunt scalas, pontesque, et anchoras.* Suspicor ne utraque vox retinenda sit hoc modo: *trahunt scalas pontesque, orasque et anchoras præcidunt.* De funibus enim aptius dicitur 'præcidi,' quam 'trahi:' ut Virgil. Æn. III. 667. 'Tacitique incidere funem.' *Sigon.* Pal. 1. *trahunt scalas orasque et anchoras: dein moliendo mora esset.* Pal. 2. melius, *trahunt scalas loraque et ancoras: deinde ne moliendo mora esset, præcidunt.* Pal. 3. *trahunt scalas hortasque et anceras, ne in moliendo mora esset, præcidunt.* Vet. ed. *trahunt scalas orasque: et ancoras, ne in moliendo mora esset, præcidunt.* Gebh. *Trahunt scalas loraque et anchoras* Voss. pro varia lectione in margine; quæ vox ex interpretis expositione nata est. *Ora* enim est rudens, sive funis, quo naves litori adligantur. Hoc sensu est apud Liv. XXII. 19. 'Alii resolutis oris in anchoras evehuntur.' Vide viros doctos ad Quinctil. epist. ad Tryph. *Trahunt scalas pontesque et anchoras* Lov. 3. Rec. et Gaertn. Recte viri docti conjecturam Sigonii, quam is in contextum receperat, spreverunt; in nullo enim cod. 'pontes' et 'oræ' conjunguntur: neque alicujus etiam momenti est ratio, qua conjecturam defendit, aptius 'præcidi,' quam 'trahi,' de funibus dici. Si enim hoc modo distinguamus, *trahunt scalas, orasque et anchoras, &c. præcidunt,* verbum 'trahere' ad solas scalas, 'præcidere' et ad oras et ad anchoras erit referendum: *præciderunt* autem est in Lov. 5. Vide ad x. 12. § 4.

§ 12 *Adnantes navibus, incerto præ tenebris*] Vet. lib. *incerti.* Sigon. *Incerti* male Sigonius. Put. clare *incerto,* ut edebatur. Alii *incertos.* J. F. Gron. *Incerti* Lov. 2. 3. Hav. et Hearnii D. *incertos* Flor. Voss. Lov. 1. Harl. Ber. a m. pr. et Hearnii L. 1. ac N. *incerte* Gaertn. *incerto* reliqui, quod supplendum est per participium verbi substantivi, ut docet Gronov. Obs. I. 17. De eo vide ad XXII. 31. § 5. Præterea *adnatantes* Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Haverk. Hearnii N. L. 1. et edd. Aldina priores. Vide ad XXI. 27. § 5.

§ 13 *Ad octingentos homines*] Scrip-

ti *ad octingenti.* Vide ad x. 17. *J. F. Gron.* Ita et Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxonn. Doujatius vulgatum tuetur; quem non movet, quod quædam membranæ *ad octingentos* (secundum mentem ejus *ad octingenti*) scribant; plerasque enim earum numerales tantum notas habere *ad DCCC.;* quas librarium aliquem casu non suo reddidisse, neminem in his vel tantillum versatum miraturum putat. Eidem non satisfaciunt exempla a Gronovio laudata ad x. 17. § 8. In illis enim numerum centenarium semper millenario addi: ita ut præpositio *ad* regere videatur *mille* vel *millia*, adjectis centenis, et, verbi caussa, 'ad duo millia trecenti' accipiendum sit, quasi dicas trecenti ad vel supra duo millia. Verum Gronov. non dicit 'quasdam membranas,' sed in genere 'scriptos' legere *ad octingenti;* quorum numerum nunc augent ab Hearnio et a me consulti. Insuper nulli eorum per notas *ad DCCC.* sed omnes totidem literis *ad octingenti* præferunt. Fateor equidem librarios sæpe notas numerales non suo casu reddidisse: quin etiam exemplis id docui ad xxv. 9. § 16. et xl. 18. § 5. Verum monstro simile foret, integerrimos quosque codd. ita semper corruptos esse, et non nisi pejoris notæ libros veram scripturam servare. Contendo insuper, facilius librarium, quamvis inperitissimum, *ad octingentos*, pro *ad octingenti*, daturum, quam contra. Ad hæc callide Doujatius proponit illud exemplum *ad duo millia trecenti*, quasi omnia loca, quæ Gron. laudavit, similiter concepta forent, quum Livius hoc modo tantum in uno locutus sit; in reliquis autem, quæ Gron. advocavit, addita copula dixerit *ad duo millia et trecenti, ad quatuor millia hominum et quingenti, ad duo millia et quingenti, ad duo millia et septingenti;* quibus alia multa addere possem, nisi hæc sufficerent. In his autem cessat expositio superius a Doujatio data, neque admitti potest: copula enim *et* in illis similes casus jungi docet; ubi vero copula deest, similes casus per adpositionem junguntur. Tandem expositionem hujus locutionis Doujatianam evertit locus viii. 18. 'Quibus in forum delatis, et ad viginti matronis, apud quas deprehensa erant, per viatorem adcitis:' ubi Gronov. alium similem Suetonii locum laudavit. Rationes forte Doujatii, quæ quam infirmæ sint, vidimus, Clericum permoverunt, ut, relicta Gronovii emendatione, quam tamen in hac locutione plerumque alibi servavit, veterum edd. lectionem in contextum suæ editionis restitueret.

Cæsi, inter murum litusque ad duo millia] Omnes *cæsi inter murum littusque, et ad duo.* J. F. Gronov. Ita, ut Gronovius in suis invenit, jam edidit ac distinxit Frobenius 1535. itaque præferunt omnes præter unum Lov. 5. codd. Male igitur Parisienses 1573. priorem lectionem revocarunt, unde deinceps Frobenianam restituere Gronovio necesse fuit.

Ad duo millia armatorum inventa] Narrat Livius classem fugisse: et unde isti nobis bis mille armati, qui postero die sunt inventi? Codex scriptus habet *armorum.* Rhen. Hic locus obscurus est, et, ut suspicor, etiam corruptus. Quamquam quidam exponunt, cæsos octingentos, sed in universum, qui interierint, fuisse duo millia. Quidam codd. *armorum* habent, non *armatorum.* Glar. *Armorum* habent libri, quos ipse legi, et quos se legisse Rhenanus profitetur. *Sigon. Armorum* pauci meorum; plerique *armatorum;* quod etiam suos servare Gronov. in pr. ed. nott. monuit. Nihilominus recte Rhenanum *armorum* dedisse judicat. Sæpe librarios ita variasse, vidimus ad xxii. 37. § 7.

CAP. XXXVII. § 1 *Exclusus inde, ad Cimbim*] Id nominis nusquam legi, quod equidem sciam, ideoque inspicienda vetera exemplaria. *Glar.* *Cimbis* ignotum sane nomen. Liber meus *ad Ambros.* De quo considerandum. *Lipsius*, Ep. Quæst. IV. 4. Pal. 1. *Mago, cum Gades recepisset, exc. inde classe ad Ambros, haud procul a Gadibus his locus est.* Pal. 2. *exc. inde clam se ad Ambros.* Gebh. Mss. fere *Cimbros.* Lipsius *Ambros*, ut Voss. Put. *Cimbios.* J. F. Gron. *Exc. inde classe ad Ambros* Voss. Lovel. 1. 2. et Gaertn. *exc. inde ad Ambros* Hearnii N. cum Lov. 3. et Hav. *exc. inde classe ad Cumbam* Lov. 5. *exc. inde ad Umbros* Cant. *exc. inde classe ad Cimbros* Harl. *exc. inde classe ad Cimbios* Flor. *ad Cimbios* etiam in Put. legi, Vossius testatur ad Pomp. Mel. III. 1. unde *exclusus inde ad Cuneos* legendum existimat: quam conjecturam hoc argumento refellit Cellar. in Geogr. Ant. II. 1. p. 51. quia Livius subjungit, 'haud procul a Gadibus is locus abest,' Melæ autem et Strabonis 'Cuneus' longe hinc ultra Anam est remotus. Eadem etiam displicuit Doujatio, quia Livius hic vocet *locum*, quum Melæ d. l. sit 'Cuneus ager,' Plinio IV. 22. 'promontorium Cuneus,' Straboni III. in princ. promontorio adjacens χώρα, quam Latina voce vocant Κούνεον. Ipse itaque putat, vel *Ambros*, ut plures codd. legunt, librarios detorsisse ex *Ebora*, (cujus nominis castellum in litore ad sinum portus Gaditani recenset Mela III. 1.) vel eos *Olitingin*, aut *Onobam*, parva oppida maritima inter Bætis et Anæ ostia ibidem a Mela memorata, mutasse in *Cimbim*, aut *Cimbios:* cui Vossius respondere potuisset justa talionis lege, non 'castellum' vel 'oppidum' a Livio vocari, sed *locum.* Cum Crevier. itaque existimo, esse nomen loci parum notum, vel fortasse depravatum. Paullo ante *recepisset*, pro *repetisset*, Voss. Lov. 1. Harl. et Gaertn. quomodo etiam variarunt codd. XXI. 28. § 9. *Redisset* pro varia lectione erat in margine Voss.

Haud procul a Gadibus] Scripsimus *haud procul Gadibus.* Rhenan. De ea locutione vide ad XXIV. 28. § 1. Gronovius præpositionem, quam Froben. ex mente Rhenani 1535. expunxerat, iterum addidit. Eamdem vero in omnibus meis superesse vidi.

§ 2 *Purgantibus iis, multitudinis concursu factum*] Ablativum *iis* delevimus, qui subintelligitur, aut similis, puta 'Gaditanis.' Ubi notandum est, *infestæ* genitivi casus esse, et referri ad præcedentem genitivum *multitudinis.* Rhen. Vet. lib. *purgantibus iis.* Sigon. Ex meis unus Lov. 1. pronomen omittit. Ceteri omnes vel *iis*, vel *his* præferunt.

Abs conscendentibus naves militibus] Ita recte Gronov. edidit, et quidem ex fide Put. ut in pr. ed. nott. monuit: ab Aldo usque vulgatum fuerat *ab conscendentibus;* quod præferunt Lov. 4. 5. Ber. et Hearnii L. 1. et ex edd. primis Romana 1472. ac Parm. At Ascensius 1513. 1516. et Mogunt. omiserunt præpositionem: *abscendentibus* dederunt reliquæ pleræque edd. principes, præsertim Mediol. 1480. et 1505. Tarv. utraque, variæ Ven. et Ascens. an. 1510. consentientibus Voss. Lov. 1. et Harl. corrupte quidem, sed ita, ut veræ lectionis non obscura adpareant vestigia. *A scandentibus* Lov. 3. *ab ascendentibus* Hav. *abscendentibus* Gaertn. *adscendentibus* Lov. 2.

Suffetes eorum, qui summus Pœnis magistratus est] Et, quod hinc intelligendum, Gaditanis eorum colonis. Vide Spanhem. ad Juliani Orat. I. p. 130. *Duker.* *Superstes eorum* mendose Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Hafn. et Hav. quod etiam in Put. superesse, monuit Gronov. ad XXIX. 27. § 5. *Suffectes* Lov. 5. *Supheces* Lov. 4. *Sufetes* ed. Rom. prin-

ceps, teste Hearnio. *Sufeces* ei proximæ cum cod. Ber. Vocem illam unica litera *F*, *Sufes* scribendam esse, Sigonius monuit ad XXX. 7. § 5. ubi vide quæ notantur.

§ 3 *Inde navibus ad Pitusam insulam*] Sic vulgo scriptum reperio. Cæterum, *Pityusam* scribendum esse, Plinius, Strabo, et Ptolemæus docent. *Sabell.* Antiq. ed. et Pal. 3. *Pitusam*. Pal. 1. vero continet *Pitisam*. Pal. 2. *Pyticusam*. Gebh. *Pitusam* Ber. Hearnii L. 1. et quædam ex edd. antiqq. *Bitusam* Rom. 1472. et Parm. *Pitissanam* Voss. a m. pr. *Pitisam* a m. sec. cum Lov. 1. et Harl. *Pitussam* Lov. 5. *Pitisam* Harl. *Pitysam* Flor. *Pertissam* Lov. 2. *Pirisam* Hav.

Incolebant, trajecit: itaque classis bona cum pace accepta est] Arguunt sarcinatorum manum scripti. Put. *incolebant precititaque accepta est.* Nihil medii. Manus sec. priori *t* suprascripserat *p* et τοῖς *qu* τὸ *t:* inde Men. et Reg. *precipitate.* Scribe *incolebant*) *trajecit, ibique acceptus est.* J. F. Gron. Plures meorum, et Hearnii N. pro *trajecit ibique* partim legunt *precipitata*, partim *precipitate.* Omnes tamen constanter verba, quæ Gronov. auctoritate Put. ejecta volebat, agnoscunt. Et quidem Livio sollemnis est illa formula ‘bona cum pace.’ Supra I. 24. ‘Is alteri populo cum bona pace imperitaret.’ XXI. 24. ‘Cum bona pace exercitum per fines suos transmiserunt.’ cap. 32. ‘Cum bona pace ad Alpes incolentium ea loca Gallorum pervenit.’ Similiter *bona venia*, vel *cum bona venia* dixit. Vide ad VII. 41. § 3. Quamvis itaque multum tribuam Put. hic tamen librarium ejus dormitasse, et perperam voces *classis bona cum pace* omisisse existimo.

§ 4 *Nec commeatus modo benigne præbiti, sed in supplementum classis juventus armaque data*] Omnia hæc vocabula oscitantia librarii desunt in Hearnii L. 1. Deinde *sed supplementum classis*, omissa præpositione, Lov. 2. quod quasi per adpositionem dictum foret. Sed ceteri *in supplementum*. Infra XXXVII. 2. ‘In supplementum addita peditum civium Romanorum tria millia.’ XXXVIII. 36. ‘Ut terna millia peditum ducenos equites ambo prætores in supplementum sociis imperarent.’ Præterea *in supplementum classi* Flor. et Ber. Infra XLII. 10. ‘Ut novos exercitus scribere, aut supplementum veteribus liceret.’ Dictum autem est ea ratione, qua alia, de quibus vide ad III. 46. § 2. Insuper *juventus armata data* Voss. Lov. 1. 2. 3. et Gaertn. Mox vocula *inde* non adparet in edd. ante Aldum. Tum *tramisit*, pro *transmisit*, legit Flor. quod etiam in cod. Put. esse, Jac. Gronov. notavit ad c. 5. § 18. ubi vide quæ notantur.

§ 5 *Duæ sunt Baliares insulæ, major altera atque opulentior*] Vocabulum *insulæ* dispunximus, nam mox antecedit ‘Pœnus in Baleares insulas.’ *Rhenan.* Solus Pal. 3. vocem *insulæ* ignorat. At reliqui *Duæ sunt Baleares insulæ.* Gebh. Vocem a Rhenano ejectam servant Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. eamdem etiam in Put. optimo exstare, monuit Sallier. Neque satis idoneam expungendi rationem esse, quam Rhenanus dedit, docebunt quæ notavi ad I. 3. § 9. Pristino igitur loco restitui. Præterea *Duæ sunt Baleares insulæ, altera major, altera minor. Major atque opulentior* Gaertn. *Duæ sunt Baleares, major altera minor, at minor opulentior* Lov. 3.

Ubi commode hibernaturum, &c. se credebat] Scripsimus *censebat.* Rhenan. Solus Pal. 3. habet *censebat.* Cæteri vero omnes *credebat.* Gebh. Omnes Gall. duoque Pall. et Voss. *credebat*, quod arcuit Rhenanus. *J. F. Gron.* Rhenano favent Lov. 5. Rec. et Hearnii D. Reliqui, et mei, et Oxonn. Hearnii, *credebant.*

§ 6 *Inter alios omnes Baleares excellunt*] Forte *alias*, ut intelligas 'gentes.' *J. F. Gron.* *Inter omnes alios* edd. ante Aldum.

§ 7 *Tanta vis lapidum creberrimæ grandinis modo*] Pal. 2. *celeberrimæ grandinis modo.* Gebh. Liv. l. I. c. 31. 'Haud aliter, quam quum grandinem venti glomeratam in terras agunt, crebri cecidere cœlo lapides.'

§ 8 *Viris, armis haud æque validam*] Strabo lib. III. p. 167. minorem Balearium virtute nihilo inferiorem majore fatetur; id forte sic erat illius tempore. Illa ἀσύνδετα *viris, armis* quidam per *que* connectunt, ut paullo ante in majore. *Glar.* Vet. lib. *viris armisque.* Sigon. 'Ἀσυνδέτως Pal. 1. princepsque ed. *viris, armis.* Pal. 2. *viris et armis.* Pal. 3. *fertilem agro; viris, armis haud æquandam.* Gebh. Put. Reg. Men. Voss. Pal. unus *viris, armis haud æque validam*, omissa copulativa. *J. F. Gron.* Copulam abjiciunt etiam Flor. Lov. 1. 3. 5. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. eam insuper in omnibus suis deesse, testatur Crevier. Ipsum itaque secutus expunxi.

§ 9 *Supra portum loco munito castra locant*] *Super portum* Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. et Hav. Vide ad XXIII. 36. § 6. Tum *ponunt* Lov. 1. *locavit* Gaertn. Sed ea vox deest in Flor. Cant. Voss. Lov. 2. et Harl.

Sine certamine urbe agroque potiti] Pal. 3. *sine cert. urbe, agro potitur.* Gebh.

Missisque Karthaginem ad hibernandum, naves subduxerunt] Distinguendum ante *ad hibernandum:* ut sit sensus, auxiliares missos tamquam obsides Carthaginem, ipsum autem Magonem ad hibernandum naves subduxisse. At hæc pusilla sunt, ac propemodum non hujus instituti: visa tamen sunt aliquid ad lectoris utilitatem facere. *Glar.* Præter Vascos. et Gryph. 1548. vix ullus Glareano vera monenti paruit. Distinctionem, quam indicavit, recepi.

CAP. XXXVIII. § 1 *P. Scipionis ductu auspicioque*] Observat Perizon. in Anim. Hist. c. 7. p. 262. et p. 263. Livium, communi et usitato 'ductum auspiciumque' conjungendi modo abreptum, utrumque Scipioni tribuisse, qui privatus, nullodum gesto magistratu, proconsulari imperio extra ordinem dato, in provinciam Hispaniam adversus Pœnos erat missus: quum tamen ii, qui sine magistratu res gessissent, immo omnes proconsules et proprætores, qui tunc privati extra ordinem, non statim in vel ex magistratu suo, accepto ordinario imperio, in provincias mittuntur, auspicia non haberent.

L. Lentulo et L. Manlio Acidino provincia tradita] Cur non potius M. Junio Silano, eodem jure imperioque secum in Hispaniam misso? Pighius ad a. IↃXLVII. scribit, Silanum cum Scipione Romam decessisse. Hoc quidem probabile est, sed Livius, Polybius, et Appianus, quos testes laudat, quum alia de Silano, quæ strictim narrat Pighius, referant, de decessione ejus cum Scipione nihil produnt. Nec apud Livium legitur, quod ibidem ex lib. XXVIII. scribit, quum L. Scipio, a fratre Romam missus, in Hispania debellatum nunciasset, quod est c. 17. senatui visum fuisse, duos prætorios, Lentulum et Manlium, quorum ille a. IↃXLII. hic anno sequente prætor fuerat, cum proconsulari imperio, alterum in citeriorem, alterum in ulteriorem Hispaniam mittere, et hos Tarracone Scipionem exspectantes ab eo provinciam accepisse. Etsi autem Livius diserte non scribit, eos cum proconsulari imperio in Hispaniam missos fuisse, est tamen, unde id probabiliter colligi possit. Nam XXIX. 13. in a. IↃXLIX. 'Proconsules' eos vocat: 'Omnes tribus,' inquit, 'eosdem L. Cornelium Lentulum et L. Manlium Acidinum, proconsules, sic-

ut priore anno tenuissent, obtinere eas provincias jusserunt.' Ex eo enim, quod dicit 'sicut priore anno tenuissent,' sequitur eos etiam a. IↃXLVIII. ibi cum eodem imperio fuisse. Livius quidem anno illo iis nominatim prorogatum fuisse imperium non scribit, sed tamen factum fuisse ex eo colligitur, quod h. l. c. 45. dicit, 'Ceteris, præter consules prætoresque, qui exercitibus præfuturi erant, prorogata imperia.' Nam nomine 'ceterorum' hi quoque comprehenduntur. Atque inde recte conficitur, eos etiam a. IↃXLVII. cum eodem imperio in locum Scipionis missos fuisse. Quæ deinde addit Pighius, sola hac conjectura nituntur, quod plerumque, qui in Hispaniam cum imperio veniebant, primam omnium Tarraconem, caput citerioris provinciæ, petere solebant. Ceterum, Scipionem non Lentulo et Manlio, verum Silano et Marcio provinciam tradidisse, scribit Polyb. extr. lib. XI. quem dissensum ibi observavit Jac. Gronovius. *Duk.*

Decem navibus Romam rediit] Pall. duo, et vetus ed. *cum decem navibus.* Gebh. Similiter Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Frob. 1535. Sed optimi ignorant præpositionem, quam Livius sæpe omittere solitus est. Vide ad I. 14. § 7.

§ 2 *In æde Bellonæ*] Pal. 3. *in ædem.* Mox idem cod. *quas gentes in ditionem populi Romani reddidisset.* Gebh. *In ædem Bellonæ* etiam Lov. 3.

§ 3 *Adversus quatuor se imperatores, quatuor victores exercitus in Hispaniam ivisse*] Vet. ed. *quatuor victores exercitus in Hispania ivisse.* Pal. 1. *ipse.* Pal. 3. præfert *misse*, vel *inisse.* Amplius Pal. 1. verbis proximis *neminem Carthaginensem initiis terroribus reliquisse:* ad marginem tamen *in his oris.* Gebh. Put. Reg. Men. Pall. *isse.* Alii alludentes *esse.* J. F. Gron. *In Hispaniam inisse* Ber. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *misisse* edd. Mediol. 1480. et Tarvis. utraque: *in Hispaniam esse* Harl. *in Hispaniam isse* reliqui mei, Hearnii Oxonn. L. 1. N. et edd. prioribus proximæ. Contractio illa in hoc verbo Livio est familiaris. Vide ad I. 60. § 2. II. 39. § 12. c. 47. § 6. III. 39. § 3. VIII. 30. § 12. hoc lib. c. 41. § 2. et alibi. Vide ad XXVII. 19. § 10. Hoc modo *isti*, pro *ivisti*, in Cic. restituit Græv. orat. pro Dejot. c. 7. Præterea *adv. se quatuor imp.* Lov. 3. *adv. quatuor imp.* Lov. 4. Mox *initiis terroribus reliquisse* Flor. Voss. et Lov. 1. ac 2. quorum ultimus *in his terris* legit a m. sec. *in his terris injectis terroribus reliquisse* Hav. *in his urbibus injectis terroribus reliquisse* Hafn.

§ 4 *Magis tentata est triumphi spes, quam petita pertinaciter*] 'Petere spem' fortassis sic dici potest, ut 'adfectare spem,' de quo Gronov. ad c. 18. Si quis tamen putaret, melius esse *petitus*, scilicet 'triumphus,' non magnopere dissentirem. 'Petere spem triumphi' mihi admodum inusitatum genus loquendi esse videtur. *Duk.*

Quia, neminem ad eam diem triumphasse, qui sine magistratu res gessisset, satis constabat] Lib. XXVI. c. 18. ad hoc comitia fuere, ac illic plane 'imperium' vocat. Hic 'sine magistratu' eum vocat, qui proconsul fuit. Statim post (c. 39.) legati Saguntinorum 'consules' vocant in Hispaniam missos consulares ac proconsules. Nullus enim consul hoc bello illuc est missus. Hi itaque loci lectori perpendendi. Simile quiddam invenies XXXI. 20. ubi L. Cornelius Lentulus frustra triumphum petiit. *Glar.* Obtemperandum hoc loco Glareano videtur, ut et hunc et alios locos, quibus Livius proconsulatum magistratum esse negat, attente consideremus. Quod eo lubentius faciemus, quia id non sine summo eorum, qui Romanæ antiquitatis studio tenentur, fructu faciemus. Est igitur intelligendum, magistratus omnes cum potestate fuisse, cum imperio vero non

nisi eos, quibus nominatim mandatum esset imperium. Auctore enim Festo, 'Cum potestate esse dicebatur ille, qui alicui negotio præfectus esset; cum imperio, cui nominatim delatum imperium esset.' Mandabatur autem imperium his duntaxat magistratibus, cum usus reipublicæ postulabat, dictatori, consuli, prætori. Erat autem imperium rei militaris administrandæ facultas. Quare Cicero dixit in Philipp. v. 16. 'Demus imperium C. Cæsari, sine quo res militaris administrari non potest.' Neque vero eodem tempore mandabatur magistratus et imperium, neque iisdem comitiis: nam magistratus primum, deinde provincia cum imperio deferebatur, et magistratus quidem, ut consulatus ac prætura, centuriatis comitiis, imperium vero curiatis. Sic enim Livius v. 52. 'Comitia curiata, quæ rem militarem continent; centuriata, quibus consules tribunosque militum creatis.' Et IX. 38. 'Ei legem curiatam de imperio ferenti triste omen diem diffidit, quod Fauciæ curiæ fuit principium, duabus insignis cladibus.' Et Cic. ad Appium ad Fam. I. 9. 'Appius dixit, sese, si licitum esset legem curiatam ferre, sortiturum esse cum collega provinciam; si lex curiata non esset, se comparaturum cum collega, sibique successurum: legem curiatam consuli ferri opus esse, necesse non esse: se, quoniam ex senatusconsulto provinciam haberet, lege Cornelia imperium habiturum, quoad in urbem introisset.' Libro tamen XXVI. c. 18. ait Livius, 'Jussi deinde inire suffragium ad unum omnes non centuriæ modo, sed etiam homines, P. Scipioni imperium esse in Hispaniam jusserunt.' Atque hæc quidem ita. Institutum est etiam, ut consulibus et prætoribus, postquam magistratu abiissent, prorogaretur, si tempora reipublicæ poscerent, imperium, iique pro consulibus et pro prætoribus rem gererent. Qui primus pro consule rem gesserit, prorogato ex consulatu imperio, Q. Publilius Philo fuit, qui idem etiam primus pro consule triumphavit, ut Liv. VIII. 26. est auctor. Q. autem Valerium Faltonem pro prætore primum ex Sicilia triumphasse invenio in Triumphis Capitolinis ad a. IↃXII. Eundem vero prætorem etiam rem in Sicilia gessisse, scribit Valerius de jure triumphandi II. 8. 6. Fieri autem poterat, ut ex prætura pro consule mitteretur, id est, cum imperio consulari, et cum duodecim fascibus, ut consul, non sex, ut prætor. Ut L. Æmilius ex Plut. (in L. Æmilio p. 256.) et L. Gellius de Legib. I. 20. Cicero. Adde quod imperium etiam privatis extra ordinem mandatum est: quibus autem mandatum erat, ii pariter pro consulibus et pro prætoribus rem gesserunt. Primus, cui mandatum est hoc modo, T. Quintius fuit, de quo Livius III. 5. scribit, 'Visum est pro consule T. Quintium subsidio castris cum sociali exercitu mitti.' Pariter P. Scipio in Hispaniam privatus cum imperio missus est, atque alii quidam post eum, donec eo prætores cum imperio mitti cœpti sunt. Item Octavius, de quo Philipp. XI. 8. Cicero, 'Imperium Cæsari extraordinarium mea sententia dedi:' nam, proprætor ut esset, decreverat. Ex his intelligi potest, proconsules aut proprætores, vel si cum prorogato ex magistratu, vel si cum extraordinario essent imperio, sine magistratu fuisse: quod item ex Cic. de Divin. II. 36. confirmatur: 'Bellicam rem administrari majores nostri nisi auspicato noluerunt; quam multi anni sunt, cum bella a proprætoribus et proconsulibus administrantur, qui auspicia non habent?' Neque enim nisi magistratus habebant auspicia vel majora, si majores, vel minora, si minores essent. Quia vero hactenus triumphus non erat decretus iis, qui privati extra ordinem rem gessissent, propterea P. Scipioni ex Hispania non est

decretus. Primus L. Lentulus ex his, ut ovans urbem iniret, obtinuit: post Pompeius etiam de Mithridate triumphavit. De L. autem Lentulo sic Livius XXXI. 20. 'Res triumpho dignas esse censebat senatus, sed exemplum a majoribus non accepisse, ut, qui neque dictator, neque consul, neque prætor res gessisset, triumpharet. Pro consule illum Hispaniam, non consulem aut prætorem, obtinuisse. Decurrebatur tamen eo, ut ovans Urbem iniret, intercedente Ti. Sempronio Longo tribuno plebis, qui nihil magis id more majorum, aut ullo exemplo futurum dicebat: postremo victus tribunus consensu Patrum cessit. Et ex senatusconsulto L. Lentulus ovans Urbem ingressus est.' Eadem ratione quæstori aliquando imperium datum est, ut ait Sallust. in Catil. c. 19. 'Postea Piso in citeriorem Hispaniam quæstor pro prætore missus est, adnitente Crasso.' Postremo institutum est etiam, ut quotannis consulares et prætoriæ provinciæ decernerentur, in quas consules aut prætores post magistratum accepto imperio mitterentur, (quemadmodum ex oratione de proconsulibus intelligi potest,) iidemque pariter proconsules et proprætores dicerentur. Factum est autem, ut aut proxime, postquam magistratu abiissent, aut aliquot annis interpositis in provincias irent. Si autem subito ibant, ut P. Lentulus in Ciliciam, tum ordinario imperio utebantur; si spatio annorum interposito, ut in eandem Cicero, extraordinario. Itaque ipse de semetipso ait ad Attic. v. 9. 'Faciam, ut summa modestia et summa abstinentia munus hoc extraordinarium traducamus.' Idem de proprætoribus etiam judicandum est. Quod Cœlius ad Cic. ad Fam. VIII. 8. docet his verbis: 'Senatui placere, in Ciliciam provinciam, inque reliquas octo provincias, quas prætorii pro prætore obtinuerunt, eos, qui prætores fuerunt, neque in provincia cum imperio fuerunt, quos eorum ex senatusconsulto cum imperio in provincias mitti oporteret, eos sortito in provincias mitti oportere.' Ne autem mendum esse librorum quis putet, animadvertere oportet, *prætorem* sæpe pro *proprætore* poni: ut C. Verres Siciliæ prætor, id est, cum prætorio imperio, postquam prætor urbanus fuerat. Item *prætorem* pro *proconsule*, ut C. Cæsar Galliæ prætor, P. Rupillius Siciliæ, in quas provincias ex consulatu missi sunt. Item *consulem* pro *proconsule*, ut cum ait Livius, 'P. Scipionem consulem in Africa bellum gessisse,' et alia ejusmodi, cum tamen Scipio in Africam post consulatum venerit, prorogato consulari imperio. Hæc etsi magna confirmare exemplorum copia poteram, supersedendum iis mihi tamen esse duxi, ut de iis suo cujusque loco agerem, et dubitanti Glareano responderem, ut cum paulo post ait, (cap. seq.) 'consules cum exercitu in Hispaniam misistis,' P. et Cn. Scipiones intelligens, quorum neuter consul in Hispaniam profectus est, sed tamen cum consulari imperio. *Sigon.* Nota neminem ad eam diem triumphasse, qui sine magistratu rem gessisset. Scipio proconsul in Hispania rem gesserat, ut hoc libro aliisque supra testatur Livius. Id vero imperium erat, non magistratus. Unde cum apud Livium toties occurrit, 'consulibus prorogatum in annum imperium est,' id non de magistratu intelligendum est. Quid sit magistratus populi Romani, vide Cujacium ad l. de Orig. Jur. Sed et ex XXXI. 20. hic locus maxime illustratur. Quod enim hic 'sine magistratu,' ibi dicitur 'qui neque dictator, neque consul, neque prætor.' Vide et XXXI. 48. Proconsul autem in Urbe imperium non habet, XXVI. 9. Cic. de Divin. II. 36. docet, proconsules et proprætores auspicia non habuisse. Proconsules

ergo magistratus non sunt, sed pro magistratibus, ut ait vetus auctor apud Sigonium de Civ. Rom. II. et in lege Thoria. *H. Vales.* Eadem scribit Valesius ad Excerpta Peiresc. p. 603. Sed sententiam Sigonii, quem Valesius sequitur, proconsules et proprætores, sive prorogato ex magistratu imperio, sive ex privatis in provincias missi fuissent, magistratus non fuisse, non levibus argumentis impugnat Gruchius cap. 4. Refutat. ad posterior. Sigonii disputat. Hoc quidem intelligi non potest, si, qui prorogato ex magistratu imperio in provincias mittebantur, sine magistratu fuerunt, quod Sigonius et Valesius volunt, quomodo multi ex iis triumphare, de quo certissime constat, potuerint; quum, auctore Livio, nemini, qui sine magistratu rem gessisset, triumphus concederetur. *Duk.*

§ 5 *Præ se in ærarium tulit quatuordecim millia pondo CCCXLII.*] Put. *decem quatuor.* Dein *trecentum quadraginta duo.* J. F. Gron. *Decem quatuor millia trecentum quadraginta duo* Flor. et Lov. 5. *decem quatuor millia CCCXLII.* Voss. et Harl. *decem quatuor millia CCC. q XL. duo* Lov. 1. et 2. *quatuordecim millia trecenta quadraginta duo talenta* Hav. *tresdecim millia* Rec. *decem quatuor millia* etiam Hearnii L. 1. et N. Vide ad XXIX. 37. § 6. *Trecentum quadraginta duo* etiam Hearnii L. 1. Præterea *tulit in ærarium* Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et excusi Aldo priores. Mox *et signati magnum numerum,* omissa voce *argenti,* edd. Mediol. 1480. Tarvisina utraque, ut et aliæ sequentes usque ad Aldum.

§ 8 *Sed etiam spectandi caussa P. Scipionis: concurrebantque et domum frequentes*] *Sed etiam exspectandi* sollemni errore Flor. Cant. Lov. 1. 2. et Harl. Vide ad VI. 33. § 1. *Concurrebantque domum frequenter* Flor. *corrueret atque domum frequenter* Lov. 5. *concurrebantque domo frequentes* Lov. 1. et Gaertn. *concurrebantque domo frequenter* Voss. Lov. 2. et Harl. *concurrebantque domi frequentes* Lov. 3. Paullo ante *non suffragii modo* Lov. 2. In sequentibus deinde *centum bubos* Flor. lege *bubus.* Vide ad VII. 26. § 10. Hinc *votis Jovi sacrificaret in Hispania* Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *Jovi sacrificaret in Hispania votis* Hav. *votis Jovi in Hispania sacrificaret* edd. Mediol. 1480. Tarv. utraque, et quædam aliæ.

§ 9 *Spondebantque animi, sicut C. Lutatius*] Legendum est *despondebant animis,* quemadmodum castigavimus. Semidoctus aliquis, qui legerat *despondere animum,* pro 'abjicere,' mutavit hic *despondebant* in *spondebant.* *Despondebant animis,* hoc est, constituebant, destinabant. Hoc verbo in hac significantia Cicero quoque utitur, quam alibi velut exponit, cum inquit de Arusp. Resp. c. 3. 'Cui me præripere desponsam jam et destinatam laudem, valde est iniquum.' *Rhen.* Hanc lectionem *despondebatque animus* asseruit Rhenanus, comparentem et in Pal. 3. Nam Pal. 1. *spondebantque animi.* Sed ad lectionem legitimam quoque Pal. 2. *despondebatque animis*: vet. vero ed. *spondebatque animis.* Gebhard. *Despondebantque animis* ab Rhenano est: nec ignoro, quod IV. 13. habetur, 'Plebem secum trahere, haud dubium consulatum spe et favore despondentem.' Cicero ad Cassium XII. 9. 'Exigua est spes reipublicæ: sed quæcumque est, ea despondetur anno consulatus tui.' Tamen quia plures, et imprimis Put. *spondebantque,* veterem lectionem restitui. Justinus VII. 6. 'Propter ingenium ipsius, quod magnum spondebat virum.' *J. F. Gron.* *Despondebantque animi* Lov. 4. *despondebantque animis,* ut Froben. ex mente Rhenani 1535. edidit, præferunt Lovel. 3. et Hearnii D. Idem Froben. quadriennio ante, ut et prius Aldus vulga-

rant *spondebantque animi*, quod superest in Flor. Voss. Lovel. 1. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Antea edebatur *spondebantque animis*, ut est in Ber. et Hearnii L. 1. ac N. Id omnino verum puto, et in illis codd. qui *animi* legunt, literam sibilantem a prima vocis sequentis interceptam esse. Vide ad l. XXXVII. c. 29. § 5. Doujatius, ut argumento Gronovii, ab auctoritate Mstorum desumto, quo hanc lectionem defendit, novum ipse argumentum adderet, aliud esse dicit, 'sibi' vel 'alteri aliquid despondere,' quod est promittere, aliud 'despondere animo' vel 'animis,' quod dicitur pro diffidere sibi, spem amittere. Sed vellem vel unum locum laudasset, ubi 'despondere animo' ita obcurrit; cum qua locutione confudit alteram 'despondere animum,' quam eo sensu passim usurpari certum est. Ceterum hæc non eo dicta sunt, quod lectionem Rhenani probem; veriorem enim puto, quam Gronovius revocavit: sed ut ostendam Doujatii rationem fallere.

§ 10 *Perinde ac debellatum in Italia foret*] *Perinde ac si debellatum* Lov. 3. Sed addita particula est ex glossa. Vide ad XXXII. 21. § 3.

§ 11 *L. Æmilius Pappus*] *L. Æmilius Papus* ex Capitolinis tabulis. *Sigon.* Vide eumdem Sigonium ad IX. 7. § 14. Non aliter etiam hic exhibent codd. scripti. Paullo ante voces *et Cn. Octavius, et ex privatis* deerant in Flor. Voss. Lov. 2. 5. Harl. et Hav. ob mox repetitum prænomen *Cn.* Vide ad IX. 11. § 11.

§ 12 *Ut consulatum inierunt, nominatæ*] Nos *ut* particulam erasimus. Sic enim constat lectio: *P. Corn. Sc. et P. Lic. Crassus consulatum inierunt. Nominatæ consulibus provinciæ sunt.* Rhenan. Non paruimus Rhenano delenti particulam *ut*, mutantique distinctionem. Nam omnes Gall. nostri, unusque Pal. stant pro particula tenenda. *J. F. Gron.* Eamdem particulam tuentur etiam omnes mei, et Hearnii L. 1. ac N. Si vero Rhenanus eam auctoritate cod. sui delevit, quemadmodum etiam non adparere dicitur in Hearnii D. excidisse videtur ob similitudinem ultimarum literarum vocis præced.

Quia cura sacrorum pontificem maximum in Italia retinebat] Sic c. 44. Adde Vales. ad Dion. in Excerpt. Peiresc. p. 605. *Duker.* *Sacrorum cura* Flor. Lovel. quinque, Harl. Berol. Gaertn. Hav. et edd. ante Froben. 1535. quod revocavi.

§ 13 *Urbana Cn. Servilio obtigit*] Ad loca Livii, in quibus nulla mentio peregrinæ sortis est, a Perizonio ad XXV. 41. adnotata, adde XXXI. 6. l. XXXII. cap. 1. et 8. Prætor urbanus ergo nunc quoque, ut alias, utramque jurisdictionem sortitus est. Vide Pighium ad a. IↃXXXIX. et Perizon. l. d. Est autem intelligendum, hoc semper ex senatusconsulto factum fuisse, quod etiam XXXV. 41. significat Livius: nam et ita prætor peregrinus, si deinde ad bellum gerendum mitteretur, prætori urbano jurisdictionem ex SCto mandabat. XXVIII. 10. Id quoque in hac re animadverti potest, Livium, quum antea sæpe peregrinam sortem prætereat, atque interdum etiam prætorem, cui ea evenerat, una cum illa provinciam sortitum narret, (vide XXVII. 7. XXIX. 13.) post XXXI. 8. id est, post a. IↃLV. numquam omittere sortem peregrinam, nec cum ea provinciam aliam conjunctam, ac bis tantum, ni fallor, post a. IↃLVI. quo primum sex prætores creati sunt, XXXII. 27. unum prætorem utramque jurisdictionem sortitum fuisse, tradere: primum a. IↃLXII. lib. XXXV. c. 41. et l. XXXVI. c. 2. deinde biennio post XXXVII. 50. Nam quod XXXIX. 39. legitur, post sortitionem factum est. Nimirum, crescentibus cum imperio negotiis et litibus, sine dubio animadversum fuit, unum prætorem utrique jurisdictioni

non sufficere; eaque etiam, inter alias, sex prætorum creandorum causa esse potuit. *Duk.*

Ariminum (ita Galliam adpellabant) Sp. Lucretio] H. Stephanus Schediasm. IV. 5. emendat *Areimanium*, vel *Areimanion*. Poterat aliud agere. Quæ Livio XXIV. 44. est 'provincia Ariminum,' ea XXV. 3. et XXVI. 1. illi 'Gallia' dicitur. Adde XXX. 1. et XXXII. 1. Causam appellationis exponunt Sigonius de Ant. Jur. Ital. I. 26. et Noris. Cenot. Pis. Diss. I. 1. extr. *Duk.*

CAP. XXXIX. § 2 *Suscepistis, susceptumque*] Delevimus *que* conjunctionem. *Rhenan.* *Susceptumque* Voss. Lov. quinque, Ber. et Hav. Sed reliqui Rhenano favent. Paullo ante § præc. *Ex iis maximus natu ita dixit*, additis perperam duabus ultimis vocibus, Lov. 2.

§ 3 *Consules cum exercitu in Hispaniam*] Quoniam capto Sagunto nemo consul in Hispaniam missus est, qui autem missi sunt, pro consulibus missi sunt, propterea videndum est an *consules* accipiat pro iis qui cum consulari imperio sunt. *Sigon.* Vide Sigon. et Glarean. ad c. 38. Sigon. et Gronov. ad XXXI. 49. et Perizon. Anim. Hist. VII. p. 309. *Duk.* *Consulem* Flor. Cant. Lov. 2. 4. Harl. Ber. a m. sec. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. quod recepi, et intelligo de P. Cornelio Scipione, Ti Sempronii Longi collega, qui, primo hujus belli anno in ipso consulatu missus in Hispaniam, Hannibalis in Italiam profectione ab incepto destitit, et, in medio itinere conversus ac vestigia relegens, in Italiam rediit, ac pro se fratrem Cn. Scipionem cum maxima parte copiarum adversus Hasdrubalem, ad pellendum eum Hispania, misit. Vide l. XXI. capp. 17. et 32. Et ita supra c. 32. et infra de patre Scipionis Africani c. 42. 'Ille, consul profectus in Hispaniam, ut Hannibali ab Alpibus descendenti obcurreret, in Italiam ex provincia redit.' Similiter etiam Crevier. in Put. invenit, et non modo probavit, ac Livio reddidit, sed etiam ita accipiendum docuit. Error inde ortus est, quod per compendium *cos.* scriptum fuerat, in quo exponendo librarii lapsi sunt. Vide ad X. 10. § 2. Voces *cum exercitu* desunt in edd. Rom. 1472. et Parm.

Velut ad conligendas reliquias naufragii nostri] Archetypon Spirense habet *velut ad conciliandas reliquias naufragii nostri*. Lege *ad concinnandas reliquias naufragii nostri*: quod vocabulum hic mire quadrat. Utitur enim metaphora navis fractæ, cujus partes *concinnantur*, dum navis instauratur. Est autem 'concinnare' apte componere. Cæterum an non reliquias Saguntinorum naufragii *concinnarunt* Romani, dum illis oppidum restituerunt, hoc est, repararunt? vulgata lectio satis ad sensum facit, si quis ad dispersos cives, opera Romanorum postea conquisitos, respiciat. Verum quando me vestigia scripturæ veteris huc duxerunt, non studium novitatis, ut putarem aliter legendum, nolui id lectorem latere. *Rhen.* Pall. 2. et 3. *ad conciliandas reliquias*: quod in suo Spirensi repertum Rhenanus illico rapit ad correctionem, legens *ad concinnandas*. Metaphoram enim esse navis fractæ, cujus partes, dum instaurantur, concinnantur. Non ego repugno, verbum 'concinnare' esse probum et Latinum; sed, an huc adhibuerit Livius, nullis mihi persuadet argumentis. Pal. enim 1. codex optimus, nec non vet. ed. tuentur acriter vulgatum, et ipse Livius XXII. 56. 'Canusiique se esse, reliquias tantæ cladis velut ex naufragio colligentem.' XXV. 22. 'Ut reliquias duorum exercituum cum cura colligeret.' XXXI. 15. 'Patiendo rursus eum in Hellespontum trajicere, occupantemque Græciæ opportuna loca vires colligere, bellum aluere.' *Gebh.* *Colligendas* omnes servant mei;

neque ex suis ullam lectionis diversitatem Hearnius notavit. Adsentior itaque Gebhardo vulgatum defendenti.

§ 6 *Ut optabilem eam ex miserrima fortunam haberemus*] Pronomen *eam* dispunximus. Perdit enim sententiam. *Rhenan.* Trucidatam particulam *eam* ab Rhenano revocare me jusserunt Pal. 1. et vet. ed. quibus tamen parere me vetuerat consensus Pall. 2. et 3. *Gebh.* Pronomen *eam* retinent Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. Sed prævalet apud me auctoritas optimorum Flor. Cant. aliorumque, qui Rhenano faventes illud deleri jubent. Præterea *opt. ex mis. fortuna haberemus*, pro *fortunam*, Flor. Voss. Lov. 1. 2. et Harl. quam lectionem ut probem, tantum non persuadet codd. illorum consensus. Nondum tamen recipere ausus sum. Utrumque autem dici posse, vidimus ad III. 9. § 4. *Optabilem ex misera fortunam* Lov. 3.

Luctuosius nobis prope, quam vobis, perierunt] Put. Reg. Men. *luctuosius quoque nobis, quam.* J. F. Gron. *Luctuosius nobis quoque prope* Lov. 4. *luctuosius nobis prope quoque* Harl. duabus lectionibus junctis: *luctuosius quoque nobis, quam vobis* Hearnii L. 1. *luctuosius nobis quoque, quam vobis* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. et Hav. quorum fide recepi, quod et antea, præeuntibus suis Mss. fecerat Crevier. *prope* mox præcessit: *prope* et *quoque* sæpe commutantur. Vide ad XXXVIII. 17. § 6. Præcedens vox *vestri* deerat in Hearnii L. 1.

§ 7 *Alterum excidium patriæ videremus*] *Exscidium* et mox § seq. *exscidii* Clericus contra fidem codd. edidit. Vide ad v. 15. § 9.

§ 8 *Ab Turdetanis veterrimis hostibus*] Put. Reg. Men. Voss. *ab Turoilisnos veterr.* Scribe *ab Turdulis nos vet. hostibus, qui prioris quoque exc. caussa nobis fuerant, extingui posse.* Nam et sic hi populi appellantur. Varro de Re Rust. I. 10. ' Non omnis apta natio ad pecuariam, quod neque Basculus, neque Turdulus idonei; Galli appositissimi.' *J. F. Gron.* *Ab Turdelinis vet.* Rec. et Hearnii D. *ab Turdetanis nos vet.* Lov. 4. 5. et Harl. *ab Turditanis nos vet.* Hafn. *a Turdentanis nos vet.* Hav. *ab Tudertanis nos vet.* Lov. 3. et Ber. a m. sec. *ab Turolis nos vet.* Lov. 1. et 2. *ab Turoilis nos vet.* Flor. *ab Cyrolis nos vet.* Hearnii L. 1. *ab Turdilis nos vet.* Harl. in margine, et Hearnii N. proxime conjecturam Gronovii. Id optimorum codd. consensus ostendit, voculam *nos* omnino interponendam esse. Ut vero dubitem an *Turdulis* pro *Turdetanis* legendum sit, ea caussa est, quod *Turdetani* bellum Saguntinis cum Karthaginiensibus concivisse dicantur XXI. 6. et XXIV. 42. Jam vero quidam *Turdulos* et *Turdetanos* eosdem, quidam, et inter illos nominatim Polybius, eos diversos esse statuerunt, ut docet Strabo Geogr. III. 139. Livius autem Polyb. in hac parte historiarum sequi solet. Ne quid tamen dissimulem, *Turduli* præferunt antiqq. edd. et Gronovii aliique codd. XXXIV. 17. § 4. Verum ibi vet. lib. Sigonii præfert *Turdetani*, quo nomine etiam vocantur aliquoties c. 19. Vicissim iterum c. 20. 'Turdulo bello.' Mox *nobis fuerunt*, pro *fuerant*, Flor. Lov. 2. 5. Harl. Gaertn. et Hav.

§ 9 *Videmus, ac vidisse nos civibus nostris renunciaturi sumus, spem, opem, salutemque nostram*] Scripsimus *vidimus.* Mox, rursum particula *que* deleta, *spem, opem, salutem nostram.* Neque enim, ut sæpe diximus, conjunctionum amans est Livius, quum illis nihil opus est. *Rhenanus.* Optimi cum Andrea Aldinaque *videmus.* Dein omnes Gall. duoque Pall. et Voss. *spem omnem salutemque nostram.* J. F. Gronov. *Vidimus* soli Ber. et Gaertn. cum edd. Rom. 1472. ac Parm. Alii omnes cum Hearnii L.

1. et N. *videmus:* quin etiam mox omnes, et Hearnii Oxonn. et mei, *spem omnem salutemque nostram*, nisi quod *spem, opem, salutemque* sit in Ber. *spem omnium salutemque* in Lov. 2.

§ 10 *Ex captivorum numero excerptos Saguntinos*] Vet. lib. *excretos*. Sigon. Omnes Gall. Barberin. melioresque Flor. et Pal. cum Sigoniano *excretos Saguntinos*. Quid veriti sunt admittere? Noster IX. 46. 'Omnem forensem turbam excretam in quatuor tribus conjecit.' Virg. Georg. III. 398. 'Multi etiam excretos prohibent a matribus hædos.' Gratius Cyneget. vs. 289. 'Jamque inde excernere parvos.' Colum. VIII. 4. 'Excreta tritici:' et ibid. 'furfures a farina modice excreti.' Curtius X. 2. 'Cæterum priusquam excerneret, quos erat retenturus, edixit, ut omnes milites æs alienum profiterentur:' ita Modius ex Mss. et vellem non id fastidisset postrema ed. *J. F. Gron. Exceptos* Lov. 3. et Gaertn. *excretos* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 4. 5. Harl. Ber. Hav. et Hearnii Oxonn. 'excernere' et 'excerpere' etiam commutantur IX. 46. § 14. Præterea *captorum* Flor. Lov. 1. 2. 3. 5. Hav. omnesque edd. usque ad Gruter. qui in ultima dedit *captivorum*, forsitan quia Sigon. ita ad caput Scolii adposuit, licet tamen in contextu servarit *captorum*. Vide ad VI. 22. § 4. Paullo ante voces *in Hispania* desunt in Ber. Gaertn. et edd. ante Aldum.

§ 11 *Sed ne posteris quidem*] Omnes Gall. Voss. optimusque e Pall. *ut non modo nobis, (absit verbo invidia) ne post. quidem nostris timenda esset*, resecto τῷ *sed*, quod mihi quoque eleganter abesse videtur. Sic in Statio Theb. VI. 154. 'solis abjecit in arvis Non regem dominumve, alienos impia partus.' Sensus enim est; abjecit in desertis locis, non dico, regem vel dominum, sed vel alienos partus: et hoc satis impium est. Martial. Epigr. VII. 51. 'Major me tanto reverentia turbat, et aures Non auditoris, judicis esse puto.' *J. F. Gron.* Voculam *sed* omittunt non tantum omnes nostri, et Oxonn. Hearnii, sed etiam principes typis descripti, quam primi inseruerunt Moguntini. Eamdem itaque recte iterum ejecit J. F. Gronov. Vide ad I. 25. § 3. II. 49. § 11. XXXVI. 19. § 10. XXXIX. 8. § 4. XLI. 22. § 7.

§ 12 *Quorum in gratiam Saguntum deleverat Hannibal*] Vavassor de vi et usu quorumdam verborum scribit, hoc genere loquendi Ciceronem et ante eum omnem ferme antiquitatem incorruptam abstinuisse. Si Cicero abstinuit, Livii auctoritas sufficit, ne eo uti refugiamus. Eum tute sequi potuit Vellei. locis a Vavassore adnotatis, ac deinde Suet. in Tib. c. 49. 'Condemnatam et generosissimam feminam Lepidam in gratiam Quirini consularis.' Et Justin. XI. 15. § 1. *Duk.* Supra hoc lib. c. 22. 'Professi, se pugnaturos in gratiam ducis.'

Quod nobis non tam fructu jucundius est, quam ultione] Vide id genus locutionis per comparativum inter *tam* et *quam:* quanquam veteres libri *tam* non habent. *Glar.* Omnes Gall. et Voss. *quod nobis non tam fructu jucundius est, quam ultione.* Lege *non jam fructu*. J. F. Gron. *Non tam fructu* etiam Flor. Lovel. 1. 2. 5. Gaertn. Hav. et ed. Aldina: *tam* autem et *jam*, quod ejus loco Gronov. substituebat, sæpe librarios commutasse, vidimus ad XXI. 11. § 12. Verum, et *jam* hic supervacaneum esse, Crevier. judicat, ideoque vel particulam inducendam, vel *jucundum* legendum censet. Ceterum *jocundius* Florent. Lov. 4. 5. Gaertn. et Hav. Alteram scripturam præfert Dausq. in Orthogr.

§ 13 *Majora neque sperare, neque optare a Diis inmortalibus poteramus*] *Spectare* hic laudat Gebh. ad Liv. VII.

24. § 6. Solent quidem 'spectare' et 'sperare' a librariis confundi, ut videbimus ad XXXIV. 27. § 4. Verum omnes nostri hic *sperare* constanter servant, et *spectare* pro exspectare potius errantium est librariorum, quam ipsius Livii. Vide ad XXX. 23. § 7. Differunt autem 'optare' et 'sperare.' Vide Manut. ad Cic. ad Fam. V. 8. Ceterum *nec sperare, nec optare* legunt Flor. Voss. Lov. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Froben. 1535.

§ 14 *Ita res per hos annos in Hispania atque in Italia gessistis*] Quid fuit opus alterum *in* addere? nos expunximus. *Rhenan.* Iidem omnes, *quod ita res hos annos in Hispania atque Italia gessistis.* Certe τὸ *per*, quod e vulgata excludunt, gratius est subintellectum, quam adscriptum, hic quidem. Lib. X. c. 21. 'Justitium remittitur, quod fuerat dies decem et octo:' sic Mss. nam vulgo ab Sigonio est *per dies*. J. F. Gron. Præpositionem *per* agnoscunt Lov. 3. Ber. Rec. Gaertn. et Hearnii D. Ceteri mei, et Oxonn. Hearnii eam expellunt. Supra cap. 13. 'Tamen numquam aliquot insequentes dies ab excursionibus cessatum est:' ita ex optimo cod. Mediceo Cortius edidit apud Plin. Ep. II. 11. 'Accipe ergo, quod hos dies actum est.' Vulgo ibi etiam *per hos dies.* Virg. Æn. I. 47. 'una cum gente tot annos Bella gero:' ubi, perperam unum et alterum cod. *tot annis* præferre, Burm. monuit, quem vide, ut et Servium. Deinde *in Hispania atque in Italia*, quod Rhenano displicuit, tuentur Voss. Lov. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. et Hav. Livium autem præpositiones repetere solitum fuisse, vidimus ad VI. 28. § 6. Reliquorum tamen auctoritas præpositionem ultimo loco nunc expellit; inter illos autem sunt optimæ notæ codd. et, ut Sallierius monuit, etiam Put. Recte itaque Rhenanus eam expunxit; nisi dicamus, per compendium I' scriptum fuisse, et excidisse ex optimis ob literam initialem vocis seq. Vide ad Epit. Liv. l. LXXXV. Præterea Francof. 1578. ediderant *in Italia atque Hispania*, invitis omnibus libris. Recte igitur Gronov. priorem lectionem reduxit.

Qua terrarum ultimas finit oceanus] Hic se exercuit sciolus aliquis. Livius scripsit, quemadmodum attestatur archetypon Spirense, *qua terrarum ultimus finis oceanus*, subauditur *est*. Quid enim clarius Livii sensu, si ita legas? *ut Hispaniam, non Ibero amne tenus, sed qua terr. ultimus finis oc., domitam armis habeatis.* O castigatorem! *Rhenan.* Vet. lib. *ultima finis*: ut Virgil. Æn. II. 554. 'Hæc finis Priami.' *Sigon.* Placet sibi admodum hac correctione Rhenanus, quam excipiens Sigonius præfert *ultima finis.* Contra Pal. 1. et vet. ed. *qua terrarum ultimas finit oceanus:* unde apparet non esse alicujus scioli, ut homo nimis delicatæ auris ac teneræ iracundiæ appellat, commentum, sed quorumdam codd. scripturam; Pal. 2. *sed qua terrarum ad ultimus finit oc.* Pal. 3. *sed qua terr. ultimus finit oc.* Gebh. Verba Rhenani: 'Hic se exercuit sciolus aliquis. Livius scripsit, quemadmodum attestatur archetypon Spirense, *qua terrarum ultimus finis oceanus:* subauditur *est.*' Deinde, 'O castigatorem!' Sigonius producit e suo *ultima finis.* Ut Virgilius, 'Hæc finis Priami fatorum.' Absit, ut tantos viros tam indigno nomine traducam. Sed profecto hac parte istorum, quos vocat Rhenanus, sciolorum magis, quam bonorum castigatorum, operam ediderunt. Put. omnesque Gallici, optimus Pal. duoque Flor. cum Barberino et Voss. obtinent, quod sustulit Beatus, *qua terrarum ultimas finit oceanus.* Omnes autem omnino *finit.* Pudet pigetque huic rei tot verba impendi. Lib. XXVII. c. 40. 'Et ipsum intervallum loci, quod in ultimis terrarum locis

alterum bellum gereretur, spatium dedisse ad respirandum.' *J. F. Gron.* *Terrarum ultimas finit oceanus* recte Gronov. adversus Rhenan. et Sigon. defendit: ita enim non tantum Hearnii Oxonn. sed et omnes nostri, nisi quod *ultimam* sit in Lov. 1. et *oceanum* in Lov. 5. *ultimas terrarum* pro 'ultimas terras.' Quæ loquendi forma etiam Livio placuit xxx. 33. 'Paucæ tamen bestiarum intrepidæ in hostem actæ.' x. 2. 'Gravissimas navium non pertulit alveus fluminis.' XLII. 52. 'Auxilia sibi esse Thracas Gallosque, ferocissimas gentium.' Curtius l. IX. cap. 10. § 3. 'Imperavit, ut validissimas navium deducerent in oceanum.' Suet. in Tito c. 8. 'Imperavit in asperrimas insularum avehi.' Lucan. II. 272. 'minimas rerum discordia turbat:' ubi non adsentior Cortio, et in notis ad eum locum, et ad Plinii Ep. I. 3. *minima* ex Mss. emendanti. Certe Nic. Heins. qui insignem codd. Lucani turbam excussit, ex uno tantum *minima* notavit: in reliquis *minimas* invenit; neque ullam lectionis varietatem ex suis Oudend. notavit. Emendatio Cortiana etiam Burm. displicuit. Colum. IX. 4. 'Arborum vero sunt probatissimæ rutila atque alba ziziphus:' ita optimus cod. Sangerm. Vulgo editur *Arbores.* Similiter *necessariæ literarum*, de quo vide Burm. ad Quinctil. Instit. I. 4. p. 40. Eodem modo 'expediti militum,' de quo vide ad xxx. 9. § 1.

§ 15 *Si nos permitteretis*] Vet. lib. *si vos permitteretis.* Sigon. Τὸ *nos* in una tantum exstat ed. Bas. a. 1554. operarum lapsu. Vocula illa deest in Lov. 5. et Harl.

§ 16 *Si vobis ita videtur*] Put. et omnes Gall. *utique si vobis ita videretur*: quod flagitat Latinitas, non secus ac 'si vos permitteritis,' quod præcessit. *J. F. Gron.* *Ita videretur* etiam Flor. Lov. 1. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. ante Froben. 1535. An igitur construendum, *nobis imperatores vestri commoda tribuerunt, si vobis ita videretur?*

§ 18 *Quæque alia eis benigne fecerint*] *Benigna* Lov. 5. Male. Supra IV. 14. 'Obprimi se consensu Patrum dicere, quod plebi benigne fecisset.'

§ 19 *Locus inde lautitiaque legatis præberi jussa*] *Lautia* scribendum fuit, si Plutarchi vera est opinio. *Sabell.* De 'lautiis' non idem sentiunt viri docti. Scaliger ad Festum h. v. ex Servio Virgil. Æn. VIII. 361. scribit, eadem 'loca lauta' dicta fuisse. Sed apertum est, a Livio et aliis 'loca' a 'lautiis' distingui. Multi ex Festo voce 'Dacrimas,' et Plut. Quæst. Rom. 42. generatim interpretantur munera, quæ a quæstoribus exterarum gentium legatis mittebantur. Verum ex eo nondum intelligitur, cujus generis munera fuerint 'lautia:' nam Livius fere ubique dicit, lautiis munera aliquot millium æris accessisse. Salmas. ad Solin. p. 612. reprehendens recentiores, ut qui perperam junxerint 'loca lautia,' vel 'lauta,' quasi hæc junctim idem sint quod instructa, 'lautia' vult esse, quidquid ad epulas pertinebat. Et Marcell. Donat. Dilucid. ad Liv. xxx. 17. non alia fuisse, quam quæ ad victum quotidianum pertinerent. Nec multo aliter Dodwell. Append. Prælect. Camden. p. 688. nisi quod non ipsas species, sed pecuniam in sumtus datam putat. Gifan. Observ. in Ling. Lat. dicit esse commeatum, cibum, potum, aliamque necessariam supellectilem. Et sic fere interpretes quidam Cic. ad Att. XIII. 2. et Sciopp. Suspect. Lect. II. 22. qui etiam ex glossis adfert *ἐνδομενία, supellex; ἐνδομενία ξυλίνη, supellex lignea; ἐνδομενίαι, lautia.* Charis. quoque lib. I. p. 21. ed. Putsch. *Lautia, supellex:* quæ ex Ms. auctiora habet Schott. Obs. I. 14. *hæc supellex, ἡ ἐνδομενεία,* et *lautia, ἐνδομενεῖα.* Si ita recte Græce vertitur Latinum *Lautia*, dici posset, ea nihil aliud fuisse, quam

necessariam supellectilem et instrumentum domesticum: nam, hanc esse propriam significationem vocis Græcæ *ἐνδομενία*, docent eruditissimi interpretes Polluc. ad x. 12. Sed Latinum *lautia* plura videtur complecti. Nam Livius XLII. 6. l. XLV. capp. 14. et 45. legatis et regibus, eorumque filiis 'sumtum,' quoad in Italia essent, 'præbitum' scribit: et Val. Max. v. 1. 1. senatum censuisse, ut Prusiæ 'domus' Romæ quam optima conduceretur, et 'copiæ' non solum ipsi, sed etiam comitibus ejus, publice præberentur; item senatum curæ habuisse, ut Ptolemæo 'munera quotidie' per quæstorem darentur. Hæc loca confirmant sententiam eorum, qui 'lautia' non solum supellectilem, ut veteres grammatici volunt, verum etiam ea quæ ad victum pertinerent, fuisse putant. Græci in hac re utuntur voce *παροχή*. Polyb. Exc. Legat. 25. *Μεγαλομερέστατα δὲ [ἀπεδέχετο ἡ σύγκλητος] καὶ κατὰ τὴν ἀπάντησιν, καὶ τὰς τῶν ξενίων παροχὰς, Εὐμένη τὸν βασιλέα.* Ibid. 56. de fratribus Eumenis: *Καὶ γὰρ ξένια καὶ παροχὰς τὰς μεγίστας ἐξέθηκεν αὐτοῖς [ἡ σύγκλητος].* Et ibid. 125. legati Romani a Dalmatis *μὴ κατάλυμα δοθῆναι σφίσι, μήτε παροχὴν* referunt. Et in interpretatione Græca SCti a. ↀCLXXV. Catulo et Lepido consulibus de Græcis quibusdam in amicorum formulam referendis facti apud Gruter. p. ↀIII. *Ξένιά τε αὐτοῖς κατὰ τὸ διάταγμα, καὶ τόπον, παροχήν τε, τὸν ταμίαν τὸν κατὰ πόλιν τούτοις μισθῶσαι, ἀποστεῖλαί τε.* Quod in fragmento Latini est MVNVSQVE. EIS. EX. FORMVLA. LOCVM. LAVTIAQVE. Q. VRB. EIS. LOCARE. MITTEREQ. Græcum *παροχή* autem latius patet, quam Latinum *supellex*, eoque etiam ea, quæ ad victum pertinent, comprehendi possunt. 'Locum' Grævius ad Cic. Fam. XVI. 21. interpretatur hospitium, diversorium, ad hæc verba Cic. Fil. 'Huic ego locum in proximo conduxi.' Livius non uno modo in hac re loquitur. Hic, XXXIII. 24. XLIV. 16. XLV. 20. 'locum et lautia' dicit. XXX. 17. 'ædes, libera loca, et lautia.' XLII. 26. 'loca, lautia.' XLII. 6. 'ædes liberas hospitio datas, sumtumque decretum' legato Antiochi, 'donec in Italia esset.' Brisson. de Form. II. p. 252. in his 'locum, loca, loca libera, ædes liberas' pro eodem poni putat: nam Valerium Max. v. 1. et Livium XLV. 23. pro his dicere 'hospitium.' Sed hoc vix patiuntur verba Livii, e XXX. 17. et XXXV. 23. descripta. Et aliter de his sentiunt Marcus Donatus, aliter Dodwellus: quorum sententias nunc examinare, ne longior sim, non lubet. Illud non multos probaturos arbitror, quod Dodwellus verba Festi, 'Dacrimas pro lacrimas Livius sæpe posuit .... item dautia, quæ lautia dicimus,' ad Livium historicum trahit, et in eo juniores librarios ubique ex sæculi sui more *lacrimas* et *lautia*, pro *dacrimas* et *dautia*, scripsisse credit. Nam Livius apud Festum est, ut Scaliger, Vossius, et alii, Livius Andronicus poëta, qui duobus sæculis ante historicum floruit. *Duk.* Vide Beroald. in Observ. p. 224. et Marc. Donat. ad XXX. 17. § 14. De lautiis veterum dissertationem Jo. Guil. Bergerus edidit Witembergæ a. 1711.

Et muneris ergo in singulos dari ne minus dena millia æris] Quatuor verba, *ergo in singulos dari*, expellunt Men. et Voss. tria, *ergo in singulos*, Put. Regiusque: neque his certe opus est ad sensum integrandum: nam *dena* dispertitivum est, ut supra annotatum est. *J. F. Gron.* De hoc loco agit Perizon. diss. de Ære Gravi § 25. *Duk.* Quatuor illæ voces *ergo in singulos dari* desunt etiam in Lov. 1. 2. 5. Hav. et Hearnii N. tres *ergo in singulos* in Flor. sola vox *ergo* in Lov. 4. cujus loco *gratia* habet Lov. 3. Vide ad XXXVII. 47. § 4.

§ 20 *Legationes deinde ceteræ in senatum introductæ, auditæque*] Omnes

Gallicani et Voss. abjurant *in senatum introductæ*. Et videntur ex alio loco sumtum interposuisse, quum sensus constet, modo deleas particulam *que*, sæpe in optimo libro supervacuam. *J. F. Gron.* Eædem voces exsulant a Flor. Cant. Harl. Hav. et Lov. 1. 2. 3. 5. Ex quibus duo ultimi etiam ignorant particulam *que*. Potuerunt autem ex initio hujus cap. interposita hæc vocabula fuisse. Ceterum *in senatu Romano* legunt Ber. et Gaertn. quod idem, vel *in senatum Romanum*, præferunt typis excusi Aldo vetustiores.

CAP. XL. § 1 *Quum Africam novam provinciam, &c.*] Hæc et orationem tam Fabii, quam Scipionis Silius fere ad verbum imitatur XVI. 596. 'Nec Latium curis ardet flagrantius ullis,' &c. *Modius.*

§ 2 *Neque aliter id fieri posse*] Restituimus *neque id aliter finiri posse*. Rhenan. Pal. 1. et vet. ed. *id fieri:* quibus consentit Pal. 2. At Pal. 3. *neque id aliter finiri posse.* Gebh. Et hoc est Beati. Omnes autem Gall. duo Pall. Voss. *neque aliter id fieri posse.* Lib. XXXVII. c. 35. 'Omnes liberari urbes : id aliter fieri non posse, quam ut cis Taurum montem possessione Asiæ Antiochus cedat.' *J. F. Gron.* Rhenano favet Hearnii D. Cujus L. 1. et N. cum omnibus meis *id fieri* tuentur. Ceterum neglegentiæ vel Froben. vel quis alius reus est, quod, quum Rhenanus emendarit *id aliter finiri*, attamen a. 1535. ediderit quasi ex mente Rhenani *aliter finiri id:* quod omnes servarunt usque ad Gronov.

Si ipse in Africam exercitum transportaret] Restituimus *exercitum transportasset.* Rhenan. Pal. 2. *si ipse ex. in Afr. transportaret.* Gebh. *In Afr. ex. transportaret* non tantum mei, et Oxonn. Hearnii, verum ita et Putean. præferre, ex Sallierio didici. Illam itaque lectionem revocavi. Mox vocula *et*, quæ proxime sequitur, non adparet in Put. Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Sed eam elisit præced. vocis ultima syllaba. Vide ad XXXV. 41. § 7. Deinde *aperte foret* Ber. et edd. principes: *aperte fore* laudat Voss. Gramm. v. 16. sed simul *aperte ferret* probat. *Aperte scirent* Lov. 5. Vulgatum rectum est. Supra XXII. 29. 'Palam ferente Hannibale, ab se Minucium, se a Fabio victum:' ubi vide.

Idque consilium haudquaquam primoribus Patrum conscriptorum placeret] In exemplari scripto tantum est *primoribus Patr.* Alteram dictionem aliquis adjecit. *Rhenan.* Pall. 1. ac 2. *id consilium haudq. prim. Patr. complaceret.* Hinc orta prava illa scriptura in Pal. 3. ac prisca ed. *id consilium haudq. prim. Patr. conscriptorum placeret.* Gebh. Put. Reg. et Voss. *id consilium haudq. prim. Patr. cum placeret.* Nec dissentiunt ceteri Gallici, optimusque Pall. nisi quod oggerunt *complaceret.* Illam lectionem judico esse sinceram. Etsi enim pendeat oratio ab illo, 'Quum Africam novam provinciam;' tamen id tanto ante præcessit, ut non ineleganter illud *quum* repetatur. Et confirmant, quæ superius de particulæ *ut* iteratione diximus. *J. F. Gron.* *Idque consilium* unus Ber. Reliqui omnes ignorant particulam *que*. Deinde *primoribus Patrum complaceret* Lov. 1. 2. 3. Harl. Gaertn. et Hearnii L. 1. Ex qua scriptura ortam esse illam, quæ in priscis edd. ante Rhenanum exstitit, *Patrum conscriptorum placeret*, recte Gebhard. observat. Certe *Patrum con. placeret* legit Ber. at *primoribus Patrum cum placeret* Flor. Lov. 4. 5. et Hearnii N. ac D. *cum haudquaquam primoribus Patrum placeret* Hav. Mox *ceteri per metum*, omisso iterum τῷ *que*, Flor. *cuncti per metum* Lov. 4.

§ 3 *Q. Fabius Maximus, rogatus sententiam, Scio, inquit*] *Q. Fabius rogatus inquit; Scio* Lov. 2. Vox *inquit*

neglegitur in Flor. Voss. Lov. 3. 4. 5. Harl. et Hav.

Tamquam de integra re, de Africa provincia] Mihi placet, quod reperi in Pal. 3. *qui tamquam de integra Afr. prov. sententiam dixerit.* Gebh. Præpositionem *de* posteriori loco expungit Lov. 1. Mox § seq. *certa jam provincia,* trajectis vocibus, Flor. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Froben. 1535.

§ 5 *Non senatorem modo*] Dictionem *modo* quispiam hic infulsit, putans ista verba *non senatorem* referri ad id quod mox præcedit, 'senatum ludibrio habet,' quum respiciant verbum superius 'peccare.' 'Consulem peccare arbitror, non senatorem, qui, de quo consulitur, suo loco dicit sententiam.' *Rhenan.* Scripti et edd. antiquæ, *non senatorem modo.* J. F. Gron. Illud *modo* exsulat etiam a Ber. Gaertn. et Lov. 5. quorum ultimus insuper legit *nam senator est, qui, &c.* Contra *modo* superest in omnibus reliquis, ut et Hearnii Oxonn. Præterea *nam senator est modo, qui, &c.* Lov. 4. Illud *modo* editionum prima Aldina recepit.

§ 6 *Duarum rerum subeundam opinionem esse*] Livius scripsit *opinationem.* Pro hoc elegantissimo verbo doctulus aliquis supposuit *opinionem.* Sic adulterantur optimorum auctorum scripta. *Rhenan.* Vet. lib. *opinionem.* Sigon. Rhenano de doctulo, ut loquitur, *opinionem* pro *opinatione* supponente, fidem abrogant libri nostri. *J. F. Gron.* *Opinionem* tuentur etiam omnes mei, et Oxonn. Hearnii. Nec memini Livium voce *opinatio* alibi uti.

Insitæ ingenio meo cunctationis] Unde Ennius, 'Unus homo nobis cunctando restituit rem.' Unde ipse Cunctatoris cognomen tulit. *Sigon.*

§ 7 *Pigritiamque homines adolescentes sane adpellent*] *Homines appellant,* duabus vocibus omissis, Voss. et Lov. 5. *homines appellent* Lov. 1. 2. Hav. et Hearnii N. Nihil muto. Supra II. 18. 'Veniam erroris hominibus adolescentibus darent.'

Dum me non pœniteat, adhuc aliorum] Particulam negandi omittunt Put. Reg. Men. Voss. Nempe tres significant, quod habet plane Reg. *dum ne pœniteat, adhuc aliorum.* Sic omisso pronomine personam denotante XXIII. 12. 'Quid est, Hanno? etiam nunc pœnitet belli suscepti adversus Romanos?' ubi male et contra optimos libros Sigonius, *etiam nunc te pœnitet.* J. F. Gron. *Dum me pœniteat* Flor. Lov. 1. et Hearnii L. 1. ac N. In contextu quidem Voss. eadem erat lectio, at inter versus *dum ne pœniteat.* Supra c. 29. 'Quod ad vos universos adtinet, si erroris pœnitet, satis superque pœnarum habeo.' De eleganti usu τῶν *dum ne* vide Stewich. de Partic. Ling. Lat. ubi plura ex Catone, Terent. Plaut. Cic. Ovid. et aliis exempla laudat. Vide etiam III. 21. § 6.

§ 9 *Dictatura cum quinque consulatibus, tantumque gloriæ belli domique partæ vindicat*] Alteram dictaturam forte omittit, quod ea se abdicarat vitio creatus. *Sigon.* *Tantumque gloriæ belli domique partum* Ber. et edd. Aldina priores. Id voluit etiam librarius Lov. 1. qui aberrans dedit *domique parvum:* ut et Gaertn. qui *domique parum.* Præterea *vindicant* Lov. 4. Mox *propius fastidio ejus sim, quam desiderio* Lov. 2. Hav. et pro varia lectione Voss. *propius fastidio ei sim, quam desiderio* Hafn. *propius fastidium sit ejus, quam desiderium* Lov. 5.

Ætas saltem liberet] Scripsimus *liberat.* Rhenan. Omnes *ætas saltem liberet:* quod displicebat Rhenano, non nobis. *J. F. Gron.* Unus Ber. cum edd. Rom. a. 1472. ac Parm. *liberat.* Alii omnes alteram scripturam tuentur.

§ 10 *Nemo aut in senatu, aut apud populum audivit*] Scripsimus *aut ad pop. audivit.* Rhenan. *Ad populum* eo

sensu frequens est. Vide ad XXXVIII. 55. § 2. Nihilominus tamen *apud populum* servant Flor. Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Præterea *nemo aut audivit in senatu, aut ad,* vel *apud populum* Voss. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. usque ad Moguntinos, qui, Lov. 1. 3. 5. consentientibus, ediderunt *nemo audivit aut in senatu, aut ad,* vel *apud populum:* neque aliter Lov. 2. nisi quod *aut* priori loco omittat. Vulgatum demum apud Aldum occurrit.

Insectanti me magistro equitum] Pall. tres *inspectante.* Gebhard. *Insectante* Lov. 2. Ber. et Gaertn. cum edd. antiqq. *insectante me magno equitatu* Gaertn. *inspectante me, magistro equitum* Flor. Voss. Lov. 1. 4. 5. et Harl.

§ 12 *Certamina mihi atque æmulationes*] Ita primus edidit Frob. 1535. Priores *æmulationem;* quod est etiam in Lov. 2. 5. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. *æmulatione* in Flor. et Harl. *æmulationum* Voss. et Lov. 1. Præterea *adulescente* Flor.

CAP. XLI. § 1 *Quum in me ipso numquam pluris famam hominum, quam rempublicam, fecerim*] Fabius hic exprimit, quod de eo prædicat Ennius apud Cic. de Senect. c. 4. 'Non ponebat enim rumores ante salutem.' Hieron. Columna autem ad Fragm. Ann. lib. XII. Ennii eodem respexisse putat Liv. XLIV. 22. 'Neque enim omnes tam firmi et constantes animi contra adversum rumorem esse possunt, quam Fabius fuit, qui suum imperium minui per vanitatem populi maluit, quam secunda fama male rem gerere.'

Ne tuam quidem gloriam bono publico præponam] Pall. 1. et 2. *ne vanam quidem gloriam.* Gebh. Tres voces posteriores absunt a Put. Reg. Voss. Vide an sine illis pati possis, *Illud te mihi ign., P. Cor., æquum erit, si, cum in me ipso nunq. pluris fam. hom., quam remp. fecerim, ne tuam quidem gloriam.* Ut per ἀποσιώπησιν intelligat 'pluris quam rempublicam faciam.' Vel lege *ne tua quidem in gloria.* Scilicet, 'pluris faciam hominum famam, quam rempublicam.' Incredibile est, quantum ejusmodi, ut videbatur, lacunarum suppleverit in Livio ante ducentos circiter annos præpostera doctorum sedulitas, quum rediret e situ primum in manus hominum. Ostendimus in nonnullis, quid modestior emendandi ratio valeat; ut in omnibus præstemus idem, posci a nobis non debet. *J. F. Gron.* Ultima tria verba absunt etiam a Flor. Lov. 1. 5. Hav. Hearnii L. 1. N. et codd. Crevierii. De reliquis meis nihil adfirmare possum, nisi verba illa legi in Ber. et Gaertn. Sed ex ceteris nihil notatur. Ceterum *vanam gloriam* Voss. Lov. 1. 2. Harl. in contextu, et Hav. *nam gloriam* Flor.

§ 2 *Gloriæ tuæ ire ereptum*] Pal. 2. *etsi id non bono pub. faceres, simul cum bello mat. gloriæ tuæ isse* (Pal. 1. *iisse*) *ereptum videri possit.* Gebh. Omnes Gall. et Voss. *materiam gloriæ tuæ isse ereptum videri posset:* ut non multis ante versibus quoque restituimus. *J. F. Gron. Ire* Ber. et Gaertn. *iisse* Lov. 5. Alii, quos consului, cum edd. Rom. 1472. et Parm. *isse;* quod Hearnius etiam invenit in L. 1. et confirmari putat lectione N. qui præfert *ipse.* Vide ad c. 38. § 3.

§ 3 *Decimumquartum annum Italiam obsideat*] Vet. lib. *possideat:* præclare: sequitur enim 'tu consul expuleris.' *Sigon.* Omnes non numeris, sed vocabulis integris, *quartum decimum,* omnes *obsideat.* At Sigonius profert ex suo *possideat.* Et accinit sibi, Præclare. Quod mihi longe secus videtur. Cic. in Rullum II. 28. 'Ut vero totam Italiam præsidiis suis obsidere et oppugnare cogitet.' *J. F. Gron. Quartumdecimum annum* omnes Mss. nostri, omnesque edd. usque ad Paris. 1573. quæ notis exhibet *XIIII.* Ultima demum Gruteri substituit *de-*

cimumquartum. Deinde *possideat* Lov. 2. et ed. Mediol. 1505. Ceteri omnes *obsideat*, sive, ut est in Flor. *opsideat*; unde literis trajectis *posideat*, et mox *possideat* formari potuit. Recte Gronov. priscam lectionem vindicavit: 'obsidere' sæpe est insidere, tenere, possidere. Vide ad III. 50. § 15.

Tu consul Italia expuleris] Pal. 1. *tu consul Italiæ exposueris.* Gebh. Ita et Voss. *Italiæ expuleris* Harl. *Italia exposueris* Lov. 1. 2. *Italia expleris* Lov. 4. Paullo ante *nisi hostem eum*, pro *si*, Lov. 3. 4. Ber. Rec. et multæ edd. vett.

§ 5 *Ab Drepanis atque Eryce detraxisse Hamilcarem*] Plinius, Ptolemæus et Polybius *Drepanum* singulari, non multitudinis numero posuere. *Sabell.* Pall. 2. 3. *ab Drepanis aut Erice.* Pal. 1. hic prodigiose corruptus est. *Gebh.* Mss. *ab Drepanis.* J. F. Gron. *Ab Drepano* Lov. 5. quomodo etiam Mogunt. et post eum ceteri usque ad Gronov. ediderunt. Reliqui mei cum Hearnii Oxonn. *Ab Drepanis*, nisi quod in nonnullis eorum sit *A Drepanis.* Æque autem 'Drepana' numero plurium, ac 'Drepanum,' dici, testis est Cluver. Sicil. Ant. II. 1. p. 235. Præterea *aut Eryce*, vel *Eryci* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. et Hav.

§ 6 *Etsi magis partam, quam speratam, gloriam amplecteris*] *Paratam quam* Flor. Voss. Lov. 1. Harl. et Gaertn. Hic *partam* magis placet, quæ recte obponitur 'speratæ.' Solent autem illæ voces commutari in scriptis. Vide ad v. 6. § 1. Deinde *amplectaris* Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. Gaertn. et edd. Rom. 1472. Parm. Mediol. 1480. Tarv. utraque, ac Ven. 1495. In alteram lectionem conspirant codd. integriores. Et sane τὸ *etsi* etiam cum subjunctivo construi, vidimus ad v. 42. § 7.

§ 8 *Ubi Hannibal est, eo bellum intendis*] Sensus est et ordo verborum, Quin igitur adcingeris ad hoc, et intendis eo bellum, ubi est Hannibal, non potius per istos circuitus, quam recto hinc itinere. Crevier. ex cod. Reg. legit atque edidit *intendas*: verum ita mutanda videtur distinctio post *intendas* hoc modo: *intendas, egregiam istam palmam.* Et ita ordo erit, Quin adcingeris et petis istam palmam, non per istos circuitus, ut speres potius Hannibalem secuturum te, quam (scil. ut) intendas eo bellum, &c. Si quæ est in hoc loco difficultas vel obscuritas, ea inde nata videtur, quod viri docti non adverterint, *nec* dissolvendum esse in 'et non.' De eo vide ad XXXII. 10. § 10. Omnes mei in vulgatum conspirant; hinc Crevierii lectionem recipere ausus non sum, licet ea verior videatur.

Egregiam istam palmam belli Punici peracti petis] Scripsimus *patrati.* Nam sic in vetusto cod. legitur. Et habuimus paullo ante, 'Penes C. Luctatium prioris Punici perpetrati belli titulus fuit.' *Rhenan.* *Peracti* servant Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. et Hearnii L. 1. quæ lectio ex glossa ejus, quod Rhenanus recte restituit, nata est. Similem varietatem in Mss. Flori notavit Dukerus ad Flori II. 15. § 1. *Parari* Hafn. et Hav. *parati* Flor. Voss. et Lov. 1. Sed ita etiam errare soliti sunt scribæ. Vide ad II. 26. § 4. XXVI. 41. § 6. XXXV. 35. § 15. et aliis locis. De locutione 'patrare bellum' vide ad XLII. 30. § 11.

§ 9 *Et natura prius est, tua quum defenderis*] Omnes Pall. et Gall. cum vett. edd. *petis? Hoc et natura prius est.* J. F. Gron. Voculam a Gronov. additam agnoscunt omnes mei, Hearnii Oxonn. et edd. ante Sigon. qui, nescio quo casu, eam primus omisit.

§ 10 *Si alterutra victoria nobis consulibus relinquenda est*] Reposuimus *novis consulibus.* Siquidem scriba videtur *b* pro *v* posuisse, quod identidem facit. Intellige 'novos consules' consules alterius anni, sive insequentium annorum. *Rhenan.* Omnes libri *nobis*

habent, ut sit sensus secundum quosdam: si nobis relinquenda est victoria alterutra consulibus, prior major clariorque, &c. At ego hunc sensum non percipio: quare *vobis* malim: neque enim Fabius hic erat consul. Beatus legit *novis*, hoc est alterius anni, sive insequentium annorum. *Glar.* Cantabrig. *si altera utra vict.* Idem observavit ex Put. Salmasius, ex Voss. pater. Fieri non potest, ut ejus lectionis auctor alius Livio sit. Varro de LL. lib. VIII. 'Sed consuetudo alterum utrum quum satis haberet:' ita enim vetus ed. ubi nunc vulgo *alterutrum*. Cic. ad Att. X. 1. 'Solonis, qui capite sanxit, si qui in seditione non alterius utrius partis fuisset.' Tale est, quod XXVII. 24. constante concordia Put. Men. Gud. Voss. Cantabr. exhibent, *Tamquam imminente Etrusco tumultu legionem unam alteram ex urbanis Arretium ducere jussus:* quum vulgus τὸ *unam* omittat. *Jac. Gron.* Si et alii Latini scriptores ita loquuntur, probari potest illo loco *unam alteram.* Sed hoc vix credo, et suspicor, ibi *unam* ab aliquo adscriptum fuisse, qui significare voluerit, *alteram* pro una ex duabus poni: nam duæ erant legiones urbanæ, cap. 23. ibid. Nec consensus optimorum Mss. me movet, ut credam, recte dici, quæ Latine loquentium auctoritate non confirmari possunt. Nam et in his interdum quædam vitiose scribi, quæ in deterioris notæ codd. non corrupta sunt, non uno loco ostendit J. F. Gronovius. *Duk. Si aberit victoria* Gaertn. *si altera victoria* Lov. 4. *si altera ultra victoria*, quam proxime lectionem Jac. Gronovii, Flor. et Lov. 1. ac 2. quod etiam ex Voss. in excerptis meis laudatur, et in tribus suis invenit Crevierius. Adsentior tamen viro clariss. *altera utra* legenti. Similiter optimi codd. præferebant VIII. 5. 'Quoniam ab altera utra parte concedi necesse est.' Cic. ad Fam. VIII. 8. 'Alteram utram ad conditionem descendere vult Cæsar.' Priscian. Gram. VI. p. 693. 'Inveniuntur tamen et altera utra et alterum utrum protulisse veteres, et ex utraque parte ea declinasse.' Vide Græv. ad Cic. ad Fam. VI. 1. Præterea *nobis consulibus* Lov. 5. Ber. Gaertn. et Hearnii L. 1. *vobis consulibus* Lovel. 4. *nobis consuli* Flor. Voss. Lovel. 1. 2. Harl. et Haverk. Sed recte Rhen. *novis consulibus:* 'nobis' et 'novis' sæpe in Mss. commutantur. Vide Casaub. ad Suet. Cæs. c. 40. Lipsium Epist. Quæst. v. 25. Burm. ad Quinctil. Inst. Or. X. 1. p. 889. et quæ notantur ad Liv. v. 53. § 6. et XXI. 60. § 3. De commutatione literarum *b* et *v* vide ad v. 24. § 5. Mox *caussa etiam sequentis*, pro *insequentis*, Lov. 2. Sed vide ad v. 27. § 6.

§ 12 *Periculi tandem quantum adeatur, quem fallit*] Archetypon nostrum habet *quid periculi tandem*. Rhenan. V. C. habet *quid periculi tandem, quantumne adeatur, &c.* ut fortasse legendum sit *quantumve adeatur*. Ursin. Cantabr. Voss. Gud. auctiores *nihil reliqui est; quid? periculi tandem.* Quæ est elegans et apposita transitionibus particula, ac pronunciando magis intelligitur. XXIV. 26. 'Quid? quod si Andranodoro consilia processissent.' Et sæpe. Immo, quod reducimus ex Mss. habet prima ed. *Jac. Gron.* Puto vere Jac. Gronov. ex Mss. probasse *quid? periculi tandem, &c.* quod et alii in codd. suis invenerant, sed minus intellexisse videntur. Pariter est in Flor. Lov. 4. 5. Ber. Harl. Gaertn. Rec. Hav. Hearnii L. 1. omnibusque ante Mogunt. edd. Supra v. 5. 'Quid? periculi num oblivisci nos hæc concilia patiuntur?' c. 53. 'Quid? si non Galli hoc, sed veteres hostes vestri, faciant?' VI. 40. 'Quid? si tu non tuleris, nemo erit, qui ferat illud?' ubi quædam vide. Hoc lib. c. 28. 'Quid? si ego morerer, mecum exspiratura respublica erat?' XXXIV. 5. 'Quid? regibus exactis, nonne id agmen matro-

næ averterunt?' XL. 9. 'Quid enim? negat se cum multitudine venisse ad januam meam?' Et ita, mutata interpunctione, emendat Bouhier. in Cic. de Nat. Deor. II. 2. 'Quid enim? est hoc illo evidentius?' Ne quid tamen dissimulem, illud *quid* non exstare in Put. optimo, monuit me Sallierius. Paullo ante *commeatibus sufficiamus præbendis*, alio ordine verborum, Flor. Voss. Lovel. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Frob. an. 1535.

§ 13 *Et victor Hannibal ire ad urbem pergat*] In scripto volumine tantum est, *victor Annibal.* Ut sit, *Quid? si victor Annibal.* Rhenan. Non faciunt secundas Rhenano Gallici nostri copulativam tollenti. *J. F. Gron.* Τὸ *et* tollunt Lov. 3. 5. et Hearnii L. 1. Reliqui et mei, et Oxonn. ipsius eam servant. Quam, nisi forte recidenda sit, per 'etiam' exponit Crevierius. Deinde *pergit* Gaertn. *perget* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Harl. *pergeret* Flor. et Lov. 5.

§ 14 *Quid? quod in Africa quoque Mars communis pars belli erit*] Secutus Mss. codd. Pall. exterminavi τὸ *pars.* Amplius Pal. 3. *Quid? quod in Africa quoque res communis sit belli.* Infra XXX. 30. et XXXVII. 45. *Gebh.* Auctoribus et Gall. et Pall. omnibus, et Voss. demessuimus importunam illam *partem,* quam neque vetustiores habent edd. Potuisset ipse sermo Livio frequens hoc docere editores. Lib. v. 12. 'Sergio Martem communem belli fortunamque accusante.' VII. 8. 'Quidquid hinc aut illinc communis Mars belli aufert.' X. 28. 'Quamquam communis adhuc Mars belli erat.' XXX. 30. 'Vim fortunæ Martemque belli communem propone animo.' XXXVII. 45. 'Quum communis Mars et incertus belli eventus esset.' XLII. 49. 'Qui belli casus, quam incertus fortunæ eventus, communisque Mars belli sit.' Cicero ad Torquatum, ad Fam. VI. 4. 'Quum omnis belli Mars communis, et quum semper incerti exitus prœliorum sint.' *J. F. Gron.* Vocem *pars* ignorant non tantum omnes mei, et Oxonn. Hearnii, verum etiam omnes typis descripti usque ad ed. Francof. 1578. quæ prima recepit. De locutione 'Mars communis belli' vide ad VII. 8. § 1. Mox *intra XXV. dies* Hearnii L. 1. Sed, Cn. Scipionem 'undetricesimo die post fratris mortem' interfectum esse, Livius dixit XXV. 36. recte igitur hic *intra triginta dies.* Notas numerales *V.* et *X.* passim in Mss. confundi, videbimus ad XXXIX. 29. § 7. Præterea § seq. *fecerint* Flor. Harl. et Lov. 1. *fecerunt* Lov. 2. 5. et Hav. Etiam *populo Romano,* pro *populi Romani,* quædam edd. ante Aldum.

§ 16 *Dies me deficiet*] Scripsimus *deficiat* modo potentiali, hoc est deficere posset. *Rhenan. Deficiet* Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. Mox *in hostium terra transgressos,* pro *terras,* Voss. Lov. 3. 4. *in hostium terram transgressos* Flor. Lov. 2. Harl. et Hav. Deinde *enumerare velim* Flor. Voss. Lovel. quinque, Ber. Hav. Hearnii Oxonn. et edd. omnes usque ad Gronov. qui primus dedit *numerare;* quod pro operarum errore habuissem, nisi Put. ita præferre ex Sallierio intellexissem.

§ 17 *Bello domi relicto, auctore æque impigro atque nobili juvene*] Scripsimus *ac nobili.* Rhenan. Videtur loqui de ea clade, quam Athenienses apud Syracusas passi sunt, prosequente eam Thucydide lib. VII. cap. 39. et seqq. quamquam ibi duorum ducum est mentio, quemadmodum etiam hic author l. XXV. cap. 24. ubi Marcellus flevit super Syracusas, duorum meminit. Nisi quis in Alcibiadem hoc dictum putet, qui suasor erat hujus profectionis, ut VI. 15. idem docet Thucydides. *Glar.* Alcibiadem intelligit. *Sigon.* *Atque no-*

bili Ber. et Gaertn. Reliqui faciunt cum Rhenano. Paullo ante *Atheniensis prudentissima civitas* Voss. Lov. 2. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Ascens. 1513. Librariis displicuisse videtur loquendi genus 'Athenienses civitas.' At ita etiam VI. 21. 'Lanuvini, quæ fidelissima urbs fuerat, subito exorti.' Vide ad XXXVIII. 29. § 11.

Magna classe in Siciliam transmissa] *Tramissa* Put. ut testatur Jac. Gronov. ad h. lib. c. V. § 13. Mox Froben. 1535. edidit *una pugna navali*, quum in præcedentibus fuisset *una navali pugna*, quod idem Gronovius revocavit, consentientibus meis, et Hearnii L. 1. Τὸ *suam* deest in Ber. et edd. Rom. 1472. ac Parm.

CAP. XLII. § 3 *Pacato mari præter oram Italiæ Galliæque vectus Emporias*] Placet *præter oram:* nihilominus Put. Pet. Men. Voss. *per oram*. Deinde optimus, *vectus in urbem sociorum classem Emporiis adpulisti*. Lib. XXI. c. 60. 'Pyrenæosque montes circumvectus Emporiis appulisset classem.' Firmant tamen vulgatum, quæ V. 38. 'Ut multo major pars Veios in hostium urbem fugerent.' Tac. Ann. IV. 67. 'Capreas se in insulam abdidit.' *J. F. Gronov.* *Per oram Italiæ* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Vulgatum omnino servandum. Infra hoc cap. 'Magonem jam præter oram Ligurum Alpinorum vectari constat.' XXXIV. 14. 'Præter castra hostium circumducit.' c. 26. 'Præter Tegeam tertio die ad Caryas posuit castra.' c. 28. 'Præter urbem sub ipsas Menelai montis radices ducere copias instructas pergit.' XXXV. 27. 'Quum præter Lacedæmonem raptim duxisset.' Lib. XXXVIII. c. 3. 'Amnem præter ipsa mœnia fluere.' c. 15. 'Præter Caralitin paludem agmen ductum.' Et eodem cap. 'Progredienti præter paludes legati ab Lysinoë venerunt.' c. 41. 'Æniorum fines præter Apollinis templum superans.' c. 59. 'Præter omnium oculos tantum auri argentique in triumpho latum.' XLII. 48. 'Præter oram Italiæ supervectus Calabriæ extremum promuntorium.' XLIV. 2. 'Aliis placebat via præter Ascuridem paludem.' c. 6. 'Duos saltus, per quos inde evadere possent, habebant Romani; unum per Tempe in Thessaliam; alterum in Macedoniam præter Dium.' Error inde natus videtur, quod, quum *p̃ter* scriptum breviter fuisset, alii inde *per* facili lapsu fecerint. Exempla alia vide ad III. 39. § 7. X. 29. § 11. XXI. 24. § 5. c. 26. § 3. XXXV. 4. § 1. XXXVI. 11. § 7. et viros doctos ad Frontini I. 1. 7. In verbis seqq. nihil mutant mei, nisi quod *Emporiis* vel *Emporis* sit in Flor. Lov. quinque, Harl. Ber. Hav. et edd. usque ad Moguntinos. *Emporii* in Gaertn.

Per tutissima omnia, ad socios et amicos populi Romani] Pall. duo, et ant. ed. eliminant τὸ *omnia*. Gebh. Τὸ *omnia* non est in Flor. Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Hav. quod nec in Put. et Victor. invenit Crevierius. Deinde *amicos populo Romano* pleræque edd. ante Aldum. Vide ad XXXIX. 47. § 11. Pro altera tamen lectione stant scripti. Paullo ante *et expositos* Lov. 4. Gaertn. et edd. antiqq. Aldus deinde τὸ *et* expunxit, quod nec reliqui scripti agnoscunt.

§ 4 *Ferociores calamitate ipsa facti, et dux*] Pall. 1. 2. *ferociores et cal. ipsa facti*. Gebhard. Pal. omnesque Gall. et Voss. resecant *facti*. Horat. Od. I. 37. 29. 'Deliberata morte ferocior.' Deinde iidem cum duobus Pall. *ferociores et cal. ipsa: dux tum. quidem ille*. Cur spernamus? An potius *ab calamitate?* J. F. Gron. Lectio, quæ vulgo exstitit, vidi demum in Frob. 1535. priores legunt *ferociores calamitate ipsa facti, dux;* quod servant Ber. Gaertn. et Lov. 3. *ferociores et cal. ipsa facti, dux* Lov. 5.

ferociores et cal. ipsa, dux reliqui mei cum Hearnii N. neque aliter ejusdem L. 1. nisi quod *fortiores*, pro *ferociores*, præferat. Sed sæpissime hæ voces in scriptis commutantur. Vide ad I. 12. § 9. III. 39. § 7. v. 36. § 5. VII. 40. § 2. X. 28. § 7. XXIV. 14. § 9. XXVII. 16. § 3. XXVIII. 22. § 3. XXXVIII. 17. § 16. et c. 33. § 6.

§ 5 *Militari suffragio ad tempus electus*] Vet. lib. *ad tempus lectus:* ut alibi, 'lectus a plebe consul.' *Sigon.* *Lectus* libri omnes. *Gebh.* Cum Sigoniano omnes *et militari suff. ad tempus lectus*, non *electus*. J. F. Gron. *Lectus* etiam Mss. mei, Oxonn. Hearnii, omnesque edd. usque ad Froben. 1535. Sæpe librarii in codd. vett. ita variare soliti sunt. Vide ad II. 1. § 10. X. 3. § 3. XXI. 39. § 8. XXIX. 22. § 12. XXXI. 14. § 2. XXXIX. 49. § 2. c. 52. § 2. et XL. 35. § 14.

§ 6 *Neque ea elevo*] Inperite in voces suas distributis literis *ea levo* Flor. *ee levo* Lov. 1. 2. et Voss. *ea levo* Ber. a m. sec. *eo elevo* Gaertn. *elevo ea* Lov. 3. *neque enim hæc elevo* Hav. Sed *ea* deest in Cant. tria autem hæc vocabula desunt in Lov. 5. Mox etiam *non consistendi usquam locus* inertia scribarum absunt a Flor. Voss. Lov. 1. 4. 5. Harl. et Hav. quorum ultimus legit *non procedendi locus.* Cant. *non procedendi copia.*

§ 7 *Fraus fidem in parvis sibi præstruit*] Loccen. ad Curtii IV. 14. 19. *fors* pro *fraus* scribendum conjicit, invitis omnibus codd. et sine ulla necessitate. *Fraus* enim est homo fraudulentus, quales Syphax ac Numidæ, eodem modo, quo 'scelus' pro homine scelesto, et similia passim.

§ 8 *Ab Indibili et Mandonio in fidem acceptis*] *Ab Indibile* Flor. Voss. Lov. 1. 2. Ber. et Gaertn. Sed aliter supra Liv. formare solitus est. C. 27. 'Cum Mandonio et Indibili consociando consilia.' c. 28. 'Cum Mandonio et Indibili consilia communicastis.' XXIX. 1. 'Coortum ingens bellum conciente Ilergete Indibili.'

§ 9 *Malunt potentissimos in Africa*] Cantabr. *potentes.* Etiam Salmas. ex Put. notat *potentis.* Quid quod non aliter Andreas? *Jac. Gron.* *Potentes* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et omnes edd. usque ad Froben. 1535.' Omnino itaque vetus lectio revocanda est.

§ 10 *Quod procul externus metus est*] Reposuimus *quia procul.* Rhenanus. *Quod* servat Ber. Reliqui cum Rhenano *quia* legunt. Paullo ante *inter se* Flor. Lov. 3. 5. Harl. et Hav.

Ostende Romana arma, exercitum alienigenam] Reposuimus *et exercitum alien.* Rhenan. Vet. lib. *Ostende illis Romana arma.* Sigon. Redundat in libris omnibus τὸ *illis:* quod tot librorum auctoritate delevi. *Gebh.* Gallici, Palatini, Vossianus arcent τὸ *illis.* Et satis intelligitur ex præcedenti periodo. *J. F. Gron.* Ignorant etiam pronomen Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hearnii Oxonn. quorum fide expunxi. Deinde *et exercitum*, ut Rhenanus voluit, Flor. Lov. 3. 5. Harl. et Hav. Quum autem ita Froben. 1535. ex mente Rhenani edidisset, id reliqui secuti sunt usque ad Jac. Gronov. qui copulam iterum expunxit.

Velut ad commune restinguendum incendium concurrent] *Jam velut ad commune* Lov. 3. 4. et edd. omnes, donec Jac. Gronov. voculam *jam* ejiceret, quæ etiam in reliquis scriptis non adparet. Deinde *restringendum* Voss. in contextu, Lov. 4. et Pal. 1. ut monuit Gebhard. ad XXVIII. 23. § 2. quomodo passim codd. modo *præstinguere*, modo *præstringere*, scribere solent. Vide quæ notavi ad Sil. Ital. I. 358. *Exstinguendum* Ber. Ceterum eadem sententia obcurrit apud Cic. Phil. X. 10. 'Concurritur undique ad commune incendium restinguendum.' Justin. I. 7. 'Auxilia velut ad commune exstinguendum

incendium confinebant.' Et v. 1. 'Omnia Græciæ regna velut ad exstinguendum commune incendium concurrunt.'

§ 11 *Pavida prosequetur conjux, et parvi liberi obcursabunt*] *Persequitur* Voss. a m. pr. *persequetur* a m. sec. Male. Vide ad Liv. Epit. l. XCIX. Mox *patri liberi occursabunt* Haverk. Deinde § seq. *ultro ipsi novum*, trajectis vocabulis, Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. cum edd. ante Froben. 1535.

§ 15 *Tibi et populi Romani imperio evenere*] Pro his verbis substituimus *ac reipublicæ in imperio evenere*. Rhenan. Omnes meliores scripti cum editis, *tibi ac P. R. imperio*, quod non debuit mutare Rhenanus. Lib. IV. 38. 'Nisi hæc armata cohors sistat impetum hostium, actum de imperio est.' Plinius x. 18. 'Exitium imperio portendi, si dimitteretur; at, si exanimaretur, prætori.' Gellius IV. 18. 'Annibalem Pœnum imperio nostro inimicissimum.' *J. F. Gron.* *Tibi ac*, vel *et*, vel *ex*, vel *e populi Romani imperio* Flor. Voss. Lovel. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxonn. Librarius itaque, quem Rhenanus secutus est, confundit notas *P. R.* id est *populi Romani*, et *R. P.* id est *rei publicæ*; de quo vide ad IX. 26. § 8. Gronovius in pr. ed. nott. malebat *tibi ac populo Romano in imperio evenere*: quod curis secundis recte mutavit, ob codd. auctoritatem. 'Imperium populi Romani,' ut c. 28. 'Quid? si ego morerer, mecum exspiratura respublica, mecum casurum imperium populi Romani erat?' Alibi simpliciter vocatur 'imperium Romanum,' de quo vide Gronov. ad XXIII. 5. § 14.

Adversa casibus incertis belli et fortunæ legare] Volumen antiquum habet *relegare*. Quid, si legas *adversa casibus incertis belli*, (subaudi 'assignare,') *et ad fortunam relegare*? Rhenan. Vet. lib. *allegare*. Sigon. Pal. 1. et vet. ed. *legare*. Pal. 2. *religare*. Pal. 3. *relegare*. Sigonii liber *allegare*. Cæterum Rhenanus hic iterum altum Livio vulnus infligit vanis ariolationibus. *Gebh.* Rhenanus ex volumine antiquo profert *relegare*, et conjectat, *adversa casibus incertis belli* (subaudi 'adsignare') *et ad fortunam relegare*. Sigonius ex suo libro propinat *allegare*. Miror quum emendandum contextum suscepissent, doctos viros adeo parum Livianæ phrasi cognoscendæ studuisse. Omnes nostri libri nos destituunt: nam Gall. Voss. Pal. optimus, ut vulgo: Pal. 2. *religare*, Pal. 3. *relegare*. Neque tamen veriti sumus statim reponere, *adversa casibus incertis belli et fortunæ delegare*. Qua fiducia, inquis? Dicet Livius v. 20. 'Ipsum dictatorem fugere invidiam ex eo criminaque, eo delegasse ad senatum.' Ibidem c. 25. 'Disceptatio, anceps senatui visa, delegata ad pontifices esset.' VI. 28. 'Has inanium rerum inanes ipsas volventes cogitationes fortunæ loci delegaverant spes suas.' VII. 8. 'Vulgus aliud armatorum, velut delegata primoribus pugna, eventum suum in aliena virtute ponit.' IX. 13. 'Obsidione delegata in curam collegæ, vacuus per agros cuncta infesta commeatibus hostium fecerat.' X. 19. 'Ut omnis rei bene aut secus gestæ decus dedecusque ad L. Volumnium sit delegatum.' Ibidem c. 27. 'Samnitibus Gallisque delegata pugna, inter ipsum certamen Etrusci Umbrique jussi castra Romana oppugnare.' Et sæpius. Auctor de B. Gall. VIII. 22. 'Caussam peccati facillime mortuis delegari.' Putidi sumus tamen tot loca describendo: quid illi ex tot locis, quid Livium deceret, non observando? Sensus in contrarium pares Tacito Ann. XIV. 38. 'Nullum prœlio finem exspectarent, nisi succederetur Suetonio, cujus adversa pravitati ipsius, prospera ad fortunam reipublicæ referebant.' *J. F. Gron.* *Legare*

Flor. Voss. Lovel. 1. 2. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. principes: *relegare* Lov. 3. 4. Rec. Hearnii D. et ed. Ven. 1498. Pro quo recte Gronov. conjicit *delegare*. In codd. qui scribunt *legare*, prima syllaba *de* excidit ob similitudinem ductuum ultimarum literarum *æ* vocis præcedentis *fortunæ* in scriptura Longobardica. In illis autem qui scribunt *relegare*, sollemni scribarum lapsu commutatæ sunt literæ *R.* et *D.* de quo vide ad IX. 10. § 6. Significationem autem vocis *delegare* sat multis exemplis Livii hic inlustravit Gronov. in quibus quum unum tantum vel alterum sit, ubi eadem obcurrit etiam constructio, pauca tantum subjungemus, ubi *τῷ delegare* jungitur casus tertius. Ita XXXIV. 57. 'Cum Antiocho quia longior disceptatio erat, decem legatis delegata est.' XXXIX. 28. 'Cum eo consule belli partem, quamcumque mihi delegavit, gessi.' Auct. Ep. Liv. lib. CXII. 'Occisus est ab Achilla, cui id facinus erat delegatum.'

§ 16 *Talem præsidem sibi patria atque universa Italia retinet*] *Tale præsidium* Lov. 2. Male: *præses* hic est defensor. Vide ad VI. 16. § 2. Mox voces *trajiciendi in Africam* desunt in Flor. Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Hav. sine quibus tamen sensus non constat.

§ 17 *An istic, tuo collegæque tui exercitu conjuncto*] Scripsimus *hic: an hic, tuo collegæque exercitu conjuncto:* ubi genitivum *tui* post *collegæque* sustulimus. *Rhenan.* *An istic* Lov. 2. 3. 5. Gaertn. et Ber. *an istinc* Voss. Lov. 1. et Hav. *an hic* reliqui cum Rhenano. Et ita ante Rhenan. ediderunt Veneti 1498. Deinde *tui* a Rhenano rejectum servant Flor. Hav. Ber. aliique, cujus loco *tute* exhibent Voss. Lov. 1. 4. et Gaertn. *tutus* Lov. 2. Recte itaque *τὸ tui* revocavit Jac. Gronovius.

§ 19 *Quod istud consilium est*] Scripsimus *Quod istuc cons. est.* Item *ac gravi militia fessum.* Rhenan. *Istuc* Hav. et Flor. cujus loco Gronov. *istud* revocavit. Supra VII. 13. 'Si autem non tuum istuc, sed publicum est consilium:' ubi etiam plures *istud.* Sed *illud* hic legit Lov. 3. *est* autem exsulat ab Harl. Deinde *tot præliis, etiam diuturna et gravi militia fessum* Voss. Lovel. 1. 3. Harl. et Gaertn. *tot præliis et diuturna et gravi militia fessum* Hav. *tot præliis diuturna et gravi militia fessum* Lov. 2. et 5.

§ 20 *Relinquere Italiam paras*] Vetus lectio *tu, cum Annibal in Italia sit, alio paras.* Suspicor scribendum *tu, cum Annibal in Italia sit, alio properas.* Hoc videtur mihi simplicius, quam legere *alio ire paras.* Rhenan. Pal. 3. *alio paras.* Gebh. Omnes nostri in conservando vulgato conspirant. Mendose tamen *tu, quum Hannibal in Italia ut relinquere in Italiam paras* Flor.

§ 21 *Sed quia id amplum et gloriosum censes esse*] Novitiorum commentum, quum Mss. et vett. edd. *sed quia tibi amplum et glor.* Hoc quoque Ciceronis, Livii, et optimorum est. Lib. V. c. 30. 'Sibi amplum quoque esse, urbem ab se captam frequentari.' VIII. 4. 'Est quidem nobis hoc per se haud nimis amplum.' XXV. 38. 'Mihi hoc imperium ut amplum judicio vestro, ita re ipsa grave ac sollicitum.' XXX. 30. 'Tibi ampla et speciosa danti est pax.' *J. F. Gronov.* *Sed quia id amplum* demum exhibet ultima Gruteri ed. quæ lectio nullius cod. consensu firmatur. Primæ edd. legunt *sed quia tibi id amplum*, quod servat Gaertn. *sed quia id tibi amplum* Lov. 5. et Ber. *sed quia tibi amplum* reliqui mei, et omnes Oxonn. Hearnii, cum edd. ab Aldo ad Gruter. Infra XXX. 17. 'Id sibi amplum apud populares futurum esse.' Vide ad v. 30. § 2.

Populi Romani imperator] Vide Gronov. Obs. IV. 14. p. 229. *Duk.*

§ 22 *Ego P. Cornelium, P. C. rei-*

publicæ nobisque] Duæ literæ *P. C.* non sunt in codice Spirensi, *Ego P. Cornelium reipublicæ.* Rhenan. Induxi *P. C.* secutus Pall. 1. 3. et archetypon Spirense. *Gebh.* Eædem literæ desunt etiam in Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. Harl. et Hav.

CAP. XLIII. § 1 *Animum adolescentia ferocem*] Vet. lib. *animum adolescentis ferocem.* Sigon. Optime Pal. 2. *adolescentis.* Contra Pal. 1. *adolescentiæ.* Pal. 3. *animum adolescentia ferocem;* cui consonat vet. ed. *Gebh. Adolescentia ferocem* Flor. a m. sec. Lov. 4. 5. Ber. Gaertn. et edd. omnes, præter Sigonianas, usque ad Francofurt. 1588. *Animum adolescentiæ ferocem* Flor. a m. pr. Voss. a m. pr. Lov. 1. et Harl. *adolescentis* reliqui cum Voss. a m. sec. Paullo ante *ad tempus peracta,* pro *parata,* Lov. 2. 4. et Hav. Vide ad XXXIV. 28. § 1. Deinde *inveteratæ prudentiæ fama* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm.

§ 3 *Quam ea suspicio, vitio orationis, an rei, haud satis purgata est*] Reposuimus *haud sane purgata est.* Rhenan. Desideratur hic, ut opinor, aliquid: nisi quis supplendum putet verbum *nescio:* est tamen obscure dictum. *Glar.* Vitium orationis hujus sensit Glareanus, non correxit tamen. Emendatur autem ex vet. lib. in quibus est, *quam quod ea suspicio.* [‘Glareano gratia debetur, qui occasionem dedit inspiciendi librum. Lector reliquum codici debet, non Sigonio.’] *Sigon.* Omittitur *quod* in Pal. 1. In Pal. 2. vero restat *quam ea suspectio vitio orationis ac rei.* Pal. 3. *quam ei suspicio vitio or. an rei haud sane purgata.* Gebh. In Gemonias particulam *quod,* omnibus Gall. pariter et Pall. et Voss. ignoratam, et sensui obstantem. Ubi mens Glareani, quum aliquid desiderari opinaretur, et pro hac sententia gratiam sibi deberi dictaret? ubi Sigonii, quum defectum sic suppleri putaret? Neutri equidem hic aliam gratiam debemus, quam qualem Fabius M. Livio Tarenti præfecto ferebat expensam. An deesset aliquid, si dixisset, *Magis ille criminis hujus reum se facit, quam ego illum accusare audeam?* Atqui hoc ipsum, ut nihil melius, veteri lectione exprimitur. Aliter hodie Latine balbutimus, aliter Livius loquebatur. Similiter inculcata est hæc particula XXVI. 6. Et Ciceroni post reditum in Senatu c. 6. ‘Profecto egestate et improbitate coactus piraticam ipse fecisset: ac minore quidem reipublicæ cum detrimento, quam intra mœnia nefarius hostis prædoque versatus est:’ vulgo, *quam quod intra mœnia.* J. F. Gron. *Satis* in uno restat Ber. reliqui *sane* agnoscunt. Nullus vero ex meis vel ex Hearnii Oxonn. servat *τὸ quod,* a Sigonio ex vet. lib. adscitum. Vocem illam interdum male a librariis addi, Gronov. monuit ad XXXV. 1. § 2. Similiter etiam perperam inculcatur *τὸ quæ,* judice eodem Gronov. ad XXXIV. 52. § 4.

§ 4 *Quo me quoque niti non dissimulo*] Put. Pet. Men. Voss. carent *τοῖς quo me.* Lege, *quia super cæteros excellat, quo et me niti non dissimulo.* J. F. Gron. Voces *quo me* absunt etiam a Flor. Lov. 1. 2. Harl. Exc. Pithœi, et Hearnii D. Crevierius non dubitabat quin absorptæ essent a seq. *quoque.* Possunt tamen etiam abesse, si *quoque* pro ‘et quo’ accipiamus, et pronomen *me* omissum esse credamus, quod *τῷ dissimulo* insit. Ita c. 45. ‘Quum præ te feras, tentare magis, quam consulere senatum:’ pro præ te feras, te consulere. Gronov. minori mutatione dare poterat *excellat, quoque me niti.* Sed Mstis adhæreo.

§ 5 *Sic senem se perfunctum*] Restituenda vox est ex veterum librorum fide *se perfunctum honoribus.* Nam dixit Fabius c. 40. ‘Si me neque vita acta, et mores mei, neque dictatura cum quinque consulatibus, tantumque gloriæ belli domique partæ vin-

dicat.' *Sigon.* Pal. 1. *sic senem se perfunctum, et me infra ætatem filii etiam sui posuit.* Gebh. Ab Sigonio est *honoribus.* Omnes Gallici, Voss. Pall. *senem se perfunctum, et me infra ætatem filii etiam sui.* J. F. Gron. *Senem se perfunctum et me* Lov. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hearnii Oxonn. *senem se perfunctumque* Flor. Voss. et Lov. 1. ac 2. Vocem *honoribus* in nullo suorum exstare, profitetur Crevierius; se tamen non audere eam relegare, quam sensus flagitat. Quid enim fore *perfunctum* sic nude et absolute positum? Certe vix ita simpliciter 'perfunctus' usurpatur, nisi aliud ex præcedenti intelligatur. Si igitur hic vocabulum *honoribus* delendum erit, idem tamen ex præc. 'Sic enim honores suos et famam rerum gestarum extulit,' intelligere debebimus. Ita 'perfunctus honoribus' dixit Fabius apud Liv. c. 40. 'Nedum ego perfunctus honoribus certamina mihi cum adolescente proponam.' Τὸ *etiam* a Gronov. additum Flor. et plerique mei agnoscunt. Nam deesse tantum video in Voss. Lov. 1. 3. Ber. Gaertn. et Hearnii L. 1.

§ 6 *Maximo cuique id accidere animo certum habeo*] Vet. lib. *certum animo habeo.* Sigon. Ita et Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Hav. et Hearnii L. 1. Sed *animo certum habeo* tuentur alii codd. nisi quod in Flor. sit *animo certum habeo certum.*

Cum omnis ævi claris viris, compareat] Optimi *comparent.* J. F. Gron. Optimos scriptores, et in primis Livium, sæpissime τὸ *quisque* cum verbo plurali construxisse, vidimus ad VII. 19. § 2. Hic tamen tantum non omnes mei vulgatum adoptant.

§ 8 *Illud nec tibi in me, neu mihi in minoribus natu animi sit*] In archetypo scripto non est pronomen *Illud.* Et tamen est *animi sit.* Ut plane putem sic legendum: *Nec tibi in me, neu mihi in minores natu animus is sit.* Nam nihil ambigo, scribendum *in minores,* non *in minoribus,* quemadmodum etiam in ed. Coloniensi legitur. *Rhenan.* Pal. 1. *seu mihi in minoribus natu animi sit.* Cæterum præcedens *Illud* desideratur in Pal. 3. *Gebh.* Put. Pal. Voss. Men. *neu mihi in minoribus natu animi sit.* Vide nostras ad l. IV. Senecæ Nat. Quæst. præfationem notas. *J. F. Gron.* *Illud* servant omnes nostri, nisi quod *Illuc* sit in Gaertn. In cod. itaque vitiosum Rhenanus incidit, cui propterea ita temere fidem habere non debuerat. Deinde *nec mihi* Lov. 5. Ber. Rec. Gaertn. omnesque, quas consului, edd. usque ad Gronov. qui recte *neu mihi* dedit, quomodo etiam ex suo emendarat Rhenan. omnibus nostris reliquis et Hearnii L. 1. atque N. adcinentibus. Vide ad II. 15. § 2. Deinde *in majoribus natu* Gaertn. de quo errore vide ad XLV. 25. § 7. *In minoribus natu* Flor. Lov. quinque, Harl. Ber. Rec. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Similiter etiam se in suis deprehendisse Crevier. testatur, et tamen non dubitat quin scribendum sit *in minores,* pro quo primo *in minoris,* et ita *in minoribus* datum existimat. Sæpius ita librarios peccasse, certissimum est, et innumeris exemplis probari potest. Vide ad XXII. 8. § 7. An tamen similiter hic errarint, vehementer dubito. In nullo enim cod. *minoris,* vel *minores,* reperi, neque etiam Rhenan. qui lectionis auctor exstitit, vel alii viri docti, ne ipse quidem Crevier. se ita vel in uno Msto invenisse testantur. Quin neque ipsum genus loquendi displicere potest. Similia enim plura in Livio obcurrunt. Supra III. 17. 'Ausurum se in tribunis, quod princeps familiæ suæ ausus in regibus esset.' V. 11. 'Minime convenire, quibus iratos quisque Deos precatus sit, in iis sua potestate non uti.' c. 36. 'Ne id, quod placebat, decerneret in tantæ nobilitatis viris, ambitio obstabat.' VI. 22. 'Fœdeque in captis victoriam exercuere.' VIII. 31. 'Quid-

quid licuerit in magistro equitum, in militibus ausurum.' c. 33. 'M. Furium Camillum in L. Furio moderatum iræ esse.' xxx. 12. 'Omnia quidem ut posses in nobis, Dii dederunt.' xlii. 9. 'Qua ferocia animi usus erat in Liguribus, eamdem ad non parendum senatui habuit:' ubi etiam vide quæ notantur. Eodem modo 'facere in aliquo' pro in eum statuere, xxxiv. 32. 'Quod tandem censes in Argivis facturos?' ubi vide alia exempla. Similiter locutus est Virgil. Æn. ii. 540. 'At non ille, satum quo te mentiris, Achilles Talis in hoste fuit Priamo:' ubi Servius, 'Aut archaismos est, pro *in hostem*: aut *in hoste*, id est, quum hostem gereret, quum ipse hostis esset:' ubi unice vera est prior Servii expositio; altera locum habere nequit propter additam vocem *Priamo*, nisi statuamus, Servium legisse, 'Talis in hoste fuit: Priami sed jura fidemque Supplicis erubuit.' Eam tamen lectionem viri docti ex nullo cod. præferunt. Repudiata igitur posteriori interpretatione Servii, priorem probo.

Non eorum modo, quibus inviderimus] Non *inviderimus*, sed *invidebimus*, est in libro scripto; et mox *est*, non *sit*. Rhenan. *Invidemus* Ber. et edd. ante Aldum: *invidebimus* Lov. 4. Deinde *detrimentum est* Lov. 3. et 4. Utroque loco reliqui codd. vulgatum tuentur.

§ 9 *Si in Africam trajicere velim, ut meam quoque, non solum reipublicæ et exercitus, vicem videretur sollicitus*] Scripsimus *si in Afr. trajicerem*. Rhenan. Pal. 1. *trajicere velim: meam quoque non solum et reip., sed et ex. vicem v. s.* Pal. 2. *trajicere velim, ut meam quoque non solum et reip., sed ex. vicem videretur velle* (forte *valde*) *sollicitus*. Pal. 3. confirmat hanc meam conjecturam, *non solum reip. ex. vicem videretur unde sollicitus*. Vet. ed. *ut in meam quoque*. Gebh. *Si in Africam trajicerem* Flor. et Hav. In reliquis similes ferme scribarum aberrationes notavi, ac Gebhardus in suis; quas anxie referri non est operæ.

§ 10 *Quum quatuor exercitus Pœnorum, quatuorque duces*] Magnifice Scipio oratorum more auget sua: tres enim duntaxat fuere perpetuo hoc tempore belli duces, et exercitus item tres, ut libris omnibus superioribus tradidit Livius: duo Hasdrubales et Mago: ut autem Hasdrubal Hamilcaris ex Hispania discessit, successit Hanno, ut ab initio hujus libri habetur: sed is statim captus est. Hunc fortassis nunc etiam numerat: is enim cum novo exercitu ex Africa venerat. Idem numerus est superius, cum Scipio ex Hispania Romam venerat, eique senatus datus in æde Bellonæ. *Glar.* Gruter. in ultima ed. vulgari curavit *quatuor duces*, omissa copula, quam addunt non modo omnes edd. priores, verum etiam codd. quotquot usus sum, et cum illis Hearnii L. 1. atque, ut ex Sallierio didici, integerrimus Put. quare eam etiam lectionem restitui. Paullo ante *cura exorta de me* Lov. 1. *de me cura exorta* Ber. Gaertn. et omnes edd. usque ad Jac. Gronov. qui substituit *cura de me exorta*, concinentibus reliquis scriptis.

§ 11 *Nemo profiteri nomen ausus esset*] Vox *nomen* exsulat a Flor. Lov. 1. 2. 3. Ber. Harl. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Mox etiam τὸ *mihi* non adparet in Voss. Lov. quinque, Harl. et Hav.

§ 13 *Duces plures melioresque*] *Et duces* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum, quod Livio reddidi: *et duces meliores*, reliquis omissis, Ber. a m. sec.

§ 15 *Post receptam totam Hispaniam*] *Hispaniam totam* Flor. Mox etiam, trajectis vocibus, *vestigium belli nullum* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Frob. 1535.

§ 17 *Et res egregias primo anno ges-*

sisse] Vix est, ut a Livio sit hoc tam abruptum *illi patuisse et gessisse*. Sed nec in edd. est antiquis, quæ omnes ab Andrea ad Moguntinos *et res gestas ab eo egregias primo anno*, ut et scripti. Aldus mutavit primus, et vulgatam introduxit. Ego, si liceat, in ipsa vetere induxerim τὰ *ab eo*, ut sit, *neque recordatur, illi ipsi tam inf. imp. patuisse tamen portus Afr., et res gestas egr. primo anno*. J. F. Gron. *Et res gestas ab eo egr. primo anno* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. *et res egr. primo anno gessisse* Flor. quod etiam Crevier. in Put. et Reg. invenit, et probat, supplendum docens vocula *eum*, quæ in Lov. 4. exstat etiam hoc modo, *et res eum egregie primo anno gessisse*. Verum, optimorum codd. lectionem, etiam sine eo supplemento, probam esse, videbimus ad xxxv. 14. § 10. Sane, recepta Gronov. lectione tollitur quidem, quod in his verbis abruptum credidit, sed eadem difficultas remanet in verbis seqq. *invictum ad ultimum permansisse*, in quibus similiter supplendum erit *eum*, quod et in his secundum integerrimorum codd. lectionem faciendum est, licet alio casu *imperatori* præcesserit. In eo tamen Crevierius non eamdem, quam solet, diligentiam adhibuit, quod Gronovium legisse dicat *et res gestas ab eo egregias primo anno*, quum eam lectionem tantum ex scriptis et editis recensuerit, et ipse primus, non Clericus, *ab eo* reciderit. Contra recte nimiam Clerici temeritatem notavit, qui Gronovii conjecturam ipsi contextui inseruit.

§ 18 *Nihil igitur me isto exemplo terrueris*] Put. *me istota exemplo terrueris*. Lege *me isto tu exemplo*. J. F. Gron.

Si nuper, et non annis ante quadraginta] Lege *quinquaginta*. M. Atilius Regulus consul II. fuit cum L. Manlio Vulsone, suffectus Q. Cædicio, a. 497. secundum Fastos Capitolinos. Sequente anno captum esse tradunt historici; a quo usque ad hunc annum, qui est 548. ab U. C. in iisdem Fastis sunt anni pleni quinquaginta. *Jac. Periz.* *Annis ante XXX*. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Hearnii N. Crevierius existimat, dubitari posse, an non Livius, qui haud diligens est in reddendis numeris, scripserit *quadraginta*, quia xxix. 28. id est anno sequenti, annos tantum numerat *prope quinquaginta* a M. Regulo, L. Manlio consulibus. Ego potius in librarium, quam in Livium, culpam confero, et cum viris doctis lego *quinquaginta*. Præterea particula *et*, quæ exstitit in edd. principibus, deinceps omissa est in Froben. 1535. et sequentibus usque ad Jac. Gronov. qui eam recte iterum interseruit, quum in omnibus meis Mss. et Hearnii L. 1. supersit. Qui autem illam omiserunt, forte ad id inducti sunt, quia præcessit *si hoc bello, non priore*, omissa itidem copula. Id tamen inpedimento esse non debebat, quo minus eam membro sequenti addere potuerit.

Quin ego minus in Africam] Emendavimus *qui ego minus in A.* ut sit *qui* pro 'quomodo.' *Rhenan.* *Quin ego minus* servant Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. a m. sec. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. Nihilominus tamen recte Rhenanus *qui ego minus*, ut præfert Flor. *qui* hic more antiquo est casus sextus, pro *quo*. Ita III. 39. 'Neque se videre, qui sibi minus privato ad concionem populum vocare liceat:' ubi etiam plures male *quin*. c. 64. 'Si qui vos minus hodie decem tribunos plebei feceritis:' ubi nonnulli *si quo*, alii aliter. XLIII. 16. 'Non recusantibus censoribus, qui minus primo quoque tempore judicium de se populus faceret:' ubi contra fidem unici cod. Gronov. *quo minus* edidit.

§ 19 *Xanthippum*] Quo duce Regulus primo Punico bello captus est. *Sigon.*

§ 21 *Quoniam Græcas fabulas narrare vacat*] Scripti *enarrare*. J. F. Gron.

Ita etiam non tantum codd. nostri, et Hearnii L. 1. et N. verum etiam omnes, quos vidi, typis descripti usque ad Froben. qui a. 1535. *narrare* edidit, adsentiente Hearnii D. Supra XXVII. 50. 'Romæ neuter animi habitus satis dici enarrarique potest.' XXIX. 29. 'Operæ pretium videtur, excedere paullulum ad enarrandum, quam varia fortuna usus sit.'

Avertisse eo bellum, unde venerat, refert] Ita edidit Jac. Gronovius, quum omnes priores legant *refers:* quod superest in Flor. Voss. Lov. 1. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et, ut Sallier. docuit, in Put. Neque aliter exstare in tribus suis, ex quorum numero erat Put. testatur Crevierius.

CAP. XLIV. § 2 *Majus præsentiusve ullum exemplum esse, quam Hannibal, potest*] Horum omnium verborum ne apicem quidem unum in Put. Reg. Men. Voss. reperi. *J. F. Gron.* Eadem illa desunt in Flor. Cant. Lov. 1. Hav. Mss. Doujatii, Hearnii L. 1. N. et illis quos Crevierius vidit, Victor. excepto; quæ quidem Doujatius valde adposita judicat, sed mox satis insinuari; contra vero Crevierius magno Liviani contextus damno omitti.

An tuos uri exscindique videas] Put. delet copulativam. Recte. *J. F. Gron.* Eamdem delet et Flor. Paullo ante *populare* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. *populari* Lovel. 3. 5. Ber. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii D. omnesque editi usque ad Aldum. Deinde *agros*, pro *fines*, Harl.

§ 4 *Ut tot in Italia populi ad se deficerent, quot defecerunt post Cannensem cladem*] Volumen scriptum non habet *quot*. Elegantior erit oratio, si omittatur, quod citra incommodum sensus fieri potest hoc modo: *Non sper. Annibal fore, ut tot in It. pop. ad se deficerent. Defecerunt post Cann. cladem.* Habet autem majorem vehementiam. *Rhenan.* Pal. 1. *ut tot in It. ad se deficerent post Cann. cladem, quanto, &c.* Pal. 2. *ut tot in It. ad se post Cann., quanto, &c.* Pal. 3. princepsque ed. *ut tot in It. pop. ad se deficerent. Defecerunt post Cann. cladem, quanto, &c.* Gebh. Vox *populi* deest in Flor. Voss. Lov. 1. et Hav. Deinde *ad se deficerent post Cann. cladem* Flor. Cant. Voss. Lovel. 1. 2. 3. Harl. et Hav. quod errantium est librariorum, quibus fraudi fuit τοῦ *defecerunt* repetitio post *deficerent*. Sed, ut Rhenanus legit, *ad se deficerent: defecerunt post Cann. cladem* Lov. 4. Ber. Gaertn. et edd. principes plures: quod neque ego damnare audeo. Deinde mox *firmum aut*, vel *ac, stabile sit* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. Gaertn. et Hav. modo potentiali, pro stabile esse potest. Illud *sit* etiam Crevier. in Put. et Victor. invenit, ac recte in contextum recepit. Τὸ *est* omiserant Ber. et edd. vett. ejus loco Aldus *sit*, Froben. postea a. 1535. *est* reposuerunt.

§ 5 *Ad hæc nos, etiam deserti ab sociis*] Scripti *Ad hoc.* J. F. Gron. Exceptis Gaertn. Rec. et Berol. omnes etiam nostri *Ad hoc.* Vide ad XXI. 52. § 10.

Karthaginiensi nihil civilis roboris est] Lego *Carthagine*, hoc est 'apud Carthaginem.' *Rhenan.* Omnes omnino *Carthaginiensi.* Cur mutemus? An absurdum est intelligi 'populo?' Rhenanus de conjectura *Carthagine.* Nec male, nisi potius *Carthagini.* J. F. Gron. Conjecturæ Rhenani nulla habenda est ratio, quia omnes adversantur codd. *Karthaginiensibus* legunt Lov. 2. 4. 5. et Ber. Sed præferendum est vulgatum, quod reliqui mei cum Hearnii Oxonn. tuentur. Ita XXIV. 47. 'Arpini repente pro Romanis adversus Karthaginiensem arma verterunt.' Ita 'Romanus:' vide ad III. 2. § 11. 'Samnis:' vide ad VII. 33. § 15. 'Tarquiniensis:' vide ad IX. 41. § 5. et similia alia passim.

§ 6 *Ex Africa exspectate nuncios*] *Exspectabitis* Lovel. 2. *spectabitis* Lov. 4. *spectate* Pal. 3. ut monuit Gebh. ad

VII. 24. § 6. Sed vide ad XXX. 23. § 7.

§ 7 *Quorum ego fidei ita innitar, ut bene tutus a perfidia sim*] Archetypon scriptum habet, *ut bene tutus perfidia sim*. Hic semidoctus omnia bene habere putaret. Mihi locus est multum de mendo suspectus. Nam, quando verbum *innitar* futuri temporis est, Livius non dixisset, *ut bene tutus a perfidia sim*. Quod si scriptum esset, *quorum ego fidei ita innitor, ut bene tutus a perfidia sim*, nullus esset mihi scrupulus. Proinde quando *a* præpositio non est in codice vetusto, (quæ res nobis ansam cogitandi dedit,) non dubito quin ita fuerit scriptum a Livio, *quorum ego fidei ita innitor, ut veriturus perfidiam sim*. Quæ sententia cum est arguta, tum mire conveniens huic loco. Refellit enim Scipio, quod a Q. Fabio dictum est c. 42. 'An Syphaci Numidisque credis? Satis sit semel creditum: non semper temeritas est felix: et fraus fidem in parvis sibi præstruit:' et quæ illic sequuntur. Quasi dicat Scipio: non sum adeo stupidus, ut ita regibus Afris credam, quasi fallere me aut nolint, si queant, aut nequeant, si velint. Unde paulo ante dixit 'Afros Numidasque levissima fidei mutandæ ingenia,' hoc est, ad fidem mutandam. Hic appello doctos, qui Latine callent, quos astipulaturos mihi nihil dubito. De sciolis non sum magnopere sollicitus. In castigationibus Plinianis expertus ante sum, quam sint hebetes in judicando, et plane, quod Græci dicunt, ὄνοι πρὸς λύραν. *Rhenan.* Inquinavit fœdissime hunc locum Rhenanus; cui correctioni suæ cum multos non accessuros præsagiret, totus in fermento est, sciolos appellitans, qui tam divinam emendationem, tamquam ancile cœlo delapsum, non venerarentur. Ego, mi Rhenane, in te situm nihil bilis exonerabo; saltem liceat revocare lectionem genuinam. Pall. 1. 2. et vet. ed. *quorum ego fidei ita innitar, ut bene tutus a perfidia sim*. Pal. 3. *quorum ego fidei ita innitar, ut beneficiis perfidia simulata multa quæ nunc interv.* Infra fere ita loquitur Liv. XXXI. 36. 'Romanus, et aperto prœlio victor, et tutus a fraude insidiarum, in castra sese recepit.' *Gebh. Ut veriturus perfidiam sim* Rhenani divinatio est. Put. *quorum ego fidei ita perfidia ita innitar, ut bene tutus a perfidia sim*. Duabus supervacuis vocibus, *ita perfidia*, resectis, nihil hic video, quo offendar, aut cur nescio quos semidoctos accusem. Omnes alii Gall. Pall. Florentini, aut prorsus ita, aut omissis, quæ delenda dixi, de cætero nulla observanda differentia. Possis tamen legere, *quorum ego fidei ita provide innitar, ut bene tutus a perfidia sim*. J. F. Gron. *Fidei ita perfidi ita innitar* Voss. Lov. 5. Harl. et Hav. In Voss. tamen notis subjectis voces *ita perfidi* delendas esse indicabatur: *fidei ita perfidei ita innitar* Flor. *fidei ita credidi* Hav. Reliqui mei cum Hearnii Oxonn. *fidei ita innitar*. Deinde *ut bene tutus a perfidiis* Lov. 2. *ut bene tutus a perfidiis in* Flor. *ut bene tutus a perfidiis sim* Voss. Posses itaque *ut bene tutus a perfidis sim*. Sed vulgatum probum est. 'Tutus a perfidia,' ut 'tutus a vi' III. 44. § 8. ubi quædam vide: 'tutus ab hoste' XXX. 24. 'tutus ab aliis' XLV. 25.

§ 9 *Habebo, Q. Fabi, parem quidem Hannibalem*] Egregie Put. Reg. tres Pall. Voss. *Habebo, Q. Fabi, parem, quem das, Annibalem*. Adversarium intellige. Plautus Persa V. 1. 15. 'Cedo parem:' quamquam ibi sit, qui certet amando. Lucanus de gladiatoribus 'odere pares.' Noster XXII. 35. 'Par magis in adversandum, quam collega.' *J. F. Gron. Parem quendam Hannibalem* Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Ber. a m. pr. et Hav. *parem quendam Hannibalem* ed. Rom. 1472. Sed recte *parem, quem das, Hannibalem*

Flor. et reliqui, cum Hearnii L. 1. et D. Supra XXII. 27. 'Illum in rebus asperis unicum ducem et parem quæsitum Hannibali:' ubi vide Gronov. Eadem metaphora 'comparari' dicuntur duces. XXIV. 8. 'In annum creatus adversus veterem ac perpetuum imperatorem comparabitur.' XXX. 28. 'Erexerant omnium animos Scipio et Hannibal, velut ad supremum certamen comparati duces.' Mox *illum ego potius traham,* transpositis vocibus, Flor. et Lov. 4. *illum potius traham,* voce omissa, Lov. 1.

Et Karthago potius præmium victoriæ erit] Vetus *et Carthago præmium.* Lipsius, Ep. Quæst. v. 28. Ut Lipsius *et Carthago præmium victoriæ erit, quam semiruta Bruttiorum castella,* Put. Reg. Men. Voss. *J. F. Gron.* Τὸ *potius* expellunt etiam Flor. Cant. Lov. 1. Harl. Hav. et Hearnii N. quorum fide ex contextu ejeci. Vide ad XXXIV. 49. § 10.

§ 10 *Dum expono exercitum in Africam*] Put. *Africa.* J. F. Gronov. *In Africa* etiam Flor. Cant. Hav. et quidam alii. Sed et altera lectio, nisi integerrimi codd. dissentirent, probari posset. Nam ita 'exponere in terram' Livius dixit XXIV. 40. et L. XXXIV. c. 8. 'exponere in litora' XXXVII. 28. Mox *tota volitaret Italia* Flor.

§ 11 *Concusso jam et pene fracto Hannibale*] Pal. 1. *compagine fracto.* Pal. 3. vero et vet. ed. *contuso jam et pene fracto.* Probo vulgatum. Infra XXXI. 7. 'Aggressus Pyrrhus tamen concussit, et victor prope ad ipsam urbem Romam venit.' *Gebh.* *Contuso* Lov. 5. Ber. Gaertn. Rec. Hearnii L. 1. et edd. vett. pro quo Aldus *concusso,* quod probant ceteri Mss. Vide ad XXXIII. 19. § 1.

In sortem tam longinquæ provinciæ non venit] Reposuimus *non veniat.* Nondum enim sortiti erant. Et dissuadet, ne veniat in sortem tam longinquæ provinciæ, hoc est, Africæ, eo quod sit pontifex maximus, cui sacrorum causa semper in Italia manendum erat. *Rhenan.* *Non venit* omnes nostri. Recte. Quum enim provinciæ consulibus Sicilia et Bruttii nominatæ essent, Licinius jam antea Siciliam extra sortem collegæ Scipioni concessit, sibi Bruttios elegit, quia cura sacrorum pontificem maximum in Italia retinebat, ut Livius narravit c. 38. Verum quum Scipio pro Sicilia Africam obtinere vellet, et acturum se id per populum aperte ferret, si senatus adversaretur, de ea re in senatu actum, et Fabii ac Scipionis orationibus auditis decretum est, ut Siciliam provinciam, et simul potestatem haberet trajiciendi in Africam, si id e republica esse censeret. Paullo ante *sacris absit,* omissa præpositione, Voss. Lov. quinque, et Harl.

§ 12 *Non ad defendendam modo Italiam*] *Ad defendendum* Put. teste Gronovio pr. ed. nott. ad Livii XXX. 37. Vide ad XL. 49. § 1. Omnes mei hic vulgatum retinent. Paullo ante *quod ego censeo,* pro *quo,* Flor. a m. sec. Voss. Lov. 2. 3. 4. Ber. a m. sec. et Hav.

Ad inferenda etiam Africæ arma videri nobis animum esse] Pal. 2. *animum inesse.* Gebh. *Ad inferendum etiam Africæ arma* Lov. 3.

§ 13 *Non hoc credi vulgarique*] Scripsimus *nec hoc credi.* Item *toties Africam nostris exercitibus et classibus oppugnatam, a* præpositione expuncta. Præterea *certatur,* non *certetur.* Rhenan. *Non hoc credi* servant Lov. 1. et Gaertn. *neu hoc credi* Ber. a m. pr. Hinc *ducem Romanum* Lov. 4. Tum præpositionem *a* vel *ab,* quam Rhenanus delevit, et Jac. Gronov. restituit, agnoscunt, uno excepto, omnes mei. Nam solus Gaertn. *Africam armis, exercitibus, et classibus oppugnatam.* Flor. *Africam ab nostris exercitibusque et classibus oppugnatam.* Tandem idem Gronov. etiam *certetur* revocavit, consentientibus scriptis

meis, Hearniique L. 1. nisi quod *certaretur* sit in Flor.

§ 14 *Requiescat aliquando tam diu vexata Italia, uratur, evasteturque*] Lectionem scripti codicis secuti sumus, *Req. aliq. diu vexata It., uratur, populeturque*. Pro ultimo verbo quidam inseruerat *evasteturque*, quod putaret 'populari' passive non dici. Dicimus active 'populo,' cujus passivum est 'populor.' Dicimus et passive 'populor' deponentialiter. *Rhenan.* Put. cum omnibus cæteris Gall. Pall. Flor. melioribus, Barberino, Vossiano, *Requiescat aliquando vexata tam diu Italia: uratur, evasteturque invicem Africa*. Rhenanus substituit ex suo *populeturque:* quod verbum interdum passive accipi, sero nos docet. Lib. XXXII. c. 33. 'Quæ spoliasset evastassetque, pro incorruptis restitui.' *J. F. Gron.* Gaertn. *tam diu vexata*. Ceteri omnes *vexata tam diu:* cum illis autem consentiunt Hearnii L. 1. et N. Vocula *tã*, vel *tam*, in codice Rhenani intercepta fuerat a præcedentis syllaba ultima. Tum *uratur* perperam omittitur in Lov. 1. 2. 3. et Hearnii N. Dein *populeturque* Lov. 4. et Rec. *vasteturque* Lov. 5. *evasteturque* reliqui mei cum Hearnii L. 1. et N. *populari* passive sumi, verum est. Vide ad XXIV. 8. § 14. Sed, *evasteturque* hic genuinam lectionem esse, tot optimorum codd. conspiratio persuadet, præsertim quum verbum id apud Livium frequenter obcurrat. v. 5. 'Culta evastata sunt bello.' VIII. 37. 'Ager Apulus Samniumque evastatum:' ubi etiam Gebhard. veram hujus loci lectionem ex Pall. duobus, et vet. ed. adversus Rhenanum vindicavit, et verbum hoc aliis ex Livio locis inlustravit. XXXII. 13. 'Ita evastata sunt oppida:' et mox, 'Proximis prius evastatis.' c. 18. 'Nec rationem procul a mari et in evastatis belli cladibus locis hibernandi ullam cernebat.' c. 33. 'Quæ spoliasset evastassetque pro incorruptis restitui.' Et eodem cap. 'Urbes in Thessalia evastasse Philippum:' ubi alia vide.

§ 17 *Sic et ego contra gloriam ejus eludere*] *Sic ego*, media vocula omissa, Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. et Hav. Deinde recte Crevierius vulgatum adversus virum doctum, qui *elidere*, pro *eludere*, scribendum conjiciebat, defendit. Omnes nostri receptam scripturam defendunt. *Eludere* hic est quasi ludendo ac cavillando eripere, elevare. Vide Passer. ad Prop. IV. 1. 139. Supra I. 36. 'Eludensque artem, agedum, inquit, divine tu, inaugura.'

§ 18 *Si nulla alia re, modestia certe et temperamento linguæ*] Pal. 1. *modesta certe et obtemperando linguæ*. Pal. 2. et vet. ed. *et temperando linguæ*. Pal. 3. *modestia certe obtemperando linguæ*. Gebh. Omnes Gall. et Voss. *Neutrum faciam, P. C. et, si ulla alia re, mod. certe et temperando linguæ adulescens senem vicero*. Solus Pet. *nulla*. Pall. quoque habent *temperando*. Utraque emendatio verissima. Sperabat enim multis aliis quoque, vel potius omnibus rebus, sese superaturum gloriam Fabii: tam mares gerebat spiritus Scipio, non ex invidia aut vanitate, sed ex vera conscientia verarum insitarum sibi virtutum, et eorum, quæ jam gesserat, respectu: id quod tota hæc oratio clamat. Ergo *si ulla:* nam alterum est magis desperantis, aut desperationem præ se ferentis. Jam *temperando linguæ* magis esse Latinum, quam *temperamento linguæ*, quis velit diffiteri? *J. F. Gron.* *Si ulla alia re* Flor. Cant. aliquot Lov. Gaertn. Hearnii N. omnesque Crevierii. Deinde *temperando linguæ* omnes omnino nostri, Oxonn. Hearnii, et edd. Rom. 1472. ac Parm. Ita 'temperare lætitiæ' v. 7. 'temperare animis' c. 45. 'temperare oculis' XXI. 22. 'temperare lacrimis' XXX. 20. 'temperare manibus' XXXII. 20. et sæpe. Ipsum

'temperare linguæ' etiam Plautus dixit in Rud. IV. 7. 28. 'Intemperantia linguæ' est apud Liv. XXXV. 48. § 11. Mox *et gessi res* Flor. et Lov. 4.

CAP. XLV. § 2 *Qui consul qualer et censor fuerat*] Pal. 1. voces *et censor* omittit: Pal. 2. legit *censorque fuerat*. Gebh. Τὰ *et censor* Flor. Voss. Lov. 1. 2. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. principes omiserunt, quæ demum in ed. Ven. 1498. inveni. Fuit tamen censor, sed vitio factus abdicavit, ut constat ex Fast. Capitol. ad a. IↃXXII.

§ 3 *Se, quod e republica esset, facturum*] Vet. lib. *se, quod e rep. credidisset, facturum*. Sigon. Pal. 1. *quod de republica esset*. Pal. 3. *quod de rep. censuisset*. Inferius etiam Pal. 3. *si de republica censeret*. Pro *esset*, Sigonii quoque liber exhibet *credidisset*. Gebh. *De rep. esset* Voss. Lov. 1. et Hav. *de rep. credidisset* Lov. 4. *e rep. credidisset* Rec. et Hearnii D. Reliqui stant pro vulgato.

Non ego ignarus] Pall. 1. 2. et vet. ed. *Non ego, inquit, ignarus*. Gebh. Ita et Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. antiqq. Primus Froben. 1535. eam vocem omisit, quæ inferius in oratione Fulvii sequitur.

§ 4 *Quum præ te feras, tentare magis, quam consulere senatum*] In Put. se invenisse *temptare te magis*, monuit Crevier. *temptare magis, quam consulere te senatum* est in Flor. Reliqui additum pronomen ignorant.

§ 5 *Ut sententiam mihi ideo non dicenti*] Pal. 1. *mihi de eo non dicendo*. Pal. 3. *mihi de eo non dicenti*. Gebh. *De eo non dicendo* Flor. Voss. Lov. 3. 4. Harl. et Hav. *de eo non dicenti* Lov. 2. 5. Rec. et Gaertn.

Quod, si in meam sententiam discedatur] Omnes Gall. *quod est in meam*. Scribe *quod, etsi in meam sententiam*. J. F. Gron. *Quod est in meam* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. Harl. Hav. et Hearnii L. 1. atque N. Conjecturam, quam Gronovius, vestigiis his codd. suorum insistens, proposuit, probat etiam Crevierius.

§ 6 *Quominus suo quisque loco senator rogatus*] Gallici omnes Vossianusque relegant τὸ *senator*. Recte: nam in senatum veniebant plures, pluresque sententiam dicebant, quam senatores. Unde illud l. XXXVI. c. 3. 'Qui senatores essent, quibusque in senatu sententiam dicere liceret.' *J. F. Gron.* Eamdem vocem similiter ejiciunt Flor. Lov. 1. 2. Harl. Hav. Hearnii L. 1. N. omnesque codd. Crevierii, qui tamen eam non omnino inutilem putat; ea enim exprimi caussam, cur rogati sententiam dicere debeant. Rationem autem, quam Gronov. adfert, cur omitti possit, veram quidem agnoscit, non tamen hic locum esse opinatur subtili illi discrimini. Paullo ante *quum consules negarent* Voss. Lovel. 1. 2. et Gaertn. Verum Crassus Scipionis collega huic altercationi se inmiscuisse non videtur.

§ 7 *Quod senatus censuerit, placet; nec de ea re ferre*] Omnes Gall. et Voss. *censuerit ferri, placet:* extra unum Men. in quo *quod senatus censuerit fieri, placet*. Atque ita puto scribendum, etsi plane vox hæc abesse possit. Deinde iidem cum priscis edd. *nec de ea re ferri ad populum patiemur*. J. F. Gron. *Quod senatus censuerit ferri* Flor. Lov. 1. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii N. *quod senatus censuerit fieri* Cant. Lov. 2. et Hearnii L. 1. Crevierius, qui similes lectiones in suis invenerat, et *ferri* et *fieri* sprevit, et repetitum putat ex sequenti versu *nec de ea re ferri*. Deinde illud *ferre* demum adparuit in ed. Paris. 1573. Priores cum omnibus scriptis, ut Gronov. emendat, *ferri* præferunt. Mox *recusavit dicere*, pro *recusabit*, Florent. Voss. Lov. quinque, et Harl. quod Crevier. etiam in Put. et Victor. invenit, cujus loco *recusarit* scribendum judicat.

§ 8 *Si id e republica esse censeret*] *Si de republica* Voss. Lov. 1. 2. 3. et Harl. *si e republica* Lovel. 4. et 5. Paullo ante *cum collega petit*, pro *petiit*, Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. et Hav. Vide ad XXXVII. 45. § 2. Deinde *provinciæ ita credita* Flor. a m. pr. Voss. et Lov. 2. *provinciæ ita traditæ* Voss. pro varia lectione in margine, et Lov. 3. Deinde *ut Africam*, omissa media præpositione, Flor. Lov. 2. 3. Harl. Gaertn. et Hav. Vide ad X. 37. § 1. et XXXIII. 41. § 5.

§ 9 *Cum eo exercitu, quem L. Veturius et Q. Cæcilius sortirentur inter se*] Sensus propter sequentia utcunque intelligitur, quod Q. Cæcilio sorte evenit, ut cum consule in Brutiis adversus Hannibalem bellum gereret. Cæterum lector consideret verborum structuram et ordinem, et videbit, nos non frustra dubitasse. *Glar.* Hoc loco laborat Glareanus, et jure: nam non mendosus est solum, sed etiam mancus. Quis enim sensus colligi ex illis verbis potest? *cum exercitu, quem L. Veturius et Q. Cæcilius sortirentur inter se, &c.* Demus igitur operam, ut, quoad possimus, germanam sententiam et sinceram lectionem restituamus. Veteres libri ita habent: *cum eo exercitu, quem L. Veturius aut Q. Cæcilius habuit:* optime hæc quidem; verum ad sanandum locum non satis. Repete igitur duo illa nomina, quæ librarie parum diligenti caussam dederunt errandi, sic: *et ut L. Veturius et Q. Cæcilius sortirentur.* Ita nihil perfectius fingi potest. Sensus est: Consulibus decretæ provinciæ, Scipioni Sicilia cum navibus rostratis, Crasso Bruttii cum exercitu aut Veturii aut Cæcilii, decretumque est, ut Veturius et Cæcilius sortirentur, aut inter se compararent, uter cum Crasso in Bruttiis bellum gereret legionibus duabus, quas Crassus consul reliquisset. Itaque paulo post ait, 'Q. Cæcilio sorte evenit, ut cum consule in Bruttiis adversus Hannibalem bellum gereret:' et post (c. 46.) 'P. Licinius in Bruttios ad duos exercitus consulares venit, ex iis eum sibi sumpsit, quem L. Veturius consul habuerat. Metello, ut, quibus præfuisset, legionibus iis præesset, facilius cum assuetis imperio rem gesturum ratus, permisit.' Deinde emenda ex vet. lib. *sortirentur, inter sese compararent:* cum possim sexcentis Livii locis hoc dicendi genus confirmare, paucis tamen ero contentus. Lib. XXX. c. 1. 'Decreverunt Patres, ut consules inter se compararent, sortirenturve.' Et XXIX. 20. 'Ut compararent inter se, aut sorte legerent, qui duo cum prætore ac legatis irent.' Et XXXII. 8. 'Decreverunt Patres, ut provincias Macedoniam atque Italiam consules compararent inter se, sortirenturve.' Et XXXVII. 1. 'Cum senatus aut sortiri aut comparare inter se provincias consules jussisset:' sic ubique. Quare apud Ciceronem ad Lentulum ad Fam. I. 9. ita procul dubio legendum est: *Appius in sermonibus antea dictabat, postea etiam dixit in senatu palam, sese, si licitum esset, legem curiatam ferre, sortiturum esse cum collega provinciam; si curiata lex non esset, comparaturum cum collega, tibique successurum.* Vulgo enim legitur *separaturum cum collega.* Senatus enim provincias decernebat, consules eas aut sortiebantur, aut inter se comparabant. Raro judicio senatus res permissa est, ut tradit Livius lib. XXXVII. primo. *Sigon.* Mirum in modum manca contaminataque sunt Livii exemplaria librariorum imperitorum culpa. Quid enim hæc ejus verba significant? cum dicit *cum eo exercitu, quem L. Veturius et Q. Cæcilius sortirentur inter se.* Quanto rectius igitur et clarius elucescent, si in hunc modum distinctius et plenius legantur hæc pauca verba? *cum uno exercitu, quem L. Veturius aut Q. Metellus haberent: hi sortirentur inter se.*

Pighius in Annal. ad a. IↃXLVIII. p. 211. Locus, a Sigonio restitutus, in nostris libris mancus est: quippe Pall. 1. et 2. *quem L. Veturius et Q. Cæcilius sortirentur inter se compararent, ut uter in Bruttiis cum duabus legionibus q. c. rel. rem gereret: imperiumque in annum prorogaretur.* Gebh. Et hic sectione indigent vulgati libri. Olim legebatur *quem L. Veturius aut Q. Cæcilius, sortirentur inter se*, exclusis mediis. De quo Glareanum non frustra dubitasse, et nos facile confitemur. Sigonius promittit operam germanæ sententiæ et sinceræ simul lectionis restituendæ. Prodit ex scripto *Cæcilius habuit.* 'Optime,' inquit: 'verum ad locum sanandum non satis: repetenda scilicet duo nomina, quæ librario parum diligenti caussam dederint errandi: ita nihil perfectius posse fingi, quam, *quem L. Veturius aut Q. Cæcilius habuit: et ut L. Veturius et Q. Cæcilius sortirentur, aut inter se compararent.* Idque ex illo germanum auctoris esse creditum est. Laudamus conatum: cæterum destituit effectus ejus fiduciam. Quod optimum censet *habuit*, id nos scimus esse librarii audacioris: nam auctor id verbum ex proximo voluit subaudiri: *quas C. Servilius superiore anno habuisset:* et quidem eadem inclinatione. Unde et similiter pronunciamus de modo, quem ponit Pighius ad a. DXLVIII. existimans, ita distinctius et plenius legi debere: *cum uno exercitu, quem L. Veturius aut Q. Metellus haberet: hi sortirentur, &c.* nam et τὸ *haberet* Pighii est. Deinde unica cynosura nostra Put. codex sic exhibet: *Q. Cæcilius, ui et sortirentur.* En totam: *alteri cons. Sic. et trig. rostratæ naves, quas C. Serv. sup. anno habuisset: perm., ut in Afr., si id e rep. esse censeret, trajiceret. Alt. Bruttii et bell. cum Ann. cum eo ex., quem L. Vet. et Q. Cæc.: hi et sortirentur inter se compararentve.* De his postremis nosce quæ diximus ad XLII. 4. *J. F. Gron.* Adde Gronov. Obs. I. 10. p. 92. ubi παραδιόρθωσιν Sigonii in loco Cic. notat. *Duk.* Omnes nostri mendosam, quæ in vulgatis exstitit, lectionem servant, nisi quod Hav. præferat *cum eo ex., quem L. Veturius aut Q. Cæcilius hab.: sortirentur, interque se compararent, &c.* Se etiam *habuisset* in Reg. cod. invenisse, profitetur Crevierius.

§ 10 *Imperiumque in annum ei prorogaretur*] Gall. Pall. Voss. ignorant τὸ *ei:* recte. *J. F. Gron.* Omnes mei, uno et altero ex deterioribus excepto, omnesque Hearnii Oxonn. pronomen *ei* itidem ejiciunt. Vide Gronov. ad XXIII. 15. § 4. et XL. 26. § 8. ubi veram etiam huic loco scripturam vindicavit.

Et ceteris prætoribus consulibusque, qui exercitibus provinciisque præfuturi erant] Et hic æque atque superior depravatus locus est. Non solum autem, quia in vet. lib. ita est, sed etiam quia ita sententia fert, hoc modo legendum est: *et ceteris præter consules prætoresque, qui ex. prov. præf. erant, prorogata imperia sunt.* Sensus est: paulo ante locutus est de provinciis exercitibusque, tam prætoribus, quam consulibus hujus anni decretis: nunc ait, præter consules et prætores eos, qui provinciis præfuturi erant, ceteris quoque prorogata imperia. Dedit autem causam labendi librario vox *præter*, quam in *prætoribus* temere commutavit. *Sigon.* Non minus corrupte leguntur hæc. Veritas autem historiæ flagitat hæc ita corrigi debere: *et ceteris proprætoribus proconsulibusque, qui ex. prov. præfuerant, prorogata imperia.* Loquitur enim Livius non de magistratibus anni superioris, qui, Cæcilio excepto, provinciis decesserunt omnes, sed de proconsulibus et proprætoribus tantum, qui successores nondum acceperant. His enim et in hunc annum prorogata sunt imperia: ut M. Livio procos. in Etruria, L. Lentulo et L.

Acidino procoss. in Hispania, P. Sempronio procos. in Græcia, C. Hostilio propr. Capuæ, et T. Quinctio propr. Tarenti; quemadmodum ex ipso Livio haud dubie colligimus, et ex annalibus nostris manifestum fit. *Pighius* in Annal. ad a. IↃXLVIII. p. 211. Pall. 1. 2. et vet. ed. cum Sigonii libro *et cæteris præter consules prætoresque.* Pal. 3. *et cæteris præter consules prætoribus quatuor ex. prov.* Gebbhard. Pighius *cæteris proprætoribus proconsulibusque:* deinde *præfuerant.* Sed Gallici omnes, unusque Pal. et Voss. *et cæteris præter consules prætoresque, qui ex. prov. præf. erant, prorogata imperia:* ut Sigonius, cui obtemperasse editores oportuit. *J. F. Gron.* Q. Claudio tamen, qui Tarentum habebat, c. 10. successorem datum fuisse T. Quinctium, ex XXIX. 13. intelligitur. Vide Perizon. Animadv. Hist. c. 4. p. 169. Ceteri sunt C. Hostilius Tubulus Capuæ, cap. 10. M. Livius Salinator in Etruria, ibid. et cap. 46. Lentulus et Acidinus in Hispania, c. 38. et fortassis P. Sempronius Tuditanus, quem hoc anno cum imperio in Græcia fuisse l. XXIX. capp. 11. et 12. scribit: ita Pighius ad hunc et superiorem annum, etsi ex Livio ipso non satis certum est, hoc an priore anno successor Sulpicio in Græciam missus fuerit. Nam hoc, ut alia de provinciarum permutatione, præteriit Livius. Qui superiore anno Galliæ, Siciliæ, et Sardiniæ præfuerant, prætores hujus anni successores habuerunt, c. 38. *Duk.* Lectio, quam Sigonius ac Gronovius probarunt, non tantum confirmatur auctoritate omnium meorum, et Oxonn. Hearnii Mstorum, sed etiam veterum edd. pro qua demum Froben. 1535. substituit illam, quam iidem Sigon. et Gronov. recte iterum expulerunt.

§ 11 *Q. Cæcilio sorte evenit*] Optimus *sorti.* Ut Virgilius Georg. IV. 165. 'cecidit custodia sorti.' *J. F. Gron.* Non aliter quoque Flor. Vide quæ notantur ad IV. 37. § 6. XXIX. 20. § 4. et XXXI. 6. § 1. Ita Sil. etiam VII. 368. 'queis tunc cecidit custodia sorti:' ubi vide quæ dixi. Eamdem lectionem Plinio Ep. IV. 12. § 2. ex cod. Mediceo vindicavi ad IX. 39. § 14. Similiter *igni,* pro *igne:* vide ad I. 41. § 3. et IV. 9. § 8. *imbri,* pro *imbre,* XXI. 56. 'Quum neque præ imbri satis decernere possent:' *classi,* pro *classe:* vide ad XXIII. 41. § 8. *amni,* pro *amne:* vide ad XXXII. 10. § 8. et similia alibi. Mox *exspectantium,* pro *spectantium,* Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. et Hav. passim obvia aberratione. Vide ad VI. 33. § 1.

§ 12 *M. Pomponius Matho et Q. Catulus*] Vet. lib. *Q. Catius,* quod probo. Nam supra *Q. Catii* magna mentio, *Q. Catuli* nulla. *Sigon.* *Atque Tatius* Hav. *atque Cautius* Lov. 3. *atque Catius* Flor. Voss. et Lov. 1. ac 2. Legendum itaque *ac Q. Catius,* quod est in Harl. *Q. Catius,* pro *Q. Catulus,* emendandum esse, monuit etiam Pighius in Annal. ad a. IↃXXXV. pag. 138. et ad a. IↃXCV. p. 419.

Et X. pondo argenti facti] Lectio vetus *et simulachra spoliorum ex mille argenti facta.* Rhenan. Pighius ad a. IↃXLVI. p. 206. refert corruptam et jam a Rhenano explosam scripturam hujus loci, *et simulachra spoliorum, et decem pondo argenti facti.* Vide Gronov. de Pec. Vet. I. 7. *Duk.* Veterum edd. lectionem *et X. pondo argenti facti* servant Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. et Hav. *ex X. pondo argenti facti* Lov. 4. Gaertn. et Hearnii L. 1. ac D. *X. pondo argenti facti,* omissa prima vocula, Ber. *et mille pondo argenti facti* Hafn. Solent sæpissime notæ numerales ∞ et *X.* in Mss. commutari. Vide ad XXXIII. 14. § 5.

§ 13 *Neque magnopere tetendisset*] Videtur usurpasse *tetendisset,* pro 'contendisset.' Sic Maro Æn. II. 220. 'Ille simul manibus tendit dissolvere nodos.' *Rhen.* Vide ad XXXII. 32. § 7.

§ 14 *Ut, quæ a sociis darentur*] In

vet. lib. est, *nisi quæ a sociis*, ex quo intelligo legendum esse *si quæ a sociis*: et cum sit 'et quia impensæ,' novæ sententiæ principium esse faciendum, cui altera pars jungitur 'Etruriæ primum populi.' *Sigon.* Male Sigonius *si quæ*: certum enim, non dubium erat datum iri. Mss. *ni quæ*, vel *ut in quæ*, deinde omnes *ab sociis*. Lege *uti quæ ab sociis*. Male idem ordinat periodos: quasi novæ sententiæ principium sit, 'et quia impensæ,' cui altera pars jungatur 'Etruriæ primum.' Immo istud cohæret præcedenti membro, sententia autem finitur cum τῷ *acciperet*. Hoc enim dicit, duo tenuisse Scipionem, ut voluntarios ducere, utque ab sociis accipere, quæ darentur, liceret. Nimirum non vidit τὸ *accipere* significare 'accipere liceret.' *J. F. Gron.* *Nisi quæ ab sociis* Hav. *ni quæ ab sociis* Lov. 2. 3. *vi quæ ab sociis* Flor. Lov. 1. et Harl. *utque ab sociis* Lov. 4. *ut quæ a* vel *ab sociis* reliqui. Recte autem Gronov. *acciperet* per 'accipere liceret' interpretatur. Ita IV. 35. 'Summa vi expugnatum esse, ut tribuni militum consulari potestate et ex plebe crearentur:' pro creari possent, creari liceret. Mox *consulem se adjuturos*, addito pronomine, Lov. 4.

§ 15 *Populonienses ferrum*] Antiq. ed. *populo in enses ferrum.* Pal. 1. *Poplònenses.* Pall. 2. et 3. *Populonenses.* Gebh. *Poplònenses* Lov. 1. 2. *Populonenses* Flor. Voss. Lov. 4. 5. et Hav.

Lintea ad vela] Scripsimus *in vela.* Rhenan. *Lintea vela* Lov. 3. Reliqui Rhenano consentiunt.

Volaterrani interamenta navium] Quid hoc verbi sit, quod Pall. 1. 3. ingerunt, ignoro. At Pal. 2. liquidius, *Volaterani inceramenta navium.* Gebh. Put. omnesque Gallici, omnes Flor. (ad sex aut septem hoc loco inspeximus) duo Pall. Barberinus, Voss. *Volaterrani interamenta navium.* Potest videri 'interamentum,' ut et 'interamen,' ab 'interare' deduci. Glossarium *Interata*, ἐξεντερισθέντα. Ejus compositum 'exenterare.' Et 'interior' ostendit, fuisse aliquando 'interus,' ut 'superior, superus, superare:' unde 'superamenta materiarum' l. 55. § 4. D. de Leg. 3. Etiam veteres dixisse *interatim* pro *interim* testis est Festus. Sic *interamen* ἐντερόνεια. Aristophanes Ἱππεῦσιν 1182. Ἐς τὰς τριήρεις ἐντερονείαν: ubi Scholiastes: Τὰ ἐγκοίλια, τὰ ἀπὸ τῆς τρόπιδος ἀνερχόμενα ξύλα, ἐντερόνεια καλεῖται. Pollux II. 4. Ἐντερόνεια τὰ καλούμενα ἐγκοίλια τῶν νεῶν. Vix tamen putem 'interare' veteres usurpasse: quum et 'externare,' quam 'exterare,' maluerint, et 'exenterare' potius dixerint a Græco ἔντερα, quam 'exinterare.' Pal. 3. diserte exhibet *inceramenta navium*: quod etiam atque etiam vide an non præstet. Naves cera piceque oblini, et oblitas olim fuisse notum est. Hinc Julius Pollux inter τὰ τῶν ναυπηγῶν ponit πίσσαν et κηρόν. Plin. XVI. 11. 'zopissam' ait vocari derasam navibus maritimis 'picem cum cera.' Vegetius de Re Milit. v. 14. 'Ardentes sagittæ per balistas in hosticarum navium alveos infiguntur, inunctasque cera et pice et resina tabulas tot fomentis ignium repente succendunt.' Eam mixturam picis cum cera una voce κηρὸν dicunt Græci. Arrianus in Periplo Ponti Euxini non longe a principio: Ἀλλὰ καὶ οἱ ἧλοι καὶ ὁ κηρὸς ἀπεξύσθη, ὡς μηδενὸς ἄλλου ξύλων δεῖσθαι ναυπηγησίμων εἰς τὴν κατασκευήν. Et Latini *ceram*: Vegetius v. 7. 'Colore Veneto cera etiam, qua ungere solent naves, inficitur.' Valer. Flacc. Argon. I. 128. 'tenues subiere latentia ceræ Lumina:' et iterum vs. 479. 'fissaque fluctu Vel pice vel molli conducere vulnera cera:' ita enim legimus cum scripto Oxoniensi, non *concludere*, ut vulgo. Carrionis etiam codex habuit *conducere*. Quod verbum, infit ille, nescio, an satis huic loco conveniat. Convenit utique, quum proprie cera

dicatur 'induci.' Eleganter igitur et coëuntes inducta cera rimæ dicuntur 'conduci.' Ovid. Met. II. 514. 'spoliataque tegmine ceræ Rima patet.' Lucianus in dial. Charontis et Mercurii: Καὶ κηρὸν, ὡς ἐπιπλάσαι τοῦ σκαφιδίου τὰ ἀνεῳγότα. Hinc et 'ceratæ naves.' Ovid. epist. Œnones vs. 41. 'sectæque trabes, et classe parata Cærula ceratas accipit unda rates.' Idem Met. XIV. 530. 'fert ecce avidas in pinea Turnus Texta faces, ignesque timent, quibus unda pepercit. Jamque picem et ceras alimentaque cætera flammæ Mulciber urebat.' Hunc igitur κηρὸν Livius vocat *inceramenta*, quippe quo incerantur naves. Neque enim ignotum illud Juvenalis X. 55. 'genua incerare Deorum.' Servant hodieque verbum utrumque in vernacula sua Itali. Sed et verba 'cerare' et 'ceratura' sunt apud Columellam XII. 50. Utrum vero malit, arbitretur ipse lector. *J. F. Gron.* *Interamenta* legit Salmas. ad Solin. pagg. 166. et 781. *Duk.* *Armamenta* pleræque edd. usque ad Gronov. quæ lectio in nullo mihi codice obvia fuit. *Ferramenta* Hearnii L. 1. *interramenta* Gaertn. *interamenta* Flor. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Ber. a m. pr. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *inceramenta* Lov. 2. Ber. a m. sec. Harl. et unus apud Crevierium, qui hanc præ altera lectione *interamenta* probat. Gronovius in prima ed. nott. insuper addebat duplicem expositionem τοῦ *interamenta*, subgestam ab amicis; vel esse τὸ μεσαίτατον νεὼς; vel esse stupam, et quidquid infercitur sive vasis componendis, sive navium rimis. Testatur autem alterum se longissime sequi, et vestigia semper adorare; et alterius nascenti famæ se flagrantissime studere. Per priorem Salmasium, per alterum Vlitium intellexit. Salmas. enim eamdem vocis *interamenta* expositionem proposuit locis a Dukero laudatis, suam vero Vlitius ad Gratii Cyneg. vs. 47.

§ 16 *Aretini triginta millia scutorum*] Put. *Arretini* ↀ ↀ ↀ *scutorum:* id est, *tria millia.* Etiam Reg. *III.* J. F. Gronov. Plerosque scriptos et optimos *tria millia* habere, auctor est Crevierius, quæ lectio apud me in uno tantum superest Hav. *IIII. scutorum* in Lov. 5. et Gaertn. *XXX. scutolorum* in Flor. a m. pr. *XXX. scuta* a m. sec. et in Hearnii L. 1. *XXX. scutorum* in Lov. 1. 3. 4. *XXIIII. scutorum* in Lovel. 2. 5. *Arretini* autem legunt Flor. et plerique reliqui. Vide ad IX. 32. § 1. et X. 37. § 4.

Gæsa, hastas longas, millium quinquaginta summam] In cod. est *millium quadraginta summam*, non *quinquaginta.* Rhenan. Hastæ longæ videntur esse, quibus projectis cominus in stataria pugna utebantur; missiles, quas eminus jaculabantur, breviores fuisse probabile est. De utrisque locum Strabonis l. X. p. 448. observavit Lipsius Poliorc. IV. 4. *Duk.* *Gesta* Lov. 4. *gessa* Lov. 5. Vide ad VIII. 8. § 5. Tum *millium XL. summam* Hearnii D. *ad millium quinquaginta summam* conjicit Crevier. sensum autem hunc putat, Arretinos pollicitos esse, se pila, gæsa, hastas longas daturos esse eo numero, ut summa omnium simul collectorum esset quinquaginta millium, pari cujusque generis numero; ita ut pila daturi essent circiter 16670. totidem gæsa, totidemque hastas.

§ 17 *Secures, rutra, falces, alveolos, molas*] Hæc omnia, inquit Cæl. Rhodig. VII. 30. facile se a difficultate extricans, sunt classium instrumenta: at, qualia sint, minime explicat. *Rutra* ab 'eruendo' seu 'ruendo' deduci, quidam volunt. Nonius a 'radendo' derivatum 'rutrum' putat. Ego sane instrumentum fuisse censeo ferreum, ad eruendam terram seu arenam, quum opus esset; quale nos 'batillum' seu 'palum' vocamus, cujus non semel Varro de Re Rust. meminit. Festus ait: 'Rutrum

tenentis juvenis effigies in Capitolio Ephebi fuit, more Græcorum arenam eruentis exercitationis gratia.' Plinius XXXVI. 23. 'Experimentum marmorati est in subigendo, donec rutro non cohærent.' Cato R. R. c. 11. scribit: 'Oportet habere villicum palas sex, rutra quatuor, rastros quadridentes duos.' Varro apud Nonium, voce 'Rutrum:' 'Cui Celer Antipatri filius caput rutro displanât.' 'Rutri' diminutivum 'Rutellum.' Lucilius ap. Non. d. l. 'Frumentarius est, modium hic secum atque rutellum Unum affert.' Significans, ut ego interpretor, instrumentum quo fruges in modium conjiciuntur. Consimile autem instrumentum fuisse *batello*, cujus Varr. de Re Rust. III. 6. et I. 50. meminit, conjectari licet. Sicuti et *palæ*, de qua Varro Ling. Lat. IV. pag. 33. et Cato de Re Rust. c. 11. At hæc profecto vel synonyma fuere, vel certe forma, materia usuve parum distantia. 'Rutrum' sane nauticum instrumentum, seu navale fuisse, ex Livio non ambigendum. Quæ *falces* et *secures* essent, nulla difficultas. *Alveolos* expono vasa in usum nauticum, ad aquam aliaque hujusmodi adservandam, in navibus adferendam, vel ejiciendam: ita lances et paropsides *alveolos* vocavit Juven. Satyr. VII. 'Cujus et alveolos et lænam pignorat Atreus:' et Satyr. V. 'Illud enim vestris datur alveolis,' &c. Et tabula lusoria, latrunculos recipiens, *alveolus* nuncupatur. Cic. de Finib. V. 20. 'Aut alveolum poscere, aut quærere quempiam ludum.' Plinius lib. XXXVII. cap. 2. 'M. Messala pridie Kal. Octob. diem natalis sui egit, transtulit alveum cum tesseris lusoriis:' quo sensu *alveolum* pro tabula lusoria dixit Festus l. I. Colum. VIII. 5. 'Totum ovorum numerum in alveolum ligneum conferat.' Varro inquit, 'Alveolus est cavata cortex vel vimineum vasculum, in quo quid propter concavitatem reponitur.' Græcis κυψέλη. D. Hieronymus ad Demet. 'In alveolis fusi vertantur:' et concavata ligna, in quibus apes mellificant, 'alvei' dicti ex Varr. et Plin. lib. XI. et apud Gaium l. 5. § 4. D. de Acquir. Rer. Dom. Etiam navem 'alveus' significat. Propert. III. 5. 32. 'Portabat sanctos alveus ille viros.' Nisi navim pro alveo interpretemur ibidem: ità et Livius XXI. 26. 'Alveos informes raptim faciebant.' Festus: 'Naustibulum alveus est, ad navis similitudinem factum.' Et 'alveus' locus, per quem aqua fluit, Juristis l. 7. § 5. D. de Acquir. Rer. Dom. Virgil. Æn. VII. 33. 'Adsuetæ ripis volucres et fluminis alveo.' Ad cujus similitudinem vas amplum in balneis dictum. Cic. pro Cœlio cap. 28. 'Ex quibus requiram, quomodo laverint, alveusne illi, an equus Trojanus fuerit.' Apud Caton. cap. 44. vitibus infodiendis 'alveatos sulcos' esse oportere legimus, h. e. excavatos. Ex quibus omnibus satis patere arbitror, *alveolos* vasa fuisse excavata in eum, quem diximus, usum. *Molæ* quæ fuerint, a Livio commemoratæ, haud facile est affirmare. Namque non molendinariæ, siquidem in navibus non erant pistrina. Itaque conjicio, fuisse navales machinas seu classicas, ad saxa magna, cujusmodi molaria, jacienda in hostiles naves, ad eas mergendas vel disrumpendas et opprimendas. Ita Statius Theb. V. 386. 'vastæque sudes, fractique molares.' Ovid. Met. III. 59. 'Aut comes, inquit, ero: dixit, dextraque molarem Sustulit.' Livius XXXI. 46. 'Balistis, catapultisque, et alio omni genere tormentorum tela ingerentes, et pondere ingenti saxa jaciebant.' Illud sane manifestum est, hæc omnia ad naves pertinentia fuisse instrumenta. *M. Donat.* *Molas* intellige frangendo frumento. Vide Lipsium de Milit. Rom. V. 11. et 16. *Duk.* *Rubra*, pro *rutra*, Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. et Harl. *rutea* Lovel. 3. *intra*

Gaertn. *robra* Hafn. *robora* Hav. *dolabra* Ber. a m. sec. in quo lacuna erat a m. pr. De rutris, quibus in bello utebantur, vide Stewich. ad Veget. II. 25. quo loco etiam Veget. memorat 'alveos, cophinos, quibus portetur terra.' Et sane *alveos*, pro *alveolos*, hic etiam Lov. 1. licet tamen vulgatum non putem mutandum. Hinc *naves*, pro *molas*, Flor.

Tritici centum et viginti millia modium] In cod. est *tritici centum viginti millia modium*, sine *et*. Rhen. Inducenda est vox *et* ex meis et ex Rhenani libris. *Sigon.* Voculam *et* servant omnes nostri. Recte igitur nullus editorum Rhenanum aut Sigonium audivit. Ceterum *centum et triginta*, vel *XXX. millia modium* Lov. 5. et Hearnii L. 1. *modiorum* Lov. 4. Male. Vide ad XXII. 47. § 8.

Et in viaticum decurionibus remigibusque conlaturos] Quid collaturos? num centum et viginti millia modium? quid igitur conjunctio *et* ibi posita? Paulo ante etiam 'millium quinquaginta summam' ad 'pila, gæsa, hastas longas' referenda puto, alioqui sensum nullum video. *Glar.* Incredibile est, illa centum et viginti millia modium tritici fuisse viaticum decurionum et remigum, ut Glareanus τὸ *et* delendo videtur voluisse. Non dicit quidem Livius, quid se in horum viaticum collaturos polliciti fuerint, quod Glareanum offendit, sed suppleri potest aptum aliquod nomen. Cic. Verr. II. 59. 'Imperasti, ut iidem pro parte in commune Siciliæ conferrent: etiam id contulerunt.' Ceterum, decuriones remigibus præfuisse, ex eo colligi potest, quod his a Livio junguntur. Sed quænam speciatim partes eorum muneris in navibus fuerint, non traditum est ab iis qui de re et militia navali scripserunt. *Duk.*

§ 18 *Clusini, Rusellani abietes in fabricandas naves*] *Abietem in fabr. naves* est in cod. non *abietes*. Rhen. Prima vox deest in Lov. 1. Deinde *Russellani* Flor. et Lov. 1. ac 5. *Ruselani* Lov. 4. et Ber. *Trucellani* Hafn. *Tursellani* Lov. 3. *Sellani* Hav. *et Sellani* Lov. 2. Vulgatum verum est. Vide Cluver. Ital. Ant. II. 3. 514. et Cellar. Geogr. Ant. II. 9. 454. Deinde *abietes* Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. Non displicet tamen Rhenani lectio.

§ 19 *Umbriæ populi, et præter hos Nursini, et Reatini*] Antiqua lectio *Umbriæ populi Nursinique*. Qui hunc locum mutavit, exposuit *que* conjunctionem pro *id est:* et vitiatum locum putans, quod Nursini et Reatini non sunt in Umbria, sed in Sabinis, adjecit ipse dictiones istas *et præter hos*. O errorem dignum qui fuerit magna cura vindicatus! Nos veterem lectionem reduximus. *Rhenan.* Voss. et omnes Gall. *Umbriæ populi, et præter hos Nursini, et Reatini, et Amiternini*. Hic iterum de nihilo vaticinatur Rhenanus, quæ piget referre. *J. F. Gron.* Potius hic codex, quem Rhenanus adhibuit, et cum eo Hearnii D. lapsi sunt. Omnes mei, et reliqui Hearnii Oxonn. priorum edd. lectionem vindicant. Mox *Sabinusque ager omnis* Jac. Gronov. edidit, priscas edd. secutus; quibus adsentiuntur tantum non omnes mei, et Hearnii L. 1. Frobenius 1535. aliique usque ad eumdem Gronov. inverso ordine dederant *Sabinusque omnis ager*.

Marrucinique, multi voluntarii nomina in classem dederunt] *Voluntaria* Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. et Hav. *Marrucinique milites voluntaria nomina* Lov. 5. Voces *multi voluntarii* deerant in Hearnii D.

§ 20 *Camertes, quum æquo fœdere cum Romanis essent*] Sigon. de Ant. Jur. Ital. I. 21. dicit, his verbis significari, ceteris populis exiguam, Camertibus, qui propter æquitatem fœderis nihil debebant, maximam laudem fuisse tribuendam. Sed ceterorum quoque populorum, non minus

quam Camertium, voluntariam fuisse collationem, nec eos illa, quæ Livius dicit, ex formula fœderis debuisse dare, ex tota hujus rei narratione patet. Quod autem eodem lib. c. 17. scribit, cum Camertibus a. CCCCXLIII. amicitiam initam fuisse, probabile est ex iis quæ apud Livium IX. 36. leguntur. *Duk.* *Cameries* Flor. Lov. 2. et Harl. *Camerites* Hav. *Cameraies* Lov. 4. et Rec. *Camerinenses* Lov. 5. *Camarinenses* Gaertn. Deinde *æquo animo vel fœdere* Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Hav.

§ 21 *Quam ex silvis detracta materia esset*] Scripsimus *quam ex silvis materia detracta erat*, pro *esset*. Rhenanus. *Cum ex silvis* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. et Hav. Male: *quam* hic Livio ordinaria locutione ponitur pro 'postquam.' Vide ad IV. 7. § 1. VI. 29. § 10. et XXVIII. 16. § 14. *Detracta materia erat* etiam omnes mei, præter Ber. et Gaertn. in quibus *esset* superest.

CAP. XLVI. § 1 *Septem ferme millibus in naves impositis*] Pal. 3. *LIII. ferme millibus.* Cæterum primus *in navibus*. Gebh. *LIII. ferme millibus* Hearnii D. *millia in naves imposita sunt* Lov. 5. *impositi sunt* Hearnii L. 1.

§ 3 *Metello, quibus præfuisset legionibus, iis præesset*] Pall. 1. 3. et vet. ed. *ut quibus*. Pal. 2. *Metello autem, ut quibus*. Gebhard. Put. Reg. duo Pall. *Metello, ut quibus*. Pal. 3. *Metello autem, ut quibus.* Dein tria postrema verba nullo in Gall. conspiciuntur, unde suspicor esse spuria, et scribendum, *Metello, quibus præf.*, (*facilius cum adsuetis imperio rem gesturum ratus*) *permisit*. Permisit ei milites, quibus præfuisset. Semper illi adjecerunt scripturæ veteri, quum potius ex ea tolli aliquid deberet: ut hic particula *ut*. J. F. Gron. *Metello, ut quibus præfuisset* omnes non tantum codd. quibus usus sum, sed etiam typis exarati usque ad Paris. qui an. 1573. primi τὸ *ut* omiserunt. Deinde tria ultima vocabula exsulant etiam a Flor. Voss. Lov. 1. 4. Harl. Hav. et Hearnii L. 1. atque N. Gronovio adsentienti non adversabor; an tamen tria illa vocabula exciderunt librariorum culpa, ob vocum *præfuisset* et *præesset* similitudinem?

Facilius cum adsuetis imperio rem gesturum ratus] Livius VI. 9. 'Quamquam expertum exercitum adsuetumque imperio mallet, nihil recusavit.'

§ 4 *Regionem, a fossa Græca ad mare versam*] In Pal. 1. deficit præpositio *a*. Pal. 3. *a fossa Græca ad mare egressum.* Gebh. Præpositio *a* etiam exsulat a Flor. Voss. Lov. 1. 2. et Hav.

§ 5 *Quantæ pecuniæ ager judicatus esset*] *Æstimatus* aliter dixisset. Vide igitur ne *indicatus* sit legendum, quia indici decima pars ejus pecuniæ proposita esset. *Sabell.* *Venditus esset* Lov. 3. et Hav. *judicatus est* Lov. 5. *judicatus esset* Ber. Lov. 4. Gaertn. *indictus esset* Lov. 2. Voss. Harl. et Hafn. *indicatus* reliqui recte; quæ vox passim cum 'judicatus' et 'indictus' commutari solet. De priori infra videbimus ad Epit. Liv. l. LXIII. posterioris erroris exemplum habuimus ad IV. 15. § 3.

§ 6 *Ubi cuique ex senatusconsulto liceret habitare, ibi habitarent*] Ex fide vetusti voluminis emendavimus *ubicunque ex S. C. liceret, habitarent*, duobus verbis *habitare* et *ibi* sublatis. Quod vero mox præcedit *Et Cn. Servilio prætori urbis*, in veteri codice est *PR. urbs.* (debebat esse *VRB.*) mallem *prætor urbanus*, quam *prætor urbis*, non hic solum, sed et aliis apud Livium locis. *Rhenan.* Pall. *Cn. Servilio*: sicut inferius *Cn. Servilio negotium datum*. Gebh. *Ex SC. liceret, habitarent* brevius Rhenanus, et placeret, nisi, quod immutavit ille, *ut Campani cives, ubi cuique ex senatusc. liceret habitare, ibi habitarent*, quasi de compacto omnes Gallicani et Voss. quorum fides apud me paullo major,

quam illius, qui Rhenanum circumduxit. *J. F. Gron.* *Ubicumque*, quod Rhenanus pro *ubi cuique* substitutum voluit, itidem inveni in Lov. 3. 5. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Aldina antiquioribus. Sed alterum servant optimi, idque præferendum videtur, quia non una omnium Campanorum conditio fuit, neque in eodem loco habitare potuerunt. Aliis enim locum, ubi habitarent, trans Tiberim datum, alios cis Lirim Romam versus, alios cis Vulturnum emotos fuisse, Livius narravit XXVI. 34. Deinde eidem Rhenano τὰ *habitare ibi* expungenti concinunt Lov. 3. et Hearnii Oxonn. sola vox *habitare* deest in Lov. 5. Ber. Gaertn. et edd. ante Aldum. Sed reliqui mei constanter *liceret habitare, ibi habitarent.* Paullo ante *Et P. Servilio* Lov. 5. Gaertn. Rec. et Hearnii D. *C. Servilio* edd. Modii, Gruteri, Dan. Heinsii, et Gronovii prima, unde Gebhardus monuit se in Pall. *Cn. Servilio* invenisse, quod et reliqui mei cum prioribus edd. servant. Denique *prætori urbis* omnes mei. Vide ad XXV. 1. § 11.

§ 7 *Triginta ferme rostratis navibus*] Τὸ *ferme* non adparet in Ber. et edd. ante Aldum; in Flor. etiam inter versus a m. recentiore adscribitur. Et sane ea vox mox sequitur. Paullo ante *Balearum*, vel *Baliarum* Florent. Lov. 1. 2. 4. et Hav. In sequentibus *XI. millia peditum*, pro *duodecim*, Rec. et Hearnii D. *XX. millia peditum* Lov. 5.

§ 9 *Ingauni (Ligurum ea gens est) bellum ea tempestate gerebant cum Epanteriis*] 'Albigaunus' est oppidum, authore Strabone IV. 202. cujus incolæ 'Ligures Ingauni' appellantur. Meminit et Ptolemæus, et Plin. III. 5. De *Epanteriis* nihil apud idoneos invenio authores: fortassis nomen vel corruptum, vel vetustate abolitum. *Glar.* *Cum Panteriis* Lov. 2. 4. et Hearnii D. *cum Pantheriis* Hearnii L. 1. Quum autem 'Epanterii' ratione Ingaunorum 'montani' vocentur, eos supra Albingaunum oppidum Alpina juga incoluisse, existimat Cluver. Ital. Ant. I. 8. 60. Contra Doujatius nomen corruptum existimat, ac scribendum esse *cum Intimeliis.* At ex Strabone colligendum videtur, Intemelios æque atque Ingaunos fuisse maritimos; certe IV. 202. eorum urbes Albium Intemelium et Albingaunum maritimas, ἐπὶ τῇ θαλάττῃ vocat. Præstat igitur nihil mutari, et Epanterios referre inter populos, quorum memoria nobis a solo Livio servata est.

§ 10 *In stationem ad præsidium relictis*] Scripsimus *in statione.* Et mox *eo trajecturum esse* expunximus adverbium *eo.* *Rhenan.* *In stationem* Ber. et Gaertn. *in stationum* Lov. 1. Reliqui *in statione.* Deinde voculam *eo* ignorant etiam omnes mei, et quædam ex vetustioribus edd. Sequens *esse* etiam deest in Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Hav. Paullo ante *Avone*, pro *Savone*, Flor. Voss. Lov. 1. Harl. et Hearnii L. 1. ac N. prima litera intercepta ab ultima vocis præced. Vide ad XXXVII. 20. § 5. *Avonæ* Haverk. *Anove* Lov. 4. *a nono* Lov. 2. Insuper *XX. longis navibus* Harl.

§ 11 *Montanos instituit obpugnare*] Reposuimus *montanos instituit oppugnare*, quod *instituit* corrupte legitur in vulgatis edd. Sic de Marcello Livius XXVII. 1. 'Vestigiis institit sequi.' *Rhenan.* *Institit* Beatus. At omnes nostri *instituit.* Haud ignoro XXIV. 46. legi, 'Fabius ab Suessula profectus Arpos primum institit oppugnare.' Et apud Curtium IX. 1. 'Rursus aliam partem secare institit.' Et hujusmodi permulta. Sed quum utrumque bonum sit, prævalere debet, vetustiorum atque integriorum librorum auctoritate quod est fulcitum. Noster XXIX. 15. 'Consules delectum habere instituerunt.' Cæsar de B. Gall. VII. 12. 'Ille op-

pidum Biturigum, positum in via, Noviodunum oppugnare instituerat.' De B. Gall. lib. III. in fine cap. 28. 'Qui longe alia ratione, ac reliqui Galli, bellum agere instituerunt.' Sic præstantes in Andibus membranæ: vulgo olim *bellum gerere cœperunt.* Doctissimorum virorum ed. *gerere instituerunt.* Nempe unum deerat. Rursus VI. 1. 'Delectum habere instituit.' Et c. 8. 'Facere pontem instituit.' VII. 27. 'Directisque operibus, quæ facere instituerat.' *J. F. Gron.* Hæc ubique permutantur. Vide Riv. et alios ad Terentii Hec. III. 3. 21. et Græviam ad Sueton. Gramm. c. 21. *Duk. Institit* ex cod. suo reposuisse Rhenanus videtur, siquidem ita etiam præferat Rec. Negari nequit, id verbum eo sensu Livio aliisque in frequenti usu fuisse. Exempla vide ad XXX. 12. § 18. Non propterea tamen, vel omnibus, vel plerisque et optimis membranis invitis, ubique eadem locutio scriptoribus obtrudenda est; sed, ut Gronov. hic recte monet, integerrimorum codicum auctoritate in ea re standum est, præsertim quum etiam 'instituo' eadem significatione passim adhibitum sit. Supra II. 27. 'Plebi creverant animi, et longe alia, quam primo instituerant, via grassabantur.' III. 62. 'Ego, ut in dies spes virtusque vestra crescat, eadem, qua institui, disciplina efficiam.' IV. 22. 'Agere in arcem cuniculum instituit.' XXXVIII. 7. 'Cuniculum occultum agere instituit.' XL. 39. 'Omissis, quæ agere instituerat.' XLIII. 19. 'Aggerem a parte superiore ducere instituit.' Cic. de Amic. c. 25. 'Is primum instituit in forum versus agere cum populo.' Justinus VIII. 3. 'Piraticam quoque exercere instituit.' Gellius XII. 1. 'Fabulari institnit prolixius:' ubi vide Jac. Gronov. Adde Burm. ad Quinct. Instit. I. 5. p. 69. et ad Suet. Vitell. c. 2. ubi recte vulgatum adversus Græv. *institit*, pro *instituit*, ex conjectura emendantem, tuetur. Hoc loco ceteri, quos consului, Mss. omnesque Hearnii Oxonn. *instituit* servant; in paucissimis vero, quæ *institit* præferunt, librarios lapsos esse credendum est. Eædem voces etiam commutantur VIII. 38. § 5. XXX. 12. § 18. XXXV. 11. § 3. Similiter 'constitit' et 'constituit,' de quo vide ad XXVII. 16. § 11.

§ 12 *Ea literis cognita, &c. curam ingentem accenderunt*] Verbum hujus periodi non est *accenderunt*, ceu vulgo legitur, sed *accendit*, in volumine scripto. Quare non ambigo, scripsisse Livium, *Ea res lit. cogn. Sp. Lucr., ne frustra Asdrubale cum exercitu deleto bien. ante for. læt., si par aliud inde bell., duce tant. mut., oriretur, curam ing. accendit Patribus.* Rhenan. Ut liber Rhenani, Put. et omnes Gall. Vossianusque, *oreretur, curam ingentem accendit Patribus.* Itaque, ut respondeat oratio superior, de conjectura ille, 'Ea res literis cognita.' Sed nusquam τὸ *res* invenimus. Sensus tamen hujusmodi quid requirit, nisi τὸ *ea* velis referre ad *fama* ex illis quæ præcedunt: 'Et crescebat exercitus indies, ad famam nominis ejus Gallis undique confluentibus.' Non enim ferent, opinor, si ausim, *Eo literis cognito, &c. cura ingens accendi Patribus.* J. F. Gronov. Ex omnibus meis codd. unicus Ber. habet *accenderunt*, reliqui omnes cum Hearnii L. 1. et D. *accendit.* Eo itaque recepto, potius legendum cum Rhenano *Ea res literis cognita* existimo, quam ut cum Gronov. pronomen *Ea* referam ad præcedens *fama.* Mecum sensit Crevier. Præterea *oreretur* etiam Flor. a m. pr. Sed de eo vide ad XXIII. 16. § 7.

§ 13 *Duas urbanas legiones, cui imperio videretur dato, ex urbe duci*] Nulli habent τὸ *duas.* Præterea, etsi nihil in his verbis mutent, commodius tamen erit, *legiones, imperio, cui vide-*

retur, dato ex urbe. Aut saltem sic intelligendum alterum. Pighius ad a. IↃXLVIII. p. 212. legit *cui populo videretur, imperio dato.* Sed non aliter capienda vetus lectio, quam curiata lege imperio dato. *J. F. Gron.* Meorum tres tantum Lov. 5. Ber. et Gaertn. *duas* agnoscunt. Ceteri recte omiserunt. Deinde *imperio, cui videretur, dato* Lov. 3. et 4. *cui videretur, imperio dato* Lov. 5. Alterutrum verum est. Neque opus, ut cum Pighio legamus *cui populo videretur imperio dato.* Sponte enim patet, ut Gronovius monuit, ita intelligendum esse, prætori hic potestatem factam legionibus urbanis ex urbe ducendis præficiendi quem vellet, verum hac lege, ut is ante lege curiata imperium acciperet. Eodem modo accipiendum, si magistratibus, ut consulibus vel prætoribus, datur jus mittendi cum imperio, quos videretur, XXIII. 34. l. XXXI. capp. 3. et 8. et alibi. Paullo ante *si e re p. R. censeret esse* Lov. 1. 2. An voluerunt *e republica P. R.* id est, populi Romani? Vide de illa formula Gronov. Obs. IV. 14.

§ 14 *Naves onerariæ Pœnorum, &c. qui provinciæ præerat, captæ. Eas Cœlius*] Hic *onerarias* Men. deinde *præerat captas* Put. Reg. Men. Voss. Præterea inferius, ubi vulgo *Carthaginem portantes captas, tradit*, omnis, manus veterum *Carthaginem perportantes, tradit*, expuncto τῷ *captas.* Neque habent priscæ edd. ante Rhenanum, qui, ut fatetur ipse, illud inseruit. Ego vero, his omnibus perpensis, deleto supervacuo pronomine *eas*, ita scribendum, et utramque periodum connectendam existimo: *Eisdem diebus naves on. Pœn. ad oct. circa Sard. ab Cn. Oct. qui prov. præerat, captas, C. frum. misso ad Ann. comm. onustas, Val. prædam Etruscam Lig. mont. capt. Carth. perportantes, tradit.* En rotundissimam et prorsus Livianam periodum! Quum librarius hæsitans, *captæ* acciperet an *captas*, utramque lectionem breviter posuisset, (ut adsolet fieri in sanctioribus codd.) *captæas*, fecit aliquis exinde *captæ eas.* Sic XXIX. 7. 'Omnibus ad oppugnationibus emparatis' optimus liber, pro *oppugnationem paratis.* Ne quid tamen dissimulem, ille antiquissimus omnium *porportantes.* Itaque possis suspicari, per errorem librarii primam vocis syllabam repetitam esse. Sed Reg. Pet. Pal. Men. Voss. *perportantes.* Neque video cur *perportantes*, perinde ut *perferentes*, dici non possit. Sic 'perpopulari' amat, sic 'perpacata loca,' sic 'percuratum vulnus.' *J. F. Gron.* Emendationem Gronovii fide suorum L. 1. et N. firmari, Hearnius tradit: *onerariæ* est in omnibus meis. Tum *ad XXX.* in Hearnii D. Omnes deinde legunt *captæ. Eas*, nisi quod *captæ sunt. Eas* præferat Lov. 2. Hinc *portantes* Lov. 5. Ber. et Gaertn. *deportantes* Lov. 2. *perportantes* ceteri. Nullus denique *captas* a Rhenano additum agnoscit.

Ab C. Octavio] Vet. lib. *ab Cn. Octavio*: itemque ita supra ubique. *Sigon.* Mirum, non tantum plerosque codd. sed etiam edd. quæ c. 38. et XXIX. 13. atque alibi recte *Cn.* vel *Gn.* prænomen Octavio tribuunt, hic tamen mendose, quasi conspiratione facta, *Caii* prænomen præferre. Ceteroquin ita sæpe errarunt librarii. Vide ad VII. 3. § 3.

Cœlius frumento misso] *Cœlius* scribendum ex nummis argenteis et Græcis libris. *Sigon.* Vide quædam ad III. 65. § 2.

Captivos Karthaginem portantes tradit] Heic participium *captas* defuit, quod nos inseruimus *portantes, captas tradit.* Rhenan. Solus Pal. 3. *portantes, captas tradit.* Pal. 1. *perportantes tradit.* Pal. 2. *deportantes tradit.* Gebh. Vide hoc §.

§ 15 *Nihil ferme anno eo memorabile gestum est*] Verbum substantivum (ut sæpe alias, ubi facile intelligitur,

non exprimitur) exsulat Put. omnibusque Gallicanis, et Voss. *J. F. Gron.* Exsulat etiam a Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Hav. Rec. et Hearnii Oxonn. Deinde *actum*, pro *gestum*, Lov. 4. Rec. et Hearnii D. Vide ad XXII. 28. § 1.

Supra morbum etiam fames adflixit] Castigavimus *super morbum*, id est, 'præter morbum.' Sic Sueton. Oth. c. 5. 'Instigante super animi dolorem etiam æris alieni magnitudine.' Item in Domit. c. 3. 'Super ingenii naturam inopia rapax.' *Rhenan. Super* etiam omnes mei. De ea præpositione hoc sensu vide ad XXXVIII. 43. § 1. Solent autem librarii 'super' et 'supra' in Mss. commutare. Vide ad XXIII. 36. § 4.

§ 16 *Propter Junonis Laciniæ templum æstatem Hannibal egit*] *Pro Junonis Laciniæ templum* Flor. et Voss. *Pro Junonis Laciniæ templo* Haverk. *Prope Junonis Laciniæ templo* Lov. 2. *Prope Junonis Laciniæ templum* Lov. 3. 4. et Ber. a m. pr. Sed nihil muto. *Propter* hic pro 'juxta,' 'prope' ponitur, ex cujus interpretatione ac glossa altera lectio nata est. Vide ad Epit. Liv. LXLIX. Tum *hanc æstatem* Lov. 3. *æstate Hannibal egit* Flor. Cant. Voss. Lov. 5. Harl. et Gaertn. Sed vulgatum præfero. Vide ad XXXV. 40. § 8. Mox *rerum gestarum*, omissis vocibus mediis *ab se*, Flor. Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Hav.

LIBER XXIX.

Cap. i. § 2 *Ex iis trecentos juvenes, florentes ætate et virium robore, inermes circa se habebat*] Quia sequitur, 'quem ad usum neque centuriati neque armati servarentur,' ausus est quispiam, pro *insignes*, *inermes* supponere. Fuit in causa, quod verba perperam distinxisset, nimirum sic: *florentes ætate et virium robore, insignes circa se habebat*. Nos vero sic legimus et distinguimus: *florentes ætate, et virium robore insignes circa se habebat*, astipulante codice veteri. *Rhenan.* Centuriati erant voluntarii Scipionis milites, at non hi trecenti. Nota igitur locutionem, tum quid referat *ex iis*. Glar. *Ex iis* accipiendum est pro 'præter eos,' quos centuriatos habebat, trecentos juvenes non centuriatos habebat: sic vi. 1. 'Alia ex eis edita etiam in vulgus:' *ex eis*, id est, præter regias leges, et æneas tabulas. Utroque in loco laborat Glareanus sine causa. *Sigon.* Immutavit vir præcipitis ingenii Rhenanus legitimam lectionem quæ talis est habitans in Pall. 1. 2. et vet. ed. *florentes ætate et virium robore, inermis circa se habebat.* Sequitur enim paullo post, 'læto conditionem accipienti unum ex trecentis, quos inermes habebat, tradit.' Contra Pal. 3. *florentes ætate virium robore insignis circa se habebat.* In Spirensi similia vestigia secutus extrusit legitimam lectionem. *Gebh.* Et Glareanus hic nodum quærit in scirpo, et Sigonius frustra subtilis. Neque enim *ex iis* est 'præter eos,' ut τὸ *iis* referatur ad centuriatos. Sed *ex iis*, puta 'voluntariis,' habebat trecentos inermes, quos non centuriavit: quos stupidus sit oportet, qui dubitet an fuerint alii præter centuriatos. Hoc ergo non exprimitur, neque opus est, ut communis sermo hominum paullo consideratius loquentium prodit. Neque vero ausus est quisquam supponere, pro *insignes*, *inermes*, ut ariolatur Rhenanus, sed omnes Gall. Pall. Flor. Voss. Barberinus, *ex iis trecentos juvenes, florentes ætate et virium robore, inermes circa se habebat.* Ergo veterem lectionem reposuimus: nam alterum *insignes* deprehendimus tantum in duobus recentissimæ manus: *robore insignes inermes.* Quod adjectum ab illis, qui non videbant, τὸ *robore* æque pendere ab τῷ *florentes.* Narrat idem paullo aliter Val. Max. lib. vii. c. 3. Videtur autem Scipio id consilii cepisse ab Agesilao Lacedæmoniorum rege, in cujus vita Plutarchus p. 600. Ἀναχωρήσας εἰς Ἔφεσον ἱππικὸν συνῆγε, τοῖς εὐπόροις προειπὼν, εἰ μὴ βούλονται στρατεύεσθαι, παρασχεῖν ἕκαστον ἵππον ἀνθ' ἑαυτοῦ καὶ ἄνδρα. Πολλοὶ δὲ ἦσαν οὗτοι, καὶ συνέβαινε τῷ Ἀγησιλάῳ ταχὺ πολλοὺς καὶ πολεμικοὺς ἔχειν ἱππεῖς ἀντὶ ψιλῶν ὁπλιτῶν. *J. F. Gron.* Omnes mei *inermes* servant. Ex suis vero solum D. laudat Hearnius, qui Rhenani emendationem comprobet.

§ 5 *Ubi dies, quæ dicta erat, advenit, et arma equosque ostenderunt*] Scripsimus *arma equosque ostenderunt, et* particula dispuncta. *Rhenan.* *Quæ edicta erat* Lov. 4. Hearnii D. et edd. antiqq. pro quo Lugdun. 1553. mox Paris. 1573. *dicta* substituerunt; probantibus eam scripturam reliquis codd. nisi quod *edita* sit in Lov. 5.

'Dictus' et 'edictus' solent in Mss. commutari. Vide ad IX. 14. § 2. Similiter 'editus' et 'edictus:' vide ad XXI. 62. § 7. Præterea Rhenani *et* expungentis emendationem probant omnes mei, excepto Ber. qui servat.

§ 6 *Malle eos sibi tunc fateri, quam postmodum*] Reposuimus *malle eos sibi jam tunc fateri*. Rhenan. Scripti *malle eos se jam tum fateri, quam postmodo querentes*. J. F. Gron. *Si* pro *sibi* Put. apud Crevierium, et Flor. a m. pr. *sibi* a m. sec. *se* Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Hav. et Hearnii Oxonn. Deinde *jam tum fateri* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Hav. Vide ad I. 41. § 7. Præterea *postmodo* Flor. a m. pr. Voss. et Lov. 2. 3. ac 4. Vide ad XXV. 38. § 12. Paullo ante vocula *ita* deficit in Flor. Voss. a m. pr. Lov. 2. Harl. et Hav.

§ 7 *Cum bona venia se auditurum*] Pal. 2. *exauditurum*. Gebh. Ita nullus meorum.

Si sibi, utrum velit, liberum esset, nolle militare: tum Scipio ei: Quando igitur] Reposuimus *utrum vellet*, pro *velit*. Rhenan. Scripti *utrum velit, liberum, &c. Quoniam igitur, adulescens*. Leve hoc: consensum tamen omnium Gall. et Voss. spernere non debuimus. *J. F. Gron. Velit* etiam omnes nostri, nisi quod voces *utrum velit* desint in Lov. 4. Codici itaque Rhenani, a reliquorum omnium consensu destituto, merito Gronovius fidem abrogavit: quemadmodum nec credo Msto Rec. *liberum dicere esset* exhibenti. Deinde *Quoniam igitur* omnes mei; cui merito typographorum somnium *quando* postponimus. Solent ceteroquin hæ voces in Mss. confundi. Vide ad IX. 8. § 5. Insuper *tum Scipio: et quoniam* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Crevierius eamdem lectionem in Put. et Victor. invenit; et libenter totum illud sive *et*, sive *ei*, resecari pateretur; quod etiam deest in Lov. 3. Denique *adulescens* etiam Flor. Vide ad VI. 34. § 11.

§ 8 *Et tecum hinc extemplo domum ducas*] Pal. 3. *et tecum ext. ex hinc domum reduco*. Gebh. *Domum* non adparet in Gaertn. Mox *exerceasque* Harl.

Docendum cures, equo tradito armisque] Jam ante dixerat, *equum armaque tradas:* addit iterum *equo tradito armisque*. Bene, mehercule, et sollicite monet Scipio. Sed glossema est, quod non reperias sine libro. Abest a veteri *tradito:* rectissime. 'Docere equo,' 'docere armis' eleganter: et duo Scipio edixit, ut traderent arma et equos; deinde ut juvenes illos, equestris militiæ ignaros, docerent uti equo, et armis ad equum. *Lipsius*, Epist. Quæst. I. 3. *Docendum cures equo armisque* libri plerique Mss. nisi quod Pal. 3. *equo, armis*. Vet. ed. continet *equo tradito armisque*, quod recte Lipsius emendavit. *Gebh*. Omnes iidem cum Pall. *docendum cures equo armisque*. Cicero ad Pætum ad Fam. IX. 22. 'Socratem fidibus docuit nobilissimus fidicen.' Catone majore c. 8. 'Discebant enim fidibus antiqui.' *J. F. Gron*. Vox *tradito* deest etiam in omnibus meis, præterquam in Ber.

§ 9 *Læto conditionem accipienti unum ex trecentis*] *Cui læto* Pal. 3. Sed Pal. 2. *Læto cond. accipienti extemplo unum ex trecentis*. Gebh. *Cui læto* Lov. 5. Harl. Rec. Ber. Gaertn. Hearnii D. et edd. vett. Sed recte jam Aldus pronomen omisit. Est enim ex numero eorum, quibus nasutiores orationem Livii, male, ut putabant, cohærentem, connectere et fulcire conati sunt.

§ 10 *Docendorum atque exercendorum curam*] Voces *atque exercendorum* exsulant a Flor. Voss. Lov. 1. 2. et Hav. Mox § seq. desunt etiam voces *multisque prœliis rempublicam* in Flor. Voss. Lov. 1. et Hav.

§ 13 *Nihil enim parum, sed Kar-*

thaginis jam excidia agitabat animo] Pall. 2. 3. *nihil enim parvum*. Pal. 1. *nihil enim rerum*. Amplius Pal. 3. *cogitabat animo*. Gebh. *Nihil enim parum* operarum errore exstat in edd. Modii, ac primis Gruteri, qui id ipse in postrema iterum correxit: *nihil enim rerum* Voss. Lov. 1. 2. et Hav. *nihil enim reum* Flor. Tum *exscidia* contra codd. omnium fidem iterum dedit Clericus; quem, nescio qua de caussa, secutus est Crevierius. Vide ad v. 15. § 9. Quod autem in uno Gebhardi Pal. *cogitabat animo* legitur, ex interpretis glossa natum puto. Vide ad xxv. 36. § 5.

§ 14 *Inde exercitum per oppida dispertit: frumentum Siculorum civitatibus imperat*] Pal. 3. *inde exercitu per oppida dispertito, frumentum Siculorum civitatibus imperat*. At Pal. 2. exhibet *dispartit*. Porro Pal. 1. *imperans*. Gebh. *Frumentumque Sic. civ. imperans* Lov. 4. *frumentum Sic. civ. imperans* Voss. Lov. 1. 2. 3. et Hav. *dispartit* Lov. 2. Ber. Gaertn. et edd. Rom. 1472. Parm. ac Mediol. 1480. Vide ad xxxviii. 36. § 8.

§ 15 *Nondum ex magnis belli motibus satis tranquillas*] *Nondum magnis belli motibus* Flor. *nondum ex magni belli motibus* Lov. 2. Tò *satis* deest in Ber. a m. pr. et quibusdam edd. Moguntina prioribus. Paullo ante *Paratis omnibus* Gaertn.

§ 17 *Judiciis etiam in pertinaces ad obtinendam injuriam redditis*] Pal. 3. *judiciis etiam pertinaces ad optinendam inj. suas res Syr. restituit: non tantum ipsis ea res, sed omnibus Siciliæ populis rata fuit*. Gebh. Tacitus Hist. ii. 84. ‘Ipso Vespasiano inter initia imperii ad obtinendas iniquitates haud perinde obstinante.’ Videndus ibi est Gronovius. *Duk.* *Ad opprimendam injuriam* Lov. 3.

§ 18 *Eoque enixius bellum adjuverunt*] Vet. lib. *ad bellum*. Sigon. Pall. duo, et vet. ed. *ad bellum adjuv.* Gebh. Put. Reg. Men. Voss. duo Pall. cum Sigoniano *eoque enixius ad bellum adjuverunt*. Cic. pro Quinct. c. 23. ‘Ut omnes intelligant, non ad obtinendum mendacium, sed ad verum probandum, auctoritatem adjuvare.’ Pro Archia c. 7. ‘Qui profecto si nihil ad percipiendam colendamque virtutem literis adjuvarentur, nunquam se ad earum studium contulissent:’ ubi *adjuvarentur* est adjuti fuissent: nisi malis legere *adjuvaremur*. Plinius xxxi. 10. ‘Adjuvat ad claritatem:’ ut ibi monuimus ex Mss. *J. F. Gron.* *Ad bellum* etiam Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. ac vett. edd. Præpositionem demum Frob. 1535. omiserat, quam loco restitui. Similiter ‘adjutor ad aliquid’ apud Cic. frequens est. Ita de Amic. c. 10. ‘Ut aut libidinis ministri, aut adjutores essent ad injuriam.’ De Off. ii. 15. ‘Eo plures ad benigne faciendum adjutores habebant.’ Pro Domo c. 12. ‘Adjutor ad rem perficiendam fuit.’ Pro Rosc. Am. c. 2. ‘Ut ad hanc suam prædam adjutores vos profitemini.’

§ 19 *Conciente Ilergetes Indibili*] Vetus lectio *conciente Ilergete Indibili*. Subauditur ‘bellum,’ quod præcedit. *Rhenan.* *Illergete* est correctio Rhenani. A Pall. 1. 2. et vet. ed. abest τὸ *Illergete*, at ab Pal. 3. τὸ *Indibili*. Gebh. *Ilergete* non adparet item in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. ante Ascens. 1513. *Ilergetes* autem, quod recte displicuit Rhenano, in nullo superest scripto vel ed. vet. sed demum exstitit in ed. Ald. quum Asc. memorata et Mog. edd. *Ilergete* etiam præferant. Paullo ante *Eadem tempestate* Hearnii D. Deinde *in Hispania* deest in Lov. 4. Tandem *ingens coortum bellum* Ber. *coortum est ingens bellum* Hav.

§ 20 *Ceteris ab Hannibale interfectis, rebatur*] Paullo post *Hæc aliaque dicendo*. Non nego *rebatur* etiam de eo

dici posse, qui animi sententiam verbis expromit: sed tamen suspectum est. Sæpe quædam hujus generis in orationibus inculcata sunt. *Duk.* *Rebantur* vulgo edebatur ante J. F. Gronov. idque invenio in Flor. a m. sec. Lov. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac D. eodemque ducunt vestigia illorum codd. qui, pro *interfectis rebantur*, exhibent corruptius *interficiebantur*. Tales sunt Flor. a m. pr. Voss. Lov. 1. 2. et Hearnii N. Sed *rebatur* præstat. De uno enim Indibili sermonem esse, inde patet, quod mox subjungatur, 'Hæc aliaque dicendo concitat.' Tandem *rebatur* non adparet in Lov. 3.

Eo nec in Hispaniam, cæsis Scipionibus] Omnes *in Hispania*. Conjungenda enim hæc cum *cæsis Scipionibus*, non cum τῷ *mitterent*: ad quod intelligitur 'eodem,' vel 'in eam.' *J. F. Gron.* *In Hispania* etiam omnes mei, cum Hearnii N.

§ 21 *Quod nomina tantum ducum in Hispania Romani habebant*] Vetus lectio *Romani haberent*. Rhenan. De hoc usu vocis *nomen* vide ad v. 18. Heins. ad Vell. Pat. II. 30. Græv. ad Cic. Parad. c. 4. et ad Att. v. 15. 'appellationem' vocat Suet. in Cæs. c. 77. 'Nihil esse rempublicam; appellationem modo, ac sine corpore speciem:' ita ibi recte legunt viri docti. *Duk.* *Habebant* apud me superest in Flor. Voss. Lov. 2. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N.

§ 22 *Trepida omnia et inconditam inde turbam tironum*] Submovimus dictionem *inde*. Et distinximus § seq. *nec in vicem his, aut illis*. Rhenan. Pall. duo, *Trepida omnia, ut inconditam turbam tironum, esse*. Gebh. Omnes *Trepida omnia, ut inconditam turbam tironum, esse*. Olim erat *et inconditam inde turbam*: quam particulam sustulit Rhenanus, nec agnoscunt eam nostri. Posset legi, *ut incondita in turba tironum*. Syphax de Numidis in militiam adscriptis XXIV. 48. 'Omnia, velut forte congregata turba, vasta et temeraria esse.' Sed nihil opus mutare veterem lectionem. Illic comparatio mera est cum turba forte congregata: hic rei, ut se habet, atque semper habere solet, explicatio. Usus particulæ singularis, nec Livio infrequens. Liv. XXIV. 45. 'Fama per totam urbem vulgata tumultum, ut principe amisso, fecit.' Sic Put. et Pet. melior. Idque significant alii, in quibus 'ut pro principe,' vel 'pro ut principe.' Lib. XXV. c. 20. 'Annibal non Capuam neglectam, neque, ut tanto discrimine, desertos volebat socios:' ita consensu omnes et Gall. et Pall. non *in tanto*, quod editur. Hoc lib. XXIX. c. 31. 'Si quis arceat, ut quod maxime opus sit, acie dimicaturum:' sic Put. Reg. Men. Pal. optimus. Lib. XXXVI. c. 41. 'Annibal unus, cujus ut maxima apud regem auctoritas erat:' sic Mss. et vett. edd. Vulgo deest. *J. F. Gron.* *Ut inconditam turbam tironum* etiam Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Hav. et Hearnii D. ac N. Ita *ut* pro 'utpote' est III. 36. 'Hominum, non caussarum, toti erant; ut apud quos gratia vim æqui haberet.' X. 41. 'Ad nutum omnia, ut ex ante præparato, fiunt.' Eodem sensu hanc particulam Livio ex conjectura reddere conatus est Gronovius ad XXV. 23. § 3. Solent autem particulæ *ut* atque *et* sæpe confundi. Vide ad XXI. 28. § 8. Mox § seq. *in vicem aut his aut illis* Harl.

§ 24 *Ut ab omni externo imperio soluta*] *Ab omni imperio externo* Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. et Gaertn. cum edd. vett. *ab omni imperio inde externo* Hav. *ab omni externo inde imperio* Flor. Mox *in primos rediret mores* Lov. 5.

§ 25 *Hæc taliaque dicendo*] Omnes Gall. *Hæc aliaque dicendo*. J. F. Gronovius. Similiter plerique mei: *taliaque* enim tantum exhibent Lov. 5, Berol. et Gaertn. Supra VIII. 23.

'Hæc aliaque ab tribunis nequidquam jactata.' Vide ad v. 2. § 13. Alterum *Hæc taliaque* sæpe tamen apud Liv. obcurrit. Vide exempla IX. 34. § 26. XXI. 53. § 11. XXVI. 32. § 5. XXVII. 34. § 14. et alibi.

§ 26 *Itaque intra paucos dies*] Pal. 1. *Inter paucos itaque dies*. Gebh. *Inter paucos itaque dies* Lov. 1. et Harl. Vide ad v. 27. § 3. *Intra paucos itaque dies* Voss. Lov. 2. 3. Gaertn. et Hav.

CAP. II. § 1 *Ne glisceret primo negligendo bellum*] Vide quantulum erratulum hic totum sensum perturbet. Legendum est *ne glisceret, prima negligendo, bellum*. Juxta illud Nasonis, 'Principiis obsta.' *Rhenan.* Omnes *primo neglegendo*, quod correxit Rhenanus. An fuit *principio negligendo?* hoc est, dum negligitur principium. Ut I. 20. 'Ne quid divini juris negligendo patrios ritus peregrinosque adsciscendo turbaretur.' *J. F. Gron.* *Primo* etiam Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. quæ lectio non displicet Crevierio, qui exponit negligendo eo, quod primum esset. Certe, si quid mutandum, malim *prima* cum Rhenano, quam *principio* cum Gronov. Ut librarii *primo* dantes errarint sollemni modo, de quo vide ad VI. 3. § 8.

§ 2 *Junctis et ipsi exercitibus per agrum Anxetanum, hostico, tamquam pacato*] Mox *Anxetani*. Plinius tamen et alii *Auxetanos* legunt. *Sabell.* Ed. Mog. *in hostico, tamquam pacato*. Modius. *Junctis et ipsi exercitus* perperam in Put. esse, monuit Gronov. ad XXI. 60. § 7. *Junctis ipsi exercitus* Flor. Voss. Lov. 1. et Harl. *junctis ipsis exercitum* Lov. 2. *junctis ipsis exercitibus* Hav. *in hostico* ante Mog. edidit jam Ascens. 1513. sed recte iterum Aldus præpositionem expunxit: in nullo enim scripto superest.

§ 3 *Primo per legatos nequidquam est tentatum*] Verbum *est* ignorant omnes Gall. iidem mox *dein cum in pabulatores Romanos*. J. F. Gron. Verbum *est* omnes mei, Oxonn. Hearnii, et edd. Rom. 1472. ac Parm. ignorant. Vide Gronov. ad XXVIII. 46. § 15. Præterea *dein*, pro *deinde*, præferunt plerique nostri. Alterum non, nisi in Lovel. 3. 4. 5. Ber. et Gaertn. inveni. Vide ad III. 3. § 6. Mox *Hispanis* deest in Harl. Deinde *inmisso ab statione Romano equitatu, equestre prœlium fuit* Florent. *equestre prœlium* etiam Lov. 1. 3. Harl. Ber. Gaertn. et edd. antiqq. vox *prœlium* omittitur in Hav. Insuper § seq. *suam aciem ostendere* Hearnii L. 1.

§ 5 *Cornu dextrum Ilergetes*] Emendavimus *cornua*. Sic ordina: *cornua tenebant, dextrum Ilergetes, lævum ignobiles Hispani populi*. Rhenan. Pal. 1. *cornu dextro Illergetes*. Pal. 2. et 3. consentiunt vulgato *cornua dextrum*. At prisca ed. *cornu dextrum*. Gebh. *Cornua* etiam Flor. Elegans est loquendi genus, quod non intellexerunt librarii, et hinc passim mutare conati sunt. Supra X. 18. 'Cum legionibus secunda ac tertia profectus in Samnium esset:' ubi multi codd. et edd. vett. *legione*. cap. 27. 'Primam ac tertiam legiones pro dextro cornu instruxit:' ubi iterum multi Mss. *legionem*. c. 41. 'Cornua, dextrum ad castra Samnitium, lævum ad urbem tendit.' XXII. 22. 'Convenerat inter duces Romanum Pœnumque:' ubi iterum alii *Romanos*. XXIII. 29. 'In cornibus, dextro Pœnos locat, lævo Afros.' XXIV. 20. 'Consules, Marcellus retro, unde venerat, Nolam redit, Fabius in Samnium processit:' hoc lib. c. 22. 'Terrestrem navalemque exercitus ostendit.' Vide etiam Rhenan. ad XXVII. 6. § 8. ad hujus lib. cap. 3. § 14. et Duker. ad Livii IX. 27. § 8.

Intervalla patentia satis late fecerant] Ita J. F. Gronov. 1665. edidit, consentiente ex meis Lov. 4. id autem requirere videntur præcedentia 'erant' et 'tenebant.' Priores cum

plerisque scriptis legunt *fecerunt.* Mox *equitem*, pro *equitatum*, Lov. 4. et Rec. Mox § seq. *exstruxissent*, pro *instruxissent*, Flor.

§ 7 *In dehiscentem intervallis hostium aciem equites inmisisset*] Vet. ed. et Pal. 1. *emisisset.* Pal. 3. *ei arti usum equitis ratus, quæ prior in dehiscentem intervallum hostium aciem eq. emisisset.* Sic paulo ante, 'qua equitatum, ubi tempus esset, emitterent.' *Gebhard.* Omnes Gall. Voss. et duo Pall. *emisisset*, nempe ex sua acie. Ut paullo ante, 'qua equitatum, ubi tempus esset, emitterent.' *J. F. Gron.* 'Emittere equites' et 'equitatum' multis locis dicit Livius. Vide Drakenb. ad IV. 18. Nec tamen minus recte alibi legitur 'immittere equites.' Vel hoc ipso cap. 'Equitibus Hispanorum viam immittendi equos clauserunt.' XXXV. 5. 'Quam concitatissimos equos immittere jubet.' *Duk.* 'Immittere equitatum' inlustravi ad II. 31. § 2. Hic tamen *inmisisset* demum vidi in ed. Curionis. Priores cum omnibus nostris, et Oxonn. Hearnii *emisisset*, quod recte Gronovius Livio iterum vindicavit. Vide ad XXVIII. 14. § 11. ad X. 5. § 7.

§ 8 *Equites per patentes in hostium aciem vias permittere equos jubeat*] Accusativus *aciem* lectori nebulas offundit. Docet vetustus codex esse scribendum *acie*, auferendi casu. Pro *permittere* vero scribo *immittere.* Nam sequitur 'simul equitibus Hispanorum viam immittendi equos clauserunt.' Sic sententia clara evadet, quæ fuit obscurissima. *Rhenan.* *Permittere* habet ed. Mog. quod primus Beatus mutavit in *immittere.* Modius. *In hostium acie* Pal. 3. et vet. ed. Contra Pall. 1. et 2. *in hostium acies.* Gebh. Errat Rhenanus, cum supponit *immittere.* Nam eodem significatu est, quo apud Gratium notavimus Obs. II. 13. Lib. IX. c. 22. 'Infesta cuspide ita permisit equum, ut uno ictu exanimem equo præcipitaret.' XXX. 11. 'Primo barbari segnius permittere equos, deinde stare, ac prope turbari.' *J. F. Gron.* *Per patentes hostium inter acies vias* Lov. 5. *per patentes in hostium acies vias* Voss. Lov. 1. 2. et Ber. a m. sec. *per patentes in hostium acies vi* Flor. et Hav. Sed haud male *in hostium acie* Rhenanus. Contra *permittere* adversus eumdem Rhenanum vindicant omnes mei. De locutione 'permittere equos' vide ad III. 70. § 9.

§ 9 *Adversus Ilergetes locata prona erat*] Quid opus fuit hic addere vocabulum *prona*, quod non est in volumine scripto, quum præcedat 'cedenti duodecimæ legioni?' Si enim cedebat, indigebat firmamento. Sic mox infulsisse videtur quispiam has dictiones 'ex subsidiis:' neque enim sunt in archetypo nostro. Porro, quia sequitur 'ac subsidia, quibus res postulabat locis, inducentem,' prælector aliquis inter exponendum *legionem ducit*, adjecit *ex subsidiis.* Eam glossulam alius in contextum retulit. *Rhenan.* Pall. 1. et 2. *in lævo cornu adversus Illergetes prona erat.* Deinde licet Pal. 3. expungat duas voculas *ex subsidiis*, tamen inducere cum avido mutationum Rhenano vetat Pall. 1. 2. priscæque ed. consensus. *Gebh.* *Adversus Illergetes locata erat* Rhenani codici debetur: nam antea habebatur una voce auctius *locata prona erat*, quod nos in uno tantum ex Flor. valde recenti invenimus. Nam alter etiam non nimis annosus *loca prona erat.* Duo optimi cum Barberino, duobus Pall. Pet. Reg. Men. Voss. *adversus Illergetes prona erat.* Put. omnium princeps *adversus Illergetes roga erat.* Manus secunda adjecerat interlineares a principio *p*, et supra *g* virgula transfixam *n*, unde cæteri illi *prona.* Buslid. *proga erat*, et supra prius *a* superpositum *n*: unde Rubenius *pugnaverat.* J. F. Gron. Veterum edd. lectio *adversus Ilergetes lo-*

cata prona erat apud me superest in Ber. et Gaertn. *adversus Ilergetes locata erat,* ut Rhenanus legit, in Lov. 5. *adversus Ilergetes prona erat* in Flor. Cant. Lov. 1. 2. 4. Harl. Haverk. et Hearnii L. 1. ac N. Crevierius vel Rhenani, vel Rubenii lectionem probat. Mox voces *ex subsidiis,* quas glossematis suspectas habet Rhenanus, in omnibus meis constanter supersunt.

§ 10 *Firmamentum ducit. Postquam æquata ibi pugna est*] Vide an potius distinctio media post *ducit* ponenda sit. *Duk.* *Æqua ibi pugna est* Voss. et Lov. 1. sollemni scribarum errore. Eadem varietas erat IX. 3. § 2. Vide ad X. 37. § 2. *Æqua ibi ea pugna est* Gaertn. Mox *ad Lælium Manlium* Hearnii D. Vide ad I. V. c. 32. § 1. Tum *res postulabat et locus* Voss. Lov. 1. et Gaertn. *res postulabat locusque* Hav.

Venit, indicatque tuta] Scripsimus *venit, indicat.* Rhenan. Omnes mei Rhenano concinunt præter Lov. 3. Ber. et Gaertn. qui *indicatque* servant.

§ 11 *Jam missum ab se Serv. Cornelium*] In veteri libro legitur *Cornelium Servium.* Rhenan. Put. Voss. alii, *Cornelium Servium.* Neque insolens illud Livio, prænomina postponere interdum. *J. F. Gron.* *Jam missum esse ab se Cornelium Servium* Flor. et Hav. *Cornelium Servium* reliqui mei, et Oxonn. Hearnii. Vide ad III. 1. § 1.

§ 13 *Itaque, omissa pugna equestri, ad pedestrem Hispani descenderunt*] Antiquum volumen *Itaque commissa pugna eq. ad pedes Hispanie iescenderunt.* Restitue sic germanam lectionem : *Itaque omissa pugna eq. ad pedes Hispani equites descenderunt.* Non discrepat sensus vulgatarum edd. nisi quod alia verba supposita sunt. *Rhenan.* Vet. lib. *ad pedes Hispani descenderunt.* Videtur autem vacare vox *equites:* nam priore versu posita est, et posteriore repetita, 'equitibus ad pedes digressis.' *Sigon.* *Ad pedes Hispani equites descenderunt,* ut Rhenanus emendavit, laudat J. F. Gronov. ad Liv. XXI. 46. § 6. illustrans locutionem 'ad pedes ire,' 'descendere :' quin et ibidem in priori notarum ed. se lectionem illam probare testatus est : *ad pedes* præfert etiam Gifan. in Observ. in Ling. Lat. voce 'Pedes :' eaque lectio superest in Rec. et Hearnii D. Sed omnes reliqui mei *ad pedestrem Hispani descenderunt,* ut plerique editores, etiam post Sigonium, dederunt ; nisi quod *descendunt* sit in Lov. 1. 3. et Voss.

Orant milites, ut perculsos invadant, neu restitui aciem patiantur] Put. Reg. Men.. Voss. nesciunt τὸ *invadant.* Fortasse *orant milites, instent perculsis, neu restitui aciem patiantur.* Non longe enim *et quia perculsis acriter institerant.* J. F. Gron. Τὸ *invadunt* abest etiam a Flor. Lovel. 1. Hav. et Hearnii N. Id tamen verbum sensus rationem postulare, et neglegentia librariorum accidisse, ut plurimi scripti eo careant, judicat Crevierius.

§ 14 *Ni regulus ipse Indibilis cum equitibus ad pedes digressis*] Castigavimus *degressis:* 'degrediendi' verbo Livius in hoc libro rursum utitur haud procul a calce c. 32. 'Cum quingentis,' inquit, 'haud amplius, peditibus ducentisque equitibus degressum jugis Masinissam persecutus.' Ceterum *ad pedes* rursum hic est, sicut paullo ante, 'ad pedes Hispani equites descenderunt ;' quemadmodum nos legendum monuimus. *Rhenan.* Vet. lib. *ni regulus Indibilis ipse cum equitibus.* Item quod ait, *equitibus ad pedes digressis, degressis* legendum, ut alibi. *Sigon.* *Indibilis ipse* etiam Lov. 2. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Deinde *ad pedes degressis* Flor. aliique. Supra III. 62. 'Peditem ne ad pedes quidem degresso equiti parem esse :' ubi in recentioribus codd. similiter

peccatur. Errorem autem hunc frequentissime a scribis committi, vidimus ad IV. 17. § 11. Ceterum, quum tantum non omnes edd. priores *digressis* servassent, primus Modius *degressis* recepit; cujus loco Gronov. 1665. admisit *degressus*, ut quædam edd. notarum Rhenani male legunt. Verum non solus Indibilis, qui eodem tempore, quo equites, ad pedes degressus erat, se ante prima signa peditum objecit, sed potius id fecit una cum equitibus ad pedes degressis. Recte igitur *degressis* revocavit Crevierius, qui tamen, quum in ed. Campani *digressi* obfendisset, legendum conjecit *ni regulus ipse Indibilis cum equitibus ad pedes degressi ante prima signa peditum se objecissent*. Eadem forma, qua dixit XXI. 60. 'Ipse dux cum aliquot principibus capiuntur:' ubi plura vide. Verum nullius codicis testimonio hæc lectio confirmatur.

§ 15 *Ibi aliquamdiu atrox pugna stetit*] *Pugna fuit* Hav. Male. Supra VIII. 38. 'Anceps dicitur certamen stetisse:' ubi etiam quidam codd. perperam *fuisse*. Vide quæ ibi notantur. Deinde *seminecem saucium restantem*, addita media voce, Hafn. et Hav.

§ 16 *Quia equos conscendendi equitibus spatium non fuerat*] Ed. Mog. vet. *quia equos consc. ab eq. spatium non fuerat*, diverso plane sensu. Sed frustra est. *Modius*. Pal. 3. et vet. ed. *quia equos consc.* (vet. ed. *condendi*) *ab eq. spatium non fuerat*. Gebh. *Ab equitibus* etiam Lov. 4. Ber. et edd. antiqq. quod recte Modio displicuit. Paullo ante Frob. 1535. eumque secuti editores vulgarunt *tum, fuga passim cœpta, plures cæsi*. Et ita est in Flor. et, ut Sallierius monuit, in Put. optimo. Postea Jac. Gronov. primarum edd. lectionem *tum fuga passim cœpta, pluresque cæsi* revocavit, adstipulantibus reliquis nostris, et Hearnii L. I.

§ 17 *Tredecim millia Hispanorum cæsa eo die, octingenti ferme capti*] Pal. 1. *Decem tria millia*. Præterea Pal. 3. *mille et quingenti ferme capti*. Gebh. Put. omnesque Gall. cum optimo Pal. et Voss. *Decem tria millia Hispanorum*. J. F. Gron. Non aliter Flor. Lov. 1. 2. Harl. et Hearnii L. 1. et N. *Decem et tria* Hav. Vide ad c. 37. § 6. Præterea *M. et D. ferme capti* Lov. 4. *mille et quingenti ferme capti* Rec. et Hearnii D. *MV^c ferme capti* ejus L. 1. Mox *Romanorum sociorum paullo amplius*, omissa particula *que*, Flor. Voss. Lovel. 1. 2. 3. Harl. et Hearnii N.

§ 18 *Aut qui ex prælio effugerant, sparsi primo per urbes*] Vet. lib. *at qui ex prælio*. Item *sparsi primo per agros*. Sigon. *At qui ex prælio* Lov. 1. 4. 5. et Hearnii N. *qui ex prælio*, prima voce omissa, Lov. 2. Male illud *at* Sigon. in contextum admisit. Optimi enim codd. alterum *aut* defendunt. Solent vero hæ voces interdum commutari. Vide ad II. 45. § 5. Deinde *per urbes* sola præfert ed. Bas. 1554. reliquæ cum omnibus scriptis *per agros*.

CAP. III. § 1 *Conquestique ibi clades suas*] Vet. lib. *contestatique ibi clades suas*. Sigon. Omnes mei servant vulgatum, nisi quod *conquesti ibi clades suas* sit in Harl. *contestatique ibi cl. s.* in Rec. Mox *increpatis* Lov. 3. Sed vide ad IV. 53. § 12. Deinde *censuere* Flor. Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. et Hav.

§ 2 *In auctores belli, Indibilem ceterosque*] Omnes Gall. et Voss. *auctorem*. J. F. Gron. Consentiunt Flor. Lov. quinque, Harl. Hav. et Hearnii Oxonn.

§ 3 *Ceterosque belli concitatores*] Pall. 2. 3. *concitores*. Justin. v. 1. 'Interim concitor et dux ejus Alcibiades absens Athenis insimulatur.' Inferius XXXVII. 45. legendum e Pal. Ms. et vet. ed. 'Thoantem quoque Ætolum, concitorem Ætolici belli, qui et illorum fiducia vos, et vestra illos

in nos armavit, dedetis.' *Gebhard.* Ita et Flor. ac Lovel. 4. Vide ad XXIII. 41. § 2. Mox *si minus*, pro *sin*, Flor. Voss. Lov. 2. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Froben. 1535. sollemni errore scribarum, de quo vide ad IV. 5. § 6. Deinde *exercitum* Flor. Cant. Lov. 1. 2. 4. Ber. et Hav. Junxerant Lentulus et Manlius exercitus, ut cap. præc. Liv. narravit, et hinc tamquam unus exercitus considerari potuit: vel accipi potest *exercitum*, nempe quisque suum. Tandem *inducturos* Lov. 4. et Hearnii D. ubi prima syllaba nata esse potuit ex ultima litera vocis præced. Vide ad XXIII. 34. § 5.

§ 4 *Comprehensi, traditi ad supplicium. Hispanis populis*] Omnes *comp. et traditi ad suppl. Hispaniæ populis reddita pax.* J. F. Gron. Eadem lectio est in Hearnii Oxonn. Mstis meis, et edd. Rom. 1472. ac Parm. nisi quod *Hispanis populis* servent Gaertn. et eædem edd. Vide ad c. 5. § 8.

§ 5 *Frumentum sex mensium*] Put. *et frumentum sex mensum imperatum.* Ut et c. 5. *duorum mensum*, non *mensium.* Et isto modo non semel Ovidius, notante etiam Prisciano VII. 771. Sic in contrarium idem vetustissimus liber habet 'principium,' 'supplicium,' 'civitatium,' de quibus etiam Priscianus lib. VII. *J. F. Gronov. Mensum* etiam in Reg. esse, monuit Crevierius. Ita alii codd. præferunt VIII. 2. § 4. IX. 33. § 6. et c. 43. § 21. Vide Voss. Gramm. IV. 14. Lindenbr. ad Censor. de Die Nat. c. 22. et Burm. ad Suet. Aug. c. 65. Similiter 'apum' et 'apium:' vide ad IV. 33. § 4. 'sedum,' et 'sedium:' vide ad V. 42. § 1. De τῷ 'principium' vide ad II. 27. § 12. de 'supplicium' ad XXXV. 34. § 7. de 'civitatium' ad XXXIII. 20. § 11. et XLI. 22. § 7. Mox *ab XX. ferme populis accepti* Hearnii D. *accepti* exsulat ab Hav.

§ 7 *Ad populandum agrum sub signis milites sociosque*] Ex more militiæ Romanæ. XXIII. 42. 'Ante explorato, et subsidiis positis, et sub signis ad populandum ducebant.' Vide Schelium ad Polyb. c. 9. *Duk.*

§ 9 *Deinde mœstitia animos incessit*] *Dein* Flor. Voss. Lovel. 1. 5. et Hav. Vide ad III. 3. § 6.

§ 10 *Stratis tot hostium exercitibus*] Omnes *stratisque tot hostium,* (sic et Put.) aut *totque stratis.* J. F. Gronov. *Stratisque tot hostium* Flor. Lov. 4. et Ald. cum paucis eum secutis: *totque stratis hostium* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. antiqq. usque ad Aldum. Primus Froben. 1535. copulam omiserat, adstipulante Hearnii D. Mox *vi aut voluntarie* ejusdem N. Sed recte alii omnes vulgatum servant. Non videtur enim vox vel Liviana, vel hujus ævi fuisse. Vide ad III. 69. § 8.

§ 11 *Ii, verso Marte, Africæ populationes*] Quis hic quicquam scrupuli habeat? Nemo est, qui non putet, hoc optime dictum. At depravata scriptura archetypi Spirensis, in quo legitur *versos arte*, ad eruendam germanam lectionem ansam mihi præbuit. Scribo *versa sorte.* Et arbitror primum fuisse scriptum *versas orte:* deinde quum vocabulum *orte* nihil videretur significare, per transpositionem vocalium literarum *a* et *o*, *versos arte.* Elegans et aperta sententia erit, *Tantum fort. mut., ut, qui modo ipsi exerc. ante mœnia Rom. habuissent, &c. ii, versa sorte, Afr. pop. et obs. Carthag. visuri forent.* Rhenanus. Præcessit 'tantum fortunam mutasse.' Et, si dicimus 'mutatam' ac 'versam fortunam,' cur fastidiosa aure respueremus *verso Marte*, i. e. mutato? ut taceam asseri hanc lectionem a Pall. 1. 2. et vet. ed. Pal. 3. vero *versum ad Afric. pop. et obsid. Carth. visuri forent.* Rhenanus ineptissime restituit *versa sorte.* Dictum *verso Marte*, ut XXXI. 37. 'Convertit in effusum hostem equos, versaque

momento temporis fortuna pugnæ est, terga dantibus, qui modo secuti erant.' *Gebh.* Placeret conjectura Rhenani, *ii, versa sorte, Africæ populationes,* si parum juvarent scripti. Sed illi tenent omnes vulgatum. Lib. XXXI. cap. 37. 'Versaque momento temporis fortuna pugnæ est, terga dantibus, qui modo secuti erant.' *J. F. Gron.* Omnes etiam nostri *verso Marte.* Aberrans itaque unius cod. librarius scripturam hujus loci Rhenano mendæ suspectam reddere non debuerat: ut 'versus Mars,' ita 'anceps Mars' XXI. 1. 'Varia belli fortuna ancepsque Mars fuit.'

§ 12 *Pro tot cæsis exercitibus sobolescentem. Ceterum suam plebem*] Mihi non displicet hic lectio voluminis scripti *subolescentem,* ob propriam ac notam vim præpositionis *sub.* Rhenan. Voss. *suboles: cetm sua.* Gud. *subolescentem. Suam plebem.* Itaque delevimus τὸ *cæterum.* J. F. Gron. *Subolem: ceterum suam* Lov. 2. 3. 4. Hafn. et Hav. *subolens: ceterum suam* Harl. *suboles: ceterum suam* Lov. 1. et Hearnii N. *suboles: cetm suam* ejusdem L. 1. *subolescentum: suam* Flor. *subolescentem: suam* Hearnii D.

§ 14 *Jam regem Syphacem*] Emendavimus ad fidem archetypi scripti, *Jam reges, Syph. post coll. cum Sc. al., Mas. aperta def. inf. hostem: et* particula ante accusativum *Masinissam* expuncta. Similem locutionem paulo superius habuimus c. 2. § 5. 'Cornua dextrum Ilergetes, lævum ignobiles tenebant Hispani populi:' ubi quidam *cornu* scripserat, sicut hic *regem,* pro *reges.* Rhenan. Recte Rhenanus *jam reges,* dissentientibus quamvis omnibus meis, et Hearnii L. 1. ac N. Omnes tamen nostri particulam *et* ante *Masinissam* ignorant; quæ demum etiam in ed. Ascens. 1510. adparuit, cujus loco priores plerique excusi *nec Masinissam* habebant.

Nihil usquam spei, nihil auxilii esse] *Nec auxilii esse* Lov. 4. Male. Cic. ad Fam. XIII. 29. 'Nihil aspere, nihil acerbe dixit.' Vide ad II. 55. § 3.

§ 15 *Nec Magonem ex Gallia movere tumultus quidquam*] Ed. Mog. *Magonem ex Gallia movere tumul. nequicquam.* Modius. Similiter legunt etiam aliæ quædam edd. ante Aldum, qui primus reposuit, quod nunc vulgo exstat. Aldo autem consentiunt plerique codd. et edd. Rom. 1472. Parm. et Tarv. utraque. Sed *movere tumultus quisquam* legunt Voss. Lovel. 4. Harl. et Hav. Et ita dare voluisse videtur librarius Lov. 1. qui tamen *priusquam* aberrans scripsit: *movere tumultum quemquam* Lov. 2. *movere tumultus quivisse* Lov. 3.

Nec conjungere se Hannibali] Put. *nec conjungere sese Annibali.* J. F. Gron. Similiter Flor. Voss. et plerique reliqui codd. cum omnibus edd. usque ad Froben. 1535.

CAP. IV. § 2 *Delectus raptim in urbe agrisque haberi*] Observa unum hoc verbum forma passiva; reliqua, quæ subjunguntur, activa proponi. Supra III. 46. 'Placuit omnium primum, fratrem Icilii pergere ad portam, et Virginium adciri e castris.' Vide ad III. 50. § 2.

Tela, arma parare] Pal. 3. *tela, arma pararent, instruerent naves ac mitterent.* Gebh.

§ 3 *Summam belli molem adhuc in Sicilia esse*] Liber optimus omnium *summæ belli molum.* Scribe, *summæ belli molem adhuc in Sicilia esse.* J. F. Gronov. Ut, 'moles summæ belli,' ita 'discrimen summæ rerum' X. 14. et XXXIX. 1. 'cura summæ rerum' IV. 17. 'periculum summæ rerum facere' VI. 22. Omnes tamen nostri vel *summam,* vel *summa,* vel *summi.*

§ 4 *Ita respiratum, mittique ad Syphacem legationes, &c. cœptæ*] Ed. Mog. *mittique ad Syphacem legationes, &c. cœptum.* Modius. Pariter omnes ante Aldum edd. cum Rec. Lov. 3. et Ber. *Ita respirari mittique, &c. cœptum* Lov. 5. et Gaertn. *Ita respirari, mit-*

tique, &c. cœpta Voss. et Lov. 1. 2. 4. Mox *in Siciliam aut in Italiam* Flor. Lov. quinque, Ber. Gaertn. et edd. vett. usque ad Froben. 1535. addita ultimo loco præpositione: quam Livium sæpissime repetiisse, vidimus ad VI. 28. § 6. Intercepta autem erat in aliis codd. a prima litera vocis seq. Vide ad Epit. Liv. l. LXXXV. Eos male Frob. imitatus est.

§ 5 *Missi et ad suos imperatores in Italiam*] Τὸ *Missi* abest ab ed. Mog. *Modius.* *Missi* non adparet in vet. ed. Pal. 1. legit *ad duos imperatores.* Gebh. Haud dubie *ad duos*, ut quidam scripti: Annibalem nimirum et Magonem. *J. F. Gron.* *Missi* deest etiam in Ber. et edd. omnibus usque ad Aldum: *ad duos imperatores* etiam Voss. Lov. 1. Hav. Hearnii L. 1. N. et ed. Rom. princeps. Ceterum vocula *et* operarum, ut videtur, errore excidit in ed. Gronovii, quam deinde etiam Doujat. ac Cleric. fideliter omiserunt; sed recte Hearnius restituit.

§ 6 *Octingenti equites et septem elephanti*] Lege absque *et* connectente particula. Continenter sequitur 'ad hæc magna pecunia:' ubi sciendum est, quotiescumque in vulgatis edd. *ad hæc* legitur, in veteri codice esse *ad hoc*, sicut et *urbem Romanam* fere semper, ubi vulgo scriptum est *urbem Romam;* quod et hic mox sequitur. *Rhenan.* Meliores *ad hoc*, ut ex suo Rhenanus. *J. F. Gronov.* *Quingenti equites* Rec. et Harl. *et quingenti equites* Hearnii D. Hinc *et septem elephanti* Flor. Voss. Lov. 1. 3. Berol. Gaertn. et Hearnii N. Deinde *adhuc* Lov. 1. *ad hoc* Flor. Voss. Lov. 2. 4. et Harl. Vide ad XXI. 52. § 10. Tandem *urbem Romanam* omnes nostri, cum ed. Rom. 1472. et id voluit etiam ed. Parm. in qua tamen per errorem datum erat *Romana.* Vide ad Epit. Liv. l. XLIX.

§ 7 *Hæc Karthagine parabant agitabantque. Ad Lælium prædas*] Nos hic aliam induximus lectionem, præsidio freti voluminis vetusti: hanc videlicet: *Hæc Carth. par. agitabantque, quum ad Læl. prædas ing. ex agro in. ac nudo præs. agentem Masinissa f. R. c. e. c. e. p. venit.* Rhenan. Particulam *quum* adjecit Rhenanus, in Put. Reg. Men. Voss. et optimo quoque deficientem. Nec, si distinctionem mutes, ea opus est. *J. F. Gron.* *Quum* in uno inveni Harl. Reliqui mei cum Hearnii L. 1. et N. voculam illam ignorant. Ceterum *Carthagini* Harl. Vide ad lib. XXVIII. cap. 26. § 1.

§ 8 *Quod non jam exercitum*] Omnes Gall. *quod tum non jam exerc.* J. F. Gron. *Quod non jam exerc.* Flor. et Lov. 4. *quod non jam in Africam exerc.* Harl. *quod jam non exerc.* Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Hav. *quoniam non exerc.* Lov. 5.

Quem certum haberet, si spatium] Omnes et hi, et alii, *quem incertum habere.* Emenda: *Syphace imp. fin. bellis, quem inc. hærere; si sp. ad sua, ut velit, comp. detur, nihil sincera fide cum Rom. acturum.* J. F. Gron. *Quem certum haberet* servant Lov. 3. Ber. et Gaertn. *quem incertum haberet* Lov. 4. et Harl. *quem certum habere* Lov. 5. *quem incertum abere* Voss. *quem incertum habere* Flor. et Hav. Gronovii emendationem probat etiam Crevier. Solent autem 'habere' et 'hærere' in Mss. confundi. Vide ad I. 37. § 1. V. 2. § 10. XXXIV. 39. § 4. et viros doct. ad Suet. Domit. c. 10.

§ 9 *Hortaretur, ac stimularet Scipionem, ne cessaret*] Ed. Mog. *stimularet Scip. non cessare.* Modius. Vet. ed. cujus traducem Mogunt. et Modius inspexerat, *non cessare.* Pal. 3. *hortaretur, stimularet Scip., ne cessaret.* Repetit eadem ferme c. 6. 'Scipione stimulato Masinissæ adhortationibus.' *Gebh.* *Non cessare* etiam Ber. Gaertn. et edd. ante Aldum. De ea locutione vide ad XXXVII. 49. § 1. *Non cessaret* Voss. et Lov. 1. 2. Vul-

gatum servant reliqui mei, et, ut indicavit Sallierius, optimus Put.

Classem credere profectam a Karthagine] Pall. 2. et 3. *classem credere projectam Carth.* Gebh. *Profectam Carthagine* Harl. Deinde *tutum esse* edidit Jac. Gronov. adsentientibus Flor. Voss. pluribusque aliis. Antea vulgabatur *tutum esset*. Sed τὸ *esse* deest in Hav.

Cap. v. § 1 *Mandata Masinissæ Scipioni exposuit*] Pall. 1. et 2. *verba Masanissæ*. Gebh. *Masinissæ mandata* Ber. Gaertn. et edd. usque ad Froben. a. 1535. *Masinissæ verba* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hav. *verba Masinissæ* Hearnii N. Paullo ante vox *Masinissa* abest ab Hearnii L. 1.

§ 2 *Inter Albingaunos Liguresque Genuam accesserunt*] Exemplar scriptum *inter Alb. Ligures Genuamque accesserunt*. Ut intelligas, intermedio loco inter Albigaunos, qui Liguriæ populi sunt, et urbem Genuam accessisse. Et sequitur 'In iis locis.' *Rhenan*. Pall. 1. et 2. *Albinosguanos*. Gebh. Rhenano, particulam *que* trajicienti, adversantur Ber. et Gaertn. Reliqui omnes ejus mutationi favent. Et recte. Nam Albingauni ut Rhenanus docet, fuerunt Ligures. Locum autem, quo accesserunt, puto fuisse Savonem, ubi Magonem decem naves in statione reliquisse tradit Livius xxviii. 46. Ea enim inter Albingaunos Ligures et Genuam sita erat. Vide Cluver. Ital. Antiq. i. 9. 68. In scribenda autem voce *Albingaunos* codd. varie dissentiunt. Sed, quum hæc vera sit orthographia, librariorum erroribus non immorabor.

§ 4 *Missum se ad eos vindicandos*] Pal. 2. *ad omnes vindicandos*. A Pal. 3. abest *se*. Gebh. Abest etiam ab Harl. Reliqui constanter agnoscunt.

Quanto exercitu id bellum gereretur] Pall. 1. et 2. *id bellum geratur*. Pal. 3. iterum *id* exterit. *Gebh.* Omnes Gall. duo Pall. vetustæque edd. *geratur*. J. F. Gron. Non aliter etiam omnes mei, et Oxonn. Hearnii: *gereretur* primum vidi in Frob. a. 1535. Pronomen *id* deest etiam in Harl. et Rec.

§ 5 *Multa millia ipsis etiam armanda esse*] Pall. tres *multa millia armanda esse, ut duobus ducibus exercitibusque Romanis resistatur*. Gebh. Voces *ipsis etiam* desunt quoque in Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. et Hav. sola *ipsis* in Gaertn. Deinde *ut ducibus duobus ex. Rom. resistatur* Flor. *ut duobus ducibus exercitibusque Rom. resistatur* Lov. 1. 2. 5. Hav. et Hearnii N. *ut duobus ducibus, exercitibus duobus Rom. resistant* Lov. 4. Sed vide ad xxviii. 25. § 6.

§ 6 *Una castra Romana intra fines*] Vox *Romana* exsulat a Voss. Lov. 1. 2. Ber. a m. pr. Hearnii N. et edd. ante Aldum. Præterea *in fines* legunt Voss. et Lov. 1. *ut in fines* Lov. 5. Deinde *adjutum ab se esse Pœnum* Harl. *adjutum ab sese esse*, proxima voce deficiente, Gaertn. *adjutum ab sese esse Pœnum* Ber. et edd. ante Aldum.

§ 7 *Tempus modo duorum mensium petere*] *Duorum mensum* Flor. a m. pr. et ita etiam in Put. legi, monuit Gronov. ad c. 3. § 5.

§ 8 *Milites, Gallis dimissis, clam per agros eorum mercede conducere*] *Milites Gallos, dimisso concilio, clam, &c.* Hafn. et Hav. neque aliter Brancal. Latinii, nisi quod *consilio* præferat: *milites Gallos, dimisso clam* Lov. 3. *milites Gallos, dimissis clam* Lov. 1. 2. 4. Flor. et Harl. *milites Gallos, dimissis clam per agros, qui eos mercede conducerent* Lov. 5.

Occulte ad eum a Gallicis populis mittebantur] Put. Reg. Men. Voss. *Gallis*. Mallem tamen *a Galliæ populis*. J. F. Gron. *A Gallis populis* Flor. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hav. Similiter se in Pall. 1. et 2. invenisse, testatur Gebhard. ad Livii vi. 42. § 4. Gronovius conjicit *a Galliæ populis*. Ita

'proximos Hispaniæ agros' xxviii. 35. § 3. ubi Gruterus, invitis Mss. substituerat *Hispanos:* hoc lib. c. 3. 'Hispaniæ populis reddita pax:' ubi vide. Sed nec codd. lectio displicet. Supra c. 2. 'Lævum ignobiles tenebant Hispani populi.' Eam lectionem etiam præfert Crevierius.

§ 9 *Si se Mago ex Liguribus propius urbem moveat*] Vet. lib. *si Mago e. L. p. u. moveat.* Est autem genus dicendi simile ei, 'is, quam proxime potest, ad urbem ducit.' Absolute enim utrumque dicitur. *Sigon.* Pal. 3. *propius urbem admoveat.* Gebh. 'Movere' absolute sine casu usurpari, vidimus ad x. 4. § 9. Verum, meis nihil mutantibus, uni testi credere, tutum non videtur. Paullo ante *trajecit,* pro *traducit,* Harl. et Rec.

In eadem statione circa Ariminum] Mog. ed. *in eadem regione.* Modius. Omnes iidem *regione.* J. F. Gron. *Statione* primum vidi in Frob. 1535. cui concinunt Harl. et Rec. Omnes reliqui mei, omnesque Hearnii cum edd. antiquioribus *in eadem regione.*

Cap. vi. § 1 *Et militibus, prædam ex hostium terra cernentibus*] Pal. 3. *et mil. præsidium et hostium terram cernentibus.* Idem liber post, sed etiam perperam, *intervenit major cogitatio.* Gebh. *Intervenit major cogitatio* Lov. 4. *intervenit minor cogitatio* Lov. 1.

§ 2 *Spes autem adfectandæ ejus rei ex minima re adfulsit*] Pal. 3. *affectatæ ejus rei.* Gebh. Quo magis considero, eo minus placet illa *res* tam prope 'minimam rem,' et mox 'gerebantur res.' Hoc tamen prædico: servant ita omnes libri, neque adversus pertinacem contendam. Nimis tamen suspicor primum illud *rei* insiticium esse. Dixerat Livius *intervenit majori minor cogitatio, Locros urbem recipiendi.* Subjungit 'spes autem adfectandæ ejus ex minima re adfulsit,' nempe urbis. *J. F. Gron.* Gronovii conjectura placet etiam Crevierio. At Ant. Perizon. præstare existimat, ut, τῷ *re* ultimo loco omisso, legamus *spes autem adfectandæ ejus rei ex minima* (vel, una litera mutata, *ex minimo*) *adfulsit.* Durum enim ipsi videbatur, ut ad illa *adfectandæ ejus* ex Gronovii sententia intelligatur 'urbis.' Cur tamen durum videri debeat, non adsequor; non ideo certe, quia 'urbis' intelligendum, quum præcedat 'urbem.' Vide ad ii. 30. § 4. Neque tamen ipse vel Gronovii, vel Perizonii conjecturam, sed potius vulgatum probo ob codd. consensum unanimem. Non modo enim Livius quaslibet voces sæpissime repetiit; (vide ad i. 3. § 9.) verum etiam ipsam illam vocem 'res.' Vide ad ii. 18. § 2.

Quod latrociniis magis, quam justo bello, in Bruttiis gerebantur res; principio ab Numidis facto, et Bruttiis, non societate, &c.] Lectio vetus *principio Num. non soc. magis Punica.* Cæterum *principio* hic adverbialiter accipitur, nam sequitur 'postremo.' Quod non intellexit, qui *facto* participium cum præpositione *ab* infulsit, et, quia in Brutiis res latrociniis geri dicantur, præterea adjecit *et Brutiis.* De hoc multum miror, cur pro ablativo *promptis* ipse supposuerit *congruentibus.* Nos totam sententiam sic distinximus et castigavimus, pro *quod latrociniis* scribentes *quia latrociniis,* hoc modo: *quia latr. magis, quam justo bello, in Br. ger. res, principio Numidis non soc. magis Pun., quam suopte ing. promptis in eum morem, postr. Rom. quoque milites,* et quæ sequuntur. *Rhenan.* Vet. lib. *quod latrocinii magis more, quam justo bello, in Bruttiis gerebatur res.* Placet. Subdit enim 'promptis in eum morem.' Et xxxviii. 32. ait, 'Latrocinii magis, quam prœlii modo.' *Sigon.* Ed. Mog. *congruentibus in eum morem:* quod malim. *Modius.* Ut quam fœde hic locus ab Rhenano laceratus sit demonstrem, initio adnotabo scripturam Pal. 3. *principio Numidis non soc.*

magis Pun., quam suopte ing., promptis in eum morem. Similibus vestigiis illico annuens Rhenanus confidenter affirmat, τὸ *principio* hic adverbii vice fungi, dein adjectitia esse *facto ab.* Tum etiam exterminans *et Brutiis* hiulcam plane et obscuram sententiam concinnat. Ego reduxi ex Pall. 1. et 2. tam antiquissima ed. genuinam lectionem *principio a Numidis facto, et Br. non soc. magis Pun., quam suopte ing., congruentibus in eum morem.* Gebh. Hæc Rhenani et Sigonii libri vexant, atque illis hi imprudenter manum et aures præbent. Prior *quia latrociniis*, alter *quod latrocinii magis more:* quorum utrumque haud dubie a mala manu. Nostri omnes tam Gall. tam Pall. sed et Voss. et *quod, et quia* ignorant, neque injuria: sed omnes quoque *latrociniis*, ut editur. Deinde iste truncus: *principio Num., non soc. magis Pun., quam suopte ing., promptis in eum morem.* Qua labe etiam unus e Pall. fœdatus. Duo reliqui, omnes Gall. Voss. Flor. Barberinus, ut ante Rhenanum publicatum erat, *principio ab Num. facto, et Br. non soc. magis Pun., quam suopte ing., congruentibus in eum morem.* Nusquam *promptis*, nisi in uno non summi pretii: id quod tamen, ceu unicam gemmam, ex Beati mangonio, cæteris spretis, editores receperunt. Nobis potior auctoritas tot codicum, et meminimus illorum III. 24. 'Omnes eæ res in unum congruentes haud dubiam damnationem Volscii faciebant.' XXV. 32. 'Consilium advocatum, omniumque in unum congruerunt sententiæ.' XXVI. 2. 'De nulla re prius consules retulerunt, omniumque in unum sententiæ congruebant.' Quodque apud Senecam Nat. Quæst. VI. 1. 'Et propositi operis contextus exigit, et ipse in hoc tempus congruens casus.' Totum igitur locum ita scribimus: *spes autem adf. ejus ex minima re adfulsit. Latr. magis, quam justo bello, in Br. ger. res; principio ab Num. facto, et Bruttiis non soc. magis Pun., quam suopte ing., congruentibus in eum morem.* J. F. Gron. Rhenani codici per omnia concinit Harl. nisi quod *gerebatur res* legat. Sed *quod latrociniis* soli servant Ber. et Gaertn. at voculam *quod*, vel *quia*, reliqui nostri, omnesque Hearnii Oxonn. In reliqua parte horum verborum ceteri mei tuentur lectionem, quam adversus Rhenanum Gronov. vindicavit, nisi quod *promtis* legat Rec. neque suos dissentire Hearnius monuit, nisi quod similiter *promptis in eum morem* in D. superesse notarit. Dicit Livius, initium res latrocinio in Bruttiis gerendi factum esse a Numidis; eos secutos esse Bruttios, qui et ipsi suopte ingenio in hunc morem congruerunt, tandem etiam Romanos, quasi contagione tactos, idem fecisse. Bruttiorum morem eumdem notat Livius XXVIII. 12. 'Tum magnam partem juventutis abstractam a cultu agrorum bellum occupaverat, et mos vitio etiam insitus genti per latrocinia militiam exercendi.'

§ 3 *Postremo Romani quoque milites jam contagione quadam rapto gaudentes*] Pall. 1. et 2. τὸ *milites* non receperunt. Dein Pal. 2. cum vet. ed. præfert *raptu gaudentes.* Lib. XXX. c. 13. 'Ut vita ejus fama mortis et latebris, ferarum modo in silvis rapto viventis, tegeretur.' *Gebh.* Vocem *milites* Put. Reg. Men. duo Pall. Voss. jubent aboleri. Sed et quidam *excursiones in hostium facere*, sine τῷ *agros.* Forte *in hosticum.* J. F. Gron. Vocem *milites* ignorant etiam Hearnii N. L. 1. tum Flor. omnesque reliqui, præter Ber. Harl. Rec. et Gaertn. Præterea voculam *jam* expungunt Lov. 4. Harl. et Rec. Mox *raptu gaudentes* Lov. 2. Ber. et Gaertn. Male. Supra XXII. 39. 'In diem rapto vivit.' XXVIII. 24. 'In hostico laxius rapto suetis vivere artiores in pace res erant.' Mox *in hostium fa-*

cere Voss. et Lovel. 1. 'Hosticum' autem vox est Livio frequens. Exempla vide ad XXXVI. 43. § 6. Quum tamen optimi vulgatum servent, hac conjectura non utar. XXXVII. 8. 'Quum magnam prædam agi posse dixisset ex hostium agro.' c. 21. 'Depopulato circa urbem hostium agro.' XXXIX. 20. 'Ubi primum ex hostium agro evasit.' XLII. 54. 'Frumentari passim exercitum jubet in subjecto hostium agro.' Pariter 'hostium terra' XXXVII. 4.

§ 4 *Ab iis egressi quidam urbe*] Omnes Gall. cum Put. et Voss. *urbem:* ut alibi, 'excedere urbem.' Lib. XXII. c. 55. 'Custodes præterea ad portas ponant, qui prohibeant quemquam egredi urbem.' Et sic defenditur apud Tacitum Ann. II. 28. 'Dum histrio cubiculum principis exsultat.' *J. F. Gron.* Præter Ber. et Harl. qui priscæ lectioni adhærent, reliqui præferunt *urbem:* quod recte Gronov. recepit. Supra I. 29. 'Egressis urbem Albanis.' III. 57. 'Priusquam urbem egrederentur.' XXV. 8. 'Per speciem venandi urbem egressi:' ita ex pluribus codd. emendavi. Vide etiam ad III. 68. § 2. et XXVIII. 2. § 5. Locutionem inlustrarunt Gebh. ad Liv. XXIII. 16. § 10. Davis. ad Cic. Tusc. I. 7. Cort. ad Sall. Jug. c. 35. et Hist. I. p. 954. Burm. ad Phædri III. 16. 17. et ad Suet. Aug. c. 91. Pari modo 'excedere' cum casu quarto construi, dictum est ad II. 37. § 8.

Rhegyumque abstracti] *Rhegium* ex vet. lib. Et Græcis Ῥήγιον. *Sigon.* *Regium* sine adspiratione per *i* Latinum hoc nomen prolatum fuisse, quemadmodum etiam *Roma* sine adspiratione scribitur, existimat Dausq. in Orthogr. parte II. in voce 'Regium.' Cluverius etiam, Latinos in hac voce adspirationem vitasse, probare conatur ex marmore in Ital. Ant. IV. 15. 1296. Marmor illud ex diversis schedis bis edidit Gruter. p. CL. num. 6. et 7. et quidem priori loco adspiratio additur, posteriori omittitur; ut hinc nihil certi effici possit, nisi de lapidis scriptura melius constet. Alius obcurrit lapis apud eumdem Grut. CLXXIV. 7. ubi MVNICIPES. RHEGINI. IVLII. memorantur. Mox τὸ *forte* exsulat a Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hav.

§ 5 *Principibus, qui pulsi ab adversa factione, quæ Hannibali Locros tradiderat, Rhegium se contulerant*] Hic rursus alia verba quispiam inseruit, quum scripserit Livius *qui exsulabant Rhegii, pulsi ab adversa factione, quæ Annibali Locros tradiderat.* Rhenan. Put. Pet. melior, Reg. duo Flor. optimi clare, *Ii cogniti ab Locr. princ., qui pulsi ab adv. fact., quæ Annibali Locros tradiderat, Rh. se contulerant: quum cætera.* Men. Pal. optimus, Barberinus, Voss. eodem modo, nisi quod *principibus pulsis*, omisso pronomine. Pet. alter, duo Pall. duo alii Flor. et Andreæ edd. *principibus, qui exs. Rhegii, pulsi ab adv. fact., quæ An. Loc. trad. Rh. se contulerant.* Ita sine dubio invenit Rhenanus in suo codice, (nam, quomodo lectum ibi fuerit, silet) maleque judicavit, abesse debere *Rhegium se contulerant*, cum revera subjectum sit *exsulabant Rhegii.* Itaque restituimus veterem lectionem, firmissimis tibicinibus fultam. Phrasin quid opus illustrare? Tamen ne hoc ipso spernatur, quod nimis est vulgaris, est etiam Livii. Lib. VI. c. 4. 'Qui ædificandi Romæ pigritia, occupatis ibi vacuis tectis, Veios se contulerant.' XXII. 55. 'Quo se Annibal post prœlium contulerit.' XXIII. 17. 'Cum paucis Romanis Latinique nominis, quos eodem audita Cannensis clades contulerat.' *J. F. Gron.* *Principibus, qui exsulabant Rhegii, pulsi* Lov. 2. Ber. Gaertn. Harl. et Rec. quorum duo posteriores deinceps voces *Rhegium se contulerant* omittunt. Reliqui duplicem exhibent lectionem, quemadmodum etiam

faciunt omnes ante Aldum edd. *pulsis* insuper edd. Rom. 1472. ac Parm. Illam tamen scripturam, quam Gronovius probavit, altera, quæ Rhenano placuit, veriorem esse, optimorum consensus evincit: *principibus pulsis ab adversa* etiam Lov. 1. 4. 5. quorum ultimus insuper *qui Rhegium.*

§ 6 *Ut mos est iis, qui diu absunt*] Pall. tres. et vet. ed. *ut mos est, qui diu absunt.* Gebh. Omnes Gall. et Pall. ut et edd. Andreæ abolent τὸ *iis,* habentque tantum *ut mos est, qui diu absunt.* Id quod multo tenerius se mihi commendat. *J. F. Gronov.* Pronomen illud exsulare jubent etiam omnes tum mei, tum Hearnii Oxonn. Neque in ulla vidi ed. ante Ascensianam a. 1513. Ratio, cur hæc lectio Gronovio magis adrideat, quam se non satis perspicere Doujatius fatetur, partim esse videtur consensus optimarum membranarum, et vett. edd. partim mos pervulgatus scribarum, qui sæpissime pronomen illud Livio aliisque addiderunt. Vide ad XXIII. 15. § 4.

§ 7 *Qui simul desiderio patriæ agerentur*] Omnes Gall. et Ital. et Voss. *angerentur.* J. F. Gronov. Similiter cum Hearnii N. omnes mei, præter Lov. 5. et Gaertn. Passim autem hæ voces commutantur. Vide ad III. 6. § 3. V. 54. § 3. X. 14. § 9. c. 29. § 14. XXXII. 5. § 2. XXXIX. 53. § 5. et aliis locis.

§ 8 *Signaque, quæ procul edita observarent*] Prius *que* exemptum est in Pall. 1. ac 2. Pal. 3. vero exhibet *signa procul edita.* Vet. ed. *signa quoque, quæ procul edita.* Gebh. *Signa quoque, quæ procul edita* Ber. Gaertn. et edd. ante Froben. 1535. Vide ad V. 27. § 1. *Signa quoque procul edita* Lov. 4. Copula *que* excidit in Lov. 1. intercepta a sequenti pronomine *quæ.* Vide ad XLI. 2. § 11. Contra pronomen *quæ* deest in Flor. Voss. Lovel. 2. 3. et Hav. quod vicissim haustum est a præcedenti *que.* Alia exempla vide ad III. 48. § 8. VI. 20. § 8. IX. 24. § 15. c. 43. § 1. X. 34. § 12. XXVII. 5. § 1. XXXIX. 32. § 1. et Epit. Liv. l. XLIX. Paullo ante *peragendæ rei* Lov. 2. *gerendæ rei* Hav. Vide ad XXII. 28. § 1. Mox *referente sibi promissa* Harl. *referentes sibi promissa* Lov. 3. Ber. Gaertn. et edd. ante Frob. 1535. Vide ad I. 55. § 4.

§ 9 *M. Sergius et P. Matienus*] Cl. Hearne notat, Rupert. ad Sall. p. 45. legere *M'. Sergius.* Omnes tamen codd. in prænomen *M.* consentiunt, idque genti Sergiæ usitatum novimus. Deinde *et Macienus* Hearnii N. *et P. Macienus* Gaertn. *et P. Mancinus* Ber.

Q. Pleminio proprætori scriptum] Pighius in Ann. ad a. IↃXLVIII. p. 215. scribit, eum Rhegium extra ordinem cum præsidio obtinuisse. Putavit scilicet, ei, quum privatus esset, nec umquam prætor fuisset, extraordinarium imperium a populo datum, et *pro prætore* Rhegium missum fuisse, qui ibi præsidio præesset. Hoc duabus de causis probare non possum: primum, quod non habeo exempla aliorum, qui, extraordinario imperio a populo accepto, legati imperatorum fuerint: nam Pleminium 'legatum Scipionis' vocat Livius capp. 8. 9. et 16. quod autem XXXV. 8. de Ti. Sempronio legitur, neque omnino simile, neque ipsum explicatu facile est. Deinde, quod non video, quomodo Pleminius, si imperium a populo accepisset, a Scipione in catenas conjici, quod quidam c. 21. tradiderunt, potuisset. Mihi Pleminius hic ita *proprætor* dici videtur, ut C. Centenius XXII. 8. de quo ibi egi, et alii apud Gruch. c. 5. Refutat. ad Poster. Sigonii Disput. Nec est, quod quis dicat, Pleminium fasces et lictores, insignia imperii, habuisse, c. 9. Nam legati, mandante vel absente imperatore, imperium et ejus insignia habebant. Cic. ad Fam. XII. 30. et in Verr. I. 26. 28. Et cum

hac cautione accipiendum est, quod Manut. ad Cic. in Verr. I. 22. legatos imperium et lictores habuisse; et alii viri docti alibi scribunt, eos lictoribus et fascibus usos fuisse. Vide Hotomann. et Lambin. ad Cic. in Verr. I. 22. et Lipsium de Mil. Rom. II. 11. *Duk.*

§ 10 *Scalas ad dictam altitudinem arcis fabricatas*] Exemplar vetustum *ad editam altitudinem.* Rhenan. Vet. lib. *ad edictam.* Sigon. Recte hoc [*editam*] acceptum ab Rhenano: nam et sic nostri meliores. Put. *ad deditam*, litera una supervacua. Vulgo prius *ad dictam.* Sigonius e libro suo notat *ad edictam.* J. F. Gronov. *Ad dictam* Lov. 3. Ber. et Gaertn. *ad deditam* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Hav. et Hearnii N. *ad debitam* Lovel. 5. Hafn. et Hearnii L. 1. Sed recte Rhenanus et Gronov. *ad editam.* Vide ad XXI. 62. § 7.

§ 11 *Priusquam clamor oriretur*] *Oreretur* Harl. Vide ad XXIII. 16. § 7.

§ 12 *Deinde subita consternatio*] *Dein* Flor. Voss. Lov. 4. 5. Harl. et Hav. Vide ad III. 3. § 6.

§ 13 *Postremo certiores, aliis excitantibus alios, jam pro se quisque ad arma v.*] Sic castigavimus et ordinavimus: *postr. certior res, aliis exc. alios. Jamque ad arma pro se quisque vocabat.* Rhenan. Ut *certior res* legamus, sensus requirit, quamvis tamen alterum in plerisque Mss. obvium sit. Vide ad XXXIII. 45. § 1. Deinde in vocum transpositionem consentiunt Flor. et Harl.

Incertum, unde accidisset, (omnia vana augente nocturno tumultu) fecisset] Vet. lib. *incertus unde accidisset.* Sigon. Omnes Gall. Pall. Voss. *incertum.* Neque aliter priscæ edd. Illud Sigonii est: neutrum plana sententia. Potest enim τὸ *facere* conjungi vel τῷ *incertus*, vel τῷ *vana.* Si prius placet, lege *incertos.* Lib. XLI. c. 2. 'Clamor in portis audiebatur, et concursatio in obscuro incidentium aliorum in alios incertum fecerat, an hostis intra vallum esset.' Tacit. Ann. IV. 50. 'Hostisque clamore turbido, modo per vastum silentium, incertos obsessores effecerat.' Sin, *incertum unde, accidisset, et omnia vana, augente nocturno tumultu, fecisset:* vel *incertum unde accidens, omnia.* Lib. XXX. c. 18. 'Territi equi vanum equestre auxilium fecerunt.' Quamquam et possis *augens nocturnus tumultus.* Ni tumultus nocturnus, omnia vana multiplicans, fecisset incertum Pœnis, clamor ab iis, qui extra arcem erant, unde accidisset: utrum ab his ipsis, an vero tantus jam arcem occupasset numerus. *J. F. Gron.* Modo *incertum*, quod ante Sigonium constanter typis descripti præferebant, et præter codd. Gronovii servant etiam omnes mei, et Oxonn. Hearnii, restituatur, nihil mutandum esse docet locus Livii, quem Gronov. ex lib. XLI. laudavit: *fecisset incertum* nempe Pœnis.

§ 14 *Plena jam hostium arce territi*] *Jam plena hostium* Ber. Sed τὸ *plena* deest in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Hav. et Hearnii L. 1. Mox *confugerunt* Hav.

§ 16 *Et arcessentes ex propinquis*] Put. *præsidio præerat, arc. ex prop.*, deleta copulativa, quam et cæteri omnes Gall. spernunt. Scribe *Q. Pleminius Romano, Amilcar Punico præsidio præerant: arc. ex prop. locis subsidia copias augebant.* J. F. Gronov. Copulam delent insuper Flor. Voss. Lovel. quinque, Gaertn. et Haverk. Mox. § seq. *ni Locrensium multitudo, &c. inclinasset* Lov. 2. et Ber. *nisi Locrensium multitudo, &c. inclinassent* Harl. Vide ad VI. 19. § 7. Optimi tamen aliique vulgatum servant.

CAP. VII. § 1 *Scipioni ut nunciatum est, &c. et ipse a Messana*] Vet. lib. *Scipio ut nunciatum est.* Placet autem magis, si a recto incipiat periodus, quam si ab obliquo casu. *Sigon.* Adstipulantur priscæ lectioni Pall.

1. 2. et vet. ed. At Pal. 3. *Scipio ut nunciatum est*, quod probat Sigonius. *Gebhard*. Lectionem Sigonii servat Harl. dissentientibus ceteris meis omnibus.

§ 2 *Ne præsidium etiam periclitaretur*] Pall. 1. et 3. *ne præsidio etiam periclitaretur*. Pal. 2. *ne præsidium ibi periclitaretur*. Gebh. *Præsidio* etiam Voss. Lov. 1. 4. Harl. et Gaertn. Elegans autem est locutio 'periclitari præsidio,' pro subire periculum amittendi præsidii. Ea inlustratur ad XXXVIII. 25. § 7. Quominus tamen illam hic recipiamus, obstant quædam. Nam optimi codd. vulgatum tuentur. Deinde illi librarii, qui *præsidio* dederunt, in errorem inducti videntur, quod ea vox mox sequatur hoc casu: idque tanto verisimilius est, quod propter hanc vocis *præsidium*, *præsidio* repetitionem omnia hæc verba *præsidium etiam*, &c. *fratre in* omittantur in Lov. 5.

L. Scipione fratre] Prænomen omittunt Voss. Lov. 1. 2. 3. et Hearnii L. 1. *Lælius Scipione fratre* legit Harl. sollemni scribarum errore. Exempla vide ad v. 32. § 1. vi. 35. § 4. vii. 3. § 4. xxxiv. 44. § 1. et apud Statium ad Suet. Inlustr. Gramm. c. 10. et alibi. Contrario errore *L. Fulviusque*, pro *Lælius Fulviusque*, in Mss. obcurrit xxx. 25. § 9.

Naves mari secundo misit] Vide ut illud *misit* posuerit. Nam ipse quoque una vectus est. Nisi classi præmiserit aliquot naves, quippe qui non longe post dicturus est 'Classis Romana a Messana Locros multa die superante accessit.' *Glar*. Merito nos de hoc dicendi genere Glareanus admonet, ut novo: nam depravate legitur *misit*, pro *transmisit*, aut *commisit*. Utraque enim lectio in veteribus libris reperitur. *Sigon*. Videtur aliquid latere: nam Put. *nalles mari secundo misit*. Et posterius hoc *misit*, non *transmisit*, habent omnes Gall. Palatinique, et Voss. et edd. ante Sigonium. *J. F. Gron*. *Commisit* Hav. Alii mei cum omnibus Oxonn. *misit* vindicant. Τὸ *mari secundo* inlustrant, quæ notavit J. F. Gronov. ad Tacit. de Morib. Germ. c. 2.

§ 3 *Et Hannibal a Butroto amni*] Put. *Et Hannibal abuloto*. Scribe *Et Hannibal ab Alece amni*. Hoc enim ei nomen est. Strabo vi. 260. Τοῦ δὲ Ἄληκος ποταμοῦ τοῦ διορίζοντος τὴν Ῥηγίνην ἀπὸ τῆς Λοκρίδος. Et facile inter se commutari has literas quid attinet addere? *J. F. Gron*. Vocula *Et* omittitur in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hav. Deinde *Pluto amni* Hearnii D. *Brutoto amni* Lov. 4. *a Butrato amni* Gaertn. *adulto amni* Lov. 1. 2. et Hearnii L. 1. *ab Vulturo amne* Hav. *abuluto amni* Voss. et Hearnii N. *abulato amni* Lov. 5. *abuloto amni* Flor. Doujatius ex Barrio docet, Butrotum esse exiguum fluvium, qui in sinum Locrensem defluit, et hodie in Calabria ulteriori *Novito* vocatur. Verum apud alios nulla ejus mentio obcurrit. *Alecem*, vel *Halecem* præter Strabon. memorari etiam apud Thucyd. iii. 99. viri docti testantur. Mox *haud procul ab urbe Locris abest*, omisso pronomine, Harl. Id autem vel addi, vel omitti posse, videbimus ad xl. 57. § 3. Quum itaque reliqui vel id servent, vel ejus loco *his*, edd. principes *iis*, legant, unius fide ejicere ausus non sum.

Ut sui luce prima summa vi prœlium, &c. consererent] Continentur in Pal. 2. *ut sub lucem primam*: in Pal. 3. *ut sub luce prima*. Sic paullo post idem iterum Pal. 2. *sub lucem cœptam*: Pal. 3. *ubi luce captam invenit pugnam*. Gebh. *Sub luce prima* Lov. 3, et Hav. Mox autem § seq. *ubi luce prima cœptam invenit pugnam* Lov. 2. 3. 4. Deinde *adversis omnibus* Voss. et Lov. quinque. Male. Vide ad vi. 23. § 8. Sæpe voces 'aversus' et 'adversus' commutari, dictum est ad ii. 31. § 6.

§ 4 *Neque scalas, quibus scanderent*

muros, adtulerant] Ed. Mog. *neque scalas, quibus scanderet muros, attulerat:* ut præcessit 'voluit,' sequitur 'ostendisset.' *Modius.* Libri omnes *scanderet muros, attulerat.* Gebhard. *Scanderet muros, attulerat* plerique codd. Flor. Lov. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. aliique, cum priscis edd. pro quo Froben. 1535. *scanderent muros, attulerant* subposuit, consentientibus Harl. et Hearnii D. Postea J. F. Gron. an. 1665. edidit *scanderent muros, attulerat;* quod servasse videntur Voss. Lov. 2. et Hearnii Oxonn. reliqui, ex quibus nulla locutionum varietas adfertur. Eamdem scripturam recentiores retinuerunt: pro qua priscam reduxi, *scande'at,* sive *scanderat muros, attulerat* Lov. 1.

§ 5 *Circumequitabat urbem*] *Circumequitat* Flor. Voss. Lov. 2. 3. et Hav. et id voluerunt librarii Lov. 1. et 5. qui tamen per errorem *circumquietat,* literis transpositis, dederunt. Mox *ad oppugnandum alia opus erant* Hav. *alia ad oppugnandum opus essent* Ber. cum multis edd. antiqq. *alia ad expugnandum opus erant* Harl. Vide ad XL. 33. § 9.

§ 6 *Progressus ad murum, scorpione ictus*] Progressus dicitur Annibal, *ictus* qui prope illum stabat: quomodo igitur cohæret oratio, ni scribas cum Put. omnibusque Gall. *progressus ad murum, scorpione icto, qui proximus eum forte steterat, territus.* Annibal nempe, quum alter scorpione ictus esset. Fortassis etiam olim fuit *steterat, absterritus inde tam periculoso casu.* Certe vocula *inde* id requirere videtur. *J. F. Gron.* *Ictus* omnes nostri præter Flor. et forte Harl. qui recte habent *icto.* Librariis errori caussa fuisse videtur omissum pronomen *eo;* quam ellipsin sæpe alibi turbas dedisse, dictum est ad XXIII. 15. § 4. Mox *qui proximus eo loco forte steterat* Hearnii L. 1. Verum et hic error inde natus est, quod librarius vocem *proximus* cum quarto casu construi non recordabatur; quod tamen Livio frequens esse, vidimus ad VIII. 32. § 12. Si deinde *absterritus* cum Gron. malis, vide ad V. 41. § 6. Ceterum *communivit,* pro *communiit,* Lov. 5. *communit* Lov. 1. et Hav. Vide ad II. 51. § 7. et XXIV. 7. § 9. Similiter variant in 'permunit,' et 'permuniit.' Vide ad XXX. 16. § 1. Plura alia vide ad XXXVI. 20. § 3.

§ 7 *Locros, multa die superante, accessit*] Sic quidem vet. ed. et Pal. 3. At Pal. 1. *Locros, aliquot horis diei superante accessit.* Pal. 2. *Locros, aliquot horis die superante.* Gebh. Cur mutarunt, quod est in Put. Pet. Men. optimo Pal. *a Messana Locros, aliquot horis die superante, accessit?* Sane Put. et Voss. *diei:* quod posset explicari 'superante horis,' ut erat apud antiquos 'absente nobis:' sed ego Livii caussa illud malo. Sallust. Jug. c. 97. 'Marium jam in hiberna proficiscentem vix decima parte die reliqua invadunt.' Hæc scriptura in summæ fidei et reverendæ vetustatis libro inventa Gellio, ut notat IX. 14. probatur omnino a nobis: sed quod ille τὸ *die* patrio casu accipiendum putat, et plerisque viris doctis persuasit, id nihil verius judico, quam quod apud Virgilium vult Æn. I. 636. 'Munere lætitiamque dii.' Nam Sallustium ita explico, 'die vix quod ad decimam partem reliqua:' ut Livius, 'die, quod ad aliquot horas, superante.' *J. F. Gron.* *Locros aliquot horis diei superante* Flor. et Lov. 1. ac 5. *aliquot horis die insuperante* Lov. 3. *aliquot horis die superante* Lov. 3. Ber. Hav. et quidam alii. Alteri lectioni pauci tantum et minoris auctoritatis codices adhærent.

Expositi omnes navibus] Pall. duo *e navibus.* Gebh. Scripti *exp. omnes e navibus.* J. F. Gron. Ita omnes non tantum scripti præter unum Harl. sed etiam edd. usque ad Froben. qui a. 1535. præpositionem primus omisit, recentioribus eam scripturam ser-

vantibus, donec ultima Gruteri daret *expositis omnes navibus:* quod, quamvis forte ex errore operarum ortum, Heinsii tamen Elzeviriana retinuit, et demum a Gronovio emendatum est.

§ 8 *Aliisque omnibus ad obpugnationem paratis*] *Ad oppugnationibus emparatis* optimus Put. ut Gronov. testatur ad XXVIII. 46. § 14. cujus librarius duplicem lectionem, *omnibus oppugnationibus*, et *omnibus ad oppugnationem paratis*, hac ratione jungere voluit. *Omnibus ad oppugnationibus imparatis* Lov. 1. *omnibus ab oppugnationibus imparatis* Voss. *omnibus ad oppugnationem imperatis* Lov. 2. 5. et Gaertn. *omnibus ad oppugnationem jam paratis* Hav. *omnibus ad oppugnandum paratis* Lov. 4. Nihil muto, licet supra hoc cap. dixerit, 'Dum scalæ, quæque alia ad oppugnandum opus erant, parantur.' Mox *eruperunt*, pro *erumpunt*, Rec.

§ 9 *Ceteros Hannibal, ut consulem adesse sensit, in castra recipit*] *Cunctos Hann., ubi consulem esse sensit, in castra se recepit* Lov. 4. *consulem esse* etiam Harl. *recepit* autem insuper Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hearnii Oxonn. et edd. ante Froben. 1535.

Ut sibimet ipsis consulerent] Conjeceram *sibimet ipsi.* Id jam sic scriptum invenio in membranis Gudianis. *J. F. Gron.* *Sibimet ipsi* ex Put. et Reg. adsentientibus et aliis codd. recte Crevierius in contextum recepit. Concinunt Lov. 4. 5. Hav. et Hearnii L. 1. ac D. Vide ad II. 19. § 5.

§ 10 *Ut is tumultus hostem moraretur*] Pal. 3. *ut isti tumultus hostem morarentur.* Mox Pal. 2. *agmen suorum fugæ simili juvante nocte adsecuti sunt.* Gebhard. *Ut iste tum.* Harl. Deinde *agmen suorum fugæ simili juvante nocte adsecuti sunt* Voss. *agmen suorum fuga simili juvante nocte adsecuti sunt* Hav. *agmen suorum fugam simili juvante nocte adsecuti sunt*, reliquis omissis, Lov. 5.

CAP. VIII. § 2 *Ob egregiam fidem adversus Romanos*] *Erga Romanos* Harl. et Rec. quorum librarii existimasse videntur, hoc magis convenire, quod τὸ *adversus* potius nocendi vim haberet. Id tamen interdum alio sensu, et quidem bona cum voluntate poni, docet Manut. ad Cic. ad Fam. IX. 22. Ita III. 33. 'Summa adversus alios æquitas erat.' V. 35. 'Adversus Romanos nullum eis jus societatis amicitiæve erat:' ubi alia vide.

§ 3 *Quam senatus æquum censuisset, eam fortunam habituros*] Ab ed. Mogunt. abest illud *æquum.* Et potest etiam citra sententiæ detrimentum abesse. *Modius.* Τὸ *æquum* abest a vet. ed. quod citra sententiæ detrimentum abesse posse, existimat Modius. *Gebh.* Eadem vox abest a Ber. et omnibus ante Aldum edd. Reliqui codd. constanter tuentur. Alio ordine *quam æquum senatus censuisset* præfert Gaertn. qui paullo ante non agnoscit τὸ *dixit.* Hav. etiam *Romam ut mitterent* legit.

§ 5 *Ipse, Q. Pleminio legato præsidioque, quod arcem ceperat*] Pleminii prænomen exsulat a Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Hav. et Hearnii N. Deinde *quo arcem* Lov. 2. Paullo ante § præc. *male demeriti essent* Flor. *male de rep. meriti essent* Lov. 2. Solent literæ *P. R.* et *R. P.* sive *populus Romanus* et *res publica*, in Mss. commutari. Vide ad XXXVIII. 58. § 6.

§ 6 *Ita superbe crudeliterque habiti*] Pal. 2. *Ita sup. et crudeliter habiti Locrenses primo a Carthag. et post def. a Rom. fuerant.* Gebh. Scripti *Ita superbe et crudeliter.* J. F. Gron. Lectio hæc primum adparuit in ed. Frob. 1535. eamque firmat unus Harl. Reliqui codd. mei, et omnes Hearnii cum edd. prioribus constanter *et crudeliter* legunt.

Sed prope libenti videri possent] Ver-

bum *videri* additum est præter auctoritatem archetypi scripti. *Rhenanus.* Pall. 1. et 2. *non æquo modo animo pati, sed prope lubenti* (Pal. 2. *jubenti*. adludens ad primi scripturam) *possent.* Tertio quoque decussum est verbum *videri:* quod, quia retentum in principe edit. expungere nolui. *Gebh.* Rhenani liber, Put. omnesque Gall. et Pall. inducunt τὸ *videri*: itaque relegavimus. *J. F. Gron.* *Videri* in solis apud me Ber. et Gaertn. superest: reliqui cum Hearnii L. 1. et D. vocem illam expellunt: at insuper *sed prope lubenti* ignorat Lovel. 1. Deinde *libenti* habent Lov. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et pleræque edd. antiqq. Vide ad cap. seq. § 12. Mox § seq. *Hamilcarem præfectum,* omissa media voce, Lov. 4. Deinde *divitiis videretur certari* Harl. *vitiis viderentur certare* Lov. 2.

§ 8 *Invisas opes potentioris faciunt*] *Opes potentiores* Flor. Lov. 1. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Neque aliter Voss. inter lineas tamen adscripta alia lectione *opes potentiorum.*

§ 9 *Nam avaritia ne sacrorum quidem spoliatione abstinuit*] Scripsimus *Jam avaritia ne sacr. q.* ut sit initium novæ sententiæ. *Rhenan.* Put. Reg. Men. Voss. Pal. *Nam avaritia.* Quod injuria mutavit Rhenanus. Est enim, quale Ovidii Met. VI. 273. 'Nam pater Amphion:' et VIII. 530. 'Nam de matre manus.' *J. F. Gron.* Rhenano unus adsentitur Harl. Reliqui cum Hearnii L. 1. et N. *Nam avaritia.* Et sane sæpe *Nam* et *Jam* ejusdem potestatis esse, atque eleganter transitioni, vel connectendæ orationi inservire, docuerunt Periz. ad Val. Max. I. 6. 10. et Duker. ad Flori Præf. § 2. Ita XXXIX. 26. quum Philippus rex Macedoniæ proposuisset, quæ de Thessalis querenda haberet, transiturus ad refellenda, quæ sibi ab eorum legatis objecta erant, ita incipit: 'Nam quæ sibi crimini objiciantur.' Sæpissime autem ambæ voces in Mss. confunduntur a librariis. Vide ad Livii IX. 17. § 5. Mox *intacti omni ævo*, pro *omni ætate,* Lov. 4. et Harl.

§ 10 *Quam asportabant, extulerant*] Scripsimus *quam asportaverant, extulerunt.* Rhenan. Vet. lib. *asportabant.* Sigon. Pal. 1. *asportabat, extulerat.* Pal. 2. *asportabant, extulerant:* antiq. ed. *exportabant, extulerant.* At Pal. 3. *præter sacram pecuniam de ea, quam absportaverant, abstulerant.* Gebhard. Scripti nostri *quam asportabat, extulerat.* Scribe *quam asportabant, extulerant,* ut fere Sigonius. *J. F. Gronov.* *Asportabat, extulerat* Flor. Voss. Lov. 4. et Hearnii L. 1. *asportaverant, extulerant* Harl. *exportabant, extulerant* edd. vett. usque ad Aldum, qui dedit *asportabant, extulerant.* Et ita, consentientibus reliquis meis, Gronovius.

§ 11 *Contactis ea violatione templi furorem injecit*] Reposuimus *furorem objecit,* juxta veterem scripturam. *Rhenan.* Pal. 1. *ea adulatione templi.* Amplius Pal. 2. *ita tamen quoque alio genere, &c. furorem adjecit.* Vet. ed. *injecit.* Gebh. *Contacti se adulatione* Flor. *contactis adulatione* Lov. 1. *contactis adulationem* Voss. Lovel. 4. et Hav. *contactis ad ultionem* Lov. 2. et Rec. Modo habuimus, 'Nec alia modo templa violata.' Infra c. 18. 'Suumque templum aut tutata est, aut a violatoribus gravia piacula exegit.' c. 20. 'Quæ Locris in templo Proserpinæ tacta, violata, elataque inde essent.' Præterea *furorem adjecit* Lov. 3. *furorem injecit* Lov. 5. Ber. et Gaertn. Reliqui recte *furorem objecit.* Vide Munker. ad Hygini fab. II. Mox *rabie hoste vertit,* pro *hostili,* Flor. Voss. et Lov. 1.

CAP. IX. § 1 *Quam ipse ab Rhegio adduxerat*] Legi potest *quam ipse ab Rhegio abduxerat.* Sic enim est in codice scripto. *Rhenan.* Pal. 3. *abduxerat.* Gebh. Ut Rhenanus, Put. Men. optimus Pal. Voss. *abduxerat.*

J. F. Gron. *Adduxerat* Lovel. 3. 5. Ber. Hav. et edd. Rom. an. 1472. ac Parm. idque videri posset eleganter dictum esse ad exemplum illorum, de quibus ago ad XXXVI. 40. § 3. et probat etiam Crevier. ex Thuanæo. At reliqui mei cum Hearnii Oxonn. *abduxerat,* nisi quod in ejus D. omnia hæc verba cum tribus præcedentibus *pars sub eo* perperam omittantur ob vocis *pars* repetitionem. Vide ad IX. 11. § 11.

§ 3 *Cui quum jussu tribunorum ademtum poculum esset*] Caussam irarum inter Pleminium et tribunos, a Diod. Sic. in Excerpt. Peiresc. p. 285. memoratam, præterit Livius. *Duk.*

Primo jurgium, deinde clamor quoque] Hic aliquis se exercuit præter caussam, quum Livius indubie scripserit, quemadmodum est in codice vetere, et nos in contextu restituimus, *jurgium inde et clamor, pugna postremo orta.* Rhenan. Unus Ber. retinet priorum edd. scripturam. Reliqui adsentiuntur codici Rhenani, nisi quod *jurgium inde clamorque* sit in Voss. Lovel. 1. 2. 3. 4. Gaertn. et Hav.

§ 4 *Cruorem et vulnera ostentantes*] Gall. *cruorem ac vulnera.* J. F. Gron. Ita et Flor. pluresque alii meorum, cum Hearnii Oxonn. Mox *in eum jactata in jurgiis* Lov. 2. 3. et Voss. *in eum ipsum jactata jurgiis* Hav.

Domo se proripuit] Omnes *sese.* J. F. Gron. Ita non tantum etiam mei, uno dissentiente Lov. 4. verum etiam omnes edd. usque ad Gruteri ultimam, quæ *se proripuit* dedit.

§ 5 *Militumque inplorabant auxilium*] Emendavimus *militumque fidem implorabant.* Rhenan. Ed. Mog. *militumque auxilium implorabant.* Modius. Ut Rhenanus emendavit, ita solus exhibet Pal. 3. Reliqui omnes *militumque implorabant auxilium.* Gebh. *Militumque fidem implorabant* ab Rhenano est, eique consentit Pal. unus. Turba codicum, ut ante vulgati, *militumque implorabat auxilium.* At præstantissimus Put. utramvis vocem pro spuria habet, tantumque exhibet, *militumque implorabant, tempus.* Scribe, *Dum spoliandis iis (repugnabant enim militemque implorabant) tempus teritur, repente milites feroces:* nam et τὸ *frequentes,* vulgo hic interpositum, scripti ignorant. Cicero in Verrem, lib. v. 'Qui eum non solum cognoscerent, sed etiam lacrimantes ac te implorantes defenderent.' Propertius II. 21. 22. 'Hanc miser implorat navita Leucothoën.' *J. F. Gron. Militumque fidem implorabant* Lovel. 3. Harl. Rec. Hearnii D. et Reg. apud Crevier. *militumque implorabant auxilium* Lov. 1. 2. 3. 5. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. *militumque implorabant auxilia* Ber. Gronovium, ex vestigiis Put. *militemque implorabant* conjicientem, hic fortasse nimium fidenter versatum esse, existimat Crevierius, siquidem Put. duobus his libris XXIX. et XXX. frequentissimis defectibus hiet. Verum Puteaneo consentit et Flor. in quo tamen *auxilium* ad marginem adscriptum visitur. Quin et, si excerptis Voss. fidem habere audeam, is totidem verbis *militemque implorabant* exhibuit; ex cujus interpretatione reliquæ lectiones natæ sunt. 'Implorare' enim 'est auxilium cum miseratione deposcere,' teste Servio ad Virg. Æn. X. 19. Ita loquitur Ovid. Her. XII. 195. 'Non ego te inploro contra taurosque virosque.' Metam. XIII. 65. 'Quum inploraret Ulyxen.' Justin. IV. 3. 'Pulsis civitate, contra quos inplorati erant:' 'ad auxilium inplorare aliquem' dixit idem Justin. XXII. 2.

Repente frequentes milites feroces] Vocabulum *frequentes* non est in archetypo Spirensi. Nec solet ita duo adjectiva cum uno substantivo connectere Livius. *Rhenan.* Gessi morem Pall. trium consensui, τὸ *frequentes* exturbantium, quod et Rhenanus

e Spirensi monere occupavit. *Gebh.* *Frequenter milites feroces* Gaertn. priori voce omissa: *repente milites frequentes feroces* Ber. Reliqui mei cum Hearnii Mss. τὸ *frequentes* non agnoscunt.

Quum ad arma conclamatum esset] Sustulimus adverbium *quum*. Legendum enim est, suffragante exemplari scripto, *velut adv. hostes ad arma conclamatum esset, concurrerunt.* Rhenan. Solo Ber. excepto, omnes etiam mei τὸ *quum* ejiciunt: *concurrunt* legunt Lov. 2. 4. et Hav.

§ 6 *In multo inpotentiorem subito rabiem accensi*] Exhibet Pal. 3. *tum vero in multo potentiorem solito rabiem accensi.* Gebh. *Multo inpotentiorem subito rabiem accensi* Lov. 2. 3. 4. 5. *multo inpotentiore rabie accensi* Hearnii L. 1. Ita xxv. 37. 'Velut accensi rabie discurrunt ad portas:' 'accensus ira' similiter dixit hoc cap. et sæpe alibi. Servo tamen vulgatum, quod in reliquis superest. Infra xliv. 36. 'Animos militum hortando in pugnam accendebat.' Silius, perpetuus Livii imitator, iv. 169. 'in prœlia mentes Accendis:' et v. 258. 'accensis in mutua funera dextris.'

Lictoribus prius indignum in modum mulcatis] Olim *multatis*, vel *mulctatis*, hic edebatur; quæ etiam lectiones in plerisque Mss. supersunt. Sed recte *mulcatis* reposuerunt Lipsius ad Taciti Ann. i. 32. et Gebhard. ad Livii viii. 24. § 15. ubi vide. Id etiam in optimo cod. Put. superesse, Gronov. monuit ad xxviii. 30. § 12. ubi etiam quædam dixi. Proxime accedunt Flor. Voss. et Lov. 1. *mulgatis* præferentes; in quorum etiam primo *mulcatis* emendatur. Pessime *vulneratis* ejus loco exhibet Hafn. quod ex interpretis glossa natum puto: *primum*, pro *prius*, est in Ber. et edd. antiqq. *primum et prius* in Gaertn. vox *prius* deest in Hav. Mox § seq. *tunc ipsum* Flor. Lov. 3. 4. Harl. et Hav.

§ 8 *Scipio, post paucos dies Locros advectus*] Vetus lectio *Scipio, post paucos dies Locros hexeri adv.* Rhenan. Hexeri Syracusana fortassis: nam hoc genus navium magis in usu erat Græcis, quam Romanis. Vide Scheffer. de Milit. Nav. ii. 2. et Perizon. ad Æl. Var. Hist. vi. 12. *Duk.* Vox *hexeri* deest etiam in Lov. 5. Gaertn. Harl. Ber. et Hearnii L. 1. ac N. Ejus loco *cum exercitu* est in Hav. *exorte* in Lov. 3. *exerce* in Lov. 1. Voss. et Flor. *hexerce* in Lov. 2. *exere* in Lov. 4. *exeri* in Hearnii D. Eadem voce utitur Livius xxxvii. 23. 'Tres hepteres et quatuor hexeres habebat:' et Val. Max. i. 8. ext. 11. 'In hexere Tyriorum sentinam haurientem.'

Ut Romam ad senatum mitterentur] Atqui ipse pro imperio in sontes animadvertere poterat. Credo, ei non tam militare delictum, quam crimen adversus rempublicam ab iis admissum visum fuisse. *Duk.*

Atque inde Syracusas redit] Ita primus edidit Froben. 1535. Priores *rediit*, quod vindicant Flor. Voss. Lov. 1. 3. 5. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Vide ad xxxvi. 35. § 2.

§ 9 *Nimis leviter latam suam injuriam*] *Nimis leviter punitam* Brancal. Latinii, quod ex alterius expositione natum videtur: *nimis leniter latam* Lov. 4. et Harl. Solent hæ voces in Mss. commutari. Vide ad xxxvi. 31. § 8. Utrumque autem, 'leviter' et 'leniter ferre,' optime dici, docuit Burm. ad Suet. Vesp. c. 13. Mox *compatiendo* Hav. Deinde § seq. vox *suppliciis* deest in Flor. Lov. 1. 2. 5. et Hav.

§ 11 *Ad Scipionem profectos audivit*] Omnes Gall. et Voss. *ad P. Scip.* J. F. Gron. Prænomen Scipioni addunt non tantum multi meorum, et Hearnii L. 1. ac N. sed etiam priscæ edd. Primus id omisit Froben. 1535.

§ 12 *Et qui antea per libidinem atque avaritiam*] Scripsimus, *et quæ antea per lib. atque av.* Rhenan. Mog. ed. *et*

qui antea per lib. Modius. Continet Pal. 2. *et qui antea per lib. atque av. fœda exempla in socios edid., tunc ab illa mult. cæde infamiæ, &c.* oppido depravate. *Gebh.* *Et qui antea* Voss. Lov. 1. 2. 5. Ber. Gaertn. et Brancal. Latinii. Sed reliqui faciunt cum Rhenano. Tum *per lub. atque av.* Flor. Vide ad cap. præc. § 6. *Per lib. atque per av.* Harl. De hac præpositionum repetitione dictum ad VI. 28. § 6. Alii tamen omnes præpositionem posteriori loco omittunt.

Tunc ab ira multiplicia edere: infamiæ, &c. esse] *Tunc ab ira multiplici edere* Flor. et Lov. 3. ac 4. *tunc ab illa multiplici edere* Voss. et Lov. 1. *tunc ab illa multiplicia edere* Lov. 5. *tum ab illa multiplicia addidere* Brancal. Latinii: *nunc illa multipliciter addidere* Hav. *alia majora et fœdiora edidit* Lov. 2. Sed, vulgatum genuinum esse, quisque sponte videt. Deinde *quæ infamiæ invidiæque, &c. essent* idem Lov. 2. *quæ infamiæ atque invidiæ, &c. essent* Ber. a m. sec. Hav. et Brancal. Latinii.

CAP. X. § 1 *Quum a P. Licinio literæ Romam adlatæ sunt*] Lege *a P. Licinio consule* ex vet. lib. *Sigon.* Pal. 1. *cum P. Licinio cos. lit. Romam ablatæ sunt.* Pal. 2. vero *cum P. Licinii consulis lit. Romam allatæ sunt.* Gebh. Præpositio *a* una cum verbo substantivo nunquam fuerant in Put. Men. Particulam quoque duo Pall. nesciunt, ex quibus alter *Licinii consulis.* Scribe, *quum P. Licinii consulis lit. Romam allatæ: se exercitumque suum.* J. F. Gron. Eadem præpositio cum verbo *sunt* non adparent etiam in Voss. nisi quod inter versus verbum adscribatur. Præpositio etiam deest in nonnullis codd. verbum *sunt* in Flor. et Harl. *quum P. Licinii consulis lit. Romam allatæ sunt, se exercitumque* legit Hav. *quum P. Licinii consulis literæ Romam allatæ, se exercitumque,* ut Gronov. emendavit, Hearnii L. 1. et N.

Gravi morbo adflictari: nec sisti potuisse, nisi eadem vis mali] Legendum est *nec subsisti potuisse.* Rhenan. Mog. ed. *nec sisti potuisse.* Modius. Pal. 1. *gravi morbo affectari.* Amplius idem cod. cum Pal. 2. *nec sisti potuisse;* ut et oggerit vet. ed. *Gebh.* Put. Reg. Men. optimus Pal. tres Flor. *gravi morbo adfectari, nec sisti potuisse, ni eadem vis.* Posteriorem mutationem servant omnes alii codd. tantum non pessimi: jamque confirmavimus contra Rhenanum. At si displicet *adfectari,* possis subjicere *adtentari.* Apuleius in disertissima Apologia p. 312. ed. Elm. 'An, quod verius est, ex crapula helluo attentatur?' Cic. ad Att. X. 17. 'Valetudinem tuam jam confirmatam esse, et a vetere morbo, et a novis tentationibus, gaudeo.' XVI. 7. 'Piliam πειράζεσθαι παραλόγα te scripsisse aiebat.' *J. F. Gron.* *Adfectari morbo* rarum esse, ex eo intelligi potest, quod ὁ πάνυ auctoritatem illius non habuit. Si a Mss. discedendum est, propius ab eorum scriptura abest *adflictari,* quam *adtentari.* Cic. Catil. I. 13. 'Deinde multo gravius vehementiusque adflictantur' febri. *Duk.* *Adflictari* servant Lov. 3. 4. 5. Harl. Ber. et Gaertn. reliqui *adfectari:* quod inlustrare conatur Crevier. loco Plauti in Bacch. III. 1. 10. ubi se invenisse existimavit 'damnis patrem adfectare.' Sed locus integer talis est: 'ut eelem patrem, Pistoclere, tua flagitia, aut damna, aut despoliabula, Quibus patrem, et me teque amicosque omnes affectas tuos Ad probrum, damnum, flagitium appellere una et perdere?' Adparet inde, cohærere 'adfectas adpellere et perdere,' et locum nihil huc facere. An igitur lectio inde inlustrari commodius poterit, quod 'adfici morbo' in usu fuerit? ut apud Lucret. I. 133. 'Et quæ res nobis vigilantibus obvia mentes Terrificet morbo adfectis somnoque sepultis.' Donjatius etiam *morbo adfectum* hic

ex uno cod. probat. Si neque hoc sufficiat, cum Dukero *morbo adflictari* malo. Ita enim Suet. Tito c. 2. 'Gravique morbo adflictatus diu.' Potuerunt autem 'adflictari' et 'adfectari' eodem modo commutari, quo 'adflictus' et 'adfectus.' De eo vide Burm. ad Suet. Ner. c. 16. Deinde *subsisti* tantum Rec. et Harl. *resisti* Lov. 2. *sisti* reliqui omnes: quod recte Gronov. adversus Rhenan. vindicavit et hic, et IV. 12. § 7. ubi plura vide. Præterea *ni*, pro *nisi*, Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. aliique. Vide ad XXIII. 1. § 8.

§ 2 *Exercitumque Q. Cæcilii dimitti*] Legendum est *exercitum Q. Cæcilii*, *que* particula dispuncta. *Rhen.* Voss. *exercitum Sicilia ñ.* Videtur *exercitum Cæcilianum*. J. F. Gronov. Lectio a Rhenano damnata superest in Ber. et Gaertn. *exercitum Cæcilii dimitti* in Harl. *exercitumque Sicilia non dimitti* Voss. et Hearnii N. *exercitumque non Sicilia dimitti* Lov. 4. *exercitumque in Siciliam non dimitti* Lov. 5. *exercitumque Cæcilianum dimitti*, ut Gronov. conjecit, Hav. Paullo ante *quantum ipse venire*, pro *quoniam*, Hearnii N. Deinde *non potuisset* Voss. Lov. 1. 2. 5. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. ante Aldum.

§ 3 *In hiberna suos receperit; et tantam incessisse in ea castra vim morbi, ut, nisi mature dimittantur*] Ed. Mog. *cum Annibal in hyberna se suosque rec., et tanta incesserit vis morbi in ea castra, ut, nisi mat. dim., nemo, &c.* Modius. Omnes Gall. Pall. Voss. *et tanta incesserit in ea castra vis morbi, ut, nisi.* Neque secus Andreæ atque Aldina edd. Vulgatum *tantam incessisse vim*, ab illis ortum, qui putabant, altero membro periodum carere, in quo certe sunt falsi. *J. F. Gron.* *In hiberna se suosque* omnes ante Aldum edd. consentiente uno tantum meorum Ber. quare alterum malo. Deinde *et tanta incesserit in ea castra vis morbi* omnes mei, et Oxonn. Hearnii cum edd. ante Froben. qui primus alteram lectionem an. 1535. admisit. Præterea *dimittatur* quædam ex vett. edd. quod ortum ab illis qui 'castra dimittere' non recte dici, et 'dimittantur' cum singulari 'exercitum' jungi non posse existimarunt. Sed male. Nam 'dimittere castra,' ut 'dimittere prætorium.' Vide ad XXI. 54. § 2. Tum 'exercitus' conlective cum verbo plurali construi, vidimus ad III. 28. § 2. Et ita VII. 19. 'Exercitum suis finibus imminere, inde populabundos in agrum Romanum venturos esse:' ubi et alii ita errarunt. Vide ad XXV. 5. § 11.

§ 4 *Civitatem eo tempore recens religio invaserat*] Placet, quod habent nonnulli scripti ac Andreas Aldinaque, *Civ. eo tempore repens religio invaserat.* Put. tamen *recens*, alii *ingens*, quale mendum et alibi sustulimus. *J. F. Gronov.* *Gens religio* Flor. a m. pr. *ingens* a m. sec. quod præferunt etiam Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Hafn. Hav. et Hearnii N. reliqui *repens religio*: neque aliter omnes typis descripti usque ad Feyerabend. qui a. 1578. *recens* substituerunt. Sed vide ad VIII. 29. § 1. Mox *crebros eo anno de cælo lapidatum* Ber. et Hav.

§ 5 *Quandocumque hostis alienigena*] Hæc et quæ mox sequuntur de Scipione, viro optimo Romæ judicato, et Idæam matrem excipiente, ad verbum fere imitatur Silius XVII. 1. *Modius.* Omnes Gall. Pall. Voss. cum Andrea, *Quandoque hostis alienigena.* J. F. Gron. *Quandocumque* Hearnii L. 1. *Quando* Lov. 1. et Hav. *Quandoque* alii mei, Hearnii N. et D. omnesque edd. ante Ascensianam 1513. Vide ad I. 31. § 4.

Si matris Idææ Pessinunte numen Romam advectum foret] Quia non statim apparebat quid scripsisset Livius ob depravatam scripturam, ista verba quidam in contextum inscripsit. At nos ex vestigiis veteris sententiæ germanam Livii lectionem exsculpsimus,

nempe hanc: *si mater Idæa a Pessinunte Romam advecta esset*. Rhenanus. Πεσσινοῦς apud Strabonem lib. XII. p. 543. legitur. Plinius vero lib. v. cap. ult. et Ptolemæus v. 4. Tolistobogiis attribuunt. Hoc nomen ferme in codd. corruptum legitur, *m* pro *n*, *Pessimus:* quamquam prima in Græcis duplex habet σσ, quam ego simplici sigma scribendam censeo. *Glar.* Auctori hujus lectionis Rhenano refragantur Pall. 1. 3. cum antiq. ed. *si matris Pessinunte numen Romam advectum foret*. Inserit tamen prisca ed. *si matris Idææ*. Dein Pal. 3. *si matrem Deum a Pess. Romam advectassent*. Confirmatur hæc lectio ex inferioribus cap. 11. 'Cum Romam Deam devexissent.' *Gebh.* Optimi, *si mater Idæa a Pessinunte Romam avecta foret*. J. F. Gron. Lectio, quæ ante Rhenanum vulgo circumferebatur, exstat in Gaertn. Neque inde discedit Hearnii L. 1. nisi quod alio ordine *si Ydee matris a Pessimonte* præferat: *si matris Pessinunte numen Romam advectum foret* legunt Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Hafn. Hav. et Hearnii N. *si matris Deæ Pessimunte numen Romam advectum foret* Ber. *si mater Idæa a Pessinunte Romam adventasset* Harl. Reliqui fere comprobant Rhenani lectionem, quam in contextum recepturus Froben. 1535. præpositionem *a* omisit, quæ excidit etiam in Flor. intercepta a litera finali vocis præced. Vide ad v. 52. § 10. Eam demum ex optimis restituit nunc Gronov. quem etiam vide ad XXXIV. 3. § 8. Similiter auctor Epit. Liv. hoc lib. 'Idæa mater deportata est Romam a Pessinunte.' Livium nominibus urbium præpositiones addere solitum fuisse, vidimus ad VIII. 1. § 3. De orthographia vocis 'Pessinus' vide ad cap. seq. § 7.

§ 6 *Et sacrificantibus ipsis Pythio Apollini omnia læta exta fuisse*] Exsulat τὸ *omnia* a Pall. 1. 2. τὸ *exta* a Pal. 1. *Gebhard.* Put. omnesque Gall. optimus Pal. tres meliores Flor. cum Barberino et Voss. *et sacrificantibus ipsis Pythio Apollini læta fuisse*, duabus vocibus omissis. Nempe scripserat Livius *et sacrificantes ipsos Pythio Apollini litavisse*. J. F. Gron. Vulgatum servant Lovel. 3. 4. Harl. Ber. et Gaertn. *sacrificantibus ut ipsis Phitio Apollini omnia esta læta fuisse* Hearnii L. 1. *et sacrificantibus ipsis Pythio Apollini læta fuisse* Lov. 1. 2. 5. Hav. aliique, cum Exc. Pithœi, et Hearnii N. Gronovius autem, quemadmodum hic emendat, etiam antea emendandum monuerat Obs. IV. 15. p. 243.

§ 7 *Quod depoposcisset provinciam Africam*] Ed. Mog. *qui depoposcisset p. A.* Modius. *Qui depoposcisset* non tantum omnes ante Aldum edd. sed etiam Ber. et Gaertn. codd. *quod poposcisset* Lov. 5. Hav. et Hearnii D.

§ 8 *Itaque, quo maturius fatis omnibus oraculisque portendentis sese victoriæ compotes fierent, id cogitare, quæ ratio transportandæ Romam Deæ esset. Nullas tum in Asia civitates socias*] Hic rursum locus abunde doceat, quantum eruditi viri, prout tunc erat seculum, Franciscus Petrarcha, Victorinus Feltrensis, et alii, quum in Livii scriptis versarentur, quoties nodosior locus aliquis occurrisset, sibi licere putabant, ut sensum modo restituerent, non ut curarent de verbis. Sane doctus fuit, quod negari non potest, qui hunc locum instauravit. Arbitror Laurentium Vallam fuisse, quem Thaddæus Ugoletus emendando Livio operam impendisse scribit. Sed ut melior, sic et laboriosior est castigatio, qua non solum sensus, sed et ipsa auctoris verba restituuntur. Effecimus hic aliquid diligenter considerando locum, et vestigia veteris scripturæ expendendo. Ea sic habet: *Itaque quo mat. factis omnibus or. portende Romam de e esset nullas dum in Asia socius civitates habebat populum Romanum.* Tu, pro *factis omnibus*, scribe

faustis ominibus, et, pro *portende Romam de e esset*, *portanda Romam Dea esset*, habebisque germanum Livii sensum, germanis redditum verbis: *Itaque quo maturius faustis ominibus or. portanda Romam Dea esset, nullas dum in Asia socias civitates habebat populus Romanus.* Dixit autem Livius *nullas dum* pro 'nullas ad eum diem.' Porro nunc vides, quantum peccarint, qui non modo tantam verborum congeriem de suo adjecerunt; sed et pro *quo*, *quoniam*, et pro *factis*, (quod *faustis* esse debebat,) ausi sunt scribere *fatis*; et postremo *nullas dum* mutare in *nullas tum*, ut esset alterius sententiæ principium. *Rhenan.* Rhenanus, qui, vetere explosa lectione, hanc novam intulit, non mihi satisfecit, consiliique sui causam probavit: neque enim uni libro magis est habenda fides, quam plurimis, iisque inter se egregie consentientibus, in quibus ita est: *Itaque quo mat. fatis omnibus or. portendentis se victoriæ compotes fierent, cogitare, quæ ratio transportandæ Romam Deæ esset. Nullas dum in Asia.* Sigon. Merito hic invehitur in Beatum Sigonius, quod nimium suo unico Spirensi exemplari tribuerit, contra consensum omnium aliorum codicum. Quid enim necesse erat hæc sic interpolare, cum haud dubie vera et germana hujus loci lectio sit, *fatis oraculisque portendentis se victoriæ?* Ed. sane Mogunt. recte, me judice, eam lectionem servat; in qua eadem etiam mox auctius legitur, *id cogitare atque agitare, quæ ratio transportandæ Romam Deæ esset*. Gebh. Mirifice tumultuatur Rhenanus, neque ullum tamen nostris e codd. antiquis habet molitioni suæ secundum. Omnes omnino, ut redire jussit in Livium Sigonius, laudante Modio: qui tamen non viderunt *ominibus*, pro *omnibus*, esse scribendum. Vide Observ. IV. 15. p. 244. *J. F. Gron.* *Omnia* et *omina* innumeris locis permutari, multi apud Drakenb. ad Silii l. IX. vs. 4. ostenderunt: quibus adde Scalig. ad Culic. vs. 165. Passerat. c. 1. Conjectur. et Interpretes Suet. ad Aug. capp. 97. 98. In Cic. Cat. I. 13. Manutius et Sylvius perperam legebant *hisce omnibus Catilina, &c. proficiscere*, pro *ominibus*. Vide ibi Lambinum. Contra Scoppa Collect. II. 7. in Ter. Andr. I. 1. 69. pro *uno ore omnes omnia bona dicere*, male legit *omnes omina bona*. Duk. Nullus meorum et Hearnii codd. lectionem a Rhenano in Spirensi inventam probat; contra alteram lectionem veriorem esse clamant, ab ea in paucis tantum apicibus dissentientes: quæ omnia scrupulose exsequi nihil adtinet: *fatis, ominibus, oraculisque* recte Gronov. emendavit, etiam invitis omnibus scriptis, et *fatis* accepit de carmine librorum Sibyllinorum, *ominibus* de ipsius Scipionis animo finem belli præsagiente, *oraculis* de responso Delphico et sacris litatis. Solent autem 'omina' et 'omnia' a librariis confundi. Vide ad Livii Epit. lib. CXVII. Deinde *id cogitare atque agitare, quæ ratio* legunt Lov. 4. Harl. Ber. Rec. Hearnii D. et typis excusi ante Aldum. Quam lectionem quum Gebhardus in Pal. 3. et antiq. ed. invenisset, non is modo, sed etiam Gronov. in pr. ed. nott. ad Livii XXV. 36. § 5. legendum censuerunt *id agitare, quæ ratio*: 'cogitare' enim expositionem esse τοῦ *agitare*. Si gravioris auctoritatis codd. eam lectionem tuerentur, non displiceret. Livium enim *agitare* eo sensu usurpasse, vidimus ad d. loc. Nunc tamen *id cogitare, quæ ratio*, pro quo stant optimi, præfero; quod et Gronovius postea verius putasse videtur, quia in iterata ed. conjecturam omisit.

CAP. XI. § 1 *Nullasdum in Asia civitates socias habebat populus Romanus*] *Nullasdum*, pro *Nullas tum*, Rhenanus ad verba ultima cap. præc. emendavit, adstipulantibus multis scriptis meis, et Hearnii. Supra VII.

33. 'Fuga ab nulladum parte erat.' IX. 12. 'Nullodum certamine inclinatis viribus.' Ascon. in Argum. Orat. Cic. pro Mil. 'Mense Jannario nullidum neque consules neque prætores essent.' Ita 'hauddum' mox; vide ad II. 52. § 4. 'omnesdum;' vide ad III. 60. § 10. 'nihildum;' vide ad XXIV. 20. § 15. 'vixdum;' vide ad XXXII. 28. § 4. 'necdum;' vide ad XXXIX. 16. § 3. 'isdum' Plin. XXV. 11. ubi vide Harduin. Deinde *socias civitates habebat populum Romanum* Harl. *civitates socias habebat Romanus populus* Lov. 1. 2. 3. *civitates socias habebant R. P.* Hearnii N. *civitates populus Romanus socias habebat* Ber. Voces *populus Romanus* desunt in Flor.

Æsculapium quoque ex Græcia quondam, hauddum ullo fœdere sociata] Lib. X. c. 47. et Epit. l. XI. *Sigon.* Pal. 2. *haud dum ullis fide sociatis.* Statim Pall. tres *tunc jam cum Attalo.* Gebh. *Vixdum ullo fœdere sociata* Lovel. 2. *hauddum ullo fœdere socia* Hav. Mox § seq. *tunc jam cum Attalo* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. et Hav. *tum jam cum Attalo* Lov. 5. Præterea *quæ posset* Flor. Voss. Lov. 1. 2. Ber. Hav. et edd. quædam antiqq. *qua possit* Ber. a m. pr. et Gaertn.

§ 3 *M. Valerium Lævinum, qui bis consul fuerat*] Observat Perizon. in Animadv. Hist. c. 8. p. 356. eadem verba repeti XXX. 23. et tamen Livium in historia non nisi unius consulatus Lævini mentionem fecisse. Pighium quidem credere in Annal. Rom. ad a. IↃXXXIII. p. 135. in quo sequitur Sigonium, M. Valerium Lævinum antea consulatum suffectum gessisse cum M. Æmilio Lepido, quo anno L. Veturius Philo et C. Lutatius Catulus vitio creati abdicarunt; verum id ipsi Livio adversari, qui Lævini consulatum memorans XXVI. 22. eum non modo non 'consulem iterum' vocavit (ut fecisset, si jam antea consulatum obtinuisset) verum etiam adpellat 'novum,' id est, qui antea consul non fuerat, et obponit Q. Fabio et M. Marcello 'plenis honorum.' Hinc patere existimat, alios Livio annales ad manus fuisse hic et lib. XXX. alios tum, quum de consulatu ejus ageret lib. XXVI.

M. Cæcilium Metellum prætorium, Sulpitium Galbam ædilitium, duos quæstorios] Lege ex vet. lib. *Ser. Sulpicium Galbam ædilitium.* Sigon. *Cæc. Galbam ædilitium, duos quæstores* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. *Cæc. Galbam ædilitium Galbam duos quæstores* Flor. et Hav. *Cæc. M. Medilitium duos quæstores* Lov. 4. *Cæc. Galbam duos quæstores* Hearnii N. *C. Galbam duos quæstores* ejusdem L. 1. reliquis omnibus omissis: *duos quæstores* etiam Ber. Gaertn. et edd. vett.

C. Tremellium Flaccum, et M. Valerium Falconem] *Faltonem* ex lapidibus Capitolinis. *Sigon.* Pal. 3. *Falcionem.* Gebh. *C. Flaccum,* media voce omissa, Hearnii L. 1. *Cn. Tremellium, Tremelium,* vel *Tremulium Flaccum* Flor. Lov. quinque, Hav. et Hearnii N. Infra quidem XXX. 26. 'C. Tremellius' vocatur, sed cap. seq. 'Cn. Tremellius,' ac priori loco, æque atque hic, optimi codd. ei prænomen 'Cnæi' tribuunt. Deinde *Flaconem,* trajectis literis, Lov. 5. Hav. et Hearnii L. 1. *Falcionem* Harl. Sed *Faltonem* legendum esse, Sigonius etiam monet ad XXX. 26. § 4.

§ 5 *Delphos quum exscendissent*] Pall. 1. 2. et vet. ed. *descendissent.* Nimirum verum est, quod visitur in Pal. 3. *escendissent.* Nam ἀρχαϊκῶς 'escendere' est 'ascendere;' et Delphi in monte siti. Sic c. 37. 'Exitu censuræ quum in leges jurasset C. Claudius Nero, et in ærarium ascendisset:' ubi Pal. 1. *excecisset.* Pal. 2. *et in ærarium is ejecisset.* Verum est, quod oggerit Pal. 3. *et in ærarium escendisset.* Lib. XXX. c. 17. habet Pal. 1. *Cum C. Lælio rostra escendit.* Sic ibid. c. 18. expresse Pal. 3. *Jussosque escendere in equos repente in hostem mit-*

tit. Ibid. c. 25. e Pall. duobus, *Jussus unus e nautis escendere in malum.* Legendum forte XXXIV. 28. *Quum audisset, escensum difficilis et artæ viæ esse.* Nam quidam libri *descensum.* Gebh. Men. duo Pall. edd. Andreæ, atque Aldina *descendissent.* Clare autem Putean. et Pal. unus *quum escendissent.* Situs ipse templi firmat hanc lectionem. Lib. XLII. cap. 15. 'Satis constabat, Eumenem, ut sacrificaret Apollini, Delphos ascensurum.' Et mox, 'Ascendentibus templum a Cirrha.' *J. F. Gron. Ascendissent* Flor. *descendissent* Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et vett. edd. pro quo Froben. 1535. *exscendissent* substituit. Sed recte viri docti ex codd. vindicarunt *escendissent*, quod se etiam in Reg. invenisse, testis est Donjat. Neque multum abit Harl. *essendissent* præferens. De verbo 'escendere' vide ad II. 28. § 6.

Oraculum adierunt, consulentes, ad quod negotium domo missi essent] Hæc et continuo sequentia verba implicatum habent sensum, ideoque diligenter conspicienda vetera exemplaria. *Glar. Missi domo* Lov. 1. 5. et edd. vett. *dimissi domo* Hav.

§ 6 *Ut eam, qui vir optimus Romæ esset, hospitio acciperet*] Pal. 1. *exciperet.* Gebh. Omnes Gall. uno tantum excepto, *ut eam, qui vir optimus Romæ esset, hospitio exciperet.* J. F. Gronov. Diod. Sic. in Exc. Peiresc. pag. 381. scribit, carminibus Sibyllinis præceptum fuisse, ut agmen virorum præiret vir optimus, mulierum fœmina optima: et a senatu P. Nasicam virum optimum, Valeriam optimam fœminam judicatam fuisse. Horum pleraque nusquam alibi legi puto. *Duk. Reciperet* Voss. Lov. 1. 3. et Hearnii N. *exciperet* Flor. Lov. 2. et Hearnii L. 1. ac D. Infra hoc cap. 'Qui eam rite hospitio exciperet.' I. 22. 'Excepti hospitio ab Tullo blande et benigne:' ubi alia vide. l. XXVII. c. 46. 'Cum summa omnium lætitia hospitaliter excipiuntur.' Sed et 'accipere,' quod in reliquis est codd. eodem sensu usurpatur. Ita verbis continuo hic seqq. et XLII. 17. 'Hospitio quoque et duces Romanos omnes, et legatos accipiebat.' Vide Burm. ad Ovid. Her. XII. 29. Paullo ante *Romam eam devexissent*, pro *Deam*, Voss. Lov. 2. 5. et Hav. sollemni scribarum aberratione. Vide ad I. 21. § 3. II. 44. § 12. III. 10. § 14. c. 55. § 8. XXI. 38. § 9. XXVII. 17. § 13. XLIV. 15. § 5. et alibi.

§ 7 *Pesinuntem*] *Pessinuntem* ex vet. lib. et Græcis. *Sigon.* Nummos cum inscriptione ΠΕΣΣΙΝΟΥΝΤΙΩΝ, et ΒΟΥΛΗ ΠΕΣΣΙΝΟΥΝΤΙΩΝ profert Harduin. in numm. Popul. et Urb. Licet vero Græci hanc vocem per duplex σ scribant Πεσσινοῦς, Latine tamen *Pesinus* scribendum, putat Glarean. ad cap. præc. § 5. Sed alteram orthographiam probant Dausq. in Orthogr. parte II. in voce 'Pesimunta,' et Cellar. Geogr. Ant. III. 4. p. 108. ἀπὸ τοῦ πεσεῖν urbem nomen accepisse, docet Holsten. ad Steph. de Urb. ea voce.

Lapidem, quem matrem Deum] Cantabr. *quam.* Etiam in margine ejus exemplaris, cui collatio codicum Put. Reg. Men. adscripta est, notatum a patre video *quam.* Ea est haud dubia Livii manus, et simile habuimus XXIV. 42. Adde XXXII. 4. Sed et videndum, an non oratio præcedens ita ordinari debeat: *Pergamum in Phrygiam ad regem venerunt. Is legatos comiter acceptos Pessinuntem deduxit.* Jac. Gron. De hoc et aliis lapidibus sacris vide Cuper. ad Scriptor. de Mort. Persec. c. 11. *Duk. Quem* apud me in plerisque codd. superest. Et ita in Epit. hujus lib. 'Lapis erat, quem matrem Deum incolæ dicebant.' Attamen *quam* etiam Flor. Vide ad XXXII. 30. § 5. Ceterum caussam non habuit Gronov. mutandi ordinem verborum. Similiter enim Pessinus adscribitur Phrygiæ XXXIV. 3. 'Matrem Idæam

a Pessinunte ex Phrygia venientem accepturæ sunt.' Auct. Epit. hujus lib. 'Idæa mater deportata est Romam Pessinunte oppido Phrygiæ.' Quin et Phrygia utraque a regno Eumenis, qui Attali successor fuit, distinguuntur, eique post victum Antiochum a Romanis donantur XXXVII. capp. 54. et 55. *esse incolæ dicebant* alio ordine verborum Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Hav. Τὸ *esse* exsulat a Lov. 5.

§ 8 *Præmissus ab legatis M. Valerius*] Legendum est *Remissus ab leg. M. Val.* Nam sequitur c. 14. 'M. Valerius unus ex legatis regressus:' sic enim ibi scribendum est, non *prægressus*, quemadmodum vulgatæ edd. habent. *Rhenan.* *Præmissus* omnes libri; quare non recte præfert Rhenanus *Remissus*. Gebh. Constanter etiam omnes mei *Præmissus*. Recte itaque Sigonius eam lectionem reduxit. Mox *qui eam dixit rite hospitio exciperet* Flor. a m. pr. *qui eam Deam rite* a m. sec. Deinde *acciperet* Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. Vide modo ad § 6.

§ 9 *Q. Cæcilius Metellus*] *Q. Cælius Metellus* Hearnii D. *Q. Metellus Cæcilius* Harl. *Q. Cæcilius*, ultima voce omissa, Lov. 1. Mox § seq. *Comitia habita per dictatorem* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Gaertn. et Hav.

§ 11 *T. Claudius Nero*] *Ti. Claudius* ex Capitolino consulatu. *Sigon.* Prænomen deest in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Hav. Hearnii N. et edd. antiqq. *Titi* prænomen primus ei dedit Froben. 1531. *C. Nero* vocatur in Hearnii L. 1. Sed recte *Ti. Claudius* Sigonius. Certe, horum temporum Claudios 'Titi' prænomine usos esse, non invenio. Mox *Rella* Flor. Voss. Lov. 1. 5. Gaertn. Hav. et Hearnii N. *Tella* Lov. 2. et Hearnii L. 1. *Raia* Harl. *Rala* Lov. 4. et Ber. Deinde Pomponii prænomen *M.* omittitur in Flor.

Comitiis perfectis dictator] Iidem omnes [Gall.] sine exceptione, et Voss. *Com. peractis dictator sese mag. abdicavit.* Atque hic illis se aggregat etiam Andreas. Epit. lib. XLVII. 'Consules anno quingentesimo nonagesimo octavo ab Urbe condita magistratum, peractis comitiis, insequentisque anni consulibus creatis, inierunt.' *J. F. Gron.* *Comitiis peractis* non tantum Flor. omnesque alii, uno vel altero excepto, codd. cum Hearnii N. et L. 1. sed etiam omnes edd. vett. Primus Frob. 1535. *perfectis* substituit. Præterea *dictator* deest in Harl. *magistratu* in Lov. 1. *dictator se mag. abdicavit* legit Lov. 5.

§ 12 *Cn. et L. Cornelii Lentuli. Lucius Hispaniam provinciam habebat*] Priori prænomen C. tribuunt Lov. 3. et Hearnii N. *Cn. et L. Cornelii. Lentulus Hispaniam* legit Hearnii L. 1. Vocem *provinciam* neglegunt Lov. 1. 2. 3. quorum sec. insuper exhibet *Hispaniam habebat absens; absens eum honorem gessit:* sed *absens creatus eum honorem gessit* Lov. 3.

§ 13 *T. Claudius Asellus*] *Ti. Claudius*, ut supra dixi. *Sigon.* Scripti omnes mutant cognomen ædilis plebei, faciuntque *Asilus*. Sed et in Claudiis *Tiberios* potius, quam *Titos*, invenies. *J. F. Gronov.* *L. Claudius* Lov. 4. Harl. et Hearnii D. *C. Asellus*, media voce omissa, Hearnii L. 1. Sed 'Tiberii' prænomen ei jam vindicavit Sigon. ad XXVIII. 10. § 3. Præterea *Asilus* Flor. Voss. Lov. 1. et Hav. *Asillus* Lov. 2. et 3. *Asilius* Hearnii N. *Aselius* ejusdem L. 1. *Asellius* Gaertn. et edd. antiqq. Vide ad locum Liv. laud.

M. Junius Penus] *Pennus* ex Capitol. consul. *Sigonius.* Vide ad XXX. 40. § 5. et XLII. 9. § 8. Idem cognomen gentem Quinctiam etiam habuisse, et in eo similiter librarios peccasse, vidimus ad IV. 20. § 8. Mox Marcelli prænomen *M.* ignorant Flor. Voss. Lov. quinque, Hav. et Hearnii N. ejus loco *miles* est in Harl. Præ-

terea *in Calli* Voss. Lov. 1. et Flor. a m. pr. *in Galli* a m. sec. *in Callis* Lov. 2. a m. pr. *in Gallis* a m. sec.

§ 14 *Et flamen Martialis eo anno est mortuus M. Æmilius Regulus*] Ad finem hujus libri (c. 38.) idem *M. Æmilius Regillus* dicitur, quod placet magis, quam *Regulus*. Glar. Vide ad XXIV. 7. § 12. et c. 8. § 10. *Regulus* etiam Lov. 3. Ber. Hav. et edd. vett. Sed recte Froben. 1535. *Regillus* substituit.

CAP. XII. § 1 *Neglectæ eo biennio res in Græcia erant*] Anno XII. hujus belli Sulpitius res in Græcia gessit, ut priore libro c. 5. scripsit Livius. Cæterum P. Sempronius successor ei missus, ut paulo post dicturus est, videtur otiosus sedisse: neque enim quicquam de eo hactenus et gestis rebus ejus: quanquam, quando missus successor, non dixit uspiam in prioribus Livius. Quod si hoc XIV. demum anno missus est, non decimo tertio, et neque consul hæc gessit, recte ait, biennio res in Græcia neglectas. Sed hoc est juvare socios scilicet, ac postea irasci illis, quod derelicti sine auctoritate Romanorum adversus fœdus cum rege pacem fecissent. Fieri etiam potest, ut in superioribus alicubi sit defectus. *Glar.* Pal. 3. *Nec lætæ eo biennio.* Gebh. Scriptum primo fuerat *Necleclæ*, ut etiamnum præfert Harl. et sæpe alibi scribi solebat, quemadmodum vidimus ad II. 48. § 7. Id facile in *Nec lætæ* commutari potuit. Vide Gebhard. ad c. 16. § 1.

Desertos ab Romano, cui uni fidebant, auxilio] Nos sic scripsimus, *des. ab Romanis, cui uni fidebant aux.* Rhenan. Pall. duo, et vet. ed. continent *des. ab Romano*, quod videtur rectius. At Pal. 3. *des. ab Romanis, cui uno fidebant auxilio.* Gebh. *Ab Romanis* non displiceret, si locupletes haberet auctores. Cæterum sic inter nostros unicus tantum Pal. Put. et cæteri omnes tum Gall. tum Pall. *ab Romano*, quod mutavit Rhenanus. *J. F. Gron.* *Ab Romano* Flor. Lov. 1. 2. 5. et Hearnii N. Sed Voss. cum reliquis meis *ab Romanis.*

§ 2 *Cum decem millibus peditum, et mille equitibus, triginta quinque rostratis navibus*] Vet. lib. *et triginta quinque.* Sigon. Antiq. ed. *et triginta quinque.* Pall. 1. 2. *et viginti quinque.* Pal. 3. negligit copulam *et.* Gebh. *Cum decem millibus et triginta quinque*, mediis reliquis omissis, Flor. Voss. Lov. 1. 4. Hav. et Hearnii L. 1. *cum decem millibus et viginti quinque* Lov. 2. *cum decem millibus militum et triginta quinque* Lov. 5. *cum decem millibus peditum et viginti quinque* Hearnii N. *viginti quinque* etiam Lov. 3. et Gaertn. Copulam, quam Sigonius restituit, servant omnes præter Harl. codd. omnesque edd. vett. Primus delevit Froben. 1535.

§ 3 *Parthinosque et propinquas alias gentes*] Plinius et Appianus *Parthenos* scribunt. Ab Appiano in Illyr. p. 757. redditur et nominis ratio. *Sabell.* Et hic et infra reposuimus *Parthinos.* Sic enim Plinius appellat et Strabo VII. 326. Ceterum *Parthinos* inter Liburniæ populos recenset Plinius III. 22. Item scripsimus *Dimallumque oppugnari.* Rhenan. *Parthinos* est in Mss. plerisque Livii, quorum tamen aliqui corrupte *Partinos* et *Parchinos* exhibent. *Parthenios* unus Hearnii L. 1. Vide ad XXXIII. 34. § 11. Paullo ante *Durrachium* Lov. 2. *Dirratium* Lov. 5. *Durratium* Lov. 1. 3. *Durachium* Lov. 4. Ber. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. *Dyrachium* Gaertn. *Dyrratium* Voss. Mox *Dimalumque oppugnari* Lov. 4. *Dyamalumque oppugnare* Hearnii L. 1. *oppugnare* etiam Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et vett. edd.

§ 4 *Eo se averterant Romani ab Ætolorum, quo missi erant, auxilio*] Immane vitium objecerunt hic Livio fartores, et quidem ita tecte, ut absque vete-

tibus libris non possit deprehendi. Hæc omnia, *Romani ab Ætolorum, quo missi erant*, nullum habent vestigium sui in Put. Pet. meliore, Reg. Men. Voss. sed ibi solummodo *eos verterunt auxilio irati*. Scribe, *Dimallumque oppugnari: eo se verterunt auxilia, irati quod sine auctoritate sua*. Vides integrum et optimum sensum, extrito illo arcessito ferrumine correctorum. 'Auxilia' nihil aliud sunt, quam Romani, imperatore P. Sulpicio proconsule in auxilium Ætolis missi. Itaque *τὸ irati* ad sensum retulit, non ad vocem. Offendit hoc bonos viros, *auxilia irati:* quasi potius sit pinguissimum centonem insui, quam unam vocem, 'Romani' nimirum qui appellantur 'auxilia,' intelligi. Complura figuratæ syntaxeos hujus exempla jam nobis occurrerunt. Sic apud Comicum, Andr. III. 5. 1. 'Scelus, qui me perdidit.' Auctor de B. Afric. c. 78. 'Cæsar alteram alam mittit, qui satagentibus celeriter occurrerent.' Tacit. Hist. I. 31. 'Germanica vexilla diu nutavere, invalidis adhuc corporibus et placatis animis, quod eos a Nerone Alexandriam præmissos, atque inde rursus longa navigatione ægros impensiore cura Galba refovebat.' Noster XXXVIII. 34. 'Uti quæ servitia tyranni liberassent (ea ingens multitudo erat) ante diem certum abirent: qui ibi mansissent, eos prehendendi, vendendi, abducendi Achæis jus esset.' Cicero Famil. I. 9. 'Primum illa Furia muliebrium religionum, qui non pluris fecerat Bonam Deam, quam tres sorores, impunitatem est illorum sententiis assecutus:' ita recte Victorius, quicquid repugnet Manutius. Habebat autem Reg. codex diserte *auxilia*. Secus posset fieri *auxiliarii;* sed pejus foret. *J. F. Gron.* Codicibus Gronovii concinunt ex meis Flor. Lov. 1. 5. Hav. et ex Hearnii codd. N. Solum etiam ex suis Mss. Victorin. vulgatum tueri, auctor est Crevier. quin et *eo verterunt auxilia irati* Hearnius in L. 1. invenit. Nihilominus Crevierius vulgatum tuetur, partim quod ea lectio nihil Livio indignum sapiat, partim quod egregii alioquin codd. multis in locis manifeste mutili sunt; et quidem, ut antea monuit, præsertim in his libris XXIX. et XXX. Ei tantum non adsentior, et addo facillime hæc verba neglegentia scribarum excidere potuisse ob similitudinem inter ultimas literas *τοῦ verterant* et vocem *erant*. Vide ad IX. 11. § 11. Si quis tamen Gronovii conjecturam præferre malit, non multum adversabor. Nam, ut monuit, loco interpolando ansam dedisse potuit minus usitata librariis locutio *auxilia irati*. In eo enim a Crevierio dissentio, quod genus loquendi truncum, abruptum, et parum clarum vocet; quum Livius aliique eo sæpius utantur. Infra XXXIV. 16. 'Bergistanorum civitatis septem castella defecerunt. Eos, &c. in potestatem redegit.' c. 28. 'Prægressum auxilia tyranni adorti in terrorem ac tumultum conjecerunt:' ita legunt codd. quidam. XXXV. 3. 'Paratum erat præsidium, per quos in castella ageretur:' sic iterum plures codd. pro *per quod*. XL. 41. 'Ad septem millia hominum in naves impositos præter oram Etrusci maris Neapolim transmisit:' ubi non audiendus Sigon. *imposita* ex pr. ed. probans. Ter. Eun. II. 3. 1. 'Ut illum Dii Deæque senium perdant, qui me hodie moratus est.' Silius X. 306. 'jacet altum pectus et ingens Dextera, quem (soli si bella agitanda darentur) Æquares forsan Fabio:' ubi pluribus hanc lectionem adversus Nic. Heinsium, ex conjectura *Dextera, quam* reponentem, inlustravi. Similiter D. Lucas Euang. c. 1. quum vs. 59. dixisset *παιδίον*, versu 62. addit *αὐτὸν*, pro *αὐτό*. et LXX. interpretes Genes. III. 15. *σπέρματος, αὐτὸς*, pro *αὐτό*. Plura vide ad XXXVII. 39. § 12. Ceterum *Eo se adverterant* Lov. 4. *Eos*

everterant Lov. 5. *Eos verterant* Flor. Lov. 1, et Hearnii N. *Eo verterant* Hav. et Hearnii L. 1.

Sine auctoritate sua adversus fœdus cum rege pacem fecissent] Fœderis leges memoravit Liv. XXVI. 24. His cavebatur, 'Si Ætoli pacem cum Philippo facerent, fœderi adscriberent, ita ratam eorum pacem, si Philippus arma ab Romanis sociisque, quique eorum ditionis essent, abstinuisset.' Id forte facere neglexerunt: certe modo Livius dixit, Philippum eos, 'quibus voluit conditionibus, ad petendam et paciscendam pacem subegisse.'

§ 5 *Ne qui motus major in finitimis gentibus populisque oriretur, magnis itineribus Apolloniam contendit*] *Gentibus Apolloniam contendit* Florent. *gentibus esset, Apolloniam contendit* Voss. Lov. 1. 3. 5. Hav. et Hearnii N. Verum hic etiam similitudo, quæ est inter finem vocum *gentibus* et *itineribus*, effecit ut inprudentes librarii tot voces medias omitterent; quarum loco, ut sensus constaret, quidam adsciverunt verbum *esset*. Certe eruditius videtur *gentes populosque* hic jungi, quam ut ab indoctis scribis proficisci potuerit. De discrimine inter duo illa vocabula vide ad v. 34. § 5.

Lectorio legato] *Lætorio* Græci et Capitolini scriptores. *Sigon.* Vide ad II. 27. § 6. Mox *et XXV. navibus*, pro *XV.*, Lov. 4. Ber. et Hearnii D. *et XXV. rostratis navibus* Rec.

Et ad visendas res, pacemque] Particulam *et* resecant omnes mei; eadem etiam deest in Hearnii L. 1. et N. ac duobus Crevierii. Ex edd. prima eam adscivit Gronoviana a. 1665. Si autem Gronovius eam ex fide codd. addidit, de quo vix dubito, ejecta erit a nasutis librariis, quia putarunt, si duæ voces per duplicem copulam jungerentur, non recte priori loco particulam *et*, posteriori *que* usurpari. At ita locutus est Livius IV. 2. 'Id et singulis universisque semper honori fuisse.' v. 46. 'Ut et jussu populi Camillus dictator extemplo diceretur, militesque haberent imperatorem,' &c. XXIV. 2. 'Raras et stationes custodiasque senatorum esse.' XXXVII. 24. 'Tum et Hannibal, quæque circa eum erant naves, capessunt fugam.' Hoc modo accipiendum est, quod mihi in altero Msto Trajectino, aliis viris doctis in pluribus codd. obvium fuit apud Val. Max. III. 2. 20. 'Vexillum trans Punicum vallum projecit, et se ipsum suosque commilitones, si eo hostes potiti essent, exsecratus:' neque necesse est ut *exsecratus est* scribendum conjiciamus. Solet etiam hoc casu τῷ *et* subjungi particula *que*. Vide ad x. 30. § 2.

§ 6 *Philippus agros Apolloniatum vastavit*] Iterum meliores *Apolloniatium*, J. F. Gronov. Ita, vel *Apollinatium*, omnes scripti, et edd. antiqq. Primi Mediol. 1505. hinc Ascens. 1513. *Apolloniatum* substituerunt. Mox *pugnandi*, pro *pugnæ*, Voss. et Lov. 1. 2. 3. Ea vox deest in Gaertn.

§ 7 *Cum Romanis quoque, sicut cum Ætolis, cupiens pacem, si posset, si minus, inducias facere*] *Et* particulam adjecimus, *et cum Romanis quoque*. Pro *si minus*, substituimus *sin minus*. Rhenan. Copula *et* exclusa, Pall. 1. 2. et antiq. ed. *ut urbem oppugnaret, cum Romanis quoque*. Mox iidem libri *si minus*. Gebh. Copula *et* non adparet in Flor. Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. et Hav. Potuit perperam intercepta esse ab ultimis literis proximæ vocis. Vide ad XXXV. 41. § 7. Deinde τὰ *si posset* desunt in Lov. 1. Tum *si minus* tuentur Flor. Voss. Lovel. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. et Hav. Vide ad IV. 5. § 6. Mox *irritatis novo certamine animis*, pro *odiis*, Lov. 4.

§ 9 *Cum P. Sempronio imperatore Romano*] Prænomen *P.* deest in Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hav. *Romano* autem in Ber. Gaertn. et omnibus excusis ante Aldum.

§ 10 *Neque enim ipsius quidem regis abhorrebat animus*] *Ne* particulam negativam inseruimus: *neque enim ne ipsius quidem regis abhorrebat animus.* Rhenan. Omnes Gall. et Voss. *ne ipsius.* Lib. XXVIII. c. 27. 'Quos ne quo nomine quidem appellare debeam, scio.' XXXI. 38. 'Neque enim ne regis quidem primum consilium reprehendendum foret.' *J. F. Gron.* *Neque enim ipsius* Ber. *neque ipsius* Lov. 5. *etenim ne ipsius* Lov. 2. Reliqui mei, et Hearnii Oxonn. Rhenano et Gronovio concinunt. Vide ad I. 10. § 3. Lectionem Rhenani Froben. 1535. aliique postea editores in contextum receperunt. Cujus loco Paris. 1573. operarum errore *neque enim nec ipsius quidem* dederunt. Quod, a sequentibus male servatum, deinceps Gronov. emendavit.

§ 11 *Penice urbs est Epiri*] Quidam emendarunt *Phœnice*, et recte: sic enim et Strabo et Ptolemæus. *Glar.* Polyb. II. 9. πολὺ γὰρ ἡ Φοινίκη διέφερε τῶν κατὰ τὴν Ἤπειρον πόλεων. *Sigon.* Frobenius est, qui a. 1531. primus *Phœnice* edidit. Vide Cellarii Geogr. Ant. II. 13. 696.

Cum Eropo, et Darda, et Philippo Epirotarum prætoribus] *Derda* legitur in exemplari scripto, non *Darda.* Rhenan. Vett. libri habent *Derda.* Sigon. *Atropo* quidam. Sed Put. et Gud. *Aëropo.* Et hoc nomen est illis populis non insolens Ἀέροπος. *J. F. Gron.* *Cum Erope* Gaertn. *cum Afro populo* Hearnii L. 1. *cum Afro po.* Lov. 1. *cum Affropo* Hav. *cum Afropo* Flor. et Voss. quod firmat lectionem Gronovii *cum Aëropo.* Solent enim *E* et *F* in Mss. commutari. Vide ad Liv. XLI. 2. § 3. Non modo autem *Aëropum* montem hac regione memorat Liv. XXXII. 5. sed etiam Ἀέροπος, cujus mortem Pyrrhus rex Epiri graviter tulit, obcurrit apud Plut. in Pyrrho p. 387. et alius Ἀέροπος, qui, pupillo Oreste interfecto, regnum Macedoniæ occupavit, apud Diod. Sicul. XIV. p. 416. Idem nomen restituendum conjeci XXVII. 32. § 9. Deinde *Derda* Harl. et Hearnii L. 1. *Deroa* Hearnii D. *Dardano* Hav. et Ber. a m. sec. Reliqui omnes *Darda.* Tandem *Epirotarum prætore* Flor. Voss. Lov. 1. Hav. Hearnii N. et Exc. Pithœi.

§ 12 *Adfuit conloquio et Amynander Athamanum rex*] Voces *colloquio et* desunt in Lov. 1. sola copula *et* in Flor. Voss. Lovel. 2. Harl. Ber. et Hav. Voces *et magistratus alii Epirotarum et Acarnanum* in Hearnii D. Mox *Prius*, pro *Primus*, Hav. Vide ad X. 41. § 14. Tum *et petit* Flor. Lov. 1. 2. 3. Harl. Gaertn. et Hav. Vide ad XXXVII. 45. § 2. Hinc *et imperatore*, omissa præpositione, Lov. 2. et quædam ex edd. principibus. Sed vide ad VI. 28. § 6. Denique vocem *eam* ignorat Harl.

§ 13 *Ut Partheni, et Dimallum, et Bargulum, et Eugenium*] 'Parthenorum' meminit Plinius III. 22. ubi gentem Illyricam facit: at cap. 23. ejusdem Parthinos Macedoniæ gentem, cujus Cæsar etiam meminit B. Civ. lib. III. Quidam in confinio utriusque provinciæ eandem putant, et per *i* in secunda syllaba, non per *e* scribendum. Quæ vero hic sequuntur nomina, haud scio an usquam legerim. Et hic locus in plerisque codd. asterisco notatus est non absque caussa: desiderantur enim quædam. Et illud *Atintanas* non parum lectorem moratur. *Glar.* Glareanus negat se usquam legisse hanc vocem *Dimallum.* Id autem oppidum est in Illyrio, teste Polyb. III. 18. Δημήτριος εἰς τὴν Δίμαλον ἀξιόχρεω φρουρὰν εἰσέπεμψεν. *Sigonius.* In Hieroclis Synecdemo pag. 621. est urbs provinciæ Macedoniæ Βάργαλα. Hinc adjuvandum Livium suspicatur Wesselingius. Eadem, quæ Hierocles, habet Constantinus de Themat. lib. II. p. 87. *Bargulum* et *Eugenium* videntur quondam ignobilia loca Illyrici fuisse: nam et *Dimallum* urbs Illyridis

est, et *Parthini* populus Illyrius. *Duk.* De orthographia vocis *Parthini* vide ad xxxiii. 34. § 11. Tum *Dimalum* Hearnii D. quomodo etiam Polyb. apud Sigon. scribit. *Dyemalum* Hearnii L. 1. Vide ad § 3. Deinde *Bargullum* Flor. Voss. Gaertn. Hearnii N. et edd. principes. *Bargillum* Harl. Rec. et Hearnii D. *Pyrgus* ejus loco legendum conjicit Doujat. nulla conjecturæ ratione reddita: at proxime huc convenit *Bargala*, quod nomen ex duobus scriptoribus Græcis indicavit Dukerus. Tandem *et Emgenium* Gaertn. *et Etugenium* Lovel. 3. *et Egennium* Hearnii N. Doujatius *Leusinium*, vel potius *Æginium* malebat, quod *Eugenium* ignotum geographis nomen sit: quasi vero apud geographos nulla ἅπαξ λεγόμενα obcurrerent.

Atintanas missis Romam legatis ab senatu impetrasse, ut] Hunc locum olim quidam asterisco notarunt, quod verba deesse aliquot putarent. Itaque Glareanus videndum monet, quid sibi velit vox *Atintanas.* Huic ego quæstioni respondeo, Atintanas Macedoniæ populos esse illos quidem, præsertim auctore Stephano: 'Ατιντανία μοῖρα Μακεδονίας· οἱ οἰκήτορες καὶ 'Ατιντᾶνες, καὶ 'Ατιντάνιοι· putare tamen, hanc vocem adulterinam esse, neque huic loco convenire. Nam si legatur, non expleta omni ex parte sententia videtur: *P. Semp. cond. pacis dixit, ut Parthini, et Dim., et Barg., et Eug. Rom. essent. Atintanas missis Romam leg. ab sen. impetrasse, ut Mac. accederent.* At vero, si legas, ut est in veteribus libris, sensum elicies optimum et perfectissimum: *P. Semp. cond. pacis dixit, ut Parthini, et Dim., et Barg., et Eug. Rom. essent, addito, quod missis Romam leg. ab sen. impetrassent, ut Mac. accederent.* Dixit autem *addito quod,* pro eo quod quidam dicunt 'dato quod,' et pro 'quamvis.' *Sigon.* Vet. ed. *Ac interea missis Romam leg. ad senatum impetrasset, ut Macedonia cederet.* Primus vero Pal. *Atintani asi missis Romam legatis ab senatum patrasset, ut Macedoniæ cederet.* Pal. 2. exigua ostentat vestigia veræ lectionis: *Attamene missis Romam legatis ad senatum, et patrassus Macedoniæ cederet.* Gebh. Hoc exercuit mirifice Glareanum et Sigonium. Ego vero magis miror, ex qua pannucea libri, non enim libro, hauserit propinatam nobis, quam sensum habere optimum et perfectissimum censet, lectionem Sigonius: *Rom. essent, addito quod missis Romam legatis ab senatu impetrassent, ut Macedoni accederent.* Primo vide Latinitatem. Dixit autem, *addito quod* idem esse, quod illi dicunt 'dato quod' et pro 'quamvis.' Scilicet hujusmodi sermone persuaderet nobis, Carolinam consolationem Tullianam esse. Ne illi quidem, qui vulgo sic loquuntur, concedent, *addito quod* idem esse, quod illi dicunt 'dato quod,' vel 'posito quod,' aut Latini 'fac,' vel 'finge sic esse.' Galli usurpant *joinct que:* hoc ad verbum esset 'addito quod.' Deinde qui impetrassent? qui accederent? Romanine, an Parthini, et Dimallum, Bargulumque, et Eugenium? Hi certe, inquiet. Sed, si ab senatu impetrarant, ut Macedonis essent, qua fronte Sulpicius eos jubet esse Romanorum? Ubi, quando impetratum? quid intervenit, cur senatus donum ratum non esset? Sed non merentur illi refutari. Duo Florentini proletarii aut capite censi *adjunctosi, adjuncta si.* Sed tres classici, duo Pall. tres Gall. Barberin. Voss. proque omnibus Put. *Atintania si missis.* Dein *impetrasset Macedoniæ cederet.* Unde facilis restitutio: *ut Parthini, et Dim., et Barg., et Eug. Rom. essent; Atintania, si missis Romam legatis ab senatu impetrasset, Macedoni accederet.* Gens Illyria est, cujus nomen jam antea reddimus Nostro xxvii. 30. Meminit et xlv. 30. *J. F. Gronov.* Paucis codd. exceptis, reliqui mei emendationem

Gronovii firmant, in quibusdam tantum apicibus corrupti. Præferunt enim *Atintania, si missis Romam legatis ab senatu impetrasset*, vel *ab senatum patrasset, Macedoniæ cederet*, vel *ut Macedoniæ cederet*, vel *Macedonia cederet*. Monstra lectionum, quæ in nonnullis aliis obcurrunt, memorare nihil adtinet.

§ 14 *In eas conditiones quum pax convenisset*] Gall. et Voss. *conveniret*. J. F. Gron. Ita et Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Hav. aliique cum Hearnii L. 1. et D. Mox *Prusia Bithyniæ*, omissa proxima voce *rex*, Voss. Lov. 1. 5. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. Neque aliter Hearnii N. nisi quod etiam vocem *Prusia* ignoret. Deinde *Achei Beo Epirote*, reliquis omissis, Flor. *Acha eibeo Epirotæ* Voss. *Achayci Epirotæ* Haverk. *Achæi Beio Epirotæ* Lov. 1. *Achacibeo Epirote* Hearnii N. *Achæi Bœoti Epirotæ* Lov. 5. Tandem *Elei, Messe Athenienses* Flor. *Elei, Athenienses* Voss. et Lov. 2. ac 5. *Eleusini et Athenienses* Hav. *Eleim esse Athenienses* Hearnii N.

§ 15 *Hæc conscripta modo consignataque sunt*] Miror quisnam dictionem *modo* hic infulserit. Non enim est in codice scripto. *Rhen.* Non displicet Rhenani emendatio, quamvis in paucis tantum libris obvia. Priorem enim lectionem servant Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Hav. et Hearnii N. *Hoc conscripta modo consignataque sunt* Voss. et Lov. 1. *Hoc conscripta consignataque sunt* Flor. *Hæc modo eorum conscripta consignataque sunt* Gaertn.

§ 16 *Quia averso in Africam bello*] Legendum est *quia verso in Africam bello*. Paulo post adjecimus literam pronominis, *P. Sempronius, pace facta*. Quod vero sequitur *decessit*, subaudi 'ex Macedonia.' *Rhenanus*. *Verso in Africam bello* etiam Flor. Voss. Lovel. quinque, et alii: *averso* ex eo natum erat, quod in capite ejus male repetita sit litera finalis vocis præced. Vide ad XXXVII. 29. § 8. Mox *levari volebant bellis*, pro *levari bellis volebant*, Flor. Voss. Lovel. quinque, Berol. Gaertn. Hav. et omnes edd. ante Froben. 1535. Prænomen Sempronio addunt etiam Flor. ac multi alii.

CAP. XIII. § 1 *M. Cornelio, P. Sempronio*] Inverse Pall. duo, et vet. ed, *P. Sempronio, M. Cornelio*. Gebh. Similiter legunt Flor. Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Frob. 1535. quod tot codd. fide iterum admisi. Mox etiam *belli Punici* Flor.

Etruria cum vetere exercitu] Duarum urbanarum legionum, quas M. Valerius Lævinus superiore anno jussus fuerat Arretium ducere, quum M. Livius, exercitu volonum in Galliam ducto, se cum Sp. Lucretio, qui Galliæ præerat, conjunxisset: c. 5. et XXVIII. 46. *Duk.*

Ut novas scriberet legiones] *Et novas* Gaertn. An itaque legendum *et ut novas?* quod et Dukero videbatur. Nam et alibi vocula *et* intercepta est a sequenti *ut*. Vide ad XLI. 6. § 5. quemadmodum etiam *et* elisit sequens *ut*. Vide ad Liv. Epit. lib. LXXIII. Mox § seq. Pomponii prænomen *M.* deest perperam in Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Hav. et Hearnii N. quorum ultimus cum Ber. ignorat Claudii prænomen *Ti.* quemadmodum ejus cognomen *Neroni* Lov. 2.

§ 3 *P. Scipioni proconsuli cum eo exercitu cumque ea classe*] Exemplar vetus *Proconsuli Scipioni cum eo ex.* Video scribendum tantum *P. Scipioni*, non *P. Scipioni proconsuli*. Nam librarius, ubicunque *P.* literam repetit, scripsit *proconsulem*, id quod alibi etiam indicavimus. Nec est mox *cumque ea classe*, sed tantum *cum ea classe*. Rhenan. Exhibent libri omnes *cum ea classe*. Gebh. Lectionem a Rhenano damnatam unus servat Berol. *Proconsuli Scipioni* Harl. Gaertn. et Hearnii D. *P. Scipioni cum eo* reliqui. Vide ad XXVIII. 16. § 14. Præterea unus iterum Ber. *cumque ea*

classe. Alii omnes *cum ea classe*. Vide ad XXXVIII. 18. § 12.

Ut Bruttios cum duabus legionibus obtineret] Est in exemplari vet. *ut Bruttios duabus leg*. Rhen. Libri omnes *ut Bruttios duabus legionibus obtineret*. Gebh. Pariter Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav.

§ 4 *M. Livio, &c. prorogatum imperium est*] In Gallia, in quam jussu senatus venerat, quum Etruriam provinciam haberet, c. 5. et l. XXVIII. capp. 10. 46. Nec tamen diu eam obtinuisse videtur. Nam eodem hoc anno censor fuit cum C. Claudio Nerone c. 37. Probabile est, eum C. Scribonio, quem hoc anno Galliæ præfuisse hic et XXX. 1. scribit Livius, tradita provincia Romam ad censuram petendam rediisse. Et potuit ei provincia prorogari, quoad successor venisset. *Duk*.

§ 6 *T. Quinctius Tarentum, C. Hostilius Tubulus Capuam*] In divisione exercituum prioris anni non meminit Livius horum, sed tertio decimo anno hujus belli, hoc est tertio hinc anno. *Glar*. De T. Quinctio vide ad XXVIII. 10. § 15. *Et Tarentum* Lov. 2. *et Q. Tarentum* Lov. 4. *et Quintus Tarentum* Lovel. 1. 3. et Voss. *et Quintius Tarentum* Flor. et Hav. Deinde *Tubulus* deest in Voss. Lov. 1. 2. 5. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. ante Aldum.

Cum vetere uterque præsidio obtinerent] Pall. 1. ac 2. *cum vetere præsidio obtinerent*. Gebh. Ita et Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hav.

§ 7 *De Hispaniæ imperio, quod in eam provinciam duos proconsules mitti*] Scripsimus, *quos in eam prov. duos proc. mitti placeret*. Rhenan. Pal. 1. *quod in eam provinciam duos præmitti placeret*. Gebhardus. *Quod in eam* servant Voss. Lovel. 3. 4. 5. et Gaertn. Deinde *duos proconsules p̃mitti* Gaertn. *duos promitti* Flor. *duos præmitti* Voss. Lov. 1. 2. et Hav. *duos mitti* Lov. 5. qui mox iterum non agnoscit vocem *proconsules*, cujus loco vicissim *per quos* legunt Voss. Lov. 1. 2. et Hav.

§ 8 *Ad novas scribendas in Bruttios legiones, et ceterorum*] Pal. 1. *et in cæterorum, ita enim missi ab senatu erant, exercitum suppl*. Pal. 2. quoque *et in cæterorum*. Pal. 3. *et cæterorum, ita enim jussi erant, exercitum suppleverunt*. Gebhard. Omnes Gall. duo Pall. Voss. *et in cæterorum* (*ita enim jussi ab senatu erant*) *exercituum supplementum*. Quod sincerum arbitror. Subaudiendum enim, 'scribendos aliquos milites,' vel 'delectum habere instituerunt.' *J. F. Gron*. *Et in ceterorum* etiam Flor. Lov. 1. 2. 3. 4. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et omnes Mss. Crevierii. Eodem ducunt vestigia vett. edd. *et inde ceterorum*, pro quo Mogunt. Ald. et alii recte substituerunt *et in ceterorum;* sed præpositionum perperam Froben. 1535. expunxit. Livio enim has præpositionum variationes, 'et ad novam, et in ceterorum,' placuisse vidimus ad VI. 28. § 3. *Et ceterorum, &c. exercitum suppleverunt* Harl. Τὸ *enim* deest in Lov. 5.

CAP. XIV. § 1 *Ne præsciscerent Karthaginienses*] Vet. lib. *ne præscirent*. Sigon. Vet. ed. et Pall. 2. ac 3. *præsciscerent*. Pal. 1. *præscriberent:* exterius tamen additum *præscirent*. Gebh. Put. Reg. Men. unus Pal. *ne præscriberent*. Duo alii Pall. *ne præsciscerent*, ut vulgo legebatur ante Sigonium. Quod placet Rubenio, quando et XXVII. 35. 'Quamprimum eos sortiri provincias, et præsciscere, quam quisque eorum provinciam, quem hostem haberet, volebant.' Nisi utrobique verbo 'resciscere' usus est. l. XXIV. c. 26. tamen: 'Ea quum ad se quoque veniri præscisset, in sacrarium ad penates confugit.' *J. F. Gron*. *Ne præscirent* Lov. 3. 5. Rec. Gaertn. et Hav. *ne præscriberent* Flor. Voss. Lov. 1. 2. et Hearnii L. 1. *ne præsciscerent* Lov. 2. in margine, Lov. 4. Harl. Ber. et Hearnii N. ac

D. quod cum Rubenio probandum puto. Vide ad XXVII. 35. § 5. Non displiceret etiam Gronovii *resciscerent*, modo codd. faverent. Notat enim noscere occulta. Vide Donat. ad Ter. Hec. II. 1. 11. III. 1. 4. et V. 4. 29. Jac. Gronov. invitis omnibus codd. edidit *rescirent*, nisi id ex errore operarum ortum sit; eamdem lectionem servavit Clericus. Mox *bellatum ire* Flor. Voss. Lov. 1. 5. Gaertn. et Hav. *bellatum iri* Lov. 2. 3. 4. Harl. et Ber. a m. sec. Vide ad Epit. Liv. l. XXXVII.

§ 2 *Impleverat ea res superstitione animos*] Put. Reg. Men. duo Pall. Voss. *superstitionum*, non *superstitione*. Plautus Aul. III. 6. 15. 'Omnes angulos furum implevisti.' Men. V. 5. 3. 'Me implevit flagitii et formidinis.' Merc. II. 3. 74. 'Impleantur meæ fores elogiorum.' Noster XXXV. 35. 'Quem adveniens extemplo spei implevit.' XXXVI. 12. 'Leucadem venit, implevitque spei socios.' *J. F. Gron.* *Superstitionum* Flor. Lov. 1. 2. et Gaertn. quod quum ex optimis codd. contextui reddidisset Gronov. postea Clericus expulit, iterumque vulgatum revocavit, nihil monito contra fidem datam lectore. Supra I. 46. 'Adolescentem suæ temeritatis implet.' III. 63. 'Ne ita omnia tribuni suæ potestatis implerent.' IV. 41. 'Fortunam noctemque omnia erroris mutui implesse.' V. 28. 'Multitudinem quoque religionis justæ implevit.' X. 14. 'Fugæ formidinisque Samnites implevit.' XXV. 40. 'Totam Siciliam impleret nominis sui.' XXVI. 19. 'Impleret homines certioris spei.' Aliter tamen Livium alibi locutum esse, vidimus ad III. 69. § 2.

Ea plura vulgabantur] Vet. lib. *eo plura*. Sigon. Similiter Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. et Hav. Gronovius etiam in pr. ed. notarum monuit, non aliter esse in omnibus Gall. *ea* vero subpositum esse ab illis, qui hanc vocem sine comite *quo* stare non posse putarunt: cujus tamen exempla dedit Stewech. de Partic. Ling. Lat. in ea voce. Similiter etiam *quo* sine *eo* adhiberi, vidimus ad XXVI. 20. § 5.

§ 3 *Duos soles visos, et nocte interluxisse*] Pal. 2. *et nocte interfluisse*. Pal. 3. *in noctem interclusisse*. Gebh. Corrigunt viri docti *internoctu luxisse*; et eam vocem, quam analogia evidenti, tam necessariam putant, ut non dubitent quin eloquenda Romanis fuerit. Præiverat illis Lipsius, qui Gellii III. 2. 'Sacra Romana, quæ inter noctem fiunt,' libens legerit, 'internoctu fiunt.' Sed, necessariam non esse, ostendunt veteres, quum toties τῷ *interdiu* adversum ponunt *noctu*, vel *nocte*. Noster XXVII. 45. 'Interdiu an noctu venire sese vellet.' VIII. 34. 'Neque discernatur, interdiu nocte, æquo iniquo loco, jussu injussu imperatoris pugnent.' Lib. hoc XXIX. 33. 'Nocte profectus Vermina, Syphax interdiu.' XXX. 4. 'Nocte an interdiu oportuniores insidiantes essent.' Et apud comicos ex vetustissimorum sermone eodem modo *nox*. Etsi autem iidem dixerint *diu* et *die*, ut *noctu* et *nocte*, pari significatione, (cui rei quoque usus fastidium intervenit, ut priora distinguerent significatione, secus atque in posterioribus fecerunt) tamen *interdiu* non videtur compositum ex *inter* et *diu*, neque formatum ex 'interdius' ita, ut hoc nominativi, illud ablativi casus sit, ut suspicatur vir insignis. Dictum enim censeo 'interdius,' ex quo exstitit resecto uno elemento *interdiu*, qua forma 'nudiustertius,' 'nudiusquartus,' et reliqua: nam ut 'nudiustertius' dicitur, pro 'nunc diust (vel 'dies est') tertius;' ita 'interdius,' quasi 'interim' vel 'interea' 'dum diust,' vel 'dies est:' et neutrum potest declinari. Neque enim nomen unum est, sed instar orationis, ex pluribus partibus constantis, quæ cum sæpissime conjungerentur, cohæserunt sibi, et in unam vocem coaluerunt. Est autem ele-

ganter usurpatum *interluxisse*, sensuque idem, quod inter tenebras luxisse: indicatque, non diu durasse lucem illam, sed mox rediisse noctis habitum consuetum, fulgore illo interruptum. *J. F. Gron.* Ex Gronovio ipso ad Gell. III. 2. constat, eum hæc disputasse adversus Freinshem. qui ita emendandum censebat ad Flor. IV. 2. 45. 'Nocte' et 'interdiu' etiam pluribus locis apud Livium opponuntur. Vide ad XL. 10. § 7. *In noctem interluxisse* Harl. *noctu interluxisse* Lov. 5.

Et facem stellæ septies ab ortu solis] Legendum *et facem Setiæ ab ortu solis in occidentem porrigi visam.* Est autem *Setia* Volscorum oppidum, quod hic additum est, sicut mox 'Tarracinæ,' 'Anagniæ,' et 'Lanuvii.' Porro quum *Setiæ* vocabulum putaretur mendum esse, pro illo supposuit alius *stellæ*, alius *septies* adverbium. *Rhenan.* Inseruit hanc lectionem tamquam genuinam Rhenanus, cui tamen reclamat Pall. triga; quorum Pal. 1. *et facem stelliæ ab ortu solis ad occ. p. v.* Pal. 2. *et facem stellæ* (ita et pr. ed.) *ab ortu solis ad occid. p. v.* Pal. 3. *et facem septies ab ortu solis in occidentem porrigi visa.* Mox Pal. 3. *insitis locis*, pro *et multis locis.* Gebh. Omnes scripti *ab ortu solis ad occidentem.* J. F. Gron. Fors fuat, ut ab hujus coloniæ incolis modo animadversa fuerit. Put. tamen et Cant. habent *facem Steliæ.* Men. *stelliæ.* Pet. Voss. Gud. *facem stellæ:* et id omnes videntur circumludere. Virgilius Æn. II. 694. 'Stella facem ducens multa cum luce cucurrit.' Nec magis nunc requiritur oppidi nomen, quam XLI. 21. 'Et faces eadem nocte plures per cœlum lapsæ sunt.' Post tot tantosque codd. Jul. Obsequentem non moramur. *Jac. Gron.* *Facem sotiæ* Harl. *facem serie* Gaertn. *facem Steliæ* Flor. *facem stellæ* Lov. quinque, Ber. Hav. Hearnii L. 1. et ed. Rom. 1472. pro quo proximæ edd. *faciem stellæ septies* dedere. Nondum tamen ita omnem scrupulum Jac. Gronov. exemit, ut ei adsentiri audeam. Non enim oppidi nomen abest XLI. 21. quo loco vulgo editur, *Faces eadem nocte plures per cœlum lapsæ sunt in Lanuvino.* Si autem emendatio, quam Sigonius ex Prisc. proposuit, ibi recipienda est, faces illæ per cœlum lapsæ referendæ sunt ad prodigia Romæ visa, de quibus proxime præcesserat. Præterea Obseq. quidem in prodigiis hujus anni morari nequit; illa enim pars libri ejus periit: alibi tamen nomen loci, ubi simile prodigium visum est, addere solitus fuit. Vide capp. 70. 71. 83. et 105. Non displicet itaque Rhenani *Setiæ.* Præterea *ad occidentem*, dissentiente uno Harl. omnes mei cum Hearnii L. 1. et N. Mox *Anagniæ portam et multis locis murum* Voss. Lov. 2. 3. 4. Gaertn. Ber. et edd. antiqq. *Anagniæ et multis locis murum* Harl.

In æde Junonis Sospitæ Lanuvii cum horrendo fragore strepitum editum] *Jun. Sophrica ingens vox cum horr. frag. strepitus edita* Hearnii L. 1. *Jun. Sospita elanii vicum horr. frag.* sine sensu Harl. *Lavinii* Ber. Hav. et edd. antiqq. *Tanuvii* Flor. et Lov. 1. *Taminii* Lov. 2. *Taumini* Gaertn. *Tanini* Lov. 3. *Clavum* Lov. 4. *Taurominii* Lov. 5. Sed *Lanuvii* veram lectionem esse, ostendit 'Juno Sospita,' quæ præcipua religione in ea urbe colebatur. Vide ad VIII. 13. § 5.

§ 5 *M. Valerius, unus ex legatis prægressus*] Ante ad c. 11. § 8. docuimus, hic legendum *regressus*, quum moneremus scribendum *remissus*, pro *præmissus.* Rhenan. Pal. 2. assentiente vet. ed. *regressus.* Gebh. Ita et Lov. 4. Harl. Ber. Hearnii D. et edd. ante Aldum: *progressus* Gaertn. At reliqui recte *prægressus*, quod et Aldus restituit. Mox *reges nuncius* Voss. Lov. 1. et Flor. a m. pr. *regis* a m. sec. Lov. 2. a m. sec. Lov. 5. et Hafn.

§ 7 *Veram certe victoriam ejus rei sibi quisque mallet, quam ulla imperia*] Hæc oratio, tametsi integra, valde mihi tamen est de mendo suspecta. Nam germanam Livii lectionem non videtur mihi restituisse, quisquis depravatum in scripto codice locum castigare est conatus. Legitur illic *Veram certe victoriam ejus rei sibi quisque ulla imperia.* Nec est ibi verbum *mallet*, quod certe eruditus aliquis infulsit, subvenire volens corruptæ et mutilæ sententiæ. Ego, diligentius inspectis vitiatæ scripturæ vestigiis, non dubito quin sic scripserit Livius: *Veram certe vict. ejus rei cupias, quam ulla imperia, honoresve, suffragio seu Patrum, seu plebis delatos.* Subauditur autem in verbo *cupias* adverbium 'potius,' vel 'magis.' Qui loquendi modus oppido quam elegans a Græcis sumptus est, apud quos ejusmodi eclipticas orationes frequentius reperias. Qualis est illa, θέλω τύχης σταλαγμὸν, ἢ φρενῶν πίθον. *Rhenan.* Non est necessaria Beati prurigo correctionis, stantibus a vulgata lectione libris nostris Mss. tribus, et principe ed. *Gebh.* Hoc ex mutilo cod. frustra tentat Rhenanus: nam vulgata in omnibus libris nostris salva est. Gud. tamen *malle:* ut non sit sententia aut judicium auctoris, sed expositio habitus animorum inter proceres. *J. F. Gron.* Nostri nihil mutant, nisi quod *sibi* desit in Lov. 4. et *suffragio et Patrum et plebis* legat Lov. 2. Ant. Periz. si cum Gud. *malle* emendamus, insuper *quemque*, pro *quisque*, legendum putabat.

§ 8 *Patres conscripti P. Scipionem, Cn. filium, ejus qui in Hispania ceciderat*] Non sunt in libro scripto duæ istæ dictiones, aut duæ saltem literæ earum loco *P. C.* Rhenan. Eleganti hellenismo Pall. tres subjiciunt *P. Scipionem Cn. ejus*, exempto *filium.* Gebh. *P. Cornelius Scipionem filium ejus* Lov. 4. *P. Scipionem filium ejus* Voss. Lov. 1. 5. et Hav. *Patres P. Scipionem filium ejus* Ber. *Patres conscripti P. Scipionem filium ejus* Gaertn. et edd. antiqq. *Patres conscripti P. Scipionem Cn. filium ejus* Aldus. Sed recte duas priores voces Rhenanus expunxit, quæ in reliquis Mss. desunt. Deinde *in Hispania occiderat* Ber. Gaertn. et edd. vetustæ. Vide ad xxxvi. 36. § 6.

Adolescentem nondum quæstorium] Nondum ea ætate, qua quæstura peti poterat. Vide ad xxv. 2. *Duk.* *Adulescentem* Flor. Vide ad vi. 34. § 11. Tum *nondum quæstorem* Harl.

Judicaverunt in tota civitate virum optimum esse] Quis hic mendum latere suspicatur? Tamen id calamo exarati oculis subjiciunt. Put. Reg. Men. Voss. Barber. duo optimi Florentinorum *virum bonum optimum esse.* Lapis vetus: HONC. OINOM. PLOERVMEI. COSENTIONT. BVONORVM OPTIMOM. FVISSE. VIROM. Vides hoc esse adumbratum ab Livio, scribendumque *judicaverunt in tota civitate virum bonorum optimum esse.* Eadem forma Plautus Amphitr. I. 1. 49. 'Viros primorum principes:' et Aulul. 'pauperum pauperrimus.' *J. F. Gron.* Hoc fortassis sumtum est ex inscriptione L. Scipionis, qui ante LV. annos Corsicam subegerat: HONC OINO. &c. DVONORO. OPTVMO. FVISSE. VIRO. *Duk.* *Judicaverant tota civitate virum bonum optimum esse* Harl. *virum bonum optimum* etiam Lov. 1. 2. 4. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. *virum bonum et optimum* Hafn. Lapidem a Gronov. laudatum Syntagmati Inscriptionum inseruit Reines. Class. VI. num. XXXIV. De eo vide Gassendi vitam Peiresc. l. III. p. 96.

§ 9 *Ita judicaverint*] Put. *ita judicarint.* J. F. Gron. Non aliter apud me Flor.

Sicut traditum a proximis memoriæ temporum illorum scriptoribus] Archetypon Spirense *sicut proditum mem. a primis temp. illorum script. libens posteris tradiderim, ita meas op., conj. rem*

vet. obrutam, non interponam. Rhenan. Vet. lib. *a proximis temporum.* Sigon. Omnes nostri contra Rhenanum, *sicut traditum a proximis mem. temporum illorum script. libens posteris traderem.* Sensus est, quemadmodum, si a scriptoribus, qui memoriæ illius ævi fuerunt proximi, quidquam huc spectans relictum esset, non pigrarer ipse quoque referri. Similis excusatio III. 47. 'Quem decreto sermonem prætenderit, forsan aliquem verum auctores antiqui tradiderint: quia nusquam ullum in tanta fœditate decreti verisimilem invenio, id quod constat, nudum videtur proponendum.' Et VI. 12. 'Quod quum ab antiquis tacitum prætermissumque sit, cujus tandem rei ego, præter opinionem, quæ sua cuique conjectanti esse potest, auctor sim?' ubi et appellat 'propiores temporibus harum rerum auctores.' Sed maxime 'proximos memoriæ temporum' defendit sibi Livius XXV. 11. de defectione Tarentinorum: 'Plures propioresque ætate memoriæ rerum hoc anno tradunt factum.' *J. F. Gron.* Non dubito quin hæc sit sententia. Nec tamen ex iis quæ hic adnotantur, liquet, *proditum* recte dici, pro 'si proditum fuisset.' Sed vide Gronov. ad IX. 18. quamquam omnia, quæ ibi adferuntur, ad tempus futurum, non, ut hic, ad præteritum, respiciunt. *Duk. Traditum* servant Voss. Lov. quinque, Ber. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac D. at *proditum* in Flor. fuisse videtur, ex quo nihil in excerptis notari video. Solent hæ voces in Mss. confundi. Vide ad XXVII. 16. § 12. Deinde *a primis memoriæ temporum illorum scriptoribus* Lov. 3. 4. Harl. et Gaertn. *a proximis memoriæ temporum illorum scriptoribus* reliqui Mss. et quidem omnes omnino hunc verborum ordinem adversus Rhenanum tuentur. Solent autem etiam 'proximus' et 'primus' in codd. commutari. Vide ad v. 47. § 5. Deinde *posteris tradiderim* Ber. et Rec. Omnes ceteri *traderem.* Recte itaque Gronov. lectiones a Rhenano ejectas revocasse existimo.

§ 10 *Ostiam obviam ire Deæ jussus, isque eam de nave acciperet et, &c. traderet*] Vet. lib. *accipere* et *tradere* habent, ut *ire.* Sigon. Omnes Gall. et Voss. transpositis vocibus, *P. Cornelius cum omnibus matronis Ostiam ire jussus obviam Deæ, isque eam.* J. F. Gron. Lectionem, quæ notæ huic præscribitur, demum vidi in ed. Froben. 1535. Omnes priores cum scriptis meis et Hearnii Oxonn. ita exhibent, quemadmodum partim Sigonius, partim Gronov. emendarunt. Ceteroquin, perinde foret, utrum *acciperet, traderet,* an *accipere, tradere* legeretur. Et quidem exempla prioris locutionis, ut tantum proximum verbum pendeat a τῷ *jubere,* non ita reliqua, quæ deinde adduntur, vide ad XXVI. 22. § 7. posterioris vero, ut et proximum et ulteriora verba ab eodem *jubere* pendeant, vide ad XXXI. 8. § 8.

In terram elatam tradere ferendam matronis] *In terram allatam* Lov. 2. *in terram delatam* Ber. Male: 'elatam' nempe ex navi. Ita mox 'extulit in terram.' Est autem dictum eodem modo, ut 'educere in aciem,' de quo vide ad III. 62. § 5. Tum *referendam matronis* Ber. a m. pr. Lov. 4. Harl. et edd. vett. Sed prioris vocis prima syllaba ex præcedentis finali nata est: *referendam cum matronis* Gaertn. *ferendam cum matronis* Flor. a m. pr. Voss. et Lov. 1. 2. ac 5. *ferendacum matronis* in Put. et Reg. esse, Gronov. testatus est in pr. ed. nott. ad XXX. 37. ubi librarios dubitasse putat, utrum *ferendam,* an *ferendum,* verius foret, et hinc utramque lectionem ita conjunxisse. Videntur tamen potius *ferendam cum matronis,* quod per errorem in aliis superest, similiter dare voluisse.

§ 11 *Ad ostium amnis Tiberini ac-*

cessisset] Omnes iidem *accessit*. J. F. Gron. Non aliter etiam Flor. Voss. Lov. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. Hav. omnes Hearnii, et Crevierii codd. at vett. edd. quorum fide contextui reddidi: *accessisset* primum obcurrit in ed. Frob. 1535.

§ 12 *Claudiæ Quintiæ*] *Claudiæ Quintæ* legendum est ex Orat. Cic. de Aruspicum Resp. c. 13. Est autem 'Quinta' prænomen, ut in lapide perantiquo apud Horatium Malegutium in agro Regiensi, apud Gruter. p. DCCCCLIV. n. 5. SEPTIMIVS. Ↄ. L. NICEPOR. SEPTIMIA. SP. F. QVINTA. *Sigon*. Pall. 1. 3. *Claudiæ Quintiæ*. Pal. 2. *Quintiæ Claudiæ*. Propert. IV. 12. 'Vel tu, quæ tardam movisti fune Cybellen, Claudia, turritæ rara ministra Deæ.' *Gebh*. Hanc Vestalem fuisse, tradunt Herodian. I. 11. Aur. Vict. de Vir. Illustr. c. 46. et alii recentiores, maxime poëtæ, qui *virginem* vocant. Vide Drakenb. ad Silii Ital. XVII. 33. Hanc sententiam amplexi sunt docti quidam, et inter eos Jac. Gronov. ad Minuc. Fel. VII. Nihil adhuc in vetustioribus auctoribus inveni, unde hoc pro certo affirmari possit, et potius Vestalem non fuisse puto. Primum enim Livius hic eam 'matronis primoribus civitatis' adnumerat, et Cic. de Arusp. Resp. c. 13. ac Minuc. Fel. l. d. 'matronam' vocant, quæ in virginem Vestalem convenire non videntur. Hoc quidem elevat Gronov. et Vestales quoque 'matronas' dici posse credit, eo quod matronarum jura in eas collata fuisse videantur. Non volo quærere, quo tempore, et quæ jura matronarum iis tributa fuerint? sed velim proferri auctoritatem vetusti alicujus scriptoris, qui Vestalem 'matronam' vocet: quamquam, si is inveniretur, tamen ex eo nondum sequeretur, Claudiam hanc Vestalem fuisse. Deinde Cic. et Sueton. ita de hac loquuntur, ut qui eam pro Vestali non habuerint. Nam quum ille pro Cœlio c. 14. hic in Tib. c. 2. et hanc, et alteram eodem nomine Vestalem, quæ patrem (fratrem dicit Sueton.) triumphantem comitata, curru detrahi non passa est, memorent, quæ causa dici potest, cur, si 'Quinta Claudia' quoque Vestalis fuit, eodem loco de utraque agentes, eam tantum, quæ cum patre currum triumphalem conscendit, non etiam alteram, 'Vestalem' vocare voluerint? Ea certe nulla est, nec sine ratione miratur Abramus ad Cic. l. d. si verum sit, 'Quintam Claudiam' Vestalem fuisse, Tullium id eo loco tacuisse. Sed nimirum Cic. et Suet. id tacuerunt, quia Vestalis non fuit, quod neque ex Livio et Cic. probari posse fatetur Gronovius. Denique eam Vestalem non fuisse, ex Ovidio manifestum est. Nam hic, quum Fast. IV. 295. in describenda pompa fœminarum, quæ Matri Deum obviam processerunt, matres et alias fœminas ita a Vestalibus distinxisset: 'Procedunt pariter matres, natæque, nurusque, Quæque colunt sanctos virginitate focos:' deinde de 'Claudia Quinta' vs. 313. scribit, 'Hæc ubi castarum processit ab agmine matrum:' quibus verbis eam a poëta in numero matrum, id est, mulierum nuptarum, poni, apertius est, quam ut quidquam ulla veri specie contra dici possit. Herodiani et Aurelii Vict. non tanta apud me est auctoritas, ut illorum fide, tacentibus vetustioribus, hac in re standum putem. Qui primus hoc, quod illi, tradidit, ei idem utriusque nomen causam erroris fuisse arbitror, eumque, quum 'Claudiæ Vestalis' celebre nomen et facinus in historia Romana esse sciret, hoc quoque, quod de 'Claudia Quinta' proditum est, ad illam traxisse; vel quia Vestales non raro probri suspectas ac damnatas fuisse legerat, ex eo conjecisse, etiam 'Claudiam Quintam,' cujus pudicitia suspecta fuisse dicitur, Vestalem fu-

isse. Poëtas nihil moror. Broekh. ad Propert. IV. 2. 52. scribit, eam ab his 'virginem' ex usu sermonis Latini vocari, quo etiam nuptæ mulieres 'virgines' vocantur. Sed sunt, quibus hæc interpretatio vocis 'virgo' de Claudia non placet; de quo non contendo, ac tantum dico, me illis, si eam Vestalem fuisse putaverunt, non magis credere, quam Herodiano et Aur. Victori. De prænomine 'Quinta' agunt Pighius ad Val. Max. I. 8. 11. Sigon. c. 3. de Nomin. Rom. et Emend. I. 17. Partem eorum, quæ idem in Emendat. adversus Robortell. de 'Claudia Quinta' disputat, suam, non nominato auctore, fecit Abramus ad Cic. pro Cœlio. *Duk.* *Claudiæ Quintiæ* Gaertn. Sed reliqui cum edd. Rom. 1472. ac Parm. *Claudiæ Quintæ*. Val. Max. I. 8. 11. 'Quod Quintæ Claudiæ statua, in vestibulo templi Matris Deum posita, in sua basi flammis intacta stetit.' Tacit. Ann. IV. 64. 'Evenisse id olim Claudiæ Quintæ, ejusque statuam, vim ignium bis elapsam, majores apud ædem Matris Deum consecravisse:' ubi olim etiam pariter peccabatur. Et, ubi similis scribarum erroris suspicio esse nequit, Ovid. Fast. IV. 305. 'Claudia Quinta genus Clauso referebat ab alto, Nec facies impar nobilitate fuit.'

Dubia (ut traditur) antea fama] Si *dubia fama* sunt ablativi, quod videntur putasse qui post *fama* distinctionem posuerunt, *fecit* ita accipiendum est, ut ex præcedentibus suppleatur 'Dea.' Sigon. in Emendat. sine distinctione citat. Et possunt esse nominativi. Si liceret legi *tam religiosum ministerium*, haud dubie ablativi forent. *Duk.*

§ 13 *Succedentes deinceps aliæ aliis*] Ita primus edidit Froben. 1531. Priores legerunt *succedentes deinde aliæ aliis*. Neque aliter Flor. Voss. Lov. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. et L. 1. quod cur mutatum sit, non adsequor. Voces illæ sæpius confunduntur. Vide ad v. 17. § 4. *Succedentes aliæ aliis* est in Harl. *succedentes aliis aliæ* in Lov. 4.

Thuribulis ante januas positis] Casaub. ad Suet. Calig. c. 13. *Duk.* *Ante januam* Lovel. 5. Harl. Ber. Gaertn. et edd. Rom. 1472. Parm. ac Mediol. 1480. Paullo ante *omni obviam effusa civitate* Harl. et Flor. Mox *accenso thure* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Rec. Gaertn. et Hav. omnesque edd. usque ad ultimam Gruteri, quæ *incenso* dedit. Priscam igitur lectionem reduxi.

Precantibus, ut volens propitiaque urbem Romanam iniret] *Civitate, precantibus.* Vide Gron. de Pec. Vet. I. 3. p. 76. *Duk.* Vide ad XXXVIII. 29. § 11. Ceterum *urbem Romanam*, pro *urbem Romam*, primus Gronov. 1665. edidit, consentientibus, uno vel altero excepto, omnibus codd. quibus utor. Vide ad Epit. Liv. l. XLIX.

§ 14 *Pertulere Deam pridie Idus Aprilis; isque dies festus fuit: populus frequens dona Deæ in Palatium tulit, lectisterniumque et ludi fuere*] Ludos Megalesia per sex dies, a pridie Non. April. ad v. Idus fuisse, fasti dierum antiqui demonstrant. Nam etsi Deam perlatam esse pridie Id. Apr. in ædem Victoriæ Palatinæ, eumque diem festum fuisse, cum lectisternio et ludis, qui Megalesia vocati sunt, Livius dicat, postea tamen eos ludos in pridie Non. rejectos esse crediderim, accedente præsertim Spartiani testimonio in Caracall. VII. qui cum IIX. Id. Apr. ipsis Megalensibus interemptum Caracallam narret, satis indicat, Megalensium primum diem pridie Id. non fuisse: nisi si quis mendosum esse Livii locum, et pro *pridie Id.* legendum *pridie Non.* arbitretur: ne, dissidentibus antiquis, opinione dubia fluctuemus. *Manutius* ad Cic. ad Fam. II. 11. Vide, lector, anne hic etiam (ut crebro solent) in exprimendo Megalensium die lapsi

sint librarii, qui scripsere *pridie Idus Apriles*, notarum antiqua cæsura decepti; cum forsan legeretur *prid. Non. Aprilis*. Sic enim is dies in fastis publicis est annotatus pridie Nonas Aprilis, sicut testantur antiquæ Fastorum sacrorum tabulæ, quas ipse quondam Romæ apud Bernardinum Maphæum Cardinalem exstantes exscripsi. Quibus etiam adstipulatur Ovidius Fast. IV. 179. post tertium Aprilis mensis diem Berecynthiæ matris magnæ festa incipere canens: 'Ter sine perpetuo cœlum versetur in axe, Ter jungat Titan, terque resolvat equos. Protinus inflexo Berecynthia tibia cornu Flabit, et Idææ festa parentis erunt.' *Pighius* in Annal. ad a. IↃXLIX. p. 216. Sic quoque emendat Neapolis ad Ovidii l. laud. Casaub. etiam ad Spart. l. d. primum diem Megalensium pridie Nonas Apr. fuisse scribit. *Duk.* *Quæ est in Palatio proposuit locavitque p. R. Ydibus* Hearnii L. 1. Malo vero cum Manutio existimare, postea festum in pr. Nonas rejectum esse, quum eo anno pr. Idus celebratum fuisset, quam *pridie Idus* in *pridie Nonas* emendare. In vocem *Idus* enim conspirant omnes omnino Mss. Neque etiam Livius dicit, semper eumdem diem observatum fuisse, sed potius contrarium innuit, dicendo 'isque dies festus fuit,' non autem 'est.' Ratio autem, cur dies mutatus sit, esse potest, quod in pridie Idus Apriles inciderint Cerealia, ut ex Kalendariis vetustis constat. Si quid tamen hic mutandum, legam *pridie Idus Apriles*. Ita enim Livius loqui solet. Vide ad IV. 37. § 3. Nullum quidem codd. laudare possum, qui ita præfert; multi tamen, atque inter eos optimi, ut Flor. aliique, per compendium legunt *Apr.* Præterea voces *in Palatium* desunt in Lovel. quinque, et Hav.

Megalesia adpellata] Cicero de Arusp. c. 12. 'Megalensium ludorum tanta religio est, ut ex ultimis terris arcessita in hac urbe consederit. Qui uni ludi ne verbo quidem appellantur Latino, ut vocabulo ipso et appetita religio externa, et matris Magnæ nomine suscepta declaretur.' *Sigon.* *Megalesi jam adpellata* Flor. et Voss. in margine. *Megale suam appellata* Lov. 1. *Megalesa jam appellata* Lov. 2. *Megalensia jam appellati* Hav. Illud *jam* adsciscendum videtur.

CAP. XV. § 1 *Quum de supplementis legionum, quæ in provinciis erant, ageretur*] Pall. duo, et vet. ed. *Quum de supplemento leg. ageretur, quæ in prov. erant.* Gebh. Ita et Lov. quinque, Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum. Mox *subgestum est*, pro *subjectum est*, Voss. quod ex interpretis glossa natum videtur. Similiter loquitur hoc cap. 'Erectis exspectatione Patribus, subjecerunt.' Præterea § seq. *colonias Latinas XIII.* Hearnii D. Sed male: duodecim enim nominatim recensentur hoc cap. et XXVII. 9.

§ 3 *Pro fide atque obsequio imperii Romani*] Put. *imperii*, quod factum esse conjiciebat Salmasius ex *in P. R.* ut vera scriptura sit *pro fide atque obsequio in populum Romanum.* J. F. Gron. *Imperii*, sequenti voce omissa, Voss. et Lov. 1. ac 2. *imperatoris* Hav. *imperatorum* Lov. 3. et Hearnii N. *impar* Lov. 5. *in p̄. r̄.* id est *in populum Romanum*, Flor. quod sibi quoque in Put. non vero, ut Salmas. apud Gronov. monuit, *imperii* obvium fuisse, Crevierius testatur; qui addit vulgatum *obsequio imperii Romani* in nullo suorum codd. superesse, quia etiam scripturam illam pravam et a Latinitate alienam esse. Ejus itaque exemplo *in populum Romanum* in contextum recepi.

§ 4 *Sub hanc vocem non memoria magis Patribus renovata rei prope jam obliteratæ, quam ira irritata est*] *Sub hanc vocem vero mem.* Lov. 5. *Sub hanc*

vocem nova mem. Ber. et edd. ante Ascens. 1513. *Sub hanc vocem mem.* Hav. Tum *mem. magistratibus renovata* Voss. Lov. 1. 2. 4. et Hav. *memoria Patribus renovata* Lov. 2. in margine. Deinde *jam* deest in Lov. 3. et Harl. *rei prope jam obliterata est*, reliquis omissis, legunt Flor. Lov. 1. 5. Voss. *rei prope jam obliteratæ est* Hav. *rei prope jam obliteratæ est, quam ira irritata* Ber. Gaertn. et edd. vett. ante Froben. 1535. Mox § seq. *decrevere* Voss. Lovel. 1. 2. 5. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Aldum.

§ 5 *Ut consules magistratus denosque principes*] Hic *principes* vocat, quos paullo post cum 'legatos,' tum 'primores.' Deni autem ex duodecim coloniis, præter magistratus, efficiebant numerum centum viginti, qui retineri jussi, magistratus vero domum ire ad delectus conficiendos. Et coloniarum nomina in plerisque vetustis codd. hoc loco melius habent, quam XXVII. 9. quod supra etiam admonuimus. *Glar.* Hi *decem principes* etiam 'decem-primi' vocati sunt, de quibus vide Noris. ad Cenot. Pis. Diss. I. c. 3. p. 40. et viros doctos ad Cic. pro Rosc. Amer. c. 9. Ceterum *ut omnes magistratus* male Hearnii N.

Nepete, Sutrio, Ardea, Calibus] *Nepet*, ut supra. *Sigon.* Vide ad VI. 9. § 3. Ita quidem Hav. Sed optimi dissentiunt. Tum *Callibus* idem Hav. cum Ber. scribarum errore, qui et alibi ita peccarunt. Vide ad VIII. 16. § 1. Monstra lectionum, quæ codd. in reliquis coloniarum nominibus obferunt, ostendere nihil adtinet: id tamen memoratu dignum est, supra XXVII. 9. ubi etiam duodecim harum coloniarum nomina recensentur, pro *Sora* memorari *Coram.* Utra autem lectio vera sit, dignosci nequit: ambæ enim jam diu ante hæc tempora fuerunt coloniæ Romanæ, et quidem in Latio novo.

§ 7 *Si qua eum numerum equitum explere non posset*] *Si qua earum num.* Voss. Lovel. 1. 2. 3. Ber. Gaertn. Hearnii N. et edd. Moguntina priores. De locutione illa vide ad VIII. 37. § 8. quo minus tamen probare audeam, illud obstat, quod integriores codd. alteram lectionem tueantur.

§ 8 *Retineri ejus coloniæ magistratus legatosque placere*] *Retinerent ejus coloniæ mag.* Voss. Lov. 1. 5. et Flor. a m. pr. qui *retinere* habet a m. sec. *retineret* Hav. Nihil mutandum. Nam eadem forma, qua *retineri*, etiam *dari* et similia alia subjunguntur.

§ 9 *Stipendium præterea iis coloniis tria millia æris asses singulos imperari*] Facile possem hic lectori ostendere, quam fœcunda sit ignorantia. Nam si prosequi velim, quot modis hæc verba intelligi possint, paginam implerem. Ego vero, cum mihi ipsi primum satisfacere nequeam, nec lectorem ostentatione inani traham, sed libere dicam, me hunc locum non intelligere: hoc unum videri tamen mihi, *in mille æris* legendum, non *tria millia.* Error ex scriptura facilis erat. Loquitur autem de stipendio. Singulos itaque asses in singulos menses intelligo, ut de mille æris fierent asses annui duodecim. Et formulam puto pro portione quadam sumptam, ut sors bonorum cujusque, et secundum sortem militum numerus cognosceretur. Hujusmodi locos ferme non attingunt, qui annotationes scribunt. *Glarean.* Pall. tres habent *in millia æris.* Nempe τὸ *III.* numerus eo degeneravit. *Gebh.* Ut hæc lectio manere nullo modo potest, ita satis fero, quod est in Put. Reg. Pet.-Men. tribus Pall. Voss. *iis coloniis in millia æris asses singulos.* Intelligo autem in singula millia. Sic XXII. 36. 'Numero quoque peditum equitumque legiones auctas, millibus peditum et centenis equitibus in singulas adjectis.' XXX. 17. 'Legatis in singulos dona ne minus quinum millium, comitibus eorum millium æris.' XXXVII. 45. 'Millia deinde ta-

dum, majorem his, quam Rhenano, fidem habendam existimo. Paullo ante *si culpa*, omissa media particula *et*, Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. et Hav. Tum *a publico consilio desit*, pro *absit*, Voss. Lov. 1. 2. 5. et Hav. Præterea *sed etiam ope* Flor. Lov. 1. 2. 3. et Hav. *sed etiam opere* Lov. 5. Ber. Gaertn. et edd. vett. ante Aldum. Solent hæ voces *ope*, sive *opere*, et *ope* passim commutari. Vide ad VIII. 16. § 4. et ad XXXII. 21. § 31.

§ 3 *In aliud tempus differendum arbitror esse, duarum rerum gratia*] Pal. 1. *in aliud tempus diff. puto: sed harum rerum gratia.* Gebh. *Diff. arbitror: sed aurum rerum gratiam* Flor. *diff. arbitror, sed harum rerum gratia* Voss. Lov. 3. 5. nec aliter Hav. et Lov. 1. ac 2. nisi quod *gratiam* præferant: *differendum arbitror esse harum duarum rerum gratia* Gaertn.

§ 4 *Qui Locros recepit, quique omnium nobis recte perperamque factorum est testis, agatur*] Non est in exemplari scripto *quique*. Fortasse sic legendum: *qui Locros recepit, omnium nobis recte perperamque factorum testis* (subauditur 'existens') *agatur*. Posset etiam legi, *ut coram P. Scipione, o. n. r. p. factorum teste.* Rhenan. Neque in ullo Gall. aut Voss. est *quique*, uti neque in Rhenani libro. Quare pæne adsentior illi, deleto præterea verbo substantivo, quod intelligi Livius voluit, scribendum, *qui Locros recepit, omnium nobis recte perperamque factorum teste.* J. F. Gron. In plerisque meorum τὸ *quique* similiter non reperitur; at eorum unus Lov. 2. *omniumque* legit: *quique perinde nobis* Ber. et edd. usque ad Ascens. a. 1513. *quique omnium perinde nobis* Gaertn. Crevierius priorem Rhenani emendationem etiam probavit. Mox voces *tamen hæc, quæ passi sumus* perperam exsulant a Flor. Voss. Lov. 1. 4. et Hav. Sed repetitio vocis *sumus* librarios in hunc errorem pellexit. Vide ad IX. 11. § 11.

§ 5 *Multa fœda et indigna a præfecto præsidii Hamilcare*] Castigavimus *multa fœda, indigna, et a præfecto præsidii Amilcare, et ab Numidis Afrisque passos esse.* Rhenan. Pal. 1. *multa fœda et indigna et a præfecto præsidii.* Pal. 2. et vet. ed. *multa fœda et indigna a præfecto præsidii.* Gebh. Nostri omnes *multa fœda et indigna et a præfecto præsidii Amilcare et a Numidis*, partim contra Rhenanum, partim ex sententia ejus. *J. F. Gron. Multa fœda ac indigna a præfecto* Lov. 5. *multa fœda et indigna a præfecto* Voss. Lov. 1. 2. Ber. Gaertn. et Hav. *multa fœda et indigna et a præfecto* Flor. Lov. 3. 4. et Hearnii L. 1. ac N. quod restitui.

§ 6 *Audiatis, Patres conscripti, id quod invitus eloquar*] Pall. 1. et 2. *dicam.* Gebh. Gall. omnes, cum uno Pal. et Voss. *quod invitus dicam.* J. F. Gron. Ita et Flor. et præter Ber. Rec. atque Harl. omnes reliqui mei cum Hearnii L. 1. et N. Voces autem *Patres conscripti* non agnoscunt Voss. Lov. 1. 2. 5. Gaertn. et Hav.

In discrimine est nunc humanum genus] Deerat dictio *omne: humanum omne genus.* Rhenan. Quod Sigonius, quod Modius queritur, toties et ego iterare cogor, Rhenanum asinina impudentia unius libri subsidio fretum inculcasse, quod plurimorum consensus confutat. Sic hic infersit τὸ *omne*, admissum quidem in Pal. 3. sed reliquis omnibus exclusissimum; ut et statim τὸ *orbis*. Gebhard. Vox *omne* deest etiam in Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Contra reliqui, et præsertim Flor. eam admittunt.

Principes orbis terrarum] Illud *orbis* nec in Put. nec Cantabr. nec Voss. apparet. An Livii sit, forsan poterit hinc decerni. XLII. 39. 'Congredientes nobilem regem et populi principis terrarum omnium legatos.' In prima præfatione: 'Rerum gestarum memoriæ principis terrarum populi:' ubi hallucinatur eruditus Gal-

lus. Lib. v. c. 48. 'populum gentibus mox imperaturum' vocat. Interim non ignoramus xxxiv. 58. 'Ut aut sola aut prima pensari decet principi orbis terrarum populo.' *Jac. Gron.* Vocem *orbis* expellunt etiam Flor. Lov. quinque, Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Quare etiam expunxi.

§ 7 *Nunc quam maxime patimur*] Scripsimus *cum maxime.* Nam hoc adverbio sæpe Livius utitur, ceu alibi quoque monuimus. *Rhenan.* Ita in Livio emendandum esse, monuit etiam Rhenanus ad Taciti Hist. I. 29. ubi tamen in laudando Livio peccant recentiores edd. quæ, pro 'lib. IX. tertiæ decadis,' simpliciter legunt 'lib. IX.' Rhenani emendationem probant non tantum Put. ut Sallier. me docuit, sed etiam Flor. et reliqui codd. mei, uno Hav. excepto. Ita XXVII. 9. 'Quippe nunc quum maxime florens viribus.' In tabula ænea apud Gruter. p. DII. col. 2. QVOD. OPVS QVAM. ARDVVM. SIT. NOBIS. NVNC QVVM. MAXIME. NIMIS. MAGNO. EXPERIMENTO. COGNOSCIMVS. Vide Duker. hoc cap. ad § 20.

§ 8 *Quum a Karthaginiensibus injurias multo minores acciperemus*] Pal. 3. *tanto minores.* Gebhard. Put. *manto.* Forte *injurias tanto minores.* Sic idem liber c. 30. *acmæ*, pro *actæ.* J. F. Gron. *Manto minores* etiam Flor. in quo postea *multo* emendatum est; quod plerique retinent codd. *tanto minores* tamen fuisse videtur in Voss. et Harl. ex quibus nihil notari video. Locutionem hanc 'tanto minor,' 'major' inlustrat Burm. ad Phædri I. 24. 8. 'Tanto' autem et 'multo' etiam alibi a scribis confunduntur. Vide Nic. Heinsium Ovid. Fast. v. 693. Præterea *acceperimus* Lov. 4. et 5. quod pro varia lectione est in margine Voss. Paullo ante *in vos Locrenses* Flor. Lov. 4. 5. Harl. et Hav.

§ 10 *Ad recipiendos a Karthaginiensibus Locros*] Antiqua lectio *ad recuperandos a Carthagin. Locros.* Eam et nos secuti sumus. *Rhenan. Recuperandos* solus Pal. 3. Reliqui vero duo *ad recipiendos.* Gebhard. Gall. Pall. Voss. *recipiendos.* J. F. Gron. Non aliter quoque Flor. et omnes alii codd. præter Lov. 3. 4. et Harl. qui Rhenano favent: *recipiendos* etiam Hearnii L. 1. et N.

§ 11 *Nec hominis quidquam est, Patres conscripti, præter figuram et speciem*] Infra XXXIV. 24. 'Linguam tantum Græcorum habent, sicut speciem hominum; moribus ritibusque efferatioribus, quam ulli barbari, inmanes belluæ vivunt.' Imitatus autem videtur Ciceronem pro Cluent. cap. 72. 'Eo denique adducta est, ut sibi præter formam nihil ad similitudinem hominis reservarit.'

Præter habitum, vestitumque, et sonum] Quia vocabulum *vestitumque* non est in veteri codice, et nos submovimus. *Rhenan.* Satis basilice, quod, quidquid non placet satis, aut rejicit, aut interpolat, fretus unis membranis, atque illis quidem sæpe, ut apparet, non nimis probis: contra quas ego sane dico ex consensu aliorum optimorum codicum hic omnino legendum *præter habitum vestitumque et sonum.* Sic enim et alias ait Livius XXVIII. 27. 'Ora, vestitum, habitum civium agnosco: facta, dicta, consilia, animos hostium video.' *Modius.* Pal. 3. τὸ *vestitumque* exterminavit, quod lepide a Modio restitutum est, cum expresse vet. ed. 'Neque Romani civis præter habitum vestitumque et sonum Latinæ linguæ.' Reliqui duo Pall. 1. et 2. *præter habitum vestimentumque.* Et ipse Livius XXVIII. 27. et XXX. 33. *Gebh. Habitum vestitumque* omnes, invito Rhenano, qui τὸ *vestitumque* deleverat invito Livio, ut et Modius sensit. Lib. XXVIII. c. 12. 'Quibus non lex, non mos, non lingua communis: alius habitus, alia vestis.' Et rursus c. 27. 'Corpora, ora, vestitum, habitum civium agnos-

eo; facta, dicta, consilia, animos hostium video.' xxx. 33. 'Quibus non lingua, non mores, non lex, non arma, non vestitus habitusque, non caussa militandi eadem esset.' Lib. xxxvii. c. 54. 'Non enim sonum modo linguæ vestitumque et habitum, sed ante omnia mores,' &c. Cic. in Verr. iv. 3. 'Eximia vetustate, virginali habitu atque vestitu.' Sueton. Octav. c. 40. 'Etiam habitum vestitumque pristinum reducere statuit.' *J. F. Gron.* Unus tantum meorum Harl. unus etiam Hearnii D. Rhenano favent; reliqui et mei, et Hearnii constanter *habitum vestitumque et sonum;* quod recte viri docti probarunt et inlustrarunt. Ipsa verborum compositio Liviana est, quem in tribus substantivis conjungendis secundo *que*, tertio *et* addere solitum fuisse, vidimus ad ii. 30. § 1. et v. 17. § 9. Vide etiam hoc cap. § 13. et 20. Præterea quod Livius aliique *habitum vestitumque* dixerunt, interdum etiam efferunt *habitum cultumque.* Vide Burm. ad Suet. Cæs. c. 44.

§ 12 *Pestis ac bellua inmanis, qualem fretum quondam*] Scyllam, de qua est in fabulis, intelligit. *Sigon.* Imitatus est Livius locum Cic. Philipp. ii. 27. 'Horum paucis diebus nihil erat. Quæ Charybdis tam vorax? Charybdim dico? quæ si fuit, animal unum fuit,' &c. *Gebhard.* Put. Reg. Men. Voss. *qualis*, id est *quales:* neque enim simplex aut una fuit. *J. F. Gronovius. Qualis* Flor. *quales* Lovel. 1. 3. 4. 5. Harl. Hearnii N. D. et edd. nonnullæ, in aliis earum editum est *quale*, quod etiam præferunt Ber. Gaertn. et Hearnii L. 1. Hinc deinde Ascens. 1513. fecit *qualem*, quod obvium similiter fuit in Lov. 2. Hafn. et Hav.

§ 13 *Si scelus, libidinemque, et avaritiam*] Submovimus *que* particulam, quam accusativo *libidinem* quispiam adnexuerat. *Rhenan.* Omnes *scelus libidinemque et avaritiam.* Unde rursus τὸ *que* submoverat Rhenanus. *J. F. Gron.* Solus iterum e meis codd. Harl. facit cum Rhenano: solus præterea Gaertn. ignorat voculam *et.* Ceteri omnes *si scelus, libidinemque, et avaritiam:* quod etiam firmant Hearnii L. 1. et N. Est autem eadem compositio, atque illa de qua modo § 11. dictum est. Mox *patientia nostra expleret* Rec. *patientia nostra exploremus* Gaertn.

§ 14 *Pleminios fecit*] Vide Gronov. de Pec. Vet. iii. 17. *Duk.* De hoc usu nominum propriorum vide quæ notavi ad Silii viii. 318.

§ 15 *Constuprant matronas, fiunt in virgines ingenuas raptus ex complexu parentum puerosque*] Hic mire quispiam fuit occupatus in mutandis Livii verbis. Nos veterem et proinde synceram lectionem ex veteri volumine restituimus in hunc modum: *const. matr., virgines, ingenuos raptos ex compl. par. Quotidie capitur urbs nostra.* Porro, qui mutavit, videtur legisse *raptus* pro *raptos.* Hinc retexenda fuit illi tota oratio. *Rhenan.* Pal. 1. *et stuprant matronas: fuerint virgines incensuros raptos ex complexu parentum.* Oppido corrupte Pal. 2. *verberant, occidunt, vulnerant: const. matronas, simul et ingenuas virgines: vi pueros rapiunt e complexu parentum.* Vet. ed. *const. matronas, fiunt in virgines raptus ex complexu parentum.* Gebh. [Vide Lectt. Var.] Edd. ante Rhenanum consentiunt Ber. et Gaertn. *const. matronas, fuit virgines incensuos raptos* Flor. *const. matronas, virgines, incensuros raptos* Voss. nec aliter Lov. 1. nisi quod *incesuros* legat: *const. matronas, fiunt in virgines incensi raptos* Lov. 2. *const. matronas, furiunt in virgines, ingenuos raptos* Lov. 3. *const. matronas, fuint filias, virgines incestant raptas* Lov. 5. *const. matronas, fiunt virginum raptus* Hav. Sed emendationem Rhenani probat Lov. 4. neque aliter inde discedit Harl. nisi quod ignoret vocem *virgines.* Paullo ante τὸ *vulnerant* non est in Lov. 1. 3.

Hearnii N.

§ 16 *Quotidie capitur urbs nostra, quotidie diripitur*] Sollemni librariorum errore *rapitur urbs* est in Lov. 5. et Hearnii L. 1. Vide ad VI. 23. § 5. *Carpitur urbs nostra* in Lov. 2. et 3. Vide ad VI. 32. § 11. Deinde voces *quotidie diripitur* desunt in Lov. 5. et Hearnii D. Mox *exportantur*, pro *asportantur*, Lov. 5. et Hearnii N.

§ 17 *Miretur, qui sciat*] Antiqua lectio *Miretur, qui nesciat.* Nec quicquam incommodi habet sermo. *Rhen.* Antiqua lectio *Miretur, qui sciat:* non illa, quæ est recens Beati. *J. F. Gron.* *Nesciat* soli ex meis Harl. et Rec. solus etiam Hearnii D. Ceteri mei cum Oxonn. L. 1. et N. *sciat.*

Communiter omnia amplectar] Ita omnes codd. mei, et edd. vett. Postea Froben. 1535. substituit *complectar*, quod recentiores servarunt usque ad Jac. Gronov. qui priorem lectionem recte revocavit: *amplectar* enim etiam in Put. esse, ex Sallierio didici. Paullo ante *Nec ego exsequi*, pro *Neque*, Lov. 2. contra *neque vobis operæ est*, pro *nec vobis*, Lov. 5. Sed vide ad IX. 9. § 14.

§ 18 *Sceleris, libidinis, ac avaritiæ superesse, quod in eorum ullo, qui pati potuerint*] Scripsimus, *libidinis, avaritiæ superesse, quod in ullo, qui pati potuerit.* Rhenan. *Libidinis ac avaritia superesse* Voss. Lovel. 1. 2. 3. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. quæ lectio admitti nequit ob illa quæ dicta sunt ad X. 36. § 17. *Libidinis, aut avaritiæ superesse* Lov. 5. *libidinis, avaritiæ esse* Lov. 4. *libidinis, avaritiæ superesse* cæteri Mss. cum Rhenano, cui etiam fere omnes in reliqua parte verborum adsentiuntur, nisi quod Ber. servet lectionem quæ ante eum circumferebatur.

§ 19 *Exitialis tyrannus*] Scripsimus *exitiabilis tyrannus*, pro *exitialis.* Rhenan. Mog. ed. *exitialis tyrannus.* Modius. Rhenani emendationem probant codd. quibus utor, uno demto Lov. 3. Vide ad XXVII. 23. § 4.

§ 20 *Et nunc quam maxime patimur*] Scripsimus *cum maxime*, pro *quam maxime.* Item *et conjuges edidit*, pro *conjugesque edidit.* Rhenanus. Non moverem, nisi Voss. et omnes Gall. et Pall. unico solum excepto, deleta particula referrent *passi sumus, et cum maxime patimur.* J. F. Gronov. Conspirant cum his libri Hearnii: alioqui recte dicitur *nunc cum maxime.* Hoc ipso cap. 'Quæ a vestro præsidio nunc cum maxime patimur.' Ter. Ad. IV. 1. 2. 'Nunc cum maxime operis aliquid facere credo:' ubi vide Faërn. et G. Fabric. Pro eo in Cic. de Senect. cap. 11. vulgo editur *nunc quam maxime: Causarum illustrium, quascumque defendi, nunc quam maxime conficio orationes.* Sed non dubito adsentiri Jac. Gronovio, ibi legenti *nunc cum maxime.* Duk. Vide hoc cap. ad § 7. Plura exempla, ubi particulæ 'nunc quum maxime' junctæ obcurrunt, laudavit Livineius ad Mamert. Paneg. Maximiano dictum c. 2. Similiter 'tum quum maxime' dici, videbimus ad XL. 13. § 4. Probare igitur nequeo sententiam Zinzerl. qui in Promuls. Crit. c. 22. omnia loca, quæ Livineius laudavit, corrupta existimat, et priorem particulam *nunc* τῶν *quum maxime* glossam esse opinatur. Alia mens fuit Grævii, qui, licet ad Cic. de Off. II. 7. Zinzerlingi cum laude meminerit, *nunc* tamen et *quum maxime* tamquam synonyma recte jungi observat. Similiter Gronov. hoc loco profitetur, fore, ut particulas has non movisset, nisi aliud voluissent codices scripti. Sane *et quum maxime* superest non tantum in omnibus meis Mss. et Oxonn. Hearnii, sed etiam antiquioribus edd. siquidem Ascens. demum a. 1513. *et nunc quam maxime*, Froben. a. 1535. ex mente Beati *et nunc quum maxime* ediderint. Gronovio itaque adsensus τὸ *nunc* hic expungendum puto ex auctoritate codd. et vett. edd. non

vero ubique, quasi *nunc τῶν quum maxime* glossa foret, ut Zinzerl. voluit. Mox τὸ *cives* deest in Flor. Deinde *conjugesque* servant Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. et Gaertn. Sed Flor. aliique cum Rhenano legunt *et conjuges*. Recte. Vide de hac orationis compositione ad § 11.

CAP. XVIII. § 1 *Nos queri religio infixa animis cogat*] Put. Reg. Men. *religio infixa animos*. Estne scriptorum mendum? an dictum ut XXII. 12. 'Cæterum tacita cura animum incensus.' *J. F. Gron.* *Animos* etiam Voss. Lov. 1. 2. et Hearnii L. 1. ac N. *animo* Lov. 4. et apud Crevier. codex Victor. Utrum *infixa animos*, ut 'incensus animum,' dici possit, vehementer dubito. Potius videtur lectionem *animos* natam esse ex duplici scriptura 'animo' et 'animis,' ex qua juncta tandem hæc enata est. Eo facit, quod Hav. legat *infixa animis nos cogit;* ubi *nos* datum videtur pro *mos*, quæ ultima syllaba est vocis *animos*.

Et exsolvere rempublicam vestram religione] In scripto codice est *et solvere*, non *exsolvere*. Rhenan. Haud secus Pall. duo, et vet. ed. Sed Pal. 3. *et solvere*. Quod cur Rhenanus præferret, nihil caussæ erat. *Gebh.* *Et solvere* in solo inveni Harl. Reliqui *et exsolvere*. Rhenanus tantum cod. scripti lectionem indicavit; vulgatæ vero prætulisse, nondum comperi. Mox § seq. *Audimus enim, cum quanta ceremonia* Lov. 2. *Vidimus, cum quanta ceremonia* Lov. 4. *Vidimus enim tum, quanta ceremonia* Gaertn. Præterea *non solum vestros* Lov. 1. 2. 3. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Aldo priores. Denique *sed et externos* Lov. 2. et 3.

§ 3 *Fanum est apud nos Proserpinæ*] Vide Dionys. Halic. in Exc. Peiresc. p. 542. Ceterum *Proserpinæ Deæ* Lov. 4. At ultima vox ex seqq. nata est.

§ 4 *Quæ propter fidem nostram erga vos in civitatem nostram facinora edidit*] Putean. omnesque Gall. et Voss. abigunt prius *nostram*. J. F. Gron. Præter Hearnii Oxonn. prius *nostram* nullus meorum, nisi tantum Ber. agnoscit; quin et posterius *nostram* neglexit pariter Lov. 4. sed male. Paullo ante *præveheretur* Gaertn. de quo verbo vide ad XXIX. 32. § 8. uni tamen cod. non credo.

Ipse terra est profectus] Jac. Gronovio in Diss. Epist. in Livii Loca Quæd. Geogr. epist. IV. p. 31. id displicet, non indicare Livium, quo Pyrrhus profectus sit: hinc ex App. in Exc. Peiresc. p. 553. scribendum censet, *ipse Tarentum est profectus*, vel *provectus*. Ejus emendationem pluribus refellere conatus est Jasith. in Apolog. p. 35. Cui tantum non adsentior; nihil enim ulli codd. mutant: et, si Pyrrhus iisdem navibus, in quas pecuniam sacram inposuit, profectus esset, ut Gronov. credidisse videtur, vacaret hoc loco pronomen *ipse*, quod nunc innuit, alio eum itinere profectum esse.

§ 5 *Quid ergo evenit, Patres conscripti? Classis, &c.*] De sacris Proserpinæ thesauris a Pyrrho et Pleminio violatis paulo aliter Valer. Max. I. 1. ex. 21. et ex. ext. 1. *Modius.*

Quæ sacram pecuniam habebant] Pall. tres *habuerunt*. Gebh. Omnes et Gall. et Pall. et Voss. *habuerunt*. J. F. Gron. Ita et Flor. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Hav. et Hearnii Oxonn. *habuerant* Lov. 5. *habebant* soli servant Ber. et Gaertn.

§ 6 *Qua tanta clade edoctus tandem Deos esse superbissimus agnovit rex, pecuniamque omnem conquisitam*] Infeliciter instauratus locus est. Archetypon Spirense sic habet: *Qua tanta clade ed. tandem D. esse sup. rex, pecuniam omnem inquisitam in thes. Pros. ref. jussit.* Nec erat opus hic *conquisitam* scribere, propterea quod infra legatur c. 19. 'Pecuniam, quanta ex thesauris Proserpinæ sublata esset, conquiri.' Sane nimis multa passim sunt in Livio mutata, dum ex præcedentibus sequentia, aut ex sequenti-

bus vicissim præcedentia castigantur. Quasi vero idem semper eodem modo sit dicendum. *Rhenan.* Pall. 1. et 2. continent cum antiq. ed. *Qua tanta clade ed. tandem D. esse sup. agnovit rex, pecuniamque omnem conquisitam.* Contra Rhenanus et Pal. 3. *Qua tanta clade ed. tandem D. esse sup. rex, pecuniam omnem inquisitam in thes. Pros. referri jussit.* Vulgatum *conquisitam* et Livius c. 21. iterat. *Gebh.* Lectionem, quæ vulgo ante Rhenanum in editis exstabat, servant Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Neque inde dissentiunt Lov. 4. et Branc. Latinii, nisi quod ambo alio ordine *superbissimus rex agnovit* præferant, et prior etiam legat *inquisitam.* Contra lectionem Rhenani servant Harl. et Hearnii D. Neque aliter Flor. nisi quod servet *conquisitam.* Idque verius est. De hac voce vide ad c. 35. § 10.

Prospere quidquam evenit] Omnes Gall. et Voss. *prosperi.* J. F. Gron. Ita et Flor. aliique mei, præter Harl. et Gaertn. qui *prospere* servant: sed *prosperi* etiam est in Hearnii Oxonn. Vide Gronov. ad XXXII. 37. § 5. Mox *agros,* pro *Argos,* transpositis literis, Lov. 1. 3. 4. et Gaertn. sollemni scribarum errore. Vide Gronov. ad Sen. Hippol. 1057. ad Œdip. 486. Nic. Heinsium ad Ovid. Met. XIV. 476. et Burm. ad Virg. Æn. II. 95.

§ 7 *Comperta nobis majoribusque nostris, referebantur*] Ed. Mog. *referebamus.* Modius. Ita omnes edd. usque ad Aldum, et cum illis Ber. ac Gaertn. Præterea paullo ante *præsenti Deæ numini* Flor. Voss. Lov. 5. et Hav. *præsenti Deæ numine* Lov. 2. 3. Deinde § seq. *nefanda se ipsos præda* Voss. Lov. 1. 2. 5. Ber. Gaertn. et Hav.

§ 9 *Quibus, per vos fidemque vestram, Patres conscripti, priusquam eorum scelus expietis, neque in Italia, neque in Africa quidquam rei gesseritis*] 'Quibus nihil rei gesseritis' intelligitur. Sed in illo *per vos fidemque vestram* nisi intelligamus verbum aliquod, ut 'oramus,' 'admonemus,' aut quid simile, non video, quid sensus ex hoc loco elici queat. *Glar.* Monet ne militibus sacrilegis utantur in bello, priusquam scelere expiati sint. Nihil autem vitii hic locus continet, contra quam quidam existimant. *Sigon.* Glareano et Sigonio hic veniam damus, quorum alter frustra dubitat, alter temere pronunciat. Primo valde velim *per vos fidem vestram.* Ut apud Curtium v. 8. § 16. 'Per ego vos decora majorum:' et IV. 14. § 24. 'Per ego vos Deos patrios.' Sed, de hac formula quæ curiose observavimus, alibi commodius repetemus. Deinde Put. Reg. Men. tres Flor. *P. conscripti priusq. eo gesseritis.* Buslid. *P. C. priusq. cogo gesseritis.* Voss. *P. C. priusque eo go gesseritis.* Omnia media desunt sine ullo lacunæ vestigio. Quid dicam? nisi Victorinum Feltrensem, aut ex hac nota correctorem ea excogitasse, cui in mentem veniebat, expiari manus pretio licere in quantacumque culpa, et 'Omne nefas omnemque mali purgamina caussam Tollere.' Nam meliores illis fuisse codd. verisimile non est. Sed erant, qui aliter sentirent, qui dicerent nimium faciles, 'tristia crimina piaculis aboleri' credentes. Qualem si finxit hunc Livius legatum, modestius equidem poterant, et minori veterum membranarum contemtu, *quibus per, vos, fidem vestram, P. cons., ne quam rem gesseritis; ne, quod piac. comm., non suo solum sang., sed etiam publica clade luant.* Illius *priusquam* prima syllaba ex repetitione ultimæ vocis præced. est: *ptinequam,* quum nescirent, quid sibi vellet, fecerunt *priusquam.* Quot erunt tamen, quibus ita curandum esse Livium persuadebo? Vel duo, vel nemo. Facile tamen, credo, illis, qui Puteanicum codicem tractarunt, qui possunt æstimare, quanta illi reverentia debeatur, unde constat omnia prope, quæ nunc ha-

bentur, scripta exemplaria, serius citius, ex ipso aut apographis ejus profecta esse. *J. F. Gron.* Conjecturam Gronovii haud dubie probarunt viri docti, qui hæc verba ex illius emendatione, sublata tamen distinctione post pronomen *vos*, citarunt. Ego ἐπέχω, quod neque copulam *que* a libris scriptis abesse, neque auctorem vulgatæ scripturæ in linguam Latinam peccasse (in emendata plus elegantiæ esse, non nego) animadverto. *Duk.* Omnes mei constanter *per vos fidemque vestram*, ut vulgo editur; nisi quod Lov. 1. præferat *quibus parvos et fidem vestram:* quæ lectionis varietas fiduciam dat, ut Gronovii conjecturam veram credam, ac legendum putem *quibus per, vos, fidem vestram*, ejecta copula *que*, quam, in primis in hac Liviani operis parte, librarii sæpissime vel addiderunt, vel omiserunt, ut observat Jac. Gronov. Dissert. Epist. ad Livii Loca quæd. Geogr. ep. II. p. 15. Genus loquendi pluribus inlustravi ad Silii I. 658. et v. 82. præsertim autem bene multa hic notarat J. F. Gronov. in priori ed. nott. quæ in sequentibus edd. omisit hoc animo, ut alibi eadem commodius repeteret: quod quum postea præstitum non meminerim, digna esse judicavi, quæ in hac etiam ed. conspicerentur: verum quia longiora sunt, quam ut commode verbis Livii hoc loco subjici possint, in ultimum tomum et appendicem Livianam reject. Ceterum pronomen *vos* non est casus rectus, pendens ex verbo *gesseritis*, quemadmodum illa omnia in similibus constructionibus capiebat Cortius ad Sall. Jug. c. 14. § 25. sed potius casus quartus, pendens ex omisso verbo 'precor,' 'obtestor,' vel simili. Id patet ex ejusmodi locutionibus numero singulari conceptis, 'per, te, quod fecimus una nefas, ades;' 'per, te, regna, da veniam,' et similibus, quæ in restituta Gronovii nota ex Quinctil. Lucan. et Stat. laudantur. Numquam autem ex probato scriptore produci poterit locus, ubi, exempli caussa, obcurrit 'per, tu, quod fecimus una, nefas, ades;' 'per, tu, regna, da veniam.' In verbis seqq. *P. C. priusquam cogo gesseritis*, reliquis omissis, Lov. 1. *P. C. priusquam rei gesseritis* Lov. 4. *P. C. priusquam congesseritis* Lov. 5. *Patres con. pacata erant omnia priusquam ea gesserint* Hav. *patres prius pro gesseritis* Hearnii L. 1. Solum Victorin. cod. omnia, quæ vulgo exstant, verba nobis integra exhibere, in ceteris autem suis nihil fere eorum exstare, auctor est Crevier. se tamen Gronovio ea recidenti adsentiri non posse, quia multæ lacunæ in optimo Put. obcurrunt, maxime autem, ut ad c. 9. monuit, in hoc et seq. libro. Ego vero, quid sequar, hæreo. Video equidem, Gronov. sententiam probare laudatum a Locrensium legatis Pyrrhi exemplum, qui licet pecuniam omnem, quam rapuerat, conquisitam in thesauros Proserpinæ reponi jusserit, non tamen illi umquam postea prosperi quidquam evenit. Ei igitur convenire, ut moneant, non milites expiandos esse, antequam eorum opera utantur; sed numquam per eos rem gerendam esse. Fateor etiam, ut Gronov. existimavit, facile librarios ita verba formare potuisse, ut præcipiant, antea milites expiandos esse, quam iis quidquam rei geratur. Verum, quum illa in hunc sensum interpolarent, vix ipsis in mentem venire potuisse existimo, ut 'Italiæ' et 'Africæ' meminissent. Suspendo itaque judicium, et rem arbitrio lectoris permitto. Præterea *ne quod piaculum* Gronov. edidit an. 1665. quum ante semper vulgatum fuisset *ne quod piaculi*. Et id superest in Flor. Lov. 1. 3. 4. Ber. Gaertn. et Hav.

§ 10 *Signis conlatis concurrunt*] Cantabrig. Voss. Gud. *concurrerunt*. Put. et Men. plane *concucurrerunt*. Lolio

victitamus, si id non recipimus. *Jac. Gron.* *Concurrerunt* Lov. quinque, Ber. Rec. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. antiqq. primus enim Curio *concurrunt* edidit: *concucurrerunt*, quod Gron. ex Put. laudat, se fugisse monet Crevier. De eo vide ad I. 12. § 8.

Quam inter se ipsi, ferro dimicaverunt] In hunc ordinem verba digessit Jac. Gronov. concinentibus omnibus meis, præter unum Gaertn. qui, ut olim edebatur, *ipsi inter se* exhibet. Mox § seq. *nisi adeitus*, pro *ni*, Flor. Lov. 4. 5. Harl. et Hav. Vide ad XXIII. 1. § 8.

§ 12 *Milites contactos sacrilegio furor agitat*] *Contractos* Voss. Lov. 1. et Flor. a m. pr. *contractatos* Lov. 5. et Hav. Male. Vide ad II. 5. § 2. et VI. 28. § 6. Deinde *sacrilegio furoris* Lov. 1. et Hav. *sacrilegio furor is* Lovel. 2. et 5. Præterea *exagitat* Harl.

§ 14 *Recreatus deinde legatus ex vulneribus*] Illum *legatum* hic libenter relegarim. Sufficit præcedenti membro appellatum esse. *J. F. Gronov.* Eam vocem in Victor. non adparere, auctor est Crevier. Eamdem etiam ex contextu, sola Gronovii conjectura nisus, ejecit Clericus. Mihi tam audaci esse non licet. Mox *in vincla* Flor. Vide ad III. 56. § 4.

Dein verberibus adfectos, servilibusque omnibus suppliciis trucidatos cruciando occidit] Juxta fidem Ms. codicis reposuimus, *dein verberatos, servilibusque omn. supp. cruciando occidit.* Ego tamen malim *servilibus omn. supp.* sine *que:* nisi quis velit legere *cruciatos.* Rhenan. Vet. lib. *cruciatos:* ut pro Lege Manil. c. 5. ‘Vinculis ac verberibus atque omni supplicio excruciatum necavit.’ *Sigon.* Quæ ‘servilia supplicia’ a Livio appellantur, indagandum. Fustibus cædi, liberorum pœna erat, ut notat Marcellus l. 10. D. de Pœn. inquiens, ‘Ex quibus causis liber fustibus verberatur, ex iis servus flagellis cæditur.’ Sic Callistratus l. 28. § 1. D. eod. inquit, ‘Non omnes fustibus cædi solent, sed ii dumtaxat qui liberi sunt.’ Quomodo autem milites fuste aliquando usque ad mortem cæderentur, videre licet apud Polybium in VI. 35. et hinc gravius est fustigatio supplicium, quam flagellatio: in reliquis vero non ita. Nam flagella, nudatis corporibus, cuti admovebantur, fustes autem vestitis inferebantur; et in flagellatione sanguis eliciebatur, in fustigatione vero nequaquam. § ‘Si quis aliquem,’ de Pace Tenenda lib. II. Feud. tit. XXVII. Sic majorem pœnam arbitratus est Accursius flagellorum, quam fustium l. 7. D. de Pœnis: quod etiam statuit Paulus l. 4. D. de Incend. Ruin. et Naufr. Ob id Horatius Sat. I. 3. ‘horribile flagellum’ vocavit, inquiens, ‘Nec scutica dignum horribili sectere flagello.’ Et Virgilius ‘sanguineum’ dixit Æn. VIII. 703. ‘Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello.’ Et Juven. Sat. VI. ‘Hic frangit ferulas, rubet ille flagellis.’ Et in sacra scriptura Eccles. c. XXVIII. ‘Flagelli plaga liverem facit.’ Servile itaque supplicium fuit flagellatio, quod etiam ex sacris paginis convincitur. Nam Act. Apost. c. XXII. legimus de D. Paulo. Sic enim, quum tribunus jussisset ipsum flagellis cædi, eum affatus est: ‘Sic hominem Romanum et indemnatum licet vobis flagellare?’ quo audito, solutus a vinculis est. Quod etiam innuere videtur Cic. pro Rabir. (Perduell. Reo) c. 4. ‘Porcia lex virgas ab omnium civium Romanorum corpore amovit: hic misericors flagella retulit.’ Quasi dicat, virgæ, quibus liberi homines Rom. cædi solebant, a lege Porcia inhibitæ sunt: at hic, dum misericordiam profitetur, flagella, hoc est, servile supplicium, retulit. Multis autem modis servi flagellabantur. Erant enim flagella ‘Mastiges’ dicta, ex restibus com-

pacta, quibus aurigæ utebantur in incitandis et impellendis equis ad cursum. Martial. XIV. 55. 'Proficies nihil, hoc cædas licet usque flagello.' Parabantur quoque flagella ex loris, seu corrigiis coriaceis, quibus male affici servile erat: quod testatus est Terent. in Ad. II. 1. 27. inquiens, 'Nam si molestus pergis esse, jam intro arripiere, atque ibi usque ad necem operiere loris. S. Loris liber?' Ulpianus l. 1. § 33. D. ad SCtum Silan. scribit, impuberem servum habena cædi, vel ferula. Hoc genus flagelli innuere voluisse Callistratum Jurisconsultum in l. 7. D. de Pœnis, vocantem 'vincula,' existimant non contemnendi nominis doctores, dum inquit, 'vinculorum verberationem pœnam esse.' Non enim probant Accursii eo in loco explicationem, dicentis, vinculorum pœnam esse verberari fustibus. Plagæ, quæ infligebantur hujusmodi vinculis, seu funiculis, acerbiores, quam quæ simplicibus coriis fiebant. Nam habebant etiam in extremitatibus eorum glandes ferreas et globos plumbeos, vel etiam hamos, ut magis percussa caro laceraretur. Hinc flagella hujusmodi 'scorpiones' appellabantur, quod, sicuti scorpiones caudarum aculeo maxime lædunt, ita apicibus et extremitatibus flagellorum additis appendicibus cutis verberatorum misere laniaretur. Horum autem inventum Cretum fuisse, ex Plinio VII. 56. scripsit vir doctissimus et jurisconsultus celeberrimus, cujus nomen lubens omitto reverentiæ gratia; illius enim scriptis me multum debere fateor: sed 'tormenti' vox eum fefellit. Eo enim in loco describens Plinius rerum diversarum inventores ait, 'Et in tormentis scorpionem Cretas, catapultas Syros, Phœnices balistam et fundam:' ubi de bellicis instrumentis, quæ 'tormenta' appellantur, verba facere Plinium, luce meridiana clarius dignoscitur. Ex dictis patet cur Græca voce servi criminosi μαστιγίας et στιγματίας sint appellati, a verberibus scilicet et flagellis, quæ nomina contumeliosa sunt. Legimus apud Xiphilinum, Dionis epitomistam, in Aug. hæc: 'Stigmatias quidam non modo non prodidit dominum, a quo notis fuerat compunctus, sed etiam ad eum servandum promptissimus fuit.' Sic et servus hujusmodi Latinis 'verbero' eadem de causa dictus. Et Cic. Offic. II. 7. dixit 'Barbarus, stigmatias.' Ita et qui mancipia cædunt, 'stigmatiæ' et 'stigones' dicti, sicuti, qui cæduntur, 'mastigiæ,' et flagella ipsa 'mastiges,' ut recte adnotavit Cæl. Rhodig. XXV. 24. Impiissimi Judæi, ut Jesum Christum, salvatorem nostrum, regemque cœli et terræ, ignominia afficerent, inter cætera tormenta flagellis quoque eum ceciderunt, servili cruciatu insontem afficientes. *M. Donatus.* Pal. 3. *dein verberatos, servilibusque omn. suppl. cruciandos occidit.* Pal. 1. et vet. ed. *dein verb. affectos, servilibusque omn. supp. trucidatos cruciando occidit.* Pal. 2. *dein verb. affectos, servilibusque omn. suppliciis trucidatos trucidendo occidit.* Gebh. *Servilibusque omn. supp. trucidatos cruciando occidit* Put. Reg. Men. Pal. optimi Flor. Voss. Barberinus. Itaque legebatur ante Rhenanum, qui *trucidatos* expunxit. Accessit deinde Sigonius, et, ne nihil ageret, ingessit *supp. cruciatos occidit.* Unus ex Pal. *supp. trucidatos trucidando occidit.* Nos, levi mendo sublato, sic adjuvamus veterem scripturam: *servilibusque omn. supp. cruciatos trucidando occidit.* Significat non tortos solum, sed omni sævitiæ genere, quod pati corpus humanum potest, truncatis artubus discerptos tandem mortem invenisse. Liv. XXI. 13. 'Sed hæc patienda censeo potius, quam trucidari corpora nostra.' In nobili fragmento de Cicerone, quod M. Seneca nobis servavit, Suasor. c. 6. 'Vix attollentes præ

lacrimis oculos homines intueri trucidata ejus membra poterant.' Valer. Max. IX. 2. 'L. Cæsaris consularis et censorii corpus ignobili sævitia trucidando.' Rhenano tamen debetur *verberatos*, quod custodiunt antiquissimi codd. *J. F. Gron.* *Verberatos* Flor. Reliqui mei, et Hearnii L. 1. ac N. *verberibus adfectos*. Deinde *suppliciis trucidatos cruciando occidit* Lov. 2. 3. 5. Ber. et Hav. *suppliciis trucidatos occidit*. Lov. 4. *suppliciis cruciandos occidit* Harl. *suppliciis cruciatos cruciando occidit* Lov. 1. *suppliciis cruciatos trucidandos occidit* Gaertn. quomodo, si unica litera mutata legamus *trucidando*, refinxit Gronovius: 'trucidando' autem 'occidere' est species palilogiæ, de qua dixi ad Silii IX. 99. et XI. 198. Vide etiam ad Livii XXII. 10. § 3. 'Cruciatos occidere' inlustrat Cortius ad Sall. Jug. c. 26. § 3. A vulgata lectione, quæ est in omnibus scriptis, et vett. edd. recedi, necesse non judicat Crevier.

§ 16 *Quia extra urbem templum est, transferre in urbem*] Dionys. Hal. in Exc. Peiresc. p. 542. ἐν τῇ πόλει. Hoc non potest conciliari cum Livio, nisi ἐν de loco propinquo, ut sæpe solet, dictum credamus: quod mihi non probabile videtur. *Duk.* *Deferre* Rec.

Nocte audita ex delubro vox est] Put. *noctu*. J. F. Gronov. Similiter Flor. Vide ad I. 13. § 4. et Burm. ad Phædri III. 10. 20. Præterea τὸ *est* exsulat a Flor. Voss. Lov. 1. 5. et Hav.

§ 17 *Ad aliquantum jam altitudinis excitata erant mœnia*] Put. Men. Cantabrig. Voss. Gud. constanter ignorant præpositionem *ad*; et videndum an non desideretur. Similia enim sunt XXV. 35. 'Hostium tantum auctas copias.' XXVIII. 13. 'Aliquantum aucti Romanis animi.' XXXI. 24. 'Aliquantum evectus in medios hostes.' XXII. 47. 'Aliquantum prominente acie.' XXV. 11. 'Quod aliquantum opinione ejus celerius creverat.' I. 25. 'Jam aliquantum spatii aufugerat.' Adde notas ad XXXVII. 57. Interim scio XLII. 15. 'Dextra pars labe terræ in aliquantum altitudinis diruta erat.' *Jac. Gron.* Præpositio etiam deest in Flor. Lov. 1. 2. 3. 5. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Sed facio cum Crevierio, qui eam retinendam censuit. Sane ea hic excidisse videtur ob similitudinem priorum literarum in voce sequenti. Paullo ante *religio incussa erat*, alio ordine, Flor. Lov. 4. et Harl. Tum *muro circumdari*, pro *circumdare*, Flor. Lov. 2. 3. 5. et Hav. In seqq. *conlata ruina*, pro *conlapsa*, Voss. et Lov. 1.

§ 18 *Et nunc, et sæpe alias Dea suam sedem*] *Et nunc, et tunc, et sæpe alias* Lov. 4. Ber. Gaertn. et edd. ante Aldum. Præterea *suas sedes* Lov. 5. et Hearnii L. 1.

§ 19 *Nihil nostra interest, utrum sub illo præsidio Locros esse sinatis*] Ita ediderunt Gronovii, eosque secuti Doujatius et Clericus; quod tamen in prima J. F. Gronovii ed. tantum operarum errore accidit. Edd. principes exhibent *sub illo legato, sub illo præsidio;* mox secutæ varie peccarunt, donec Aldus priorem lectionem revocaret, quam etiam servant Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Rec. Gaertn. et Hav. Neque aliter in Put. esse, Sallier. monuit: *sub illo legatos præsidio* legit Flor. a m. pr. *sub illo legato præsidii* a m. sec. Recte igitur primam lectionem Hearne et Crevierius revocarunt. Nam non de præsidio magis, quam de legato, omnium malorum auctore, in præcedentibus questi sunt Locrenses: nisi enim milites illo volente Locrenses vexarent, facile eos in officio continuisset. Ut autem hic *legatum* et *præsidium*, ita mox 'Hannibalem' et 'Pœnos' memorat. Deinde *sub illo legato, sub illo præsidio* eadem forma orationis, qua 'sine carmine ullo, sine carminum imitandorum actu' VII. 2. § 4. ubi plura dixi. Vide etiam ad XXXVIII. 18. § 12. Ceterum *nihil nunc interest* Voss. Lov. 1.

3. 5. et Hav. *nihil nostra interest, Patres conscripti* Lov. 2. et Harl. Paullo ante *Ad vos igitur vestramque fidem* Hav.

Ut extemplo nobis de absente indicta caussa credatis] Inseruimus duobus locis particulam *ut : ut de absente, ut indicta causa.* Rhenan. Consentiunt Flor. Voss. Lov. 1. et Harl. nisi quod tres priores, pro *ut indicta*, legant *vindicta*. Vocula autem addita *ut* secundo loco deest in Hearnii L. 1. ultimo in ejusdem N.

CAP. XIX. § 1 *Detulissentne eas querelas ad P. Scipionem*] Pal. 3. *detulissent eas querellas ad proconsulem Scipionem*. Perperam. Mox idem cod. *se tum belli apparatu occupatum esse.* Gebh.

Et in Africam aut jam trajecisse, aut post paucos dies trajecturum] Pro *post paucos dies*, scripsimus *intra paucos dies*. Rhenan. *Post paucos dies* Ber. et Gaertn. *inter paucos dies* Lov. 3. Vide ad v. 27. § 2. *Intra dies paucos* Hav. *intra paucos dies* reliqui codd. Præterea copula *et* non exstat in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hav.

§ 2 *Et, legati gratia quanta esset apud imperatorem, expertos esse*] *Et legati gratiam, quanta esset* Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Ber. a m. pr. Gaertn. et edd. ante Aldinam : quod fere dictum esse potest, ut XXIII. 10. 'Eum postulare ut sibi dedatur,' et similia plura apud alios. Sed a vulgato stant potiores ; quod servo. Mox voces *cognita caussa tribunos* desunt in Flor. Voss. et Lov. 1. Cujus erroris origo est repetitio vocis 'tribunos ;' de quo vide ad IX. 11. § 11. *Inter eum disceptarent, et tribunos in vincula* legit Lov. 5. *inter eum et tribunos orta contentione tribunos in vincula* Hav.

§ 3 *Jussis excedere ex templo legatis*] Scripsimus *e templo*, pro *ex templo*. Rhenan. *Ex templo* omnes mei, nisi quod tota præpositio omittatur in Flor. Verum Livium verbis cum præpositione *ex* compositis eamdem præpositionem in regimine addere solitum fuisse, videbimus ad XXXVII. 30. § 10. Cum Rhenano itaque male *e templo*, ut ita in optimo Flor. præpositio intercepta sit a vocis præced. litera ultima. Vide ad VIII. 4. § 12. Mox *lacerati* Lov. 1. 3. et Rec. *laceratur* Lov. 3. Male. Vide ad I. 50. § 5.

Natum eum ad corrumpendam disciplinam militarem] Accusativum *eum* delevimus. *Rhenan.* Ita solus Pal. 3. Reliqui libri *natum eum ad corrumpendam*. Gebh. Omnes Gall. duo Pall. Voss. *natum eum ad corr.* J. F. Gron. Pronomen omittit solus Harl. Ceteri cum Hearnii Oxonn. id agnoscunt.

§ 4 *Plus prope seditione militum, quam bello, amissum*] Reposuimus *per seditionem mil.* Rhenan. Ed. Mog. *plus prope seditione mil.* Modius. Pal. 1. *plus propter seditionem mil., quam bello, amissum :* vet. ed. *plus prope seditione*. Gebh. *Plus prope seditione* Gaertn. *plus prope seditionem* Voss. et Ber. *plus propter seditionem* Flor. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hav. Et sane aut ita legendum, aut ut Rhenanus voluit. Diversam enim hanc constructionem eadem periodo Livius de industria captasse videtur 'per' vel 'propter seditionem' et 'quam bello.' Vide ad XXXVIII. 39. § 10.

Sententiam deinde æque trucem] Sustulimus *æque*. Rhenan. Ed. Mog. inserit *Sententiam deinde æque trucem*. Modius. Pal. 3. stat ab hac lectione *Sententiam deinde trucem*. Reliqui duo Pall. et vet. ed. *Sententiam deinde æque trucem*. Amat hanc particulam Livius. Supra, 'Legatum æque sontem et magis etiam.' *Gebh.* Scripti *deinde æque trucem*. J. F. Gron. Vocem *æque* omittunt Harl. et Hearnii D. Reliqui constanter agnoscunt. Vicissim vero *deinde* exsulat a Ber.

§ 5 *Quæ Locrenses quererentur*] In scripto codice est *fererent*. Cogitandum an scribendum sit *assererent*.

Rhenan. Pal. 2. *dicerent*. Spirense volumen *fererent*: unde Rhenanus *assererent*. Vulgatam tuetur lectionem ipse Livius c. 20. 'Quæ in se nefarie facta Locrenses quererentur:' quod et mox repetit. *Gebh*. Codici suo minus emendato nimium tribuit Rhenanus, ex ejus vestigiis *assererent* emendans. Omnes enim nostri vulgatum tuentur, excepto solo Harl. qui legit *fererentur*. Sed præterea 'asserere' pro adfirmare ab optimi ævi scriptoribus non usurpari, dudum docuerunt Cellarius aliique, frustra dissentientibus Olao et Andrea Borrichiis. Contra 'queri aliquid' apud Livium frequens est: ut II. 55. 'Queruntur injurias suas.' IV. 16. 'Querique indignam necem Mælii non destiterant.' V. 36. 'Legati prius mitterentur, questum injurias.' X. 24. 'Decius senatus injuriam querebatur.' XXXI. 49. 'Non id, quod animis præceperant, questus est.' Ita et 'conqueri:' X. 23. 'Conquesta injuriam patriciarum:' ubi vide. Alios similiter locutos esse, etiam tyronibus notum est.

§ 6 *P. Scipionem, quod de provincia decessisset*] Supposuimus *decesserit*: nam archetypum habet *decessit*; mendose. *Rhenan*. Nostri *decessisset*. J. F. Gron. In solo etiam Harl. *decessit*; pro quo Rhenanus conjicit *decesserit*: ut ita librarius, quum *deces'it* scriptum fuisset, additam notam neglexerit, de quo vide ad XL. 14. § 10. Verum alii omnes mei, et Oxonn. Hearnii constanter *decessisset*. Similiter turbat Rhenan. ad XXVII. 10. § 1. Præterea *proconsulem Scipionem* Harl. et Hearnii D. Male. Vide ad XXVIII. 16. § 14.

Quas injurias sibi factas quererentur, eas neque senatum, neque populum Romanum factas velle] Delevimus pronomen *eas*. Rhenan. Ed. Mog. *eas neque senatum*. Modius. Iidem omnes *quererentur, eas neque*. Omnia hæc invito Rhenano. *J. F. Gron*. Solus Harl. Rhenano adsentitur. Ceteri mei, omnesque Oxonn. Hearnii τὸ *eas* vindicant. Tum *quas sibi injurias* Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. usque ad Froben. 1535. Hinc *Romanum* deest in Flor. Voss. Lov. quinque, Gaertn. et Hav. Deinde *velle factas* Lov. 1. 2. 3. Ber. Gaertn. et eædem edd. In præcedentibus *responderi* Flor. a m. sec. et Lov. 3. ac 4.

§ 7 *Duplamque pecuniam in thesauris reponi*] Pall. 2. et 3. *in thesauros*. Sic c. 18. 'Pecuniam omnem conquisitam in thesauros Proserpinæ referri jussit.' Sed vulgata lectio defenditur ibidem: 'Nec ante desinet omnibus eos agitare furiis, quam reposita sacra pecunia in thesauris fuerit.' c. 21. 'In thesauris reposuerunt,' Ideoque censeo etiam perperam haberi in Pall. XXXI. 13. *Pecuniaque ex bonis noxiorum in thesauros reposita*. Melius vulgo *in thesauris*. Gebh. Put. duo Pall. et meliores alii *duplamque pecuniam in thesauros reponi*: ut et XXXI. 13. Pal. et Barber. *Pecuniaque ex bonis noxiorum in thesauros reposita*. J. F. Gron. Hoc recipiendum est propter auctoritatem Mss. alterum tamen non minus rectum est, sive pro 'rursus ponere,' ut hic, sive pro simplici 'ponere' dicatur. Cap. 18. 'Quam reposita sacra pecunia in thesauris fuerit.' c. 21. 'Pecuniam in thesauris reposuerunt.' XXVI. 15. 'Fulvius acceptas literas quum in gremio reposuisset.' *Duk*. Similiter 'inponere in caput,' et 'in capite.' Vide ad I. 18. § 8. Ceterum *in thensauros* Flor. sed litera n deinde expuncta est. Vide ad VI. 14. § 11. *In thesauros* etiam Rec. et pauci alii.

§ 8 *Et sacrum piaculare fieri, ita*] Has quinque voces hic temere insertas, quod sequatur c. 21. 'Ac piaculare sacrum fecerunt,' nos dispunximus. Est enim etiam sine istis incolumis sententia. *Rhenan*. Eædem voces aberant etiam ab Harl. quas

tamen, quum in omnibus aliis restant, minime resecandas puto: vix etiam sine istis incolumis sententia esse potest, contra quam Rhenanus putabat.

Moti, aperti, violatique essent] Scripsimus *aperti, violati essent.* Rhenan. Gall. et Pall. omnes cum Vossiano, *thesauri moti, violati essent*, sine τῷ *aperti*, sine copulativa. *J. F. Gron.* *Moti, aperti, violatique essent* Ber. *moti, aperti, violati essent* Harl. Gaertn. et Lov. 4. *moti violati essent* reliqui mei, et omnes Hearnii Oxonn.

§ 9 *Milites, qui Locris essent*] Optimus *quiqui Locris essent.* J. F. Gron. Vide ad XXVII. 28. § 2. Omnes nostri vulgatum servant. Auctor etiam est Crevierius, prius *qui* in Put. virgulis transversis transfixum esse: *quiqui* tamen forsitan verum esse existimat. Mox *omnes* deest in Hearnii L. 1. *quatuor* autem in Harl. et Hearnii D.

§ 10 *Et adversus Scipionem*] Hæ tres dictiones præter auctoritatem scripti codicis sunt infultæ. Nam quanto magis principum orationibus lacerabatur Scipio, tanto magis aliorum studia sunt in illum accensa. Hoc vult dicere Livius. *Rhenan.* Illas voces nos et in omnibus vidimus nostris, et ut fortasse abesse posse vincat argumentum Rhenani, tamen minime abolendas esse pervincit. Pronus error librarii, qui omisit ob repetitum nomen 'Scipionis.' Sed et, si sequentia inspicias, otiosas non esse apparebit. Connectunt enim præcedentibus, quæ mox narrat præter Pleminianum facinus obtrectatores in eo fuisse criminatos: quæ deletis illis minus commode interjiciuntur inter mentionem studiorum pro Scipione et sententiam Metelli: hujus enim præfatio continet ea, quibus egerunt benevoli et studiosi Scipionis. *J. F. Gron.* Obs. IV. 25. p. 389. Unus iterum Harl. stat cum cod. Rhenani. Reliqui omnes voces illas exhibent, quas neque a suis abesse Hearne monuit.

§ 12 *Cum pallio crepidisque*] Vide Casaub. ad Annal. Eccles. Baronii Exercit. IX. 2. Brissonius Select. ex Jure Civ. Antiq. I. 13. Q. Fabium Scipioni hac re invidiam conciliare dicit. Livius in universum obtrectatoribus Scipionis, non soli Fabio, tribuit. 'Libellos' accipio commentarios philosophicos, quales secum portare solitos philosophos in Luciano legimus, vel ad alia studia liberalia pertinentes. Neutrum genus studiorum ea tempestate apud Romanos in magno honore erat. Quod dicit 'cum pallio,' illustrat Gronov. Obs. IV. 25. Livius XXIV. 10. Virg. Æn. VI. 645. *Duk.* De locutione 'cum pallio crepidisque' vide etiam Gronov. ad Livii III. 47. § 1. et quæ notavi ad IV. 19. § 2.

Libellis etiam eum palæstræque] Delevimus accusativum *eum.* Rhenan. [Vide Lectt. Var.] Unus Ber. ostentat lectionem, quæ vulgo ante Rhenanum exstitit; nullus id, quod Rhenano placuit: at omnes alii *libellis eum palæstræque:* quod jam recte Crevierius recepit. Mox *segniter, molliter*, pro *molliterque*, Flor. Lov. 2. 3. 4. et Harl.

§ 13 *Qualis Sucrone in Hispania, &c. metuendus*] Lib. XXVIII. c. 24. et seqq. *Sigon.* Liber optimus *exercitum omnem licentia corruptum, qualis Sucrone* (sic omnes etiam alii Gall.) *in Hisp. fuerit, qualis nunc Locris, sociis magis, quam hosti, metuendum.* J. F. Gron. Gruterus ediderat *Sucroni;* pro quo *Sucrone* in Mss. Gall. esse Gronovius hic monet. Sed nec aliter omnes mei cum edd. prioribus. Contra *metuendus* omnes Mss. quos consului.

CAP. XX. § 1 *Qui, de ceteris maxime adsensus*] Legendum est *Maximo assensus.* Intelligit Q. Fabium Maximum. *Rhenan.* Pal. 1. *adsensit, de Scipionis caussa dissensit.* Pal. 2. *maxime assensus.* Pal. 3. et vet. ed. *qui*

de ceteris maximo assensu de Scipionis caussa dissensit. Omnes vitiose. *Gebh. Maxime assensus* Hav. *maxime assensit* Lov. 3. *maximo assensu* Voss. Lov. 4. Harl. Ber. et Gaertn. *maximo ascensu* Lov. 1. *maximo consensu* Lov. 2. *qui de maximis assensit* Rec. Sed recte Rhenanus *qui de ceteris Maximo adsensus.* Paullo ante *jactabantur, in certamen venit Q. Metelli sententia* Lov. 5. *tamen vicit*, trajectis vocibus Flor.

§ 2 *Unum recuperandæ Hispaniæ delegerit: ducemque recepta ab hostibus Hispania*] Hanc periodum totam aliter distinximus, transposita clausula in suum locum reducta, hoc modo: *Qui enim conv., quem modo civ. juv. adm., unum recuperandæ Hisp. del. ducem: quem, recepta ab host. Hisp., ad imp. Pun. bel. finem cr. consulem: spe dest., Hann. ex It. retracturum, Afric. sub., eum repente tamq. Q. Plem., indicta caussa, prope damn. ex prov. revocari?* Porro neminem hic offendat, quod scripsimus *retracturum*, (sic enim est in codice scripto) quum infra alio loco legatur *ex Italia detracturum.* Neque enim, ut ante monuimus, iisdem semper vocabulis utitur Livius. *Rhenan.* Vitiose Pal. 1. oggerit *unum recuperandæ Hisp. delegaverit ducem.* Gebh. Optimi *delegarit*, et nesciunt *τὸ unum.* Non temere. Infra de Pleminio c. 22. 'Delegatum in Tullianum.' XXXIX. 28. 'Et cum eo consule belli partem, quamcumque mihi delegavit, gessi.' Suet. Tib. cap. 16. 'Data rursus potestas tribunicia in quinquennium: delegatus pacandæ Germaniæ status.' Ibidemque c. 63. 'Quum interim manente officii titulo etiam delegaret plurima.' Sed sic forsan commodius foret, *cui modo civitas, juveni admodum, recuperandæ Hispaniæ delegarit ducatum.* J. F. Gronov. Si modo credimus Livium voce 'ducatus,' quæ nondum in ullo optimæ ætatis scriptore inventa est, usum fuisse. Borrichius quidem in Cogitat. de Ling. Latin. Vossio, qui eam ad posteriora tempora rejecerat, Manilium v. 363. opponit, sed frustratur lectores. Nam ibi in Scaligeri et Huetii edd. est *dicatum*, pro quo *ducatum* conjicit, nec tamen se in Manilio quidquam mutare profitetur Scaliger. Sed miror summum Gronov. maluisse ad hanc conjecturam confugere, quam a scriptis suis in una voce *delegarit* recedere, quum *cui* et *juveni* conjiciendo non dubitasset eos in duabus deserere. In Suetonio Galb. c. 10. itidem quidam Mss. perperam habent *in munitione oppidi, quod sedem bello delegarat*, pro *delegerat.* Dukerus. *Juvenem admodum rec. Hisp. delegerit ducem* Lov. 3. et Hav. *juvenem adm. recup. Hisp. delegarit ducem* reliqui: quam lectionem ideo forte non probavit Gronov. quia credebat, Latinos non dicere 'delegare aliquem alicui rei,' sed 'delegare aliquid alicui,' vel 'ad aliquem,' ut probant loca, quæ Gronov. partim hic, partim ad XXVIII. 42. § 15. contulit: quo ultimo loco etiam quædam notavi. Interdum tamen priori locutione scriptores usos esse, docuit Burm. ad Suet. Tib. c. 16. Similiter neque ipsam Gronovii conjecturam veram existimo. Vox enim 'ducatus' apud auctorem quidem Epit. Liv. et præterea Sueton. Justin. et ceteros ejusdem ætatis scriptores obcurrit, ut docent viri docti ad Justin. IX. 6. 8. verum apud Livium vel alios ejusdem ævi nondum observata est, ut etiam Dukerus monuit. Servandum igitur puto *delegerit;* contra vocem *unum*, in qua omittenda plerique consentiunt, expungendam esse: *delegarit* Crevier. non adspernabatur; vulgata tamen lectio ei potior videbatur.

Hannibalem ex Italia retracturum, Africam subacturum] *Detracturum* restitue, quod immutavit Rhenan. Ita vero loquitur paulo post c. 26. 'Quod ad Annibalem detrahendum ex Ita-

lia se transire vulgaverat.' Et Cicero de provinciis c. 8. 'At hi non modo illum inimicum ex Gallia sententiis suis non detrahebant.' *Sigon.* Pal. 1. et vet. ed. *spe destinaverit Africam subacturum, Annibalem ex Italia detracturum.* Cæterum Pall. duo reliqui *retracturum*, quod et Rhenano placuerat, recte dissentiente Sigonio. Utitur Liv. hujus lib. c. 26. Confer l. xxx. capp. 20. et 30. *Gebh.* Florus, II. 2. § 12. 'Præsidia Pœnorum Agrigento, Drepanis, Panormo, Eryce, Lilybæo detraxit.' *Duk.* Ordinem verborum Rhenanus ad verba proxima inmutavit. Antea enim edebatur *Africam subacturum, Hannibalem ex Italia detracturum.* Et hac serie voces exstant in Flor. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. et Hav. sed voces *Africam subacturum* ignorat Lov. 4. Præterea *retracturum* Harl. cui favere videtur locus xxx. 20. 'Vetando supplementum et pecuniam mitti jam pridem retrahebant:' verum ibi optimi habent *trahebant.* Reliqui *detracturum*, quod recte probarunt viri docti. Supra III. 23. 'Fames postremo inde detraxit hostem.' xxviii. 41. 'Ab Drepanis atque Eryce detraxisse Hamilcarem.' xxx. 20. 'Ex diutina possessione Italiæ est detractus.' cap. 20. 'Me sextum decimum jam annum hærentem in possessione Italiæ detraxisti.' Solent autem 'detrahere' et 'retrahere' commutari. Vide Periz. ad Val. Max. III. 2. 19. Et ita omnia verba eum iisdem voculis composita. Vide ad IX. 10. § 6. Τὸ *eum*, quod sequitur, non est in Flor. Voss. Lov. 1. 3. et Hav.

§ 4 *M. Pomponium prætorem, cui Sicilia provincia sorte evenisset*] Put. et Voss. *sorti venisset.* Plautus Casina II. 7. 4. 'Qui sic mortuus equidem tamen sorti sum victus.' *J. F. Gron.* Justinus XIII. 4. 'Ptolemæo Ægyptus et Africæ Arabiæque pars sorte venit.' Hoc ibi Grævius recte tuetur adversus eos, qui emendabant *evenit.* Duk. *Sorti evenisset* Ber. et Gaertn. *sorte venisset* Lov. 5. et Hav. *sorti venisset* Flor. et Lov. 1. 2. ac 3. *sorti* etiam Hearnii L. 1. De eo vide ad XXVIII. 45. § 11. et IV. 37. § 6. De τῷ *venit* vide ad VII. 6. § 8. VIII. 37. § 3. IX. 12. § 1. et aliis locis. Ceterum Pomponii prænomen *M.* deest in Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hav. *provincia* in Lov. 2. Deinde *prætorem R.* legit Lovel. 1. Mox *biduo proximo* Lovel. 5. *triduo p'mo*, sive *primo*, Gaertn.

Tribunos plebis, atque ædilem: cum eo concilio prætorem cognoscere] Put. Men. Voss. *tribunos plebei atque ædilem: cum eo consilio.* J. F. Gron. *Tribunos plebei* etiam Flor. Vide ad II. 33. § 2. Ita *plebei scitum* emendatur ad XXXV. 40. § 5. Deinde, *cum eo consilio* legendum esse, monet etiam Gronov. ad XLIV. 2. § 5. Atque ita non tantum exhibent omnes scripti, sed et edd. ante Modium. Insuper *cognoscere prætorem* Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Froben. 1535.

§ 5 *De provincia decedere juberent*] *Discedere* Berol. a m. pr. et Gaertn. Sæpius hæ voces in Mss. commutantur. Vide ad II. 31. § 11. Sollemnis autem est locutio 'decedere de provincia.' Infra XLI. 11. 'Decedenti de provincia exercitum secum deportare liceret.' XLII. 8. 'Consulem de provincia decedere, quum deditos in sedem suam Ligures restituisset.' Vide ad IV. 29. § 5. Paullo ante *jussu ac voluntate*, pro *aut voluntate*, Voss. Lov. 1. 3. 5. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. ac N. et editi ante Aldum. Vide ad XXI. 53. § 3. Mox § seq. *maxime idoneos prætor censuisset* Flor. Lov. 4. et Harl.

§ 8 *Ut in exercitu Scipio maneret*] Vet. lib. *ad exercitum:* genus dicendi usitatum est, cum de imperatore loquimur; illud, cum de militibus. *Sigon.* Pal. 1. *ut de exercitu S. m.* correctum deinde, ut habetur in Pal. 2.

ut cum exercitu S. m. Mihi non displicet, quod continetur in Pal. 3. reperitque in suo libro Sigonius, *ut ad exercitum Scipio maneret.* Gebh. Ut Sigonius, Pet. Reg. unus Pal. *ut ad exercitum Scipio maneret.* Put. Pet. melior, Men. vitiose, ut tamen veram significent, *ut de exercitum.* J. F. Gron. *Ut in exercitu* Lov. 2. Ber. et Hav. *ut de exercitu* Voss. a m. pr. (*ut cum exercitu* inter versus a m. sec. adscriptum est) et Lov. 4. Similiter etiam Flor. a m. pr. in quo deinde *ad exercitum* emendatur: quod servant reliqui, et Livio frequens est. Supra III. 29. 'Jussusque ad exercitum manet.' VI. 9. 'Relicto ad exercitum collega, Romam est profectus.' XXIV. 9. 'Absens Marcellus consul creatus, quum ad exercitum esset.' In hac locutione *ad* usurpatur pro 'apud,' de quo vide ad VII. 7. § 4. Paullo ante *Sin Pomponius,* omisso prænomine, Voss. Lov. 1.2.3. Hav. Gaertn. et Hearnii N. *Si M. Pomponius* Flor. et Lov. 4. *S. Pomponius* Lov. 5.

§ 9 *Cum tribunis plebis actum est, ut compararent inter se, aut sorte legerent*] Emendavimus *aut compararent inter se:* subauditur 'ut.' *Rhenanus.* Ab Andrea usque legebatur *ut compararent.* Rhenanus fecit *aut:* hoc est, stigmati literam addit. Putean. Reg. Pet. Men. Vossianus, *ut compararent, qui duo cum prætore.* Quod mihi Crotone sanius videtur, et quinque ista verba adjecisse homines suo judicio plus satis doctos, quod crebro apud Livium ista conjungi viderent. Sed non est necessarium. Vide ad XLII. 4. et Observ. I. 10. *J. F. Gron. Ut,* non *aut,* quod Rhenanus alteri substituit, constanter superest in meis, et Hearnii N. In Flor. tamen tantum est a m. sec. *aut* a m. pr. Deinde quinque voces *inter se aut sorte legerent* non adparent in Flor. Lovel. 1. Hav. et Hearnii N. Id placere posse fatetur Crevier. si 'comparare' sic absolute poni probetur eodem sensu, quo 'comparare inter se.' Verum ejus locutionis unum vel alterum exemplum jam laudavit Gronov. ad Liv. d. l. Ceterum *factum,* pro *actum,* Flor. Voss. Lov. 1. 5. et Hav. Sed *f* huic voci in initio adcrevit ex similitudine ultimæ literæ vocis præced.

§ 10 *Ad collegium pontificum relatum de expiandis*] Put. Reg. Men. Voss. *Ad concilium pont.* Tum omnes Gall. Voss. *relatum et de expiandis.* J. F. Gron. *Ad consilium pont.* Lov. 2. et 3. *ad concilium pont.* Flor. Lov. 1. et Hav. Id utrum pro vero haberi debeat, se non decernere, fatetur Crevier. Meus eo inclinat animus, ut ex librariorum aberratione natum credam. Tum *relatum et de expiandis* Flor. Vossian. Lov. 1. 2. Ber. a m. sec. et Hav. *relatum est de expiandis* Flor. a m. altera, Lov. 5. et Hearnii L. 1.

Tacta, violata, elataque inde essent] *Tacta violataque inde essent* Flor. Voss. Lov. 1. 2. et Hav. *facta violataque inde essent* Lov. 3. *tacta violataque essent inde* Lovel. 5. *tacta ac violata elataque inde essent* Rec. *tacta ac violata elataque indecenter* Harl. Gutherius de Vet. Jur. Pont. I. 33. laudat *tacta elataque,* sine media voce; et addit male forte vulgatam lectionem in Livio habere *capta.* Verum omnes, quas vidi, edd. in receptam lectionem conspirant, nisi quod Paris. 1573. præferat itidem *tacta elataque,* sed operarum culpa.

§ 11 *M. Cincius Alimentus*] Alibi *Alimentius,* quod magis placet, scriptum reperio. *Sabell. Alimentus,* ut supra. *Sigon.* Vide ad XXI. 38. § 3.

Iisque ædilis plebis datus est, quem, si aut in Sicilia prætori dicto audiens non esset] Pal. 3. *prætoris edicto audiens.* Malo vulgatum. Sic Pall. 1. ac 3. XXII. 25. 'Magistroque equitum, quod contra dictum suum pugnasset, rationem diceret reddendam:' non *edictum.* Gebh. Omnes *Alimentus æ-*

dilis plebis datus, recisis *iisque* et *est*. Conjunctionem et verbum abundare puto: nam τὸ *iis* abscondit vocis præced. ultima syllaba. Scripsisse Livius videtur, *et M. Cincius Al.: iis ædilis plebis datus, quem, si aut in Sic. pr. dicto audiens non esset Sc.* Nisi forte *Alimentus: ædilis plebei additus.* Optimi quoque *prætori*, non *prætoris*: et magis Latinum est. Lib. IV. c. 26. 'Placere, consules senatui dicto audientes esse.' v. 3. 'Ne plebs nobis dicto audiens atque obediens sit.' XXXVII. 51. 'Et dicto audiens esse pontifici flamen jussus.' XXXVIII. 46. 'Modo certe consules Græciam atque Asiam volebant: tamen perseverantibus vobis Ligures provinciam decernere dicto audientes fuerunt.' XL. 42. 'Dicto esse audientem pontifici duumvirum juberent:' et alibi. Cœlius ad Ciceronem ad Fam. VIII. 4. 'Omnes oportere senatui dicto audientes esse.' *J. F. Gron. Alimentus: ædilis plebis datum est* veterrimæ edd. Postea Ascens. 1513. vocem *iisque* interposuit. Verum et *iisque* et *est* non adparent in scriptis meis; præterquam quod verbum *est* superest in Ber. a m. pr. et Gaertn. Deinde *prætori dicto audiens* etiam Flor. Supra I. 41. 'Interim Serv. Tullio jubere populum dicto audientem esse.' Vide insuper Manut. ad l. l. Cic. Lambin. ad Nep. Datam. c. 2. (ubi male Keuchen. *regis dicto audiens* præfert) et Schott. ac Gebh. ad Nepot. Lysandr. c. 1. Adde quæ notantur ad Livii VIII. 4. § 2. et Syllog. Epist. Burm. tom. III. p. 153.

Aut jam in Africam trajecisset, comprehendere tribuni juberent] Vet. lib. *prehendere.* Quæ vox propria hujus facti et solennis est. Capitonis verba hæc sunt: 'Cum moribus majorum tribuni plebis prehensionem haberent, vocationem non haberent, posse igitur eos venire, et prehendi se jubere.' Item Varro, 'Prehensionem tribuni plebis habent.' Hæc ex Gellii XIII. 12. *Sigon.* Pall. tres *prendere*: quod verbum restitui Livio, quia proprie tali facto aptatur, ut ex Gellio monuit Sigonius. *Gebh.* Put. *trajecisset, et prendere.* Ceteri quoque Gall. et Pall. omnes cum Voss. omissa tamen copula, 'prendere.' Simplex etiam, quam compositum, mavult Sigonius. Optimum tamen monstrare puto *trajecisset, adprehendere tribuni juberent.* J. F. Gron. Magis credo, in eo *et* temere repetitum ex fine præced. vocis. Sigonius recte notat de usu τοῦ 'prendere.' Liv. II. 29. VIII. 33. et sæpe alibi. 'Adprehendere' quis dixerit in hac re, quærendum. *Duk. Prehendere* Lov. 1. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hearnii L. 1. ac N. *prendere* Flor. Voss. Lov. 2. 3. et alii. Vide ad II. 29. § 4. Illud autem *et* in optimo Put. ex ultimis literis vocis præced. natum esse, Dukero adsentior. Vide ad XXXIX. 16. § 8. Præterea *transisset*, pro *trajecisset*, Harl. Alibi etiam hæc verba commutantur. Vide ad XXX. 28. § 1.

CAP. XXI. § 1. *In exsilium Neapolim euntem*] Cur Metellus non concedendum putaverit Pleminio, quod licebat civibus Romanis, ut exsilii caussa solum vertendo pœnam subterfugerent, exponit Heraldus de Rer. Judicat. Auctorit. I. 13. § 4. Neapolim inter urbes fuisse, in quibus exsulibus Romanis esse licebat, e Polyb. VI. 12. docet Sigon. de Ant. Jur. Ital. II. 14. *Duk. Neapolim errantem* Hearnii D. Paullo ante *quod ad Pleminium adtineat*, pro *adtinet*, Flor. Lov. quinque, Ber. Gaertn. et Hav.

Et ab eo Rhegium vi retractum: alii, ab ipso Scipione] Addunt Pall. tres *vi retractum tradunt.* Gebhard. Omnes Gall. et Pall. *et ab eo Regium vi retractum tradunt: alii ab ipso Scipione.* J. F. Gron. Verbum *tradunt* servant etiam Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. Rec. Hav. aliique, cum Hearnii Oxonn. Insuper *retentum*, pro *retractum*, Rec. Præterea *regio jure*

tractum, perperam confusis literarum ductibus, junctisque, quæ erant disjungenda, Voss. Lov. 1. 2. 3. a m. sec. (*regio vi tractum* erat in eodem a m. pr. *Regium vi tractum* in margine pro varia lectione) et Gaertn. *regum retractam* Lov. 5. *Rhegium jure tractum* Harl. *Rhegium retractum* edd. Rom. 1472. et Parm.

§ 2 *Missum, qui Q. Pleminium in catenas, et c. e. seditionis principes, conjicerent*] Vet. lib. *missum, Q. Plem. in catenas, et cum eo sed. principes conjectos*. Sigon. Ita quoque Rec. et Hearnii L. 1. nisi quod posterior *P. Levinum*, pro *Q. Pleminium*, legat. At optimi meorum vulgatum vindicant. Puto igitur Sigonii lectionem librariis deberi: primo enim excidisse pronomen *qui*, interceptum a proximo prænomine *Q.* quum autem ita sensus in reliquis non esset, audaculum opem laturum *conjicerent* mutasse in *conjectos*, qui melius dedisset *conjecisse*. Id ita esse ex meis codd. disco. Licet enim omnes reliqui *conjicerent*, vel *conicerent*, vel *coiecerent* legant, attamen τὸ *qui* similiter omittitur in Lov. 3. Harl. et Gaertn. contra prænomen *Q.* in Flor. Lov. 5. et Hav. In his alterum ab altero elisum esse puto.

§ 3 *Traditi in custodiam Rheginis sunt*] Put. Reg. Men. Voss. *traditi in custodiam Rheginis*, absque verbo. *J. F. Gron.* Verbum *est* soli tantum ex meis agnoscunt Harl. et Rec. reliqui ignorant. Præterea *in custodiam regionis*, omissa etiam voce *traditi*, Voss. et Lovel. 1. *in custodiam Rheginus* Gaertn. *in custodiam dati regionis* Lov. 2. *in custodiam Regium missi* Lov. 5. et Ber. a m. sec. erasa penitus priori scriptura: *in custodiam missi* Hav. *traditi in custodiam*, sequenti voce neglecta, Lov. 3.

§ 4 *Primam, sicuti mandatum erat, religionis curam habuere*] Vet. lib. *primum*: probo; sequitur enim, 'tum vocatos in concionem.' *Sigon.* Ab Sigonio est *primum*. Restitue ex omnibus nostris *primam*: et vide Obs. I. 7. *J. F. Gron.* *Primum* est in Lov. 4. Harl. et Gaertn. Ceteri mei cum Hearnii L. 1. et D. *primam*, quod recte Gronov. adversus Sigonium tuetur. Vide ad XXXIV. 14. § 6. Mox *quaque apud Pleminium* desunt in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. et Hav. sed culpa scribarum; quibus fraudi fuit repetitio vocis *quaque*. Vide ad IX. 11. § 11.

§ 5 *Tum vocatos ad concionem milites*] Antiqua lectio *in concionem*. Rhen. Omnes *ad concionem*, nolente Rhenano. *J. F. Gron.* Quin utroque modo recte proferri possit 'vocare in,' vel 'ad concionem,' nemo dubitat. De priori locutione vide Gronov. ad XXIV. 28. § 1. de posteriori vide quæ notantur ad V. 47. § 7. Caussam itaque non habuit Rhenanus, cur unius, ejusque non optimi, cod. auctoritate editam lectionem mutaret. Certe ab illa quam Gronov. restituit, stant omnes mei cum Hearnii L. 1. et N.

Quod suum non esset] Nihil horum in Put. Men. Reg. Voss. Videtur scripsisse Livius, *si quis miles aut in urbe restitisset, aut non suum extulisset*. J. F. Gron. Eadem verba desunt etiam in Flor. Lovel. 1. 5. Hav. et Hearnii N. In uno tantum e suis, nempe Victor. superesse, Crevierius monuit; et tamen, quin Liviana essent, non dubitabat. An itaque exciderunt propter similitudinem inter vocem *esset*, et ultimas literas vocis *extulisset*? Harl. legit, *aut extulisset, quod suum non est*.

Quod suum quisque cognosceret, prenderet] Meliores, *quod sui* (hoc omnes habent Gall. et Voss.) *quisque cognosset, prenderet*. Sic et Livium alibi correximus. Cicero pro L. Manil. c. 14. 'Vos, Quirites, hoc ipso in loco sæpe cognostis.' in Verr. II. 8. 'Sed de his Dionis incommodis pro hospitio, quod sibi cum eo esset, cognosse.' Plautus Curcul. IV. 2. 18. 'Quibus sui nihil est, nisi lingua una, qui abjurant, si quid creditum est.' Cic. de Offic. I. 31. 'Quæ contem-

plantes expendere oportebit, quid quisque habeat sui.' *J. F. Gron.* *Quod sui* etiam Flor. Voss. Berol. Hav. et alii: quod genus Livio amatum multis se locis ei ex Mss. restituisse, monuit Gronov. ad XXXII. 37. § 5. Ita 'quod inpensæ' est II. 18. 'quod cibi' III. 23. 'quod præsidii' V. 44. et XLIV. 20. 'quod militum' XXIV. 40. ubi quædam etiam vide: 'quod auri' XXVI. 14. 'quod muri' XXXII. 1. et XLII. 63. 'quod levis armaturæ' XXXII. 5. 'quod vini cibique' XLI. 4. 'quod supplementi' XLIII. 12. Alia vide ad d. l. XXXII. 37. § 5. Deinde *cognosset* iterum Flor. quod se etiam in Pal. princ. invenisse, testatur Gebhard. ad IX. 34. § 26. neque aliter Reg. et optimi quique apud Crevier. Vide ad XXII. 3. § 2. Denique *prenderet* Flor. Lov. quinque, et apud Gebh. d. loco Pall. tres. Vide ad II. 29. § 4.

Si quid non compareret, repeteret. Ante omnia] Nihil mutat hic Pal. 3. Sed Pal. 1. *non compareret unde ante omnia.* Gebh. Non est in Put. Reg. Men. Voss. duobus Pall. verbum *repeteret:* sed in cæteris *unde,* in uno ex Pall. *unum.* Put. *compararaaretundeante.* Scribe, *si quid non compareret, vindicaret:* id est, judicio peteret. Librarius, quum ab dimidia parte prioris verbi *compareret* festinante oculo et manu transiisset ad posteriorem partem dimidiam verbi *vindicaret,* animadversum errorem corrigere noluit, ne litura deformaretur liber, omissam tamen partem priorem posterioris vocis ibi statim subjecit VINDIC. quod cum non caperet, qui illum secutus est, VNDE substituit. *J. F. Gronov.* *Compararet unde: ante omnia* Flor. *compareret una* Hav. *compareret un* Lov. 1. Gronovius pr. ed. nott. conjecerat, ex vestigiis Put. scribendum *compareret, repetundum. Ante omnia.* Crevier. qui *repeteret* in Victor. invenit, id servandum putabat.

§ 6 *Libera corpora placere sine omni mora Locrensibus restitui*] Delevimus dictionem *omni.* Rhenan. Pal. 1. *Ante omnia libera placere res sine omni mora Locr. restitui.* Gebh. *Ante omnia libera placere sine mora Locr. restitui* Flor. *Ante omnia libera pace res sine omni* (Voss. *ulla*) *mora Locr. restitui* Lov. 1. 2. Voss. Hafn. et Hav. *Placere ante omnia libera pace sine omni mora Locr. restitui* Lov. 5. *sine omni mora* etiam Heafnii L. 1. et N. cum duobus meorum Ber. et Gaertn. Sed duo posteriores insuper ignorant τὸ *Locrensibus.*

§ 7 *Si quis Pleminium aliumve accusare vellet*] Scripsimus *Si qui Plem. aliumve quem ac. vel.* Est *Si qui* pro *Si quis.* Rhenan. Pal. 1. et vet. ed. *Si quis Plem. aliumve accusare vellent.* Gebh. *Si qui Plem.* etiam Flor. et Voss. Vide etiam ad III. 17. § 7. et ad VI. 32. § 5. Deinde *aliumque aliumve accusare* Flor. Gaertn. et Voss. In posteriori tamen cod. τῷ *aliumve* subjecit librarius notas, quibus vocem illam delendam indicavit.

Rhegium sequeretur] Vet. lib. *Rhegium se sequeretur:* ut XLII. 43. 'Chalcidem se sequi jusserunt.' *Sigon.* Ita et omnes codd. mei non tantum, præter Lov. 4. qui *se* omisit, et Harl. qui ejus loco *que* exhibet, sed et omnes editi usque ad Froben. qui a. 1535. pronomen illud perperam expunxit. Infra XXXVIII. 2. 'Si se sequerentur.' Interceptum autem est a prima syllaba vocis seq. Ejusdem erroris exempla vide ad VII. 36. § 10. VIII. 10. § 11. XXXIX. 47. § 5. et Burm. ad Suet. Tib. c. 2. Contra additum id esse a librariis, quod vox sequens ab ea syllaba incipiat, vidimus ad XXI. 22. § 7.

§ 9 *Prætori, legatisque, et senatui ac populo Romano gratias egere*] Pall. duo *prætori et* (Pal. 3. *ac*) *sen. populoque Rom. gratias egerunt.* Gebh. Put. et Gall. *egerunt.* J. F. Gron. *Gratias agere* Lov. 5. et Gaertn. *gratias egerunt* Harl. et Lov. 4.

§ 10 *Quem amicum sibi, quam ini-*

micum, mallent esse] Scripsimus *quam inim. malint esse*. Rhenan. *Mallent* tamen Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. Ber. Gaertn. et Hav.

Tot tam nefanda commissa: aut Pleminio nimium] Vet. lib. *tot tamque nefanda*. Sigon. Scripti et vett. edd. *tot tam nefanda*, non *tot tamque*, ut Sigonius. *J. F. Gron.* Cum Gronov. insuper faciunt Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. a m. pr. Gaertn. Hav. aliique. Vide ad xxv. 37. § 13. Deinde *sed haud Pleminio* Voss. *sed quia Pleminio* Harl. *sed aut Pleminio* Flor. Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii Oxonn. omnesque editi usque ad Gronov. qui voculam *sed* ex contextu ejecit. Id si Mss. jubentibus factum, non intercedo. Sæpe enim librarii voculam hanc connectendæ orationi invito Livio obtrusserunt. Vide ad vi. 32. § 8. Mox § seq. *Aut natura insitum*, addita prima vocula, Flor. Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. usque ad Froben. qui eam a. 1535. haud male expunxit.

§ 12 *Pleminium et alios triginta homines*] Reposuimus *et ad duos et trig. homines*. Rhenan. Put. et Reg. *duo*. J. F. Gron. *Et alios trig. homines* Ber. Gaertn. et Hearnii N. *et duos et trig. homines* Lov. 1. 2. 3. *et ad uos et trig. homines* Voss. *et ad duos et trig. homines* Lov. 4. 5. et Hav. *et ad duo et trig. homines* Flor. Vide ad xxxv. 21. § 5.

§ 13 *Comperta oculis referrent Romam*] Reposuimus *comperta oculis perferrent Romam*. Rhenan. Vet. lib. *referrent*. Sigon. Ita et Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. quod tot codicum auctoritate satis se tuetur, et optime convenit. Legati enim dicuntur 'referre' sive 'legationem,' sive 'responsum,' sive quidquid domum renunciant. Vide ad l. vii. c. 32. § 1. (ubi etiam perperam in nonnullis codd. ei subponitur *perferre*) et ad ix. 16. § 5. Paullo ante *profecti, ea quoque*, duabus vocibus omissis, Flor. Voss. Lov. 1. 2. Gaertn. et Hav. *profecti, ut ea quoque* Lov. 3. et 5. Deinde *desidia imperatoris soluta disciplinaque militiæ* Voss. Lov. 1. 2. et 5. *desidia imperatoris solutaque disciplinâ militiæ* Flor. Lov. 4. et Hav.

Cap. xxii. § 1 *Ad purgandum se præparavit*] Restituimus *sese paravit*. Rhenan. Ed. Mog. *præparavit*. Modius. Palat. 1. *Ven. his Syracusas, Scipio res, non verba, ad purgandum sese præparavit*. Ita et Pal. 2. ac vet. ed. Sed Pal. 3. *Ven. his Syracusis Scipio res, non verba, ad pugnandum pro se paravit*. Venit mihi in mentem locus elegans Josephi Antiq. vi. 14. Τοῖς ἔργοις δεῖ σκοπεῖν τὴν ἁπάντων διάθεσιν. Διαβολὴ γὰρ ἀπατᾷ, σαφὴς δ' ἀπόδειξις εὐνοίας τὰ πραττόμενα· καὶ λόγος μὲν ἐπ' ἀμφότερα πέφυκεν ἀληθὴς καὶ ψευδής· τὰ δὲ ἔργα γυμνὴν ὑπ' ὄψει τὴν διάνοιαν τίθησι. *Gebh.* Put. Men. duo Pall. *sese paravit*. J. F. Gron. *Se præparavit* Voss. Lov. 2. 3. 5. et Ber. *sese reparavit* Flor. *sese præparavit* Lov. 1. Harl. et Hav. Deinde *non verba, ad oppugnandum* Harl.

§ 2 *Hospitio comiter accepti: postero die terrestrem navalemque exercitus*] Put. et meliores *acceptis*. Recte: non enim separanda hæc particula periodi ab sequentibus, et regitur τὸ *acceptis* a verbo *ostendit*. J. F. Gron. *Acceptis postero die* Flor. Voss. Hav. aliique ex meis. Deinde *terrestrem navalemque exercitum* Flor. Lov. 4. Harl. et Hav. *terrestres navalesque exercitus* Lov. 3. Ber. et Gaertn. cum edd. antiqq. usque ad Froben. qui a. 1535. recte edidit *terrestrem navalemque exercitus*, ut vulgo nunc exstat, eo loquendi genere, quod inlustratur hoc lib. c. 2. § 5. Mox § seq. *aliumque belli adparatum* desunt in Flor. Voss. Lov. 5. et Hav. eadem verba et in Put. deesse, Crevier. auctor est: *bellique alium adparatum* legunt Lov. 2. 3. 4. et Harl.

§ 4 *Admiratio singularum universarumque rerum*] Omnes Gall. ignorant τὸ *universarum:* et meliores quidem *singularumque*, alii et conjunctionem omittunt. Vides quæ caussa fuerit defectuum sarcinatoribus vocem illam inculcandi. At mitius fuerat *singularum quoque rerum*, (intellige, non modo universarum) aut prorsus delere particulam, sæpe in optimo superfluam. Sic inferius hoc ipso cap. Put. Reg. Men. *quos provinciæ relinqueret, quos præsidio.* Sed illud malo. *J. F. Gron.* *Singularum rerum et universarum* Lov. 4. *singularumque rerum* Flor. a m. pr. *singularum rerum* a m. sec. Voss. Lov. 2. 3. Hav. et Hearnii N. Crevier. non male, meo judicio, adversus Gronov. vulgatum defendit, præsertim quum optimi ejusdem scripturæ vestigia retineant, *singularumque rerum* legentes. Vocum igitur similiter desinentium *singularum, universarum* posterior a priori elisa est. Mox *aut alio nullo posse* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Ber.

§ 5 *Juberentque, quod Dii bene verterent, trajicere, et spei*] Lego *trajiceret, et spei conc. q. d. i. o. e. p. e. d. p. q. t. compotem populum Romanum faceret.* Subaudi *ut.* Rhenan. Omnes *trajicere.* Quare et in eadem periodo *facere* legendum: ut diximus contra Rhenanum. *J. F. Gron.* Dixit nempe Gronov. Obs. II. 14. p. 324. et pr. ed. nott. ad Liv. I. 50. Et quidem omnes mei *trajicere* itidem præferunt. Mox vero *facerent*, ut ante Rhenanum vulgo edebatur, servant Lov. 4. Harl. Ber. a m. pr. Gaertn. et Hav. *faceret* legunt Voss. Ber. a m. pr. et Lov. 1. 2. 3. Sed *facere*, quod Gronov. restituit, est in solo Flor.

Priorem consulem dixissent] 'Prior consul' et 'prior ædilis' est, qui ex duobus priore loco declaratus ac renunciatus est: 'primus prætor,' qui e pluribus, quam duobus, primo loco. Hoc certum est ex Cic. in Pison. c. 1. pro Leg. Manil. c. 1. et Fragm. orat. in Toga Cand. Quinam sint, quos Barthius Advers. LI. 6. dicit aliter interpretari *priorem consulem*, non scio. Viri docti ad Cic. in Pison. l. d. scribunt, 'primum prætorem' appellatum fuisse 'prætorem urbanum.' Atqui Cic. qui se non uno loco primum prætorem factum gloriatur, non fuit prætor urbanus. Nec verum esse credo, quod Marcil. ad Suet. Vesp. c. 2. putat, 'in primis' factos dici omnes inter primum et postremum. *Duk.*

§ 8 *Jam senescente invidia, molliebantur iræ*] Scripsimus *molliebatur ira.* Rhenan. Pall. 1. 2. et vet. ed. *molliebantur iræ.* Verbo 'senescere' eleganter aliquoties utitur Livius. Superius XXVIII. 36. 'Neu senescere bellum maximo impetu cœptum sineret.' XXX. 19. 'Circa Casilinum, Cumam, Nolamque consenuisse.' XXXV. 25. 'Agitandum aliquid miscendumque rati, ne cunctando senescerent consilia.' *Gebh.* Put. et Gall. meliores, duoque Pall. et Voss. *molliebantur iræ;* quod iterum male mutavit Rhenanus. *J. F. Gron.* Soli Harl. et Rec. Rhenano; reliqui mei cum Hearnii N. recte Gronovio consentiunt. Supra I. 9. 'Mollirent modo iras, et, quibus fors corpora dedisset, darent animos.' II. 45. 'Diem tempusque forsitan ipsum leniturum iras.' c. 61. 'Plenus suarum, plenus paternarum irarum.' IV. 30. 'Iræ adversus Veientes in insequentem annum dilatæ sunt.' V. 8. 'Plus inter se irarum, quam adversus hostes animi, habuerunt.' c. 12. 'Inter has iras plebis in Patres.' VI. 18. 'Plenior aliquanto animorum irarumque, quam antea fuerat.' VIII. 30. 'Cujus rei vitium in rabiem atque iras imperatorum vertit.' IX. 7. 'Ingentem molem irarum ex alto animo cientis indicia esse.' c. 39. 'Tantoque irarum certamine res gesta est.' XXIV. 25. 'Non ferme desunt irarum indulgentes ministri.' XXIX. 16. 'Scipionis in eo

ant ambitio aut neglegentia iras hominum irritavit.' XL. 27. 'Iras militum acuebat.' 'Senescere' autem est hic remittere, iminui. Eo sensu multis locis apud Livium usurpatur. Exemplis a Gebhardo notatis adde I. 22. III. 12. IX. 27. XXII. 39. XXIII. 43. XXV. 16. XXVII. 20. XXIX. 3. XXXV. 12. aliisque locis. Vide quæ notavi ad Silii XVI. 135.

Facilius eos ad vulgum conciliabat] Nos reposuimus *memoriaque abs. Sc. favorem ad vulgum conciliabat.* In veteri cod. *faborem* legitur, *b* pro *u* posito. Pro hoc vocabulo quidam duas dictiones *facilius eos* introseruit. *Rhenan.* *Favorem ad vulgum conciliabat* egregie Rhenanus. Solus optimus ille Put. hanc lectionem commonstrat: *Scipionis futiorem ad vulgum:* et quidem a m. pr. nam secunda *faciliorem* expatraverat. Cæteri omnes prodigiose corrupti. Voss. *facillionis.* Men. *faciliordis.* Reg. *facile omnes.* Antea erat editum *facilius eos ad vulgum.* Fortassis et *Pleminio* legendum. *J. F. Gron.* *Facilius eos ad vulgum* Ber. Gaertn. et Hearnii N. *facilius ad vulgum conciliabat* Lov. 3. *facilius ad vulgus conciliabant* Hav. *facillius ad vulgum* Lov. 1. *facili omnes ad vulgum* Lov. 2. *facilis ad vulgum* Lov. 5. *facillionis ad vulgum* Flor. *favorem ad vulgum,* ut recte Rhenan. emendavit, se in L. 1. invenisse, Hearnius testatur.

§ 9 *Mortuus tamen prius in vinculis est, quam judicium de eo populi perficeretur*] Nos reposuimus, *quam judicium de eo perficeretur.* Rhenan. Scripti et olim editi *quam judicium de eo populi perficeretur.* Quod Rhenanus unius mutili codicis auctoritate mutare non debuit. *J. F. Gron.* Mutilo huic ejus codici ex meis favet unus Harl. ex Hearnii autem D. Reliqui vocem *populi* tuentur. Præterea *Mortuus est tamen prius in vinculis* Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. et Gaertn. Ceterum de morte Pleminii et auctorum in ea dissensu vide ad XXXIV. 44. § 6.

§ 10 *Clodius Licinius in libro tertio rerum Romanarum*] *C. Clodius libro tertio rerum Romani* Lov. 5. *Licinus* ex conjectura reponunt Ant. Augustin. ad Fragm. Vet. Hist. et Periz. in Anim. Hist. c. 8. p. 349. De eo vide Voss. de Hist. Lat. I. 8. et Wasse ad Fragm. Hist. post Sallust. p. 235.

Delegatum in Tullianum] Hoc verbo fortassis usus fuit Clodius. Livius XXXIV. 44. et ibi apud Gronov. Sallust. in Catil. c. 69. pro eo *demissus* dicunt. *Duk.*

§ 11 *Legatique et tribuni, classem eam, exercitum, ducemque*] Nos delevimus accusativum *eam.* Rhenan. Rursus omnes, nolente Rhenano, *classem eam.* J. F. Gron. Pro Rhenano stant Harl. et Hearnii L. 1. ac D. Contra cum Gronovio faciunt omnes, quibus usus sum, reliqui scripti. Præterea *ibi omnes legatique et tribuni,* pro *ubi,* Lov. 4. Vide ad XXVII. 5. § 2. *Ibi omnes legatique ac tribuni* Rec. et Harl. *ubi omnes legati et tribuni,* omisso τῷ *que,* Ber. a m. sec. Sed male. Vide ad X. 30. § 2. Paullo ante *nunquam,* pro *nusquam,* Voss. Lov. 2. et Ber. sollemni scribarum errore. Vide ad XXXVI. 17. § 10. Mox autem in sequentibus *fecerunt,* pro *effecerunt,* Voss. Lov. 2. 3. 5. et Hav. Sed prima syllaba excidit ob similitudinem ultimarum literarum vocis præced.

§ 12 *Qui in Sicilia essent, ipse legeret*] Castigavimus *eligeret.* Rhenan. Melius quam Beatus castigaverat, alii *ipse legeret,* quum in scriptis fere sit *liceret,* vel *diceret.* J. F. Gron. *Ipsi liceret* Flor. Lov. 1. 2. 3. 4. Ber. et edd. antiqq. *ipsi liceret eligere* Lov. 5. et Hav. *ipse liceret* Harl. et Gaertn. Adsentior Gronov. *ipse legeret,* quod Ascensius a. 1513. receperat, probanti. Vide eumdem ad Liv. XXXIX. 52. Justin. XI. 6. 'Quum ad tam periculosum bellum exercitum legeret.' XXII. 3. 'His ita gestis, militem le-

git, exercitumque conscribit.' Si Rhenanus *eligeret* in cod. invenit, id ex glossa natum credendum est. Vide ad XXVIII. 42. § 5.

Quos provinciæ relinqueret præsidio] Gronov. hoc cap. ad § 4. testatur codd. Put. Reg. et Men. perperam præferre *quos provinciæ relinqueret, quos præsidio.* Idem vitium insedit etiam Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. et Hav.

CAP. XXIII. § 1 *Dum hæc apud Romanos gererentur*] Castigavimus *Dum hæc apud Romanos geruntur.* Rhenan. Solus Pal. 3. *geruntur.* Reliqui omnes *gererentur.* Gebh. *Gererentur* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. et Hav. *gerentur* Flor. a m. pr. *geruntur* a m. sec. Recte. Vide ad I. 40. § 7.

Per promontoria omnia] Vet. lib. *per omnia promontoria.* Sigon. Pall. 2. ac 3. *per omnia promontoria.* Gebh. Ita et Flor. Lov. 4. et Harl. Vocem *omnia* delet Lov. 5.

Sollicitam hiemem egissent] Cantabr. *gessissent.* Qui nescio an audiendus sit, vel ob præcedens *geruntur*, vel ob consensum aliorum codicum in vulgatam. Et tamen ægre persuadeor, a levi homine eam vocem, adeo in hoc sensu infrequentem, exstitisse. Macrobius Saturn. I. 10. 'Quo die si Saturnalia gererentur.' Sueton. Domit. c. 1. 'Prima adolescentiæ tempora tanta inopia tantaque infamia gessisse fertur.' Etiam ad Obs. IV. 14. ubi cumulus de hoc verbo non indecens, video inter alia adscripsisse patrem 'Gerens annum XVIII. Hieron. in Eusebio a Scal. reprehensus p. 124.' Deinde edidi, volentibus Cant. Voss. Gud. et monente patris manu, *momentum adjecerunt societatem*, non *societate*, commoda prorsus epexegesi. XXVIII. 17. 'Magnum in omnia momentum Syphax erat.' Sic et XXIX. 12. Tacit. Hist. I. 59. 'Octo Batavorum cohortes, grande momentum, sociæ aut adversæ.' Vide ad XXI. 4. XXXIX. 54. *Jac. Gronov.* Vide Burmann. ad hæc Sueton. Vesp. c. 24. 'Annum gerens ætatis sexagesimum ac nonum.' *Duk.* Omnes mei *egissent.* Non audeo itaque uni cod. tantum tribuere, ut, invitis optimis aliisque Mss. ejus solius fide vulgatum mutem: sed potius lectionem illam scribarum errori tribuo, qui passim hæc verba inter se commutare solent. Vide ad XXII. 28. § 1. Accedit quod alibi 'gerere tempus,' 'annum,' 'hiemem' in Livio me legere non meminerim; qui contra, ut hic 'agere hiemem sollicitam,' etiam 'agere annum inbellem' dixit X. 1. Deinde *societatem*, quod Gronov. probat, non modo in omnibus scriptis, verum etiam edd. superest, pro quo Gruter. demum in ultima ed. perperam *societate* substituit. Paullo post *crediderant* Lov. 3. 4. et Harl. quod Dukero non displicebat.

§ 3 *Mentio quoque inchoatæ adfinitatis*] Scribe *inchoata* cum optimis, in quibus *incohata.* J. F. Gron. *Inchoatæ* Harl. Ber. et Rec. Alii omnes *incohata*, vel *inchoata*; quod posterius invenit etiam Hearnius in N. De utraque orthographia 'inchoare' et 'incohare' vide viros doctos ad Suet. Cæs. c. 46. In præcedentibus *ut ante dictum*, pro *de quo ante dictum*, Harl. et Hearnii D.

§ 4 *Ad eam rem consummandam*] Castigavimus *ad eam rem confirmandam.* Rhenan. Ed. Mog. *ad eam rem consummandam.* Melius, quam vulgo. *Modius.* Comparet in Pall. 2. et 3. *ad eam rem confirmandam.* Gebh. *Consummandam* omnes, non *confirmandam*, ut Rhenanus. *J. F. Gronov.* *Confirmandam* Lov. 4. Rec. et Harl. Ceteri omnes, quibus usus sum, cum Hearnii N. *consummandam*, vel *consumandam.* An tamen 'consummare' verbum sit hujus ævi, merito dubitari potest. Vide Ferrar. ad Cic. Phil. XI. 7. Certe apud Livium nondum reperi. Tot tamen codd. et inter eos opti-

mis, consentientibus adversari vix audeo.

Jam enim et nubilis erat virgo] Castigavimus *jam enim nubilis erat virgo, et* particula dispuncta. *Rhenan.* Scripti et priscæ edd. *jam enim et nubilis erat virgo*, ingratiis Beati. *J. F. Gron.* Vocula *et*, a Rhenano expuncta, non fuisse videtur in Flor. Certe in excerptis de eo nihil notatum video. Exsulat etiam ab Harl. *jam etenim nubilis* legit Ber. Reliqui cum Hearnii Oxonn. favent Gronovio.

Et sunt ante omnes barbaros Numidæ effusi in Venerem] Vet. lib. *ut sunt*. Sic XXX. 12. 'Ut est genus Numidarum in Venerem præceps.' *Sigon.* Ed. Mog. *et sunt ante omnes barbaros Numidæ effusi in Venerem:* melius, quam vulgo, quicquid dicat doctissimus Sigonius. Ceterum rem sic Silius narrat XVII. 67. 'Immemor is dextræque datæ junctique per aras,' &c. *Modius.* Pal. 1. *adsunt ante omnes Numidæ barbaros effusi in veterem.* Vet. ed. *ante omnes Numidæ barbaros effusi in Venerem.* Gebh. Et ordo verborum [*ante omnes Numidæ barbaros*] placet, et particula, quam mutat Sigonius, in hujusmodi fere correctionibus semper infelix. *J. F. Gron.* *Adsunt autem omnes Numidæ barbarique effusi in Venerem* Lov. 2. *adsunt ante omnes Numidæ barbari e. i. V.* Lov. 3. *adsunt* etiam Voss. in contextu, et Hav. *ut sunt* Voss. inter versus: *at sunt* Lov. 4. *sunt*, priori voce omissa, Lov. 5. Sed, ut Gronov. volebat, *et sunt* Flor. et ceteri. Recte. Vide ad XXVII. 1. § 2. Deinde *ante omnes Numidæ barbaros* non tantum reliqui mei, præter unum Harl. qui *ante omnes barbaros Numidæ* exhibet, verum etiam edd. Rom. a. 1472. et Parm. Tandem *effusi in libidinem* Lov. 5. quæ lectio ex glossa nata est.

§ 5 *Ut publicum quoque fœdus privato adjiceretur*] Livius l. I. c. 1. 'Latinum apud Penates Deos domesticum publico adjunxisse fœdus, filia Æneæ in matrimonium data.' Paullo ante *populum Karthaginiensium* Flor. Lov. 1. et Gaertn. Vide ad XLV. 23. § 15.

§ 6 *Memor et cum Scipione initæ regiæ societatis*] Castigavimus *initæ regi societatis:* hoc est *a rege*, quod prius erat *regiæ*. Rhenan. *Initæ regi societatis* Harl. Alii omnes *initæ regi societati*, nisi quod *regis* sit in Hav. in fine vocis adhærente litera, quæ sequentis est initialis: de quo errore vide ad XXVIII. 25. § 2. Voces *et cum Scipione* desunt in Lov. 1.

Quam vana et mutabilia barbarorum ingenia essent] *Quam varia mutabilia* Hearnii N. *quamquam varia et mutabilia* Gaertn. *quam varia et mutabilia* Lov. 2. et 3. Subcurrebat notum illud Virgilii Æn. IV. 569. 'varium et mutabile semper Femina.' Item illud Cic. de Amic. c. 25. 'Si ne in uno quidem quoque unus animus erit, idemque semper, sed varius, commutabilis, multiplex.' Vide etiam Cortium ad Sall. Catil. c. 5. Tutum tamen non videtur horum codicum fide stare, præsertim quum facili lapsu librarii passim has voces commutare soliti fuerint. Vide ad XXII. 7. § 4. 'Vanum' autem 'ingenium' est I. 27. 'Invidia vulgi vanum ingenium dictatoris corrupit.' XXXIV. 36. 'Vanis, ut ad ceteram fidem, sic ad secreta tegenda, satellitum regiorum ingeniis.' XXXV. 47. 'Hunc forte ingenio vanum Ætoli et Antiochus impulerant in spem.'

Si trajiceret in Africam Scipio] Pall. *si trajecisset in Afr. Sc.* Gebh. *Trajecisset* Flor. Lov. 4. Harl. et Hearnii D.

Parvum vinculum eæ nuptiæ essent] Legitur in volumine veteri *parvulum vinc.* Rhenan. Pal. 3. *parvulum vinc. hæ nuptiæ essent.* Gebh. Omnes mei vulgatum tuentur. Mox § seq. *perpulit* Lov. 4. et Ber.

§ 9 *Hortari primum, ut procul ab Africa, sicut adhuc fecerint*] Put. Voss.

Buslid. alii, *Optare primum.* J. F. Gron. *Hortare* Lov. 3. *Ortare* Harl. *Optare* Flor. Lov. 1. 2. 5. Voss. et Hearnii L. 1. ac N. quod, tamquam modestius, quam quod vulgo edebatur, recte Crevierius recepit. Similiter variant codd. apud Suet. Vesp. c. 6. ubi vide viros doctos. Præterea *fecerunt* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Gaertn. *fecerant* Hav. Mox *nec sibi interesse* Voss. Lov. 1. et Gaertn. Paullo ante § præc. *uictum*, pro *iūctum* sive *junctum*, Lov. 1. Vide ad Liv. Ep. l. LXVIII. *Victum* Rec. Vide ad v. 7. § 2.

§ 10 *Et pro terra Africa*] *Et propter Africam* Harl. *et pro patria Africa* Lov. 3. Gaertn. Ber. Hearnii N. et edd. Aldina priores; quod ex glossa profluxisse videtur. *Terra Africa*, ut 'terra Italia.' Vide ad xxv. 7. § 4. Mox *proque parentibus atque penatibus* Ber.

CAP. XXIV. § 2 *Legatis propere, priusquam res vulgaretur, remissis*] *Legatis, prope priusq. res vulgaretur, remissis* Flor. Lov. 1. et Hav. contra mentem Livii. Solent autem in his vocibus confundendis scribæ errare. Vide ad XXXIX. 31. § 4. *Legatis quoque, priusq.* Lov. 2. et 5.

§ 3 *Ne jura hospitii secum, &c.*] Idem Silius XVII. 76. 'Sed non Ausonio curarum extrema Syphacem,' &c. *Modius.* Mox *ne fas, fidem, dextras* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Gaertn. et Hav. *neu fidem, dextras* Harl.

§ 4 *Obversatique prætorio erant*] Perperam Pal. 1. *observatique precio erant:* perperam, inquam, hic. XXX. 11. 'Magnam partem perfugarum palam Carthagini obversari dici.' XXXIV. 60. 'Hunc Aristonem Carthagine obversantem, qua de caussa venisset, cognoverunt.' XXXV. 15. 'Legatusque Romanus, ne alieno tempore incommodus obversaretur, Pergamum concessit.' *Gebh.* *Observatique* etiam Lov. quinque, Hav. et Hearnii Oxonn. sollemni errore, ex transpositione literarum orto. Vide ad VI. 17. § 4. Mox *si simuletur*, pro *si sileretur*, Lov. 1. *si simuletur* Lov. 2. et Gaertn. Deinde *eo ipso*, *quo celaretur*, pro *quod*, Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav.

Timorque in exercitum incideret] Fortasse malis. Considera tamen Put. Pet. Reg. Men. Voss. duumque Pall. scripturam *timorque in exercitu incederet.* Verbum haud infrequens hoc modo Livio. Lib. XXV. c. 1. 'Tanta religio, et ea magna ex parte externa, civitatem incessit.' XXVIII. 3. 'Timor deinde oppidanos incessit, ne, si hostis urbem intrasset.' Ibidem c. 46. 'Pestilentia incesserat pari clade in Romanos Pœnosque.' Hoc lib. c. 10. 'Et tanta incessit in castra vis morbi.' XXXVI. 16. 'Timor deinde incessit, ne quos per imminentia juga calles inveniret ad transitum Romanus.' Tacitus Hist. II. 63. 'Sabinus suopte ingenio mitis, ubi formido incessisset, facilis mutatu.' *J. F. Gron.* *In exercitu incederet* etiam apud me Flor. a m. pr. Lov. 1. 2. Harl. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Verum lectio illa viris doctis displicuit, et in primis Doujatio, quia loquendi illa figura, personis magis, quam rebus, adcommodata, non sine audaciori metaphora huc videtur trahi posse. Putat insuper, eam non satis firmari testimoniis a Gronovio adductis, quæ ad verbum 'incessere' referri possunt, eo magis quod cum accusativo junguntur, non, ut hic, cum ablativo et præpositione. Similiter etiam Crevierius in iisdem exemplis agnoscendum existimat verbum 'incessere,' non 'incedere,' qui tamen recte alterum a Doujatio additum omittit, id patere ex præpositione cum casu quarto, non cum sexto, juncta. Nam ita et Cæsar B. Civ. II. 29. 'In castris Curionis magnus omnium incessit timor:' non *in castra.* Mihi etiam non displicet vulgatum, quod in aliis meorum super-

erat. Ita Cæsar B. Civ. III. 13. 'Tantusque terror incidit ejus exercitui:' quod exemplum laudabat Dukerus, qui quoque disertiora veterum testimonia ad probandum genus loquendi a Gronovio receptum desiderabat. Priscam igitur lectionem revocavi. Solent autem librarii 'incedere' et 'incidere' commutare. Vide ad IX. 24. § 10.

Avertit a vero falsis elicitas præoccupando mentes hominum] Quid hic facit participium *elicitas?* impedit sensum, non illustrat. Non est in archetypo Spirensi: proinde et nos induximus. *Rhenan.* Obscurus sermo. Dubium enim est, 'elicitasne falsis' dicere velit, an 'præoccupando potius falsis.' Sed *elicitas* non est in plerisque libris. *Glar.* *Elicitas* etiam in nullo est ex meis, nisi in Ber. et Gaertn.

§ 5 *Masinissam prius ipsum ad Lælium venisse*] Vet. lib. *ad C. Lælium.* Sigon. Pal. 2. *ad cos. Lælium,* ex falsa notæ *C.* interpretatione. Pal. 3. *ad Cn. Lælium.* Gebh. *Ad consulem Lælium* Harl. et Hearnii D. servantes vestigia lectionis a Sigonio probatæ ac receptæ. Sæpe enim librarii notam prænominis Caii *C.* et vocem *consul* commutarunt. Vide ad XXII. 14. § 13. Quum tamen optimi *ad Lælium* servent, id verius puto. Præterea *Masinissam ipsum prius* Flor. Lov. 1. 2. 3. Ber. Gaertn. et Hav.

§ 6 *Ut et ipse sibi et regno suo posset consulere*] Scripsimus *ac regno possit consulere.* Rhen. *Ut et sibi ac regno suo posset consulere* Flor. Voss. Lov. 3. 5. et Hav. *posset* servant etiam Lov. 1. 2. Ber. a m. pr. et Gaertn. Paullo ante voces *quæ tam diuturnæ moræ sit caussa: postulantemque* desunt in Flor. Voss. Lov. 1. 5. et Hav.

§ 7 *Itaque jam satis omnibus instructis adparatisque*] Et hic *apparatis* adjecerunt, ut consulerent τῷ *que*, quod desolatum ipsis videbatur: etenim optimus et post illum meliores *instructisque, et re.* Emenda, *Itaque jam satis omn. instructis, quin et re jam non ultra rec. cunct., in an. sibi esse.* J. F. Gron. Non otiose tamen considerari meretur hoc loco scriptura Cantabrig. *Itaque ratis jam omnibus instructisque.* Et sane fieri potuit, ut τὸ *apparatis* aliunde accesserit. Quam leni tamen negotio ex Msto, quem produximus, fieri posset *Ita paratis jam omnibus instructisque.* Jac. Gron. In commutando ordine horum verborum fere omnes consentiunt. *Itaque satis omnibus jam* legit Hav. *Ita satis jam omnibus* Voss. *Itaque satis jam omnibus* Lovel. 1. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. et Ber. Neque aliter Flor. a m. pr. qui *Itaque ratis jam omnibus* a m. sec. præfert. Deinde *instructis adparatisque* servant Lov. 3. 4. Harl. Ber. et Gaertn. *instructisque adparatisque* Florent. *instructisque* Voss. Lov. 1. 2. et Hearnii N. *instructis* Hav. et Hearnii L. 1. Sed plene *Itaque paratis jam omnibus instructisque,* ferme ut Jac. Gronov. conjecerat, in Reg. invenit Crevierius, idque in contextum recepit, quem sequi malui, quam incertis conjecturis niti. Vulgatum enim interpolatum esse, ex optimis Mss. colligi debere existimo.

Lilybæum classe traducta, eodemque] Codex Cantabr. *Lilyb. classem traducere, eodemque.* Jac. Gronov. Omnes mei vulgato constanter adhærent.

§ 8 *Quas legiones potissimum, et quantum militum numerum*] Scripsimus *quas legiones pot., quantum mil. numerum, et* conjunctione expuncta. *Rhenan.* Lectionem eamdem amplectuntur et Lov. 4. atque Harl. Contra *et* in reliquis superest; verum vicissim, mutato ordine, *quas pot. legiones* legunt, quos secutus sum. Deinde *quantum numerum mil.* Voss. Lov. 1. et Ber.

§ 9 *Circum oram maritimam misit*] Accusativus *omnem* deerat, quem nos inseruimus: *item circum oram omnem mar. misit.* Rhen. *Circum oram mar. omnem* Harl. Reliqui mei vocem *om-*

nem non agnoscunt, concinente etiam Hearnii N.

Lilybæum omnes traherentur] Cantabrig. cum Voss. Gud. aliisque *Lilybæum omnes contraherentur.* Jac. Gron. *Traherentur* natum est ex Gruteri ed. ultima, omnium mendosissima. Priores enim typis descripti omnesque calamo exarati semper *contraherentur.* Supra XXI. 26. 'Perlicit donis ad naves undique contrahendas.' XXXI. 33. 'Navales copias Demetriadem in Thessalia contrahebat.' XXXXIV. 50. 'Ut onerarias ex omni Græciæ ora eodem contraheret.' Lib. XXXVIII. c. 12. 'Contrahendæ naves erant ad exercitum trajiciendum.'

§ 10 *Quidquid militum naviumque in Sicilia erat, quum Lilybæum convenissent*] Vocem *naviumque* omittunt Flor. Voss. Lov. 1. 5. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. quam tamen vocem omitti non posse, sequentia indicant; ubi non tantum 'urbs,' quæ 'multitudinem hominum,' sed et 'portus' memoratur, qui 'naves non caperet.' Præterea *convenisset* Flor. Lov. 3. 4. Ber. Harl. et vett. edd. pro quo Froben. 1535. substituit *convenissent:* quod est in reliquis. Mox *neque portus naves* Flor. Lov. 4. Harl. et Hav. Vide ad IX. 9. § 14.

§ 12 *Neque ullos æque veteres milites in exercitu Romano esse*] In quo exercitu? Nam multi tum erant exercitus Romani. De Scipionis exercitu intelligi non potest, qui cur solus exercitus Romanus dici debeat, caussa non est. Considerent acutiores, an melius sit *ullo.* Duk. *Neque ullos milites æque veteres* Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. Hav. et edd. Aldina priores.

Sed in urbibus etiam obpugnandis] Submovimus præpositionem *in.* Rhenan. Eam agnoscunt Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. Gaertn. et Hav.

§ 13 *Quos secum ex Italia adduxerat*] *Adciverat* Voss. a m. pr. *acciverat* a m. sec. Neque aliter Lov. 1. 2. 3. Ber. Gaertn. Hearnii N. et edd. ante Aldum. Τὸ *secum* non est in Lov. 1.

§ 14 *Ut singulæ sena millia et ducenos pedites, tricenos haberent equites*] *Trecenos,* id est trecentenos, legendum, non *tricenos,* quod a *triginta* derivatur. Apud doctos non erat opus hoc admonere, sed apud imperitos, et quod librariorum erratum hoc est in omnibus fere codd. L. Valla, homo de Latina lingua optime meritus, primus, quantum meminisse possum, hunc errorem Elegant. III. 5. ostendit. Omnes etiam sciunt, legionem apud Romanos sæpe variatam, quod alibi, non uno duntaxat loco, nos admonuimus. *Glarean.* *Tricenos* perperam hic servant Flor. Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Vide ad XL. 34. § 8.

CAP. XXV. § 1 *Non parvo numero inter auctores discrepat*] Antiqua lectio *non par numero inter auctores discrepat.* Lego *non pari numero, inter auctores discrepat:* hoc est, eo quod numerus apud illos par non sit. *Rhen.* Sic [*non parvo numero*] integre scripti: et argutatur incassum Rhenanus. *J. F. Gron.* Nihil etiam in illis verbis variant mei. At *discrepat inter auctores* Hav. Paullo ante τὰ *in Africam* exsulant a Lov. 2.

§ 2 *Alibi quindecim millia peditum, mille et quingentos equites*] Legitur in veteri libro *sedecim millia,* non *quindecim millia.* Rhen. Vett. libri habent *sedecim millia,* quod probo: quia Appianus in Libyco pag. 7. edit πεζοὺς μὲν ἑξακισχιλίους ἐπὶ μυρίοις, ἱππέας δὲ χιλίους καὶ ἑξακοσίους. Itaque, auctore eodem Appiano, malim legere apud Livium *sexcentos,* quam *quingentos.* Sigonius. Pall. tres *XVI. millia peditum,* quod probat Sigonius, ductus Appiani verbis, adeo ut etiam ex eodem scriptore malit *sexcentos equites.* Gebh. Omnes Gall. et Pall. *sedecim millia peditum, mille et sexcentos equites,* ut ex Appiano Sigonius. *J. F. Gron.* Ita et Flor. et Hav. *sedecem millia* agnoscit etiam Harl. *sexcentos*

Lov. 2. Ceterum omnia hæc verba *et ducentos equites: alibi, &c. quinque et triginta millia* desunt in Hearnii L. 1. ob vocis *millia* repetitionem. Vide ad IX. 11. § 11.

Alibi parum plus dimidio rem auctam] Emendavimus *alibi parte plus dimidia rem auctam*. Rhenan. *Parum plus dimidia* Ber. et Gaertn. *parte plus dimidia* Flor. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Hav. Neque aliter Put. ut me monuit Sallier. *parum parte plus dimidia*, duplici lectione juncta, Lov. 5. *parem plus dimidiam* Voss. Hinc, una litera addita, legendum suspicor *partem plus dimidiam*, Livio familiarissima locutione. VI. 35. 'Ne quis plus quinquaginta jugera agri possideret.' c. 36. 'Ut ipsis plus quinquaginta jugera habere liceret.' XXXI. 35. 'Aberat acies eorum paullo plus quingentos passus.' XXXVI. 40. 'Plus partem dimidiam ex quinquaginta millibus hominum cæsam.' Alia vide ad XXXI. 34. § 7. et XLI. 12. § 8.

In naves inposita invenio] Verbum 'invenio' ignorant omnes Gall. et Voss. quod tamen requiri videtur, nisi pro *alibi* ter legas *alii*. Sic enim ἀπὸ κοινοῦ posset repeti 'adjecere numerum.' *J. F. Gron.* Eamdem vocem ignorant Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hearnii L. 1. N. et omnes ante Moguntinam edd. In suis id etiam deesse Crevier. monet, sed recte necessarium judicat.

§ 3 *Inter quos me ipse in re dubia poni malui*] Emendavimus *poni malim*, pro *malui*. Rhen. *Ponere malui* Lov. 4. 5. Ber. Gaertn. et Hav. Sed alii omnes *malim*. Deinde *me ipse quidem in re dubia* Hearnii N. *me ipsum in re dubia* Lov. 5. Male. Vide ad II. 19. § 5.

Ad inmensum multitudinis speciem auget] Pal. 3. *ad intensum*. Gebh. *Ad immensam multitudinis spem* Lov. 3. *ad immensam multitudinis speciem* Lov. 5. et Flor. a m. sec.

§ 4 *Clamore militum ait, tantamque multitudinem*] Pal. 1. *clamore militum atque tantam multitudinem*. Gebh. Similiter Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hav. *clamore militum, aitque tantam multitudinem* Flor.

§ 5 *Milites ut in naves ordine ac sine tumultu conscenderent*] *Ut naves ordine, &c. consc.* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hav. Supra XXI. 49. 'Ad arma conclamatum est, et in naves conscensum.' Et contra XXII. 19. 'Conscendere naves propere, atque arma capere jubet.' XXXVI. 29. 'Duodecimo die, quam conscenderat navem.' XXXVII. 11. 'Mutato consilio naves conscendere omnes jubet.' XLIV. 35. 'Filium suum cum quinque delectis millibus Heracleam mittit, velut classem conscensuros.' c. 45. 'Quum per tumultum naves conscenderent.'

In naves ante conscendere coactos continuit] Emendavimus *navibus ante conscendere coactos continuit*, ubi prius legebatur *in naves*. Rhenanus. Vetus lectio melior *in naves ante conscendere*. Sigon. Ed. Mog. *in naves ante conscendere coactos*. Modius. Pal. 2. *nauticos C. Lælius (classis præfectus erat) in naves ante conscendere coactos continuit*. Pal. 1. *nauticis C. Lælius, qui classis præfectus erat, in navibus ante conscendere coactos continuit*. Pal. 3. *nauticos Cn. Lælius, qui classis præfectus erat, et navibus ante conscenderunt* (forte *conscenderent*) *coactos continuit*. Gebh. Iidem [omnes Gall. et Voss.] optimusque Pall. *in navibus, ante conscendere coactos, continuit*. Olim legebatur *in naves*. Rhenanus fecit *navibus*, deleta præpositione. *J. F. Gron.* Priscæ lectioni adhærent Ber. et Gaertn. cum Rhenano stant Lov. 2. et Harl. Reliqui omnes emendationem Gronovii tuentur, concinentibus Hearnii Oxonn. Supra XXI. 49. 'Ubi signum datum esset, ne quis moram conscendendi faceret.' XXXVII. 11. 'Postquam conscendisse suos vidit, concitata nave remis ad ostium portus tendit.' c. 29. 'Ut et sine trepi-

datione conscenderent, et, ut quæque parata esset, exiret navis.' XLIV. 23. 'Qui Rhodum irent cum Illyriis legatis, Thessalonicæ conscendere jussi.' Cic. ad Q. Fr. II. 2. 'Velim, quam primum bona et certa tempestate conscendas.' Vide Hadrian. Card. de Serm. Lat. p. 101.

§ 6 *M. Pomponio prætori curam dat*] Emendavimus *M. Pomp. prætori cura data*. Rhenan. Ed. Mog. *M. Pomp. prætori curam dat.* Modius. Pal. 1. *M. Pomp. prætori curam dat.* Gebh. Ita et Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. *curam M. Pomp. dat* Ber. *M. Pomp. prætori curam dedit* Hav.

Quinque et quadraginta dierum cibaria] In antiquo volumine legitur *triginta quinque dierum*, et tamen sequitur, 'aquam dierum quadraginta quinque in navibus esse.' *Rhenan.* *XL. quinque* Lov. 4. *triginta quinque* Harl. *quinque et XXX.* Hearnii D.

§ 7 *Ut ex omnibus navibus gubernatoresque et magistri*] Meliores τὸ *omnibus* relegant. *J. F. Gron.* Ex meis eam vocem soli agnoscunt Harl. Ber. Rec. et Gaertn. a reliquis vero exsulat. Non est etiam in Hearnii N. Insuper voces *ut ex navibus* non adparent in Lov. 1. Mox *convenirent ad ministeria exsequenda* Gaertn.

§ 8 *Si aquam hominibus jumentisque necessariam in totidem dies*] Expunximus accusativum *necessariam:* nam archetypon Spirense sic habet: *si aquam hom. jumentisque in totidem dies, quot frumentum, imposuisset*: hoc est, in usum hominum jumentorumque, sive pro hominibus jumentisque. *Rhenan.* Recte et meo et Rhenani animo exteritur, quod continetur in Pall. 1. ac 2. nec non vet. ed. τὸ *necessariam*, quod certe respuit Pal. 3. *Gebh.* Vocem *necessariam* e meis tuentur Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. Rec. et Hav. Similiter etiam Hearnii L. 1. N. et Brancal. Latinii. Mallem tamen abesse. Et non agnoscit etiam Flor.

§ 9 *Ubi responsum est, aquam*] Iidem *responderunt*. J. F. Gron. Similiter Flor. et Hearnii L. 1. ac D. Mox *ut silentii quietem* Voss. Lov. 2. 3. 4. Ber. Gaertn. et Hav.

§ 10 *L. Scipionem ab dextro cornu, ab lævo totidem rostratis*] Scripti *ab dextro cornu, lævum totidem rostratas et C. Lælium.* Longe quidem elegantius, meo judicio. Vide ad XXII. 41. *J. F. Gronov.* Ita et Flor. Voss. Lov. 1. 2. Hav. et Hearnii Oxonn. De simili adpositione vide Gronov. ad XXX. 8. § 6. et quæ notavi ad XL. 36. § 9. Ceterum vulgata scriptura demum obvia fuit in ed. Mog. Priores exhibuerunt *ab lævo totidem rostratas*, quod etiam superest in multis codd.

Cum M. Porcio Catone (quæstor is tum erat)] Apud Cic. de Senect. c. 4. ipse Cato ait se prætorem fuisse his consulibus, quæstorem autem Fabio ad Tarentum. At in eodem dialogo locus alius c. 13. convincit, eum locum mendosum esse, et hic Livium recte scripsisse: de qua re rursus et copiosius admonebimus lectorem XXXII. 7. *Glar.* Vet. lib. *quæstor is tum erat.* Sigon. Ita etiam omnes mei, Hearnii L. 1. N. et edd. antiquæ; quod revocavi. Frobenius 1531. ordinem vocum inmutarat, edens *tum is erat.*

§ 11 *Emporia ut peterent, gubernatoribus edixit*] 'Emporia' hoc loco vocat, ut ego puto, littoralia mercatorum ac molliorum hominum loca. Nam, ut de Emporiis ad Syrtim parvam intelligam, de quibus ad finem l. XXXIV. adduci non possum: neque enim in eum locum hic Scipio divertit. Nisi quis dicat, voluisse illuc Scipionem divertere, sed a nautis obtineri non potuisse. Sed et lib. eodem ea de re aliquid dicemus. *Glarean.* Livius, ut hic, ita etiam cap. 33. et lib. XXXIV. Africæ regionem *Emporia* neutro genere, Hispaniæ urbem *Emporias* lib. XXI. capp. 60. et 61. XXVI. 19. XXVIII.

42. lib. XXXIV. capp. 8. et 9. fœminino vocat. Et Silius Ital. III. 369. 'Phocaicæ Emporiæ :' et Plinius H. N. III. 3. Græci fere Africæ τὰ Ἐμπόρια, Hispaniæ τὸ Ἐμπόριον dicunt. Casaub. ad Strab. III. p. 159. dubitat, hic quoque *Emporias* legendum, an ubique potius *Emporia* restituendum sit. Nihil mutandum est. Has *Emporia* dici prohibet Silius, illa *Emporias* Livius et Græci. *Emporiæ* Hispaniæ erant duo oppida muro divisa. Liv. XXXIV. 3. *Emporia* Africæ, regio, idem hic, et XXXIV. 62. *Duk.*

§ 12 *Eoque abundans omni copia rerum est regio*] Scripsimus *omnium copia rerum:* et mox *priusque*, pro *prius quoque*. Rhenan. Priorem lectionem servant Lov. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. *omnia copia rerum* Flor. Reliqui adsentiuntur Rhenano. Mox *in uberi agro evenit*, pro *ubere*, Flor. et Harl. *uberi agro evenit* Lov. 2. *evenit in uberi agro* Voss. Lov. 1. 3. 5. Ber. et Hav. *in uberi evenit agro* Lov. 4. Hinc *uberi*, in quod plerique consentiunt, recepi. Ita enim, æque ac *ubere*, casum sextum formari, docuit Vossius Gramm. IV. 12. Deinde *priusque*, pro *prius quoque*, plerique et optimi codicum meorum. Vide ad v. 27. § 1. Tandem *a Karthagine*, addita præpositione, Lov. 4. Ber. Gaertn. Hearnii L. 1. et D. et edd. omnes usque ad ultimam Gruteri, cui eam omittenti rara felicitate favent reliqui, et inter eos præstantissimi codd. cum ipso Put. ut mihi Sallierius adfirmavit.

CAP. XXVI. § 1 *Pleræque classes ierant*] Pro spurio videtur habendum τὸ *classes*, etsi omnes habeant libri. *J. F. Gron.* Non aliam ob caussam ita censuisse Gronov. videtur, quam quod vox illa modo præcesserit, et mox iterum sequatur. Quum tamen omnes mei in ea servanda conspirent, ea mihi non satis gravis ejiciendi caussa videtur ob illa quæ dixi ad I. 8. § 9.

§ 2 *Quamquam, si magnitudine classis æstimaretur, et bini*] Emendavimus *quanquam si magn. classes æstimares.* Sic autem legendum, docent sequentia. *Rhenan.* Mog. ed. *si magn. classis æstimaretur.* Modius. Pal. 3. *classes extimares.* Vet. ed. *classis æstimaretur.* Pal. 1. *classis æstimaret.* Pal. 2. *classes æstimarentur.* Gebh. Sic [*classes æstimares*] Rhenanus, cum legeretur *classis æstimaretur;* ut Reg. et Pet. Sed Put. Men. Voss. *classis æstimaret, sed si bini.* Magis inclino in medium. Ipsa nimirum classis Scipionis. *J. F. Gron.* *Si magn. classes extimares*, vel *æstimares*, ut Rhenanus voluit, Harl. Rec. et Hearnii D. *si magn. classis æstimaret* Lov. 1. Hav. et Hearnii L. 1. *si magnitudine classis existimares* Lov. 4. *si magnitudinem classis æstimaret* Flor. *si magnitudine classis æstimaretur* Lov. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. et Hearnii N.

§ 3 *Præter quadraginta longas naves, quadringentis ferme onerariis*] Quas hic 'naveis longas' vocat, paullo ante 'rostratas' nominavit. Libro autem XXI. quas primum 'quinqueremes,' paullo post 'longas' vocat. Videntur igitur confusa hæc tria nomina, longa, rostrata, quinqueremis navis. Et ex hac quidem comparatione Livii, quam hoc loco exhibet, videntur rostratæ angustiores onerariis: sed an etiam majores, non equidem pronunciaverim, cum in rostratis singula, in onerariis bina fuerint lumina: et in pugna navali ad Uticam lib. seq. cap. 10. onerariæ altiores dicantur rostratis. Sed merito quis clamabit, me nautarum tractare negotium, qui navigare nesciam: quorum hoc quidem verum est, illud tamen neutiquam reprehendendum. Nam ea inquirere, ad hoc quoque negotium pertinere puto: quanquam lectoris judicio omnia subjicio; licuit dubitare mihi, licebit aliis judicare. *Glar.* Vet. lib. *præter L. longas naves.* Probo. Nam Appian. in Punic.

pt 7. ita: Καὶ ἐς Λιβύην ἀνήγετο ἐπὶ νεῶν μακρῶν μὲν δύο καὶ πεντήκοντα, φορτίδων δὲ τετρακοσίων. Et ipse XXX. 41. 'Scipio L. longas naves haberet, quas habuisset.' *Sigon.* Libri omnes *præter quadraginta longas naves.* Gebh. *Præter quadraginta*, vel *præter XL.* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Rec. Gaertn. et Hav. Et hunc numerum navium longarum vel rostratarum memorat cap. præc. ubi Scipio se et L. Scipionem viginti rostratis ab dextro, C. Lælium cum M. Porcio Catone totidem rostratis ab lævo onerariis præsidio futurum dicit. Hanc igitur lectionem recepi, et dissentire Appianum a Livio observo. De numero navium classis Scipionis vide iterum ad XXX. 2. § 7. De navibus rostratis, seu longis, et onerariis vide Scheff. de Milit. Nav. II. 2. Mox *travexit* Lov. 1. 4. et Harl.

§ 4 *Secundum priore ut atrocius*] *Priori* Flor. Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. et Hav. Mox *bellabatur in Italia* alio ordine Voss. Lov. quinque, Harl. et Hav. Deinde *tum quod ingentes* perperam Lov. 3. 5. Gaertn. Rec. Hav. Hearnii N. et editi ante Moguntinos.

§ 5 *Ingentis ad incrementa gloriæ celebratus*] Reposuimus *ingenti*, sicque distinximus: *partim suapte fortuna quadam ingenti, ad incr. gloriæ cel.* Rhenan. Et hoc [*fortuna quadam ingenti*] Beati. Antea *ingentis*, quod præfero. Intelligo enim Scipionem celebratum ad incrementa gloriæ partim fortibus factis, partim suapte quadam fortuna. *J. F. Gron.* *Ingenti ad incr. gloriæ* Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Oxonn. Hearnii. Neque aliter Flor. a m. pr. *ingenti ad incr. gloria* a m. sec. Crevier. servat *ingentis*, et vel proxime jungit *celebratus gloriæ ingentis ad incrementa;* idque dictum putat ad exemplum ejus, quod est XXVI. 19. 'Ipse capti quadam superstitione animi:' ut et illius apud Horat. Od. II. 2. 6. 'Notus in fratres animi paterni:' vel proxime jungit *fortuna gloriæ ingentis ad incrementa.* Sed prius tamen præfert. Si voces transponere liceret, mallem *partim suapte fortuna quadam celebratus, ingentis ad incr. gloriæ converterat animos.* Quin etiam, si abesset vox *celebratus*, eam non requirerem. At cogitent acutiores.

§ 6 *Tentata, quod ad Hannibalem de*] Nulla horum omnium litera in Put. Reg. Men. Voss. sed tantummodo *duci trahendum ex Sicilia.* Dein Put. *vulgaterat:* alii *vulgatum erat.* Suspicor hic pessime cum Livio actum, qui scripserat, *simul et mens ipsa traj. nulli ante eo bello duci, trahendus Hannibal ex It., transf. et fin. in Afr. bellum, vulgata erat.* Significat nullum antea ducem edidisse ac præ se tulisse eam mentem: hic quod præ se tulerit, tanto conspectiorem suam profectionem reddidisse. *J. F. Gron.* Eadem verba, quæ deerant in Gronovii codd. desunt etiam in Flor. Lov. 1. 2. Hav. et Hearnii Oxonn. qui pariter legunt *duci trahendum ex Sicilia.* Dein *vulgata erat* Flor. a m. pr. *vulgaverat* a m. sec. Reliqui codd. cum memorato Lov. 2. *vulgatum erat.* Jam sæpius antea dictum est, optimas Livii membranas, in duobus ultimis belli Punici libris, multis lacunis laborare, ubi vulgo reliqui codd. integriores sunt. Ita in fine hujus et princ. seq. cap. hæc verba, *navigantibus erat. Ubi illuxit, Scipio e prætoria nave silentio,* quæ tamen deesse nequeunt, desunt in Flor. Voss. et Lov. 1. Id etiam ideo de hoc loco judico, quod, etiamsi cum Gronovio pressius optimorum vestigiis insistamus, quædam tamen mutanda, quædam etiam inserenda sint, ac delenda; quum, si aliis codd. fidem habemus, nihil mutandum sit. Similiter Donjatius Gronovii conjecturam acutam, sed audacem, judicavit; Crevier. autem, frustra Gronovium videri sollicitare vulgatam scripturam, quam cod. Victor. firmat, in

paucis tantum minutisque discrepans. Quin et, Livium sæpe verbum 'detrahere,' quod etiam Gronov. mutat, ita usurpasse, dictum est ad cap. 20. § 2.

Finiendum in Africa bellum, se transire vulgaverat] Ab ed. Mog. abest τὸ *se*. Modius. Pall. 1. et 2. *se transire vulgatum erat*. Gebhard. Illud *se* deest non tantum in ea, quam Modius laudat, ed. sed etiam in omnibus illa antiquioribus. Primus addidit Aldus, concinentibus scriptis, præter unicum Ber. qui etiam omisit.

§ 7 *Quæ ad prosequendum Scipionem*] Reposuimus hic particulam *et*, quæ deerat, *quæ et ad proseq. Scip.* Rhenan. Particula illa in quibusdam codd. superest; in multis contra, ac præcipue Flor. deest. Sed vide ad II. 44. § 3. Paullo ante *concurrebat* legunt Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. Gaertn. et edd. ante Aldum. Præterea *Latinorum omnium*, pro *legationum*, Voss. Lov. 1. 2. 5. Hafn. et Hav. *lationum omnium* Flor. a m. pr. *nationum* a m. sec.

§ 8 *Ad hoc legiones*] In exemplari vetusto plerumque legitur *ad hoc*, quod in vulgatis edd. est *ad hæc*. Hic non fuisse mutatum a castigatoribus, equidem miror. *Rhenan.* *Ad hæc* Lov. 2. 3. Ber. a m. sec. et Gaertn. Vide ad XXI. 52. § 10.

CAP. XXVII. § 2 *Dii Deæque, inquit*] Vetus lectio *Divi Divæque*. Divos perpetuos esse Varro tradit, qui propter suam exsecrationem timentur, ut sunt Dii Manes. *Divos* pro *Diis* reperias et apud Plautum. *Rhenan.* Vet. lib. *Divi Divæque*, quod placet, quia olet magis antiquitatem, cui in hac precatione studuit Livius. Quamquam Virgil. V. 235. ait 'Dii, quibus imperium est pelagi,' in ejusmodi precatione, metri caussa. *Sigon.* Lib. Mss. tres *Divi Divæque*. Gebh. *Dii Divæque* Voss. et Lov. 4. *Divi Deæque* Flor. *Divi Divæque* Lov. 6.

Maria terrasque qui colitis] Est in scripto cod. *qui maria terrasque colitis*. Rhenan. Pal. 1. *maria terrasque colitis*. At Pal. 3. *maria terrasque quæ colitis*. Gebh. Vellem reliquisset Rhenanus *maria terrasque qui colitis:* vellem *uti quæ in meo imperio*. Sic enim Mss. fidi, aut huc trahunt. *J. F. Gron.* *Maria terrasque colitis* Gaertn. et Flor. a m. pr. *maria terras qui colitis* a m. sec. et Ber. a m. pr. *maria terrasque qui colitis* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Hearnii L. 1. et scripti meliores apud Crevier. *maria terrasque qui incolitis* Hav. Sæpius pronomen *qui* secundæ vel ulteriori voci postponi, Perizon. docuit ad XXVIII. 12. § 13. Neque opus est, ut *colitis* cum uno illo in *incolitis* mutemus. Vide ad VIII. 16. § 1.

Uti, quæ in meo imperio gesta sunt] Dictionem *uti* nescio quis hic infulsit, quæ elegantius subauditur. Porro non habet antiquum volumen *gesta sunt*, verum *acta sunt*. Item, *mihi, populo, plebique Romanæ*, non *mihi, populoque, et plebi Romanæ*. Rhenan. Pal. 1. *uti, quæ in meo imperio gesta sunt, et geruntur, ea mihi, populoque et plebi Romanæ*. At Pal. 3. *quæsoque, quæ in meo imperio acta sunt, geruntur*. Gebh. *Quæsoque, quæ meo imperio acta sunt* Harl. *quæsoque, ut, quæ in meo imperio acta sunt* Lov. 4. *quæsoque, utique in meo imperio gesta sunt* Flor. *utique imperio meo gesta sunt* Lov. 1. Τὸ *uti* abest etiam ab Hearnii D. Deinde *gesta sunt, geruntur, ea mihi* Florent. *gesta sunt, et geruntur, ea mihi* Voss. Lov. 1. 5. et Hav. *gesta sunt, et gerentur, ea mihi* Lov. 3. *gesta sunt, ea mihi*. Sed vulgatum tuetur locus Pacuvii, quem Gronov. ad verba seqq. laudavit. Mox *mihi, populoque plebique* Harl. *mihi, populoque et plebi* Voss. Lov. 1. 3. Ber. Gaertn. et Hav. Vide ad II. 31. § 1.

Bene vertant: eaque vos omnia bene juvetis] Exemplar Spirense expresse hic habet *bene verruncent:* quod tamen illic geminatum legitur errore librarii. Ceterum veteres 'verrun-

care' pro vertere usurpasse, docet verbum 'averruncare,' quod 'avertere' significat, quemadmodum annotavit Non. Marc. Nihil igitur opus erat hic, pro *bene verruncent*, scribere *bene vertant*, quando tota hæc Scipionis precatio vetustatem ipsam refert. *Rhenan.* Quo pertineat tertia hæc persona *vertant*, cum ad secundam oratio conversa sit, *vos precor*, intelligi non potest. Hinc fit, ut placeat prisca lectio, *bene vertundo*, et ut pro *eaque* putem reponendum esse *æque*, hoc sensu: Vos precor, quæ in meo imperio gesta sunt, geruntur, postque gerentur, ea mihi, populo, plebique Romanæ, sociis nominique Latino, qui populi Romani, quique meam sectam, imperium, auspiciumque, terra, mari, amnibusque sequuntur, bene vertendo æque omnia bene juvetis. Neque impedit, quod Rhenan. in quodam libro ait se legisse *bene verruncent*. Sigon. Exstant hujus lectionis *bene verruncent* vestigia in Pal. 3. oggerente *bene vertuntent*. At Pal. 1. et vet. ed. *bene vertant*. Pal. 2. denique *quique in meam sectam, imperium, auspiciumque terra marique amnibusque sequuntur, vertunto*. Unde Sigonius legit, *bene vertundo æque vos omnia bene juvetis*. Mihi allubescit Rhenani correctio: sed, ne quid dissimulem, τὸ *eaque* spernit Pal. 1. *Gebh.* Rhenanus hac correctione unica centum culpas facile redemit. Est autem ita plane in optimo illo Put. Alludit et Pal. unus, qui *vertuntent*. Egregie fluctus in simpulo movet hic Sigonius. Restitat Rhenano: vulgatum olim, interpretis commentum, non fert, quod, quo pertineat tertia hæc persona, *bene vertant*, quum ad secundam oratio conversa sit, non possit intelligi: ergo *bene vertundo æque vos omnia bene juvetis*, pro prisca lectione, si Diis placet, nobis impingit. Quid est fateri, pene dixerim, turpitudinem suam, si hoc non est? scilicet non potest intelligi, qui dicit, *vos, Dii, precor, ut hæc bene vertant*. Nec intelligitur, quid velit Virgilius dicendo Ecl. IX. 6. 'Hos illi, quod nec bene vertat, mittimus hædos.' Quoties ipse Livius? Sed nos insultare tanto viro nolumus: sufficit, tirones moneri, ut ab his erroribus sibi caveant: *bene verruncent* divine Rhenanus: idque pro 'vertere' usurpasse veteres, colligit ex verbo 'averruncare,' quod 'avertere' Nonius explicet. Sane 'averruncare' non Nonii modo est, verum ipsius Livii VIII. 6. 'Placuit averruncandæ Deum iræ victimas cædi.' X. 23. 'Eo anno prodigia multa fuerunt, quorum averruncandorum caussa, supplicationes in biduum senatus decrevit.' Cato de Re Rust. c. 142. 'Calamitates intemperiasque prohibessis, defendas, averruncesque.' Immo et Cicero ad Atticum IX. 2. 'Dii, inquis, averruncent.' Varro nequaquam pro doctissimo Romanorum (de Ling. Lat. VI. 81.) 'A vertendo averruncare; ut Deus, qui iis rebus præest, Averruncus.' Sed vir doctus, *Runco*, inquit, *βοτανίζω*. Hinc 'erunco,' quasi 'exrunco,' mutata litera præpositionis in primam verbi, ut in 'arrodo,' 'effodio,' 'efficio.' Inde 'aberrunco,' ut scribitur in Glossario, postea 'averrunco,' *b* transeunte in *u*, ut in 'aufero.' 'Averrunco' igitur pro re signatissima vox a duplici præpositione est orta, ut 'indeprensus,' 'ineffabilis.' Hoc si verum, quid fiet nostro 'verrunco?' Quod tamen probum et antiquum non Livius modo, sed alii quoque testantur. Festus, 'Verruncent, vertant.' Attius Decio apud Nonium: 'Te, sancte, venerans precibus, invicte, invoco, Portenta ut populo, patriæ verruncent bene.' Idem Bruto apud Cic. de Div. I. 22. 'Perpropinqua hæc bene verruncent populo.' Pacuvius Peribœa apud Nonium, 'Precor veniam, petens ut, quæ egi, ago, axim, verruncent bene:' ubi habes Livii formulam. In rus runcam et run-

cinam, pace docti viri sane dixerim. *Verrunco* est ab *ἐρύκω*, præposito *v*, ut in *ἔαρ*, *ἦρ ver*, *ἑστία Vesta*, *ἑσπέρα vespera*, *εἴδω video*, et innumeris talibus, emollito digammate Æolico, interjectoque *n*, ut in *θησαυρὸς thensaurus*, *σκαπτησύλη scaptensula*, *γλυκὺς lucuns*. Ἐρύκω interdum est contineo et cohibeo, ne id, quod continetur, mali quid faciat, vel patiatur. Homerus Ἰλ. Λ. 48. *Ἵππους δ' εὖ κατὰ κόσμον ἐρυκέμεν*. Item Ἰλ. Ω. 657. *Ποσσῆμαρ μέμονας κτερεϊζέμεν Ἕκτορα δῖον, Ὄφρα τέως αὐτός τε μένω καὶ λαὸν ἐρύκω*. Quæ continentur hoc modo et servantur, salva manent, et bonos habent eventus. Itaque *se bene verruncant:* nam hoc pronomen intelligitur, perinde ut quum *vertere οὐδετέρως* ponitur. Eustathius ad priorem locum Hom. pag. 761. ed. Bas. *Τοῦ δὲ ἐρυκέμεν πρωτόθετον τὸ ἐρύειν, ὅ ἐστιν ἑλκύειν· ὡς γὰρ ἐπὶ πολὺ ἐρύονται ἵπποι, καὶ τὰ τοιαῦτα ἐν τῷ κωλύεσθαι· σαφέστερον δὲ εἰπεῖν, τὰ ὁπωσοῦν ἐρυόμενα ἤγουν ἑλκόμενα ζῶα ἐπέχονται τοῦ θέειν ἄνετα· ἴσως δὲ καὶ παρὰ τὸ ἐρύω τὸ φυλάσσω γίνεται τὸ ἐρύκω*. Ut ab *ἐρύκω ἀπερύκω*, unde *ἀπερύκειν τοὺς λύκους ἀπὸ τοῦ οἴκου*, ut a 'verto averto,' sic a 'verrunco' etiam 'averrunco,' a quo deinceps 'Averruncus,' ut a 'promo promus,' 'condo condus,' 'carpo carpus.' Appuleius de Deo Socratis p. 51. ed. Elm. 'Qui tibi queat tum in somniis, tum signis, tum etiam fortasse coram, cum usus postulat, mala averruncare, bona prosperare:' ut viri docti restituerunt ex Mss. et primus P. Pithœus: nam hic quoque infulserant *avertere*. Hæc quum olim scripsissemus, nuper apparuit, edito doctissimo illo exspectatissimoque Etymologico, Gerhardi Johannis Vossii, sanctissimi senis et magni fautoris nostri, eandem fuisse sententiam. *J. F. Gron.* Manifesta veræ lectionis vestigia supersunt in Flor. *verrunque* exhibente: *vertundo*, ut Sigonius malebat, est in Rec. *vertunto* in Lov. 4. quomodo scribendum esse Doujatius conjecit, quum in Regio invenisset *verrunto*. Reliqui mei perperam priscarum edd. lectionem *vertant* tuentur. Vir doctus, cujus Etymologiam verbi 'averruncare' Gronov. explodit, est Becmann. quem vide in Orig. Ling. Lat. in voce 'Runcina.'

§ 3 *Bonis auctibus auxitis*] *Bonis auctionibus* Hearnii L. 1. *bonis auctoribus* ejusdem D. cum omnibus meis codd. et edd. antiqq. pro quo Mogunt. et proximæ *bonis avibus*, Froben. tandem 1535. *bonis auctibus* substituit; eadem etiam prima dedit *auxitis*, quum omnes priores habeant *assitis*, concinentibus Lov. 3. Ber. et Rec. Recte autem *auctibus*. Supra IV. 2. 'Cujus rei præmium sit in civitate, eam maximis semper auctibus crescere.' Hac forma 'auctum' numero singulari accipiunt viri docti XXVII. 26. 'Auctum etiam visum in capite.' Vide viros doctos ad Taciti Hist. IV. 28. Recte etiam *auxitis;* quod antique est, pro *auxeritis;* ut *defexit*, pro *defecerit* I. 24. *faxitis*, pro *feceritis* XXV. 12. Quæ omnia et plura alia antiquata sunt. Ea autem a Livio ex ipsis formulis et precibus, quæ ipsius tempore adhuc supererant, desumta sunt.

Spoliis decoratos, præda onustos triumphantesque, mecum domos reduces sistatis] Hæ duæ dictiones *præda onustos* non sunt in cod. Spirensi. Quod vero sequitur *mecum domos reduces sistatis*, expendendum, num legi debeat *domo*. Rhenan. Vett. lib. quos legi, æque atque ii quos se legisse Rhenanus profitetur, vacant his vocibus, *præda onustos*, ut legatur 'spoliis decoratos triumphantesque.' Quod sequitur *domos reduces sistatis*, malim et ipse cum Rhenano *domo*. Sigon. Immo comparent in Pall. 1. 2. et vet. ed. voculæ duæ *præda onustos*, quæ non unius codicis jussu refligandæ erant. Ceterum Rhenanus cum Si-

gonio malunt *domo* contra omnes libros Mss. *Gebh.* Sic III. 29. 'Militaria signa prælata, secutus exercitus præda onustus:' sic omnes scripti. Sigonius quasi jurasset, se nihil hic allaturum boni, hæc verba (hoc equidem cum Rhenano) et *exempla edendi facultatem*, quæ in omnibus omnino nostris et Gall. et Pall. integra comparent, et ipso sono produnt, a magistello aut librario adjici non potuisse, pessimo haud dubie uno alterove auctore delet. Terentius Eunucho v. 7. 'Uterque in te exempla edent.' Cæsar Gall. I. 31. 'Obsides nobilissimi cujusque liberos poscere, et in eos omnia exempla cruciatus edere.' Noster hoc lib. c. 17. 'Quæ crudelissimi atque importunissimi tyranni scelera in oppressos cives edunt:' ubi etiam vulgares scripti quid infuscant, sed non Put. Lib. XXXVIII. c. 43. 'Omnia exempla belli edita in se, cædibus, incendiis, ruinis.' Quid porro utrisque mentis fuisse dicam, quum *domo reduces* nobis facerent pro *domos reduces*, quomodo omnes libri, et exigit flagitando raucus dudum, dudum ramicibus ruptis Priscianus? Lib. XXII. c. 7. 'Tamen alius ab alio impleti rumoribus domos referunt, consulem,' &c. lib. III. c. 5. 'Cohortes inde Latinæ Hernicæque remissæ domos.' Certe nihil humani a nobis alienum putare debemus nos, quando præcipuis Livii sospitatoribus contigit, ut tantis exemplis homines se fuisse demonstrarent. *J. F. Gronov.* Unus meorum Harl. unus etiam Hearnii D. ignorant voces *præda onustos*, quas reliqui constanter servant. Et recte. Supra I. 4. 'In latrones præda onustos inpetus facere.' Hoc lib. c. 5. 'Naves præda onustas ab Hippone solvit.' Cic. in Verr. v. 17. 'Navis onusta præda Siciliensi adpulsa Veliam est.' Nepos in Alcib. c. 5. 'Præda onusti, locupletato exercitu, Athenas venerunt.' Vell. Pat. II. 115. 'Præda onustus pervenit ad Cæsarem.' Curtius v. 12. 'Onustique præda, per scelus ultimum parta, fugam intendunt.' IX. 2. 'Abundantes onustosque præda magis parta frui velle.' Tacit. Ann. XII. 28. 'Et præda famaque onusti ad montem Taurum revertuntur.' Ann. I. 21. 'Paucos maxime præda onustos claudi carcere jubet.' Front. Strat. I. 4. 2. 'Quum præda onustus ex Phrygia rediret:' ubi vide Tennul. Præterea *domos reduces* omnes et Hearnii, et mei, nisi quod Lov. 5. legat *domum*. Quid autem vitii vulgatæ lectioni inesse viris doctis *domo* emendantibus visum sit, nondum adsequor. 'Reduces domos,' ut 'redux in patriam' Ter. in Heautont. II. 4. 18. 'redux in lucem' in Hec. v. 4. 12. 'reducere domum' ibid. IV. 4. 43. An displicuit pluralis *domos?* Ita tamen Liv. III. 68. 'In domos vestras vos persequetur.' XXVII. 51. 'Discursum inde ab aliis domos, ut conjugibus liberisque tam lætum nuncium inpertirent.' At si forte *domos τῷ sistere* non convenire existimarunt, ei neque *domo* convenire posse, nullus non videt.

§ 4 *Ea ut mihi populoque Romano in civitatem Karthaginiensium exempla edendi facultatem detis*] Vetus lectio brevior, *ea ut mihi populoque Rom. in civ. Carth. detis:* subanditur autem 'facere' ex priore membro orationis. Cujus lectionis venustatem qui non intellexerunt, de suo hæc verba addiderunt, *exempla edendi facultatem*. Quas voces puto temere ab aliquo injectas, tum quia ab iis, quos legi, libris absunt, tum quia necessariæ non sunt. Scio tamen Livium XXXVIII. 43. uti hac forma dicendi: 'Omnia exempla belli edita in se, cædibus, incendiis, minis, direptione urbis.' *Sigon.* Non aliter Pall. tres et vet. ed. quam *in civitatem Carthag. exempla edendi facultatem detis.* Interim Sigonius præfert *in civitatem*

Carthag. detis. Gebh. Voces, quas Sigonius ejecit, et Gronov. ad verba præcedd. vindicavit, in omnibus meis supersunt. Quod 'edere in aliquem exempla,' etiam 'facere in aliquem exempla' dixit Ter. in Eun. v. 5. 6. Vox 'exemplum' eodem modo usurpatur XLII. 8. 'Omni ultimæ crudelitatis exemplo laceratos ac deletos esse.'

§ 5 *Cruda exta, cæsa victima, uti mos est, in mare porricit*] Antiqua lectio *uti mos, in mare projecit.* Et sequitur verbum præteriti temporis 'signum dedit.' *Rhenan.* Sacrificale verbum antiquum temere amovit Rhenanus. Quod fecisse etiam quosdam olim apud Virgilium, tradit Macrobius, l. v. vs. 238. 'extaque salsos Porriciam in fluctus.' Sic hoc loco *porricit,* non *projecit.* Sigon. Corrupti hic sunt libri omnes, ut fit, in antiquatis: quippe omnes *projecit.* Gebh. Put. *cruda extram victimam.* Men. et Voss. *crudam extam victimam.* Et Pall. hic omnes corruptos (hoc tantum) notat excerptor. An *cruda exta victimæ?* Satis enim intelligitur cæsam fuisse. Omnes autem libri scripti, etiam Put. ut ex suo Rhenanus, *projecit:* qui et hoc movetur, quod sequitur verbum præteriti temporis. Sed hoc perpetuum non est. Lib. XXII. c. 3. 'Ubi primum in sicco potuit, castra locat: certumque per præmissos exploratores habuit.' XXIII. 19. 'Ibi hærentia inter obnata ripis salicta conspiciuntur, nunciatumque Annibali est.' XXVIII. 19. 'Tum victa oppidanorum vis, dejectisque propugnatoribus occupantur muri.' Neque enim 'porricere' Livio vile fuisse puto, quod nec Virgilius sprevit. Est autem signatum et proprium verbum, nec refugiunt in hujusmodi formulis antiquitatem, velut obsoletam, purissimi quoque scriptores. Itaque in talibus respiciendum magis existimo, quid significent libri veteres, quam quid exhibeant. Nulli enim adeo sunt correcti, ut nihil habeant mendosum, et ideo ad collationem eorum vis aliqua judicii et doctrinæ requiritur, non tantum conferendi labor. Vix potest ullius libri major esse auctoritas, quam debet esse illius Puteanici: non tamen eum sequar, quum XXIII. 11. pro *oraculum* habet *cornaculum.* Lib. XXV. c. 31. pro *servam civitatem, reservatam.* Lib. eodem c. 36. *clientelas,* pro *clitellas.* Lib. XXVII. c. 32. *indutus latiarum tempore,* pro *induciarum tempore:* et eodem lib. c. 33. pro *antiquaretur, antequæreretur.* Lib. XXVIII. c. 12. pro *vulnere, voluntatere:* et eodem lib. c. 37. *superstes,* pro *Sufetes.* Quare magnum periculum adiit vir doctissimus, qui non ita pridem in elegantissimo auctore pro *solistimo tripudio* unius librarii fide *solennissimum tripudium* dedit. Ego, sicubi hoc repperissem non antea emendatum, illud de conjectura reponere veritus non fuissem. Sed per me quidem sententia quisque sua fruatur. *J. F. Gronov.* *Cruda exta* sunt non cocta: nam in aliis sacris coquebantur in olla, quam 'aulam extarem' vocat Plautus. Vide Casaub. ad Sueton. Aug. c. 1. et Gronov. ad Livii XXV. 16. 'Porricere,' verbum sacrorum, librarii sæpe perperam mutarunt in 'porrigere,' et 'projicere.' Varro de Re Rust. I. 29. 'Exta Deis quum dabant, porricere dicebant:' ita ibi Ms. unus Politiani, et Victorius ex conjectura, pro *porrigere.* Adde Fulv. Ursin. ad Caton. de Re Rust. c. 134. et Interpretes Virgilii ad Æn. v. 238. ubi Germanus et Cerda hic quoque legunt *porricit.* Duk. *Cruda esta cæsam victimam* Hearnii L. 1. *cruda exta cæsa victimam* Gaertn. *cruda exta cæsam victimam* Lov. 4. Harl. Ber. et edd. vett. usque ad Mog. in qua vulgatum primo adparuit: *cruda exta victimam* Lov. 5. et Hav. *cruda ex tam victimam* Lov. 1. *crudam victimam* Lov. 2. *crudam dextera,* vel *dextra, victi-*

mam Lov. 3. et Hearnii N. *crudaxtam victimam* Flor. *cruda exta victimæ*, ut Gronov. emendat, Reg. apud Crevierium, cujus fide id recepi. Suet. Aug. cap. 1. 'Semicruda exta rapta foco prosecuit:' ubi videndi viri docti. Hinc *uti mos est*, quemadmodum ante Rhenanum edebatur, Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxonn. quod restitui. Tandem *projecit* omnes etiam mei. Sed *porricit*, quod primus Ascens. 1513. recepit, etiam probavit Henr. Stephanus in Schediasm. de Delectu in Lectionib. Virg. p. 64. idque recte Gronovium, invito etiam Put. vulgato prætulisse censet Periz. in Animadv. Hist. c. 10. p. 427. Recte etiam difficultati a Rhenano motæ respondit, atque ostendit alibi apud Nostrum tempora verborum præsentia et perfecta jungi. Ea de re dixi ad III. 46. § 9. Adde IX. 41. 'Revocatos milites ab opere instruxit, cohortatusque, &c. exiguam adpendicem Etrusci belli conficere jubet.' XXIV. 14. 'Castra locat, ibique concionem militum habuit.' XXV. 14. 'Vexillum trans vallum hostium trajecit: exsecratus inde, &c. in castra inrumpit.' XXXI. 29. 'Et nihil a vobis ultra, quam pacem, petiit, fidemque hodie pacis pactæ desiderat.' Vide Burm. ad Virg. Æn. II. 12.

Tuba signum dedit proficiscendi] Vide Schelium ad Polybium c. 9. *Duk.*

§ 6 *Profecti, celeriter e conspectu terræ ablati sunt*] Scripsimus *cel. conspectu terræ ablati sunt*, *e* præpositione expuncta. *Rhen.* Vet. lib. *e conspectu:* ut Virg. Æn. I. 34. 'Vix e conspectu Siculæ telluris in altum Vela dabant.' *Sigon.* Omnes nostri, præter unum infimæ dignitatis, cum Sigoniano *cel. e conspectu terræ ablati sunt.* Statimque Put. Men. Voss. *ita vix ut concursus navium.* J. F. Gron. Etiam unus tantum ex meis Harl. præpositionem ignorat. Optimus quidem Flor. *cel. terræ conspectu terræ ablati sunt.* At prius *terræ* ex vocis præced. syllaba ultima et præpositione *e* natum, ac male vox illa posteriori ioco a manu altera erasa est. Ceterum in ed. Paris. 1573. et Francof. 1578. operarum errore editum est *profectis.* Eo permotus est Cerda, ut, quum *profectis* et *ablati* simul consistere non posse videret, legendum conjiceret *profectis celeriter conspectu terræ ablatæ sunt.* Sed manum abstinuisset, si priores edd. in consilium adhibuisset: præterquam quod genus loquendi, ut terræ dicantur 'abscedere,' 'e conspectu auferri,' a quibus aliquis recedit, nimis poëtica videatur, quam ut Livium deceat. Vide etiam ad XXVII. 47. § 11. Quod vero insuper prætexat, magis proprie 'conspectus' dici de hominibus, quam de terra, non inpedit, interdum hanc vocem etiam de locis usurpari. Ita non tantum Virgil. loco a Sigonio laudato, sed et Liv. XL. 21. 'Quum in conspectu locorum consultaret, qua proxime itinera ad mare Hadriaticum atque Italiam ducerent:' ac Cic. de Leg. II. 11. 'Posita in fundi villæque conspectu religio Larum.'

Et a meridie nebula occeperat, ita ut vix concursus navium inter se vitarent] In exemplari scripto est *et a meridie nebula occepit*, non *occeperat.* Rhenan. Vet. lib. *occursus.* Sigon. Non placet ipsum genus loquendi. Mss. *nebule cepit ita vix ut concursus.* Alii *nebula cepit.* Scribe *et a meridie nebula exstitit, vix ut concursus navium inter se vitarent.* Plinius II. 60. 'Nebulas nec æstate nec maximo frigore exsistere.' Sigonii *occursus* nusquam meminimus vidisse. *J. F. Gronov.* *Nebulæ cepit* Flor. a m. pr. *nebula* a m. sec. *nebule cepit* Voss. a m. pr. *nebula* a m. sec. *nebula cepit* Lov. 1. 3. 4. 5. et Hav. *nebula cœpit* Hearnii Oxonn. *nebule cepte* Lov. 2. Codices etiam Crevierii *cepit, cepte*, vel *excepti.* Quare probat Gronovii *nebula exstitit, vix ut*, quum in omnibus quoque *ita vix ut*

invenisset. Id pariter apud me superest in Flor. et Lov. 3. Omnes insuper mei uno ore *concursus navium*. Mox hoc cap. 'Ne inter se concurrerent naves.'

§ 7 *Sole orto est discussa, et addita vis vento*] *Est diescussa* Flor. Voss. et Lov. 1. Verum in duobus prioribus a m. sec. emendatur *est dies visa*, quod præferunt Lov. 2. et Hav. Deinde *vis ventorum* Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. et Hav. cum edd. ante Aldum.

§ 8 *Haud ita multo post T. Posthumius gubernator Scipioni ait*] Archetypon nostrum habet tantum, *haud ita multo post gubernator Scip. ait*. Proinde apparet præpositionem *post* dedisse occasionem, ut aliquis infulciret gubernatoris nomen *T. Posthumius*. Rhenan. In multis meorum eadem exstat lectio, quæ ante Rhenanum edd. occuparat; nisi quod quidam in minimis discrepent. At alii, et inprimis Flor. gubernatoris utrumque nomen, unus et alter posterius ignorant; quare Rhenano *T. Postumius* delenti adsentior.

§ 9 *Precatus Deos*] Nihil temere turbo. Nam sic quoque tum alibi, tum IV. 13. 'Precatus tandem Deos immortales Cincinnatus.' Hic tamen Put. Reg. Men. Cantabr. Voss. carent τῷ *Deos*. Qua igitur auctoritate vulgo retinetur? An non v. 21. 'Dicitur manus ad cœlum tollens precatus esse?' Et alioqui nunc quoque repetisset *Deos Deasque*. Jac. Gronov. Ignorant eamdem vocem Flor. Lov. 1. 5. et Hav. Delendam igitur judicavi.

§ 10 *Et vento eodem ferebantur*] Castigavimus *Vento eodem ferebantur*, particula *Et* deleta, quam debemus finali syllabæ verbi præced. *jubet*. Rhenan. Eamdem particulam Flor. et nonnulli alii omiserunt. Quo casu in Livii verba inrepserit, recte Rhenanus observavit. Vide ad XXXIX. 18. § 8.

Et ventus premente nebula cecidit] Immo lege *et vento prem. neb. cecidit*: non enim ventus cecidit, sed nebula premente vento. Nam subdit, 'ventus idem coortus nebula disjecta aperuit omnia.' *Sigon*. Pal. 1. *et vento premente*, quod oppido probat Sigonius. Pro *cecidit*, Pal. 2. exhibet *occidit*. Pal. 3. *cedit*. Gebhard. Immo lege *vento*, inquit Sigonius: non enim ventus cecidit, sed nebula premente vento. Sane et in Voss. unoque Pal. *vento*: non tamen in optimo et pluribus aliis. Et 'nebulam cadere' haud scio, quid hic sit: 'ventum cadere' sæpe dixerunt veteres. Virg. Georg. I. 354. 'Quo signo caderent austri.' Ovid. Met. VIII. 2. 'cadit eurus, et humida surgunt Nubila.' Seneca Agamemn. 676. 'cecidit in lucem furor.' Sed ait, 'subdit, Ventus coortus nebula disjecta.' Atqui ideo coortus est disjecta, quia coëunte et constanti ceciderat. Plinius II. 47. 'Cum proximi cadentibus surgunt.' *J. F. Gron.* Idem tribus diebus accidit: primo, vento satis vehementi profecti fuerant; a meridie nebula orta ventus lenior factus fuit: secundo, sole orto nebula discussa et vento vis addita est; a meridie rursus nebula exorta ventus cecidit: denique tertio, eodem modo nebula disjecta ventus coortus est. Livius XXV. 27. 'Cadente jam Euro.' XXVI. 39. 'Venti vis omnis cecidit.' 'Nebula premit ventum' sic dicit, ut X. 32. 'Vixdum satis certa luce, et eam ipsam premente caligine' (ex nebula). *Duk*. *Et vento* etiam Lov. 1. 2. 5. Ber. a m. sec. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Sed *et ventus* Flor. et reliqui mei: quod optime Gronov. adversus Sigonium vindicavit, toto id Livii contextu exigente. *Ventus cecidit*, ut XXXVI. 43. 'Ubi primum aquilones cecidere, ab Delo Phanas petunt.

§ 12 *Ventus idem coortus, &c. aperuit omnia Africæ litora*] Pal. 3. *ventus ibi coortus*. Gebh. *Ventus ibi coortus* etiam Harl. et Rec. *ventus inde*

exortus Hav. Vide ad I. 19. § 7. Tum *omnia litora Africæ* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Ber. Gaertn. et Hav.

Pulchri promontorium id vocari] Polybius hujus promontorii meminit lib. III. in fœderibus Romanorum et Pœnorum, et τοῦ Καλοῦ ἀκρωτήριον vocat. *Sigon.* Immo Polyb. non Καλοῦ, sed Καλὸν ἀκρωτήριον vocat III. 22. et seqq. Doujatius autem, monens Polybium protulisse casu secundo τοῦ Καλοῦ ἀκρωτηρίου, ideoque ambiguum reliquisse, *Pulchri*, an *Pulchrum promontorium* dicendum sit, non respexit locum ejus c. 23. Τὸ μὲν οὖν ἀκρωτήριόν ἐστι, τὸ προκείμενον αὐτῆς τῆς Καρχηδόνος πρὸς τὰς ἄρκτους.

§ 13 *Copiæ omnes in terram expositæ sunt*] Primus ita Froben. 1535. edidit. Priores, quascumque vidi, habent *copiæque omnes:* et ita legunt Flor. Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. et Hav. Mox *sine terrore ac tumultu permultis Græcis ac Latinis auctoribus credidi* Ber. Τὸ *fuisse* deest etiam in Gaertn. et editis ante Aldum.

§ 14 *Inde ægre correptum cursum exponit*] In antiq. volumine legitur *inde ægre correctum cursum.* Aberravit enim, qui error non citra difficultatem correctus est et emendatus. *Rhenan.* Libri omnes *correptum.* Amplius Pal. 3. *abrepta tempestate ab Africa classis in insulam Ægimurum inde correptum ægre exponit.* Gebh. Perperam *correptum* servant Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. et Hav. cujus loco recte *correctum* restituit Rhenanus. Solent autem hæ voces a librariis commutari. Vide ad v. 28. § 8. Adde Burm. ad Suet. Claud. capp. 31. 41. et ad Domit. c. 2. Paullo ante *Cæcilius præterquam* Voss. Lov. 1. 2. 5. et Hav. neque aliter Flor. a m. pr. qui a manu altera præfert *Cælius præterquam*, conciliante Lov. 3. Deinde τὸ *non* omittitur male in Flor. Voss. Lov. quinque, et Hav.

CAP. XXVIII. § 3 *Neque enim hominum modo turba, mulierum puerorumque agminibus immixta*] Hic 'homines' a 'mulieribus,' 'pueris,' et 'agrestibus' distingui videntur. Sed puto 'homines' opponi pecoribus, et *mulierum puerorumque* per epexegesin dici, hac sententia: non hominum modo turba, mulierum scilicet puerorumque, mixta, nec uno, sed multis diversis itineribus fugiens, omnes passim compleverat vias. II. 23. 'Multis passim agminibus per omnes vias cum clamore in forum curritur.' *Immixta* pro simplici *mixta.* XXVI. 36. 'Neque aliud magis tempus belli fuit, quo Carthaginienses Romanique pariter, variis casibus immixtis, magis in ancipiti spe ac metu fuerint.' XXXV. 34. 'Improbos seditiososque immiscendi res tumultu Ætolico spes movit.' *Duk.*

Agebant; relinqui subito Africam diceres] Ita Jac. Gronov. edidit: quum autem nihil moneat, neque mutatæ lectionis aut hic aut alibi caussam adtulerit, incertum est, utrum ita legendum crediderit, an vero operæ typographorum aberrarint. Antea excusi præferunt *agebant; ut relinqui.* Et ita est in Lov. 3. 5. Harl. Ber. et Hav. *agebantur, reliqui subito Africam dicere* Flor. ubi *ut* latet in duabus ultimis literis τοῦ *agebantur.* Put. *agebant, ut reliqui subito Africam dicere,* quemadmodum Sallierius monuit. Particulam itaque, quam post Gronovium etiam Hearnius et Crevierius servarunt, revocandam putavi, et ex codd. in quibus omittitur, excidisse puto ob similitudinem ultimarum literarum vocis præced. Simile exemplum habuimus ad VIII. 18. § 3. *Diceres* est quisque diceret. Vide ad III. 11. § 2.

§ 4 *Præcipue Karthagini prope ut captæ tumultus fuit*] Omnes Gall. et Voss. *Carthaginis.* J. F. Gronov. In utraque scriptura est, quod offendere possit. Si in vulgata *Carthagini* tertius casus est, mirum dicendi genus est 'urbi tumultus est;' sin sex-

tus, dicendum fuerat 'prope ut capta;' vel supplendum est *urbis*, hoc modo: *Carthagini tumultus fuit, prope ut captæ urbis*, id est, prope qualis captæ urbis esse solet. Lib. I. c. 29. 'Non fuit tumultus ille nec pavor, qualis captarum urbium esse solet.' Sed hoc quoque supplementum hic durum et insolens est. Quod si verius est *Carthaginis*, non apparet cur Livius maluerit dicere *præcipue*, quam *præcipuus*. Duk. *Karthagini* Lov. 3. Harl. Ber. et Hearnii D. Ceteri mei *Karthaginis*.

§ 5 *Post M. Atilium Regulum et L. Manlium consules*] *Post M. Atilium*, vel *Attilium consulem*, reliquis omissis, Flor. Voss. Hav. et Hearnii N. ac L. 1. *post M. Atilium Regulum consulem* Lov. 1. et 2. *post Atilium annis prope quinquaginta* Lov. 5.

Quibus descensiones in agros maritimos factæ erant] Archetypon, quod penes nos est, *exscensiones* habet: quod etiam alibi in eodem codice scripto lectitatur. *Rhen.* Vet. lib. *excursiones:* quod probo. *Sigon.* Pal. 1. et vet. ed. *descensiones*. Pall. 2. ac 3. *excursiones*, quod perperam probat Sigonius. *Gebh.* *Descensiones* Voss. Lov. 1. 2. 5. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. ac L. 1. *excursiones* Rec. et Hearnii D. *excessiones* Lovel. 3. *ascensiones* Flor. pro quo Salvin. *escensiones* conjicit. Sed præstat ut Rhenani lectionem *exscensiones* probemus, quæ placuit etiam Latinio ac Dukero. Eamdem adversus Sigonium defendit Gronov. ad Livii VIII. 17. § 9. ubi alia notantur. Præterea vox *maritimos* non adparet in Flor. Voss. Lov. 1. 3. 5. et Hav.

§ 6 *Raptisque, quæ obvia fors fecerat, prius recursum semper ad naves*] Pal. 3. *dictisque, quæ obvia fuerant*. Pal. 2. *quæ obviam sors fecerat*. Post iterum Pal. 3. *prius præcursum ad naves*. Gebh. *Quæ obvia sors fecerat* Lov. 1. 4. 5. et Harl. *quæ sors obvia fecerat* Ber. Vide ad I. 9. § 15. *Quæ erant obviam sors fecerat* Lov. 2. *quæ fors obviam fecerat* Lov. 3. Vide ad III. 6. § 7. Deinde *semper* deest in Voss. Lov. 2. 3. Ber. a m. sec. et Hearnii N. *recursum ad naves semper* Harl.

Fuerat: eo major tum fuga pavorque in urbe fuit. Et, Hercule] Pal. 3. *fueratque eo major cum fuga pavorque in urbe. Hercule*. Gebh. In his verbis 'fugam' accipio trepidationem tota urbe cum pavore discurrentium, non multo aliter, ac 'fuga' et 'fugere' de celeri cursu et profectione dicuntur: neque enim, qui in urbe erant, quum hostem prope ad portas esse sibi persuaderent, ex ea fugere volebant. *Duk.*

§ 7 *Hasdrubal Gisgonis filius, genere, fama*] Eleganti Hellenismo Pal. 3. *Asdrubal Gisgonis genere et fama*, subaudito τῷ 'filius.' Simile superius indicavi. *Gebh.* Per ellipsin sæpe hanc vocem omitti, vidimus ad lib. XXVIII. c. 12. § 13. In nullo tamen meorum, nisi in Harl. deesse inveni. Uni itaque atque alteri testi fidem habendam non existimo.

§ 8 *Sed eum ab illo ipso Scipione aliquot prœliis fusum pulsumque in Hispania*] Pal. 3. continet *sed tamen ab illo ipso Sc. aliq. prœliis fusum pulsumque Hisp. mem.* Gebh. *Ab illo Scipione* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hav. Mutandum tamen haud censeo. Vide ad II. 56. § 12. *Sed tum ab ipso illo Sc.* Harl. Sed alibi etiam *tum* et *eum* commutantur. Vide ad IX. 35. § 7. Tum *pulsumque Hispania* Lov. 5.

§ 9 *Ita ad arma est conclamatum: portæque raptim clausæ*] Put. Men. Voss. *partim*. An eæ, quæ ad hostem spectabant? *J. F. Gron.* *Partim* etiam Flor. Lov. 1. 2. 5. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. quod tamen errori scribarum tribuere malo; qui, literis perperam transpositis, sæpius voces 'partim' et 'raptim' confuderunt. Vide ad XXII. 6. § 10. Præterea *conclamatum ad arma est* Flor. Lov. 4. Harl. et Hav. Mox *vigiliæque in-*

stantiores dispositæ Gaertn.

§ 10 *Postero die quingenti equites, speculatum*] Put. ignorat τὸ *quingenti*. An fuit *Postero DC. equites?* J. F. Gron. Eamdem vocem ignorant etiam Flor. Voss. Lov. 1. 2. Hav. et Hearnii N. ac L. 1. Gronovii tamen conjecturam probare non audeo. Haud memini enim Livium ita simpliciter *postero* pro 'postero die' dicere, si vox 'dies' non præcesserit. Præterea Hannonem, quem equitibus his præfuisse Livius cap. seq. dicit, χιλίους ἐπιλέκτους ἱππέας Καρχηδονίους καὶ Λιβύων τὶ πλῆθος duxisse, auctor est Appian. in Punic. p. 8. Quamvis autem alios, quam Livius, annales secutus fuerit, videndum tamen an scribendum sit *Postero die mille equites:* ut millenarii numeri nota ∞ exciderit, quod librariis incognita fuerit. Vide ad XXXIX. 42. § 3. Si quis tamen vulgatum defendendum putet, ei plane non adversabor. Nam et quingenarii numeri nota eamdem ob caussam sæpe periit. Vide ad lib. XXXVII. c. 40. § 11.

§ 11 *Equites et in stationibus locis idoneis posuerat*] Ita Jac. Gronovius edidit, quum ante vulgaretur *et equites in stationibus*. Puto autem eum codicum suorum auctoritatem secutum esse. Certe ita præferunt Flor. Voss. Hav. pluresque alii: *equites et in stationes* Lov. 1. *equites in stat.* Lov. 4. *et equites et in stat.* Gaertn. Paullo ante *tamen Scipio classe*, pro *jam enim Scipio*, Flor. Voss. Lov. 1. 2. et Hav. *tum Scipio classe* Lov. 5. *nam Scipio classe* inter versus pro varia lectione Voss. Deinde *ipse* deest in Voss. et Lov. 1. Tandem *progressus a ripa* Voss. Lov. 1. 2. 5. Hav. et Hearnii L. I. ac N.

Cap. XXIX. § 1 *In quibus præfectum quoque Hannonem*] Aliter App. Al. in Pun. p. 8. qui Hannonem non prœlio occisum narrat, sed a Masinissa comprehensum, et in castra Scipionis adductum, postea vero cum matre Masinissæ, quæ apud Hasdrubalem erat, permutatum fuisse.

§ 2 *Urbem etiam proximam Afrorum*] Hanc urbem Appianus in Libyco p. 8. vocat Λόχαν. *Sigon.*

§ 3 *Octo millia liberorum capitum servorumque*] Genitivus *capitum* a quopiam insertus est. Nam in scripto volumine tantum est *octo millia liberorum servorumque*. Rhenan. Pall. 2. ac 3. *octo millia liberorum servorumque sunt capta*, excluso τῷ *capitum*. Pal. 1. vero cum vet. ed. *liberorum servorumque capitum sunt capta*. Gebh. *Liberorum capitum servorumque* primum adparuit in ed. Mog. quod in nullo cod. vidi. Vocem *capitum* neglegit unus Harl. Reliqui, et cum his, teste Sallierio, Put. *liberorum servorumque capitum*, ut primæ edd. præferunt, et Jac. Gronov. iterum revocavit; nisi quod *virorum*, pro *liberorum*, sit in Florent. et *capita* in Lov. 5. Ber. et Gaertn.

§ 4 *Lætissimus tamen Romanis*] Vet. lib. *Læt. tum Rom.* Sigon. Pal. 2. *tum Romanis*. Pal. 3. *tandem R. i. p. r. g. Maximissæ adventus fuit: quem quidem cum CC. aut amplius equitibus, plerique cum duobus millibus equitum tradunt venisse*. Gebh. Put. et Voss. *omnis*. Numquid *omnibus?* nam Romanos intelligi nemo ignorare potest. An potius *Lætissimi tamen ominis?* Nam Janus Nasoni Fast. I. 178. 'Omina principiis, inquit, inesse solent.' Et Statius Theb. VIII. 705. 'quique apicem torvæ Gradivus habebat Cassidis, haud lætum domino, ruit, omen.' *J. F. Gronov. Tum*, pro *tamen*, Lov. 4. 5. et Harl. Vide ad XXII. 17. § 5. Hinc *animis* Lov. 5. *omnis* Flor. et Lov. 1. *omnibus* Lov. 2. Hav. et Hearnii L. 1. Si quid mutandum, priorem Gronov. conjecturam alteri præfero. Optimi enim cod. a quo non sine gravi caussa discedendum esse ipse Gronov. toties docuit, vestigia eo nos ducunt: *omnis* enim, pro *omnibus*, sollemni ex-

habet scribarum errore, de quo vide ad XXI. 60. § 7. Verum Crevierius, apud quem Victor. *omnibus*, reliqui *omnis* præferunt, vulgatum defendit. Quum enim de solis Romanis agatur, vocem *omnibus* prorsus alienam putat. Corruptelam etiam haud difficilem docet. Erasa enim litera initiali, pro *Romanis* primum scriptum fuisse *omanis*, hinc *omnis*, tum *omnibus*. Mox *adventus Masinissæ fuit* Harl. et ita Froben. edidit an. 1535. quem reliqui editores secuti sunt usque ad Jac. Gronov. Is autem principum edd. ordinem *adventus fuit Masinissæ* revocavit, consentientibus reliquis scriptis.

§ 6 *Militante eo pro Karthaginiensibus in Hispania, pater ejus moritur*] Vet. lib. *pater ei moritur*. Sigon. Pall. tres *ei*. Gebh. Sigonii liber *pater ei moritur*. Neque aliter omnes Gall. et Pall. Vossianusque. Sed nondum sic integritas loco parta est. Put. et Gall. cum Voss. amplius non agnoscunt τὸ *eo*. Sed Put. Reg. Voss. Men. *Militandi pro Carthagin.* Pet. *Militanti pro Carth.* Atque hæc auctoris manus: *Militanti pro Carth. in Hisp. pater ei moritur*. Vides elaboratum et rotundum sermonem. *J. F. Gron.* *Ei* præferunt omnes codd. præter Lov. 3. Ber. Gaertn. *ejus* legentes, et Harl. in quo est *enim*. Deinde *Militante eo pro Karth.* unus servat Ber. *Militando pro Karth.* Hafn. Lov. 4. et Hav. *Militandique pro Karth.* Harl. *Militanti et pro Karth.* Gaertn. *Militandi pro Karth.* Flor. et Voss. uterque a m. pr. qui iidem a m. altera rectius exhibent *Militanti pro Karth.* concinentibus reliquis meis, et omnibus Hearnii Oxonn. Mox *Galbæ nomen erat* Hearnii L. 1. *Galla nomen erat* Hav.

Ad fratrem regis Desalcem] Nomen hoc ubique fecimus *Œsalces*, non *Desalces*: quod ille modo alicubi omnes, alicubi optimi Gall. id repræsentarent. Et idem prorsus videtur, quod XXIII. 18. effertur *Isalca*, ubi est præfecti Gætulorum. Apud Silium Italicum quoque *Isalces* memoratur. *J. F. Gron.* *Decalonem* Hearnii L. 1. *Decaloem* Lov. 2. 3. 5. et Hav. *Cesalcem* Rec. et Gaertn. *Œsalcem* Flor. et Voss. a m. sec. Mox *prægrandem natu* Lov. 2. quod non displiceret, si plures codd. probarent. Livium enim vocibus cum præpositione *præ* intensiva compositis gavisum fuisse, supra jam dictum est. Vide ad Epit. Liv. l. VII. et ad Liv. XXI. 54. § 7. Vocem autem *prægrandis* Statio restituit Gronov. Diatr. Stat. cap. 14. Vide etiam Burm. ad Suet. Tib. c. 60.

Mos ita apud Numidas est] Vide Grotium de Jure Belli et Pac. II. 7. § 24. *Duk.* *Ita mos apud Numidas est* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Gaertn. et Hav. Mox § seq. *Capussa* Flor. Lov. 4. 5. et Hav. Dein *paternum regnum* Lov. 2.

§ 8 *Quum magis jure gentis, quam auctoritate inter suos aut viribus, obtineret regnum*] Sic castigavimus, secuti fidem Ms. codicis *Cæterum cum magis jure gentis, auctoritate inter suos, quam viribus obtineret regnum.* Sensus est: Obtigerat illi inter suos auctoritas. Ea magis, quam viribus, obtinebat regnum. *Rhen.* Ed. Mog. *cum magis jure gentis, quam auct. inter suos aut viribus, obtineret regnum.* Modius. Comparet in Pal. 1. et vet. ed. *cum magis jure gentis, quam auct. inter suos aut viribus, obtineret regnum.* Contrario sensu ac voluit Rhenanus, cui tamen consentit Pal. 3. Sed Pal. 2. *cum magis jure gentis et auct. inter suos, quam viribus, obtineret regnum.* Gebh. Quis crederet, has ineptias vel somnianti excidisse Livio? Tamen id non solum credidit Rhenanus, sed, ut secuturi jam crederent alii, effecit, mutata optimi et expediti sensus lectione, quam vetustissimi, immo omnes alicujus loci, scripti codd. servant, *quum magis jure gentis, quam auctoritate inter suos aut viribus, obtineret regnum.* Tutissimum

quidem est, justis viribus opibusque regiam potentiam niti: sed tametsi absint illæ, quamdiu auctoritas inter suos principi salva est, facile a sceleratis molitionibus æmulos absterret: quia, quidquid factum de illo fuerit, vindices habere creditur. Patet in Arato, in Timoleonte, in Hierone, aliisque tot illustribus viris, qui in liberis civitatibus, nullis invidiosis opibus accincti, auctoritate tantum valuerunt, ut prope dominarentur. Ergo vult puerum Livius, solo jure gentis legitimum regem, non viribus munitum, non auctoritate venerabilem fuisse, atque eo facilius rebellasse Mezetulum. Lib. I. c. 7. 'Euander tum ea, profugus ex Peloponneso, auctoritate magis, quam imperio, regebat loca.' *J. F. Gron.* Lectionis a Rhenano probatæ vestigia exstant in uno Harl. quamvis tamen quædam in eo exciderunt verba. Exhibet enim *imperium accepit: magis ...... auct. inter suos, quam viribus obtineret regnum.* Contra omnes omnino alii libri cum Hearnii L. 1. et N. alteram scripturam tuentur, nisi quod *magis jure gentis, quam auctoritatis inter suos* præferant Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. et Hav.

Exstitit quidam, Mezetullus nomine] *Mezetulus.* Sic enim vet. lib. et Appian. p. 18. Μεσέτουλον vocat. *Sigon.* Pal. 1. *Mazetullus.* Pal. 2. *Megetulius.* Pal. 3. *Mezetelius.* Vet. ed. *Messetullus.* Gebh. Memini non semel hunc loquendi modum Livio excidisse, ut XXIV. 5. XXV. 23. ut reticeri melius sit. Indicare tamen placet, in Cantabrig. vocem *quidam* non apparere. De aliis Mss. nihil annotatum est. XXXII. 22. 'Rhisiasus Pellensis erat.' XXIV. 34. 'Archimedes erat:' ubi vide. *Jac. Gron.* Vocem *quidam* servant omnes mei: in uno igitur neglegentia librarii omissam puto. Deinde *Messetullus* Ber. *Mecetulius* Harl. *Mezetulius* Hearnii D. *Maccetullus* ejusdem N. *Mancetullus* ejusdem L. 1. *Macetullus* Gaertn. *Marzetulus* Hafn. *Mazetellus* Hav. *Mazetullius* Lov. 4. *Mazetullus* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4.

Non alienus sanguine regibus, familiæ semper inimicæ] Vet. lib. *non al. a sang., regibus familiæ semper inimicæ.* Sigon. Pall. 2. et 3. *non al. a sang., regibus familiæ semper inimicæ.* Vet. ed. ejicit τὸ *familiæ.* Gebh. *A sanguine* apud me tantum superest in Lov. 4. et Harl. apud Hearnium autem in D. Reliqui præpositionem abjiciunt; quam etiam non necessariam puto, sive jungas 'non alienus sanguine regibus,' sive 'regibus familiæ semper inimicæ.' Nam 'alienus regibus,' ut XXXV. 49. 'Nihil immo tam alienum rebus vestris est.' Prop. I. 8. 18. 'Sit Galatea tuæ non aliena viæ.' 'Regibus' autem 'inimicæ' inlustratur ad XXXIX. 47. § 11.

Qui tum obtinebant] Fortassis *qui id tum obtinebant: id* facile intercidere potuisse, apertum est. *Duk.*

§ 9 *Descendere regem in aciem, ac dimicare de regno coëgit*] *Desc. in aciem, ac dim. de regno cœpit* Voss. Lov. 1. 2. 5. Hav. et Hearnii L. 1. ac N.

§ 10 *Gens Masæsylorum omnis in ditionem imperiumque Mezetulli*] Lib. XXIV. c. 48. Livius ait, Syphacem Numidarum regem, Galam autem Masanissæ parentem Masæsylorum. Contra vero XXVIII. 17. Syphacem Masæsylorum regem ait, ubi et eam gentem ac Syphacis regiam absque nomine describit. Sane et Strabo XVII. 829. et Plinius V. 2. Sigam Syphacis regiam fuisse fatentur. At hic noster Livius libro mox seq. c. 12. Cirtham caput regni Syphacis facit, quæ longissimo tractu a Siga distat. Denique Plinius V. 2. Masanissam Numidiæ regem ait, quæ ad Ampsagam fluvium est, de posteriore loquens tempore hujus belli, ut puto. Hæc adeo diversa judicio lectoris relinquo. Verum hujus belli tempore existimo Syphacem Carthaginiensi-

bus propiorem fuisse, Galam vero Masanissæ parentem, ac Masæsylorum regem, longe distantiorem: devicto autem Syphace, omnia in Masanissæ venisse potestatem. Nomen vero Numidiæ utrisque regnis commune fuisse. Sed cum Masæsyli nomen haberent proprium, alteri regioni commune velut proprium mansisse: nisi quis Masælibyas vocare velit, ut Strabo facit libro ultimo p. 829. Quare quod XXVIII. 17. dicitur, Syphacem Masæsylorum regem esse, suspectum: ut et Scipionis navigatio duabus quinqueremibus fabulæ similior, magisque trium in Syphacis regia colloquium Hannibalis, Scipionis, et Syphacis. *Glarean. Massyliorum* lege. Nam loquitur de populis, qui Massanissæ post paruerunt. Masæsyli enim Syphaci obediebant. Qui autem ante me hos libros emendarunt, quod, quid inter has gentes interesset, nescirent, omnia perturbarunt, et ubique *Masæsulos* scripserunt, ut supra ex veteribus libris etiam admonui. *Sigon.* Pall. 1. et 2. *Mosuliorum:* vet. ed. et Pal. 3. *Messulorum.* Legendum *Masæsylorum:* ut et c. 32. 'Ibi ingens cædes Masæsylorum facta:' ut et c. 31. aliquoties. *Gebh.* Vario modo gentis nomen in Mss. corrumpitur: sed erroribus illis recensendis nunc non inmorabimur. De 'Masæsylis' et, ut Sigonius vocat, 'Massyliis' vide eumdem ad XXIV. 48. § 2. et ad XXX. 11. § 1. Sed ad priorem locum monui, posteriores Latinis 'Massylos' vocari, quare hic etiam *Massylorum* emendavi.

§ 11 *Puerum Lacumacen regem, &c. adpellat*] *Puerum Lacumazen* Lov. 4. et Hearnii D. *puerum Leumazen* Flor. a m. pr. *Lechumazen* a m. sec. *puerum ita Demazen* Hav. *puerum ita Demacem* Hearnii L. 1. et N. *puerum ita Demacen* Voss. in contextu: *puerum Leuchimacen* in margine: *puerum Demacen* Lov. 2. *puerum Latumaren* Gaertn. *puerum Lenchimazen* Lov. 1. *puerum Lentumacen* Lov. 5. *puerum tachum Macen* Harl. Paullo ante *regio tamen nomine absumpto* Hafn. Voss. et Lov. 4. *regio tamen nomine assumpto* Lov. 5. *regio tamen nomine apsuntit* Flor. a m. pr. *assunto* a m. sec. *regio tamen nomine spreto* Lov. 2. et Hav.

CAP. XXX. § 1 *In Mauritaniam (Bocchar ea tempestate rex Maurorum erat) trajicit*] Pall. 1. et 2. *Baga.* Pal. 3. *Bacca.* Deinde priores iterum duo codd. *trajecit.* Gebh. *In Mauretaniam* Flor. Vide Duker. ad Flor. IV. 2. 66. Corte ad Sall. Cat. c. 21. § 3. et Dausqueium in Orthograph. parte II. hac voce. Tum *Baga* Flor. Lov. 2. et Hav. *Uga* Voss. Lov. 1. 4. et Hearnii N. *Vaga* Lov. 5. *Vaca* Harl. *Bocar* Ber. Hinc *trajecit* Flor. Lov. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Froben. 1535. *In Maur. ad Bagar, qui ea tempestate rex Maurorum erat, trajecit* Hearnii L. 1.

§ 2 *Ab eo supplex infimis precibus auxilium, &c. impetravit*] Vocem *supplex* omittit Lov. 1. Tum *infinitis precibus* Lov. 3. *intimis precibus* Hafn. et Hav. Vide ad XXXVII. 31. § 8.

§ 5 *Ad Thapsum obcurrit*] 'Thapsus' neque in Numidia est, neque in Masæsylis. Mihi nomen suspectum est, ut nihil interim caviller, mirari me, quo pacto Carthaginenses per ditionem suam sinerent regnum exercitus vagari, cum hoc tempore omnem Africæ oram tenerent, quæ mari nostro abluitur, ab aris Philenorum usque ad Herculis columnas, ut author est Polybius III. 39. Idem erroris suspicor in nomine *Clupea,* cujus paulo post mentionem facit. *Glar. Thapsum:* nam Græce Θάψος. *Sigon. Ad Tarsum* Lov. 5. et Hearnii L. 1. *ad Trasum* Lov. 4. *ad Thasum* vel *Tasum* Harl. et Hearnii D. *ad Chassum* Hearnii N. *ad Tapsum* Ber. Gaertn. Hav. et pleræque edd. vett. pro quo Sigon. per adspirationem *ad Thapsum* scribendum monuit. Vide etiam quæ notavi ad Silii III. 261. Ceterum eadem, quæ Glareanum, etiam Perizon.

difficultas morata est. Ad marginem enim Livii notavit, Thapsum sitam fuisse ultra Karthaginem versus orientem, quum Syphax et Massæsyli habitarint versus occidentem Massylorum: unde patet ejus nomen hic ferri non posse. Donjatius, qui etiam mendum latere in hoc nomine suspicatus est, opinatur, librarios *Thapsum*, urbis clarioris nomen, scripsisse pro minus cognitæ urbis nomine, sive ea *Thebesta* fuerit, sive *Tubusuptus*, aut loci alterius nomen. Conjici etiam posset, legendum esse *Thalam*, vel *Capsam*, de quo utroque oppido vide Cellar. Geogr. Ant. IV. 5. p. 122. Sed manum continere præstat.

§ 6 *Refugisset, urbem Masinissa primo impetu capit, ex regiis alios*] Addidimus particulam *et* duobus locis: *et urbem Masanissa primo impetu capit, et ex regiis alios tr. se recepit.* Rhenan. Pall. 1. et 2. ἀσυνδέτως *urbem Masanissa primo impetu capit, ex regiis alios tradentes se recepit.* Gebh. Omnes Gall. duo Pall. ἀσυνδέτως, contra quam Rhenanus. *J. F. Gron.* Utroque loco copulam etiam ignorant omnes mei, uno Harl. excepto. Eam itaque, quam Rhenanus in contextum receperat, priori loco J. F. Gronovius, posteriori Jac. Gronovius recte iterum expunxerunt. Mox etiam Jac. Gronov. pro *recepit*, ut præferunt omnes priores edd. substituit *recipit:* quam lectionem Flor. et alii probarunt.

Quo primum intenderat iter] Reposui *quo primum intenderant iter.* Rhenan. Recte Rhenanus. Altera tamen lectio superest in Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. et Hav.

§ 7 *Fama hujus modicæ rei, in principio rerum prospere actæ, convertit ad Masanissam Numidas*] Pal. 1. *Fama hujuscemodi rei in pr. rerum prosperæ agmen conv. ad Mas. Numidarum.* Gebh. Similiter est in Voss. Lov. 1. et Hav. Neque inde dissentit Lov. 4. nisi quod legat *prospere actæ agmen.* Præterea *hujuscemodi* etiam Lov. 2. 5. Ber. et Gaertn. *hujusmodi* Flor. a m. sec. *acmæ*, pro *actæ*, perperam in Put. esse, Gronov. monuit ad c. 17. § 8.

Incitabantque juvenem] Reposui *et incitabant juv.* Rhenan. Pal. 1. habet *incitabantque juvenem.* Pal. 2. vero *mutabantque juvenem.* Gebh. *Et incitabant* Rhenanus. At Put. Reg. Men. Voss. *et invitabant*, vel *invitabantque.* J. F. Gron. Cum Rhenano facit Harl. sed *invitabantque* legunt Lov. 1. 3. 5. Ber. Gaertn. et Hav. *et invitabant* Flor. cum Hearnii Oxon.

§ 8 *Nam et ipse cum exercitu*] Reposuimus, *nam et ipse eum exercitum, quo Cap. vicerat, et ex rec. post cædem regis aliquot habebat.* Rhenan.

Auxilia ingentia adduxerat, quindecim millia peditum. Mezetulo] Pall. 1. et 2. *auxilia ingentia abduxerat.* Gebh. Distingui jubet Buslid. *auxilia ingentia adduxerat. Quindecim millia peditum Mezetulo, decem millia equitum erant.* J. F. Gron. Ita aliquot scriptos, Andream, et Campanum interpungere, Crevierius monuit, et recte eam distinctionem recepit.

§ 9 *Quibuscum Masinissa, nequaquam tantum peditum equitumve habens, acie conflixit*] Reposuimus *tantum peditum equitumque habens.* Rhenan. Gallici, Voss. Buslid. *habente acie conflixit.* J. F. Gron. *Peditum equitumque* etiam Lov. 4. et Harl. Reliqui omnes *equitumve.* Deinde *haberet*, pro *habens*, Lov. 2. *habente* Flor. Lov. 1. 3. 4. 5. Ber. a m. sec. et Hearnii L. 1. Similiter etiam scriptos plerosque et editos ante Rhenanum præferre, atque illud *habente* ad *acie* referendum, monuit Crevierius; quum tamen in nulla invenerim ed. nisi in Aldina, ubi insuper in erratis prisca lectio revocatur. Neque etiam Rhenanus *habente* in *habens*, sed *equitumve* in *equitumque* mutatum voluit. Vide autem an legendum sit *qui* (nempe Mezetulus) *cum Mas., neq. tantum equitum peditumve habente, acie conflixit:* vel

quibus (scilicet quindecim millibus peditum et decem millibus equitum) *cum Mas., neq. tantum peditum equitumve habente, acie conflixit.*

Vicit tamen et veterum militum virtus] Put. Reg. Men. Voss. τὸ *militum* spernunt. An fuit *veteranorum virtus?* Lib. XXXVII. c. 20. de Achæis Eumeni auxilio missis, ‘Veterani omnes et periti belli erant.’ *J. F. Gron.* Eamdem vocem spernunt quoque Flor. Lov. 1. 2. 5. Hav. et Hearnii L. 1. quam neque in Mss. suis comparere testatur Crevier. sed tamen necessariam esse judicat: ‘milites veteres’ memorantur XXVI. 28. ‘Eadem ratione stipendiorum habita in veteribus militibus dimittendis.’ XXXI. 4. ‘Quum de agris veterum militum relatum esset.’ XXXIV. 17. ‘Milites veteres periti hostium bellique.’ XLII. 31. ‘Ut centuriones militesque veteres scriberet.’ Sed et ‘veterani’ simpliciter XL. 39. ‘Ibi dimitti veteranos sese velle.’ XLIV. 34. ‘Veteranis fatentibus, se illo primum die, tamquam tirones, quid agendum esset in re militari, didicisse.’ Epit. Liv. l. CXIII. ‘Veteranis cum seditione missionem postulantibus dedit.’ Potius tamen vox *militum* librariorum culpa excidisse videtur ex optimis Mss.

§ 10 *In Karthaginiensium agrum perfugit*]. Vet. lib. *refugit.* Sigon. Pal. 3. *in Carthaginiensem agrum refugit.* Gebh. *Refugit* etiam Lov. 4. Harl. et Hearnii D. Dissentiunt reliqui, præsertim Put. Flor. et optimi quique. Præterea *Carthaginiensem agrum*, ut Gebh. in uno Pal. invenit, Jac. Gronov. edidit; consentientibus omnibus meis. Neque aliter etiam in Put. esse, monuit me Sallier. Mox cap. seq. ‘Infesta omnia circa esse; maxime uri Karthaginiensis ager.’ Vide ad VI. 21. § 8.

Quia sibi adversus Syphacem] Emendavimus *quia sibi cum Syphace.* Rhenan. Ed. Mog. *adversus Syphacem.* Modius. Pall. 1. 3. et vet. ed. *quia sibi adv. Syph. haud paullo majorem restare dim. cernebat.* Gebh. Omnes Gall. et duo Pall. et Voss. *quia sibi adv. Syph. haud paullo majorem.* J. F. Gron. Unus Harl. *cum Syphaci;* reliqui cum Hearnii N. *adversus Syphacem.* Paullo ante *recuperato agro paterno* Hearnii L. 1. *recuperato agro regno paterno*, utraque lectione juncta, Lov. 2. Sed, vocem *agro* delendam esse, subjectis notis librarius indicavit.

§ 11 *Futurum eum in eodem honore*] Delevimus pronomen *eum.* Quod vero sequitur, *quo apud Galam et Desalcem quondam fuisset*, ingens erratum est; scribendum *quo apud Galam Desalces quondam fuisset.* Rhenan. Iidem *futurum eum in eodem honore:* quibus fraudi fuit defectus Rhenani codex. *J. F. Gron.* Τὸ *eum* servant etiam Flor. Lov. 1. 3. 4. 5. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Pronomen melius abesse, licet in scriptis exstet, judicat Crevierius. Id autem abest a reliquis. Mox voculam *et* a Froben. ejectam soli tantum meorum Ber. et Gaertn. servarunt. Paullo ante *cum fratre patrueli* Lov. 4. et Harl. Vide ad XXXV. 10. § 8.

§ 12 *Et qui Mezetulo, præter inpunitatem, sua omnia*] Τὸ *qui* suspectum et forsan delendum est. Sufficit ante præcessisse. *J. F. Gron.* Gronovii emendationem probat Crevierius; nisi alios ad Lacumacem, alios ad Mezetulum legarit Masinissa. Tunc enim nihil mutandum fore judicat. Præterea *præter impunitatem suam* Voss. Lov. 1. 4.

Ambos, &c. ad se perduxit] Ed. Mog. *ambo præoptantes.* Modius. Ita legunt omnes edd. vett. Postea demum Aldus substituit *ambos;* Gronovius vero revocavit *ambo;* quomodo in optimo Put. exstare, monuit ad XXXV. 21. § 5. se quoque id in tribus Pall. et antiq. ed. invenisse, adfirmat Gebhard. ad VII. 40. § 9.

Eamdem scripturam ex meis probant Flor. et reliqui præter Lov. 3. Ber. a m. sec. et Hav.

Cap. xxxi. § 1 *Regnum Masæsylorum*] *Massyliorum* ex vet. lib. Porro autem familiæ Massanisæ stemma, cujus hic Livius, in Jugurtha Sallustius meminit, hoc est:

- Gala rex Massyliorum.
  - Galæ filia.
    - Massiva, cujus Gala maternus avus fuit.
  - Massanisa rex post Lacumacem a se victum acie cum Mezetulo tutore.
    - Masgaba, de quo XLV. 13.
    - Micipsa rex post Massanisam.
      - Adherbal rex post Micipsam.
      - Hiempsal.
    - Misagenes, de quo lib. XLIII. [lib. XLII. c. 29.]
    - Gulussa XLII. 23.
      - Massiva.
    - Manastabal.
      - Jugurtha ex Gauda concubina post Adherbalem rex, victus a Romanis. *Sigon.*
    - Stemba quatuor an. relictus a patre. Suid.
- Desalces rex post Galam fratrem.
  - Capusa rex post Desalcem patrem.
  - Lacumaces rex post mortem Capusæ fratris, auctore Mezetulo tutore.

Emendavi *Massylorum* hic et passim hoc cap. Vide ad xxiv. 48. § 2. Stemma hoc Masinissæ inlustrari et augeri potest illis quæ notarunt Doujat. ad cap. præc. Burm. ad Syllog. Epist. tom. ii. p. 145. et Cort. ad Sallust. Jug. c. 5. § 6. et Spolius in Misc. p. 147.

§ 2 *Falli eum magnopere*] *Magno opere* Lov. 3. quomodo se etiam in Pal. 3. invenisse testatur Gebhard. ad xxvii. 46. § 8. Vide ad xxviii. 18. § 4. Reliqui tamen, et inter eos optimi, codd. vulgatum tuentur. Mox *quam in ullo umquam gentis ejus fuisset* Lov. 2. *quam in ullo gentis ejus usquam fuisset* Flor. Voss. Lov. 1. 3. 4. Sæpe ita variant librarii. Vide ad xxxix. 31. § 5.

§ 3 *Et Syphacem, et Karthaginienses, &c. ingenti mox incendio, quum jam nullam opem ferre possent, arsuros*] Pal. 3. *et in Syph. et in Carthaginiensis, &c. arsuros*: perperam. Deindè Pall. 1. et 2. *cum jam nullam moram ferre poscit*: ubi et ad marginem *nullam molem*. Sæpius hac translationè utitur Livius. Infra xxxi. 48. 'Cum una direpta et incensa esset, trajecturum illud incendium, velut ex continentibus tectis, in alteram tam propinquam coloniam esset.' xxxvii. 25. 'Ut quisque proximus ab oppresso sit, per omnes velut continens incendium pervasurum.' *Gebh.* *Nullam morem ferret* Lov. 1. *nulla molem ferre posset* Flor. *nullam moram ferre* Voss. *nullam moram ferre posset* Lov. 5. Hafn. et Hav. *nullam inoram ferre posset* Lov. 2. a m. pr. *nullam opem* a m. sec.

§ 4 *Vixdum coalescerè foventi regnum*] Put. et duo Pall. et Buslid. *coalescens foventis*. Reg. Men. *coalescent foventis*. Rectum est in Put. et Pall. puta 'ejus.' *J. F. Gron.* *Coalescent foventis regnum* etiam Flor. et Voss. *foventis* etiam Lov. 1. 2. 5. Gaertn. et Hav. *coalescens foventis regnum* Lov. 4. quod recte Gronov.

probavit. Præterea paullo ante *fragiles vires ejus* alio ordine Flor. Voss. Lov. quinque, et Hav.

Instando stimulandoque pervicit] Hic videbatur oratio finita, sed postea subnectet, 'His vocibus incitatus Syphax.' Ipse lector secum etiam atque etiam cogitet, sitne defectus aliquis, an interpolatio rhetorica. *Glareanus.* Put. et Voss. *pervincit.* J. F. Gronov. Ita et Flor. aliique meorum.

Ut exercitum ad fines Masæsylorum admoveat] Cur Syphax exercitum admoveat finibus Masæsylorum, qui in suo imperio erant? *Massyliorum* ergo lege: et ita ubique. Sunt enim eodem errore plurimi depravati loci. *Sigon.* *Massylorum* legendum esse, supra hoc cap. dixi.

§ 5 *Tamquam haud dubie juris sui*] Put. *haud dubii.* Reg. et Voss. *haud ubi.* J. F. Gron. Probasse Gronovium *haud dubii* ex eo, quod ad lib. XXXIV. c. 62. adnotat, colligo. Nec tamen liquet cur hoc illo quidem loco præferendum sit. *Duk.* Voces *haud dubie* desunt in Lov. 2. et 5. *haud ubi* legunt Lov. 1. et 4. *haud dubi* Flor. a m. pr. *haud dubie* a m. sec. *haud dubii* Hav. Vide ad XXXIV. 43. § 5.

Quod maxime opus sit, acie dimicaturum] Pal. 1. *ut quod maxime opus sit, acie dimic.* Pal. 2. *id quod maxime opus sit.* Gebh. Put. Reg. Men. Voss. Cantabrig. *ut quod maxime opus sit.* Dictum ut c. 33. 'Interdiu aperto itinere, ut qui signis collatis acie dimicaturus esset, movit castra.' VII. 4. 'Ut qui magis animis, quam viribus, fretus ad certamen descenderet.' *Jac. Gron.* *Quo maxime opus sit* Lov. 3. et 4. *ut quod maxime opus sit* Flor. Lov. 1. 2. Hearnii L. 1. N. et codd. Crevierii. Quod etiam in optimo Pal. superesse Gronov. monuit ad hujus lib. c. 1. § 22. Supra VII. 33. 'Prœlium, ut quod maxime umquam, pari spe commissum est.' Vide etiam Jac. Gronov. ad XLV. 18. § 8. *Tum quod maxime opus sit* Lov. 5. *id quod maxime opus sit* Hav. quomodo etiam Crevierius ex conjectura reponendum censuit. De eo vide ad VI. 17. § 6. Deinde primus Jac. Gronov. edidit *dimicaturus;* cujus lectionem recepit Clericus, nihil monito lectore; cui tamen promiserat, se ante omnia operam daturum, ut Livius ad J. F. Gronovii mentem quam accuratissime ederetur. Utrum Jac. Gronovius, qui in notis nihil monet, ita edi voluerit, an vero operæ typographorum aberrarint, incertum est. Sane *dimicaturum*, quod priores habent edd. tuentur omnes Mss. mei, et duo Crevierii codd. Victor. et Thuan. quibus etiam Put. adsentiri, Sallierius monuit. Et id etiam sensus Livii requirit. Dicit enim, *si quis* (intelligit Masinissam, vel alium ejus nomine) *arceat*, *quod*, vel *id quod maxime opus sit*, (nempe Syphaci, qui bellum cum Masinissa gerere volebat,) *acie dimicaturum*, nempe Masinissam, vel alium ejus ducem. Non dubitavi igitur *id quod* duorum codicum, *dimicaturum* autem omnium auctoritate restituere.

§ 6 *Sin per metum agro cedatur, in medium regnum eundum*] Antiqua lectio *in medium regni eundum.* Rhenan. Pal. 1. *si impar metu agro cedatur.* Gebh. Put. Voss. Men. *regnum*, secus quam Rhenanus. *J. F. Gron.* *Si impar metu agro cedatur* Lov. 1. 2. 4. *si impar metu agro cedat* Hav. Utramque lectionem, priorem in contextu, alteram pro varia lectione in margine, servat Voss. Deinde *in medium regnum eundum* tantum non omnes mei cum Hearnii N. Nullus certe Rhenano concinit.

§ 7 *Et primo certamine Massylios fundit fugatque*] Continet Pal. 3. *et primo certamine Zeculos fundit: fugatusque Maximissa, &c.* Gebh. *Massylos* legendum esse, ad princ. cap. dictum est. Mox *Biblum incolæ vocant* Hearnii L. 1. *Bellum incolæ vocant*

Flor. Lov. 2. 4. 5. Hav. et Hearnii N. *quem Bellum incolæ vocant* Lov. 3. Sed pronomen, quod in nullo alio adparuit, addi necesse non est. Vide ad XL. 57. § 3.

§ 8 *Prosecuti sunt regem*] Antiqua lectio *pers. sunt regem*. Rhenan. *Prosecuti* servant Lovel. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. et Hav. At reliqui lectionem Rhenani probant. Recte. Vide ad v. 40. § 4. Paullo ante *pecoribusque, illa pec. illis est* Flor. *pecoribusque, visarum pec. illis est* Voss. qui *vix auri*, pro *visarum*, in margine obfert: *pecoribusque nisauri pec. illis est* Lov. 1. *pecoribusque usus earum pec. illis est* Lov. 2. *pecoribusque in his pec. illis est* Lov. 5. *mappalibus* etiam Flor. et quidam alii duplici *p*. Vide Corte ad Sallust. Jug. c. 18. § 8. Verum id errantibus librariis tribuendum puto. Certe poëtæ Virgil. Lucan. Silius, Claudian. et alii primam syllabam ejus vocis corripiunt. Vide Bocharti Geogr. Sacr. part. II. lib. II. c. 9.

§ 9 *Pecori bonus alendo*] Pal. 3. *pecudi bonus alendo*. Gebh. Mei omnes *pecori* servant. Vide ad XXXVII. 39. § 4.

§ 10 *Maxime uri Karthaginiensis ager*] Scripti *juris*. Andreas *Carthaginiensium*. Quorum utrumque, sed illud maxime, blanditur. Justinus IX. 5. 'Initio veris tres duces in Asiam Persarum juris præmittit.' XLII. 5. 'Juris Romanorum futuram Parthiam affirmans, si ejus regnum muneris eorum fuisset.' *J. F. Gron.* *Karthaginiensium* non tantum edit. Andreæ, verum etiam reliquæ omnes ante Aldum, cum Mss. Berol. et Gaertn. *juris* deinde Lov. 1. utrumque Gronovio placet. Ita Justin. IX. 1. 'Nunc Lacedæmoniorum, nunc Atheniensium juris habita est.' Magis tamen *juris* ipsi placet, quam alterum. Ita vero formata foret locutio, ut apud eumdem Justin. XXXI. 1. 'Juris Ægyptii civitates quum invasisset:' ita legendum censet Scheff. quum vulgo edatur *juris Ægypti*. Ut tamen dicam quod sentiam, nihil apud Livium mutandum puto. Omnes enim reliqui, quos consului, codd. *uri* servant, nisi quod ejus loco *viri* sit in Voss. *ut* in Harl. *veris* in Hearnii L. 1. Quin etiam ex numero codicum Gronovii eximendus est optimus Put. quem itidem *uri* habere, Sallierius me docuit. Supra XXVI. 21. 'Sociorum populi Romani agros urebant.' Paullo ante *Inde furtivis ac primo nocturnis* Hearnii N.

Quia et plus prædæ, quam inter Numidas, et latrocinium tutius erat] Pall. 2. *quia et plus inde prædæ*. Gebhard. *Quia et plus de qua inter Num.* Flor. Voss. et Lov. 1. *quia et plus inde, quam inter Num.* Hav. *quia inde et plus prædæ, quam inter Num.* Ber. *quia et plus prædæ inter Num.* Lov. 5.

§ 11 *Ad mare devectam prædam venderent mercatoribus, appellentibus naves ad id ipsum*] Pal. 1. *ad mare delectam prædam venderent merc. applicantibus navibus*. Correctum deinde *naves*. Gebhard. *Ad male delectam* Flor. *ad mare delectam* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Hav. Similiter 'convectus' et 'conlectus' confunduntur II. 14. § 3. *Ad mare dejectam* Lov. 5. Vide ad XXXI. 45. § 8. Deinde *adplicantibus naves* Hav. Vide ad XXX. 25. § 12. et Torren. ad Val. Max. I. 7. ex. ext. 3. *Adpellentibus navibus* Lov. 2. et 5. contra genium linguæ Latinæ. Vide Vorst. de Latin. Mer. Susp. cap. 16. Quæ vero librariis peccandi occasio fuerit, dictum est ad VI. 3. § 8. *Adpellantibus naves* Gaertn. *adpellantibus navibus* Voss. et Lov. 1. Insuper *ad ipsum* Lov. 4. Vide ad v. 43. § 4.

Quam justo sæpe in prœlio Karthaginienses cæderentur caperenturque] Scribi debet *in bello*: nam prœlium ipsam pugnam et hostium congressionem significat. Mox scripsimus *Carthaginiensium*, pro *Carthaginienses*. Et alioqui statim sequitur 'Carthaginienses.' *Rhenan.* Mog. ed. *quam justo*

sæpe in prœlio Carthaginienses cæderentur. Modius. Bene *bello* Rhenanus, bene *Carthaginiensium.* Sed præterea Put. Reg. Voss. Men. duo Pall. *caderent caperenturque.* J. F. Gronov. *Bello* etiam Flor. Voss. Lov. 4. 5. Haverk. et alii. At perperam *prœlio* Lov. 1. 2. 3. Ber. Gaertn. et Hearnii N. Sæpe has voces commutari, vidimus ad III. 61. § 2. Hinc *Karthaginienses* Flor. Voss. Lov. 1. 5. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. At *ederent caperenturque* Lov. 4. *caderent caperenturque* Flor. Lov. 1. 2. 3. 5. Hav. et Hearnii N.

§ 12 *Infensumque et ipsum*] Vet. lib. *intentumque et ipsum.* Sigon. Pall. 1. 2. *intensumque,* correctius *intentumque.* Alludit vero Livius ad Græcorum verbum τρέχοντα ὀτρύνειν. *Gebh.* Omnes scripti *intensum.* An *incensum?* J. F. Gron. *Intentumque* Flor. et Hav. *intensumque* Lov. 1. Voss. et Hearnii N. Ita variant interdum codd. Vide ad XXXIV. 15. § 5. *Incensumque* Lovel. 2. 3. 4. 5. quomodo Gronov. conjecit. Vide ad I. 25. § 2. Vulgatum malebat Crevier. Mox *sed vile regi videbatur* Hafn. et Hav.

CAP. XXXII. § 1 *Bocchar, ex præfectis regiis vir acer et inpiger, ad id delectus*] Pall. 1. et 3. *Bucar.* Pal. 2. *Bocar.* Dein pro *delectus* Pal. 1. habet *dilectus.* Gebhard. *Bocar* Florent. *Bochar* Berol. *Bocchar*o Gaertn. *Buchar* Lovel. 1. 2. 3. et Voss. *Bucar* Lovel. 4. 5. Harl. et Haverk. Tum *ex præfectis regis* Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav. Vide ad XXXII. 6. § 6. Hinc τὰ *ad id* desunt in Harl. Mox *et data XL. peditum* Flor. *et data XL.* vel *quadraginta millia* Lov. 1. 2. 3. et Hav. *et data* etiam Voss. *XL. millia peditum* Lov. 5. et Hearnii N. *ei quatuor millia peditum data* Ber. Tandem *duo millia equitum* Lov. 2. et Hav. Male. Vide ad XXXI. 34. § 7.

Præmiorumque ingenti spe oneratus] Reposuimus *præmiorumque ingentium spe.* Rhen. Omnes nostri *ingenti.* J. F. Gronov. Ita quoque Flor. Voss. Lov. 2. 3. 5. Ber. Hav. et Hearnii N. Neque aliter codd. Crevierii, qui tamen Rhenani emendationem probat. Librariis itaque peccandi caussa fuerit, quam dedi ad VI. 3. § 8. Si quis tamen priscam lectionem malit, eam defendere poterit ex iis quæ dicuntur ad IV. 8. § 6. Præterea male *honoratus* Flor. Voss. Lov. 1. Ber. a m. pr. Gaertn. Hearnii N. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad l. IV. c. 14. § 13.

§ 2 *Is palatos incurioseque agentes*] Pronomen *is* delevimus. Nam in fine positum est verbum, a quo totus circumductus pendet: 'Bocchar ex præfectis reg., &c. compellit.' *Rhen.* Pal. 1. *incuriose se agentes:* perperam. Supra cap. 3. 'Omnibus pacis modo incuriose agentibus magna clades illata est.' *Gebh.* Pronomen a Rhenano expunctum unus tantum agnoscit Ber. Deinde *incuriose si agentis* Flor. *incuriose se agentes* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Gaertn. et Hav. Sed recte Gebhardus vulgatum defendit. Tacit. Hist. IV. 28. 'Cæsæ cohortes eorum, in vico Marcoduro incuriosius agentes.' Mox *pecorumque atque hominum ingenti multitudine* ed. Rom. princ. et Parm. *pecorum atque hominum* Ber. et quædam edd. prioribus proximæ. Vulgati Aldus auctor exstitit.

§ 3 *Sed copiis etiam, aliquanto majoribus*] Inseruimus particulam *ut: ut aliquanto majoribus.* Rhen. *Sed copiis, aliq. majoribus* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. *sed copiis etiam, aliq. majoribus* Ber. *sed copiis, ut aliq. majoribus* Flor. Mox *reliquis belli,* pro *reliquiis,* Flor. et Lov. 5. Vide ad XL. 57. § 8.

§ 4 *Cum quingentis haud amplius peditibus ducentisque equitibus*] Illos equites ducentos primus addidit Aldus. Hoc jure; nam et sic scripti. Sed τὸ *quingentis* nec Put. nec ulla adeo membrana. Put. Men. Gud. *cum haud amplius ped. mille, ducentis-*

que eq. J. F. Gron. Ita etiam Voss. Lov. 1. 2. Hav. et Hearnii N. *cum haud amplius quingentis ped.* Lovel. 5. Τὸ *quingentis* abest a Flor. *ducentisque equitibus* a Ber.

Digressum jugis Masinissam] Pal. 1. et vet. ed. *degressum jugis.* Gebh. *Digresum* perperam primus dedit Grut. idque etiam superest in Lov. 3. Ber. Gaertn. et Hav. reliqui cum edd. prioribus *degressum.* Vide ad IV. 17. § 11.

Faucibus utrimque obsessis, inclusit] Put. a m. pr. *faucibus utrimque oppositus inclusit.* Manus posterior *us* mutat in *is:* unde Buslid. *oppositis.* Reg. Voss. Men. *oppositos.* Lib. XXVI. cap. 46. 'Nec ulla armatorum statio aut custodia opposita.' Forte *obseptis.* J. F. Gron. *Oppositus* Gronov. in prima ed. probavit, et in contextum recepit: *oppositos* legunt Flor. Lov. 5. et Hearnii N. *oppositis* Lov. 1. 2. 3. et Voss. a m. sec. id autem placebat Jac. Perizon. qui in margine Livii exponebat, inclusus in faucibus vallis utrimque oppositis, adscripto etiam loco ex cap. 34. 'Tumulis, qui peropportune circa viæ flexus oppositi erant.' Mihi cum Crevierio vulgatum satis probum videtur. Mox *ubi,* pro *ibi,* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hav.

§ 5 *Per amfractus montis ignotos sequentibus sese abripuit*] Scripsimus *seq. se eripuit.* Rhen. Pal. 1. et vet. ed. *seq. sese eripuit.* Pal. 2. *per anfractus montis ignotos sese eripuit.* Gebhard. *Anfractos* Voss. Lov. 1. 3. et Gaertn. Vide ad I. 15. § 7. Deinde *sequentibus eripuit* Flor. ubi τὸ *se* partim ob præcedentis literam ultimam, partim ob sequentis initialem intercidit: *sequentibus sese eripuit* Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. Rom. 1472. ac Parm. proximæ deinde dederunt *sese arripuit,* pro quo Ascens. 1513. *sese abripuit* recepit. Supra I. 14. 'Non tamen eripuere se hosti.' Paullo ante *aut amplius,* pro *haud,* Hearnii N. Male. Vide ad XLI. 1. § 9.

§ 6 *Ita circumvenit, ut, præter quatuor equites, omnes ad unum interficeret*] Scripsimus *ita circumdedit,* pro *circumvenit.* Item *omnes ad unum interfecerit.* Rhen. Mog. ed. *circumvenit,* pro *circumdedit:* quod æque convenit. *Modius.* Pal. 1. *adeptusque eum patentibus campis prope Clupeam urbem ita circumvenit.* Pal. 2. *Tenuit tum vestigia Bocar: adeptusque eum prope Clupeam urbem patentibus campis ita circumvenit.* Gebhard. Omnes Gall. Pall. Voss. *circumvenit,* invito Rhenano: ut etiam *omnes ad unum interficeret.* J. F. Gron. Solus Harl. *circumdedit.* Reliqui cum Hearnii N. *circumvenit.* IV. 28. 'Circumventi jam in medio ad unum omnes pœnas rebellionis dedissent.' V. 38. 'Instruunt aciem deductam in cornua, ne circumveniri multitudine hostium possent.' X. 26. 'Ita cæsa ab tergo legio, atque in medio, quum hostes undique urguerent, circumventa.' Deinde *interficerent* Flor. Voss. Lov. 3. 5. Ber. Gaertn. Haverk. et Hearnii N. quod et ipsum iterum recepi. Mox voces *prope e manibus* desunt in Voss. Lovel. 1. 2. 3. 5. Hav. et Hearnii N. Deinde *inter tumultus* legunt Voss. Gaertn. Hav. et Hearnii N.

§ 7 *In conspectu erant fugientis alæ equitum, dispersæ lato campo, &c. quacumque hostis flectebat*] Prodigii instar est, quod pro *quacumque hostis flectebat,* omnes Gall. Voss. Busl. et Palatinorum optimus *quinque hostes sequebantur.* Nos facile id procuramus. Scribendum enim *inter tumultum amisit. In conspectu* (Bocchi et cæterorum) *erant fugientes* (Masinissa et quatuor;) *ala equitum* (ducentorum) *dispersa toto campo, quibusdam* (persequentium equitum,) *ut* (diversa fuga petentibus) *occurrerent, per obliqua tendentibus, quinque hostes* (Masinissam et comites) *sequebatur.* Est admodum notabilis casus magni postea

virtute ac fortuna regis: eo accuratius illum exsequitur narrando Livius. Lib. XXVII. cap. 41. 'Pecorum modo incompositos toto passim campo se fudisse.' XXXVII. 20. 'Dilapsi cæteri sparserant se toto passim campo.' *J. F. Gronov.* Lectionem, quæ Gronovio displicuit, primum vidi partim in Froben. 1531. partim 1535. illa enim prima habuit *fugientis*, hæc *quacumque hostis flectebat*, quum omnes priores præferant *fugientes*, et *quacumque hostes sequebantur*. Verum *In cons. erant fugientes; ala eq. dispersato campo, &c. quinque hostes sequebatur* legunt Flor. et Voss. Neque differunt Hav. et Hearnii L. 1. nisi quod rectius legant *dispersa toto campo*. Merito igitur Gronovius hanc lectionem recepit, qui in pr. ed. nott. monuit, Put. Reg. et Pal. ostentare *ala equitum dispersa:* Reg. etiam *toto campo:* quosdam vero *ala equitum dispersato campo*.

§ 8 *Raptique gurgite, et in obliquum relati*] Pal. 1. *prælati*. Pal. 2. *perlati*. Gebh. Pet. Pal. *perlati*. Put. duo optimi Flor. Voss. Barber. melior Pal. *prælati*, quod verum est. Ait, cum directo nisu tranare amnem cuperent, violentia gurgitis abreptos in obliquum fuisse aliquantum præter litus datos. Verbum domesticum Livio. Lib. II. c. 14. 'Cumanæ cohortes, arte adversus vim usæ, declinavere paullulum, effuseque prælatos hostes conversis signis ab tergo adortæ sunt.' v. 26. 'Ut effusa fuga castra sua, quæ propiora erant, prælati urbem peterent.' VI. 29. 'Consternatique et præter castra etiam sua pavore prælati.' VII. 24. 'Fusique per campos, et præter castra etiam sua fuga prælati.' XXXVIII. 27. 'Fuga ad castra inclinavit: sed pauci intra munimenta se recepere: pars major, dextra lævaque prælati, qua quemque impetus tulit, fugerunt.' Tacitus Annal. VI. 35. 'Pharasmanes Orodi vulnus per galeam adegit, nec iterare valuit prælatus equo.' Sic 'prævehi.' Lucanus IX. 1002. 'Asiamque potentem Prævehitur.' Tacitus de Rheno Ann. II. 6. 'Qua Germaniam prævehitur.' Cui reddendum id ex Vaticano codice puto Hist. II. 2. 'Igitur oram Achaiæ et Asiæ, ac læva maris prævectus Rhodum et Cyprum insulas,' &c. vulgo *prævervectus*. Sic 'prælabi,' 'præfluere,' 'prænavigare:' quod postremum in membranis invenimus Ep. LI. Senecæ: 'Prænavigantes adulteras dinumeraret.' Eoque verbo utitur Ep. I. LXX. *J. F. Gron.* *Relati* Harl. Gaertn. et Ber. a m. pr. *perlati* a m. sec. cum Hav. Brancal. Latinii, et Hearnii L. 1. *prælati* reliqui mei, et Hearnii N. quod recte Gronov. revocavit, ac docuit *præ* hic in compositione vim τοῦ *præter* habere; quem vide etiam de voce 'prælatus' ad XXVIII. 36. § 12. et adde Gebhard. ad I. II. c. 14. § 7. Similiter 'prævehere' est prætervehere. Supra XXIV. 44. 'Præter undecim fasces equo prævectus senex:' ubi vide: 'præfluere' est præterfluere. I. 45. 'Ima valle præfluit Tiberis:' ubi etiam dixi: 'prænavigare' est prætemavigare. Valer. Max. I. 8. § 9. 'Litus prænavigans, in quo Cn. Pompeii Magni, perfidia Ptolemæi regis interemti, corpus comburebatur.' Pomp. Mela II. 3. 'Ab eo ad Sunium tendentibus illa prænaviganda, Maliacus et Opuntius, grandes sinus:' 'prælabi' est præterlabi. Colum. XI. 1. 'Prælabentis vero temporis fuga quam sit inreparabilis, quis dubitat?' 'prægredi' est prætergredi, quod codd. fide restituendum est Liv. XXXV. 30. 'Ubi prægressi ea sunt, jam tutum rati in patentes vias descenderunt.' Vulgo edebatur *prætergressi*.

§ 9 *In præruptum gurgitem haustis*] Emendandum ex Pall. tribus *duobus in conspectu hostium in prærapidum gurgitem haustis*. Vet. ed. tamen *præruptum* retentat. *Gebh.* Omnes

Pall. Flor. Barber. Voss. et Gall. *duobus in conspectu hostium in prærapidum gurgitem haustis.* J. F. Gron. *In præruptum gurgitem* unus tuetur Ber. *in prærapido gurgite haustis* Hav. *in prærapido gurgite raptis* Brancal. Latinii: *in prærapidum gurgitem haustis* reliqui mei, et Hearnii Oxonn. Ceterum alio ordine *in præruptum gurgitem in conspectu hostium haustis* Voss. Lov. quinque, Gaertn. et Hav.

Duo reliqui equites cum eo inter virgulta ulterioris ripæ emerserunt] Legi debet *cum eo virg. interioris ripæ tenuerunt.* Dii boni! quid fingi potest impudentius illis, qui *ulterioris* subdiderunt pro *interioris*, pro *tenuerunt*, *emerserunt?* Deinde, quo cohærerent verba potius, quam sensus, adjecerunt præpositionem *inter.* Rhenanus. Pal. 3. quidem *cum eo virgulta interioris ripæ tenuerunt.* Sed reliqui, nec non vet. ed. *cum eo inter virgulta ulterioris ripæ emerserunt.* Gebh. Sic quidem Rhenanus, qui Deos bonos invocat ad impudentiam castigatorum improvidorum, hoc est, sibi ipse verum dicit. Quid est 'interior ripa?' Certe aut citerior simpliciter, aut pars citerioris, quæ propius fluvium. Quid autem illo loco Masinissæ infestius? Aut quid fuisset hoc aliud, quam præsentem captivitatem amplecti, quæ crudeli et ignominiosa morte finiretur? Scilicet ripam interiorem servaturi non erant tanta cum ira, tanta cum spe persequentes. Sed audacem illum correctorem librarium, et postea bonum Rhenanum decepit corrupta vox *relati*, ut crederent neminem tranasse. Nos cum veteribus edd. cum Gallicanis omnibus, optimis Flor. Barber. Buslid. Voss. et duobus Pall. teneamus *ipse periisse creditus: at duo reliqui equites cum eo inter virgulta ulterioris ripæ emerserunt.* Sic, inquam, omnes illi, nisi quod ex copulativa fecimus adversativam; habent enim *creditus ac duo.* J. F. Gronov. *Periisse creditus; ac duo reliqui equites cum eo inter virgulta ulterioris ripæ tenuerunt* edd. Rom. 1472. ac Parm. Proximæ dederunt *perisse*, et omiserunt τὸ *inter*, consentiente Ber. nisi quod *periisse* servet. Aldus deinceps eam substituit lectionem, quæ exstabat tempore Rhenani: ab hoc vero interpolatam, quam solus Harl. habet, Froben. 1535. recepit, et insuper τὸ *ac* neglexit. Omnes mei ceteri, cum Hearnii L. 1. et N. codd. Gronovii consentiunt, nisi quod *reliqui* desit in Lov. 4. et *emiserunt* legat Hav. Non dubito igitur, quin vera sit emendatio Gronovii: *ac* enim et *at* sæpius in Mss. commutari, vidimus ad III. 61. § 4.

§ 10 *Ad regem rediit*] *Redit* scripsimus, pro *rediit.* Rhenan. *Rediit* tamen Flor. Voss. Lovel. 3. 4. 5. Berol. et Gaertn. quod restitui, præsertim quum Sallierius id etiam in Put. optimo exstare monuerit.

Totaque Africa fama mortis Masinissæ repleta varie animos adfecit] Crevier. vix Liviana elegantia dignam locutionem putat *Africa repleta fama mortis;* neque se satis intelligere fatetur, quid sibi velit, 'Africa repleta fama varie affecit animos.' Multo igitur concinnius et clarius fore censet, si, resecta voce *repleta*, legatur *totaque Africa* (id est, per totam Africam) *fama mortis Masinissæ varie animos adfecit.* Quamvis autem omnes, quibus utor, libri vulgatum servent, locum tamen vitio laborare existimo, et ferme ipsi adsentior.

§ 12 *Patique posse est visa jactationem*] Ad fidem Ms. codicis castigavimus *patique posse visus jactationem:* ut de ipso Masinissa intelligas, non de cicatrice. *Rhenan.* Et hoc ab Rhenano. Olim erat *visa est.* Put. Reg. Voss. optimus Pal. *visa* sine verbo substantivo. Forte deleta conjunctione, scribendum, *ubi primum ducta cicatrix pati posse visa jactationem.* J. F. Gron. Emendationem Rhenani testimonio suo firmat Hearnii D. *est*

visa Lov. 3. et Ber. *visa est* Lov. 4. *visus*, omisso τῷ *est*, Harl. Reliqui cum Hearnii L. 1. *visa* sine eodem verbo. Vide Gronov. ad XXI. 48. § 7.

Haud plus quadraginta equitibus convectis] Archetypon Spirense habet *haud plus triginta eq. convectis.* Rhenan. *Triginta*, vel *XXX. equitibus* etiam Lov. 4. Harl. Rec. et Hearnii D.

§ 13 *Quod, quem perisse crediderant*] Ita est in priscis edd. Postea Ascens. 1510. dedit *periisse*, adstipulantibus Ber. et Gaertn. Ejus loco tandem Jac. Gronov. *perisse* revocavit, quod in ceteris meis superest. Vide ad v. 8. § 3. Adde ad XXI. 10. § 11. XXVI. 32. § 3. XXXV. 6. § 10. et alibi. Paullo ante *tum favore pristino, tum gaudio* Flor. Voss. Lovel. 1. 2. 5. et Hav. Vide ad VI. 28. § 3.

Sex millia peditum armatorum, quatuor equitum, ad eum convenirent] Vox *peditum* non adparet in Harl. Tum *quatuor millia equitum* legunt Lov. 5. et Harl. Sed vide ad § 1. Hinc τὰ *ad eum* desunt in Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. a m. pr. Gaertn. Hearnii N. et edd. ante Aldum. Tandem *confluerent* præferunt Harl. Rec. et Hearnii L. 1. ac D.

§ 14 *Jamque non in possessione modo*] Archetypon Spirense habet *atque non in possessione modo.* Rhenan. Ita et Harl. Alii omnes alteram lectionem servant, quam etiam Jac. Gronovium recte huc revocasse puto.

Masæsylorumque fines (id Syphacis regnum erat)] Rursus hic Syphacis 'regnum Masæsylorum' facit, quum in hac digressione paternum Masanissæ regnum toties vocarit. Nec satis excusat, quod devicti Masæsyli in ditionem Syphacis concesserant. Sed omnino suspicor legendum hoc loco *Masælibyum*, atque etiam ita XXVIII. 17. Sed verba Strabonis lib. ult. Geogr. 829. ponere placuit. Inquit autem, Μετὰ δὲ τὴν τῶν Μαυρουσίων γῆν τῶν Μασαισυλίων ἐστὶν, ἀπὸ τοῦ Μολοχὰθ ποταμοῦ τὴν ἀρχὴν λαμβάνουσα, τελευτῶσα δὲ ἐπὶ τὴν ἄκραν, ἣ καλεῖται ὅριον τῆς τε Μασαισύλων καὶ τῆς Μασυλίβων· id est, *Post Maurorum vero terram Masæsyliorum est, a Molochath fluvio initium sumens, finiens vero in promontorium, quod Masæsyliorum et Masælibyum confinium dicitur.* Strabo autem *Masæsylios* quinque syllabis dixisse videtur, quare in Græcis etiam posteriore hoc loco ita emendandum, Μασαισυλίων. Item ibidem Μασαιλιβύων lego, πενταυλλαβικῶς, non Μασυλίβων, ut vulgati habent codd. Confinium autem horum duorum populorum est Triton promontorium. Sed paulo post Strabonis locus rursus corrupte in Græcis legitur p. 832. Μετὰ δ' οὖν (inquit) Τρητὸν ἡ Μασσυλιαίων ἐστὶ, καὶ ἡ Καρχηδονίων παραπλησία χώρα. Id est, *Post Tritum vero Massyliaorum est et Carthaginiensium confinis regio.* Μασαιλιβύων legendum, id est, *Masælibyum.* Tingitanam igitur regionem Mauros et Bocchari regnum intelligimus, Cæsariensem Masæsylos ad Ampsagum usque flumen aut Triton promontorium; post Ampsagam, Numidiam sive Masælibyas, Syphacis regnum. At tum duo in Livio scrupuli vehementer lectorem remorantur: alter, quomodo a Masanissa Syphax prœlio victus in Maurusios fugerit, quod XXIV. 49. tradidit Livius: alter, quomodo Masælibyum regnum vicinum sit Maurusiis, cum Masæsyli sint in medio: siquidem XXVIII. 17. legamus 'Masælibyum is rex erat. Masælibyes gens affinis Mauris,' &c. Nisi Maurusiorum (qui Latinis Mauri vocantur) nomen commune fuerit Mauris ac Masæsylis, ut ante de Numidia diximus, quod prope toti Africæ commune fuit. Ego, ut in universum dicam, in fuga Syphacis lib. XXIV. et in descriptione loci, ad quem proconsul Scipio in Africam navigarit XXVIII. 17. Livium lapsum opinor: alia bene habere loca, si quis hos duos distinguat populos Masæsylos ac Masæli-

byas, ut ex Strabone ostendimus. *Glar.* Recte legitur hic *Masæsulorum*, non *Massyliorum*. Sigon. Optime refelluntur, quæ Glareanus ad hunc locum notavit, illis, quæ Sigonius habet ad XXIV. 47. § 2.

Inde, irritato ad bellum Syphace] Vocabulum *inde* non est in volumine scripto. Mox reposuimus *in jugis opportuniorum ad omnia montium*. Rhenan. Omnes Gall. et Voss. *inde irritato ad bellum Syphace*, quod denuo mutavit Beatus. Etiam cum optimis scribe *in jugis opportunorum ad omnia montium*, non *opportuniorum*. J. F. Gron. Præter Harl. qui utroque loco Rhenano favet, omnes mei ab eo dissentiunt, et priori loco τὸ *inde*, quod ejecit, revocant, posteriori *opportunorum* legunt. Se etiam τὸ *inde* in suis invenisse, Hearne testatur. Præterea *Entam Hipponemque* Hearnii N. *Crotha Ypponemque* ejusdem L. 1. *Ciram Hipponemque* ejusdem adhuc D. *Cirtam Hiponenque* Lov. 1. *Cirtham Ipponemque* Lov. 5. In posteriori nomine similes librariorum errores notavit Cortius ad Sall. Jug. c. 19. Prius nomen apud Livium hic et alibi *Cirtha* scribitur: verum, extrita adspiratione *Cirta* dicendum esse, ex Græcis patet, quibus Κίρτα vocatur. Et ita plerique codd. cum edd. Rom. 1472. et Parm. *Critam* transpositis literis esse in ed. Rom. principe, testatur Hearnius. Vide etiam Schottum ad Melam I. 6. et Cortium ad Sall. Jug. c. 21. § 2.

CAP. XXXIII. § 1 *Majorem igitur eam rem jam Syphax rex ratus, quam ut per præfectum ageret*] Duas dictiones *jam* et *rex* delevimus, et *præfectum* mutavimus in *præfectos*. Sic enim in antiquo codice legitur. *Rhenan.* Pal. 1. *Maj. ig. jam eam rem Sifax ratus, quam ut per præfectum.* Pal. 2. quoque per unitatis numerum *per præfectum.* Vet. ed. *Maj. ig. eam rem jam Syphax rex ratus, quam u. p. p. a.* Eadem sententia est apud Curtium III. 2. ' At Darius, nunciata Memnonis morte, haud secus, quam par erat, motus, omissa alia omni spe, statuit ipse decernere: quippe, quæ per duces suos acta erant, cuncta damnabat, ratus pluribus curam, omnibus fortunam abfuisse.' *Gebh.* Rhenano per omnia dicto audientes fuerunt editores usque ad Jac. Gronov. qui *per præfectum* revocavit. Ei autem, præter unum Harl. *per præfectos* servantem, adsentiuntur omnes mei: et recte. Syphax enim Masinissam per unum præfectum Boccharem ex regno expulit. In Flor. *per præfecto* erat a m. pr. *per præfectum* a m. secund. Præterea *Majorem igitur jam rex Syphax ratus* Flor. et Voss. *Majorem igitur jam rem Syphax ratus* Lov. 1. 2. 4. 5. et Hav. *Majorem igitur eam rem rex ratus* Lov. 3. *Majorem igitur eam rem Syphax rex ratus* Ber. *Majorem igitur eam rem jam Syphax ratus* Hearnii L. 1. Rhenano etiam in hac parte consentit Harl.

Missa, imperat, ut, circumducto agmine, in se intentum hostem ab tergo invadat] Locus est corruptus et licenter mutatus, quum nihil opus esset. Inseruimus pronomen *illum*, quod deerat, et ex fide Spirensis exemplaris sic castigavimus: *illum circumducto agmine in se intentum hostem ab tergo invadere jubet.* Rhenan. Rursus omnes Gall. et Pal. optimus, invito Rhenano, *parte ex. missa imperat, ut circ. agmine in se int. hostem ab tergo invadat. Nocte profectus, &c.* Et quid opus mutare? *J. F. Gron.* Rhenano suffragantur Harl. Rec. et Hearnii D. Alii mei, et Oxonn. Hearnii alteram lectionem recte tuentur. Paullo ante *nomen Verminerat* Flor. a m. pr. *nomen Vermina erat* a m. sec. et ita Lov. 2. 3. 4. Harl. et Hav.

§ 2 *Qui ex occulto adgressurus eum erat*] Expunximus accusativum *eum.* Rhenan. Accusativum hunc servant Voss. Lov. 1. 4. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. transposito

illo *eum adgressurus erat* legunt Lov. 2. 3. et 5. Verum Flor. cum reliquis eumdem ignorat; quem neque in Put. optimo exstare ex Sallierio didici.

Syphax autem interdiu] Vetus lectio *Syphax tum interdiu*. Rhenanus. Vet. lib. *Syphax autem interdiu*. Sigon. Omnes mei stant cum Sigonio adversus Rhenanum.

§ 3 *Ubi primo tempus visum est*] Delevimus adverbium *primo:* et pro *levi clivo* scripsimus *leni clivo*. Item pro *tum multitudine*, *cum multitudine*. Rhenan. Servant quidem adverbium Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. et Hearnii L. 1. et N. ejusque loco *primum* legit Hav. Deest tamen non tantum in Flor. Lov. 1. et Harl. verum etiam, monente Sallierio, in optimo Put. quibus fidem habeo. Mox *videri* deest in ed. Bas. 1554. et Sigonio. Quos autem præterea codd. suos, Rhenani, et Gronovii, hic Hearnius memorat, quasi neque in illis hoc verbum exstaret, perperam huc collati videntur, et referri debebant ad illa quæ viri docti § 7. de voce *altera* semel in Mss. omissa notarunt. Certe *videri* in omnibus meis codd. superest. Editores vero, qui omiserunt, id offendisse conjicio, quod *visum est* præcesserit, ac displiceret *tempus visum est, quo videri poterant pervenisse:* quod genus loquendi vix probarê audeo. Deinde *levi clivo* Lov. 5. Ber. Gaertn. et Hav. Sed Rhenano recte *leni* emendanti subfragantur reliqui. Vide ad II. 50. § 10. et adde Cortium ad Plinii v. 6. 14. Tandem *tum multitudine fretus*, *tum præparatis* Vossian. Lov. 1. 2. 3. Gaertn. et Hav. Sed vide ad VI. 23. § 3.

§ 4 *Masinissa fiducia maxime loci*] Vox *fiducia* deest in Flor. Voss. Lov. 1. et 4. Sed *Masinissa opportunitate maxime loci* legit Hafn. *Masinissa maxime loci opportunitate* Hav. qui et mox pessime interpolatus præfert *loco et virtute militum Masinissa, multitudine, quæ longe major erat, inferior*, omissis τοῖς *Syphacem juvante*. Sed 'nimio major,' ut 'nimio plus' I. 2. 'Nimio plus, quam satis tutum esset adcolis, rem Trojanam crescere ratus.' II. 37. 'Nimio plus, quam velim, nostrorum ingenia sunt mobilia:' ubi plura vide.

§ 6 *Ceteri pedites equitesque cæsi aut capti*] Scripsimus *Itaque cæteri equites peditesque cæsi*, sublata postrema clausula *aut capti*. Fides sit penes archetypon Spirense. *Rhenan.* Vet. lib. *cæsi aut capti*. Sigon. Harl. iterum Rhenani codici favens, *equites peditesque cæsi*, duabus ultimis vocibus neglectis. Sed ceteri codd. alteram lectionem vindicant; cui mutandæ nulla legitima caussa adparet. Vide ad XXXIV. 26. § 2. Mox *in tris partes* emendabat Gebh. ad XXIII. 16. § 8. Ita autem plerique codd. et hic et alibi, tum apud Livium, tum apud alios scriptores præferre solent.

§ 7 *Altera pertinacior in repugnando telis obruta et confixa est*] Vocabulum *altera* non est in codice veteri. Stat vero sensus eleganter sine illo: *duæ turmæ hæsere: altera metu dedita hosti; pert. in rep. telis obruta et confixa est:* ubi subauditur 'altera.' Porro magis placet, ut legatur *telis obruta* quam *cetris obruta*, quod in scripto codice est *ceteris obruta:* nam sequitur 'et confixa est.' *Rhenan.* Tò *altera* desideratur in Pall. 1. et 3. quod etiam e Spirensi monet Rhenanus. Pal. 2. *altera pert. in rep. telis obruta et confixa est. Post prælium prædictum Masinissa Verminam prope vestigiis instantem, &c.* Gebh. Placet, confirmantque aliquot nostri, quod idem Rhenanus: *duæ turmæ hæsere: altera metu dedita hosti, pert. in rep. telis obruta et confixa est:* deleta semel voce *altera*. Est autem par illi X. 29. 'Quibus plerisque in scuta, verutis in corpora ipsa fixis, sternitur cune-

ut:' ubi inculcaverant iterum τὸ *plerisque*. Repete quæ diximus ad III. 36. *J. F. Gron.* Adde huc Jac. Gronov. ad Gell. VI. 12. *Duk.* Præter Lov. 5. Ber. Gaertn. et Hav. reliqui omnes codd. Rhenano consentiunt. Videnda etiam sunt, quæ Gronov. monuit in pr. ed. nott. ad XXXI. 21. ubi veram huic loco scripturam quoque vindicavit.

§ 8 *In alia atque alia flectendo itinera ludens*] Emendavimus *eludens*. Et mox *absistere a sequendo* delevimus *a* præpositionem, quæ subintelligitur. *Rhenan.* Cantabr. *itinere*: id quod ab omnibus partibus Livianum est. Ne enim de geminis ablativis toties restitutis a patre dicam, Liviana phrasis est 'flectere iter.' XXI. 31. 'Non recta regione iter instituit, sed ad lævam in Tricastinos flexit.' XXII. 18. XXIII. 2. XXV. 22. XXVII. 42. XXXII. 29. Et alibi sæpe. *Jac. Gron.* *Flectendo itinere* etiam Voss. Hafn. Lov. 1. 2. 4. et Hearnii N. De restitutis Livio a Gronovio patre geminis ablativis vide ad I. 53. § 3. 'Flectere iter,' vel 'viam' sane locutio Liviana est. Supra I. 60. 'Flexit viam Brutus, ne obvius fieret.' VIII. 19. 'Ad Privernum flexit iter.' XXXV. 31. 'Demetriadem iter flexere:' ubi vide. XXXVIII. 22. 'Flexere iter in partem montis.' Et hanc lectionem, quam se etiam in optimis plurimisque scriptis reperisse testatus est, in contextum recepit Crevierius. Verum id imitari ausus non sum. Metus enim est, ne ultima litera τῷ *itinere* ex initio vocis sequentis adhæserit, et primo continua serie scriptum fuerit *itineræludens*; unde, diphthongo in simplicem *e* literam mutata, exstitit postea *itinere ludens*. Certe plurimi eorum codd. qui *itinera* habent, etiam *ludens* legunt, quod præsertim adfirmo de Lov. 1. 2. Hafn. et Voss. At insuper *ludens* etiam est in Lov. 3. et Ber. a m. pr. A reliquis diversam lectionem *in aliam atque aliam transflectens viam, iter eludens* exhibet Hav. Mox *absistere sequendo* etiam omnes mei, nisi quod Ber. præferat *a sequendo absistere*. Solet Livius in hac locutione præpositionem omittere. Vide ad IX. 15. § 3. XXI. 6. § 8. et XXIV. 20. § 15.

Ipse cum septuaginta equitibus] Antiqua lectio *ipse cum decem equitibus*. Rhenan. Pal. 1. *cum septuaginta eq.* Verius puto prælatum a Pall. 2. et 3. *cum decem equitibus*. Gebh. Put. duo Pall. cæterique Gall. et Voss. *sexaginta*. Andreas atque Aldina *septuaginta*. Rhenani codex unusque Pal. *decem*. J. F. Gron. Non soli Andreas et Aldus, verum omnes omnino editores usque ad Gronov. dederunt *septuaginta*, nisi quod ed. ultima Gruteri, eamque secutæ Elzevir. Heinsii, et Blav. habeant *octoginta*. Ex codd. *septuaginta* servant Berol. et Gaertn. *decem* Lov. 3. Harl. Rec. et Hearnii D. *sexaginta* omnes reliqui.

§ 9 *Cum conscientia egregia sæpe repetiti regni*] Ita Gronov. in pr. ed. nott. ex omnibus codd. et vett. edd. legendum monuit. Perperam Frob. 1535. *egregie* vulgarat; quod omnes deinde retinuerunt, et Hearnius etiam in Oxon. D. invenit. Omnes mei recte stant cum Gronov.

Inter Punica Emporia gentemque Garamantum omne tempus, usque ad C. Lælii] Hæc ita narrat Livius, quasi Garamantes uspiam attingant parvam Syrtim. Et Emporia haud dubie ad mare erant in potestate Carthaginensium, si Polybio credimus, ubi, ut puto, nihil tutum Masanissæ. Atqui ob has caussas patiatur, imo nec indignetur Herodotus, sibi æquari Livium, judicio Quintiliani. Nec verebimur Thucydidi opponere Sallustium, in locorum nomenclatura æque negligentem, etiamsi in ea regione præter fuit. *Glar.* Hæc *Garamantum omne tempus usque* in Put. Reg. Men. Voss. melioribus Florent. nulla: adsuerunt, qui non videbant,

indigere conjectura duo verba *gentem* et *consumsit*. Ex quibus illud suspicor verum Livii *Syrtimque*, vel *Leptimque*, alterum *consenuit*. Lib. XXXIV. c. 62. 'Emporia vocant eam regionem. Ora est minoris Syrtis et agri uberis. Una civitas ejus Leptis.' 'Consenescere' est se cum tædio et senio sustentare. Lib. v. cap. 43. 'Qui mœstior ibi fortuna publica, quam sua, quum Diis hominibusque accusandis senesceret.' *J. F. Gron.* Eædem voces, quas Gronov. in suis deesse professus est, exsulant etiam a Lov. 1. 5. et Hearnii L. 1. ac N. eosdem similiter in nullo suorum, præterquam in Victor. inveniri, Crevierius testatur. Desunt itidem voces *Garamantum omne tempus usque ad* in Colbert. apud Doujat. *gentemque Garamantum omne tempus* in Lov. 4. Præter conjecturas, quæ hoc loco visuntur, Gronov. adhuc aliam proposuerat in pr. ed. nott. ad hæc verba, pro *consumsit* legendum existimans *permansit*. Eam ipse postea rejecisse videtur, quia in posterioribus curis non meminit. Et certe nimium a vulgato distat, quam ut verisimilis esse possit. Neque etiam admodum placet nova conjectura *consenuit*. Quamvis enim 'senescere' et 'consenescere' eo sensu, quo Gronov. docuit, quum apud alios, tum apud Livium, usurpari docuerim ad v. 48. § 7. ideo tamen hic probare non possum, quia hæc etiam medicina nimis violenta videtur. Si ergo verba, quæ in tot Mss. non reperiuntur, Livio aliunde adsuta forent, potius, pro *consumsit*, ex Lov. 2. et Hav. legerem *concessit*. Illud autem verbum hoc sensu inlustravi ad v. 39. § 7. Verum nec alteram, Gronovii conjecturam, qua *Syrtimque* vel *Leptimque*, pro *gentemque*, reponendum contendit, laudare possum. Ipse enim Gronov. ex Livii XXXIV. 62. docuit *Emporia* esse 'oram minoris Syrtis;' ejus autem unam civitatem vocari *Leptin*. Jam vero 'inter Emporia Syrtimque' idem foret, ac si dicerem 'inter Hollandiam ac Belgium:' at 'inter Emporia Leptimque' conveniret huic 'inter Hollandiam et Amstelædamum.' Quum itaque superius ad h. lib. sæpe dictum sit, in optimis Livii membranis plures lacunas præsertim libb. XXIX. et XXX. reperiri, id etiam hic evenisse existimo, et illos codd. qui verba in optimis omissa servarunt, sequi malo; in quo Crevierium consentientem habeo. Quin et occasio, qua illa verba ex optimis codd. exciderint, dari potest similitudo inter ultimas syllabas vocum *gentemque* et *usque*; unde factum est, ut in antiquissimo aliquo cod. ex quo deinceps plurimi alii propagati sunt, omnia media socordia librarii omissa sint. At Glarean. designationem hanc, 'inter Punica Emporia gentemque Garamantum' ridet, quia Garamantes nusquam attingunt parvam Syrtim: ita tamen, ut ipsum Livium hujus neglegentiæ accuset. Sed illum culpæ etiam immunem esse puto. Glareano enim non tantum concedo, regionem ad Syrtim minorem, sive Emporia Punica, et gentem Garamantum non esse confines; verum etiam contendo, id Livio non adversari, qui indicat Masinissam substitisse 'inter Punica Emporia gentemque Garamantum,' id est, in regione, quæ media erat inter illa loca, et non fuit in potestate Karthaginiensium, ubi, ut puto, propterea tuto manere potuit. Si itaque verba illa servamus, voces *gentemque*, et *consumsit* nullis conjecturis tentandæ sunt. Certe 'consumere tempus' etiam alibi Livius dixit. Ita XXXVIII. 22. 'Haud segne id ipsum tempus consumserat.' Eamdem locutionem, apud Propert. I. 3. 37. obviam, ibidem inlustravit Passerat. p. 157. Similiter 'diem consumere' sæpe apud Nostrum obcurrit. Exempla vide III. 62. v. 21. X. 22. XXIII. 46. 'consumere annum'

xxxii. 26. 'consumere æstatem' xxv. 1. Eodem modo etiam Livium 'horas,' 'diem,' 'æstatem,' 'annum,' 'tempus absumere' usurpasse, vidimus ad xxvii. 13. § 3.

§ 10 *Quippe illa regnantis multitudo*] Ita primus edidit J. F. Gronov. quum antea vulgatum foret *regnanti multitudo;* quomodo etiam legunt Flor. Lov. 4. Harl. Ber. a m. pr. et Hav. Mox *exsuli fortunæ*, pro *exsulis*, Flor. Verum ultima litera τοῦ *exsulis* excidit ob similitudinem initialis vocis seq. Vide ad iv. 33. § 11. Deinde *convenit*, pro *conveniens est*, Lov. 4. et Rec.

Cap. xxxiv. § 1 *Alioque equitatu per novum*] Dele copulativam, volentibus Put. Voss. Reg. Men. ipsoque sensu. *J. F. Gronov.* Eadem particula abest etiam a meis, præterquam a Lov. 4. Ber. et Gaertn. Eam similiter non agnoscit Hearnii N. Mox *dilectum* Flor. Vide ad xxxvii. 51. § 7.

§ 2 *Hasdrubalem opem ferre prope circumsessæ patriæ jubent*] A prisca abest ed. τὸ *prope*. Pal. 3. *Asdrubalem opem ferre certum esse patriæ ei vivet.* Gebh. Eadem vox abest ab Harl. Ber. et Gaertn. Primum autem adparuit in ed. Ald.

Ut Karthagini et universæ Africæ subveniat] Pal. 1. *ut Carthagini, ut un. Africæ.* Gebh. Repone cum optimis *ut Carthagini, ut un.* J. F. Gron. *Et un. patriæ Africæ* Ber. *totique Africæ* Lov. 5. et Hearnii L. 1. *ut Karthagini un. Africæ* Harl. Reliqui *ut Karthagini, ut un. Africæ.* Supra iv. 4. 'Præterquam ut hominum, ut civium numero simus:' ubi alia vide. Solent autem voculæ *et* atque *ut* a librariis commutari. Vide ad xxi. 28. § 8.

§ 3 *Translata a mari*] *Translata mari* Gaertn. Sed præpositionem elisit vocis proximæ litera finalis. Vide ad v. 52. § 10. *Translata a mare* Flor. a m. pr. Voss. et Lov. 1. ac 2. Et huc etiam adludit Lov. 5. male *ad mare* præferens. Vide ad xxviii. 6. § 2. Mox *conjuncta classi fuerant*, pro *habuerant*, Hav.

§ 4 *Id omnium primum egit, ut per conquisitionem numerum equitum augeret*] Voces *egit, ut per conq.* desunt in Flor. Voss. Lov. 1. 2. et Hav. quorum quatuor ultimi, sed Voss. a m. sec. etiam *ut*, pro *id*, legunt. Totum locum ita concipit Lov. 5. *equitatu accepto, omnium primum numerum equitum auget.* Præterea vox *equitum* deest etiam in Lov. 1. *equitum numerum* legit Flor. Paullo ante *ad lacessendum hostes, sed ne ad tuendum quidem, &c. agros*, pro *hostem* et *tuendos*, Hav. *hostes* etiam Voss. Lov. 1. 3. 5. Ber. et Gaertn. *tuendum* vero similiter Harl.

Nec aliarum gentium adspernatus, maxime tamen] *Gentium milites ads., maxime* Ber. a m. sec. *gentium asp. auxilia, maxime* Brancal. Latinii.

§ 6 *Saleram nomine urbem occupavit*] Hanc urbem captam a Syphace tradit Appianus B. Punic. 10. non ab Annone, ubi de Syphace loquens ait, πόλιν τε ἐν μεσογείᾳ Θολοῦντα Ῥωμαίων παρασκευὴν καὶ σῖτον πολὺν ἔχουσαν ἐκ προδοσίας εἷλε. *Sigon.* Pal. 1. *Saleca.* Pal. 2. *Salegem.* Pal. 3. *Salengan.* Gebh. Put. et Gall. *Salæca.* Et inferius, 'præsidio Salacæ imposito.' Sed et omnes alii codices eodem tendunt. Videtur esse eadem, quam Λόχα vocat Appianus p. 8. *J. F. Gronov. Saleganno* Harl. *Saletam* Hav. *Saleta* Lov. 5. *Salethan* Hearnii L. 1. *Salegam* Lov. 4. *Salecam* Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. Gaertn. Hearnii N. et priscæ edd. *Salæca* Flor. *Saleram* jam invenio in ed. Ven. 1495. Verum id in nullo meorum Mstorum superest. Utrum indicetur illa urbs, quam Appian. Θολοῦντα vocat, ut Sigonius putavit, dicere nequeo; certe diversa est ab illa quam idem App. Λόχα vocat. Eam enim non ab Hannone et Karthaginiensibus, vel a Syphace, ut Doujatius existimat, sed a Sci-

pione et Romanis expugnatam esse tradit. Gronovio tamen consentit Crevierius, qui *Salæcam* etiam in Put. esse monet.

§ 7 *Æstiva sub tectis agere equitatus: sint, inquit*] Legerant XXVII. 8. 'Exercitui, qui ad Tarentum æstiva acturus erat:' et c. 21. 'Bis cæsum exercitum ejus æstiva Venusiæ sub tectis agere.' Id igitur hic quoque opportunum putarunt, et deesse verbum, quum manu exaratum vidissent, *Quod ubi Scip. rel. est, Æstiva sub tectis equitatus? (inquit) sint sane vel plures, dum talem ducem habeant.* Vides in interrogatione nihil deesse, nisi quod commode subandiri potest, et solet; ipsum nimirum 'agit.' Quid audio? itane equites æstiva sub tectis? Præclarum ducem et unicum auctorem disciplinæ, qui hoc indulget. *J. F. Gron.* *Agere equitatus* servant Harl. Gaertn. et Ber. a m. pr. *agere equitatum* a m. sec. *equitatus agere* Lov. 3. Reliqui vero mei et Hearnii L. 1. ac N. scriptis Gronovii concinunt, nisi quod *inquit sit* legant Voss. et Lov. 1. *inquit fit* Lov. 2. Et hujus lectionis vestigia præferunt edd. antiqq. quæ, licet *agere* interponant, legunt tamen *inquit, sint.* Primus Ascens. a. 1513. eas voces transposuit.

Eoque minus sibi cessandum ratus] Vet. lib. *eo minus igitur cess. ratus.* Sigon. Pall. tres *eo minus sibi cess. ratus.* Gebh. *Eo minus sibi cess. ratus* Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav. *eoque minus sibi cess. ratus* Flor. et Ber. Nullus codex Sigonio, qui vet. lib. sui lectionem recepit, subfragatur: recte igitur secuti editores receptam lectionem servarunt usque ad Gruterum, qui *sibi* perperam ejecit. Sed bene jam Crevier. restituit. Mox *quod illi*, pro *quo*, Flor. et Lov. 1. 2. ac 3.

§ 8 *Cederet paullatim*] Scripsimus *cedere.* Subauditur superius verbum 'jubet.' *Rhenan.* Contra *cederet* servant Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. et Hav. *cedere* vero Harl. Brancal. Latinii, et forte Lovel. 4. Supra ad c. 14. § 10. similis lectionum diversitas obcurrit; ubi docui utramque loquendi rationem probari posse, nisi intercedat Mstorum auctoritas, quæ hic suasit ut priorem revocarem. Paullo ante voces *ad pugnam* desunt in Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. et Hav. Deinde *sustinere posset* Harl.

Se in tempore pugnæ venturum] Vet. lib. *obventurum.* Sigon. Pal. 1. *obventurum.* Gebh. Put. et Gall. omnes cum Voss. optimo Pal. et Sigoniano *se in tempore pugnæ obventurum.* Utitur verbo, ut alibi τῷ 'occurrere.' Lib. X. c. 43. 'Hostes non inventi, septem millia quum abessent a Cominio, revocati a suis, neutri prœlio occurrerunt.' XXXI. 29. 'Concilium Ætolorum statuta die, quod Panætolium vocant, futurum erat. Huic ut occurrerent, iter accelerarunt, &c. Atheniensium quoque legati ad id concilium occurrerunt.' Eodem lib. c. 48. 'Qui non, cum exercitum ex Etruria transire in Galliam jussisset, ipse Arimini occurrerit.' Plautus Pseud. IV. 7. 100. 'Proin tu Pseudolo Nuncies, abduxisse alium prædam, qui occurrit prior Harpax.' *J.F.Gron.* Vulgaris lectio Doujatio non displicet. At sciat, eam defendi non posse, nisi invitis optimis aliisque plerisque codd. Certe *obventurum* est in Flor. Voss. Lov. quinque, Hav. aliisque, cum Brancal. Latinii. Qui nobis vulgatam lectionem finxerunt, conjungebant *in tempore pugnæ;* quum *in tempore* simpliciter accipiendum sit, pro opportune: de quo vide ad VIII. 7. § 5.

§ 9 *Qui peropportune circa viæ flexus suppositi erant, occultus processit*] Reposuimus *qui opportune circa viæ flexus oppositi erant.* Rhenan. Mog. ed. *qui perop.* Modius. Pall. 1. et 2. *qui perop. circa viæ flexus erant suppositi.*

Pal. 3. *qui perop. circa viam effusos oppositi erant.* Gebh. Audiendus fuit Rhenanus. Put. enim et meliores plene *peropportune.* J. F. Gron. Neglegentia et error librariorum, qui posteriores edd. adnotationum Rhenani typis descripserunt, Gronovio fraudi fuit, et fecit, ut crederet, Rhenanum pro *opportune* emendasse *per-opportune,* sed secutos editores ipsi vera monenti non obtemperasse: quum contra ex genuina ejus adnotatione, secundum primas edd. integritati restituta, quemadmodum hic præmittitur, pateat eum τῷ *peropportune* substituisse *opportune,* et posteriores editores ipsi erranti perperam aures præbuisse. Et sane non opus habebat Rhenanus, ut *peropportune* reponeret, aut de eo reponendo moneret, quum lectio illa in omnibus ante eum edd. constanter exstaret. Similiter etiam legunt omnes scripti, præter solum Harl. Rhenano subfragantem. Est autem hoc adverbio Livius frequenter usus: ut I. 42. 'Peropportune ad præsentis quietem status bellum sumtum.' VI. 18. 'Plebi peropportune externa pax data:' ubi quædam vide. XXI. 39. 'Peropportune ad principia rerum Tarentinis motum bellum erat.' XXII. 46. 'Sol peropportune utrique parti obliquus erat.' XXX. 4. 'Peropportune cupienti tollere inducias Scipioni caussam præbuere.' XLIV. 7. 'Peropportune literæ a Sp. Lucretio adlatæ sunt.' Similiter etiam voce 'peropportunus.' Vide ad X. 45. § 2. Deinde *suppositi erant* Voss. Lov. 1. 2. 5. Ber. Gaertn. et Hav. pro quo non male *oppositi erant* Rhenanus emendavit. Eo ducunt vestigia Flor. a m. pr. *flexusuppositi* præferentis, unde unica litera mutata *oppositi* fieri potest. De illo verbo vide ad XXVIII. 13. § 6.

§ 10 *Cum timoris simulati specie audaciam hosti faceret, ad insequendum tem. el.*] Lectio vetus, *cum timoris simulati audaciam h. f.* Ego non dubito quin Livius scripserit *quum timore simulato audaciam hosti faceret.* Rhenan. Vet. lib. *cum timoris simulatio.* Sigon. Antiq. ed. *timoris simulati spem.* Pall. 1. et 2. *cum timoris simulatio audaciam h. f.* Pal. 3. *cum timoris simulati audaciam h. f.* unde Rhenan. *cum timore simulato audaciam h. f.* Ego potiorem duco lectionem Pall. duorum, quibus consentit et Sigonii liber. *Gebh.* Jam Rhenani codex τὸ *specie* peregrinitatis arguerat. Ergo ille *timore simulato.* Sed, ut Sigonius, Put. et Gall. duoque Pall. et Voss. *cum timoris simulatio audaciam hosti faceret.* Continenter Put. Reg. *insequentem temere eliciebat:* non *ad insequendum.* J. F. Gron. *Timoris simulati spem audaciam* Ber. a m. pr. *timoris simulatii audaciam* Harl. *timoris simulatio audaciam* reliqui omnes. Præterea, non *insequentem,* sed *ad insequentem* Put. præferre, Crevierius testatur; et hinc, non temere vulgatum mutandum, recte opinatur. Sane *ad insequentem* est etiam in Flor. a m. pr. sed *ad insequendum* manus altera reposuit.

§ 11 *Alios vino et somno graves*] Pal. 1. *aut alios vino et sompno grav.* Pal. 3. *alios et vino s. g.* Gebh. *Aut alios* Lov. 1. 2. 5. et Voss. Mox *portis* deest in Lov. 1. Tandem *obsidendo,* pro *obsistendo,* Hafn.

§ 12 *Primo incaute se invehentes Masinissa*] Put. *incaute seuehentis.* Reg. *incautos evehentes.* Men. et Voss. *incaute sevientes.* Voluerunt nempe *incaute se evehentes.* J. F. Gron. Malim *primos.* Non enim omnes simul contra eum egressi sunt, sed primo pauci, sequuntur mox plures, postremo omnis equitatus. *Jac. Periz.* *Incaute se invehentes* Lovel. 3. 4. Ber. Gaertn. et Hearnii D. *incaute sine invehentis* Harl. *incaute sevientes* Lov. 1. 2. 5. Hafn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. *incaute seuentis* Flor. sed litera *q* inter versus adscripta, ut fiat *in-*

caute sequentis. Verum Gronov. adsentior. IX. 40. 'Ad equites in cornua positos evehuntur.' XXII. 45. 'In stationem quoque pro vallo locatam atque ipsas prope portas evecti sunt.' XXXI. 35. 'Equites ut semel in hostem evecti sunt.'

Sustineri ultra nequivere] Put. et Pet. *nequiere*. J. F. Gron. *Non quivere* Voss. Lov. 1. 2. et Hav. *non quievere* Lov. 5. Gaertn. et Brancal. Latinii. Melius codd. Gronovii. Vide ad V. 10. § 10. Mox § seq. *inpetum eorum accipiebat* Lovel. 1. Sed plurale *inpetus*, quod in reliquis omnibus restat, verius videtur. Vide ad I. 4. § 9. *Accipiebat* etiam Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Verum neque hoc placet. Infra XXX. 35. 'Primum ardorem atque inpetum hostium excipientes.' Solent 'excipere' et 'accipere' innumeris locis a librariis confundi. Vide ad II. 47. § 7. et X. 18. § 9.

§ 14 *Inde exorti equites*] Barthius *exoriri* hic quasi de re læta dici, et equites auxiliares afflictis exortos scribit. Non inspexit Livium, qui sæpe *exoriri* dicit eos, qui ex insidiis consurgunt. Vide XXI. 55. XXII. 28. XXV. 16. quod etiam 'cooriri' est XXV. 15. *Duk.*

Hannoni Afrisque pugnando ac sequendo fessis se circumfudere] Sic emendavimus et distinximus: *et recentibus equis (Hannone Afrisque pugn. ac seq. fessis) se circumfudere.* Rhenan. *Hannone* non tantum omnes ante Mediol. a. 1505. ed. ut et quædam eam secutæ, verum etiam Lov. 4. Harl. et Ber. Sed pro altera lectione stant et plures et meliores membranæ. Supra XXVI. 27. 'Consuli Lævino Capuam prætereunti circumfusa multitudo Campanorum est.'

Masinissa, flexis subito equis, in pugnam rediit] Mog. ed. *versis subito equis.* Modius. Ita non illa tantum, quam Modius laudat, ed., sed et omnes aliæ ante Aldum, qui *flexis* substituit. Ejus autem lectionem firmant omnes præter Ber. codd. Præterea *redit* Lov. 4. Harl. et Hav. Vide ad XXXVI. 35. § 2.

§ 15 *Mille ferme, qui primi agminis fuerant*] Etiam legi posset *qui prioris agminis fuerant.* Nam codex scriptus habet *qui prius agminis fuerant.* Rhenan. Cum errante cod. Rhenani errat et Harl. Reliqui omnes *primi agminis.* Ceterum *Mille fere* Flor. Lov. 5. Gaertn. et Hav. Vide ad XXXVII. 38. § 5.

Quibus haud facilis receptus fuit] Deerat hic *ut* particula, quam de postliminio reduximus in contextum: *ut quibus haud facilis receptus fuit.* Rhenan. Quamvis vocula *ut* omittatur in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. et Hav. puto tamen eam recte hic a Rhenano restitutam esse. Vide ad XLV. 18. § 8. Deinde *haud facilis dereptus* Put. ut Sallierius monuit, et Flor. verum in posteriori a manu altera emendatur *receptus.*

§ 16 *Effuse fugientes per triginta millia passuum victores secuti*] Vet. lib. *per tria millia.* Sigon. Egregia vero et digna quæ memoretur in persequendo constantia, si eques victor victam partem fugientem per tria millia passuum insequatur! Communico tecum, lector, in Voss. Gud. Cantabr. exstare *per XXX. millia.* Jac. Gron. Non est verosimile, Masinissam, quem portis obequitasse et sensim cessisse dicit, eos ad triginta millia passuum ab urbe abstraxisse. *Duk. Per tria millia* apud me in Ber. a m. sec. et Hav. exstat: *per X. millia* habent Lov. 3. Rec. Gaertn. et Hearnii D. ac L. 1. *per XXX.* vel *per triginta millia* non tantum reliqui mei, et Hearnii N. verum idem et in Putean. superesse Sallierius monuit. Codd. tamen præstantissimorum auctoritate in contextum recipere ausus non sum, quia triginta millia passuum mihi æque ac Crevierio credibilem persequendi modum excedere viden-

tur. Adde quæ Dukerus notat.

§ 17 *Inter eos satis constabant*] Scripsimus *constabat*. Id quod in ed. Romana et ea, quam Colonia Agrippina dedit, legitur. *Rhenan.* Immo *constabat* omnes, quas vidi, edd. et membranæ. Vox *satis* deficit in Lov. 5. Tum *non minus ducentis Karth. equitibus fuisse*, pro *ducentos equites*, Lov. 4. Male. Vide ad III. 64. § 10. et X. 37. § 3.

CAP. XXXV. § 1 *Ad prædam alteram repetendam sese venisse*] Accusativus *repetendam* non est in volumine scripto: subauditur is, aut similis potius, puta 'vehendam.' Nam præcessit 'quæ prædam in Siciliam vexerant.' *Rhenan.* Vitio exscriptorum omissum est in Pal. 3. τὸ *repetendam:* quod tamen temere Rhenanus in *vehendam* transmutandum censet. *Gebh.* Immo Rhenanus *repetendam* delebat, et *vehendam* subintelligebat. Ceterum *repetendam* abest etiam a Lov. 1. 2. et Voss. *alteram repetendam* ab Harl.

§ 2 *Duos eodem nomine Karthaginiensium duces, &c.*] Hinc factum est, ut Appianus alterum horum *Annonem*, alterum *Magonem* vocet. *Sigon.* *Duos eodem nomine Hannones Karthag. duces* Hearnii L. 1. *Duos enim nomine* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. et 5.

Captum Hannonem tradunt] Vet. lib. *captum etiam Annonem.* Sigon. Ut Sigonius, omnes Gall. Voss. optimusque Pal. Andreasque, et Aldina, *captum etiam Hannonem.* J. F. Gron. *Etiam* exsulat a solo Harl. quam vocem servant non tantum reliqui codd. cum Hearnii N. verum etiam omnes edd. usque ad Froben. 1535.

§ 3 *Prout cujusque opera fuerat, et ante omnes*] Antiq. lectio *quorum opera fuerant.* Quid si legas *quorum opera fusi erant?* Rhenan. Tuetur recte hanc lectionem Pal. 2. Nam in primo exiguo errore scriptum est *fuerant.* Pal. 3. exhibet *quorum opera fuerat:* unde inepte conjicit Rhenanus *quorum opera fusi erant.* Gebh. Gall. et Voss. *prout cujusque opera fuerat, ante omnes Masinissam*, posteriore copulativa deleta. Nugax Rhenani codex *quorum opera fuerant:* unde prava conjectura ejusdem *quorum opera fusi erant.* J. F. Gron. *Quorum opera fuerant* etiam Harl. iterum suffragatus Rhenani codici; adversus cujus conjecturam recte viri docti vulgatum defenderunt. Reliqui codd. nihil etiam mutant, nisi quod *fuerant* sit in Lov. 1. 2. 3. 4. Ber. a m. sec. et Gaertn. Mox τὸ *et* non tantum ignorant Hearnii Oxonn. sed et mei, præter Harl. Ber. et Gaertn.

§ 4 *Firmo præsidio Saleræ inposito*] *Salacæ* Put. ut Gronov. monuit ad cap. præc. § 6. Nec aliter Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. et Hearnii N. *Salaciæ* Harl. et Lov. 4. *Salatiæ* Hav. et Hearnii L. 1. *Salate* Lov. 5. *Salete* Gaertn. *Salece* Ber.

Vicisque expugnatis] Vide Gronov. Obs. II. 20. in fine. *Duk.*

§ 5 *Magnam vim hominum et pecoris*] *Magnum hominum*, media voce omissa, Flor. Lov. 2. et Voss. qui in margine habet *magnum numerum hominum*, consentiente in contextu Lov. 1. quæ lectio ex glossa interpretis nata est. Vide etiam ad XXXVIII. 20. § 1. *Magnam hominum et pecoris vim* Hav. *magnum hominum et pecoris numerum* Lov. 5.

Gravesque iterum hostium spoliis naves dimittit] Put. et Voss. *hostilibus.* J. F. Gron. *Hostilibus spoliis* etiam Flor. Lov. 1. 2. 5. Hav. Brancal. Latinii, et omnes Crevierii: quorum auctoritate huic lectioni locum in contextu dedi. Vide ad Ep. Liv. lib. LXXVI. Deinde *onerarias naves* Brancal. Latinii, addita priori voce, quæ forte repetita est ex c. 29. vel ex glossa inrepsit. Mox § seq. τὰ *parvis populationibus* desunt in Voss. Lov. 1. et Hav. *parvis populationibusque* in Flor. Lov. 5. et Hearnii N. quæ tamen potius culpa scribarum excidisse videntur.

§ 6 *Sedem ad cetera exsequenda ha-*

berent] Lib. IV. cap. 31. 'Consultare inde principes duorum populorum, Veios, an Fidenas, sedem belli caperent. Fidenæ visæ opportuniores.' Sueton. Gal. cap. 10. 'In munitione oppidi, quod sedem belli delegerat.' 'Arcem' etiam vocat Livius XXVIII. 3. et XXXIII. 14. Vide Casaub. ad Polyb. I. 18. *Duk.*

§ 7 *Ad inminentem prope ipsis mœnibus tumulum est admotus*] Castigavimus *ab imminente prope ipsis mœnibus tumulo est admotus.* Siquidem hujusmodi lectionem habet exemplar vetus. Et quid opus fuit mutare, quod est elegantissime dictum? Non intellexit virtutem præpositionis *ab,* quisquis is fuit, qui id ausus est. *Rhenan.* Priorem lectionem tuentur Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. a m. sec. Gaertn. Hav. et Hafn. Non displicet tamen Rhenani emendatio, quæ doctior est, quam ut a librariis in codicem ejus invecta videri possit. Locutio ipsa inlustratur ad XXXI. 24. § 8. Paullo ante *abluitur,* pro *adluitur,* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Ber. et Gaertn. Sed vide ad XXVI. 44. § 8.

§ 8 *Tormenta machinasque etiam advexerat secum, et ex Sicilia missa cum commeatu erant, et nova*] Temere *et* particula versa fuit in *etiam, machinasque etiam adv. secum;* quum Livius scripserit (sic enim solet) *machinasque et adv. secum, et ex Sic. cum com. missæ erant.* Rhenan. Et hic Rhenani codex malam manum passus. Tu restitue ex Put. popularibusque ejus, et Voss. *et ex Sic. missa cum commeatibus erant, et nova.* Etsi propius est *machinas,* tamen utrique junctim aptius respondent neutra. *J. F. Gron.* Unus Ber. *etiam* servat: alii omnes Rhenano adstipulantur, ac legunt *et.* Vide ad Livii XXII. 47. § 9. Deinde *missa* et *nova* omnes nostri; nisi quod pro ultima voce *de novo* sit in Lov. 3. quod ne Latinum quidem esse, observat Voss. de Vitiis Sermon. IX. 3. Recte autem *missa* et *nova* Gronov. revocavit. Supra XXVI. 34. 'Signa statuasque æneas, quæ capta de hostibus dicerentur:' ubi vide. Deinde *cum commeatu* Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. usque ad Gronov. Livius tamen sæpissime hac voce uti maluit numero plurali, ut Gronov. restituit. Vide ad IX. 15. § 3. Tandem *missa cum commeatu* alio ordine, quam Rhenanus voluit, omnes nostri, exceptis Harl. et Ber.

§ 9 *Desiderio indigentium auxilii tardius cuncta movebantur*] *Auxili tardius cuncta* Flor. a m. pr. *auxilio* a m. sec. *auxilia tardius cuncta movebantur* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Gaertn. et Hav. Sed vulgatum non tentandum.

§ 10 *Hasdrubal, intentissima conquisitione, &c. confecisset*] In veteri volumine est *effecisset.* Rhenan. Non sustulit, sed addidit vitium Rhenanus. Etenim Put. Reg. Men. Voss. *confecisset.* Auctor de B. Gall. VIII. 23. 'Nocte insequenti legati responsa ad suos referunt, obsides conficiunt:' quos nempe Cæsari daturos se promiserant. Sed *inquisitione* mendum est postremarum edd.: nam superiores cum antiquis et Mss. *conquisitione,* qua voce frequenter hac in re Livius utitur. *J. F. Gron.* *Inquisitione,* quod primum adparuit in ultima ed. Gruteri, non nisi in Harl. et Ber. exstat, aliis omnibus invitis, qui *conquisitione* tuentur. 'Conquisitio,' 'conquisitor,' et 'conquirere' in hac re usitata sunt apud Livium vocabula. Lib. XXI. c. 11. 'Delectus acerbitate consternati, retentis conquisitoribus, metum defectionis quum præbuissent.' c. 21. 'Conquisitoribus in civitates missis, quatuor millia conscripta delectæ juventutis.' XXIII. 32. 'In Piceno agro conquisitionem militum haberet.' XXV. 3. 'Conquisitionem ingenuorum per agros habuerunt.' c. 22. 'Desertores de exercitu volonum conquirerent,' Eod. cap. 'Edixit, ut conquisitio volonum fieret.' XXVII. 11. 'Magnum

præterea numerum eorum conquisiverunt, qui equo publico merere deberent.' xxix. 34. 'Ut per conquisitionem numerum equitum augeret.' xxx. 7. 'Quatuor millia Celtiberorum ab conquisitoribus suis conducta.' Similiter peccabatur hoc lib. c. 18. § 6. Vox autem *intentissima* perperam deest in Hearnii N. Tum *tria millia equitum* addita media voce, Lov. 3. et Harl. Verum ea non indigemus. Vide ad xxxi. 34. § 7. Denique *effecisset*, quod Rhenanus probabat, firmat Harl. idque inlustravit Gronov. ad xxiii. 25. § 6. Id tamen inpedire non debet, quo minus cum eodem Gronovio ceteris libris scriptis meis, et Hearnii N. *confecisset* scribi jubentibus, pareamus. Ea vox illo sensu usurpatur x. 38. 'Eis dictum, ut vir virum legeret, donec sexdecim millium numerum confecissent.' xxiii. 41. 'Duo et viginti millia peditum, mille equites confecit.' Ita et 'conficere pecuniam,' de quo vide ad xxxviii. 14. § 10.

§ 12 *Quorum adventus hoc tamen momenti fecit*] *Hoc tam momenti fecit* Flor. a m. pr. sollemni aberratione librariorum. Vide ad xxii. 59. § 18. *Hoc tantum momenti* Flor. a m. sec. Lov. 4. et Branc. Latinii. Hæc etiam vocabula a scribis commutari, vidimus ad ix. 12. § 16. *Hoc tum momenti fecit* Hearnii L. 1. Verum illæ quoque voculæ in Mss. confunduntur. Vide ad xxii. 17. § 5. Vulgatum servabat, sed *tamen* pro *tantum* poni putabat Freinsh. ad Flori iii. 5. 25. At vide quæ ad eumdem locum notavit Dakerus. Mihi certe *tamen* hic eodem modo adhiberi videtur, quo docuit Gronov. ad xxiii. 19. § 12. Vide etiam ad xxxvii. 25. § 11.

Nequidquam omnia experiens obsedisset Uticam] Mog. ed. *nequiquam omnia experiendo*, quomodo amat loqui Livius. *Modius.* Ita etiam Ven. 1495. et 1506. cum Ascens. edd. 1510. 1513. et 1516. Sed omnes membranæ stant pro vulgato, nisi quod *expediens* perperam obferant Lov. 4. et Harl. In his verbis interdum librarios lapsos esse, docuit N. Heins. ad Ovidii Rem. Am. 440.

Abscederet inde irrito incepto] Quid si legamus *absc. inde irrito cœpto:* quando codex Spirensis habet *abscederet inderito incepto.* Rhenan. At quanto verius videri potest scribam aberrasse? Certe nulli e nostris aliquid mutant, et Livius hac formula sæpissime usus est. Vide ad xxiv. 19. § 7.

Etenim hiems instabat castra hiberna] Sic emendavimus et distinximus: *et (jam enim hiems instabat) castra hiberna, &c. communit.* Rhenan. Pal. 1. *etiam enim hiems instabat.* Pal. 2. *etenim.* Pal. 3. *et jam hiems instabat.* Gebh. *Etm̄ hiems* Gaertn. *etenim hiems* Ber. Hav. et Lov. 4. *et cum enim hiems* Lov. 5. *et jam enim hiems* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. et Harl. quam lectionem ex mente Rhenani reduxi. Editio Frobenii 1535. quæ plerumque ejus emendationem in contextum recipere solet, hic, eodem invito, edidit *abscederet inde irrito incœpto: jam enim hyems instabat: castra hyberna.*

§ 13 *Castra hiberna in promontorio*] Hunc locum, quod Scipio hic hiberna munierit, 'Cornelia' vel 'Corneliana castra' postea vocatum esse, recte monuit Clericus. Eo nomine sæpe apud scriptores memorari, patet ex Cellarii Geogr. Antiq. iv. 4. 101. Memorantur autem hic 'castra hiberna,' quæ plerumque Livio 'hiberna,' quemadmodum contra alibi 'æstiva,' non 'castra æstiva,' vocantur. Vide ad xxxiv. 13. § 2.

In aliquantum maris spatium extenditur] Pal. 3. omisso τῷ *spatium*, legit *in aliquantum maris extenditur.* Gebh. Sphalma est librarii. Certe ex meis nullus adsentitur.

Uno vallo et navalium castra amplec-

titur] Exemplar vetustum habet *et navalia castra*. Rhenan. *Navalia* Rhenanus, pro *navalium;* quod vindicant Put. Reg. Men. Voss. Verum videtur esse Petaviani *et navalia et castra*. J. F. Gron. *Et navalium castra* omnes mei præter unum Harl. qui Rhenano subfragatur, *et navalia castra* legens. Ea autem scriptura firmatur auctoritate Livii XXX. 9. 'Forsitan etiam navalia castra relicta cum levi præsidio obpressuros.' Cæsar Bell. Gall. v. 22. 'Imperat, ut castra navalia de inproviso adoriantur.' Præterea in hac Rhenani emendatione idem est sensus, atque in lectione Gronovii, castra navalia amplexus est eodem vallo, quo scilicet amplexus est hiberna, quorum modo meminit. Si quis nihilominus cum Gronov. scripturam Pet. præferre malit, non equidem adversabor.

§ 14 *In litus ad septentrionem versum subductæ naves*] Hic locus misere fuit interpolatus, addita præpositione *in*, propterea quod librarius in fine dictionem *equitatus* omisisset. Nos id vocabuli reposuimus, *in* præpositione submota, et verbis sic distinctis: *litus ad sept. versum subductæ naves navalesque socii tenebant: mer. vallem, ad alt. litus devexam, equitatus:* subaudi 'tenebat.' *Rhenan.* Mog. ed. *ad sept. versus*. Modius. Pro *litus*, Pall. tres *latus* continent: *jugo medio leg. castris impositis latus ad sept. versum*. Gebh. Omnes Gall. et Pall. cum Voss. *latus ad sept. versum:* deinde *meridianam vallem ad alterum latus*, vel *litus:* desunt autem *devexam* et *equitatus*. Latet aliquid. An *meridianam vallem auxilia et equitatus?* J. F. Gron. Gronovii codicibus suos L. 1. et N. consentire, Hearnius auctor est: Crevier. etiam suos utrobique *latus*, pro *litus*, exhibere testatur; utramque tamen lectionem commodum sensum recipere. Utroque loco *latus* ex meis exhibent Voss. et Lov. 1. priori tantum Flor. et Lov. 4. sed tantum posteriori Lov. 2. Eæ vero voces etiam confunduntur ad XXII. 19. § 12. Deinde *meridionalem vallem* Lov. 2. Sed recte Salmasius, Vossius, Cellarius, et alii hanc vocem inter barbaras retulerunt; frustra eam defendente Fabrett. in Apologem. pag. 52. Neque placet *meridialem* Rhenani; omnes enim reliqui mei *meridianam:* qua voce etiam Livius utitur XXXVIII. 20. 'Animadvertit, meridiana regione terrenos et placide adclivos colles esse.' Et 'tempus meridianum' XXXI. 41. et XL. 47. Præterea *devexam equitatus* ignorant Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. et Hav. solam vocem *equitatus* Ber. et Gaertn.

CAP. XXXVI. § 1 *Ab T. Claudio prætore*] Pal. 1. *a Ti. Claudio*. Gebh. *Ab Ti. Claudio* Flor, et alii. Similiter etiam edidit Sigonius: præter quem omnes edd. usque ad Gronovianam 1665. *ab T. Claudio* perperam præferunt. Vide ad XL. 44. § 12.

§ 2 *Horreaque non solum ea, quæ jam facta erant*] Omnes Gall. et Voss. abolent *ea*. J. F. Gron. Præter Harl. et Ber. omnes etiam mei idem pronomen expellunt. Consentiunt Hearnii Oxonn.

Comparari aut mitti posset] Castigavimus *comparari ac mitti posset*. Rhenan. *Aut mitti* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Hav. et Hearnii N. Sed recte cum Rhenano faciunt Flor. Lov. 4. et Harl. Mox *eaque est haud segniter curata res* Lov. 2.

§ 3 *Mille ducenta togæ brevi spatio*] Pal. 2. *perbrevi spatio*. Gebhard. Ea voce utitur Livius XXVIII. 35. 'Satis sperare, perbrevis ævi Karthaginem esse.' Hic tamen omnes mei vulgatum tuentur. At mox *et duodecim millia tunicarum*, addita conjunctione, Flor. Lov. 2. 5. Ber. Gaertn. Hav. et edd. usque ad Froben. 1535. quod iterum Livio restitui.

§ 4 *In agro Crotonensi*] Debet esse *in agro Crotoniensi*. Rhenan. Hanc scripturam potius, quam *Crotonensi*,

libros scriptos confirmare, notat Gronov. ad XXVIII. 26. § 1. Adde Sigon. ad Livii XXII. 61. § 12. Miror itaque eum hic cum reliquis editoribus *Crotonensi* edidisse, quum lib. XXII. alteram scripturam secutus sit. Codd. partim huic, partim illi lectioni favent.

§ 5 *Ad mille et ducentos, &c. interfectis, in castra trepidi rediere*] Scripti *mille et ducenti de exercitu consulis interfecti: in castra trepide reditum.* J. F. Gron. *Ad mille et ducentis, &c. interfectis, in castra trepide rediere* Rec. *ad mille et CC. &c. interfectis, in castra trepide reditum* Gaertn. *ad mille et CC. &c. interfecti: in castra trepidi rediere* Ber. *ad mille et CC.* vel *ducenti, &c. interfecti: in castra trepide reditum* Voss. Lov. 4. et Hav. idque voluisse videtur librarius Flor. sed cujus manus aberrans dedit *a mille;* quod non melius manus altera mutavit in *ac mille.* Horum autem codd. scripturam recepi. Vide ad x. 17. § 8.

§ 6 *Neque obpugnare tamen ea hostes ausi*] Pal. 3. *Neque opp. ea tum hostes ausi.* Gebh. *Neque oppugnare tum ea* Ber. Vide ad XXII. 17. § 5. Mox *copias junxit,* pro *conjunxit,* Flor.

§ 7 *Pœno recens victoria animos faceret*] Pal. 1. *recens victoria animo esset.* Gebhard. Elegantius Put. Reg. Men. Voss. optimus Pal. *victoria animo esset.* Neque dubitem pro vero adserere. Sic Plautus Mercat. II. 3. 12. 'Nec, quid corde nunc consilii capere possim, scio: tantus cum cura meo est error animo.' *J. F. Gronov.* His verbis adolescens apud Plautum significat se plane incertum consilii esse. Ex iis quæ ad XXXI. 18. ubi hanc emendationem repetit, et pro eo, quod ibi vulgatur, *mihi quoque in animo est facere, ut, &c.* ex Mss. legit *mihi quoque animo est,* nihil aliud colligere possum, quam virum summum voluisse docere *animo est* probe dici, pro *in animo est.* Hoc non magis quisquam negabit, quam *animo habere* itidem recte dici, de quo ad XLIV. 22. agit. Sed fateor me non intelligere, quomodo loca Plauti et Livii XXXI. 18. ad explicandam sententiam verborum, quæ hic cum libris Gronovii duo Hearniani exhibent, adhiberi possint. Ea ubique vel id, quod in aliis est, vel aliud aliquid hujusmodi postulant. *Duk. Animo esset* etiam Flor. plures Lov. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. quod etiam Doujatius probavit, et eadem forma dictum monuit, qua 'cordi esse' dicitur: quod omnino verum non videtur. Si enim locutio hæc admittenda est, *animo* casu sexto positum puto per ellipsin præpositionis pro *in animo:* atque illa *animo,* vel *in animo esse* dicuntur, quorum meminimus. Ita sensus Livii erit, ideo nullam moram dimicandi factam esse; quia consul meminerat vires sibi duplicatas esse, Pœnus se nuper victoriam reportasse. Non displicet tamen *animos faceret,* quod tuentur Lovel. 4. Harl. Rec. Gaertn. et Ber. Sæpius autem Livium locutionem 'animos facere' hoc sensu usurpasse, ipse Gronov. docuit ad XXII. 26. § 1. Verum quum Gronov. alteram lectionem ex optimorum codd. fide adoptarit, eam mutare nolui, satis habens sententiam dixisse. Paullo ante *redeunt* Lov. 5. *rediere* Harl. Deinde *mora dimicandi facta,* omisso verbo substantivo, Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hav. *mora dimicandi est facta* Gaertn. Tandem *consuli et duplicatæ,* addita particula, Flor. Voss. et Lov. 1. 3. ac 5.

§ 9 *Fusi ac fugati Pœni: supra quatuor millia armatorum cæsa*] *Supra XL.* vel *supra quadraginta millia,* ultra fidem aucto numero, Flor. Lov. 1. Voss. Hav. et Hearnii N. *supra VII. armatorum* Lov. 2. *Fusi ac fugati Pœni sunt. X. millia armatorum* Hearnii L. 1.

Paullo minus trecenti vivi capti, et

equi quadraginta] Lectio vetus *paulo minus trecenti vivi capti, equi quinquaginta*. Rhenan. Et captivorum et equorum numerus pro occisorum numero quibusdam nimis parvus videtur. *Glar.* Pall. 2. ac 3. *equi L.* vetus ed. *et equi quadraginta*. Gebh. Omnes *vivi capti, et equi*. Delevit copulativam Rhenanus. *J. F. Gron.* Codici Rhenani adstipulatur Harl. *et equi L.* Lov. 4. *et equi quadraginta* reliqui omnes, cum Hearnii L. 1. et N. Frobenius an. 1535. non per omnia Rhenani lectionem expressit. Copulativam enim expunxit, τὸ *quadraginta* retinuit, quæ lectio in nullo est codice.

Crotonem exercitum reduxit] Scripsimus *Annibal Crot. ex. abduxit*. Rhenan. Mog. ed. *Crot. ex. reduxit*. Modius. Pall. 1. 2. *reduxit*. Pal. 3. *adduxit*. Gebh. *Adduxit* Lov. 4. *abduxit* Harl. *reduxit* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. et Hearnii N. Nondum tamen *abduxit* damnare audeo. Vide ad XXVII. 29. § 1.

§ 10 *M. Cornelius consul altera parte Italiæ*] Vet. lib. *in altera parte*. Sigon. Pall. duo *in altera parte Italiæ*. Gebh. Ita et Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. libri Crevierii omnes, et edd. ante Froben. qui an. 1535. præpositionem omisit. Prænomen etiam Cornelii *M.* negligunt Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Hav. et Hearnii N. *miles Cornelius consul* ridiculo errore Harl.

Terrore Etruriam continuit] Scripti *continet*. J. F. Gronovius. *Etruriam circuivit* Gaertn. *Etruriam continuit* Harl. et Ber. *continet Etruriam* Lov. 5. *Etruriam continet* ceteri codd. mei, cum Hearnii L. 1. et N.

§ 11 *Primo præsentes condemnati*] Omnes etiam cum Aldina *primo præsentes erant cond.* Andreas aliæque antiquiores *primo erant præsentes condemnati*. Recentissimæ verbum substantivum omiserunt. Forte scribendum *præsentes sunt condemnati*. J. F. Gronov. *Erant præsentes condemnati* cum antiquioribus edd. multisque post Aldinam legit Ber. *præsentes erant condemnati* Florent. Voss. Lov. quinque, Gaertn. Hav. et omnes Crevierii. Τὸ *erat* demum ed. Gruteri ultima omisit, quod recte Crevierius revocavit.

§ 12 *Conscientia sibimet ipsi exsilium consciscentes, quum absentes damnati essent*] Quatuor istæ voces, *quum absentes damnati essent*, sine damno sententiæ tolli poterant. Videntur adjecta ab interprete aliquo. *Grut.* Put. *sibimet ipsi exsilium conscientes*. J. F. Gron. Puto eos designari, quorum crimen, quod non palam cum Magone de defectione ab Romanis egerant, occultius erat, quam ut certis indiciis accusari et condemnari possent. *Duk.* *Sibimet ipsis*, invitis omnibus scriptis et edd. dedit Clericus. Vide ad II. 19. § 5. Deinde *exsilium conscientes* Lov. 5. et Flor. a m. pr. *concientes* idem a m. sec. et Hav. Vide ad XXXIII. 49. § 2. De locutione 'consciscere exsilium' vide ad V. 53. § 5. Voces autem *quum absentes damnati essent* in omnibus omnino libris supersunt.

Bona tantum, quæ publicari poterant, pignoranda pœnæ præbebant] Vitiose Pal. 3. *bona ea, quæ cum publ. poterant, pigneranda pœnæ poterant*. Gebh. Vide Budæum ad l. 34. D. de Pignoribus. *Duk.* Gronov. prima ed. nott. conjecerat *bona tamen*, quod repetitis curis omisit. Harl. hic legit *bona tamen tum, quæ publicari*. Verum *tamen* et *tum* duplicem lectionem puto a librario junctam. Earum altera per compendium *tm̄*, altera *tū* scribi solet, quod utrumque facile commutari potuit cum *tn̄*, sive *tamen*. Vide ad cap. præc. § 12. Deinde *bona, &c. pignorandum* Harl. Sed vide quæ de hac locutione dicta sunt ad VI. 35. § 2. *Pigneranda* Lov. 2. 4. 5. Ber. Hav. et Hearnii L. 1. ac D. Vide ad III. 38. § 12.

Cap. xxxvii. § 1 *M. Livius et C. Claudius senatum recitarunt*] Omnes Gall. *recitaverunt*. J. F. Gron. Solus Ber. *recitarunt*. Lov. 3. et Gaertn. *citaverunt*. Reliqui mei cum Hearnii Oxonn. *recitaverunt*. Sæpe quidem Livius hæc et similia tempora contracte proferre solitus est. Vide ad xxi. 44. § 7. Ubi tamen optimi codd. eum aliud voluisse arguunt, librariorum somnia merito rejicimus. Vide ad vi. 15. § 11. viii. 18. § 13. xxxi. 50. § 7. xxxiv. 32. § 2. et alibi.

Princeps iterum delectus Q. Fabius Maximus] Reposuimus *lectus*, pro *delectus*. Rhenan. Pall. 1. 2. et vet. ed. *delectus*. Sed probatur quum aliis, tum mihi vulgata lectio. Supra xxvii. 11. 'Lecturumque Q. Fabium Maximum, quem tum principem Romanæ civitatis esse, vel Annibale judice victurus esset.' *Gebh.* *Dilectus* Flor. *delectus* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. et Hav. Sed recte *lectus* Lov. 3. et Harl.

§ 2 *Viam e foro Boario et ædem Veneris circa foros publicos*] Quidam legunt *et ad ædem;* alii conjunctionem *et* tollunt; alii, quod probo, *ad Veneris* legunt. Verum id ei facile erat, qui Romam vidisset eo tempore, vere emendare: nobis conjectandum tantum. Porro 'fori publici' qui sint, vix definire queo, cum i. 35. in Tarquinio Prisco fori in maximo describantur circo. 'Loca' (inquit) 'divisa Patribus equitibusque, ubi spectacula sibi quisque facerent, fori appellati.' *Glar.* Cur 'fori' in circo maximo, de quibus dixit Liv. lib. i. c. 35. et 56. 'publici,' quo nomine eos hic et xlv. 1. appellat, dicti fuerint, exponunt Salmas. ad Solin. p. 646. et Grævius in Prolegom. tom. ix. Thes. Antiq. Rom. Quæ fuerit 'via circa foros publicos,' quam hi censores faciendam locaverunt, non docent. Fortassis fuit illa, de qua xlv. 1. scribit, (Consul) 'quum per circum reveheretur ad foros publicos.' *Duk.* *E foro Boario* Flor. Voss. et Lov. 1. 2. ac 4. Vide ad xxxv. 40. § 8. Deinde *et ad Veneris circa foros publicos* Flor. Voss. Lov. 4. Gaertn. et Ber. a m. pr. cum edd. antiqq. et Hearnii N. *et ad Veneris et circa foros publicos* Lov. 1. et 3. *et ad Veneris et circa fores publicas* Lov. 2. *ad Veneris circa foros publicos* Lov. 5. *viam et foros publicos*, reliquis omissis, Harl. *et ad ædem Veneris circa foros publicos* Ber. a m. sec. *ædem Veneris circa foros publicos* Hav.

§ 3 *Vectigal etiam novum ex salaria annona statuerunt*] De hoc vectigali et quorumdam circa id erroribus vide Burmann. de Vectigal. Pop. Rom. c. 6.

Sextante sal et Romæ et per totam Italiam erat] Difficultatem hic habet sermo, num salis medium pro vectigali sextantem solvisse intelligere debeamus. Nam sextante venilsse, vix verisimile videtur. Deinde hoc etiam perpendendum lectori, si Romæ pretio eodem, pluris autem foris præbendum locaverint, quomodo tribus Romanas maxime inde oneratas intelligamus, quod mox subnectit author. *Glar.* *Sal* pro certa mensura salis dicit, ut Cic. Verr. iii. 82. et seqq. sine discrimine 'frumentum, triticum est binis ternis h-s,' et 'modius frumenti, tritici est binis ternis h-s.' Livius quoque xxxi. 4. 'Frumenti vim ingentem quaternis æris populo diviserunt:' et ibid. c. 50. 'Frumenti vim magnam binis æris in modios populo diviserunt.' Cassius ad Cic. Famil. xii. 13. 'Ternis tetradrachmis triticum apud Dolabellam est.' De 'sextante' agit Gronov. de Pec. Vet. iv. 12. *Duk.* Vox *sextante* non capienda est de vectigali salis, sed de ejus pretio. Livius enim censores 'novum vectigal,' antea nempe ignotum, statuisse dicit: ante quod inventum sal 'erat sextante,' id est, sextante erat venale. Vide Gronov. de Pec. Vet. iv. 1. p. 261.

§ 4 *Quod iniquo judicio quondam dam-*

natus esset] *Iniquo in judicio* Flor. *in quo judicio* Lovel. 4. Deinde *judicio quo damnatus esset* Lov. 1. 2. 5. *judicio condemnatus* Hav. et Brancal. Latinii. Paullo ante *Id vectigalis* Lov. 4.

Et in pretio salis maxime oneratas tribus, quarum opera] Facile intelligi potest pretium salis, novo imposito vectigali, non idem, quod ante, esse potuisse. Sed quomodo fieri potuerit, ut aliæ tribus magis, aliæ minus, in eo oneratæ fuerint, ex his quæ hic scribuntur, non perspicio, et ab iis qui plus vident, discere cupio. M. Livius a XXXIV. tribubus damnatus fuerat: sola Mæcia eum non condemnaverat, neque condemnatum aut consulem iterum, aut censorem fecerat. Post vectigal ex salaria annona statutum Romæ vetus pretium (ita enim accipienda puto verba *pretio eodem*) salis, ut sextante esset, relictum, extra eam varie auctum est. Jam quum ex omnibus tribubus alii cives Romæ habitarent, alii per fora et conciliabula, aliaque loca Italiæ, in quibus censores alio atque alio pretio salem præbendum locasse dicit Livius, sparsi essent, mihi non apparet, qua ratione tribus, quarum opera M. Livius damnatus erat, *in pretio salis maxime*, aut magis quam Mæcia, onerari potuerint. Nam, si sal deinde eodem pretio, quo ante institutum hoc vectigal, Romæ præbitus fuit, qui ex XXXIV. tribubus in Urbe degebant, in eo non magis onerati fuerunt, quam qui ex Mæcia; nec, qui ex Mæcia extra illam in foris et conciliabulis aliisque Italiæ locis, minus quam illi. *Duk.* Vocula *et* non adparet in Flor. Voss. Lov. 2. 5. et Hav. quæ excidisse videtur ob ultimas literas vocis præced. Vide ad XXXV. 41. § 7. Mox *Salinator Livio inditum cognomen*, pro *Salinatori*, Flor. et Lov. 5. Male. Vide ad I. 1. § 5. Corruptius *Salinator Livio indictum cognomen* Lov. 3. et Hav. Vide ad III. 65. § 4.

§ 5 *Lustrum conditum serius*] Censuram post legem Mam. Æmilii annuam et semestrem fuisse, nemo nescit. Lustrum conditum peractis omnibus, quæ censorum muneris erant, itidem constat ex multis locis Livii, quibus post relata ea quæ censores in magistratu gesserant, altero anno, quam creati erant, lustrum conditum memorat. Vide l. XXVII. capp. 11. 36. XXXIV. 44. XXXV. 9. XXXVII. 58. XXXVIII. 36. XLI. 27. XLII. 10. Quid ergo est, quod his censoribus 'lustrum serius conditum' scribit? An hoc significat, eos ultra tempus lege finitum censuram gessisse? Ita sane videtur ob caussam quam dicit: nam octodecim mensium, vel pauciorum, si non statim inito magistratu per provincias dimiserunt, spatium angustius fuisse videtur, quam ut eo numerus civium, qui in exercitibus erat, iniri ac referri potuerit. Nam et hoc extraordinarium fuisse argumento est, quod neque umquam ante hoc tempus id factum, ni valde fallor, prodit Livius, quodque et superiore lustro, et eo, quod a. IƆLX. conditum est, longe fuit minor civium censorum numerus, XXVII. 36. et XXXV. 9. ubi, vulgatam scripturam tuentibus Mss. non est, quod cum Pighio ad a. IƆLIX. numeros corruptos suspicemur. Nec tamen, si ita, ut dixi, accipienda sunt hæc verba, *Lustrum conditum serius*, censores hi aliter, quam ex auctoritate publica, ultra legitimum tempus in magistratu esse potuerunt: quod etsi non tradit Livius, tamen et res ipsa docet, et ex iis quæ XLV. 15. scribit, colligi potest: 'Petentibus (censoribus) ut ex instituto ad sarta tecta exigenda et ad opera, quæ locassent, probanda anni et bimensis tempus prorogaretur, Cn. Tremellius tribunus, quia lectus non erat in senatum, intercessit.' Pighius ad a. IƆCXXXIV. eos hoc 'a senatu' petiisse scribit. Hoc non dicit Livius, et non sine ratione dubitari potest, an ea potestas sena-

tus fuerit. Potuerunt tamen hoc a senatu petere, sed ita, ut senatus cum tribunis ageret, ut de ea re ad populum ferrent. *Duk.*

Quia per provincias dimiserunt censores] Hoc ambiguum est: nam *censores* et primus et quartus casus esse potest. Posterius placuit viris doctis, qui ita scribunt: 'Missos quidem per provincias censores scribit Liv. xxix. 37.' Ego prius probabilius esse, et *dimiserunt* ἐλλειπτικῶς dici, ut sæpe, v. g. 'certos,' 'nonnullos,' puto. Liv. x. 29. 'Fabius, dimissis ad quærendum collegæ corpus.' Et xxxv. 13. 'Nabis extemplo circa omnes vicos maritimos dimisit ad seditiones in iis miscendas.' Sic 'mittere' et 'præmittere' xxvi. 8. xxvii. 43. xxxv. 6. et alibi. Nec opus est pluribus in re nota. *Duk.*

§ 6 *Censa cum iis CCXV. millia hominum*] Exemplar vetus, *Censa cum iis ducenti sexaginta quinque millia hominum.* Legendum *ducenta.* Rhenan. *Ducenta et sexaginta quinque millia* Andreas, Juntas, et postea fecit Rhenanus, quum esset *ducenta quindecim millia* jam in Tarvisina. Sed hunc numerum servat Epitome. Opportune adest Sigonianus, et ibi similiter mutat. At Put. Reg. Men. Voss. *ducenta decem quatuor millia.* J. F. Gron. *Ducenta sexaginta quinque millia,* vel *CCLXV. millia* Lov. 3. 4. Harl. Ber. Rec. Gaertn. et Hearnii D. *ducenta decem quatuor millia* Flor. Lov. 1. 2. 5. Hav. et Hearnii L. 1. et N. Codicum suorum duos eodem modo, duos alios *CCXIIII. millia* præferre, auctor est Crevierius. Similia passim in scriptis optimis aliisque apud Livium obcurrunt. Ita 'decem tria' xxxvii. 30. § 8. et c. 46. § 3. 'decem quatuor' xxviii. 38. et xxxiv. 10. et c. 52. 'decem septem' xxiv. 15. 'decem octo' x. 21. Quibus locis videnda sunt quæ notantur. Rogat Crevierius, quis umquam sic locutus sit? et addit *decem quatuor* nihil aliud esse videri, quam ludibrium imperitorum librariorum, qui notas numerorum *XIIII.* quum uno verbo *quatuordecim* reddere deberent, male diviserunt in duas voces. Verum non adtendisse videtur ad locum Prisciani, ad Livii x. 21. § 6. laudatum, qui expresse testatur, Livium 'frequenter sine conjunctione septemdecem et decemseptem' dixisse. Doujatius cum Epitome malebat *ducenta quindecim millia.* Verum ibi potius *ducenta quatuordecim millia,* quem numerum optimi hoc loco codd. præferunt, legendum esse, ex omnium Mstorum et vett. edd. auctoritate docui. Mox Claudii Neronis prænomen *C.* omittitur in Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Verum id elisum est a vocis seq. litera initiali. Vide ad xxiv. 17. § 3.

§ 7 *Deferentibus, &c. censoribus, censum receperunt*] Veteres libri *acceperunt.* Sic xliii. 15. 'In censu accipiendo populi.' *Sigon.* Pall. tres *censum acceperunt:* vet. ed. *censum ceperunt.* Statim Pal. 3. *quantum numero militum, tantum pecunia valerent.* Gebh. Omnes Gall. cum Vossiano *defer. ips. col. cens., censum acceperunt:* non *receperunt.* J. F. Gron. De censoribus coloniarum et municipiorum agunt Sigon. de Ant. Jure Ital. ii. 4. et 8. et Spanhem. de Præst. et Usu Numism. diss. x. c. 2. § 2. 3. qui et alia eo pertinentia habet in Orb. Rom. Exercit. i. 9. Lipsius de Milit. Rom. i. ex hoc loco scribit, 'ipsos Romanos censores tandem censum in coloniis egisse.' Id neque hic, neque c. 15. dicit Livius. *Duk. Censum receperunt* tantum Ber. et Gaertn. reliqui *acceperunt.* Infra xxxix. 44. 'In censibus quoque accipiendis tristis et aspera in omnes ordines censura fuit.' Voces *ipsarum coloniarum* a Gronov. additas servant etiam Flor. Lov. 1. 3. 4. 5. Hav. et Hearnii L. 1. At vicissim τὸ *censum* exsulat a Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. et Hav. Mox

quantum numero militum, pecunia valerent Harl. Male. Ita enim et loquitur Livius XXXII. 15. 'Quantum arma, quantum mœnia tueri poterant.' XXXVII. 24. 'Quantum consilio, quantum auctoritate valeret.' XLII. 52. 'Quantum numero, quantum genere militum præstarent tironibus.'

§ 8 *Equitum deinde census agi cœptus est*] Pal. 2. *Eq. deinde receptus est census agi.* Gebh. *Cœptus census est agi* Harl.

Et ambo forte censores equum publicum habebant] Equites Romanos magistratu capto equites esse desiisse, eosdemque a censoribus in senatum lectos equum publicum amisisse, contra Manutium de Civit. Rom. p. 3. tom. I. Thes. Antiq. Rom. disputant Sigonius de Ant. Jur. Civ. Rom. II. 3. et Grævius in Prolegom. illius tomi. Nec juvari Manutium hoc loco Livii putant, eo quod facile evenire potuerit, ut hi censores 'propter robur ætatis,' ut de iis loquitur Val. Max. II. 7. 6. equum publicum retinuerint, et tamen senatores fuerint; aut, quod solum respondet Grævius, et mavult Sigonius, utrique non lectione censorum, sed jure magistratus in senatum venerint. Sed nihil est, unde probari possit, vel hos, vel Scipionem Asiaticum, qui, quum a. IƆLXIII. consul fuisset, a. IƆLXIX. equum publicum habebat, Liv. XXXIX. 44. jure magistratus, non lectione censorum, in senatum venisse. Vide ad XXVII. 34. Nec ulla ratio dici potest, cur equites, qui a censoribus in senatum lecti erant, eo ipso equum publicum amiserint; qui ab iis non lecti jure magistratus in senatum venerant, eum retinere potuerint. Locus Varronis apud Gall. III. 18. de pedariis senatoribus a Grævio citatus nihil ad hanc rem facit. Nec solus Manutius, verum etiam Gruchius aliter sensit, cujus de Comit. Romanis lib. I. c. 4. p. 605. tom. 1. Thes. Græv. hæc verba sunt: 'Nec vetabat quemquam senatorem esse, et in iis tamen centuriis (equitum) numerari, quæ belli causa institutæ fuerant.' Hoc verius esse puto, et, quamquam nihil definio, tamen conjicio equites, sive a censoribus in senatum lecti fuissent, sive jure magistratus in eum venissent, equum publicum vel retinere, si per robur ætatis, ut hi censores apud Valerium Max. militare possent, vel reddere, quod Pompeium in primo consulatu fecisse scribit Plutarchus, potuisse. Sigonii sententia non alio fundamento niti potest, quam ordinem equestrem jam illo tempore in civitate Romana medium inter senatorium ac plebem, et ab utroque distinctum fuisse. Sed de eo mihi non liquet: quum in iis, quæ ad administrationem civitatis pertinebant, non solum ante, verum etiam post hoc tempus, tantum duos ordines civium 'senatum' et 'populum,' et 'Patres' ac 'plebem,' sine ulla mentione ordinis equestris, tamquam tertii, nominari, nec quemadmodum jura Patrum et plebis, sic etiam jura ordinis equestris memorari videam. Et vix puto, quemquam ante C. Gracchi et aliorum post illum leges judiciarias tres ordines civium Romanorum eo sensu dixisse, quo Plinius H. N. XXXIII. 1. scribit: 'Annuli plane medium ordinem tertiumque Patribus et plebi inseruere.' *Duk.*

Quum ad tribum Polliam ventum est, in qua M. Livii nomen] Manut. de Civit. Rom. p. 33. et alii viri docti argumento hujus loci putant, 'cives Romanos post expletas XXXV. tribus non in centuriis, sed in sua quemque tribu censum fuisse.' Sed Livius his verbis non de censu civium, de quo jam dixerat, verum de recognitione centuriarum equestrium agit. Nam quod hic 'equitum censum agere,' id XXXVII. 28. 'equitatum recensere,' et XXXIX. 44. 'equitatum recognoscere' dicit. Et solet plerumque post memoratam lectionem senatus, a qua

hic narrationem rerum a censoribus actarum orditur, de equitum recognitione et notis agere. Vide XXVII. 11. XXXIV. 44. XXXVIII. 28. XXXIX. 44. XLI. 27. et XLV. 15. Manutii itaque sententiæ, etiamsi eam veram esse ponamus, in hoc loco non multum præsidii est; quum neque de censu civium hic loquatur Livius, neque necessario sequatur, idem, quod in recognitione equitum, etiam in censu civium factum fuisse. *Duk.* Livii prænomen *M.* omittitur in Flor. quod reliqui constanter tuentur.

§ 9 *Sive ex residua et vetere simultate, sive intempestiva jactatione*] Pall. 2. et 3. sine copula *sive ex residua vetere simultate.* Tum Pal. 1. *sive intentiva jactatione.* Pal. 3. *sive intempesta jactatione.* Gebh. *Residua vetere,* copula omissa, Flor. et Harl. *sive ex residua et veteri simultate* Lov. 4. Deinde *intemtiva jactatione* Flor. *intentiva jactatione* Lov. 1. 2. 4. et Voss. *inventiva jactatione* Ber. a m. sec. et Hav. *incentina jactatione* Lov. 5. et Hafn.

Livium, quia populi judicio esset condemnatus] Pal. 2. *damnatus esset.* Pal. 3. *quia populi judicio damnatus, equum vendere jussit.* Gebh. *Judicio esset condemnatus* servant Ber. et Gaertn. *judicio damnatus,* medio verbo omisso, Harl. *judicio esset damnatus,* ut Gron. edidit, reliqui omnes. Præterea Livio reddidi prænomen *M.* quod est in omnibus non tantum scriptis meis, Hearnii Oxonn. et, ut Sallierius mihi confirmavit, Putean. sed etiam edd. usque ad Gruterum, ex cujus ultima demum excidit.

§ 10 *Quum ad tribum Narniensem*] Vulgati omnes libri macula deformati circumferuntur. Legitur enim *tribum Narniensem,* pro *Arniensem:* cum 'Narniensis' mentio neque in lapidibus, neque in libris ulla reperiatur; *Arniensem* vero idem Livius VI. 5. et Cic. Agrar. II. 29. nominent. Quodque firmius est, ipsi lapidem vidimus Vulsiniis in templi parietibus, quo in lapide integrum expressumque tribus 'Arniensis' nomen exstat: ut alios lapides omittam. *Manutius,* de Civit. Rom. p. 26. ed. Græv. in Thes. Ant. Rom. *Arniensem* putabam recentiorum vitium esse: nunc video non aliter edidisse Sigonium, et sic in libello de Jure Civium Romanorum I. 3. p. 18. appellare. At in notis ad lib. VI. Livii c. 5. rectius monet idem *Narniensem* scribendum: ut hic quoque scripti et edd. priscæ præferant. *J. F. Gron.* Sane *Narniensem* etiam omnes Mss. mei, et Oxonn. Hearnii, cum edd. omnibus usque ad ultimam Gruteri, quæ *Arniensem* dedit: nisi quod eadem lectio etiam in posterioribus Sigonii edd. recepta sit, quum prima *Narniensem* præferat. *Arniensem* veram scripturam esse, monui ad Epit. Liv. l. VI. et ad Liv. VI. 5. § 8. ubi plura vide. Eamdem lectionem probant etiam viri docti ad Cic. Agrar. II. 29. Pighius in Ann. Rom. ad a. DXLIX. p. 217. et, ut Dukerus monuit, Panvin. de Civit. Rom. c. 50. p. 279.

Unius, quod falsum adversus se testimonium dixisset] Valer. Max. II. 4. ubi de iisdem censoribus ac eorum contentione mentionem facit, priorem caussam a Livio hic positam omittit, alteram narrat. Et plane ego quoque non intelligo, quodnam hoc sit falsum testimonium. *Glar.* Forsitan Nero falsum in Livium testimonium dixerit, quo tempore populi judicio damnabatur. Ceterum *adversum se* Lov. 1. Sed vide ad Epit. Liv. l. XLVII. Mox *secum* deest in Lov. 1. 2. 3. 5.

§ 11 *Itaque ibi fœdum certamen*] Pal. 1. *Neque fœdum certamen.* Pall. 2. ac 3. *Neque ibi fœdum certamen.* Gebh. Put. Reg. Men. Voss. optimus Pal. *Neque fœdum.* Duo alii Pall. *Neque ibi fœdum.* Fortassis, *Æque fœdum cert. inq. famam alt., cum suæ damno, factum est exitu censuræ.*

Quum in leges jurasset. J. F. Gron. *Itaque ibi fœdum* Lov. 3. 5. *Neque ibi fœdum* Harl. *Neque fœdum* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. *Fœdum æque certamen* Brancal. Latinii. Ad id autem, ut *fama* omittendum conjiceret, Gronovius permotus esse videtur, quod 'famam' præcesserit. Eam tamen legitimam loco tentando caussam non esse, præsertim invitis omnibus libris, vidimus ad I. 3. § 9.

§ 12 *In ærarium escendisset*] Ita Gebh. ad XXIX. 11. § 5. ex Pal. 3. et Gronov. ad II. 28. § 6. ex Put. scribendum monuerunt, et hic etiam in contextum recepit, quum antea ederetur *adscendisset.* Quamvis autem eam lectionem in nullo meorum repererim, tantopere tamen variant, ut verbum indoctis librariis ignotum latere palam sit. *Ascendisset* in solo est Ber. *descendisset* in Harl. *projecisset* in Gaertn. *exercisset* in Lov. 1. *excessisset* in Voss. Lov. 2. 4. 5. et Menard. apud Gronov. d. l. *æs jecisset* in Lov. 3. Hav. et Brancal. Latinii: *escecisset* in Flor. a m. pr. *esiecisset* a m. sec.

§ 13 *Nec condemnasset, neque condemnatum consulem aut censorem fecisset*] In primo reperio Gryphio. Priores, et omnes Mss. *neque condemnatum aut consulem.* J. F. Gron. Prius *aut* ante Gryphium omiserunt edd. Mediol. 1505. Frob. 1535. Basil. 1539. et Vascos. ex Mss. autem Harl. et Lov. 5. quorum posterior insuper legit *condemnatum consulem et censorem fecisset.* Præterea *neque condemnasset* Flor. Lov. 2. 4. 5. Harl. et Hav. Sed vide ad IX. 9. § 14.

Populum Romanum omnem, quatuor et triginta tribus, ærarios reliquit] Pal. 3. *pop. Rom., omnes quatuor et triginta tribus.* Gebh. *Quatuor et XL. tribus* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Hearnii L. 1. et N. quum tamen mox una cum reliquis codd. recte *quatuor et triginta* præferant. Tum *deliquit* Flor. a m. pr. *reliquit* a m. sec. cum Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hav. Mox § seq. *judicio simul,* pro *semel,* Flor. et Voss. sollemni errore. Vide ad XXIV. 22. § 14. *Judicio falso semel* Brancal. Latinii.

§ 16 *Parvum certamen notarum inter censores: castigatio inconstantiæ populi censoria gravitate t. i. d.*] Malim *Pravum certamen.* Deinde vet. lib. *et gravitate.* Sigon. Scripti omnes, ut et Sigonianus, *castigatio inc. pop. censoria et grav. temporum illorum digna.* Quod duplicem admittit interpretationem. Vel castigatio censoria inconstantiæ populi fuit, et digna temporum illorum gravitate; vel castigatio inconstantiæ populi fuit digna qua censoria, qua temporum illorum gravitate. *J. F. Gron.* *Pravum certamen* non tantum omnes Mss. sed et editi libri usque ad Basil. qui 1539. sine dubio operarum errore, vulgarunt *Parvum certamen.* Quamvis autem interim Vascos. et Gryph. *Pravum* revocarint, alterum tamen apud recentiores obtinuit, donec tandem priorem lectionem Ven. a. 1592. et Francof. 1628. bona fide receperint. Ceterum unius literæ transpositione non tantum operæ typographorum, sed et scribæ librarii passim ita peccarunt. Vide ad I. 31. § 8. c. 53. § 1. IV. 8. § 6. c. 49. § 8. V. 29. § 8. c. 39. § 9. VI. 10. § 8. VIII. 34. § 7. IX. 30. § 1. X. 19. § 2. aliisque locis. Adde quæ notavi ad Silii VII. 585. Deinde *censoria gravitate et temporum illorum digna* Ber. Gaertn. et edd. antiqq. usque ad Mog. quæ prima τὸ *et* abjecit; quod quum servent omnes omnino codd. id iterum recte Sigon. et Gronov. revocarunt; sed alio loco, consentientibus reliquis Mss. reposuerunt.

§ 17 *Diem ad populum utrique dixit*] *Utrique ad populum* Lov. 4. et Harl. *ad populum utrisque* Flor. Voss. Lov. 2. 5. Ber. et Hav. idque voluisse videtur librarius Lov. 1. qui tamen per errorem *utriusque* scripsit. Vide ad

XXXVI. 16. § 6. Paullo ante verbum *esse* non adparet in Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hav.

Obnoxia populari auræ censura esset] Duplex lectio *popularia censura*, et *popularibus censura* exstat in Voss. Prior earum superest etiam in Lov. 1. posterior in Hav. *populari censere* in Lov. 2. *populari censura* in Lov. 4. *popularis censura* in Lov. 3. *potestati censuras* in Lov. 5. a m. pr. *populari censuras* a m. sec. *popularia vestre censura* in Harl. At vulgatum est sanum ac probum. De 'populari aura' vide ad VI. 11. § 7.

CAP. XXXVIII. § 1 *Jam Petilia a consule vi capta*] *Petelia*, ut XXVII. 26. § 5. *Sigon.* Pal. 1. *clam Petiacosa devicta.* Gebhard. Locus corruptus. Put. *in Bruttiis Clampetia a consule deuicasta.* In Pall. Voss. Buslid. *Clampetia cosa devicta.* Unde Rubenius *Clampetia, Cosa vi captæ.* Andreas quoque habet *devicta.* Suspicabar *Clampetia ad consulem dedita;* nam et mox Put. Reginsque *in ditionem venerunt*, non *deditionem.* Stephanus Λαμπετεῖαν vocat πόλιν Βρεττίας. Sequens liber et *Cosentiam* et *Clampetiam* ad C. Servilium demum consulem defecisse narrat c. 19. Sed prudens lector intelligit facile, his consulibus inceptæ rei nescio quid impedimenti intervenisse, ut illi quidem non valde volentes aliqua necessitate adacti deditionem suam ad consulem priorem miserint, alii majore studio denudare cœperint animos, res vero tota non nisi proximo anno perfecta ac rata fuerit. Lib. XXVII. c. 15. 'Iisdem ferme diebus et ad Q. Fulvium Hirpini et Lucani et Volscentes dediderunt sese.' *J. F. Gron.* De his est XXX. 19. De Consentia etiam XXV. 1. et XXVIII. 11. varie scribit: *vi* mutari vix potest propter sequens 'voluntate:' nam hæc opponuntur. Cap. 3. h. l. 'Qui omnes Italiæ populos vi aut voluntate in deditionem accepissent.' Cicero de Finib. II. 20. 'Sua voluntate, nulla vi coactus.' Sallust. Jug. c. 13. 'Urbes partim vi, alias voluntate imperio suo adjungit:' ubi plura habet Cortius. Pro 'venire in deditionem' Gronov. etiam XXXII. 31. ex Mss. legit *in ditionem:* at XXIII. 27. XXXII. 16. et XXXIII. 17. reliquit *in deditionem:* nec mutavit in Epit. lib. XXVIII. Est etiam in Floro IV. 11. § 33. *Duk.* Corrupta quarumdam edd. lectio *jam Petilia*, vel *Petelia a consule vi capta* obvia est in Lov. 3. Harl. et Hearnii D. *jam Petilia a consule devicta* in Ber. a m. pr. Gaertn. et edd. ante Froben. 1535. quæ prima *vi capta* substituit: *clam Petilia*, vel *Petelia a consule vi capta* Ber. a m. sec. et Lov. 4. *clam Petiacosa devicta* Lov. 1. et Hearnii N. *Clampetia consa devicta* Lov. 2. *clam Petiacoso devicta* Lov. 5. *clam Petracosa devicta* Hav. et Hearnii L. 1. *Cl. Pænecosa vi capta* Hafn. *Clampetia cos. devicta* Flor. Hinc *Cosentia* Ber. Vide ad XXX. 19. § 10. Dein *Naudosia* Voss. et Lov. 1. *Nandolia* Lov. 2. Tandem *in ditionem venerunt* Flor. a m. pr. et alii Mss. Sed *in deditionem* emendatur in eodem Flor. inter versus; idemque superest in Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Utraque locutio 'venire in ditionem' et 'in deditionem' apud Liv. superest. Vide ad IX. 20. § 4. ad XXVI. 21. § 17. et ad XXXIII. 37. § 4. Mox § seq. *Cornelium potissimum*, pro *potius*, Rec.

§ 3 *Consules Cn. Servilium Cæpionem et Cn. Servilium Geminum creavit*] Veteres plerique libri, itemque Capitolinæ tabulæ edunt *Cn. Servilium Cæpionem et C. Servilium*, sine cognomine 'Gemini,' quod placet. Nam Servilii Gemini patricii fuerunt. Hic autem, auctore Livio, ædilis et tribunus plebis fuit, et cognomine caruit: præterea plebeii consulis locum obtinet, siquidem cum Cæpione patricio comparatus est. *Sigonius.* *Cn. Servilium Geminum* libri omnes, qua

Mss. qua cusi. *Gebhard.* *Consulem C. Servilium creavit* Lov. 2. *consulem A. Emilium Genusium creavit* Voss. et Lov. 1. *consules Cn. Servilium Geminum creavit* Flor. Lov. 5. et Hav. Reliqui a recepta scriptura parum discedunt, verum ita, ut cognomen *Geminum* servent. Id autem delenti Sigonio adversatur Pighius in Annal. ad a. IↃL. p. 222. sed in primis Jac. Perizon. in Animadv. Hist. c. 2. p. 46. qui putat Cn. Servilium fuisse fratrem M. Servilii, qui ipsi in consulatu successit, et in Fast. Capit. atque apud Liv. XXX. 26. et alibi 'Geminus' cognominatur, quia uterque in iisdem Fastis C. F. P. NEPOS dicuntur: docet insuper C. Servilium 'Geminum' vocari non tantum a Cassiodoro, qui consulum nomina ex Livio exscripsit, verum etiam in loco Livii, neque a Sigonio tentato, neque ab aliis animadverso, XXXI. 4. 'Creati' (decemviri agro Samniti Appuloque metiendo dividendoque) 'P. Servilius, Q. Cæcilius Metellus, C. et M. Servilii, (Geminis ambobus cognomen erat) L. et A. Hostilii Catones,' &c. Tandem existimat, quamvis quidam Servilii Gemini patricii fuerint, id non obstare, quo minus et alii plebeii esse potuerint, quum similiter Atilii Longi, Genucii Augurini, et Minucii Augurini patricii et plebeii iisdem temporibus reperiantur: nisi autem Servilii Gemini etiam plebeii fuissent, æque anno sequenti M. Servilium Geminum consulatum obtinere non potuisse cum Ti. Claudio Nerone, qui sine dubio fuit patricius, atque hoc anno C. Servilius Geminus cum Cn. Servilio Cæpione. Nihil itaque hic mutandum, nisi ut posteriori consuli pro *Cn.* tribuatur *C.* prænomen; quod tamen se facere non audere professus est Glarean. ad § 6.

§ 4 *Creati P. Cornelius Lentulus*] Hic prætor fit hoc anno, biennio autem post consul, quo in magistratu *Cneus* vocatur. Quare et hic etiam *Cn. Cornelius* scribendum. *Sigonius.* Prænomen omittitur in Lov. 2. et Hearnii N. *P. Cornelius* vocatur in Flor. Voss. Lov. 1. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. Sed Sigonii emendationem probat Pighius in Ann. ad a. IↃL. p. 224. Contra, eamdem incertissimam esse, legitimis rationibus ostendit Dukerus ad XXX. 36. § 2. Quum autem Sigonii conjectura nullius cod. testimonio firmetur, priscam lectionem revocavi. Mox *L. Quinctilius* legunt Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. ante Mog. Prænomen omittitur in Lov. 1. Sed passim libro seq. *P. Quinctilius* vocatur. Vide c. 18. et c. 27.

P. Villius Tappulus] Pal. 1. *P. Julius T. Appius.* Pal. 2. *P. Julius.* Pal. 3. *P. Jullius Tapuleius.* Gebhard. *P. Julius, T. Appius* Voss. et Lov. 4. *P. Julius, T. Apius* Lov. 3. et 5. *P. Julius, C. Appius* Hearnii L. 1. *P. Julius Appius* Hav. *P. Julius et T. Apuleius* Ber. Gaertn. et edd. usque ad Mog. quæ *P. Julius Appulus* substituit; donec Froben. a. 1535. *T. Villius Tappulus* recte emendaret. Propius ad eam lectionem accedunt reliqui codd. Nam *P. Vilius, Ti. Appius* præfert Lov. 1. *P. Vilius, T. Appius* Lov. 2. *P. Villius Tabuleius* Harl. *P. Vilius, T. Appilus* Flor. Vide ad XL. 44. § 1. et XXXI. 4. § 3.

§ 6 *T. Veturius Philo*] In quodam vetere libro est *Ti. Veturius*, quod placet. Nam quendam Capitolinum consulem invenio ita describi *M. Veturius Ti. F.* ex quo intelligi potest, *Tiberium* Veturiæ gentis prænomen fuisse. *Sigon.* *Ti. Veturius* etiam Flor. Voss. Hav. aliique codd. M. Veturius autem, qui in Fast. Capit. *Ti. F.* vocatur, non consul fuit, sed tribunus militum consularis potestatis; qui dignitatem hanc obtinuit a. CCCLIV.

In locum M. Æmylii Regilli] In creatione magistratus superioris anni (h. lib. cap. 11.) *M. Æmylius Regulus*

hic legebatur, sed malim *Regillus*, ut superius quoque monuimus. Quidam etiam dubitarunt, si uterque hujus anni consulum *Cn.* dicebatur, quare Livius non ita locutus sit; 'Is consules Cneios Servilios Cæpionem et Geminum creavit,' quomodo de tribunis militum consulari potestate sæpe loqui solet. Sed non videtur meo judicio Livius hoc perpetuo observasse: quamquam de his duobus Serviliis libro sequente dubie loquitur, ut ibidem dicemus, ob hoc tamen ego *Cn.* in *C.* mutare non ausim. *Glarean.* Æmilii prænomen deest in Flor. Lovel. 1. 2. 3. 5. et Hav. Tum *Reguli* Lov. 3. et Harl. Sed alteram lectionem constanter reliqui tuentur. Vide ad XXIV. 7. § 12. et cap. 8. § 14.

§ 7 *Et in M. Pomponii Mathonis auguris et decemviri locum*] De duobus unius hominis sacerdotiis dictum est ad XXVII. 6. *Duker.* Copula *et* priori loco, ac vox *auguris* desunt in Flor. Voss. Lov. 2. 3. 5. et Hav. Insuper Jac. Perizon. ad marginem Livii scribendum conjecit *M'. Pomponii*, quia M. Pomponius Matho hujus anni prætor anno adhuc sequenti prorogato imperio classi præfuit. Fatendum est, sæpe prænomen *M'.* sive *Manius* corruptum esse in *M.* vel *Marcus.* Vide ad XXVII. 25. § 2. Præterea, M'. Pomponium Mathonem tempore belli Hannibalici notum fuisse, et præter alios honores etiam præturam gessisse, constat ex Livii XXII. 35. Est tamen cur de hac emendatione dubitem. Nam M'. Pomponium Mathonem pontificem mortuum retulit Liv. XXVI. 23. Ut igitur illa conjectura vera sit, duo Manii Pomponii Mathones statuendi sunt, alterum pontificem, cujus mortem Livius d. l. narravit, alterum augurem et decemvirum, quem nunc obiisse dicit. Verum eadem ratione duos Marcos Pomponios Mathones exstitisse contendere possumus: alterum hujus anni prætorem, qui anno proximo prorogato imperio rem gessit; alterum augurem et decemvirum, hoc anno mortuum: et ita necesse non erit, ut invitis omnibus Mss. *M.* in *M'.* sive *Marci* in *Manii* prænomen mutemus.

Quod tunc perrarum in mandandis sacerdotiis erat] Vide Lipsium ad Senec. Consol. ad Marciam 24. Noris. Cenot. Pisan. Diss. II. 5. in fine, et Spanhem. de Præst. et Usu Numism. diss. XII. c. 4. § 5. *Duker.* *Mandatis* Voss. Lov. 1. 2. et Gaertn. Vide ad VI. 37. § 4. Paullo ante *admodum adulescens* Flor. Vide ad VI. 34. § 11.

§ 8 *Idem per biduum plebeii*] Ita Gron. 1665. edidit, eamque lectionem servant Flor. Voss. Hav. et plerique reliqui codd. *Iterum per biduum* Harl. et Reg. apud Doujat. qui cum Sigonio malebat *Item per biduum*, quomodo non tantum Sigonius edidit, sed et omnes ante Gronov. edd. præferunt. Solent *idem* et *item* sæpe commutari. Vide ad Livii Ep. lib. LXIX. Similiter *item* et *iterum.* Vide ad Ep. Liv. lib. XIV.

LIBER XXX.

Cap. i. § 1 *Cn. Servilius Cæpio et Cn. Servilius Geminus consules*] Ob eas causas quas dixi (xxix. 38. § 3.) lego *Cn. Servilius Cæpio et C. Servilius consules*. Sigonius. *Cn. Servilius Cæpio et C. Servilius Geminus consules* exstat in antiquissima ed. Parum divertit Pal. 2. in quo *Cornelius* pro *Cn.* habetur. At contra Pal. 1. *Cornelius Servilius consul, sextusdecimus.* Ad normam et palatum Sigonii Pal. 3. *Cn. Servius et Servilius consules:* æque vitiose. *Gebhard.* Libri optimi tantummodo *Cn. Servilius consul sextus decimus:* vel *Cornelius Servilius consul sextus decimus.* Qua mutila scriptura confirmatur Sigonii conjectura. Ostendit enim inter nomen posterioris et τὸ *coss.* nullum aliud vocabulum interpositum fuisse, quum oculus librarii post redditum in membrana τὸ prius *Servilius*, transmissis mediis, erraret in posterius, et inde sequentia scribere pergeret. *J. F. Gron.* *Cn. Servilius consul sextus decimus* Flor. Cant. et Lov. 1. *Cornelius Servilius consul sextus decimus* Voss. Lov. 5. Hav. et Hearnii Oxonn. *Cornelius et Servilius consules sextus decimus* Lovel. 2. *Consul Servilius et C. Servilius consules* Harl. Perizonius, qui, ut ad xxix. 38. § 3. vidimus, vulgatum adversus Sigonium defendit, ut vim argumenti, quo Gronov. Sigonii emendationem firmare conatur, evitaret, ad marginem Livii notavit, forsitan Livium scripsisse *et C. Geminus Servilius*, ut hoc cap. § 9. ipse Gron. emendat *Pætus Ælius.*

§ 2 *Uter Etruriam ac Liguriam provinciam haberet*] Scripsimus *ac Ligures.* Et sequitur mox, 'in Etruria ac Liguribus decretum.' *Rhen.* *Ac Ligures* solus Pal. 3. Reliqui omnes *ac Liguriam.* Gebhard. *Ac Liguriam* Voss. Lov. 1. 2. 5. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. et L. 1. Sed recte Rhenanus *et Ligures*, quod superest in reliquis. Vide ad vii. 26. § 9. Regionem alibi apud Livium 'Liguriæ' nomine adpellari, non memini.

§ 3 *A P. Sempronio acciperet*] Vet. lib. *a P. Sempronio consule.* Sigonius. Pal. 1. *a P. Sempronio acciperet.* Pall. 2. et 3. *a proconsule Sempr. acciperet: proconsul Sempr.* (*ei quoque proconsuli imp. in annum prorogatum*) *proconsuli Licinio succederet.* Gebh. Vocem a Sigonio additam ignorant Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. quam etiam Crevierius in suis non inventam recte omisit, addita hac ratione, quum Cn. et C. Servilii consulatum inierint, jam P. Sempronium non esse consulem. Præterea *a proconsule Sempronio*, et mox *Proconsul Sempronius, ac proconsule Licinio* Harl. sollemni errore. Vide ad xxviii. 16. § 14. Insuper *ei quoque proconsuli* Lov. 1. sed voculam *enim* servant reliqui omnes.

§ 4 *Is Romam reverteretur, bello quoque bonus habitus, &c.*] Hic locus admodum mutilus et incorrectus est, atque adeo, ut nemo, quod sciam, correctorum hactenus medicam manum adhibuerit: nihilominus asterisco haud dubie notandus mihi videtur, ut studiosi et docti diligentius ad sanandum illud vulnus animum attendant. Quod tamen sine veterum exemplarium auxilio valde curatu diffi-

cile videtur: conjectura tamen qualicumque supplere restituereque locum non nocebit, in eum dumtaxat finem, ut doctiorum excitemus ingenia. Quid igitur, si hæc ita legantur? *Is Romam rev. ut pontifex maximus sacris publicis esset præsto. Quamvis bello quoque bonus, ut habitus ad cetera; quibus nemo ea temp. instr. civis, cong. omn. hum. a natura fortunaque bonis.* Sed hæc acutioribus ingeniis scrupulos, non bilem moveant. *Pighius* in Ann. ad an. IↃXXXV. pag. 152. Conjectura Pighii vix tolerabilis est. Habet tamen aliquid obscuritatis oratio. Nam quæ sunt illa 'cetera' præter ea quæ 'naturæ fortunæque bona' dicit? *Duk.* Neque mihi Pighii conjectura tolerabilis videtur. Codd. nihil mutant, nisi quod *habilis*, pro *habitus*, legat Ber. *erat*, pro *civis*, Lov. 5. *congesti omnibus humani* Harl. Vulgatum satis fero. *Ad cetera* accipio super, præter cetera. Vide ad XXVI. 5. § 9. Et quidem *ad cetera*, sc. illa, quæ viro principi necessaria sunt. Crevierius recte *ad cetera* exponit 'præter ceteras laudes et ornamenta.'

§ 5 *Nobilis idem ac dives erat: forma viribusque corporis excellebat*] Pal. 2. *Nob. etiam ac dives erat: forma, viribus corp. exc.* Pal. 3. *Nobilis idem adolescens erat: forma viribusque c. e.* Gebh.

Seu in senatu et ad populum suadendi ac dissuadendi locus esset] In codice Ms. non est gerundium *dissuadendi*, sed tantum *et apud populum suadendi locus esset.* Nec erat opus illud hic addere. Nam suadet etiam, qui dissuadet. *Rhen.* Put. et optimi quique ignorant copulativam *et*. Scribe, *seu in senatu, ad pop. suad. ac dissuad. locus esset.* J. F. Gron. *In senatu, ad populum* sine copulativa etiam Flor. Voss. Lov. 1. 4. et Hearnii L. 1. quam neque in suis repertam recte expunxit Crevierius. Contra τὰ *ac dissuadendi* unus ignorat Harl. Reliqui servant. Rhenanum itaque non audiendum existimo. Ceterum unde factum fuerit, ut Cic. hujus P. Licinii, cujus tam honorifice Livius meminit, nullam mentionem fecerit in libro, qui inscribitur Brutus, seu de claris oratoribus, multis inquirit Franc. Floridus Sabinus Lect. Subsec. I. 14. Paullo ante *seu caussa orandi* Lovel. 1. 3. Gaertn. Hearnii L. 1. N. et Brancal. Latinii: *seu caussam orandi* Voss.

§ 6 *Bellicæ quoque laudis consulatus compotem fecerat*] Inverse Pall. 2. ac 3. *bellicæ quoque laudes cons. comp. fecerant.* Gebh. *Bellicæ quoque laudes, &c. fecerant* a Grutero est forsan, quia sic in duobus Pall. e quibus id notatum video. Sed meliores servant, quod prius vulgabatur, *bellicæ quoque laudis cons. comp. fecerat.* Nec vult Livius, consulem factum, quod bellator esset, sed consulatum ei occasionem dedisse imperatoriæ virtutis ostendendæ. Quemadmodum paullo ante, 'is Romam reverteretur, bello quoque bonus habitus ad cætera.' *J. F. Gron. Bellicæ quoque laudis, &c. fecerat* Flor. Voss. Lov. 1. 2. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxonn. quod recepi, quemadmodum etiam Crevierium fecisse video. Male altera lectio est in Brancal. Latinii, et reliquis meis, nisi quod *fecerunt* sit in Harl. et Rec.

Quod in Bruttiis provincia, idem in Etruria ac Liguribus decretum] Exemplar vetus mendosam hic lectionem continet, nempe sic, *Cui in Brutiis prov., eidem in Etruria ac Lig. decreta.* Opinor scriptum fuisse, *Quæ in Brutiis provincia, eadem in Etruria ac Liguribus decreta.* Rhen. Vet. ed. nec non Pal. 3. *Cui in Brutiis provincia, et dein in Etr. et Lig. decreta.* Gebh. Codici Rhenani favent Harl. Ber. Lov. 4. et Gaertn. nisi quod Ber. servet *decretum*, Lov. 4. legat *item*, et Gaertn. *idem*. Sed optimi nihil mutandum ostendunt. Neque sensus pluralem requirit. Nihil aliud enim

in Bruttiis provincia decretum, quam ut, qui cum imperio ibi præerat, exercitum novo consuli traderet.

§ 7 *Galliam provinciam obtineret*] Sic quidem Rhenanus ad § 10. Sed Put. omnesque Gall. cum vett. edd. *obtinere*. J. F. Gron. *Obtineret* Lov. 2. Harl. et Hearnii D. et L. 1. reliqui *obtinere;* quibus, quam prioribus, credere malo. Vide ad XXXI. 8. § 8. Ita Gronov. etiam emendabat in pr. ed. nott. ad I. 50. quam observationem postea multis exemplis auctam retulit in Obs. II. 14. Mox *cum legionibus his* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Gaertn. et Hav.

Quas prætor L. Scribonius priore anno habuisset] Pal. 1. *quas P. Scribonius priore a. h.* Pal. 2. *quas Q. Scrib. pr. an. hab.* Pal. 3. *quas proconsul Scribonius pr. an. h.* Gebh. *Quas P. Scribonius* Flor. Voss. Lov. 4. 5. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *quas Q. Scribonius* Ber. Gaertn. et Hearnii N. *quas prætor Scribonius* Lov. 1. 2. *quas prætor P. Scribonius* Lov. 3. *quas proconsul Scribonius* Harl. *quas proconsul Q. Scribonius* reliquæ edd. Moguntina priores. Sed *L. Scribonius* constanter XXIX. 11. et alibi vocatus est. Contra, *P.* vel *Q. Scribonii* Livium supra meminisse, non recordor. Neque displicere debet, quod *prætor L. Scribonius*, non *L. Scribonius prætor*, dicat. Vide ad XXII. 14. § 13.

§ 8 *Sortiti deinde provincias: Cæpioni*] Scribo, *Sortitis deinde provincias, Cæpioni Bruttii.* J. F. Gron. Omnes omnino *sortiti*. Vide igitur quæ notantur ad III. 22. § 3.

Servilio Gemino Etruria] Vet. lib. *Servilio Etruria:* recte, ut dixi. *Sigon.* Unus tantum meorum stat cum Sigonio. Reliqui *Gemino* servant. Vide ad XXIX. 38. § 3.

§ 9 *Jurisdictionem urbanam P. Ælius*] Meliores *urbanam Pætus Ælius.* J. F. Gron. Ita non tantum omnes mei, et Hearnii N. verum etiam omnes typis descripti ante Aldum, qui, invito Livio, *P. Ælius* primus substituit. Passim Livius cognomen nomini gentili præponere solitus est. 'Ahala Servilius' lib. IV. capp. 14. et 57. 'Capitolinus Quinctius' lib. IV. capp. 18. et 42. 'Macer Licinius' IV. 23. 'Cincinnatus Quinctius' VI. 18. 'Cursor Papirius' IX. 38. 'Flaccus Valerius' XXI. 11. 'Geminus Servilius' XXII. 40. 'Crassus Licinius' XXVII. 6. 'Antias Valerius' XXX. 3. 'Coriolanus Marcius' XXXIV. 5. 'Regillus Æmilius' XXXVII. 31. 'Sisenna Cornelius' XXXIX. 45. Vide Rhodium ad Scribon. Larg. Comp. CXXI. et quos ibi laudat; Spanhem. de Præst. et Usu Num. diss. X. pag. 55. Cort. ad Sallust. Catil. in princ. et quæ notavi ad Epit. Liv. lib. IV. Id etiam fieri solet, quamvis præmittatur prænomen, ut 'M. Marcellus Claudius.' Vide ad XXVI. 22. § 13.

Sardiniam P. Lentulus, Siciliam P. Villius] *Cn. Lentulus*, ut dixi. *Sigon.* Vide ad XXIX. 38. § 4. Voces *Cn. Lentulus, Siciliam* omittuntur in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hav. Deinde *P. Tulius* Lov. 2. *P. Julius* Lov. 1. 3. 4. 5. Hav. et Hearnii D. ac L. 1. *C. Julius* Ber. Gaertn. et edd. antiqq. *consul Livius* corruptissime Harl. Vide ad XL. 44. § 1.

Sub Spurio Lucretio eæ fuerant] Sic primus apud me Gryphius. Antea, ut scripti meliores et editi omnes ad Frobenium usque *sub Lucretio Spurio eæ fuerant.* Et plura ejus generis Livio restituimus. *J. F. Gronov.* *Sub Spurio Lucretio*, quod ante Gryphium exhibuerunt Froben. a. 1535. aliique, superest in Lov. 5. et Ber. Reliqui *sub Lucretio Spurio*, nisi quod *sub Lucretio Sempronio* corrupte quidem, ita tamen ut veræ lectionis vestigia servent, legant Lov. 4. Harl. et Rec. De prænomine nomini gentilitio postposito vide ad III. 1. § 1.

§ 10 *Et Lucretio prorogatum imperium est, ut Genuam oppidum a Magone Pœno dirutum*] In codice scripto sic

legitur: *Et Lucr. pror. imp., Genuam opp. a Mag. P. d. exædificaret*, sine particula *ut*. Similis locutio mox præcessit: 'M. Cornelius novo consuli tradere exercitum jussus: ipse, prorogato imperio, Galliam provinciam obtineret:' quod postremum verbum inepte quispiam mutarat in *obtinere*. Rhenan. Pall. tres, et vet. ed. *ut Genuam opp. a Mag. pæne dirutum exædificaret*. Gebh. Τὰ *est* et *ut* Rhenanus expungebat. Verum *est* quidem in nullo etiam meorum, nisi in Ber. qui *prorogatum est imperium* exhibet, inveni: at contra *ut* in uno tantum Harl. deest, reliquis eam voculam tuentibus. Et Froben. etiam, qui lectiones Rhenani recipere in ed. 1535. solitus est, primam quidem vocem omisit, non tamen posteriorem. Deinde *a Magone pæne dirutum*, vel *diruptum*, Flor. Voss. Lov. 1. 4. 5. Ber. et Hav. 'dirutus' et 'diruptus' etiam alibi commutantur. Vide ad IX. 45. § 17. Mox *non tempore, sed rei gerendæ fine* Lov. 4. *non temporis, sed rei gerendæ finem* Voss. Ber. et Hav.

§ 11 *Salutaris populo ipsique duci atque exercitui esset*] Una voce auctiores edd. ante Gronovianam 1665. *populo Romano;* quod revocavi, quia omnes servant codd. mei, uno alterove excepto, et Hearnii L. 1. ac N. Put. etiam *salutaris pr.* pro *p. r.*, ut ex clariss. Sallierio didici. Præterea *sicque duci* Lov. 1. 2. 5. et Harl. *sibique* Voss. in contextu: *sique* Put. neque aliter Flor. a m. pr. in quo manus altera emendabat *sive*. Sed prima syllaba τοῦ *ipsique*, quæ perperam excidit, potius restituenda est.

CAP. II. § 1 *In Siciliam tria millia militum sunt scripta*] Ita scribendum conjecit Pighius in Ann. ad an. IOL. pag. 224. cujus conjecturam recepit Gruter. in postrema ed. Omnes priores exhibuerunt *In Sicilia*, quod in omnibus suis esse Hearnius testatur, et multi etiam ex meis retinent. Ex Cant. Voss. et paucis aliis nihil notatur, ut hos *In Siciliam* legisse verisimile sit; quod non tantum servat Flor. verum etiam in Put. superesse, de ejus lectione consultus respondit Sallierius.

Quod roboris ea provincia habuerat] Non est in archetypo nostro hæc clausula, nec usque adeo necessaria: stat enim sensus iis verbis: 'et quia, ne qua classis ex Africa trajiceret,' &c. *Rhenan.* Solus Harl. facit cum Rhenani archetypo. Reliqui mei, omnesque Gronov. verba illa, quæ Rhenanus abesse posse existimabat, defendunt.

Ne qua classis ex Africa trajiceret] Pal. 2. *et quia antequam classis ex Afr. trajiceret.* Pal. 3. *tria millia mil. sunt scripta, et quia ne qua classis ex Africa trajiceret:* quam clausulam, comparentem certe in Pall. reliquis, non necessariam sine caussa affirmat Beatus. *Gebhard.* Reg. Men. Pall. Voss. *et quia antequam classis.* Put. *et qui antequaclassis.* Forte, *In Siciliam tria millia mil. sunt scripta, quia, quod roboris ea provincia habuerat, in Africam transvectum fuerat: et Punica ne qua classis.* Quam clausulam delet Rhenanus, ea in omnibus nostris salva est. *J. F. Gron.* *Et quia antiqua classis* Hafn. *et quia antequam classis* Flor. Cant. Lov. 5. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. *et quod antequam classis* Voss. et Lov. 2. ac 4. *et que antequam classis* Lov. 1. *et ne qua classis* Lov. 3. Sed Crevierius ex cod. Put. lectione *et qui ante qua classis*, unica litera *t* expuncta, et aliter in voces distributis literis, recte, ut videtur, legit *et quia ne qua classis*, docens duplicem rationem adferri, cur tria millia militum in Siciliam scripta fuerint; alteram, quia insula non satis firmo præsidio tenebatur; alteram, ut novi milites imponerentur in naves, quibus ora maritima custodiretur. Mox *maritumam oram* Flor. Vide ad VI. 31. § 5.

§ 2 *Tredecim novas naves Villius*]

Pal. 2. *XIII. longas naves novas Julius secum in Siciliam duxit.* Gebh. *Quatuordecim novas naves* Lov. 1. et Rec. *XIV. novas naves* Hearnii D. Mox § seq. Pomponii prænomen *M.* omittitur in Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Gaertn. Hav. et Hearnii N. Et prænomen et nomen *M. Pomponius* desunt in Hearnii L. 1. Tum *navibus imposuit*, pro *in naves*, legit Ber.

§ 4 *Cn. Octavio, prætori item prioris anni, cum pari jure imperii*] *C. Octavio* Ber. Gaertn. Hearnii N. L. 1. et edd. omnes ante Mogunt. Vide ad VII. 8. § 3. *Cornelio Octavio* Lov. 5. Vide ad XXVI. 1. § 1. *Cum Octavio* Lov. 1. Vide ad VII. 16. § 8. Deinde *compare jure* Voss. *compari jure* Lov. 1. 4. 5. et Gaertn. De ea voce vide ad XXXVII. 44. § 7. Hic tamen potius lectionem illam tribuendam puto librariis errantibus eodem modo, quo *congratulatione* dederunt, pro *cum gratulatione*, et similia multa, de quibus egi ad IV. 24. § 7. Observat autem Perizon. in Animadv. Hist. c. 8. p. 342. Livium, dicentem Cn. Octavium 'prioris anni prætorem' fuisse, sui oblitum esse: prætorem enim fuisse biennio ante, Sardiniam tunc sortitum, XXVIII. 38. post præturam vero, proxime superiore scilicet anno, navibus XL. maritimam oram, quibus finibus senatus censuisset, tutari jussum esse, XXIX. 13. Vide Duker. ad Liv. XXIII. 40. § 1. ad XXVI. 1. § 5. et ad XXX. 24. § 7.

Lentulus prætori duo millia militum dare in naves jussus] Pall. tres, et vet. ed. *Lentulus prætor.* Gebh. Rursus in excerptis aliorum Mss. hic magna conniventia. Attamen Cantabrigiæ offendi *ad naves*, quod nemo non Livianum præ vulgato censebit, memorans notata ad XXII. 19. 'Delecto milite ad naves.' *Jac. Gronov.* *Lentulus prætor* non tantum omnes codd. sed et edd. antiqq. pro quo quum Froben. 1535. aliique *Lentulus pr.* per compendium dedissent, Sigonius tandem ejus loco vulgavit *Lentulus prætori.* Gronovius demum *prætor* revocavit. Hinc *duo millia peditum* Lov. 5. et Hearnii L. 1. Sed vide ad XXXVI. 17. § 2. Tum *edere*, pro *dare*, Voss. et Lov. 1. Tandem *in naves* servant omnes mei, et Put. ut Sallierius monuit.

§ 5 *Petituri*) *M. Marcio*] *Petituri, M. Mario* Put. et Lov. 2. 3. *petituri esse, Mario* Voss. et Lov. 1. 5. *petituri, M. Manlio* Ber. *petituri, M. Valerio* Hav.

§ 6 *Tria millia militum in eam classem*] *Triginta millia militum* Lov. 4. et Hav. *XXX. millia militum* Lov. 1. et 2. *XXX. millia*, omissa voce *militum*, Vossian. *X̅X̅X̅. militum* Florent. Adparet per notas ∞ ∞ ∞ *militum* scriptum fuisse, easque non intelligentes librarios varie adeo peccasse. Tum *in ea classe* Voss. et Lov. 1. *in eamdem classem* Rec.

§ 7 *Viginti omnino legionibus, et centum sexaginta navibus longis*] *Viginti octo omnino leg.* Lov. 2. *XXVIII. omnino leg.* Hearnii L. 1. *decem*, vel *X. omnino leg.* Harl. Ber. Gaertn. et edd. ante Aldum. Præterea *et sexaginta navibus*, voce *centum* omissa, Hearnii L. 1. *et centum XL. navibus* eædem edd. Male. M. Pomponius quadraginta navibus oram Siciliæ maritimam custodire jussus est: parem navium numerum accepit Cn. Octavius ad tuendam Sardiniæ oram. M. Marcio Italiæ ora totidem etiam navibus tuenda data est. Habemus ita centum viginti naves, quibus addendæ sunt naves Scipionis in Africa. Is autem, ex Sicilia in Africam anno proximo trajiciens, quadraginta naves longas habuisse dicitur, quarum viginti rostratæ a dextro, totidem a sinistro cornu onerariis præsidio erant. Vide XXIX. 25. Ita habemus centum sexaginta naves. Supra quidem XXIX. 26. ubi idem 'quadraginta navium' Scipionis numerus memoratur, et Mss. eamdem lectionem servant, Sigonius ex App. emendat

quinquaginta. Præstare tamen videtur, ut codicum lectionem tueamur, ac dicamus, App. in numero navium a Livio dissentire. De numero navium classis Scipionis iterum vide hoc lib. c. 41. § 7.

Res Romana eo anno gesta] Placet scripsisse Livium *respublica Romana eo anno gesta:* aut *respublica eo anno gesta.* Vide ad VI. 6. *J. F. Gron.* De locutione 'gerere rempublicam' hoc sensu vide ad II. 64. § 5. Voces autem 'res' et 'resp.' sive 'respublica' sæpe commutari, vidimus ad VIII. 31. § 2. etiam 'res Romana' et 'respublica.' Vide ad VI. 23. § 10. XXVII. 40. § 3. Omnes tamen codd. vulgatum servant.

§ 8 *Consulibus imperatum, ut, priusquam*] *Ut* abest a veteribus libris venuste. *Sigon.* Pal. 1. et Sigonii liber *imperatum, priusquam,* excluso *ut.* Gebh. Ut Sigonianus, optimi quique resecant τὸ *ut.* J. F. Gron. Illud *ut* soli ex meis retinent Harl. Ber. et Gaertn. A reliquis exsulat. Vide ad x. 41. § 8.

Ludos magnos facerent, quos T. Manlius Torquatus] Hi ludi voti erant anno secundo hujus belli, C. Flaminio, Cn. Servilio coss. sed in nullum annorum numerum XXII. 10. Anno itaque undecimo hujus belli a T. Manlio dictatore facti, iterumque voti in quinquennium XXVII. 33. Cum autem hic sit annus sextusdecimus, lector ipse secum dispiciat, quid per 'quinquennium' intelligendum. Ipse tamen Livius hoc postea libro c. 27. anno sequenti hos ludos factos scribit, oblitus, opinor, hujus loci. Nisi quis, consules jussos quidem, sed non fecisse hoc anno, credat: quod videtur verisimile: nihil enim memoratu dignum hi duo gessere. Errorem non parvum faciunt diversi loquendi modi apud Latinos, dum alius 'in quinquennium,' alius 'post quinque annos,' alius 'quinquennale spatium lustrum' appellat. M. Varro v. p. 46. etiam ita loquitur: 'Lustrum,' inquit, 'tempus quinquennale, a luendo, id est solvendo, quod quinto quoque anno vectigalia et ultro tributa per censores solvebantur.' Hæc ille. Ego, cum dicitur 'quinto quoque anno,' non quinque annos intelligo, sed quatuor dumtaxat; tres quidem interjacentes, extremorum autem alterum. Ita Olympici ludi quinto quoque anno in Græcia fiebant, erant tamen Olympiadis quatuor anni tantum, non quinque. Et non est apud me dubium, quin lustri rationem Romani a Græca Olympiade habuerint, ut cætera: sed apud eos vix unquam reperias vere lustri annos observatos. In caussa fuere ingentia negotia subinde incidentia et bellici tumultus. Ita ab undecimo anno in hunc sextumdecimum, si extremi numerentur, sunt anni sex; si omittantur, anni quatuor. Si in posteriorem conferamus annum, quod Livius tradit, non connumeratis extremis, quinque: at septem, iis adjectis. Ita in lustri annis varius usus etiam in Horatio, ut in eum quoque annotavimus, atque adeo etiam in Dionysium Halicarnasseum. *Glar.* Non inmorabimur refellendis iis quæ Glarean. hic notavit, ut probet lustrum Romanorum Olympiadi Græcorum æquale fuisse. Lustrum enim proprie quinque annorum, Olympiada, licet τετραετηρὶς vocetur, quatuor annorum circulum fuisse, notius hodie est, quam ut ulla probatione indigeat. Recte autem Glareanus censet, consulibus quidem hujus anni imperatum esse ludos facerent, priusquam ab Urbe proficiscerentur, sed demum a consulibus sequentibus factos esse c. 27. Caussam illis differendis dedisse prodigia hoc anno nunciata, suspicatur Pighius in Annal. ad a. ICLI. p. 228.

§ 9 *Et novas religiones excitabant in animis hominum prodigia*] Vet. lib. *Et novas exc. in an. hom. curas prodigia.*

Sigon. Non est audiendus hic liber: 'Religio' et 'religiones' Livio et aliis dicuntur, cum ipsa prodigia, ostenta, et omina, tum metus ex iis animis injectus. Liv. VII. 3. 'Nec tamen ludorum primum initium, procurandis religionibus datum, aut religione animos, aut corpora morbis levavit.' XXXI. 18. 'Expiatis omnibus religionibus.' XXXVII. 8. 'Supplicatio quoque earum religionum caussa fuit.' XXI. 62. 'Motis semel in religionem animis.' XXVII. 37. 'Liberatas religione mentes turbavit rursum:' unde etiam 'religiosi' homines XXIV. 10. qui facile terrentur prodigiis. Pro 'religionibus' etiam 'superstiones' dixit XXIX. 14. 'Impleverat ea res superstitionum animos.' Et 'pravam religionem' XXVII. 23. 'Adeo minimis etiam rebus prava religio inserit Deos.' Adde Casaub. ad Suet. Aug. c. XC. et Græv. ad Justini XXII. 6. *Duk.* Omnes etiam mei vulgatum adversus Sigonii librum defendunt, nisi quod in solo Rec. sit *Et novas curas excitabant.*

§ 10 *Mures Antii coronam auream adroserunt*] Et scripti, et veteres editi *adrosere*, vel *arrosere*. J. F. Gron. *Adroserunt*, vel *arroserunt* soli tuentur Lov. 3. et Harl. cum Hearnii D. quod ex edd. prima præfert Froben. 1535. Priores enim cum reliquis codd. meis, et Hearnii L. 1. *adrosere*, vel *arrosere;* nisi quod *coronam corosere auream* legat Lov. 1.

§ 11 *Anagniæ sparsi primum ignes in cœlo*] Pal. 3. *sparsi primum ignes de cœlo.* Gebh. Ita et Lov. 3.

§ 12 *Arcus solem tenui linea amplexus est*] Sustulimus verbum *est.* Rhenan. Si sol in arcu erat, quomodo major solis circulus ipsum includere potuit? Sed opinor per illud *extrinsecus* nobis significari alium extra circulum, quem hic solis orbis circulum vocat. Est sane in re lucida obscura descriptio. *Glar.* Solus iterum Harl. stat cum Rhenani cod. Sed alii omnes τὸ *est* retinent.

Arpini terra campestri in agro in ingentem sinum consedit] Sustulimus præpositionem *in: campestri agro*, pro *campestri in agro.* Rhenan. Præpositionem servant Voss. Lov. 2. 5. Ber. et Hav. servare etiam voluit scriba Gaertn. qui tamen *magno*, pro *in agro*, perperam dedit. In reliquis præpositio non adparet. Quin etiam omnia hæc verba omittuntur, sed perperam, in Lov. 1. *Arpis terra campestris in agro* legunt Ber. a m. sec. et Brancal. Latinii. Et ita Hav. nisi quod habeat *Arpini.*

§ 13 *Caput jecinori defuit*] Omnes Gall. et Voss. *jocineris.* Sic VIII. 9. 'Decio caput jocinoris a familiari parte cæsum aruspex dicitur ostendisse.' Aliud est l. XLI. c. 15. 'Quod caput jocinori defuisset.' Neque enim hic dativus ille personæ adhibitus. *J. F. Gron.* *Jecineris* Haverk. *jecinoris* Hearnii L. 1. et N. *jocinoris* Cant. Lov. 1. 5. et Ber. a m. sec. *jocineris* Flor. et Lov. 4. Vide ad XLI. 14. § 7.

Editi a collegio pontificum Dii] Offenditur in Pall. tribus, et vet. ed. *edicti a collegio pontificum Dei.* Gebh. Similiter Vossian. et Lovel. 1. *edicti* etiam Lov. 3. 4. 5. et Ber. Sed vide ad XXI. 62. § 7. Tum *Dei* quoque Hav. Vide ad XXXIV. 5. § 10.

CAP. III. § 1 *Seu ut Scipioni gratificarentur*] Pal. 3. *gratificarent.* Gebh. Error est librariorum, de quo vide ad X. 10. § 1.

§ 2 *Sicut ante dictum est*] Iterum expunximus verbum *est: sicut ante dictum.* Rhenanus. Nostri *sicut ante dictum est.* J. F. Gron. Præter Harl. Rhenano faventem, omnes mei cum Hearnii L. 1. et N. Gronovio *est* revocanti adhærent.

Vestimenta, frumentumque, armaque, et omne genus com.] Castigavimus ex veteri libro *et arma etiam ex Sicilia, et omne genus commeatus eo portabantur.* Rhenan. Ut nunc vulgatur, ita comparet in Pall. 2. et 3. Contra in

Pal. 1. *sed ex Sicilia quoque et Hispania testimenta et arma, et omne genus commeatus eo portabantur.* In antiq. denique ed. *vest., frum., armaque, et omne genus commeatus eo portabatur.* Gebh. Ut ante Rhenanum edebatur, est in Ber. neque aliter Lov. 4. et Gaertn. nisi quod eorum prior legat *arma*, pro *armaque*, alter *et arma.* Sed *vestimenta, et arma, et omne genus* Voss. Lov. 3. 5. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. *vestimenta, et arma etiam ex Sicilia, et omne genus* Lov. 1. 2. *vestimentumque, et armu ex Sicilia, et omne genus* Flor. Mox *eo portabatur* Harl. et Gaertn.

§ 3 *Quæ multa simul undique eum circumstabant*] Pal. 3. *undique eum instabant.* Gebh. *Eum* deest in Ber. et edd. ante Aldum.

§ 4 *Ne Syphacis quidem reconciliandi curam ex animo miserat*] Scripsimus *dimiserat.* Rhenan. *Dimiserat* quidem Rhenanus se scripsisse ait. Sed scripti omnes *ex animo miserat.* Virgilius in VI. 85. 'mitte hanc de pectore curam.' *J. F. Gron.* *Dimiserat* soli Ber. et Harl. reliqui *miserat,* ex cujus interpretatione alterum natum est, et primo margini adscriptum mox in contextum inrepsit. Suet. in Tib. c. 37. 'Quum Polentina plebs funus cujusdam primipilaris non prius ex foro misisset.' Vide Burm. ad Ovid. Met. I. 209. 'Mittere e manibus' est XXXII. 9. § 10. ubi vide. 'Mittere' et 'dimittere' etiam commutantur XXXVIII. 60. § 6. Perizon. ad marginem Livii conjecit forte legendum esse *ex animo amiserat.* Præterea *curam reconciliandi* Harl. sed *reconciliandi* deest in Ber.

Si forte jam satias amoris in uxore ex multa copia eum cepisset] Vet. lib. *in uxorem.* Polybius XIV. 1. οὐ γὰρ ἐπιγίνωσκε καὶ τῆς παιδίσκης αὐτὸν ἤδη κόρον ἔχειν. *Sigon.* Pall. 1. et 2. *satis amoris in uxorem* (Pal. 1. *in uxore*) *ex multa copia cepisset.* Pal. 3. *si forte jam satis amore et multa copia eum excepisset.* Omnia mendose. Errarunt enim ignoratione vocabuli prisci exscriptores, quod huc reponendum præit vet. ed. in qua reperi *si forte jam saties amoris in uxore ex multa copia cepisset.* Ergo lege, *si forte jam satias amoris i. u. e. m. copia percepisset.* *Satias* est κόρος. Terent. Eun. V. 5. 3. 'Ubi satias cœpit fieri, commuto locum.' Porro 'satias percepit' egregie dictum. Terent. ibid. 'Urbis odium me percipit.' Sic XXII. 51. 'Perceperat Annibalem nimia tantæ rei lætitia.' *Gebh.* *Amoris in uxorem* Sigonius, at nostri *in uxore.* Ut apud Ovid. Met. IV. 258. 'Venerisque modum sibi fecit in illa.' Deinde nusquam τὸ *eum.* Lego *si forte eum satias amoris in uxore ex multa copia cepisset.* J. F. Gron. *In uxore* habent etiam lexica quædam, et Vertranius ad Taciti Ann. III. 31. sine dubio ex vett. edd. *Duk.* *Si forte jam satis amoris* Flor. Cant. Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. Rec. et Hav. *si forte jam saties amoris* Ber. In antiqq. edd. partim *saties,* partim *satis* inveni usque ad Mogunt. quæ *satias* dedit. Postea Francof. 1578. admisit *satietas,* unde ejectum *satias* vindicandi Gebhardo occasio data est, quod ultima Grut. iterum recepit. De ea voce vide ad XXVII. 49. § 8. Deinde *in uxore* omnes mei, quod recte Gronov. probat. 'Amor in uxore' eodem modo, quo 'ardere in Atalanta,' 'in Briseide' apud Ovid. Her. IV. 99. 'Arsit et Œnides in Mænalia Atalanta.' et Her. IX. 33. 'Arsit in abducta Briseide tristis Achilles.' Vide Gronov. ad Senec. Herc. Œt. 369. *Eum,* quod in fine ejectum, ubi in solo tantum Harl. apud me superest, supra pro *jam* restituit Gronov. nullius cod. auctoritate firmatur. Quare τὸ *jam* pristino loco restitui.

§ 5 *Spes ulla desiturum adferebatur*] Legendum est *desciturum,* a verbo 'descisco.' Loquitur de Carthaginiensibus relinquendis, cum quibus ad-

versus Romanos fœdus inierat Syphax. Ab hoc fœdere, modica spes erat futurum, ut ille 'descisceret' deficeretque. Hoc planius faciunt ea quæ sequuntur, et astipulatur codex vetustus. *Rhenan.* Recte Rhenanus, licet dissentientibus Vossian. Lov. 2. 4. Ber. et Gaertn. Sæpe 'desciscere, descisse, desciturum, et desistere, desisse, desiturum' commutarunt scribæ. Vide ad I. 27. § 4. III. 4. § 3. VI. 25. § 2. c. 36. § 8. VIII. 11. § 15. IX. 16. § 8. X. 45. § 4. XXXII. 30. § 7. Et ita viri docti codd. variare monuerunt in Suet. Vitell. c. 15.

§ 6 *Ut Valerius Antias prodit*] Scripsimus 'Antias Valerius,' secuti videlicet fidem lectionis veteris, quod elegantiæ causa Livius usurpavit. *Rhenan.* Consentiunt mei, exceptis solis Ber. et Gaertn. Ita etiam l. XXXIX. capp. 41. et 56. Vide ad c. 1. § 9. Paullo ante *per nuncios acta magis equidem crediderim* Flor. et Harl.

§ 7 *Postea, ut caussa probabilis visa commeandi foret in castra hostium*] Cum lectione vulgata consentit exemplar scriptum, nisi quod *postea* adverbium quispiam hic infulsit. Cæterum ausim affirmare ego, pro participio *visa* legendum *suis*, hoc modo: *Primo has conditiones imperator Romanus vix auribus admisit: ut causa probabilis suis commeandi foret in castra hostium, mollius eadem illa abnuere.* Misit enim exploratores in hostium castra Scipio per occasionem colloquii, qui singula specularentur. Nec vero quicquam addubito, quin eruditi mecum sint hic sensuri. Pervicacibus nihil satisfacit, et nihil intelligunt stupidi. Certe participium *visa* nihil ad sensum pertinet. Dedit occasionem errori, quod præcedens dictio *probabilis* in *s* desinit: unde librarius, omisso *s* altero, *uis* scripsit pro *suis*. Alius castigare volens *a* literam adjecit, ut fieret *visa*. Rhenan. *Postea*, quod Rhenan. interpolatum credit, in omnibus meis, præterquam in Harl. constanter superest; et ideo expungi nolo. Vide ad XXII. 43. § 8. Contra vero recte idem Rhenan. *suis*, pro *visa*, emendavit: *sui*, pro *visa*, legunt Flor. Voss. Lov. 1. 2. *visa suis*, juncta utraque scriptura, Lov. 4. et Ber. a m. pr. *suis* plerique reliqui, et Voss. inter versus. Recte etiam indicavit, originem erroris esse, quod primam literam τοῦ *suis* interceperit ultima vocis præced. Ita alibi innumeris locis litera initialis *s* ab eadem finali vocis proximæ elisa est. Vide ad I. 55. § 4. III. 27. § 1. IV. 40. § 6. V. 21. § 1. VI. 10. § 4. VII. 24. § 5. VIII. 2. § 8. c. 22. § 5. XXII. 10. § 9. c. 14. § 7. XXVI. 13. § 14. XLV. 5. § 9. Contrario errore eamdem literam adcrescere initio vocum, quod præcedens illa finiatur, dictum est ad XXVIII. 25. § 3.

Sæpius ultro citroque agitantibus rem conventuram] Legitur in scripto libro *ultro citroque agitantibus rem, conventurum.* Rhenan. Hoc quidem *rem conventuram* non magnopere me offendit. XXIV. 27. 'Marcellus posse rem convenire ratus.' Cic. Phil. I. 3. 'Addebant, &c. rem conventuram.' Quia tamen 'agitare' hac significatione rarius sine casu, vel aliquo, quod casus instar esse possit, poni puto, magis probarem *conventurum*, sicubi id in scriptis vel vett. edd. inveniretur, et *agitantibus rem* conjungerem, ut c. 4. 'Cum sæpius agitata res certiorem spem pacis in dies et Syphaci et Carthaginiensibus per eum faceret.' Nec opus est, multis ostendi, tam apud Livium, quam apud alios, obvium esse 'agitare rem.' *Duk.* Ex nullo meorum, ne Harl. quidem et aliis, qui passim alibi codici Rhenani consentire solent, aliquid varietatis ad hæc verba notatur, nisi quod *cogitantibus* sit in Harl. et *sæpe*, pro *sæpius*, in Ber. An igitur semel posita vox *rem* repetenda

est? *rem conventuram agitantibus*, scilicet eamdem rem.

§ 8 *Hibernacula Karthaginiensium, &c. lignea ferme tota erant*] Legitur in scripto libro *Hibernacula Carthaginiensibus*, non *Carthaginiensium*. *Hibernacula Carthaginiensibus lignea erant*, hoc est Carthaginienses habebant hibernacula lignea. *Rhenan.* Vide Schelium ad Hygin. p. 1110. *Duk.* *Karthaginiensibus* solus Harl. Reliqui omnes *Karthaginiensium*.

Cap. iv. § 1 *Calonum loco primos ordinis spectatæ virtutis atque prudentiæ*] Scribendum *primos ordines*. Id est, primorum ordinum ductores, centuriones. Et ita Put. Vossianusque. Noster xliv. 36. 'Tum jam aperte primis ordinibus imperat, metarentur frontem castrorum.' Cæsar Gall. vi. 7. 'Labienus tribunis militum primisque ordinibus coactis, quid sui consilii sit, proponit:' ita enim, ut hoc obiter moneam, scribendum ex membr. non, ut vulgo, *convocatis*. Virgilius Æn. xi. 304. 'Non tempore tali Cogere concilium.' Auctor lib. viii. 'copiis coactis.' Et 'cogere senatum.' Frontinus Strateg. i. 5. 12. 'Ad primos tantum ordines relato consilio.' Higinus de Limit. p. 160. 'Nam cum signis et aquila a primis ordinibus deducebantur.' Hos quinque fuisse in prima cohorte, notat vir doctus ad Ammianum. Dicit quidem Vegetius 'ordinarios' vocatos, qui in prœlio primos ordines ducunt, et decem centurias primæ cohortis a 'quinque ordinariis' regi solitas lib. ii. capp. 7. et 8. sed nec definit eos hoc numero, et ita appellat, ut veterem militiam parum exacte cognovisse videatur, et omnino remittendi sint alio tirones, qui nosse volunt, qui fuerint 'primi ordines.' Quinque illos designat 'centurionem primi pili, primum hastatum, principem, secundum hastatum, triarium priorem.' Atqui 'triarius prior,' et 'centurio primi pili' una eademque est persona, non duo. Deinde 'primum hastatum' digniore loco ponit, quam 'principem,' et hos ambos cum 'secundo hastato,' quam 'triarium priorem:' quod minime fert antiqua ratio. Denique inter primos ordines nominat 'secundum hastatum,' qui numquam inter illos fuit: nisi primum hastatum posteriorem intellexit: sed is non dicebatur 'secundus.' Primi ordines vetere militia erant sex primorum ordinum centuriones: duo primi pili, duo primi principes, duo primi hastati. Vide Lipsium ii. 8. *J. F. Gron.* *Primos ordines* etiam Flor. multique alii meorum, ut et Hearnii Oxonn. et Brancal. Latinii. Similiter emendabat hic Gronovius priore ed. nott. ad ix. 39. Infra xliv. 33. 'Ipse cum tribunis et primis ordinibus vadit ad contemplandos transitus.' Vide Ger. Vossium, et Nic. Heinsium ad Vell. Pat. ii. 112. et Tennul. ad Front. Strat. iv. 5. § 8. 'Principes ordinum' vocantur viii. 39. 'Tum adhortari milites, tribunos, principesque ordinum nominatim.' 'Centuriones primorum ordinum' x. 35. 'Dicta consulis legati, tribunique, et omnes turmæ equitum, et centuriones primorum ordinum adprobavere:' 'primores centurionum' xxvi. 5. 'Q. Navium primoresque alios centurionum hortatur.' Ceterum conferendus est cum his Polyb. lib. xiv. unde Livius sua hausit.

§ 2 *Quæ Pœni, quæ Numidæ haberent*] An *tenderent*? in quibusdam tamen *quas Pœni, quas Numidæ haberent*. J. F. Gron. Nihil muto. 'Habere' est habitare. xxvi. 34. 'Ne ipsi posterive eorum uspiam pararent, haberentve, nisi in Veiente.' xxxii. 14. 'Dedidere deinceps sese, qui Argenta, quique Pherinum, et Timarum, et Lisinas, et Stimonem, et Lampsum habent.' Vide, quæ notavi ad Silii viii. 370. Tentoria autem militibus in castris degentibus quasi domus sunt, in quibus habitant.

Livius XLIV. 39. 'Patria altera est militaris hæc sedes, vallumque pro mœnibus, et tentorium suum cuique militi domus ac penates sunt.' *Quam Pœni, quam Numidæ* Lov. 3. *quas Pœni, quas Numidæ* Flor. a m. sec.

§ 3 *Nocte, an interdiu opportuniores insidiantibus essent*] Put. omnesque Gall. *insidianti:* Vossianus alludens *insidiandi*. J. F. Gron. *Insidiantibus* tantum in Lov. 2. Harl. Ber. Gaertn. Rec. et Hearnii D. alii mei cum Hearnii L. 1. *insidianti*, nisi quod *insidiati* sit in Cant. *insidiandi* in Lov. 1. et Hearnii N. Ceterum *opportunæ res i. essent* Lov. 5. et Ber. a m. pr. *opportunior res i. esset* a m. sec.

§ 4 *Quum sæpius agitata res certiorem spem pacis*] *Artiorem spem pacis* exhibet Pal. 1. sed Pal. 3. *spem certioris pacis*. Gebh. *Artiorem*, vel *arctiorem* etiam Voss. Lov. 1. 4. 5. et Gaertn. *spem certiorem pacis* Harl.

Vetitos se reverti ad imperatorem aiunt] Castigavimus juxta fidem scripti voluminis *ab imperatore*. Quæ verba respiciunt participium *vetitos*, non autem infinitivum *reverti:* quod non animadvertit qui mutavit. *Rhen.* *Ab imperatore* habent vetustiores codd. Quidam emendarunt *ad imperatorem*, quod displicet. Nam utique legatis Romanis licebat ad suum redire imperatorem; sed ab imperatore ad Syphacem non redituros, id enimvero minabantur, ut tandem responsum elicerent. Est autem hoc factum hic a perfidia non multum alienum, utut pinxerit Livius. *Glar.* *Ab imperatore* ab Rhenano est, et explicat Glareanus: Legatis, inquit, Romanis licebat ad suum redire imperatorem; sed ab imperatore ad Syphacem non redituros id enimvero minabantur, ut tandem responsum elicerent. Scripti retinent vetus *ad imperatorem*. Idque confirmat Polybius XIV. 2. Ἅμα δὲ τούτοις προσενετείλατο τοῖς πρεσβευταῖς, μὴ πρότερον ὡς αὐτὸν ἀπιέναι, πρὶν ἢ λαβεῖν ἀπόκρισιν ὑπὲρ τούτων. Non præcise, ut Cadmum Agenor vetuit reverti non inventa Europa: sed ut ibi exspectarent, donec certum habuissent responsum, si habere possent. Sic dabat et otium officio, quod additum legatis erat, castra contemplandi: et speciem cupidi pacis præbebat. *J. F. Gron.* *Ab imperatore* Ber. Harl. Hearnii D. et edd. usque ad Aldum, qui *ad imperatorem* reposuit, adsentientibus reliquis meis, et Hearnii L. 1. ac N. Vide Gronov. Obs. IV. 6. p. 89.

§ 5 *Proinde, seu ipsi staret jam sententia*] Pal. 1. et ex parte vet. ed. *seu ipsa staret jam sententia, seu consulendi Hasdrubal et Carthaginienses essent, consulerent*. Pal. 2. *seu ipse staret in sententia*. Pal. 3. *Proinde, seu ipse staret jam sententia, seu consulendum Asdrubal et est ut Carthaginienses consuleret*. Gebh. *Seu ipse staret jam sententia* Lov. 4. et Harl. *seu ipsam staret jam sententia* Lov. 1. *seu ipsa staret jam sententia* Voss. Lov. 2. 3. Gaertn. et edd. ante Aldum; qui, consentientibus reliquis, recte substituit *seu ipsi staret jam sententia*. Supra XXI. 29. 'Nec Scipioni stare sententia poterat:' ubi vide quæ notantur. Mox *bellum noviter geri*, pro *naviter*, Lov. 3. 5. cum quibusdam edd. antiqq. Vide ad X. 44. § 4. *Bellum gnaviter geri* Lov. 4. et Hav. Et ita in libro optimo esse Gronov. monuit ad X. 39. § 6. Vide ad III. 41. § 8.

§ 6 *Ad comparanda ea, quæ in rem opus erant*] In scripto volumine legitur *ad comparanda, quæ in rem opus erant*. Rhen. Sic [*ad comparanda, quæ*] Rhenanus, deleto pronomine *ea*. Sed id quidem retinent nostri, nesciunt autem τὸ *opus:* ut sit *ad comparanda ea, quæ in rem erant*. Plautus Amphitr. prologo: 'Quæ maxime in rem vestram communem sient.' Aulul. II. 1. 'Quod in rem esse utrique arbitremur.' Et sæpe alibi. *J. F. Gron.* *Ea* servant omnes mei. Τὸ *opus* nulli, nisi Harl. et Ber. *quæ in rem erant* locutionem Livianam esse, docui ad

XXII. 8. § 2.

§ 7 *Apud Pœnos Numidasque orta*] Optimi *Numidamque*. J. F. Gronov. Similiter Flor. Vide ad X. 27. § 3. Mox *et mentione ac spe pacis neglegentia, &c. orta*, omissa præpositione *ex*, Flor. Cant. Voss. Lovel. 1. 2. 3. 5. Gaertn. et Hav. quod non displicet. Vide ad II. 6. § 2. Potuit tamen *ex* intercidisse ob similitudinem vocis præced. Vide ad V. 32. § 4. XXI. 15. § 2. XXVII. 46. § 11. XXXIII. 14. § 5. c. 39. § 2. XXXV. 29. § 8. et alibi. Similiter etiam *et æquare*, pro *et exæquare*, plures exhibent codd. et edd. XXXIV. 3. § 2. *Et ex cunctatione* legit Hafn.

§ 8 *Quod nimis cupere Romanus*] Castigavimus *quia nimis* ex archetypo Spirensi. *Rhenan.* *Quia* legunt omnes præter Gaertn. Deinde *animis cupere* Voss. et Lov. 1. ac 2. priore litera ex fine præced. vocis repetita; certe *qui animis cupere* legit Harl. Vide ad XXXVII. 29. § 8. *Quia nimis animis cupere*, duplici lectione juncta, Lov. 4. Vide ad III. 44. § 4.

Iniquis per occasionem adjectis] Pal. 2. *conditionibus iniquis per occasionem adjectis, quæ peroptime cupienti tollere inducias.* Vereor ne perperam et pravis ex additamentis castigatorum. *Gebh.* Certe omnes mei in vulgatum conspirant.

§ 11 *Duo millia militum*] *Et duo millia militum* Lov. 3. et Gaertn. *Et XX.* vel *Et viginti millia militum* Voss. Lov. 1. 2. 5. et Hav. *Et XX. militum* Flor. Cant. et Lov. 4. Scriptum fuit *Et* ∞ ∞ *militum*. Vide ad XXXIII. 14. § 5.

CAP. V. § 1 *His præparatis, convocatoque concilio, et dicere*] Pall. tres, et vet. ed. *advocatoque concilio.* Amplius Pal. 1. et vet. ed. *et dicere exploratoribus jussis.* Pal. 3. *edicere exploratoribus jussis, quæ comperta essent.* Gebh. Meliores, *advocatoque consilio edicere exploratoribus jussis.* Verissime. 'Edicere' est proloqui, indicare. Plautus Amphitr. II. 2. 184. 'Tute edictas facta tua, ex me quæris, quid deliquerim.' Sallustius Catil. c. 48. 'Jussus a consulibus, quæ sciret, edicere.' Etiam Andreas et Aldina *advocatoque*. J. F. Gron. De illo adnotavit ad XXIII. 32. de hoc etiam Ferrarius ad Cic. Phil. I. 5. *Duk.* *Advocatoque consilio* omnes mei, præter Gaertn. *concilio* exhibentem: *advocatoque consilio* etiam primæ edd. certe ita inveni in Rom. 1472. ac Parm. *advocatoque concilio* Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et aliæ usque ad Mogunt. quæ iterum reposuit *advocatoque consilio.* Pro eo deinde Paris. 1573. *convocatoque consilio*, Modius *convocatoque concilio* substituerunt: *consilium*, non *concilium*, legendum est: intelliguntur enim legati, tribuni militum, aliique quos consulebat imperator, ubi aliquid deliberandum incideret. Vide Gronov. ad Liv. XLIV. 2. § 5. ubi etiam plura laudavit testimonia Livii, unde tota locutio 'advocare consilium' inlustrari potest. Ita etiam 'advocare concionem' vidimus ad VII. 37. § 1. et XXVI. 41. § 2. Præterea 'edicere' etiam Hearnii Oxonn. Eodem sensu est XLIII. 4. 'Eademque pro concione edicere Q. Mænium prætorem jusserunt.' Cic. de Amic. c. 16. 'Si prius, quid maxime reprehendere Scipio solitus sit, edixero.' Vide Cortium ad Sallustii Catil. c. 48. Eodem errore *et quidem*, pro *equidem*, librarii dederunt V. 54. § 3. ubi quædam vide: *et durum*, pro *edurum*. Vide Tollium ad Auson. Idyll. XII. pag. 477.

Postremo, quid ipse pararet in proximam noctem, proponit. Tribunis edicit] Levicula trajectione Pal. 1. *postr. ipse, quid pararet in prox. noctem, proponit tribunis, et edicit.* Gebh. *Ipse quid pararet* edidit Jac. Gronov. et ita omnes mei, præter Harl. et Ber. *proponit tribunis et edicit* Voss. et Lov. 1. 2. *proponit tribunis etiam edicit* Lov. 5. *proponi tribuni se dicit* Flor.

§ 2 *Edicit, ut, ubi, prætorio dimisso,*

signa concinuissent, extemplo educeret e castris legiones] Pal. 1. *edicit, ubi prætorio dimisso signa concinuisset, extemplo educerent castris legiones.* Pal. 2. *ubi signa occinuissent.* Pal. 3. *ubi prætorio dimissa signa continuissent, extemplo educerent castris legiones.* Gebh. Omnes et Gall. et Pall. *extemplo educerent castris legiones.* J. F. Gronov. Vide Lipsium de Milit. Rom. v. 2. et Schel. ad Polyb. c. 2. *Duk. Educerent castris* omnes mei, præter Ber. et Gaertn. Ex Flor. etiam nihil notatur, ut ille pariter *e castris* servasse videatur. Vide ad xxviii. 2. § 5.

§ 3 *Septem enim millia itineris erant*] Vertit a Polyb. xiv. 4. unde hic totus locus sumptus est: περὶ γὰρ ἑξήκοντα σταδίους ἀπεῖχον οἱ πολέμιοι. Quod ait: *Ad primam ferme vigiliam,* Polyb. ἄρτι ληγούσης τῆς πρώτης φυλακῆς. Quod autem inquit *media nocte,* Polyb. περὶ τὴν τρίτην φυλακὴν λήγουσαν. *Sigon.* Τὸ *enim* deest in Lov. 3. et Hearnii L. 1. Paullo ante *uti imperaverat* Lov. 3. Tum *sub occasu solis* Berol. et Hav. Vide ad ii. 55. § 1. Hinc *ferri sunt cœpta* Lov. 4. et Harl.

§ 4 *Perventum. Ibi Scipio partem copiarum Lælio, &c.*] Pal. 1. *perventum est. Ubi Scipio.* Contra Pal. 2. *Et ibi Scipio partem copiarum Lælio Masinissam Numidasque attribuit. Castra Sifacis invadere.* Gebh. *Perventum est* etiam Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. Hav. et edd. usque ad Froben. qui τὸ *est* in ed. 1535. primus omisit. Mox *ignesque colligere,* pro *conjicere,* vel, ut in membranis scribitur, *conicere,* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 5. et Hav. Vide ad xxxvi. 12. § 4.

§ 5 *Seductos obtestatur, ut, quantum nox providentiæ adimat*] Ex Polybio xiv. 4. ad verbum: σαφῶς εἰδότας, ὅτι καθ' ὅσον ἐμποδίζει καὶ κωλύει τὰ τῆς ὁράσεως τὸ σκότος, κατὰ τοσοῦτον δεῖ συνεκπληροῦν τῇ διανοίᾳ καὶ τῇ τόλμῃ τὰς νυκτερινὰς ἐπιβολάς. *Sigonius. Deductos* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Gaertn. Ber. et Hav. Male. Vide de verbo 'seducere' Gronov. ad Senec. Apocoloc. non longe post princ. Supra iii. 48. 'Seducit filiam ac nutricem prope Cloacinæ ad tabernas.'

Tantum diligenti expleant cura: et se Asdrubalem] Vitiata verba sunt: pro *unaque* adverbio quispiam, non assecutus loci intelligentiam, supposuit *cura et.* Sic autem legenda sententia est: *tantum diligentiæ expleant: unaque se Asdrubalem Punicaque castra aggressurum.* Quis hic non clamet in professores, quos exemplaria vetusta consulere piget, ac pudet? *Rhenan.* Pall. 1. et 2. *diligenti expleant cura; et se Asdrubalem Punicaque castra aggressurum.* Pal. 3. vero, *tantum diligentia explecterent: unaque Asdrubalem ac Punica cast. aggr.* Unde Rhenanus substituit *diligentia expleant: unaque se Asdr.* Andreas olim edidit, *tantum diligenti expleant cura: unaque se Asdrubalem Punicaque castra aggressurum.* Gebh. Non tantum ita exhibet Andreas, sed etiam Harl. et Ber. omnesque edd. ante Aldum, qui *et se,* pro *unaque se,* substituit, consentientibus Lovel. 2. 3. 4. Harl. et Hav. *tantum diligentia expleant cura: et se Hasdr.* Voss. et Hearnii L. 1. ac N. Quamvis autem Rhenanus legat *tantum diligentia expleant: unaque se Hasdr.* Froben. tamen, qui primus annotationes ipsius edidit, et contextum Livii ex mente ejus emendavit, vulgari jussit *tantum diligentia expleant curaque, se Hasdr.* idque semper obtinuit. Et recte. Ita enim præferunt Flor. Cant. et, ut ex Sallierio didici, optimus Put.

§ 6 *Ignem in regis castris conspexisset*] Ita demum exhibuit ultima Grut. ed. Omnes priores *in regiis castris:* neque aliter Flor. Voss. Lov. 1. 3. 4. Ber. Hav. Hearnii L. 1. et, quod iterum Sallierius monuit, Put. Id etiam ex omnibus suis recte Crevierius recepit. Vide ad xxxii. 6. § 6.

§ 7 *Nam, ut proximis castris injectus*

ignis hæsit] Silius de hac arte, qua usus feliciter Scipio, XVII. 86. 'Ergo asper, monitis frustra nitentibus, enses Advocat, &c.' *Modius.* Put. Pal. Buslid. *casis:* quod verius, placetque etiam Rubenio. Lib. XXV. c. 39. 'Pars ignes casis stramento arido tectis injiciunt.' XXXV. 27. 'Ignem casis ab omni parte castrorum injecit.' Sed et lege *primis:* vel quia sequitur 'proxima quæque.' Idque vult Polyb. XIV. 4. ὡς οἱ προηγούμενοι τὸ πῦρ ἐνέβαλον καταν εμηθὲν εἰς τὰς πρώτας σκηνὰς, εὐθέως ἀβοήθητον ἐποίει τὸ κακόν. *J. F. Gron.* *Castris* servant Harl. Ber. Rec. et Gaertn. vox illa deest in Lov. 5. *castri casis* legit Brancal. Latinii. Reliqui recte *casis.* Mox *proximis* servant omnes mei. Quamvis autem Liv. a repetendis vocibus minus sibi cavisse probarim ad I. 3. § 9. hic tamen *primis* cum Gronov. malo, quia eum ita scripsisse etiam Polyb. probat. Solent autem hæ voces in Mss. confundi. Vide ad v. 47. § 5. Nihilominus cum Clerico conjecturam Gronovii in contextum recipere non audeo. Deinde *injectus ignis est* Rec.

Deinceps continua amplexus] Media vox deest in Voss. Lovel. 1. 2. et Gaertn. *deinceps amplexus contigua* Ber. Male. Vocem *continuus* optime inlustravit, et cum τῷ *contiguus* commutari docuit Burm. ad Ovid. Met. IV. 57. quem etiam vide ad Gratii Cyn. 8. Mox cap. seq. 'Effusa flamma primo velut sparsa pluribus locis reluxit: dein, per continua serpens, uno repente omnia incendio hausit.'

§ 8 *Quanta necesse erat*] Forte *quantam.* Statim omnes *in armatos incidere.* J. F. Gron. *Necesse esset* Voss. Lovel. 1. 2. 3. et Hav. *incidere* etiam mei, dissentiente uno vel altero, et Hearnii Oxonienses.

§ 10 *Multos in ipsis cubiculis semisomnes hausit flamma*] Scripsimus *cubilibus:* intelligit lectos, aut id, quod illis vice lectorum erat. Nam hoc significat *cubile,* quum *cubiculum* locus sit, in quo est cubile. Porro in hybernaculis Pœnorum, quemadmodum a Livio describuntur, apparet, nulla fuisse cubicula. O asinum, qui pro *cubilibus cubicula* supposuit! *Rhen.* Pal. 1. *dispositos in ipsis cubiculis semisomnos hausit flamma.* Reliqui duo Pall. *in ipsis cubilibus semisomnos.* Sic XXV. 39. exhibet Pal. 1. et vet. ed. *Pars semisomnos hostes cædunt.* Gebh. Optimi *semisomnos.* Cicero Ep. VII. 1. 'Spectarent communes mimos semisomni.' Sed et in principio hujus membri nemo meliorum agnoscit τὸ *multos.* Vide an satis sit *in ipsis cubilibus semisomnos hausit flamma:* hoc est, qui in cubilibus marcebant, eos, ut erant semisomni, flamma hausit. *J. F. Gron.* Τὸ *Multos* ignorant Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 3. 5. Hav. et Hearnii L. 1. Quod vide an referendum sit ad illa, de quibus copiose Gronov. egit, ad III. 37. § 8. Recte autem *cubilibus* Rhen. adstipulantibus Flor. et aliis, licet alterum perperam supersit in Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Ber. et Hav. Hinc *semisomnos* omnes mei, præter Rec. Gaertn. et Hav. Vide ad XXV. 39. § 3. Præterea *flamma auxit* Lov. 2. et 3. sollemni scribarum errore. Vide ad II. 43. § 3. et VIII. 31. § 7.

Multi in præcipiti fuga, ruentes super alios alii] Vet. libri *multi præcipiti fuga ruentes.* Sigon. Omnes mei, præter Cant. *in* omittentem, vulgatum tuentur. At *super alii alios* Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Gaertn. et Hav. *alii super alios* Lov. 3. 4. Supra I. 25. 'Duo Romani, super alium alius corruerunt.'

CAP. VI. § 1 *Ab eodem errore credere et ipsi*] *Ab eodem terrore* Flor. Lov. 1. 2. 5. Hafn. et Hav. sæpius obvia scribarum aberratione. Vide ad XXIV. 30. § 6. Tum *credere ipsi* Voss. Lov. 1. 2. 4. Ber. Gaertn. et edd. usque ad Froben. 1531. *crederet ipsi* Flor. a m. pr. *crederent ipsi* a m. sec.

§ 2 *Clamor inter cædem ad vulnera sublatus*] Pall. 1. 2. et vet. ed. *inter cædem et vulnera.* Pal. 3. vero *et clamor inter cædem et vulnera illatus.* Gebh. *Ad vulnera* operarum errore inrepsit in ed. Modii, idque Gruter. et Heinsius retinuerunt. Gronov. iterum *et vulnera*, ut antea edebatur, revocavit. Consentiunt omnes codd.

An ex trepidatione nocturna esset, confusus] Opinor *confusis sensum veri adimebat*, dandi casu. Quod vocabulum hoc eodem libro cap. 15. rursum usurpat de Masanissa loquens: 'Ex prætorio in tabernaculum suum confusus concessit.' *Rhenan.* Aut deest hic aliquid, aut aliquid vitii est. Tentabam, *et clamor inter cædem et vulnera sublatus, cum nocturna trepidatione confusus sensum veri adimebat.* J. F. Gron. Crevier. exponit clamor confusus, sive incertus, an ex trepidatione nocturna esset. Codd. nihil mutant, nisi quod *ac*, pro *an*, legant Voss. et Lov. 1. *esset* desit in Gaertn.

§ 3 *Ut quibus nihil hostile suspectum esset*] Τὸ *nihil* deficit in Pal. 1. At Pal. 3. habet *in quibus ut nihil suspectum esset.* Gebh. *Ut quibus hostile nihil suspectum timendum esset* Lov. 2. Τὸ *nihil* deerat in contextu Flor. sed margini adscribitur.

Quæ restinguendo igni forent] Et hic, et superius Pal. 1. *restringendo.* Dein ex glossa Pal. 2. *ea modo, quæ restinguendo igni forent, usui portantes.* Gebh. *Restringendo* hic Gaertn. Supra vero cap. præc. § 8. *restringendum* Voss. et Lov. 4. De lapsu hoc scribarum vide ad x. 13. § 8.

§ 5 *Ignibusque in proxima tecta coniectis*] Tecta Asdrubalis intelligendum, quæ sibi incendenda Scipio sumpserat, non ante tamen, quam ignem in castris Syphacis conspexisset. Hoc iisdem prope verbis Polybius xiv. 5. Ὁ δὲ Σκιπίων ἐπιπεσὼν τοῖς ἐξεληλυθόσιν, οὓς μὲν ἐφόνευεν, οὓς δὲ καταδιώκων ἅμα τὸ πῦρ ἐνέβαλλε ταῖς σκηναῖς. οὗ γενομένου, παραπλήσια συνέβαινε πάσχειν τοὺς Φοίνικας ὑπὸ τοῦ πυρὸς τοῖς ἄρτι ῥηθεῖσι περὶ τῶν Νομάδων. *Sigon.*

Veluti sparsa pluribus locis reluxit] Et optimi, et plures *sparso*, ut referatur ad sequens 'incendio.' Componit enim inter se 'sparsum pluribus locis' et 'unum incendium.' *J. F. Gron.* *Sparso* etiam Flor. Cant. Voss. aliique, cum Hearnii N. Quod si placet, referendum est ad morem Livianum, quem pluribus inlustrat Gronov. ad cap. seq. § 6. Præterea *velut* Flor. Cant. Lov. quinque, Harl. et Hav.

Dein per continua serpens, uno repente omnia incendio hausit] Exemplar Ms. duntaxat habet *dein continua incendio hausit.* Demiror quis præpositionem *per* adjecerit, et tres dictiones *serpens uno repente.* Rhenan. In cod. vitiosum incidit Rhenanus, cum quo tamen, ut solet, iterum facit Harl. Reliqui enim, omnia illa vocabula servantes, docent eadem potius in uno vel altero cod. scribarum neglegentia omissa, quam in reliquis ab aliena manu addita esse. Certe nihil video, cur non voces illæ Livio dignissimæ habeantur.

§ 6 *Obruebant itinera portarum*] Scripsimus, veterem lectionem secuti, *obruerant itinera portarum.* Rhenanus. *Obruebant* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. Gaertn. et Hav.

Binaque castra die una deleta] Scripsimus, veterem lectionem secuti, pro *die una*, *clade una.* Rhenan. Vet. lib. *die una deleta:* quod probo, quia Appianus ita in Punic. p. 12. Ῥωμαῖοι διὰ τόλμης μιᾶς ἐν ὀλίγῳ μέρει νυκτὸς δύο στρατοπέδων ἐκράτησαν ὁμοῦ. *Sigon.* *Die una* Sigonius, quia Appianus ἐν ὀλίγῳ μέρει νυκτός. Atqui si *nocte*, non utique *die.* Put. *castra de una.* Unde puto rectius fecisse alios *clade una;* quod et totum exstat in Petav. et habuit Rhenani liber. *J. F. Gron.* *Die una* Flor. Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. et Hav. quomodo quum etiam Sigon. in vet. lib. invenisset,

tamen *una die* in contextum satis neglegenter recepit. Locutionem 'una dies,' cui opponuntur 'bina castra,' inlustravi ad Silii II. 5. Malo tamen *clade una* cum Gronov. non quia castra noctu incensa sunt, dies enim civilis etiam noctem comprehendit, sed quia Livius potius 'dies unus,' quam 'una,' dicere solet. Vide ad XXVIII. 28. § 9.

§ 7 *Et ex tot millibus armatorum XX. millia peditum et quingenti equites*] In codice Spirensi legitur *duo millia peditum*. Rhenan. Vocula initialis *et* exsulat a Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 5. Gaertn. et Hav. Sed eam intercepit proxime sequens. Simile exemplum habuimus ad XXVII. 47. § 2. alia obcurrunt XXXII. 32. § 13. et XXXV. 29. § 6. Deinde $\overline{X}X$. *peditum* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. et Hearnii N. Scriptum fuerat ꝏ ꝏ *peditum*, quod librarii non intellexere. Vide ad XXXIII. 14. § 5. Præterea *et equites*, omissa media voce, Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 5. et Hav. Vide ad XXXVII. 40. § 11.

§ 8 *Cæsa aut hausta flammis ad quadruginta millia hominum sunt, capti sex millia*] Put. Men. Voss. *cæsa aut hausta flammis quadraginta millia hominum sunt*, (quod sequitur est in omnibus Gallicis) *capta supra quinque millia*. In quibus et statim *signa militaria centum septuaginta quatuor*. J. F. Gron. Si his addas *duo millia et quingentos*, quos effugisse dicit, sunt in universum *quadraginta septem millia et quingenti*. Sed XXIX. 35. Asdrubalem *XXX. millia peditum, tria equitum*, et Syphacem *L. millia peditum, X. equitum* habuisse scribit, quæ sunt *XCIII. millia*. Et sic Polybius XIV. 1. Si jam *ad XL. millia* perierunt et *supra V. millia* capta sunt, effugit paullo plus dimidia parte ex *XCIII. millibus*. Polybius XIV. 6. alio Asdrubalem, alio Syphacem fugisse, et Asdrubalem equites 'ad quingentos,' pedites 'circiter bis mille' secum habuisse. Hi ergo sunt, quos effugisse dicit Livius. Sed tamen, quum 'ambos duces,' et 'ex tot millibus' armatorum 'duo millia peditum et quingentos' equites effugisse scribit, ita loquitur, ut lector facile putare possit, hos solos ex *XCIII. millibus* effugisse. *Duk.* *Cæsa aut usta flammis* Lov. 3. et Rec. *cæsa aut exausta flammis* Harl. Male. Supra v. 7. 'Tam longi temporis opus incendium hausit:' ubi alia vide. hoc lib. c. 5. 'Multos in ipsis cubilibus semisomnos hausit flamma.' Deinde vocula *ad* in solis Harl. Berol. Gaertn. et Hearnii D. superest; reliqui cum Hearnii L. 1. et N. eamdem expellunt. Hinc *sunt* non adparet in Hav. Deinde *capti supra sex millia* omnes edd. usque ad ultimam Gruteri, quæ *supra* omisit: *capta supra quinque millia* omnes mei, nisi quod *capti* sit in Gaertn. Mox *XII. senatores*, pro *undecim*, Hearnii L. 1. et D. *tresdecim senatores* Rec. *Unus ex quinquaginta senatores* Hav. Præterea § seq. *signa militaria centum septuaginta quatuor* Florent. multique alii codd. cum Hearnii Oxonn. *signa militaria CLXIX*. Lovel. 3. *signa militaria CLXXVIIII*. Berol. Gaertn. et editiones antiquissimæ: *signa militaria CXXVIIII*. aliæ: *signa militaria CLXXVIII*. Ascens. a. 1513. et omnes usque ad Gronov. Tandem *ferro flammaque* alio ordine Flor. Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav.

CAP. VII. § 1 *Cum paucis Afrorum urbem proximam petierat*] Vetus lectio *cum paucis equorum*. Mallem *Pœnorum*. Suspicor autem Livium scripsisse *cum paucis suorum*. Id quum ita fuisset scriptum *cum paucissuorum*, sciolus aliquis, volens castigare locum, ex *uorum* additis duabus literis fecit *equorum*. Rhenan. Polybius item nomen urbis non apponit, quod est tamen apud Appianum in Punic. p. 13. Ἀσδρούβας δὲ ὁ στρατηγὸς Καρχηδονίων ἐν μὲν τῇ νυκτομαχίᾳ μεθ' ἱππέων πεντακοσίων τετρωμένος εἰς Ἀνδᾶν κατέφυγεν.

Sigon. Non aliter quam *cum paucis Afrorum*, Pall. duo, et vet. ed. interim Pal. 3. *cum paucis equorum*. Gebh. *Cum paucis equorum* unus Harl. Reliqui in conservando vulgato conspirant. Non autem jungo *cum paucis Afrorum*, sed *Afrorum urbem.* Mox *urbem excessit* Lov. 2. de qua locutione vide ad II. 37. § 8. Alii tamen omnes vulgatum tuentur.

§ 2 *Voluntate concesserant in deditionem*] Put. Reg. duo Pall. *in ditionem*, ut libro præcedenti c. 38. *J. F. Gron. In ditionem* etiam Flor. et nonnulli alii, in alterum consentientibus Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Gaertn. et Hav. Vide ad XXXIX. 2. § 4.

Duæ subinde urbes captæ direptæque] Item Polyb. XIV. 6. δύο τε τὰς παρακειμένας πόλεις ἀφῆκε τοῖς στρατοπέδοις διαρπάζειν. *Sigon.*

Et quæ castris incensis ex igne rapta erant] Pal. 1. *et quæ castris excensis et ex igne rapta erant*. Gebh. Optimus, et major pars *castris excensis*. Gudianus *quæ castris ex incensis et igne*. J. F. Gron. Lectio prisca superest in Lov. 4. Ber. Harl. et Gaertn. *quæ castris incensis et igne* legit Lov. 2. *quæ castris incensis et ex igne* Lov. 3. *quæ castris excensis ex igne* Flor. a m. pr. et Cant. *quæ castris accensis ex igne* Lov. 5. et Hearnii L. 1. *quæ ex castris incensis ex igne* Hav. *quæ castris excensis et ex igne* Voss. *quæ castris ex incensis et ex igne* Lov. 1. quod probari potest, quia Livius sæpissime præpositiones repetere solitus est. Vide ad VI. 28. § 6. Potest tamen et Gronovii lectio commode ferri.

§ 3 *Loco communito consedit*] Vetus lectio *loco munito*, non *loco communito*, quemadmodum et nos scripsimus. *Rhenan.* Omnes Gall. et Voss. *loco communito consedit*, repugnante Rhenano. *J. F. Gron.* Unus Harl. stat a cod. Rhenani: alii cum Hearnii N. legunt *communito*. Id verbum Livio frequens est. III. 42. 'Loco edito castra communierant,' ubi quædam vide. VIII. 15. 'Profugosque cum conjugibus ac liberis Suessam communisse.' XXI. 48. 'Locum delectum communivit.' XXXV. 51. 'In Euripo castellum custodiæ caussa loci communiebant.' Prima syllaba τοῦ *communito* elisa est ab ultima præced. vocis. Nisi tantum duæ priores ejus literæ a duabus ultimis vocis præced. tertia a quarta hujus elisa sit. Vide ad XL. 57. § 8.

§ 4 *Omissa Utica Karthaginem c. e. S. obpressurum*] Vet. lib. *obsessurum*: belle autem respondet. Nam Utica obsidebatur. Item quod paulo post in majore urbis periculo ait c. 9. 'Carthaginem repente aggressurum credebant.' *Sigon. Oppressurum* servant Voss. Lovel. 1. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. *obsessurum* Flor. et alii. Solent hæ voces commutari. Vide ad Epit. Liv. I. LVII.

§ 5 *Suffetes, quod velut consulare imperium*] *Sufetes* legitur in veteribus lib. et apud Festum, qui ita scribit: 'Sufes, consul lingua Pœnorum. Claudius: 'Senatus censuit referentibus sufetibus.'' *Sigon. Itaque suffectes* Gaertn. *itaque ut suffetes* Flor. *itaque ut suffectus* Cant. Voss. Lov. 1. et Hav. *itaque et suffectas* Lov. 5. *itaque ut suspectus* Hafn. *itaque usufetes* Lov. 3. 4. *itaque usu patrum* Harl. a m. pr. *patres* a m. sec. *Sufes* scribendum, etiam monet Sigon. ad XXXIV. 61. § 15. Ita sane est in duabus inscriptionibus apud Gruter. CCCCLXX. 1. et 2. Easdem cum duabus aliis recensuit et edidit Oct. Rossi Memor. Bresc. pagg. 176. et 177. verum in omnibus quatuor duplici FF scripsit SVFFES. Scalig. ad Fest. ea voce nomen deducit ab Hebræo *sophim.* Bochart. Canaan. I. 14. a voce *sophetim:* utraque autem sententia Sigonio favere videtur.

§ 6 *Ibi tribus dictis sententiis, una*] Put. et omnes Gall. tres meliores Florent. Barberin. Voss. τὰ *dictis sen-*

tentiis omnino non habent: dein pro *exitiali* illic est *exitiabili*, ut et in superioribus edd. vicem τοῦ *exemplo* habent *erat* ingenti consensu. Etiam atque etiam vide an fuerit, *ibi e tribus* (*una de pace legatos ad Sc. decernebat; alt. Hann. ad tuend. ab ex. bel. pat. revocabat; tertia Rom. in adv. rebus const. erat, rep. ex., Syphacemque orandum, ne bel. abs., censebat*) *hæc sententia, quia Asd. præsens*. Pluscula adscripsi verba, ut appareret, satis commode ad illa adjectiva 'tribus, una, altera, tertia,' substantivum 'sententia' ex sequenti membro subaudiri: quod quia citerius ponendum fuisse judicabant Liviani moris ignari correctores, supplementum illud *dictis sententiis* inseruerunt. Ea scita brevitas sermonis multis auctoribus nocuit, ut in Observat. IV. 4. et ad Statium Theb. I. 112. docuimus. Nunc ex Livio solo nonnihil exemplorum adposuisse sufficiat. Lib. XXV. extremo, (c. 41.) 'Itaque haud magni certaminis fuit: primus clamor atque impetus rem decrevit.' XXXII. 39. 'Haud procul urbe Mycenica vocatur: in eo loco ut congrederentur, convenit:' perinde est, ac si dixisset, 'Haud procul urbe locus est, qui Mycenica vocatur.' XXXIII. 31. 'In senatusconsulto, quo cæteræ Græciæ atque Asiæ haud dubie liberabantur: de his tribus urbibus, quod tempora reipublicæ postulassent, id e republica fideque sua facere, statuere, jussi erant:' ubi vides sensu ex posterioribus repeti τὸ *urbes*. XXXIV. 52. 'Signati argenti octoginta quatuor millia fuere Atticorum: tetradrachmum vocant.' XLII. 30. 'In liberis gentibus populisque plebs utique omnis ferme, ut solet, deterioribus erat ob regem Macedonasque inclinata:' nam τὸ *deterioribus* ex sequenti membro subaudit *studiis*. J. F. Gron. Voces *dictis sententiis* desunt etiam in Flor. Cant. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii N. ac D. Neque adparent in codd. Crevierii, qui tamen a se impetrare nequit, ut eas resecet, ne abrupta et obscura fiat oratio. Nihilominus tria membra orationis, quibus explicantur tres sententiæ, parenthesi inclusit. Verum Gronovii emendationem multum juvat ac firmat lectio Lov. 5. *Ibi a tribus sententiis una*. Unica igitur ex his membranis voce, quæ neque in longe pluribus ac melioribus invenitur, ejecta, Gronovii conjecturam, unius istius Msti fide firmatam, recepi. Deinde *exitiali* primum adparuit in ultima Gruteri ed. cui consentiunt Ber. Rec. et Gaertn. Reliqui codd. et typis excusi *exitiabili*. Vide Gebhard. ad XXVII. 23. § 4. Insuper *constantiæ erat*, pro *constantiæ exemplo*, non tantum omnes scripti mei, sed etiam edd. Rom. 1472. et Parm. Denique Crevierius etiam vocem *censebat* a Livio, scitæ brevitatis consectatore diligentissimo, profectam non esse arbitrabatur; cui, invitis etiam libris omnibus, consentio.

§ 7 *Syphacemque orandum, ne bello absisteret*] Pal. 1. *abstineret*. Pal. 3. *Sifacemque hortandum, ne bello absisteret*. Vulgata lectio melius convenit. Idem codex miram paullo post scripturam habet: *At sententia, qua Asdrubal præsens Barchinæque omnia factionis bellum alebant victi*. Gebh. Put. Cantabr. *ortandum*, id est *hortandum*, etsi non videatur vulgatum incommodum. *Jac. Gron.* *Ortandum* etiam Flor. *hortandum* Harleian. et Gaertn. quod in contextum recepi. Solent interdum hæc verba in Mss. commutari. Vide ad Liv. IV. 38. § 1. X. 20. § 13. XXI. 11. § 7. XXVI. 39. § 16. XXXII. 40. § 6. XXXVII. 8. § 7. Nic. Heins. ad Claud. de Laud. Stil. II. 23. et Burm. ad Suet. Vesp. c. 7. Postea *vincit*, pro *vicit*, Flor.

§ 8 *Uxor non jam, ut ante, blanditiis*] *Jam non ut ante* Lov. 1. 4. Ber. Gaertn. et edd. ante Gronov. *jam non mutare*

Lov. 2. *jam non mutante* Voss. *jam non tantum* idem in marg. et Hav.

§ 10 *Circa urbem nomine Olbam, ab conquisitoribus suis conscripta*] Nemo, quod sciam, hujus urbis meminit vel in Hispaniis, vel in Africa: quod ob manifestum amphibolon dicimus hujus loci. Nam si dicas *conducta in Hisp. quatuor millia Celt. circa urbem nomine Olbam*, certe Hispaniæ erit oppidum. Sin ita dixeris, *occurrisse sibi circa urbem Olbam quatuor millia Celt. conducta in Hisp.*, erit in Africa. Sed prior sensus magis placet. *Glar.* *Olbam* quærit frustra in Africa Glareanus: Polybius enim *Abbam* edit, ita scribens XIV. 7. Τῶν δὲ Κελτιβήρων αὐτοῖς ἀπαντησάντων περὶ τὴν Ἄββαν, οἵτινες ἐτύγχανον ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων ἐξενολογημένοι πλείους ὄντες τῶν τετρακισχιλίων. Ut autem Asdrubal Andam, sic Syphax Abbam post nocturnam cladem se contulerant, Appiano et Polybio auctoribus. Circa autem Abbam occurrerunt, non circa eam conducta sunt, ut interpretatur Glareanus. *Sigon.* Pall. 1. et 2. *urbem nomine Obbam.* Legendum *Abbam.* Gebh. Scripti omnes *Obbam.* Videtur esse Polybii *Abba*, ut animadvertit Sigonius. *J. F. Gron.* Vox *nomine* importune ab aliquo videtur intrusa. *Abba* nota erat Syphaci, nec ignorabant legati, eum se in illam ex fuga recepisse, ibique reliquias dissipati exercitus colligere, ut auctor est Polybius XIV. 6. Quomodo ergo apud illum de ea, tamquam de illi ignota, loquuntur? *Duk.* *Obam* Lov. 1. *Oblam* Lov. 2. *Obbam* Flor. Voss. Lov. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii N. *Aban*, proxime verum, Hearnii L. 1. Vocem *nomine* ignorat solus Gaertn.

§ 11 *Is non benigne modo*] Put. omnesque Gall. Voss. *Igitur non benigne modo legatis respondit.* Probe: nam ratio, cur ita responderit, statim ante exposita est. *J. F. Gron.* Ita et omnes mei, uno vel altero ex deterioribus excepto, omnesque Hearnii Oxonn. Mox Jac. Gronov. edidit *agrestium Numidarum*, consentientibus omnibus meis, præter Ber. et Gaertn. qui alio ordine, ut olim edebatur, *Numidarum agrestium* tuentur. Præterea *ex regno exciturum*, transpositis vocibus, Flor. Harl. et Ber.

§ 13 *Is omnis exercitus fuit triginta ferme millium armatorum*] Omnes Gall. et Voss. *millia.* J. F. Gron. *Millia* etiam Flor. Lovel. quinque, Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. usque ad Froben. a. 1535. Ita etiam variant in pari locutione x. 36. 'Captivorum numerus fuit septem millium ac ducentorum.' Et iterum, 'Amissorum militum numerus relatus septem millium ac ducentorum.' Vide Jac. Gronov. ad VII. 35. § 6. Caussa, cur ita variarint, fuit, quod, notam numeri millenarii quomodo explicare deberent, non adsecuti sint librarii. Vide ad XXV. 9. § 16. Paullo ante *reversus Hasdrubal*, pro *rursus*, Flor. Lov. 1. 2. 5. et Hav. Hinc *copias contraxerunt* Harl. *copias conjunxerunt* Hav. a m. pr.

CAP. VIII. § 1 *Avertit fama redintegrati belli*] *Avertit* potest esse 'alio vertit.' Vide ad X. 14. § 14. Sed pro eo est *advertit* in Flor. et Voss. quod foret, 'ad se convertit.' Vide ad I. 12. § 10. Solent autem voces illæ commutari. Vide ad VI. 23. § 8. Paullo ante τὸ *jam* deest in Harl. eo transposito *debellato jam* legit ed. Frob. 1535. sed *jam debellato* revocavit Jac. Gronov. consentientibus reliquis Mss.

§ 3 *Primo in tumulo, quatuor ferme millia distante ab castris regis, &c. in Magnos i. v. campos, s. e. t. degressus*] Sic Polybius XIV. 8. ἀφικόμενος δὲ πεμπταῖος ἐπὶ τὰ Μεγάλα πεδία, καὶ συνεγγίσας τοῖς πολεμίοις, τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν ἐπί τινος λόφου κατεστρατοπέδευσε, περὶ τριάκοντα σταδίων ἀπασχὼν τῶν πολεμίων· τῇ δὲ ἑξῆς καταβὰς εἰς τὰ πεδία, καὶ προθέμενος ἐν ἑπτὰ σταδίοις

τοὺς ἱππέας παρενέβαλλε. Hinc cum alia multa eliciuntur, tum illud, *Magnos campos* appellasse, quos Μεγάλα πεδία vocet Polybius. *Sigon.* Omnes Gall. Voss. *regiis.* J. F. Gron. Cic. de Orat. III. 42. ex vetusto poëta, 'Testes sunt campi Magni.' Hoc ab Ennio de his, quos hic memorat Livius, dictum putant Victorius Var. Lect. x. 2. et Columna ad Enn. p. 169. *Duk. Regiis* non tantum omnes, quibus utor, codd. sed et edd. usque ad Bas. 1539. quæ perperam *regis* admisit. Vide ad XXXII. 6. § 6. Præterea *quatuor millia ferme* alio ordine Flor. et Harl.

Subcedendo ad stationem hostium] Scripti *stationes.* J. F. Gron. *Stationem* primus edidit Froben. 1535. Priores typis descripti, et omnes Mss. mei, cum Hearnii L. 1. et D. *stationes.* Mox *diem consumsit* Lov. 2. de qua locutione vide ad XXIX. 33. § 9. Sed nec vulgatum, pro quo stant reliqui, displicet. Vide ad XXVII. 13. § 3. Mox § seq. *in aciem utrimque descensum est* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 5. Ber. et Hav. *in aciem descensum est utrimque* Gaertn. τὸ *utrimque* deest in Lov. 1.

§ 5 *Romanus post principes hastatorum prima signa*] Hastati præeunt principes secundum ordinem, quem nobis exhibuit libro VIII. Livius. Ergo hic invertit ordinem haud absque caussa, ut puto, quæ tamen non narratur. Conjungenda autem 'signa hastatorum,' non 'principes hastatorum.' *Glar.* Magnum mendum levi labore deleri potest, si legas *Romanus principes post hastatorum prima signa.* Hic enim erat instruendæ aciei mos Romanus, ut hastatis principes succederent, ut ait VIII. 8. 'Prima acies hastati erant, manipuli quindecim. Robustior inde ætas totidem manipulorum, quibus principibus est nomen.' Quem morem hoc tempore servatum esse a Scipione, ait Polybius hoc modo XIV. 8. 'Ο μὲν οὖν Πόπλιος ἁπλῶς κατὰ τὸ παρ' αὐτοῖς ἔθος ἔθηκε πρῶτον μὲν τὰς τῶν ἀστάτων σημαίας· ἐπὶ δὲ ταύτας τῶν πριγκίπων· τελευταίας δ' ἐπέστησε κατόπιν τὰς τῶν τριαρίων. Idem Livius paullo post c. 32. ubi de acie contra Annibalem instructa a Scipione ait, 'Instruit deinde primos hastatos, post eos principes, triariis postremam aciem clausit.' Quibus verbis Græce sic respondet Polyb. XV. 9. πρῶτον μὲν τοὺς ἀστάτους καὶ τὰς τούτων σημαίας ἐν διαστήμασιν, ἐπὶ τούτοις τοὺς πρίγκιπας τιθεὶς, &c. Item Livius XXXVII. 39. 'Hastatorum prima signa, deinde principes erant, triarii postremos claudebant.' Idem Suidas, 'Αστάτοι πρότεροι τῶν πριγκίπων, εἶτα τριάριοι. Libro tamen XXII. c. 5. ait, 'Nova pugna exorta est, non illa ordinata per principes hastatosque ac triarios.' *Sigon. Rom. post principes hast. prima signa* libri omnes, nisi quod vitiose Pal. 2. *Rom. post principes astatorum ab lævo cornu subsidiis triarios constituit.* Sigonius levi mutatione malebat *Romanus principes post hastatorum prima signa.* Gebh. Sigonii emendationem probat Lipsius de Mil. Rom. IV. 1. Ante Sigonium vero similiter emendarat Victorius Var. Lect. x. 2. Doujatius codd. scriptos in hanc lectionem congruere testatur, quos nomine indicare oportuerat. Certe omnes mei servant alteram scripturam. Virorum tamen doctorum conjecturam veram esse existimo.

Equitatum Italicum ab dextro cornu, ab lævo Numidas] Pal. 1. *ab dextro, ab lævo cornu.* Pal. 2. *equitatum ab dextra, ab lævo cornu Numidas.* Gebh. *Ab dextro, ab lævo cornu Numidas* Voss. Lov. 2. 3. 5. Gaertn. et Hav. *ab dextro, et ab lævo cornu Numidas* Lov. 1.

§ 6 *Syphax Hasdrubalque Numidis*] Scripti *Numidicis.* J. F. Gron. Ita ex meis Flor. Voss. Lov. 1. 5. Hav. et Hearnii L. 1.

Celtiberos in mediam aciem in adversa

signa legionum accepere] Sic Polybius XIV. 8. τοὺς μὲν Κελτίβηρας μέσους ἔταξαν ἀντίους ταῖς τῶν Ῥωμαίων σπείραις. *Sigon.* Delendum prius *in*, volente etiam Put. et Voss. aliisque, 'Celtiberi media acies' per epexegesin. Vide ad XXII. 41. et XXIX. 25. Latet aliquid, nisi fuit, *Syphax Hasd. Numidicos adv. It. eq., Carthaginienses contra Mas. locant: Celt., mediam aciem, adversa signa legionum accepere.* Sive *adversam* vel *adversos* malis. *J. F. Gron.* *Celtiberos mediam aciem,* omissa media præpositione, Flor. Lov. 1. 2. 3. et Hearnii L. 1. quod per adpositionem dictum esse accipi potest. Vide ad XL. 36. § 8. Præstare tamen puto, ut cum Crevierio dicamus, præpositionem interceptam esse a prima litera vocis seq. Vide ad XXXVII. 1. § 2. *Celtiberos media acie* Lov. 5. Sed 'accipere in mediam aciem,' ut 'accipere consulem in medium' XXI. 46. § 9. ubi plura vide. Ceterum *acciperet*, pro *accepere*, Flor. *accipere* Voss. Lov. 1. 4. et Gaertn.

§ 7 *Primo inpetu simul utroque cornu Numidæ et Karthaginienses pulsi*] Mihi magis arridet lectio vetus, *simul utraque cornua.* Rhenan. *Utroque cornu* Lov. 3. 4. Ber. Gaertn. et Hav. Neque aliter Flor. a m. sec. in quo antea aberrans librarius dederat *utraque cornu.* Præterea *igitur primo inpetu* Hearnii D.

Nam neque Numida, maxima pars agrestis] Put. Reg. Voss. *Numidæ, maxima pars agrestes.* Rectius etiam quidam *neque Carthaginiensis.* J. F. Gron. Lectio illa primum adparuit in postuma Grut. ed. omnes priores habuerant *Numidæ, maxima pars agrestis,* quod etiam præferunt Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. et Ber. At *Numidæ, maxima pars agrestes* Flor. Hav. et alii. Id autem dictum est eo modo quo 'Volsci, maxima pars cæsi' VI, 24. § 11. ubi plura vide. Præterea *namque Numidæ* Voss. Lov. 1. 4. Harl. et Hav. Sed *nam* deest in Lov. 3. *neque* in Flor. Mox *Carthaginiensis* Lov. 2. 3. 4. 5. Et ita a m. sec. Flor. et Voss. in quibus olim exstiterat *Carthaginiense.*

Recenti supra celera victoria terribilem] Vet. lib. *super cetera:* probo. Sic enim paullo ante: 'super hæc bellicæ quoque laudis consulatus compotem fecerat.' *Sigon.* *Super cetera,* præter Ber. et Gaertn. omnes mei. Solent hæ voces passim commutari. Vide ad XXIII. 36. § 6. De locutione 'super cetera' vide ad XXXVIII. 43. § 1.

§ 8 *Nudata utrimque cornibus Celtiberorum acies*] Put. et Reg. *Celtiberûm.* J. F. Gronov. Consentit Flor. Ita XXXIV. 19. 'Seguntiæ Celtiberum omnes sarcinas inpedimentaque relicta.' Vide ad XXII. 22. § 5.

§ 9 *Alii super alios cadentes, obstinati moriebantur*] Ita primum Frob. 1535. Priores editores *obstricti moriebantur,* concinente Rec. quod etiam Gebhard. ad v. 15. § 10. se in Pal. 3. invenisse, et pro eo *instricti* scribendum conjicere monuit. Tota vox omittitur in Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii N. *obstincti moriebantur* Lov. 4. *obstinate moriebantur* Flor. Mox *perceperunt* Flor. a m. sec. Lov. 2. 3. Ber. et Gaertn. Sed vulgatum præstat. Vide ad XXII. 41. § 9. Solent autem 'præcipere' et 'percipere' in Mss. confundi. Vide ad VII. 26. § 8.

CAP. IX. § 1 *Et Numidico equitatu expeditissimisque militum*] Put. et omnes *expeditisque militum.* Ut ille *nigræ lanarum.* Lib. XXXVII. c. 18. 'Inde cum præsto fuissent equites peditumque expediti.' *J. F. Gron.* Præter Harl. et Hearnii D. omnes et mei, et Oxonn. ipsius similiter *expeditisque militum.* Neque aliter edd. antiqq. pro quo demum Froben. a. 1535. perperam *expeditissimisque* substituit. Supra II. 15. 'Ideo potius delectos Patrum ad eum missos.' XXII. 30. 'Quum patrem Fabium ad-

pellasset, circumfusosque militum ejus totum agmen patronos consalutasset.' xxvi. 5. 'Cum delectis peditum equitumque in Campaniam contendit.' xxviii. 14. 'Cum expeditis peditum equitumque prius pugnam consererent cum hoste.' xxxiv. 18. 'Parsimonia et vigiliis et labore cum ultimis militum certaret.' Curtius iv. 12. 'Cum delectis equitum in edito colle consederat.' Silius i. 564. 'Jam Patribus clarisque senum sua munia curæ:' ubi plura vide. Eodem modo 'ultimæ terrarum' inlustravi ad xxviii. 39. § 14.

§ 2 *Urbes circa omnes, quæ Karthaginiensium ditionis erant, partim vi, partim metu subegit*] Pal. 1. 2. *partim metu, partim vi subicit*. Pal. 3. *subigit*. Gebh. Put. Reg. Pet. melior auctiores *urbes circa, quæ omnes Carth. ditionis erant, partim spe, partim metu, partim vi subegit:* transpositis etiam vocibus. Alludit eodem Men. *partim speratim metu, partim vi*. Buslid. et Voss. *partim superante metu, partim vi*. Illa haud dubie vera lectio est. Lib. xxxii. c. 21. 'Cur excessit faucibus Epiri aut vi aut metu, aut voluntate?' xxxiii. 20. 'Castellis aut metu, aut voluntate sine certamine in deditionem acceptis.' xxxiv. 29. 'L. Quintius maritimæ oræ oppida partim voluntate, partim vi aut metu cepit.' *J. F. Gron.* *Urbes circa, quæ omnes* etiam Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. et Hav. Deinde *partim separat metu, partim vi* Hearnii L. 1. *partim separatim metu, partim vi* Flor. a m. pr. *partim superat metu, partim vi* a m. sec. quod etiam exstat in Lov. 5. *partim metu superat, partim spe* Lov. 4. *partim superante metu, partim vi* Lov. 1. *partim spe ac metu, partim vi* Lov. 2. et Hav. *partim spe, partim metu, partim vi* Hearnii N. et D. Denique *subicit* Flor. Cant. Lov. 3. 5. Harl. et Hav. Videndum itaque num legendum sit *subigit*. Solent enim 'subjicere,' sive, ut scribitur, 'subicere' et 'subigere' in Mss. commutari. Vide ad Epit. Liv. l. cxviii.

§ 3 *Karthagini quidem erat ingens terror*] Hic locus confirmat vulgatam scripturam xxix. 28. *Duk.* *Karthagini erat quidem* Flor. et Harl. τὸ *quidem* omittitur in Ber.

§ 4 *Quæ diutinæ obsidioni tolerandæ sunt necessaria, ex agris convehit*] Hic sciolus quispiam germanum Livii sermonem audacter vitiavit. Nam quum ille scripserit, *quæ diut. obs. tolerandæ sunt, ex agris convehebat*, quemadmodum continet Spirense volumen, ausus est aliquis adjicere vocabulum *necessaria*, minime necessarium hoc loco, sed supervacaneum. Sic ii. 5. Livius dixit, 'Ut tam eminens area firmaque templis quoque ac porticibus sustinendis esset.' Rursum alibi x. 5. 'Satis fretus, tolerando certamini legatum esse.' Item xxviii. 25. 'P. Scipionem proconsulem Deum benignitate et rempublicam esse gratiæ referendæ.' Quo loquendi modo Cicero quoque utitur, et alii auctores. *Rhenan.* Antiq. ed. et Pal. 1. *quæ diut. ob. tolerandæ sunt, ex agris necessaria convehit*. Pal. 2. *quæ diut. obs. tolerandæ necessaria sunt, ex agris convehebant:* qualem lectionem merito flagellat Rhenanus. Pal. 3. *denique pro se quisque diut. obs. tolerandæ similes ex agris convehebantur. Rara mentio belli est pacis.* Gebh. Omnes scripti *convehit*. Nec sane aliter quicquid est editorum ante Curionem. Et videtur festinationem trepidantium magis hoc exprimere, quam lentum illud *convehebat*. J. F. Gron. Quod ante Rhenanum vulgo exstabat, in solis superest Lov. 4. et Rec. *tolerandæ sunt, ex agris necessaria* præferunt Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. quæ ipsa scribarum inconstantia satis docet, τὸ *necessaria*, quod nec Flor. nec Cant. agnoscunt, a mala manu esse. Deinde *convehebat* jam ante Curionem exhibuerunt Froben. 1535. Vascos. et

Gryph. verum id in nullo apud me cod. superest. *Convehebant* Lov. 4. *convehebatur* Harl. *convehuntur* Hav. *convehunt* Ber. a m. sec. *convehit* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Gaertn. Ber. a m. pr. et Hearnii L. 1. ac N. Verum insuper *diutinæ obsidionis toleranda* Cant. Voss. et Lov. 3. ac 5. Quare ex Flor. legendum ita existimo: *pro se quisque, quæ diutinæ obsidionis toleranda sunt, ex agris convehit.* De locutione vide ad v. 3. § 5.

§ 7 *Quippe classe ut felicissime gerantur res*] Castigavimus *ut felicissime geratur res.* Rhenan. Omnes Gall. et Voss. *quippe classi ut felicissime gerantur res.* Et IV. 34. 'Classi quoque ad Fidenas pugnatum, quidam in annales retulere.' *J. F. Gronov. Classi* etiam Flor. Cant. Lov. 1. 2. 5. Ber. Hav. et Hearnii L. 1. Vide ad XXIII. 41. § 8. De aliis vocibus casum sextum eodem modo formantibus vide ad XXVIII. 45. § 11. Videat autem Donjatius, unde probaturus sit, vulgo, nempe ante Gronovium, *classibus* editum fuisse. Omnes enim, quas vidi, edd. Gronovio priores legunt *classe.* Ita tamen professorum regiorum primicerius scribere potuit, quia, non consulta ulla ed., eam lectionem per errorem notæ Gronovii in aliis edd. præscriptam vidit. Præterea *gerantur res* omnes codd. præter Lov. 4. et Harl. Quum vero utrumque 'gerere rem,' et 'res,' recte dicatur, æquum est, ut optimos ac numero plures scriptos sequamur.

§ 8 *Karthaginem ipsam qui tueatur, neque imperatorem, &c.*] Non improbatur vetus lectio *qui tueantur.* Rhenan. Poëta, non poëta, (Silius XVII. 150.) 'Stabat Carthago truncatis undique membris,' &c. *Modius.* Unus tantum Harl. adstipulatur cod. Rhenani; unus etiam Lov. 4. parum differens legit *tuebantur.* Reliqui priscarum edd. lectionem *tueatur* revocandam esse persuaserunt.

§ 9 *Et, in quo quisque cessasset*] Hoc fortassis sumsit a Thucydide II. 8. Ἐν τούτῳ τε κεκωλῦσθαι ἐδόκει ἑκάστῳ τὰ πράγματα, ᾧ μή τις αὐτὸς παρέσται. *Duk.*

§ 10 *Occupat relictum fuga custodum Tuneta: abest ab Karthagine duodecim millia ferme passuum, locus quum operibus, tum suapte natura tutus*] Hanc sententiam sic castigavimus et distinximus: *occupat relictum fuga custodum Tuneta (abest ab Carthagine duodecim millia passuum) locum quum operibus, tum suapte natura tutum.* Rhen. Polybius I. 67. Tuneta ait abesse ab Carthagine XV. millia passuum. Meminit ejus et Strabo lib. ultimo. Est autem nominativus Tunes, -etos: a quo regnum nomen habet nostra ætate. *Glar.* Vet. lib. *locus tutus,* dempta parenthesi: quo pacto etiam Polybius XIV. 10. ὁ δὲ Τύνης ἀπέχει μὲν τῆς Καρχηδόνος ὡς ἑκατὸν εἴκοσι σταδίους· ἔστι δὲ σύνοπτος σχεδὸν ἐξ ὅλης τῆς πόλεως· διαφέρει δὲ ὀχυρότητι, καὶ φυσικῇ καὶ χειροποιήτῳ. Præterea quoniam centum viginti stadia abesse Carthagine Tunetem, ait propterea legendum apud Livium, non *XII.* sed *XV. millia,* ex *V.* enim *II.* facta sunt, per mendum. *Sigon.* Rhenani emendationi prætuli repertam mihi in Pal. 1. et Sigonio in V. C. scripturam: *abest a Carthagine XV. millia ferme passuum, locus cum operibus, tum suapte natura tutus.* Pal. 2. tamen adstipulatur Rhenano, nisi quod *Tuneta, abest a Carthagine XV. millia f. p.* Gebh. Recte ab Rhenani parenthesi et correctione, quam respuunt omnes Gall. et Pall. vindicavit Sigonius, qui quod *quindecim* millia passuum ex Polybio conficit, in eo habet omnes Gall. et Pall. suffragantes. *J. F. Gron. Locum, &c. tutum* soli tantum Lov. 4. 5. Harl. et Rec. reliqui *locus tutus,* quomodo et Hearnius L. 1. habere testatur. Præterea *XII. ferme millia* Ber. *XII. millia ferme* Voss. Lov. 1. 2. 3. Gaertn.

et edd. ante Sigonium. Credulitati enim lectorum se inpune inlusurum Doujatius putavit, quum ipsis persuadere conaretur, lectionem illam natam esse ex emendatione Rhenani. *XV. ferme millia* Hav. *XV. millia ferme* reliqui mei, et Hearnii L. 1.

§ 12 *Et qui ab Karthagine conspici, et præbere ipse prospectum*] Gall. *et qui et ab Carthagine conspici, et præbere ipse*. J. F. Gron. Proxime accedunt Flor. Cant. et Hav. *et quia et ab Carthagine* præferentes. Pessime igitur et contra fidem datam egit Clericus, qui, lectione hac, quam Gronov. in contextum receperat, ejecta, priorem, inscio ac nihil monito lectore, revocavit. Deinde *præbere ipse conspectum cumfusum mare urbi possit* Flor. Voss. et Gaertn. *præbere ipse conspectum circumfusum mare urbi possit* Lov. 2. et 3. *conspectum* etiam Lov. 1. 4. 5. et edd. antiquissimæ: *possit* etiam Lov. 1. 5.

Cap. x. § 1 *Uticam Carthagine petens*] Pall. tres, et vet. ed. *Uticam a* (vel *ab*) *Carthagine*. Gebh. Ita et Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. Hav. et edd. ante Froben. 1535.

§ 2 *Ne naves, in terram ad obsidionem versæ*] Placet vetus lectio *in terram et obs. versæ*. Rhenan. *Ad obsidionem* Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Gaertn. et Hav. *et ad obsidionem* Ber. et edd. ante Aldum. Paullo ante *pronunciatur iter* Lov. 2. *pronunciatum est iter* Gaertn. *pronunciata tessera* Rec. Mox *navali prœlio minime apti* Lov. 1. 3. 5. Gaertn. et Hav.

§ 3 *Et aut in onerariarum usum versæ*] Hæc clausula non est in exemplari scripto; sed tantum *tormenta machinasque portantes, et aut ita adpulsæ muris*. Unde conjicio particulam *et* repetitam a librario per errorem, propter finalem syllabam *es* præcedentem, et sic scripsisse Livium: *tormenta machinasque portantes, aut ita appulsæ muris, ut pro aggere ac pontibus præbere ascensum possent*. Sic enim legendum docet archetypon Spirense, non *accessum*. Rhenan. Pal. 1. *aut ita pulsæ ad muros*. Quæ præcedit statim clausula, temerarie a Rhenano hinc exterminata est. *Gebh*. Hanc clausulam, in omnibus Mss. Gall. Pall. et Italicis conspicuam, imprudenter defecti sui codicis auctoritate delet Rhenanus. Quæ connectuntur hisce, ita concipiunt Put. omnes Gall. tres Flor. Barberin. Voss. unus Pal. *aut ita pulsæ ad muros*. Cur sperneremus? Statim omnes Gall. *præbere ascensus possent*. J. F. Gron. *Pulsæ* etiam duo Hearniani. Non debet quidem sperni consensus præstantissimorum Mss. Quia tamen non valde usitatum est 'navem pellere ad murum,' 'terram,' 'litus,' etiam suspicari licet, quum primum scribi cœpisset *ita appulsæ ad muros*, deinde duas priores literas vocis *appulsæ* intercidisse, quod prima eadem erat, quæ ultima præcedentis, et secunda eadem, quæ tertia sequentis. *Duk*. Verba, perperam a Rhenano ejecta, in omnibus meis, præterquam in Harl. constanter supersunt; nonnulli tamen eorum per errorem legunt *in onerarium usum*. Deinde *aut ita appulsæ ad muros* edebatur ante Rhenanum, concinentibus Lov. 3. 4. Ber. et Hav. Ejus loco Rhenanus substituit *aut ita appulsæ muris*, quod servat unus Gaertn. *aut appulsæ ad muros* Lov. 2. *aut ita pulsæ ad muris* Flor. a m. pr. *aut ita pulsæ ad muros* a m. sec. quod Hearnius etiam in N. ac D. invenit. Sed recte Dukerum indicasse puto, quæ caussa librarios in hunc errorem conjecerit. Vide ad l. xl. c. 57. § 8. Quum tamen *pulsæ ad muris* scriptum sit in Flor. a m. pr. posses existimare illud *ad* a librario additum esse, quum videret, se literas illas in initio vocis præced. omisisse, et hinc cum Rhenano legendum esse *aut ita adpulsæ muris*. Nam similiter 'classis litori adpulsa' est apud Liv. xxv. 26. *Ad-*

pulsæ tamen *ad muros* malo. Livium enim præpositionem, cum qua verbum componitur, in regimine repetiisse, vidimus ad II. 36. § 6. Præterea *accessum* soli servant Ber. et Gaertn. *ascensum* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. *ascensus* Flor. Cant. Lov. 4. Harl. Hav. et Hearnii L. 1.

§ 4 *Scipio, postquam eo ventum est, ut in navali certamine solet*] Scribendum est, *contra quam in navali certamine solet.* Nam quis umquam sic ad naumachiam instrui naves vidit, ut inter se colligentur? *Rhenan.* Rhenanus is fuit, qui contra auctoritatem veterum librorum hanc lectionem invexit *contra atque in navali*, cum veteres libri habeant *ut in navali*, hoc sensu: Scipionem rostratas, ut in navali certamine solet, in postremam aciem recepisse, quæ præsidio aliis esse possent: ipse autem intellexit, eundem, contra atque in navali prœlio solet, onerarias inter se copulasse. Porro autem quid sit 'quadruplicem ordinem,' ex Polybio facilius intelligi potest, qui ita ait XIV. 10. συνορμήσας δὲ τὰς καταφράκτους νῆας, περιέστησε ταύταις τὰς φορτηγοὺς ἐπὶ τρεῖς καὶ τέτταρας τὸ βάθος. Tres enim aut quatuor ordines factos esse junctarum inter se onerariarum significat. Quare post ait Livius, 'Et vix transiliendi in secundum ordinem navium spatium propugnatoribus datum est.' Ceterum quas Polybius καταφράκτους νῆας vocat, Livius *rostratas* vertit. *Sigon.* Rhenanus et Pal. 3. *contra quam in certamine navali solet.* Sed vulgatam lectionem acriter defendit Sigonius. *Gebh.* Sic vulgo [*Scipio, postquam eo ventum est, ut in navali.*] at longe aliter scripti. Quatuor hæc verba *eo ventum est ut*, aut certe tria, in omnibus bonis desiderantur. Put. *Itaque Scipio postquam in navali certamine.* Barberin. Men. Voss. *postquam ut in navali.* Pet. habet additamentum una cum simulacris veteris lectionis: *postquam eo ventum est corona quam ut in navali.* Ex hisce non obesæ naris homini facile subolet, scribendum, *Igitur Sc., contra quam in navali cert. solet, rostratis, quæ præs. esse aliis poterant, in post. aciem receptis.* Quæ et ipsa lectio Rhenani est, et integra quoque uno in Palatino visebatur. Sed fallitur in ratione verborum optime restitutorum vir ingeniosus: nam quis, inquit, unquam sic ad naumachiam instrui naves vidit, ut inter se colligentur? Ergo vapulat ab instauratore Fastorum, qui e suis (jam novimus qualis plerumque notæ) refert *postquam ut in navali*, hoc sensu, Scipionem rostratas, ut in navali certamine solet, in postremam aciem recepisse, quæ præsidio aliis esse possent. Gravior hic et inexcusabilis error: rostratæ primam impressionem in hostes faciebant, erantque adeo ipse mucro belli: tantum abest, ut in postremam aciem collocatæ, velut in terrestri acie triarii, aliis et maxime onerariis ante instructis navibus præsidio essent. Thucydides VII. 36. in hoc fiduciam præcipuam Syracusanorum ponit: ἀντίπρωροι γὰρ ταῖς ἐμβολαῖς χρώμενοι, ἀναῤῥήξειν τὰ πρώραθεν αὐτοῖς, στερίφοις καὶ παχέσι πρὸς κοῖλα καὶ ἀσθενῆ παρέχοντες τοῖς ἐμβόλοις. Auctor de bello Alexandrino c. 46. 'Naves adversæ rostris concurrunt adeo vehementer, ut navis Octavii una rostro discusso ligno contineretur.' Et mox, 'Multæ præterea capiuntur, aut rostris perforatæ merguntur.' In pugna navali Æmilii et Polyxenidæ maximum momentum ad victoriam fuisse testatur Livius XXXVII. 30. quod metu ignis ex adverso prælati regiæ naves, 'ne prora concurrerent, quum declinassent, nec ferire rostro hostem poterant, et obliquas se ipsæ ad ictus præbebant.' Hinc Philippus apud Polybium XVI. 1. δοὺς τὸ σύνθημα τοῖς ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ, καὶ παραγγείλας ἀντιπρώρους ποιεῖν τὰς ναῦς. Hoc est ergo, quod contra navalis certaminis con-

suetudinem fecit Scipio, quum neque numero navium ad conserendum in aperto mari certamen par esset Pœnis, neque satis haberet temporis ad eas, quæ aderant, instruendas et educendas; rostratas, quæ aliis præsidio esse poterant, si justum prœlium tentandum foret, quæ tegere alias et propugnaculum onerariarum esse deberent, in postremam aciem recepit; onerarias in fronte collocavit, commodo inter ipsas relicto intervallo, colligatas injectis trabibus ac velut ponte stratis, sub quo speculatoriæ procurrere, atque infestare oppugnantem hostem possent. Itaque rostratarum in prœlio pœne nullus usus fuit, nisi quod servatæ sunt, et fortassis inde longinqua tormentis tela missa. 'Contra quam,' ut infra cap. 19. 'contra quam sancitum legibus erat.' Sic 'advorsus quam' Plauto Trinummo I. 2. 'Utrum indicare me ei thesaurum æquum fuit, Advorsum quam ejus me obsecravit pater.' *J. F. Gron.* *Scipio, postquam eo ventum est, ut in navali* ex meis præferunt Lov. 3. Harl. Ber. et Rec. cum Hearnii D. *Scipio, postquam eo ventum est corona qua in navali* Lov. 2. et 4. *Scipio, postquam eo ut in mali certamine* Lov. 5. *Scipio, postquam ut in navali* Lov. 1. Gaertn. et Hav. *Scipio post ut in navali* Hearnii L. 1. *Scipio postquam in navali* Flor. et Voss. ad cujus posterioris marginem emendatur *Scipio præter, quam in navali.* Sed ipsum illud, quod Gronovio placuit, *Scipio, contra quam in navali*, Hearnius in N. se invenisse testatus est. Ceterum, quod recte monuit Gronovius, maximas quasque naves in fronte collocatas fuisse, debiliores a tergo, si prœlium navale committendum foret, docet etiam Scheff. de Milit. Nav. III. 5.

§ 5 *Pro muro adversus hostem opposuit*] Ἵνα ἀντὶ τείχους ᾖ dixit Appian. Alex. in Punic. p. 13.

Malis antennisque de nave in navem trajectis] Hunc locum ita vertit Polybius: *κἄπειτα καθελόμενος τοὺς ἱστοὺς καὶ τὰς κεραίας ἔζευξε τούτοις αὐτὰς βιαίως πρὸς ἀλλήλας.* Quæ verba leguntur apud Suidam in voce Κεραία, et quin hoc loco ea Polybius adhibuerit, dubitari non potest, si utrumque compares. Itaque hoc segmento augemus Polybium, in hac historia importune abscisum. Eodemque remedio adversus Atheniensium insultum usus est Ischolaus, qui *τὰ πόῤῥωθεν σχοινίοις ἐκ τῶν πλοίων συνῆψεν, ὥστε τὸν σύνδεσμον εἶναι δι' ἀλλήλων*, ut refert Polyænus Strateg. II. 22. § 1. *Jac. Gron.*

Velut uno inter se vinculo inligatis compressit: tabulasque superinstravit] Tu lege *comprehendit*, hoc est 'complexus est,' 'copulavit,' *tabulasque superstravit.* Rhenan. Put. *inligatis comprendit, tabulasque superinstravit.* Accessio τοῦ *in* est in omnibus Gall. duobus Pall. *J. F. Gron.* *Compressit* perstat in Flor. Voss. Lov. 1. 2. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Solent hæ voces a librariis confundi. Vide ad VII. 13. § 7. XXXIX. 17. § 5. Markl. ad Statii Silv. I. 2. 45. et quæ notavi ad Silii V. 281. *Comprehendit* Lov. 4. 5. pro quo *comprendit* ex Mss. subposuit Gronov. Vide ad II. 29. § 4. Deinde *superstravit*, ut Rhenanus emendat, Harl. *supra instruit* Lov. 3. *super his instravit* Hav. *tabulasque instravit* Flor. *superinstravit* reliqui. Eadem forma 'superincidere,' 'superinponere,' 'superincubare' inlustrantur ad II. 10. § 11. 'superinminere' ad VII. 10. § 9.

Ut pervium navium ordinem faceret] Vetus lectio *ut pervium in totum ordinem esset.* Nos emendavimus *ut pervius in totum navium ordo esset.* Porro non solet Livius idem verbum statim repetere, ut hic *faceret* et *fecit.* O misere tractatum Livium! *Rhenan.* Ab Rhenano hoc est, quum antea ederetur *ut pervium navium ordinem faceret*: invenisset autem in scripto,

ut pervium in totum ordinem esset. Quod et nostri quidam haud spernendi. Pat. Reg. *ut pervium ordine fecisset.* Quas veterum librorum scripturas ego sic enodandas existimo: *ut pervii inter se ordines essent:* hoc est, ut ab uno ordine ad alium esset continens commeatus. Putabam aliquando legendum, *ut pervium inter ordines esset.* Voce accepta apud Festum in 'Vici:' 'Ut in eo ædificio pervium sit, quo itinere habitatores ad suam quisque habitationem habeat accessum.' Tacitus Hist. III. 8. 'Et interjectus exercitus Rhætiam Juliasque Alpes, ne pervium illa Germanicis exercitibus foret, obsepserat.' Sed non potest hoc ferri: neque enim id nunc dicit Livius, sed mox his verbis: 'et sub ipsis pontibus intervalla fecit.' Illud igitur omnino probamus. *J. F. Gron.* *Ut pervium navium ordinem faceret,* ut ante Rhenanum edebatur, soli Ber. et Gaertn. *ut provium in totum aut ultro ordinem cepit* corruptissime Harl. *ut pervium,* vel *parvium in totum navium ordinem faceret* Lov. 3. 4. et Rec. *ut parvium in totum ordinem navium iter faceret* Lov. 4. *ut per unum in tot navium ordinem faceret* Lovel. 2. *ut parvum ordinem faceret* Hafn. *ut per unum ordinem fecissent* Lov. 1. *ut pervium ordinem fecissent* Voss. *ut pervium ordinem fecisset* Flor. Cant. Hav. et Hearnii L. 1. Crevierius probat codicis Rhenani lectionem *ut pervium in totum ordinem esset,* quod et suos haud spernendos habere Gron. testatus est, et *pervium* inlustrat loco Festi a Gronovio laudati. Verum in optimis illud *in totum* plane non conspicitur. Vide igitur num, ex antiqua lectione una tantum voce *navium,* quæ etiam a multis optimæ notæ libris exsulat, ejecta, et proxime ad integerrimorum codd. scripturam, legendum sit *ut pervium ordinem faceret.* Quod autem Rhenanus dicit, non solere Livium idem verbum statim repetere, secus esse patebit ex illis quæ notata sunt ad I. 3. § 9.

§ 6 *Procurrere speculatoriæ naves in hostem*] Quas Livius 'speculatorias' vocat, Appiano τριήρεις vocantur in Punic. pag. 13. Verum 'speculatoriæ' non sunt triremes, sed naves minores sine rostris, ut constat ex Livio lib. XXXVI. c. 42. Vide Scheff. de Milit. Nav. II. 2. pag. 72. Appian. itaque dissentit a Livio in hac parte, ut etiam in exitu prœlii.

§ 7 *Telorum maxime missilium, ut, quamvis longo certamine, sufficerent*] Vox *maxime* non adparet in Florent. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Gaertn. et Hav. Deinde *ut in longum certamen sufficerent* Ber. a m. sec.

§ 8 *Ita parati instructique*] Quæso te per Musas, ita loquitur Livius? Quod aliud est *instructi,* nisi *parati?* Legendum est *Ita parati intentique.* Significat enim, Romanos attente Carthaginiensium adventum exspectasse. *Rhen.* *Parati instructique* Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. et Hav. Livium autem has voces jungere solere, videbimus ad XXXVII. 11. § 2. Verum Flor. et Cant. ex quibus nihil notatur, habuisse videntur *Ita parati atque intenti,* quomodo etiam Froben. 1535. ex mente Rhenani edidit, licet hic in notis *intentique* emendet. Supra XXIV. 39. 'Militesque intenti dudum ac parati.' XXIX. 6. 'Signum dedere proditoribus arcis: qui parati intentique.' XXXV. 11. 'Qui primo intenti paratique in stationibus fuerant.' Sallust. Jug. c. 49. 'Proinde parati intentique essent signo dato:' ubi vide Cortium.

Omnia permixta turba trepidantium primo impetu obpressissent] Dii boni! quanta est sciolorum temeritas mutantium statim, quod non assequuntur? Scripsit Livius *omnia permixta turba trepid. primo impetu deprendissent.* Quod non intelligens aliquis pro *deprendissent* supposuit *oppressissent.* Rhenan. Quid vetat uti verbis

Rhenani? Quanta est temeritas mutantium statim, quod non assequuntur? Scripsit Livius *primo impetu oppressissent;* quod non intelligens aliquis supposuit *deprehendissent.* Summo quidem jure possem, sed nolo probrum dicere præstanti viro: nimis credulus fuit uni libro, et quæcunque aliter, atque in vulgatis, illic essent, Livii esse, nihil librarii, putavit. Put. ille, et omnes Gall. cum Voss. *oppressissent.* Et nota est significatio vocis pro supervenire, deprehendere. l. v. c. 16. 'Redeuntes a populationibus gravesque præda Tarquinienses oppressere.' x. 32. 'Improviso oppressis nec animi satis ad resistendum, nec virium fuit.' *J. F. Gronov.* *Deprehendissent* Ber. Harl. Rec. et edd. ante Aldum, qui *oppressissent* primus restituit, adsentientibus reliquis meis, et Hearnii L. 1. ac N. Supra hoc cap. 'Ne naves minime navali prœlio aptæ obprimerentur.' Infra c. 12. 'Si se Lælius cum equitatu vinctoque Syphace Cirtam præcedere sinat, trepida omnia metu se obpressurum.' xxxvii. 4. 'Eo ipso, quod nihil tale timerent, obprimi incautos posse.' Justin. v. 6. § 2. 'Alcibiadem, cum centum navibus in Asiam profectum, repentino adventu obpressere:' qui ita sæpe loquitur.

§ 9 *In portum (Ruscinona Afri vocant) classem adpulere*] Vet. ed. *Rusucinona.* Pal. 1. *Rusucmona.* Pal. 2. *Rusutione Africa vocat.* Pal. 3. *Ruismona.* Gebh. Put. *Rusucmona Afri vocant classe.* Ut viii. 3. 'Eodem anno Alexandrum Epiri regem in Italia classe appulisse constat.' Etsi hic quoque Voss. antiquior *classem.* Et sic potius loquuntur. Locum alii codd. *Rusucinona* appellant. *J. F. Gronov.* Hearnius *Rusimona* in L. 1. *Rusicinona* in N. et *Rusuemona* in D. invenit, quæ ultima lectio mihi etiam obvia fuit in Haverk. *Crusnemona* in Lovel. 4. *Rusuamona* in Lovel. 3. *Rusuomona* in Harl. *Rusuciriona* in Gaertn. *Rusucinova* in Lov. 2. *Rusucinona* in Voss. Lov. 1. 5. et Ber. *Rusucmona* in Flor. Ex similium lectionum vestigiis Jac. Gronov. Dissert. Epist. in Livii loca quæd. Geogr. ep. ii. pag. 16. legendum censet *Rusucurona.* Quem tamen haud male eo nomine refellit Wesseling. ad Antonini Itin. pag. 17. quod *Rusicorum* vel *Rusucurrum* Plinii Hist. Nat. v. 2. cum hac urbe componat. Deinde *classem adpulere* Voss. Lovel. 2. 3. Harl. Ber. Flor. a m. sec. et omnes codd. Crevierii, qui etiam hanc lectionem tuetur, Gronovium sine caussa ex uno cod. eam mutasse existimans. Verum præterquam quod unus hic cod. omnium instar esse possit, eidem accedunt nunc reliqui mei; nec dubito quin plures Gronovii Mss. diligentius inspecti, eamdem scripturam firmassent. De illa locutione vide ad viii. 3. § 6. Paullo ante *atque inde in mari quidem, ubi ipsi plus poterant, satis fidentes* Flor. Voss. Lov. 2. et Hav. Verum Voss. margini postea adscriptum est *haud satis fidentes.*

§ 10 *Veluti ad justum prœlium navale, et tamquam*] In edd. Gruteri et Heinsii omissa est copula. Eam vero in Put. ceterisque Gall. et optimo Pal. superesse Gronov. in priori ed. nott. monuit. Cum his codd. faciunt omnes mei. Recte ergo Gron. eamdem particulam loco restituit. Verum et aliud, quamvis minoris momenti, in ed. postrema Gruteri commissum est. Prima enim dedit *veluti,* quod reliqui omnes editores tacite probarunt, ac servarunt; quum tamen prioribus edd. *velut* legentibus adsentiantur omnes nostri. Quare et illud reduxi.

§ 12 *Erat res minime certamini navali similis*] Put. Men. Voss. ignorant τὸ *res.* Fortassis *erat minime certamen navali simile.* J. F. Gronov. Deest etiam a Flor. Lov. 1. 2. Hav. Hearnii L. 1. N. et nonnullis Crevierii; qui tamen, et recte, vulgatum præfert.

Mox *altitudinem* male Flor. Voss. Lov. 1. 2. et Hav. quorum plerique cum Gaertn. ignorant verbum *superabant.*

§ 13 *Pondere ipso libratior superne*] Idem dicit Livius VII. 23. 'Locus quoque superior adjuvit, ut pila omnia hastæque, non, tamquam ex æquo missa, vana (quod plerumque fit) caderent, sed omnia librata ponderibus figerentur.' Contrarium dicere videtur Quadrigarius apud Gell. IX. 1. Sed ea conciliare conatur Magius Miscell. II. 16. *Duker.*

§ 14 *Ac levia ipsa navigia*] Paullo ante tantum 'speculatorias naves,' nec ulla alia levia navigia præter eas, memoravit. Parum abest quin credam *ac* delendum, et legendum esse *speculatoriæ naves, levia ipsæ navigia:* nam non de aliis, quam de 'speculatoriis,' eum loqui, indicio sunt sequentia; 'propugnatoribus quoque incommodæ erant, quod permixtæ cum hostium navibus.' *Duker.* Vocem *ipsa* delendam fere judicabat Crevierius, partim quod hic non satis necessaria sit, partim quod præcedat 'pondere ipso,' sequatur 'ipso tantum inpetu.' Sed *levia alia navigia* legunt Lov. 3. 4. et Harl.

Primo ipso tantum inpetu] Put. *ipsæ tanto.* Scripti alii *primo ipsa et alto impetu.* Forte *primo ipso adactæ impetu.* J. F. Gron. *Primo ipsa et alto impetu* Voss. Lov. 1. 2. 3. et Hav. *primo ipsæ et alto inpetu* Lov. 4. *primo ipsa et ante inpetum* Cant. *primo ipse tantum inpetu* Harl. *primo ipsa tantum inpetu* Ber. a m. sec. *primo ipsæ tanto inpetu* Flor. quam lectionem Crevierius etiam, qui paullo ante *levia navigia,* omissa voce media *ipsa,* legit, probat, existimans τὸ *ipsæ* recte obponi 'propugnatoribus,' qui in navibus onerariis erant. Præterea *et magnitudine,* pro *ac,* Flor. Voss. Lov. quinque, et Hav.

§ 16 *Postremo asseres ferreo unco præfixi*] Quidam *aceres* legunt, videlicet quos ob duritiem Romani incidere nequiverunt, ut statim subnectet Livius. Sed judicet lector. *Glar. Asseres* omnes codd. et edd. *asseres* in simili re memorat Curtius IV. 3. § 24. 25. 'Asseres falcatos' Livius XXXVIII. 5.

Harpagones vocant milites) *ex Punicis navibus injici*] Optimi *vocant milex Punicis.* Forte *vocant*) *mitti ex Punicis navibus et injici in Romanas cœpti.* J. F. Gronov. *Vocant milex Punicis* Flor. et Voss. verum in posteriori cod. mediæ vocis tribus literis primis subjecta sunt stigmata, quibus librarii aliquid perperam scriptum ac delendum esse indicant; ut legi voluerit, qui notas addidit, *vocant*) *ex Punicis navibus;* quomodo etiam scribendum Crevierius conjecit. Et sane vocem *milites* omittunt Lov. quinque, Gaertn. et Hearnii L. 1. ac D. Crevierii itaque conjecturam, tot codicum consensu firmatam, in contextum recepi. Lectio certe *vocat miles,* quam Gronov. 1665. pro *vocant milites,* admisit, in nullo exstat cod. Ipse enim se errasse in pr. ed. nott. quum moneret, ita optimos præferre, in repetitis curis tacitus agnovit, ex iisdem optimis *vocant milex* producens. Præterea Gronov. etiam a. 1665. *harpagonas,* pro *harpagones,* substituit. Verum *harpagones* servant omnes codd. quibus usus sum: quomodo Cæsar quoque Bell. Civ. I. 57. et Hirt. in Bell. Hispan. c. 16. casum quartum hujus vocis efferunt. Quare ita etiam edi curavi. Ceterum Stewech. ad Veget. V. 14. Livium carpens, quod 'manus ferreas' et 'harpagones' confuderit, non tantum laudat hunc locum, sed et alium ex lib. XXXVII. 'Cum belli apparatu strepunt, ferreæ quoque manus (harpagones vocant) quas operibus hostium injicerent, præparabantur.' Sed memoria Stewechio inposuit. Nam locus hic non exstat apud Livium, sed apud Curtium IV. 2. § 12. quem eumdem errorem, omnia ex Stewechio sublegens,

commisit Joh. Goduinus, professor regius, quum Cæsarem in usum Delphini notis inlustraret, ad B. Civ. I. 67. Id tamen peccatum ut huic heroi tanto facilius donemus, illud efficit, quod Scheffer. etiam de Mil. Nav. II. 7. p. 164. non modo a Stewechio deceptus locum Curtii sub nomine Livii laudarit, sed eidem etiam locum Curtii subjunxerit; ad quem si adtendisset, lapsum Stewech. deprehendere et sibi cavere potuisset.

§ 17 *Onerariam hærentem unco traheret*] *Habentem* perperam Put. præferre, notavit Gronov. ad XXIX. 4. § 8. *Haberentem* legit Flor. a m. pr. pro quo emendatur *adherentem*.

§ 18 *Quibus aliis innexa erat, seriemque aliam simul plurium navium trahi*] Scripti *quibus alia aliis innexa erat, seriem aliam*. Nec incommodum asyndeton. Nisi malis, *seriemque simul plurium*. J. F. Gron. *Quibus aliis alia innexa erat* edd. Rom. 1472. et Parm. cum Ber. et Gaertn. cujus loco proximæ edd. legunt *innexa erant*. Aldus deinde edidit *quibus alia aliis innexa erant*, concinentibus Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Hav. Postea Froben. 1531. vulgavit *quibus aliæ aliis innexæ erant;* at a. 1535. *quibus aliis innexa erat;* ubi vocem *alia* operarum errore excidisse credidissem, nisi postea Rhenanum ita ex cod. suo de industria edidisse ideo verisimile factum esset, quia eodem modo etiam præfert Harl. inter quem et Rhenani Spirensem passim convenit. Verum vox *alia* intercepta est a proxima *alia*. Vide ad XXXIII. 27. § 4. *Quibus alia aliis innexa erat*, ut Gronov. in suis invenit, Flor. et pauci alii. Supra II. 3. 'Interim legati alii alia moliri:' ubi quædam vide. XXII. 7. 'Alius ab alio impleti rumoribus domos referunt.' XXVIII. 19. 'Admonebant alii alios:' ubi iterum vide. XLV. 19. 'Aliis alia regna crevisse rebus.' Præterea *seriem aliam simul* omnes scripti mei, præter unum Ber. *seriemque* legentem. Crevierius vocem *aliam* hic potius supervacuam, et ex vicinis vocibus *alia aliis* natam credit: et hinc cum Gronovio mallet *seriemque simul plurium*.

§ 20 *Sed eo major, quod inter assiduus*] Vetus lectio *sed eo gratior*. Rhenan. *Sed eo major* solus ex meis Ber. *sed cognicior* Harl. *sed eo gravior* Voss. Lov. 1. 2. 5. et Hav. Neque aliter Flor. a m. pr. in quo repositum est a m. sec. *sed eo gratior;* idque servant reliqui. 'Gratus' et 'gravis' etiam confundebantur I. 16. § 5. et XXXIV. 5. § 2. Paullo ante *Sex onerariæ*, omissa media voce, Ber. *XI. ferme onerariæ* Hearnii D. et L. 1. Vide ad XXXIX. 29. § 7. *XLVI. ferme onerariæ* Lov. 5. *sexaginta ferme onerariæ* Harl. Deinde *tractæ*, pro *abstractæ*, Lov. 4. Mox § seq. *advenisset*, pro *subvenisset*, Lov. 4.

CAP. XI. § 1 *Masæsyli regnum paternum Masanissæ læti, ut ad regem*] *Masæsyli* hic Masanissæ regnum concessisse dicuntur, cum paulo post hoc cap. apud Syphacem pugnent contra Romanos, atque adeo contra ipsum Masanissam. Sed, ut dixi jam sæpe, vel nominum est apud Livium confusio, aut in posterioribus *Masælibyes* legendum, cum continuo subnectat Cirtham regiam, quæ est in Massælibybus, non in Masæsyliis. *Glar.* Satis ostendi *Massylii* hic esse legendum. Quod autem ait, 'Syphax vetere se continebat regno,' Masæsylorum intelligit. *Sigon.* Non placet hæc distinctio, et potius videtur, *Massylii, regnum paternum Masinissæ, læti ut ad regem, &c.* Dicuntur enim per epexegesin *Massylii, regnum paternum Masinissæ:* ut I. 60. Tarquinius Sextus dicitur 'Gabios tamquam in regnum suum profectus:' et apud Justinum XVI. 5. dicuntur 'regnum tyrannorum' fuisse Heracleenses. *Jac. Gron.* Vide ad XXIV. 48. § 2. Distinctio, quæ recte Gronovio displicuit, primum ab Aldo invecta est.

Ad regem diu desideratum] In scrip-

to codice tantum est *ad regem desideratum*, non *diu desideratum*. Rhenan. Tò *diu* abest etiam ab Harl. in reliquis omnibus constanter hæret.

§ 2 *Neutiquam quieturus. Stimulabat ægrum amore uxor socerque*] In scripto codice est *Stimulabant*. Rhen. *Ne uticam quieturum stimulat ægrum amore uxor.* Reliqui *ne utique quieturus.* Omnes perperam. *Gebh.* *Ne uticam quieturus* Lov. 4. *ne utique quieturus* Voss. et Lov. 2. ac 3. Deinde *Stimulabat* Flor. Voss. Lovel. 1. 4. 5. Ber. et Hav. *Stimulabat enim ægrum amore uxor socerque* Lov. 2. *Stimulabat ægrum amor uxoris socerique* Lov. 3. Utraque lectio *Stimulabant* et *Stimulabat* ferri potest. Duobus enim substantivis singularibus additur vel verbum plurale, vel singulare. De priori vide ad I. 31. § 7. de posteriori ad XXXVII. 29. § 6. Et pro hac lectione stant meorum integerrimi. Paullo ante *pulsis inde præfectusque præsidiis suis* Voss. *pulsis inde præfectusque præsidiisque suis* Lovel. 1. An voluerunt *pulsis inde præfectisque præsidiisque suis?*

§ 3 *Per multos florentes annos*] Castigavimus *florentis*, ut referatur ad genitivum 'regni,' qui præcedit. *Rhenanus.* *Florentes* Berol. Gaertn. et Hav. *florens* Lov. 1. 4. et Voss. *flores* Flor. a m. pr. *florentes* a m. sec. consentientibus reliquis.

§ 4 *Omnibus, qui bello capti erant*] Placet antiqua lectio *qui bello apti erant.* Nam præcessit *viris equisque abundabat.* Deinde si suis abundabat, cur, quos bello ceperat, armasset? *Sigon.* Lectio illa in solis edd. Basil. 1554. et 1555. obcurrit. Reliquæ cum omnibus scriptis recte legunt *apti.* Solent autem 'captus' et 'aptus' etiam in Mss. confundi. Vide ad III. 9. § 7. et ad XXXV. 19. § 2.

§ 6 *Inde jaculis submoti*] Mox sequitur 'inde excursiones in vicem fieri.' Quare non displicet *dein jac. submoti*, quod præferunt Flor. Lov. 4. et Harl.

§ 7 *Quum aut vincentibus spes*] Expende, lector, num legi possit *urgentibus*, nam in volumine scripto *vigentibus* habetur. Et opponuntur inter se 'urgere' et 'pelli.' Præterea spes magis competit urgentibus, hoc modo videlicet victoriam consecuturis, quam jam vincentibus. *Rhenan.* Verum æque bella est antithesis τοῦ *vincere* et τοῦ *pelli.* Pal. 3. subjicit *cum aut ingerentibus spes.* Gebh. Omnes mei *vincentibus* servant, nisi quod *ingentibus* sit in Harl.

§ 8 *Omnem postremo utrimque equitatum certaminis studium effudit*] Germana lectio sic habere debet: *omnes utrimque postr. equitum cert. studium effudit.* Præcessit autem 'primo pauci equites:' nunc dicit *omnes*, subaudi 'equites.' Porro loquendi modus per duos genitivos, ut hic *equitum certaminis studium*, Livio familiaris est, et optimis quibusque auctoribus. In codice scripto mendose legitur *utrumque*, pro *utrimque.* Rhen. Probo magis, ut legatur *omnem utrimque postr. exercitum cert. studium effudit.* Sic enim in vet. lib. *Sigon.* Pal. 2. *omnes utrimque postr. equitum cert. studium effudit.* Gebhard. Non hæc est germana lectio, ut sentit Sigonius, non quam imperat Rhenanus: *omnes utrimque postr. equitum cert. studium effudit:* sed quam habent omnes Gall. et duo Pall. et Voss. *omnem utrimque postr. equitatum cert. studium effudit.* Eamque confirmat, quod continenter sequitur, *Ac dum sincerum equestre prælium erat.* Ita enim Put. Reg. tresque optimi Florentini. De utroque egimus in Observationibus IV. 6. p. 91. *J. F. Gron.* Per omnia Rhenani Spirensi concinit iterum Harl. *omnem utrimque postr. exercitum* Lov. 4. *omnem utrimque postr. equitatum* reliqui mei, et Oxonn. Hearnii. Deinde *effundit* Flor. Voss. Lovel. quinque, Gaertn. et Hav. Recte etiam Gronov. addidit vocem *sincerum*, quæ vulgo deerat. Consentiunt ejus co-

dicibus Flor. et Lov. 5. *sincere* ejus loco legunt Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Ber. a m. sec. et Hav. quod et in duobus suis superesse in Observ. monuit.

§ 9 *Romanus repentino per turmas suas viam dantes intercursu*] *Rom. repentinus per turmas viam suam dantis intercursu* Voss. et Lov. 1. *suam viam dantis intercursu* Flor. *viam suam dans incursu* Lov. 2. *viam suis dantibus intercursu* Lov. 5. Ber. Hav. et Brancal. Latinii. Vulgatum spernendi caussam non habeo.

§ 10 *Ac prope turbari*] Vix opinor *prope turbari* dici posse eos, quos cessisse statim indices. In exemplari, cui collationem codicum Gall. commisit pater, scripsisse eum video, '*propere* o. Mss.' In Cantabrig. ipse etiam legi *propere*. Quid ergo renitimur? *Jac. Gron.* *Propere* etiam Flor. Lov. 3. et Hearnii L. 1. Similiter etiam Crevierius monuit optimos scriptos habere. Et solent ita hæ voces a librariis confundi. Vide ad XXXIX. 31. § 4. Nec multum abit Harl. in quo est *prospere*. Paullo ante *dein stare* Voss. Lov. 4. Harl. Gaertn. et Hearnii D. Vide ad III. 3. § 6.

§ 11 *Tantum seu memoria priorum cladium, seu præsens terror valuit*] *Tantum eum memoria* Flor. *tantum tunc memoria* Voss. Lov. 1. 2. 3. et Hav. *tantum tunc seu memoria*, utraque lectione juncta, Lov. 5. Tum *superiorum cladium* Lov. 4. altera lectione margini adscripta. Deinde *præsens error* Flor. a m. pr. Voss. Lov. 2. a m. pr. et Hav. qui error scribarum in codd. antiqq. frequens est. Vide ad XXIV. 30. § 6.

CAP. XII. § 1 *Ibi Syphax, dum obequitat*] De hoc prœlio et capto Syphace ita Silius XVII. 125. 'Ante omnes prævectus equo trahit agmina voce,' &c. *Modius.*

§ 2 *Et vivus, lætum ante omnes*] [Vide Lectt. Var.] *Visus* etiam Flor. Cant. Ber. a m. sec. Hav. et Hearnii N. qui *unus* in L. 1. invenit: qui error in scriptis sæpe obcurrit. Vide ad X. 36. § 8.

Ad Lælium adtrahitur] Veteres libri *pertrahitur*. Sigon. Pall. 1. 2. *pertrahitur*. Vet. ed. *protrahitur*. Pal. 3. *trahitur*. Gebh. Ut Sigonius, Put. et meliores, *pertrahitur*. Lib. XL. cap. 5. 'Lembum armatum ad pertrahendam eam navem miserunt.' Sic 'perducere' elegantius, quam vulgus putet, Justino XII. 5. 'Interea unus ex amicis Darii Bessus vinctus perducitur, qui regem non solum prodiderat, verum et interfecerat.' Curtius III. 3. in somnio Darii: 'Quod Alexandrum, deposita regia veste, in Persico et vulgari habitu perductum esse vidisset.' VIII. 13. 'Quum Barzentes, defectionis Arachosis auctor vinctus, trigintaque elephanti simul capti perducuntur.' Tertullianus ad Nationes: 'Nam nocentes quidem perductos, si admissum negent, tormentis urgetis ad confessionem.' L. 1. Cod. Theod. de Custodia Reorum: 'Reo exhibito, sive accusator existat, sive eum publicæ sollicitudinis cura perduxerit:' ubi male sive Tribonianus, sive librarii in cod. Justiniani *produxerit*. J. F. Gron. *Attrahitur* primus exhibuit Froben. a. 1535. sine dubio ex cod. Rhenani: nam ita et præfert Harl. Contra omnes non tantum edd. antiquiores, sed etiam codd. mei, et Oxonn. Hearnii *pertrahitur*. Supra VII. 39. 'Mortem, ni sequeretur, denunciantes in castra pertraxerunt.' Val. Max. I. 1. 21. 'Quum enim eum vinctum Romam pertrahi jussisset:' ita uterque cod. Traject. non *protrahi*, ut vulgo editur. Vide Torren. ad eum locum. Phædr. III. 10. 34. 'Accusatores postularunt mulierem, Romamque pertraxerunt ad centumviros.' Vide ibidem Scheffer. De verbo 'perducere' vide ad V. 15. § 8.

§ 3 *Cirtha caput regni Syphacis erat*] Græci *Cirtan* sine aspiratione edunt. *Sigon.* Nec est, cur hic aliter scribatur. Et ita optimæ edd. Sallustii,

Melæ, et aliorum quorumdam scriptorum Latinorum. ‘Respublica Cirtensium’ l. 9. § 5. D. de jur. et fact. ignor. Salmasium, negantem Cirtam caput regni Syphacis fuisse, refellit Is. Vossius ad Melæ I. 6. *Duk.* *Cirta* hic exhibent etiam Voss. Lov. 1. 2. et Hearnii N. ac D. proxime verum *Circa* Cant. Lov. 3. 4. et Gaertn. Male *Chirta*, vel *Circha* Hearnii L. 1. Vide ad XXIX. 32. § 14.

Eoque se ingens vis hominum ex fuga contulerat] Pal. 1. *eoque ingens hominum vis contulit*. Pal. 2. *eoque ipse ingens hominum vis e fuga contulerat*. Gebh. Put. Reg. Men. *Cirtha caput regni Syphacis erat: eoque ingens hominum contulit vis*. Optimus Pal. et Voss. *eoque ingens hominum vis contulit*. Scribe haud dubitanter *eo se ingens hominum contulit vis*. Nisi malis *eoque i. h. confugit vis*. J. F. Gron. *Eoque ingens hom. contulit vis* Flor. et Cant. *eo ingens hom. vis contulit* Lov. 1. *eo quod ingens vis hom. contulit* Lov. 2. *eoque ingens vis hom. contulit* Hav. Prior Gronovii conjectura, quam etiam recepit, non displicet, nisi malis *eoque ingens se hom. contulit vis*.

§ 6 *Masinissa Lælio dicere, sibi quidem nihil, &c. quam victorem recuperatum tanto post intervallo invisere receptum patrium regnum*] Vet. lib. *quam victorem tanto int. invisere*. Egregie: vacat enim vox *recuperatum*, cum subdatur *receptum*, quæ idem valet. *Sigon.* Ita concepta scriptura est in Pal. 1. *Mas. sibi quidem dicere nihil esse in præs. pulcrius, quam vict. recuperatum tanto post int. patrium visere regnum*. Et ita priora complectitur Pal. 2. posteriora congruunt cum vulgatis. *Gebh.* Nusquam in Put. et omnibus Gall. duobusque Pall. duobus item Flor. Barb. et Voss. τὸ *Lælio*, nusquam τὸ *receptum*: in quo impingit Sigonius, qui τὸ *recuperatum* putat esse interpretationem hujus, cum plane contra sit. Cum illis igitur veteribus ita lege: *Mas., sibi quidem, dicere, nihil esse in præs. pulchrius, quam vict. recuperatum tanto post int. patrium invisere regnum*. Hic et vocum ordo est in antiquis: ipsa autem res loquitur, non apud alium potius ullum, quam Lælium, illa dicenda fuisse. *J. F. Gron.* Illud *Lælio* in nullo omnino scripto libro est. In ordine etiam vocum priorum fere omnes consentiunt Gronovianis, nisi quod *Mas. quidem sibi dicere* sit in Harl. *Mas. dicere, sibi quidem* in Ber. *Mas. quidem dicente* in Lov. 4. Quod ad posteriorem partem hujus periodi *vict. recuperatum tanto post int. invisere receptum patrium regnum* demum adparuit in ed. Froben. a. 1535. sine dubio ex Rhenani cod. Nam ita etiam legit Harl. nisi quod *victores . . . . . . tanto post* cum lacuna præferat. Omnes reliqui codd. lectionem a Gronov. probatam firmant, præterquam quod *paternum*, pro *patrium*, sit in Lov. 5. Hearne etiam auctor est, codd. suos et in priore et in posteriore parte cum Gronovii codd. concinere. Ceterum de hoc loco egit etiam Gronov. ad VII. 18. § 1. eumque etiam emendat, sed ibi testatur, omnimodo in Mstis esse *reciperatum*, in Voss. et altero *reciperet*. Nullus tamen meorum *reciperatum*, et Voss. excerpta *recuperatum* præferunt.

Sed tam secundis, quam adversis, rebus non dari spatium ad cessandum] Pall. 1. ac 2. excluso τῷ *rebus*, *sed tam sec., quam adv., non dari spatium ad cess.* Gebh. Vox *rebus* omittitur etiam in Flor. Voss. et Hav. Supra XXVIII. 42. ‘Patere, nos omnia, quæ prospera tibi et populi Romani imperio evenere, tuo consilio adsignare, adversa casibus incertis belli et fortunæ adligare.’ Terent. Andr. v. 6. 11. ‘Me in tuis secundis respice.’ Ita *adversa belli*, pro *adversæ belli res*, Livio restituere conatur Gronov. ad x. 6. § 2.

§ 7 *Cum equitatu victoque Syphace*] Scribe *vinctoque*. Sequitur enim (ut

quidem omnes Gall. et Voss.) 'quam rex vinctus in conspectum datus esset.' *J. F. Gron.* Vera videtur Gronovii conjectura. Sæpissime 'victus' et 'victus,' sive 'vinctus,' commutantur in membranis antiquis. Vide ad Livii I. 26. § 10. II. 24. § 6. III. 28. § 10. V. 13. § 8. c. 44. § 7. VII. 27. § 8. c. 30. § 20. VIII. 19. § 14. IX. 8. § 9. c. 30. § 9. XXI. 42. § 1. XXVIII. 2. § 9. Epit. Liv. l. XXII. et l. LXVI. Adde N. Heins. ad Ovid. Met. XI. 238. Fast. I. 422. Burm. ad Suet. Aug. c. 16. et quæ notavi ad Silii VI. 348.

Cum peditibus subsequi modicis itineribus] *Cum peditibus sub modicis itineribus* Flor. Cant. Vossian. et Lov. 1. Pro quo in margine Vossian. invenio *cum peditibus succedere modicis itineribus.* Lovel. 2. legit *sub modicis subsequi itineribus.*

§ 8 *Rex vinctus in conspectum datus est*] *Rex victus* Lov. 2. invitis reliquis. Vide ad § præc. Tum *in conspectu datus* Hav. Vide ad IX. 27. § 4. Tum *datus esset* Flor. Ber. et Hav. quod se etiam in omnibus Gall. et Voss. invenisse, Gronov. ad § præc. monuit. Paullo ante *ignaros regi casus* Flor. a m. pr. *regii casus* a m. sec. Tum *nec quæ acta*, pro *neque*, Flor. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. et Hav. Vide ad IX. 9. § 14.

§ 10 *Citato vadit equo*] *Cito vadit equo* Vossian. Lov. 1. et Hav. Male. Vide ad VII. 41. § 3. Librarios similiter perperam *citos*, pro *citatos*, dedisse, vidimus ad II. 10. § 3. Referendus hic error ad illos de quibus egi ad X. 37. § 2. Paullo ante *opportunaque mœnia* Haverk. Male. Vide ad VII. 21. § 8. Dein *fugæ paterent exitus* Lov. 2.

§ 11 *Intranti vestibulum in ipso vestibuli limine*] Genitivus *vestibuli* inter prælegendum additus ab exponente, post irrepsit in contextum: nos submovimus. Id indicat liber Ms. *Rhenan.* Vocem, quam recte Rhenanus ejecit, servant tamen Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. et Hav. Deinde *Intranti vestibulo* Voss. et Lov. 1. Id genus loquendi inprimis Silio frequens, sed passim a librariis mutatum, sæpius ipsi restituit Nic. Heinsius. Vide ad VI. 496. VII. 464. IX. 288. et XI. 473. Verum, præterquam quod Burm. ad Val. Flacc. I. 590. non temere id Virgilio et Valerio Flacco adscribendum judicet, facilius hanc constructionem in poëta, quam in historico, ferrem, nisi certiora ex Augustei ævi scriptoribus exempla producerentur: *vestibulum* itaque cum pluribus et melioribus hic probo. Mox *tum armis, tum cetero habitu* Voss. Lov. quinque, et Hav. Vide ad VI. 23. § 3. in uno tamen eorum Lov. 4. est *tum certo habitu;* quod præferunt etiam Florent. et Gaertn. Vide ad XXXIV. 36. § 4.

§ 12 *Omnia quidem, inquit, ut posses in nos, Dii tibi dederunt*] Iidem, *Omnia quidem ut posses in nobis, Dii dederunt:* sine τοῖς *inquit* et *tibi.* Illud *in nobis* approbavimus ad præfationem quarti Natur. Quæst. Senecæ. *J. F. Gronov.* Multa hujus generis sunt in Livio. Infra c. 25. 'Se nihil nec institutis populi Romani, nec suis moribus indignum in iis factu-rum esse.' v. 11. 'Minime conveni-re, &c. in iis sua potestate, quum liceat et oporteat, non uti.' XXVI. 33. 'Idque et apud majores nostros in Satricanis factum est.' *Duk.* Eodem modo legunt Flor. Lov. 1. 2. et Hearnii L. 1. ac N. Insuper *inquit* etiam deest in Gaertn. *in nobis* firmant Lov. 3. 4. Cant. et Hav. *tibi* exsulat a Cant. Lov. 4. 5. et Hav. Ipsi etiam illi qui servant *inquit*, ubi locus ei dandus sit, dissentiunt. Nam, *omnia, inquit, quidem ut posses* præfert Berol. *omnia quidem ut posses, inquit* Lov. 4. 5. Harl. et Hav. quod haud leve argumentum est, a librariis postea insertum esse, ubi melius convenire videbatur. Non dubitavi itaque, tot codd. fide subnisus, lectionem

ad mentem Gronovii emendare. Sæpissime 'inquit,' 'ait,' 'dicit,' et similia, a Livio omissa, librarios addidisse, vidimus ad XXIII. 45. § 6. Fateor equidem 'posses in nos' frequentius obcurrere, quam 'in nobis:' verum ea ipsa librariis vulgatum, ut minus notum, mutandi caussa exstitit. Viris doctis, quos exempla a Gronov. ad Senecam laudata nondum convincere potuerunt, *posses in nobis* rectum ac probandum esse, et sermonis Latini usui non adversari, satisfactura tandem spero illa quæ Dukerus huc contulit, ut et quæ laudavi ad XXVIII. 43. § 8. et XLII. 9. § 1. Cur vero omnino *tibi* servandum sit, non video. Quum enim dicat *ut posses*, et mox 'felicitas tua,' id non alii, quam Masinissæ, datum esse, sponte patet. Mox *emittere*, pro *mittere*, Lov. 5. Male. Vide ad III. 50. § 4.

§ 13 *Per gentis Numidarum nomen*] Ita Jac. Gronov. edidit, quum antea vulgatum fuisset *perque gentis*. Ea autem posterior lectio superest tantum in Lov. 4. Harl. Ber. et Gaertn. At Gronoviana in reliquis omnibus, et præsertim, ut Sallierius monuit, in Put. Suos etiam illis consentire, Hearnius testatur. Vide ad XXXVIII. 18. § 12.

§ 14 *Neque me in cujusquam Romani superbum*] Idem (quod modo de genitivo 'vestibuli' ad § 11. dictum est,) accidit in accusativo *me*, et in *ut* particula paullo post § 16. 'me morte ut vindices.' Nos itam expunximus. *Rhenan.* Frustra pronomen exigit Rhenanus: revocant enim id Gall. omnes, Vossianusque. Uti et particulam in illo 'morte me ut vindices.' *J. F. Gron.* Τὸ *me* a nullo alio meorum exsulat, quam ab Harl. cui unus D. concinit apud Hearnium; qui neglegentius, quam oportuerat, notas Gronovii consuluit, scribens Gronovium, id abjiciendum esse, ex suis probasse. Paullo ante *quidquid fert animus* Lov. 4. *quidquid feret animus* Harl. *quodcumque feret animus* Ber. a m. pr. et edd. antiqq. Primi postea Vasc. Gryph. Cur. et Lugd. 1553. mox Francof. 1578. (medii enim priorem scripturam revocarunt) *quodcumque fert* substituerunt: quibuscum stant reliqui Mss. Præterea *de captiva tua statuas* Rec.

§ 15 *In eadem mecum Africa geniti*] *Idem mecum* Latine dici posse, passim negarunt Vossius, Sciopp. Vorst. Cellar. et alii, quorum diligentiam hunc Livii locum fugisse miror. Ejusdem postea locutionis exempla Jac. Perizon. ex Gell. Minucio Felice, et Cic. adtulit ad Sanctii Minerv. IV. 6. p. 683. quibus hoc adde Livii, et alterum Taciti Ann. XV. 2. 'Hunc ego eodem mecum patre genitum in possessionem Armeniæ deduxi.' Certe hoc loco nullam in scriptis lectionis varietatem vidi, neque alii etiam ex suis adnotarunt.

§ 16 *Si nulla alia re potes, morte me ut vindices*] *Si nulla re alia* Flor. Lov. 1. 2. 5. Harl. et Hav. Tum particulam *ut*, quam Rhenanus ad § 14. expunxit, Gronov. autem restituit, (male enim Hearnius monet, eum ex codd. suis ostendisse, illam esse delendam) servant omnes mei, uno Harl. qui Spirensis Rhenani adsecla perpetuus est, excepto, qui legit *mortem et vindices*. Ceterum *me morte ut vindices* Lov. 2. 5. Ber. Gaertn. et Hav. *me morte vindices ut* Lov. 1.

§ 17 *Quum modo, dextram amplectens*] Vet. lib. *cum diu dextram*. Sigon. Sigonius *cum diu dextram*. Potest utcumque explicari vulgatum. Est tamen suspicari *quum modo genua, modo dextram amplectens*. Induxerat enim dicentem, 'si genua, si victricem attingere dextram.' *J. F. Gron.* *Diu*, pro *modo*, Hav. *demum* Lov. 2. *domo*, transpositis syllabis, Florent. Voss. Lov. 1. Harl. et Hearnii L. 1. Vide ad XXXIX. 18. § 3. Gronovii conjecturam Doujatius probavit.

Propiusque jam blanditias oratio esset] Omnes Gall. Voss. optimus Pal. exstirpant τὸ *jam*. J. F. Gron. Vulgatum in solis Ber. Lov. 4. et Gaertn. inveni: *propiusque blanditias jam oratio esset* in Harl. *propius blandities jam et oratio esset* in Lov. 3. *propiusque blandities et oratio esset* Voss. et Lovel. 1. *propiusque blanditias etiam oratio esset* Hearnius in L. 1. Ceteri mei cum Hearnii N. et D. τὸ *jam* expellunt.

§ 18 *In regiam concedit. Institit deinde reputare secum ipse*] *In regiam cum convenere: secum ipse*, reliquis omissis, Flor. *in regiam concumbere secum ipse* Voss. et Hafn. *in regiam concubere secum ipse* Lov. 1. et Hav. Quibus quid sibi librarii voluerint, cogitent alii. *Instituit* Lov. 5. Utrumque *Instituit* et *Institit* hoc sensu in usu fuit. De priori vide ad XXVIII. 46. § 11. ubi voces illas interdum commutari notatur. Posterius ita usurpatur XXV. 19. 'Incertus primo, utrum sequeretur, Appium institit sequi.' XXVII. 46. 'Summa ope orare institit.' XXXV. 11. 'Converso agmine redire institit consul.' c. 30. 'Sequi suorum agmen aliquantum prægressum insistunt.' XXXVII. 27. 'Quas primo ex classe regia prætor esse ratus, institit sequi.' XL. 5. 'Singulos amicorum patris tentare sermonibus perplexis institit.' cap. 39. 'Ulteriorem Celtiberiæ agrum institit vastare.' c. 49. 'Eam urbem obpugnare institit.' XLIV. 26. 'Institit de perfidia et feritate Gallorum disserere.' Similiter etiam alii. Vide Manut. et Græv. ad Cic. ad Fam. X. 16. et Jac. Gronov. ad Gellii XV. 22. Verum quum reliqui *institit* nunc præferunt, eorum auctoritatem sequi potius visum est.

§ 19 *Ab amore temerarium atque inpudens mutuatur consilium*] *Ob amorem* Voss. Lov. 2. 4. 5. et Hav. Vide ad XXVI. 1. § 3. Deinde *mutuatus* Lov. 2. *mutuat* Lov. 1. quod omnino ferri nequit, si vera est distinctio eorum qui putant 'mutuare' eum, qui mutuo dat; 'mutuari,' qui mutuo accipit. Verum alii utrumque 'mutuare' et 'mutuari' de illis dici existimant, qui mutuum accipiunt. Vide ad Epit. Liv. l. LXXIV. Contra, eo sensu *mutuare* apud neminem ævi optimi scriptorem reperiri, adfirmat Vorst. ad Val. Max. III. 4. 2. At, licet reperiri posset, hic tamen codd. sequerer.

§ 20 *Nuptias in eum ipsum diem repente parare jubet*] Veteres lib. *parari*. Sigon. Ita non tantum omnes omnino scripti, sed et edd. usque ad Basil. 1554. quæ perperam, errore fortassis operarum, *parare* vulgavit. Ceterum *parari repente jubet* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Hav.

Ne quid relinqueret integri aut Lælio] Legitur in libro Ms. *ne quid relinqueretur integrum aut Lælio*. Rhenan. Nonnihil hic a Spirensi discessit Harl. nisi fallant excerpta, ex quibus video, in eo legi *ne quid relinqueret integrum*. Omnes reliqui stant pro vulgato. Et recte: 'quid integri,' ut 'quid sinceri,' 'incontaminati' IV. 2. 'quid veri' VIII. 18. 'quid vani' XXXIV. 6. 'quid momenti' XLII. 12. 'quid periculi' XLIII. 18. 'quid reliqui' XLV. 5. et alia similia passim. Vide ad XXXII. 37. § 5.

§ 21 *Adeo non dissimulavit inprobare factum*] Put. *improæaresefactum*. Supra *e* primum adscriptum est *u*, supra *s* vero *g*. Inde Reg. Men. Voss. *improbe a rege factum*. Pal. unus audentior, *improbe a re factum dicere*. Vides, ut paullatim eatur in pejus. Voluerat autem optimus simpliciter *adeo non dissimulavit, improbare se factum*. J. F. Gron. *Improbe a rege factum* Flor. Lov. 1. 2. 3. 5. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Mox *toro* exsulat a Flor. Voss. Lov. 1. 3. 5. Harl. et Gaertn. *detractam geniali toro* Hav. *detractam eam geniali toro* Lov. 2. 5.

§ 22 *Orantis, ut arbitrium, utrius regum duorum fortunæ accessio Sophonisba esset*] Non omittendum, quia in libro vetusto legitur *ad arbitrium*, non *ut arbitrium*, eam sententiam sic quoque legi posse: *Victus deinde precibus Masanissæ orantis, id arb., utrius regum duorum fort. accessio Soph. esset, ad Scip. rejiceret*: ubi non citra elegantiam subauditur *ut*. Rhenan. Pal. 1. *ut arbitrium* (superscriptum 'utrius') *regum duorum fortuna* (correctum deinde *fortunæ*) *accessio esset, Sophonisbam ad Scipionem rejiceret*. Pal. 3. *orantis ad arbit., utrius regum duorum fort. acc. Soph. esset*. Gebhard. Unus meorum Harl. ut solet, Spirensi Rhenani adsensus, *ad arbitrium* legit: reliqui stant a vulgato, quod etiam alteri præferri æquum est.

Misso Syphace et ceteris captivis] Omnes Gall. excisa voce *cæteris*, quam adsutam esse monuimus olim ad III. 25. *J. F. Gron.* Solus ex nostris Ber. *Syphace et ceteris captivis*. Reliqui omnes cum Hearnii Oxonn. τὸ *ceteris* recte repellunt. Vide ad III. 25. § 4. Vox *ceteris* adrepta est ex § præc. ubi est jam 'cum Syphace et ceteris captivis.'

Adjuvante Masinissa recepit] In libro Ms. legitur *Masanissa recipit*. Rhenan. Ita et Flor. Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii D. et antiquiores typis descripti. Pro quo quum Mediol. 1480. *recepit* editum esset, Rhenanus *recipit* restituit; idque omnes deinde servarunt usque ad Francof. qui a. 1578. alterum *recepit* revocarunt.

CAP. XIII. § 2 *Tum, quantum quisque plurimum poterat*] In libro Ms. legitur *quantum quisque plurimum posset*. Rhenan. *Plurimum poterat* Flor. Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. et Hav. Solus Harl. proxime Rhenani lectionem *plurimum posse*. Paullo ante § præc. *ad castra adduxi*, pro *in castra*, Voss. et Lov. 1.

Magnitudini Syphacis, famæ gentis, &c. addebat] In libro Ms. legitur *famæque gentis*. Rhenan. Lectionem Rhenani omnes post eum receperunt usque ad Jac. Gronovium, qui recte τὸ *que* iterum abjecit. Id enim cum Hearnii L. 1. et N. postulant omnes mei, præter Lov. 3. et Harl.

§ 4 *Duabus quinqueremibus in Africam navigaverit*] Ita J. F. Gronov. edidit. Edd. principes præferunt *navigaret*, uno id probante Berol. Aldus deinde substituit *navigarit*, quod superest in Flor. Lov. 4. 5. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Alii omnes faciunt cum Gronov.

§ 5 *Sed etiam filiam ei nuptum dederit*] *Filiam ejus nuptui dederit* Lov. 5. *filiam ejus nuptam dederit* Lov. 3. et Harl. Male. Vide ad I. 49. § 9. Mox *tempore uno* edidit Froben. a. 1535. sine dubio quia Rhenanus, præeunte Spirensi, ita edi jusserat: certe ita in Harl. inveni. Priores impressi *uno tempore*, quod recte Jac. Gron. revocavit. Id enim in reliquis omnibus, quibus usus sum, superest.

§ 8 *Ad Scipionem est productus*] In libro Ms. legitur *perductus est*. Rhenan. Frobenius nihilominus ex mente Rhenani 1535. recte edidit *est perductus*: id enim, excepto Ber. omnes scripti probant. Solent autem hæc verba commutari a librariis. Vide ad XXXVIII. 50. § 1.

§ 9 *Animum dederunt in adloquendo victorem*] Vetus lectio *in alloquendo victore*. Rhenan. Pall. 1. 2. et vet. ed. *victorem*. Gebh. *In adloquendo victorem* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Ber. Hafn. Gaertn. et Hav. Vide ad XL. 49. § 1.

§ 10 *Sed tum demum, quum arma adversus populum Romanum recepisset*] Vetus lectio *quum arma adv. pop. Rom. cepisset*, non *recepisset*. Rhenan. Omnes Gall. et Voss. *sed non tum demum*. Ergo mutanda distinctio, et reponendum, *tum ille, pec. quidem sese atque ins. fat.; sed non tum demum, quum arma adv. pop. Rom. cepisset: ex. eum*

sui furoris fuisse, non princ. Tunc se ins., tum hosp. priv. et pub. fœd. omnia ex an. ejecisse, cum Carth. Sic enim etiam, et melius, ut puto, Put. et Voss. *J. F. Gron. Sed non tum demum* omnes mei, nisi quod *sed tum*, vel *tunc, demum* præferant Lov. 2. 3. et Harl. *sed non tunc demum* Lov. 4. *sed eum demum* Dan. Heinsius apud Elzevirios edidit, invitis omnibus scriptis. Deinde *cepisset*, quod Rhenano placuit, in nullo, nisi in Harl. obvium fuit: *accepisset* habet Lov. 5. *recepisset* alii omnes; quod pro simplici *cepisset* accipi potest. Eo enim sensu et Livius et alii hoc verbo sæpissime utuntur. Vide ad XXXIX. 23. § 11. Ne igitur veterem lectionem restituam, id unum obstat, quod Gronov. *cepisset* in Put. invenisse videatur. Hinc *exitum sui furoris fuisse* plerique: *exitum sui furoris eum fuisse* Harl. et Gaertn. In nullo meorum, ne in excerptis quidem Voss. *exitum eum sui furoris fuisse* inveni.

§ 11 *Tunc se insanisse, tum hospitia privata, &c. ejecisse*] Ita Gronov. ad verba præcedd. scribendum conjecit, et multi meorum ejus lectionem firmant. Autea edebatur *cum hospitia, &c. ejecisset*, quomodo est in Lov. 3. Harl. Ber. et Gaertn. Verum *tunc, tum* Crevierio displicuit, qui ex Victor. cod. *tum se insanisse, tum hospitia, &c. ejecisse* recepit. Id tamen mihi in nullis codd. meis obvium fuit. Sed *tunc se insanisse, tunc se* legunt Lov. 1. 2. et Voss.

§ 12 *Omnibus delinimentis animum suum avertisse*] *Delenimentis* Flor. a m. pr. et Hav. Neque aliter Sigonius edidit. Vide ad XXXIX. 11. § 2.

Nec quievisse, donec ipsa manibus suis nefaria sibi arma adversus hospitem atque amicum induerit] Pal. 1. *nec conquiescere, donec ipsa m. s. n. s. a. a. h. atque amicum induceret.* Quod non probo. Pal. 2. *nec conquievisse, donec ipsa manibus suis nefaria adversus hospitem atque amicum arma induerit.* Pal. 3. *animum suum alienasse atque avertisse, donec ipsa manibus suis, &c. induerit.* Cæterum hoc ex more prisco, induturn armis a conjuge exiturum ad prœlium. Ovidius Her. XIII. 139. ‘Ipsa suis manibus forti nova nupta marito Imponet galeam, barbaraque arma dabit.’ Ibidem vs. 147. denotes eadem ab marita exuta reverso: ‘Exuet et reduci galeam, clipeumque resolvet.’ *Gebhard.* Put. Reg. Men. optimus Pal. *nec conquiescere donec.* Pet. *nec conquiesse donec.* Hoc voluit Livius, et significant illi. Cicero Fam. I. 1. ‘Nisi perfecta re de me non conquiesti.’ Vise ad XXVI. 22. Optimi etiam *nefaria sibi arma, &c. induceret.* J. F. Gron. Vulgatum *nec quievisse* perstat in Lov. 3. et Ber. *nec quiescere* legunt Lov. 1. 2. Voss. et Hearnii N. *nec conquiescere* Flor. Cant. Lov. 4. Hav. et Hearnii L. 1. *nec conquievisse* Gaertn. Optimi codd. stant pro composito *conquiescere.* Id igitur, quod minus frequens est, quam *quiescere*, et hinc potius a librariis in simplex mutatum est, quam contra, recepi, præsertim quum Livius eo delectatus videatur, certe sæpius eo usus est. Supra I. 47. ‘Juvenem instigat, nec conquiescere ipsa potest:’ ubi vide. XXIV. 47. ‘Jam et imbre conquiescente, et luce propinqua.’ XXXVIII. 22. ‘Respirare et conquiescere paullisper militem jubet.’ XLII. 42. ‘Nec conquiescere socios vestros posse, quoad regia Pergami sit.’ Illud autem compositum contracte Livium *conquiesse*, non *conquiescere*, vel *conquievisse*, extulisse, Gronovio credo, quia partim id sensus requirit, partim Livius ita solet. Vide ad XXXVII. 11. § 5. Præterea *nefaria sibi arma, &c. induceret* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. et Gaertn. Quod tamen librariorum errori, quam Livio, tribuere malo. Infra c. 31. ‘Sagunti excidium nobis pia ac justa induerunt arma.’ XXXI. 41. ‘Ut sine gladiis plerique equitum exirent, loricas

plerique non induerent:' ubi male etiam Pal. Gebh. *inducerent*. XXXVI. 11. 'Nec quisquam eorum aut arma induit, aut stationem, aut vigilias servavit.' Et hic plures codd. legunt *induxit*. Ovid. Her. VIII. 49. 'arma invidiosa tulisti. Sed tu quid faceres? induit illa pater:' ubi vide Nic. Heinsium. Solent autem hæc verba commutari. Vide Pier. ad Virg. Æn. II. 275. Gruter. ad Cic. de Divin. II. 17. Nic. Heins. ad Claud. in Eutrop. I. 301. de Laud. Stil. III. 65. ad Ovid. Met. VII. 161. Burm. ad Quinct. Inst. Orat. v. 7. p. 379. et ad Suet. Aug. c. 92. Vide etiam ad XXVI. 11. § 9. Ita forte emendandus Lactant. Divin. Inst. III. 1. 'Ita dum succurrere humanis erroribus cupiunt, ipsi se in plagas et errores maximos induerunt:' quod et aliis placuisse video, pro *induxerunt*. Similiter apud Colum. VIII. 11. memorantur paxillorum partes summæ, lingulas edolatas habentes, 'quæ transversis foratis perticis inducantur:' ubi in Sangerm. cod. legitur *induantur*. An tamen codicum Livii in hanc lectionem consensus indicat, *indueret*, pro *induerit*, legendum esse? Certe id superest in Lov. 5. et Hav.

§ 13 *Sibi hoc in miseriis solatii esse*] In scripto volumine est *sibi in miseriis solutii esse*. Poterat etiam legi *sibi in miseriis solatio esse*, aut *solatium*. Rhenan. Unius cod. ejusque errantis, auctoritate Rhenanus sanum locum tentare non debuerat: 'hoc solatii' genus loquendi est Livio familiare: 'hoc intervalli' III. 25. 'hoc servitutis' v. 2. 'hoc consilii' v. 39. 'hoc portenti' VI. 40. 'hoc juris' IX. 11. et passim.

§ 14 *Neque prudentiorem, neque constantiorem Masinissam, quam Syphacem, esse, etiam ab juventa incautiorem*] Codex Ms. tantum habet, *neque const. Masanissam, quam Syph., esse, jam ab juventa incautiorem*. Posset legi, *neque const. Masanissam, quam Syph., etiam ab juventa incautiorem*. Sequitur in exemplari Spirensi *certe stultius eam, quam se, duxisse*. Proinde miror quis istas tres dictiones *illum atque intemperantius* admiscuerit. *Rhenan*. Quos legi libros veteres, et quós se legisse Gelenius [Rhenanus] profitetur, his vocibus carent: *neque prudentiorem: illum atque intemperantius*, sine quibus sententia optime stat. *Sigon*. Sic [*neque prudentiorem*] Put. sic omnes Gall. duoque Pall. et Voss. ac præterea *etiam juventa incautiorem: certe stultius illum atque intemperantius eam, quam se, duxisse*. J. F. Gron. Cum Spirensi Rhenani in omnibus stat Harl. Duo priora vocabula non agnoscunt etiam Hearnii L. 1. In reliquis meis et Hearnii N. ac D. supersunt. Deinde *etiam jam ab juventa* Lov. 4. *etiam ab juventa* Ber. et Gaertn. *et juventa* Voss. et Lov. 2. Ceteri mei, et Hearnii N. *etiam juventa*. Denique tres voces *illum atque intemperantius* in aliis meis, et Hearnii Oxonn. constanter supersunt, nisi quod prima *illum* exsulet a Lov. 4. deinde *atque imprudentius* legat Gaertn. Insuper *quam se, eam duxisse* est in Lov. 5.

CAP. XIV. § 1 *Hanc non hostili modo odio, sed amoris etiam stimulis, armatam apud æmulum cernere se quum dixisset*] Hunc locum nullus crederet infeliciter interpolatum esse, et plane corruptum, nisi qui vetustum exemplar inspexerit, in quo sic legitur: *Hæc non hostili modo odio, sed a novis etiam stimulis, amatam apud æmulum cernens quum dixisset*. Rhenan. Vet. lib. *amoris etiam stimulis:* egregie: opposuit enim hostili odio amoris stimulos, quam ζηλοτυπίαν Græci vocant. Itaque sic vertit hunc locum Appianus in Punic. p. 15. Ταῦτα ὁ μὲν ἔλεγεν, εἴτε ἀληθεύων, εἴτε ζηλοτυπούμενος, καὶ Μασσανίσσην ἐς τὰ μέγιστα βλάπτων. *Sigon*. Pal. 3. *Hanc non hostili modo odio, sed a nobis etiam stimulat amat amaverit æmulum cernens*. Prodigiose corrupte. *Gebh*. Quemadmodum nunc editur, præferunt cum ed. Rom. 1472. omnes scripti, nisi

quod *a novis etiam stimulis* sit in Harl. *Hanc non hostili odio, sed amoris etiam stimulis armatam* mox substituerunt proximæ edd. Mediol. 1480. Parm. utraque Tarvis. et aliæ. Postea etiam Ascens. 1513. edidit *cernere se cum dixisset.* Mox *perpulit* Lov. 5. et Hav. *perculit* Brancal. Latinii, quomodo Doujatius scribendum conjecit. Si quid mutandum, legerem *non mediocris cura Scipionis animum pepulit.* Vide Gronov. ad III. 30. § 5.

§ 2 *Factæ prope inter arma nuptiæ*] Put. Voss. Reg. Men. Pal. *raptæ.* Præclare: nam *raptum* eleganter dicitur quidvis raptim factum: quod alibi nonnullis veterum vindicatis locis ostendimus. *J. F. Gron.* *Raptæ* etiam Flor. Cant. Lov. 1. 2. 4. Hav. et Hearnii N. Cujus verbi vim huic loco propriam inlustrarunt Gronov. ad Livii VI. 23. § 5. ubi etiam quædam notavi. N. Heins. ad Nason. Her. XIX. 74. et idem, ac Burm. ad Valer. Flacc. II. 252. Vide etiam quæ contuli ad Silii IX. 33. Mox vocem *prope* non agnoscit Voss.

Quo die captum reginam vidisset] Pall. duo *captum hostem.* Mox Pal. 2. *matrimonio conjunctam acceperit.* Gebh. Put. omnesque Gall. et duo Pall. *quo die captum hostem vidisset.* Cui obscurum potest esse, vulgatam ex interpretatione natam, et scripsisse Livium *quo die captam hostem vidisset?* Prisciani regula est V. p. 651. 'In *is* finita nomina, si ad homines proprie solos pertinent, communia sunt, et non faciunt ex se neutra: ut hic et hæc civis, hic et hæc hostis. Statius in secundo Thebaidos: 'Turbidus incertusque oculis vigilantibus hostem Occupat amplexu;' cum de uxore Helymi Gorge loquitur:' ubi corrige *in quinto Thebaidos.* J. F. Gron. Ovidius Art. Am. II. 461. 'Quum bene sævierit, quum certa videbitur hostis.' Curtius IV. 2. 'Et ille tamen uxorem, tu hostem luges.' *Duk.* *Captum hostem* Flor. Voss. Lov. 3. 5. et Hav. pro quo recte *captam hostem* Gronov. Si autem fidere licet excerptis Cant. et Lov. 2. non aliter illi exhibuerunt, siquidem nihil ex his variantis scripturæ notatur. Ovid. Her. VI. 83. 'nocuit mihi barbara pellex: Non exspectata vulnus ab hoste tuli:' ubi vide Burmann. *matrimonio conjunctam* etiam Lovel. 4. Harl. Rec. et Gaertn.

Et apud penates hostis sui] Pall. tres *et ad penates.* Gebh. Scripti *ad penates.* J. F. Gron. Livius XXVIII. 14. 'Quia sors eos sub uno tecto esse, atque ad eosdem penates voluit.' *Duk.* *Ad penates* et Hearnii Oxonn. et mei, uno excepto Ber. qui vulgatum retinet: *ad penates* scribendum esse, monuit etiam Gronov. Obs. IV. 6. p. 87. Plura vide ad VII. 7. § 4.

§ 3 *Etiam eo fœdiora hæc videbantur*] Scripsimus *et eo:* sic enim in scripto codice legitur. *Rhenan.* Dele auctoribus manu exaratis copulativam *et*, et hinc incipe novam periodum: *eo fœdiora.* J. F. Gron. *Etiam eo fœdiora* Ber. *et eo fœdiora* Harl. et Gaertn. Verum neque *etiam*, neque *et* vel in reliquis meis, vel in omnibus Hearnii Oxonn. adparet.

Nullius forma pepulerat captivæ] Pal. 2. *nullius pepulerat captivæ amor.* Gebh. Vide Gronov. ad III. 30. et ad Cic. ad Fam. IV. 13. *Duk.*

Hæc secum volventi] Antiqua lectio *Hæc secum volutanti.* Rhenan. Ita et Harl. ac proxime accedens Flor. *voluntati*, una tantum litera transposita. Verbum Livio non insolens esse, certum est. XL. 8. 'Multa secum animo volutans inambulavit.' Interim tamen *volventi* Flor. a m. pr. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. quod et ipsum Livio non indignum est. XXVI. 7. 'Multa secum volventi subiit animum.' Locutiones 'volutare' et 'volvere animo,' vel 'in animo,' pluribus ex Livio exemplis inlustravi ad II. 49. § 5. Vellem, viri docti lectionem Puteanei nos docuissent. Quum enim utraque lectio in Livio admitti possit,

eam potiorem haberi æquum judicassem, quæ integerrimi illius cod. fide niteretur. Interim *volutanti* nunc non mutavi.

Pariter ambos benigno vultu excepisset, et egregiis laudibus] Inseruimus *et* particulam, *et benigno vultu excepisset, et egregiis laud. f. p. celebrasset.* Sic enim Livius loqui solet. *Rhenan.* Put. *ambo.* J. F. Gron. Ita et Flor. Harl. et Gaertn. Vide Gronov. ad xxxv. 21. § 5. Male autem et contra fidem datam Clericus *ambo* a Gronov. receptum ejecit; ejusque loco, non monito lectore, revocavit *ambos.* Voculam *et*, a Rhenano additam, expellunt quidem Voss. Lovel. 2. 3. 5. Ber. Gaertn. et Hav. sed eamdem recte probant reliqui. De more Livii ita orationem formandi vide ad II. 44. § 3. Eum non intellexit, vel ad eum non adtendit Meibom. quum de Fabric. trirem. in Thes. Antiq. Rom. tom. XII. p. 652. nolentibus omnibus scriptis et editis, et nulla ratione prolata, legi jubet *pariter amico et benigno vultu.*

§ 4 *Adductum in secretum Masinissam*] Lege *abductum:* ut Voss. Men. et priscæ edd. *J. F. Gron.* *Adductum* principes edd. quas vidi, adstipulantibus Lov. 2. Ber. et Hav. Aldus deinde *abductum* emendavit, quod superest in reliquis meis, et Hearnii N. ac D. Eamdem lectionem Aldum secuti editores servarunt usque ad Gruter. qui in ultima ed. perperam *adductum* revocavit, unde *abductum* iterum vindicavit Gronov. et hic, et ad XXXIX. 49. § 12. Supra XXVII. 17. 'Eo die in hospitium abducti.' c. 46. 'Ab sui quisque ordinis hominibus in tentoria abducti.' Vide ad XXVII. 29. § 1. et XXXIX. 12. § 3.

In Hispania ad jungendam mecum amicitiam venisse] Ita primus edidit J. F. Gronovius, quum male præferrent priores *in Hispaniam*, licet consentientibus Lovel. 5. Ber. et Hav. Sed recte reliqui, et præsertim Put. ut Sallierius testatus est, *in Hispania.* Non enim Masinissa in Hispaniam venit, ut amicitiam cum Scipione jungeret; verum, quum in Hispania foret, ibique Karthaginiensibus militaret, eam cum ipso firmavit. Vide etiam Crevierium.

§ 5 *Propter quam adpetendus tibi visus sim*] Scribe *quas:* nam præcessit genitivus 'virtutum,' et sequitur 'temperantia et continentia libidinum.' Mox legendum est *qua ego*, non *in qua.* Rhenan. *Propter quam* Lov. 3. Gaertn. et Brancal. Latinii: *propter quæ* Ber. a m. pr. *quā* a m. sec. Reliqui *propter quas.* Flor. *qua propter quas sibi appetendus visus in qua ego æque ac temp.* Sed *sim appetendus visus, in qua ego æque ac temp.* Voss. et Lov. 1. *sim appetendus visus, qua ego æque atque temp.* Lov. 2. et 5. *tibi appetendus visus in qua ego æque temp.* Lov. 4. *appetendus visus sim, qua ego æque ac temp.* Hav. *tibi appetendus visus sim, qua ego æque ac temp.* Gaertn. Omnino recte *qua ego* Rhenanus. In Flor. autem optimo *sim*, prima litera a vocis præced. ultima intercepta, degenerarat in *in.* Liv. XXIII. 42. 'Non ego secundis rebus nostris gloriabor.'

§ 6 *Nam non est (mihi crede) tantum ab hostibus armatis ætati nostræ periculum*] Scripsimus *periculi.* Rhenanus. Put. et Reg. conjunctione incipiente hanc periodum omissa, *non est, non, mihi crede, tantum ab hostibus armatis ætati* (Put. Reg. Men. *ætatis*) *nostræ periculum.* Hoc postremum tenent omnes. Sed illud primum multo efficacius vulgato. Varro de Re Rust. III. 5. 'Non tibi decoquet, non, ornithon.' Cicero in Verr. I. 7. 'Quid, judices? non crimina, non testes, non existimationem populi Romani sequentur? non: omnia in unius potestate ac moderatione vertentur.' Terent. Phorm. II. 1. 'Non, non sic futurum est: non potest.' Seneca de Benef. III. 23. 'Non est, mihi

crede, non, dico, servilis animi, egregium factum fama sceleris emisse:' ita Mss. codd. quam vim adseverandi non ceperunt viri docti. Idem de Benef. VII. 25. 'Non est ita admonitio, non; convicium est,' A. Gellius XIV. 3. 'Sed enim de viris optimis et gravissimis si credendum hoc aut suspicandum fuit, caussam equidem esse non arbitror, non, obtrectationis neque invidiæ, neque de gloria majore parienda certationis:' sic quoque Mss, Vulgo unam negativam aboleverunt. *J. F. Gronov.* *Non est, non, mihi crede, tantum ab hostibus armatis ætatis nostræ periculum* præfert Flor. et, nisi fallant excerpta, etiam Cant. omissa particula initiali *nam;* quam ab Oxonn. suis similiter exsulare, etiam Hearnius testatur. Cic. pro Sulla c. 27. 'Non cadit, non, inquam, cadit in hos mores,' &c. De simili repetitione vide ad IX. 9. § 1. *Ætatis nostræ* etiam Voss. Lov. 1. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. *ætati* Ascens. 1510. substituit: *periculi,* quod Rhenanus ex suo volebat, in nullo alio, quam in Harl. inveni.

§ 7 *Qui eas sua temperantia frenavit ac domuit, multo majus decus majoremque victoriam sibi peperit, quam nos*] Exemplar Ms. sic habet: *qui se temp. sua frenavit ac domuit, ut multo majus decus maj. vict. sibi ceperit, quam nos Syph. v. hab.* Suspicor hoc potius modo fuisse restituendam sententiam istam: *qui se temp. sua frenavit ac domuit, næ multo majus decus maj. vict. sibi ceperit, quam nos Syphace victo habemus.* Ut sit *næ* Græcum, pro *certe,* quod facile potuit in *ut* verti ab eo, qui fortassis putabat, negativam esse particulam, quæ plane sensum turbabat. De *se* particula non dubito. De verbo *ceperit* habes testimonium codicis Spirensis. *Rhenan.* Quam vocem Gelenius [Rhenanus] in *næ,* ego in *is* verti posse arbitror, quasi ex *is, it,* postremo *ut* factum sit incuria. *Sigon.* Vulgata lectio se defendit auctoritate Pall. duorum, et vet. ed. Interim Pal. 3. *et multo majus decus majoremque victoriam sibi ceperit.* Gebh. Rhenanus invenit in suo *ut multo,* et inde finxit *næ multo:* Sigonius *is multo.* Hoc ne quem turbet, testor, neque in Put, neque in ullo eorum, quos oculis usurpavi, me istud *ut* notasse. *J. F. Gron.* Codici Spirensi Rhenani adsentitur iterum Harl. nisi quod in principio legat *qui ea temperantia sua frenavit.* Tum *domuit, ut multo majus* Hearnii D. *domuit, is multo majus* ejusdem N. *domuit, multo magis* ejusdem adhuc L. 1. Omnes mei, uno, quem dixi, excepto, lectionem, quæ ante Rhenanum exstitit, tuentur, præterquam quod legant *qui eas temperantia sua.* Hinc illud *næ,* quod ex Rhenani conjectura in contextu supererat, inde ejeci. Idem etiam Crevierius ex suorum codd. fide fecit.

§ 9 *Regnum, agri, oppida*] Legendum *ager,* non *agri.* Significat *ager* totum territorium. Sic possumus dicere, hoc anno maligne frumenta provenisse in agro Gallico, in Alsatico vina. Is fuit, quo hæc scribebam, MDXXIX. Et tamen dicimus 'ager Argentoratensis,' 'ager Sletstadiensis.' Hoc non intellexit, qui sic scripsit *agri,* propterea quod sequatur *oppida.* Rhenan. Recte Rhenanus: *agri* enim soli ex meis Lov. 3. et Ber. Eadem vox exsulat ab Hav. ut præcedens *regnum* a Gaertn. Reliqui *ager,* nisi quod errore scribæ *aggere* sit in Flor.

§ 10 *Atque in arma coëgisse præcipitem dicatur*] Multo Latinius Put. et omnes Gall. *atque in arma egisse præcipitem.* Antonius apud Cic. Philipp. XIII. 17. 'Eos qui me præcipitem egerint.' Virgilius Æneid. V. 456. 'Præcipitemque Daren ardens agit æquore toto.' Lucanus II. 254. 'nullum furor egit in arma: Castra petunt magna victi mercede.' *J. F. Gronov.* *Egisse* etiam Flor. Supra

VII. 24. 'Supina valle præcipites egistis.' XLII. 30. 'Quos æs alienum præcipites ad novanda omnia agebat.' XLIV. 35. 'Quum alii præcipites sine responso agendos castris' [censerent]. Lucret. III. 37. 'Et metus ille foras præceps Acheruntis agendus.' Sallust. Catil. c. 31. 'Ab inimicis præceps agor, incendium meum ruina restinguam.' Cic. in Verr. I. 2. 'Agunt eum præcipitem pœnæ civium Romanorum.'

§ 11 *Vince animum*] Ovid. Her. III. 85. 'Vince animos iramque tuam, qui cetera vincis.' Mox *cave ne deformes* Lov. quinque, Gaertn. Hearnii N. et edd. antiqq. Illud *ne* primus omisit Froben. 1535. Neque adparet in ceteris scriptis.

CAP. XV. § 2 *Ex prætorio in tabernaculum suum confusus concessit*] Quidam hic defectum esse putant, quod Scipio rogatus hic non abnuisse dicatur, et Masanissa tamen poculum mittit. Quidam putant, satis id significatum per verbum *confusus*. Glar,

§ 3 *Quum crebro suspirio et gemitu*] Pal. 1. *cum crebro suspiritu*. Forte legendum *suspiratu*. Gebh. Sane optimus codex Putean. plane *suspiritu*. Et meliores quosvis sequaces habet: in quibus et Pal. unus. Plautus Mercatore I. 2. 4. 'Simul enicato suspiritus.' A quo et mutuatus id Appuleius. Nam Ciceronem ad Atticum I. 18. omitto, quia illic dubia lectio. Restituenda eidem Appuleio ea vox Metam. l. VIII. p. 207. ed. Elmenh. 'Hæc ille longos trahens suspiritus, et nonnunquam illacrymans, graviter adfectis rusticis annunciabat:' vulgo erat *longo spiritu*. Vide Observat. in Script. Eccles. c. 10. Videndum etiam, ne illa *et gemitu* insiticia sint, quia tam prope sequitur *ingenti ad postremum edito gemitu*. J. F. Gron. *Suspiritu* etiam Flor. a m. pr. Hearnii L. 1. D. et apud Doujatium Reg. Plura de hac voce vide apud Colvium ad Appul. Metam. I. p. 9. Clericus, promissi immemor, lectionem Gronov. *suspiritu*, non monito lectore, mutavit in *suspirio*. Voves *et gemitu*, quas Gronov. ex conjectura inducebat, omisit etiam Hav. Uni tamen cod. credere, temerarium puto. Neque ideo suspectæ esse debent, quod mox *ingenti gemitu* sequatur. Vide ad I. 3. § 9. *Et gemitu suo* legit Lov. 1.

Quo facile ab circumstantibus tabernaculum exaudiri posset] Scribendum est *quod facile*. Non enim in hoc gemebat suspirabatque Masanissa rex, ut audiretur; sed tanta erant suspiria, ut facile exaudiri possent. Vide quam contrarium sensum invehat unius literæ abjectio. *Rhenan*. Pal. 1. *quo facile circumstantibus tabernaculum exaudiri posset*. Gebh. *Quo facile* etiam Lov. 1. 2. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. usque ad Ascens. 1513. *quod* ostentantem; cujus loco iterum Aldus perperam *quo* substituit.

§ 4 *Fido ex servis uno adcito, sub cujus custodia regio more*] Est nasuti correctoris, qui frustra hiare orationem putavit. Put. Reg. et alii meliores *fidum e servis vocat, sub cujus*. Seneca de Brev. Vitæ c. 10. Fabianus, 'non ex his cathedrariis philosophis, sed ex veris et antiquis.' Tacitus Ann. XIV. 11. 'Percussorem Agerinum ex intimis Agrippinæ libertis.' Suetonius Octav. c. 67. 'Proculum ex acceptissimis libertis mori coëgit.' Statim, utcumque silentibus libris, lege *et mistum in poculo*, non *ei m.* J. F. Gron. De hoc more vide Lipsium Manuduct. ad Philos. Stoic. III. 28. et Casaub. ad Strab. III. 251. *Duk*. *Fidum e servis vocat* etiam Flor. et Cant. reliquis tantum non omnibus vulgatum servantibus. Vide etiam Gronov. ad cap. 25. § 11. Mox *ei* deest in Voss. Lov. 2. 4. et Hav. ejus loco *et* scribendum conjecit Gronov. quod solœcum crederet *ei jubet*. Vide ad XXVII. 24. § 3. Conjecturam Gro-

novii probant Flor. et, ut Crevierius monuit, Reg.

§ 7 *Nuptiale munus, neque ingratum*] Scripsimus *nec ingratum*. Rhen. Ita etiam Harl. et pauci alii: sed *neque ingratum* Flor. Cant. Voss. Lov. 2. 3. Ber. Gaertn. et Hav.

§ 8 *Nec locuta est ferocius*] Omnes Gall. et Voss. *non locuta*. J. F. Gron. *Nec locuta* servant Ber. et Gaertn. Ceteri mei, et omnes Hearnii *non locuta*.

§ 9 *Ne quid æger animo ferox juvenis*] Vet. lib. *æger animi*. Sic I. 58. 'Consolantur ægram animi.' *Sigon.* Pall. 1. ac 2. *æger animi*. Gebh. Iidem cum duobus Pall. ac Sigon. *æger animi*. Lib. I. c. 58. de Lucretia: 'Consolantur ægram animi.' II. 36. 'Ægro animi eadem illa in somno obversata species.' Sicubi Mss. annuerent, sollicitarem et II. 3. 'Ita jam sua sponte ægris animis legati superveniunt.' Ne omnino adfirmem, retinet me eodem lib. c. 42. 'Accessere ad ægras omnium mentes prodigia cœlestia.' XXV. 38. 'Ut aliqua solatia invenire ægro animo possem.' *J. F. Gron.* *Æger animi* ex omnibus Mss. legendum esse, Gron. pr. ed. nott. ad VI. 10. monuit. Neque ex meis alii dissentiunt, quam Harl. Ber. et Gaertn. De ea locutione vide N. Heins. ad Val. Flacc. III. 737. ad Silii XV. 135. et quæ notavi ad Silii III. 72.

§ 10 *Quod temeritatem temeritate alia luerit*] Vetus et sincerior lectio *tem. alia luerit*. Subauditur 'temeritate.' Eadem habet, *quam necesse fuerit*. Rhen. Pal. 3. *ne temeritatem aliam luerit*. Forte leg. *quod temeritatem alia luerit*. Pall. mox omnes *quam necesse fuerit*. Gebh. *Quod tem. aliam luerit* Lov. 2. *nuneq; tem. alia luerit* Harl. Sed vox omissa a præcedenti intercepta est. In aliis enim constanter superest. Recte vero *fuerit*, pro *fuit*. Nam id meorum omnium auctoritate firmatur. Mox *leviter castigat*, pro *leniter*, Lov. 2. 4. 5. Gaertn. et Hav. Sed vide ad XXXVI. 31. § 8.

§ 11 *In tribunal escendit*] Ita J. F. Gronov. emendavit ex Put. ad II. 28. § 6. Eam emendationem firmant Lov. 4. in quo est *extendit*, et Harl. qui legit *exscendit*. Quum itaque recte ita etiam edi jussisset, perperam postea Clericus *ascendit* ei substituit, ne monito quidem lectore, quod se facturum promiserat, quoties a J. F. Gronovii lectione discessurus esset.

Sella curuli eburnea, et scipione eburneo] In archetypo Spirensi non est *eburnea*. Rhenan. Vet. aliquot libri *sella curuli eburnea, et scipione eburneo*, ut, quemadmodum dixit 'aurea corona,' 'aurea patera,' sic bis dicat *eburnea*. Sic etiam Appianus, quem credo multa a Livio sumpsisse, ut Livius a Polybio, in Punic. p. 18. στέφανόν τε ἀπὸ χρυσοῦ, καὶ σφαγῖδα χρυσῆν ἔπεμπον καὶ ἐλεφάντινον δίφρον. *Sigon.* Vet. ed. *sella curuli eburnea*, quod Sigonius imperite probat. Nam illud *eburnea* interpretamentum τοῦ *curuli* est, quod vel ex Pal. 1. apparet: *sella curuli, alii eburnea*. Deinde Polybius [immo Appianus] ἐλεφάντινον δίφρον vocat *curulem sellam*, quoniam aliter reddere nequitus est. *Gebh.* *Sella curuli eburnea* Lov. 3. Ber. Gaertn. et Hearnii N. *sella curuli, alii eburnea* Voss. et Lov. 1. *sella curuli alia eburnea* Lov. 4. Reliqui τὸ *eburnea* omiserunt. Et recte. Livius enim numquam sellam illam duplici hoc epitheto adpellare solitus est, sed potius vel 'sellam eburneam' tantum, vel 'sellam curulem.' Et quidem prius obcurrit V. 41. 'Ea vestiti medio ædium eburneis sellis sedere.' XXVII. 4. 'Dona tulere togam, et tunicam purpuream, sellam eburneam.' XLI. 20. 'Sella eburnea posita jus dicebat.' Alterum sæpissime: sed duo tantum loca laudabo, ubi, licet, ut hoc loco, 'scipio eburneus' memoretur, tamen 'sella' tantum 'curulis' dicitur. XXXI.

11. 'Dona ampla data, quæ ferrent regi, vasa aurea argenteaque, toga purpurea et palmata tunica cum eburneo scipione, et toga prætexta cum curuli sella.' XLII. 14. 'Dona quam amplissima data cum sella curuli atque eburneo scipione.' Loco Appiani a Sigonio laudato addi potuisset hic Dionys. Halic. Ant. III. p. 196. Καὶ σκῆπτρον ἐλεφάντινον ἔχων ἐπὶ θρόνου ἐκαθέζετο ἐλεφαντίνου. Ubi et sceptrum eburneum et sella eburnea memorantur. Verum ita Dion. loqui voluisse video; de Livio nondum mihi constat. Ceterum *scipione eburno*, pro *eburneo*, Flor. et Voss. a m. pr.

§ 12 *Neque triumphantibus ampliorem eo ornatu esse*] Legitur in archetypo Spirensi *neque triumphantis*, quæ lectio mihi probatur. Subauditur autem in genitivo 'triumphantis' accusativus 'ornatum.' Hæc puerilia, fateor, admonere cogimur, quod appareat quosdam in errorem inde deductos. *Rhenanus.* Præter Harl. et Rec. qui stant cum Rhenano, omnes mei *triumphantibus* tuentur. Puto igitur, paucos numero librarios *triumphantis* præferentes in eum errorem lapsos, quem notavimus ad XXII. 60. § 7. Præterea *ampliorem eo ornatum esse* Flor. Lov. 3. et Ber.

§ 14 *His honoribus mollitus regis animus, erectusque in spem*] Meliores *His honoribus mollitur.* Forte *erectus in.* J. F. Gron. Si *mollitur* legimus, etiam *erectus in spem* legendum videtur; quomodo præferunt Voss. Lov. 1. 2. 3. et Hav. Vulgatum utroque loco servant Flor. Cant. Ber. et Harl. *mollitur* et *erectusque* Put. ut Sallierius docuit, Gaertn. et Hearnii L. 1. ac N. At in hac præsertim parte operis Liviani frequentissime obvenire, ut particula *que* perperam vel addita, vel omissa sit, monuit Jac. Gronov. Diss. Epist. ad Livii loca Geogr. ep. II. p. 15.

CAP. XVI. § 1 *Scipio, C. Lælio cum Syphace*] Scriptum est in archetypo Spirensi *Scipio Lælio*, non *C. Lælio*. Rhen. Solus meorum consentit Harl. solus etiam Hearnii D. Mox *rursus*, non *rursum*, Voss. Lov. 3. 4. 5. Harl. et Hav.

Quæ munimenta inchoaverat, permunit] Put. Men. *permunit.* J. F. Gron. *Permunivit* Lov. 5. et Hearnii L. 1. ac D. *permunit* Flor. Voss. et multi meorum alii. Vide ad XXIX. 7. § 6. *Permunire* Harl. *expedivit* Gaertn. Mox § seq. *ob satis prosperam in præsens obpugnationem classis* Voss. Sed vide ad XXVI. 1. § 3. Deinde *quam in Hasdr. atque in ex.* Harl. *quam Hasdr. atque ex.* Lov. 2. Hinc *reposuerunt* Flor.

§ 3 *Nullo auctore belli ultro audito*] Vet. lib. *ultra audito.* Sigon. Recte Sigonius, invitis quamvis Flor. Voss. Lov. 1. 5. Ber. et Gaertn. Solent hæ voces in scriptis commutari. Vide ad III. 46. § 1. IV. 2. § 1. c. 28. § 4. V. 31. § 5. XXX. 42. § 2. XXXVII. 39. § 6. et Arntzen. ad Plinii Paneg. c. 6. Mox *maximaque ad ipsum senatum regendum missi* Flor. Cant. Voss. et Hav. *maximumque ad ipsum senatum regendum missi* Lov. 1. 2. 3. 4. *maximumque ad ipsum senatum regendum jus* Ber. a m. pr.

§ 4 *More adorantium, &c. procubuerunt*] Vet. lib. *adulantium:* quod displicet. Nam Polybius principio lib. XV. de his legatis ita ait: Οὐ μόνον τοῖς θεοῖς ἐσπείσαντο, καὶ τὴν γῆν προσεκυνήσαιεν, καθάπερ ἐστὶν ἔθος τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ πεσόντες ἐπὶ τὴν γῆν ἀγεννῶς τοὺς πόδας καταφιλοῖεν τῷ συνεδρίῳ. *Sigon.* Supra lib. IX. c. 18. docui, ex Pall. tribus, nec non vet. ed. legendum *more adulantium*, et *conveniens oratio tam humili adulationi fuit.* Quod inscite Sigonio displicet. Quippe Polybius, cujus verbis nititur ipse, dixit, καὶ πεσόντες ἐπὶ τὴν γῆν ἀγεννῶς τοὺς πόδας καταφιλοῖεν τῷ συνεδρίῳ. *Gebh.* Quidquid est membranarum *more adulantium*, et *tam humili adulationi:* quod contra Sigonium pri-

dem probavimus ad IX. 18. § 4. *J. F. Gron.* *Adulantium* et *adulationi* non tantum omnes mei, et Hearnii Mss. verum etiam non aliter edd. vett. usque ad Froben. qui a. 1531. *adorantium* et *adorationi* substituit. Paullo ante *in castra Romana et in prætorium* Flor. Lovel. quinque, Harl. Gaertn. et Hav. Vide ad VI. 28. § 6.

§ 5 *In Hannibalem inpotentiæque ejus fautores*] Non mutarem: sed Put. *potentiæque ejus*. Pal. unus, *in Hannibalem, in patrem, potentiæque ejus fautores*. Voss. *impatientiæque*. J. F. Gron. *Impatientiæque* etiam Lov. et Hav. *potentiæque* Flor. Harl. et Hearnii L. 1. quod vel ex glossemate natum est; (vide ad XXXVIII. 48. § 1.) vel syllaba initialis vocis *inpotentiæ* elisa est a litera finali *m* vocis præced. Vide ad v. 27. § 6. Ita etiam peccatum fuisse in hac eadem voce, videbimus ad XXXIII. 46. § 8. Hanc tamen scripturam probat Donjatius, vel, servata quidem vulgata, sed una voce in duas divisa, legebat *in Hannibalem in potentiæque ejus fautores*. Neutrum placet. Humilitati enim, qua legati hi pacem petunt, magis convenire videtur, ut auctoritatem, quam Hannibal Karthagine obtinebat, vocent *inpotentiam*, quam *potentiam*. Hæc enim legitima esse potest, illa semper vitio vertitur. Præterea rarius obcurrit apud Livium similis compositionis exemplum *in potentiæque ejus*, pro *inque potentiæ ejus*. Vide ad XXXVI. 21. § 8. Hinc nisi fide codd. non admitterem.

§ 6 *Bis jam ante eversæ*] In his verbis, quæ sine dubio de duobus bellis Carthaginiensium cum Romanis dicuntur, 'eversa civitas' non est vastata, diruta, excisa; nam eo sensu Africanus posterior 'illam' (verba sunt Ciceronis de Harusp. Resp. c. 4.) 'a multis imperatoribus obsessam, oppugnatam, labefactatam, pæne captam aliquando, solus evertit;' sed ea, cujus potentia labefacta erat, et quæ fractis viribus non multum ab interitu et eversione aberat, ut apud Virgilium Georg. I. 500. 'eversum sæculum,' pro republica ad interitum ruente. Sed quum eo tempore adhuc duraret bellum secundum, quid est, quod legati dicunt, 'bis jam ante eversam' civitatem? nam horum verborum sententia est, jam duo alia bella ante hoc bellum gesta fuisse, quibus Carthago eversa fuerit. Mihi suspectum est *ante*, quod oriri potuit ex duabus postremis literis vocis præced. et primæ sequentis. Bis jam eversa erat, et prope exitium venerat Carthago. Post primum bellum primum incolumis fuerat beneficio Romanorum: post hoc, secundum scilicet, *iterum* eorum beneficio incolumem futuram sperant. Veniebat etiam in mentem *bis tantum non eversæ*. Sed malo prius. *Duk.* Similiter Crevierius *bis jam ante eversæ* exponit, quam cives sui jam bis, quantum in se esset, everterant, et 'eversam' dici notat, quæ perire meruerit, advocato loco Livii ex XXVIII. 34. 'Illos quidem merito perisse ipsorum maleficio, ait; victuros suo et populi Romani beneficio.' Delet etiam vocem *ante*, favente cod. Put. in quo scriptum est *bis jam teversæ*, et Regio, qui plane exhibet *bis jam eversæ*, nisi quod tamen aliquid erasum videatur. Similes scripturas quidam meorum præferunt: *bis jam anteversæ* legunt Voss. et Lov. 2. *bisjamteversæ* Flor. *bis jam eversæ* Lov. 3. et Harl. quorum prioris tamen margini *ante* adscribitur. Mox § seq. *imperaret, quæ vellet*, trajectis vocibus, Flor. et Harl.

§ 10 *Insulis omnibus, quæ inter Italiam et Africam sunt*] *Exercitus insulis omnibus* Lov. 2. Tum *inter Italiam atque Africam* in Put. et duobus Pall. esse, Gronov. monuit prima ed. nott. Neque aliter legunt Flor. et Harl. *inter Italiam Africamque* Lovel. 5.

Paullo ante *et exercitus ex Italia et Gallia*, addita prima vocula, Flor. et Hav.

§ 11 *Naves longas, præter viginti, omnes tradant*] Puto legendum *præter XXX*. App. in Pun. p. 17. Μηδὲ ναῦς ἔχειν μακρὰς πλείους τριάκοντα. Facilis est autem menda apud Livium ex *XXX*. reddi *XX*. ut sæpe alias. *Sigon.* Tot etiam naves Scipionem Karthaginiensibus concessisse, tradit Eutrop. III. 21. 'Ne amplius quam XXX. naves haberent.' Verum neque hujus, neque Appiani auctoritatem tanti facio, ut, invitis omnibus scriptis, etiam optimis, et inter hos quoque Put. quod Sallierius me monuit, vulgatum mutem: præsertim quum in reliquis pacis legibus non per omnia inter Appian. et Liv. conveniat, et diversos auctores secuti esse videantur. Mox *tritici quinquaginta*, pro *quingenta*, Hearnii D.

§ 13 *Placeatne pax*] Pal. 1. et vet. ed. *si placeat pax: si*, pro *an*. XXXIX. 50. 'Accepto poculo nihil aliud locutum ferunt, quam quæsisse, si incolumis Lycortas equitesque evasissent.' *Gebh.* Voss. *si placeant pax*. Gud. *si placet pax*. Haud dubie igitur *si placeat pax*. Mutarunt qui τὸ *si* non ceperunt pro *an*. J. F. Gron. *Si placeant pax* etiam Hearnii L. 1. *si placeat pax* Lov. quinque, Ber. et Hearnii N. cum editis ante Aldum. Τὸ *si* sæpe pro 'an' poni, vidimus ad IV. 20. § 8. ubi etiam hanc lectionem probavi: nunc admodum dubito. Non tantum enim reliqui codd. et in primis optimi Flor. ac Cant. stant pro vulgato, quod etiam Crevierius de Put. et Reg. testatur, verum etiam 'si placuerit' mox sequitur: qui locus, cur etiam hic mutaretur, caussa fuisse videtur. Cum eodem itaque Crevierio hic vulgatum præfero. Postea in fine cap. *ut inpetrabilior pax esset*, pro *quo inpetrabilior*, Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. et Hav. quæ lectio ex interpretis glossemate nata videtur: *quo* enim hic ponitur pro 'ut:' de qua ejus significatione vide ad VI. 24. § 2.

CAP. XVII. § 1 *Multis ante diebus*] Pal. 1. *Multis jam ante diebus*. Statim continet Pal. 3. *quæque in Africa gesta essent, ordine exposuit Patribus, ingenti hominum et in præsens lætitia*. Gebh. *Ordine exposuit Patribus, ingenti hominum et in præsens lætitia* Flor. et Harl. *hominum*, pro *omnium*, etiam Voss. Lov. 1. 3. 4. et Hav. Vide ad III. 54. § 6.

§ 2 *Regem in custodiam Albam mittendum censuerunt*] Quod tamen postea mutavit. Idem Livius c. 45. 'Morte subtractus spectaculo magis hominum, quam triumphantis gloriæ, Syphax est; Tibure haud ita multo ante mortuus, quo ab Alba traductus fuerat. Conspecta mors tamen ejus fuit, quia publico funere est elatus.' Porro de hac humanitate senatus erga Syphacem etiam Val. Max. scribit V. 1. *Modius.*

Lælium retinendum, donec legati Carthagin.] Hoc loco Livius decretum ait, ut Lælius retineatur in adventum legatorum Carthaginiensium. Paulo post vero cap. 21. dimissum ait ante adventum eorundem. Quapropter vel decretum mutatum est, vel lapsus memoria, diversosve secutus authores Livius hæc scripsit. *Glar.*

§ 3 *P. Æmilius prætor, &c. cum C. Lælio in rostra ascendit*] Vet. lib. *P. Ælius prætor*, quo nomine supra etiam (XXIX. 38. et XXX. 1.) a Livio affectus est. *Sigon.* *P. Lelius prætor* Lov. 2. et Haverk. *P. Ælius prætor Romanus* Hearnii D. literis *pr.* quæ *prætor* notant, male disjunctis in *p. r.* quibus ceteroquin indicatur *populus Romanus*. Vide ad XXXI. 10. § 4. Reliqui et mei et Hearnii Mss. non tantum, sed etiam edd. antiqq. *P. Ælius prætor* præferunt, pro quo demum Basil. a. 1554. *P. Æmilius* perperam dederunt. Hinc *cum L. Cecilio* perperam Voss. Lovel. 1. 2. 3. 4. Gaertn. et Haverk.

Deinde *in rostra escendit* edidit J. F. Gronovius, et quidem auctoritate Put. et Men. quos laudat ad II. 28. § 6. Idem se in Pal. 1. invenisse, Gebhard. testatur ad XXIX. 11. § 5. Idem etiam apud me superest in Flor. et paucis aliis. *Conscendit* Lov. 4.

§ 6 *Salutandique Deos, agendique gratias per totum diem populo potestas fieret*] Mihi habuisse videntur Livii verba *per quatriduum*, non, ut nunc corrupte in ejus exemplaribus, *per totum diem*. Paulo enim ante Livius dicit, quod Africanæ victoriæ caussa supplicatio in quatriduum a senatu, non in unum diem, decreta fuerit: atque prætorem, senatu misso, mox eum C. Lælio in rostra ascendisse atque edixisse. Deceptus est haud dubie scriba librarius quispiam notarum antiquarum imperitia, qui in codd. obscure fortassis expressum *IIIIduum* perperam legit, et scripsit *totum diem*. Pighius in Annal. ad a. IↃL. pag. 224. Optimi *grates*. J. F. Gron. *Grates* etiam omnes mei, et Hearnii codd. quod Livio frequens, sed passim a librariis in *gratias* corruptum esse, vidimus ad XXIII. 12. § 7. Omnes autem nostri constanter *per totum diem*: quare id cum Pighio mutare non audeo. Verum quidem est, senatum supplicationem in quatriduum decrevisse: sed prætor nondum eam edixerat. Interim igitur, dum tempus commodum veniret, ut populo satisfieret, edixit, ut eo etiam die ædes sacræ tota urbe paterent. Paullo ante *ædes sacræ tota urbe*, omissa media voce *omnes*, Flor. Lov. 1. 2. 3. Ber. Gaertn. et Hav.

§ 9 *Dein, quod conlaudatum pro concione*] Olim *Deinde* edebatur: pro quo Jac. Gronov. *Dein* substituit, consentientibus e meis Flor. Voss. et Hav. Vide ad III. 8. § 6. Hinc *collaudatum eum* Lov. 2. et Hav.

§ 12 *Regem adpellasset, et quidquid aliud fecisset, quod honori*] Omnes Gallici et Pal. optimus cum tribus Flor. et Barberino, *quod eum regem appellaverit: et, quidquid aliud fecerit, quod cordi foret Masinissæ.* Cur mutarunt veterem scripturam? An, quia sæpius de Diis usurpat Livius *cordi esse*, ideo de homine non potuit? Immo et alibi de hominibus usurpat, et præter illum alii optimi scriptores. *J. F. Gronovius.* Codd. Gronovii adsentiuntur Flor. Voss. Cant. Lov. 1. 2. 4. 5. et Haverk. *appellaverit* et *fecerit* insuper Lov. 3. Ber. et Gaertn. cum edd. antiqq. usque ad Frob. qui a. 1535. substituit *appellasset* et *fecisset*, adstipulante uno meorum Harl. 'Cordi esse' sæpius quidem de Diis usurpatur, ut vidimus ad VI. 9. § 3. Non raro tamen et Livius, et alii etiam de hominibus adhibuerunt. Supra VIII. 7. 'Efficiemus, ne nimis acies vobis et conlata signa nobiscum cordi sint.' XXVI. 50. 'Quum sponsa tua capta a militibus nostris ad me ducta esset, audiremque eam tibi cordi esse.' XXVIII. 18. 'Quia ita cordi erat regi.' cap. 20. 'Delere memoriam hostium sedis cordi est.' Ter. Andr. II. 1. 28. 'Tibi nuptiæ hæ sunt cordi.' Phorm. V. 3. 17. 'Uterque utrique est cordi.' Ovid. Medic. Faciei vs. 32. 'Virginibus cordi grataque forma sua est.' Silius VII. 320. 'Si cordi consulta, (moras extrema recusant) Adcingamur, ait.' IX. 204. 'seu sunt Byzacia cordi Rura magis.' Colum. I. 1. 'Diligens paterfamilias cui cordi est, ex agri cultu certam sequi rationem rei familiaris augendæ.' Et postea, 'Cui magis cordi fuerit urbanum domicilium.' III. 4. 'Cui vineta facere cordi est.' VI. 27. 'Quibus cordi est educatio generis equini.' VIII. 2. 'Quibus cordi est ea genera propter corporum speciem probare.' In Cic. eadem locutio frequenter obcurrit. Ceterum quum non respondeant numeri in *quidquid*, &c. *ea*, ac Put. pro *ea* legat *eis*, Victor. *ei*, Crevierius emendandum conjicit *et Patres comprobare*, id est, Patres quoque. Similiter *eis*

Flor. a m. pr. *ei* Voss. Lov. 1. 2. et Ber. Malim tamen vulgatum servare. Ita enim interdum Livium loqui, videbimus ad XXXIII. 24. § 6. Praeterea *comprobare ac laudare* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Harl. *laudare ac comprobare* Hav.

§ 13 *Sagula purpurea duo cum fibulis aureis singulis, et lato clavo tunicis*] Admonnimus etiam XXVII. 19. ut lector judicaret, quid hoc *tunicis* adderet *lato clavo*. Nam 'latus clavus' intelligitur absque tunica. *Glareanus*. Pighius in Annal. ad a. IOL. pag. 224. conjicit *cum fibulis aureis, et singulis lato clavo tunicis*. Sed, quum Livius dicit *tunicis*, credo e praecedentibus repeti posse *singulis*, et ad singula saga purpurea singulas fibulas aureas et singulas lato clavo tunicas datas esse. Abramus ad Cic. pro Sextio mavult *cingulis* pro *singulis*. Praefero vulgatum. *Duk*. Eamdem conjecturam proposuit etiam Pigh. in Annal. tom. I. pag. 66. Vox *aureis* deest in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. et Hav. Sed 'fibula aurea' cum 'sagulo Hispano' memoratur etiam XXVII. 19.

Et equos duo phaleratos] Voculam primam expungunt Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. L. 1. et edd. antiqq. Primus eam contextui inseruit Curio, quem sequuntur Lugdun. 1553. hinc Paris. 1573. Verum, eamdem etiam Put. agnoscere, docuit me Sallierius: agnoscunt etiam Flor. et Cant. Deinde *duo* Gronov. edidit, quum antea legeretur *duos*. Et quidem secutus est auctoritatem Put. ut profitetur ad XXXV. 21. § 5. Similiter praefert Flor. et, nisi excerpta fallunt, Cant. Perperam igitur J. Clericus priorem lectionem *equos duos* revocavit, ne monito quidem lectore. Ceterum equos hos Masinissae donatos ad exemplum eorum, quae consuli in provinciam profecturo praeberi solebant, credidere docti Angli in Observ. Miscell. tom. I. p. 378. idque ex verbis Livii 'qualem praeberi consuli mos esset' probare conantur. Verum posteriori tempore quidem Imperator Alexander Severus praesidibus provinciarum concedebat inter alia 'mulos binos, equos binos,' apud Lampr. ejus Vit. c. 42. Antiquioribus tamen temporibus non 'equorum,' sed solorum 'mulorum' mentio fit. Vide Liv. XLII. 1. Cic. Agrar. II. 13. Suet. Aug. cap. 36. et Gell. XV. 4. Quin neque ex hoc loco id patet, ubi 'qualem' referendum videtur ad proximum 'militarem supellectilem.' Potius itaque Masinissae duo equi phalerati donantur ex more, quo regibus eorumque liberis similes equi honoris caussa donari solebant. Ita Massivae Scipio 'equum ornatum donat' XXVII. 19. Attalo Eumenis fratri 'munera data, equi duo' XXXV. 23. Et ita locum hunc accipiendum esse, eruditissimi Belgae docuerunt in Observ. Misc. loco laud.

Qualem praeberi consuli mos est] Put. et Reg. *mos esset*. Cic. ad Att. V. 18. 'Sociis multo fidelioribus utimur, quam quisquam usus esset.' Nam et hic vulgarius diceremus *usus est*. Noster XXXVII. 26. 'Tardius navigaverant regii adverso tempore Etesiarum, quod velut statum Favoniis ventis esset.' *J. F. Gron.*

§ 14 *Dona ne minus quinum millium; comitibus eorum mille aeris*] Si *quinum millium* recte legitur, ut equidem puto, quare non etiam *millenum aeris?* quum verisimile sit, plures fuisse comites, quam legatos. Nisi quis simul omnibus comitibus mille aeris datos intelligere velit: quae summa nimis minuta videtur. Saguntinorum legatis duplo plus datum XXVIII. 39. refertur, forte propter caussam cogitatu facilem. Nisi altero in loco mendam esse quis putet. *Glar.* Omnes Gall. *comitibus eorum millium aeris*: nam et hoc pendet a τῷ *ne minus*. Voss. *mille aeris*. J. F. Gron. *Ne minus binum millium* legendum suspicatur Dodwell. Ap-

pend. Prælect. Camden. pag. 687. eo quod comitibus legatorum fere dimidia eorum, quæ legatis, decerni solita leguntur. Hoc eum alibi, quam in Livio, legisse oportet: nam hic munerum, quæ legatis dabantur, crebram; eorum, quæ comitibus illorum, raram admodum mentionem facit. Vide IX. 43. XXVIII. 39. XXXI. 9. XXXVII. 3. lib. XLII. capp. 6. 19. 24. lib. XLIII. capp. 5. 6. 8. lib. XLIV. capp. 14. 15. et lib. XLV. capp. 13. 42. Insuper *comitibus eorum mille æris* probat Perizon. ad Sanctii Minerv. IV. 4. p. 615. *Duk.* *Legatis singulis dona nec minus quinum millium* perperam Lov. 4. De locutione 'ne minus,' 'ne plus' vide ad XXXVIII. 24. § 5. *Legatis in singulos dona ne minus quinum millium æris* Lov. 2. sed ultima vox ex enarratoris glossa nata est. Deinde *comitibus eorum mille æris* Voss. Lov. quinque, Ber. Gaertn. Hearnii N. et edd. antiqq. pro quo Froben. 1535. dedit *millibus æris*, adstipulantibus Harl. et Hearnii L. 1. ac D. Sed recte Gron. *millium æris*, firmantibus eamdem lectionem Flor. Hav. et forte etiam Cant. Probare enim nequeo Periz. *mille æris* verum credentem eo argumento, quia *millia* est pluralis numeri, nec umquam de uno millenario numero dicitur. Nam et hic indicantur plures numeri millenarii æris, quorum unum acciperet quilibet ex comitibus legatorum. Vide ad IV. 15. § 6. et XXIX. 15. § 9.

Qui ex custodia missi] Put. Men. Voss. *emissi*. J. F. Gron. Similiter Flor. Cant. Lovel. 1. 2. 4. 5. Harl. et Hearnii L. 1. ac D. *ex custodiemissi* Voss. a m. pr. *ex custodia missi* inter versus adscribitur a manu altera.

Ad hoc ædes, libera loca, lautia legatis decreta] Vet. lib. *ædes liberæ, loca, lautia.* Sic XXVIII. 39. 'Locus inde lautiaque legatis præberi jussa.' Et XLV. 20. 'Consulti Patres, stantibus in comitio legatis, an locum, lautia, senatumque darent.' Et XXXIII. 24. 'Macedones deducti extra urbem in villam publicam, ibique locus et lautia præbita.' Et XLII. 26. 'Ut ex instituto loca, lautia acciperent.' Et XXXV. 23. 'Attalo ædes liberæ, locus, lautia decreta.' Et l. XLII. c. 6. 'Ædes liberæ hospitio datæ.' 'Ædes' autem 'liberæ' vacuæ dicuntur. *Sigon.* Sigonius in Scholiis ad Liv. et Turneb. Adv. III. 32. interpretati sunt, quod 'ædes liberæ' essent, quæ nulli alii vel inquilino, vel habitatori servirent, sed soli, quibus dabantur vacuæ, incolerent: quam sententiam improbare minime ausim. At, ut et ego aliquid novi in re satis dubia afferam, crediderim 'ædes liberæ' interpretari posse, ædes gratuito legatis a populo Romano traditæ; hoc est, quarum gratia nullam pensionem penderent legati, ideoque 'liberæ' dicerentur. Cujus interpretationis auctorem habeo eundem Livium, scribentem XLII. 19. Ariarathis legatis, filium ejus Romam adducentibus, decretum a senatu, 'ut Cn. Sicinius prætor ædes instructas locaret, ubi filius regis comitesque ejus habitare possent.' Sicut autem amicis et acceptissimis ædes liberæ dabantur, ita minus amicis aut ingratis hospitium duntaxat extra urbem. Ita Livius XLV. 44. de Prussia Romam adventante, 'ædes, quæ ipsum comitesque ejus benigne reciperent, conductæ:' et Val. Max. V. 1. de eodem Prussia Bithyniæ rege: 'Senatus,' inquit, 'censuit, ut ei domus Romæ quam optima conduceretur.' Et iterum de rege Ptolemæo, qu Romam quum venisset, ac in hospitium Alexandrini pictoris se recepisset, senatusque id rescivisset, 'eum ad publicos penates deduxit.' Idem Livius eodem lib. scribit, Attalo Eumenis fratri et legato datas ædes liberas. Et rursus, legato Antiochi regis ædes liberas hospitio datas. Et XXXV. 23. 'Eumeni absenti et præsenti Attalo gratiæ actæ, ædes

liberæ decretæ.' Et lib. XLV. 'Masgabæ regis Massanissæ filio ædes hospitales assignatæ.' Ex quibus patet ædes liberæ quum darentur a senatu et populo Romano, summum honoris genus et benevolentiæ indicium exstitisse. Sicuti etiam conjicimus, ut etiam diximus, minus gratis vel nullum hospitium, vel extra urbem assignatum. Livius XXX. 21. Carthaginensibus legatis de pace agentibus 'hospitium in villa publica datum:' et XLV. 20. legatis Rhodiorum nullum hospitale jus dandum Patres censuisse scribit. Hæc sicuti genuina interpretatio mihi videtur, nihilo secius et aliam subjicere libet, ut ædes scilicet liberæ dicerentur, quæ nulla militum custodia aut Romanorum assistentia assignarentur. Ita 'liber locus' apud Plautum in Pœnulo, in quo remotis arbitris voluptati opera dari possit: ait enim I. 1. 49. 'Locum velle sibi liberum præberier, ubi nequam faciat clam.' Et iterum III. 2. § 25. 'Liberum ut commonstraremus tibi locum et voluptuarium.' Quid autem per 'locum' sit intelligendum, aut 'loca,' apud Livium, nullus adhuc, quod sciam, aperuit. Nos lucem aliquam afferre conamur, et 'locum' ita interpretamur, quod regibus aut eorum legatis ad spectandum in theatro assignaretur, vel in senatu aut comitio ad eos audiendos præberetur. De loco in theatro clare Sueton. in Aug. cap. 44. 'Romæ,' inquit, 'legatis liberarum sociarumque gentium in orchestra considere vetuit, quum quosdam etiam libertini generis mitti deprehendisset.' De loco in senatu Livius XLII. 14. de Satyro principe legationis Rhodiorum ait, 'Itaque omni modo per patronos hospitesque disceptandi cum rege locum in senatu quærebat.' Et paulo ante, regis Persei legatis senatum datum. Et XXX. 40. legatos Carthaginensium et Philippi regis, senatus ut sibi daretur, petiisse. Et libro eodem [immo XLII. 11.] 'Eumenes igitur ut Romam venit, exceptus cum tanto honore, quantum non meritis tantum ejus, sed beneficiis etiam suis, ingentia quæ in eum congesta erant, existimaret deberi populus Romanus, in senatum est introductus.' Et XLV. 13. ait, Masgabæ regis Massanissæ filio Romam advenienti extemplo senatum datum. Itaque sicuti 'dare locum in senatu' maximum erat honoris indicium, ita e converso, quum 'in comitio' dabatur. Livius XXIX. 16. 'Decem legati Locrensium, obsiti squalore et sordibus, in comitio sedentibus consulibus velamenta supplicum, ramos oleæ, ut Græcis mos, porrigentes, ante tribunal cum flebili voce procubuerunt.' Et XLV. 20. de Rhodiorum legatis tradit, stantibus illis in comitio consulem pronunciasse 'sociis et amicis Romanos senatum dare consuevisse; Rhodios non ita meritos, ut sociorum loco haberentur.' Et XLII. 26. de Illyriis legatis: 'Quæsitum, et quid ita non adissent magistratum, ut ex instituto loca et lautia acciperent, sciretur denique venisse eos, et super qua re venisent? Hæsitantibus in responso, ut curia excederent, dictum, responsum, tamquam legatis, ut qui adire senatum non postulassent, dari non placuit.' Quod si medium servare modum populus Romanus censuisset, non in comitio, nec in senatu Romæ locum audientiæ præbebat, sed extra urbem in æde Bellonæ, quod colligi potest ex Livio XXXIII. 24. scribente, legati regis Philippi debellati 'extra urbem in villam publicam deducti, ibique iis locus et lautia præbita, et ad ædem Bellonæ senatus habitus.' Quoties itaque honoris gratia locum præbitum, vel non, apud Livium legimus, intelligendum de senatu, uti XXXV. 23. Eumeni: XLIV. 16. Onesimo filio, nobili Macedoni, alienato a Perseo rege; et XXVIII. 39.

Saguntinorum legatis: et XLII. 26. de Illyriis legatis. 'Lautia' Beroaldus, Turnebus, Budæus, et Sigonius interpretati sunt munera, quæ legatis vel principibus externis dabantur. Quibus favere videntur Plutarchi dicta Probl. XLII. hujusmodi: 'Quæstores legatis munera mittebant, quæ lautia dicebantur:' quæ explicatio nimis profecto generica videtur. Siquidem, ut ego reor, per lautia intelligendum tantummodo munera ad quotidianum victum spectantia, qualia et nostris temporibus respublica Veneta principibus viris advenientibus exhibere consuevit: 'lautia' enim quasi 'lauta' seu 'lautitia' sunt dicta: sic Festus epularum magnificentiam *lautitia* dixit, et 'lautam cœnam' pro opipare instructam observamus apud Plinium Ep. IX. 17. Hanc nostram explicationem confirmare possumus ex ipsomet Livio; qui, præter lautia et alia hospitalia, pecuniam etiam et vasa aurea et argentea et alia dono data non semel scriptum reliquit, uti XXVIII. 39. Saguntinorum 'legatis' ait 'locum inde lautiaque præberi jussa, et muneris ergo in singulos dari non minus dena millia æris.' Et XLII. 6. Antiochi legatorum principi Apollonio 'centum millium æris munus missum, et ædes liberæ hospitio datæ.' XXXV. 23. Attalo et Eumenis fratris legato 'datas ædes liberas ac lautia decreta, et munera equos duos, bina equestria arma, et vasa argentea centum pondo, et aurea viginti pondo.' Et XLV. 13. Masgabæ Massanissæ filio 'munera emere quæstorem jussum ex centum pondo argenti, et prosequi eum Puteolos, omnemque sumptum, quoad in Italia esset, præbere, et duas naves conducere, quibus ipse comitesque regis in Africam deveherentur, et comitibus omnibus liberis servisque vestimenta data.' Iterum cap. 44. Prussiæ regi præter ædes conductas et 'munera ei ex sestertiis jussa dari et vasorum argenteorum pondo quinquaginta: et filio ejus Nicomedi ex ea summa munera dari censuerunt, ex qua Masgabæ filio regis Massanissæ data erant:' et XLII. 24. 'Ita regulus Carthaginensesque dimissi. Munera ex instituto data utrisque, aliaque hospitalia comiter conservata.' Ex quibus satis apertum fieri censeo, per *lautia* non intelligenda alia munera, quam quæ ad victum quotidianum pertinerent. Quum vero idem Livius 'hospitalia data' vel 'conservata' scribit, semper comprehendit ædem liberam, locum, et lautia, quæ hospitibus amicis omnia præbebantur a populo Romano. *M. Donatus.* Pal. 1. et vet. ed. *Regias ad hoc ædes liberas, loca, lautia legatis decreta.* Pal. 2. *Ad hoc ædes liberæ, loca lautitiae legatis decretæ.* Pal. 3. *Ad hæc ædes liberæ locata legatis decreta.* Sigonius *ædes liberæ, loca, lautia.* Sed si ita legatur, quid hic facit τὸ *loca?* Probo ego vulgatam lectionem *ædes, libera loca, lautia.* Plautus Pœn. I. 1. 49. Sic apud eumdem Asin. V. 2. 17. 'Liberis lustris studet.' Liv. XXXV. 23. 'Et ædes liberæ, locus, lautia decreta, et munera data.' Qui locus videtur stabilire lectionem Sigonii. Cæterum *lautia*, ut dudum aliis notatum, munera legatis præberi solita. Lib. XXVIII. c. 39. 'Locus inde lautiaque legatis præberi jussa.' Utitur et Cicero ad Fam. IX. 5. 'Si minus, persequar in Cumanum: et ante te certiorem faciam, ut lautia parata sint.' Si fides doctis. *Gebh.* Optimus *liberas:* alii omnes aut *liberas* aut *liberæ*. J. F. Gronov. Omnes etiam mei *liberas*, vel *liberæ*, nulli *libera*. Quare Sigonii emendationem recepi. De ædibus liberis, locis, ac lautiis vide Dukerum ad XXVIII. 39. § 19. et quos ibi laudavit. In illis quæ Donatus ad hunc locum notavit, præsertim in expositione vocis *loca*, quam de loco audientiæ, ut vocat, in senatu intelligit, quædam

obcurrunt, non probanda; verum partim jam a viris doctis loco laudato melius exposita sunt, partim ratio notarum non permittit ut latius refellantur. Non male Crevier. ad hunc locum ex Livii XXXIII. 24. colligit, aliquid, quod ad habitationem pertineat, intelligendum esse. Ibi in villa publica legatis Macedonum locus et lautia præbita dicuntur.

CAP. XVIII. § 1 *Signis conlatis pugnaverunt*] Omnes Gall. *pugnarunt*. J. F. Gron. Pariter Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. et Hearnii N. Solet hac contractione Livius in præteritis verborum primæ conjugationis delectari, invitis tamen plerumque librariis, qui sæpe mutarunt. Vide ad XXI. 47. § 7. In ipso hoc verbo alia exempla vide ad XXXVII. 43. § 10. et XXXIX. 46. § 2. Paullo ante *Insubrum* Flor. Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. et alii. Eadem forma etiam alibi hoc nomen in Mss. obvium est. Ita XXXII. 30. § 6.

§ 2 *Ac proconsul milites*] Pal. 1. *proconsule*. Pal. 3. *ac proconsulis milites*. Gebh.

§ 3 *Tum Cornelio Quinctilius: Lentior, ut vides, fit pugna, inquit*] *Tum Quintilius Cornelio* Flor. Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Haverk. Deinde vox *inquit* expellitur fide non tantum Voss. Lovel. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. sed etiam Put. ut Sallierius docuit: quorum etiam auctoritatem secutus eam expunxi. Livium enim illam ac similes sæpius omisisse, ubi librarii deinceps perperam inseruerunt, vidimus ad XXIII. 45. § 5.

Timor: ac, ne vertat in audaciam] Pal. 3. *at ne vertat*, melius quam reliqui *ac ne vertatur*. Gebh. Forte *et induratus præter spem resistendo hostium timor ne vertat in audaciam, periculum est*. J. F. Gron. *Vertatur in audaciam* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Berol. Gaertn. Hav. et edd. vett. pro quo recte Frob. 1535. *vertat* vulgavit. Vide ad II. 62. § 2. *Et induratur præter spem resistendo hostium timor* Lov. 2.

§ 4 *Vel ego hic in prima acie rem geram*] Pal. 1. continet *hic in primam aciem*. Pal. 3. *hic prima acie*. Gebh. *Hic in primam aciem* Voss. Lov. 1. 2. 3. et Hav. *hic prima acie* Gaertn. Paullo ante *Equestrem procellam excitemus omnem oportet* Lov. 2. Deinde *si volumus turbare* (*conturbare* est in Lov. 5.) *ac statu movere* Voss. Lovel. quinque, Gaertn. et Hav. Hinc *inducam in prœlium equites* Lov. 5.

Equites in hostem emittito] Put. Men. Voss. *emitte*. J. F. Gron. Similiter Flor. Cant. Lov. 1. 2. 3. 4. Hav. et Hearnii L. 1. ac N.

§ 5 *Cui Marco prænomen erat*] Nescio cur tam notabile visum fuerit Livio, huic *Marco* prænomen fuisse, ut id posteritati non invidendum putaverit: nam sufficiebat utique *cum filio Marco*. Ac ne ipsum quidem vocabulum *prænomen* sæpe apud eum inveniri arbitror. Certe quum de M. Manlio, qui regnum Romæ adfectaverat, agens eo uti potuisset, maluit dicere, 'gentis Manliæ decreto cautum est, ne quis deinceps M. Manlius vocaretur,' VI. 20. Cicero, Varro, et alii tamen eo non abstinuerunt. *Duk.* Eadem voce dedita opera abstinuisse videtur etiam VII. 22. 'Quidam Kæsonem, quidam Caium nomen Quinctio adjiciunt:' ubi tamen nimis confidenter judicasse videtur Gelenius, eam non temere alibi, quam in scriptis grammaticorum, reperiri.

Jussosque escendere in equos] Ita Gronov. edidit ex auctoritate Put. ut docet ad II. 28. § 6. Idem etiam se in Pal. 3. invenisse, testatur Gebhard. ad XXIX. 11. § 5. Antea edebatur *ascendere*. Mox *in hostes emittit* Lovel. 5. *in hostem mittit* Harl. Male. Paullo ante, *Quatuor legionum equites in hostem emitte*. Vide ad XXVIII. 14. § 10.

§ 7 *Ad quorum stridorem odoremque et adspectum territi equi*] Freinsh. ad Flori I. 18. § 8. monet hunc locum

imitatum esse Amm. Marc. xxv. 2. 'Ad quorum stridorem odoremque et insuetum adspectum magis equi terrebantur.'

Vanum equestre prælium fecerunt] Vet. lib. *equestre auxilium*: optime: nam cum lentior esset peditum pugna ad movendos hostes, equites in aciem erant inducti, quorum tamen auxilium ab elephantorum stridore et odore vanum factum esse ait. *Sigon.* Uno excepto Ber. qui editionum lectionem servat, omnes mei cum Brancal. Latinii probant Sigonii emendationem.

Et ut in rem permixtis, ubi cuspide uti] *In rem permixtis* dixisse videtur pro contracto certamine: quamquam rarus est hic apud authores sermo, nihil tamen definio. Quidam *et ut permixtus* legunt. *Glar.* Pal. 1. *et ut reimprimi uti cuspide uti cominus gladio.* Pal. 2. *et ut in rem peritus uti cuspide uti et communis gladio posset.* Omnibus literis vulgatam *et ut permixtus ubi cuspide uti et cominus gladio posset* Pal. 3. repræsentat. *Gebh.* Put. Reg. Men. Voss. Cantabr. *et ut rem perm.* Pet. *et ut est perm.* in cujus margine est *et ut in rem perm.* Sic quoque nonnulli ex editis. Lege *et ut intermixtus.* Hæc Livii vox est, et latere hic videtur. iv. 56. 'Turbam indignorum candidatorum intermiscendo dignis.' x. 20. 'Intermixti hostibus.' xxxvii. 38. 'Sagittarii equites intermixti.' *Jac. Gron.* *Et ut in rem penitus* Lov. 2. *et ut in rem peritus* Lov. 3. 5. Gaertn. et Hearnii L. 1. ac N. *et ubi in rem permistus* Brancal. Latinii; *et ut ubi in rem permixtus* Hav. *et ut in rem permixtis* Ber. *et ut rem permistus* Lov. 1. et 4. *et ut rem permixtus* Flor. Conjectura Jac. Gronovii, quæ Crevierio non improbabilis videtur, neque mihi displicet.

§ 9 *Ni ex subsidiis XIII. legio*] Put. et Men. *tertia decuma.* Alii *tertia decima* literis fere expressis. *J. F. Gron.* De hac orthographia vocis 'decumus' vide ad ii. 59. § 11. Adde ad ix. 27. § 5. xxvii. 32. § 11. xxviii. 23. § 1. xxxvii. 2. § 11.

Prælium dubium excepisset] Gall. et Voss. *expetisset.* 'Expetere prœlium' est sumere, capessere, ut 'expetere pœnas.' Noster vi. 29. 'Adeste Dii, testes fœderis, expetite pœnas debitas simul vobis violatis, nobisque per numen vestrum deceptis.' i. 25. 'Jam Horatius cæso hoste victor secundam pugnam petebat.' Sic Plautus Mostell. iv. 1. 'expetere consilia,' pro capere, vel sumere. *J. F. Gron.* 'Excipere' et 'accipere pugnam' tamen usitatiora sunt de subsidiis, xxxviii. 22. 'Ut integri pugnam excipiant.' Ibid. c. 25. 'Integri profligatam pugnam acceperunt.' Tacitus Hist. iii. 23. 'Sustinuit labantem aciem Antonius, accitis prætorianis; qui ubi excepere pugnam, pellunt hostem.' *Duk.* *Expetisset* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. et Hav. Reliqui cum Hearnii L. 1. et D. *excepisset*: quam lectionem Doujat. et Crevier. tuentur: *restituisset* in margine Livii conjecit Ant. Perizonius.

Magoque ex subsidiis Gallos integræ legioni obposuisset] Hæc res non fuit caussa, cur duodecima legio teneret locum. Itaque distingue, et scribe; *expetisset. Mago quoque ex subs. Gallos int. leg. opposuit.* J. F. Gron. *Magoque, &c. opposuit* Flor. Cant. Lov. 3. et Hav. Neque aliter in Put. et Reg. invenit Crevier. *Mago quoque &c. opposuit* Lov. 4. 5. Harl. et Hearnii L. 1. Et eo adludit ejusdem D. qui præfert *exposuit.* Horum itaque codd. auctoritate conjecturam Gronovii, quam etiam Crevierius probat, recepi. Voculas *que* et *quoque* sæpissime in Mss. confundi, vidimus ad v, 27. § 1.

§ 10 *Elephantos jam etiam peditum aciem turbantes invadunt*] Voss. *elephantos etiam peditum.* Gud. contra omittit *τὸ etiam,* quod placet. *J. F. Gron.* *Elephantos etiam peditum* Lov. 2. *elephantos tum peditum* Cant. Hearnii L. 1. et Voss. a m. pr. in cujus

margine emendatur *cum peditum acie. Elephantos peditum* Hav. *elephantos tam peditum* Lov. 1. et Gaertn. *elephantos tam peditum aciem turbatis* Flor. a m. pr. *elephantos jam peditum acie turbatos* a m. sec. *elephantos jam peditum aciem turbantes* Put. et Lovel. 3. ac 5. Ex his certum fit *τὸ etiam* inducendum esse. Forte etiam legendum est *peditum acie turbantes* ex vestigiis Flor. Virg. Ecl. I. 12. 'Usque adeo turbatur agris.' Sed reliqui bene *aciem* vindicant.

§ 12 *Tum prima commota hostium acies*] Etsi Galli ex subsidiis, quæ secunda acies erat, in prœlium inducti 'prima acies' dici possunt, ut IX. 39. 'Cadunt antesignani, et, ne nudentur propugnatoribus signa, fit ex secunda prima acies:' tamen hic magis convenire videtur *primum*. VI. 8. 'Ibi primum pulsum Antiatem.' VII. 33. 'Tum primum referri pedem, atque inclinari rem in fugam apparuit.' II. 21. 'Tum demum impulsi Latini.' *Duk. Tum primum* Gaertn.

Ut aversos videre elephantos] Put. *odere*. Reg. Men. Voss. *odore*. Scribe *egere*. Pedites intelligo Romanos. *J. F. Gron. Odore* etiam Flor. Cant. Lov. 1. 2. Hav. et Hearnii L. 1. Mox *sensim referentes, ordines et tenorem pugnæ servabant* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Gaertn. et Hav. Vocem *gradum* omittunt Voss. Lov. 1. 2. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm.

§ 13 *Femine transfixo cadentem*] Vet. lib. *femore:* ut XXIV. 42. 'Scipionis femur tragula confixum erat.' *Sigon.* Miseret me docti viri, qui *femore transfixo*, pro *femine transfixo*, supponit, præclaro argumento, quia 'transfixum femur' alibi dicit Livius. Atqui idem XXII. 51. 'Jacentes vivos succisis feminibus poplitibusque invenerunt.' Lucretius IV. 828. 'fastigia surarum ac feminum pedibus fundata.' Cicero Verr. IV. 43. 'Cujus in femine literulis minutis argenteis nomen Myronis erat inscriptum.' Quintilianus Inst. VI. 3. 'a reo femina sua ferro petita.' Suetonius Tito c. 4. 'Equo quadam acie sub feminibus amisso.' Cæsar de B. Gall. VII. 73. 'Teretes stipites feminis crassitudine.' Sic et legendum ex Modianis, Flor. et Dan. Curtii VI. 1. 'Donec hasta femina perfossa plurimo sanguine effuso destituere pugnantem.' Quod nollem denuo nuper interpellatum. Virgilius in l. X. vs. 788. 'Eripit a femine.' Quare nos veterem lectionem, Gall. omnibus et Vossiano volentibus, restituimus. *J. F. Gron. Femore* etiam Lovel. 2. 5. Ber. Gaertn. Rec. Hav. Hearnii L. 1. D. et Brancal. Latinii: pro qua scriptura Sigonius etiam laudare potuisset locum Livii XXI. 7. 'Adversum femur tragula graviter ictus cecidit.' Verum *femine transfixo* reliqui mei cum Hearnii N. quod, tamquam minus notum, librarii sæpius in notius *femore* mutarunt. Silius I. 540. 'Ac femine adverso librata cuspide sedit:' ubi vide quæ notavi. Adde ad Liv. XXII. 51. § 7. Pier. et Taubm. ad Virg. Æn. X. 788. et Nic. Heins. ad Curtii III. 12. § 2.

Extemplo in fugam omnes conversi] Pall. tres *omnes versi*. Gebh. Omnes Gall. Pall. Voss. *versi*. J. F. Gron. Similiter Hearnii L. 1. omnesque mei, exceptis Lov. 3. Ber. a m. pr. et Gaertn. qui vulgatum servant. Infra c. 33. 'Karthaginiensium equites in fugam verterunt.' XXXVIII. 26. 'Versuros extemplo in fugam omnes ratus.'

Ad millia hostium eo die cæsa] Vet. lib. *ad quinque millia hostium*. Sigon. Ita non tantum omnes scripti, sed et editi, quos vidi: ut nesciam cur ita legendum Sigonius monuerit.

Signa militaria duodeviginti capta] Libri omnes *duo et viginti*. Gebhard. Omnes *duo et viginti*. J. F. Gronov. *Duo et ducenti* Hearnii L. 1. *duo et viginti* omnes mei cum Hearnii D. N.

et edd. antiqq. *duodeviginti* primum vidi in Ascens. ed. 1510.

§ 14 *Duo millia et trecenti de exercitu prætoris*] *Duo et trecenti* Lov. 5. *viginti et trecenti* Hav. *viginti et trecentum* Hearnii L. 1 *XX. et trecenti* Flor. Voss. Lov. 1. et Hearnii N. sollemni scribarum errore, qui passim millenarii numeri notam ↀ in denarii numeri notam *X.* corruperunt. Vide ad XXXIII. 14. § 5. *M. et trecenti de exercitu prætorio* Gaertn.

Duodecima amissa: inde et tribuni] Put. Reg. Men. Voss. *pars multo maxima ex legione duodecima amissi: inde tribuni.* J. F. Gron. *Amissi*, præter Harl. et Gaertn. vulgatum servantes, etiam omnes mei cum Hearnii L. 1. et N. Vide ad XXVII. 1. § 12. Mox *M. Costonius* Lov. 4. *M. Cossonius* Lov. 5. *M. Consconius* Hearnii N. *M. Consconvinus* Voss. *M. Cōs Convinus* Lov. 1. *M. Coñs. quominus* Lov. 2. *M. Coñs. Cominius* Lov. 3. *M. Cōsus Cōminius* Hav. *M. Cornelius Cosconius* Gaertn. *M. Allua* Hearnii L. 1. Deinde *et M. Mævius* Flor. et Voss. *et M. Mædius* Harl. *et M. Nevius* Lov. 4. *et Cn. Majus* Lov. 3.

§ 15 *Cn. Helvius tribunus militum*] *Cn. Lelius* Lov. 4. *C. Lelius* Rec. *C. Helnius* Lov. 2. *Cn. Helius* Lov. 3. *C. Elvius* Lovel. 5. *C. Helius* Hav. *C. Elius* Gaertn. et Hearnii L. 1. ac N. *C̃. Ælius* Flor. sollemni scribarum lapsu. Vide ad XXXII. 26. § 2.

Et duodeviginti ferme equites inlustres] Libri omnes *et duo et viginti.* Gebh. Omnes *duo et viginti equites.* J. F. Gron. De 'equitibus illustribus,' quorum frequens mentio est in Tacito, multa tradiderunt Lipsius ad Tacit. Ann. XI. 4. et Ryckius ad Ann. II. 59. Ille originem appellationis ad Augusti ætatem refert, hic post Pichenam adnotat, jam dudum ante Augustum sub libera republica 'equites illustres' hoc loco a Livio memoratos. Hoc satis adversus Lipsium valeret, si ostendisset equites, qui censum senatorium possidebant, jam libera republica veste senatoria usos, et ob id, quæ illius sententia est, 'illustres' appellatos fuisse. Mihi 'equites illustres' hic non alii esse videntur, quam clari, nobiles, sive genere, sive opibus, sive virtute et factis fortibus, sive quacumque alia re, quæ eos præter cæteros illustres et claros fecerat. Nec alia significatione 'equites illustres' obscuris et ignotis a Cicerone Verr. III. 24. opponi puto: 'Quid si equitibus Romanis, non obscuris neque ignotis, sed honestis et illustribus, manus ab Apronio, isto prætore, sine ulla dubitatione adferebantur?' Et sic hoc loco 'equites illustres' intelligi possunt cum alii, tum etiam ii, qui, quum equum publicum haberent, vel lectione censorum, vel jure magistratus in senatum venerant; quos equum publicum retinere potuisse, probabile esse dixi ad XXIX. 37. Hi enim non minus inter equites merere potuerunt, quam 'sua voluntate milites in legionibus facti' sunt octoginta illi aut senatores, aut qui eos magistratus gessissent, unde in senatum legi deberent, quos ad Cannas cecidisse dicit XXII. 49. Alibi Livius 'viros illustres' vocat eos, qui gradu ac dignitate militari ante alios eminebant. XXXIII. 36. 'Illustres viri aliquot in illo tumultuario prœlio ceciderunt, inter quos præfecti socium Ti. Sempronius Gracchus, M. Junius Silanus, et tribuni militum de legione secunda A. Ogulnius et P. Claudius.' Quomodo etiam accipi potest, quod est eodem lib. c. 25. 'Exercitum ejus fusum fugatumque, et illustres viros in acie cecidisse.' *Duk.* *Duodeviginti* soli Ber. et Gaertn. *duo et viginti* reliqui mei cum omnibus Oxonn.

CAP. XIX. § 1 *In Ligures Ingaunos*] *In Ligures Gaunos* Hearnii L. 1. *in Ligures in Gaunos* Lov. 3. 4. *in Ligures in Gannos* Hav.

§ 2 *In Africam trajicere: idem et*

fratrem] *Trajiceret* Flor. Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. et Hav. Vide ad x. 41. § 8. Deinde *id et fratrem* Flor. Cant. Voss. Lov. 3. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav.

§ 5 *Nihil sperans leviorem*] Dii perdant sciolos istos, qui hanc nobis lectionem concinnarunt aperte contra mentem Livii, qui scripserat, ut ex vett. codd. bonæ notæ discere est, *simul sperans leviorem.* Modius. *Nihil sperans* primus edidit Curio, hinc Lugd. 1553. tum Paris. 1573. Priores habuerant *simul sperans*, quod etiam est in omnibus scriptis, nisi quod in uno Harl. sit *et simul sperans.* Deinde *leviorem* primus vulgavit Frob. 1535. cujus loco Modii Francofurtana ed. admisit *leniorem*, ut non tantum edd. antiqq. præferunt, verum etiam Flor. omnesque alii codd. præter Lov. 2. 3. 5. et Hav. Gronovius hunc locum laudans ad xxi. 48. § 7. *leviorem* adducit, hic tamen in ed. sua servavit *leniorem.* Solent innumeris locis hæ voces commutari. Vide ad xxxvi. 31. § 8.

A classe Romana, quæ circa Sardiniam erat, capiuntur] *Ab classe Romana* Lov. 4. *classe Romana*, omissa præpositione, Voss. et Lov. 1. quorum posterior paullo ante præfert *navesque aliquot Pœnorum.* Vide ad v. 27. § 1. Harl. *naves quoque aliquæ Pœnorum.* Vide ad vi. 37. § 8. Adde quæ notantur ad x. 23. § 11. xxi. 11. § 5. c. 35. § 2. xxii. 7. § 11. xxxv. 7. § 7. et Gronov. ad xxxiii. 28. § 15.

§ 6 *Quæ jacet ad Alpes*] Pal. 1. *qua jacet.* Adscriptum exterius *quæ adhæret.* Gebh. *Qua jacet* Lov. 1. et Hav. *quia rectadalpis* Flor. a m. pr. *quæ adhæret ad Alpis* a m. sec.

Consul Cn. Servilius] *C. Servilius*, ut dixi. *Sigon.* Pall. 1. 2. *C. Servilius.* Pal. 3. *Gajus Servilius.* Gebh. Unus meorum Ber. *Cn. Servilius.* Prænomen omittit Harl. Vocem *Consul* Lov. 5. *Consul C. Geminus* legit Lov. 3. Vide ad xxix. 38. § 3.

Et Gallia, nam eo quoque præcesserat] Put. *et Gallia quo jam eo quoque.* Reg. et Men. *quæ jam eo quoque.* Scribe *in provincia Etruria et Gallia* (*quoniam eo quoque processerat*) *gesta.* J. F. Gron. *Et Galliamque jam eo quoque* Flor. a m. pr. *et Galliam, quia eo quoque* a m. sec. *et Gallia quæ jam eo quoque* Exc. Pithœi: *et Gallia, jam eo quoque* Voss. Lov. 1. 2. 3. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. Crevierio vulgatum *nam eo quoque* non minus placet, quam id, quod Gronov. substituit. At vulgatum illud tantum superest in Lov. 4. 5. et Harl.

§ 7 *Patre Cn. Servilio, &c.*] Tria hic notanda. Primum, quod hic Servilius 'Aulus' dicitur xxi. 25. quod illic obiter etiam admonuimus. Alterum quod 'post sextumdecimum annum' ait, cum hic nondum sit elapsus annus, et ipse Livius paulo post c. 21. 'Dedisse id Deos sextodecimo demum anno:' de qua diversa loquendi consuetudine paulo ante ad c. 2. copiosius diximus. Tertium, quod hoc in loco 'Canneti' captos scribit, cum supra 'Mutinæ,' diversos, opinor, secutus authores, ut sæpe solet. *Glar.* *C. Servilio.* Nam in Capitolino consulatu dicitur C. SERVILIVS C. F. Capitolinis autem lapidibus favent etiam Mss. libri. Libro xxi. c. 25. pro *A. Servilio, C. Servilio* restituimus ex hoc loco. *Sigon.* Consentiunt etiam mei, nisi quod *Cn. Servilio* sit in Ber. *consule Servilio* in Harl. Vide ad xxii. 14. § 13.

Et C. Luctatio patruo] *Lutatio*, ex Græcis et Capitolinis auctoribus. *Sigon.* Si C. Lutatius hic C. Servilii consulis patruus, et patris frater, cur non fuit ejusdem nominis cum patre? Itaque dicendum, ipsum adoptatum e Servilia gente transiisse in Lutatiam, ac Servilianum nuncupatum; vel errorem esse in Livio. *Pighius* in Annal. ad a. ɪↄxxɪɪ. p. 102. Non necesse est eo confugere. Nam

Catulus potuit esse frater uterinus C. Servilii, patris consulis, qui utique recte 'patruus' consulis hic dici potest. Majoris momenti ad excludendam vocem *patruo* est consensus optimæ notæ Mstorum. *Duk.* *Lutatio* semper, non *Luctatio*, legendum esse, vidimus ad Epit. Liv. l. XIX. Deinde *patruo* expellunt Flor. Cant. Voss. Lovel. 1. 2. 3. 4. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. quam vocem neque in Put. aliove ullo e suis superesse Crevierius notavit. Vide etiam Jac. Gronov. ad § seq. Eamdem igitur ex contextu ejicere non dubitavi. Mox *sextumdecimum* primus edidit J. F. Gronovius, Flor. Cant. et tantum non omnibus meis consentientibus. Antea edebatur *decimumsextum*. Lov. 2. legit male *decimumseptimum*.

Qui ad vicum Tanetum a Boiis capti] Si Mss. accederent, pro *qui* magis placeret *quam*. Nepos Aristide c. 3. 'Decessit autem fere post annum quartum, quam Themistocles Athenis erat expulsus.' Sic idem in Dion. c. 5. et 10. et Cic. filius ad Fam. XVI. 20. et Curtius III. 6. § 16. vel *quo*. Nepos Cimon. c. 3. 'Post annum quintum, quo expulsus erat, in patriam revocatus est:' ubi tamen alii itidem malunt *quam*. Sed *quo* legit Perizon. ad Sanctii Minerv. II. 9. 5. *Dukerus.* *Tannetum* Flor. Voss. et Lov. 2. ac 4. *Tamnetum* Hav. *Cannetum* Lovel. 5. et Hearnii L. 1. *Canetum* Ber. et edd. vett. Vide ad XXI. 25. § 13. Tum *abolis capti* Flor. *ab Etholis*, vel *ab Ætholis* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. *ab omnis* Harl. manifesta scribæ aberratione.

§ 8 *Hinc patre, hinc patruo latera circumdantibus*] Put. et Voss. *hinc patre, hinc Catulo.* Quod cognomen C. Lutatii patrui. Deinde omnes Gall. et Voss. *lateri:* in ultima voce differentia est: nam Pet. *circumdatus.* Reg. Men. Voss. *circumdantes.* Sed princeps omnium ille Put. *circumdatis.* Hunc ergo tutissimum sequi: *hinc patre, hinc patruo lateri circumdatis.* Curtius IV. 12. 'In duo cornua diviserat peditem, utrimque lateri equite circumdato.' *J. F. Gron.* Sic *hinc patre, hinc Catulo* quoque Cantabrig. Cæterum tacendum quoque non est, paulo ante in illis *C. Lutatio patruo* vocem postremam ab libro Cantabrig. ignorari. Et idem ex Voss. Gud. annotasse video patrem; atque etiam ex Put. tum hunc, tum Salmasium. Viderint ergo, quorum illa donum est. *Jac. Gronov.* *Hinc Catulo* etiam Flor. Lov. 1. 2. Hav. et Hearnii L. 1. Mox *latera circumdantes* Hearnii L. 1. *lateri circumdantes* Flor. Lov. 2. Hav. et Voss. a m. pr. pro quo manus altera emendat *lateri circumdatus;* quod vidi etiam in Lov. 1. 3. 5. Ber. et Rec. *latere circumdatus* Gaertn. Sed recte Gronov. ex optimo cod. admisit *lateri circumdatis*, quod probant insuper Lov. 4. Harl. et Hearnii N. ac D. Ita II. 25. 'Ipsa castra, legionibus circumdatis, capta direptaque.' XXXVIII. 41. 'In saltu, duplici circumdato vallo, mansit:' ita codd. pro circumdata.' XL. 13. 'In hostiam itineri nostro circumdatam intuens.' Hujus generis sunt 'circumdare exercitum castris' III. 28. 'circumdare orbem armatorum sarcinis' X. 36. 'necessitates vobis circumdederit' XXI. 43. 'circumdare equitatum cornibus' XXX. 33. et XXXIII. 18. 'circumdare satellites concioni' XXXIV. 27. 'circumdare murum urbi' XLI. 20. Vide Cortium ad Sall. Jug. c. 25. § 9.

§ 9 *Patre, qui sella curuli sedisset, vivo*] Præturam gessisse, ex Polybio docet Pighius in Annal. ad a. IↃXV. pag. 86. *Duk.* *Servo*, pro *vivo*, legit Franc. Hotomann. Observ. III. 11. Vide ad verba sequentia.

Contra quam sancitum legibus erat] Pall. 1. 3. *sanctum.* Pal. 2. *factum.* Gebh. Put. duo Pall. *contra quam sanctum legibus erat.* Pal. 3. *factum.*

J. F. Gron. De hac re ita scribit XXVII. 21. 'Servilium negabant jure aut tribunum plebis fuisse, aut ædilem esse, quod patrem ejus, quem triumvirum agrarium occisum a Boiis circa Mutinam esse opinio per decem annos fuerat, vivere, atque in hostium potestate esse, satis constabat.' Legis, qua hoc prohibebatur, nusquam alibi, neque a Livio, neque ab aliis veteribus scriptoribus mentionem fieri, hoc argumento est, quod viri antiquitatis peritissimi tantum hæc duo loca Livii de ea protulerunt. Unde, quum neque de tempore, neque de causa illius latæ satis constet, non mirum est, pleraque, quæ de ea re a doctis prodita sunt, in conjecturis posita esse, quas non improbabili argumentatione coarguere, quam aliquid certi statuere, facilius est. Manutius legem ad omnes magistratus pertinuisse existimat: nam c. 5. de Legibus Rom. scribit, eam vetuisse 'magistratum' ab illo capi, cujus pater in potestate hostium esset, et illius ferendæ hanc rationem addit, Romanos, sapientissimos viros, judicasse, 'hominis non liberi filium rempublicam administrare nimis indecorum esse.' Idem sensisse Franc. Hotomannum ex eo colligo, quod Observ. III. 11. hic pro *patre, qui sella curuli sedisset, vivo*, suspicatur legendum esse *patre, q. s. c. s. servo*, eamque non magnam, et satis 'ad rationem legis accommodatam' mutationem esse dicit. Gruchius de Comit. Rom. II. 3. paucis defungitur, nec quidquam aliud de hac lege adfert, quam cautum fuisse, ut hos magistratus, tribunatum scilicet et ædilitatem plebis, gerere non possent, quorum pater, qui sella curuli sedisset, viveret. Pighius denique ad a. CCLX. p. 94. putat, quo magis adversus potentiam nobilium muniretur tribunicia potestas, cautum fuisse, ne filii, quorum patres curuli magistratu functi adhuc superstites essent, ad tribunatum ædilitatemve plebis admitterentur. Parentum enim jus in liberos potestatem quamvis infringere, ac minuere posse, persuasum fuisse. Nam et (quod ad a. IↃXXI. 101. addit) Dionys. Hal. II. 26. auctore, aliquando viros illustres, pro rostris adversus senatum concionantes, nec plebe, nec tribunis intercedentibus, a patribus detractos et abductos fuisse. Auctorem legis ignorare se fatetur; sed occasionem ejus ferendæ fuisse suspicatur, quod C. Flaminius, ille qui ad Trasimenum cecidit, quum tribunus plebis legem de agro Picente et Gallico viritim dividendo ferret, a patre manu injecta de Rostris detractus est, ut narrant Cic. de Invent. II. 17. et Valer. Max. V. 4. 5. An alii præter hos de sententia legis et verborum Livii aliquid tradiderint, mihi non compertum est. Sed, quæ ab his scribuntur, non ita clara sunt, ut iis omnes latebræ, quibus hæc pars antiquitatis involuta est, dispelli videantur. Non absurda est ratio, qua ductus Manutius, et forsitan etiam Hotomannus, putavit, ad nullos magistratus admissos fuisse eos, quorum patres non essent liberi. Sed primum apertum est ex verbis Livii, hac lege non prohibitos fuisse magistratum gerere eos, quorum patres 'servirent,' sed quorum patres, et quidem 'qui sella curuli sedissent, viverent;' nec ea cautum fuisse, ne hi ullum magistratum, sed ne 'tribunatum' et 'ædilitatem plebis' capere possent. Nam, si lex de omnibus magistratibus locuta fuisset, omnino ad populum ferendum fuisset, ne C. Servilio fraudi esset, non modo quod 'tribunus' et 'ædilis plebis,' sed etiam quod 'ædilis curulis' et 'prætor,' quibus magistratibus eum functum scribit Livius l. XXVII. capp. 33. 36. et l. XXVIII. c. 10. fuisset, ac tum 'consul' esset. Deinde non major erat ratio ab omnibus magistratibus excludendi eos, quorum patres, postquam sella curuli sederant, libertatem ami-

serant, quam quorum patres numquam illa sederant. Et hoc quoque infirmat conjecturam Hotomanni, præterquam quod ei adversentur tam scripti, quam editi, libri Livii. Pighii sententiæ obstat, cum quod non erat causa ædilitatem plebis ita muniendi adversus potentiam nobilium, ut tribuniciam potestatem, tum maxime illud, quod secundo loco Manutianæ opponi posse dixi: neque enim minor in liberos erat potestas patrum, qui sella curuli non sederant, quam qui ea sederant. Nec credo responderi posse, quod viro docto, cum quo de hoc loco agebam, in mentem veniebat, patres, qui sella curuli sederant, fortassis factioni optimatum addictiores existimatos, et ob id horum liberos ad hos magistratus non admissos fuisse: nam semper multi tam ex his, quam ex senatoribus populares erant, et contra multi ex plebe, qui numquam ad honores curules pervenerant, sectam optimatum sequebantur; quibus nullo negotio persuaderi potuisset, ut in filiis tribunis et ædilibus plebis patria potestate uterentur. Dixi, cur mihi, quæ de hac lege scripserunt viri docti, nondum satisfaciant; nec dissimulo, me plane ignorare, cur ea tantum a duobus magistratibus plebis non omnes, quorum patres, sed quorum patres 'curuli magistratu' functi, viverent, arcuerit. Quærant doctiores, et simul videant JCti, an hic aliquid sit, quod ad 'jus postliminii' pertinere possit. *Duk.* *Sanctum legibus* Flor. Lov. 3. 4. 5. Harl. et Hav. *sanctitum*, utraque lectione juncta, Gaertn. *se non legibus* Voss. et Lov. 1. *si non legibus* Lov. 2. Vide ad x. 9. § 3.

§ 10 *Consentia, Uffugum, Vergæ, Besidiæ, Hetriculum, Sypheum, Argentanum, Dampetia*] Præter 'Consentiam' haud scio, an ullum aliud horum nominum apud aliquem authorem aut legerim, aut repererim: oportet obscura fuisse loca. *Glar.* Pal. 1. *Hocriculum.* Pal. 2. *Octriculum.* Pal. 3. *Otriculum.* Gebh. *Casentia* Harl. *Cosentia* Hearnii L. 1. *Conscentia* Gaertn. et Hearnii N. *Conscientia* Flor. a m. pr. Lov. 4. et Hav. Vide ad VIII. 24. § 4. et XXIX. 38. § 1. De hac urbe agit Cluver. Ital. Ant. IV. 15. p. 1317. Tum *Auffugum* Gaertn. *Aufugum* Flor. Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Hav. Exc. Pithœi, et Branc. Latinii: *Aufagum* Lov. 2. *Aufidum* Hearnii L. 1. Hinc *Bergæ* vel *Berge* Flor. Voss. Lov. quinque, Hav. Hearnii L. 1. N. D. Exc. Pithœi, et Brancal. Latinii. *Bergo* Gaertn. *Borge* Harl. Deinde *Heraculum* Gaertn. *Hotriculum* Ber. Hav. et Branc. Latinii. *Hocraculum* Voss. *Hocriculum* Lov. 3. 4. *Ocriculum* Flor. Lov. 5. et Harl. *Otriculum* Exc. Pithœi. *Horacl'm* Lov. 2. *Hochaclm* Lov. 1. *Ocheculum* Hearnii L. 1. *Caiculum* Hearnii D. Postea *Lymphæum, Lympheum*, vel *Limpheum* Flor. Lov. 4. Hav. et Hearnii L. 1. *Lypheum* Lov. 5. *Linceum* Harl. *Linctum* Hearnii D. *Nymphæum* Exc. Pithœi. *Sipheum* Hearnii N. Præterea *Argentarium* Lov. 4. Hav. et Brancal. Latinii. Tandem *Dampetia* Voss. Hav. Lov. 3. Hearnii N. Exc. Pithœi, et edd. ante ultimam Gruteri. *Dampetiæ* Hearnii L. 1. *Damperia* Lov. 2. *Dapetia* Ber. *Damneptia* Lov. 5. *Dampena* Gaertn. *Impetia* Harl. et Hearnii D. *Clampetia* Flor. quomodo recte in ultima ed. vulgavit Gruterus, secutus, ut videtur, Cluver. qui paullo ante ita legendum monuerat in Ital. Ant. IV. 15. p. 1285. Paullo ante *Ad C. Servilium, qui* Lov. 5. *Ad Cn. Cæpionem consulem, qui* Lov. 3.

§ 11 *In agro Crotonensi*] *Crotoniensi* scribendum. A Crotone enim factum est: ut autem 'Carthago' 'Carthaginiensem,' sic 'Croto' 'Crotoniensem' edit. 'Crotona' autem 'Crotonensem,' ut 'Cremona' 'Cremonensem.' Priscianus. *Sigon.* Ita et plures meorum recte præferunt. Vide ad XXVIII. 26. § 1.

§ 12 *Legati ab Karthagine, vocantes in Africam*] Pall. 1. et 3. *revocantes.*

Gebh. Ita et Lov. 4. 5. Harl. ac Rec.

CAP. XX. § 1 *Frendens gemensque*] *Fremens gemensque* Harl. *Frendens, fremens, gemensque*, utraque lectione simul juncta, Ber. Gaertn. et edd. ante Aldum. Mox *verba audivisse* Hav. Deinde *edicta sunt mandata* Cant. Ber. Gaertn. et edd. usque ad Froben. 1531. Vide ad XXI. 62. § 7.

§ 2 *Jampridem retrahebant*] Sufficere videtur, quod est in optimo et melioribus, *jampridem trahebant*. J. F. Gron. Livius tamen X. 25. 'Ab Ap. Claudio prætore retractum quidam videri volunt.' XXI. 63. 'Revocandum universi retrahendumque censuerunt.' Et Cic. de Finib. II. 17. 'Si Hannibalem in Africam retraxisset' Scipio. *Duk.* *Trahebant* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Paullo ante *negando*, pro *vetando*, Lov. 5.

§ 3 *Non populus Romanus toties cæsus fugatusque, sed senatus, &c.*] De indignatione Annibalis ex Italia discedere coacti ita Silius XVII. 185. 'Audivit torvo obtutu defixus, et ægra,' &c. *Modius.*

§ 4 *Quando alia re non potuit*] *Ante alia re* Gaertn. *quando aliena re non potuit* Voss. Lov. 1. 2. Haverk. et Flor.

§ 6 *In Africam secuturos abnuentes*] *In Africam se secuturos* Lov. 2. Vox vel in uno illo repetita esse potest ex initio sequentis, quale exemplum habuimus ad XXI. 22. § 7. vel excidisse ex reliquis ob similitudinem syllabæ sequentis. Vide ad XXIX. 21. § 7. Pronomen autem sine ullo damno sensus vel adesse potest, vel abesse. Solet enim sæpe omitti per ellipsin. Vide ad I. 23. § 5. Verius itaque est, ut in uno, quam in reliquis omnibus, erratum esse existimemus.

§ 7 *Patriam exsilii caussa relinquentem, magis mæstum abisse ferunt, quam*] Pal. 3. *patriam exsilii caussa linquentem tam* (ita et Pal. 2.) *mæstum abiisse ferunt*. Gebh. Optimi desecant *τὸ magis*. Pall. tres *tam mæstum:* duo *linquentem*. J. F. Gron. *Linquentem* solus meorum Harl. Τὸ *magis* vero non adparet in Flor. Voss. et Lov. 1. ac 4. *tam mæstum* legunt Lov. 2. 3. 5. Harl. Rec. et Hearnii L. 1. *magis* etiam in nullo sibi cod. obcurrisse, Crevier. testatur; illam tamen particulam vel, quæ in aliis exstat, *tam* necessariam recte judicat. Mox *hostium terram excedentem* Lovel. 5. Livio familiarem hanc locutionem esse, vidimus ad II. 37. § 8. Invitis tamen reliquis uni huic testi fidem habere non audeo, quum et altera constructio sæpe apud Livium obcurrat. Vide ad VIII. 2. § 8. X. 2. § 3. Potest etiam unius illius cod. scriba indoctior errorem commisisse censeri, quem notavi ad VI. 3. § 8.

Et Deos hominesque accusantem, se quoque ac suum ipsius caput exsecrantem] Pall. tres, et vet. ed. *in se quoque ac suum ipsius caput exsecratum*. Gebh. Τὸ *et* a fronte supervacuum esse et cancellandum censeo. Dein elegantius scripti, *in se quoque ac suum ipsius caput exsecratum*. Firmat ipse auctor X. 28. 'Hæc exsecratus in se hostesque, qua confertissimam cernebat Gallorum aciem, concitat equum.' XXXIX. 51. 'Exsecratus deinde in caput regnumque Prusiæ, et hospitales Deos violatæ ab eo fidei testes invocans.' Et eodem lib. c. 10. 'Et in caput eorum detestari minas periculaque, qui id suasissent.' Lib. XL. c. 3. 'Exsecrationesque in agminibus proficiscentium in regem.' Neque aliter olim editi ab Andrea ad Moguntiacenses. Primum video omisisse Frobenium. *J. F. Gron.* Voculam *et*, quam Gronov. supervacuam judicabat, omisit Hearnii L. 1. Deinde *in se quoque* Flor. a m. pr. Voss. omnesque mei, præter Lov. 2. qui præpositionem omisit, et Ber. qui ejus loco *et* habet a m. sec. Egregium iterum curæ ac diligentiæ, qua in Livio versatus est, specimen hoc loco edidit Doujat. Quod enim Gro-

nov. de prima vocula *et* monuit, alio detorquens notat, ex scriptis legendum videri *in se quoque, &c. exsecratum*, quum vulgo editi habeant *et se quoque*. Verum in nulla me ed. hanc lectionem invenisse profiteor. Præterea *et caput suum exsecratum* Lov. 2. *ac sui ipsius caput exsecratum* Hav. Male. De locutione hac plura vide ad VII. 40. § 9. Mox § seq. *hostem Pœnum in Italia non vidisset* Flor. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Hav.

§ 9 *Se, centum millibus armatorum ad Thrasymenum et Cannas cæsis*] Pal. 2. *se cum centum m. ar. ad Thr. aut Cannas*. Pal. 3. *se cum C. mill. ad Thr. ad Cannas cæsis*. Gebh. *Secum centum millia* Gaertn. Tum *ac Cannas* Lov. 4. *ad Cannas* Lov. 3. et Harl. *aut Cannas* Flor. Voss. et Hav.

Circa Casilinum, Cumas, Nolamque consenuisse] Pall. 1. ac 3. *circa Casilinum, Cumasque, et Nolam consenuisse*. Pal. 2. *circa Casilinum, et Cumas, et Nolam consenuisse*. Gebhard. Omnes Gall. et duo Pall. *circa Casilinum, Cumasque, et Nolam consenuisse*. J. F. Gron. *Circa Casilinum Cumasque consenuisse* Voss. Lov. 1. 2. et Hearnii N. *circa Casilinum, Cumasque, et Nolam consenuisse* Flor. Lov. 3. 4. 5. Harl. Hav. et Hearnii L. 1. quod recte Gronov. probavit. Vide ad II. 31. § 1.

CAP. XXI. § 1 *Romam per eosdem dies*] *Per eos dies* Lov. 5. Vide ad X. 10. § 6. Mox *duplicis gratulationis relatio minuit lætitiam*, perperam addita media voce, Ber. et edd. ante Froben. qui anno 1535. eam delevit. Deinde *et quo parum duces eorum*, addita ultima voce, Lov. 4. contra primam voculam *et* non agnoscit Flor. Hinc *quum ad id mandatum* Flor. Voss. Lov. 2. et Hav.

§ 2 *Omni belli mole in unum ducem exercitumque inclinata*] *Omni mole belli* Harl. τὸ *belli* deest in Lov. 1. Tum *in unum exercitum ducemque* Flor. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Hav. Mox § seq. *comprehensos cum pecunia ad ducentos* Lov. 1. *comprehensis cum pecunia ad ducentos* Lov. 2. *comprehensos cum pecunia ad CC.* Voss.

§ 4 *Ducenta et quinquaginta auri, octoginta pondo argenti*] Omnes Gallici, Voss. Gud. et veteres editi usque ad Moguntinos, qui mutarunt, expresse, *ducentum et quinquaginta auri, octingentum*. Vide de Pec. Vet. I. 7. *J. F. Gron.* Pariter se in L. 1. et N. invenisse, Hearnius testatur: *ducentum et L. auri, VIII. argenti* ejusdem D. *ducentum et quinquaginta auri pondo, octoginta argenti* Hav. et Lov. 4. *ducentum et quinquaginta auri, octingentos* (vel *octinginta*) *pondo argenti* Lov. 1. 2. 5. et Harl.

§ 6 *Transitus Hannibalis in Italiam quantum terroris pavorisque injecisset, sese meminisse*] Pall. 1. 3. et vet. ed. *Transitum Annibalis in Italiam quant. pavoris terrorisque esse*. Pal. 2. *Transitu in Italia Annibalis quant. pavoris terrorisque senserint, sese meminisse*. Gebh. Varie interpolatus locus. Primo omnes Gall. præter unum, *Transitu in Italiam Hannibalis*. Pal. unus, *Transitum in Ital. Han.* Duo reliqui cum Andrea et eum secutis *Transitum Hannibalis in Italiam*. Aldina demum *Transitus*. Verbum *injecisset* omnibus deest scriptis. Put. Men. Voss. et duo Pall. *pavorisque esse meminisse*. Reg. *pavorisque sese meminisse*. Pet. *pavorisque esset meminisse*. Pal. 3. *pavorisque senserint, sese meminisse*. Andreas, Tarvis. Ven. Bechar. *pavorisque esse se semper meminisse*. Ascensius *injecisse, se semper meminisse*. Mog. *injecisset, se semper meminisse*. Gryphius recidit τὸ *semper*. Quæ additamenta cum τῷ *injecisset* orta sunt ab illis qui morem Livii in obliquis hujusmodi orationibus suspendendi sermonem per infinitivos non deprehenderant, nec bene distinguere poterant. Verum videtur *Transitu in Italiam Annibalis quantum terroris pavorisque, quas deinde clades, quas luctus incidisse?* J. F. Gron. Quem etiam vide Obs. II. 14. p. 324. Ei se con-

sentire Crevier. fatetur. *Transitu in Italiam Hannibalis* Flor. Lov. 5. Harl. et Hearnii L. 1. *Transitu Hannibalis in Italiam* Voss. Lov. 3. et Gaertn. *Transitum Hannibalis in Italiam* Lov. 1. 2. Ber. et Hearnii N. *Transitum in Italiam Hannibalis* Lov. 4. et Hav. Tum *pavorisque esse se semper meminisse* Ber. et Gaertn. *pavorisque fuisset meminisse* Lov. 3. *pavorisque esse meminisse* Lov. 1. 2. et Hav. Neque aliter Flor. a m. pr. qui *esset meminisse* præfert a m. sec. consentientibus Lov. 4. et 5. *pavorisque sese meminisse* Harl. et Hearnii L. 1. Paullo ante *senatoribus*, pro *senioribus*, Voss. Lov. 1. 4. et Rec. Vide ad xxxix. 55. § 1.

§ 8 *An umquam ille dies futurus esset*] Egregie Put. et meliores *En umquam.* Sic priscæ edd. sic plures vulgatarum ante ultimas. Et bis jam restituimus Livio. Formula est παθητικὴ vehementer optantium per interrogationem. Ut apud Plautum Trinummo II. 4. 188. 'o pater, En unquam adspiciam te?' Virgilius Ecl. I. 68. 'En unquam patrios longo post tempore fines, &c. videns mirabor?' Noster IX. 10. 'En unquam futurum, ut congredi armatis cum hoste liceat?' Aut etiam indignantium. Terent. Phorm. II. 2. 1. 'En unquam cuiquam contumeliosius Audistis factam injuriam?' Noster IV. 3. 'En unquam creditis fando auditum esse, Numam Pompilium non modo non patricium, sed ne civem quidem Romanum, ex Sabino agro accitum, populi jussu, Patribus auctoribus, Romæ regnasse?' X. 8. 'En unquam fando audistis, patricios primo esse factos, non de cœlo demissos?' Viderint, quo jure pro simplici interrogatione eamdem Plauto infulserint aliquot locis nuperi. Equidem rectius plerisque puto retineri *An umquam*, aut *Unquamne*, aut *Num unquam*, quæ illi mutarunt. Valer. Max. VII. 6. 'En quam aliquis in acie hortaretur, ut pro salute conjugum ac liberorum fortiter dimicaret!' Sic legendum clamat ipse locus. Pighius tamen, *Eamne unquam.* Lipsius *En quem.* Colerus *En unquam.* J. F. Gron. Tangit, ni fallor, Mercerum ad Nonium, voce 'Cæpare,' et Guilielmium Miscell. Quæst. in Plaut. c. 5. ac forsan etiam Scioppium Susp. Lect. IV. 1. Recte, mea sententia, de usu particulæ *en* cum *umquam* sentit Gronovius: nec video, cur apud Terent. Phorm. II. 2. 15. potius legendum sit, *Cedo dum, en umquam injuriarum audisti mihi scriptam dicam?* quam *an umquam:* etsi illud tuetur Rivius, et pleræque edd. expresserunt. *Duk.* Lectionis a Gronovio recte damnatæ auctor in postrema ed. Gruterus exstitit, quæ in nullo cod. mihi obvia fuit. *Umquam ille dies* est in Voss. Lov. 1. 3. 4. *numquam ille dies* in Flor. et Harl. cum Hearnii L. 1. ac N. *umquamne ille dies* in Lov. 2. et Hav. *ea umquam illa dies* in Gaertn. Sed adsentior Gronov. *En umquam* legenti, qui eamdem voculam restituit X. 8. § 10. et XXIV. 14. § 3. ubi plura dixi.

§ 9 *Dedisse tandem id Deos sextodecimo demum post anno*] Put. Voss. alii *sextodecimo demum anno*, expulso τῷ *post.* Cic. ad Fam. X. 23. 'Quem triduo, cum has dabam literas, exspectabam.' Et alibi, 'Diebus octo, quibus has dabam.' Ep. XV. 14. 'Ut te, quem jam diu plurimi facio, tanto intervallo viderem.' Catull. Carm. 13. 'Paucis, si tibi Dii favent, diebus.' *J. F. Gron.* Uno excepto, omnes mei cum Hearnii N. et edd. antiqq. vocem *post* omittunt; quam demum Frob. a. 1535. adscivit, forte, ut conjicio, ex cod. Rhenani Spirensi; nam exstat etiam in meo Harl. qui semper ei adhærere solet. Cæs. B. Civ. I. 48. 'Accidit repentinum incommodum biduo, quo hæc gesta sunt.' Vide Cort. ad Sall. Jug. c. 13. § 6.

Nec esse, qui Diis gratias agendas censeat] Optimus codex *nec esse fuit, qui Deis grates agendas censeant.* Reg. Men. Voss. *nec esse fuit, qui Dei sacratas agendas censeant.* Vides veram

esse antiquissimi scripturam, nisi quod *τὸ fuit*, quid sibi velit, non exputo. Sensus abolet, et forte ex sequentibus apicibus ortum est, quos cum male expressisset librarius, quod expresserat, delere noluit. *J. F. Gron.* *Necce quod eis sacratas agendas censeat* Hearnii N. *necesse fuit quid eis sacratas agendas censeant* Voss. et Lov. 1. *necesse fuit, qui Dei sacratas agendas censeant* Flor. *Deis*, pro *Diis*. Vide ad x. 40. § 13. *Grates*, pro *gratias*. Vide ad xxiii. 12. § 7. *Tὸ fuit* videtur ex duplicis lectionis conjunctione natum esse: quum enim in aliis *nec esse, qui censeant*, in aliis *nec fuit, qui censeat* partim in contextu, partim in margine scriptum fuisset, inde factum est tandem *nec esse fuit, qui censeant*. Mox *præteritæ salutis memores sint*, pro *satis memores*, Harl. Rec. et Brancal. Latinii.

§ 10 *Victimæque majores inmolarentur centum viginti*] *Victumæque* Flor. Tum *CC. viginti* Lov. 3. et Gaertn.

§ 12 *Hospitium in villa publica*] Ut solebat legatis hostium. xxxiii. 24. Hinc quoque colligunt quidam, ædem Bellonæ villæ publicæ vicinam fuisse. Vide Vignol. ad Columa. Antonini Pii c. 2. *Duk.*

Cap. xxii. § 2 *Sed ante etiam Saguntinis privato consilio bellum intulisse*] Pal. 3. *nec Rom. solum, sed ante etiam Sag. bellum incidisse*. Gebh. *Non Rom. solum, sed etiam ante* Ber. *non Rom. solum, sed ante etiam* Gaertn. et edd. ante Aldinam. Paullo ante *Iberum quoque transisse* Hearnii D.

§ 3 *Si quis vera æstimet, fœdus ad eum diem inviolatum esse*] Pal. 1. *si quis vere existimet*. Pal. 3. *vera existimet*. Gebh. Omnes Gall. optimus Pal. Voss. *vere*. Lib. iii. c. 19. 'Plus, hercle, aliquanto, qui vere rem æstimare velit.' *J. F. Gron.* *Vere* etiam omnes mei cum Hearnii N. ac D. Cic. ad Attic. vii. 1. 'Pompeius non dubitat, (vere enim judicat) ea, quæ de republica nunc sentiat, mihi valde probari.' Vide ad xxxiv. 27. § 1. Tum *ad eam diem* omnes mei, et editi usque ad Gruterum, cujus ultimam ἔκδοσιν, *ad eum diem* præferentem, reliqui editores secuti sunt. Veterem lectionem revocavi, quum ob Mstorum codd. auctoritatem, tum quod Livius sæpissime *ad eam diem* pro 'ad id tempus' usque usurpavit. Exempla vide i. 59. ii. 21. iv. 10. vi. 23. ix. 36. x. 38. xxviii. 38. xxxii. 28. xxxv. 42. Et quidem, ubi præcise de certo die sumendum, obcurrit v. 9. 'Kalendis Octobribus magistratum occiperent: seque eam ante diem magistratu abdicavere.' Alibi tamen potius hoc sensu *eo die* dixit. Vide l. iii. capp. 33. 46. 69. vii. 17. viii. 10. ix. 37. l. x. capp. 2. 29. aliisque locis. Paullo ante *senatui ac populo Karthaginiensium* Ber. et edd. ante Aldum.

§ 4 *Quæ postremo cum consule Lutatio facta esset, manere liceret*] *Cum C. Lutatio* Lov. 5. Vide ad xxii. 14. § 13. Tum *facta est* Ber. et Gaertn. cum edd. ante Aldum. Hinc *maneret* Lovel. 1. *manere liceat* Lovel. 5. Paullo ante *nil aliud sibi mandatum esse* Harl. Vide ad vi. 40. § 3. *Nihil aliud mandatum sibi esse* Lov. 1. et 5.

§ 5 *Quum, more tradito a Patribus, potestatem interrogandi, si quis quid vellet, legatis prætor fecisset*] Legendum *int., si quis quid vellet, legatos prætor fecisset*. Sequitur enim, 'senioresque, qui fœderibus interfuerant, alia alii interrogarent.' Perperam Pal. 3. exhibet *potestatem int., si quis quid vellet, legatos quod populus Romanus fecisset*. Gebh. Lege et distingue cum Freinshemio, *Quum, more tradito, Patribus*. Lib. xxxvii. c. 1. de legatis Ætolorum: 'Cæterum et præsentes interrogationibus undique senatorum, confessionem magis noxæ, quam responsa, exprimentium, fatigati sunt.' *J. F. Gron.* Freinsh. ad Taciti Hist. i. 44. loco, quem Gronovius innuit, non tantum *more tradito, Patribus* sine præpositione legendum monuit, verum etiam *inter-*

rogandi, si quis quid vellet, legatos. Et quidem *a Patribus* superest in omnibus libris: *legatos* autem probant omnes scripti, et editi usque ad Sigonium. Utramque Freinsh. emendationem recte Gronov. in contextum recepit. Priorem minime dubiam Crevierius vocat. Aliud exemplum, ubi senatores, quid velint, legatos interrogant, occurrit VIII. 21.

Nec meminisse se per ætatem] Omnes Gall. et Vossian. relegant τὸ *se*. Vide ad XXVIII. 24. *J. F. Gronovius.* Quem etiam vide ad XL. 42. § 3. Illud *se* etiam deest in omnibus meis (solo excepto Ber.) et in Hearnii L. 1. ac N. Adsumtum est pronomen ex vocis præced. syllaba finali. Alia exempla vide ad II. 15. § 3. VII. 5. § 6. XXXV. 51. § 5. Solet autem idem pronomen sæpe per ellipsin omitti. Vide ad I. 23. § 5. Ceterum *non meminisse* Vossian. Lov. 1. 2. 3. Harl. Gaertn. et Hav. Mox § seq. *cujus ipsius non meminissent* Berol. a m. pr. Gaertn. et edd. ante Aldinam.

CAP. XXIII. § 1 *Emotis deinde curia legatis*] *Remotis* Hav. *Emissis* Lov. 4. et Hearnii D. quod recte rejecit Gebhard. ad XXV. 1. § 10. Verbum est vere Livianum. Supra VI. 38. 'Lictores, qui de medio plebem emoverent, misit.' XXV. 1. 'Quum emovere eam multitudinem e foro conati essent.' XXVI. 34. 'Qui ad Romanos transissent, &c. cis Vulturnum emovendos censuerunt.' Et, 'Qui eorum trans Tiberim emoti essent.' XXVII. 3. 'Milites ædificiis emotos in portis murisque sibimet ipsos tecta militariter coëgerat ædificare.' Plura vide ad XLII. 50. § 6.

M. Livius Cn. Servilium consulem, qui prior esset] Pro *prior*, alii *propior* recte legunt: et Servilium Geminum hic innuit. *Glarean.* *C. Servilium*, ut dixi. *Sigon.* *Prior* etiam Vossian. in contextu, Lov. 1. et Gaertn. Vide ad V. 15. § 4. Sed alterum, quod est in reliquis, recte Glareanus prætulit. Per consulem autem propiorem intelligit eum, qui Etruriam sortitus est, quum alteri Bruttii obvenerint. Vide c. 1. Et quidem Servilius Geminus, qui Etruriam habuit, *Caii;* Servilius Cæpio, qui Bruttios, *Cnæi* prænomine adpellati fuerunt. Vide ad XXIX. 38. § 8.

§ 2 *Quum de re majore, quam ea esset, consultatio*] Quidam pro *ea* substituerunt *quanta*, quod mihi non probatur. *Glarean.* Put. Reg. Men. *quam quanta ea esset.* Recte. *J. F. Gron.* *Quam quanta esset* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Berol. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. Pro eo Ascens. 1513. substituit *quam ea esset:* quod adversus Aldum, priorem scripturam revocantem, Glareanus defendit, quum in nullo Msto supersit: *quam quanta ea esset*, ut Gronov. ex optimis emendavit, etiam Flor. et Hearnii L. 1.

Absente consulum altero, ambobusve, eam rem agi] *Altero, ambobus eam rem agi* Flor. Vossian. Lov. 2. 4. Harl. et Hearnii L. 1. ac N. *altero, a Patribus eam rem agi* Hav. Paullo ante *videri* deest in Lov. 1. Mox § seq. *hostes compulisset*, trajectis vocibus, Flor. et Lov. 5.

§ 4 *Et nemo omnium verius existimare posset*] Pal. 3. *et nemo omnium rerum, &c.* Statim Pall. tres, *quam eum, qui ante portas Carthaginis bellum gereret.* Mox iterum Pal. 3. *nullius itaque alterius consilio.* Gebh. *Nemo omnium rem verius* Lov. 5. *nemo omnium rem veram* Rec. Male. *Verius existimare*, ut 'vere æstimare' cap. præc. Mox *quam eum, qui* Florent. Vossian. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Berol. Gaertn. Rec. Hav. et edd. ante Asc. 1513.

Abnuendamque pacem esse] Put. *abnuendamve.* J. F. Gron.

§ 5 *Jubendosque eos Italia excedere*] Pal. 1. *jubendosque ex Italia secedere.* Pal. 2. *arguebat, videndos Italia secedere.* Pal. 3. *jubendosque Italia excedere.* Gebh. *Jubendosque ex Italia se-*

cedere Vossian. Lovel. 1. 2. Harl. et Hav. *jubendosque eos ex Italia secedere* Gaertn. *jubendosque ex Italia excedere* Lov. 3. 5. *jubendosque Italia excedere* Flor. et Lov. 4. Pronomen itaque *eos*, vix in uno Berol. inventum, expunxi. *Excedere Italia* inlustratur ad x. 2. § 3. Paullo ante Valerii prænomen *M.* deerat in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. Gaertn. et Hav.

§ 6 *Si Hannibal et Mago Italia non revocarentur*] Ita primum exhibuit ultima Gruteri ἔκδοσις, quod deinde posteriores editores servarunt. Omnes non tantum edd. sed et Mss. mei cum Hearnii Oxonn. et, ut Sallier. monuit, Putean. *ex Italia:* quod restitui.

§ 7 *Ceterum omnia simulaturos Karthaginienses, duces eos exercitusque exspectantes*] Put. Reg. Men. Voss. carent τῷ *Cæterum.* J. F. Gron. Eadem voce carent etiam, solo Ber. excepto, omnes mei, et Oxonn. Hearnii. Ceterum Gronov. pr. ed. nott. insuper monuit, omnes Gall. legere *spectantis*, vel *spectantes*, idque idem esse suspicatus est, ac 'respicere' apud Senec. in Herc. Fur. 818. 'Tunc et meas respexit Alcides manus.' Id tamen rectius postea omisit. Quicumque enim codd. ita exhibent, (mei omnes servant *exspectantes,*) errore scribarum vitiati videntur. Passim enim *spectare*, pro *exspectare*, perperam dederunt. Vide ad I. 9. § 7. c. 52. § 3. VII. 24. § 6. (ubi perperam Gebhard. *spectare* idem notare monuit, atque *exspectare*) l. XXVIII. c. 27. § 9. et alibi. Adde Freinsh. ad Curtii VIII. 8. § 16. et Munker. ad Hyg. Poët. Astron. I. 6. p. 350. Eosdem librarios etiam male *exspectare*, pro *spectare*, dedisse, vidimus ad VI. 33. § 1.

§ 8 *Ac prope sine responso, dimissi*] Put. *responsu.* J. F. Gronov. Ita et Flor. Vide ad v. 13. § 5.

CAP. XXIV. § 1 *Quin pacatæ Italiæ penes se gloria esset*] Pal. 2. *quin pacis Italicæ penes se gloria esset.* At Pal. 1. valde vitiose, *quin pace Italiæ penes se gloriasset.* Gebh. *Quin pace Italiæ penes se gloria esset* Lov. 1. et Hav. *quin pace Italiæ penes se gloriasset* Flor. et Lov. 5. Recte autem in initio cap. Jac. Gron. revocavit veterum edd. lectionem *Cn. Servilius consul*, pro quo ultima Grut. ed. receperat *C. Servilius consul.* Intelligitur enim Servilius Cæpio, qui Bruttios provinciam adversus Hannibalem sortitus erat. Is autem *Cnæi* prænomen habuit. Vide ad cap. præc. § 1. Paullo post *inde et in Africam* Flor.

§ 3 *Deinde, quum prætor, spreturum eum literas suas, diceret*] *Dein* Flor. et Hav. Vide ad III. 3. § 6. Hinc *quum prætor spretum eum literas suas diceret* Flor. *quum eum prætor spretum literas suas diceret* Lov. 4. An forte legendum *spretas literas suas?* Suspicio enim prætoria, consulem literas suas spreturum, vix satis gravis creando dictatori caussa videtur. Mox *qui jure majoris imperii* Lov. 2.

§ 4 *Circumeundis in Italia urbibus*] Pall. 1. 2. et vet. ed. *circ. Italiæ urbibus.* Pal. 3. *in Italiam.* Gebh. Omnes Gall. optimus Pal. Andreas et Aldina *circumeundis Italiæ urbibus.* J. F. Gron. Ita cum Hearnii L. 1. et N. et edd. antiqq. ante Froben. a. 1535. etiam Flor. omnesque codd. mei, nisi quod quidam *circumeundum Italiæ urbibus* vitiose præferant. Mox *notandisque*, pro *noscendisque*, Lov. 3. et Harl. Vide ad XXXVI. 22. § 4.

§ 5 *Cum commeatu et viginti rostratarum præsidio, et ab hoste, et ab tempestatibus mari tuto*] Pal. 1. *cum commeatu XX. rostr. præsidio.* Pal. 3. *cum commeatu et XX. rostr. præsidio, et ab hoste et ab maritimis temp. tuto, in Afr. transmiserunt.* Gebh. *Cum commeatu, viginti rostr.* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Haverk. et editiones ante Froben. a. 1535. Potest etiam particula copulans

omitti. Deinde *XXI. rostr. præsidio* Hearnii D. Tum *præsidio actæ et ab temp.* Hearnii N. *præsidio et abhactæ*, vel *abacte, et ab temp.* Flor. Voss. a m. pr. Lov. 2. Harl. et Hav. *præsidio actæ et ab hoste et ab temp.* Ber. Gaertn. et edd. eædem. Paullo ante vox *centum* male deest in Lov. 1.

§ 6 *Cn. Octavio ducentis onerariis, triginta longis navibus ex Sicilia trajicienti*] Aliquantum perplexa sunt, quæ de Cn. Octavio prodit Livius. A. U. IↃXLVIII. eum prætorem provinciam Sardiniam habuisse scribit XXVIII. 38. Duobus annis sequentibus IↃXLIX. et IↃL. ei prorogato imperio oram Sardiniæ tuendam datam esse, ex lib. XXIX. capp. 11. 13. 26. et XXX. 2. intelligitur: quo loco eum perperam a Livio 'prætorem prioris anni,' id est a. IↃXLIX. vocari, monuit Perizon. Anim. Hist. c. 8. nam erat 'proprætor' prorogato imperio, et recte 'proprætor' dicitur XXIX. 36. Nec possunt erroris accusari librarii, ut qui XXX. 2. *prætori* scripserint pro *proprætori*. Nam, hoc ab ipso Livio profectum esse, indicio est vox *item* in his, 'Cn. Octavio prætori item' (ut M. Pomponio scilicet, qui a. IↃXLIX. prætor Siciliam provinciam habuerat) 'prioris anni.' Deinde hoc quoque intricatum est, quod hic, in rebus a. IↃL. scribit, Cn. Octavium 'ex Sicilia' in Africam trajecisse. Nam hoc anno Siciliæ præerat P. Villius, classi in Sicilia M. Pomponius, prioris anni prætor, Cn. Octavius autem classi ad tuendam oram Sardiniæ, hoc lib. capp. 1. et 2. quomodo ergo nunc eumdem Cn. Octavium classe 'ex Sicilia' in Africam trajecisse dicit? An eum ex Sardinia primum in Siciliam, ac deinde ex ea in Africam profectum credemus? Hoc parum probabile, ac potius cogitandum puto, an error sit in voce *Sicilia*. Sed Cn. Octavium deinde a. IↃLI. et sequenti cum Scipione in Africa fuisse, constat ex capp. 36. 41. et 44. *Duk.* *Cn. Octavio cum CCC. onerariis* Lov. 2. Deinde *XX. longis navibus* Gaertn. et Hearnii D.

§ 7 *In conspectum ferme Africæ prospero cursu vectum*] Pal. 3. *In conspectu ferme Afr. prosp. cursu evectum.* Gebh. *In conspectu ferme Afr.* Lov. 2. 4. Ber. Gaertn. et edd. ante Aldinam. *In conspectum pene Afr.* Harl. Vide ad XXXVII. 20. § 3. Tum *prospero cursu evectum* Lov. 4. et 5. *prospero cursu vectas* Lov. 2.

Deinde versus in Africum turbavit] Ita pro *dein*, quod cum Ber. et Hearnii D. habent omnes priores typis descripti, edidit J. F. Gronov. in quo codd. duces secutus videtur. Certe ejus loco *inde* est in Lov. 1. *diei inde* in Lov. 2. et Harl. *die inde* in Flor. et Hav. Præterea *in Africam* inscite editio Clerici.

§ 8 *Ingenti remigum labore enixus*] Pal. 2. habet *emensus*. Legendum vero *enisus*. Gebh. *Enisus* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Gaertn. Vide ad II. 50. § 9.

Apollinis promontorium tenuit] Ἀπόλλωνος ἄκραν Appianus. *Sigon.*

§ 9 *Ad Ægimurum insulam (ea sinum ab alto claudit)*] Ptolemæus Ægimurum e regione sacri Apollinis ponit, verum a Carthagine longius multo, quam hæc Livii habeat descriptio: quam similem prope judico Virgilii descriptioni Æn. I. 159. etiamsi Servius commentator neget, ullum in Africa ejusmodi portum esse. Strabo lib. ultimo p. 834. calidarum aquarum etiam meminit, ubi de Tunete, et Corsuræ insulæ in medio ostio sinus Carthaginensis. Et Plinius V. 7. contra Carthaginis sinum insulas duas ponit. Sed in nominibus erratum existimo. *Glar.* Pal. 3. *eam sinus ab alto claudit.* Gebh. Put. Voss. alii *insula*. Muta distinctionem, *ad Ægimurum (insula ea sinum ab alto claudit.* J. F. Gron. *Insulam* tantum in Lov. 3. et Ber. inveni. Alii omnes cum Hearnii N. habuerunt *insula*.

§ 11 *Postremo permixta pene, &c.*] Omnes Gall. et Voss. expungi jubent τὸ *postremo*. J. F. Gron. Non adparuit etiam in ullo meo vel Hearnii cod.

Ut classe quinquaginta navium Hasdrubal Ægimurum trajiceret] Pall. 1. 2. *classem*. Sic c. 27. 'Ut quinquaginta navium classem, omnes quinqueremes, in Africam trajiceret.' *Gebh.* *Classem* etiam Flor. et Hav. Liv. XXII. 37. 'Ut prætor, cui provincia Sicilia evenisset, classem in Africam trajiceret.' Et ita 'classis trajecta' passiva forma XXVII. 6. Mox § seq. *ab calidis aquis* Ber. et edd. ante Froben. qui a. 1535. vocem a Mss. reliquis exsulantem primus expunxit. Mox *puppibus* non adparet in Lov. 2. Denique *abstractæ* legit Ber. a m. sec.

Cap. XXV. § 1 *Nondum reverterant ab Roma legati*] Alio ordine Pall. 2. et 3. *Nondum ab Roma legati reverterant*. Gebh. *Nondum ab Roma reverterant legati* Flor. Mox *nec sciebatur* Lov. 4. *neque sciebant* Ber. et Gaertn. Tum *de bello aut de pace* Lov. 4. 5. et Ber.

§ 2 *Spem pacis et fidem induciarum violatam esse*] Pal. 1. *et spes pacis et fides ind. violata esset.* Pall. 2. ac 3. *et spem pacis et fidem induciarum violatam esse.* Gebh. Omnes Gall. duo Pall. *et spem pacis et fidem induciarum violatam esse.* J. F. Gron. Duobus prioribus vocabulis *spem pacis* omissis, reliqua præferunt *et fides induciarum violata esset* Voss. Lov. 1. Harl. et Gaertn. *et fidem ind. inviolatam esse* Lov. 4. Reliqui mei cum Hearnii Mss. *et spem pacis et fidem ind. violatam esse.* Vide ad II. 44. § 3.

L. Bæbium, M. Servilium, L. Fabium] Vet. lib. *M. Bæbium, L. Sergium, L. Fabium.* Polybius XV. 1. corrupte Λεύκιον Σερούιον, Λεύκιον Σείτιον, Λεύκιον Φάβιον. *Sigon.* Pall. 1. 2. et vet. ed. *L. Bæbium, M. Servilium, et L. Fabium.* Pal. 3. *M. Bæbium, L. Sergium, et L. Fabium.* Gebh. In Fabio adnotandum videtur prænomen *Lucii*, quod neque valde usitatum fuit in gente Fabia, neque in ea apud Livium ante hoc tempus, ni fallor, occurrit. *Duk.* *L. Bæbium* servant omnes mei cum Hearnii L. 1. et N. et id præterea velle videtur Polyb. a Sigonio laudatus, qui, quamvis corrupte, attamen Λεύκιον Σείτιον vocavit: pro quo Λεύκιον Σέντιον scribendum, et Livium alios, quam Polyb. auctores secutum esse, existimat Jac. Gronov. ad Polyb. p. 442. Quum tamen Livius, si legatorum nomina excipias, presse in hac historia Polyb. secutus sit, verius esse videtur, ex Livio apud hunc Λεύκιον Βαίβιον legendum esse. Et ita sensisse videtur Casaub. qui in versione Latina reddidit *L. Bæbium*. Præterea *M. Servilium* Flor. Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. *Cn. Servilium* Lov. 3. et Harl. *M. Fulvium* Hearnii N. Casaub. quidem, quem Polyb. Λεύκιον Σερούιον vocat, in versione Latina *L. Servilium* adpellat: verum hic cum Gronov. in historico Græco Λεύκιον Σέργιον, in Latino *L. Sergium* cum Sigonio legere malo.

§ 3 *Nec reditum tutiorem cernerent futurum*] Ita Jac. Gronov. edidit, concinentibus plerisque scriptis meis, et edd. ante Froben. 1535. Ea autem prima dedit *futurum cernerent*. Paullo ante *multitudinis incursu* Lov. 2. Vide ad X. 5. § 11. *Multitudinis cursu* Voss. Harl. et Gaertn. Vide ad IX. 24. § 12. Adde ad XXVIII. 14. § 5. Similiter 'conditio' et 'ditio' commutantur XXXIV. 31. § 10. 'scriptæ' et 'conscriptæ:' vide ad XXXIV. 36. § 1.

§ 4 *Quum ad Bagradam flumen pervenissent*] Strabo lib. ult. pag. 832. 'Propter Uticam,' inquit, 'Bagrada amnis labitur.' Plin. V. 4. 'Et in altero sinu Utica, civium Romanorum, Catonis morte nobilis, flumen Bagrada, locus castra Cornelia, colo-

nia Carthago, magnæ in vestigiis Carthaginis.' Quæ verba Plinii hanc legatorum navigationem multum juvant. Quanquam, quale hoc promontorium sit, non definio, fortassis ignobile. Apollinis tamen promontorium ponit Ptolemæus prope castra Cornelia, aliud ab Apollinis sacro. Hæc lectori judicanda sunt, quemadmodum de quinqueremi legatorum, de qua antea, cum mitterentur, nihil dixit: hic, cum redeunt, meminit. *Glar.* Polybii codex habet xv. 2. τὸν Μάκραν ποταμόν. Quod autem Polybius ad Macram flumen, Appian. in Punic. p. 19. ad promontorium Apollinis evenisse scribit. Idem Polyb. I. 75. hujus fluminis meminit. *Sigon.* Doctissimus interpres Polybii *Bagradam* alio nomine *Macram* dictum putasse videtur. Nam quod est in Polyb. xv. 2. ἐὰν παραλλάξωσι τὸν Μάκραν ποταμὸν, vertit, *postquam Macræ sive Bagradæ fluminis ostium superaverint.* Sed de hoc neque ad Polyb. neque alibi quidquam adnotatum inveni. *Duk.* *Bagardam* Voss. Lov. 1. 3. et Harl. *Bargadam* Lov. 2. *Bargandam* Hearnii N. *Bragadam* Lov. 4. Ber. et Hearnii L. 1. *Bragudam* Hav. *Bragidam* Gaertn. Vide Nic. Heinsium ad Silii VI. 141. et Duker. ad Flori II. 2. § 20. *Bagradam* et Polybii Μάκαρα, sive Μάκραν, eumdem fluvium esse, existimavit etiam Ortel. in Thes. Geogr. voce 'Bagrada.' Sed latius id docuit Bochart. Geogr. Sacr. part. II. lib. I. c. 24. p. 485. qui apud Polyb. I. 75. Βάκαρος pro Μάκαρος, xv. 2. Βάκραν pro Μάκραν, et apud Suid. voce Τενάγα, Βακάρα, pro Βουκάρα, legendum existimavit. Præterea *fluvium* Lov. 1. et 5. Paullo ante *Datæ trireris duæ* Flor. a m. pr. *Datæ trieres duæ* a m. sec. Voce 'hexeris' usus est Livius XXIX. 9. ubi vide: 'moneris' XXXVIII. 38. Ad earum exemplum potuit etiam Livius formare vocem *trieris*. Et doctior etiam hæc lectio videtur, quam ut a librario profecta esse existimari possit. Utrum tamen ea Livius usus sit, aliorum esto judicium.

§ 5 *Ex ea tres quadriremes*] Quas Polyb. xv. 2. τρεῖς vocat τριήρεις, Livius vertit *tres quadriremes.* Sigon.

§ 6 *Quinqueremem Romanam superantem promontorium*] Quia quærit Glareanus de promontorio hoc, et de quinquereme, propterea intelligendum est, Apollinis promontorium, auctore App. in Pun. p. 19. fuisse, quod Polybius item non expresso nomine commemoravit xv. 2. sic: ἀποπλεῖν ἐν τῷ ὅρῳ τοὺς πρεσβευτάς. [' Et Glareanus hujus promontorii meminit ad § 4. sed nihil asseverat.'] Ne autem de quinquereme diutius ipse laboret, qua reversos legatos esse Livius ait, cum, qua ratione venerint, non dixerit, is sciat, verba hæc omissa esse Polybii: καὶ παραλαβόντες τῇ Ῥωμαϊκῇ πεντήρει. *Sigon.* In verbis his Polybii laudandis aut Sigonius, aut operæ typographorum aberrarunt. Recte enim editur παραβαλόντες. Et ita jam verba illa Livius non omisit, sed reddidit *quinqueremem Romanam adgressæ.* Mox *superlabentem*, pro *subterlabentem*, Flor. Lov. 1. 2. et Hav. Deinde *armati* deest in Voss. Lov. 3. 4. 5. et Harl.

§ 7 *Quibus deficientibus, quum jam nulla*] Put. *quis deficientibus.* Etiam Men. et Voss. *quid deficientibus*, alludentes ad veterem scripturam. *J. F. Gron.* *Quid deficientibus* Lov. 1. et Harl. atque ita quidem Voss. habet in contextu; pro varia tamen lectione etiam adscriptum est *quibus.* Videri posset, *quis*, pro *quibus*, in Put. scriptum esse eodem errore, ac notatum est ad XXI. 60. § 7. optimi tamen codicis auctoritati nihil derogatum volo, præsertim quum *quis*, pro *quibus*, etiam prosaicis scriptoribus in usu fuerit. Vide ad XXI. 62. § 2. et XXIV. 16. § 13. Id autem potius *quis*, quam *queis*, scribi, docui ad pri-

orem locum. Præterea τὸ *quum* deest in Flor. Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. qui iidem codd. § seq. legunt *concitatam enim remis*, vel *concitata enim remis*. Quum autem easdem lectiones etiam in Put. et Victor. invenisset Crevier. insuper *poterat*, pro *potuisset*, emendandum, totumque locum ita legendum censuit: *quis def., jam nulla alia res eam, quam prop. terræ, &c. tueri poterat: conc. enim remis, &c. in terram quum immisissent.* Neque id displicet, nisi quod, pro *potuisset*, malim *potuit*.

§ 8 *Quanto maximo impetu poterant*] *Quanta maxima vi poterant* Lov. 2. Ber. Gaertn. et edd. antiqq. eodem plures adludunt. *Quanta maxime vi poterant* est in Hav. *quanto maxime vi poterant* in Lov. 4. et Voss. a m. pr. *maxima* a m. sec. concinente Lov. 5. Sed recte Froben. a. 1535. substituit *quanto maximo impetu poterant*. Originem erroris indicat scriptura Flor. in quo a m. pr. legitur *quinto maximo impoterant*: quod manus altera hoc modo interpolavit, ut dederit *quanto maxima vi poterant*. Similitudo itaque duarum ultimarum syllabarum vocis *impetu* et duarum primarum sequentis *poterant* loco corrumpendo occasionem dederunt. Deinde *quum misissent* Lov. 2. Sed prima syllaba posterioris vocis elisa est a litera ultima vocis præced. Vide ad v. 27. § 6. *Quum emisissent* Lov. 5. Vide ad Livii Præfat. § 11.

§ 9 *Alio super aliud scelere*] *Alio super alio* Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Notissima Livii locutio est 'alius super alium.' Exempla vide l. III. capp. 34. 68. VII. 23. XXIV. 39. XXX. 5. XLII. 25. XLIV. 44. aliisque locis.

§ 10 *Sed etiam jus gentium in legatis suis violatum esset*] Nemo Gall. agnoscit *suis*. J. F. Gron. Eamdem vocem non agnoscunt Lov. 2. 3. 4. 5. Hav. et Hearnii L. 1. *in legatis si violatum* legunt Harl. Gaertn. et Voss. a m. pr. qui *suis*, pro *si*, exhibet a m. sec. *in legati siviolatum* Flor. a m. pr. *in legatis violatum* a m. sec. Præterea *sed jus etiam* edidit Jac. Gronov. consentientibus Mss. meis, et edd. Rom. 1472. ac Parm. Paullo ante *non induciarum fides modo* Voss. Lov. 1. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. omnes usque ad Frob. qui anno 1535. dedit *modo fides*, reliquis scriptis probantibus. Paullo post *dimissis legatis* Flor.

§ 11 *Hannibale jam terræ adpropinquante*] Pal. 1. *Hannibali jam terra app.* Gebhard. Omnes Gall. et Voss. *Hannibali jam terræ appropinquanti*: ut regatur a verbo *dixisset*. J. F. Gron. *Hannibali jam terra appropinquante* Lov. 2. et Gaertn. *Hannibali jam terræ adpropinquanti* Flor. Lov. 4. et quidam alii, cum Hearnii Oxonn. Et ita quidem Voss. in margine legit; at in contextu *Hannibali jam terram adpropinquanti*, quod etiam vidi in Lov. 1.

Jussus e nautis unus adscendere in malum, ut specularetur] Pal. 1. *jussus e nautico descendere in malum unus.* Pal. 3. *jussus e nautis unus escendere in malum.* Deinde Pal. 2. *isque specularetur.* Gebhardus. Put. et Pal. *escendere.* Sed idem optimus codex *enauticus escendere.* Optimus Pal. *jussus e nautico descendere.* Forte fuit *jussus e nauticis escendere in malum.* Sic XXVIII. 7. 'Philippus supervenit, tumultumque etiam ex terra nauticis præbuit.' XXIX. 25. 'Nauticos C. Lælius, qui classis præfectus erat, in navibus, ante conscendere coactos, continuit.' XLI. 3. 'Nautici tabernacula detendunt.' Illud *unus* adjecit par manus illi, qui superius c. 15. fecerat *fido ex servis uno accito*: ubi scribendum esse docuimus *fidum e servis vocat.* Noli dubitare, quin vera lectio sit, *Hannibali jam terræ appropinquanti jussus e nauticis escen-*

dere in malum, ut spec., quam ten. reg., quum dixisset. Tacit. Annal. II. 60. 'Jussusque e senioribus sacerdotum patrium sermonem interpretari referebat.' Livius l. XLIV. 23. 'Pantauchum misit ex fidissimis amicis ad ea perficienda.' Talia sunt v. 32. 'M. Cædicius de plebe nunciavit tribunis.' VI. 34. 'Possessionemque honoris, usurpati modo e plebe per paucos annos, recuperasse Patres in perpetuum viderentur:' id est, ab hominibus e plebe. *J. F. Gron.* *Descendere* Voss. Lov. 1. Harl. Gaertn. a m. pr. et Hearnii L. 1. ac N. *escendere* Flor. quod se etiam in duobus Pall. invenisse, Gebhardus monuit ad XXIX. 11. § 5. Vide ad II. 28. § 6. Deinde *jussus e nautico sinu* Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Hav. *jussus ex nautico sinus* Hearnii L. 1. *jussus est nautico sinu* Hearnii N. ex quibus Voss. Lov. 1. et Harl. pro *ut specularetur*, legunt *unus*, Hav. *unus specularetur*. At *jussus enuticos inus* Flor. a m. pr. *in Utico sinu* a m. sec. Ex his omnibus, *e nauticis*, pro *e nautis*, legendum esse, certum videtur. Infra XXXIX. 26. 'Reddere rationem, quos portus mercatores ac nautici petant.' Verum, quum Crevier. adfirmet, vocem *unus*, quam in Put. defuisse Gronov. innuit, in eo cod. integram exstare, nisi quod prima litera obelo transfixa, et supra scriptum sit *i*, eodem Crevierio præeunte edidi *jussus e nauticis unus escendere*. Hunc locum Livii ob oculos habuisse videtur Oros. IV. 19. 'Cui ad Africanum litus propinquanti jussus quidam e nauticis ascendere in arborem navis, atque inde speculari, quam regionem teneret, sepulcrum dirutum se prospexisse respondit. Abominatus dictum Hannibal, deflexo cursu, ad Leptim oppidum copias exposuit:' ubi *quidam* dicit, quod Livius *unus*.

§ 12 *Abominatus*] Vet. ed. *locum abominatus*. Gebh. Ita legunt Ber. et edd. ante Froben. qui *τὸ locum* anno 1535. omisit.

Ad Leptim adpulit classem] Et parvam Leptim, et alteram, quæ Neapolis quoque dicitur, Ptolemæus tradidit. Plinius item V. 4. Ego hic de parva potius intelligo, quæ propior Adrumetum erat, quo paulo post venisse Hannibal dicitur, ac ad eam post adversam illam pugnam redisse. *Glar.* *Classem applicuit* Rec. Vide ad XXIX. 31. § 11.

CAP. XXVI. § 1 *M. Servilius Geminus*] Put. Men. cognomen hic relegant. Quod fortasse juvare poterit conjecturam Pighii, quam vide apud eum ad a. IↃLI. *J. F. Gron.* Deest etiam a Flor. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. a m. sec. Hav. et Hearnii L. 1. et N. Verum duplici cognomine PVLEX GEMINVS in Fast. Capitolinis vocatur. De Serviliorum plebeiorum cognomine *Geminus* contra Sigonium, qui patricios solos ita dictos putabat, vide ad XXIX. 38. § 3.

T. Claudius Nero] Vet. lib. et Capit. tab. *Ti. Claudius.* Sigon. *Ti. Claudius* etiam Flor. Voss. Hav. multique alii. Vide ad XXIX. 11. § 11. Mox *sunt* rejicit Harl.

§ 2 *Missosque in Macedoniam legatos ad res repetendas*] Pal. 2. et vet. ed. *profectosque*. Pal. 1. vero, *profectoque in Mac. legato ad res petendas non admissus.* Gebh. Omnes Gall. optimus Pal. *profectoque in Mac. legato.* Pet. Voss. cum uno Pal. vett. edd. *profectosque in Mac. legatos.* Nempe hoc significant illi. *J. F. Gron.* *Profectoque in Mac. legato* Hearnii N. *profectosque in Mac. legatos* Flor. et plerique meorum. Vulgatum demum vidi in Frob. 1535. quod in solo exstat Rec. Deinde *ad res petendas* Voss. et Lov. 1. 2. 4. 5. Sed prima syllaba intercepta est a voce præcedenti. 'Repetere' in hac re sollemne verbum esse, dictum est ad X. 45. § 7.

§ 3 *Simul nunciassent, quatuor millia militum*] Pal. 2. *simul renunciassent.* Gebh. *Simulque nunciassent* Ber. a

m. sec. Deinde $\overline{XL}$. *militum* Flor. et Voss. *M. militum* Gaertn. *CX. militum* Harl. Hav. et Hearnii N. *C. X. millia militum* Hearnii L. 1.

Cum Sopatro duce trajecta in Africam duci] Voss. *cum Sop. trajecta in Afr. duce.* Sed Put. *cum Sop. duce trajecta in Afr. dici.* J. F. Gron. *Cum Sopatrocle trajecta in Afr. duce* Voss. Lov. 1. *cum Sopatrocle trajecta in Afr. duci* Lov. 3. Harl. et Hav. *cum Sophocle trajecta in Affr. duci* Hearnii L. 1. *cum Patroclo trajecto in Afr. duci* Hearnii N. Verum infra *Sopater* vocatur c. 42. Probo etiam cum Gronovio lectionem Put. *dici.* Solent ea verba passim confundi. Vide ad XXXVIII. 43. § 1.

§ 4 *Missi C. Terentius Varro, Cn. Manlius*] Vet. lib. *C. Mamilius.* Sigon. Pal. 1. *C. Mamilius*, ut et Sigonius e suo prodit: quo alludit Pal. 2. *C. Manilius.* Gebh. Priscarum edd. lectionem *Cn. Manlius* in solo reperi Ber. Sed *T. Manlius* legit Hearnii L. 1. *C. Manilius* Lov. 2. 5. Harl. Gaertn. et Hav. *C. Mamilius* Flor. Voss. Lov. 1. 3. et 4. Videtur autem esse *C. Mamilius* ille, qui prætor memoratur l. XXVII. c. 35. 'Manliorum,' 'Maniliorum' et 'Mamiliorum' nomina sæpe confundi, dictum est ad III. 18. § 2.

§ 5 *Clivus Publicius ad solum exustus est*] Ita Gronov. edidit, eamque lectionem firmari auctoritate Put. et Reg. monuit ad XXVII. 37. § 15. Non aliter ex meis Flor. Vide ad d. l. Livii. Mox *est* exsulat a Flor. Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Hav.

Et annonæ vilitate fuit] Put. *aquarum magnitudinem si annonæ vilitas fuit.* Sic et Men. Voss. optimus Pal. nisi quod hi *sed et.* Distingue et scribe: *Annus insignis incendio ingenti, quo clivus Publicius* (sic enim Put. Reg. non *publicus*) *ad solum exustus est, et aquarum magnitudine: sed annonæ vilitas fuit.* Ratio elegantissima variandi orationem. *J. F. Gron.* Vulgatum, quod in L. 1. et D. invenit Hearnius, primum adparuit in Frob. 1535. Priores habuerunt *sed et annonæ vilitate fuit*, quomodo legunt Lov. 4. Ber. et Harl. cum Hearnii N. *sed etiam annonæ vilitate fuit* Lov. 2. *sed ut annonæ vilitate fuit* Gaertn. *sed annonæ vilitate fuit* Lov. 1. 5. *si annonæ vilitate fuit* Flor. a m. pr. *sine annonæ vilitate fuit* a m. sec. Sed non displicet Gronovii conjectura.

§ 6 *M. Valerius Falco*] Capit. tab. *Falto.* Sigon. Pal. 1. *Falso.* Pal. 3. *Falcio.* Gebh. *Falso* Flor. Voss. Lov. 1. 2. et Hav. *Flacco* Lov. 3. *Volso* Lov. 5. *Fylo* Harl. Vide Sigon. ad XXIX. 11. § 3.

Quaternis æris vicatim populo descripserunt] Quaternis æris in modios intelligendum: ut XXXI. sub finem, ubi consules creantur, (c. 50.) 'Binis æris,' inquit, 'in modios populo diviserunt.' Eadem locutio est eodem libro, non ita longe ab initio, ubi consules quoque creantur, c. 4. Quanquam si modius tertia pars est amphoræ, ut Budæus ex Ciceronis Frumentaria ostendere conatur, video magnam vilitatem, non tamen donationem. *Glar.*

§ 7 *Augurem duos et quadraginta annos fuisse*] Vitium in annorum numero colligimus ex Valer. Max. VIII. 13. ubi Q. Fabium Maximum 'duobus et sexaginta annis' auguratus sacerdotium sustinuisse scribit, quod robusta jam ætate adeptus erat; ut facile sæculi modum ejus anni explevisse videantur. Nec discrepat Plinius lib. VII. de spatiis vitæ longissimis scribens c. 48. Q. Fabium Maximum hunc *LXIII. annis* augurem fuisse. Sed ibidem, ni fallor, punctus numero adjunctus pro anno uno in libris perperam accessit librariorum incuria: quorum et facilis est lapsus, ut notas numerorum transponant, ut hoc item loco apud Livium *XLII.* pro *LXII.* temere scripsisse putem. *Pighius* in Annal. ad a. 1OL.

p. 228. Conjecturam Pighii ultima Gruteri ed. recte recepit. Ita enim omnes mei, nisi quod *duo et sexaginta annos* sit in Lov. 5. *duos et sexaginta annos* præfert etiam Put. ut ex Sallier. didici. Et Hearnius etiam, ex solo D. *duos et XL.* producens, reliquos suos alteram lectionem firmare tacitus fatetur. Et ita edd. Rom. 1472. ac Parm. Librarios interdum hos numeros confudisse, videbimus ad XXXVI. 40. § 12.

§ 8 *Tanto cognomine, vel si novum ab eo inciperet*] Vide Perizon. in Animadv. Hist. c. 1. p. 37. *Duk.*

Superavit paternos honores, avitos æquavit] Credo Livium ita existimasse, parentem hujus Fabii fuisse Fabium Gurgitem, qui consul factus est ad finem lib. X. Avum autem Fabium Rullianum, qui magister equitum fuit cum Papirio Cursore, ut ad finem l. VIII. c. 29. quanquam illic Livius eum 'Rutilianum,' ut Valer. Max. II. 7. 8. appellat, hic 'Rullum,' ut Plutarch. etiam in Fabio p. 174. Porro idem Rullus 'Maximi' cognomen primus meruit, ad calcem libri IX. referente Livio. Plutarch. autem ibid. hunc Fabium, de quo in hac decade, 'Verrucosum' nominat: atque ita quoque Plinius l. XXXIV. c. 7. Addit Plutarchus, hunc quartum fuisse Fabium cognomine Maximi. Si igitur Rutilianus sive Rullus primus, Gurges secundus, de tertio dubitatur. At ego puto Q. Fabium Maximum Pictorem, consulem a. CCCCLXXXIV. quanquam nihil assevero. Quod si Gurges Verrucosi pater fuit, ut videtur sentire Livius, in senectute eum genuit. Nam a Gurgitis priore consulatu usque ad Verrucosi mortem prope nonaginta intercedunt anni. Quanquam Valer. Max. VIII. 14. ad seculi modum hujus Fabii ætatem ducit, LXII. annos auguratus sacerdotio ejus tribuens, ut propemodum adducar, in Livio loco hoc inversum *XLII.* pro *LXII.* ut in præfatione quoque decadis IV. accidit. *Glar.*

Avus insignis Rullus] Vide ad VIII. 29. § 9. Vox *Rullus* deest in Hav. ejus loco *Tullus* legit Lov. 4. *Villus* Gaertn. *nullus* Lov. 2. et 5.

§ 9 *Utrum ingenio cunctator fuerit, an quia ita bello proprie*] *Cunctatior* Lov. 2. 3. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. *cunctantior* Voss. Sed recte Frob. 1535. *cunctator* substituit. Vox *proprie* non adparet in Lov. 5. ut nec paullo ante *habitus* in Lov. 1. et Harl. nec *fuit* in Flor.

§ 10 *Q. Fabius Maximus filius*] Diversus ab eo, qui consul memoratur XXIV. 43. Is enim ante patrem obiit, teste Cic. de Senect. c. 4. 'Nihil est admirabilius, quam quomodo ille mortem Marci filii tulit, clari viri, et consularis:' ubi vel prænomen *M.* cum Langio delendum, vel mutandum in *Q.* vel memoriam Ciceronem destituisse censendum est, quum ab omnibus aliis *Quinti* prænomine adpelletur. Quo anno vero obierit, disquirit Duker. ad XXVIII. 9. § 1. Qui autem nunc patri in auguratu succedit, septimo anno post mortuus narratur XXXIII. 42. Ambo igitur Fabii filii *Quinti* prænomen habuerunt; quod interdum accidisse, vidimus ad IV. 36. § 5. Ceterum *ejus filius* Voss. et Lov. 1. ac 5. *filius ejus* Harl. Lov. 3. 4. Ber. Gaertn. Hav. et edd. antiqq. Hic jam me destituit Florent. qui, in fine mutilus, in præcedentibus verbis *Augur in locum ejus inau* desinit.

§ 11 *M. Sestio Sabino et C. Tremellio Flacco*] Vet. lib. *M. Sextio Sabino.* Sigonius. *Sextio* etiam omnes mei. Unus Hearnii L. 1. *Sestio* servat. Solent hæc nomina passim in Mss. commutari. Vide ad Epit. Liv. l. CXXIII. Deinde *et C. Remilio* Hearnii L. 1. *et Cn. Tremellio* non tantum Put. ut me docuit Crevierius, verum etiam Voss. Lov. 2. 3. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. omnes usque ad

Gruter. cujus ultima ἔκδοσις perperam *et C. Tremellius* substituit; quod miror non deprehendisse viros doctos, qui postea Livium ediderunt, quum mox cap. seq. recte *Cn. Tremellius* vocetur. Videtur autem is esse, qui post quæsturam unus fuit legatorum in Asiam missorum, ut inde Deum matrem arcesserent XXIX. 11. ubi etiam vulgo *Caii* prænomen ei dabatur. Solent autem prænomina 'Caius' et 'Cnæus' in Mss. commutari, ac prius, ut notius, sæpius invitis scriptoribus a librariis obtrudi. Vide ad VII. 3. § 3. Gruterus hic secutus videtur Pighium, qui Tremellio huic 'Caii' prænomen dedit in ædilitate in Annal. ad an. IↃL. p. 224. et in prætura anno seq. p. 229. Verum ita etiam id mox cap. seq. mutare debuisset. Vide etiam ad XLV. 15. § 9. Mox *Cornelius Livius* Hearnii L. 1. Vide ad v. 52. § 3. *Cum Livius* Harl. *Cn. Livius* Lov. 3. Deinde *M. Valerius Cotta*, vel *Coeta*, Voss. Lov. quinque, Harl. et Hav.

§ 12 *Cn. Servilius consul*] *C. Servilius* vet. lib. ut dixi. *Sigon.* Annotabo scripturam Mss. codicum, ut ex iis vera possit elici lectio. Eorum Pal. 1. *Comitia ejus anni utrum C. Serv. tum habuerit: an, quia eum in Etr. ten. quæst. ex sede comparationibus princ. habentem, dict. ab eo dictus P. Sulp. incertum, ut si diversos auctores faciunt.* Pal. 2. *Comitia ejus anni utrum C. Serv. tum habuerit: an quia eum in Etr. tenuerint quæstiones ex sociis de factionibus princ. habitæ, an dictator ab eo dictus P. Sulpitius sit.* Gebh. Consulem, qui Etruriam sortitus est, 'Caii' prænomen habuisse, vidimus ad c. 23. § 1. Vocem *consul* delent Lov. 3. et Hav.

An, quia eum res in Etruria tenuerint, quæstiones ex sociis de, &c. incertum diversi] Vet. lib. *tenuerit.* Neminem futurum esse arbitror, qui non in interpretanda voce illa *sociis* laboret; et merito: est enim mendosissima. Ego autem pro certo habeo, *ex S. C.* id est *ex senatusconsulto*, esse restituendum. Me in hanc sententiam ducit similis erroris, cujus XXVII. 25. § 3. memini, observatio: *aliis sociis præfectum notantibus*, pro *aliis S. C. præfectum notantibus.* Compendiosa enim scriptura hujus vocis *S. C.* dici non potest, quæ portenta sæpe pepererit. De sensu autem hujus lectionis, nemo est, qui dubitare possit. *Sigon.* Vocis *res* in antiquissimo codice unica tantum litera *s* exstat. Ergo nec cæteri Gall. nec Pall. eam habent. Omnes vero, ut et editi ante Sigonium, *tenuerint.* Sed egregie idem *ex SC.* Denique Putean. Reg. *incertum ut sit diversi.* Men. *incertum si duo auctores.* Pet. et Voss. *incertum ut diversi.* Andreas *sic incertum diversi.* Puto legendum, *an, quia eum in Etr. tenuerint quæstiones ex senatusconsulto de conjurationibus principum habendæ, dictator ab eo dictus P. Sulpicius, incertum ut sit, diversi auctores faciunt.* Vix tamen est, ut non inculcatæ hæ duæ voces videantur. *J. F. Gron.* Sic XXII. 13. 'Casilinum pro Casino dux ut acciperet, fecit.' Plautus Amphitr. I. 1. 141. 'Propterea quod me meus herus fecit ut vigilarem.' *J. F. Gronov.* Vocem *res* expellunt Lov. 1. 2. 3. Harl. Voss. Hav. et Hearnii L. 1. Tum omnes nostri *tenuerint*, nisi quod *tenuerunt* sit in Lov. 1. et Hav. *retinuerint* in Lov. 4. Deinde *quæstiones ex sociis de seditionibus* Lov. 5. *quæstiones ex sociis de conjurationibus* Berol. *quæstionibus ex sociis de conjurationibus* Gaertn. *que omnes ex se de comperationibus* Harl. *quæstores ex sede comparationibus* Lov. 2. *quæstiones ex sede comparationibus* Lov. 1. 4. et Voss. a m. pr. qui *seditionibus* præfert in margine. Optime Sigon. *quæstiones ex senatusconsulto de conjurationibus*, quod etiam in Lov. 3. fuisse videtur. Certe ex eo nihil in excerptis notatur. Proxime verum *q̃ones ex senatuscon.*

de compationibus Voss. Librarii in codd. scriptum invenerant vel *ex sc. de*, vel *ex SOC de*. prius autem mutarunt in *ex sede*, posterius in *ex sociis de*. Vide ad XXII. 10. § 1. Deinde *incertum diversi* Hearnii L. 1. *incertum ut diversi* Lov. 1. et Harl. *sic incertum diversi* Gaertn. *sit incertum diversi* Lov. 2. 3. 4. 5. et Ber. a m. pr. *incertum id diversi* a m. sec. *incertum ut sit, diversi* optimis concinens Hav. quod Gronov. quidem primo suspectum habuit, postea tamen probasse videtur, productis similis locutionis ex Livio et Plauto exemplis, quæ demum adparuerunt in ed. Jac. Gronovii. Huc faciunt loca quædam, laudata a Cortio ad Sall. Jug. c. 14. § 11. Ceterum a parte eorum, qui comitia hujus anni a dictatore habita esse crediderunt, stant etiam Fasti Capit.

CAP. XXVII. § 1 *M. Servilius, T. Claudius*] Vet. lib. *M. Servilius et Ti. Claudius*. Sigon. Pal. 1. *M. Servilius et Ti. Claudius*. Gebh. Copulam non tantum agnoscunt edd. ante Froben. 1535. verum etiam Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et, ut ex Sallier. didici, optimus Put. id itaque restituere non dubitavi. Vide ad II. 17. § 1. Deinde posteriori consuli prænomen *C.* tribuunt Lov. 3. et Harl. cum Hearnii N. *Ti.* Voss. Lov. 1. 2. Hav. et Put.

§ 2 *M. Metello maxime adnitente*] Ita demum edidit Gronov. a. 1665. quum et ipse antea, omnesque alii ediderint *Q. Metello*. Duo circa hæc tempora Metelli memorantur, alter 'M. Metellus,' qui prætor creatur XXVIII. 10. alter 'Q. Metellus,' quem consulem factum narrat Liv. XXVIII. 10. dictatorem dictum XXIX. 11. Jam vero priorem intelligendum non puto, quia non tantæ auctoritatis in senatu fuisse videtur, ut, si non omnes senatores, certe plerosque in sententiam suam pertraxerit, ipsis etiam ambobus consulibus adversantibus. Id vero ut de Q. Metello adfirmare audeam, efficit amplitudo honorum, quos in republica gessit: præterea quoniam eum Scipioni favisse ex illis quæ narrantur c. 23. colligi possit. Puto igitur *M. Metello* ex operarum errore, quem Clericus emendare neglexit, in contextum Gronovii inrepsisse, et recte Hearne, eam lectionem codd. et edd. adversari videntem, priorem scripturam revocasse. Certe *Q. Metello* non tantum inveni in Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. et Hav. verum, monente Sallierio, similiter etiam præfert omnium optimus Put. Idem, quod mihi, etiam Dukero visum est.

Neque data, neque negata est Africa. Consules] Pall. 1. et 2. *neque negata, neque data est Africa*. Pal. 3. *neque dicta est. Affrica consulibus*. Gebh.

§ 3 *Populum rogarent, quem vellet in Africa bellum gerere*] Ita Frob. 1535. edidit. In prioribus vulgabatur *quem vellent*, quod firmant Voss. Lov. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Id autem ferri posse, constat ex illis quæ notavi ad x. 13. § 11. Deinde *in Africam* Voss. Lov. 1. 2. Ber. Gaertn. et Hav. quod dictum esse potest ad exemplum eorum, de quibus egi ad Epit. Liv. l. XXI. Non tamen verum præstare audeo.

§ 5 *Parique imperio cum Scipione imperator esset*] Vox *imperator* Crevierio omnino otiosa, ac proinde ablegandа videtur. In codd. nihil est auxilii. Omnes enim in vulgatam lectionem conspirant, nisi quod *imperium* sit in Harl. An forte *cum Scipione imperatore esset?*

§ 6 *Si consulem remorari ad urbem senatui placuisset*] Pal. 1. *sicut manere ad urbem senatum placuisset*. Pal. 2. et vet. ed. *si consules* (Pal. 3. *consulem*) *manere ad urbem senatui placuisset*. Gebh. Put. Reg. Men. Pal. opt. *sicut manere*. Pet. et Pal. alter *si consulem manere*. Et hoc significant illi. Andreas et Aldina *si consules manere*.

J. F. Gronov. Vulgatum *si consulem remorari* debetur ed. Frob. 1535. et ex meis non nisi unum, qui suffragatur, nactus est Rec. contra *sicut manere* legunt Lov. 1. 2. et Harl. cum Hearnii L. 1. *si consulem manere* omnes reliqui; a quo non differunt edd. illa priores, nisi quod *consules* legant. Vide ad x. 10. § 2.

§ 7 *Ut duas legiones provinciamque traderet ei P. Quinctilius Varus*] Pall. 1. et 2. *et* (Pal. 1. *ac*) *duas legiones provinciamque traderet P. Quintilio Varro*. Gebh. *Ac duas legiones provinciamque tradere P. Quintilio Varo*, vel *Varro*, Voss. Lov. 1. 2. et Harl. neque dissentit Hav. nisi quod *traderet* legat: *ac duas* etiam Lov. 5. et Gaertn. Paullo ante *Prætores deinde M. Sextius* Lov. 5.

Proconsul . priore anno præfuerat] *Proconsul prioris anni* Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. ante Frob. 1535. Verum hæc lectio, quam tanto consensu perperam codd. probant, nata videtur ex eo quod sequitur, 'prætore prioris anni.'

§ 8 *Cn. Tremellius Siciliam*] *C. Remilius* Hearnii L. 1. *C. Tremellius* Lov. 5. et Gaertn. Reliqui, licet eorum quidam *Tremelius*, *Remelius*, *Aremelius*, *Remilius*, *Remellius* legant, tamen constanter prænomen *Cn.* defendunt. Vide ad cap. præc. § 11.

Cum viginti navibus longis, militibus mille] Omnes Gall. abjiciunt τὸ *cum*. J. F. Gron. Soli meorum Ber. et Gaertn. voculam *cum* retinent. Reliqui cum Hearnii L. 1. et N. eam expellunt. Vide ad xxxiv. 26. § 11. Deinde *et militibus mille* Lov. 4. *militibus C.* Lov. 2. *reliquis militibus CX.* Lov. 1. *militibus CX.* Voss. Harl. et Hearnii L. 1. ac N.

§ 9 *Tutaretur: inde M. Pomponius*] Τῷ *inde* reciso, Pall. tres *tutaretur: M. Pomp. XX. navibus rel. mille et quing. mil. R. deportaret*. Pal. 3. *deportavit*. Gebh. Illud *inde* non adparet etiam in Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. et Harl. Contra Pomponii prænomen *M.* exsulat a Lov. 1. Verum, quum forte per compendium *iñ*, pro *inde*, scriptum esset, altera vox alteram ob ductuum similitudinem elisit. Mox *CX. milites* Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Hearnii L. 1. et N. *MCX. milites* Lov. 4. Notas ꝏ *IↃ*, quibus numerus scriptus erat, non adsecuti videntur librarii, et hinc varie et hic et § præc. errasse. Tum *Cn. Aurelio* Lov. 3. et Hearnii N. *M. Valerio* Hearnii L. 1. Vide cap. præc. ad § 11.

§ 11 *Ut placatis Diis omnia inciperent agerentque*] Pal. 2. *ut ab plac. Diis omnia inc.* Gebh. *Ut bene placatis Diis* Lov. 2. *ut ad placatis Diis* Voss. et Lov. 1. *ut ab placatis Diis* Harl. *ut a placatis Diis* Lovel. 3. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. *ut a placandis Diis* edd. ante Froben. 1535. Mox *Claudio Marcello, T. Quintio consulibus* Lov. 3. *M. Claudio Marcello et T. Quintio consulibus* Ber. *M. Claudio Marcello, Quintio consulibus* Lov. 2. Harl. et Hearnii N. *M. Claudio Marcello, Quintio Crispino consulibus* Hav. *M. Claudio Marcello, Quintio Fabio consulibus* Voss. in margine, et Lov. 1. *M. Claudio, Q. Marcello consulibus* Hearnii L. 1.

Si per quinquennium illud respublica] Put. et Reg. non agnoscunt pronomen. *J. F. Gron.* *P. r.* id est *populus Romanus*, pro *respublica*, perperam Lov. 1. 2. et Harl. Vide ad ix. 26. § 8.

Et eos consules priusquam ad bellum] Habent omnes repetitum, *ut eos ludos consules, pr. ad bellum prof., facerent*. Quod homines non bellos sustulisse credo. *J. F. Gron.* Solus Ber. vocem non agnoscit. Reliqui mei cum Hearnii Oxonn. et Branc. Latinii eam servant.

§ 12 *Ludi in circo per quatriduum facti: hostiæque*] *Qui*, pro *Ludi*, Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. cum edd. Rom. a. 1472. et Parm. Tum *hostiæ æque* Lov. 1. 3. et Harl.

hostiæ, copula omissa, Gaertn.

CAP. XXVIII. § 1 *Constare apud animos poterat, utrum gaudio dignius esset*] Pall. 1. 2. et vet. ed. *utrum gaudio dignum esset*. Gebh. Omnes Gall. duo Pall. Andreas et Aldina, *constare apud animum poterat, utrum gaudio dignum esset*. Illud mutarunt, opinor, quia de pluribus agitur; hoc quia sequitur 'magis metuendum.' Utrumque mendose et sine caussa. *J. F. Gron.* Editioni Frob. a. 1535. hæc lectio debetur. Non tantum priores edd. verum etiam quoscumque consului codd. cum Hearnii L. 1. et N. *apud animum*, et *dignum esset*. 'Animus' de pluribus dici, docuit Gronov. ad VII. 30. § 22. In sequentibus autem 'magis metuendum' est potius metuendum. Vide ad IX. 22. § 7.

In Africam trajecisset] Omnes Gall. et Voss. *transisset*. J. F. Gron. Pristina lectio superest in Lov. 3. Harl. et Ber. utramque *transisset vel trajecisset* præfert Gaertn. Reliqui mei cum Hearnii L. 1. *transisset*. Eædem voces inter se etiam commutabantur XXIX. 20. § 11. *Transmisisset* habet Rec.

§ 3 *Qui statarios semilixas ducere exercitus solitus*] Tria hic lectori consideranda puto: quem 'statarium semilixam' vocet; cujus casus sit 'exercitus;' denique quid hoc, quod paulo post sequitur, 'ducere exercitum æqualem stipendiis suis.' Ego de omnibus vehementer dubito. *Glarean.* Vet. lib. *qui statarius semilixa ducere exercitum solitus sit*. Ego *qui statarium semilixam ducere exercitum*. Nam 'statarius' et 'semilixa' militibus magis congruunt, quam imperatori et regi. Itaque ubi de Annibale loquitur, hæc opponit, 'ducere exercitum æqualem stipendiis suis,' id est, qui tot stipendia confecerit, quot imperator, quem puerum militem factum esse dixit. Hæc quærenti Glareano. *Sigon.* Ne glorietur Sigonius: quærenti Glareano aut nihil hic, aut male respondit. Veram lectionem e fidissimis codd. erutam nobis hic habes: *cui Statorius semilixa ducere exercitus solitus sit*. Deque illa Observ. IV. 7. egimus. Ad aliquam tamen ejus lucem respice XXIV. 48. *J. F. Gron.* Capitalis hæc Gronovii emendatio est, quam ex quibus Mstorum lectionibus eruerit, latius in Observ. docuit; qui locus videndus est. Ab illa meorum codd. alii longius, alii minus discedunt. *Qui statarius semilixas exercitus ducere* habet Ber. *qui statarius semilixa ducere ex.* Lov. 3. *cui stardeio similius lixa ducere ex.* Gaertn. *cui Statorius enim miles adducere ex.* Harl. *cui Statorius miles ducere ex.* Hav. *cui Statorius ei miles adducere ex.* Lov. 2. *cui Statorius ejus milix adducere ex.* Voss. sed *miles* a m. sec. adsentiente Lov. 1. *cui stator ejus se-milixa ducere ex.* Lov. 5. Sed plane, ut Gronovius emendavit, *cui Statorius semilixa ducere ex.* Lov. 4. De Statorio vide Oudend. ad Front. I. 1. § 3.

Aut tumultuariis exercitibus, ex agrestium semiermi turba subito conlectis] Pal. 1. *aut tumultuaris exercitus bis ex agrestium enervi turba conjectus*. Gebh. Ita etiam Lov. 1. et Harl. neque aliter Voss. nisi quod servet *inermi*, et in margine legat *concretus*. *Aut tumultuario exercitu bis ex agrestium enervi turba subito conjecto* Lov. 2. et Hav. *enervi* etiam Lov. 3. 4. et Ber. a m. sec. *inermi* Lov. 5. 'Conjectus' et 'conlectus' passim commutari, videbimus ad XXXVI. 12. § 4.

§ 4 *Alito atque educato inter arma*] Pal. 2. *adulto*. Pal. 3. *alto*. Gebhard. *Alto* Rec. et Hearnii D. Tum *educto* ed. Bas. a. 1555. Sed aliæ cum codd. scriptis vindicant *educato*.

§ 5 *Ducere exercitum æqualem stipendiis suis*] Omnino *duceret*: nam 'perfusum,' quod sequitur, non ad Hannibalem, sed ad 'exercitum' pertinet. *J. F. Gron.* Doujatius contra codd. auctoritatem nihil mutandum censet: *ducere* enim pendere ex eo,

quod præcessit, 'Fabium haud frustra canere solitum.' Verum in memorabili illa Fabii oratione XXVIII. 40. et seqq. quo respicitur, nihil hujus rei memoratur. Gronovii conjecturam Clericus in contextum recepit, non monito tamen, ut se facturum promiserat, lectore. Eamdem probavit etiam Crevierius: prudenter tamen in contextum non admisit. Mihi etiam vera videtur.

Duratum omnium rerum patientia, quas vix fides fiat homines passos] Pal. 1. *quam fides fiat*. Cæterum ferme ita loquitur Livius c. 18. 'Induratus præter spem resistendo hostium timor.' Justinus VI. 4. 'Agesilaus, restituto prœlio, non difficulter recenti et multis expeditionibus indurato milite hostibus victoriam eripuit.' VII. 2. 'Armis veluti quotidiano exercitio indurati, gloria bellicæ laudis finitimos terrebant.' XII. 4. 'Itaque a parvula ætate periculis laboribusque indurati invictus exercitus fuere.' *Gebh.* *Qua fides fiat* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. *quam fides fiat* Lov. 3. Vox *homines* non adparet in Lov. 1.

Non militum modo, sed etiam] Parum interest, sed omnes Gall. *exuvias non militum tantum, sed etiam*. J. F. Gron. Ita et Voss. Harl. ac Lov. 4.

§ 6 *Qui prætores, qui consules*] Put. Reg. Men. duo Pall. Voss. editi ante Gryphium *qui prætores, qui imperatores, qui consules*. Vulgo duæ mediæ voces absunt: nos eas ab interprete non esse judicavimus, quod præter consules prætoresque alio imperii nomine duces Romanos ab Annibale cæsos aliquos ex historia meminerامus. *J. F. Gron.* Voces *qui imperatores* tuentur etiam omnes mei, et Oxonn. Hearnii. Primus eas omisit Frob. 1535. tum Bas. 1539. Vascos. et ita demum Gryph. Mox *vallaribusque* deest in Lov. 1. 2. 3. *vallaribus* in Voss. Harl. et Hav. Hinc *pervagatos castra capta, urbes Rom.* Harl.

§ 7 *Præ se ferre posset Hannibal*] Put. Men. Voss. *præferre*. J. F. Gron. Vulgatum est in Ber. Gaertn. et Rec. Reliqui probant lectionem Gronovii, concinente etiam Hearnii N. Eaque vera est. Solent ita turbare librarii inter 'præferre' et 'præ se ferre.' Vide ad XXVII. 34. § 5.

§ 8 *Quum adsuessent per aliquot annos*] *Asuescerent* Lov. 1. *assuescent* Hav. et Gaertn. *assuesserent* Voss. *assuesceret* Lov. 3. *assuescerent* Harl. Verum indocti librarii Livio familiares inviderunt contractiones. Vide ad IV. 45. § 4. Mox *aliis atque aliis in Italia partibus* Lov. 2. Deinde *bellandi* Lov. 4. et Rec. Vide ad Epit. Liv. lib. XXXVII.

§ 9 *Eo curæ intentioris erant*] Sic nemo scriptorum: sed *eo curas intentiores*, sine τῷ *erant*. Suspicor Livium dedisse, *Iis quoque, quibus ingens erat in Sc. fiducia, victoriæ spes, quo magis in prop. eam imm. animis, et curas intenderat*. J. F. Gronov. *Eo intentioris curæ erant* in nullo e scriptis esse, etiam Crevier. testatur. Si tamen excerptis meis fidem habere possum, ita superfuit in Lov. 4. Ber. Gaertn. Hafn. et Rec. Totum locum hoc modo concipit Lov. 5. *Eis quoque, quibus erat in Sc. fiducia et victoriæ spes, quo magis in prop. eam inminent animis, eo curæ intentiores erant.* Quomodo fere scribi posse Doujat. conjecit, quum *eo curæ intentiores erant* etiam in Reg. invenisset; postea tamen vulgato standum judicavit, quoniam in eodem cod. initium ita concipiebatur, *Licet enim ii quoque*, a Lov. illo parum abeunt L. 1. apud Hearnium, et Hav. nisi quod præcipue *eo curas intentiores*, omisso τῷ *erant*, legant, in quibusdam etiam aliis apicibus differentes.

§ 11 *Pulsos se Hispania, pulsos Italia*] Tres priores voces neglegentia librarii deerant in Hearnii D. Ei autem erranti offendiculo fuit repetitio τοῦ *pulsos*. Vide ad IX. 11. § 11.

Se Hispania pulsos ac Italia perperam etiam Hav. Mox *fatalem ducem*, omissa media voce, Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Harl.

CAP. XXIX. § 1 *Jam Adrumentum pervenerat Hannibal*] Vet. lib. *Adrumetum*. Recte. Appianus enim Ἀδρύμητον. Polybius et Stephanus Ἀδρύμητα edunt. *Sigon.* Prisca ed. et Pal. 2. *Adrumentum*. Pal. 1. *Jam Hasdrumentum venerat Hannibal*. Pal. 3. *Jam ad Rumentum pervenerat*. Gebh. Omnes Gall. Voss. optimus Pal. *Jam Adrumetum venerat Annibal*. J. F. Gron. *Hasdrimentum* Gaertn. *Hasdrumentum* Harl. *Hasdumetum* Lov. 4. *Hasdrumetum* Voss. Lov. 1. 2. 3. et Hav. Vide Bosium ad Nepot. Hannib. c. 7. § 3. In lapidibus et nummis adspirationem addi, docet Cellar. Geogr. Ant. IV. 4. pag. 88. Vide etiam Corte ad Sallust. Jug. c. 19. § 1. Si tamen etymologiam sequimur, quam proponit Bochart. Geogr. Sacræ part. II. lib. I. c. 24. p. 478. adspiratio rejicienda videtur. Præterea *venerat* omnes mei, excepto solo Ber. qui editis adhæret. Mox *nunciis omnia circa Karthaginem obtineri armis afferentibus*, pro *afferentium*, Hearnii L. 1. et Branc. Latinii, cum Hav. et Ber. a m. sec. Τὸ *omnia* deest in Harl. eo transposito *circa Karthaginem obtineri omnia armis* legit Lov. 2.

§ 2 *Zama quinque dierum iter ab Karthagine abest*] Plutarch. in Hannibale hanc extremam pugnam ad Zamam fuisse scribit, Nadagaræ autem non meminit. Oportet autem aliam fuisse urbem Zamam, quam quæ a Strabone lib. ult. p. 829. describitur, et de Bello Civ. v. 91. ab Oppio sive Hirtio, et a Sallust. Jug. c. 57. Plutarchus nihil de distantia tanta dicit. Certum est, hic mendum esse. Adrumentum enim vix distat itinere quinque dierum ab Carthagine: cum hæc Zama, ut ex omnibus locis apparet, propinquior multo sit, videlicet ad quam, ut Carthagini succurreret, ab Adrumento magnis itineribus contendit Hannibal. *Glar.* Sic Polyb. XV. 5. Μετὰ δέ τινας ἡμέρας ἀναζεύξας ἐκ τῶν παρὰ τὸν Ἀδρύμητα τόπων προῆλθε καὶ κατεστρατοπέδευσε περὶ Ζάμαν. Αὕτη δ' ἐστὶ πόλις ἀπέχουσα Καρχηδόνος ὡς πρὸς τὰς δύσεις ὁδὸν ἡμέρων πέντε. *Sigon.* Vide Cellar. Geogr. Ant. IV. 5. p. 115.

Traditos eos tribunis militum] Vet. lib. *tribuno militum*: nihil præstantius: sic enim Polyb. XV. 5. συστήσας αὐτοῖς χιλίαρχον, ἐπέταξε πάντα καθαρῶς ὑποδεῖξαι τὰ κατὰ τὴν παρεμβολήν. *Sigon.* *Tribuno militum* itidem Hearnii D. Omnes mei vulgatum tuentur. Mox *perque castra* Voss. Lov. 1. 2. 4. Ber. a m. sec. Harl. et Hav.

§ 3 *Percunctatusque, satin' commode*] Put. Reg. Men. Voss. Pal. unus *satin per commodum omnia explorassent*. Et hæc gemmula nobis auctoribus reddita Livio est. Lib. X. c. 25. 'Donec vel ipse, si per commodum reipublicæ posset, Romam venisset.' XXII. 57. 'Primo quoque tempore, quantum per commodum reipublicæ fieri posset, Romam veniret.' XXXI. 11. 'Ipse, si per commodum reipublicæ posset, ad comprimendum Gallicum tumultum proficisceretur.' XXXVII. 50. 'Mandatum eidem, si per commodum reipublicæ facere posset, ut ad comitia Romam rediret.' Sed, quod proprie ad hunc locum, XLII. 18. 'Ubi consul, cui provincia Macedoniæ obvenisset, classem appellere tuto, et copias per commodum exponere posset:' ubi male Sigonius *percommode*. Cæsar apud Cicer. ad Att. XIV. 1. 'Cum M. Cicero sedeat, nec suo commodo me convenire posse.' Et sequenti, 'Cum tam diu sedens meum commodum exspectet.' *J. F. Gronov.* *Percunctantesque* Lov. 2. *percunctatosque* Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. Ber. Rec. Gaertn. Hav. omnesque edd. ante Froben. an. 1535. Deinde *satisne* Lov. 5. *statim* Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Hav. Sed vide ad I.

39. § 3. Deinde *per commodum* Lov. 1. 2. Harl. Hav. et Hearnii L. 1. et N. *per commodum* est 'commode,' 'commodo suo.' Ita 'per otium' IV. 58. 'Ne domi per otium suffragii libere ferendi consilia agitet:' ubi alia vide. XLIV. 38. 'Hostes per summum otium instruxerant aciem:' 'per tumultum' pro tumultuose XLIV. 45. 'per luxum' pro luxuriose. Vide Cort. ad Sall. Jug. c. 2. Mox *persequerentur* Lovel. 2. 3. Harl. Ber. et Gaertn. frequentissimo errore. Vide ad Epit. Liv. l. XCIX. Supra XXVII. 19. 'Jussisque prosequi, quoad vellet, equitibus dimisit.'

§ 4 *Venisse eo ipso forte die, adferebant*] *Adserebant* Lov. 2. Quod cur probari nequeat, dictum est ad XXIV. 1. § 6. Mox *audit* Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Gaertn. et Hav. pro quo legendum putavi *audiit*. Ita enim passim errasse librarios, ut verba præsentia et præterita perfecta hac ratione contracte enunciata confunderent, videbimus ad XXXVI. 20. § 3. Et quidem *audiit* hic plane etiam exhibet Lov. 5.

Maxime hostis fiducia, quæ non de nihilo profecto concepta est, perculsus] Pal. 1. *maxime si hostis fiducia, quæ non de populo profecto concepta percussus est*. Gebh. Immo *esset*. Est enim cogitatio Annibalis, non adfirmatio Livii. *J. F. Gronov.* *Maxime si hostis fiducia* Voss. Lov. 1. et Haverk. qua scriptura quid indicarent librarii, non intellexi, donec in Lov. 2. scriptum offenderem *maxime scilicet hostis fiducia*, unde credidi, τὸ *si* natum esse ex voce *scilicet*, duabus literis *sc.* conscripta: ipsum autem *scilicet* referendum est inter glossas scribarum. Hinc *quæ non de illo profecto* Voss. Lov. 1. 2. et Hav. *quæ non de plo profecto* Harl. Deinde *percussus* Voss. Lov. 1. 4. 5. et Harl. Vide ad XXXIV. 15. § 2. Ceterum *esset*, ut Gronov. conjecit, rectum videtur. Contra a scriptis plerisque verbum abesse, eoque sententiam carere posse, Donjatius testatur: vellem codices, in quibus verbum deerat, nomine indicasset, ut de eorum auctoritate constaret. Certe in omnibus meis superest, neque aliquid Hearnius de suis notavit: et quidem verbum est necessarium. Si qui autem codd. omiserint, id inde factum forsitan sit, quod librarii τὸ *est* locum habere non posse sentirent: quæ etiam caussa exstitisse videtur, cur in Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. et Hav. sequenti postponitur. Solent autem *ē* et *ēēt*, sive *est* et *esset*, in Mss. confundi. Vide ad XXII. 36. § 4.

§ 5 *Adventu suo turbaverat pactas inducias*] Omnes Gall. et Pall. Voss. *turbaverat et pactas inducias, et spem fœderum*. J. F. Gron. Similiter non tantum Hearnii N. sed et omnes mei, excepto uno Ber. qui τὸ *et* priori loco omittit. Vide ad II. 44. § 3. Paullo ante Jac. Gronov. quum olim ederetur *caussa ejus belli*, mediam vocem *ejus* omisit: quem fidem codd. suorum secutum credo, quia in nullo etiam meo, nisi in uno iterum Ber. superest.

Æquiorem impetrari posse ratus] Placeret magis *æquiora impetrari*, &c. Ursin. Pall. 1. 2. et vet. ed. *æquiora impetrari posse:* quod probo, ut non tam *ad pacem* referatur, quam generatim accipiatur. Supra c. 4. 'Tandem relatum responsum quibusdam, quia nimis cupere Romanus pacem videbatur, iniquis per occasionem adjectis.' *Gebh.* Iidem omnes, uno solo Pal. excepto, nec non editi ante Gryphium *æquiora impetrari posse ratus*. J. F. Gron. *Æquiorem* ante Gryphium ediderunt primus Frob. 1535. hinc Basil. 1539. et Vascos. Verum omnes etiam mei, (præter unum Hafn.) omnesque Oxonn. Hearnii *æquiora* servant, quomodo etiam Latinius legendum conjecit.

§ 7 *In acie sunt cæsi, mille et septingenti capti*] Lege *sint*. J. F. Gron.

Decem CCC. capti Lov. 2. *X. et CCC. capti* Voss. et Lov. 1. *X. et septingenti capti* Harl. et Hearnii L. 1. ac N. *decem et septingenti capti* Hav. Numerus millenarius hac nota ↀ scriptus fuit; quam non adsecuti librarii per *decem*, vel per ejus notam *X*. reddiderunt. Vide ad XXXIII. 14. § 5. *M̃CC. capti* Lov. 5. Hic vero nota *IↃ*. ut incognita, a librariis omissa est. Vide ad XXXVII. 40. § 11.

§ 8 *Ex composito duces*] Vet. lib. *ambo ex composito duces*. Sigon. Sola est ed. Bas. 1554. quæ vocem *ambo* omisit. Ea autem vox non tantum in reliquis edd. sed et in omnibus Mss. constanter superest.

Ut coire ex propinquo possent] Pal. 1. *ut coiri ex propinquo posset*. Gebh. *Coiri* etiam Vossian. Ber. 1. 2. et Harl.

§ 9 *Haud procul Nadagra urbe*] Vet. lib. *Nargara*. Polyb. XV. 5. πρὸς τὴν πόλιν Μάργαρον. Hanc urbem Ptolemæus vocat Ναργαράν. *Sigon*. Pal. 1. *Naraggata*. Pal. 2. *Harcara*. Pal. 3. *Narcara*. Forte *Nargara*. Gebh. *Naraggara* legitur in vetustissimo libro cœnobii Carthusiani Aulæ Dei in agro Cæsaraug. teste Surita ad Itinerar. Antonini p. 41. nuperæ ed. Polyb. hoc loco πόλιν Μάργαρον vocat l. XV. c. 5. Ptolemæus Ναργαράν. *H. Vales*. Put. Men. Buslid. *Naraggara*, ut et Ptolemæo Antoninoque hanc urbem vocari submonuit Rubenius. Polybio Μάργαρον: nisi corruptum vocabulum est. *J. F. Gron*. *Vargara urbe* Lov. 4. *Nadaggara urbe* Harl. *Margata urbe* Hearnii L. 1. *Maraggara* ejusdem N. nisi utroque loco operæ aberrarint, ac legendum sit *Nargata* et *Naraggara*, quod de utroque verisimile est, nisi ipsum Hearnium errasse velimus. *Nataggaram urbem* Lov. 3. et Harl. *Narragana urbe* Lov. 2. *Narraggara urbe* Lov. 1. et 5. *Naraggaram urbem* Hav. *Naraggara urbe* Voss. quod in contextum recepi.

§ 10 *Commodumque alioqui, nisi quod longinquæ aquationis erat*] *Alioquin* Voss. Lov. 1. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Ascens. 1513. *commodumque colloquio* Lov. 2. Deinde *longinquus aquationis erat* Voss. et Lov. 1. *longinquum aquationi erat* Lov. 2. *longinq̃ adaquationis erat* Gaertn. *longinquæ aquationes erant* Lov. 3. 4. 5.

CAP. XXX. § 1 *Submotis pari spatio armatis*] Pal. 1. *Summotis par in spatium armatis*. Gebh. Eadem lectio apud me superest in Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Hav.

§ 3 *Si hoc ita fato datum erat*] Hujus orationis magna pars est apud Polyb. XV. 6. Incipit autem apud eum Annibal ab ea sententia Livii: 'Optimum fuerat, eam patribus nostris mentem datam ab Diis esse.' *Sigon*.

Qui primus bellum intuli populo Romano] In extrema oratione dicit 'bellum a me cœptum est.' Non credo, Annibalem apud Scipionem voluisse fateri, se causam belli quæsivisse, auctoremque illius fuisse, et, Romanis in fœdere manentibus, eo rupto injusta arma intulisse: etsi Scipionem ita, ut qui in hunc sensum illa acceperit, respondentem inducit Livius c. 31. 'Vos lacessisse et tu ipse fateris, et Dei testes sunt.' Non facile enim solent, ne illi quidem, qui sibi divini humanique juris bello aliis inferendo violati conscii sunt, id fateri; et Carthaginienses sibi, nec fortassis omnino temere, persuadebant, se utriusque belli cum Romanis justissimas causas habuisse. Vide XXI. 44. An ergo Annibal dicit, se Romanos nondum paratos bello prævenisse, iisque deliberantibus et cunctantibus priorem arma intulisse? Ita quidem accipi possunt illa *bellum a me cœptum est*; sed quia valde dubito, an hic vox *primus* eam interpretationem patiatur, cogitabam fortassis scriptum fuisse *primus bellum in*

Italia intuli populo Romano: ut paullo post ' Nec in Italia solum vobis bellum, nobis in Africa esset:' ' In Italia' non ita difficulter ab adfinitate ultimæ literæ vocis *bellum* et plerarumque sequentis *intulit* intercidere potuit: *primus* autem intelligi potest primus exterorum. Nam Pyrrhus non tam belli Romanis inferendi, quam Tarentinos adversus eos defendendi causa in Italiam venisse videri volebat. Nec tamen meo periculo ita legi volo; sed, quum tot ubique vatibus occurram, mihi quoque interdum hariolari licere puto. *Duk.*

Quique toties prope in manibus victoriam habui] Abest a Pal. 3. τὸ *prope.* Pal. 2. *qui totiens victoriam prope in manibus habui.* Gebh. *Victoriam prope in manibus* Lov. 2.

Lætor te mihi potissimum datum] Sic primus Gryphius: priores cum scriptis, *lætor te mihi sorte potissimum datum.* Sic VI. 21. ' Volscos velut sorte quadam prope in æternum exercendo Romano militi datos.' Et rursum proprie c. 22. ' Adjutor ex tribunis sorte L. Furius datus.' XXXVI. 35. ' Ego tamen sorte quadam nutriendæ Græciæ datus.' *J. F. Gron.* Vocem *sorte* ante Gryphium jam omiserunt Frob. 1535. Basil 1539. et Vascos. quam præter priores edd. et Hearnii Oxonn. etiam servant omnes mei, nisi quod *forte* sit in Lov. 4. Vide ad XXXVIII. 40. § 13.

§ 4 *Cui de tot Romanis ducibus*] Omnes Gall. Voss. et veteres illæ, *cui tot de Romanis ducibus.* J. F. Gron. Hic etiam omnes mei, et Oxonn. Hearnii, cum primis edd. *cui tot de Romanis;* quod primus iterum Froben. 1535. mutavit. Paullo ante *non in ultimis laudibus fuerit hoc* Harl. quod ex glossa natum puto: ' ultimæ laudum,' ut ' ultimæ terrarum,' de quo vidimus ad XXVIII. 39. § 14. vel ' ultima laudum,' ut ' tarda nominum,' de quo vide ad VII. 21. § 8. *Non in ultimis laudum fuerit* Lov. 4. *non in ultimis laudum fuerit hoc* Voss. Lov. 1. 3. 5. et Haverk. *non in ultimis laudum fuerat his* Gaertn. *non in ultimis laudum tuarum fuerit hoc* Ber.

Huic bello, vestris prius, quam nostris, cladibus insigni] Iidem et scripti et editi cum duobus Pall. *huic bello vestris plus, quam nostris, cladibus insigni.* Sed hic *plus* librariorum errorem esse puto. *J. F. Gron. Vestris plus, quam nostris* Voss. Lov. 1. 2. 4. Ber. Harl. Gaertn. Hav. et edd. usque ad Froben. 1535. *vestris magis, quam nostris* Lov. 5. Uni huic cod. credere vix audeo. Quare, quum tot codd. in *plus* conspirent, idque Gronov. recte damnarit, suspicio mihi nata est, æque *prius*, *magis*, ac *plus* librariis deberi, et Livium scripsisse *huic bello, vestris, quam nostris, cladibus insigni.* Non enim agitur, Romani, an Karthaginienses, priores hoc bello damna passi sunt, sed utrorum cladibus bellum magis infame fuerit. Livium autem τὰ *magis* omittere solitum fuisse, videbimus ad XXXIV. 49. § 10.

§ 5 *Hoc quoque ludibrium fortuna, an casus, ediderit*] Manifeste hic desideratur verbum: ut ' incertum est,' vel ' dubito,' vel quid simile. *Glar.* Nihil huic sententiæ deest, contra quam putat Glareanus. Dictum est autem, ut illud ' Tibi non in ultimis laudum hoc fuerit.' *Sigon.* Pal. 2. *casus dederit.* At Pal. 1. *Hoc quoque lud. casus dederit, an fortuna:* vet. ed. *Hoc quoque lud. fortuna ac casus ediderit.* Gebh. Put. *Hoc quoque lud. casus ediderit fortuna, ut cum patre.* Regius, *casus ediderit et fortuna.* Pet. Men. Pal. Buslid. Voss. *casus dederit, an fortuna.* Editum ab Andrea ad Frobenium usque video *fortuna, an casus, ediderit.* In tot varietatibus tutissimum est sequi codicem antiquissimum, in cujus scriptura nihil est incommodi, modo τὸ *casus* accipias gignendi casu.

Sensus, hunc quoque ludicrum casum quasi jocata fortuna ediderit. Plancus ad Ciceronem Famil. x. 8. 'Cum in eum casum fortuna me demisisset.' Cicero Tuscul. iv. 'Quemcumque casum fortuna invenerit.' Ad Atticum viii. 1. 'Quemcumque fors tulerit casum.' Cæsar Gall. l. vi. c. 34. 'Quantum in bello fortuna possit, et quantos afferat casus.' Sallust. Jugurth. c. 56. 'Siccenses hortatur, uti cohortes ab tergo circumveniant: fortunam illis præclari facinoris casum dare.' Justin. xxvii. 3. 'Casum tam indignæ fortunæ miserantes.' Lib. ult. c. 4. 'Per omnes casus fortuna quadam servatus.' Petronius cap. 87. 'Cum similis nos casus in eamdem fortunam retulisset.' Florus l. ii. c. 8. 'Quodam casu, quasi industria, sic adgubernante fortuna.' Fatentur minus placere viri docti, et accessisse aliquid aliunde suspicantur. Ego vero, scripsisse Florum *quadam casum quasi industria sic adgubernante fortunæ.* Ut intelligas, quadam quasi industria fortunæ (ut 'industria fatorum' alibi eidem) sic regente et adgubernante casum. Epitome l. xviii. 'Quærente deinde fortuna, ut magnum utriusque casus exemplum in Regulo proderetur.' Glareanus quum legeret ut in edd. antiquis esse diximus, manifeste putabat desiderari 'incertum est,' vel 'dubito.' Ei scrupulo nec recte occurrit Sigonius: neque enim is erat de formula, 'Hoc ediderit,' sed de hac locutione 'fortuna an casus:' quæ tamen sic quoque concepta satis est Latina. *J. F. Gron. Hoc quoque lud. fortuna an casus dederit, ut cum* Ber. a m. pr. *ut qui cum* a m. sec. *Hoc quoque lud. fortunæ vel casus ediderit, ut cum* Gaertn. *Hoc quoque lud. fortunæ casus ediderit, ut cum* Rec. *Hoc quoque lud. casus ediderit, ut cum* Hearnii D. *Hoc quoque lud. casus dederit an fortuna, ut cum* Lov. quinque, Harl. et Hearnii L. 1. ac N. *Hoc quoque lud. casus dederit an fortuna, ut qui cum* Hav. et Brancal. Latinii. Donjatius existimabat, receptam lectionem *lud. fortunæ casus ediderit* optimam videri posse: potius tamen integerrimi cod. lectionem cum Gronovio probo. Exempla enim, quæ laudavit, probant, potius casum adscribi fortunæ, quam fortunam casui. Vide etiam Burm. ad Suet. Tib. cap. 19. Mox *consule* exsulat a Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. et Hav. *patre tuo conceperim* legit Lov. 5.

Cum eodem, &c. signa contulerim] Non male animadvertit Buchner. de Commut. Rat. Dicend. i. 4. Annibalem offensionis et odii vitandi causa non dicere *quem vicerim*. Duk.

§ 7 *Sicilia ac Sardinia satis digna pretia sunt*] Ita Jac. Gronov. edidit, sine dubio fide codd. suorum, siquidem ita non tantum Hearnii Oxonn. sed et omnes nostri, excepto solo Ber. qui, ut olim edebatur, *Sicilia atque Sardinia* præfert.

Tot tamque egregiis amissis ducibus] Omnes scripti *tot tam egregiis amissis ducibus*, absque conjunctione, ut libro præcedenti c. 21. *J. F. Gron.* Ita legunt etiam omnes mei, et Oxonn. Hearnii. Vide ad lib. xxv. cap. 37. § 13.

§ 8 *Nobis in Africa est*] Scripti *esset.* Ergo muta distinctionem: *Ita aliena app., ut de nostris dim., nec in It. solum vobis bellum, nobis in Afr. esset.* J. F. Gron. Soli meorum Lov. 3. et Ber. *est.* Reliqui cum Hearnii Oxonn. *esset.* Vide ad xxii. 36. § 4. Antea distinguebatur *dimicaremus: nec in Italia, &c.*

Fremitum castrorum Romanorum exaudivimus] Omnes *exaudimus*. J. F. Gron. Plures meorum, non tamen omnes, *exaudimus.* Alterum enim superest in Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Ber. et Gaertn. Hearnius etiam ex uno tantum L. 1. laudat *exaudimus*, quod tamen cum Gronov. probo. Ant. Perizon. ad marginem Livii conjecit, paullo ante legendum *videretis*, pro

vidistis, hic autem *exaudiremus*, pro *exaudimus*: pendere enim orationem a præcedenti *Ita aliena appetivimus, ut, &c.* Id si placet, potius ibi *videritis*, hic *exaudiamus* legam.

§ 9 *Agitur: agimusque ii, quorum et maxime interest*] Pall. 1. et 2. *agimus enim, quorum maxime interest.* Iidem paullo ante codd. *vos autem omnia optaretis.* Gebh. Omnes, omissa copulativa, *agimus ii.* J. F. Gron. *Agimusque* soli ex meis Gaertn. et Ber. a m. pr. Reliqui omnes copulam expellunt. Verum insuper *agimus enim, quorum* Lov. 1. 2. Harl. et Hav. Error ex eo natus est, quod olim pro *ii* scriptum fuerit *ei*, ut etiamnum exstat in Voss. et librarii exaratum crediderint *eĩ*, id est *enim.* Vide ad xxxvi. 12. § 8. *Agimus duo quorum* Lov. 5. Vide ad xxxvi. 43. § 11. Deinde *quorum maxime interest pacem esse, qui quodcumque*, bis copulativa omissa, Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Gaertn. et Hav. Paullo ante *vos autem ante omnia* Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Froben. a. 1535. Vide ad xxi. 40. § 11.

§ 10 *Quod ad me adtinet, jam ætas senem*] Put. Reg. Men. Voss. *Quod ad me attinebat.* J. F. Gron. *Adtinebat* etiam Lov. 1. Harl. et Hearnii L. 1. ac N. Tum vocula *jam* non exstat in Voss. Lov. 1. 4. Harl. Hafn. et Hav. Insuper *ætate senem* Hafn.

Jam secundæ, jam adversæ ita erudierunt] Pall. 1. 2. *ita fraudaverunt.* Forte leg. *ita formaverunt.* Pal. 3. *jam secundæ res ita erudierunt.* Gebhard. *Fraudaverunt* etiam Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. a m. sec. Hafn. et Hav. *erudiverunt* Lov. 5.

§ 11 *Non temere incerta casuum reputat, quem fortuna numquam decepit*] Pal. 1. *repugnet, quem f. n. decipit.* Pal. 2. *metuo ne temere in incerta casuum te impellat, quem fort. nunq. decepit.* Gebhard. *Repugnet* etiam Voss. Lov. 1. 2. et Harl.

§ 12 *Quod ego fui ad Trasimenum, ad Cannas, id tu hodie es*] Pall. 1. et 3. *ad Tras. et ad Cannas.* Gebh. *Ad Tras. et ad Cannas* etiam Lov. 5. Male. Vide ad xxxviii. 18. § 12. Ultima vocula *es* non adparet in Voss. Cant. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. et Hav. Elegans autem est *quod* et *id*, pro *qui* et *is*, vel *qualis* et *talis.* Vide Burm. ad Ovid. Her. xviii. 153. et ad Phædr. v. 10. 9. ut et, quem ibi laudat, Heinsium ad Ov. Her. xii. 31.

§ 13 *Patris et patrui persecutus mortem, et calamitate vestræ domus decus, &c. cepisti*] Legendum *ex cal. vestræ domus*, ut restat in Pall. 2. 3. nec non vet. ed. Pal. vero pr. *secuturus*, aut tale aliquid; nam exstat tantum *surus: fortunam patris et patrui ibi pers. mortem ad calamitatem vestræ domus decus insigne virtutis pietatisque eximiæ cepisti.* Gebh. Vitium recentissimarum: nam superiores, et codex Pet. et duo Pall. *ex calamitate.* Reg. *at calamitatem.* Men. *et calamitatem.* Put. *ad calamitate.* Scribe *Patris et patrui persecutus mortem ab calamitate vestræ domus decus insigne virtutis pietatisque eximiæ cepisti.* J. F. Gron. *Sed patris et patrui tui persecutus mortem* Hav. et Branc. Latinii. Sed frustra. Voculam *sed* sæpius connectendo sensui librarios addidisse, vidimus ad vi. 32. § 8. *Patris et patrui ibi persecutus mortem* Lov. 1. 2. et Voss. *ibi* etiam addidit Harl. Deinde *et calamitate* primum adparuit in ed. Francof. a. 1588. *ex calamitate* Lov. 3. 4. 5. Ber. et Harl. *ad calamitatem* Lov. 1. 2. et Harl. *a calamitate* Hav. *ab calamitate*, nisi fallant excerpta, Voss.

Amissas Hispanias recuperasti] Put. *reciperasti.* J. F. Gron. Ita et in Voss. ac Lov. 2. fuisse videtur. Vide ad vii. 18. § 1. Præterea *amissam Hispaniam* Lov. 1. 2. Harl. et Hearnii N. Non sequor. Supra xxviii. 18. 'Non, quomodo Hispaniæ amissæ sint, quærendum magis Karthaginiensibus esse:' ubi vide Gronov. l. xxxii. c. 28. 'Prætoribus in Hispanias octona mil-

lia peditum socium ac Latini nominis data:' ubi etiam male plures codd. *in Hispania.*

§ 14 *Consul creatus, quum*] In his verbis incomparabilis ille Puteanorum codex finitur, magno nostro et Livii damno. Jam ad reliqua spissius, et non ita bonis tibicinibus fulti secedemus. *J. F. Gron.*

Binis eadem hora captis simul incensisque castris] Voss. *captis sum olim incensisque*, et ad marginem *summa vi.* J. F. Gron. *Simul* deest in Hav. Ejus loco *summa* præfert Lov. 1. *summa vi* Lov. 5. Paullo ante *ad tutandum Italiam* Ber. Vide ad XL. 49. § 1. *Ad tuendam Italiam* Lov. 3. Vide ad v. 32. § 4. et XXVIII. 20. § 1. Mox *jam* non adparet in Lov. 5. Deinde *hærentem in possessionem Italiæ*, pro *in possessione*, Voss. Lov. 1. et Harl. Vide ad II. 14. § 4.

§ 15 *Potest victoriam malle, quam pacem, animus*] Pall. 1. 2. *Post vict., inquam, malle.* Gebh. Voss. duo Pall. Men. *Potest vict., inquam, malle.* Latet aliquid. Forte *victoriam ambiguam.* J. F. Gron. *Post vict. in quam malle* Harl. *Post vict. in qua male* Lov. 1. *Post vict. in qua malit* Lov. 2. *Propter vict., inquam, malle* Gaertn. *Postea vict., inquies, mallet* Ber. a m. sec. *Potius vict., inquam, mallem* Hav. *Potest vict., inquam, malle* Lov. 4. et edd. antiqq. usque ad Frob. 1535. quæ prima omisit. Jac. Periz. ad marginem Livii conjecit τὸ *inquam* ex sequenti *quam* natum, et hinc recte sublatum esse. Contra Nic. Heins. ad Vell. Pat. I. 17. 5. tamquam genuinum tuetur, ac docet, historicos aliosque scriptores orationi longius extensæ aut repetitæ sive iisdem, sive aliis, sed similibus, verbis τὸ *inquam* interjicere, ut, quod dicitur, serio dictum adpareat: hæc autem referenda esse ad illud, quod parvo intervallo præcesserat: 'Tuam et adolescentiam et perpetuam felicitatem, ferociora utraque, quam quietis opus est consiliis, metuo.' Eamdem itaque lectionem reduxi.

Novi vobis spiritus magis magnos, quam utiles] Pall. 1. ac 2. abjudicant τὸ *vobis.* At Pal. 3. *animus nobis spe magnus magis, quam utilis.* Gebhard. Voss. tres Pall. Pet. Men. nesciunt τὸ *vobis.* Et satis intelligitur, ut in illo Silii XI. 170. 'Novi Diis animos similes et pectora magnis Numquam angusta malis.' *J. F. Gron.* Soli meorum Ber. et Gaertn. illud *vobis* servant. Inter reliquos, quamvis in aliis mutantes, id tamen convenit, *vobis* a mala manu esse. Omnino igitur hoc prætextu invitis libris servari nequit, ut clarior sit oratio. Eamdem enim ob caussam pleræque scribarum glossæ similiter probandæ erunt. Mox in sequentibus τὸ *et* non adparet in Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. et Hav. Deinde § seq. *Dei*, pro *Dii*, Lov. 5. et Hav. Vide ad XXXIV. 5. § 10.

§ 17 *Ac jam prope scandentem mœnia Romana videras*] Pal. 1. *positis signa inferentem ad mœnia Rom. hi cernas.* Pal. 2. *positis signa inferentem ac prope scandentem mœnia Romana videras, hic cernas.* Gebh. Sic III. 67. 'Æsquilias quidem ab hoste prope captas, et scandentem in aggerem Volscum hostem nemo submovit.' At hic *Romæ* Gruteri, opinor, est ex ed. ultima: reliquum primus apud me Gryphius. Andreas et omnes ad Saveter. et Froben. *vestram positis signa inferentem ad mœnia Romana videras.* Neque aliter Pet. Reg. Men. Pal. Voss. nisi quod omnes damnant τὸ *videras.* Pal. alius *positis signa inferentem ac prope scandentem mœnia Romana videras.* Ex tali aliquo videtur formatum, quod vulgatur. Sed tota illa lacinia suspecta est, tamquam assuta ab aliquo, cui non placebat 'signa ferri ad mœnia.' Retineo omnem membranarum scripturam. Nec opus τῷ *videras*, quippe quod sufficit intelligi ex sequentibus 'hic cernis.' *J. F. Gron.* Quod vulgo editur, *positis, ac*

jam prope scandentem mœnia Romana videras, primum obcurrit non apud Gryphium, sed ante eum apud Froben. 1535. Bas. 1539. et Vascos. Verum id in nullo apud me cod. exstat. *positis, ac signa inferentem ad mœnia Romana videras*, ut præferunt edd. vett. est in solo Ber. *positis, signa inferentem ac prope scandentem mœnia Romana* obferunt Lov. 2. 3. Hearnii N. et Victor. apud Crevier. *positis, signa inferentem ac prope scandentem mœnia Romana videras* Lov. 4. *positis, signa inferentem ad mœnia Romana videras* Gaertn. *positis, signa inferentem ad mœnia Romana* Lov. 1. 5. Harl. et Hav. *signa inferentem*, pro *ac prope scandentem*, etiam in Cant. legi, ex excerptis ejus didici: *scandentem prope mœnia Romana* Livio non indignum esse consentio: ne tamen a manu ejus profectum credam, efficiunt codd. quorum plerique *signa inferentem ad mœnia Romana* probant, quidam cum altera lectione conjungunt. Jam autem, etiam hanc locutionem Livianam esse, negari nequit. 'Inferre signa' innumeris locis apud Livium obcurrit. Vide l. III. capp. 60. et 70. l. IV. capp. 18. 33. 47. IX. 32. X. 29. XXXIII. 36. et aliis locis. 'Inferre signa trepidantibus' III. 18. 'Inferre signa in aliquem' VI. 29. XXII. 29. XXVI. 6. Sed plane, ut hoc loco, VI. 28. 'Raptim agmine acto, pervastatis protinus agris, ad portam Collinam signa intulere.' An pondus huic lectioni addere potest, quod hoc cap. præcessit, 'In portis vestris prope ac mœnibus signa armaque hostium vidistis?' Verum etiam vocem *videras*, quæ in tribus tantum levioris auctoritatis codd. superest, Gronov. adsensus, eam ex sequenti repeti posse, inducendam existimo. Eandem abesse posse, judicavit quoque Dukerus ad Flori II. 7. § 8. Codicum itaque scripturam revocavi.

Hic cernas, duobus fortissimis viris, fratribus clarissimis imperatoribus] Tres fratres amiserat Hannibal, Hasdrubalem, Magonem, Hannonemque. Quod autem hic duos duntaxat numeret, cum oratorie sua augere incommoda vellet, in caussa fuisse puto, vel quod Hanno inter duces numerari non debuerit, vel quod Livius hic alios authores sit secutus, de quibus quidem ipse superius quoque admonuit, post equitatum Carthaginiensium occisum, non ita longe a fine prioris libri c. 35. *Glarean.* Per Hannonem Hannibalis fratrem Glareanus intellexisse videtur Hannonem Hamilcaris filium, a Livio memoratum XXIX. 34. Eum autem ideo forte inter duces non numeravit, quia exercitum duxisse non legitur, sed tantum in locum alterius Hannonis, cujus mors refertur ibid. c. 29. equitum præfectus fuit, ut Liv. priori loco narrat. Verum, si hæc ratio non satisfacit, vide an ideo tantum duorum fratrum bello amissorum meminerit, quod tertium Magonem obiisse nondum audivisset. Is enim eodem tempore, quo frater Hannibal, evocatus ex Italia, dum classe in Africam trajicit, ex vulnere in itinere mortuus est, ac naves vi tempestatis in alto disjectæ sunt. Vide XXX. 19. Ceterum *cernas* omnes mei cum priscis edd. cujus loco Frob. 1531. *cernis* dedit, quod nunc obtinet.

§ 18 *Tibi ampla ac speciosa danti est pax*] *Jam apta ac speciosa* Cant. Voss. Lov. 2. et Hav. *tibi apta ac speciosa* Lov. 1. *jam acta ac speciosa* Harl. Mox § seq. *in Deorum potestate est*, pro *manu*, Hearnii D. quod ex glossa natum puto. Verbum *est* non adparet in Harl.

§ 20 *Utrimque ferrum, corpora humana erunt*] Eliminat Pal. 1. τὸ *ferrum*. Pal. 2. vero geminat τὸ *utrimque*. Gebh. *Utrimque humana erunt*, reliquis omissis, Lov. 2. *Utrimque corpora humana erunt* Cant. Voss. Lov. 1. 4. Harl. et Hav. *Utrimque ferrum et corpora humana erunt* Lov. 3.

§ 21 *Si prœlio vincas, gloriæ adjece-*

ris] Vulgata lectio hæret quoque in vet. ed. Sed Pal. 1. *si prælio vincens gloriæ adjeceris, quantum si quid adversi evenerit.* Pall. 2. ac 3. *si prælio vincis, gloriæ adjeceris, quantum si quid adversi eveniet.* Gebhard. Quasi ante oculos habuisset illud Ciceronis de Provinc. Consular. c. 14. ' Si denique timeret casum aliquem, qui illi tantum addere jam non potest, quantum auferre.' *J. F. Gron.* *Si prælio vinces* Lov. 5. Harl. et Hav. *si prælio vincens* Lov. 1. *si prælio vincis* Lov. 4. *si prælio vinceres* Voss. *si prælio viceris* Lov. 2. Deinde *ademeris* non adparet in Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav. Hinc *adversi adveniat* Hav. Mox perperam *fortuna vertere*, pro *evertere*, Pal. 3. Vide Gebhard. ad c. 32. § 4.

§ 23 *M. Attilius quondam in hac eadem terra fuisse fertur, qui sic victor pacem petentibus abnuit*] Alii legunt *si victor pacem petentibus dedisset.* Sane Polyb. I. 31. vehementer Attilii in hostes victos duritiem increpat, meritoque ipsius accidisse ait postea insignem illam calamitatem. *Glar.* Et sic *fuisset, si victor pacem petentibus dedisset patribus nostris* primus mecum Gryphius. Andreas et priores, *fuisse fertur, quasi victor pacem petentibus patribus nostris abnuit: sed non statuendo.* Voss. Pal. Men. *fuisse fertur, qui si victor pacem petentibus abnuit non statuendo.* Quibus etiam detrahendum aliquid, nempe *fuisse fertur:* tantum abest, ut addendum quidquam existimem, ut fuerit, *Inter pauca felicitatis virtutisque exempla M. Atilius quondam in hac eadem terra, quasi victor, pacem petentibus abnuit: non statuendo.* J. F. Gronovius. Lectio, quæ nunc vulgatur, primum inveni in Froben. 1535. hinc Basil. 1539. tum Vascos. et ita demum ap. Gryph. Ea in nullo apud me cod. superest, nisi forte in Cant. et Lov. 3. ex quibus nihil in excerptis notari video. Se etiam illam in Reg. invenisse, Crevier. monuit. *Fuisse fertur, qui si victor pacem petentibus abnuit dedisset, non statuendo* Lov. 4. *fuisse fertur, qui si victor pacem petentibus abnuit patribus nostris, non statuendo* Ber. Neque aliter Gaertn. nisi quod *fuisse ferunt*, et *patribus nostris abnuit* alio ordine legat: *fuisse fertur, quasi victor pacem petentibus patribus nostris abnuit, sed non statuendo,* ut Gronov. in primis edd. esse monuit, Hearnii N. *fuisse fertur, qui si victor pacem petentibus abnuit, non statuendo* Voss. Lov. 1. 2. et Hav. Similiter Harl. nisi quod vocem *fertur* omittat. *M. Atilium quondam in hac eadem terra fuisse ferunt, qui si victor pacem petentibus non abnuit, non statuendo* Lov. 5. *fuisse fertur, qui si victor* etiam in Brancal. se vidisse Latinius testatur. Crevier. vulgatum servat, in eo solo inde discedens, quod particulam *sed*, quam Reg. non agnoscit, et Livius sæpe gaudet supprimere, rejiciendam censeat. Forte integriores codd. aliunde investigati veriorem lectionem docebunt. Credere enim nequeo, vulgatum genuinum esse. Quid enim? an M. Attilius felicitatis virtutisque exemplum tantum *in hac eadem terra,* et non ubique, *fuisset?* Quanto melius fuisset, si transpositis vocibus dedissent, *quondam fuisset, si in hac eadem terra victor?*

Non statuendo tandem felicitati modum] Vox *tandem* in Mss. non apparet. *Jac. Gron.* Præterquam in Cantabr. quem Jac. Gronov. consuluit, vox *tandem* etiam deest in Lov. 4. et Reg. apud Crevier. Ejus loco *tm̄*, id est *tantum*, præferunt Lov. 1. 2. 3. Solent hæ voces commutari. Vide ad III. 46. § 1. IX. 12. § 6. et alibi. *Tamen* Voss. Lov. 5. Harl. Gaertn. et Hav. Vide ad XXII. 2. § 11. Quam lectionem ex tribus suis probat Crevier.

§ 24 *Qui nobismet ipsis multam irrogemus*] Lege *nobismet ipsi*, ut est in Regio. Sumpsit hunc sensum ab Herodoto in Calliopa de Mantinensibus

cap. 76. Μαθόντες δὲ ὅτι ὕστερον ἥκουσι τῆς συμβολῆς, συμφορὴν ἐποιοῦντο μεγάλην, ἄξιοί τε ἔφασαν εἶναι σφέας ζημιῶσαι. *J. F. Gron.* *Nobismet ipsi* etiam Victorin. apud Crevier. Vide ad II. 19. § 5.

§ 25 *Non recusamus, quin omnia, propter quæ bellum initum est, vestra sint*] Pal. 2. *Qui non recusamus, quin omnia, a vobis parta post bellum initum, vestra sint.* Pal. 3. *quin omnia, propter quæ ad bellum itum sit, vestra sint.* Gebh. *Qui non recusamus* Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. et edd. usque ad Froben. a. 1535. Deinde *ad bellum itum est* Rec.

§ 28 *Nonnihil etiam ob hoc, quia parum dignitatis in legatione erat*] *Nonnumquam etiam ob hoc* Branc. Latinii: *non nisi etiam ob hec* Lov. 2. *nonnihil etiam ab hoc* Harl. et Gaertn. Tum *erat in legatione* Lov. 5. qui etiam paullo ante *uti audio* præfert.

§ 29 *Propter quam petii*] Vet. lib. *peto.* Sigon. Pal. 3. exhibet *propter quam peto.* Gebh. *Peto* etiam Lovel. 4. et Rec. Mox § seq. *bellum a me inceptum est* Ber. *bellum a me conceptum est* Gaertn. *bellum a me cœptum,* omisso τῷ *est,* Hav. Deinde *quoad id ipsi non videre Dei* Lov. 1. Voss. et Harl. *quoad id ipsi invidere Dei* Lov. 4. et 5. *quoad ipsi non invidere Dei* Ber. et Lov. 3.

Cap. xxxi. § 1 *Adversus hæc imperator Romanus in hanc fere sententiam respondit*] Ultima vox non est in Ms. Cantabr. teste Wassio ad Sallust. Catil. cap. 35. Non contemnendum esset, si etiam quatuor præcedentes abessent, ut in iis quæ ibi ab ipso et Cortio adnotantur, 'ad hoc,' 'ad hæc,' 'ad ea.' Sed Livius, quum dicit 'in hanc sententiam,' 'in hunc modum,' solet addere verbum 'loqui,' vel 'respondere.' Vide III. 66. VI. 40. VII. 30. XXXVIII. 47. *Duk.* *Ad hæc imperator* edd. principes, pro quo Frob. 1535. dedit *Adversus hæc.* Recte. VIII. 2. 'Adversus hæc responsum anceps datum.' XXXV. 50. 'Nec absurde adversus utrosque respondisse visus est.' Pari modo 'respondere contra contumeliam' dixit Cic. de Arusp. Resp. c. 8. 'respondere contra figuras' Quinctil. Instit. lib. IV. p. 794. Deinde *respondit* in omnibus meis constanter legitur.

Adventus tui spe] Pal. 1. *Non me fallebat, Annibal, habere adventus tui spem Carthag.* Gebh. Similiter Voss. Lov. 1. 2. Harl. Ber. a m. sec. et Hav. *habere adventus tui spem, eaque spe præsentem, &c.* Hafn.

§ 2 *De conditionibus superioribus pacis omnia subtrahas*] *De cond. prioribus pacis* Brancal. et Vatic. apud Latinium: *de cond. superioris pacis* Rec. et Hav. Vide ad l. XXI. c. 60. § 7. Deinde *subtrahis* Ber. a m. sec. Gaertn. et edd. ante Aldum. Mox § seq. *ut tibi curæ est* Voss. Lov. 4. et Hav. Ita variant codd. VII. 13. § 8. Similiter eodem lib. c. 35. § 10. *opportuna est eruptioni, ut est,* pro *sicut est,* Lov. 2. Hinc *sentire* perperam omittitur in Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. et Hav. Tandem *ne, si quæ tum pepigerunt* Voss. et Lov. 5. *ne, si quæ tunc pepigerunt* Lov. 3. 4. Harl. Ber. a m. sec. et Hav. *ne, si qua tum pepigerunt* Lov. 2. *ne, si quantum pepigerunt* Lov. 1.

§ 4 *Sagunti excidium nobis pia ac justa induerunt arma*] Sic et IX. 1. C. Pontius Samnitium dux, 'Justum est bellum,' inquit, 'Samnites, quibus necessarium: et pia arma, quibus nulla, nisi in armis, relinquitur spes.' Sicque dicebant et *justum piumque bellum,* indictum nempe legitime ob justas caussas ex formula, quam habemus apud Livium I. 32. *Modius.* His plura exempla locutionis 'justum piumque bellum' ex Livio aliisque Modius subjecerat, quæ omittenda duxi, quod commode videri possint apud Briss. de Form. IV. 344. *Excidium* hic iterum, invitis omnibus libris, Clericus edidit. Vide ad V. 15.

§ 9. Miror id etiam adoptasse Crevierium. Paullo ante *ut prosit vobis fraus, petitis* Lov. 3. et Harl. *etiam ut prosit vobis fraus, petitis* Lov. 4. 5. et Hav. *si, ut etiam prosit vobis fraus, petitis* Gaertn. *ut etiam prosit vobis fraus, petistis* Rec. Deinde *facimus bellum* Lov. 1. 2. 3. et Hav. Denique *et tum Mamertinorum* Voss. Lov. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante Frob. 1535.

§ 5 *Dei testes sunt: qui et illius belli exitum secundum jus fasque dederunt*] Pall. 1. et 2. *ut qui et illius belli exitum sec. justum meritum dederunt.* Gebh. Gronov. in pr. ed. nott. ad h. loc. monet, Reg. Men. Pet. et Pall. duos legere, *testes sunt, ut qui et illius:* quod inveni etiam in Harl. et Gaertn. Jac. Gronovius similiter in Cant. ut monuit ad XLV. 18. § 8. ejusque locutionis alia exempla notavit. Vide eumdem ad XXIX. 31. § 5. J. F. Gron. ad XXV. 23. § 3. et quæ notabo ad XLV. 18. § 8. Vossianus exhibet *testes, ut qui et illius.* Omisso τῷ *ut* est XXXIX. 36. 'Dii quoque ipsi comprobaverint, qui nobis victoriam dederunt.' Deinde *secundum justum meritum dederunt* etiam Voss. Lovel. 2. 3. Harl. et Hav.

§ 6 *Subjecta esse mille casibus scio*] Τὸ *esse* exsulat a Voss. 1. 2. 3. 5. Harl. et Hav. Deinde *mille periculis* Lov. 5. quod ex interpretis ingenio ortum reor: *casus fortunæ* Gronov. inlustravit cap. præc. § 5.

§ 8 *Manu conserta restitantem ac tergiversantem in Africam traduxerim*] Vet. lib. *attraxerim.* Sigon. Pal. 1. *manu consertum* (Pal. 3. *edita*) *restitantem ac terg. in Africam attraxerim.* Et ita vet. ed. Pal. vero 2. *manu consertum hæsitantem ac terg. in Africam astraxerim.* Gebh. Gall. tres Pall. Voss. Buslid. editique ante Moguntinum, *consertum.* Ut videatur respicere illud antiqui fori 'ex jure manu consertum:' *attraxerim* autem, quod e suo profert Sigonius, non modo omnium scriptorum est, sed et olim editorum ab Andrea usque ad Froben. Gryphius primus inter meos *traduxerim.* J. F. Gronov. *Manu consertum* Lov. 4. 5. Harl. Ber. Rec. Hav. et Hearnii L. 1. ac N. Similiter etiam in omnibus suis Crevier. invenit, et nihilominus vulgatam lectionem sibi potiorem esse testatur: *manu consertum est* Lov. 2. *manu consertum sit* Lov. 1. Tum *resitantem* Lov. 1. et Voss. a m. pr. *resistentem* a m. sec. quod etiam exstat in Harl. et Hav. *residentem* Lov. 2. et 4. *hæsitantem* Lov. 3. 5. et Hearnii L. 1. Sed *restitantem* præfero. Vide ad X. 19. § 5. Deinde *in Africam adtraxerim* omnes etiam mei, præter Lov. 4. et Rec. *traduxerim* legentes; quæ lectio, antequam eam Gryphius reciperet, jam adparuit in Froben. 1535. Bas. 1539. et Vascos. edd.

§ 9 *Ad ea, in quæ tum pax convenire videbatur, quæ sunt, nosti, mulctæ*] Gall. et Voss. τὸ *in* tollunt. Putes dictum, ut Terentii in Andria V. 1. 18. 'Ubi ea causa, quam ob rem hæc faciunt, erit adempta, desinent.' Quale Virgilii Æn. VII. 409. 'ad muros, quam dicitur urbem.' Quale Nostri II. 20. 'suæ cohorti, quam delectam manum:' ubi vide notas. Deinde, *quæ sunt, nosti,* nusquam. Scripti autem *videbantur, quæ si multas:* aut, *quasi multas:* aut, *quæ si multa.* Lege, *Proinde, si quid ad ea, quæ tum pax conventura videbatur, quasi mulcta navium cum commeatu per ind. exp. leg. viol., adjicitur, est, quod ref. ad cons.* J. F. Gron. *Ad ea, quæ tum pax* Lov. 1. 2. 4. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. Doujatius, qui τὸ *in* in uno Regiorum adscriptum invenit, sine ea sententiam stare non posse censebat, quidquid etiam Gronov. contenderet: *Ad eam, quæ tum* Ber. quasi ultima litera τοῦ *eam* degenerasset in præpositionem *in.* Et ita *ad eam, quæ tum pax* dictum foret pro *ad eam pacem, quæ tum:* quod, si

in pluribus vel integrioribus codd. reperissem, non displiceret. Alia exempla vide ad XL. 20. § 3. Deinde *quæ si multas*, pro *quæ sint, nosti, mulctæ*, legunt Voss. Lov. 1. 2. et Harl. *quæ si multa* Hav. *quæ sunt multa* Lov. 3. 5. Ber. et Gaertn. *quæ sint multa* Lov. 4. Doujatius legendum conjicit *quasi mulctæ navium*, conjungens *si quid quasi mulctæ*. Verum ea lectio in nullo cod. obcurrit, ad quorum scripturam propior accedit Gronov. conjectura *quasi mulcta navium*, quam etiam planam, nec fortasse spernendam, haud male Crevier. judicavit.

Est, quod referam ad consilium] Ita legendum docuit Gron. ad XLIV. 2. § 5. eamque lectionem etiam in contextum recepit. Non aliter etiam Mss. et plerique typis descripti usque ad Modium, qui Francofurti a. 1588. edidit *ad concilium*. Verum indicantur duces ac primi ordines, quos summus dux in re gravioris momenti consultabat, qui non ejus *concilium*, sed *consilium* vocantur, ut Gronov. d. l. monuit.

§ 10 *Frustra verba pacata renunciant*] Et neque hoc *pacata* sane intelligo. *Glar.* Si ita legas, nullum sensum, aut certe non commodum, elicias. In vet. lib. aliquot est *frustra verbis pacata renunciant.* Hinc ego ita *frustra verbis tentatam rem nunciant:* id est, de pace verbis frustra agitatum referunt. Annibal enim colloquium petierat Scipionis, quasi fretus eloquentia sua rem peracturus. Hanc lectionem tanto magis probo, quod subjungit ἀντίθετον 'armis decernendum esse.' *Sigon.* Pall. 1. 3. *frustra verba pacata renunciant.* Pal. 2. *frustra verba peracta renunciant.* Gebh. Reg. *verba pacata renunciant.* Pet. *verba peccata renunciant.* Men. et Voss. *verba precata renuntiant.* Pal. *verba peracta renunciant.* Duo alii cum olim editis ut Regius. Scribe *frustra verba jactata renunciant, armis decernendum esse.* Vulgata Sigonii est. Vide ad XXXVIII. 25. *J. F. Gronov.* *Verba pacata renunciant* Gaertn. Rec. et Hearnii D. *verba renunciant*, omissa media voce, Hearnii L. 1. *verba temptata renunciant* Hav. et Ber. a m. sec. primigeniæ lectionis vestigiis tanta cura deletis, ut, quid olim scriptum fuerit, videri nequeat. *Verba precata renunciant* Cant. Lov. quinque, Harl. Hearnii N. et vetus cod. apud Pierium ad Maron. Æn. VII. 237. qui lectionem illam probare videtur, docens, in conloquiis de pace 'precari verba' dici. Contra Doujatius lectionem Pal. 2. *verba peracta renunciant* aliquatenus tolerabilem existimat. At mihi præsertim conjectura Gronov. placebat. Supra I. 46. 'Jactari voces a juvene Tarquinio audierat, se injussu populi regnare.' c. 50. 'Multa ibi tota die in concilio variis jactata sermonibus erant.' VIII. 29. 'Quæ res sicut eo anno sermonibus magis passim hominum jactata, quam in publico ullo concilio est.' IX. 45. 'Ob hæc vulgo in conciliis jactata populus Romanus bellum fieri Æquis jussit.' XXII. 23. 'Argentumque pro eis debitum, sæpe jactata in senatu re, quoniam non consuluisset Patres, tardius rogaretur.' Mox *Dei dedissent* Lov. 2. 3. Harl. Gaertn. et Hav. Vide ad XXXIV. 5. § 10.

CAP. XXXII. § 2 *Roma, an Karthago, jura gentibus daret*] Gall. et Voss. *darent*. J. F. Gronov. *Darent* etiam Lov. 2. 4. et forte Cant. ex quo nihil notatur, cum Hearnii Oxonn. Quod si placet, *Roma* et *Karthago*, pro Romanis et Karthaginiensibus, tamquam conlectiva verbum plurale adsciscent. Vide ad XXVIII. 19. § 2. Alterum tamen *daret* superest in Voss. a m. sec. Lov. 1. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. quod Crevierius præferebat, et in contextum revocavit.

Quibus adversæ pugnæ fortuna fuisset] Jac. Perizon. ad marginem Livii

conjecit legendum *adversa pugnæ fortuna:* quomodo etiam Dukerus emendabat ad xxv. 40. § 13. ubi eam locutionem aliis exemplis inlustravit.

§ 3 *Nam neque Romanis effugium ullum patebat*] Si Mss. quidquam in voce *patebat,* et postea *videbatur* variarent, suspicarer hæc, usque ad verba 'Ad hoc discrimen,' cum præcedenti oratione obliqua conjungenda, et, quum primum *patere* scriptum, ex eo deinde *patebat* factum fuisset, etiam *videbatur* adjectum esse. Causa suspicionis est, quod Polyb. lib. xv. capp. 10. 11. et Appian. in Punic. p. 23. inter alias adhortationes imperatorum, has quoque referunt, et quod duces iis in adhortando milite sæpe usi leguntur. Vide Liv. l. xxi. capp. 41. 43. 44. Thucyd. vii. 64. Curt. iv. 14. § 7. et alios ibi apud Freinshem. *Duk.*

Et Karthagini, supremo auxilio effuso] *Et Karthaginiensibus, supremo auxilio fuso* Branc. Latinii, quasi nempe id requireret præcedens 'Romanis.' At simili modo Livius variare ubique solet. Vide ad xxxv. 40. § 6. *Ignota auxilio effuso,* mediis omnibus omissis, Voss. Lov. 1. 5. et Harl. *ignota terra auxilio effuso* Hav. Reliqui constanter *Karthagini.* Mox iterum Clericus *excidium* contra omnes codd. edidit, quod etiam Crevierius recepit. Vide ad cap. præc. § 4.

§ 4 *Multa ante parta decora aut cumulaturi eo die, aut eversuri*] Perperam Pal. 3. *aut effusuri.* Sic paulo ante c. 30. 'Simul parta ac sperata decora unius horæ fortuna evertere potest:' ubi et idem perperam *vertere* continet. *Gebh.*

§ 5 *Quum oculis magis, quam ratione, pensarent vires*] *Quam cum ratione* Lov. 2. Rogat autem Crevierius, an igitur, si ratione pensarent vires, non jam ipsis partim læta, partim tristia obcurrerent? Mallet igitur *quum oculis, quum ratione pensarent.* Paullo ante *spes, metus miscebant* Lovel. 2. Gaertn. et Voss. a m. pr. *spes metusque miscebant* Voss. a m. sec. Lov. 1. et Harl. In sequentibus vero *subjiciebant* Lov. 3. 4. et Rec.

§ 6 *In terra Italia res gestas*] Pal. 2. *intra Italiam.* Gebh. *Inter Italiam* Harl. *intra Italiam* Voss. Lov. 2. 3. 4. et Hav. sollemni scribarum lapsu. Vide ad xxv. 7. § 4. *In terra Itala* quædam ex vett. edd.

Sua cuique decora, ubi ad insignem alicujus pugnæ memoria militem venerat] Silius xvii. 293. 'Dux vetus armorum, scitusque accendere corda Laudibus,' &c. *Modius.* Ipse se milites notabili aliqua pugna insignes nosse testatur xxi. 43. 'Nemo vestrum est, cui non idem ego virtutis spectator ac testis notata temporibus locisque referre sua possim decora.' *Dukerus. Ad insignem alicujus pugnæ memoriam militem venerat* Lov. 4. *ad insignem alicujus pugnæ memoriam venerat* Hav. *ad insignem alicujus pugnæ memoriam milites venerant* Harl. *milites venerant* etiam Lovel. 3.

§ 8 *Liberum fingenti, qua velit flecti, ominatur, quibus quondam, &c.*] Dubium et hoc, ad Hannibalemne referat, an ad Scipionem: suspicor corruptum. *Glar.* Loci hujus obscuritas, quæ magna est, sola verborum interpunctione non levatur solum, sed etiam tollitur. Quomodo autem sit interpungendus, intelligetur, si sensus antea sit patefactus. Scipio, inquit, suis militibus referebat Hispanias victas, et recentia in Africa prælia, et confessionem hostium pacem petentium, ad hoc colloquium Hannibalis in secreto habitum: ac quoniam liberum est fingenti quocunque velit, oratione deduci, ominatur finem hujus belli adesse, quod quibus auspiciis priore bello patres eorum pugnaverint ad Ægates insulas, ea illis hoc tempore in aciem exeuntibus portenderint. Ex quo intelligi potest, verba illa, *liberum fingenti, qua velit, flec-*

ti; item hæc, *quibus quondam auspiciis,* usque ad 'portendisse Deos,' duplici parenthesi esse includenda. Continent enim causam, et cur ominaretur, et cur victoriam ominaretur. Glareanus adeo a vero sensu abhorruit, ut, vox illa *fingenti* ad Scipionem, an ad Annibalem referretur, dubitarit. ['Glareanus nihil de tota oratione, quam, ad quid referatur *fingenti,* se dubitare dicit, ut solet.'] *Sigon.* Lib. XXVI. c. 28. 'Id crimen adferri, quod, quia testem habere non potuisset, liberius fingenti sit.' *Flectit* sensum quidem non omnino incommodum habet, sed non recedendum est a lectione, quam omnium Mss. et edd. esse testatur Hearnius. Sigonii duplicem parenthesin hic non animadverto. Est tamen aliquid obscuritatis in his, *quibus quondam auspiciis, &c. ea illis, &c. portendisse Deos.* Nam non potest hic suppleri 'auspicia.' Dii enim non 'portendunt auspicia,' sed 'portendunt' futura 'auspiciis.' lib. XXVI. c. 41. 'Dii auguriis auspiciisque, ac per nocturnos etiam visus omnia læta ac prospera portendunt.' Videtur sermo ellipticus esse, et ita supplendus: ea illis portendisse Deos, quæ quondam portendissent iis auspiciis, quibus patres eorum, &c. *Duk.* *Qua vult* Voss. Lov. 3. 5. Ber. Hafn. Gaertn. et edd. Rom. 1472. ac Parm. *quæ vult* Lovel. 1. 4. Harl. et Rec. *quo vult* Hearnii L. 1. et Branc. Latinii. Deinde Gronovii ediderunt *flectit,* quod Hearnius contra fidem Mss. et aliorum codd. esse fatetur. Id quod de suis Mss. et codd. aliis, id est edd. dixit, verum esse potest: non tamen ad Mss. et codd. quibus Gronovii usi sunt, extendi potest. Majori enim fide ubique in Livio versati sunt, quam ut, invitis Mss. et edd. non monito lectore, conjecturam suam in contextum reciperent. Certe, si excerptis meis fidem habere possum, *flectit* est in Cant. Lov. 1. 3. 4. 5. Rec. Ber. et Branc. Latinii; cujus excerptis tamen Hearnius usus est. Ex editis autem eamdem lectionem exhibent Rom. 1472. ac Parm. *flectitur* est in Gaertn. *flectito* in Voss. Præterea unus etiam Lov. 2. neutri lectioni adsensus, hoc monstrum exhibet *vultu dum corde minatur.* Patet igitur ex his, plures meorum codd. *flectit,* quam *flecti,* præferre. Quum autem utrumque commodum sensum recipiat, a lectione Gronoviana recedendi caussam non video.

§ 10 *Reditum domum in patriam, ad parentes, liberos, conjuges, Penatesque Deos*] Pall. 2. ac 3. *ad Penates, liberos, conjugesque.* Gebh. Ita solus ex meis Lov. 5.

§ 11 *Adeo celsus hæc corpore, vultuque ita læto*] Ignorant particulam *Adeo* scripti. *J. F. Gron.* Cic. Oratore c. 18. 'Status erectus et celsus.' Vide Barthium Advers. XLVIII. 3. Livius VII. 16. 'Signum poscunt ingenti clamore, celsique et spe haud dubia feroces in prœlium vadunt.' Sed hoc etiam de animo dici potest. Cic. Tusc. V. 14. 'Qui autem esse poterit celsus et erectus, et ea, quæ homini accidere possunt, omnia parva ducens.' *Duk.* Voculam *Adeo* in nullo meorum codd. inveni, nisi in Ber. et Rec. Superest tamen in Lov. 5. verum is vicissim vocem præcedentem *Deos* omittit. Unde conjicio librarios ex voce *Deos* fecisse *Adeo;* illos vero, qui utramque vocem exhibent, duplicem nobis lectionem junxisse. De voce 'celsus' vide ad Silii XVII. 126.

CAP. XXXIII. § 1 *Non confertas autem cohortes ante sua quemque signa instruebat, sed, &c.*] Reg. Men. Voss. *quamque,* ut referatur ad *cohortes.* J. F. Gron. *Quamque* etiam habet Lipsius, hunc locum laudans de Mil. Rom. IV. 1. ubi, itemque Dial. II. et III. etiam alia leguntur ad dispositionem aciei Scipionis pertinentia. Adde Schelium ad Hygin. p. 1053. *Duk.* *Quemque* ex uno tantum Lov. 3. lau-

dant codicum meorum excerpta: *quæque* est in Lov. 1. 2. Harl. et Gaertn. *quamque* in reliquis meis, et Hearnii N. Ceterum Salmas. de Re Milit. Rom. c. 2. p. 1301. carpit Livium, quod 'cohortes' hinc distinxerit a 'manipulis,' quum apud Polyb. xv. 9. unde Livius sua hausit, *σπεῖραι*, sive *cohortes*, eædem sint atque *σημαία*, sive *manipuli*. Ad hunc autem errorem committendum inductum fuisse, quod ordinationem aciei, quæ suo tempore recepta erat, confuderit cum Polybiana; quam adsecutus non est, quia vel oblitus fuit, vel ignoravit qualis illa fuerit. Livii autem ætate aciem instructam fuisse per confertas cohortes, quæ quingentis militibus constabant, sine ullis intervallis. Contra Scipionis seculo per cohortes quidem aciem instructam fuisse, sed cohortes illas a manipulis non diversas fuisse, nec plures continuisse, quam centenos et vicenos milites; ipsosque manipulos, sive ordines, aliquantum inter se distantes conlocatos fuisse. Hanc accusationem aliquo modo repetiit Keuchen. ad Front. Str. II. 3. 16. Verum defensionem Livii pluribus suscepit Tennul. qui ad d. loc. Frontini late videndus est.

Quo elephanti hostium accepti] *Acti* Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. a m. sec. Hafn. et Hav. Quod defendere videtur locus infra hoc cap. 'Paucæ tamen bestiarum intrepidæ in hostem actæ:' et Front. loc. laud. 'Manipulis inter se distantibus spatium dedit, per quod elephanti ab hostibus acti facile transmitti possent.' Contra vulgatum tuetur locus cap. seq. 'Non tamen ita perculsos iratosque in aciem accepere.'

§ 2 *Quæstoris extra sortem*] Hæc gesta sunt a. IϽLI. Anno priore quæstor Scipionis fuerat M. Porcius Cato. Præfectus classis et, quod ex hoc loco liquet, legatus C. Lælius, LXXIX. c. 25. Catonem probabile est exacto anno quæsturæ Romam rediisse, et Scipioni petenti a senatu datum, ut Lælium sibi amicissimum extra sortem quæstorem haberet, quum Cato nequaquam pro necessitudine sortis cum eo vixisset, ut scribit Cornel. Nep. in Caton. c. 1. Nam quemadmodum præsides provinciarum, sic etiam quæstores non semper provincias sortitos, sed interdum lege aut senatusconsulto extra ordinem eas accepisse, docent Sigon. de Ant. Jure Provinc. II. 3. et Manut. ad Cic. ad Fam. II. 19. Quamquam autem nihil in Livio est, unde colligi possit, Lælium, postquam cum Scipione in Africam venit, quæsturæ petendæ caussa Romam profectum, tamen vel hoc factum oportuit, vel dicendum est, eum absentem quæstorem factum, ut hoc bello sæpe alios absentes magistratus creatos legimus. *Duk.*

§ 3 *Ea tunc levis armatura erat*] Vide Lipsium de Milit. Rom. III. 4. *Duk.*

Aut post rectos refugerent ordines] *Post in rectos* Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. et Gaertn. *post irrectos* Lov. 3. *post invectos* Hav. et Brancal. Latinii: *aut ad postremos refugerent ordines* Hafn. Mox *discursu applicante signis* Voss. Lov. 1. Harl. et Brancal. Latinii: *discursu explicante signis* Lov. 2.

§ 4 *Ad terrorem primum elephantos, &c. instruxit*] *Primos* Cantabrigiensis, etsi solus, quod scio, veram tamen Livii manum prodens, haud dubie. Sic XXV. 27. nunc edidimus ex Mss. et monente patris manu, 'ubi prima tranquillitas maris in altum evexisset:' vulgo *primum*. Sic XXXI. 45. 'Ubi prima tranquillitas data est.' XXIV. 47. 'Eos primos Pœni hosti opposuerunt.' *Jac. Gron.* Eamdem lectionem Crevier. in Reg. invenit. Infra XXXIV. 14. 'Equites primos ab utroque cornu in pugnam educit:' ubi plura vide.

§ 6 *Modico inde intervallo*] Edd. principes, cum cod. Ber. mediam vocem ignorant. Aldus postea dedit *deinde*, consentientibus Voss. Lov. 1.

2. 3. 4. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxonn. Ejus loco tandem Gronov. *inde* substituit.

Discedentem ex Italia secuti) *instruxit*] *Decedentem* Voss. Lovel. 2. 3. 5. Rec. Ber. a m. sec. (tota vox deerat a m. pr.) et Hav. quod etiam Crevierius in duobus Mss. invenit. Tot igitur testibus fidem habens id probavi. Vide ad Epit. Liv. l. xxx. Præterea, *instruxit* vel hoc loco, vel § 4. recidendum, judicat Crevierius, quod semel subficiat. In codd. nihil opis est. Vide ad § 9. Mox § seq. *Equitatum et ipsum*, pro *etiam*, Voss. Lov. 4. 5. et Gaertn. Vide ad xxii. 47. § 9. *Equitatum et ipse* Lov. 1. 2. Harl. et Hav. *et ipse*, nimirum quemadmodum Scipionem fecisse modo indicatum erat.

§ 8 *Non lingua, non mores, non lex*] Cantabrig. Voss. Gad. *non mos*. De aliis scriptis non habeo affirmare. Hic tamen numerus mutari temere non debuit. xxviii. 12. 'Quibus non lex, non mos, non lingua communis.' Cicero Offic. iii. 17. 'Neque more turpe haberi, neque aut lege sanciri.' *Jac. Gron.* *Non mos* Lov. quinque, Harl. Rec. Hearnii L. 1. ac N. et quatuor codd. Crevierii, qui recte hanc lectionem probavit, ac recepit. Polyb. xi. 17. Οἷς οὐ νόμος, οὐκ ἔθος, οὐ λόγος, οὐχ ἕτερον οὐδὲν ἦν κοινὸν ἐκ φύσεως πρὸς ἀλλήλους. Silius xvi. 19. 'tot dissona lingua Agmina, barbarico tot discordantia ritu Corda virum mansere gradu.'

§ 9 *Galli proprio atque insito in Romanos odio*] Sic et apud Justinum xi. 9. Magnus Alexander 'circumvectus suos, singulas gentes diversa oratione alloquitur:' nam 'Illyrios,' inquit, 'et Thracas opum ac divitiarum ostentatione, Græcos veterum bellorum memoria internecivique cum Persis odii accendebat. Macedones autem nunc Europæ victæ admonet, nunc Asiæ expetitæ, nec inventos illis toto orbe pares viros gloriatur.' *Modius.*

Deductis ex asperrimis montibus; in spem victoriæ ostentantur] *Deductis ex asperis montibus ostenduntur*, reliquis omissis, Hav. *ostenduntur* autem probari posset, quia non modo præcessit, sed et mox sequitur 'ostentatur.' Solent autem librarii has voces confundere. Vide ad xxviii. 3. § 11. At unum hunc testem audire periculosius arbitror: præsertim quum Livius paucis interjectis eadem verba repetere solitus fuerit. Vide ad i. 3. § 9. Et ita ferri potest τὸ *instruxit*; de quo vide ad § 6.

§ 11 *Liberi cum parentibus, conjuges pavidæ, aut excidium*] *Conjugesque pavidæ, aut* Cant. *conjuges pavidæ, et aut* Lov. 5. Præterea iterum *exscidium* Clericus contra libros scriptos. Vide ad v. 15. § 9. Similiter etiam Crevierius edidit. Mox *in metu aut in spe medium* Lov. 3. et 4. *in metu* etiam Voss. et Harl. Hinc *ostenduntur* idem Harl. *ostentantur* Voss. et Lov. 5. quod referri potest ad omnia præcedentia 'mœnia patriæ, Dii Penates,' &c. Sed reliqui vulgatum tuentur.

§ 12 *Quum maxime hæc imperator apud Karthaginienses, duces suarum*] Locus leniter literis, et distinctione prorsus enervatus. In Pet. Reg. Men. Voss. est *inter immixtos alienigenis*. Lib. xxvi. c. 37. 'Carthaginienses Romanique pariter variis casibus immixti.' xxvii. 18. 'Turba calonum immixta armatis.' Reliqua adjuti a Freinshemio ad Curtii iii. 10. § 4. sic constituimus: *Quum maxime hæc imp. apud Carth., duces suarum gentium inter pop., plerique per interpr. inter imm. al., agerent.* Intellige duces suarum gentium, Mauros Maurorum, Hispanos Hispanorum, Gallos Gallorum, Macedonas Macedonum: quæ cohortes, manipuli, legiones quum non sinceræ omnino essent, sed permixtæ varia nationum colluvie, nonnulli duces ex his, quæ apud suos vernaculo sermone pronunciabant,

per interpretes cæteris indicabant. *J. F. Gron.* *Inter immixtos*, vel *interim mixtos*, Cant. Lov. 1. 3. 4. Harl. et Hav. Pleraque pars reliquorum cum editis *intermixtos*, vel *inter mixtos*. Deinde *pleraque*, ut ante Gronov. edebatur, omnes mei; eamque scripturam defendit Crevierius. Mihi Gronov. vel Freinsh. conjectura *plerique* non displicet. Cur enim duces *per interpretes*, nisi quia eorum sermonem inmixti alienigenæ non intelligebant? ergo non 'pleraque,' sed 'omnia' per interpretes. Id autem non 'omnibus' ducibus, sed 'plerisque' tantum facere necesse erat, sub quorum ductu nempe inmixti alienigenæ erant. Denique *ageret* etiam omnes mei. Sed hic cum Crevier. *agerent* a Freinsh. et Gron. restitutum probo. Non tamen per omnia Freinshemio adsentitur Gronovius. Nam et legendum putavit *duces variarum gentium*, et *inter mistos alienigenas*: quorum etiam neutrum necessarium est, præsertim invitis Mss.

Tubæ cornuaque ab Romanis cecinerunt] Polyb. XV. 12. Ἅμα τῷ πανταχόθεν σάλπιγγας καὶ τὰς βυκάνας ἀναβοῆσαι. Et Appianus Punic. p. 28. Ἀννίβας μὲν σαλπίγγων κατάρξας, Σκιπίων δὲ ἀντηχεῖν κελεύσας. *Sigon.*

§ 13 *Ut elephanti in suos, &c. verterent*] Aut ex vet. lib. *verterentur* est legendum, aut *verterent* pro verterentur accipiendum. Sic enim Polybius ibid. τινὰ μὲν διαταραχθέντα τῶν θηρίων, ὥρμησε παλίσσυτα κατὰ τῶν βεβοηθηκότων ἐν Καρχηδονίοις Νομάδων. *Sigon.* 'Vertere' sæpe a Livio passive usurpari, vidimus ad II. 62. § 2. Hic tamen *verterentur* cum Sigon. codice legendum puto. Eadem enim lectio superest non tantum in Branc. Latinii, sed et in omnibus meis; nisi quod *verteretur* sit in Lov. 4. *converteret* in Ber. *verterent* demum adparuit in Froben. a. 1535. priores typis descripti legunt *converterentur*.

§ 14 *Paucæ tamen bestiarum intrepidæ in hostem actæ*] *Intrepide* ed. Mog. quod tantopere Aldo placuit, ut, quum in contextu *intrepidæ* edidisset, postea in erratis *intrepide* emendari jusserit. Verum sensus Livii non est, elephantos *intrepide* actos fuisse; ita enim *intrepide* referendum foret ad milites Pœnos, qui eas agebant; sed potius elephantos intrepidos, et pugnam incipientium clamore non perterritos fuisse. Recte igitur Savet. a. 1529. priscam scripturam *intrepidæ* revocavit, eamque recentiores retinuerunt.

§ 15 *In ancipites ad ictum utrimque conjiciebant hastas*] In prima hoc invenio Parisina Saveterii 1529. Omnes priores ab Andrea ad Juntam 1522. *in eas ancipites*, ut et nonnulli scripti: quasi referri velint 'ad bestias.' Vossianus, Regius, et alii ignorant. Cæterum vir nobilissimus et eruditissimus hic *ancipites hastas* dici censet, non quod in summo et imo cuspidem haberent, ut hastæ equestres, sed quod propter levitatem etiam retrorsum, dextrorsum, sinistrorsum, nullo negotio possent conjici, quum pila aliaque graviora tela non sine nisu et conversione totius corporis recte contorqueri possent. Ego, si putarem sic locutum Livium, neutram interpretationem admitterem, sed explicarem, 'ab utroque missas latere.' Ut paullo ante: 'Viam, qua irruerent in ancipitia tela, belluis darent.' XXXVII. 11. 'Armatos duobus agminibus ad promontoria, quæ cornibus objectis ab alto portum faciunt, ducit, inde facile telis ancipitibus hostem summoturus.' Sed dixit 'ancipites ad ictum' elephantos, id est, ab ambobus lateribus infestatos, anxios, et quo se verterent nescios. Virgilius in Æn. V. 654. 'At matres, primo ancipites, oculisque malignis Ambiguæ.' 'Anceps' utrimque sese eodem modo habens, hinc et illinc capitatum, in utramque partem idem,

sive ob naturam rei, sive ob ingenium loci, sive ob effectum. Sic 'anceps Janus' Ovidio Met. XIV. 334. 'ancipitia munimenta' Nostro V. 1. in quibus hæsit Glareanus: 'anceps prœlium' eodem libro capp. 8. 13. 41. et sexto c. 33. 'Quum anceps hostis et a fronte et a tergo urgeret.' 'Ancipiti malo' permotum dicit Sallustius Ciceronem Catil. c. 29. quod et in urbe et extra portas erat. 'Anceps odium' transfugarum Livius XXVII. 17. tam apud illos quibus accedunt, quam apud illos quos deserunt. 'Ancipitem pestem,' hinc incendium, hinc hostem XXXV. 27. Sic 'ancipites arces' Claudiano vindicavimus, quæ tantum metus et periculi, quantum præsidii præstant. Ut Noster de elephantis [immo curribus falcatis] XXXVII. 41. 'Quam anceps esset auxilii genus.' Et 'ancipitem fungum' in Satira legimus, quem verendum est, ne noceat: atque adeo 'cibus anceps' Plinii XXII. 23. Sic nunc hic Livius. 'Velites,' qui compleverant intervalla inter manipulos, actis eodem elephantis locum dantes, et 'resilientes ad manipulos, utrimque:' ab dextra scilicet lævave, 'jaciebant hastas:' quo, quæso? 'in ancipites ad ictum,' utrimque expositos et patentes ad telorum ictum elephantos. *J. F. Gron.* Hæc recte disputantur adversus eruditissimum Schelium ad Polyb. c. 14. *Duk.* *In eas ancipites* Ber. Gaertn. et Hearnii N. cum edd. antiqq. pro quo non Saveter. sed jam ante eum Aldus in erratis, Colon. 1525. et Cervic. *in ancipites* dederunt: quomodo ex meis legunt Lov. quinque, Harl. et Hearnii L. 1. et D. Gronovius *in eos ancipites* edidit; et ita etiam locum laudavit XXVI. 46. ubi 'ancipites utrimque ictus' inlustravit. Unde tamen hanc lectionem hauserit, monere neglexit. Τὸ *eos* Crevier. quia in suis non invenit, delevit: cujus judicium probo.

§ 16 *Addit perculsis terrorem*] *Addidit* Voss. Lov. 2. 4. Ber. et Hav. Vide ad II. 24. § 6. An vero hoc petitum ex § 13. ubi contra *Addit* Lov. 4. Paullo ante *in suos, dextrum cornu ipsorum Karthaginiensium* Rec.

Cap. XXXIV. § 1 *Utrimque equite nudata erat Punica acies*] *Nudata utrimque equite erat Punica acies.* Gebh. *Utrimque nudata equite erat* Hav. *Utrimque nudaque erat* Lov. 4. *Utrimque nudata erat equite* Lov. 4.

Ad hoc, dictu parva, sed magni eadem in re gerenda momenti res] Pal. 1. *sed magna eadem in regenda momenta.* Et ita ferme Pal. 2. nisi quod *in re gerenda.* Pal. 3. vero *nec spe, nec viribus, at occiditur parva, sed magna eadem in regenda momenta.* Gebh. Reg. Men. Voss. et a m. pr. Pet. tum tres Pall. τῷ *res* deficiuntur. Nec dubito, quin sit a sarcinatoribus. Nam τὸ *parva* refertur numero plurali ad omnia quæ sequuntur, 'clamor, voces, pugna stabilis, concursatio et velocitas.' Prorsus eodem modo, ut XXIV. 5. 'Hunc tam superbum apparatum habitumque convenientes sequebantur contemtus omnium hominum, superbæ aures,' &c. ubi pares correctores τὸ *mores,* quod nullis est in bonis codd. inseruerunt. Nec silebo tamen, eosdem scriptos libros habere hic *magna momenta,* si cui forte potius id placeat. *J. F. Gronov.* Unus tantum meorum Gaertn. τὸ *res* agnoscit; reliqui eam vocem una cum Hearnii L. 1. spernunt, et insuper tum hi, tum ille *magna momenta* præferunt. Vocem *res* sæpe perperam interpolatam esse, vidimus ad II. 18. § 2. ubi Gronov. jam hunc locum sibi suspectum esse monuerat. Contra Crevierius, licet vox illa nec in suis Mss. supersit, eamdem tamen retinendam putat, quia congruens quidem clamor, ac dissonæ voces res parvæ in pugna dici possunt, non tamen idem pronunciare licet de pugna stabili, concursatione et velocitate

militum. At observandum, illa non tantum 'parva dictu,' sed simul etiam 'magni in re gerenda momenti' vocari. Præterea si vocem *res* servas, τὰ *parva dictu, sed magni eadem momenti res* non tantum congruentem clamorem ac dissonas voces, verum etiam pugnam stabilem ac concursationem et velocitatem continebunt, ubi eadem ipsi restabit difficultas, quam movit, si *res* expungeretur.

Congruens clamor a Romanis, &c.] Livium imitatum esse Polyb. xv. 14. monuit Victor. Var. Lect. x. 4.

§ 2 *Concursatio et velocitas illinc major*] Pal. 2. *illis major*. Pal. 3. *illic major*. *Igitur primo impetu*. Gebh. *Illic major* etiam Lov. 3. 4. et Harl. Vide ad xl. 11. § 3. *Illius major* Gaertn.

§ 3 *Ala deinde et umbonibus pulsantes*] Parum refert: tamen Regius *umbone*. Men. Voss. Pal. *umboni*. Martial. Epigr. iii. 46. 'In turbam incideris; cunctos umbone repellet.' *J. F. Gron.* *Umbone* Hav. *umboni* Lov. 1. 2. et Hearnii N. Supra ix. 41. 'Umbonibus incussaque ala sternuntur hostes:' unde parum interesse, *umbone*, an *umbonibus* legatur, recte monuit Crevier. Paullo ante *movere loco hostium aciem Romana* Lov. 2. 4. et Voss. a m. pr. *movit* a m. sec. *moverit loco hostium aciem Romana* Lov. 1. *loco* exsulat a Cant. Mox § seq. *quod ipsis*, pro *quod ipsum*, Hav. et Branc. Latinii.

§ 5 *Apud hostes, auxiliares cedentes secunda acies, Afri et Karthaginienses, adeo non sustinebant*] *At apud hostes* Lov. 3. Sed vocula illa nata videtur ex ultimis literis vocis præced. Vide ad xxii. 2. § 3. Tum *secunda acies* (*Afri et Karthaginienses erant*) *adeo non sustinebant* Hav. *acies* autem cum verbo plurali poni, vidimus ad xxvii. 12. § 15. At reliqui vulgatum tuentur. Mox *resistentes pertinaciter primo cædendo* Voss. Lovel. 1. 2. 5. Harl. et Hav. *resistentes pertinaciter primis cedentibus* Hafn. Ber. a m. sec. et Branc. Latinii.

§ 6 *Et, in suos versi*] Pal. 1. *reversi*. Gebh. Pariter Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. et Hav. sed indocto librarii errore. Cap. præc. 'Tantusque clamor ortus, ut elephanti in suos verterentur.'

§ 8 *Sed, densatis ordinibus, in cornua vacuumque circa campum extra prælium ejecere*] Pall. 1. et 2. *sed datis ordinibus*. Pal. 3. *sed densatis ord. et in cornua vacuumque circa campum extra in prælium ejecere*. Pall. 1. et 2. *ejicere*. Gebh. *Sed datis ordinibus* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. *sed coactis ordinibus* Hav. Liv. xxxiii. 8. 'Simul et densari ordines jussit.'

Ne pavidos fuga vulneribusque milites in certam et integram] Pal. 1. *ne pavido fuga vuln. milites in ceteram int. aciem miscerent*. Pal. 2. *eicere pavidos fuga et vulneribus milites in certam et int. aciem miscerent*. Gebh. Voss. *pavido, &c. milite in ceteram*. Men. quoque et Pall. *in ceteram*. Egregie Reg. *ne pavido fuga vulneribusque milite sinceram et int. aciem miscerent*. J. F. Gron. *Certam in int. aciem* Lov. 3. *in ceteram int. aciem* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Hafn. et Hav. *in int. aciem* Harl. Lectionem, quam Gronov. ex Reg. probavit, veram puto.

§ 9 *Tanta strages hominum armorumque locum, &c. compleverat*] Pal. 1. *tanta strage hom. armatorumque locum, in quo stet. paullo ante aux., compleverant*. Illud *armatorum* vitiosum est, cætera alioqui scriptura tolerabilis, quæ in prisca ed. etiam locum habet. Mox eadem ed. et Pall. 1. ac 2. *per confertissimos hostes*. Gebh. Pal. 1. per omnia concinit Lov. 2. *strage* et *compleverant* etiam legunt Lov. 1. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. cum edd. ante Frob. 1535. *Compleverant* etiam Voss. et Lov. 4. Liv. ix. 41. 'Jam strage hominum armorumque insignium campi repleri.' xxx. 6. 'Ambusti homines jumentaque fœda

primum fuga, dein strage obruerant itinera portarum.' Paullo post *per confertissimos hostes* Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. eædem.

§ 10 *Itaque, qui primi erant, hastati, per cumulos corporum armatorumque et labem sanguinis*] Melius vulgata lectione Pal. 1. nec non vetus ed. *Itaque, qui primi fuerant, hast., per cum. corp. armorumque et tabem* (Pal. 1. *tabes*) *sanguinis, qua* (Pal. 1. *quam*, id est, ὡς δύνατον) *quisque poterat, sequentes hostem*. Quid enim hic agit vulgatum *armatorum?* Dixit enim paullo ante Livius, 'Strages hominum armorumque.' Dein non capio *labem sanguinis*. Pal. 2. scripturam quoque annotabo: *Itaque primi, qui erant hast., per cum. corp. armorumque et tabes sanguinis, qua q. pot., seq. hostem, et signa et ord. confugerunt*. Pal. 3. parum differt. *Gebh.* *Qui primi fuerant, hastati* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. *qui primi fuerunt, hastati* edd. vett. pro quo Frob. 1535. dedit *erant*. Deinde *corporum armatorumque*, pro quo Gronov. etiam in pr. ed. nott. ex Pall. Reg. Men. et edd. Andreana et Aldina *armorumque* substituit, in edd. Gruteri ex operarum lapsu inrupisse videtur. Omnes enim, non tantum edd. priores, sed et codd. recte *armorumque*. Insuper *labemque* ex eadem Frobenii ed. in recentiores propagatum est, idque retinent Lov. 4. 5. et Hearnii D. Sollemni errore. Vide ad XXXIX. 9. § 1. *Tabesque* Cant. Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. et Hav. J. F. Gronovius *tabemque* restituit, quod veteres ante Froben. typis excusi similiter exhibent. *Tabes* sæpe ponitur pro *tabo*. Infra XLI. 21. 'Cadavera intacta a canibus et vulturibus tabes absumebat.' Vide ad IV. 30. § 9. et Nic. Heins. ad Silii III. 342. qui et 'tabem' pro menstruo sanguine sexus muliebris poni docet ad Ovid. Her. IX. 144. Videtur hic 'tabes sanguinis' notare lubricitatem ex sanguine profuso ortam: ὄλισθος vocatur Polyb. XV. 14. quod tamen Casaub. 'labes sanguinis' reddit, vitiosas Livii edd. secutus. Similiter 'tabes' de nive liquescente, et hinc lubrica, habuimus XXI. 36. § 6. ubi vide. Tandem *quam quisque* Harl. sed præstat *qua*.

Fluctuare cœperant, vagam ante se cernentes aciem] Scripti *fluctuari cœp., vagam ante se cernendo aciem*. Vide Observ. IV. 6. *J. F. Gron.* *Fluctuari*, solo excepto Ber. omnes mei, cum Hearnii L. 1. et N. Vide ad XXXVI. 10. § 4. Deinde *cernentes* Voss. Lov. 1. Harl. Ber. Gaertn. et Hearnii N. *cernentium* Lov. 2. Reliqui *cernendo*. Paullo ante *principium*, pro *principum*, Voss. a m. pr. et Hav. Vide ad II. 27. § 12.

§ 11 *Quod Scipio ubi vidit, receptui propere canere hastatis jussit*] Pal. 2. *quod ut Scipio vidit*. Sequitur in Pal. 3. *receptui propere hastatis jussit, et in postremam deductis aciem*. Gebhard. *Prope*, pro *propere*, Voss. Lovel. 1. Harl. et Gaertn. Vide ad XXXIX. 31. § 4.

§ 12 *Et magnitudine vel spei vel periculi pares*] *Dispares* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav. *haud dispares* Voss. in marg.

§ 13 *Sed numero Romanus superior erat, et animo*] Vet. lib. *Sed et numero*. Sigon. Τὸ *et* a Sigonio additum respuunt Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. et Hearnii L. 1. ac N. Vide ad II. 44. § 3. Posterius *et* exsulat a Cant.

Jam, prima acie pulsa] *Jam, prima acie fusa* Pal. 3. Sic c. 35. Pall. 2. et 3. *fusos per aliquantum spatii:* et statim Pall. 1. ac 2. *Is demum impetus fudit hostes*. Gebh. *Pulsa* hoc loco, et cap. sequentis initio; *pulsos* omnes mei constanter.

CAP. XXXV. § 2 *Is demum inpetus perculit hostem*] Apud primum invenio Gryphium. Andreas, *Is demum*

equitum impetus perculit hostem. Et sic omnes deinceps cum ultimis Moguntinis. Aldus, Juntas, Savet. Frobenius, *Is demum equitum impetus fudit hostem.* Idque adferunt scripti. *J. F. Gron.* Quod Gronov. apud primum invenit Gryphium, primus vulgavit Froben. 1535. et ante Gryphium etiam Bas. 1539. ac Vascos. *Is demum impetus equitum perculit hostem* ex scriptis servant Ber. et Rec. *Is demum impetus fudit hostes* Pall. 1. et 2. teste Gebhardo ad cap. præc. § 13. *Is demum equitum inpetus fudit hostem* reliqui meorum codd. et Hearnii L. 1. ac N. Paullo ante § præc. *adversam aciem* Voss. Lov. quinque, Harl. Gaertn. et Hav. Male. Indicat enim Liv. eos Hannibalis aciem a tergo invasisse. Polyb. xv. 14. effert, *ἐν προσπεσόντων τοῖς περὶ τὸν Ἀννίβαν κατόπιν*: qui autem aciem a tergo invadit, in eam 'aversam,' non 'adversam,' incurrit. Vide ad III. 70. § 4.

Multi circumventi in acie casi] *Circumventi unave cæsi* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. et Hav. Qui omnes cum Ber. vocem sequentem *multi* non agnoscunt.

§ 3 *Numerus captus est, cum signis militaribus centum triginta tribus, elephantis undecim*] Τὸ *est* non adparet in Cant. Voss. Lov. quinque, Harl. et Hav. Deinde *militaribus CXXXII.* Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii N. *militaribus CXXXVII.* Lov. 5. *militaribus XXXII.* Lov. 3. Deinde *elephanti undecim* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Gaertn. *elephanti ad undecim* Lov. 5.

§ 4 *Victores ad decem millia cecidere*] Suspicor legendum *ad duo millia.* Hanc enim edit summam Polyb. xv. 14. Ἔπεσον δὲ τῶν μὲν Ῥωμαίων ὑπὲρ τοὺς χιλίους πεντακοσίους. Idem autem prope est *supra mille quingentos* et *ad duo millia.* Ita etiam Appian. *Sigon.* Pal. 1. *Victores* (superscriptum *Vectores*) *ad X. cecidere.* Vet. ed. *ad X. millia.* Pal. 3. *Victores ad mille et C. ceciderunt.* Gebh. *Ad decem*, vel *ad X.* vel *ad X̄. cecidere* omnes mei. Appian. auctore in Pun. p. 27. Ἀπέθανον Ῥωμαίων δισχίλιοι καὶ πεντακόσιοι.

Omnia et prælio, et ante aciem, priusquam excederet pugna, expertus] Libb. omnes *et in prælio.* Nam sequitur *et ante aciem.* Gebh. Si hic tria tempora designantur, *ante aciem* non potest aliud esse, quam priusquam concurrerent acies, quum singulari arte aciem instruxit, et omnia ut prudens et rei militaris peritus dux fecit atque ordinavit. Sed ita repetita copula *et priusquam excederet pugna*, vel mutato situ verborum *ante aciem, et in prælio, et priusquam excederet pugna* scribendum foret. *Duk.* *Omnia et prælio* error est edd. Gruteri, quem Gronovius emendavit. Omnes priores *omnia et in prælio*: neque aliter scripti, nisi quod *omnia etiam prælio* legat Gaertn. Ceterum Polyb. id exprimit xv. 15. Πάντα τὰ δυνατὰ ποιήσας κατὰ τὸν κίνδυνον, ὅσα τὸν ἀγαθὸν ἔδει στρατηγὸν, καὶ πολλῶν ἤδη πραγμάτων πεῖραν εἰληφότα. Duorum tantum temporum meminit Oros. IV. 19. 'Hannibal omnia et ante prœlium et in prœlio expertus, cum paucis, hoc est vix quatuor, equitibus inter tumultum elapsus, Adrumetum confugit.' Quæ verba ex his Livii expressa esse, nemo non videt. An igitur, ordine verborum mutato, legendum? *omnia et ante aciem, et in prœlio, priusquam excederet pugna, expertus.*

§ 5 *Omniumque peritorum militiæ, illam laudem adeptus*] *Peritorum militum omnem*, vel *et omnem, illam laudem adeptus* Voss. Lov. 1. 2. Harl. et Hav. *omnem illam laudem* etiam Cant. Mox § seq. *in fronte*, neglecta media voce, Lovel. 1. Deinde *prohiberent* Lov. 1. 4. 5. Harl. Gaertn. et Hav.

§ 7 *Homines mixti conluvione omnium gentium*] Pall. tres, et vet. ed. *homines mixti ex colluvione omnium gentium.*

Gebh. Lectio hæc demum adparuit in Frob. 1535. antea edebatur *ex colluvione*, quod firmant Lov. 5. Rec. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et apud Gronov. in pr. ed. nott. omnes Gall. et Pall. quo adludunt Voss. Lov. 1. 4. et Harl. *et colluvione* legentes: utraque lectione juncta *et ex colluvione* exhibet Lov. 3. Priscam igitur scripturam reduxi. Livius enim ita loqui solet. Supra XXII. 43. 'Novaque consilia in dies apud milites mixtos ex conluvione omnium gentium oriebantur.' XXVI. 40. 'Quatuor millia hominum erant, mixti ex omni conluvione.' XXVIII. 12. 'Bellum gereret exercitu non suo civili, sed mixto ex conluvione omnium gentium.'

§ 8 *Primum ardorem hostium*] Vet. lib. *primum ardorem atque impetum hostium*. Sigon. Ita non tantum omnes scripti, quos consului, sed etiam vett. edd. Voces autem *atque inpetum* primus omiserat Frob. 1535. hinc Bas. 1539. tum Vascos. et tandem Gryph. quem mutationis auctorem Gron. ad verba seqq. credebat.

Excipientes fatigarent; ac, si nihil aliud, vulneribus suis ferrum hostile hebetarent] Pall. 1. et 2. *vulneribus suis ferrum hostium hebetarent.* Amplius Pal. 1. *hostium exc. alii missilibus, alii vuln. suis.* Gebh. Et sic [*si nihil aliud, vuln.*] primus mihi Gryphius. Dedit autem etiam *simul primum ardorem hostium excipientes fatigarent, &c.* Sigonius addidit e scripto *atque impetum.* Sed jam olim Andreas et omnes ad postremum Frobenium, *simul primum ardorem atque impetum hostium exc. fatigarent, ac, si nihil aliud, alii missilibus, alii vuln. suis ferrum hostium hebetarent.* A quo hoc uno differunt membranacei, quod ignorant *fatigarent, ac si nihil aliud.* Et exterantur sane, quum nihil sit incommodi prisca in scriptura. Dicit enim Livius auxiliares primos oppositos Romanis, ut alii primum ardorem impetumque hostium, missilibus excipientes, tardarent atque hebetarent, alii vulneribus suis ferrum eorumdem obtunderent. Vides idem verbum commode ad utrumque genus referri. Justin. VI. 8. 'Rei quoque publicæ vires hebetatæ sunt.' Josephus lib. XIII. Καὶ ὁ σίδηρος αὐτοῖς ἠμβλύνθη κτείνουσι, καὶ αἱ χεῖρες παρείθησαν. *J. F. Gron.* Editionibus antiquissimis, quarum scripturam memoravit Gronov. per omnia adsentitur Ber. *excipientes fatigarent alii missilibus, alii vulneribus* Lov. 1. 4. et Gaertn. *excipientes alii missilibus, alii vulneribus* Voss. Lov. 2. 3. 5. Hafn. Harl. Hav. et Hearnii Oxonn. Ita, si nihil aliud obstaret, cum Gronov. legi posse haud diffiteor: ut verbum 'hebetare' duplici sensu accipiendum sit; metaphorico, si jungatur prioribus 'ardorem atque inpetum hostium;' proprio, si proximis 'ferrum hostile.' Vide Duker. ad Flori I. 9. § 1. Verum vulgatum contra codd. defendit locus Polyb. quem Livius vertit, XV. 16. Τοὺς δὲ μισθοφόρους προέταξε, καὶ τοὺς Καρχηδονίους ἔθηκε μετὰ τούτους, ἕνεκα τοῦ προεκλύσαι μὲν τῷ κόπῳ τὰ σώματα τῶν πολεμίων, ἀχρειῶσαι δὲ τὰς ἀκμὰς τῶν ὅπλων διὰ τὸ πλῆθος τῶν φονευομένων. Ex quo eodem loco, et auctoritate Msti Regii probæ notæ, qui vulgatum servat, nihil mutandum esse vidit Crevier. Similiter nihil ex Cant. notari in excerptis video: quare et eum pro vulgato stetisse verisimile est. Liviana etiam est locutio 'si nihil aliud, ferrum hebetarent.' Ita II. 43. 'Nec illos periculum cogere potuit, gradum adcelerare, aut, si nihil aliud, instare instructis.' XXII. 29. 'Si nihil aliud, gratorum nobis certe animorum gloriam dies hæc dedit.' XLV. 37. 'Non triumphum inpedire debuit, quem, si nihil aliud, senatus justum esse judicaverat.' Præterea *ferrum hostium* Cant. Voss. Lov. 2. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. ante

Frob. 1535.

§ 9 *Incertos socii an hostes essent*] Verba hæc ita capi possent, ipsos Italicos incertos fuisse, utrum sibi expediret esse sociis an hostibus Karthaginiensium. Potius tamen est ut credamus, ipsum Hannibalem incertum fuisse, quo loco habendi forent, pro sociisne an pro hostibus. Eo sensu 'incertus' XXVII. 37. 'Is quoque incertus, mas an femina esset, natus erat.' XXXI. 12. 'In Sabinis incertus infans natus, masculus an femina esset.' 'Incertus' igitur hic non est, qui ipse est incertus, qui dubitat, verum de quo alii sunt incerti, de quo dubitatur. Passive itaque 'incertus' sumendum, de quo vide quæ notavi ad Silii II. 98. Si cui tamen hæc explicatio minus placet, videat an cum viro docto *incertum* legere malit: quam locutionem exposui ad VIII. 17. § 10. Quibus addi potest Freinshem. in Indic. Flor. voce 'Dubium.' Omnes tamen codd. constanter *incertos* legunt. Paullo ante *τὸ esset* non agnoscunt Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. et Hav. a quibus iisdem, ut et a Cant. exsulant voces *intervallo quoque diremtos*.

§ 10 *Quum Adrumetum refugisset*] Comparet in Pal. 2. *perfugisset:* in Pal. 3. *fugisset*. Gebh. *Profugisset* Lov. 1. *perfugisset* Voss. Lov. 2. 3. Ber. et Gaertn. cum edd. ante Frob. a. 1535. Ut supra hoc cap. 'Hannibal, cum paucis equitibus inter tumultum elapsus, Adrumetum perfugit.' Unde forte hic ita datum. Mox *adcitusque Karthaginem*, omissa media voce, Lov. 3. *adcitusque in Karthaginem* Harl. Vide ad X. 20. § 6.

§ 11 *Nec spem salutis alibi, quam in pace inpetranda, esse*] Pal. 3. *quam in pace perpetratam esse*. Pal. 2. *quam in pace impetrata esse*. Pal. 1. *quam in pace esse impetranda*. Gebh. *In pace impetrata esse* Lov. 3. *in pace esse impetrandum* Harl. *in pace esse impetranda* Lov. 1. 2. 5. et Hav. *in pace impetranda*, omisso *τῷ esse*, Cant. Omnia hæc verba desunt in Hearnii L. 1. Paullo ante *non prælio modo se esse, sed bello victum*, inserta voce, Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Ber. Gaertn. et Hav.

CAP. XXXVI. § 2 *P. Lentulum*] Mendose ita vocari pro *Cn.* putat Pighius ad a. IϽL. p. 224. et a. IϽLI. p. 231. *J. F. Gron.* Præivit ei Sigonius ad XXIX. 38. et XXX. 1. Nimirum quia 'Cn. Cornelius Lentulus' a. IϽXLVIII. ædilis curulis fuit XXIX. 11. et a. IϽLII. consul, consequens esse putarunt, eum, qui a. IϽL. prætor Sardiniam provinciam habuit XXIX. 38. et XXX. 1. non *P.* sed *Cn. Lentulum* fuisse. Sed neque semper, qui ædiles curules fuerant, post biennium prætores fiebant; et ea ætate, qua nondum latæ erant leges Annales, non modo ex ædilitate curuli, verum etiam ex quæstura gradum ad consulatum fieri potuisse, notum est. Præterea ex ipso Livio satis probabiliter colligi potest, *Lentulum* illum, qui a. IϽL. prætor fuit, a. IϽLII. consulem non fuisse. *Lentulum*, quem a. IϽL. prætorem Sardiniam provinciam habuisse dixi, eamdem a. IϽLI. pro prætore obtinuisse, non obscure significat Livius XXX. 27. Nam quum ibi exposuisset, quæ quibus consulibus et prætoribus illius anni provinciæ evenissent, addit, 'ceteris ita, uti quisque obtinebant provincias exercitusque, prorogata imperia:' nomine 'ceterorum' enim etiam 'Lentulum,' cui anno priore Sardinia provincia fuerat, contineri, ex eo apertum est, quod XXX. 41. in rebus a. IϽLII. scribit, 'legio una M. Fabio (prætori) in Sardiniam, quam P. Lentulus (*Cn. Lentulus* rursus ex conjectura Pighius in a. IϽLII. Sigonius intactum præterit) pro prætore habuisset, decernitur.' Non potest ergo Lentulus ille, qui a. IϽL. prætor, et anno sequente pro prætore Sardiniæ præfuit, a. IϽLII. consul fuisse; nisi fingamus, ei ante tempus de provincia

decedendi, et consulatus petendi caussa Romam veniendi potestatem factam, vel absentem consulem creatum fuisse. Sed quum nihil omnino sit, quo hæc conjectura firmari possit, non satis justa causa est, prænomen illis omnibus locis, quibus eum *P. Lentulum* vocant libri Livii, mutandi. *Duk.* *Cn. Lentulus* etiam Perizon. ad marginem Livii scribendum monuit. Verum, quum codd. et hic, et XXIX. 38. § 4. ac XXX. I. § 9. vel vulgatum servent, vel certe Sigonio et Pighio non faveant, tanti ponderis Dukeri argumenta putavi, ut non tantum hoc loco nihil mutarim, sed et priscam lectionem illis locis restituerim.

Centum onerariis, omni genere commeatus ad Uticam accessisse] Pall. 2. ac 3. *Uticam accessisse.* Gebh. *Uticam accessisse,* omissa præpositione *ad,* etiam Lov. 4. Hinc *onerariis navibus* Ber. et Gaertn. cum edd. Frob. a. 1535. prioribus. Sed insiticia hac voce nihil opus esse, patet ex illis quæ dicta sunt ad XXV. 27. § 12. Deinde *cum omni genere commeatus* Cant. Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. principes. Primus Froben. a. 1535. præpositionem omisit, quam loco, unde injuste pulsa est, restitui. Supra hoc lib. c. 24. 'Centum onerariæ naves cum commeatu in Africam transmiserunt.' XXXV. 43. 'Ducentæ onerariæ cum omnis generis commeatu bellicoque alio adparatu sequebantur.'

§ 3 *Admovendum igitur undique terrorem*] *Utique terrorem* Lov. 1. Vide ad XL. 19. § 7.

Misso Lælio Romam cum victoriæ nuncio] Non ita multo post cap. 38. ait, L. Veturium Philonem, et M. Martium Rallam, et L. Scipionem cum legatis Carthaginiensibus Romam missos; Veturium item postea c. 40. in concionem prodire a senatu jussum, gaudium illud ingens populo impertisse. Opinor itaque rursus Livium memoria lapsum. *Glar.* Appianus in Punic. p. 26. Καὶ τοὺς ἐπιφανεῖς τῶν αἰχμαλώτων ἔπεμπε, καὶ Λαίλιον ἐξαγγέλλοντα περὶ νίκης ἐπὶ νεῶν. Glareanus Livium hoc loco sui oblitum putat, quod Lælium Romam miserit victoriam nunciaturum, cum paulo post tres legati mittantur. *Sigon.* Delendum omnino est illud *cum.* Quis enim credet, id venisse a Livio, quem videas scribere XXVI. 51. 'Scipio Lælium, data quinquereme, captivisque in navem impositis, nuncium victoriæ Romam mittit.' XXVIII. 17. 'L. Scipio cum multis nobilibus captivis nuncius receptæ Hispaniæ Romam est missus.' IX. 36. 'Legati cum duobus tribunis, lætati serius se, quam ut impedire bellum possent, venisse, nuncii victoriæ Romam revertuntur.' XXXVI. 20. 'Eo gravis vulneribus Alexander Acarnan nuncius adversæ pugnæ quum perfugisset.' XLIV. 32. 'Anicius, bello perfecto, nuncium victoriæ Perpernam Romam misit:' et c. 45. 'Consul nunciis victoriæ Q. Fabio filio, L. Lentulo, et Q. Metello cum literis Romam missis,' &c. Denique VI. 22. 'Literæ Romam ad senatum cum victoriæ nunciis acriores in Prænestinum hostem missæ.' *Jac. Gron.*

Cn. Octavium terrestri itinere] Prænomen non est in Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. et Hav. *C. Octavium* perperam legit Lov. 4. Mox τὸ *veterem* exsulat a Lov. 5. Tandem *portum Karthaginis petiit,* pro *petit,* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. usque ad Frob. a. 1535. Vide ad XXXVII. 45. § 2.

§ 6 *Ut Tunetem venirent*] Scripti et hic, et mox *Tunetam.* Suspicor *Tuneta,* ut alibi quoque. *J. F. Gron.* *Tunetam,* vel *Tinetam,* plerique meorum hic et mox. *Tinetum* Lov. 1. *Uticam* Lov. 2. sed tantum hoc loco. *Tuneta,* ut Gronov. conjecit, utrobique Ber. Supra c. 9. 'Occupat re-

lictum fuga custodum Tuneta.' c. 16. 'Ipse ad Tuneta rursum castra refert.' Vide Cellar. Geogr. Antiq. IV. 4. p. 99.

Ipse ad contemplandum situm Karthaginis] Alii *ab contemplato situ* emendarunt: et sensus utcumque constat. Cæterum nulla apposita caussa, quod Scipionem Uticam redire, revocato etiam Octavio, facit, rursusque redire Tuneta, suspicionem ingerit, hunc locum defectum esse. *Glar.* Pall. tres, et antiq. ed. *ad contemplandum Carthaginis situm.* Gebhard. Mss. *ad contemplandum situm.* Forte *ab contemplando situ Karthaginis.* Sic enim malle interdum veteres, quam *contemplando situm*, sæpius diximus. *J. F. Gron.* *Ad contemplandum situm Karthaginis* Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. pr. pro quo Frob. a. 1531. *ab contemplato situ Karthaginis* substituit: *ad complendum Karthaginis situm* Cant. *ipse contemplatus situm* Lov. 3. et 4. Si quis Gronovii conjecturam malit, de genere locutionis plura videre potest ad I. 53. § 3.

Non tam noscendi in præsentia, quam terrendi hostis caussa] Pet. Reg. Men. *quam deprimendi hostis caussa.* Lib. III. c. 65. 'Æquari velle simulando ita se quisque extollat, ut deprimat alium.' XXXVII. 53. 'Alios nimium deprimatis ex sociis vestris, alios præter modum extollatis.' Seneca de Vita Beat. c. 22. 'Cum in hac unum genus virtutis sit, non inclinari, nec deprimi.' Florus IV. 4. 'Ad deprimendum juvenem palam arma moliri.' *J. F. Gron.* *Deprimendi hostis caussa* omnes mei præter Ber. Gaertn. et Rec. qui *terrendi*, ac Lov. 3. et 4. qui *deterrendi* præferunt. *Deprimendi* etiam Hearnii L. 1.

§ 8 *Pars exercitus cum omni equitatu missa turmalibus primis in agmine adgressa Numidas*] Vet. lib. *turmalibus primum agmen aggressa, Numidas.* Sigon. Pal. 1. et antiq. ed. *Saturnalibus primis agmen aggressa.* Pal. 2. *missa turmalibus primis agmen aggressa Numidarum.* Pal. 3. *missa Saturnalibus primis in agmine aggressa.* Gebh. Antea legebatur *primis*, leviori corruptione, quam lectionem servat unus ex Pal. et sic ab Ascensio sive Bechario edd. ad Sigonium, qui addidit vulneri vulnus, scribendo *primum.* Nam Pet. Reg. Men. duo Pall. Barberin. optimi Florent. Voss. *Pars exercitus cum omni equitatu Saturnalibus primis agmen aggressa, Numinas levi certamine fudit.* Andreas, Tarvis. duæ Venetæ voce auctiores *equitatu missa Saturnalibus primis agmen.* Sed hæc aliunde, non ab Livio est. *Saturnalibus primis* nihil aliud est, quam designatio temporis et diei, quo ea pugna pugnata. Sic auctor de Bello Hispan. c. 31. 'Ita ipsis Liberalibus fusi fugatique non superfuissent, nisi in eum locum confugissent, ex quo erant egressi.' Cicero ad Att. v. 20. 'Saturnalibus mane se mihi Pindenissæ dediderunt.' Plutarchus Pompeio p. 637. Χειμῶνος δὲ τὴν στρατείαν ἐν τῇ χώρᾳ καταλαβόντος, καὶ τῆς Κρονικῆς ἑορτῆς τοῖς Ῥωμαίοις καθηκούσης. Saturnalia mense Decembri erant plusculorum dierum: ex his primus dicebatur 'prima Saturnalia,' vel 'Kalendæ Saturnales,' ut ex Livio et Statio Silv. I. 6. observamus; alter 'secunda Saturnalia;' hunc sequens 'tertia Saturnalia.' Cic. ad Att. XIII. ep. ultima, 'Cum secundis Saturnalibus ad Philippum vesperi venisset.' Lapis vetus apud Gruter. CXXIV. 1. IN. SATVRNALIA. SECVNDA. MAG. ANNVVM. INSTITVERVNT. Iterum Cicero ibid. 'Ille tertiis Saturnalibus apud Philippum ad horam septimam.' ad Att. v. 20. 'Mancipia venibant Saturnalibus tertiis.' Sic quia quinquatruum plures erant dies, Noster XLIV. 20. 'Legati ex Macedonia Quinquatribus ultimis venerunt.' In lapide veteri errat Gutherius; qui, cum simplicem et veram sententiam in

promptu haberet, ad aliam divertit, et 'secunda Saturnalia' nobis facit eadem, quæ Matronalia, incidentia in Kalendas Martias, de Jure Pontif. III. 14. hoc est, in lapidem impingere, quam eum interpretari, mavult. Abutitur in eam rem verbis Martialis Epigr. v. 85. 'Scis certe, puto, vestra jam venire Saturnalia, Martias Kalendas.' Atqui certum est, Matronalia non nisi per κατάχρησιν vocari 'Saturnalia matronarum,' quod, sicut Saturnalibus munera viris, ita matronis mittebantur Kalendis Martiis, sive Matronalibus. Quod si omnino alia Saturnalia Kalendis Martiis fuissent, 'prima' utique hæc, aut potius 'priora,' si Latine loqui volumus, non 'secunda,' dicenda fuissent. Ut 'Vinalia priora,' 'Vinalia altera' in veteri Kalendario notantur. Cæterum circa id tempus post tot annos finitum iri bellum Punicum secundum, ejus rei omen datum paullo post principium narratur XXII. 1. 'Postremo Decembri jam mense ad ædem Saturni Romæ immolatum est, lectisterniumque imperatum, (lectum senatores straverunt,) et convivium publicum, ac per urbem Saturnalia diem ac noctem clamata.' *J. F. Gron.* *Equitatu missa turmalibus primis agmen aggressa Numidarum* Lov. 3. quomodo etiam ante Ascens. editum est Venet. a. 1495. et 1506. Neque aliter est in Hafn. et Hav. nisi quod vocem *missa* ignorent. Deinde *in agmine* dedit Froben. 1535. *equitatu missa Saturnalibus primis agmen aggressa Numidarum* Gaertn. et Rec. a quibus in eo tantum differt Ber. quod *aggressa agmen* alio ordine præferat. *Equitatu satervallibus primis agmen aggressa Numidarum* Lov. 5. *equitatu Saturnalibus primis agmen aggressa Numidarum* reliqui mei, nisi quod *Numidarum agmen aggressa* sit in Lov. 4. *agmen aggressa Numidas* in Lov. 2. *equitatu missa Saturnalibus primis* Hearnii D. *equitatu Saturnalibus primis* ejusdem L. 1.

Exitu quoque fugæ intercluso] Ed. Francof. 1578. errore operarum legit *interclusi*, quod reliqui editores servarunt. Gronovius itaque pr. ed. nott. ex omnibus Gall. et Pall. ut et edd. Andreanis atque Aldina *intercluso* revocavit. Mox *parte omni circumdatis* Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. vett. Postea Froben. 1535. *a parte omni* dedit. Utrumque scriptoribus ac Livio nostro in usu esse, videbimus ad XL. 22. § 8. Vellem itaque hic scriptis adhærere. Præterea ultima Grut. ed. *quinquaginta millia*, pro *XV. millia*, quod Gron. in pr. ed. nott. ex scriptis et edd. antiqq. revocavit.

Mille et ducenti vivi capti sunt, et equi Numidici mille et quingenti] *Et mille ducenti vivi* Lov. 3. *et CC. vivi* Voss. Lov. 2. 4. Harl. Hav. et Hearnii N. Dein *equi Numidici MD.* Lov. 4. *equi Numidici X.* vel *decem*, Voss. Lov. 1. 2. Harl. Hav. et Hearnii N. Voces illæ desunt in Lov. 5.

Signa militaria septuaginta duo] Scripti *duo et LXX.* vel *duo et septuaginta*. J. F. Gron. *Signa*, vel *et signa militaria duo et LXX.* vel *duo et septuaginta*, non tantum omnes mei, et Hearnii L. 1. N. ac D. verum etiam omnes typis excusi usque ad ed. Paris. 1573. quæ *LXXII.* dedit: cujus loco demum ultima Gruteri *septuaginta duo*. Priscam igitur lectionem revocavi. Similiter peccatur cap. seq. § 9.

§ 9 *Multo miserabilius, quam ante, quo magis cogebat fortuna*] Prima vox male deest in Lov. 1. Vide ad I. 48. § 3. Deinde *quoniam magis* Lov. 5. et Hav. *quia magis* Voss. Lov. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. et edd. ante Frob. 1535. Mox *ab recentis memoria perfidiæ* Ber. *ob recentem memoriam perfidiæ* Lov. 3. 4. Vide ad XXVI. 1. § 3.

§ 10 *In consilio quamquam justa ira*]

Ita Gronov. legendum monuit ad XLIV. 2. § 5. quomodo non tantum præferunt edd. Frob. 1535. ac proximæ, sed et omnes scripti præter Gaertn. et Hav. qui *In concilio* dederunt, quod Bas. 1554. et ex eo tempore reliqui editores usque ad Gronov. perperam admiserunt. *Auditi sunt in consilio. Quamquam* alia interpunctione Lov. 3. et 5. *auditi sunt in concilio. Cum quamquam* Hav. Voces *In concilio* desunt in Lov. 2. et edd. memorata Frobenii antiquioribus.

Obsidio tam munitæ et validæ urbis] Cantabr. Voss. Gud. *tam munitæ et tam validæ.* Jac. Gronov. Lectio, quæ vulgo exstat, primum adparuit in Frob. anni 1535. ed. Cujus loco edd. principes legunt *tam invictæ et tam validæ*, consentientibus Ber. et Gaertn. Aldus deinde dedit *tam munitæ et tam validæ;* quod quum firment Lov. 5. Hav. et omnes Crev. codd. in contextum recepi. Id etiam voluit librarius Harl. qui tamen aberrans *tam munitæ et jam validæ* scripsit. Mox *reputaretur* Lov. 3. et 4. Vide ad XXXVIII. 40. § 1.

§ 11 *Venturi ad paratam alterius labore ac periculo*] *Futuri ac venturi* Ber. Gaertn. et edd. ante Froben. 1535. Hinc *ad partam* Lov. 2. 3. Ber. a m. sec. et Hav. Vide ad V. 6. § 1. Deinde *labore et periculis* Lov. 5.

CAP. XXXVII. § 3 *Perfugas, fugitivosque, et captivos omnes, et naves rostratas*] Pall. 1. 2. Vet. ed. *et captivos omnes redderent Romanis.* Gebh. Pet. Reg. Men. duo Pall. cum antiquis editis, *et captivos omneis redderent Romanis, et naves rostratas, præter decem triremes, traderent.* Non est otiosum, sed versum ex Polyb. XV. 18. Τοὺς αἰχμαλώτους καὶ δραπέτας ἐκ παντὸς ἀποδοῦναι τοῦ χρόνου· τὰ μακρὰ πλοῖα παραδοῦναι πάντα, πλὴν δέκα τριηρῶν. Lib. XXXIII. c. 30. 'Captivos transfugasque reddere Philippum Romanis, et naves omnes tectas tradere.' XXXVIII. 38. 'Servos seu fugitivos, seu bello captos, seu qui liber captus aut transfuga erit, reddito Romanis sociisque. Elephantos tradito omnes, neque alios parato. Tradito et naves longas.' *J. F. Gron.* Hic etiam Frob. ed. an. 1535. prima omisit voces *redderent Romanis*, quæ supersunt non tantum in prioribus inpressis, sed et in omnibus scriptis meis, et Hearnii L. 1. et N. solo ejus D. dissentiente.

Naves rostratas, præter decem triremes, traderent] Polyb. XV. 18. τὰ μακρὰ πλοῖα παραδοῦναι πάντα, πλὴν δέκα τριηρῶν. Vertit hoc loco Livius naves longas 'rostratas,' ut paullo post ait c. 43. 'Naves longas, elephantos, perfugas, fugitivos, captivorum quatuor millia tradiderunt.' *Sigon.* Navium longarum sive μακρῶν nomine interdum triremes intelligi, interdum quinqueremes, interdum vero ita omnes in genere bellicas naves adpellari, docet Scheff. de Milit. Nav. II. 2. p. 64. 65. et 96. Tò *decem* expellunt Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Ber. Hav. et edd. antiqq. quod Froben. 1535. recte recepit, ut ex laudato Polybii loco patet.

§ 4 *Bellum neve in Africa, neve extra Africam, injussu populi Romani gererent*] Polyb. XV. 18. Πόλεμον μηδενὶ τῶν ἔξω τῆς Λιβύης ἐπιφέρειν καθόλου, μηδὲ τῶν ἐν τῇ Λιβύῃ χωρὶς τῆς Ῥωμαίων γνώμης. Non recte hæc verba Polybii Livium Latine reddidisse, recte observat Barbeyrac. in Supplem. Corpor. Diplom. tom. I. part. I. p. 344. Polybii enim sensum esse, Karthaginiensibus non permitti, ut alieni extra Africam bellum inferant; sed, alicui in Africa, ita permitti, si consentiret populus Romanus: Livium vero hoc discrimen inter habitantem in Africa vel extra eam neglexisse.

§ 5 *Donec ab Roma legati rediissent*] Pall. 1. et 2. *donec legati ab Roma venissent.* Gebh. *Ab Romanis*

legati redissent Lov. 3. et Hav. *ab Romanis legati venissent* Voss. Lov. 2. Harl. et Gaertn. *donec ab Roma legati venissent* Lov. 1. 4. 5. Ber. et edd. ante Frob. 1535. quæ *redissent* prima dedit, pro quo Heinsius apud Elzevir. *rediissent*. Alterum itaque reduxi. Vide ad VIII. 26. § 6. Polyb. id exprimit XV. 18. μέχρι ἂν ἐκ Ῥώμης ἀντιφωνήθῃ τι κατὰ τὰς συνθήκας. Mox vox *quinquaginta* exsulabat a Voss. Lovel. 1. Harl. Gaertn. Hav. et Hearnii L. 1. et N.

§ 6 *Obsides centum arbitratu Scipionis darent*] Lib. XXXII. non ita longe ab initio (c. 2.) satis apparet, hunc locum numero imminutum, aut alterum corruptum. Nam eo in loco centum redduntur; reliqui autem, qui adhuc retinebantur, ab Norba Signium Ferentinumque transierunt, ut legati Carthaginiensium a senatu Romano impetraverant. *Glar.* Mallem *centum quinquaginta*, ut ait Appianus Punic. p. 31. Δώσετε ἡμῖν αὐτίκα ὅμηρα πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν παῖδας, οὓς ἂν αὐτὸς ἐπιλέξωμαι. Cur mallim, hæc causa est, quia XXXII. 2. ita scribit: 'Petentibus Carthaginiensibus, ut, si jam videretur senatui, obsides sibi redderentur, centum redditi obsides: de ceteris, si in fide permanerent, spes facta.' Quibus verbis satis ostenditur, plures, quam centum, esse traditos. Quamquam hoc loco Polyb. XV. 18. centum tantum et ipse edit: Ὁμήρους δοῦναι πίστεως χάριν ἑκατὸν, οὓς ἂν προγράψαι τῶν νέων ὁ στρατηγὸς τῶν Ῥωμαίων, μὴ νεωτέρους τεσσάρων καὶ δέκα ἐτῶν, μηδὲ πρεσβυτέρους τριάκοντα. *Sigon.* Non aliter Pall. omnes, quam *centum*. At Sigonius *centum et quinquaginta*. Gebh. In numero etiam nihil mutant mei. An igitur Liv. hic Polybium secutus est, alios vero scriptores XXXII. 2? Centum quinquaginta obsides Appiani huc pertinere nequeunt. De his enim addit, Γενομένων τῶν σπονδῶν, ἀπολήψεσθε τὰ ὅμηρα. Præterea quum centum obsides redditi essent XXXII. 2. adhuc alii centum redduntur XL. 34. Eo autem tempore adhuc quosdam in potestate Romanorum superfuisse inde verisimile fieri potest, quod Livius *centum*, non vero *omnes* vel *reliquos* obsides redditos esse dicat.

§ 7 *Has conditiones legati quum domum ferre jussi*] Vet. lib. *referre*. Sigon. Pall. duo *referre*. Vet. ed. *referri*. Gebh. *Referri* Voss. Lov. 1. 3. Harl. Ber. et Gaertn. *referre* Lov. 2. 4. 5. Hav. Hearnii L. 1. N. et edd. quas vidi, ante Frob. a. 1535. quam lectionem ex concinentibus suis Crevier. admisit in contextum. Mox *ad dissuadendum pacem* Lov. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. eædem: quam lectionem Gronovius in prima ed. nott. se etiam in Reg. Men. et Pet. invenisse monuit. Denique vocem *eadem* expellunt Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hearnii L. 1. N. et eædem iterum edd.

§ 8 *Adreptum Gisgonem manu sua ex superiore loco detraxit*] *Abreptum Gisgonem* Lov. 4. Vide ad XXII. 48. § 4. *Ex superiori loco* Harl. *superiori loco*, omissa etiam præpositione, Lov. 5.

§ 9 *Post trigesimum sextum annum redii*] Put. (nam ejus hæc quoque pagina exstat) Pet. Reg. Men. Voss. *post sextum et tricesimum*. J. F. Gron. In Paris. demum ed. 1573. vidi *post XXXVI. annum*: in ultima deinde Gruteri *post trigesimum sextum annum*. Omnes antiquæ edd. *post sextum et tricesimum annum*: quod quum itidem supersit in omnibus membranis meis, et in Hearnii N. et D. ei in contextu locum dandum judicavi. Vide ad cap. præc. § 8. Mox *prope videor scire*, pro *probe*, Rec. Vide ad XXXVII. 49. § 2.

§ 11 *Neque inquisitio erat facilis. Quum adversantes paci arguerentur*] Videtur dixisse *arguerentur* pro *vincerentur*, aut *compescerentur*. Videndum tamen ut locus habeat, nam mihi qui-

dem suspectus est. *Glarean.* Pal. 1. *nec inquisitio erit facilis adversantibus paci: placuit.* Neque aliter Pal. 2. stantibus tamen a vulgata Pal. 3. et vet. ed. *Gebh.* Glareanus censet dici *arguerentur* pro *vincerentur*, vel *compescerentur*: videndum tamen ut locus habeat; sibi quidem suspectum esse. Vir doctissimus participium poni pro infinitivo interpretatur: *adversantes*, hoc est, 'adversari.' Sed recte Glareano suspectus fuit locus: nam omnes scripti Gall. Pall. præter unum, Barberin. Vossianus, optimi Florentini deficiuntur conjunctione *quum*: habent autem *adversantibus paci qui arguerentur.* Quam scripturam, mutata distinctione, veram esse apparet. *Id omn. max. diff. erat*, infit Livius, *quod ex navib. per ind. capt. nih. pr. ipsas comp. naves: neque inq. erat facilis, adversantibus paci, qui arguerentur. Placuit naves reddi, et homines utique inquiri.* Hoc morabatur inducias, quod conditionibus adjecerat Scipio, 'naves per priores inducias captæ, quæque fuissent in navibus, restituerentur.' Nam eorum omnium nihil comparebat, præter vacuas naves: res varios possessores acceperant, arcte tenentes complectentesque prædam. Neque audebant quæstionem instituere ob potentiam eorum et pertinaciam: nam, ut eam eluderent raptores, tendendo contra pacem et incitando populum, totam rempublicam in majus discrimen daturos apparebat: hoc metu sublato, facilius in cætera consensuros. Ergo hujus quoque mali medicinam invenerunt, statuto, ut redderentur ipsæ naves captique homines, res ex ærario præstarentur. Men. codex habebat *pati*: quod posset alicui placere, ut intelligeretur 'inquisitionem.' Sed 'adversor pati' non videtur esse stili Liviani. Lib. XLV. c. 28. 'Bonaque eorum, qui interfecti essent, et exsulum, possidere, qui arguebant.' *J. F. Gron.* *Quum adversantes paci arguerentur* Lov. 3. 4. 5. et Rec. *Quum adversantes paci*, omissa ultima voce, Ber. *adversantibus paci. Placuit* Vossian. Lov. 1. 2. Gaertn. et Hav. *adversantibus paci, qui arguerentur. Placuit* Hearnii L. 1. et N.

§ 12 *Atque ita pecunia luere*] Scripti *pecuniam.* Sed potius lege, *cætera, quæ ab., æst. Sc. permitti, ac publica pecunia luere Carth.* J. F. Gron. Crevier. testatur, se *pecunia* in solo invenisse Thuan. *pecuniam* in reliquis. Contra *pecuniam* soli ex meis præferunt Voss. Lov. 2. 3. Harl. alii omnes *pecunia.*

Cap. xxxviii. § 2 *Viginti quinque millia pondo argenti præsentia*] *Quindecim millia* Rec. et Hav. Tum *in præsentia* Lov. 2. et Hav.

§ 4 *L. Veturius Philo, et M. Marcius Ralla, et L. Scipio*] Prioris legati prænomen est *M.* in Lov. 5. secundi cognomen *Rala* est in Lov. 4. *Rulla* in Lov. 5. *Raleti* in Voss. et Lov. 1. *Talletii* in Lov. 2. totum omittitur in Haverk. Tertii prænomen exsulat a Lov. 1. 5. et Harl.

§ 5 *Post eos dies commeatus ex Sicilia*] Ita demum exhibet Gruteri postrema ed. Sed legendum, ut antea vulgabatur, *Per eos dies.* Ita enim omnes scripti mei, et Hearnii L. 1. ac N. Supra III. 29. 'Per eos dies consul Nautius ad Eretum cum Sabinis egregie pugnat.' VI. 17. 'Per eosdem dies Latinis et Hernicis tristia responsa reddita.' XXIV. 38. 'Præsidia Romana ab Siculis circumventa et obpressa sint per hos dies.' XXVI. 11. 'Per eos dies agrum venisse cognitum est.' XLII. 55. 'Per eosdem dies Thessaliam cum exercitu petens.' XLIV. 1. 'Per eos dies C. Marcius Figulus prætor Brundisium venit.' Ita 'per illa tempora' pro illis temporibus VI. 1. Et hoc forte sensu ferri potest 'per meridiem profecti' XLII. 64. ubi alia vide.

Ut pro vectura frumentum mercator nautis relinqueret] Voss. *pro veturamentum.* Cantabrig. *pro vectura ventium.* Fortasse *pro vectura mercem.* Quam mercem nihil nisi frumentum fuisse per se patet, quod ex iis insulis solus commeatus iste veniebat. Prorsus ut XXII. 25. Varrone filio patrem usum ait 'institore mercis,' quæ satis intelligitur ex eo quod patrem lanium fuisse præmiserit. *Jac. Gron. Pro vecturamentum* Harl. *pro veturamentum* Lov. 1. *pro vectura merita* Lov. 4. Deinde *nautis mercator relinqueret* Lov. 1. 2. 4. 5. et Hav. *mercatores nautis relinquerent* Lov. 3. et Hearnii N. *nautis mercatores relinquerent* Harl. Gaertn. Ber. et edd. ante Frob. 1535. Paullo ante *fecerunt*, pro *effecerunt*, Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. et Gaertn. cum iisdem edd.

§ 7 *Ab Ti. Claudio consule*] Pighius ad an. IↃLI. p. 228. e vet. lib. legit *pro Ti. Claudio:* nam non apud illum, sed apud senatum fuisse culpam tarditatis, qui, quod Scipionis potius, quam consulis, arbitrium esse, quibus legibus pax daretur, censuerat, eum noluerit classem expedire, et in provinciam ire. Hoc nullam habet rationem. Claudius ipse omnia ideo seguiter fecerat, quod se in nullam partem gloriæ finiti se consule belli venturum videbat, quum Patres æquum esse censuissent, Scipionis potius, quam consulis, arbitrio pacem dari. *Duk. Ab*, non *pro*, est in omnibus scriptis, et edd. quas consului. Perperam itaque Gruterus conjecturam Pighii in ultimam ed. recepit, quam recte iterum Jac. Gron. expunxit. Vox *consule* deerat in Hearnii L. 1. Mox τὸ *potius* in Pal. 2. deesse, quod in omnibus meis compareret, Gebhardus monet ad XXIII. 9. § 8. Paullo ante § præc. Servilii prænomen *M.* abest ab Hearnii D. in cujus L. 1. et meo Lov. 5. vocatur *C. Servilius.*

§ 8 *Sub ipsam famam rebellionis*] *Sub ipsa fama rebellionis* Ber. et edd. ante Aldum: *sub ipsa rebellionis fama*, Lov. 3. Vide ad II. 55. § 1. *Sub ipsam rebellionis* Voss. a m. pr. *sub ipsam rebellionem* a m. sec. cum Lov. 1. et 2. Paullo ante *Prodigia ergo* : *nunciata* Lovel. 3. Harl. Ber. Gaertn. et edd. antiqq. cujus loco Frob. 1535. *Prodigia quoque nunciata* vulgavit.

Cumis solis orbis minui visus, et pluit lapideo imbri] Pal. 3. *et pluitum lapideo imbre.* Gebh. *Cumis et solis tres orbes adparuerunt, et pluit* Branc. Latinii. Voces *minui visus* desunt in Voss. Lovel. 1. Harl. et Hav. *minimi visus* legit Lov. 5. *nimium visus* Gaertn. Orbem solis minui visum etiam inter prodigia refert Liv. XXII. 1. Deinde *impluit* Hav.

§ 9 *In Palatio lapidibus pluit*] *Pluvit* Gaertn. et multæ edd. antiqq. Vide ad I. 31. § 1. *Pluerit* Harl. et Voss. Mox *more patriæ* edd. ante Aldum. Deinde *majoribus hostiis* Lov. 2. et Hav.

§ 10 *Extra portam Collinam ad ædem Erycinæ Veneris*] Ædem Veneris Erycinæ Fabius dictator vovit ex inspectis libris Sibyllinis. Vide XXII. 9. § 10. Idem deinde duumvir creatus eamdem dedicavit XXIII. 31. Illa tamen hic intelligi nequit, quum, ut Livius ibidem addit, dedicata sit in Capitolio; quæ autem hoc loco memoratur, fuerit extra portam Collinam. De Capitolina illa Veneris æde vide Rycq. de Capit. c. 41. Præter hanc alia fuit Romæ ædes Veneris Erycinæ extra, vel ad portam Collinam, quam ex Ovid. Fast. IV. 871. Strab. VI. 272. et App. B. Civ. lib. I. pag. 407. inlustrarunt Donat. de Urb. Rom. III. 15. et Nardin. Rom. Vet. IV. 4. Illa tamen quemadmodum jam hic memorari possit, non concipio. Nam demum postea dedicata est a L. Porcio L. F. Licino duumviro, ut Liv. narrat XL. 34. Inter hunc autem annum ejusque dedicationem intersunt anni XX. et plures. Vel ita-

que Livius erravit, vel per prolepsin ita locum vocavit, ubi postea ædes condita est. Ovidium etiam circa hanc ædem errasse, observat Neapolis ad Fast. IV. 875.

§ 11 *Subita serenitate orta*] Ita Jac. Gronov. edidit: neque aliter cum Hearnii L. 1. legunt omnes mei, nisi quod *serenitate subito orta* sit in Ber. *serenitate subita orta* edd. pr. Mox *ductaque in circum est*, pro *deductaque*, Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. Gaertn. Haverk. et edd. vett. Tum *quum cessisse inde* Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. et Hav. *decessisse* Ber. et edd. pro quo Heinsius in Elzevir. *discessisse*, nescio quo jure, substituit. Plinius Hist. Nat. IX. 57. 'Piscium genera mira produntur: circa Babylonis rigua, decedentibus fluviis, in cavernis aquas habentibus remanere.' Et paullo post, 'Eodemque Lyco amne decedente, ovis relictis, generari pisces.' Priorem itaque lectionem revocavi; quamvis et ex scriptis *cessisse* probari posset. Nam ita etiam Plin. Hist. Nat. l. XXXI. c. 10. 'Hæ, cedente Nilo, madent succo nitri.'

CAP. XXXIX. § 1 *Inter portus Compsanum Loretanumque*] Ego *Cosanum* et *Laurentinum* libenter legerim, ut sit dicere inter Cosam et Tiberim, qui altera parte Laurentem agrum alluit. Nam et Romani portum his locis habuere. Alioquin neque Compsanum, neque Loretum in Etrusco littore reperio. Quod in ora Etruriæ sit consul tempestate jactatus, datur ex eo intelligi, quod Populonios periculo defunctum pervenisse ait. *Sabell.* Antonius Sabellicus hunc locum emendans, pro *Compsanum*, *Cossanum* legit, quod placet: pro *Loretanum*, *Lauretinum*, quod displicet. Sed *Loretanum* puto 'portum,' qui posteriore tempore 'Trajanus' dictus est. Meminit ejus Ptolemæus. Laurens certe ager nimis hinc abest. *Glarean.* Cossani meminit etiam XXII. 11. *Sigonius.* Pal. 1. *Claudium proconsulem profectum tandem ab urbe inter portus Cusanum Loretanumque.* Pal. 2. *Cosanum Loretanumque.* Pal. 3. *Consanum.* Gebh. *Inter portum* Lov. 3. et Ber. Deinde *Casanum* Lov. 4. *Causanum* Hearnii N. *Cusanum* Lovel. 2. et Hav. *Compsanum* Ber. cum antiqq. edd. *Consanum* Lovel. 1. et Gaertn. *Cossanum* Hearnii D. *Cosanum* Voss. 1. Lov. 3. 5. Harl. et Hearnii L. 1. Præterea *Loritanum* Lov. 3. Gaertn. et Hearnii N. *Locritanum* Voss. a m. sec. et Lov. 1. *Loretanum* Voss. a m. pr. Lov. 4. Ber. Hav. et Hearnii D. *Lorentanum* Lov. 5. et Hearnii L. 1. Cluverius Ital. Ant. II. 2. p. 476. legendum censet *Cosanum Scapritanumque.* Doujatius *Cosanum Falerianumque.* Paullo ante *Claudium proconsulem* Voss. Lov. 1. 4. et Hav.

§ 2 *Dum reliquum tempestatis exsæviret*] Pal. 2. *eximeret.* Pal. 3. *cum reliquum tempestatis esævire.* Gebhard. *Eximeret* Gaertn. et Rec. *dum reliquum desævisset, inde in Silvam insulam et ab Silva in Corsicam* Lovel. 2. *dum reliquum ex se vir et silvam in Corsicam* Lov. 1. Forte *dum reliquum temp. exsæviret, in Ilvam ins., et ab Ilva in Cors., a Cors. in Sard. trajecit.*

Superantem Insanos montes] Qui sint 'Insani montes' Sardiniæ, non memini me legere apud ullum authorem. In eo autem itinere, quod hic fecit Claudius consul, Ptolemæus III. 3. Erebantium promontorium et Arcti ponit. Locus mihi suspectus. *Glar.* Flor. II. 6. § 35. 'Sardiniam Gracchus adripuit. Nihil illi gentium feritas, Insanorum (nam sic vocantur) inmanitas montium profuere.' Vide Cluverii Sardin. Ant. c. 1. p. 496.

§ 4 *Ne comitiorum caussa ad urbem revocaretur*] Quidam maluerunt legere *retineretur*: nam in urbe erat, illic manere jussus. Sed *revocaretur* intelligi potest, si abisset, quod animo destinarat. *Glar.*

Dictatore dicto Cn. Servilio Gemino]

C. Servilio scribe, absque *Gemino*, ex vet. lib. et dictatura ejus Capitolina. *Sigon.* Post hunc usque ad Sullam dictatores in republica non fuerunt. Vide Pighium in Ann. ad hunc an. IↃLI. pag. 228. *Duker.* In mutando dictatoris prænomine plerique codd. favent Sigonio. Iidem tamen omnes cognomen *Gemino* tuentur. Vide ad XXIX. 38. § 3.

§ 5 *Quum præter Idus Martias veteres magistratus abissent, novi subfecti non essent*] Procul dubio *pridie Idus* legendum. Nam Idus Martiæ solennes erant ineundis magistratibus, pridie Idus abeundis: compendiosa scriptura fefellit librarium *pr. Idus.* Sigon. Pal. 3. *cum prætores Idibus Martiis magistratu abessent.* At Pal. 1. *Itaque cum pr.* (hoc est *pridie*) *Idus Martias veteres magistratus abissent, novi suffecti, ne esset resp. sine curulibus magistratibus. Erat L. Manlius Torquatus.* Gebh. Recte Sigon. *pridie Idus.* Sed quid est 'abire magistratu?' Immo *magistratu,* invitis vel omnibus codicibus. II. 31. 'Ut dictator, priusquam ipsi redirent in urbem, abiret magistratu.' V. 9. 'Negare, se ante Idus Decembres honore abituros esse.' Valer. Max. I. 1. 'Flaminio abire jussi sunt, coactique etiam.' Nominativi 'magistratus curules' ex proximo membro ad τὰ 'veteres' et 'novos' sensu repetuntur. *J. F. Gronovius.* *Præter* soli servant meorum Lovel. 5. et Ber. unus etiam Hearnii L. 1. Ejus loco *prætor* habet Gaertn. *prætoR* Harl. *prætores* Hafn. *post Idus* Lov. 3. *pridie Idus* reliqui cum Branc. Latinii. Deinde *magistratus obissent* Lov. 2. *magistratus abiissent* Lov. 3. Haverk. et Ber. *magistratus adissent* Harl. *veteres magistratu abissent*, ut Gronov. conjecit, Lov. 5. Locutio 'abire magistratu' apud Livium frequenter obvia est. Exempla sunt lib. II. capp. 27. et 54. lib. III. capp. 35. 38. et 64. et IX. 34. 'abire honore' IV. 7. 'abire dictatura' VII. 3. Deinde *novi suffecti, ne esset respublica sine curulibus magistratibus* Voss. Lov. 1. Hav. et Branc. Latinii: *novi suffecti, ne respublica sine curulibus magistratibus esset* Ber. *ne* pro *non* etiam Lov. 2. 4. et Gaertn. *nec* Harl. Paullo ante *comitia intecta* Voss. Lovel. 1. et Harl. *comitia incepta* Lov. 2.

Sine curulibus magistratibus] Nempe ordinariis. Nam dictatura magistratus extraordinarius erat. *Duk.*

§ 6 *L. Manlius Torquatus pontifex eo anno mortuus*] *T. Manlius* Lovel. 5. Rec. et Hearnii D. Quamvis autem anceps videatur, de vero prænomine pronunciare, puto tamen ipsum potius *Titum* dictum esse, non tantum quia toto hoc bello Punico nullus memoratur L. Manlius Torquatus, et contra inter principes reipublicæ T. Manlius Torquatus sæpius obcurrit; verum etiam quia idem T. Manlius Torquatus pontificatum maximum petiisse dicitur, duobus consulatibus et censura insignis, XXV. 5. Hoc autem sacerdotium ambiit in locum mortui L. Cornelii Lentuli, cui jam antea in pontificatu M. Cornelium Cethegum Livius subfectum narravit lib. XXV. cap. 2. Quum autem, moriente pontifice max. ante omnia in locum defuncti pontifex adlegeretur, et ita demum, suppleto quindecim pontificum collegio, ex eorum numero novus pontifex max. in comitiis crearetur, neminem sacerdotium hoc ambire potuisse constat, nisi antea fuisset pontifex. M. Manlius igitur fuit pontifex.

In locum ejus subfectus L. Galba] Quidam pro *L. Galba* substituerant *Sulpitius Galba.* At is in locum Q. Fabii Maximi venerat, ut ante hoc in libro c. 26. testatus est Livius. Alii *C. Sulpitius Galba,* ut a Ser. Sulpitio sit alius, emendarunt. *Glar.* *L. Galba* vulgarunt primi editores, concinente Ber. pro eo *Sulpicius Galba* substituit Aldus, faventibus Lov. 2. 3. Harl. Gaertn. et Hav. cum

Hearnii L. 1. et N. *C. Sulpicius Galba* tandem legit Frob. 1535. quod servant reliqui mei, nisi quod Voss. legat *Servius Sulpicius Galissa*, et Lov. 1. omisso quidem prænomine, sed vacuo tamen spatio relicto, *Sulpicius Galissa*. Recte vero vocatur *C. Sulpicius*, et distinguitur a Ser. Sulpicio, qui, ut Glarean. monuit, Fabio Maximo in pontificatu sublectus est. Duo itaque ejusdem non modo gentis, verum etiam familiæ, hoc tempore pontifices fuerunt, qui mortui memorantur eodem anno XXXII. 7. Mox *ab L. Lucetio Lucullo* Lov. 5. *ab Lælio Lucullo* Hearnii D. *ab L. Luculo* ejusdem L. 1.

Ludi Romani tertio instaurati] Vet. lib. aliquot *ter toti inst.*: optime. Sic enim loqui solitus est Liv. ut XXVIII. 10. 'Ludi Romani ter toti instaurati ab ædilibus curulibus.' Item eodem cap. 'Ludi plebeii semel toti instaurati ab ædilibus plebis.' Item hoc lib. c. 26. 'Ludi Romani diem unum, plebeii ter toti instaurati ab ædilibus.' Et lib. XXXI. extremo (cap. 50.) et lib. XXXIII. primo (cap. 25.) 'Totique ter instaurati.' *Sigonius*. Pal. 1. et ed. vet. *ter toti*. Quod Sigonius multis exemplis probat. Lib. XXXI. c. 4. 'Plebeii ludi ter toti instaurati.' *Gebh.* Qui post Frobenium Livio manus admoverunt, dederant occasionem Sigonio corrigendi *ter toti*: sed non aliter omnis manus editorum priorum ab Andrea usque, nec secus scripti. *J. F. Gron.* Ipse est Froben. qui a. 1535. primus *tertio instaurati* edidit, in quo præeuntem cod. vitiosum secutus videtur. Eadem enim apud me lectio superest in Rec.

§ 7 *Clam egessisse per indicem comperti*] Pal. 1. *egisse*. Pal. 2. *exegisse*. Gebh. Similiter Voss. Lov. 1. 2. 4. Ber. et Hav. Deinde vox *comperti* male abest a Voss. Lov. quinque, Harl. Ber. Gaertn. Hav. et primis edd. quam addidit Ascens. ed. 1513.

§ 8 *Ædiles plebis vitio creati*] De hoc dixi ex Gruchio ad x. 47. *Duk.*

Cerealia ludos dictator] Vet. lib. *Cereales ludos*. Non muto tamen vulgatam lectionem; nam in nummis aliquot argenteis, qui apud patrem tuum sunt, ita legi: *C. Memmius C. F. Quirinus. Memmius æd. Cerealia primus fecit.* Sigon. Pall. 1. 3. et antiq. ed. *Cerealia ludos*. Pal. 2. *ædiles ludos*. Gebh. Vide quomodo jactentur opera veterum. *Cerealia* præbuerunt Andreas, Tarvis. Veneti, Ascensius. Sed hic ad marginem *Cereales*: quod potius duxerunt Mogunt. Aldus, Juntas, Frobenius. Mox Gryphius et Curio repetiverunt *Cerealia*. Ad quod notat quidem Sigonius in libro suo veteri esse *Cereales*: non tamen præfert, ut postea fecerunt. Ne procedat igitur hæc titubatio, monemus *Cerealia* niti et membranarum fide, et ipsius Livii. Lib. XXXIV. c. 54. 'Megalesia, ludos scenicos, C. Atilius Serranus, L. Scribonius Libo ædiles curules primi fecerunt.' XXXIX. 22. 'Ludi Taurilia per biduum facti religionis caussa.' Vide ad I. 9. *J. F. Gron.* Recte Gronov. *Cerealia ludos* probavit, quam lectionem plerique codd. quos consului, firmant. At *Cerules ludos* Lov. 3. *Cerialos ludos* Hafn. *Cerealeã ludos* Hav. *Cereales ludos* Ber. a m. sec. Rec. et Hearnii L. 1. ac D. *Cereales*, antequam id Ascensius in margine 1513. ostentaret, jam in contextum receperant Venet. ed. 1498. et Mediol. 1505. Ante Gryphium vero *Cerealia* reduxerunt Froben. 1535. Bas. 1539. et Vascos. Mox *ex senatusconsulto* perperam abest a Voss. et Lov. 1.

CAP. XL. § 1 *Romani simul Karthaginiensesque quum venissent Romam*] *Carthaginienses*, omissa particula copulante *que*, Cant. Lov. 1. Harl. Gaertn. et Hav. *et Carthaginienses* Lov. 2. Vocem *Romam* neglexit Hav. Mox etiam τὸ *est* Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Gaertn. Ber. et Hav. cum edd. vett. Primus Asc. 1513. *ad ædem*

est Bellonæ habitus vulgavit. Frob. 1535. *ad ædem Bellonæ habitus est.*

§ 2 *Pugnatum cum Hannibale esse suprema cum Karthaginiensibus pugna*] Deest hic vel distinctio, vel conjunctio, vel præpositio, *cum Hannibale, cum Carth.* Vix enim credo, Livium sic locutum, nec ita separare voluisse adjectivum *suprema.* Glarean. Omnes scripti et editi ante Gryphium *suprema cum Carth.* Lege, *pugnatum cum Hannibale esse suprema et Carth. pugna.* J. F. Gron. *Suprema cum Karth. pugna* Voss. Lovel. quinque, Harl. Ber. Gaertn. et Hav. Primus vero editorum *postrema Karth. pugna* non Gryphius, sed Froben. 1535. dedit. Præpositionem *cum* servandam judicat Doujatius. Livium enim indicare voluisse, pugnam cum Hannibale fuisse postremam cum Karthaginiensibus, licet non fuisset postrema cum hostibus in Africa: etenim cum Vermina postea dimicatum esse. Contra Crevier. censet τὸ *cum* incommodum esse, idque cum cod. Regio omittit. Sensum autem hunc constituit: pugna, quæ suprema, postrema fuit Karthaginiensibus, bello jam, non solum prœlio victis.

§ 3 *Adjecit, Verminam etiam, Syphacis filium*] Id est, præter id, quod de victis bello Carthaginiensibus Lælius nunciaverat, adjecit, etiam Verminam victum esse. Hoc ut dicerem, Glareanus caussam dedit. *Sigonius.* Respicit Sigonius illa, quæ Glareanus notavit ad c. 36. § 3. Utrum tamen sustulerit difficultatem a Glareano motam, videant lectores. Mihi certe nondum satisfecit; *adjecit* enim non ad illa, quæ Lælius, sed quæ ipse de pugna cum Hannibale et fine bello lugubri inposito exposuisset. Quod nondum Patres ex Lælio audivisse, satis innuit ingens lætitia, qua eos expositione Veturii adfectos esse Livius refert.

Syphacis filium, quæ parva bene gestæ rei accessio erat] Vet. lib. *quæ non parva bene gestæ rei accessio fuerat.* Sigon. Vet. ed. et Pall. 2. 3. eximunt τὸ *non* ab Sigonio insertum. Pal. 1. *quæ parvæ gestæ rei accessio erat.* Probo ego trium codd. scripturam. Justinus VII. 3. 'Mittit cum parte copiarum Megabazum ad subigendam Thraciam, cæteraque ejus tractus regna, quibus pro ignobili momento erat accessura Macedonia.' Liv. XXXI. 7. 'Minima accessio semper Epirus regno Macedoniæ fuit, et hodie est.' XXXVI. 7. 'Quæ non accessio tantum ad Romanum esse bellum, sed per se ipsæ nuper sustinere potuerint Romanos.' XXXVIII. 54. 'Et frater insuper accessio invidiæ mactetur.' *Gebh.* Sic quidem Sigonius: sed nostri Pet. Reg. Men. tres Pall. carent negativa. Et profecto, si vere æstimare rem volumus, admodum parva et vix dictu digna accessio erat belli Punici sive Annibalici Vermina, cum tumultuario Numidarum exercitu cæsus. Neque Livius, neque Romani tam erant jejuni, ut ex hac musca facerent elephantum. *J. F. Gron.* Particulam negativam agnoscunt Ber. a m. sec. Hav. et Branc. Latinii. Alii Mss. quos consului, et Hearnii Oxonn. eam rectius ignorant. De voce 'accessio' hoc sensu vide Gron. ad XLV. 7. § 2. et Nic. Heins. ad Vell. Pat. II. 26. in fin. ubi etiam hoc loco legendum censet *Syphacis filium, qui parva,* pro *quæ.* Sed et recte vulgatum omnes codd. tuentur, ut videbimus ad XXXII. 30. § 5. Mecum sentiens Dukerus emendationem illam non necessariam judicabat. *Accessio fuerat* legit Hav.

In concionem inde prodire jussus, gaudiumque id populo inpertire] *In concionem prodire* Voss. Lov. 1. Harl. et Hav. Tum *inpartire* Gaertn. *inpartiri* Lov. 1. et Harl. Vide ad XXXVIII. 36. § 8.

§ 4 *Tum patefacta gratulatione omnia in urbe templa*] Pal. 1. et antiq. ed. *Tum patuere, facta gratulatione, omnia in urbe templa.* Gebh. Scripti

et quidquid editorum habeo ante Gryphium, *tum patuere facta gratulatione omnia in urbe templa*. Cicero Famil. XI. 18. 'Tam recenti gratulatione, quam tuo nomine ad omnia Deorum templa fecimus.' Livius XXV. 35. 'Inter exercitus ducesque victoria recenti lætos gratulatio ingens facta.' XLIV. 22. 'Majorem mihi, sortito Macedoniam provinciam, gratulationem factam.' Nisi malis *faciendæ gratulationi*, ex Ciceronis loco, qui huc maxime pertinet. *J. F. Gronov.* *Patefacta gratulatione* meorum Lov. 3. et Gaertn. Hearnii autem L. 1. et D. soli servant: alii omnes *patuere facta gratulatione*. Primus editorum, qui *patefacta gratulatione* recepit, non Gryphius fuit, sed Froben. qui ita edidit a. 1535. post eum Basil. a. 1539. hinc Vascos. et postea demum Gryph. Si ullus esset cod. qui, ut Gronov. conjecit, *patuere faciendæ gratulationi* exhiberet, lectionem illam probare non dubitarem. Quin etiam, quamvis invitis libris, admodum placet. Id enim nunc iterum factum existimo, quod, nuncio de Hasdrubale victo et capto Syphace Romam adlato, Romæ factum esse Liv. narravit hoc lib. c. 17. 'Prætor extemplo edixit, uti æditui ædes sacras omnes tota urbe aperirent, circumeundi, salutandique Deos, agendique grates per totum diem populo potestas fieret.' Mox *decretæ in triduum* Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Ber. Gaertn. et edd. ante Frob. 1535.

§ 5 *Prætores M. Junius Pennus, cui sors urbana evenit*] Vide num hic locus integer. Solet enim Livius primum prætores creatos referre, deinde provinciarum sortem. Et genus dicendi variatum per casus mihi primum dubitationis scrupulum injecit. Notatus præterea asterisco quibusdam in codd. inveniebatur. *Glar.* *Pennus* ex Capit. tab. *Sigon.* Vide ad XXIX. 11. § 13. Scrupulo Glareani obcurrere conatur Gronov. ad § seq. Paullo ante Cornelii consulis prænomen est *M.* pro *Cn.* in Lov. 1. Harl. Gaertn. et Hearnii N. Vide ad VII. 12. § 1. *C.* in Hearnii L. 1. Vide ad VII. 8. § 3. Alterius consulis cognomen *Pætus* non adparet in Lov. 1. 2. 3. Harl. et Hav.

M. Valerius Falco] Pal. 1. *Flato.* Lege *Falto.* Expresse enim Pal. 1. c. 41. *M. Valerio Faltoni.* Et sic XXXI. 8. legendum. *Gebh.* *Flato* Voss. et Lov. 1. *Flacus* Hav. *Flaccus* Lov. 2. 3. 5. Harl. Ber. et Gaertn. cum Hearnii N. et edd. antiqq. pro quo Mogunt. dedit *Lævinus*, Aldus *Falco*, Colon. *Flacco*, in margine *Lævinus*. Aldinam lectionem plerique editores servarunt; donec ejus loco Gronov. recte substitueret *Falto*, quod tamen antea etiam Sigonius receperat. Vide ad XXIX. 11. § 3. Mox *Britho*, pro *Buteo*, Hearnii L. 1. Cognomen autem *Tubero* exsulat a Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Hav. et Hearnii N. ac L. 1.

§ 6 *De provinciis consulum nihil ante placebat agi*] Pall. 1. 2. et vet. ed. *Tum vero de prov. cons. nihil ante placebat agi.* Gebh. His verbis pleraque manu, omnia typis descripta ante Gryphium exemplaria præponunt *Tum vero*. Possis suspicari exstitisse *ἐκ τοῦ Tubero*. Sed et aliquid confragosum habet præcedens periodus. Itaque asterisco insignivit Aldus, et non integram esse pronunciavit Glareanus. Vide an fuerit Livio, *Creati consules Cn. Corn. Lent., P. Æl. Pæt.; prætores M. Jun. Penn. urbanam, M. Val. Fal. Br., M. Fab. Buteo Sard., P. Æl. Tub. Sic. sortiti, fuere.* J. F. Gron. *Quom vero de provinciis* Gaertn. *Tum Nero de provinciis* Hav. *Tum vero de provinciis* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. et Hearnii L. 1. et N. cum edd. vett. Duas autem priores voces ante Gryphium jam abjecerunt Frob. 1535. Bas. 1539. et Vascos.

§ 7 *Finiti tanti belli se consule gloriam petens*] Sane finitum fuit bellum

illo consule, ut et P. Ælio Pæto collega ejus, quamvis Africam non attigerit. Sed non satis erat ambitioni hominis. Volebat ultimam manum imponere bello, ac penitus debellatis hostibus pacem dare. Lege *finiti tanti belli a se consule*. Infra XXXII. 32. 'Quum cuperet Quintius per se confectum videre bellum.' *Jac. Periz.* Paullo ante *facilem victoriam fore*, addita ultima voce, Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Froben. a. 1535. priores. Sequenti vero § *Africa provincia decreta esset* legunt Lov. 5. et Gaertn. *provincia Africa decreta esset* Rec.

§ 9 Q. *Minucius Thermus et M. Acilius Glabrio*] Hic post fit consul, et in consulatu Capitolino *M'. Acilius* vocatur. *Sigon.* Pall. 1. et 2. *Eritius* habent pro *Thermus*. Gebh. *Erinus*, pro *Thermus*, Voss. (qui *Quintius* in margine præfert) et Lov. 1. 4. *Erimus* Lov. 2. *Herinus* Hav. *Ermus* Hearnii L. 1. *Crinus* ejusdem N. *Cerinus* Harl. Præterea tantum non omnes Mss. *M.* vel *Marcus*. At *Manius* prænomen in gente Acilia usitatum est, idque cum altero *M.* vel *Marcus* sæpe commutatur. Vide ad XXVII. 25. § 2.

§ 10 *P. Scipioni id imperium decrevisse*] Vet. lib. *decresse*. Sigon. Comparet in Pal. 1. *P. Scipioni id imperium decresse*. Gebh. Non aliter Voss. et Lov. 2. ac 4. Sigonius quidem vet. lib. lectionem in contextum recepit; nemo tamen vera monentem audiit usque ad Gronov. qui non modo eam adoptavit, verum insuper observavit in pr. ed. nott. ita præferre Reg. et Men. Livium vero illam in hoc verbo contractionem amasse, vidimus ad II. 27. § 8. Perperam igitur Clericus, qui se Livium adcuratissime ad mentem Gronovii edidisse gloriatus est, lectionem recte ab eo damnatam, sine ulla caussa, inscio lectore, revocavit. Paullo ante, *Quod auctoritate Patrum latum ad populum esset* Lov. 3. et Harl.

§ 12 *Patres igitur jurati* (*ita convenerat*) *censuerunt*] Pal. 3. *ita enim convenerat*. Pal. 1. *Patres igitur, qui convenerant, censuerant*. Gebh. Non acquiescunt his scripti. Reg. et Cantabr. *juravit enim convenerat*. Voss. *patres* $\overset{i}{g}$ *conveneř*. Gud. *jurati ita enim qui convenerant*. Forte *Patres igitur jurati* (*id enim convenerat*) *cens.* Jac. Gron. *Patres jurati itaque, H. igitur convenerat, cens.* Gaertn. *Patres igitur, qui convenerant, cens.* Hav. et Hearnii L. 1. *Patres igitur convenerunt, cens.* Lov. 2. Harl. et Hearnii N. *Patres igitur jurati convenerunt cens.* Lov. 1. *Patres igitur jurati* (*ita enim convenerant*) *cens.* Hearnii D. *Patres igitur jurati* (*ita enim convenerat*) *cens.* Lov. 3. 4. 5. Quod non displicet.

§ 13 *Cui classis obvenisset*] *Obveniret* Lov. 5. *evenisset* Ber. Mox in fine cap. 'Cui Italia provincia evenisset:' ubi contra *obvenisset* Lov. 4. et Hav. Verum, utroque modo Livium locutum esse, vidimus ad l. VII. c. 16. § 3. Quare et hic, et mox vulgatum, pro quo stant plerique codd. servandum puto.

§ 14 *Et quem, si deportandus exercitus victor ex Africa esset, deportare*] *Eumque si dep. &c. deportare* Voss. in margine: *et per quem, &c. deportare* Lov. 4. et Hav. *et per quem, &c. deportari* Lov. 2. *et per quem, &c. deportaretur* Ber. a m. sec. Paullo ante *Si conditionis pacis convenirent* Lov. 4. *Si conditionis convenissent pacis* Lov. 5.

§ 16 *A Sestio prætore acciperet*] Vet. lib. *a M. Sextio prætore*. Sigon. Pall. 2. 3. oggerunt *a M. Sextilio prætore*. Gebh. Prænomen, a Sigonio inmissum, non exstat in Voss. Lov. quinque, Harl. Berol. Gaertn. et Hav. Deinde *Sextilio* Lov. 4. et Rec.

CAP. XLI. § 1 *Prætori M. Valerio Faltoni*] Plerique scripti *Prætoribus*. Lege *Prætorum*. Pertinet enim ad omnes, et est, quasi scripsisset 'Inter prætores.' *J. F. Gron.* De simili genitivi partitivi usu vide ad IX. 27. § 8. *Prætoribus* autem etiam Voss, Lov

1. 2. 4. 5. Harl. Hav. et Hearnii N. Quo minus tamen Gronovii conjecturam probare possim, illud obstat, quod mox subjungatur 'P. Ælius prætor;' ubi ultima vox abundabit, si hic *prætorum* legimus. Illud itaque *prætoribus* potius ex compendio scribendi ortum puto. Vide ad xxiv. 23. § 1. Ceterum *Flacco* Lov. 3. et Ber. *Falco* Harl. *Falconi* Lov. 2. 4. 5. et Hav. ut ante Sigonium edebatur. Vide ad cap. præc. § 5. ubi, se *Faltoni* in Pal. 1. invenisse, Gebh. monuit.

§ 2 *Legio una M. Fabio*] Prænomen omittunt Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii N. L. 1. et edd. ante Frob. a. 1535. Mox *proprætor* Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Ber. Hafn. Gaertn. Hav. et edd. vett. Sigonius edidit *pro prætore*. Quod reliqui iterum neglexerunt usque ad Gronov. qui a. 1665. una voce *proprætore* vulgavit.

§ 3 *M. Servilio prioris anni consuli, cum suis duabus item legionibus, in Etruria prorogatum imperium est*] Vet. lib. *in Etruriam*. Sigon. Pal. 1. *M. Servilius prioris anni consul cum suis item legionibus in Etruriam profectus est*. Gebh. Scribe *in Etruria*, ut jam superius alibi correctum. Et ita Reg. Men. Voss. Andreæque et Aldina edd. Sed et quidam codd. *prorogatum in annum imperium*. J. F. Gron. *In Etruria*, in qua voce desinit Cantabrigiensis, omnes mei. Vide Gronov. ad xl. 36. § 13. et Duker. ad xxvi. 18. § 9. At insuper *M. Servilius prioris anni consul, &c. in Etruria profectus est* Voss. Lov. 1. 2. 5. Harl. et Hav. Neque dissentiunt Hearnii L. 1. et N. nisi quod legant *in Etruriam*. Τὸ *item* deest in Lov. 3.

§ 4 *Ut ii consules cum tribunis agerent*] Vet. lib. *ut hi consules*. Sigon. Pal. 2. *ut de his consules cum tribunis agerent, cui juberent in Hispania imperium esse*. Gebh. *Uti consules* legendum esse, monuit Pighius ad a. IↃLII. p. 239. *Duk.* *Esse: ut ii consules* desunt in Voss. Eædem voces cum præcedenti *Acidinum* similiter exsulant a Lov. 1. Harl. et Hav. *ut hii consules* Gaertn. Rec. et Victor. apud Crevier. *ut hi consules* Lov. 2. 3. et Hearnii L. 1. et D. cum ed. Rom. principe, pro quo mox datum *ut ii*, quod plerique reliqui servant; nisi quod *ut consules* sit in Lov. 5. quomodo præfert prima ed. Gronovii, qui a. 1665. Pighii conjecturam *uti consules* admisit. Eam autem Crevier. recte probavit. Similis scripturæ varietas est xxxi. 5. § 3. Paullo ante *aliquot*, vel *aliquod L. Cornelium* Voss. Lov. 1. et Harl. *aliquot annos L. Cornelium* Lov. 5. et Hav. *aliquot annos jam L. Cornelium* Lov. 4. *aliquot annos jam ibi L. Cornelium* Lov. 2. 3. et Gaertn.

§ 5 *L. Cornelius et L. Manlius in Italiam deportarent*] Vide ad xxxi. 50. § 6. Paullo ante *et quindecim cohortes*, omissa præpositione, Lov. 3. 5. Gaertn. et Hearnii D.

§ 7 *Quinquaginta longas naves haberet*] *Quadraginta*, vel *XL*. Lov. 1. 2. 3. Hav. Gaertn. et Hearnii L. 1. ac N. Vide paullo post ad § 9. Mox *sicut præfuisset*, scil. ipse Scipio. Aut, si intelligendum est 'præfuisset' se. Octavius, accipiendum est non huic, sed propriæ classi. Deinde *Octavio proprætori* Lov. 1. 2. 3. 4. Ber. Gaertn. Hav. et edd. pro quo Sigonius *pro prætore*, Gronov. a. 1665. *proprætore* evulgavit.

§ 8 *Quibus proconsuli usus non esset*] Ita primus edidit Aldus in erratis. Priores præferunt *quibus consuli usus non esset*, consentiente Ber. *quibus consulibus usus non esset* Lov. 1. 2. 4. Gaertn. Rec. et Hav. Omnino legendum puto *consuli*. Nempe Cornelius consul ex classe Cn. Octavii, quæ in Africa erat, et ex classe Villii, quæ Siciliæ oram tuebatur, deligeret quinquaginta, vel quadraginta naves. Harum Villii classis viginti

fuit navium c. 27. Classis autem Cn. Cornelii quadraginta navium fuisse videtur. Certe tot naviam numerus ei decernitur ad tuendam oram Sardiniæ biennio ante XXX. 2. anno autem proximo eamdem obtinuisse verisimile est, quod c. 27. 'ceteris ita, uti quisque obtinebant provincias exercitusque, prorogata imperia' dicat. Reliquas itaque decem, vel viginti naves, quibus consuli Cornelio usus non erat, Octavius Romam reduceret. Hanc igitur lectionem recepi. Ejus loco *quarum proconsuli usus non esset* velle videtur Pighius in Ann. ad a. IOLII. p. 236. Verum non videtur adtendisse ad vim locutionis 'usus est mihi ea re,' quam lexica satis inlustrarunt. Eodem modo 'usus' et 'opus' construi, atque inde conligendum, eamdem quoque utriusque fuisse significationem, docet Jac. Perizon. ad Sanctii Min. IV. 15. § 3. Idem quasi per nebulam vidit etiam Vossius Gramm. VII. 8. sibi tamen credere ausus non est.

§ 9 *Centum navibus longis*] Quinquaginta tamen naves Cornelio consuli, totidemque Scipioni, ac decem M. Fabio decretæ efficiunt centum et decem naves. Hinc Crevier. vel legendam censet *centum et decem navibus*, vel Livium minorem numerum neglexisse. Vide tamen an non rectius probarim codicum illorum lectionem, qui § 7. Scipioni pro *quinquaginta* tantum dant *quadraginta* naves. Tot autem navium classem Scipionem prioribus annis habuisse, dictum est ad hujus lib. c. 2. § 7. Ita conveniet numerus navium.

CAP. XLII. § 2 *Quæ questi erant missi ad regem a Roma legati*] Pal. 2. *ad regem e Roma*. Pal. 3. *ad regem ab Roma*. Gebh. *Ad regem ab Roma* Lov. 1. 3. et Ber. *ab Roma ad regem* Lov. 4. *ad regem a Romanis* Lov. 2. Mox *ultra accusantium* Lov. 3. Vide ad XXX. 16. § 1.

§ 4 *Pugnasse: partim postulantium*] Pall. 2. ac 3. *pugnantium: postulasse*, extruso τῷ *partim*. Gebh. Eadem vox exsulat a Lov. 1. 2. 3. 4. Ber. Gaertn. Hav. et edd. vett. quam demum Frob. 1531. addidit.

§ 6 *Ne inpune in agros eorum transcenderent*] *Ne inpune agros* Ber. et priscæ edd. Primus Aldus in erratis *in agros* reposuit, quod servant alii omnes scripti. Vide ad IV. 53. § 2. Mox τὸ *nuper* deest in Lov. 3.

§ 7 *Ipsi ante responsum tulerunt*] Haud dubie corruptum: nec juvant libri. Fortasse *quum perplexe responderent ipsi, anceps responsum tulerunt*. J. F. Gron. Doujatius vulgatum hac ratione tueri conatur, quasi perplexa illorum responsa pro responsis vere habenda non essent; sed Romanos ad priorem Macedonum legatorum orationem certo et perspicue respondisse, idque proprie dicendum responsum. Verum his glandibus ipse vescatur. Non tamen Gronovii conjectura placet, quia mox *triste responsum* vocatur. Vide igitur an cum Periz. ad marginem Livii legendum sit *acre responsum tulerunt*.

§ 9 *Arma contra populum Romanum ferentes capti sunt*] Fortassis *sint*, ut in oratione obliqua. *Duk.* Similiter Crevier. scribendum conjicit. *Sunt capti* Ber. et edd. antiquæ. Aldus *capti sunt*, probantibus ceteris scriptis. Deinde *contra populum Romanum arma ferentes* Lov. 4. Præterea § præc. *lacessiverit* Lov. 2. Ber. Gaertn. Hav. et edd. usque ad Jac. Gronov. qui substituit *lacessierit*, probantibus Lov. 4. aliisque scriptis.

§ 12 *Hædum populares cognomine adpellabant*] Recte *Hædum*. Nam Appianus etiam Ἔριφον appellatum scribit. *Sigon.*

Adversusque factioni Barcinæ] Pal. 2. *factionis*. Pal. 3. *adversusque factionibus Barchinis*. Gebh. *Adversus factioni* Lov. 2. Mox § seq. voces *a republica* omittuntur in Lov. 4.

§ 14 *Nunc monendo etiam Patres con-*

scriptos] Pall. 2. et 3. continent *nunc etiam monendo Patres*, excepto τῷ *conscriptos*. Gebhard. *Etiam monendo* Lov. 2. Tum *proconsules*, pro *Patres conscriptos*, Lov. 1. 2. 3. 4. et Gaertn. qui error ex non intellecto compendio *Pres cons.* natus videtur: *consules* habent Hav. Paullo ante *imprudenter*, pro *impudenter*, Lov. 1. et Hav. sollemni scribarum lapsu, qui passim *pudens* ac *prudens* commutarunt. Exempla vide apud Gebh. ad Cic. ad Fam. VII. 5. Græv. ad Cic. Agrar. III. 2. et viros doctos ad Cæs. Civ. II. 31. Deinde *difficilis venia* Lov. 2. 3. 4. Ber. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. D. et edd. vett. Frobenius demum anno 1535. *difficilior* substituit.

Ut rebus secundis modeste ac moderate uterentur] Pal. 3. *modeste ac temperanter*. Gebh.

§ 15 *Raro simul hominibus bonam fortunam bonamque mentem dari*] *Raro simul bonam fort. bonamque mentem hominibus dari* Lov. 2. Livium hæc ex Demosthene imitatum esse, observat Victor. Var. Lect. XXV. 3.

§ 16 *Et, Hercule, mirandum fuisse, si aliter facerent*] Quidam hic distinguunt, ut nova sententia incipiat ab 'Ex insolentia:' sed durum est. Consulenda itaque exemplaria vetusta. *Glar.* Non video cur durius putandum sit, post hæc verba distinguere, et a sequentibus novam periodum incipere, ut Frob. a. 1535. fecit, quam voces *ex insolentia* huic periodo jungi, et post eas demum interpungi, ut ante Frobenium factum est. Frobenii distinctionem probat Victor. Var. Lect. XXV. 3. Præterea *faceret* est in Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. Harl. et Ber. a m. sec. quasi nimirum id exigeret vox, unde pendet, 'populum Romanum.' Sed, τὸ 'populus,' tamquam conlectivum, sæpe cum verbo plurali construi, vidimus ad X. 13. § 11. Vel etiam ita mutarunt, quod ex eodem 'populum Romanum' pendens 'meminerit' præcedat: quæ etiam causa censenda est, cur contra Gaertn. et alii ibi legant *meminerint*. Verum sæpe Livius eidem conlectivo singulari in primo periodi membro verbum singulare, in altero autem plurale junxit. Supra VIII. 28. 'Ingens vis hominum, &c. ad curiam concurrit, et, &c. laceratum juvenis tergum ostentabant.' XXVI. 12. 'Nobilitas rempublicam deseruerat, neque in senatum cogi poterant.' l. XXXIV. c. 8. 'Major frequentia mulierum sese in publicum effudit, omnesque agmine omnes tribunorum januas obsederunt.' Vide ad IV. 16. § 8. XXXVI. 39. § 9. Burmann. ad Virg. Æn. II. 32. ac Dukerum ad v. 35. § 1. Serv. ad Virg. Æn. II. 64. 'Cum supra *juventus ruit* dixerit, subjungit *certant*, quod figuratum est: quia *juventus* enunciatione singulare est, intellectu plurale.'

§ 17 *Ex insolentia, quibus nova bona fortuna sit, inpotentes lætitiæ, &c.*] Livium hic imitatum esse locum Thucyd. ex IV. 17. docet Victor. Var. Lect. XXV. 3.

§ 18 *Ex quantis opibus quo recidissent Karthaginiensium res*] Pal. 2. *quo retroissent*. Claudianus: 'Hei mihi quo Latii vires Romæque potestas Decidit, in qualem paullatim fluximus umbram?' Videtur et ibi legendum *Recidit*. Gebh. *Quo recedissent* Harl. *quo recessissent* Lov. 2. *quo retroisset Karthaginensis res* Hav. *quo retroissent* Gaertn. *quo recidisset* Lov. 5. Supra IV. 2. 'Ne id Jupiter optimus maximus sirit, regiæ majestatis imperium eo recidere.' Utrum vero *recidisset*, an *recidissent*, legatur, parum interest. Supra XXI. 2. 'Conciliandisque per amicitiam principum novis gentibus rem Karthaginiensem auxit.' I. 9. 'Mirantur, tam brevi rem Romanam crevisse.' VI. 9. 'Credo, rem Antiatem diuturniorem manere, Diis cordi fuisse.' Vide ad II. 9. § 5. Contra 'res Asiæ evertere' Virg. Æn. III. 1. ubi 'res Asiæ' pro imperio aut universo

statu Asiæ sumi, Servius notat. *Ex quantis opibus* est 'ex quantis viribus.' Vide ad II. 21. § 5. Paullo post *modo prope orbem terrarum* Voss. Lov. 1. 4. 5. Harl. Ber. et Gaertn. *prope modo orbem terrarum* Lovel. 2. Deinde *obtinuerunt* Lov. 1. et Harl. sed videntur dare voluisse *obtinuerint*, ut est in Voss. et Lov. 2. 4. 5.

§ 19 *Si non in ea quoque, quo nihil ulterius sit, sævire populus Romanus velit*] *In ea mœnia quoque* Voss. Lov. 1. 2. 4. et Harl. *in ea quoque mœnia* Ber. Gaertn. et edd. antiqq. donec Frob. a. 1535. vocem *mœnia* omitteret. Deinde *nihil ultra sit* Harl. *nihil ultra*, omissa voce sequenti, Lov. 5. Tò *sit* deest etiam in Lov. 2. 3. et Hav. Excidit quidem etiam vocula *quo* ex Voss. Lov. quinque, Gaert. et Hav. verum excidit ob similitudinem præcedentis *qq*; sive *quoque*. Tum *vellet* legunt Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. et Harl.

§ 21 *Quum eos, per quos ante ictum esset, fefellissent*] *Quum per eos* Lov. 4. Male. 'Fallere' enim 'Deos' dicuntur, qui pejerant. Horat. Od. II. 8. 9. 'Expedit matris cineres opertos Fallere, et toto taciturna noctis Signa cum cœlo, gelidaque Divos Morte carentes.' Vide N. Heins. ad Nason. Her. II. 37. Deinde *per quos jam ante* Lov. 2. *per quos aliud ante* Lovel. 5. Mox *quoniam tam infesti sunt* Voss. Lov. 4. 5. et Harl. Alibi etiam librarios *qm*, sive *quoniam*, et *qui* ob ductuum similitudinem commutasse, docuit Jac. Gronov. ad Cic. ad Fam. I. 1.

CAP. XLIII. § 1 *Inclinatis omnium ad pacem animis, Cn. Lentulus consul*] Pal. 1. *tum Lentulus consul.* Gebhard. *Çum Lentulus consul* Harl. *tum Lentulus*, neglecta voce sequenti, Lov. 5. Tò *consul* etiam deest in Lov. 4. Præterea *Inclinantibus omnium ad pacem animis* Lov. 5. Sed vulgatum malo. III. 2. 'Nihilo inclinatioribus ad pacem animis.' Similiter 'inclinati ad credendum animi' I. 51. 'inclinati ad Romanam societatem omnium animi' XXII. 22. 'inclinati omnium animi ad Romanos' XXXI. 32. Et ita forma activa 'inclinare animos ad pacem' XXII. 58.

§ 2 *Tum Man. Atilius*] Sic ultima editio. Aliæ *M. Atilius.* Haud dubie est hic idem, qui memoratur c. 40. præcedenti. Itaque edidi *Man. Acilius.* Jac. Gron. Immo ante ultimam edebatur *M. Attilius.* Quemadmodum autem recte Jac. Gronov. emendavit, etiam ante Sigonius vulgarat. Eamdem lectionem Pighium quoque probasse, innuunt ejus Annales ad a. IϽLII. p. 237. Perperam tamen omnes codd. *M. Attilius*, vel *Atilius*, vel *Actilius.*

Quemque ex Africa exercitus deportare] *Exercitum* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Ber. et ed. Frob. a. 1531. Mox etiam § seq. *exercitum deportare* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Ber. Gaertn. et Hav. cum edd. ante Frob. a. 1535. omnibus. Supra c. 40. 'Populum rogarent, utrum consulem, an P. Scipionem, juberent pacem dare: et quem, si deportandus exercitus victor ex Africa esset, deportare.' Ceterum omnia hæc verba desunt in Hearnii L. 1.

§ 3 *De pace ut rogatæ omnes tribus erant, jusserunt*] Vet. lib. *uti rogassent.* Ego *uti rogas*, ut ante docui. *Sigon.* Pal. 1. et vet. ed. *De pace uti rogassent, omnes tribus jusserunt.* Pal. 2. *Cum de pace uti rogassent o. tr. j. pacem dari.* Inde Sigonius legit *uti rogas:* ut et XXXI. 8. 'uti rogas, bellum jusserunt:' et XXXVIII. 54. 'Omnes tribus, uti rogas, jusserunt.' *Gebh. Uti rogas, omnes tribus jusserunt* Voss. et Lov. 4. quomodo hoc loco legendum etiam monuit Sigonius ad VI. 38. § 5. *Uti rogatum, omnes tribus jusserunt* Lov. 2. *De pace uti rogatæ omnes tribus erant, jusserunt* primum adparuit in Frob. a. 1535. quod in nullo cod. inveni. *De pace uti rogassent,*

omnes tribus jusserunt habuerunt edd. principes, consentientibus reliquis scriptis. Et eam lectionem ex scriptis, et edd. antiqq. probavit Gronov. ad XXXI. 8. § 1.

§ 4 *Ex decem legatorum sententia*] Pal. 1. *ex viginti legatorum sententia.* Sicut statim ante *In hac rogatione.* Utrumque perperam. *Gebhard. Ex XX. legatorum sententia* Voss. Lov. 1. 2. 4. et Harl. Male. Infra XXXIII. 24. 'Decem legati more majorum, quorum ex consilio T. Quinctius imperator leges pacis Philippo daret, decreti.' XXXVII. 55. 'Responsum, decem legatos more majorum senatum missurum ad res Asiæ,' &c. XLV. 17. 'Legatos deinde, quorum de sententia imperatores L. Paullus, L. Anicius componerent res, decreverunt: decem in Macedoniam, quinque in Illyricum.' Vide etiam Corrad. ad Cic. ad Att. XIII. 4. *In hac rogatione* etiam paullo ante Voss. Lov. 1. 2. 4. et Harl.

§ 5 *Petieruntque, ut sibi in urbem introire, et conloqui cum civibus*] Pall. 2. et 3. *et petierunt.* Gebh. *Petierunt, ut* Voss. Lov. 1. 2. et Harl. *et petierunt, ut* Lovel. 5. Gaertn. et Haverk. Deinde *ut sibi urbem introire* Ber. Videtur præpositio, per compendium ĩ scripta, a vocis præcedentis litera finali intercepta esse: quomodo idem cod. mox verbis seqq. legit *capti publica custodia,* pro ĩ, sive *in publica.* Vide ad XXXV. 8. § 9. Verbum autem *introire* utramque admittit constructionem; et quidem Cic. præpositionem ei jungere, Sueton. eam omittere solitum esse, docuit Burm. ad Suet. Cæs. c. 18. Tum *et loqui cum civibus* Voss. Lov. 2. 3. 4. 5. et Harl. Paullo ante vox *Patribus* deest in Hav. Sed ea transposita *egere Patribus Karthaginienses* legit Lov. 2. *Karthaginienses egere Patribus* Ber. Gaertn. et edd. Frobeniana anni 1535. priores.

§ 7 *Quibus conventis, quum rursus peterent*] Pal. 1. *Quibus conjectis.* Pal. 2. *Quibus concessis.* Gebhard. *Quibus conjectis* Voss. Lovel. 1. 4. et Harl. Deinde *redimendi ex iis* Voss. Lov. 1. 3. 5. Harl. Ber. Gaertn. Hav. et edd. eædem.

§ 8 *Ad P. Cornelium Scipionem*] Ultimam vocem expungunt Voss. Lov. 1. et Harl. quemadmodum etiam paullo ante τὸ *Romani* Lov. 4. et mox pronomen *eos* Lov. 1.

§ 9 *Quum, &c. ad fœdus feriendum ire juberentur*] *Ad fœdus firmandum* Lovel. 3. *ad fœdus faciendum* Berol. Gaertn. et edd. antiqq. pro eo Aldus *feriendum* substituit, reliquis consentientibus. 'Facere fœdus' aliquoties apud Livium obvium esse, vidimus ad I. 13. § 4. Verum et 'ferire fœdus' similiter usurpavit. Vide ad II. 33. § 4. ubi et *firmare* τοῦ *ferire* hoc sensu glossema esse dictum est.

Uti prætor Romanus his imperaret] Gebh. ad VIII. 6. § 14. notat, se in Pall. 1. et 2. invenisse *ut uti prætor Romanus.* Et ita legunt Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Gaertn. at aberrationem scribarum esse puto, qui hoc modo duplicem lectionem, quam in exemplaribus suis invenere, jungere voluerunt: nam, ut Gebhardus ibidem addit, tales particulæ in prolixiore sententiæ tractu iterantur, non tamen ita continue jungi solent. Paullo ante *prius lapides silices, priusque verbenas* Voss. et Lov. 1. *primos lapides silices, primasque verbenas* Lov. 2. Harl. Gaertn. et Hav. Sæpe τὰ *privus* et *primus* a librariis commutantur. Vide Gifan. ad Lucret. IV. 260. Salm. ad Solin. p. 61. Bentl. ad Hor. Art. Poët. 60. et Bouhier. ad Cic. Tusc. I. 23. p. 269. Adde Burm. ad Nason. Met. IX. 20. et de vi hujus vocis 'privus' Gifan. Conlect. in Lucr. voce 'Privus.' Mox *prætorem sanguiniam poscerent* Lov. 3. *prætorem sanguinea poscerent* Harl. *prætorem saguina poscerent* Gaertn. Mediam vocem omisit Lov. 5. De 'sagminibus' vide ad I. 24. § 4.

§ 10 *Ita dimissi ab Roma Karthaginienses*] Vet. lib. *Ita dimissi Roma*. Sigon. *Ita dimissi ab Romanis* Ber. et edd. principes: *ab Roma* substituit Froben. a. 1531. consentientibus reliquis meis. Nullus enim Sigonio favet.

§ 11 *Naves longas, elephantos, perfugas, fugitivos, captivorum quatuor millia tradiderunt*] *Perfugam* et *fugitivum* appellari apud jurisconsultos quandoque observamus, quod fecit Saturninus in l. 16. D. de Pœnis. Revera tamen inter se distingui 'perfugam' a 'fugitivo,' præcipue ex hoc loco clarissime patet. 'Perfugam' autem dici ad hostes confugientem, omnibus receptum est. Cic. in Anton. [immo in Oratore cap. 66.] 'Cur de perfugis nostris copias comparat contra nos?' et in Offic. III. 22. 'Perfuga a Pyrrho venit in castra Fabritii.' Sed 'fugitivi' significatio non una. Sicuti enim 'fuga' quandoque pro exilio a jurisperitis accipitur, ut in l. 4. § 4. D. de Re Milit. l. 5. D. de Interd. et Releg. ita et 'fugitivum,' qui a 'fuga' derivatur, pro exule dici posse, existimandum, vel etiam pro alicujus criminis reo. Nam aliquando 'fugitivi' seu 'fugientes' in jure ad Græcorum exemplum, qui eos φεύγοντας vocant, dicuntur rei. l. 13. C. de Jud. l. fin. C. de Bon. Mat. Eandem significationem vocis 'fugitivi' observamus in sacra scriptura: ut Num. XXXV. 'Sex erunt oppida in fugitivorum auxilia separata, ut fugiant ad ea, qui fuderint sanguinem.' Ita et Sapientiæ cap. ult. 'Hos tanquam fugitivos persequebantur,' &c. Ex quibus quis forte suspicari posset, per 'fugitivos' hoc in loco a Livio significari posse exules et criminosos Romanos, qui ad Carthaginenses confugerant. At certe res aliter se habet. Nam, per 'fugitivos' intelligendum servos, qui a patronis Romanis confugerant ad Carthaginenses, non dubitandum; appellatione enim 'fugitivi' servos venire, qui fugam fecerant, passim apud juristas et alios scriptores observamus. Cic. in Anton. XI. 7. 'Dolabella habet legionem, habet fugitivos.' Et in Verr. IV. 50. 'Neque tam fugitivi illi a dominis, quam hi a jure et legibus.' Et item III. 26. 'Athenio princeps fugitivorum.' Et in Epistol. ad Fam. V. 9. 'Dicitur mihi servus tuus fugitivus Vandaci esse.' Fugitivus, inquit Ofilius, est, qui extra domini domum fugæ caussa, quo se a domino celaret, mansit. Et Cassius scribit, Fugitivum esse, qui certo proposito dominum relinquat. Hinc 'fugam vendere' dicebantur, qui servos fugitivos vendebant, quod SC. vetitum erat, ne servi ad fugam invitarentur: l. 2. D. ad L. Falcid. l. 6. C. eod. l. 35. § 3. D. de Contrah. Emt. Et 'fugitivarii' appellati, qui servos fugitivos mercede reducebant: l. 18. D. Præscript. Verb. vel qui dominis indicabant, ubi servi fugitivi celarentur: l. 18. D. eod. et apud Florum III. 19. 'fugitivarii' appellati, qui servos fugitivos persequebantur. Sic Varro de Re Rust. III. 14. scripsit, 'Fugitivarius' dicitur, qui fugitivum conquirit et sectatur. Fugitivos servos, bellum in Sicilia agitantes, vicit C. Marius. Et M. Crassus de fugitivis servis et Spartaco eorum duce laurea coronatus incessit, ex Plinio XV. 29. Ex his satis patere puto, 'fugitivos' Livium dicere servos illos, qui a patronis fugam fecerant ad Carthaginenses, tanquam in loco tuto se recipientes. Sciendum autem, quod inter perfugas minus peccant 'emansores' dicti, scilicet qui, diu vagati extra castra, tandem revertuntur: l. 3. § 2. D. de Re Milit. qui et 'remansores' nonnunquam dicti, l. 5. § 6. D. eod. Inter fugitivos vero, qui minus deliquerant, dicti 'errones,' servi, inquam, vagabundi: sic enim interpretatur Ulp. tit. de Serv. Fugit. Ita Arrianus

l. 4. D. de Re Milit. inquit, 'erronis crimen in servo levius est, quam fugitivi.' Labeo pusillum fugitivum erronem appellat. At nec ignorandum, nonnunquam hujusmodi servum 'emansorem' dictum, uti l. 6. D. de Pœnis: 'Tempus discernit emansorem a fugitivo, uti effractorem vel furem diurnum a nocturno.' De hac eadem materia plura Azo in Sum. C. de Serv. Fug. quæ obiter sint dicta. *M. Donatus.*

Inter quos Q. Terentius Culleo senator fuit] Plut. in Apophthegmatis p. 196. non ante legatos de pace se auditurum esse, Scipionem dixisse ait, quam Q. Terentium captivum dimisissent. Dimisso eo pacis conditiones Scipionem dixisse, Terentium porro sequutum currum Scipionis pileatum esse. *Sigon.* Terentii prænomen abjiciunt Lov. 2. 3. 4. Harl. et Hearnii L. 1. *C. Terentius* vocatur in Lov. 5. Λεύκιος Τερέντιος apud Plut. loc. laud. Verum passim alibi Livio *Q. Terentius* vocatur, et præsertim XXXVIII. 55. ubi narrat, quosdam tradere, eum non tantum triumphum, sed et funus Scipionis pileatum prosecutum esse.

§ 12 *Naves provectas in altum incendi jussit*] *Naves profectas* Ber. et edd. Rom. 1472. ac Parm. errore scribarum, de quo vide ad XXI. 2. § 4. Errorem proximi editores deprehenderunt, atque ejus loco emendarunt *provectas*, quod diu obtinuit, donec Francof. 1578. iterum darent *profectas.* Hinc Scheff. de Milit. Nav. II. 2. pag. 82. occasio data est monendi, legendum esse *provectas,* licet jam ultima Gruteri ed. eam lectionem revocasset.

Quingentas fuisse omnis generis, quæ remis agerentur] Pal. 3. *quæ remis regerentur.* Gebh. Salmas. in Observ. ad Jus Attic. et Rom. cap. 26. p. 730. scribit, Livium hoc generaliter de omnibus navibus, quæ remis agerentur, intelligere. Sed Livius paullo ante non nisi 'naves longas' Romanis traditas dicit: nec erat in conditionibus pacis, ut omnes naves, quæ remis agerentur, sed ut 'rostratæ' tantum, 'præter decem triremes,' traderentur, cap. 37. Nam quas ibi naves 'rostratas,' hic 'longas' vocat, quemadmodum cap. 34. sine discrimine easdem 'rostratas' et 'longas.' Polyb. autem XV. 18. μακρὰ πλοῖα vocat. Scheff. de Milit. Nav. II. 2. recte putat, quingentas has omnis generis fuisse 'longas' illas, quas Romanis traditas scribit Livius. Nam multa erant navium longarum genera, triremes, quadriremes, quinqueremes, et aliæ. Nec tamen ita perspicue exponit, cur additum sit 'quæ remis agerentur,' ut horum verborum sententia plana sit. Nam ea videntur indicare, fuisse etiam naves longas, quæ remis non agerentur; quod cujusmodi sit, me non intelligere fateor. *Duk.*

Quam si ipsa Karthago] Voss. et edd. priscæ, *quam si tum ipsa Carthago arderet.* J. F. Gronov. *Si tunc ipsa* Lov. 3. et Harl. *si tum ipsa* Lov. 1. 2. 4. 5. Ber. Hav. Hearnii L. 1. tres Crevierii codd. omnesque typis excusi usque ad Froben. qui a. 1535. voculam *tum* primus omisit, quam iterum recepi.

CAP. XLIV. § 1 *Annis ante quadraginta pax cum Karthaginiensibus postremo facta erat*] Robortellus in Convenientia Subputat. Livianæ cap. 4. monet, si diligenter subputemus annos, esse quadraginta et unum, atque ita etiam emendandum esse, quia Livius videtur exquisitam summam sequi. Verum secundum Fastos Capitol. Q. Lutatius, A. Manlius, quibus consulibus pax post primum bellum Punicum cum Karthaginiensibus icta est, a. IↃXII. Cn. Cornelius et P. Ælius, quibus consulibus pax post secundum bellum Punicum cum iisdem facta est, a. IↃLII. Romæ consulatum obtinuerunt, adeoque posterior anno

quadragesimo post priorem facta est. Idem numerus annorum ex Fastis Cassiod. aliorumque conligitur. Quare Robortellus vel utrumque terminum, et quo prior, et quo posterior pax inita est, simul numeravit, vel medium annum inseruit, quemadmodum Glareanus fecit post a. IↃXXI. quo M. Æmilius Lepidus et M. Poblicius Malleolus consules fuerunt: quod se Dionys. Cicer. et Plinii auctoritate fecisse testatur in Chronolog. Livio subjecta a. IↃXXII. quamvis tamen fateatur se nescire, quinam eo anno consules fuerint. Sed vide Sigon. in Schol. ad Chronol. suam ad IↃXIX.

Q. Luctatio, M. Manlio] C. Luctatii et A. Postumii consulum mentio est in oratione Hannonis lib. III. hujus belli c. 13. qui finem bello primo Punico imposuere. Posteriore anno Q. Luctatius et A. Manlius consules facti sunt, quando pax data est Carthaginensibus, quorum hic est mentio. Quidam impudentissime hoc loco pro Q. posuere C. quia C. Luctatius ad Ægateis insulas Carthaginenses vicerit. At hi alterum consulem non item mutarunt, videlicet *Manlium* in *Postumium*. Et *A. Manlius* legendum, quod Manlianæ familiæ decreto cautum erat, ne quis M. prænomen haberet, propter M. Manlium Capitolinum, ut VI. 20. narrat Livius. Porro, quod continuo sequitur, bellum hoc finitum esse septimodecimo, Cn. Cornelio, P. Ælio consulibus, ipso anthore Livio falsum esse convincitur, qui ab initio hujus lib. tertium hinc annum sextumdecimum nominat. Erit ergo hic decimus octavus. *Glar.* *C. Lutatio* perperam legunt Lov. 5. et Hearnii L. 1. Et ita edidit Aldus in erratis, verum is similiter *A. Posthumio* pro *M. Manlio* substituit, quod alterius lectionis auctorem tamen fecisse Glareanus negavit. *C. Auto* alterius consulis nomen est in Lov. 2. *cum alio* in Voss. Lov. 1. et Harl. *M. Manlio* legunt Ber. et edd. ante Aldum. *Cn. Manilio* Lov. 3. *A. Manilio* Gaertn. et Hav. Verum in Fast. Capit. recte vocantur Q. LVTATIVS, A. MANLIVS.

§ 2 *Finitum est decimo octavo anno, Cn. Cornelio, P. Ælio Pæto consulibus*] Antea legebatur *decimoseptimo*, atque ita est in omnibus vett. libris; quod, quia corruptum esse credidit, correxit Glareanus, et *decimo octavo* fecit. [' Vide Glareanum, et aliter senties.'] Est tamen sciendum *decimoseptimo* recte habere. Nam cum inquit Livius, bellum finitum est XVII. annos, postquam cœptum est, decimo octavo intelligit; verum annum primum non numerat. Sic autem etiam alibi [supra hoc cap.] 'Annis ante XL. pax cum Carthaginiensibus facta est.' Item XXXI. 1. 'Tres et sexaginta anni sunt, a primo Punico ad secundum bellum finitum.' Neque enim alter extremorum annorum in hoc loquendi genere comprehenditur. At cum inquit in hoc eodem libro c. 19. 'Patre et patruo ex servitute post sextumdecimum annum receptis,' et paullo post c. 28. 'Annibalem post sextumdecimum annum ex Italia decessisse,' ambos extremos annos numerat. Pater enim Servilii captus est a. IↃXXXII. receptus est a. IↃXLVII. Annibal venit in Italiam a. IↃXXXII. discessit a. IↃXLVII. *Sigon.* Pall. tres, et vet. ed. *septimodecimo anno*, quod fere confirmat Sigonius. *Gebh.* *Finitum septimodecimo anno*, omisso verbo *est*, Voss. Lov. 4. 5. et Harl. Præterea *P. Pæto* Ber. et edd. princ. Postea *P. Ælio*, neglecto cognomine, dedit Ald. consentientibus Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Harl. Tandem Frob. 1535. substituit *P. Ælio Pæto*. Et id voluisse videtur scriba Hav. qui tamen per errorem dedit *P. Æmilio Pæto*.

§ 3 *T. Claudii primum cupiditatem, deinde Cn. Cornelii fuisse in mora*] Lege ex Pal. 1. *Ti. ClaudI.* Dein restat in Pal. 2. *T. Claudium primum*

cupiditate, dein C. Cornelium fuisse in mora. Pal. 3. *et Claudii primum cupiditatem, deinde Cn. Cornelium fuisse in mora.* Gebh. *Ti. Claudium primum cupiditate, deinde Cn.* vel *C. Cornelium fuisse in mora* Lov. 3. et Hav. *fuisse moram* Lov. 5.

Id bellum exitio Karthaginis] Membranacei duo, *quo minus id bellum exitium Carthaginis finiret.* J. F. Gron. *Exitium Karthaginis finiret* Voss. Lov. 2. 4. et Harl. *exitio Karthaginis finiretur* Lov. 3. et quædam ex primis edd. pro quo Frob. 1535. dedit *exitio Karthaginis finiret.* Et ita est in Vossiani margine pro varia lectione, in contextu reliquorum Mstorum, et in edd. Rom. 1472. ac Parm.

§ 4 *Karthaginiensibus quum prima conlatio*] Mss. *Carthagine*, vel *Carthagini.* Et videtur utrumvis melius. *J. F. Gron.* *Carthagine* Lov. 2. 4. et Harl. *Carthagini* Lov. 3. De qua posteriori scriptura vide ad XXVIII. 20. § 1.

§ 6 *Non læti, sed prope amentis malis cordis hunc, quem increpatis, risum esse*] Pal. 3. *non læti, sed prope amentis malis cordis hunc quidem increpitas risum esse.* Gebh. *Amentis magis cordis* Lov. 3. 5. et Harl. Male. Alibi etiam voces illæ variantur a librariis. Vide viros doctos ad Flor. III. 5. 20. *Quem increpas* Lov. 5. et Ber. *quem increpitis* Hav. *quem increpantis* Harl. In his autem verbis finit Voss. Paullo ante *cerni potuisset* Ber. Gaertn. Hav. et edd. usque ad Frob. 1535.

§ 7 *Tunc flesse decuit, quum ademta nobis arma*] Pal. 1. *Tunc flere decuit, cum ademta sunt nobis arma.* Gebh. *Tunc flere decuit, quum ademta sunt vobis arma* Lov. 5. *ademta sunt nobis arma* Lov. 1. 2. 3. 4. et Hav.

Nec esse in vos, odio vestro, consultum ab Romanis credatis] Quid sibi hæc verba velint, non intelligo. Si *odio vestri* legeretur, videretur aliquis sensus: sed omnino locus est mihi suspectus. *Glar.* Pal. 1. *Necesse, ut vos odio vestro consultum ab Romanis tradatis.* Gebh. Donjatius Glareani conjecturam probavit. Sed male: 'odium vestrum' est odium aliorum erga vos. Ita 'ira paterna' est ira aliorum erga patrem II. 61. 'injuriæ vestræ' injuriæ aliorum erga vos, ab iis vobis inlatæ: vide ad V. 3. § 4. 'Victoria sua' est victoria aliorum de se: vide ad VI. 28. § 8. 'amicitia vestra' est amicitia aliorum erga vos: vide Cort. ad Sall. Jug. c. 14. § 17. 'amor genitoris' est amor filii erga genitorem. Vide Burm. ad Virg. Æn. I. 716. Crevier. sensum loci ita παραφράζει: 'Neque existimetis, ideo tam acerbe egisse vobiscum Romanos, ut suum in vos odium expleant. Nostræ paci ac tranquillitati consuluere. Nulla quippe magna ac valida civitas diu quiescere potest: ideo vobis vires ademere, ut quiescere cogamini.' Et pari fere modo locum intelligebat Periz. qui in margine notavit ad verba *nec odio vestro*, sed necessitate, ne rebelletis, quia quiescere non poteritis. Verum recte Crevier. addidit, hanc defensionem Romanæ in victos acerbitatis haud satis fortasse decere personam Hannibalis. Vide igitur an potius levi mutatione legendum sit, *Necesse est, in vos odio vestro consultum ab Romanis credatis.* Et ita sensus erit: Omnino existimare debetis, Romanos vobiscum egisse pro magnitudine odii, quo vos semper prosecuti sunt. Norunt enim magnam civitatem diu quiescere non posse; et hinc, interdicendo bellis externis, adimendo etiam illa, quibus alteri bellum inferre possetis, eventurum prævident, ut hostem, quem foris habere vel non poteritis, vel non audebitis, domi inventuri sitis.

§ 8 *Nulla magna civitas diu quiescere potest*] Τὸ *diu* abest a Pal. 3. et vet. ed. *Gebh.* Abest etiam a Lov. 2. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. Hav. et edd. Frobeniana anni 1531. antiquioribus.

Mox *suis viribus*, omissa media voce, Lov. 1. 4. Hav.

§ 10 *Quum spolia victæ Karthagini detrahebantur*] *Spolia victoriæ* Lovel. quinque, Ber. Hafn. Gaertn. Hav. Hearnii L. 1. et edd. antiqq. Vulgatum primum inveni in Froben. ed. 1531. Tum *detraherentur* idem Hav. quomodo librarius ejus dedisse videtur, quia sequitur 'quum inermem jam ac nudam destitui, &c. cerneretis.' Verum ita sæpe Livius contra regulas grammaticorum diversos modos jungere solet. Ita xxii. 59. 'Haud equidem ullius civis conditioni invideo, nec premendo alium me extulisse velim.' xxviii. 33. 'Et quod in arto pugna Romano aptior futura videbatur, et quod in eum locum detracta hostium acies esset.' xxxviii. 33. 'Non quia salvos vellet, sed quia perire caussa indicta nolebat.' Alia vide ad xli. 24. § 5.

§ 13 *Quæ ab se ex decem legatorum sententia acta essent*] *A se* Lov. 3. 4. 5. Ber. Gaertn. et Hav. Tum *facta essent* Ber. Vide ad vi. 28. § 2. Paullo ante *consuli* deest in Lov. 5.

Cap. xlv. § 2 *Ipse per lætam pace non minus, quam victoria, Italiam*] Pal. 2. *per lætam pace magis, quam victoria.* Statim Pal. 1. *ad exhibendos honores.* Gebh. *Ad exhibendos honores* etiam Lov. 5. quæ lectio ex glossa nata videtur: *ad agendos honores* Lov. 2. et 3. sollemni errore librariorum. Illis quæ notavi ad iii. 14. § 5. adde Gruter. ad Suet. Aug. c. 8. et Burm. ad Suet. Aug. c. 35. Voces illæ tres desunt in Hav. Sed nihil mutandum. 'Honorem habere' apud Livium haud raro obcurrit. i. 39. 'Hic quacumque de caussa tantus illi honos habitus.' xxiii. 11. 'Pythio Apollini de præda honorem habetote.' l. xxxi. c. 15. 'Honores regi primum Attalo inmodici, deinde et Rhodiis habiti.' cap. 49. 'Ut veritas rerum gestarum ejus, cui tantus honos haberetur, publice videretur.' Sollemnis autem in decernendis supplicationibus locutio 'Diis inmortalibus honorem habere.' Exempla vide lib. xxxvii. c. 54. lib. xxxviii. capp. 44. 48. xxxix. 38. xl. 35. lib. xli. capp. 6. 17. et alibi. Mox etiam *sed agrestium et turba* Lov. 3. *sed agrestium quoque turba* Lov. 4.

Triumphoque omnium clarissimo urbem est invectus] *Triumpho omnium gratissimo* Lov. 5. *clarissimoque omnium triumpho* Ber. Gaertn. et edd. ante Froben. 1535. Deinde *in urbem est invectus* Lov. 5. Utraque locutio 'invehi urbem,' et 'invehi in urbem' Livio in usu fuit. Vide ad ii. 31. § 3. et iv. 29. § 4. Uni igitur cod. non credendum puto.

§ 3 *Argenti tulit in ærarium pondo centum millia triginta tria*] Pall. tres. et vet. ed. *centum millia XXIII.* Gebh. Illud *centum millia triginta tria* primum, forte operarum errore, adparuit in ed. Curion. Quamvis autem interim Sigon. recte *centum millia XXIII.* ediderit, reliqui tamen editores alteram lectionem servarunt usque ad Gronov. qui a. 1665. *viginti tria* revocavit. Ceterum Lipsius de Magnit. Rom. ii. 8. hæc verba ita accipit, quasi scriptum fuisset 'centum viginti tria millia:' quod probatur unius Lov. 5. fide, qui exhibet *Argenti tulit in ærarium pondo CXXIII.* Verum, si ita voluisset Livius, vitandæ ambiguitatis caussa alio ordine verba protulisset.

Militibus ex præda quadragenos æris divisit] M. Livius hujus belli libro viii. c. 9. cum neutiquam tantum pecuniæ in ærarium tulisset, neque tanto triumpho invectus urbem esset, militibus sexagenos senos æris divisisse narratur ab hoc ipso Livio. Quare hic legendum *quadringenos*, pro *quadragenos:* atque ita habent quidam codd. etiamsi haud sum nescius, Budæum lib. ii. de Asse *quadragenos* legisse. Sed hoc tunc non agebat Budæus. *Glar.* Glareanus e quibusdam codd. legit *quadringenos.* Vix dubita-

ri potest quin corruptum sit *quadragenos.* Non tantum enim plane modica, verum omnino nimis exigua pro claritate tanti triumphi ac ducis est summa *quadragenorum æris.* Nam, quo etiam Glareanus motus est, Livius et Nero paullo ante, victo Asdrubale, militibus 'quinquagenos senos' asses diviserant. Et non ita multo post alii, nec tam clari duces, nec tam magnificis triumphis, nec tanta pecunia in ærarium illata, iis majorem summam diviserunt. Vide ad XXXI. 20. et l. XXXIII. capp. 23. et 27. *Duk.* Pariter etiam Perizon. ad marginem Livii scribendum conjecit. Vulgatum quoque Hotom. displicuit, qui de Re Numm. p. 80. videndum jubet, ecquis liber vetus scriptum habeat *quadringentos.* Verum non tantum omnes scripti, sed et typis inpressi, quos consului, constanter vulgatum servant. Nescio igitur quosnam codd. (id est, edd. quas ubique ita vocat) viderit Glarean. in quibus *quadringenos* invenerit. Ita tamen legendum esse, mihi etiam verisimile videtur.

§ 4 *Morte subtractus spectaculo magis hominum, &c.*] Periodus hæc ita comparet in Pal. 1. *Morte subtractus, spect. magis hom., quam triumphantium gloriæ Syphax est Tybur. Audita multo ante morte, quam ab Alba trad. fuerat. Consp. tamen mors ejus fuit, qua publico funere est fletus.* Gebh.

§ 5 *Hunc regem in triumpho ductum Polybius, &c. tradit*] Verba, quibus hoc tradit Polyb. sunt in XVI. 12. ejusmodi: *ὁ δὲ Σύφαξ, ὁ τῶν Μασαισυλίων βασιλεὺς, ἤχθη τότε διὰ τῆς πόλεως ἐν τῷ θριάμβῳ μετὰ τῶν αἰχμαλώτων, ὃς καὶ μετά τινα χρόνον ἐν τῇ φυλακῇ τὸν βίον μετήλλαξε. Sigon.*

Polybius, haudquaquam spernendus auctor] Hic multi reprehendunt Livium, qui Polybium tam frigide laudet: alii contra defenderunt, et λιτότητα esse, qua minus dicitur, quum plus intelligatur, recte dixerunt. Utrosque nominat Fabricius Biblioth. Græc. III. 30. 5. Illis adde Victorium Var. Lect. XXI. 1. et Petav. Ration. Temp. IV. 2. His Barthium Adv. XXVI. 1. Buchner. de Commut. Rat. Dic. I. 6. et Broekhus. ad Prop. I. 12. 16. Quo animo in Polybium fuerit, satis ostendit, et omnem vel invidiæ vel ingrati adversus eum animi suspicionem a se depellit ipse Livius XXXIII. 10. 'Nos Polybium,' inquit, 'secuti sumus, non incertum auctorem cum omnium Romanarum rerum, tum præcipue in Græcia gestarum.' Quæ verba si considerassent morosi censores, inprimisque postremus, facile idem illud genus loquendi, quod hic tantopere illos offendit, in iis animadvertere, et a Livio fictis criminibus onerando abstinere potuissent. *Duker.* Optime Casaub. ad Fragm. Polybii p. 1547. docet, esse figuratam orationem, quæ *μείωσις* vocatur, et *haudquaquam spernendus* hic poni pro maximæ auctoritatis, præstantissimus, eademque figura orationis tum alios scriptores, tum Livium inprimis sæpissime usos esse. Ita III. 33. 'In unica concordia inter ipsos (qui consensus privatis interdum inutilis esset) summa adversus alios æquitas erat:' ubi *inutilis* est damnosissimus. Vide quæ ad eum locum notantur. IV. 13. 'Quum undique plus in illo senili animo non consilii modo, sed etiam virtutis esse, quam in omnibus aliis, dicerent, laudibusque haud inmeritis onerarent:' id est laudibus quam maxime meritis. IV. 20. 'Jovem prope ipsum, cui vota erant, Romulumque intuens, haud spernendos falsi tituli testes:' id est, fide dignissimos testes; loco quam maxime huic simili, quem tamen etiam alii observarunt. Ita 'nuncius non jucundissimus' est acerbissimus apud Cic. ad Fam. IV. 12. 'Codrus pro patria non timidus mori,' id est paratissimus

motti pro patria obeundæ apud Horat. Od. III. 19. 2. Eo sensu 'non omnis' pro nullus, de quo vide ad v. 42. § 1. Similia vide apud Gronov. ad Livii XXVIII. 25. § 13. et XXXIII. 6. § 6. Locum hunc Livii eo modo accipiendum esse, monuit etiam Wasse apud Duker. in Præfat. Thucyd. ****. Quæ quum ita sint, minime meritus est Livius censuram Camilli Peregrini in Campan. Felic. Diss. II. sect. 32. p. 301.

Omnique deinde vita, ut dignum erat] Lib. XXXVIII. c. 55. diversas authorum opiniones de hoc Terentio narrabit. Sed in hanc decada satis dubitatum existimamus, ideoque jam receptui canimus. *Glar.* Comparet in Pal. 1: *Secutus Scip. triumfantem est pileo capiti imp. Culleo Ter. Q. cumque deinde ita, ut dignum erat, lib. a. c.* Gebh.

§ 6 *Africanum cognomen militaris*] *Africani cognomen* Lov. 2. 3. 4. et Hav. Sed nihil muto. *Africanum cognomen* per adpositionem dici, patet ex illis quæ notat Gronov. ad lib. I. cap. 3. § 7.

§ 7 *Exemplo deinde hujus, nequaquam victoria pares, &c.*] Ita quidem, ut vulgo editur, vet. ed. et Pal. 3. At Pall. 1. et 2. *exemplo deinde hujus L. Scipio Asiaticus neq. vict. pares insignes imag. tit. claraque cogn. familiæ habuerunt.* Gebh.

LIBER XXXI.

Cap. i. § 4 *Quam occuparint quadringenti septuaginta octo anni a condita urbe*] Legendum *LXXXVIII. anni*. Nam urbs Roma, authore Dionysio Halic. i. 67. et ii. 78. condita est Olympiade septima. Primum autem bellum Punicum cœptum est Olympiade centesima vicesima nona, authore Polybio i. 5. a quo numero si septem subtraxeris, ac reliquum per quatuor multiplicaveris, evenient anni 488. quanquam non sum nescius, Dionysium duobus ab hac supputatione annis differre a Polybio. Sed id non impedit hanc rationem. Quidam etiam libri in hac Livii præfatiuncula *XL.* habebant pro *LX.* atque ita legisse videtur Budæus lib. v. de Asse p. 583. qui error tamen in aliis emendatus est codd. at posterior, quem hic emendavimus, in omnibus male habet. Cæterum 'æque multa volumina' dixisse videtur, quia utrimque xv. id quod ex Flori Epitome colligitur. *Glarean.* In vet. lib. est *LXXVIII. anni:* mendose illud quidem, sed ita tamen, ut veræ lectionis vestigia appareant. Est enim *V.* in *X.* vertendum, et duo *II.* in *V.* ita ut legas *LXXXVI.* siquidem Ap. Claudius a. cccclxxxvi. consul fuit, quemadmodum ex Livii sententia in Chronologia ostendemus, quem numerum depravavit, ut solet, Glareanus. ['Glareanus negat, se depravasse numerum.'] *Sigon.* *Septuaginta octo* omnes mei, Crevierii Victor. et Hearnii L. 1. *septuaginta* edd. Camp. Parm. et, teste Crevierio, Andreæ princeps. *CCCCLXXXVII.* quod nonnullos habere Hearnius auctor est, neque in scriptis neque in excusis mihi obvium fuit. Glareano *CCCCLXXXVIII.* emendanti favent Robortell. in Convenient. Supput. Liv. c. 4. et Pighius in Annal. ad a. cccclxxxix. p. 13. Hæret autem Budæus de Asse lib. v. p. 582. Paullo ante vero § præc. *tres et LX. annos* omnes scripti, et edd. Rom. Camp. ac Parm. post eas demum librariorum errore *tres et XL. annos* datum est. Mox *primum bellum* Voss. Lovel. 2. 4. 5. 6. Mead. uterque, et Gaertn.

§ 5 *Proximis litori vadis inducti*] *Proximi litoris vadis* Voss. Lov. 2. 4. 5. 6. et Gaertn. *proximi litori vadis* Mead. ambo: *proximi litori undis* Lov. 1. *proximis litoris vadis* edd. principes. Vulgatum primum adparuit in ed. Mogunt. Mox *ac velut profundam* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Mead. uterque, Gaertn. et edd. vett. Postea Ascens. 1513. *profundum* substituit, altera lectione in marginem rejecta.

§ 6 *Periculo haudquaquam comparandum*] Offendebar aliquando τῷ *periculo* ob ea quæ sequuntur, 'aut virtute ducis, aut militum robore:' et volebam *Punico haudquaquam comparandum*. Sed recte se habet vulgata; et sic Livius xxxv. 26. 'Prætor Achæorum sicut terrestrium certaminum arte quemvis clarorum imperatorum vel usu vel ingenio æquabat, ita rudis in arte navali erat.' *J. F. Gron.*

§ 7 *Claritate regum antiquorum*] Vet. lib. *sed claritate.* Sigon. Ita et Voss. ac Lov. 5. 6. Verum non utor liberalitate scribarum, qui passim hanc

voculam, a Livio omissam, connectendæ melius orationi interponere soliti sunt. Vide ad VI. 32. § 8.

Vetustæque fama gentis] Facile fero, et satis agnosco vetustatem gentis Macedonicæ; sed cui omnino non decedant Pœni ac Phœnices. Itaque magis placet scriptura Thuan. Voss. *vetustaque*. Notavit eandem ex libro S. Victoris Henr. Valesius. XXV. 24. 'Illacrimasse dicitur partim gaudio tantæ perpetratæ rei, partim vetusta gloria urbis.' XXXV. 12. 'Vetusta regum Macedoniæ fama, peragratusque orbis terrarum victoriis ejus gentis.' Nempe omnia respiciunt Magnum Alexandrum. IX. 43. 'Vetusta gentis gloria:' ut nuper illic restitutum. *Jac. Gron. Fama gentis vetustæ*, ut 'gloria veteris prosapiæ' apud Justin. IV. 6. et Virg. Æn. I. 642. 'Per tot ducta viros antiquæ ab origine gentis:' ubi plures codd. *antiqua ab origine*. Malim tamen cum Gronov. *vetustaque fama*, quod quum in Lov. 1. 2. 4. 5. 6. et Mead. utroque, similiter invenerim, vulgato prætuli. *Vetustateque* legit Gaertn. duplici lectione juncta. Infra c. 7. 'Argosque ipsos, non vetere fama magis, quam morte Pyrrhi, nobilitatos.' XXXVII. 51. ex emendatione Rubenii, 'Literæ non tantum gaudium ab recenti metu adtulerunt, quam a veteri fama.' Justin. XIV. 5. 'Urbem, contra veterem majorum gloriam, armis diffisi, murorum præsidio includunt.' XXVIII. 4. 'Quum hi pro vetere Macedonum gloria certarent.' XXIX. 3. 'Terrebat eos et vetus Macedonum virtus, et devicti orientis gloria.' XXX. 4. 'Nec Macedonas veteri fama, sed præsentibus viribus æstimandos:' et ibid. 'Ferentesque in bellum alii majorum suorum antiquam et obsoletam gloriam.' Lucan. V. 52. 'famæ veteris laudantur Athenæ.'

Multa quondam Europæ, majorem partem Asiæ] Vet. lib. *majoremque*. Sigon. Ed. Mogunt. *multam quondam Europæ, majorem*. Modius. Adjecit copulam Sigonius, cujus hic nulla necessitas. Debuit autem scire, in omnibus ab Andrea vulgatis ad Frobenium legi *multam quondam Europæ, majorem partem Asiæ*. Quod etiam notavimus in Barberinis membranis. Et hoc esse Livii, confirmat locus a nobis restitutus XXVII. 40. 'Quum in Hispania alia super aliam clades, duobus egregiis ducibus amissis, ex parte delesset multa:' ubi vide notas. Cicero ad Atticum III. 20. 'Intelligo te multas partes salutis meæ et suscipere, et posse sustinere.' l. IV. ep. 16. 'Miram securitatem videbis, cujus plurimæ, mehercule, partes in tuo reditu.' Polyænus IV. 6. 12. de Antigono: πολὺ μέρος τῆς ἀποσκευῆς αὐτοῦ κατέσυρεν. Lib. XLV. c. 9. 'Idemque finis incliti per Europæ plerumque, atque Asiam omnem regni.' *J. F. Gron. Multam quondam Europæ* Lov. 1. 2. 4. Mead. ambo, et Gaertn. Horat. Od. III. 30. 7. 'Multaque pars mei Vitabit Libitinam.' Serm. II. 7. 7. 'pars multa natat, modo recta capessens.' *Multum quondam Europæ* Lov. 6. a m. sec. quum *multam* antea scriptum fuisset: *multa quondam Europæ* reliqui; quæ et ipsa lectio haud temere spernenda est. Vide ad XXXVII. 58. § 8. Deinde *majoremque* Lov. 2. 5. 6. et Voss. Sed præferenda est reliquorum scriptura, qui copulam ignorant.

§ 8 *Cœptum bellum adversus Philippum decem ferme ante annis*] Duodecim anni sunt, quando inceptum bellum adversus Philippum, anno videlicet quinto secundi belli Punici, ut XXIV. 40. fatetur Livius. At cum Ætolis factum fœdus est initio anni noni ejusdem belli, a quo sunt anni ferme decem ad hæc tempora. Videtur lapsus memoria Livius, quanquam in re non admodum magna. *Glar. Duodecim* dicit Glareanus, et Livium memoria lapsum suspicatur.

Sine causa. Sententia est: bellum adversus Philippum triennio prius, quam pax cum Carthaginiensibus fieret, depositum erat, quum decem ferme ante annis cœptum fuisset. Motum fuerat a. IↃXXXIX. depositum a. IↃXLVIII. Vide XXIV. 40. et XXIX. 12. *Duk.* Vide Petav. I. Ration. IV. 8. Mox *fuissent caussæ* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Mead. 2. omnesque edd. usque ad Heinsii Elzev. quæ prima *caussa* dedit, quod Gronov. aliique post eam recentiores servarunt; ego alterum revocavi. Tota illa vox omittitur in Lov. 5.

§ 10 *Excitaverunt ad renovandum bellum*] Ed. Mogunt. *ad innovandum bellum.* Modius. Similiter omnes typis descripti usque ad Frob. qui a. 1535. *renovandum* substituit. Et ita plerique codd. quorum nullus priscis edd. favet. *Ad rōnum bellum* Voss. *ad Macedonicum bellum* Lov. 2. 5. et 6. Paullo ante *tum ob auxilia, tum pecuniam nuper in Africam missam* Voss. *tum ob auxilia, tum ob pecuniam nuper in Africam missam* Lov. 2. 5. et 6. Nihil muto. Pecunia eodem tempore missa erat, quo auxilia. Vide l. XXX. capp. 26. et 42.

CAP. II. § 2 *Ad consules, qui tunc in prœlio cum Boiis erant*] Falsa et palam nugatoria lectio. Non consulum uterque provinciam illam habuit, sed solus P. Ælius Pætus, altero Cn. Cornelio Lentulo Siciliam sortito. Quod vero illud nobile 'prœlium?' aut quomodo convenit, quod mox dicit auctor, nihil memorabile gestum a consule, nisi quod populatus sit Boiorum fines, et cum Ingaunis Liguribus fœdus icerit? Sed et libri dubii admodum et variantes inter se suspicionem augent. Oxonienses membranæ, *qui tum in prœlio neis erant.* Barberinæ et Naudæanæ, *qui tunc in prœlio Boiis erant,* omissa præpositione *cum.* Unde probabiliter Al. Rubenius *qui tunc in provinciis erant.* J. F. Gronov. *In prœlio Boiis erant* etiam Lov. 1. 4. et Hearnii L. 1. Gronovius in pr. ed. nott. conjecerat *ad consulem P. Ælium, qui tunc in Boiis erat.* Quod, nimium a vulgato recedens, recte in iteratis curis tacite damnasse videtur. Rubenii conjectura etiam Crevierio haud displicuit.

§ 3 *P. Sempronius Tuditanus*] *Proconsul Sempronius* Lov. 1. 2. 4. 5. 6. a m. pr. et Voss. sollemni errore. Vide ad XXVIII. 16. § 14. *Cn. Sempronius* edd. ante Aldum. Ex tribus his legatis C. Claudius Nero consul fuit, XXVII. 34. et censor XXIX. 37. M. Æmilius Lepidus præturam gessit. Vide XXIV. 43. At nullus alius circa hæc tempora P. Sempronius Tuditanus memoratur, quam qui censor fuit XXVII. 11. et consul XXIX. 11. Hunc tamen intelligendum, verisimile non est. Tum enim ante Æmilium Lepidum memoratus fuisset, qui tantum prætorius erat. Præterea circa hæc tempora trium legatorum, qui ad reges aut populos fœderatos a senatu mittebantur, unus consularis esse solebat, alter prætorius, tertius nullo adhuc honore functus. Id autem hic neglectum fuisset, si P. Sempronius consularis ac censorius intelligendus foret. Vel igitur alius atque ab eo diversus P. Sempronius Tuditanus fuit, qui postea ad honores non pervenit: vel legendum est *C. Sempronius Tuditanus,* ut innuatur is, qui prætor memoratur XXXII. 27. Mox prior copula *et* exsulat a Voss. Lov. 2. 5. et 6. a m. pr. qui postremus etiam præfert *nunciarent.*

§ 4 *Erga populum Romanum conservaret*] Mogunt. ed. *erga Romanos.* Modius. Ita non illa tantum, verum omnes insuper edd. legunt usque ad Aldum, qui vulgatæ lectionis auctor exstitit, consentientibus omnibus scriptis, quibus utor. Mox § seq. *Eodem ferme tempore* Lov. 5. Vide ad

XXXVII. 38. § 5. *Eodemque tempore* Hearnii L. 1. qui etiam *in agrum sociorum* exhibet.

§ 6 *C. Appium præfectum socium*] Vet. lib. *Cn. A. Popium.* Ego *C. Oppium.* ‘Oppius’ enim gentis nomen est, ‘Appius’ prænomen. *Sigonius.* Hunc Pighius, nescio qua auctoritate, a. IↃL. tribunum plebis fuisse scribit. *Duk.* *Consulampium* Lov. 1. 4. *consulem Appium* Lov. 2. 5. *consul Appium* Lov. 6. a m. pr. *C. Appium* a m. sec. quod etiam est in Mead. 1. et Gaertn. *Cappium* Mead. 2. *Cn. A. Popium* Voss. qui et infra *A. Popius,* pro *Appius* vel *Oppius,* legit; id autem ex duplici lectione *Appium* et *Oppium* juncta ortum esse videtur. Solent eædem illæ voces et alibi a scribis confundi. Vide ad Epit. Liv. l. LXXVIII. et Burm. ad Suet. Cæs. c. 52. Ceterum vulgatum adversus Sigonium defendit Just. Rycquius Cent. Epist. II. 3. Præterea *præfectum suum* Lov. 2. 5. et 6. a m. pr.

Quam tribum Sappiniam vocant] De hac rursus est XXXIII. 37. ‘L. Furius Purpureo, alter consul, per tribum Sappiniam in Boios venit.’ Non idem de ea sentiunt viri docti. Gruchius de Comit. Roman. II. 1. unam e XXXV. tribubus Romanis facit, et, ut numerus tribuum constet, Horatiam, quam Sigonius de Ant. Jur. Civ. Rom. I. 3. Panvin. de Civit. Rom. c. 50. et Manut. de Civit. Rom. p. 10. tom. I. Thes. Græv. inter triginta quinque tribus numerant, earum numero excludit. Sigonius et Manutius in recensendis nominibus tribuum Romanarum Sappiniam prætereunt. Panvinius autem c. 51. eam inter tribus extra numerum ponit. Non possum mihi persuadere, tribum Romanam fuisse, eo quod id neque ex duobus his locis Livii satis perspicuum est, neque usquam alibi illius nomen inventum est; et auspicor ab Umbris hoc nomine appellatam fuisse partem Umbriæ Boiis vicinam, quemadmodum IX. 41. aliam partem Umbriæ ‘plagam Materinam.’ Ita hic *per Umbriam, quam tribum Sappiniam vocant:* et XXXIII. 37. ‘per tribum Sappiniam’ esset per eam partem Umbriæ, quam Umbri ‘tribum Sappiniam’ vocant. Et sic accepit Cluverius Ital. Ant. II. 6. *Duk.* Doujatius ad h. loc. testatur, nisi Livius tribum hanc ad Umbriam retulisset, sese crediturum fuisse, *Sepiniam* adpellandam esse a Sepino Samnii urbe. Infra vero ad XXXIII. 37. ubi Livius ejusdem tribus meminit, ‘per tribum Sapiniam’ edi curavit, et indicari monuit Umbriam, ubi Sapis fluvius: in quo præivit Cluverius Ital. Ant. II. 6. 623. qui etiam ‘tribum Sapiniam’ vocat, et per eam intelligit Umbriæ partem circa Sarsinam, Sapi flumini adpositam. Ceterum *Sabbiniam* legit Lov. 6. *Sabiam* Gaertn. *Sabinam* Mead. 2. *Sabiniam* Mead. 1.

Per montes duxit] Vet. lib. *per medios montes.* Sigon. Τὸ *medios* non est in libro Mogunt. *Modius.* Vocem a Sigonio additam ignorant Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Mead. uterque, Gaertn. et apud Crevierium Victorin.

§ 7 *Delecto deinde ad castrum Mutilum satis idoneo loco*] *Derelicto deinde* Lov. 2. 5. et 6. a m. pr. Deinde *ad castrum militum* Gaertn. *ad castrum Mutillum* Voss. Lov. 6. et edd. Camp. ac Parm. *ad castrum Muttillum* Lov. 1. 2. 4. *ad castrum Mittilum* Mead. 1. *ad castrum Mitilium* Mead. 2. De situ hujus castri vide Cluver. Ital. Ant. I. 28. 279. Tum *satis* alios omittere, Hearnius monuit, quam tamen vocem servant omnes, quos vidi, typis et calamis exarati. Mox *ad demetendas, jam enim maturæ erant, segetes prefectus* Lov. 2. 5. 6. Paullo post § 9. *interfectus,* pro *præfectus,* Lov. 2. 5. 6. et Voss.

§ 10 *Ad consulem per saltus prope invios pervenere*] *Ad consulem prope*

Boios pervenere Voss. *ad consulem prope unos montes pervenere* Lov. 2. *ad consules prope unos montes pervenire* Lov. 5. Paullo ante *metu propulsi* edd. ante Aldum.

§ 11 *Cum Ingaunis Liguribus fœdus icit*] *Fœdus inierit* Lov. 6. in contextu: *fœdus jecit* in margine: quod idem in contextu habent Lov. 1. 4. 5. et Mead. uterque, cum ed. Camp. De locutione 'icere fœdus' vide ad I. 25. § 1.

Cap. III. § 2 *M. Valerius Lævinus proprætor missus*] Ex privato scilicet: nam nullus hoc nomine prætor aliquot annis fuerat. Pighius ad a. IↃLII. putat, fuisse M. Valerium Lævinum, cujus in superioribus libris frequens mentio est; 'quamvis,' ait, 'consularis esset, et antea sæpius proconsul majus imperium obtinuisset.' Poterat sane causa esse, cur hic potissimum cum classe in Macedoniam mitteretur, quod ei, ut qui antea diu in Græcia fuisset, et bellum cum Philippo gessisset, res Græcorum et Macedonum notissimæ erant. Dubito tamen, an potius intelligendus sit hujus filius, quem c. 50. memorat, isque extra ordinem ex privato pro prætore, ut sæpe alii, ad classem missus fuerit. Pater ejus dudum summis in republica honoribus functus, multis rebus gestis clarissimus, magnæque in senatu auctoritatis erat, ex cujus dignitate non videtur fuisse, ut 'a consule' ad classem 'pro prætore' mitteretur; quod in tantæ dignitatis viris fortassis sine exemplo est. *Duk.* *Lævinus proconsul prætor missus* Lov. 5. *Lævinus proconsul pr. missus* Lov. 1. 2. 4. *Lævinus proconsul præmissus* Lov. 6. *Lævinus proconsul missus* Mead. ambo, et Gaertn. Præterea *in Macedoniam traduceretque milites.* *Valerius* Voss. a m. pr. *in Macedoniam trajiceretque milites.* *Valerius* Voss. a m. sec. et Lov. 2. ac 5. *in Macedoniam trajiceret milites.* *Valerius* Lov. 6. a m. pr. Mox *duo XL. navibus* Hearnii L. 1. Deinde *in Macedoniam trajecit*, pro *transmisit*, edd. ante Aldum.

§ 4 *Quantos exercitus, quantum navium numerum*] *Quantumque navigii numerum* Lov. 2. et 6. Verum ἀσύνδετον hoc Livio placuit. Vide ad XXIX. 27. § 7. *Quantive navigii numerum* Lov. 6. Mox § seq. *non continentes modo urbes* Voss. Lov. 2. 5. 6. Mead. ambo, et Gaertn. Deinde *concitet ad arma*, pro *conciret*, Voss. et Gaertn. Male. Vide ad VIII. 17. § 2. Solent autem 'concire' et 'concitare' commutari. Vide ad IX. 37. § 1.

§ 6 *Hæc eadem scribere Aurelium*] *Hæc scribere* Voss. et Lov. 2. 5. 6. *hæc scribere eadem* Lov. 1. 4. et editi ante Aldum. Paullo ante *majore conatu Romanis ad cap. bellum opus esse* Lov. 1. 4. *ad cap. bellum esse* Lov. 2. 5. 6. Voss. Mead. 2. et Gaertn. Deinde *ausus* deest in Lovel. 2.

Cap. IV. § 1 *Ductu atque auspicio proconsulis Scipionis in Africa bellum perfecissent*] In veteribus libris est fere *proconsulis Scipionis*, pro *P. Scipionis*; idque non hoc loco solum, sed passim. Itaque *P. Scipionis* restitue. *Sigon.* Ita peccant hoc loco Lov. 1. 2. 4. 5. et 6. a m. pr. Vide ad XXVIII. 16. § 14. *Auspicio P. C. Scipionis* Lov. 6. a m. sec. Harl. Mead. uterque, et Gaertn. Legendum itaque videri posset *P. Cornelii Scipionis*, nisi *P. C.* potius natum sit ex vitiosa lectione *proconsulis.* Certe mox § 2. *Proconsul*, vel *Proconsules Servilius*, pro *P. Servilius*, legunt Lov. 1. 2. 4. 5. 6. a m. pr. cujus loco *P. C. Servilius* est in Lov. 6. a m. sec. Harl. Mead. utroque, et Gaertn. Tum *in Africam bellum* Voss. Lov. 2. 5. 6. a m. pr. et Harl. Vide ad Epit. Liv. l. XXI.

§ 2 *Quod ejus publicum populi Romani esset*] *Quod jus publicum* Lov. 6. *quod ejus publicus* Lov. 5. *quod is publicus* Harl. et typis descripti usque

ad Froben. qui recte id, quod nunc vulgo exstat, a. 1535. recepit. *Quód ejus* est, quæ pars ejus agri. Vide ad v. 34. § 5. et VIII. 37. § 8. Deinde *publicæ rei esset* Lov. 1. 2. 4. 5. et Voss. Male. Cicero diceret 'quod ejus populus Romanus possideret.' Ita Orat. Agr. III. 4. *Silvam Scantiniam vendis. Populus Romanus possidet: defendo: populo Romano esset* Lovel. 6. Sed formulam 'publicus populi Romani' inlustrat Gronov. Observ. IV. 14. p. 224. Alibi sæpe *P. R.* id est *populus Romanus,* abiit in *publica res,* vel *respublica.* Vide ad XXII. 37. § 12. Paullo ante *prætor urbanus* Voss. et Hearnii L. 1. Sed vide ad XXV. 1. § 11.

§ 3 *L. et A. Hostilii Catones*] In prænominibus nihil mutant codd. mei. Sed *L. et Apius* præfert Hearnii L. 1. *L. et M.* edd. ante Froben. 1535. *A. et C. Hostilii Catones prætores* memorantur XXVII. 35. unde certe errasse patet virum doctum, qui ad marginem ed. Ven. a. 1495. aliarumque monuit videndum esse, num legendum sit *Centones.* Alibi etiam apud Livium *Cato,* gentis Hostiliæ cognomen, obcurrit. Paullo ante *Geminus ambobus cognomen erat* Lov. 5. Male. Vide ad I. 1. § 3. 4. 11. et VII. 2. § 6.

P. Julius Apulus] Hunc et in prætura XXIX. 38. et post in consulatu XXXI. 49. *P. Villium Tappulum* scripti codd. constanter appellant, hominem plebeium et nihil ad gentem Juliam pertinentem. *Gelen.* Passim in nomine et cognomine hoc aberrarunt librarii, *Julius* pro *Villius,* et *T. Apuleius, T. Appulus,* vel simile quid, pro *Tappulus* exhibentes. De priori lapsu vide ad XL. 44. § 1. Posterioris exempla obcurrunt XXV. 2. § 9. XXIX. 38. § 4. XXXI. 49. § 12. et alibi. Veram scripturam a Gelenio restitutam esse, probant Fasti Capit. a. IↃLIV. Mox *Quintius Flaminius* Vossian. et Gaertn. *Q. Flamininus* Hearnii N. qui favent conjecturæ Pighii in Ann. ad a. IↃLII. 237. *T. Quintius Flamininus* legendum censentis.

§ 4 *P. Ælio consulum comitia habente*] Vet. lib. *consularia comitia.* Placet tamen ut legatur *P. Ælio consule comitia habente consules facti:* sic enim alias. *Sigon.* Immo *consule:* non enim consularibus modo, sed et aliorum magistratuum comitiis præfuit. *J. F. Gron.* *Consule* Lov. 2. 5. et 6. a m. pr. quod recte Crevier. ex Victor. suo recepit. Error inde ortus est, quod per compendium *Cons.* vel *cos.* scriptum fuerit. Vide ad x. 10. § 2.

Ser. Sulpicius Galba, C. Aurelius Cotta] Mirum, quod Sulpicio Galbæ consuli prænomen mutatum, et ex 'Publio' 'Servius' factus, cum non solum Florus Epit. Liv. lib. XXXI. 'Publium' vocet, sed etiam in omnibus typis excusis edd. is ipse Galba ubique, præterquam in consulatu, 'Publius' prænominetur. *Gelenius.* Plerique codd. prioris consulis prænomen *Publius* servant. Pauci alii pro *P.* legunt *Proconsul.* In edd. primi Moguntini *Ser.* dederunt, quod recte Gelenio displicuit. Ejus autem emendationem Fasti Capit. probant. Idem error infra committitur XXXIV. 44. § 6. Eidem Galbæ secundi consulatus notam addendam censet Pighius Annal. ad a. IↃLIII. 242. Primum enim consul fuit a. IↃXLII. supra XXV. 41. Verum, Livium repetiti honoris notas sæpe omisisse, vidimus ad II. 16. § 7. Deinde *Cn. Aurelius* Voss. et editi ante Mogunt. qui recte *C. Aurelius* substituerunt, consentientibus Fastis Capit. Emendate 'P. Sulpicius, C. Aurelius consules' memorantur XLII. 34.

§ 5 *Et T. Quinctio Flaminio*] Restituo *L. Quintio Flaminino. Lucio,* quia *T. Quinctius* numquam ædilitatem cepisse post a Livio XXXII. 7. et a Plutarcho in Flamin. p. 369. traditur. *Flaminino* ex Capitolinis tabulis et ex ratione cognominum. Ut enim a 'censore Censorinus,' ab 'augure

Augurinus,' sic a 'flamine Flamininus' orta cognomina sunt. *Sigon.* *T. Quintio Flam.* Voss. et alii. Pighius T. hunc Quinctium quæstorem nescio quem fingit p. 208. Postea hoc anno ædilem curulem facit 237. *J. F. Gron.* *Tito*, vel *T. Quintio* omnes mei, et Hearnii L. 1. quam lectionem Pighius in Ann. ad a. IↃLII. p. 237. firmavit fide nummi, editi a Goltzio in Fast. cum hac inscriptione ab altera parte, AED. CVR. ab altera, T. FLAMIN. T. F. L. FLAC. P. F. EX. S. C. quem ad a. IↃLV. quo Flamininus, et IↃLVIII. quo Flaccus consules fuerunt, idem Goltz. retulit, sed Pighius ad ædiles curules hujus anni referendum docuit, et quidem ad factum eorum, quo 'frumenti vim ingentem quaternis æris populo cum summa fide et gratia diviserunt,' ut Livius verbis seqq. narrat. Vide etiam Spanhem. de Præst. et Usu Numism. diss. x. pag. 151. Ne quis autem Goltzium nummi exesi literas male excepisse, et pro *L. Flaminin.* perperam *T. Flaminin.* dedisse putet, addit, se plures ejusdem cunei et characteris nummos vidisse. Quum igitur Livius T. Quinctium, qui a. IↃLV. consul fuit, consulatum ex quæstura petiisse narret, T. Quinctius Flamininus hujus anni ædilis curulis ab eo diversus esse debuit.

§ 6 *Biduum instaurati sunt*] Oxon. Barberin. Pet. Naud. Flor. Venetæque membranæ, Vossianus chartaceus consensu uno *biduum instauratum est*. Deque eo dictum ad II. 36. Infra hoc lib. an cap. 50. 'Et ludos Romanos magno apparatu fecerunt: biduum instaurarunt.' *J. F. Gron.* Vulgatum *instaurati sunt* in uno tantum meorum Harl. inveni: *instaurati* legunt Lov. 2. 5. 6. ex reliquis nihil in excerptis notatur: quos propterea *instauratum est* exhibuisse existimo, quod Hearnius etiam de suis L. 1. et N. testatur.

Proconsul Scipio miserat] *P. Scipio*, ut dixi hoc cap. § 1. alioquin 'Scipio proconsul' dixisset. *Sigon.* Similiter legit Contaren. de Frument. Rom. Largit. c. 1. eademque lectio superesse videtur in Voss. *ex Africa P. C. Scipio miserat* præferunt Lov. 6. Mead. 1. et Gaertn.

§ 7 *Et plebeii ludi ter toti instaurati*] Vocula *Et* exsulat a Lov. 2. et 6. Deinde neque τὸ *ter* conspicitur in Mead. 2. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum, qui recte eam voculam interposuit. Vide ad XXX. 39. § 6.

Ex ædilitate prætor creatus erat] *Ex ædilitate publicæ rei*, vel *p. rei creatus erat* Lov. 2. 5. et Voss. Error natus est ex compendio *Pr.* quo vox *prætor* scribebatur. Alia exempla vide ad cap. seq. § 5. c. 8. § 9. ad Epit. Liv. l. CXVIII. et alibi. Ceterum ex hoc loco infert Doujatius, ædiles ludos edidisse non initio magistratus sui, sed anno desinente; non aliam, ut videtur, ob caussam, quam quia Livius ejus rei in fine anni mentionem facit. Quasi vero non ex kalendario marmoreo apud Gruter. p. CXXXIII. constet, ludos plebeios editos esse mense Nov. et quidem XVII. Kal. Dec. ac biduo sequenti. Hinc natalis Tiberii Imp. in plebeios Circenses incurrere dicitur apud Suet. ej. vit. c. 26. quem XVI. Kal. Dec. id est die secundo ludorum plebeiorum, natum docuerat ibid. c. 5. Ædiles autem plebis, quemadmodum et alii, præter tribunos plebis, magistratus honorem hoc tempore inierunt Idibus Martiis.

CAP. V. § 1 *Anno quingentesimo quadragesimo ab urbe condita*] Hic locus egregie corruptus est, ideoque et magni nominis viros haud immerito torsit: inter quos Budæus est, nostra ætate non modo Galliæ nostræ, sed universi orbis Christiani decus et ornamentum. At is locus ex præfatione (si quidem illa emendate legatur) facile restitui potest, ad hunc modum. Si enim ab urbe condita ad App. Claudium consulem, qui primus Car-

thaginensibus bellum intulit, sunt anni CCCCLXXXVIII. ut ipsi jam ostendimus ad c. 1. § 4. et a primo Punico ad secundum bellum finitum LXIII. emerget summa IↃLI. annorum: quibus si addatur annus, quo pax facta est cum Carthaginensibus, erit tum hic sequens annus quingentesimus quinquagesimus tertius, quamquam alii quartum numerent, id quod non repugnat Livio: quippe qui primum bellum Punicum durasse dicat annos XXIV. deinde pacem fuisse cum Carthaginensibus annos XXIII. hoc vero secundum Punicum bellum durasse annos XVII. quos numeros si addideris, emergent anni non tres, ut ipse ait, sed quatuor ac sexaginta, non etiam commemorato, qua pax data est Carthagini. Ego vero in uno duntaxat anno nullam facio difficultatem, cum Pliniana supputatio ab Dionysii magna ex parte duobus distet annis. Quare hoc loco legendum *Anno quingentesimo quinquagesimo quarto ab urbe condita.* Glar. Vet. lib. *Anno quingentesimo quadragesimo.* Placuit autem Glareano, ut legeretur *quingentesimo quinquagesimo quarto.* Quod pro *quadragesimo* restituat *quinquagesimo,* laudo: quod addat *quarto,* non possum non improbare. Cur ita sentiam, causa exstabit in Chronologiæ Scholiis. Porro autem non *quingentesimo quinquagesimo,* sed *quingesimo quinquagesimo* legendum arbitror. Hac in re ducem sequor Priscianum, qui libro de Numeris p. 1352. *quingesimum,* pro *quingentesimo,* dictum esse scribit a Livio lib. ab urbe condita XXXI. *Sigon.* *Anno quingentesimo quadragesimo* Lov. 2. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. *Anno quingentesimo quadragesimo primo* Voss. *Anno quingentesimo quadragesimo uno* Hearnii N. *Anno quingentesimo quinquagesimo secundo* legendum censet Dodwell. in Chronol. Græco Rom. quæ Dionysio Halicarnass. subjungitur, p. 52. eamque emendationem probarunt Clericus et Crevierius.

§ 2 *Omnium primum eam rem*] Forte *primam.* J. F. Gron. Vide ad VI. 11. Conjecturam hoc fundamento niti credo, quod 'primum omnium,' et 'jam primum omnium' fere ita dicuntur, ut 'deinde' vel 'tum' sequantur, sive expressa, sive supplenda. Est tamen, ubi neutrum exprimatur, aut supplendum sit. Liv. III. 19. 'Jam primum omnium, Quirites, in Volscos et Æquos mihi atque collegæ legiones ducere in animo est.' *Duk.* 'Omnium primus' vel 'Omnium primi' sæpe apud Livium obcurrit. Vide exempla lib. XXXIII. cap. 34. XXXVII. 43. XXXIX. 37. l. XL. capp. 34. 38. et XLII. 59. Hic tamen omnes codd. in vulgatum consentiunt, nisi quod vox *Omnium* perperam neglegatur in Lov. 2. et 5. Vide ad V. 51. § 6. Similiter 'de nulla re prius retulerunt,' non *priore,* XXVI. 2. et 'nulla prius acta res' XXXVII. 1.

§ 3 *Senatusque decrevit, uti consules*] Ita primus Frobenius a. 1535. edidit. Priores legebant *ut ii consules.* Scripti mei *ut hi,* vel *ut hii consules.* Vide ad XXX. 41. § 4.

§ 4 *Quam rem senatus*] Cl. Valesius ex Ms. Vict. notat *quod senatus.* Et hoc pacto eam formulam expressit. Liv. XXXVI. 1. XLIII. 17. 'Ne quis ullam rem in bellum magistratibus conferret, præterquam quod senatus censuisset:' ubi eadem varietas. *Jac. Gron.* *Quod senatus* Lov. 2. 5. 6. et Harl. *Quid senatus* Lov. 1. et 4. *Quidem senatus* Voss. Gaertn. et Mead. 1. *Quæ senatus* Mead. 2. *Quam senatus* edd. princ. *Quam rem senatus* substituit demum Ascens. a. 1513. Mox *in animo haberent* Harl. Mead. uterque, et Gaertn.

§ 5 *Per eos dies opportune*] *Per eosdem dies* Voss. Vide ad X. 10. § 6. Mox *ab M. Aurelio* Voss. et Lov. 4. Deinde *Lævino prætore* Lov. 6. a m. sec. et Mead. 2. Male. 'Proprætor'

vocatur cap. 3. *Lævino pro publica re* Voss. et Lov. 2. Vide ad cap. præc. § 7. *Lævino pro rep.* Lov. 5. Vide ad XLIV. 16. § 1. Tandem *annunciaret* Harl.

§ 6 *Nisi quid in Romanis auxilii foret*] Vet lib. *nisi quid Romani auxilii foret*. Sigon. Eadem lectio superest in Lov. 2. et 5. 'Auxilium Romanum' est, quod Romani alteri ferunt. Infra XXXIV. 12. 'Hostes fama Romani auxilii adventantis impleverunt.' Posses etiam *nisi quid Romani auxilio forent*. Sed nec vulgatum displicet. XXXVII. 1. 'Utrum plus regi Antiocho in Hannibale victo, an in victore Africano consuli legionibusque Romanis auxilii foret.' *Nisi quid Romanis alii foret* Voss. Paullo ante *in ditionem ejus futuram* edd. principes. Ascens. deinde a. 1510. *in ditione* conrexit. Vide ad II. 14. § 4.

§ 7 *Quum pronunciassent consules*] *Pernunciassent* ed. Camp. Forte *renunciassent*. Vide ad XXXVI. 1. § 4. Mox *recte perfectam*, pro *rite*, Voss. Vide ad XXVII. 25. § 8.

Et precationi adnuisse Deos] Vet. lib. *precationem admisisse Deos*, quod probo. Etenim in eodem genere IV. 18. sic: 'Ut ab auguribus, simul aves rite admisissent, ex composito tolleretur signum.' *Sigon.* Naud. *precationi admisisse*. Buslid. *precationes admisisse*. Duo Veneti, et Voss. ut Sigonianus *precationem admisisse Deos*. Non puto spernendum. Hanc locutionem et Silio Livii imitatori ademerunt IV. 698. 'Tum demum amissæ vires et voce precantis, Orantique datum, ripas servare priores.' Vir doctus [Barthius:] 'Quanti est illud *voce precantis*? Legas *devota precanti*,' Advers. VI. 3. Quanti est hoc quoque? Oxoniensis scriptus *admissæ voces et voce*. Vel cæco lucet hinc scribendum, *Tum demum admissæ voces et vota precantis, Orantique datum*. Trebiæ nimirum fluvio, postquam toties Vulcani lampade repressus esset, ut de viribus desperaret, et supplex fieret. Petron. c. 133. 'Et timidas admitte preces.' Tacitus Histor. IV. 60. 'Neque ante preces admissæ, quam in verba Galliarum jurarent.' *J. F. Gron.* *Precationi annuisse* Lov. 1. 4. et Mead. uterque: *precationem annuisse* Gaertn. et ed. Camp. *admisisse precationem, rem divinam rite perfectam esse, et precationi annuisse Deos*, utraque lectione juncta, Harl. *precationem admisisse* reliqui. Mox *aruspicem respondere* omnes non modo calamo, sed et typis descripti usque ad Ascens. qui a. 1513. recepit *aruspices*: quomodo Livius loquitur XXXVI. 1. lib. XLII. capp. 20. et 30.

Prolationem finium] Ex hoc similibusque locis Livii Perizon. Anim. Hist. c. 6. p. 229. conficit, non concessum fuisse belli ducibus triumphum, quamvis magnis rebus gestis, nisi fines imperii ab iis prolati fuissent; idque confirmat ex Valerio Max. qui II. 8. 4. auctor est, cautum fuisse, 'ut pro aucto imperio, non pro recuperatis, quæ populi Romani fuissent, triumphus decerneretur.' Sunt tamen argumenta, quæ dubiam possint facere hanc sententiam. Nam primum ex lege, qua idem Valer. II. 8. 1. cautum fuisse tradit, 'ne quis triumpharet, nisi qui quinque millia hostium una acie cecidisset,' apparet in triumpho decernendo non tam prolationis finium imperii, cujus nullam mentionem facit Valerius, quam victoriæ rationem habitam, et hoc præcipue spectatum fuisse, an respublica bene ac feliciter gesta esset. Et hoc non obscure apud Livium c. 48. hujus lib. significant, qui in senatu L. Furio triumphum de Boiis victis, multis dissentientibus, decernebant. Non enim dicunt, senatum in ea re spectare debere *prolationem finium*, sed 'pugnam ipsam, eventumque pugnæ, fusos cæsosque hostes, castra capta ac direpta, coloniam (Cremonam) obsidione liberatam' et alia, quibus fines imperii prolati non fuerant. Deinde multi triumphasse leguntur, qui, si proprie

loqui volumus, fines imperii protulisse dici non possunt; ut bona pars eorum, qui sub initia recuperatæ libertatis et aliquamdiu post; ut posterioribus temporibus M. Livius Salinator, et C. Claudius Nero, qui Asdrubale, item L. Furius Purpureo, qui Boiis victis triumpharunt apud Livium XXVII. 9. et XXXI. 48. nec non, qui triumphos navales egerunt: quibus honor ille non tam ob id, quod proferendis finibus, quam quod frangendis opibus hostium imperium auxerant, decretus est. Ex his intelligi potest, primum, legibus de triumphis prohibitos fuisse triumphare eos, qui nihil aliud, quam amissa recuperassent, quibus tamen, si simul magna clade hostes affecissent, triumphum negatum non fuisse, ex iis quæ de L. Furio Purpureone prodit Livius, colligi potest: deinde, non prohibitos fuisse triumphare eos, qui quinque millia hostium una acie occiderant, etiamsi fines imperii non protulissent. Nam non solum hac re, verum etiam vincendis hostibus, et eorum viribus atterendis imperium augetur. Nec necessaria est hæc conclusio Perizonii, quia aruspices in initiis maximorum bellorum fere semper victoriam, triumphum, et prolationem finium pollicebantur, ut hoc loco Livii, XXXVI. 1. lib. XLII. capp. 20. et 30. ergo nemo triumphare poterat, nisi qui fines imperii protulisset. *Duk.*

§ 8 *Senatus inde consultum factum est*] Verbum substantivum exsulat a Voss. Lov. 2. 5. et 6. a m. pr.

§ 9 *Tum respondere placere*] Nempe senatum, vel consules. Non dubitarem tamen præferre *responderi*, si qui Mss. ita haberent. c. 12. 'Senatui placere, quæstionem de expilatis thesauris eodem exemplo haberi.' Et sæpe alibi in hac formula. Vide Brisson. de Formul. II. p. 194. *Duk.* Similiter scribendum Crevier. conjecit. Sed codd. nihil mutant, et hinc vulgatum damnare non sustineo. Infra XXXV. 47. 'Placuit, Achæos et Amynandrum, regem Athamanum, tentare.' Vide ad XLII. 25. § 5. Mox *provincia obvenisset* Gaertn. Vide ad V. 12. § 6.

CAP. VI. § 1 *P. Sulpicio provincia Macedonia sorte evenit*] *P. Sulpicio consuli* Harleian. Mead. uterque, et Gaertn. Deinde *sorti evenit* Lov. 1. 2. 4. 5. Vide ad XXVIII. 45. § 11. Mox *ob inimicitias* Mead. ambo.

§ 2 *Alteri consuli Aurelio Italia provincia obtigit. Prætores exinde sortiti sunt*] Vet. lib. *Provincias prætores exinde sortiti sunt.* Sigon. Sigonius addidit τὸ *provincias:* nos delevimus, quod scripti editique omnes antiquitus eam vocem respuerent, et revera supervacua esset. Sic XXVIII. 10. 'Bruttii ambobus, ut cum Annibale bellum gererent, provincia decreta. Prætores exinde sortiti sunt. C. Cæcilius urbanam,' &c. Neque aliter XXXVIII. 35. quum de provinciis consulum præmisisset, 'Prætores inde sortiti sunt. M. Claudio urbana,' &c. *J. F. Gron.* *Alteri consulum Aurelio* Lov. 1. 4. 6. a m. sec. Mead. 1. et Gaertn. quod etiam Thuan. et Pet. præferre, Jac. Gronov. monuit ad XXIV. 47. § 12. Vide ad IX. 32. § 2. Deinde *obtigit* non adparet in Voss. Lov. 2. 5. et 6. a m. pr. quasi hæc penderent a præcedenti 'sorte evenit.' Sed rectius id verbum reliqui tuentur. Deinde *Provincias prætores exinde* Voss. et Harl. Sed adsentior Gronovio, qui vocem, a Sigonio additam, supervacuam putat. Infra XL. 35. 'Consulibus ambobus provinciam Ligures esse, senatus jussit. Prætores inde sortiti sunt. A. Hostilio urbana, Ti. Minucio peregrina obvenit.'

L. Furius Purpurio] *Purpureo* ex Capitolino ejus consulatu. *Sigon.* Vide ad XXVII. 2. § 10. Plerique codd. vitiatam lectionem retinent.

§ 4 *Q. Bebius tribunus plebis*] *Bæbius* Capitolini, et Græci scriptores, nummique argentei. *Sigonius.* Vide

Sigonium ad XXI. 6. § 8. et XXX. 25. § 2. Et ita edidit olim Camp. Deinde *Titus Romuleus populi*, et § seq. *Titus Romuleus populum*, pro *tribunus plebis*, Voss. et Lov. 2. ac 5. Simili modo sæpe peccarunt librarii. Vide ad XXXI. 50. § 8. XXXII. 7. § 8. XXXIII. 42. § 1. XXXIV. 1. § 3. XXXV. 7. § 4. et alibi. *Tiberius Romulus*, pro *tribunus plebis*, dederunt lib. IV. c. 52. § 1. 'Tarquinius plebeius' IV. 55. § 6. Mox *incausaverat* Voss. Lov. 4. Harl. Mead. 1. et Gaertn. *causaverat* Lov. 1. Sed de verbo 'incusare' vide ad IX. 11. § 5. Deinde *bello ex bellis fieri* Gaertn.

§ 5 *Castigaretque segnitiem populi*] Verba sunt Servii ad Virg. Æn. II. vs. 374. '*Segnities* juxta antiquos dictum est. Nam modo *segnitia* dicitur.' Sed *segnitiam* legunt hic Voss. Lov. 2. 4. 6. et edd. antiqq. pro quo demum Basil. 1539. *segnitiem* vulgarunt, consentientibus reliquis Mss. Passim ita variant scripti. Vide ad VII. 26. § 11. XXXI. 7. § 6. XXXIV. 34. § 7. XL. 26. § 5. ad Epit. Liv. lib. LXXIX. et lib. LXXX. Itidem et in aliis vocibus: ut 'materia' et 'materies;' vide ad I. 39. § 3. et viros doctos ad Suet. Cæs. c. 35. 'mollitia' et 'mollities;' vide ad VII. 32. § 7. et XXV. 18. § 8. 'luxuria' et 'luxuries;' vide ad XL. 1. § 4. et viros doctos ad Suet. Ner. c. 26. 'planitia' et 'planities;' vide ad XLIV. 6. § 15. 'sævitia' et 'sævities;' vide viros doctos ad Suet. Calig. c. 27. et Burm. ad Lucan. V. 687. Plura similia vide apud Nic. Heins. ad Nas. Her. II. 137. et XVII. 29. inprimis apud Voss. Gramm. II. 35. Utrumque autem Livio in usu fuisse videtur, si scriptis fides haberi potest: et quidem 'segnitia' XXXI. 38. XXXVI. 15. 'segnities' XXII. 27. et XLIV. 7. similiter 'pigrities' XLIV. 42. In his itaque observandum, quod monet Cortius ad Sall. Jug. c. 18. § 5. nempe sequendos esse codd. scriptos.

§ 6 *Atque doceret, quanto damno*] *Atque edoceret*, et mox *dilatio ejus belli* Lov. 5. De verbo 'edocere' vide ad III. 18. § 6. ejus autem litera initialis facile ab ultima vocis præced. elidi potuit. Vide ad II. 44. § 6.

CAP. VII. § 1 *In campo Martio comitiis habitis*] Non solet ita loqui Livius, nisi omnibus, quæ comitiis agenda erant, peractis. Sic c. 9. 'Supplicationibus habitis.' At hic demum ista comitia ineuntur et incipiunt. Et ut suspectior sit vox *habitis*, facit codex Th. qui eam prorsus ignorat: ut sane delenda sit, nisi velis interpretari, 'dum habentur comitia.' Sic enim quoque videtur loqui Livius, et velut anticipare. Talia sunt V. 36. 'Cladis forte Gallico bello acceptæ:' ubi quum eam phrasim non comprehenderet Tan. Faber, mollivit eam pater ad IX. 18. Adde XXXI. 42. 'Victis Macedonibus.' Itaque posses retinere XXVII. 45. 'Gloriæ quidem ex re bene gesta partæ:' pro, quæ pareretur, pariendæ, quam mutare in *speratæ*. Habentque hoc Latini ab Græcorum aoristo primo, de quo nos alias. Sed pereat potius, et fruamur beneficio codicis antiqui. Dictum *comitiis*, ut XXXI. 50. 'Comitiis ædiles curules creati.' XXXIX. 39. 'Comitiis acrius etiam, quam ante, petebat, criminando,' &c. Sic 'ludis' XXXII. 26. Pro eo dicit XXVII. 21. 'Comitiorum ipsorum diebus.' *Jac. Gron.* *Comitiis habitis* recte exponi potest, 'dum comitia habentur.' Vide ad VI. 4. § 7. Nihilominus adsentior Gronovio vocem *habitis* delenti. Deest enim in omnibus omnino, quibus utor, scriptis, et Hearnii L. 1. neque exstat in duobus Crevier. Ita VIII. 13. 'Priusquam comitiis in insequentem annum consules rogarent.' XLV. 35. 'Exercitus imperatori erat neglegenter adfuturus comitiis ferendæ legis.' Et ita plerique codd. exhibent in Epit. Liv. l. XXVI. 'Quum comitiis

apud populum quæreretur, cui mandaretur Hispaniarum imperium.' De locutione 'ludis' pro tempore ludorum, dum ludi eduntur, quam recte huic *comitiis* comparat Gronov. vide ad II. 36. § 1.

§ 2 *Neque enim liberum id vobis permittit Philippus*] Ita primus edidit Gronov. 1665. quem plerique sequuntur. Priores legunt *permittet Philippus*, consentiente Gaertn. *Philippus permittet* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. et Mead. ambo. *permittet* etiam in suis invenit Hearnius. Mox § seq. τὸ *ante* deest in Lov. 1. 2. 5. et 6. Deinde *Punico proximo certe bello* Voss. Lov. 1. 4. Harl. et Mead. 1. *proximo Punico certe bello* Gaertn. *proximo certe Punico bello* Lov. 2. 5. et 6.

§ 4 *Misso cum classe Lævino*] *Nec misso* Mead. 2. *nisi misso* Lov. 4. *ni misso* Mead. 1. *immisso* Harl. et Gaertn. Mox *in Macedoniam concernemus* Lov. 2. et 5. *in Macedonia contriverimus* Lov. 1. pro varia lectione. *In Macedoniam converterimus* edd. Rom. 1472. ac Parm.

§ 5 *Pulso Italia Hannibale, devictis Karthaginiensibus*] *Evictis Karth.* Lov. 2. 5. 6. *pulso Italia Hannibale, pulsis Karth.* edd. ante Aldum.

§ 6 *Sicut, &c. passi simus*] Vet. lib. *sumus*. Sigon. Ita non tantum omnes libri scripti, verum et typis inpressi, præter ed. Bas. 1554. quæ operarum errore dedit *simus*. Deinde *in expugnandis Athenis, sicut in Sagunto expugnando* Lov. 6. a m. sec. Harl. Gaertn. et Mead. uterque. Mox *segnitiam* Voss. Lov. 2. 5. 6. a m. pr. Harl. Mead. 1. Hearnii L. 1. N. et edd. ante Aldum. Vide ad cap. præc. § 5.

§ 7 *Quam ab Corintho solverit naves*] *Quam Corintho* Mead. 2. *quam a Corintho* Harl. Mead. 1. et Gaertn. Tum *solvuntur naves, in Italiam pervenient* Mead. 2. *solverit, in Italiam perveniet* Gaertn. omissa voce, quam non tantum ceteri codd. pertinaciter tuentur, sed et alibi Livius addere solet. XXIX. 25. 'Diis bene juvantibus, signo dato solvere naves.' XLV. 6. 'Primis tenebris solverat navem.' Vide Oudend. ad Cæs. Gall. IV. 23. Alibi tamen optimi scriptores eam vocem omittere solent. Vide Sanctii Min. IV. 4. 609. Rutil. Itin. I. 217. 'Solvimus auroræ dubio.' Tum *in Italiam veniet* edd. ante Aldum.

§ 8 *Ne æquaveritis Hannibali Philippum*] Est concedentis, ac si diceret, ut jam non æquetis, ut concedam non æquandum esse Hannibali Philippum, nec Macedonas Carthaginiensibus æquandos, at certe Philippum Pyrrho, et Macedonas Epirotis æquandos esse non negabitis. XXXII. 12. 'Ne sint vera, quæ Athenienses modo legati, &c. dixerunt.' Et, 'Ne sint cum Philippo res.' Cicero Tusc. II. 5. 'Quare ne sit summum malum dolor, malum certe est.' Sequentium, 'dico, quantum vel vir viro, vel gens genti præstat,' hanc sententiam esse, 'at dicam, docebo vos, quantum Philippus Pyrrho, et Macedones Epirotis præstent,' ex iis quæ in comparatione ponuntur, liquet. Sed oratio abrupta est, et credo locum non sine vitio esse. Certe potius videtur dicendum fuisse *præstet*, quam *præstat*. Duk.

Pyrrho certe æquabitis. Dico, quantum] Cl. Valesius adscripserat libro suo, *Pyrrho certe æquabitis. Pyrrho dico:* non addito, utrum a se, an ex Ms. *Jac. Gron.* Codd. nihil mutant. Adsentior tamen Dukero locum non sine vitio esse censenti: quo ut liberetur, integriores codd. exspectandi sunt. Roëllius, si stilo Livii conveniret, per exclamationem mallet *Dii, quantum, &c.*

§ 9 *Et hodie est*] Lege *et hodieque est*. J. F. Gron. Vide ad V. 27. ubi dixi quid mihi videatur: nec adhuc muto sententiam. Paullo post in hac oratione, 'Si piguisset vos in Africam trajicere, hodie (non *hodieque*)

in Italia Hannibalem et Carthaginienses hostes haberetis.' *Duk.* Omnes mei *et hodie est* constanter servant; quod cur mutatum voluerit Gronov. non video. Illis quæ de 'hodieque' et 'hodie quoque' dicta sunt ad v. 27. § 1. adde Burm. ad Suet. Claud. c. 19. Mox *in ditionem Philippus habet* Lov. 4. 6. a m. sec. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. principes; quod se etiam in duobus Pall. reperisse, Gebhard. docet ad XXIV. 1. § 13. ubi vide.

§ 10 *Nostra nunc compara*] Alibi observamus, et quidem ad lucem loci præclare restituti, XXI. 43. esse hoc oratorium, quum res tibi cum multis aut pro multis sit, alloqui quasi unum, aut loquentem inducere unum. Sed hic totus contextus orationis flagitat, *Nostra nunc comparate.* J. F. Gron. Vulgatum tuetur Doujatius. Contra cum Gronovio facit Crevierius. *Compara* dedisse videntur librarii, quia mox sequitur 'crederes.' Id tamen quemadmodum accipiendum sit, vide ad III. 11. § 2. Mox *ad ipsam urbem Romanam* Lov. 1. Vide ad Epit. Liv. l. XLIX.

§ 12 *Hæc vos, si Philippus in Italiam transmiserit, quietura aut mansura in fide creditis*] *Hos vos, &c. quieturos aut mansuros* Lov. 2. et 6. Sed nihil muto. Vide ad II. 5. § 4. Deinde *transierit* Mead. 2. Vide ad XXXII. 39. § 4. Tum *credetis* Harl. Mox *ad quem deficiant, a nobis non desciscent* Mead. 2. *ad quem desistant*, pro *desciscant*, Lov. 1.

§ 13 *Hodie in Italia Hannibalem et Carthaginienses hostes haberetis. Macedonia potius, quam Italia, bellum habeat*] *Hodie in Italia* (*in Italiam* Lov. 5. et 6.) *bellum haberemus, sociorum urbes agrique ferro atque igni vastarentur*, reliquis omissis, Lov. 1. 2. 5. 6. nisi quod *hostium urbes* servet Lov. 1. Error primo ortus est ex repetitione vocis *Italiæ*. Mediis autem omissis reliqua, ut errori huic tegendo subservirent, efficta sunt. Mox § seq. *Experti jam fuimus* Lov. 5. et 6. a m. pr. et *bene juvantibus Divis* Mead. 1. *vos* autem deest in Lov. 1. 2. 5. et 6.

§ 15 *Vobisque, et sociis ac nomini Latino*] Ms. *vobis, Quirites, et sociis.* H. Valesius. *Vobisque, sociis* edd. ante Aldum: *vobisque, Quirites, sociis* Voss. Lov. 1. 2. 5. 6. et apud Crevierium Victor. *vobisque, Quirites, et sociis* Harleian. Paullo ante *non consul modo, sed jam Dii inmortales, qui modo sacrificanti* Lov. 2. et 5. Nec aliter Lov. 6. nisi quod *modo mihi sacrificanti* legat: *qui bene sacrificanti* est in Mead. 2.

CAP. VIII. § 1 *In suffragium missi, uti rogarat, bellum jusserunt*] *Uti rogas*, ut jam sæpe. *Sigon.* Fuit sane vox primum, *uti rogas*, accipientium admittentiumque Quiritium, quod ferretur; postea tacitis suffragiis tabella, qua quisque in jubendo sciscendoque pro sua parte utebatur, inscripta *V. R.* Hinc Sigonius perpetuo censet ab Livio ipsam formulam expressam esse, et, ubicumque exstat *uti rogarat, uti rogassent*, scribendum *uti rogas*. Nobis singula loca accuratius expendentibus aliter videtur: nempe suæ orationi narrationique formulam accommodasse Livium, et, ubi illa pateretur, ut hæc integra maneret, ibi posuisse simpliciter *uti rogas;* ubi minus, paullulum inflexisse verbum. Etenim *uti rogas* intelligit, tu nempe, qui rogationem promulgas: *uti rogarat*, vel *rogassent*, ille illive, de quibus agitur, quosque rogationem tulisse narratur. Atque hanc differentiam et librorum scriptorum consensus nobis subjecit. Ut VI. 38. 'Quum quanto jure potentior intercessio erat, tantum vinceretur favore legum ipsarum latorumque, et, uti rogassent, primæ tribus dicerent.' Mss. præter Sigonianum, tres Pall. Thuaneus, duo Voss. *uti rogas.* Scilicet ipsarum tribuum vocem exprimit, quod significatur verbo *dice-*

rent: fuit autem illa proprie, non *uti rogassent,* sed *uti rogas.* Perinde ut apud Ciceronem de Legibus II. 10. 'Suade igitur, si placet, istam legem, ut ego, uti rogas, possim dicere.' Pessime Andreas *et uti rogationes primæ tr.* Sic etiam X. 8. in concione Decii: 'Ego hanc legem, quod bonum, faustum, felixque sit vobis ac reipublicæ, uti rogata est, jubendam censeo.' Hæc Gelenii conjectura est: nam iidem scripti *uti rogas.* Puta tu, sive Quinte, sive Cnæe Ogulni: nam etsi uterque eam rem agebant, unus tamen proprie promulgabat, alter auctor et suasor aderat promulganti. Quare non erat, cur primi editores subjicerent *uti rogastis:* quamquam, quia duo erant, aliquid tale, quod diximus, secutos apparet. At XXX. 43. 'De pace uti rogatæ omnes tribus erant, jusserunt.' Hæc vitiosa lectio est recentiorum: nam τὰ *omnes tribus* ad verbum *jusserunt* utique pertinent, non ad τὸ *rogatæ:* et verbum substantivum expellendum. Scripti nec non edd. antiquæ *uti rogassent,* (nempe tribuni plebis M. Atilius, Q. Minucius) *omnes tribus jusserunt.* Sigonius pariter ut illic *uti rogas.* Sed non consideravit hanc orationem totam historici esse: nemo introducitur loquens: nullius verba exprimuntur: non igitur est qui dicat *uti rogas.* Prorsus in præsenti loco, *Ab hac oratione in suffragium missi, uti rogarat, bellum jusserunt:* consul nempe Sulpicius. Neque hic comparet, qui loquens inducatur, dicatque, *uti rogas* tu, consul Sulpici; neque Livium sic scribere decet. Sic et XXXIII. 25. 'Omnes quinque et triginta tribus, uti rogatæ, jusserunt.' Refert solummodo, quid factum sit, historicus: nulla alia persona utitur, neque fingit tribus dicentes *uti rogas,* aut aliquem suadentem: 'censeo jubendam legem, uti' tu, sive Quinte Marci Rex, sive C. Atini Labeo, 'rogas.' Lib. XXXVIII. c. 54. 'Remittentibus ergo his intercessionem, omnes tribus, uti rogasset, jusserunt.' Quam ineptus Livius, si plene scriberet *omnes tribus, uti tu, Q. Petili, rogas, jusserunt.* Nam *uti rogas* est oratio compendiaria, quæ non ponitur, aut adhibetur, nisi ut vocativi illi, pronomen videlicet cum nomine promulgantis, intelligantur. *J. F. Gron.* *Uti irrogarent* Voss. *uti rogarent* Lov. 6. *uti rogaret* Lovel. 4. Harl. Mead. 1. et Gaertn. *uti rogaretur* Lov. 1. 2. et 5. Elegans est Gronov. explicatio, qua refellit quæ notat Sigon. ad VI. 38. § 5. Neque per omnia admitti possunt, quæ de hac formula notarunt Manut. ad Cic. ad Att. I. 14. et Briss. de Form. II. 133. Deinde *in suffragia missi* Hearnii L. 1.

§ 2 *Dii, quod bellum*] Thuanæus interponit voculam *ut.* Certe non abjecerunt eam XXI. 17. 'Adorati Dii, ut bene ac feliciter eveniret, quod bellum populus Romanus jussisset.' Non XXXVI. 1. 'Precatique, quod senatus de novo bello in animo haberet, ut ea res senatui populoque Romano bene ac feliciter eveniret.' Immo et geminavit Livius XLII. 28. 'Imperavit senatus, ut precarentur, ut, quod bellum populus Romanus in animo haberet gerere, ut id prosperum eveniret.' Qua culpa igitur hinc expelli meruit? *Jac. Gron.* Interdum τὸ *ut* post verba orandi, rogandi, precandi omitti, vidimus ad VII. 18. § 10. Sæpe tamen etiam addi solet. Supra II. 49. 'Precantur ut illud agmen faustum atque felix mittant.' V. 18. 'Obsecrationes in templis factæ, precibusque ab Diis petitum, ut exitium ab urbis tectis, &c. arcerent.' c. 21. 'Dicitur manus ad cœlum tollens precatus esse, ut, si cui Deorum hominumque, &c. ut eam invidiam lenire, &c. populo Romano liceret:' ubi etiam τὸ *ut* geminatur. VII. 40. 'Deos, &c. ita adoravi, ut mihi de vobis concordiæ

partæ gloriam darent.' xxvii. 45. 'Precabantur, ut illis faustum iter felixque pugna, matura ex hostibus victoria esset.' xxix. 27. 'Vos precor quæsoque, uti, quæ in imperio meo gesta sunt, geruntur, postque gerentur, ea mihi, populo plebique Romanæ, sociis nominique Latino benė verruncent.' Non male igitur Crevier. quum particulam hanc etiam in Victor. invenisset, eamdem in contextum recepit. Hanc lectionem firmant insuper Lov. 1. 2. 5. 6. Harl. et Hearnii L. 1. ac N.

§ 3 *Feciales decreverunt, utrum eorum fecisset, recte facturum*] Vox *fecialis* videtur supervacua et ex margine irrepsisse: etsi possit defendi repetitio vocis propter interjectam orationem longiusculam. *J. F. Gronov.* Posterius præfero, quia omnes codd. in servanda voce *feciales* conspirant. Prius Crevierio placet. Tum *rite facturum* Harleian. sollemni scribarum aberratione. Vide ad xxvii. 25. § 8. Paullo ante *a P. Sulpicio* edd. princ. postea *a Ser. Sulpicio* Mog. et proximæ: *ab consule Sulpicio* tandem Frob. 1535. consentientibus omnibus scriptis. Deinde *utrum utique ipsi* Lov. 2. 5. et 6. *utrum ipsi*, tertia voce omissa, Lov. 1.

§ 5 *Veteres dimittere exercitus*] Doujatius vel legendum censet *veteres dimittere ab exercitibus*, vel per 'exercitus' intelligit partem exercituum; veteranos nempe, qui in quolibet erant exercitu: ratio est, quia exercitus antea comparati si dimitterentur, duæ legiones tanto bello non subficerent. Sed frustra. Nihil enim certius est, quam duas tantum legiones præter solitum sociorum nominis Latini numerum, Sulpicio ad bellum Macedonicum decretas esse. In fine cap. 'sex legionibus Romanis eo anno usa respublica esse' dicitur, quæ verba jam ipse Doujatius adtulit; ex his binæ datæ sunt duobus consulibus, id est cuique duæ; duæ fuerunt legiones urbanæ.

§ 6 *Quem proconsul Scipio*] *P. Scipio*, ut dixi. *Sigon.* Vide ad xxviii. 16. § 14. *Proconsul Scipio* legunt Voss. et Lov. 2. 4. 5. et 6. a m. pr. *P. C. Scipio* Lov. 6. a m. sec. Harl. et Mead. uterque. Ex Voss. et Gaertn. nihil notatum video in excerptis. Eodem errore *quem proconsul Ælius consul* Voss. præfert § 8.

Invitum ne quem militem veterem ducendi jus esset] Lib. xxxii. c. 3. narrat, multos ex Scipionis exercitu questos, se ab tribunis recusantes in naves impositos. 'Voluntarios' et 'veteres milites' hic non accipio eos, qui legitima viginti annorum stipendia confecerant, ut evocati; sed qui anno priore in quatuordecim legionibus, quibus tum rempublicam administratam fuisse xxx. 41. scribit, militaverant, quos hoc anno consules dimittere jussi sunt, ut iis aliquid laxamenti a continua militia daretur. In his autem multos nondum emeritis stipendiis fuisse, haud dubium est. Livius sæpe ita 'veteres exercitus,' 'veteres legiones,' et 'veteres milites' dicit. Vide x. 39. l. xxxii. capp. 1. et 8. Hoc ideo dico, quod Lipsius de Milit. Rom. i. de 'evocatis,' 'voluntariis,' et 'veteribus militibus' ita loquitur, ut facile omnes pro iisdem haberi possint. Omnes 'evocati' erant 'voluntarii' et 'veteres milites,' non contra. *Duk.*

§ 8 *Quinque millia socium ac nominis Latini effecisset*] *Confecisset* Voss. Utrumque verbum Livius hoc sensu usurpare solet. De τῷ 'efficere' vide ad xxiii. 25. § 5. de altero ad xxix. 35. § 10. Prius tamen ob reliquorum codicum consensum præfero. Paullo ante *Gillo ipse*, omissa media particula *et*, Voss. Lov. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, et edd. usque ad Ascens. 1513.

Id præsidio Siciliæ provinciæ esset] Malim *id præsidium Siciliæ provinciæ*

esse. Intelligitur enim ex præcedentibus 'jussum.' Quod genus sæpius jam restituimus Livio, et pluries restituemus. *J. F. Gron.* Gronov. in pr. ed. nott. *id præsidio Siciliæ provinciæ esse* conjecit, ut *esse* pendeat ex omisso per ellipsin 'jussum,' quod ex præcedenti 'jussus' repetendum esset. Sæpius hoc modo Gronov. et alii Livium emendarunt, ut non modo proximum, sed ulteriora etiam verba ad præcedens 'jubere' referantur. Vide ad XXIII. 44. § 9. XXIX. 14. § 10. c. 34. § 8. XXX. 1. § 7. XXXI. 11. § 10. XXXII. 11. § 9. et alibi. Utro modo, *esse*, an *esset*, hic legamus, perinde est. Prius in solo inveni Harl. posterius in solo Mead. 2. Reliqui vero codd. omnia hæc verba ignorant. Videtur tamen *esset* præferendum, quod omnes has voces excidisse verosimile sit propter similitudinem inter *esset* et ultimas literas præcedentis *effecisset;* id autem non ita facile accidisset, si in codd. suis librarii illi *esse* invenissent. Vide etiam quæ dixi ad XXIX. 14. § 10. et Burm. ad Phædr. II. 8. 27. In iterata ed. nott. insuper idem Gronov. maluit *id præsidium Siciliæ provinciæ;* non quasi inprobaret locutionem 'præsidio esse;' (ita enim Livium loqui vidimus ad VI. 6. § 14.) sed quod ceteroquin *id* non habeat quo referatur. Hanc conjecturam probat Crevier. *et in præsidio Siciliæ provinciæ esse* unus legit Harl.

§ 9 *M. Valerio Falconi*] *Faltoni* Capitol. tabulæ. *Sigon.* Vide ad XXIX. 11. § 3. et XXX. 40. § 5. Mox *qui publice rei priore anno* Voss. Vide ad c. 4. § 7.

Campaniam provinciam habuerat] Lib. XXX. capp. 40. et 41. scribit, eum Bruttios habuisse. Pighius ad a. IↃLII. p. 237. dicit, eum Bruttios et Campaniam habuisse. Hoc commentus est, ne quis alterutro loco errorem Livii argueret. Aliam, eamque non improbabiliorem illius defendendi rationem inivit Perizonius ad XXV. 41. Postremus ante hunc Capuæ præfuerat L. Hostilius Tubulus a. IↃXLIX. l. XXIX. c. 13. *Duk.*

§ 10 *Proprætor in Sardiniam trajiceret, atque de exercitu*] *Pro populo Romano in Sardiniam* Voss. Lov. 2. 4. 5. 6. et Mead. uterque. Similem errorem scribarum habuimus XXII. 37. § 13. Et ita passim *pr.* sive *prætor,* et *p. r.* sive *populus Romanus* commutantur. Vide ad c. 10. § 4. *Pro prætore in Sardiniam* Harleian. quomodo etiam Sigon. edidit. Dein *quodque de exercitu* Voss. Lov. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et multæ edd. Aliæ *quoque* vel *quique* usque ad Sigon. quem *atque de exercitu* scribentem secuti sunt Modius et reliqui recentiores.

Qui eorum minime multa stipendia haberet] Lege *haberent.* Muretus. Recte, quamvis omnes libri in vulgatum consentiant. Sed *haberet* librarii dedisse videntur, ut proxime sequenti verbo *legeret* numero conveniret. Vide ad XXVII. 15. § 12. hoc lib. c. 11. § 10. c. 49. § 9. aliisque locis.

§ 11 *Multis in Italia contactis gentibus*] *Exactis gentibus* Lov. 5. et 6. a m. pr. *coactis gentibus* Mead. 2. *contractis gentibus* Voss. sollemni scribarum errore. Vide ad VI. 28. § 6. De usu vocis 'contactus' vide ad II. 5. § 2. Mox *usura res erat* Mead. uterque, et Gaertn. *res usura erat* Lov. 2. 5. et 6. a m. pr. Vide ad VIII. 31. § 2.

CAP. IX. § 1 *Qui nunciarunt*] *Qui nunciarent* Voss. Lov. 2. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. principes, pro quo Ven. 1498. præfert *nunciarunt;* quod adoptarunt Mediol. 1505. Mogunt. et post eam omnes recentiores. Crevierius has voces plane supervacuas censet, et ideo libenter resecaret.

§ 3 *Si populo Romano socios defendere liceat*] Forte *libeat.* Muret. *Si liceat* potest esse, 'si possit,' 'si ni-

hil impediat.' Cic. de Off. I. 26. 'Hæc præscripta servantem licet magnifice, graviter, animoseque vivere.' Et II. 19. 'Licet tamen opera prodesse multis.' *Duk.* *Libeat*, ut Muretus conjecit, Lov. 4. et Harl. Et solent illæ voces in scriptis confundi. Vide ad XXV. 38. § 4. Hic tamen commode vulgatum defendi posse, Dukerus monuit. Eodem animo Jac. Perizon. margini Livii ad vocem *liceat* adscripsit, scil. per alia bella. Mox *qua facile* Voss. Lov. 4. et Mead. 1. *quibus facile* Harl. Mead. 2. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. principes: *cum quibus facile* Mead. 1. in margine. Frobenius 1535. *quæ* recte substituit.

§ 4 *Si qua re ad id bellum opus sit*] Ms. *si quæ res ad.* H. Vales. *Si qua re ad bellum opus sit* Hearnii L. 1. *si quam rem ad id bellum opus sit* Mead. ambo, et Gaertn. *si quæ res ad bellum opus sint* Voss. Lov. 1. 2. 5. 6. et apud Crevier. Victor. Ita I. 41. 'Quæ curando vulneri opus sunt, comparat.' XXVII. 10. 'Cetera expedientibus, quæ ad bellum opus erant, consulibus.' Mox hoc cap. 'Pararentque, quæ ad bellum opus essent.' Sed et vulgatum ferri potest. Supra VI. 6. 'Nec dictatore umquam opus fore reipublicæ.' VII. 5. 'Opus sibi esse domino ejus convento.' XXIV. 9. 'Quum summo imperatore esse opus reipublicæ sciret.' XXVII. 10. 'Si pluribus opus esset, plures daturos.' XXXI. 13. 'Sibimet emtis (agris) opus esse.' Vide Perizon. ad Sanct. Min. IV. 15. p. 794.

§ 5 *Munera deinde legatis in singulos quina millia L. æris ex senatusconsulto missa*] Legendum *quinûm millium æris.* Minutiora alia nec hic, nec alibi commemorabo. *Gelen.* Quina millia æris legatis dari, multis locis ostendit Livius, ut XXX. 17. de legatis Masanissæ. Legatis tamen Saguntinorum dena millia data XXVIII. 39. forte ob ruinam urbis. Illa tam parva hic accessio *L. æris*, non video quid ad rem faciat: nisi quis scriptum contendat *quina millia ac quingenta æris*, quod equidem credo. *Glarean.* Hic exciderant voces aliquot pessimo exemplo in quibusdam edd. *Modius.* Voces nempe *missa.* *Quum delectum consules* exciderunt ex edd. Paris. 1573. et Francof. 1578. Eas Modius restituit. Ceterum *in singulos quinûm millium quinquaginta æris* Voss. et Lov. 1. *in singulos qui non millium quinquaginta æris* Hearnii L. 1. *in singulos quinis millibus quinquaginta æris* Lov. 2. *in singulos quina millia quinquaginta æris* Lov. 4. 5. 6. Harl. Mead. uterque, Gaertn. et Hearnii N. Eo tamen animus inclinat, ut Gelenii emendationem veram judicem.

Supplicationibus habitis jam, et obsecratione circa omnia pulvinaria facta] Id est inter supplicationes et obsecrationem, quod illæ feriæ sunt, hæc precationes significat. *Turneb.* Advers. XXVII. 7. Supra c. 8. 'Supplicatio inde a consulibus in triduum ex senatusconsulto indicta est, obsecratique circa omnia pulvinaria Dii.' Differunt autem 'supplicationes' et 'obsecrationes' ut genus et species. Nam supplicationes erant vel 'obsecrationes,' quibus iram Deorum avertebant, eorumque favorem sibi conciliabant; vel 'gratulationes,' quibus Diis pro præstito favore gratias agebant. Ut autem hic 'supplicationes' et 'obsecrationes,' ita 'supplicationes' et 'gratulationes' junguntur VIII. 33. 'Propter Q. Fabium civitatem in lætitia, victoria, supplicationibus ac gratulationibus esse.' Paullo ante *dilectum* Voss. Lov. 4. Mead. 1. et Gaertn. Vide ad XXXVII. 51. § 7.

§ 7 *Ex incerta pecunia vovere debere, si ea pecunia non posset in bellum usui esse*] *Voveri debere* magis sibi placere, testatur Crevier. Certe ita mox sequitur 'Reponi statim debere.' Omnes tamen codd.

movere tuentur. Conjicit etiam verbis seqq. aliquid mendi subesse; quæ tamen agnoscit exponi posse utcumque, si particulam *si* accipiamus pro 'siquidem.' Hanc autem statuit mentem pontificis: Voventur ludi ex pecunia, quæ ex ærario sumenda est. Nisi igitur statuta fuerit pecuniæ summa, eaque seposita, tota ærarii pecunia huic voti obligationi obnoxia videbitur, et publici ærarii usus in bellum nullus erit. Mox verbis proxime seqq. *reponique statim debere* Lov. 1. 2. 5. 6. *reponique statim deberet* Voss. Lov. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 9 *Quibus antea quinquennalia vota suscipi solita erant*] Hic *vota* intelligo, quæ censores in proximum lustrum suscipiunt, et nuncupant. Suet. Aug. cap. 97. 'Quum lustrum in campo Martio magna populi frequentia conderet, aquila eum sæpius circumvolavit, transgressaque in vicinam ædem super nomen Agrippæ ad primam literam sedit: quo animadverso vota, quæ in proximum lustrum suscipi mos est, collegam suum Tiberium nuncupare jussit.' *Turneb.* Advers. XXVII. 7. Hanc interpretationem non patiuntur verba, quæ paullo ante leguntur, 'ne quid prætermitteretur, quod aliquando factum esset:' nam iis significatur, quinquennalia hæc vota fuisse extraordinaria, censorum vota autem erant ordinaria et perpetua. Itaque videndum est an Livius potius respiciat ad ludos magnos votivos, quos bello Punico secundo extra ordinem in quintum annum votos fuisse, si eodem statu respublica staret, XXII. 10. XXVII. 33. et lib. XXX. capp. 2. ac 27. tradidit. Hi ludi ut deinde suscepto bello adversus Antiochum et Perseum ex decreto senatus voti fuerunt XXXVI. 2. et XLII. 28. ita nunc eosdem in initio belli cum Philippo votos fuisse, probabile est. *Duk.*

§ 10 *Quantam tum, quum solveretur, senatus censuisset*] Potest suppleri 'ad eas res,' id est ad ludos donaque, 'dandam;' ut l. XXXVI. c. 2. 'Donaque ad omnia pulvinaria dabuntur de pecunia, quantam senatus decreverit.' XXV. 12. 'Censuerunt Patres, &c. duodecim millia æris prætori ad rem divinam et duas hostias majores dandas.' Nec tamen displiceret, si librorum auctoritas adesset, *quanta:* nempe 'quanta pecunia' senatus tum, quum votum solveretur, ludos donaque 'facienda censuisset.' Lib. XXXIV. c. 44. 'Ver sacrum de integro faciendum arbitratu pontificum censuerunt, ludosque magnos, qui una voti essent, tanta pecunia, quanta assoleret, faciendos.' XLII. 28. addit præpositionem *ex:* 'Vovit consul ludos fieri, donariaque dari, quanta ex pecunia decresset senatus.' *Duk.*

CAP. X. § 1 *Gallici tumultus fama exorta est*] Ultimam vocem non agnoscunt Voss. Lovel. 1. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 2 *Excitis Sallyis, Ilvatibusque, et ceteris Ligusticis populis*] Pro *Sallyis*, quidam *Salluviis*, quidam *Salviis*, quidam etiam *Salassiis* habent, de quibus libro quoque V. cap. 35. mentio est. Cæterum Ilvates, quorum etiam libro seq. c. 31. meminit, in Liguria vix apud ullum authorem inveniri puto. Ilva enim insula est e regione Populoniæ in Thuscia, de qua Virgil. Æn. X. 173. 'ast Ilva trecentos Insula, inexhaustis chalybum generosa metallis.' Fortassis autem inde cum Liguribus exciti sunt milites. *Glarean.* *Ligustinis* habent vet. lib. et Græci Λιγυστίνους edunt. *Iluates Ligures* etiam alibi nominat, ut XXXII. 31. 'Inde in Ligustinos Iluates legiones ductæ.' Non sunt autem Iluates, qui Iluam insulam colunt, ut putat Glarean. ['Glareanus dubitavit, non adseruit.'] Quod ex his verbis Livii cognoscitur. XXXII. 29. 'Et jam omnia eis Padum præter Gallorum Boios, Iluates Ligurum, sub ditione erant,'

Sigon. Cluverius Ital. Ant. I. 7. pag. 50. et cap. 10. p. 78. *Statiellis*, quando *Salyi* nullo modo in ista historia locum habent. Barberin. et Voss. *Selinibus*. An *Celelatibus?* Lib. XXXII. cap. 29. 'Utraque Ligurum et duæ gentis ejusdem civitates, Celelates, Cerdiciatesque sese dediderunt.' *Sallyis* in prima Magontiacensi reperio. Andreas ad ultimum Ascensium *Senilibus*. J. F. Gron. *Selinibus* Lov. 1. 4. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii N. et edd. Ven. 1498. ac Mediol. 1505. *Selanibus* Lov. 2. et 5. *Selumbus* Lov. 6. *Silenibus* Hearnii L. 1. *Statiellis* Cluverii ideo hic locum esse non posse, observat Jac. Gronov. Dissert. Epist. ad Livii loc. quæd. Geogr. ep. IV. pag. 82. quia non nisi post multa abbinc tempora ab Statiellatibus aliquid contra Romanos tentatum adfirmat ipse Livius XLII. 8. 'Statiellates, qui uni ex Ligurum gente non tulissent arma adversus Romanos, tum quoque oppugnatos.' Pro *Ilvatibus* quidam legendum censent *Lituatibus:* quos errasse, et *Veliatibus* reponendum esse, docet Cluver. ll. ll. Pighius in Ann. ad an. IↃXCV. pag. 420. sub *Ilvatibus*, vel sub *Celelatibus*, quorum meminit XXXII. 29. latere suspicatur *Eleates*, memoratos in Fast. Capit. Triumph. ad d. ann. Tandem Jac. Gronov. loco laud. legendum censet *Sollinibus Iriatibusque*. 'Sollines' esse putat, qui ceteroquin 'Sollinienses' vocantur: quod autem *Ilvatibus* pro *Iriatibus* datum sit, errorem ex blæsa recitatoris lingua ortum existimat. *Ligustinis* denique, non *Ligusticis*, omnes scripti, et edd. ante Mogunt.

§ 4 *Ut obsiderentur tamen prius, quam expugnarentur*] Tantum temporis fuit his, inquit, ut ad obsidionem se pararent, ne hostes tam cito expugnarent oppidum, nisi obsiderent. Prius tamen obsessi sunt, quam mitti nuncius Romam potuerit. Est sane sermo non satis obvius. *Glarean.* Glareanus interpretatur, tantum temporis his fuisse, ut ad obsidionem se pararent, ne hostes tam cito expugnarent oppidum, nisi obsiderent: prius tamen obsessos, quam mitti nuncius Romam potuerit. At Livius dicit, famam Placentinæ cladis excitasse Cremonenses, ut clauderent portas, et præsidia per muros disponerent, nec sic ex improviso caperentur, sed obsidione morarentur hostem, et nuntios mitterent auxilia petitum. Miserunt autem non ad 'populum,' sed ad 'prætorem Romanum,' ut Sigonius, et integre Barberinus, Vossianusque. *J. F. Gron.*

Nunciosque mitterent ad populum Romanum] Satis constat legendum esse *ad prætorem Romanum:* quo de mendi genere supra etiam dictum est. Prætorem autem intelligit L. Furium Purpureonem. *Sigonius. Ad P. R.* Hearnii L. 1. *ad populum Romanum* Harl. et Mead. 2 pro quo recte viri docti *ad prætorem Romanum*, consentientibus reliquis scriptis meis, et Hearnii N. Sæpe compendium *pr. R.* id est *prætor Romanus*, vel simplex *pr.* id est *prætor*, abiit in *p. R.* id est *populus Romanus*. Vide ad VIII. 2. § 1. IX. 16. § 17. cap. 20. § 5. X. 26. § 6. c. 45. § 4. XXI. 25. § 8. XXII. 33. § 9. XXV. 41. § 8. XXVI. 15. § 8. cap. 24. § 7. XXX. 17. § 8. XXXI. 29. § 8. XXXIII. 2. § 4. cap. 14. § 6. XXXIV. 19. § 1. XXXVII. 50. § 9. et viros doctos ad Suet. Cæs. cap. 7. Contra *p. R.* abiit in *pr.* Vide ad X. 7. § 5. XXVIII. 27. § 14. et alibi.

§ 5 *L. Furius Purpureo, qui tum provinciæ præerat, cetero ex senatusconsulto exercitu dimisso*] Ita Gronov. vulgavit, et legunt edd. principes ante Froben. a. 1535. Verum ipse Gronov. ad XXXIV. 56. § 1. et in pr. ed. nott. ad h. loc. ex Mss. ita legendum ac distinguendum docet: *L. Furius Purpureo tum provinciæ præerat: cetero ex senatusconsulto exercitu dimisso.* Nec aliter non modo edd.

Frob. 1535. et reliquæ usque ad Gronov. verum etiam omnes codd. mei. Quare hanc lectionem revocavi.

§ 7 *Excidio coloniæ Romanæ augeri hostium animos*] Vet. lib. *augere:* quod placet, quia dixit *objicere*. Sigonius. Vulgatum servant Lovel. 4. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii N. Reliqui stant cum Sigonio: cujus emendatio si vera est, displicet tamen ratio, qua eam adstruere conatus est; quod nempe forma activa *objicere* præcesserit. Solent enim passiva activis subjungi, et contra. Vide ad VIII. 34. § 9. Deinde hic etiam *exscidio* contra codd. fidem dederat Clericus. Alterum itaque *excidio* restitui. Paullo ante *quadringentis millibus*, pro *quadraginta*, perperam Hearnii L. 1. Deinde *tanta sua clade*, omissa præcedenti copula *et*, Lov. 1. et Voss. *tantaque sua clade* Lov. 2. 5. et 6.

Cap. XI. § 1 *Cui in Etruriam ad conveniendum diem edixerat*] *In Etruria* editi ante Aldum, quod magis placet Crevierio, quia sequitur 'Arimini.' Verum vulgatum, quod in omnibus scriptis superest, præfero. Ut enim *adesse* requirit *Arimini*, ita *conveniendum* similiter *in Etruriam*, non *in Etruria*. Supra XXII. 11. 'Tibur diem ad conveniendum edixit.' XLII. 5. 'Corinthum, ut ibi deponerentur obsides, convenitur.' XLIII. 14. 'Tanta multitudo juniorum Romam convenit.'

§ 3 *Aut L. Furio prætori scriberet*] Nescio unde factum sit, ut *aut Q. Minutio prætori* legant Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii N. et edd. principes, quum tamen, *Q. Minucium* Bruttios sortitum esse, tradat Livius c. 6. et in sequentibus c. 21. recte *L. Furius* adversus Gallos profectus dicatur. Bene igitur ed. Mediol. 1505. reposuit *aut L. Furio prætori*, quod deinde Ascens. 1513. recepit, priori lectione in marginem rejecta. Paullo ante § præc. Gronov. in pr. ed. nott. *ad comprimendum Gallicum tumultum*, pro *obprimendum*, conjecit: verum in iteratis curis optime omisit. Nam 'obprimere tumultum,' 'bellum,' est finire. Flor. III. 23. 'Civile bellum pene citius obpressum est, quam inciperet.' Hinc 'obprimere' et 'exstinguere' junguntur apud Liv. lib. XXVI. c. 15. 'Se eam quæstionem obpressurum exstincturumque.'

Missis in vicem earum quinque millibus] Forte delendum τὸ *in*. J. F. Gron. Puto ferri posse *in*. Sueton. Claud. c. 7. 'Præseditque non raro spectaculis in Caii vicem.' Liv. III. 18. 'Ipse in locum vicemque consulis provolat.' *Duk.* Lib. XXXVIII. c. 48. 'Succedens in vicem imperii tui.' Sed *missis in vicem quinque millibus sociûm* Voss. Lov. 5. et 6. Τὸ *earum* deest etiam in Lov. 1. et Harl. Mox *quæ interim*, pro *qui*, Voss. Lov. 1. 2. a m. pr. Lov. 4. Mead. uterque, et Gaertn. Deinde *liberandam ab obsidione* Lov. 2. 6. a m. pr. et Mead. 2. Utroque modo Livium id verbum construxisse, vidimus ad VI. 20. § 10. Plures igitur codd. sequor, qui vulgatum servant.

§ 4 *Censuerunt, eosdem Karthaginem, ut nunciarent*] Mutilata lectio sic restituta: *Legatos item mitt. in Afr. censuerunt, eosdem Carth., eosdem in Numidiam ad Masanissam. Carthaginem, ut nunciarent*. Gelen. Verba quæ Gelenius restituit, non tantum exciderant ex edd. prioribus, verum etiam desunt in omnibus, quibus utor, codd. Errori caussam dedit vocis *Karthaginem* repetitio. Vide ad IX. 11. § 11. Paullo ante *Legatos autem mittendos* Lov. 2. *Legatos inde mittendos* Gaertn.

§ 7 *Magnam partem eorum palam Karthagini obversari dici*] *Et magnam partem* Mead. 2. *aut magnam partem* Harl. a m. pr. *ac magnam partem* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. a m. sec. Mead. 1. Gaertn. et omnes edd.

usque ad Frob. 1531. quæ prima τὸ ac omisit, invitis omnibus Mss. meis. Voculam igitur perperam loco motam recepi. Deinde *Carthagine* ed. Camp. Male. Vide ad XXVIII. 26. § 1. Præterea *observari* Harl. Mead. 2. et Gaertn. Vide ad VI. 17. § 4.

§ 9 *Nunciare præterea jussi*] Postrema vox supervacua esse videtur. *J. F. Gron.* Abesse quidem potest; dissentientibus tamen omnibus codd. servandam puto. Ita l. XXXII. c. 11. quum præmisisset, 'Equites, quoad loca patiantur, duci jubet:' multis interpositis per infinitivos, qui similiter pendent ex τῷ *jubet*, addit tandem, 'Nocte itinera fieri jubet.' Ubi similiter τὸ *jubet* omitti poterat. c. 26. 'Romæ vigiliæ per vicos servatæ; jussique circumire eas minores magistratus; et triumviri carceris lautumiarum intentiorem custodiam habere jussi.' Vide etiam ad XXXIV. 12. § 6.

§ 10 *Flagrante bello Italiæ*] Nonne *Italia?* XXII. 13. 'Quum omnia bello flagrarent.' Immo sic jam primæ edd. et credo mendam ex incuria ortam ita propagatam. *Jac. Gron.* Lectio, quæ recte Gronovio displicet, primum adparuit in postuma Gruteri ed. a qua omnes scripti in diversa abeunt. Ultima vox abest ab Hearnii L. 1. *flagrante bello in Italia* legunt Lov. 2. 4. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii N. quomodo fere 'bellum exarsit in provincia' est XXXV. 2. *Flagrante bello Italia* Voss. Lov. 1. 5. 6. Victor. apud Crevier. et edd. omnes priores. Cic. ad Att. VII. 17. 'Totam enim Italiam flagraturam bello intelligo.' de Orat. III. 2. 'Non vidit flagrantem bello Italiam.' Ita 'ardere bello' Liv. XXVI. 13. 'Quum hostis alienigena in Italia esset, et Hannibal hostis, et cuncta bello arderent.' XXVIII. 24. 'Non dubitabant totam Hispaniam arsuram bello.' c. 44. 'Una et trajecisse me audietis, et ardere bello Africam.' XXXIII. 44. 'Mox bello Græciam arsuram fuisse.' XXXVI. 7. 'Etruriam, Ligurumque et Galliæ Cisalpinæ oram bello ardere.'

Peterent, ut ad id bellum mitteret auxilia] Livius scripserat, *Petere, ut ad id bellum mitteret.* Pendet enim verbum *petere* a præcedente *jussi.* J. F. Gron. Ita demum Froben. edidit a. 1531. Verum nullus est codd. qui vel ei, vel Gronovio favet: *petendique* legit Lov. 2. quomodo librarius dedisse videtur, quod præcessit *trajiciendi. Petereque* Mead. 2. Vide ad XXXIV. 3. § 2. *Peterentque* Voss. Lov. 1. 4. 5. 6. Mead. 1. Harl. Gaertn. Hearnii L. 1. N. et edd. priores. Quod cur invitis omnibus libris mutetur, caussa non est. Vide ad c. 8. § 8. Mox *mitterent* Voss. Mead. ambo, et Gaertn. Vide ad cap. 8. § 10. *Mitterentur* Lov. 2.

§ 11 *Toga purpurea, et palmata tunica cum eburneo scipione, et toga prætexta cum curuli sella*] Ad lucem hujus loci faciunt, quæ scribit Lipsius ad Nic. Florentium in hæc verba. Legebam here v. 5. apud Valerium de Scipione Africano, 'Itaque clarissimorum cognominum alterum sumpsit, alterum dedit: triumphique prætextam hujus excepit, illius tradidit.' Item VII. 1. de Metello, 'Consulatus decus, imperatoriam potestatem, speciosissimi triumphi prætextam largita est.' Rectene utrobique et vere de *Prætexta?* quam tribuit aperte, ut vides, triumphantibus, et facit eam honoris ejus propriam velut notam. At falso, nisi fallunt me consensu cæteri scriptores. Quis enim libavit modice scripta aut ritus veteres, qui nesciat, prætextam puerorum, sacerdotum, et magistratuum fuisse? Quin adeo illa triumphantium non propria, ut diserte removeant et discriminent scriptores. Plutarch. in Mario p. 412. Καὶ παρῆλθε μὲν εἴτε λαθὼν αὑτὸν εἴτε τῇ τύχῃ χρώμενος ἀγροικότερον ἐν τῇ θριαμβικῇ κατασκευῇ· ταχὺ δὲ τὴν βου-

λὴν ἀχθεσθεῖσαν αἰσθόμενος ἐξανέστη, καὶ μεταλαβὼν τὴν περιπόρφυρον αὖθις ἦλθε. Nam περιπόρφυρον ipse et ceteri Græci, ut scis, dixerunt *Prætextam.* Tacitus XII. 41. 'Ludicro circensium Britannicus in prætexta, Nero triumphali veste transvecti sunt.' Certe alia omnino et angustior triumphorum illa vestis, nec prætexta solum purpura, sed intexta, addito etiam auro. Livius l. XLV. c. 39. 'in curru scandentes Capitolium auratos purpuratosque,' de triumphantibus dixit. Appian. in Punic. p. 36. iisdem tribuit πορφύραν, ἀστέρων χρυσῶν ἐνυφασμένων. Atque hæc est, quam dixere 'togam pictam,' aut 'palmatam,' (exempla tibi notissima) 'prætextam' nunquam. De Valerio igitur quomodo expedis? Librariorumne hic aliqua fraus? nec enim ipsius error esse potest in re sensibus oculisque tam prompta. Quod si fraus, sane audax, nec nisi audaci aliqua manu tollenda: juva me, et, an *pictam,* an *palmatam* falsæ illi *prætextæ* substituam, mone. Sententiam tuam aut, cum ad nos veneris, audiam, aut, si id longius fiet, legam. Cura quidem et cogitatione tua dignissimus uterque locus videtur; in quo hoc quoque me offendit, quod Pighius noster nihil offendit. An vobis antiquariis omnia plana? doce, doce. *Modius.* Cl. Valesius in Ms. invenit *eburneo sceptro.* Itidem mihi in Th. obvenit. *Jac. Gron.* Nec aliter Voss. et Lov. 1. 5. ac 6. cum edd. Rom. a. 1472. Camp. ac Parm. quod tamen ex glossa esse videtur. Supra XXX. 15. 'Ibi Masinissam, &c. sella curuli et scipione eburneo, toga picta et palmata tunica donat.'

§ 12 *Si quid ei ad firmandum*] Puto *sibi,* ut intelligatur ipse Masinissa. *J. F. Gron.* Nihil mutandum censet Doujatius eo prætextu, quod *ei* non raro hoc sensu sumatur. Sed vellem ex hujus ætatis scriptoribus quædam notasset exempla. Quæ enim Vossius adfert Gramm. VII. 56. omnia sunt recentiorum, nisi unum illud Cic. de Off. III. 22. 'Perfuga ab eo venit in castra Fabricii, eique est pollicitus, si præmium ei proposuisset, se eum veneno necaturum.' Verum ibi nunc in optimis edd. legitur *sibi proposuisset;* idque se in pluribus Mss. reperisse Manutius testatur. An igitur accipiendum *judicasset* non ipse Masinissa, sed populus Romanus? Vix puto.

§ 13 *Et culpam omnem in fraudem Karthaginiensium avertentes*] Copula *et* exsulat a Voss. et Lovel. 1. ac 5. Abesse etiam posset, si *avertentes* mutare liceret in *avertendo.* Mox § 15. *bello lacessente Romanos,* pro *lacessentem,* Voss. Lov. 2. 4. 6. Mead. uterque, et Gaertn.

§ 16 *Nominis ejus honorem, &c. dare populum Romanum consuesse*] Vide Spanhem. Diss. de Præst. et Us. Numism. VIII. p. 476. Sed quum dicunt *consuesse,* ita loquuntur, quasi hoc dudum ita factitatum fuerit. Masinissam a Scipione 'regem' appellatum scribit Livius XXX. 15. Idem forsan ante datum fuerat Hieroni, quod ex Polyb. I. 16. quodammodo videtur colligi posse. Aliorum exempla non habeo, et suspicor Livium magis ex posterioris, quam illius temporis consuetudine hoc senatui tribuere. *Duk.* *Consuevisse* Lovel. 2. et 6. a m. sec. Mead. 2. et Harl. *censuisse* Voss. et Lov. 1. Reliqui *consuesse.* Vide ad IV. 45. § 4.

§ 17 *Liberum arbitrium eis populo Romano permittente*] Voss. et Buslid. *ejus.* Quare Rubenius legebat et *permittenti;* ut sit, si liberum ejus dandæ arbitrium populo Romano Vermina permittat. Vide XXVIII. 34. et hoc lib. c. 19. *J. F. Gron.* *Liberum arbitrium ejus* etiam Lov. 2. 4. 5. 6. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. Rom. 1472. Camp. Parm. et quædam aliæ. Eamdem lectionem Crevier. quoque in Victor. et ed. Rom. prin-

cipe invenit; qua, juncta insuper Rubenii conjectura, nihil certius pronunciat, adscripto loco Livii c. 19. 'Is (Vermina) &c. legatis obviam progressus, ut scriberent ipsi, quas vellent, pacis conditiones, permisit.' Paullo ante *pacis dentur leges* Lov. 2. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 18 *P. Lucretius*] Lectio hæc nata est ex ultima Gruteri ed. quam recentiores omnes nimis patienter tulerunt, quum et edd. antiqq. et Matis adversetur. Prænomen omittitur in Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Mead. utroque, Gaertn. et Hearnii L. 1. ac N. *Sp. Lucretius* legunt Lov. 5. et Harl. cum omnibus, ante illam Gruteri, edd.: quod unice verum est, et pristino loco restitui. Circa hæc enim tempora nullus memoratur P. Lucretius, quum tamen honore functum indicari ex collegis Terentio Varrone et Octavio colligam; quorum ille consularis, hic prætorius est. At Sp. Lucretius prætor memoratur XXVIII. 38. Paullo ante *Si quid de his addi, dein mutari vellet* Voss. *Si quid de his addi, immutari vellet* Lov. 1. *Si quid de his addi, demi deinde, mutarive vellet* Lov. 6. *de iis*, pro *ad eas*, Lov. 5. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm.

CAP. XII. § 2 *Non cessari ab sacrilegiis*] Vetus lectio *ab sacrilegis*. Gelen. Ita Frob. 1535. ex mente Gelenii edidit. Sed mox quadriennio post Basil. *ab sacrilegiis* revocarunt: quod servarunt omnes recentiores, et in Mss., quibus usus sum, etiam superest. Silius VI. 477. 'a duro cessavit munere Martis.' Sæpe pro duplici *ii* unicam scripserunt librarii. Vide ad XXXVI. 19. § 2.

§ 3 *Cn. Aurelio consuli*] Ita Modius primus edidit, quod a sequentibus omnibus editoribus servatum, recte Crevier. in *C. Aurelio* mutavit. Vide ad c. 4. § 4.

Quæstionem de expilatis thesauris] *De exspoliatis thesauris* Voss. quo verbo in sacrilegio Pleminii usus est Val. Max. I. 1. 9. 'Q. Pleminii, legati Scipionis, in thesauro Proserpinæ exspoliando sceleratam avaritiam justa animadversione vindicavit.' De eodem vide ad XXXVIII. 14. § 10. Hic tamen pro glossemate habeo. Reliqui enim codd. in vulgatum consentiunt. Eadem autem verba librarii etiam commutarunt apud Sall. Jug. c. 31. 'Taciti indignabamini ærarium expilari:' ubi vide Cortium.

§ 4 *Fieri caussa expiandæ violationis ejus templi*] Lib. XXXIX. c. 14. 'Ne quis, qui Bacchis initiatus esset, coisse aut convenisse caussa sacrorum velit.' XL. 41. 'Caussa ignominiæ, uti semestre stipendium in eum annum esset ei legioni, decretum.' Ibidemque c. 44. 'Ne major (pecunia) caussa ludorum consumeretur.' Puto tamen delendum esse τὸ *caussa* hoc loco, ut ab interprete additum. *J. F. Gron.* *Cura*, pro *caussa*, est in Lov. 6. et Mead. utroque: *curæ* in Gaertn. *curam* in Voss. et Lov. 1. ac 4. Vide ad IX. 29. § 1. *Circa* in Lov. 2. et Harl. Vox *caussa*, quam Gronov. delendam conjecit, sæpe a Livio per ellipsin omittitur. Supra IV. 30. 'Cernentes in omnibus vicis sacellisque peregrina atque insolita piacula pacis Deum exposcendæ.' VIII. 6. 'Placuit averruncandæ Deum iræ victimas cædi.' XL. 52. 'Petiit ab senatu, ut sibi dedicationis templorum, &c. pecunia ad ludos decerneretur.' Quomodo etiam exponendum docui Livium III. 62. § 6. Similiter locutus est Tacit. Hist. IV. 42. 'Accusationem subiisse juvenis admodum, nec depellendi periculi, sed in spem potentiæ videbatur.' Lactant. Div. Instit. I. 1. 'Nullus enim suavior animo cibus est, quam cognitio veritatis; cujus adserendæ atque inlustrandæ septem volumina destinavimus:' ubi nihil muto. Sæpissime autem librarios perperam hanc vocem vel addidisse, vel omisisse, constare potest ex illis quæ notantur ad VIII. 6. § 11.

IX. 30. § 8. XXI. 45. § 1. XXII. 33. § 11. c. 38. § 4. XXXV. 38. § 14. XL. 7. § 8. et Epit. Liv. l. CXX. Adde viros doctos ad Sall. Catil. c. 4. Jug. c. 38. ad Vell. Pat. I. 12. et II. 20. ad Val. Max. III. 7. 1. Langium ad Cic. de Amic. c. 2. Davis. ad Cic. de Nat. Deor. I. 21. et Arntzen. ad Aur. Vict. de Vir. Inlustr. c. 1. Quum tamen omnes codd. vel ipsam illam vocem, vel aliud ejus loco constanter servent, cur a recepta lectione recedemus?

§ 5 *Cœlum arsisse afferebant*] *Asserebant* Gaertn. ob literarum *s* et *f* similitudinem. Vide viros doct. ad Plauti Rud. III. 3. 3. et ad Cæs. B. Civ. III. 15. Adde ad XXII. 28. § 10. Mox § seq. *Lavini*, *Lavinii*, et *Lanuvinii* multi ex scriptis et editis. Sed perperam. Juno enim Sospita non *Lavinii*, sed *Lanuvii* colebatur. Vide ad VIII. 13. § 7. Tum *annunciabatur*, pro *nunciabatur*, Lov. 1. Male. Nam modo hoc cap. 'Prodigia etiam sub idem tempus pluribus locis nunciata acciderunt.'

§ 7 *Equus cum quinque pedibus*] Vetus lectio *equuleus*, non *equus*. Gelen. *Equus* est in Lov. 2. 6. a m. pr. Harl. Mead. 2. et Gaertn. *eculeus* in Voss. et Lov. 4. *equuleus* in reliquis, ut et in edd. Camp. et Rom. 1472. Supra XXIII. 31. 'Bos equuleum peperit.' XXX. 2. 'Equuleus Reate cum quinque pedibus natus.' XXXII. 1. 'Equuleum cum quinque pedibus, pullos gallinaceos tres cum ternis pedibus natos esse:' ubi tamen omnes mei et Hearnii Mss. *equum*.

§ 8 *Errantisque in alienos fœtus naturæ visa*] *Errasseque in alienos fœtus natura visa* Voss. et Lov. 2. *errasse quoque in alienos fœtus natura visa* Lov. 6.

§ 10 *Sicut patrum memoria Livius*] De ea re dixit l. XXVII. c. 37. in a. IↃXLVII. Cur autem *patrum memoria* carmen a Livio conditum dicat, quod septem annis ante hoc tempus factum uerat, mihi non liquet. *Duk.*

CAP. XIII. § 1 *Ex bonis noxiorum in thesauris reposita*] Scripti *thesauros*. Ut et XXIX. 19. 'Duplamque pecuniam in thesauros reponi.' *J. F. Gron.* *In thesauros* etiam omnes mei cum Hearnii L. 1. et N. quomodo etiam hic Pall. et Barber. codd. habere, monuerunt Gebh. et Gron. ad d. lib. XXIX. 19. § 7. Vide ad I. 18. § 8. Paullo ante *pervestigatum Minucio*, omissis mediis vocibus, Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 2 *M. Valerio et M. Claudio*] Dedi hanc gratiam editioni principi, ut τὸ *et* immissum ab posterioribus denuo abigerem, pro more usitato ab Romanis et Livio; quamvis, si modo credimus eam particulam in scriptis exstare, non parum verear relictum fuisse ab Livio *Marcis Valerio et Claudio consulibus*. Jac. Gron. Vide ad IV. 47. § 1. X. 1. § 7. et c. 40. § 7. Verum copulam ignorant omnes scripti et edd. principes. Vide ad II. 17. § 1. Prima eam adscivit ed. Mediol. 1505.

Tertia pensio debebatur] Anno belli secundi Punici nono in ærarium pecunia a privatis data erat, ut XXVI. 36. refert hic author. De ea inde anno decimoquinto ejusdem item belli constitutio facta erat, ut tribus pensionibus ea pecunia solveretur: primam præsentem ii consules, qui tum essent, duas alteras tertii ac quinti consules numerarent. XXIX. 16. Anno igitur decimoseptimo altera pensio debebatur, sed de ea nihil meminit Livius superiore decade; ut credam in hunc dilatam annum. Debebatur igitur tertia pensio, et secunda nondum soluta erat: hic igitur pro tertia solvitur secunda, et libro deinde XXXIII. c. 42. tertia. *Glar.*

§ 4 *Quid aliud quam publicam, pro beneficio*] Pet. *publicam tam pro beneficio*. Oxonienses, Barberin. Naud. duo Veneti, *publicatam pro beneficio.*

Vere et eleganter. Invidiæ caussa appellant quasi confiscatam, in publicum redactam. *J. F. Gron.* Quem etiam vide Obs. iv. 23. p. 358. Et ita est in Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Mead. 1. Gaertn. et Hearnii L. 1. ac N. De errore priorum edd. vide ad x. 37. § 2.

§ 5 *Nec tamen solvendo ære alieno respublica esset*] Hoc defendere conatur Pintianus Parerg. i. 15. Budæus ad l. 9. D. de Pollicitat. legit *æri*. Eum sequitur Voss. de Construct. c. 12. Et sic citat Sanctius Min. iv. 4. voce 'æs alienum:' quod rectum esse credo. *Duk.* Eamdem lectionem probavit etiam Crevier. Paullo ante *Quum privati*, omissa media vocula, Voss. *Quum hi privati* Lov. 1.

§ 6 *Magna pars eorum agros vulgo venales esse diceret*] *Dicerent* legendum esse, monet Gronov. ad xxxvi. 16. § 6. De qua constructione vide ad v. 38. § 5. Omnes tamen scripti et editi vulgatum servant. Mox *emti opus esse*, pro *emtis*, Voss. Lov. 1. 4. 6. Harl. Mead. uterque, et Gaertn. *emto opus esse* Lov. 2.

§ 7 *Testandi caussa publicum agrum esse*] *Estandi* Voss. Mead. ambo, et Lov. 6. a m. pr. *ostentandi* a m. sec. *extandi* Lovel. 2. Harl. et Gaertn. Mox § seq. *Læti eam conditionem accepere* Mead. 2. *Læti eam conditionem accipere* Voss. *Læti etiam condictionem accipere* Lov. 1.

§ 9 *Trientius Tabuliusque is ager*] Quare *Trientius* appellatus sit, caussam subnectit, sed conjectu facilem: alteram omittit, quam nec Livio notam fuisse puto; alioqui enim adjunxisset. Sit igitur unicuique liberum de ea re comminisci, quod velit. *Glar.* Vet. lib. *Trientius, Tributumque.* Ex quo conjeci legendum esse *Trientius Tributusque.* Alioqnin nulla caussa exstat cur *Tabulius* is ager vocatus sit: at quia pro tertia parte pecuniæ tributus erat, *Trientius Tributusque* est dictus. *Sigon.* Legi, ut opinor, debet *Trientius Tributiusque is ager.* Turneb. Advers. xxvii. 7. Ego vulgatam lectionem retineam, et dici putem a trientibus tabulis creditorum, in queis prima quidem et secunda pensio erat acceptilata, tertia vero restabat reliqua. *Klock.* Caussam, quare *Tabulius* is ager dictus sit, nec Livio notam fuisse putat Glareanus. Ergo Sigonius, quia in libro quodam *tributumque* invenerat, legit *Tributusque.* Turnebus *Tributiusque.* Nobis inventum nihil tale, et *Trientium Tabuliumque*, vel deleta copulativa *Trientium Tabulium*, et *Trientabulum* contractius appellatum existimamus, qui pro trientibus tabulis, pro triente tertio tabularum, pro tertia parte tertiaque pensione ejus, quod tabulis publicis debebatur, datus erat. Hoc Livius non modo non ignorabat, sed etiam satis significat. Adde Observ. iv. 23. p. 358. *J. F. Gronov.* *Turenum Tabulumque* Voss. *tenō tabulumque* Lov. 1. *triēniū pabulū* Lov. 2. Mead. 1. in margine, et Gaertn. *trienum pabulum* Lov. 6. et Mead. 2. *trienum tabulum* Mead. 1. in contextu, et Hearnii L. 1. *trie. n. tabulumque* Lov. 4. *Trieñ. tabulumque* Hearnii N. quomodo corrupte pro *Trientabulum*, vel *Trientabulumque* datum esse, Hearnius existimavit.

Cap. xiv. § 1 *Paludatus cum lictoribus profectus ab urbe*] *Paludatis lictoribus* Lov. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. uterque, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. antiqq. Sed recte, lectione hac rejecta, vulgatum *paludatus* defendit Gronov. ad xli. 10. § 5. *Paludatus lictoribus profectus* Voss. et Lov. 1. sine præpositione, quam sæpe omitti vidimus ad xxii. 9. § 5. Mox *Brundisium*, et § seq. *Brundisio* Lov. 2. Vide ad xlii. 17. § 2.

§ 2 *Navibusque ex classe consulis Cornelii lectis*] *Ex classe C. Cornelii* Lov. 2. 4. 6. a m. sec. Harl. Mead. uterque, et Gaertn. Tum *electis* Voss. Lov. 1. 2. 6. Harl. Mead. uterque, et

Gaertn. Vide ad XXVIII. 42. § 5. Mox *trajicit* Voss. et Lov. 1.

§ 3 *Ibi ei præsto fuere Atheniensium legati, orantes, ut se obsidione eximeret*] *Ibi et præsto Ath. legati* Voss. *Ibi et præsto fuere Ath. legati* Lov. 1. 2. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn. *Ibi præsto fuere Ath. leg.* Harl. Tum *Ath. legati, ut se obsidione eximerent* Voss. et Lov. 1. Ita IX. 15. § 3. 'Legatos misere ad consulem Romanum, ut absisteret obsidione.' Eodem modo 'dicentes,' 'nunciantes,' ac similia sæpe per ellipsin omitti, vidimus ad IV. 45. § 6.

C. Claudius Centimalus, cum viginti longis navibus, et militum copiis] *Cento*, non *Centimalus*, quod Fulviorum cognomen est. *Gelen.* *Centho* ex Capit. lapid. *Sigon.* *Centimalus* est in Harl. et Mead. utroque. *Centimallus* in Lov. 2. *Centumalus* in Gaertn. et Lov. 6. a m. sec. *Centum* in Voss. et Lov. 1. ac 4. *Cen* in Lov. 5. *C.* id est *Centum*, in Lov. 6. a m. pr. *T. Claudius Centumalus* memoratur apud Cic. de Off. III. 16. et Valer. Max. VIII. 2. 1. Verum, apud Cic. *Ti. Claudius Centho* legendum esse, conjicit Langius. *Ap. Claudius Centemmanus* obcurrit apud Pomponium l. 2. § 36. ff. de Orig. Jur. quem varie vexant, ac defendunt docti interpretes. Quum tamen viri docti 'Centimali' cognomen hoc loco repudiarint, non cum Gelenio *Cento* recepi, sed *Centho* cum Sigonio, quem etiam vide ad XXII. 34. § 1. Præterea vocem excidisse, et *exiguis* vel *parvis militum copiis* legendum, existimat Crevier. idque firmat ex verbis seqq. 'neque enim ipse rex Athenas obsidebat,' quibus rationem contineri putat, cur necesse non fuerit valida auxilia Athenas mittere. *Navibus et militibus* legit Lov. 5.

§ 4 *Cum Rhodiis et Attalo navalibus certaminibus, neutro feliciter prœlio, vires expertus*] Bis Philippus navali prœlio cum Rhodiis et Attalo decertavit, primo ad insulam Laden a. 2. Olymp. CXLIV. iterum anno seq. ad insulam Chium. Vide Vales. ad Excerpt. Peiresc. p. 14. Ceterum Crevier. unam hic vocem deesse, unam superesse, ac legendum existimat *duobus navalibus certaminibus, neutro* (sc. certamine) *feliciter, vires expertus.* Mox § seq. *Sed ei animos faciebat* Lov. 2. et Harl. *Sed enim animos faciebat* Mead. 2. Vide ad XXXVI. 12. § 8. Deinde *divisæque cum eo*, omissa vocula *jam*, Voss. et Lov. 1.

§ 6 *Contraxerant autem sibi cum Philippo bellum*] Superest *sibi*. Gelen. Edebatur *Contraxerant autem sibi.* Sustulit ultimam vocem Gelenius, hoc tantum præfatus, superesse. Id scripti a nobis inspecti negant. Lib. V. c. 52. 'In singulas noctes tantum sibi reique publicæ piaculi contrahet.' XXIV. 42. 'Qui contraxerant eis cum Carthaginiensibus bellum.' Plinius XI. 19. 'Aliquando et ipsæ mortis sibi contrahunt causas.' *J. F. Gron.* Pronomen *sibi* etiam omnes, quibus usus sum, codd. tuentur. Mox § seq. τὸ *Cereris* exsulat a Voss. et Lov. 1.

§ 9 *Hostiliter factum gens Acarnanum*] Ita primus Frob. 1535. edidit. Priores legunt *hostiliter gens Acarnanum factum.* Nec aliter est in Lov. 2. 4. 5. Mead. utroque, et Gaertn. *hostiliter factum*, inter utraque vocabula lacuna relicta, Lov. 1. ut et ipse ita invenisse videatur. *Hostiliter Acarnanum factum* Voss. *hostiliter Acarnanum gens factum* Lov. 6.

§ 10 *Irritatio animorum*] Mss. omnes cum Th. interjiciunt *finem.* Lege *et irritatio quidem animorum.* J. F. Gronov. Τὸ *finem* interjiciunt etiam Voss. Lov. 1. 4. Mead. 1. et Hearnii L. 1. ac N. *irritatio siñe animorum* Lov. 2. *irritatio quidem animorum*, ut Gronov. conjecit, Mead. 2. Paullo ante τὰ *exercitus primo* non adparent in Harl. Deinde *ferro igneque* Lov. 2. et Mead. ambo. Sed vide ad IV. 9. § 8. Denique *in Macedoniam rediit*

Voss. Lov. 1. et 6. in contextu.

§ 11 *Secuti cedentem in Macedoniam Philippum*] Th. et S. Victoris *persecuti*, non *secuti*. J. F. Gron. Eam lectionem recte Crevier. in contextum recepit. Similiter enim præferunt non tantum omnes omnino mei, et Hearnii L. 1. ac N. verum etiam edd. vett. pro quo demum Frob. a. 1535. subposuit *secuti*.

Rex Piræeum renovandæ, &c.] Confer. Polyb. Exc. Legat. num. III.

§ 12 *Cadini prope ipsi exciti sedibus suis, exceperunt*] Quid apud Athenienses *Cadini* essent, haud facile dixerim. Reperio tamen apud Sicyonios *Carnos*, non *Cadinos*, sacerdotes summa rerum potitos. *Sabellicus*. De *Diis* Polyb. Exc. Legat. III. nihil dicit. Videtur accipiendum de simulacris Deorum honoris caussa prælatis, ut apud Herodian. VIII. 7. 'Sacerdotum' quoque mentio olim non erat in Polyb. l. d. sed legebatur οἱ τὰς ἀρχὰς ἔχοντες μετὰ τῶν ἱππέων. Sed hoc Fulv. Ursinus recte emendavit μετὰ τῶν ἱερέων, idque et interpres Polybii, et Jac. Gronovius merito probarunt, frustra dissentiente Rutgersio Var. Lect. IV. 2. *Duk.* In antiqq. edd. legitur *Cadmi prope ipsi*, quod superest etiam in Voss. Lov. 6. Mead. 2. et Gaertn. *Cadini* in Lov. 1. ac 2. *Cadim* in Lov. 4. Harl. et Mead. 1. *Cadmim* in Lov. 5. Vestigia harum lectionum eo ducunt, ut credam, Livium scripsisse *ac Divi prope ipsi*, quemadmodum etiam Mediol. a. 1505. mox Ascens. a. 1513. et reliqui ediderunt usque ad Froben. qui a. 1535. *ac Dii prope ipsi* substituit. Ideo vero *Dii*, sive *Divi prope ipsi exciti sedibus suis* dicuntur, quia Attalo Athenas ingresso omnia templa patuerunt, omnibusque aris victimæ adstiterunt, referente Polyb. l. laud. Deinde *excitis ædibus suis* Voss. et Lov. 1. *exciti ædibus suis* Lov. 5. et edd. antiqq. *sedibus* demum Aldus dedit. Vide ad v. 42. § 1. Tum *acceperunt* Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Vide ad x. 18. § 9. Paullo ante *sacerdotes infulis suis*, sine præpositione, Voss. Lov. 1. 4. 6. Harl. Gaertn. et Mead. 1.

CAP. XV. § 2 *Significationibus adclamationibusque*] Lib. XXXV. cap. 43. 'Exceptus ingenti favore multitudinis cum plausibus clamoribusque, et quibus aliis lætitia effusa vulgi significatur.' Græce ἐπισημασίας vocant. Vide Victor. ad Cic. ad Att. I. 16. *Duk.*

§ 3 *Quæ missæ in concionem recitatæ sunt*] Th. *recitatæque sunt*. XXXIV. 61. 'Conspectæ tabellæ demptæque et lectæ.' v. 12. 'Collatum obedienter missumque ad exercitum est.' Alioqui scio placuisse sæpe Livio ἀσύνδετα. *Jac. Gronov.* Eam lectionem recepi. Ita enim non tantum Lov. 2. 4. 5. 6. a m. sec. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii L. 1. ac N. verum etiam omnes edd. usque ad ultimam Gruteri, quæ copulam ejecit. Mox hoc cap. 'Naves captas nuper a Macedonibus recuperatasque remiserant:' ubi etiam male Lov. 5. copulam non agnoscit.

In civitatem sociam] Legendum *suam*. Gelenius. Vet. lib. *civitatem sociam*. Recte: loquitur enim Attalus, atque Athenas *civitatem sociam* appellat. *Sigon.* *Suam* Lov. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. antiqq. Sed ea vox omittitur in Voss. Lov. 1. 2. 4. et 6. Postea Mog. *sociam* dederunt; quod a Gelenio mutatum recte Sigonius iterum restituit. Epit. Liv. l. XXXI. 'Tenuit auctoritas Patrum, ut sociæ civitati ferri opem populus quoque juberet.' Infra hoc lib. cap. 24. 'Quo quum esset nunciata clades sociæ urbis.' Ibid. 'Ad deforme spectaculum semirutæ ac fumantis sociæ urbis quum venisset.' c. 31. 'Ad conquerendas Philippi injurias in tot socias nobis urbes.' XXXII. 40. 'Ne sine aliqua munificentia præteriret civitatem sociam atque amicam.'

Ad postremum adhortatio capessendi

belli] Legendum *capessendum bellum*, non *capessendi belli*. Gelen. Vet. lib. *adhortatio capessendi belli*. Sigon. Hanc lectionem servare etiam suos L. 1. et N. Hearne monuit. Sed *capessendi belli* legunt omnes mei, cum edd. usque ad Ascens. 1513. Mox *si tum cessarent* Voss. Lov. 5. et edd. antiqq. pro quo Froben. 1535. *cessassent* substituit; quod superest in scriptis reliquis.

§ 5 *Beneficium, quod naves longas quatuor in portu Atheniensium captas nuper, &c.*] *In portu* de suo aliquis adjecit. *Gelen.* Voces illas ex scriptis solus Lov. 5. ostentat. Deinde *naves longas tres* Lov. 2. 4. 6. a m. sec. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Præterea *beneficium: longas quatuor Atheniensium captas* Voss. *beneficium: longas Atheniensium naves captas* Lov. 1. Commode certe legi posse videtur *recens erat beneficium: longas quatuor*, vel *tres Ath. naves captas a Mac. rec. remiserant.* Posset et numerus navium omitti, quem etiam omisit Polyb. in Exc. Legat. num. III. διὰ τὸ κἀκείνους αὐτοῖς χωρὶς τῶν ἄλλων, τάς τε ναῦς ἀποκαταστῆσαι τὰς αἰχμαλώτους γενομένας, καὶ τοὺς ἄνδρας.

§ 6 *Honores regi primum Attalo immodici, deinde et Rhodiis habiti*] Vox *Attalo* nonnihil suspecta est. *Duk.* Vocula *et* non adparet in Voss. et Lov. 6.

De tribu, quam Attalida adpellarent] *Attalidam* Lov. 4. 5. 6. et edd. principes: pro quo *Attalidem* substituit Ascens. a. 1513. *Attalida* Frob. a. 1535. Græcis vocatur φυλὴ Ἀτταλὶς, Ἀτταλικὴ, vel Ἀτταλία.

§ 7 *Corona aurea virtutis gratia donatus*] Legendum *virtutis ergo*, non *gratia*. Gelen. Ita omnes postea ediderunt usque ad J. F. Gron. qui priorem lectionem restituit. Ea autem in omnibus meis superest. Mox *se recipit* Voss. Lov. 4. et Mead. 1.

§ 8 *Rhodii etiam ab Ægina, inde per insulas Rhodum navigarunt*] Legendum *Rhodii Ceam ab Ægina*, non *etiam ab Ægina*. Gelen. Vet. lib. *Rhodii cum jam ab Ægina.* Item *Rhodii etiam ab Ægina.* Hinc ego *Rhodii Ciam ab Ægina.* Insula autem est Cia opposita Euboeæ, Ptolemæo auctore III. 15. *Sigon.* Scribendum *Ciam*, non *Ceam*, ex Polybii fragmento III. in quo est, Ἀνήχθησαν εἰς τὴν Κίον ἐπὶ τὰς νήσους μετὰ τοῦ στόλου. Est autem Cia, ut Ptolemæus docet, insula Euboeæ opposita. *Ursin.* Vide Ursin. eumdem ad Polyb. Exc. Legat. num. III. *Rhodii coram ab Ægina* Voss. et Lov. 1. 2. et 6. *Rhodii etiam ab Ægina* Lov. 5. *Rhodii Sceniam ab Ægina* Harl. *Rhodii Sceiam ab Ægina* Mead. 1. et Gaertn. *Rhodii Ceiam ab Ægina* Lov. 4. et Mead. 2. Incolæ hujus insulæ dicti sunt 'Ciani,' de quibus vide Sigon. ad c. 31. § 4. Eadem autem est insula *Cea, Ceos, Cia.* Vide Cellar. Geogr. Ant. II. 14. 830. Mox *Rhodum* deest in Voss. et Lov. 1. ac 6.

Andrum, Parumque, et Scyrum] Legendum *Parumque, et Cythnum*, non *Scyrum*. Gelen. *Et Cinum* Voss. Lov. 2. 4. 5. et Mead. ambo, cum edd. Camp. et Rom. 1472. *et Cyanum* ed. Parm. *et Cydnum* Harl. et edd. proximæ, Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et aliæ: *et Civium* Gaertn. *et Aporum* Hearnii L. 1. τὸ *Cythnum* deest in Lov. 1. *et Scyrum* primum inveni in ed. Mogunt.

§ 9 *Et neque illos excire ad arma potuit*] Oratio hujus periodi scabra et aspera est meo judicio. Lenius fluxuram puto, si liceret legi, *sed neque illos excire ad arma potuit, &c. et ipse Rhodiique quum, si institissent tunc Philippo, e. l. p. s. G. t. habere potuissent; patiendo, &c. bellum alnere.* Duk. *Ad arma excire* Lov. 5. Deinde *composita cum Philippo libertate* Voss. et Lov. 1. Deinde voces *et ipse Rhodiique, si institissent tunc Philippo* desunt in Voss. et Lov. 1. ac 6. τὰ *et ipse* in Lov. 2. 4. Harl. Mead. 1. et Gaertn.

sequentia autem ita *Rhodiique cum ea instituissent Philippo* legit Lov. 2. *Rhodiique cum eea instituissent Philippo* Lov. 4. *Attalus Rhodiique cum Philippo* Harl. *Rhodiisque cum ea instituissent Philippo* Mead. 1. et Gaertn. quæ nonnihil Dukeri conjecturæ favent.

§ 11 *Occupantemque Græciæ opportuna loca*] Immo *Thraciæ*. Hujus enim sunt Ænus et Maronea, et cætera, quæ mox enumerantur, loca. Homerus 'Ιλ. Δ. 519. Θρηκῶν ἀγὸς ἀνδρῶν Πείρως 'Ιμβρασίδης, ὃς ἄρ' Αἰνόθεν εἰληλούθει. Livius xxxvii. 60. 'Inde tribus navibus in Thraciæ oram missis, ab Æno et Maronea præsidia Antiochi deduci jussit.' xxxix. 27. 'Thessalonicen ad cognoscendum de Thraciæ urbibus proficiscuntur. Ibi legati Eumenis : Si liberas esse Ænum et Maroneam velint Romani, &c. sin autem minor cura sit urbium in Thracia positarum.' Rursumque c. 33. 'Ut ab Æno et Maronea præsidia deducerentur, maritimaque omnis Thraciæ ora a Philippo et Macedonibus liberaretur.' Vide et Virgil. Æn. iii. 14. et ibi Servium. Plutarchus in Catone Min. 763. 'Ο ἀδελφὸς εἰς τὴν 'Ασίαν βαδίζων ἐνόσησε περὶ Θρᾴκην ἐν Αἴνῳ. Omitto geographos. *J. F. Gronov.* Doujatius vulgatum tuetur, et *Græciæ opportuna loca* intelligit de possessis antea a Philippo Græciæ urbibus, et per cessationem Attali ac Rhodiorum retentis: 'occupandi' enim verbum non minus 'detinere' significare, quam 'invadere.' Verior tamen videtur Gronov. conjectura, quam etiam Crevier. probavit.

Cap. xvi. § 2 *Philocle quodam ex præfectis suis*] *Pylode* Gaertn. *Philode* Lov. 1. 5. et Voss. errore scribarum. Vide ad xxxii. 38. § 3.

§ 3 *Heraclidi*] De Heraclide hoc Philippi præfecto pluribus verbis scribit Polyb. xiii. 2. *Sigon.*

§ 4 *Proditione Ganymedis præfecti Ptolemæi*] *Per proditionem* Voss. Lov. 2. 4. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii N. Præterea *Gallimedis* Voss. Lov. 1. 6. a m. pr. et Hearnii L. 1. *Galimedis* Lov. 4.

§ 5 *Deinceps alia castella, Cypsela, et Dorison, et Semphea*] Vera tamen lectio est *Doriscon*. Sic Plinius, Strabo, et Pompon. sic et vetustus codex. *Sabell.* Legendum *Doriscon et Serrheum*, non *Nympheum*. Serrheum in eo tractu præter alios etiam Thucydides collocat. *Gelen.* *Serreum* vetusti habent codd. Quidam temere, meo judicio, emendarunt *Nymphæum*. Nam Plinius iv. 11. *Serreum* montem ponit prope 'Doriscum,' ubi et 'Cypsela.' 'Nymphæi' eo in loco nulla, quod sciam, apud authores est mentio. 'Alopeconesum' idem Plinius iv. 12. ait insulam esse, haud procul a Cœlo Cherronesi portu. *Maditon* Ptolem. iii. 12. *Madi* vocat, corruptis, ut puto, codd. Herodotus enim vii. 33. integre ponit : ubi cap. 58. et 'Stentorida' lacum apud 'Doriscum,' si cui forte *Serreum* non placebit. *Glarean.* *Cypsella* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. ante Mogunt. Tum *Deriston* Lov. 1. 6. a m. pr. et Voss. *Doriston* Mead. 2. *Dorison* Lov. 5. Reliqui *Doriscon*. Deinde *Fertheum* Voss. *Secream* Gaertn. *Sereteum* Lov. 6. *Sterteum* Hearnii L. 1. *Serpheum* Mead. 2. *Sepheum* ed. Rom. princeps apud Hearnium. *Sempheum* edd. quas vidi, proximæ cum Lov. 5. *Sereum* Mediol. 1505. et Ascens. 1513. in margine, aliæque. *Nympheum* Mogunt. *Serrheum* Frob. 1535. Ceterum *deinde*, pro *deinceps*, Lov. 5. Harl. et Mead. 2. Vide ad v. 17. § 4.

Eleunta et Alopeconnesum, tradentibus ipsis, recepit] *Elæunta* scribendum est. Est autem Elæus cum proximis oppidis ad Hellespontum in Chersoneso. Alopeconesus autem insula est, Plinio auctore lib. iv. capp. 11. et 12. *Sigon.* Etymologici M. auctorem inepte Elæunta insulam facere, adnotat Holsten. ad Stephan. *Duker.*

Vide iterum Sigon. ad Livii XXXVII. 9. § 7. Eamdem scripturam olim probavit Isaac. Voss. qui apud Scylac. in Peripl. p. 67. pro Ἐλβιοῦς, et p. 68. pro Ἐλεοῦντα scribendum monuit Ἐλαιοῦς et Ἐλαιοῦντα. Postea sententiam mutavit, et in notis ad Pomp. Mel. II. 2. 88. Ἐλεοῦς et *Eleus* verum nomen fuisse adfirmavit, licet corrupta, quam in codd. vett. invenerat, scriptura *Flacusa* postulare videretur, ut *Elæus* probaret. Alii utramque scripturam *Elæus* et *Eleus*, sive Ἐλαιοῦς et Ἐλεοῦς, in usu antiquis fuisse docuerunt. Vide Pintian. ad Melæ loc. laud. Holsten. ad Steph. de Urbibus, voce Ἐλαιοῦς· et Cellar. Geogr. Ant. II. 15. p. 846. Verum Thucyd. semper Ἐλαιοῦς dixisse, docuit Wass. ad ejus lib. VIII. sect. 102. Ex numero etiam illorum scriptorum, qui Ἐλεοῦς usurparunt, eximendos esse Herodot. et Arrian. optimorum codicum fide docuit Jac. Gronov. ad Herod. VI. 120. et ad Arrian. de Exp. Alex. I. 11. Sigonii itaque sententiam secutus sum. Ceterum *Elunta* est in Voss. et Lov. 1. Deinde *Alopeconesum* Lov. 2. 5. et Hearnii N. *Alopeconnessum* Lov. 1. et 4. *Alope Comessum* Hearnii L. 1. Tandem *recipit* Lov. 2. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 6 *Callipolis quoque et Madytos tradita*] *Gallipolis* Lov. 4. 5. 6. Mead. 1. Harl. Hearnii L. 1. N. et edd. ante Mogunt. *Galliepolis* Mead. 2. *Galipolis* Lov. 2. et Gaertn. De perpetua confusione literarum *C* et *G* vide ad VI. 25. § 6. Præterea *Gallipolisque et* Harl. Vide ad V. 27. § 1. Deinde *Macedocus* Gaertn. *Madocus* Lov. 2. 4. 5. et Hearnii N. *Madocis* Lov. 6. *Madotus* Voss. Lov. 1. et Mead. 2. *Madociis* Harl. et Mead. 1. *Madotiis* Hearnii L. 1. et edd. principes. Proximæ *Madocis* et *Madociis*. Mogunt. demum *Madytos*. Mox *Habideni legatis quidem admissis* Voss. et Lov. 1. Tum *eam oppugnans diu Philippus tenuit* Lov. 1.

§ 7 *Quum ad Tenedum staret*] *Starent* Lov. 4. et Mead. 1.

CAP. XVII. § 2 *Legatos ad regem de conditionibus tradendæ urbis miserunt*] Legatorum nomina prætermisit, quæ sunt apud Polybium XVI. 15. πέμψαντες πρεσβευτὰς Ἰφιάδην καὶ Παντάκνωτον ἐκέλευον παραλαμβάνειν τὸν Φίλιππον τὴν πόλιν. *Sigon.*

§ 3 *Præsidium emitti liceret; atque ipsis urbe excedere*] Ita primus edidit Aldus. Antea vulgabatur *atque ipsos*, quod servant Voss. et Lov. 5. Reliqui codd. lectionem Aldinam probant.

§ 4 *Nihil pacati, nisi omnia permittentibus, respondisset*] *Nisi omnia pœnitentibus* Voss. et Lov. 1. *nisi omnia dimittentibus* Lov. 2. et Mead. 2. 'Permittere' verbum est in hac re proprium. IX. 43. 'Cui senatusconsulto permissum de Hernicis erat.' XXXIII. 18. 'De ceteris senatui permissurum dixit.' XXXVI. 35. 'Ut mittere legatos Romam possitis, per quos senatui de vobis permittatis.' Ita 'liberum de se arbitrium senatui permittere' lib. XXXVII. c. 1. et alibi sæpe. Mox *renunciata legatio*, omisso medio pronomine *hæc*, Lov. 1. 6. et Voss. Tum *ad indignationem simul et desperationem* Lov. 4.

§ 5 *Virginesque, infantes etiam cum suis nutricibus*] *Etiam infantes cum suis* Lov. 2. 5. et Mead. 1. cum edd. principibus: *tum etiam infantes cum suis* Lov. 4. *infantesque et virgines cum suis* Gaertn. *virginesque et infantes cum suis* Lov. 6. Harl. et Mead. 1. quam lectionem Aldus adoptavit: pro quo Froben. 1535. *infantes etiam* substituit. Deinde *suis matricibus* Lov. 1. et Voss. Paullo ante *ad Saguntinam rabiem conversi* Mead. 2. et Gaertn.

§ 6 *In naves, &c. conjici*] Verbum postremum haud dubie ab alia, quam Livii, manu. Mss. et alii *choreos*. Voss. et Th. *corei*. Videntur indicare *congeri*. Jac. Gron. *Conici* Lov. 4. et Hearnii N. *coici* Mead. 1. et *corsi* vel

correi in margine: *colci* Hearnii L. 1. *torei* Mead. 2. *corci* Voss. *choreos* edd. principes usque ad Mog. quæ dedit *cogi:* mox vero *conjici* Aldus. Crevier. *congeri*, quod Gronovio ex conjectura placebat, in Victor. invenit, et in contextum recepit; quod servavi, quum eadem lectio etiam supersit in Lov. 2. et 6. Vide ad x. 4. § 2. Jac. Periz. in margine Livii conjicit, *aurum et arg. in forum deferri, vestem pret. in naves Rhodiam Cyz., quæ in portu erant; seniores, sac. vict. adduci.* Fundamentum hujus conjecturæ est Polyb. qui xvi. 16. narrat, seniores delectos esse, ut, si urbem ab hoste occupatam viderent, conjuges et liberos interficerent. At nonnulla sunt, ob quæ emendatio hæc displiceat. Nimium enim a vulgato et codicum vestigiis abit: deinde si *seniorum* mentionem facere voluisset Livius, ejus rei commodior erat occasio in verbis seqq. 'ibi delecti primum seniores, qui,' &c. Similiter enim Polyb. Καὶ πεντήκοντα προεχειρίσαντο τῶν πρεσβυτέρων ἀνδρῶν. Verum quemadmodum Liv. numerum, ita et ætatem delectorum ad scelus illud perpetrandum reticuisse videtur, satis habens in fine cap. monere, fuisse *principes.*

§ 8 *Aurum, argentum, vestemque, quæ in navibus esset*] *Aurum, et argentum, vestemque* Lov. 4. *aurum, argentum, vestem* Mead. 2. et plures ex edd. antiqq. omissa copula *que*, quæ intercepta videtur a proxime sequenti pronomine *quæ.* Vide ad xxxi. 2. § 11. Deinde *quæ in manibus esset* Voss. et Lov. 1. *quæ in navibus essent* Harl. et edd. vett. Sed recte *esset* Frob. 1535. restituit: aurum enim et argentum in forum, vestis tantum in naves delata erat. Ceterum Polyb. convenisse dicit xvi. 16. ut aurum et argentum in mare conjicerent, naves autem, in quas congesta erat vestis pretiosa, incenderent.

§ 9 *Præeuntibus exsecrabile carmen sacerdotibus, jurejurando adacti*] *Præeuntibus in exsecrabile carmen* Hearnii L. 1. Sed 'præire carmen,' ut 'præire verba;' de quo vide ad viii. 9. § 4. *Præeuntibus et exsecrabile carmen* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Hearnii N. *præeuntibus etiam exsecrabile carmen* Lov. 5. et edd. usque ad Frob. qui τὸ *etiam* 1535. omisit. Deinde *jurejurando* exsulat a Lov. 1. *jurejurando coacti* legunt Lov. 5. et eædem edd. Mox *jurare* ineleganter et supervacue positum, ideoque recidendum, judicat Crevier. ita ut ad voces 'militaris ætas' ex præcedenti suppleatur 'sacramento adacta.' Sed verbum illud constanter in omnibus scriptis superest.

§ 10 *Quum nox prœlium diremptura esset*] *Direptura esset* Voss. Lov. 1. 4. 5. 6. Mead. prior, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. ante Froben. 1531. Vide ad xxxvii. 32. § 7. Paullo ante *memores dictorum*, pro *Deorum*, Lov. 5. et edd. ante Ald.

Territus rabie eorum, pugna abstiterit] *Abstinuerit* Voss. et Lov. 1. ac 6. quod ex interpretis glossa natum videtur. Ejusdem erroris alia exempla vide ad ii. 56. § 7. xxi. 6. § 8. xxxiv. 8. § 2. xxxvi. 25. § 7. xxxvii. 17. § 7. et Epit. Liv. lib. xlv. Adde Modium ad Curtii x. 7. § 18. De locutione 'absistere pugna' vide ad lib. xxiv. c. 20. § 15.

§ 11 *Principes, quibus atrocior, &c.*] Nomina eorum edit Polyb. xvi. 18. Glaucidem et Theognetum. Est enim in tota hac Abydi expugnatione explicanda aliquanto, quam Livius, uberior. *Sigon.*

Cap. xviii. § 1 *Ex iis legatis Romanis, qui Alexandriam missi erant, M. Æmilius duorum consensu minimus natu*] Suspicor legendum esse *ex tribus legatis:* primum quia tres antea nominavit hujus libri initio c. 2. 'Interim ad Ptolemæum Ægypti regem legati tres missi C. Claudius Nero, M. Æmilius Lepidus, P. Sempronius Tudi-

tanus:' deinde quia 'ait, 'duorum consensu,' et 'minimus natu.' Postremo, quia nihil tam facile est, quam ex *III.* id est tribus, facere *IIS.* Sic enim apud Velleium ex *VII.* factum est *VTI.* Verba ejus sunt II. 10. 'Notetur Domitiæ familiæ peculiaris quædam, et ut clarissima, ita arctata numero felicitas; VII. ante hunc nobilissimæ simplicitatis juvenem Cn. Domitium fuere singulis omnino parentibus geniti, sed omnes ad consulatum, sacerdotiaque, ad triumphi autem omnes pene pervenerunt insignia:' vulgo enim legitur *VTI ante hunc.* Ita autem restituendum esse, docet Suet. in principio Neronis, ubi de Domitiis agit. *Sigon.* Membranæ Oxonienses, Barb. Naud. Pet. Venetæ, Florent. et Vossianus *trium consensu.* Quod aboleverant, qui putabant absurde dici, quum omnes haud plures tribus essent, et Æmilius ipse tertius. Sed *trium consensu* perinde est, ac si dixisset, amborum collegarum et suo. Atque hac recepta veteri lectione, ut recipi omnino debet, apparet, in illis quæ præcedunt, 'Ex iis legatis, qui Alexandriam missi erant, M. Æmilius, trium consensu,' frustra suspicari Sigonium, legendum esse *ex tribus legatis.* J. F. Gronov. Illud *duorum consensu,* quod inter alia Sigonium permovit, ut pro *ex iis legatis* legeret *ex tribus legatis,* demum adparuit in ed. Mog. Priores typis excusi, quos vidi, habuerunt *trium consensu;* quod tuentur omnes codd. quos adhibui, et apud Doujat. etiam Regius. 'M. Æmilius trium consensu,' licet ipse unus trium foret, simili modo dictum est, quo 'Virginius maxime et tribuni' III. 25. quum tamen Virginius unus tribunorum foret. Plura ad eum locum vide. Ceterum *ex iis legatis Romanorum,* pro *Romanis,* Lov. 1. Deinde *minus natu* idem cod. *minor natu* Voss. et Lov. 6. a m. pr.

§ 2 *Num Abydeni quoque, &c.*] Uberius respondet apud Polybium Æmilius: nam, ultra Abydenos, Athenienses quoque et Cianos nominat a Philippo vexatos: inquit autem ita XVI. 19. *Μεσολαβήσας ὁ Μάρκος ἤρετο· τί δὲ Ἀθηναῖοι, τί δὲ Κιανοὶ, τί δὲ νῦν Ἀβυδηνοί; καὶ τούτων τίς, ἔφη, σοι πρότερος ἐπέβαλε τὰς χεῖρας; Sigon.*

§ 3 *Ætas, inquit, et forma; et super omnia, &c.*] Placet, quemadmodum hæc Græce dixerit Polyb. ibid. demonstrare, ut libertas in vertendo Livii patefiat: Ὁ δὲ *βασιλεὺς διαπορήσας, κατὰ τρεῖς τρόπους ἔφησεν αὐτῷ συγγνώμην ἔχειν ὑπερηφάνως ὁμιλοῦντι· πρῶτον μὲν ὅτι νέος ἐστὶ καὶ πραγμάτων ἄπειρος· δεύτερον ὅτι κάλλιστος ὑπάρχει τῶν καθ' αὑτόν· καὶ γὰρ ἦν τοῦτο κατὰ τὴν ἀλήθειαν . . . μάλιστα μὲν ἀξιῶ Ῥωμαίους, ἔφη, μὴ παραβαίνειν τὰς συνθήκας, μηδὲ πολεμεῖν ἡμῖν· ἐὰν δὲ μὴ τοῦτο ποιῶσιν, ἀμυνούμεθα γενναίως παρακαλέσαντες τοὺς Θεούς.* Intelligendum est autem, apud Polybium tertiam causam desiderari, quæ est apud Livium, 'super omnia Romanum nomen.' Quod autem ait, *si bello lacessitis,* veteres libri habent *lacesseritis,* quod placet. Polybius enim, *ἐὰν δὲ μὴ τοῦτο ποιῶσιν* ait. *Sigonius. Lacessitis* servant Lov. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Reliqui autem, si excerptis fidem habere possum, legunt *lacesseritis;* quod forte per compendium *lacess'itis* scriptum fuit; ex quo, compendii nota omissa, facile fieri potuit *lacessitis.* Vide ad lib. VI. c. 7. § 6.

§ 4 *Mihi quoque in animo est facere, ut regnum Macedonum nomenque, &c. sentiatis*] Oxon. et Voss. *mihi quoque animo est facere, et regnum Mac. nomenque, haud minus quam Rom., nobile bello sentietis.* Phrasin illam, 'animo esse,' jam XXIX. 36. Nostro ex vett. libb. haud paullo, quam quibus hic contentos esse necesse est, melioribus, restituimus. Alterum etsi tutentur scripti et editi ante Frobenium, recte tamen mutatum existimo. Est enim hic

aptus minis sermo. Terentius Eunucho IV. 7. 'si quidquam hodie hic turbæ cœperis, Faciam, ut hujus loci dieique meique semper memineris.' *J. F. Gronov.* *Mihi quoque animo est facere* legunt etiam Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. 1. Hearnii L. 1. Crevierii Victor. et edd. antiqq. Præpositionem addiderunt edd. Mediol. a. 1505. Ascens. a. 1513. et inde reliquæ. Si autem 'esse animo,' pro esse in animo, probandum est, eodem modo dictum erit, quo 'habere animo' XLIV. 25. 'Neque bello eum invadere animo habuit:' ubi vide. Deinde *facere, et regnum Macedonum nomenque, &c. sentietis*, a Gronov. nunc damnatum, eidem in pr. ed. nott. non displicuit, quod consensu tueri Pet. Naud. Barb. codd. testabatur. Ad verbum autem *facere* intelligebat τὸ 'bellum,' ac locutionem 'facere bellum' aliis exemplis inlustrabat. Nullus tamen meorum codd. hanc lectionem firmat, sed tantum non omnes legunt *facere, et regnum, et Macedonum nomen, &c. sentietis*. Posses itaque proxime hanc lectionem scribere *facere, et regnum et Macedonum nomen, &c. sentiatis*. In quo idem sensus est, atque in eo, quod vulgo nunc circumfertur, et *ut* per ellipsin omittitur, ut post verbum *facere* sæpe fieri solet: *facere, sentiatis et regnum et Macedonum nomen nobile bello esse.*

§ 6 *Tanta enim rabies multitudinem invasit, ut repente*] Τὸ *enim* deficit in Voss. et Lov. 1. ac 6. a m. sec. Deinde Crevier. vocem *repente*, quæ eadem hac periodo infra repetitur, alterutro loco vacare existimat. Vide tamen an vox *repente*, quæ utroque loco constanter in Mss. superest, repetita sit propter hyperbaton; de qua figura Livio haud insolita vide ad II. 12. § 2. aliisque locis.

Pugnantes mortem obcubuissent] Vet. lib. *morte*. Sigon. *Morte* etiam Voss. Lov. 2. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii L. 1. Gronovius pr. ed. nott. parum interesse putavit, suos tamen *mortem* præferre. Sane utraque locutio apud Livium obvia est. Et quidem 'morte obcumbere' I. 7. 'Ictus clava morte obcubuit.' VIII. 10. 'Memores consulis pro vestra victoria morte obcumbentis.' XXXVIII. 58. 'Ad extremum ambo pro republica morte obcubuisse:' 'mortem obcumbere' II. 7. § 7. 'Pro republica dimicans mortem obcubuisset:' ubi tamen plures *morte*. III. 50. 'Filiam miseram, sed honestam, mortem obcubuisse:' ubi etiam Sigon. *morte*. XXVI. 25. 'Pro patria pugnantes mortem obcubuerunt.' Mox *alius alii exprobrantes* Voss. Lov. 1. 4. 6. Harl. Mead. 2. et Gaertn. Supra II. 10. 'Cunctati aliquamdiu sunt, dum alius alium, ut prœlium incipiant, circumspectant.' VII. 8. 'Equites, alius alium increpantes, inferunt pedem.' l. XXXVII. c. 24. 'Non tam victoria læti, quam alius alium accusantes redierunt.' Sall. Catil. cap. 52. 'Inertia et mollitia animi, alius alium exspectantes, cunctamini:' in Fragm. Hist. I. in orat. Lepidi: 'Ne, alius alium principem exspectantes, ante capiamini.'

§ 7 *Seque ipsi per omnes vias lethi interficerent*] Vett. lib. habent *læti*; quod tamen non probo. Intelligendum est enim Abydenos quacumque ratione mortem sibi conscivisse. Quod declarat Polybius XVI. 19. cum alios se ferro, alios laqueo, vita spoliasse ait; itemque alios in ignem se conjecisse, alios se e tectis, alios in puteos præcipites dedisse. *Sigon.* In nullo quidem meorum *læti*, at in plurimis *leti* inveni. Solet autem id vocabulum vel *lethum*, vel sine adspiratione *letum* scribi. Vide Dausqueium in Orthogr. parte II. et Vossii Etymol. ea voce. 'Viæ leti' sunt modi, rationes mortem sibi inferendi. Tibull. I. 3. 50. 'nunc leto multa reperta via:' ubi vide Broekh. Val. Flacc. I. 32. 'letique vias et tempora versat.' Vide

Burm. ad Val. Flacc. I. 502. 'Viæ ad mortem' Liv. dixit XL. 4. Ita 'insidiarum viæ' XL. 13. 'facies leti' eodem sensu dixit Silius IV. 593. ubi locutionem illam aliis exemplis inlustravi. Paullo ante 'ad cædes conjugum' omnes typis excusi usque ad Frob. qui a. 1535. *ad cædem* edidit, adstipulantibus, quos adhibui, Mss.

§ 8 *Inposito Abydi præsidio*] Feremus sane sic loqui Livium, ut XXXVI. 12. 'Præsidio Medione imposito.' Videas alioquin fere ubique tertium casum huic locutioni adjungere: et Ms. Th. hoc loco plane habebat *imposito Abydenis præsidio*. Jac. Gronov. *Abydeis* Lov. 1. *Abydenis* Voss. Lov. 6. et Hearnii L. 1.

Cap. XIX. § 2 *Quos inquirendo vestigare potuerint*] *Investigando* Lov. 2. *investigare* Lov. 1. Mead. 2. et Gaertn. Male. De verbo 'vestigare' vide ad XXXIX. 51. § 6. Deinde *potuerunt* Lov. 2. 5. Gaertn. et edd. antiqq. Sed recte Aldus *potuerint*. Mox *CC. mod.* Hearnii L. 1.

§ 3 *In Numidiam ad reges profecti*] Vet. lib. *ad regem*. Masanissam autem intelligit. *Sigon.* Si vulgatum *reges* servandum est, intelligi debent Masinissa et Vermina Syphacis filius, ex c. 11. et ex verbis proximis hujus cap. Ambo enim in Numidia regnum obtinebant. Ita XXIV. 48. Syphax 'rex Numidarum' vocatur, et postea eodem cap. Gala Masinissæ pater 'in parte altera Numidiæ' regnasse dicitur: ad quem locum Sigonius docuit Syphacem Masæsylorum, Masinissam Massylorum reges fuisse: quæ utraque gens sita erat in Numidia. Verum *ad regem* legunt omnes mei, Hearnii L. 1. N. Crevierii Victor. et edd. vett. usque ad Froben. qui 1535. *ad reges* edidit.

Equites CC. Numidæ, quum daret, accepti] Restituimus *Equites M. Numidæ, quum MM. daret, accepti*. Rationem mutatæ lectionis non est visum passim adponere. Docti facile discernent, utra lectio alteri præstet: indocti consensu veterum codicum contenti esse debent. *Gelen.* Priscarum edd. lectio *Equites ducenti Numidæ*, vel *Numidiæ, quum daret, accepti* superest in Lov. 2. 6. Harl. Mead. utroque, et Gaertn. neque differt Lov. 5. nisi quod legat *Numida*. Sed *Equites trecentos Numidiæ, quum daret, accepti* legunt Voss. et Lov. 1. *Equites CCC. Numidæ, quum daret, accepti* Lov. 4. et Hearnii L. 1. ac N. ita tamen, ut in postremo cod. inter voces *quum* et *daret* spatium relictum sit, quo indicaretur aliquid excidisse.

§ 5 *Tertia legatio ad Verminam erat*] *Ad Verminam miserat* Lov. 1. cujus librarius dare voluisse videtur *missa erat*. *Ad Verminam ierat* Lov. 5. et edd. Aldina priores. Sed male. Ea enim lectio indicat triplices missos esse legatos, alios ad Karthaginienses, alios ad Masinissam, alios denique ad Verminam; quum tamen iidem legati omnes tres legationes obierint. Vide c. 11. Solent autem 'erat' et 'ierat' in Mss. commutari. Vide ad XXXIX. 21. § 6.

§ 6 *Omnem pacem bonam justamque fore sibi*] *Deinde pacem* Voss. Lov. 1. et Harl. Tum *justam bonamque fore sibi* Gaertn. *bonam sibi justamque fore* Lov. 5. et edd. ante Aldum.

Cap. XX. § 1 *L. Cornelius Lentulus proconsule*] Ita vulgari curavit Jac. Gronovius, quum divisis vocibus *pro consule* edidisset Sigonius. Reliqui *proconsul*, concinentibus Voss. Lov. 2. 4. 5. 6. Gaertn. et aliis. Idem dicendum ad § 4. ubi omnes codd. legunt *Proconsulem*, nisi quod in Voss. sit *Pro proconsule*.

§ 2 *Fortiter feliciterque gestas*] *Fideliterque gestas* Gaertn. Male. Vide ad XXVIII. 9. § 7. Mox *ingredi liceret in urbem* Voss. et Lov. 1. *ingredi liceret urbem* Harl. *ingredi urbem liceret* Lov. 6. *invehi urbem liceret* Gaertn. *invehi liceret urbem* Mead. ambo. Deinde *τὸ esse* non adparet in Lov.

1. 6. a m. pr. et Voss.

§ 3 *Ut, qui neque dictator, neque consul, neque prætor, &c. triumpharet. Proconsulem illum, &c.*] Congruit hic locus cum eo, de quo XXVIII. 38. diximus, ubi Scipio non impetrat triumphum, et eum absque magistratu gessisse res dicit, qui tamen proconsul fuerat. *Glarean.* Vet. lib. *Pro consule.* Quem autem appellet *Pro consule*, exposuit, cum dixit 'exemplum a majoribus non accepisse, ut, qui neque dictator, neque consul, neque prætor res gessisset, triumpharet.' Quod de Scipione dixit XXVIII. 38. 'sine magistratu.' Inquit enim, 'Quia neminem ad eam diem triumphasse, qui sine magistratu res gessisset, constabat.' Ex quo intelligi potest, eum, qui pro consule est, esse quidem cum imperio, sed sine magistratu. Nunc autem *pro consule* accipiamus, non qualis P. Scipio, aut T. Quinctius, qui prorogato ultra consulatus annum imperio bellum Africanum et Macedonicum pro consule confecerunt, et pro consule triumpharunt, sed qualis multis post annis adversus Mithridatem Cn. Pompeius extra ordinem missus est, cum neque prætor, neque consul eam provinciam contra exempla majorum adeptus esset. *Sigonius.* Vide ad XXVIII. 38. *Duk.* Vide modo ad § 1. Paullo ante *exemplum majoribus non accepisse* Voss.

§ 5 *Intercedente T. Sempronio Longo*] *Ti. Sempronio* ex consulatu hujus Capitolino. Nam post cum Africano consul fuit. *Sigon.* Vide ad XXXIV. 42. § 3. Passim ita peccarunt librarii. Vide ad XL. 44. § 12. Prænomen omittitur in Voss. Lov. 1. et 6. a m. pr. *intercedente etiam Sempronio* legit Mead. 1. Paullo ante *Decurrebant tamen eo* Voss. *Decernebant tamen eo* Lov. 6. *Decernebatur tamen eo* Lov. 2. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 7 *Argenti tulit ex præda quadraginta quatuor millia pondo, auri duo millia quadringenta*] *Quadraginta millia pondo* Lov. 2. 5. et 6. a m. pr. cum edd. Campani, et Rom. a. 1472. Ætate proximæ dederunt *quadr. tria millia pondo*, concinentibus Voss. Lov. 4. 6. a m. sec. Harl. Mead. utroque, et Hearnii L. 1. ac N. Neque aliud voluisse puto librarium Lov. 1. qui tamen corrupte *quadr. criminalia pondo* dedit. *Quadr. quatuor millia pondo* Aldus substituit, quod vix in uno Gaertn. inveni. Deinde *auri octingenta L.* Lov. 5. et edd. antiqq. *auri duo millia CCCL.* Hearnii L. 1. *auri duo millia quadraginta quinquaginta* Lov. 2. *auri duo mil. quadringenta quinquaginta* Voss. Lov. 4. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii N. Quam lectionem Aldus recepit, et ceteri editores servarunt usque ad J. F. Gron. qui ultimam vocem *quinquaginta*, sive notam ejus *L.* sine caussa omisit: quam etiam restitui.

CAP. XXI. § 1 *Jam exercitus consularis ab Arretio Ariminum traductus erat*] Vox *consularis* deest in Lov. 1. Deinde *transductus* legunt Voss. et Lov. 4. ac 6. Vide ad XXI. 47. § 4. Mox *sociorum*, pro *sociûm*, Voss. et Lov. 6. Vide ad XXI. 17. § 2. Tum *transiverat* Lov. 6. et edd. Aldina priores. Vide ad I. 60. § 2. et VII. 36. § 1.

§ 2 *Castra mille quingentorum passuum intervallo ab hoste posuit*] *Castra passuum intervallo* Hearnii N. *castra mille passuum intervallo* Hearnii L. 1. *castra quing. passuum intervallo* Lov. 5. et edd. Camp. ac Rom. 1472. *castra eodem passuum intervallo* Voss. et Lov. 1. Adparet codicum illorum librarios, notas numerales ꝏ D. non adsecutos, earum loco dedisse *eod*, vel *eodem*. Simili errore *CO.* pro ꝏ sæpius datum esse, videbimus ad XXX. 35. § 4. Paullo ante vocula *tum* exsulat a Voss. et Lov. 1.

§ 5 *Revocati, omissa præda, &c. castra repetivere, et postero die in aciem*] *Missa præda* Lovel. 1. 2. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Tum *castra repetunt* Harl. Deinde *et postera die in*

aciem Lov. 5. Vide ad I. 12. § 1. *Et postero in aciem* Voss. *et postremo in aciem* Lov. 6. a m. pr. Mox § seq. *vix spatium inferrendum aciei fuit: cursum hostes in prœlium venerunt* Lov. 1.

§ 7 *Dextra ala (in alas divisum socialem exercitum habebat) in prima acie*] Omnino scribendum *habebant*, numero multitudinis. 'Alam dextram' et 'sinistram' vocabant illas partes sociorum, quamvis peditum, quia plurimum, ut alæ in avibus, corpus illud legionum utrimque tegebant. Et studiose Livius hoc notat; tunc, inquit, moris, dividi socios in duas alas: quia ejus ævo et diu ante non jam socii; nec omnibus fortasse hoc gnarum. *Lips.* de Milit. Rom. II. 7. Non tamen ita omnis scrupulus sublatus est. Nam quæri potest, cur Livius, quum sæpe antea alas sociorum memoraverit, demum hoc loco tam studiose id, quod Lipsius putat, notare voluerit? Est hic et alius non nimis facilis explicatu nodus, quod tantum 'una ala' sociorum in prima acie, et 'duæ legiones' in subsidiis locatæ dicuntur: nam hoc fortassis numquam alias factum legitur. Schelius cap. 12. ad Polyb. hoc tum ideo factum credit, quod Galli eo cursu in prœlium venerant, ut Romanis vix spatium esset ceteras copias instruendi. Unde apparet eum putasse, si spatium fuisset, prætorem consueta ratione, quæ apud eum legi potest, aciem instructurum fuisse. Verum in hac sententia aliquid incommodi est. Nam primum, omnino tantum spatii fuit, ut dextra ala instrui potuerit: deinde, si credimus, interim dum ea in prima acie pugnabat, duas legiones instructas fuisse, non est cur credamus, eodem tempore etiam sinistram alam sociorum instrui non potuisse. Hoc autem si factum est, cur nullam illius mentionem fecit Livius, et cur prætor utrasque legiones dextræ alæ laboranti ex subsidiis submisit, easque laborem ac periculum pugnæ subire, socios autem illius expertes esse voluit? Mihi verosimile videtur, sinistram alam sociorum in exercitu prætoris non fuisse, consulemque cum duabus suis legionibus solam dextram alam sociorum ad eum misisse, et sinistram in Etruria, ne ea interim sine præsidio esset, subsistere voluisse. Quod si quis quærat cur ergo consul non potius utramque alam sociorum ibi retinere, et illa quinque millia sociorum, quæ cum prætore et instar alæ erant, apud eum manere voluerit? respondeo, consulem fecisse, quod senatusconsulto jussus fuerat cap. 11. Nec objici potest, si tantum una ala sociorum in exercitu prætoris fuisset, non posse illam appellari 'dextram,' eo quod appellatio dextræ et sinistræ alæ a loco, quem in acie tenebant, sumeretur. Nam hoc nondum ita demonstratum videri, ut pro certo haberi possit, dixi ad XXVII. 14. *Duker.* *Dextraque (in alas* Voss. *Dextra quæ (in alas* Lov. 1. *Dextra ala (quæ in alas* Lov. 4. 5. Hearnii L. 1. N. edd. Rom. princeps, Camp. Rom. 1472. et Parm. *Dextra ala (quia in alas* Lov. 2. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. reliquæ usque ad Froben. 1535. *Habebat* autem servant omnes codd. Præterea *prima acie locata*, pro *in prima*, Lov. 1.

§ 9 *Cn. Lectorium et P. Titinnium*] *Lætorium;* ut supra sæpius admonuimus. *Sigon.* Vide ad l. II. c. 27. § 6. Lætorio autem prænomen *C.* tribuunt Lov. 2. 4. 6. et Gaertn. Sæpe quidem *Cn.* in *C.* abiit. Vide ad VII. 3. § 3. ut tamen dubitem utrum hic verius sit, illud efficit, quod alibi Lætorios 'Cnæi' prænomine usos non invenerim. Deinde copulam omittunt Voss. et Lov. 1. ac 6. a m. pr. Tum *Ticinium* Voss. Lov. 2. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *Titinum* Lov. 5. et edd. vett. *Titinium* Lov. 4. edd. Mediol. 1505. Ascens. 1513. et deinde recentiores usque ad Gronov. qui *Titinnium* an. 1665. substituit. Sed re-

vocavi *Titinium*. Vide ad III. 54. § 18.

Et obire ad omnes hostium subitos conatus posset] *Et objicere ad omnes* Lov. 6. *et obicere et obire*, utraque lectione juncta, Gaertn. Nihil mutandum: 'obire ad omnes conatus,' ut x. 25. 'Ne ad omnia simul obire unus non posset:' ubi locutio hæc perperam Donjat. displicuit. Deinde *subditos conatus* Voss. Lov. 1. Mead. 1. et Gaertn. Sic variabant librarii VIII. 30. § 8.

§ 10 *Primo Galli, omni multitudine in unum locum adnixi*] Thuanæus *connixi*, quod Livii esse crediderim haud vane. I. 33. 'Omnibus copiis connixus Ancus.' III. 63. 'Undique omnes connixi.' IX. 31. 'Conniterentur modo uno animo omnes.' lib. XXXV. c. 5. 'Omnes connixi tandem averterunt hostem.' Et sæpius. Quod volo, agnoscit etiam Andreana. *Jac. Gronov.* *Obnixi omnibus* Lov. 1. *connixiöibus* Voss. *connexi* Gaertn. *connixi* Lov. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Hearnii L. 1. N. Crevierii Victor. et non tantum ed. Andreana, sed etiam omnes reliquæ usque ad ultimam Gruteri. Non dubitavi igitur priorem scripturam loco restituere. III. 70. 'Ni equestre prœlium, connisi omni vi, perficerent.' XXXIII. 19. 'Omnibus regni viribus connisus.' Præterea mox *vertere atque absterrere* Vossian. *vertere atque atterere* Lov. 1. *vertere atque obterere* Lov. 6. *obruere atque conterere* Lov. 5. et edd. ante Aldum: 'obterere' Livio familiare esse, vidimus ad XXVII. 41. § 10. Deinde *sperant* Lov. 2. et Harl. *sperarant* Lov. 6.

§ 11 *Quod multitudini adversus paucos facile videbatur*] Barber. et Pet. *quod in multitudine*. Sic Noster XXVII. 42. 'Pugnantesque (quod nisi in vetere exercitu et duci veteri haud facile est) inter tumultum ac terrorem instruxisset Annibal.' *J. F. Gron.* Sic quidem etiam Thuanæus; sed ut præterea pro *adversus*, exhibeat *ad*, quod nec ipsum abjudicari Livio potest, sive sumas ἀντὶ τοῦ 'adversus,' sive in modum comparandi. Sic I. 19. 'Rem ad multitudinem imperitam et illis seculis rudem efficacissimam.' XXXV. 26. 'Vetus (navis) primo statim incursu ad novam et firmam navem.' Et XL. 27. semel dicit 'legio adversus principalem sinistram portam instructa est:' postea, 'Fulvius ad quæstoriam portam positus.' *Jac. Gronov.* *Quod in multitudine* Gaertn. et Hearnii L. 1. ac N. *quæ multitudine* Lov. 1. *quod multitudine* Voss. Lov. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, et edd. antiqq. *quod multitudini* demum edd. Ven. 1495. 1506. et deinde reliquæ. Tuto jam Donjatius probare poterit Gronovii emendationem *in multitudine;* in qua nihil ipsi olim obstabat, quam quod alteram lectionem plurium codd. auctoritate probari crederet; quum pro ea stet nullus meorum. Τὸ *in*, quod in plerisque Mss. non exstat, interceptum est a vocis proximæ litera initiali. Vide ad XXXVII. 1. § 2. Deinde *ad multitudinem* Voss. et Lov. 6. De usu præpositionis *ad* pro 'adversus,' 'contra,' vide Gronov. ad Livii XXXVII. 27. § 2. et Burm. ad Phædri I. 21. § 5. Paullo ante *circumire* Voss. Lov. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad § 13.

§ 12 *Ædemque Deo Jovi vovit*] Vox *Deo* mendosa est. Quis enim de Jove, quin Deus sit, dubitare potest? si quid Jovi addi solet, epithetum aliquod additur, ut 'Statori,' 'Victori,' 'Tonanti,' et quæ ejusmodi multa ei affìcta sunt. Ego igitur ita legendum puto: *ædesque duas Jovi vovit*. Loquitur de L. Furio prætore, cum Boiis Gallis pugnante, a quo prætore ædes duas Jovi bello Gallico, tertiam ab eodem consule votas esse post ait. De una scribit XXXIV. 54. a. IↃLVI. 'In Insula Jovis ædem C. Servilius duumvir dedicavit. Vota erat sex annis ante Gallico bello ab L. Furio Purpureone prætore.' De

duabus alteris post xxxv. 41. a. ɪɔʟvɪɪɪ. ‘ Ædes duæ Jovi in Capitolio dedicatæ sunt. Voverat L. Furius Purpureo prætor Gallico bello unam, alteram consul. Dedicavit Q. Marcius Ralla duumvir.’ *Sigon.* An *ædemque Dijovi?* ut apud Martianum Capellam obcurrit. Sic ɪ. 24. corrigit Sigonius *tum Diespiter*. H. Vales. *Ædemque d'o Jovi* Lov. 6. An *ædemque dein Jovi?* Sed verisimile est Furium in prætura vovisse duas ædes Jovi. Vide ad xxxɪv. 53. § 7. Sive ambas voverit in hoc prœlio, et tum Sigonii conjecturam probarem; sive potius unam earum alia occasione Jovi promiserit. Eumdem enim imperatorem eidem Deo in eodem prœlio duas ædes vovisse, aliud exemplum non observavi.

§ 13 *L. Valerio imperat, ut altera parte duarum legionum equites, altera sociorum equitatum*] Mss. tollunt consensu prius *altera*, tenentque *ut parte du. leg. equites, altera sociorum*. Quod olim probavimus ex genere illorum esse, de quibus ad ɪɪɪ. 37. Nunc malim *qua parte duarum legionum equites, altera sociorum*. Sic loquutus liberum relinquit æstimare, in utrum cornu equites legionarii, in utrum auxiliares fuerint emissi. Quasi esset, qua parte duarum legionum equites, qua deinde altera. *J. F. Gron.* Unus tantum meorum Lov. 5. qui passim antiqq. edd. adhæret, *ut altera parte duarum:* unus etiam Harl. *ut parte una duarum.* Reliqui omnes mei, cum Hearnii L. 1. N. et Crevierii Victor. Gronovii codicibus concinentes *altera* priori loco ignorant. In hanc igitur lectionem quum longe plurimi consentiant Mss., et Gronovius Livium ita loqui solere agnoscat, rationem non habuit conjecturam ei præferendi. Crevierius vulgatum tuetur.

Nec circumvenire eos aciem patiatur] Rursus iidem libri *nec circumire eos*. Cur mutarunt? l. xxxvɪ. c. 16. ‘Nam et Lacedæmonios quondam ita a Persis circumitos fama erat.’ xxxvɪɪ. 29. ‘ Tantum lævo evecta cornu, ut amplecti et circumire dextrum cornu Romanorum posset.’ Eodemque lib. c. 42. ‘ Et subsidia circumita a tergo cædebantur.’ Andreas quoque Romæ dedit *circuire*, sed mox mutatum est. *J. F. Gronov.* *Circumire* Voss. Lov. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Hearnii L. 1. ac N. *circuire* Gaertn. *circuere* Lov. 5. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. Codicum igitur lectioni locum in contextu dedi. Supra ɪx. 27. ‘ Raris ordinibus aut ad circumeundos hostes, aut ne ipsi circumirentur, constiterant.’ Supra hoc cap. ‘ Circumire a cornibus et amplecti hostium aciem conati sunt :’ ita ibi etiam ex Mss. edidi, ubi vulgo pariter *circumvenire.* Eadem etiam varietas est xxxv. 35. § 13. xxxvɪ. 16. § 7. xxxvɪɪ. 42. § 6. et alibi.

§ 14 *Extenuatam mediam diductis cornibus aciem*] *Dictis cornibus* Lov. 1. *subductis cornibus* Lov. 5. et edd. ante Froben. 1535. *deductis cornibus* Lov. 2. 6. Harl. Mead. 2. et Gaertn. quod verum puto. Vide ad v. 38. § 1. et xxɪ. 55. § 5.

§ 15 *Quum omni parte cæde ingenti sternerentur*] *In omni parte* Voss. Lov. 1. 5. 6. et edd. ante Aldum. Deinde *terrerentur* Voss. *tenerentur* Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. et Mead. ambo. Supra ɪv. 29. ‘ Stratos cæde hostes.’ xxɪɪ. 59. ‘ Cernatis stratas Cannensibus campis legiones vestras.’ xxɪɪɪ. 42. ‘ A quo tot Romanas acies fusas stratasque esse sciam.’ xxɪv. 38. ‘ Turbam invadite, ac sternite omnia ferro :’ et sæpe.

§ 17 *Cæsa et capta supra quinque et triginta millia cum signis militaribus octoginta*] *Cæsa autem captaque* Gaertn. *cæsa aut capta* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. et Mead. ambo. Solus Lov. 5. cum edd. *cæsa et capta.* Codicum igitur fidem secutus sum. Tum vox *millia* non adparet in Lov. 1. 4. Hearnii N. L. 1. et edd. ante Aldum, quæ

etiam abesse, et ex præcedenti repeti potest. Vide ad c. 34. § 7. Probo tamen codd. qui addunt. Deinde *cum signis militaribus LXX.* vel *septuaginta*, omnes codd. nostri, Hearnii L. 1. N. et omnes edd. usque ad ultimam Gruteri, quæ, pro *LXX.* perperam dedit *octoginta*. Priscam igitur scripturam revocavi.

§ 18 *Hamilcar dux Pœnus eo prælio cecidit*] Eum triennio post alio prœlio captum, et in triumpho ductum fuisse, alios forte annales secutus, refert Livius XXXII. 30. et XXXIII. 23. Mox *et insuper nobiles Gallorum* Voss. et Lov. 1. *et tres imperatores nobiles Gallicorum* Lov. 2. et Gaertn.

CAP. XXII. § 2 *In quam primo impetu vis ingens hostium inlata est*] Non ingens modo, sed universa; et palam ante dixit, eos in unum hunc locum omni multitudine connixos. In Ms. Thuanæo vox ista *ingens* non reperitur, ut consultandum de ea sit. *Jac. Gron.* Credo eam abesse posse, ut in Livio alibi, et in Cicerone. Vide ad Flori IV. 2. 72. *Duk.* *Ingens vis hostium* Lov. 5. et edd. ante Froben. 1535. *vis hostium ingens* Lov. 1. 4. 6. Harl. et Mead. ambo. Sed *ingens* exsulat a Lov. 2. Præterea *in quam primo tumultu* Lov. 1.

§ 3 *Quamquam a prætore prope debellatum erat*] Scripti *per prætorem prope debellatum*. Etsi non agatur in hoc salus Livii, videntur tamen correxisse, quod auribus litera eadem toties repetita insuavis accideret. At in ea re non superstitiosus Noster: quod semel dictum sit, ne judicio aurium in historicis emendandis nimium fidas. Lib. V. c. 10. 'Incultaque omnia diutino dominorum desiderio domi invenerint.' VII. 13. 'Quam per pavorem amiserant patriam, profectæ postea a Veiis.' Eodemque, c. 16. 'Quemadmodum exercitus tuus tibi promissa præstet: piloque posito.' XXIX. 36. 'Bona tamen, quæ publicari poterant, pigneranda pœnæ præbebant.' XXXIII. 42. 'Pecunia opus erat, quod ultimam pensionem pecuniæ in bellum collatæ persolvere placuerat privatis.' XXXVIII. 21. 'In rabiem et pudorem tam parvæ perimentis pestis versi prosternunt corpora.' Illa vix toleranda. XXXII. 29. 'Priusquam consules prætoresque in provincias proficiscerentur, prodigia procurari placuit.' Et l. XXXVII. c. 3. 'Priusquam consules in provincias proficiscerentur, prodigia per pontifices procurari placuit.' Hæc meditatus esse quidem et scripsisse, sed legi audivisse Livius non videtur. *J. F. Gron.* Eodem pertinet l. II. c. 39. 'Transversis tramitibus transgressus.' Præstare puto, ut similia evitare conemur. Interim notanda sunt, quæ Serv. ad hæc Virgilii verba 'majus miseris multoque,' quæ obcurrunt Æn. II. 199. notavit: 'Frequentavit *M.* ut v. 866. 'Et sale saxa sonabant:' et III. 183. 'casus Cassandra canebat:' nam apud veteres a similibus incipere vitiosum non erat.' Ceterum *per prætorem prope debellatum* cum Hearnii L. 1. et N. omnes nostri præter Lovel. 5. qui editis *a prætore* præferentibus adhæret.

§ 5 *Quum Piræeum pervenissent, despondentibus jam animos sociis*] *Piræeum petivissent* Voss. et Lov. 6. Tum *deponentibus jam animos* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. antiqq. pro quo ed. Ven. 1498. *despondentibus*, ex cujus interpretatione alterum natum puto. Vide ad XXVII. 6. § 8. *Animum* est in Harl.

§ 6 *Per Megaram incursiones*] Vereor ne *Megara* scripserit, non hic modo, sed et c. 25. 'Megara ac potius Corinthum.' Non enim Siciliæ tantum, sed et Græciæ dicebant τὰ Μέγαρα. Plautus Mercat. III. 4. 61. 'Sed quam capiam civitatem, cogito potissimum, Megara, Eretriam, Corinthum.' Justinus II. 8. 'Ac protinus classe captiva, intermixtis mulieribus, Megara contendit.' Sic Mss.

ubi edunt *Megaram*. J. F. Gron. *Megara* fideliter Thuan. non *Megaram*, et hic, et c. 25. *J. F. Gron.* Viri docti, qui putant perperam vulgo legi *hæc Megara* fœm. gen. non attigerunt locum Plinii H. N. IV. 7. et Ser. Sulpicii ad Cic. Fam. IV. 5. quæ an emendationem hanc recipiant, dubitari potest. Illud quidem, quod Græci τὰ Μέγαρα dicunt, non magnam vim habet. Nam et iidem dicunt τὰ Ἄβδηρα, τὰ Ἐκβάτανα, τὰ Βαργύλια, τὰ Ἄστυρα; et tamen Latini hæc etiam fœm. gen. singul. efferunt. Sed hic, sive *Megaram*, sive *Megara*, legatur, apertum est, regionem designari, quæ aliis *Megaris* dicitur. Hoc si sine exemplo est, ut propemodum credo, considerandum est an potius legendum sit *Megarida*. Duk. *Megara* Lov. 4. et Hearnii N. quod in pluribus codd. c. 25. visitur. Et ita optimæ membranæ XXVII. 7. 'Per Bœotiam Megara, atque inde Corinthum descendit.' Val. Maximus I. 7. ext. 10. 'Iter una facientes Megara venerunt:' quomodo quosdam ibi codd. præferre, Torren. monuit. Vide etiam Nic. Heins. ad Vell. Pat. I. 2. § 5. Non male tamen hic *Megarida* conjecisse videtur Dukerus.

§ 7 *Sed nec extra fretum Euripi*] *Sed ne extra* Lov. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. 2. Gaertn. Hearnii N. L. 1. et edd. ante Ascens. 1513. Id si placet, *ne* positum foret pro 'ne quidem.' Vide ad XLIV. 36. § 9. Verum, eodem sensu et *nec* usurpari, docuit Duker. ad Flori II. 8. § 12.

§ 8 *Et erant Atticæ tres aptæ naves*] Scribe *apertæ naves*. Gelenius. *Aptæ* unus codicum Harl. Reliqui recte *apertæ*. Neque aliter edd. Camp. Rom. 1472. et Parm. Librarii, non adsecuti compendium scribendi *aptæ*, vel *ap'tæ*, vel compendiariæ scripturæ notam aut addere neglegentes, aut perperam addentes, sæpe voces 'aptus' et 'apertus' commutarunt. Vide ad I. 34. § 8. II. 6. § 1. c. 31. § 2. c. 59. § 5. VIII. 6. § 3. IX. 27. § 4. c. 28. § 5. X. 2. § 12. c. 25. § 4. XXXII. 21. § 26. XXXIV. 46. § 4. XXXVI. 23. § 3. XL. 30. § 7. Gibson. ad Quinct. Instit. I. 2. p. 32. ed. Burm. et viros doctos ad Val. Max. VII. 3. ext. 9. Mox *urbes agrique*, pro *urbs*, Lov. 2. et Hearnii L. 1.

CAP. XXIII. § 2 *Quia nullus in propinquo sit hostium metus*] *Ex propinquo* Lov. 1. et 6. Mox § seq. *His adjutoribus profectus* Voss. a m. sec. quomodo et librarios in Suet. variasse, observarunt viri docti ad ejus Cæs. c. 12. *His auditis profectus* Lovel. 1. et 6.

§ 4 *Et tranquillo profectus Chalcidem*] Barber. et Petav. cum Aldina *provectus*. Oxoniensis, Voss. Andreas *pervectus*. Ita corrige. Lib. XXXVII. c. 45. 'Reliquerat Ephesum Polyxenidas audita pugna, et classe usque ad Patara Lyciæ pervectus.' *J. F. Gron.* *Profectus* primum obcurrit in ed. Bas. 1539. errore operarum. Vide ad XXI. 2. § 4. *Provectus* est in Lov. 4. et edd. Aldina, aliisque usque ad illam Basil. *pervectus* Aldina priores, et reliqui codd. mei, cum Hearnii L. 1. ac N. Infra XLIII. 8. 'Vehicula Mictioni publice locata, quæ eum Brundisium commode perveherent.' XLIV. 6. 'Neque commeatibus pervehendis eo patuisset iter.' *Tranquillo pervectus mari* Harl. Quomodo loquitur Livius lib. XXIV. c. 8. 'Quilibet nautarum vectorumque tranquillo mari gubernare potest.' XXXVIII. 10. 'Mari tranquillo, quod ventis concitaretur, æquiparando multitudinem Ætolorum.' Hic tamen *mari* a mala manu esse, ac præferendam vulgatam lectionem, codicum reliquorum in eam consensus docet. Et ita Liv. XXIV. 8. 'Non tranquillo navigamus, sed jam aliquot procellis submersi pene sumus.' Et ita 'tranquillo fieri' proprie dici, quod fit, quum cœlum est tranquillum; translate, quod fit sine tumultu, observat Gronov. ad Liv. III. 14.

§ 6. ubi alia notavi. Solitos autem fuisse librarios voces, a scriptoribus per ellipsin omissas, supplere, videbimus ad XXXVII. 18. § 1. Deinde *Chalciden* Voss. quomodo etiam in princ. hujus cap. idem cod. præfert. Mox *paullo ante lumen*, pro *lucem*, Lov. 1. Verum lectio illa ex interpretis glossa nata videtur. Simile exemplum habuimus ad IV. 29. § 5. Quid differant 'lux' et 'lumen,' vide Burm. ad Suet. Cæs. c. 31.

Qua infrequentissima ædificia urbis sunt] *Ædificia* supervacuum est. Gelen. Vocem *ædificia* primus addidit Aldus, eamque unus tantum agnoscit Gaertn. At vicissim *quæ frequentissimæ urbes sunt* legit Harl. *qua frequentissima urbs fuit* Lovel. 2. Sed frustra. 'Infrequentissima urbis,' ut 'media urbis.' Vide ad XXVI. 40. § 9. Mox *murumque* ignorant Voss. et Lov. 1. ac 6. a m. pr.

§ 5 *Ceteram multitudinem armatorum acceperunt*] Vocem *armatorum* non agnoscunt Lov. 6. et edd. Aldina priores. Præterea *ceperunt* Voss. et Lov. 1. ac 6. Sensum Livii non intellexerunt auctores hujus lectionis.

§ 6 *Inde in totam urbem discursum est*] *Per totam urbem* Lov. 6. Mox *acto etiam tumultu*, pro *aucto*, Voss. et Lov. 1. sollemni scribarum errore. Vide ad XXI. 61. § 4.

§ 7 *Conflagrarunt et horrea regia*] *Flagrarunt* Lov. 5. et ed. Rom. 1472. At prima syllaba, per compendium scripta, facile excidere potuit. Vide ad IX. 24. § 12.

§ 8 *Præda omnis primo in forum conlata, deinde in naves inposita*] *Primum in forum collata* Lovel. 5. et typis descripti ante Aldum. Tum *deinde naves inposita* Voss. et Lov. 1. Forte per compendium scriptum fuerat *deiñ*, ejus autem ultima syllaba præpositionem hausit. Eo modo *in* post *iñ* sive *inde* excidisse, videbimus ad XXXVII. 31. § 4.

§ 9 *Quos Philippus tamquam in tutissimam custodiam*] Videtur excidisse *quos eo Philippus*. J. F. Gron.

§ 10 *Statuis inde regis dejectis truncatisque*] *Statuis inde regis* Voss. et Mead. 2. Tum *detruncatisque* Mead. 2. Male. Infra c. 30. 'Semiusta et truncata simulacra Deum inter prostratos jacere postes templorum.' Attamen 'detruncata corpora brachiis abscisis' est hoc lib. c. 34.

§ 12 *Ita mari fretum Euripi claudit*] *Ita maris freta Euripus claudit* Lov. 6. a m. pr. Neque aliter Voss. et Lov. 1. nisi quod ille *Euripicus*, hic *Euripitus* præferant.

CAP. XXIV. § 2 *Cum expeditis quinque millibus peditum*] Vox *quinque* perperam deest in Voss. et Lov. 1. Eorum prior etiam § præc. *proditis*, pro *perditis*, legit. Vide ad X. 19. § 2. et mox hoc c. § 5.

Cursu propere Chalcidem contendit] Vetus lectio potior *cursu prope*. Gelen. *Propere* servant Lov. 2. Harl. Mead. 2. et Gaertn. *cursu propero* Lov. 6. in margine: *prope*, ut Gelenius emendavit, reliqui mei, cum edd. Camp. Rom. 1472. et Parm. Celeritas cursus non intendenda est voce addita *propere*, sed potius mitigari debet τῷ *prope*. Infra XXXIII. 18. 'Tota prope cursu transgressa amnem acies est.' c. 33. 'Cursu prope omnes tendere ad prætorem Romanum.' Solent autem *prope* et *prop'e* sive *prope*, id est *propere*, in Mss. confundi. Vide ad XXXIX. 31. § 4. Mox *concedit* Lovel. 1. Vide ad XXXVII. 39. § 1.

§ 3 *Nec ad quidquam aliud, quam ad deforme spectaculum, &c. quum venisset*] Vetus lectio potior *nec quicquam aliud*, non *nec ad quicquam aliud*. Gelenius. Edd. olim, *nec ad quicquam aliud*. Gelenius præpositionem delevit priore loco. Jure optimo, neque in nostris scriptis reperiebatur. Haud vulgaris et observanda locutio, qua gaudet Livius. Lib. XXXV. c. 49. 'Videritis regem nunc ad portas Chal-

cidis stantem, et mox inde exclusum, nihil aliud quam Aulide et Euripo spectatis, in Ætoliam redeuntem.' xxxvii. 21. 'Extemplo oppugnatione omissa, classis ad insulam se recepit, nihil aliud quam depopulato circa urbem hostium agro.' Vide ad iv. 26. xxvi. 2. xl. 50. *J. F. Gronov.* Præpositionem *ad*, quam primo loco Gelenius delendam monuit, non habent etiam omnes codd. mei, neque etiam edd. antiqq. Prima eam recepit Mediol. 1505. mox Asc. 1513. et hinc reliquæ. Deinde *aliud, nisi ad deforme* Gaertn. Verum 'nec quidquam aliud quam' eodem modo usurpatur, quo 'nihil aliud quam' ii. 29. 'Ab lictore, nihil aliud quam prehendere prohibito, quum conversus in Patres inpetus esset.' c. 32. 'Ventrem in medio quietum nihil aliud, quam datis voluptatibus frui.' c. 49. 'Donec nihil aliud, quam in populationibus res fuit.' c. 63. § 4. 'Hostes quidem, nihil aliud quam perfusis vano timore Romanis, citato agmine abeunt.' ix. 17. 'Quem, nihil aliud quam bene ausus vana contemnere, incruentus devicit.' xxiii. 3. 'Quia nec eosdem nominari adtinebat, nihil aliud quam ad audienda probra nominatos.' xl. 15. 'Nihil aliud, quam ingenii fama periclitarer.' lib. xlv. c. 22. 'Nihil aliud quam quieverunt hoc bello.' Similis est formula 'nihil prius quam' xxxv. 12. 'In eos se inpetum facturum, et nihil prius, quam flammam tectis injecturum:' 'quid aliud quam,' de qua vide ad xxxiv. 2. § 12. 'nihil amplius quam' apud Suet. in Calig. cap. 44. 'Nihil autem amplius quam Adminio in deditionem recepto, magnificas Romam literas misit.' Eam lectionem non intellexit, et hinc emendare conatus est Goesius, cui recte Burm. refragatur. In his similibusque locutionibus intelligi per ellipsin verbum 'facere,' docuerunt Sanct. Min. iv. 5. 665. et ad eum locum Perizon. ac Cort. ad Plinii Ep. i. 5. § 5. Ita etiam in illa xxx. 35. 'Si nihil aliud, vulneribus suis ferrum hostium hebetarent:' ubi alia notantur.

Per Bœotiam Athenas ducit] *Exercitum per Bœotiam* Lov. 6. *per Bœotiam exercitum* Lov. 2. Librariis displicuisse videtur, verbum 'ducere' ita simpliciter non addito casu poni. Sed vide ad i. 23. § 5. Paullo ante *æque raptim, quam venerat* Lov. 5. et edd. ante Aldum.

§ 4 *Ni speculator, (hemerodromos vocant Græci*] Non alium existimaverim, quem vocat Livius hemerodromum, ac qui ab Ænea vocatur *ἡμεροσκόπος.* Id ex eo intelligi poterit, si tamquam frontibus adversis utriusque scriptoris locos comparemus. Livius igitur scribit, *ni speculator (hemerodromos vocant Græci, ingens die uno cursu em. sp.) cont. reg. ag. e sp. qu., progr. nocte media Ath. perv.* Voce autem Græca Livius est usus, quod Latini tale speculatorum genus non habebant. Æneas autem ita scribit c. 6. Χρὴ δὲ *καὶ ἡμεροσκόπους πρὸ τῆς πόλεως καθιστάναι ἐπὶ τόπῳ ὑψηλῷ καὶ ὡς ἐκ πλείστου φαινομένῳ· ἡμεροσκοπεῖν δὲ ἐφ' ἑκάστῳ χωρίῳ τρεῖς τοὐλάχιστον μὴ τοὺς τυχόντας, ἀλλ' ἐμμείρους πολέμου.* Subdit autem, Εἶναι *δὲ καὶ τοὺς ἡμεροσκόπους ποδώκεις, οἳ ὅσα μὴ οἷόν τε διὰ τῶν σημείων δηλοῦν, ἀλλ' αὐτῶν τινὰ δεῖ ἐξ ἀνάγκης ἀγγέλλειν δύναντο ταχὺ ἀφικνεῖσθαι.* Sic autem vocantur, quia antelucano tempore ex urbe emittuntur, et interdiu speculantur, curruntque eo, unde prospectus petendus est, et in urbem revertuntur, ubi contenebrascit: ita cum vagentur currantque interdiu, et perspeculentur, inde nomen invenerunt. Pernoctabant etiam interdum foris, et ignibus sublatis adventum hostium aut insidias indicabant. *Turnebus,* Advers. xxvii. 7. Harpocration scribit, *δρομοκήρυκας* apud Æschinem esse eos, qui *ἡμεροδρόμοι* vocantur. Hoc reprehendit ibi Valesius, et Livium quo-

que falsi dicit, qui *hemerodromos* vertat *speculatores:* nam hos a Græcis ἡμεροσκόπους vocari. Non video tamen quid prohibeat, quo minus idem, qui *speculator* erat, etiam *hemerodromus* esse potuerit. Nam *speculatorum*, ἡμεροσκόπων, officium esse, si quid incidisset, quod signis declarari non posset, et tamen scitu necessarium esset, id quam celerrime suis nunciare, scribit Æneas Poliorc. cap. 6. qui etiam ob eam caussam pernicitatem pedum in iis requirit. Et ita fiebat, ut ibi adnotat Casaub. *ut, qui prius fuerat* ἡμεροσκόπος, *fieret* ἡμεροδρόμος; quemadmodum ἡμεροσκόποι a Græcis bello Xerxis in editis EubϾæ locis positi apud Herodot. VII. 192. quem locum observavit Stolbergius in dissert. de Angariis Vet. c. 2. Τοῖσι δὲ Ἕλλησι οἱ ἡμεροσκόποι ἀπὸ τῶν ἄκρων τῶν Εὐβοϊκῶν καταδραμόντες δευτέρῃ ἡμέρῃ, ἀφ' ἧς ὁ χειμὼν πρῶτον ἐγένετο ἐσήμαινον πάντα τὰ γενόμενα περὶ τὴν ναυηγίην. Et Scaliger ad Loca Controversa Titii v. 11. et Salmas. ad Spart. Hadrian. c. XI. non magis, quod hic in Livio reprehenderent, invenerunt, quam Casaub. ad Æneam. Sed Scalig. parum adcurate speculatores 'ab Atheniensibus' hemerodromos vocari scribit, quod de Græcis in universum prodit Livius. *Duker. Nisi speculator* Lovel. 5. Gaertn. et edd. vett. *ni speculator* primus edidit Froben. 1535. Deinde *hemerodromas* vel *hemerodromas* non tantum omnes codd. sed et edd. usque ad Ascens. 1513. Mox *emetiens spatium* Lov. 2. 4. 5. 6. et edd. antiqq. *ingens die uno emensus spatium* Harl. Vulgatum primum occurrit in Frob. ed. 1531. idque verius est.

§ 5 *Idem ibi somnus, eademque neglegentia erat*] *Eadem neglegentia*, omissa copula, Voss. et Lov. 1. 2. ac 6. Supra III. 30. 'Domi seditiones iidem tribuni, eadem lex faciebat.' Vide ad III. 10. § 8. et c. 26. § 5. *Licentia*, pro *neglegentia*, Mead. 1. et Gaertn. Mox *perdiderat*, pro *prodiderat*, Voss. Lov. 6. et Gaertn. Vide ad § 2. hujus cap.

§ 6 *Prætor Atheniensium*] Archon, puto: nam et sic Achæorum, Ætolorum, aliorumque populorum summos magistratus sæpe *prætores* vocat. Ciceronem quoque de Divin. I. 54. archonta Atheniensium 'prætorem' vertisse, scribit Casaubon. ad Theophrasti proœmium Characterum. Verba Ciceronis sunt, 'Idem etiam Socrates, quum apud Delium male pugnatum esset Lachete prætore, fugeretque cum ipso Lachete:' in quibus etiam Lambinus, vel quicumque in illius edd. Ciceronis ad hæc verba glossam Λάχητος ἄρχοντος in margine posuit, *prætorem* pro archonte accepit. Sed certum est ex Diodoro Sic. XII. 319. et aliis scriptoribus, a. 1. Olympiadis LXXXIX. quo ad Delium pugnatum est, Athenis archontem fuisse Isarchum. Suspicabar primo, Ciceronem hæc ex memoria, non inspecto Platone, scripsisse, quum ei obversarentur, quæ Plato Lachetem in dialogo cognomine haud longe a principio de Socrate dicentem inducit: Καὶ μήν, ὦ Λυσίμαχε, μὴ ἀφίεσό γε τοῦ ἀνδρός· ὡς ἐγὼ καὶ ἄλλοθί γε αὐτὸν ἐθεασάμην οὐ μόνον τὸν πατέρα, ἀλλὰ καὶ τὴν πατρίδα ὀρθοῦντα· ἐν γὰρ τῇ ἀπὸ Δηλίου φυγῇ μετ' ἐμοῦ συνανεχώρει. Sed quia scriptores veteres non temere in historia priscorum temporum, quæ nobis magnam partem incognita est, erroris sunt arguendi, deinde cœpi cogitare, Lachetem fortasse in prætura collegam fuisse Hippocratis, quem hoc bello ducem Atheniensium fuisse, et in prœlio ad Delium cecidisse, ex Thucyd. IV. 89. et seqq. et Pausan. IX. 6. constat. Nam Athenienses quotannis decem στρατηγοὺς creare, et ex his modo unum, modo plures, interdum omnes ad bella gerenda mittere solitos fuisse, notum est. Hos autem Latini 'prætores' vocant, Cornel. Nepos

Miltiad, cap. 4. et Valer. Max. III. 8. ext. 2. et magistratum eorum 'præturam.' Cic. de Off. I. 40. 'Pericles quum haberet collegam in prætura Sophoclem:' id est, quum uterque στρατηγὸς esset, quod ex Strab. XIV. 638. intelligitur. *Duk.*

Ut hostes adesse omnes scirent] *Ut hosticos adesse* Lov. 2. et Mead. 1. *ut hosticos adesse tumultus* Mead. 2. et Gaertn.

§ 7 *Ad portas, ad muros discurrunt*] Alii *ita undique ad portas, post ad muros discurrunt.* Voss. *ad portas et ad muros.* J. F. Gron. Eam scripturam Crevier. probavit. Verum nulli alii codd. huic uni consentiunt. *Ad portas, post ad muros* Lov. 4. *ad portas post muros* Lov. 6. *ad portas, ad muros* reliqui mei cum Hearnii L. 1. Quare vel ea scriptura servanda, vel legendum puto *ad portas ac muros discurrunt.* Vide ad XXI. 32. § 2. Mox *et strepitu hominum* Voss. et Lov. 1. ac 6. Solent hæ voces confundi. Vide ad II. 64. § 11.

§ 8 *Ad Dipylum accessit: porta ea, &c.*] Dipylon, ut e verbis Livii apparet, nomen habuisse ab amplitudine portæ, quod instar duarum esset, haud cunctanter pronunciandum est. *Turneb.* Advers. XXVII. 7. Inter portas Athenarum erant πύλαι Θριασίαι. Hesych. Θριασίαι, πύλαι οὕτω καλοῦνται Ἀθήνῃσιν. Ea porta Δίπυλον appellata. Plutarch. in Pericle p. 168. hoc docet, ταφῆναι δ' Ἀνθεμόκριτον παρὰ τὰς Θριασίας πύλας, αἳ νῦν Δίπυλον ὀνομάζονται. Erat autem hæc maxima omnium, quæ Athenis. *Meursius,* Lect. Attic. III. 7. Scripti melius *Ab Dipylo accessit:* puta 'ad urbem.' Et sic Noster XXIV. 33. 'Inde terra marique simul cœptæ oppugnari Syracusæ: terra ab Hexapylo, mari ab Acradina.' XXXIV. 38. 'Parte una a Phœbeo, altera a Dictynnæo, tertia ab eo loco, quem Heptagonias appellant, aggredi jubet.' Hoc lib. c. 46. 'Romani a maritima arce.' Talia sunt apud Lucanum I. 58. 'pars ætheris illa sereni Tota vacet, nullæque obstent a Cæsare nubes.' Et Statium in Epithal. Stellæ vs. 21. 'Et dominæ niveis a vultibus obstas.' *J. F. Gron.* *Ab Dipylo* etiam omnes mei, Hearnii L. 1. N. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. Usum præpositionis recte inlustravit Gronov. Ita VIII. 17. 'Adversus regem, exscensionem a Pæsto facientem, signis conlatis pugnaverunt:' quæ vera ibi scriptura est, male a Sigon. et Fabro tentata. XXVII. 14. Naves 'ab aperto mari adpulsæ erant.' XXVIII. 6. 'Arcem a mari turris quinque tabulatorum claudebat.' XXIX. 35. 'Simul et a classe navales socii, simul et terrestris exercitus est admotus.' Hoc lib. c. 25. 'Præsidium Attali ab Ægina, Romanique ab Piræeo intraverunt urbem.' XXXVIII. 4. 'Bina a campo castra contra arcem objecit:' c. 32. 'Navibus a mari fines eorum vastati.' Ea enim vera ibi lectio est. XL. 22. 'Ipse a campestri aditu castra posuit.' Vide Burm. ad Lucani I. 50. Potuisset etiam Livius dicere *regione Dipyli accessit,* ut III. 66. 'Ad mœnia ipsa Romæ populabundi regione portæ Esquilinæ accessere.'

§ 9 *Velut in ore urbis posita, major aliquanto patentiorque, quam ceteræ*] Vox *urbis* a Gaertn. *aliquanto* a Voss. Lov. 1. et 6. a m. pr. exsulant. Mox *quam ceteræ est: intra eam* Voss. et Lov. 6. a m. pr. Tum *latæ viæ sunt* Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 10 *Limes mille ferme passus*] Fortassis per compendium *pass.* scriptum, et ex eo deinde *passus* factum fuit; quod mihi videtur debere esse *passuum.* *Limes mille ferme passuum in Academiæ gymnasium ferens,* non *limes per* (nam non aliter expleri potest vulgatum *passus*) *mille ferme passus in Acad. g. f.* De latitudine enim limitis, non de longitudine,

loquitur Livius. Meursius in Ceramico Gemino cap. 20. et post eum Menag. ad Diog. Laërt. III. 7. perperam descripserunt *ducens*, pro *ferens*. Duk.

§ 13 *Ibi signa, ibi aciem esse debere*] Duæ priores voces desunt in Lov. 1. et 4. Perperam. Vide ad v. 35. § 4. Paullo ante *cohortatur* Lov. 5. et edd. ante Aldum.

Concitat in hostes equum] *Concitat in hostem secum* Voss. et Lov. 1. quorum librarii voluisse videntur *in hostem, s, ecum*, ut indicent duplicem se lectionem *in hostem* et *in hostes* in codd. suis invenisse. Vide ad III. 44. § 4. *Ecum* autem datum est pro *equum*, ut *eculeus* pro *equuleus* c. 12. § 7. Vide ad IX. 2. § 15. Mox § seq. *tum suis ardorem, tum pavorem hostibus*, Voss. Lov. 2. 5. 6. Mead. 1. et edd. ante Froben. 1535. Vide ad VI. 23. § 3.

§ 15 *In temerario incepto*] *Inceptu* Voss. Ita plures codd. legunt XXIV. 19. *Neque satis inceptu succederet*. Hic tamen uni cod. haud satis tuto credi posse existimo.

§ 17 *Cynosarges, templum Herculis*] De hoc templo sic Suidas: Κυνόσαργες τόπος τίς ἐστι παρ' Ἀθηναίοις, καὶ ἱερὸν Ἡρακλέους κατ' αἰτίαν τοιαύτην. Δίδυμος Ἀθηναῖος ἔθυεν ἐν τῇ Ἑστίᾳ· εἶτα κύων λευκὸς παρὼν ἥρπασε τὸ ἱερεῖον, καὶ ἀπελθὼν εἴς τινα τόπον ἀπέθετο· ὁ δὲ περιδεὴς ἦν, ἔχρησε δὲ αὐτῷ ὁ θεὸς, ὅτι εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον, οὗ τὸ ἱερεῖον ἀπέθετο, Ἡρακλέους βωμὸν ὀφείλει ἱδρύσασθαι, ὅθεν ἐκλήθη Κυνόσαργες. Ex his verbis apparet cur et Cynosarges hic locus dictus sit, et cur Herculi potissimum consecratus sit. At Stephanus: Κυνόσαργες, γυμνάσιον ἐν τῇ Ἀττικῇ καὶ δῆμος. *Sigon.*

§ 18 *Sed Cynosarges, et lucus, et quidquid sancti amœnive*] Reposuimus *sed et Cynosarges, et Lyceum*. Gelen. Similiter Frob. a. 1535. edidit, et reliqui post eum usque ad Gronov. qui, priori *et* expuncto, dedit *sed Cynosarges*. Verum *sed et Cynosarges* Voss. Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo. *Et Cynosarges*, τῷ *sed* neglecto, Lov. 1. Deinde *sancti amœnique* Lov. 1. et paullo post *divini humanique* Gaertn.

CAP. XXV. § 1 *Præsidium Attali ab Ægina, Romanique*] *Romanumque* Lov. 2. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Sed vide ad XXV. 15. § 11.

§ 2 *Inde Eleusinem profectus*] *Eleusinam* Lov. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. antiqq. pro quo Mogunt. demum *Eleusinem* dederunt: quomodo est c. 26. 'Ad obpugnandum castellum Eleusinem profectus:' ubi constanter ita scripti et typis inpressi, nisi quod *Eleusine* sit in Lov. 2. *Eleusinæ* in Lov. 6. Hic vero *Eleusina profectus* Voss. et Lov. 1. Ita apud Cic. de Nat. Deor. I. 42. 'Omitto Eleusina, sanctam illam et augustam.' Ita nunc editur. Verum priores edd. vel *Eleusinem*, vel *Eleusinam*. Vide Bouhier. ad d. loc. Eorum posterius, locum adducentes, servant Delr. ad Sen. Hipp. 106. Cellar. Geogr. Ant. II. 13. p. 743. et Bentl. ad Horat. Od. I. 35. 29. Hac terminatione etiam apud posterioris ævi scriptores, Oros. aliosque, obcurrit; et hinc ex ævi consuetudine etiam in Livii codd. inrepere potuit. An tamen tempore Cic. et Livii *Eleusina*, pro *Eleusin*, in usu fuerit, dubito.

Megaram, ac protinus Corinthum ducit] *Megara* Voss. et Lov. 1. 4. ac 5. Vide ad c. 22. § 6.

§ 3 *Translato ab Achæis imperio a Philopœmene ad Cycliadem*] Sustulimus *ab Achæis*. Gelen. Recte eas voces sustulit Gelenius, quas Aldus demum in contextum invexit. Aberant autem non modo ab edd. prioribus, verum etiam ab omnibus Mss. nisi quod exstent in solis Mead. 2. et Gaertn. Præterea 'Cycliades' etiam vocatur hoc cap. et 'Cycliadem' XXXII. 19. Verum locis illis *Cycliadas* et *Cycliadan*, vel *Cycliadam*, legendum videtur. Hoc loco quidem

omnes codd. conspirant in terminum finalem, qui vulgo exstat, solo excepto Mead. 2. qui *Cyliude* legit; at reliquis locis quidam codd. conjecturam meam probant. Certe 'Cycliadas (penes eum summa imperii erat) Achæique' memorantur XXVII. 31. 'Achæorum exsul vir insignis Cycliadas' XXXII. 32. Ἀχαιὸς Κυκλιάδας ἐκπεπτωκὼς ἐκ Πελοποννήσου apud Polyb. XVII. 1. Κυκλιάδας legatus Philippi ad T. Quinctium apud eundem Exc. Legat. num. VI.

§ 4 *Quantum ex quaque civitatum militum conscriberetur*] Th. *quantum ex quaque civitate militum scriberetur*. Lib. XXXIII. c. 14. 'Quo die et quot ex quaque civitate armati convenirent.' XXXIV. 24. 'Auxilia ut pro viribus quæque civitates mitterent.' *Jac. Gron.* *Quantum numerum ex civitate militum* Hearnii L. 1. *quantum ex quisque civitatibus militum* Lov. 2. *quantum ex quique civitatibus militum* Gaertn. Harl. et Mead. ambo: *quantum ex quaque quinta civitate militum* Lov. 4. *quantum ex quaque civitate militum* Lov. 1. et 6. quod se etiam in Victor. invenisse, et suavius esse Crevier. testatur: *scriberetur*, quod similiter in eodem Victor. superesse auctor est Crevier. apud me exstat in Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. 2. et Gaertn. Utramque igitur lectionem recepi. Mox *ad Nabin et ad Lacedæmonios adtineret*, repetita præpositione, Mead. 2. quod Livio familiare esse vidimus ad VI. 28. § 6. Uni tamen huic codici credere non audeo.

§ 6 *Ne mea interim nudentur præsidiis*] *Ne me interim præsidiis nudem* Voss. et Lov. 1. *ne interim me præsidiis nudem* Lov. 6.

§ 7 *Quantum ad Oreum, et Chalcidem, et Corinthum tuenda satis sint*] *Satis sit* Crevier. ex Victor. emendavit; quod unus meorum Lov. 6. probat. Mox *securius* Voss. et Lov. 6.

§ 9 *Id quidem coarguere Cycliades*] *Cycliadas* Lov. 2. 5. Mead. 1. et edd. antiqq. Eodem tendit Lov. 3. mendose *Elicliadas* exhibens. *Cycliades* primum inveni in Ven. ed. 1498. tum Mediol. a. 1505. hinc in Mogunt. et postea in reliquis. Vide ad § 3.

CAP. XXVI. § 1 *Philocles præfectus regius*] *Philoquens* Voss. *Philoquens* Lov. 1. *Philomenes* Hearnii L. 1. *Philodes* Gaertn. *Philoceus* Lov. 5. et edd. Camp. ac Rom. a. 1472. *Philocus* edd. proximæ neque ad Ascens. qui a. 1513. recte *Philocles* substituit. Vide ad XXXII. 38. § 2. Mox *ad populandos* Lov. 1. et 6. Vide ad X. 12. § 7.

E regione Eleusinis saltum Cithæronis transcendit] Duæ priores voces desunt in Voss. et Lov. 1. ac 6. Præpositio sola in Lov. 2. 4. Harl. Mead. 2. et Gaertn. Vide ad XXV. 25. § 8. Sed nec vulgatum temere rejiciendum. Cic. de Nat. Deor. II. 40. 'Luna quum est e regione solis, interpositu interjectuque terræ repente deficit.' Ad Q. Fratr. III. 1. 'Columnas neque rectas neque e regione Diphilus collocarat.' Deinde legendum est *Cithæronis*, ut ante Gronov. ed. 1665. vulgo edebatur, quod etiam Crevier. recte revocavit. Ita enim constanter Latini, Græci vero Κιθαιρών. Saltus hujus meminit et Plinius Hist. N. IV. 7. 'Musis natale in nemore Heliconis adsignant. Datus et his Thebis saltus Cithæron, amnis Ismenus.'

§ 2 *Parte militum ad prædandum passim per agros dimissa*] *Ad prædandum raptim per agros* Voss. Male. Τὸ *passim* enim majorem præfert securitatem ac neglegentiam, quam Philocles ostentari jusserat, ut adliceret præsidium Eleusinis ad erumpendum in prædatores, atque ita in insidias præcipitaret. Supra c. 21. 'Palati passim vagabantur per agros.' Eodem sensu mox 'discurrere ad prædandum' dixit. Certe 'passim discurrere' est XXII. 17. Voces *per agros* desunt in Harl. Mox *occulto loco ad*

insidias opportune Gaertn. Deindè *consecendit*, pro *consedit*, Voss. Lov. 1. 6. a m. pr. Harl. et ed. Parm. Vide ad IV. 15. § 2. et c. 17. § 12. Pariter commutantur 'desidere' et 'descendere.' Vide ad XXXII. 9. § 3. *Concedit* legunt Lov. 5. et edd. Camp. ac Rom. 1472. Ita, 'cedere' et 'sedere' inter se a librariis confundi, vidimus ad XXI. 40. § 2. Sed 'considere' aptum est de insidiis verbum. Supra II. 11. 'Gabina via occultum considere jubet.' X. 4. 'Hæc ubi audita sunt, et ad eos, qui consederant in insidiis, perlata.' XLIII. 23. 'Cum cohorte sua in insidiis loco obscuro consedit.'

§ 3 *Si ex castello ab Eleusine in prædantes suos inpetus fieret*] *Ex castello ab Eleusinis* Voss. et Lov. 1. unde conjici posset legendum esse *ex castello ab Eleusiniis.* Ut *Eleusinis* scriptum sit pro *Eleusiniis* eodem errore, quo *regis* pro *regiis*. Vide ad XXXVI. 19. § 2. vel *ex castello Eleusinis.* Sed *ex castello Eleusine* Lov. 2. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. quod etiam probari potest. Nam ita mox *castellum Eleusinem* sive *Eleusina* obcurrit, quemadmodum ibi forte legendum. Certe *castellum Eleusinæ* est in Lov. 2. et 6. Deinde τὸ *suos* deest in Voss. et Lov. 1. Postea § seq. *se venienti ex Achaia commisit*, pro *conjunxit*, Voss. et Lov. 1.

§ 5 *Tentata et ab ipso rege obpugnatio ejus castelli*] *Tentata oppugnatio*, mediis omissis, Lov. 1. *Tentata et ab rege oppugnatio* Voss. *Tentata ab ipso rege oppugnatio* Lov. 5. Tum *ejusdem castelli* Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Sæpe pronomina *is* et *idem* eorumque casus obliqui commutantur. Vide ad X. 10. § 6.

Naves Romanæ, Piræeo venientes] *Epiro venientes* edd. Rom. 1472. et Parm. Eas secutæ *ab Epiro venientes* usque ad Aldum, qui *a Piræeo venientes* substituit: nisi quod præiverit ei ed. Mediol. 1505. quæ *ab Piræo venientes* exhibuit: *e Piræeo venientes* ed. Camp. et Lov. 6. *a Piræo* cum Hearnii L. 1. reliqui codd. mei, omnesque post Aldum excusi usque ad Gruter. qui in ultima ed. præpositionem omisit. Eum vero recentiores omnes editores secuti sunt. Sæpe hoc nomen cum præpositione construitur; sæpe etiam præpositio omittitur. Priori modo supra est cap. præc. 'Quia Romani a Piræeo intraverant urbem.' Et, 'Classem a Piræeo subsidio venire.' Hoc cap. 'A Piræeo Athenas repente duxit.' lib. XXXVI. cap. 42. 'A Piræeo Romam est profectus.' Posteriori XXXI. 14. 'Rex Piræeum trajecit.' cap. 22. 'Quum Piræeum pervenissent.' c. 23. 'Piræeum, unde profecti erant, redierunt.' Hoc cap. 'Cum parte ipse Piræeum pergit.' XXXVI. 42. 'Classem Piræei stare.' Quum autem Cic. forte præpositionem addidisset, propterea ab Attico reprehensus est: apud quem se defendit ad Att. VII. 3. Hic etiam præpositionem, in tot codd. et edd. hærentem, revocavi. Eamdem lectionem ex cod. Thuan. probavit etiam Jac. Gronov. Dissert. Epist. in Livii Loc. Geogr. epist. III. p. 28.

Absistere incepto coëgerunt] Media vox deerat in Voss. et Lov. 1. qui iidem codd. cum Gaertn. *obsistere*, pro *absistere*, legunt. *Desistere ab incepto* Lov. 6. Nihil muto. *Absistere incepto* frequens Livio locutio est. XXV. 5. 'Senatus absistere eos incepto vetuit.' c. 14. 'Absistendum temerario incepto.' XXVI. 38. 'Nec abstitit tamen tam audaci incepto.' XXVIII. 6. 'Celeriter abstitit incepto.' Similiter XXXII. 4. XXXVII. 27. XLII. 66. aliisque locis. Vide etiam ad XXIV. 20. § 15.

§ 6 *Diviso deinde exercitu, rex cum parte PhiloclemAthenas mittit*] Τὸ *deinde* exsulat a Lov. 6. et edd. ante Aldum; vox *rex* a Voss. Lov. 1. 2. et Harl. Præterea *Philodem*, mox *Phi-*

lodes, et § 8. *Philode* legit Gaertn. *Philocratem*, *Philocrates* et *Philocrate* Lov. 6. cum edd. Camp. Rom. 1472. et Parm. Vide ad § 1. Præterea pronomen *ipse* ignorant Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

Dum Philocles subeundo muros, et comminanda obpugnatione contineret] *Cum* vel *quum Philocles, &c. contineret* edd. ante Aldum. Et ita etiam legendum, nisi malis *dum Philocles, &c. continet.* Vide ad I. 40. § 7. Deinde *subeundo muro* Lov. 4. quomodo librarius dedisse videtur, quia sequitur *comminanda obpugnatione.* At Livius pariter, ut hic, variat XXI. 5. 'Large partiendo prædam, stipendio præterito cum fide exsolvendo, cunctis civium sociorumque animis in se firmatis.' Vide ad XXXVIII. 39. § 10.

§ 7 *Nihilo ei Piræei, quam Eleusinis, facilior, &c. obpugnatio fuit*] Oppugnatio sæpe non admodum difficilis est, et Philippus non oppugnare tantum, sed expugnare, ut ante Eleusinem voluerat, sic nunc Piræeum conabatur, cujus expugnandi sibi facultatem futuram sperabat. Suspicor legendum esse *expugnatio:* nam et alibi male scriptum est *oppugnare*, pro *expugnare.* Vide Perizon. ad l. XXI. c. 57. Vel, si hoc non placet, pro *facilior* reponendum esse *felicior:* quod et ipsum non raro cum *facilior* permutari, multi adnotarunt. Vide ad Flor. II. 6. § 38. Rivium ad Terent. Eun. V. 9. 8. Hotom. ad Cic. pro L. Manil. c. 13. et J. F. Gronov. ad Livii XXIII. 11. *Duk.* *Nihil ei* Lov. 2. 5. Harl. et edd. ante Froben. 1535. Deinde *iisdem defendentibus* Gaertn. *urbem fere defendentibus* Lov. 6. *urbem iisdem fere defendentibus* Mead. 2. *iisdem fere urbem defendentibus* Lovel. 2. *iisdem urbem fere defendentibus* Harl. Sed, vocem *urbem* insiticiam esse, varia, quibus hic in Mss. ponitur, loca non obscure indicant. Præterea Piræeum *urbem* sive *oppidum* esse, Dionysius et Nicias Cous negant apud Cic. ad Att. VII. 3. ubi tamen videndi sunt viri docti. Mox § seq. *Piræeo Athenas*, pro *A Piræeo*, Voss. a m. sec. Sed vide ad § 5.

§ 10 *Quæ pagatim sacrata habebant*] *Pagnanti* Lov. 1. *paganti* Voss. et Lov. 6. a m. pr. *pagani* Lov. 5. Infra c. 30. 'Delubra sibi fuisse, quæ quondam pagatim habitantes, &c. locatim' dixit Valer. Max. V. 3. ext. 3. Vide ibi viros doctos, et ad Cic. loc. laud.

§ 11 *Exornata eo genere operum eximie*] *Et ornata* Voss. Lov. 1. 4. 5. 6. et edd. ante Aldum. Eodem errore *et levat* pro *elevat* habuimus IX. 36. § 6. *et promere* pro *expromere* XXXIX. 12. § 4. Librarii contrario errore *efferitate* dederunt pro *et feritate* lib. XXXVIII. c. 49. § 4. ubi plura vide.

§ 13 *Iræ exercendæ materia hæc deerat*] *Iræ exercendæ materia deerat* Voss. Lov. 1. 6. et Harl. *iræ exercendæ hæc deerant* Lov. 2. 4. Mead. uterque, et Gaertn.

CAP. XXVII. § 1 *Consul Sulpicius eo tempore i. A. ac D. ad Apsum flumen habebat castra*] Hoc sic Plutarchus in Quintio p. 370. Καὶ τὸν Πόπλιον εὑρὼν μετὰ τῆς δυνάμεως ἀντιστρατοπεδεύοντα τῷ Φιλίππῳ τὰς περὶ τὸν Ἄψον ποταμὸν ἐμβολὰς καὶ τὰ στενὰ φυλάττοντι. *Sigon.* *Ad Tharsum flumen* Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *ad Tarsum flumen* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Hearnii L. 1. et edd. vett. *ad Apsum flumen* substituit ed. Mediol. 1505. quod verius esse, ex loco Plut. colligi potest. De eo vide Cellar. Geogr. Ant. II. 13. 658.

T. Apustium legatum] *L.* legendum, non *T.* De hoc libro XXIII. c. 38. et hoc postea libro c. 4. ubi *L.* legitur. *Glar.* *L. Apustium* reponendum. Sic enim alibi sæpe eum vocat Livius. *Sigon.* Adsentior viris doctis. Omnes tamen scripti, quibus utor, et Hearnii L. 1. *T.* vel *Titum Apustium* servant. Mox *ad depopulandum hostium fines* Lov. 5. et edd. ante Aldum.

Vide ad XL. 49. § 1.

§ 2 *Corrago, et Gerrunio, et Orgesso castellis*] *Chorogo* Lov. 2. *Corogo* Hearnii L. 1. *Corrago* Lovel. 6. et Gaertn. *Corhago* Lov. 1. 4. et Mead. 1. *Corrhago* Lov. 5. et edd. vett. nisi quod per errorem *Carthago* sit in Rom. a. 1472. *Corrago* primus J. F. Gronov. edidit. Κόῤῥαγον memorat Æschin. contra Ctesiph. pag. 454. Deinde *Getrinio* Lov. 1. *Geririnio* Lov. 2. *Gervirmio* Harl. et Mead. ambo. *Gerimio* Lov. 6. *Gerititno* Gaertn. *Geminio* Hearnii L. 1. Polybius v. 108. Dessaretidis urbem Γερποῦντα, et paullo post in eadem regione Γεροῦντα memorat. Utrum inde diversum sit castellum Gerrunium, cujus hic Livius meminit, incertum est. Postea *et Orresso* Lov. 5. et edd. antiqq. *Egesso* Lov. 6. a m. pr. *Egresso* Voss. et Lov. 1. Eam autem indicari, quam Ὄργυσον vocat Polyb. loc. laud. viri docti putant. Mox *Antepatream* Voss. Lovel. 6. Harl. et Mead. ambo. *Antipatream* Lovel. 4. et Gaertn. *Antipatreiam* Hearnii L. 1. Sed Ἀντιπάτριαν memorat Polyb. ibid.

§ 4 *Puberibusque interfectis*] *Puribusque* Gaertn. *pluribusque* Voss. et Lov. 1. Mox § seq. *Condrionem* Lov. 1. *Crodionem* Lovel. 6. *condictionem* Harl. *Cohrdionem* Lovel. 1. Deinde *Romanis* deest in Lov. 1. et Mead. 2. Tum *efficit*, pro *effecit*, Lov. 1.

§ 6 *Indos (nomen propter alteram in Asia urbem, quam oppidum, notius) vi capitur*] Parenthesis declarat *Ilios* legendum, non *Indus*. *Ilion* quidam restituerunt: at haud scio num quisquam ante Virgilium *Ilion* in genere neutro dixerit. Quæ vero præcedunt oppidorum nomina, non temere reperias apud authores. *Glar.* Hujus nominis [*Ilion*] quinque oppida fuisse, tradit Stephanus; quorum tertium in Macedonia fuerit. *Sigon.* *Ilion*, quod primum adparuit in ed. Mogunt. in nullo omnino cod. mihi obvium fuit. *Indus* legunt Harl. Mead. uterque, Hearnii L. 1. Crevierii Victor. et multæ edd. antiqq. *in Diis* Gaertn. *Radus* Voss. *Nudus* ed. Rom. 1472. *Nidus* Lov. 1. 4. 5. 6. et ed. Camp. quam lectionem quum etiam Jac. Gronov. in Thuan. invenisset, inde *Cnidus* legendum monuit Dissert. Epist. ad Livii Loc. Geogr. Epist. IV. p. 38.

§ 7 *Signa convertisset, conjectisque in medium sarcinis*] *Et conjectis* Lov. 6. *conjectis* Voss. et Lov. 1. in quibus τὸ *et* a præced. vocis syllaba finali interceptum videtur. Vide ad XXXV. 41. § 7.

CAP. XXVIII. § 1 *Pleuratus Scerdileni filius*] Ita plerique habent codd. ut alius sit a Scerdileto, quem etiam libris prioris decados ubique separavit a Pleurato Livius, præcipue VI. 24. nisi quis hunc alium Pleuratum credat, aut hæc, ut barbara, non admodum curæ fuisse Livio. *Glar.* *Serdelevi* Harl. *Serdelleni* Mead. 2. *Sordileni* Gaertn. *Serdileni* edd. antiqq. *Sterdileni* Lov. 1. *Sterdilevi* Lov. 2. *Scerdilevi* Lov. 4. et Mead. 1. *Scerdileni* Lov. 5. 6. et ed. Ascens. 1513. aliæque. Sed recte viri docti post Glareanum *Scerdilædi* emendarunt. Vide ad XXVI. 24. § 9. Pleuratum autem et Scerdilædum ibidem memoratos ab hoc Pleurato, Scerdilædi filio, diversos fuisse, recte statuit Glareanus: eorum enim alterum Thracum, alterum Illyriorum reges Liv. d. l. vocat: et quidem Scerdilædum Illyriorum regem fuisse, ex variis Polybii locis colligi potest. Quum autem hic etiam Pleuratus regnum in Illyrico obtinuerit, istius Scerdilædi, qui lib. XXVI. et postea memoratur, filium fuisse, verisimile est.

Ex Dardanis Bato, Longari filius] *Bajo* Hearnii L. 1. *Batho* Lov. 2. Mead. 2. et Gaertn. Sed nihil mutandum. *Batonem Pannonium ducem* (quem Dio ' Dalmatiæ regem ' vocat) memorat Suet. in Tib. c. 20. ubi vide

viros doctos, et ad Ovid. ex Pont. II. 1. 46. Præterea *Langari filius*, et mox § seq. *Langarus* Lov. 2. 4. Harl. Mead. uterque, et Gaertn. quod forte verum est. Λάγγαρος ὁ τῶν Ἀγριάνων βασιλεὺς memoratur Arriano de Exped. Al. Magn. I. 5. ubi videndus est Gronov. ab Hearnio laudatus.

§ 2 *Induceret, se usurum*] Pronomen *se* omittunt Voss. et Lov. 1. ac 6. Id sæpe per ellipsin deesse, dictum est ad I. 28. § 5.

§ 5 *Quæ ad Pelagoniam sunt*] *Pelagonia* pars est Macedoniæ, non longe a regione Dassaritiorum. *Sigon.*

§ 6 *Sciathum et Peparethum, haud ignobiles urbes*] Insulæ sunt in Ægeo pelago. *Sigonius.* Variant quidem codd. et edd. in harum urbium nominibus, sed vera hæc orthographia est, quæ primum adparuit in ed. Mog. Fuerunt autem insulæ maris Ægæi, verum quæque urbem ejusdem nominis habuit. Vide Ptolem. Geogr. III. 13.

CAP. XXIX. § 2 *Primo Macedones, &c. auditi sunt*] Ita Gronov. edidit a. 1665. eamque lectionem reliqui adoptarunt. Verum non tantum typis descripti antiquiores, sed etiam omnes codd. mei, et Hearnii L. 1. constanter *Primi Macedones:* quod revocavi. Vide ad XXXIV. 14. § 6.

§ 3 *Nova nulla re, nihil se novi habere*] Ita incipit hic, ut finit. Nam fortunam nihil mutasse dicturus est; cur ipsi Ætoli mutare velint, se non videre. Ergo *nulla nova re, nihil se novi habere*, dixerunt. *Glar.* Ita Lov. 5. et edd. primæ. Aldus deinde *nulla nova re*, quod reliqui editores taciti probarunt, consentientibus etiam omnibus reliquis scriptis; nisi quod perperam *in illa nova re* præferant Mead. ambo, et Gaertn. Mox *compositam semel pacem servare*, addita voce, Voss. Lov. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii L. 1.

§ 4 *An imitari, inquit unus*] *Admirari* Voss. *Ammirari* Lov. 1. Mox *ita responderi jussissent* Mead. 2. et Gaertn.

§ 6 *Messanæ ut auxilio essent, primo in Siciliam conscenderunt*] Haud oblitus sum *conscendere* Latinis dici, quod Græcis ἐμβαίνειν, ut cum 'Ephesi conscendisse, a Brundusio conscendisse' Cicero: sed vereor ne hic quoque, quam pluscul is aliis locis, passus sit contumeliam, scripseritque *Messanæ ut auxilio essent, primo in Siciliam exscenderunt.* Sic enim XXI. 51. 'Exscensio hostium in agrum Vibonensem facta.' XXII. 31. 'Priusquam in continentem exscensionem faceret.' XXVII. 5. 'Improviso in agrum Uticensem exscensionem fecit.' XXIX. 28. 'Quibus exscensiones in agrum maritimum factæ erant.' *J. F. Gron.* Sed his omnibus et aliis locis 'exscensionem facere' dicuntur, qui prædandi causa milites e navibus in terram exponunt, et, depopulatis agris maritimis, se cum præda in naves recipiunt; quo animo Romani primo in Siciliam non trajecerunt. 'Conscendere' pro navem conscendere plerique probati scriptores dicunt; *Duk.* Neque mihi Gronovii conjectura placet. Codices tamen nihil mutant, nisi quod *consederunt* pessime sit in Mead. 2. et Gaertn. Crevierius emendat *transcenderunt;* quod interdum de trajectu maritimo usurpatur. Infra XXXIV. 4. 'Et jam in Græciam Asiamque transcendimus.' Justin. XXIII. 1. 'Quasi angustis insulæ terminis clauderetur, in Italiam transcendit.' Vide tamen an et vulgatum servari possit, et *in Siciliam conscenderunt* capi possit, pro 'ideo conscenderunt, ut in Siciliam navigarent.' Mox *Syracusas et totam Siciliam obpressas* Hearnii L. 1. Sed tres mediæ voces perperam ex seqq. repetitæ sunt.

§ 8 *Aut Lilybæum indicitur concilium populi Romani. Romanus conventus agitur*] Pro *populi Romani* lege *prætor*, hoc modo: *prætor Romanus con-*

ventus agit, Gelen. Illud *Romani* suspicor ab aliquo adjectum: potius adjiciendum erat *Siculi,* quam *Romani.* Quidam emendarunt, *indicitur concilium: præter Romanus conventus agit;* quod placet. Est autem *conventus,* auctore Festo, quoties populus ad judicium a magistratu vocatur, ut hic a prætore. *Glar.* *Populi Romani,* vel *populi Romani sic* etiam omnes mei, atque Hearnii L. 1. Sed verum recte Gelenius vidit. De errore hoc scribarum, ut *Pr.* seu *prætor,* et *P. R.* seu *populus Romanus* confundant, vide ad XXXI. 10. § 4. *Agitur* vero in solis inveni Lov. 2. et Harl. ceteri omnes bene *agit.* Vide ad XXXIX. 29. § 8.

§ 10 *Nec id mirari debent*] *Nec admirari debent* Hearnii L. 1. Præterea ante hæc verba Lovel. 2. et 6. adscripta hæc exhibent: *quos socios appellant, pacem ac bellum gerere arbitrio suo jubent,*

Rhegium, Tarentum, Capuam, finitimasque, quarum] Vetus lectio *Capuam, ne finitimas nominem.* Gelenius. *Capuam ut finitimas, quarum* Gaertn. *Capuamve finitimas quarum* Lov. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Hearnii L. 1. et edd. vett. *Capuamque finitimas quarum* Lov. 6. et edd. Mog. ac proximæ usque ad Froben. qui a. 1531. *Capuam finitimasque quarum* substituit. Mox *eidem subjectas videant imperio,* pro *ejusdem,* ex conjectura emendat Crevierius, ut non modo Romanis subjectæ dicantur, sed et eodem modo, eadem superbia a Romanis regi. Omnes libri vulgatum retinent.

§ 11 *Monumentum Campano populo data, extorri et ejecto ipso populo*] Vetus lectio *monumentum Campani populi, elato et extorri ejecto ipso populo.* Gelen. Ut hæc verba et pleraque sequentia intelligenda sint, præter conjecturam habeo fere nihil. Prodigium quidam etiam putant dictum, urbem pejus habere, quod incolumis habitetur, quam si diruta esset. *Glar.* *Campani populi data extorri et ejecto* Lov. 6. et edd. antiqq. pro quo *Campano populo data, extorri et ejecto* substituerunt Mogunt. consentientibus proximis editoribus. Id, quod Gelenius restituit, in reliquis meis superest; nisi quod *Capuani populi* legat Lov. 6. Vide ad VII. 30. § 12. et *ablato et extorri ipso populo* Mead. 2. 'Extorris' hic sine casu ponitur. Ita etiam XXXVIII. 17. 'Extorres inopia agrorum profecti domo per asperrimam Illyrici oram.' Vide ad II. 6. § 2. et Dukerum ad Livii VII. 4. § 4.

Prodigium relicta crudelibus habitanda, quam si deleta foret] Ita legendum continentibus verbis, ut sit Capuam relictam sic habitandam esse prodigium crudelius, seu majus crudelitatis monstrum, quam foret deleta. *J. F. Gron.* Hic non volo obloqui Gronovio; sed vulgatam distinctionem meliorem puto. *Duk.* Vulgatam distinctionem etiam Jac. Perizon. ad marginem Livii probavit, *prodigium* referens ad præcedentia, et *crudelius* accipiens adverbialiter: ut XXXII. 13. 'Nec quod ab hoste crudelius pati possent, reliqui quidquam fuit.' Deinde *delecta foret* Lov. 4. *dejecta foret* Voss. Lov. 1. 2. 5. 6. et edd. principes: *deleta foret* inveni in Ven. 1498. et reliquis scriptis. Solent hæ voces a scribis commutari. Vide ad XXIV. 23. § 4. XXXVII. 48. § 8. et alibi.

§ 12 *Maris terrarumque spatio discreti*] *Distracti* Voss. *distincti* Lov. 1. quomodo interdum peccarunt librarii. Vide Gronov. ad Senecæ Epist. CXXII.

§ 13 *Pacem petiit, fidemque hodie pacis pactæ desiderat*] *Pacem petit* Voss. Lov. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Vide ad XXXVII. 45. § 2. Forte ita hic datum ob sequens *desiderat.* Verum Livium tempora verborum hæc junxisse, vidimus ad XXIX. 27. § 5. Deinde *fidemque hodie pacis et pacem desiderat* Voss.

§ 15 *Cum alienis, cum barbaris æternum omnibus Græcis bellum est*] Voss. Thuan. et alii cum prima ed. *cum alienigenis.* Quod omnino verius. Lib. XXIV. c. 47. 'Pro alienigenis ac barbaris Italici adversus veteres socios Romanos bellum gererent.' XXX. 12. 'Tamen Numidæ, quam alienigenæ et externi, fidem experiri mallem.' Et hanc appellationem statim legatus Atheniensis Macedoni exprobrat c. 30. *Jac. Gron.* Illud *cum alienis* demum adparuit in ultima Gruteri ed. Non sola itaque prima ed. sed et omnes reliquæ ante Gruterianam hanc edd. *cum alienigenis;* quod etiam superest in Voss. Lov. 1. 5. Harl. Mead. 2. et Crevierii Victor. Supra hoc cap. 'Si alienigenæ homines hæc tenuerint.' XXVI. 2. 'Quum hostis alienigena in Italia esset.' lib. XXVII. c. 39. 'Invisitati namque antea alienigenis, nec videre ipsi advenam in sua terra adsueti.' XXXIX. 8. 'Jam tum multitudine alienigenarum urbem onerante.' XLII. 50. 'Qui conveniat fratri, adfectanti per injuriam regnum, summa vi restitisse, alienigenis bene parto eo cedere.' His obponuntur 'indigenæ.' Vide Burm. ad Rutil. Iter, I. 20. Priscam igitur lectionem recte Crevier. in contextum recepit. Τὰ *cum barbaris* perperam desunt in Mead. 2. Nam ita 'alienigenæ' et 'barbari' junguntur apud Liv. XXIV. 47. loco a Gronov. laudato, et XXXI. 30. Elegans et vere Liviana etiam est illa τοῦ *cum* sine conjunctione repetitio. Supra IX. 9. 'Cum senatu, cum populo de pace ac fœdere agere.' XXI. 43. 'Ut viginti annorum militiam vestram cum illa virtute, cum illa fortuna taceam.' XXIX. 13. 'P. Scipioni cum eo exercitu, cum ea classe prorogatum in annum imperium est.' Plura similia vide ad XXXVIII. 18. § 12. Deinde vox *omnibus* non adparet in Lov. I. 6. et Voss.

§ 16 *Iisdem inprobantibus eam pacem Romanis, qui nunc pactam et compositam turbare volunt*] *Quam nunc cupitam et compositam* Voss. *cupitam* etiam Lov. 1. Sed 'pacta pax,' ut hoc cap. 'Fidemque hodie pactæ pacis desiderat.' IX. 11. 'Ego pacem, quam pactus sum, non habeam.'

CAP. XXX. § 2 *Vastationem populationemque miserabilem agrorum*] *Depopulationemque* Voss. et Lov. 1. sollemni harum vocum commutatione. Vide ad X. 12. § 7. Sed plurimos codd. sequor. Vide ad II. 62. § 2. Paullo ante § præc. *concedentibus invectisque* iidem duo codd. *concedentibus juvantibusque* Lov. 2. 6. Harl. Mead. uterque, et Gaertn. Vide ad VI. 35. § 9.

§ 3 *Saxa exuri, dirui tecta, prædas hominum pecorumque agi*] Emendatius tamen *sata:* quæ lectio per se etiam facile deprehendi potest. *Subell. Tota exuri, dirui tecta* Lov. 2. Sed prima vox deest in Lov. 1. qui insuper *exuri, dirui recepta* præfert: *sata exuri* jam ante Sabellicum edidit Camp. Deinde *hominumque pecorumque* Lov. 2. Harl. et Mead. 1. Mox *indigna patientia esse* Voss. Lov. 1. 2. 4. Mead. 1. et Gaertn. *indigna patienda esse* Lov. 6. *indigna patientibus esse* Harl. Vocem *indigna* exponit Gronov. Obs. III. 8.

§ 4 *Verum enim vero id se queri*] Jam dudum suspectum mihi τὸ *Verum.* Neque exstat in Voss. cod. Vide ad XXVII. 30. Fortasse etiam *Enimvero id non ferre.* Sufficit enim paullo ante conspici 'id se queri.' *J. F. Gron.* Nescio cur *Verum* ante inspectum cod. Voss. suspectum esse debuerit. 'Verum enim vero' est in Liv. IV. 4. XXIX. 8. Sallustio Catil. c. 2. Terent. ac Cic. In his 'neque id se queri, verum enim vero,' vel, si quis hoc mavult, 'enimvero id se queri,' schema rhetoricum est, a cujus elegantia longe abest conjectura *id non ferre.* Sed transeant hæc quoque, ne quis me libidine obtrectandi summo Gronovio duci calumnietur. *Duk.*

Non satis diligenter ac curate Doujatius consuluit hoc loco Gronov. quem non tantum *Verum* expungere, sed etiam τὸ *enim vero*, ut supervacaneum, rejicere videri monuit. Ceterum τὸ *Verum* inprobant etiam Lov. 1. Crevierii Victor. et Hearnii L. 1. Illud autem *Enim vero* vox intensiva est, qua Livius, tum in initio orationis, tum alibi, sæpius usus est: vide ad II. 22. § 6. Præsertim autem in indignatione. Ita XXVII. 30. 'Enimvero indignum ratus Philippus, victos victori sibi ultro conditiones ferre:' ubi alia vide. XLIII. 1. 'Enimvero senatus indignari, tantum consulem ausum.' Etiam Ter. Heaut. II. 3. 79. 'Enimvero reticere nequeo: multimodis injurius, Clitipho, neque ferri potis es.' Vide etiam ad X. 35. § 15. Si quis tamen vulgatum *Verum enim vero* malit, non adversabor. Obcurrit ea vox XXXVI. 40. 'Verum enim vero illud multo majus esse:' ubi etiam in uno Voss. τὸ *verum* deest. Obcurrit etiam XXXVII. 52. 'Verum enim vero quum ipsi daturi sint,' &c. Quod vero Gronov. *id non ferre* τῷ *id se queri* subponat, idque invitis omnibus libris, omnino admitti nequit. Repetitio enim, quam mutationi prætexit, elegans est. Similiter fere Cic. ad Fam. VII. 5. 'Huic neque tribunatum, neque præfecturam peto, benevolentiam tuam peto.' Pro Dejot. c. 13. 'Non enim jam metuo, ne tu illi succenseas: illud vereor, ne tibi ullum succensere aliquid suspicere.' Plin. Ep. IV. 7. 'Admoneri enim debeo, ut sciam; rogari non debeo, ut faciam:' ubi vide Cortium. Mox vocula *is* exsulat a Lov. 5. et primis edd. Primus eam interposuit Frob. 1535. probantibus reliquis scriptis. Hinc *alienos*, pro *alienigenas*, Gaertn. Vide ad cap. præc. § 15. Tum *vocat* Lovel. 1. Mead. ambo, et Gaertn. Tandem *omnia* non exstat in Hearnii L. 1.

Priore populatione cum infernis Diis, secunda cum superis] *Cum inferis Diis* Lov. 1. 6. et Voss. Utrumque ferri potest. Vide ad I. 32. § 9. et ad XXIV. 38. § 8. Porro vulgato tamen stant plures codd.

§ 6 *Delubra sibi fuisse, quæ quondam pagatim habitantes*] Κατὰ δήμους, quos multos fuisse, et Atticam sparsim habitantes in unam urbem conductos notum est. 'Pagos' Latini, auctore Festo in 'Demoe,' vocant, quos Attici δήμους. Supra c. 26. 'Templa Deum, quæ pagatim sacrata habebant.' *Duk.* Vide quæ ad eum locum notantur. Ceterum *delubra ibi fuisse* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *delubra ibi*, omissa tertia voce, Lov. 5. *delubra ibi diruta* edd. antiqq. pro quo Aldus *delubra ibi fuisse*, Froben. 1535. *delubra sibi fuisse* vulgarunt. Solent librarii τὰ *sibi* et *ibi* confundere. Vide ad XXVI. 26. § 1.

§ 7 *Semiusta et truncata simulacra Deum*] *Semusta* Lovel. 4. Vide ad XXVII. 1. § 15. Paullo ante *infestos* abest a Lov. 5. et edd. Camp. ac Rom. 1472.

§ 9 *Nisi Romani venissent*] Thuan. *subvenissent*. Nec aliter princeps ed. quod valde amat auctor. IV. 38. 'Dataque terga forent, ni S. Tempanius præsenti animo subvenisset.' XXIII. 14. 'Pœnorum urbem extemplo futuram, ni subveniatur.' XXXIV. 18. 'Nec nisi in tempore subventum foret, ultra sustentaturi fuerint.' *Jac. Gronov.* *Subvenissent* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. uterque, Gaertn. Hearnii Oxonn. Crevierii Victor. et non tantum ed. princ. sed et omnes aliæ usque ad Gruteri ultimam, quæ perperam dedit *venisset*. Paullo ante *Urbes quoque suas similem deformitatem futuras fuisse* Lov. 1. et Voss. *Urbes quoque suas similem deformitatem habituras fuisse* Lov. 6. a m. pr.

Eodem enim scelere urbem colentem hos Deos] Multo rectius Oxon. *eodem*

enim scelere urbem colentis Deos præsidemque arcis Minervam petitam. Patet ex conjunctis, 'eodem Eleusine Cereris templum, eodem Pyræei Jovem Minervamque.' Non enim dicit *Eleusinem et Cererem, Piraea cum Jove.* Et honestior fit oratio, Deos, quos peti præcipuum scelus, solos nominando. Lib. XXIV. c. 38. 'Vos, Ceres mater ac Proserpina, precor, ceterique superi infernique Dii, qui hanc urbem, qui hos sacratos lacus lucosque colitis.' XXIX. 27. 'Divi Divæque, maria terrasque qui colitis, vos precor quæsoque.' Cicero in ultima Verrina c. 72. 'Vos etiam atque etiam imploro atque appello, sanctissimæ Deæ, quæ illos Ennenses lacus lucosque colitis.' Plautus Pœnulo v. 1. 17. 'Deos Deasque veneror, qui hanc urbem colunt.' Æschylo in Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις, vs. 272. πολισσοῦχοι, et vs. 318. πολιοῦχοι θεοί. Noster XXVI. 28. de incendio in urbe, fraude Campanorum captivorum excitato, 'Vestæ ædem petitam, et æternos ignes, et conditum in penetrali fatale pignus imperii Romani.' *J. F. Gron.* *Eodem ejus scelere* Lov. 2. Deinde *urbem colentes Deos* etiam fuisse videtur in Harl. ex quo, cum ed. Gronovii conlato, nihil in excerptis meis notatur. Et id voluisse videntur scribæ Lov. 1. et Hearnii L. 1. qui tamen *urbem colentes hos Deos.* Virg. Ecl. II. 61. 'Pallas, quas condidit, arces Ipsa colat.' In his locutionibus 'colere' est inhabitare. Vide Burm. ad d. l. Virg. et quæ notavi ad Livii VIII. 16. § 1. Mox *præsidemque cortis Minervam* Voss. et Lov. 1. *præsidemque cohortis Minervam* Lov. 6. Pessime. Minerva præses arcis Athenarum habita est. Infra XLV. 28. 'Sacrificio Minervæ præsidi arcis in urbe facto profectus.' De simulacris Minervæ in arce Athenarum vide Meurs. Lect. Attic. VI. 33. Hinc cognominata est Πολιὰς, cujus meminit Paus. in Attic. c. 27. Quæ enim postea arx sive Ἀκρόπολις Athenis dicta est, antea dicebatur πόλις sive urbs. Pausan. Att. 26. Τὸ δὲ ἁγιώτατον ἐστὶν Ἀθηνᾶς ἄγαλμα ἐν τῇ νῦν ἀκροπόλει, τότε δὲ ὀνομαζομένῃ πόλει. Aristid. in Panathen. p. 171. Τρίτη δὲ ἀκόλουθος τούτων ἀνέχει, περιφανὴς ἄνω διὰ μέσης τῆς πόλεως, ἡ πάλαι μὲν πόλις, νῦν δὲ ἀκρόπολις κορυφῇ παραπλησίως. Vide Meurs. ibid. De cognominibus Minervæ Πολιὰς, Πολιοῦχος, et similibus vide Spanhem. ad Call. H. in Pall. vs. 53. In aliis etiam urbibus arcium præses Minerva habita est. Eamdem 'præsidem arcis Ilii' vocat Liv. XXXVII. 37.

Eodem Eleusinæ Cereris templum] *Eleusine* scribendum, ut sit auferendi casus: sequitur enim 'Piræei.' *Sigon.* *Eleusiniæ Cereris* Lov. 4. *Eleusine* est in edd. Camp. et Rom. 1472. ut recte Sigon. emendat. Editores, qui postea *Eleusinæ* substituerunt, credidisse videntur, hujus urbis nomen casu recto proferri *Eleusine.* Sed vide ad c. 25. § 2.

§ 10 *Manibus vi atque armis repulsum*] *Vi armisque* Lov. 6. sed reliqui omnes vulgatum tuentur, nisi quod, trajectis literis, *vitaque armis* sit in Lov. 1. Mox *in eadem delubra* Lov. 2. Harl. et Mead. ambo. Vide ad X. 10. § 6. Mox *sedisse*, pro *sævisse*, Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Mead. ambo, et edd. principes. Male. Flor. II. 2. in fine, 'Supervacuum visum est, in arcem murosque sævire.' II. 6. 35. 'Sævitum in urbes, urbemque urbium Caralim.' In eadem hac historia iterum II. 7. 4. 'In templa, aras et sepulcra ipsa sæviret.' Mox § seq. *bellum accipiant* Lov. 5. et edd. pro quo recte Aldus *susciperent*. Ita enim omnes reliqui codd. quamvis tamen forte existimari posset, 'accipere bellum' eodem modo dici, quo 'accipere legem' X. 9. XXIV. 29. et alibi.

CAP. XXXI. § 4 *Eadem Æchios, Abydenos, Æneos, Maronitas, Thasios*] *Chios*

integra erit lectio. Idem alibi (XXXII. 34.) 'Neque,' inquit, 'ego Chium expugnavi, sed Prusiam expugnantem adjuvi.' *Sabell.* Nominat gentes, a Philippo paullo ante bello vexatas, inter quas *Chii* non fuerunt, verum, ut supra dixi, *Ciani*. Itaque legatus Romanus objicit Philippo Athenienses, Cianos et Abydenos. Atque Livius XXXIII. 30. ait, 'De Cianorum libertate Quintius Prusiæ Bithyniorum regi scriberet, quid senatui et decem legatis placuisset.' Quare hoc etiam loco pro *Chios*, *Cianos* est reponendum. *Sigon.* *Et Chios* Harl. *Ethios* Lov. 2. Mead. 2. et Gaertn. *Echyos* ed. Camp. *Æchios* Voss. *Echios* Lov. 1. 4. 5. 6. Mead. 1. et edd. plures principes. Sed recte Sigonius *Cianos* legendum docuit. Intelliguntur autem incolæ Cii, urbis Bithyniæ. Eam obtinuerunt Ætoli, sed Philippus expugnatam evertit. Infra XXXII. 33. 'Cium item suæ ditionis urbem funditus evertisse ac delesse:' ubi vide Sigon. et adde Strab. XII. 563. Ἐν ᾧ Προῦσά ἐστιν, ἡ Κίος πρότερον ὀνομασθεῖσα· Κατέσκαψε δὲ τὴν Κίον ὁ Φίλιππος ὁ Δημητρίου μὲν υἱὸς, Περσέως δὲ πατὴρ, ἔδωκε δὲ Προυσίᾳ τῷ Ζήλα, συγκατασκάψαντι καὶ ταύτην, καὶ Μυρλείαν. De Cianorum clade vide Polyb. in Exc. XV. 21. et seq. et XVII. 4. Deinde *Æneos* omnes et scripti, et editi. Verum Stephan. Byz. voce *Αἶνος* docet, hujus urbis gentile formari *Αἴνιος*, quo utitur Plut. in Catone minore p. 764. Harduin. etiam in Numm. Popul. et Urb. nummum refert cum hac inscriptione AINIΩN. Similiter *ἤϊον ἡ Αἰνία* memoratur Apollod. Bibl. II. 5. 9. *Αἴνιοι* apud Thuc. VII. 57. Vocantur ibi quidem Αἰολεῖς, verum similiter *Αἶνον πόλιν Αἰολίδα* vocat Herodot. VII. 58. Id autem *Αἴνιος* videtur Latine efferendum esse *Ænius*. Verum Livium, hic *Æneos* dicentem, videri aliam formam *Αἴνειος* expressisse, auctor est Cellar. Geogr. Ant. II. 15. 843. Ea forma occurrit apud Harpocrat. voce *Αἰνείους*, ubi laudat testimonium Demosth. cujus locus exstat orat. advers. Aristocratem p. 744. in variis tamen lectionibus ed. Francofurtanæ subjectis p. 1459. monemur, alios, sive codd. sive excusos, pro *Αἰνείους* eo loco legere *Αἰνίους*. Ex uno igitur hoc loco, quamvis pro ea scriptura stat Harpocr. non tamen omni exceptione majus argumentum peti posse existimo, nisi alterius scriptoris consentiens testimonium laudetur. Vales. quidem ad Harpocrat. laudat pro hac forma Polyb. et Livium: verum Polyb. *Αἰνίους*, non *Αἰνείους*, vocat in Excerptis Legat. num. XCIII. quæ eadem scriptura occurrit in fragm. quod vulgo ad Polyb. refertur, apud Suid. voce *Αἴνιοι*. Livius vero hic quidem *Æneos* legit, verum passim alibi *Ænios* vocavit. Vide XXXVII. 33. XXXVIII. 40. XLV. 27. et alibi. Hæc omnia si non plane convincunt, etiam hic *Ænios* legendum esse, certe haud levem movent suspicionem. Tum vocem *Thasios*, quam servant omnes codd. et edd. priores, sed Clericus nulla de caussa omisit, revocavi. Mox *quod nocendi*, pro *quibus nocendi*, legendum, in margine Livii conjicit Anton. Perizon. Sed vulgatum in omnibus libris restat, nihilque ad id rejiciendum subigit.

§ 6 *Rheginis ipsis, ut mitteremus, orantibus*] *Ut mitteretur* Mead. 2. et edd. ante Frob. 1535.

§ 7 *Comprobavimus ergo id facinus? an bello persecuti*] Vet. lib. *an non bello persecuti.* Sigon. *Approbavimus ergo* Hearnii L. 1. Non muto. Supra v. 9. 'Quum omnium adsensu comprobata oratio esset:' ubi pariter variant vett. edd. Vide quæ ibi notavi. XXXVII. 45. 'Quum senatus populusque Romanus pacem comprobaverint.' *Comprobavimus igitur* Lov. 5. Gaertn. et edd. ante Froben. 1535. Solent 'ergo' et 'igitur' commutari

a scribis. Vide ad xxi. 40. § 6. Deinde *an et bello persecuti* Lov. 1. At reliqui scripti vulgatum servant. Mox τὸ *legibusque* deest in Voss. Lov. 1. 4. 6. sola particula *que* in Lov. 2. Mead. utroque, Harl. et Gaertn. Male. Passim ita 'libertas' et 'suæ leges' junguntur. Vide ad xxxvii. 54. § 25.

§ 8 *Quo indignius esset*] Vet. lib. *quod indignius esset*. Sigon. Ita et Lov. 2. sed *quod indignum esset* Lov. 1. 6. a m. pr. et Voss. Vulgatum probum est. Flor. ii. 5. 'Præfectos navium igni comburunt, idque, quo indignius foret, muliere imperante:' ubi Duker. recte notat, non sine ratione Gronovium codicis Sigoniani lectionem sprevisse. Paullo post τὸ *jam* deest in Voss. Lov. 1. 5. 6. et edd. ante Aldum.

§ 9 *Neque inficias imus, Siciliam*] *Neque inficiari scimus* Voss. *Neque inficiati sumus* Lov. 1. 2. 5. 6. Harl. et Hearnii L. 1. Male divisis literis ante scriptum fuit *inficia simus*, inde factum est *inficiati simus*, quod superest in edd. Rom. 1472. ac Parm. et tandem *inficiati sumus*, quod vidi exstare in edd. Camp. Mediol. 1480. Tarv. utraque, Venetis variis, et aliis usque ad Aldum, qui recte dedit *inficias imus*. Passim hoc verbum vel eo, vel simili modo in Mss. a librariis corrumpitur. Vide ad vi. 40. § 4. ix. 9. § 4. x. 10. § 8. et apud Curtium vi. 1. § 26. Mox *in parte Karthaginiensium erant*, pro *fuerunt*, Gaertn.

§ 10 *De qua neque ipsi quidem queri possunt*] Scribe *ne ipsi quidem*. J. F. Gron. Vide ad i. 10. § 3. *Nec ipsi quidem queri* Mead. 2. *neque ipsi queri* Harl. *queri possint* Lov. 2. 4. Harl. et Mead. ambo.

'*Per annos prope septuaginta*] Libro iii. de secundo bello Punico, c. 5. Varro consul legatis Campanis loquens 'per centum prope annos' cum Samnitibus bellum pro ipsis tulisse Romanos ait. Sed id bellum cœpit consulibus A. Cornelio Cosso, M. Valerio Corvino iii. a. cdxii. Finitum autem est anno ante quadringentesimum octogesimum. Quare, quod hic legatus ait, verisimilius, quam quod Varro, qui omnia in majus augebat, ut ibidem diximus. *Glar.* *Per annos prope LXXX.* Lov. 6. in margine: *per annos prope centum* Harl.

§ 12 *Ad obpugnandam Romam miserunt*] *Ad oppugnandam urbem miserunt* Voss. et Lov. 6. *ad oppugnandum Romam* Gaertn. Supra xxvi. 13. 'Ad obpugnandam Romam hinc eum miserimus.'

§ 13 *Quis durius, quam pro merito ipsorum, statutum indignari posset*] *Qui id durius* Voss. et Lov. 1. *quis id durius* Lov. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. usque ad Frob. qui a. 1535. primus τὸ *id* omisit. Paullo ante *neque urbs, neque homo quisquam* Harl. *neque urbs ipsa, nec homo quisquam* Mead. 2. Vide ad ix. 9. § 4. Τὸ *quisquam* deest in Gaertn.

§ 15 *Qui hodie videat eam, nullum obpugnatæ captæve ibi vestigium inveniat*] *Vident* et *inveniant* Voss. et Lov. 6. *qui eam hodie videat, nullum ibi oppugnatæ captæque vestigium* Gaertn. *captæve urbis vestigium* Lov. 1. 2. et 6. *captæve ibi urbis vestigium*, utraque scriptura juncta, Harl. et edd. Parm. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, Ven. plures, aliæque ante Ald. qui dedit *nullum ibi oppugnatæ captæve urbis vestigium:* quod proximi editores probarunt; donec Froben. vulgatum a. 1535. admitteret. Paullo ante *urbem innoxiam incolumen pateremur* Voss. *urbem innoxiam stare pateremur* Harl. *urbem innoxiam exstare incolumem pateremur* Mead. 2. Male. 'Stare' dicitur urbs, quæ superest, non eversa est. Liv. iv. 3. 'Stare urbs hæc non poterit.' c. 11. 'Quia stare diutius respublica non posset.' xlv. 19. 'Regnum eorum novum fraterna stare concordia.' Ita 'stantia mœnia' ruinis muri obponuntur xxxii. 24.

§ 16 *Ad experiendam adversus nos fortunam belli*] Ita primus edidit Aldus. Priores præferunt *experiundam*, quod servant Lov. 4. et 5. *experiundum adversus nos fortunam* Voss. *expeperiendum* Harl. Vide ad XL. 49. § 1. Paullo ante *Periculum magis illud est* Lov. 2. *Periculum magis est, ut nimis* Harl.

§ 17 *Hæc pro nobis dicta sint*] *Hæc vobis dicta sunt* Voss. et Lov. 1. *sunt* etiam Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Hearnii L. 1. et edd. antiqq. pro quo demum Ascens. 1513. *sint* emendavit.

§ 20 *Totis viribus nostris in Macedoniam incubuimus*] *Incumbimus* Lov. 4. a m. sec. Mox *vincere cum Romanis vultis* Voss. ut in præcedentibus per ellipsin omissum sit τὸ *potius*, vel *magis*. Vide ad III. 68. § 11. Potest etiam librariorum error esse, qui *malle* et *velle* sæpe commutarunt. Vide ad XXXVII. 54. § 2.

Cap. XXXII. § 1 *Hæc dicta ab Romano quum essent*] *Ab Romanis* Hearnii L. 1. Male. Supra cap. præc. 'Tum Romanus legatus.' *Hæc dicta quum ab Romano essent* Harl. Mox *inclinati omnium animi ad Romanos*, verbis simul majori distinctione a sequentibus divisis, Lovel. 2. Harl. Mead. 1. et Gaertn. *inclinati animi omnium ad Romanos* Mead. 2. Præstare tamen puto, orationem cohærere.

Damocritus prætor Ætolorum] *Democritus* Lov. 5. 6. Harl. Hearnii L. 1. et edd. antiqq. Pro quo Frobenius 1535. *Damocritus* substituit. Ita variant codd. etiam XXXV. 12. § 6. c. 33. § 9. XXXVI. 24. § 12. XXXVII. 3. § 8. et c. 46. § 5. Sed vulgatum malo. Ita 'Nicodamus' Ætolus memoratur lib. XXXVIII. c. 5. Similiter 'Damiurgi' Achæorum XXXVIII. 30. 'Damaratus' Corinthius I. 34. ubi alia vide.

§ 2 *Celerem enim pœnitentiam, sed eamdem seram atque inutilem, sequi*] *Sed tandem seram* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. vett. Quod quum salvo sensu servari non posset, ejus loco Frob. 1531. *eandem* dedit. Illa quidem lectio in nullo apud me cod. superest, nisi forte in Mead. 1. ex quo nihil in excerptis notatum video: solent tamen hæ voces 'tandem' et 'eandem' in Mss. commutari. Vide ad VII. 35. § 12. In uno Mead. 2. inveni *sed tamen seram*. Et hæ quoque voces 'tamen' et 'tandem' a librariis confunduntur. Vide ad XXII. 2. § 11. Neque sensus vocem *tamen* repudiat. Quisque igitur eligere potest, quod magis placet, vel *eamdem*, vel *tamen*. Prius magis probarem, si codicum fide lectio illa niteretur. Eleganter autem talis pœnitentia *sera* vocatur, eique jungitur *inutilis*: 'sero' enim 'fieri,' quæ frustra fiunt, amissa temporis occasione, docuit Broekh. ad Tibulli I. 9. 41. Eo sensu 'serum auxilium' est inutile. Vide ad III. 5. § 15. et Gebhard. ad X. 5. § 8. Mox *consilia* deest in Lov. 6.

§ 3 *Tempus ita jam nunc statui posse*] Τὸ *jam* exsulat a Voss. Lov. 1. 2. 6. Harl. et Mead. 2. Sæpissime Livius duas has particulas ejusdem significationis 'jam nunc' conjunxit. Supra II. 54. 'Jam nunc ita in animum inducant.' III. 40. 'Jam nunc ita se parare Ap. Claudium.' XXXIV. 34. 'Jam nunc hoc ita proponere vos animis oportet.' XL. 15. 'Jam nunc sanguine meo sibi indulgeri æquum censet.' Silius Livii imitator XVI. 170. 'Vertendas agitat jam nunc Karthaginis arces.' Similiter Ovid. Her. II. 83. 'doctas jam nunc eat, inquit, Athenas.' Colum. XI. 11. 'Pastinatio quoque jam nunc includenda, et vitibus conserenda est.' Plin. Ep. III. 6. 'Jam nunc jube basim fieri.' Exempla ex Cic. laudat Tursell. de Particul. c. 69. Sæpe etiam Livius 'nunc jam,' transpositis vocibus, usurpavit. Vide ad VII. 32.

§ 14. Pariter Livius alias particulas ejusdem significationis junxit, ut 'ita sic,' 'itaque ergo.' Vide ad II. 10. § 11.

Nisi in Panætolico et Pyrrhiaco concilio] *Pylaico* legendum a Thermopylis, quæ et *Pylæ* dicuntur. *Gelen.* *Et Pirea* Voss. Lov. 1. 4. et Mead. 1. *et Pireo* Lov. 2. 6. et Mead. 2. *et Pyrheo* Gaertn. *et Piriaeo* Harl. *et Pyrrhiaco* Lov. 5. et edd. priores; cujus loco Gelenius substituit *et Pylaico*, id est, quod celebratur ad Thermopylas. Verum concilia Ætolorum plerumque habebantur ad urbem Thermum, quæ propterea 'Thermica' vocanda erant. Sed vide ad XXXIII. 35. § 8. Insuper, quum ipsum illud, in quo hæc constituebantur, 'Panætolicum' concilium dictum fuisse Livius tradat c. 29. hinc Donjatius quærit, ad quod ergo Panætolicum deliberationem differat Damocritus? et conjicit, pro *Panætolicum* legendum esse *Panæolicum*, id est totius Æolicæ nationis. At temere: 'Panæolici' enim 'concilii' alibi mentio non obcurrit; et sequentia vel obiter perlecta evincunt, nulla mutatione opus esse. Damocritus censebat, hoc, quod nunc erat, concilio Panætolico de postulatis legatorum ac bello agi non posse, quia antea de re tanti momenti ac discriminis mature deliberandum erat: jam nunc igitur statui posse, quamdiu deliberarent, et simul decerni, ut, quum de re tali nisi in Panætolico vel Pylaico concilio agi non posset, et spatium, intra quod illa celebrarentur, nimium foret, extra ordinem prætor concilium convocaret, quodque in eo constitueretur, perinde ratum foret, ac si actum esset in concilio Panætolico aut Pylaico.

§ 4 *Decernerent extemplo, ut prætor sine fraude, quum de bello aut de pace*] *Decreverunt* Lov. 4. Mead. 1. in margine, et Gaertn. Male: *decernerent* enim pendet ex τῷ *ut* per ellipsin omissæ: *ita jam nunc statui posse, ut, &c. decernerent.* Deinde *de bello et pace* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. 1. Gaertn. et edd. antiqq. ante Aldum. *De bello agere,* mediis omissis, Mead. 2. Mox τὸ *sit* deficit in Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambobus, Gaertn. et edd. antiqq. Primus id adscivit Mediol. a. 1505. hinc Ascens. a. 1513. inde reliquæ.

CAP. XXXIII. § 1 *Navales copias Demetriadem in Thessalia contrahebat*] Ita demum vulgatum video in ultimis Gent. ed. Omnes priores legunt *in Thessaliam*, quod firmant codd. quibus usus sum. Eam itaque lectionem revocavi: *in Thessaliam* enim, neque ac *Demetriadem*, referendum ad *contrahebat*: non vero jungendum est *Demetriadem in Thessalia*.

§ 2 *Navibus maritimæque oræ præfecit Heraclidem*] Vet. lib. *Heraclidem*. Sigon. Alteram lectionem servant Voss. Lov. 2. 4. 5. 6. Harl. et Mead. 1. *Heraclitum* Mead. 2. Perperam. Sed *Heraclides* etiam vocatur hoc lib. capp. 16. 46. et XXXII. 5. Vox *navibus* non adparet in Lov. 1. 6. et Voss. Mox § seq. *Romanis detraxisse* Lov. 1. 2. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 4 *Per Dassaretiorum fines exercitum ducebat*] *Dassaretiorum* meminit Plinius III. 23. et IV. 1. Meminit et Ptol. l. III. c. 13. ubi de Macedonia; quamquam omnes ejus codd. quotquot nos vidimus, *Deparetii* habent corrupte, etiam ii, qui ex Græcia nuper emendati dicebantur. *Glar.* *Dassaritiorum* ex Stephano et Eustathio. *Sigon.* *Darsertiorum* Voss. et Lov. 1. 4. et 6. a m. pr. *Dardaseniorum* Mead. 2. *Darsetiorum* Lov. 2. 5. 6. a m. sec. Harl. Mead. 1. Gaertn. Hearnii L. 1. et priscæ edd. *Dasaretiorum* Mediol. a. 1505. *Dasseretiorum* Ascens. a. 1513. *Dassaretiorum* Mogunt. Vide ad lib. XXVII. cap. 32. § 9. Mox *in usum militiæ satis esset*, pro *militi*, Harl. ultima litera ex initio vocis proximæ

adscita. Vide ad XXVIII. 25. § 2.

§ 6 *Ad Lyncum stativa posuit prope flumen Bætum*] Ego *ad Lichnydum* legendum puto, quod etiam XXVII. 32. admonuit Sabellicus. Alii *Lingum* restituerunt: sed non recte, meo quidem judicio. Cæterum de 'Bæto,' pro quo quidam *Aretum* habent, quidam *Athacum*, nonnulli *Bævum* restituerunt, nihil habeo, quod certum affirmem. Ego, si conjectare in re tam prisca licet, suspicor esse nomen fluvii alicujus obscuri, in Haliacmona labentis; nisi quis id ipsum nomen *Haliacmon* eo reponendum putet, quippe vel apud ipsum hunc fluvium, vel non longe ab eo hæc gesta sunt. *Glar.* Pro *Lingum* reponendum censet Glareanus *Lychnidum*, pro *Bevum*, *Haliacmona*, scilicet quia nusquam hæc nomina legerit, at illa in Dassaritiis legerit. Ego contra, pro *Lingum*, *Lycum* repono, pro *Haliacmona Bevum* defendo. *Lycum* habent libri veteres, et Plutarchus in Quintio p. 370. ubi hujus rei meminit: Ἦσαν μὲν οὖν οἱ τὸν Τίτον ἄγειν κύκλῳ διὰ τῆς Δασσαρήτιδος κατὰ Λύκον εὔπορον ὁδὸν καὶ ῥᾳδίαν ἐπιχειροῦντες. De Bevo fluvio sic Stephanus; Βεύη πόλις Μακεδονίας, καὶ πρὸς αὐτῇ Βεῦος ποταμός. Sigon. *Ad Lincum*, vel *Ad Lyncum* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Mead. 2. Hearnii L. 1. et edd. antiqq. quod probat Palmer. Græc. Ant. I. 35. pag. 194. *Lingum* prima exhibet ed. Mogunt. Deinde *Baccum* Voss. et Lov. 1. *Bactum* Lov. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *Bluncum* Hearnii L. 1. *Hacum* Lov. 6. *Bætum* vel *Betum* Lov. 2. 5. et edd. antiqq.

§ 8 *Quam in conspectum venirent*] *In conspectu essent* Voss. et Lov. 1. Supra II. 40. 'Non, quum in conspectu Roma fuit, subcurrit?' At vulgatum, quod servant reliqui, firmatur ex VII. 40. 'Ubi primum in conspectum ventum est.'

§ 9 *Æquis viribus per aliquot horas pugnarunt*] *Equis viribusque per aliquas horas pugnaverunt* Voss. et Lov. 1. *viribus equisque per aliquas horas pugnaverunt* Lov. 6. *equis viribusque* etiam Lov. 2. Tum *pugnaverunt* Lov. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. ante Frob. a. 1535.

CAP. XXXIV. § 2 *Ut conspiceretur ab omnibus funeris honos*] Vox *funeris*, quæ tamen necessaria videtur, deficit in Voss. Lov. 1. 5. et edd. Camp. ac Rom. a. 1472. Paullo ante § præc. τὸ *se* omittebat Lov. 1. Sed excidisse videtur ob similitudinem vocis sequentis. Certe omnes reliqui servant. Alibi tamen hoc pronomen subintelligi, vidimus ad IV. 10. § 1. Insuper § seq. *ad subeundum omnem dimicationem* Gaertn. Vide ad XL. 49. § 1. *Ad subeundam dimicationem omnem* Lov. 6. Vox *omnem* omittitur in Lov. 5. et edd. Camp. ac Rom. a. 1472.

§ 4 *Qui hastis sagittisque et lata lanceis vulnera facta vidissent*] Lege *et rara lanceis*. Gelenius. Ut Gelenius emendat, legunt omnes codd. et edd. usque ad Mogunt. qui *lata* substituerunt. Tum *facta vulnera* Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

Detruncata corpora brachiis abscissis] *Abscisis* legit Gifan. in Observ. Ling. Lat. voce 'Abscisus:' et sic citat Lipsius de Milit. Rom. III. 3. Hæc sæpe permutari, nemo non adnotavit. Quod apud Justin. XV. 3. in vet. lib. scriptum esse testatur Gifan. *abscisisque auribus*, viri docti, qui Justinum ediderunt, in suis non videntur invenisse. Ego inveni in scripto chartaceo Academiæ Duisburgensis, et pro eo, quod ibidem alii habent, *finxisset, eumque truncatis crudeliter omnibus membris*, in eodem *finxisset, et crudeliter omnibus laniatum membris*. Duk. *Brachiis abscisis* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Gaertn. et edd. Camp. Rom. a. 1472. ac Parm. Passim etiam in melioribus membranis *abscisus* exaratum obcurrit, ubi vulgo legitur *abscissus*. Exempla vide ad IV. 10. § 4. c. 19. § 5. c. 28. § 8. VIII. 25. § 5. XXIV. 30. §

12. XXV. 36. § 6. XXXII. 4. § 5. c. 5. § 12. XXXV. 32. § 6. c. 45. § 6. XLI. 11. § 4. XLV. 37. § 9. Duker. ad Flori I. 18. § 9. et Corte ad Plinii I. 20. 19. Duo autem sunt verba 'abscidere' et 'abscindere,' ut olim notavi ad Silii XV. 473. Vide etiam Gronov. ad Livii XLIV. 5. § 5. præsertim in prima ed. nott. Duker. ad Flor. II. 2. § 2. et Vorst. ac Torren. ad Val. Max. I. 1. 18. Similiter etiam Mss. sæpe *abscidere* servant, ubi vulgo editur *abscindere*. Vide ad Livii IX. 23. § 12. XXXVII. 41. § 7. et XLV. 25. § 9. Adde Rhodium ad Scribon. Larg. Compos. 100. Quænam autem inter utraque hæc fuerit differentia, non per omnia convenit. Vide Oudend. ad Front. I. 4. 7. Arntz. ad Aur. Vict. Epit. Cæs. c. 13. § 3. et quos ibi laudarunt. Hic *abscisis* recepi. Mox *disjecta* Lov. 6. in contextu. Vide ad Silii XV. 729. Sed reliqui omnes stant pro vulgato. Tum *divisa corpora capite* male Lov. 1.

§ 5 *Adversus quæ tela quosque viros pugnandum esset*] *Pugnandum foret* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. uterque, et Gaertn.

§ 6 *Quod in Pelagoniæ faucibus erat, ut iis copiis suas augeret*] Ita Aldus primus edidit. Omnes priores *in faucibus Pelagoniæ;* et ita omnes codd. præter unum forte Gaertn. unde nihil in excerptis notavi. Præterea *ut iis suas copias augeret* Lov. 6. Et ita *præsidium, iis* pertineret ad illud genus loquendi, de quo egi ad XXVII. 51. § 1. At uni huic cod. fidem tuto habendam non puto. Mox *aperuit*, pro *patefecit*, Gaertn. quod ex glossa interpretis natum videtur.

§ 7 *Ipse, cum viginti millibus peditum, quatuor millibus equitum*] Sic quidem libri: at ego scripsisse Livium aio, *ipse cum viginti millibus peditum, quatuor equitum*, resecto τῷ *millibus* posteriore. Hic enim perpetuus ejus mos est. Lib. XXI. c. 38. 'Qui plurimum, centum millia peditum, viginti equitum fuisse scribunt: qui minimum, viginti millia peditum, sex equitum.' XXII. 46. 'Numerus omnium peditum, qui tum steterunt in acie, millium fuit quadraginta, decem equitum.' XXIII. 13. 'Præmissus est ad conducenda viginti millia peditum, quatuor equitum.' XXIV. 35. 'Ad Heracleam, quam vocant, Minoam quinque et viginti millia peditum, tria equitum, duodecim elephantos exposuit.' Sic, si vacat inspicere loca, XXVII. 28. XXIX. 35. l. XXX. capp. 6. et 29. l. XXXIV. capp. 21. et 59. XXXVI. 14. lib. XLII. capp. 51. et 52. aliisque innumeris locis. *J. F. Gronov.* *Peditum, quatuor millibus equitum* in solo est Lov. 5. *peditum, et quatuor centum equitum* legit Hearnii L. 1. *peditum, octo millibus equitum* Gaertn. *peditum, octo equitum* Lov. 2. 4. 6. Harl. et Mead. ambo: *peditum, CCCC. equitum* Victor. apud Crevier. *peditum, et CCCC. equitum* Lov. 1. *peditum, et quatuor equitum* Voss. quemadmodum Gronov. scribendum conjecit, et edidit. Ita III. 31. 'Damnatus Romilius decem millibus æris, Veturius quindecim.' X. 29. 'Cæsa eo die hostium viginti quinque millia, octo capta.' XXI. 59. 'Duodecim millia peditum, quinque equitum adversus hostem educit.' c. 60. 'Sex millia hostium cæsa, duo capta.' XXII. 24. 'Sex millia hostium cæsa, quinque admodum Romanorum.' Similiter XXIX. 25. § 11. XXXVI. 4. § 7. XXXVII. 46. § 3. XXXIX. 7. § 1. XLIV. 16. § 2. et 4. et Epit. Liv. lib. LXVII. Solent autem librarii etiam aliis locis perperam hanc vocem iterare. Vide ad XXVI. 21. § 14. XXIX. 32. § 1. et 13. cap. 35. § 10. XXXVIII. 16. § 9. aliisque locis. Esse tamen et alia loca, ubi verisimiliter ipse Livius eam vocem bis adhibuit, videbimus ad XXXVII. 39. § 9.

Paullo plus ducentis passibus a castris Romanis] Andreas *paullo plus ducentos passus a castris Romanis*, non *ducentis*

passibus. Et illud amat potius. Ut XXXIV. 9. 'Totum orbem muri minus quadringentos passus patentem habebat.' XXXVI. 40. 'Plus partem dimidiam ex quinquaginta millibus hominum cæsam.' Et similia, quæ cuivis observare pronum. *J. F. Gron. Paullo plus CC.* vel *ducentis passibus* servant Lov. 2. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. alterum est in reliquis codd. meis, Victor. Crevierii, et omnibus excusis usque ad Aldum, vulgatæ auctorem. Infra cap. seq. 'Quum aberat acies eorum paullo plus quingentos passus.' Vide ad XXIX. 25. § 2. et XLI. 12. § 8. Similiter etiam *minus* construitur. Vide ad III. 64. § 10. et X. 37. § 3. Videtur et error esse in numero. Nam cap. seq. Romana acies *paullo plus quingentos passus* abesse dicitur. Rœllius putabat vel ∞ CC. *passus*, vel ∞ *passus* legendum. Mox *Achaco*, pro *Athaco*, Lov. 1. *Achæo* Voss. et Lovel. 5. cum edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. *Areto* ed. Mediol. 1505.

§ 8 *Et descripta suis quæque partibus, tum tendentium ordine, tum itinerum intervallis*] Vide Lipsium de Milit. Rom. v. 1. Quid sint 'partes' castrorum, quid 'ordines,' docet Schelius ad Hygin. de Castram. pagg. 1032. et 1041. tom. X. Thes. Græv. *Duk. Disrupta*, pro *descripta*, corrupte Voss. *discreta* Lov. 1. et Gaertn. Sed *describere*, in quam vocem reliqui Mss. conspirant, hic notat 'dividere,' 'distribuere.' Supra I. 19. 'In duodecim menses describit annum.' XXX. 26. 'Magnam vim frumenti vicatim populo descripserunt.' Cap. 37. 'Decem millia talentum argenti, descripta pensionibus æquis in annos quinquaginta, solverent.' XXXI. 14. 'Veteranis militibus voluntariis ex Africano exercitu in legiones descriptis.' XXXIX. 38. ex emendatione Gronovii, 'Quum eos in legiones quatuor descripsissent:' ubi alia vide. XLV. 15. 'In quatuor urbanas tribus descripti erant libertini.'

§ 9 *Biduum consul et rex, alter alterius conatus exspectantes*] *Biduo* edd. ante Aldum. Sed recte codd. vulgatum tuentur. Vide ad X. 21. § 6. Deinde *spectantes* Mead. 2. quomodo sæpissime variant librarii. Vide ad VI. 33. § 1. Mox *tertia die* Lov. 1. Sed vide ad VIII. 11. § 15. Præterea *omnes in aciem copias eduxit* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harleian. Mead. ambo, et Gaertn.

CAP. XXXV. § 1 *Quadringentos Triballos, Illyriorum*] Vet. lib. habent *Trallas*, quam vocem qui ignorarunt, *Triballos* fecerunt. Sunt autem Tralles Illyrici, ut ait Stephanus, populi, his verbis: Τραλλία μοῖρα τῆς Ἰλλυρίας λέγονται καὶ Τράλλοι, καὶ Τράλλες παρὰ Θεοπόμπῳ. Itaque et XXXVII. 40. in auxiliis Antiochi numerandis conjungit etiam Livius *Trallas* et *Cretenses*, ut hoc loco, cum ait, 'Tum levis armatura trium millium, pari ferme numero pars Cretenses, pars Tralles.' *Sigon. Tralles* ex vestigiis cod. Victor. legendum esse, conjicit Vales. ad Exc. Peiresc. p. 90. Sed *Trallos* legisse videtur Gronov. ad XXXIII. 4. § 4. Sane et 'Tralli' et 'Tralles' gens illa vocabatur, ut ex loco Steph. quem Sigon. laudavit, et aliunde constat. Quin etiam pro Gronovii lectione facere videtur, quod ejus vestigia in corrupta scriptura *Triballos* supersint; quodque a Livio ita etiam vocentur XXVII. 32. et XXXIII. 4. Nihilominus cum Valesio præfero *Tralles*. Nam *Trallis* legunt Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. quas vidi, omnes usque ad Mogunt. qui *Trallos* substituit; et huic demum Aldus *Triballos*. Quin et alibi apud Livium *Tralles* vocantur. Vide ad XXXVII. 39. § 10. et XXXVIII. 21. § 2. Insuper, ubi vulgo *Tralli* nunc legitur, etiam *Tralles* non minus recte, partim aperta Mstorum auctoritate, partim ex eorum vestigiis, legi posse, ad ipsa illa loca aut

supra jam vidimus, aut infra dicendum erit. *Trallas* Sigonii in nullo cod. mihi obvium fuit, neque id ullæ, nisi Sigonianæ, editiones receperunt. *Tralleis* dedit Gruteri postrema ed. idque Gronovius servavit. Paullo ante *Rex vero tam celerem* primus edidit Aldus, cui consentiunt plures codd. Priores excusi omittunt *vero*, concinente Lov. 5. *Rex motam celerem* legunt Voss. et Lov. 1. *Rex non tam celerem* Lov. 4. quod videtur probandum. Si enim tam celerem aleam universi certaminis timuisset, quietos non lacessivisset. Solent autem *u'o*, id est *vero*, et *ñ*, id est *non*, commutari in membranis. Vide ad x. 5. § 14.

Illyriorum id, sicut alio diximus loco, est genus] Id dixit xxvii. 32. 'Contracto jam inter Ætolos et Trallos (Illyriorum id est genus) certamine.' Prima vox perperam deerat in Voss. ejus loco *Illorum* legebat Lovel. 1. Deinde *id est gens* Lov. 2. in marg. Lov. 5. et edd. principes : *genus* jam inveni in ed. Ven. 1498. Mediol. 1505. et hinc in reliquis : quam etiam lectionem veriorem esse evincit, præter aliorum codd. auctoritatem, locus Livii laud. *Genus* hic est 'populus,' 'gens.' Supra viii. 29. 'Erat genus omne abunde bello Samnitibus par, Marsi, Pelignique, et Marrucini.' xxxiv. 17. 'Ferox genus nullam vitam rati sine armis esse.' xliv. 11. 'Erant in præsidio Cassandreæ octingenti Agrianes et duo millia Penestarum Illyriorum : bellicosum utrumque genus.' Alia exempla vide ad xxxiv. 17. § 6. ubi et librarios voces 'genus' et 'gens' confudisse dicendum erit. Mox *primum numero equitum* omnes codd. mei, et edd. usque ad Ascens. qui a. 1513. *pari* substituit. Deinde *ad lacessendum hostium equites* Lov. 2. Harl. et Mead. 2, Vide ad xl. 49. § 1.

§ 2 *Ab Romanis, quum aberat acies eorum paullo plus*] Homini polito non potest non illud *quum aberat* suspectum esse. Mss. cum Andrea et Aldina *Ab Romanis autem aberat.* Scribe *Ab Romanis item* (*aberat acies eorum paullo plus quingentos passus*) *velites et equitum duæ ferme alæ emissæ.* Quia rex periculo summam rerum committere noluit, sed electos ad tentandam fortunam prœlii in campum emisit: pariter Romani haud fere dispari numero equitum peditumque excretam manum iis opposuerunt. *J. F. Gron.* *Ab Romanis autem* Voss. Lov. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. omnes usque ad Froben. qui a. 1535. vulgatam lectionem primus recepit. *Ab Romanis quidem* Lov. 1. Clericus, voce *autem*, quam, uno excepto, codd. omnes constanter servant, ejecta, edidit *Ab Romanis* (*aberat acies, &c.* Sed id, quod nos ex plerisque Mss. recepimus, probarunt etiam Doujat. et Crevier. quorum posterior ei similiter in contextu locum dedit, testatus tamen, recte Gronov. suspicatum videri, *item* pro *autem* legendum esse : quod nec mihi displiceret, si codd. auctoritas accederet. In Mstorum lectione id minus probo, τοῖς *Rex vero tam celerem* nunc subjungi *Ab Romanis autem.* Magis itaque, quod codd. obferunt, placebit, si in initio cap. cum uno cod. legere liceret *Rex non tam celerem.* Si autem ibi vulgatum servandum est, hic voce transposita legam *Ab Romanis* (*aberat autem acies, &c.* . De simili usu voculæ 'autem' in connectenda parenthesi vide ad vii. 41. § 8.

§ 3 *Credidere regii, genus pugnæ, cui adsueverant, fore*] Scripti omnes *quo adsueverant.* Cæsar de Bello Civ. i. 44. 'Cum Lusitanis reliquisque barbaris genere quodam pugnæ adsuefacti.' Cic. de Oratore iii. 15. 'Homines labore assiduo et quotidiano assueti.' Ovidius Met. xiii. 554. de Polymnestore : 'prædæque assuetus amore :' quod mutare non ausim. Florus i. 1. 'Assuetas sanguine et præda volucres :' ubi Freinshemius.

Quæ omnia videntur dici cœpta per intellectum infinitivi; ut in propositis exemplis, 'exerceri,' 'fatigari,' 'duci,' 'ali.' *J. F. Gron.* Sed et Mss. Thuan. *adsuerat.* Jac. Gron. Ut vulgata hoc loco lectio, ita Livius etiam xxxviii. 34. 'Disciplina Lycurgi, cui per septingentos annos adsueverant, sublata.' Nihilominus *adsuerat* etiam Voss. quod consuetudine Liviana ductus exprimi curavi. Vide ad iv. 45. § 4. Præterea *quo*, pro *cui*, etiam Lov. 2. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Liv. xxi. 16. 'Primum Hamilcare, deinde Hasdrubale, nunc Hannibale duce adsuetum.' Curtius iii. 9. § 4. 'Tria millia delectorum equitum adsueta corporis custodia sequebantur:' ubi vide Snakenb. Plin. H. N. xxiii. 1. 'Simias quadrupedesque, quibus digiti sunt, negant crescere adsuetas meri potu.' Justin. xxxi. 1. 'Adsuetum imperio et inmoderata licentia militari.' Flor. iv. 12. § 17. 'Ille barbarus et signis militaribus, et disciplina, armis etiam Romanis adsueverat.' Vide etiam Burm. ad Nason. Met. xiii. 554. Hanc locutionem etiam Livio vindicare conati sunt J. F. Gron. ad xxiv. 48. § 12. et Jac. Gron. ad x. 17. § 10. Similiter construitur 'insuescere' apud Colum. l. vi. c. 4. 'Maxime tamen habetur salutaris amurca, si tantumdem aquæ misceas, et ea pecus insuescas.' Præterea *Crederunt regii* Lov. 1. *Credere regii* Voss. Lov. 4. Mead. ambo, et Gaertn. Mox *refugientesque* omittunt Lov. 2. 4. Mead. 1. et Gaertn. Deinde *Cretenses invehentem se effuse in hostem* Voss. et Lov. 6.

§ 5 *Tota acie dimicarent, et velites, emissis hastis, cominus gladiis rem gerebant*] *Dimicaretur* Lov. 6. Sed vide ad xxxviii. 40. § 1. Tum *emissis in hostes cominus* Lovel. 2. 4. 6. Mead. uterque, et Gaertn. *emissi in hostes cominus* Lov. 1. qui mox τὰ *in hostem* non agnoscit,

§ 6 *Ita nec eques regius equiti par*] *Eques regis* Vossian. Lovel. 1. 2. 4. 5. 6. Harleian. Mead. 2. Gaertn. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. Ita 'præfectus regius' et 'regis:' vide ad lib. xxxii. c. 16. § 12. 'præsidio regio' et 'regis' xxxvii. 12. § 5. 'legatus regius' et 'regis' c. 56. § 9. 'pecuniæ regiæ' et 'regis' Epit. Liv. xxxviii. Vide ad xxxii. 6. § 6. Deinde *itaque nec* Lovel. 2. et Harl. Vide ad xxi. 53. § 7. *Ita neque* Voss. Mox *pariterque ad se tuendum* Lov. 1. 6. et Voss. Vide ad ii. 44. § 3.

Cap. xxxvi. § 1 *Uno deinde intermisso die*] *Uno inde* Lov. 1. 6. et Voss. Vide ad xxxvi. 24. § 10. Mox *peltos*, pro *peltastas*, Gaertn. *speltas* Lov. 2. et Mead. ambo: *paltas* Voss. et Lov. 1. *peltatos* Lov. 6. a m. pr. *peltas* a m. sec. quod etiam superest in Lov. 4. ac 5. Supra l. xxviii. c. 5. 'Quemdam ex regiis ducibus cum mille peltastis (pelta cætræ haud dissimilis est) Chalcidem mittit.'

§ 4 *In castra sese recepit. Postero die omnibus copiis consul in aciem descendit*] *In castra se recepit* Lov. 4. *in castra sese recipit* Lov. 6. *ad castra sese recepit* Lovel. 5. et edd. ante Aldum. Deinde *consul omnibus copiis* Lovel. 1. 2. 4. 6. Harl. et Mead. uterque: *consul cum omnibus copiis* Gaertn. quod non est necesse. Vide ad i. 14. § 8. Mox *locatis elephantibus* Lovel. 1. Livius eadem forma 'elephas' dixit xliv. 5. et 'elephantes' ibid. c. 41. At reliquis omnibus locis Livio constanter, nisi fallor, 'elephantus' placuit. Vide etiam ad xxxv. 32. § 4. c. 43. § 6. xxxvi. 4. § 7. c. 10. § 4. c. 18. § 4. c. 19. § 4. xxxvii. 39. § 13. xxxviii. 14. § 2. c. 38. § 8. et alibi. Unius igitur cod. fides hoc loco levior est, quam ut eum sequar. Ejus autem librarium eo modo peccasse puto, quo *penatibus* pro *penatis* datum est xxii. 8. § 7. ubi plura vide. Nec reliqua duo loca Livii suspicione carent, præsertim quum ista pars operis Liviani unius tantum codicis ope nobis servata sit, cujus librarius facile aberrare potuit eodem modo,

quo hic Lov. 1. Præterea vox *Romani* non adparet in Lov. 2. et Mead. 2.

§ 5 *Postquam ne tum quidem potestas pugnandi dabatur*] *Postq. metu quidem potestas pug. non dabatur* Voss. Paullo ante *sensit* deficit in Voss. Lov. 2. 4. 5. 6. Mead. ambobus, Gaertn. et edd. ante Mogunt. Præterea *lacessit*, pro *successit*, Lov. 2. in margine, et Lov. 6. *Ubi ad latentem intra vallum exprobrans metum successit* legit Harl.

Quia ex tam propinquis stativis parum tuta frumentatio erat] Si ita scripsit Livius, supplendum est *hosti*. Sed quia hoc supplementum aliquanto durius videbatur, veniebat in mentem *quia hostium tam propinquis stativis*. XXIII. 17. 'Ne quis, tam propinquis hostium castris, Capuam quoque recurrat.' Duæ postremæ syllabæ vocis *hostium* ab adfinitate sequentis *tam* intercidere potuerunt, et deinde e prima *ex* fieri. *Duker.* *Parum tuta statio erat* Voss. Lov. 1. et 6. in contextu a m. pr. hærente adhuc in animo scribarum præcedente voce *stativis*. Mox *dispersis militibus per agros extemplo revocatis* Lov. 6.

§ 6 *Octo ferme inde millia intervallo*] Puderet monere, nisi sic servarent omnes, quos vidi, editi, scribendum esse *millium*. J. F. Gron. Conjecturam hanc Gronovius in contextum recepit, et reliqui editores servarunt. Potuit etiam facile oriri ex compendio solito. Sæpe enim millenarius numerus in Mss. una litera *M* notari solet; quæ *millia* reddita fuit, quum deberet *millium*. Vide ad XXV. 9. § 16. Verum expresse omnes codd. totidem literis *millia*, nulla per notam *M*. Omnes autem ita pertinaciter in hoc facillimo sensu errasse, in animum inducere nequeo. Puto igitur priscam lectionem servandam, et addita interpunctione adjutam ita deinceps legendam esse *octo ferme inde millia, int. tutiorem frum. habiturus, castra ad Oct. movit.* Id igitur exprimi curavi. Ceterum *fere* legunt Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Mead. 1. et Gaertn. Vide ad XXXVII. 38. § 5.

Castra ad Atabolum movit] Exemplaria scripta *Octolophum* habent. *Gelen.* Editionum Gelenio antiquiorum lectionem unus servat Lov. 5. *Athalobum* Mead. 2. et Gaertn. *Achalobum* Hearnii L. 1. *Actalobum* Voss. et Lov. 1. *Actalabum* Lov. 6. *Attalobum* Lov. 4. *Atalobum* Harl. Mead. 1. et Lov. 2. Vide ad c. 40. § 9. et XLIV. 3. § 1. Præterea *id loco*, omissis vocibus *est* et *nomen*, Voss. et Lovel. 1. Earum posterior excidisse potuit ob similitudinem sequentis *movit: sed id loco nomen est* Lov. 6.

§ 7 *Intra vallum suos tenuit, ut cresceret simul et negligentia cum audacia hosti*] Suspectum erat primo *et*, eo quod illud nusquam alibi in hoc genere loquendi adhibitum inveniebam. Terent. Eun. II. 2. 10. 'Simul consilium cum re amisisti.' Cic. Tusc. II. 18. 'Quod si cui simul animus cum re concidit.' Deinde nihil tentandum credidi. *Negligentia cum audacia* idem est, quod 'negligentia et audacia:' *consilium cum re, animus cum re*, idem quod 'consilium et res, animus et res.' Jam vero non dubito quin recte dicatur *ut cresceret simul et negligentia et audacia hosti.* Scio, quid ad XXVI. 43. scribat Gronovius. Sed ostendi ibi, Ciceronem, Livium, et Suetonium eo uti, quod ille unius libri scripti auctoritate improbat. Si tamen hoc loco Livii a quibusdam libris abesset *et*, per me liceret id in exilium agi. *Duker.* *Ut cresceret simul gloria cum audacia* Mead. 2. Reliqui nihil mutant, nisi quod *neglegentia* sit in Lov. 4.

§ 9 *Partim ad consectandos vagos frumentatores*] *Partem* Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. 1. et Hearnii L. 1. Et ita edidit Froben. 1535. quod proximi editores servarunt usque ad Paris. qui *partim*, ut legunt principes edd. et reliqui codd. revocarunt, ceteris, qui postea secuti sunt, editoribus tacite eamdem lectionem adprobantibus ac retinentibus; nisi quod Dou-

jatius *partem* legendum conjectet. Certum est *partim* pro *partem* veteres dixisse, et ita quidem, ut ei jungerent genitivum. Vide ad XXVI. 46. § 8. ita etiam, ut, quum in priori membro dixissent *partim*, in secundo, ejus loco, adhiberent vocem *alia*. Vide Gronov. Obs. III. 2. Non memini tamen, me notare exemplum, ubi post *partim* infertur *cum parte*. Dukerus etiam se simile exemplum non invenisse testatus est. Tot itaque codicum testimonio firmatam scripturam *partem* interim, donec in alteram adcuratius inquiratur, admisi. Mox *ne vivum relinquerent* Lov. 1. *ne unum relinquerent* Lov. 6. Vide ad X. 36. § 8. *Ne quem unum relinquerent* edd. Mediol. 1480. et Ven. 1498. *ne quem virum relinquerent* Harl. Sæpius voces 'vivum' et 'virum' librarii commutarunt. Vide ad IV. 59. § 7. XXXV. 51. § 4. et adde Burm. ad Suet. Ner. c. 30. Vesp. c. 19. Domit. c. 12. Deinde *subsistit* Voss. et Mead. 1.

§ 10 *Refugientes in regiam stationem incidebant*] *Fugientes* Mead. 2. Male. Supra XXII. 59. 'Sunt etiam de nostris quidam, qui ne in acie quidem refugerunt.' XXIII. 39. 'Ad Philippum captiva navis ex cursu refugit:' ubi antea etiam perperam edebatur *fugit*. Cap. 47. 'Quum refugientem ad urbem Tauream Claudius sequeretur.' Paullo ante *cædes et fuga* Lov. 5. Gaertn. et edd. ante Aldum.

§ 11 *Plures ab obsidentibus vias, quam ab emissis ad cædem, interficiebantur*] *Quam emissis ad cædem* Mead. 2. Sed Livium præpositiones potius iterasse, vidimus ad VI. 28. § 6. Mox *τὸ hostium* non adparet in Lov. 5. et edd. Aldina prioribus.

CAP. XXXVII. § 1 *Qua quisque posset, opem ferre*] *Quam quisque posset* Lov. 2. 6. Mead. 2. et Hearnii L. 1.

§ 2 *Dispersi equites per agros quidem aberrarunt*] Hæc lectio primum obvia fuit in ultima Gruteri ed. eamque recentiores omnes adoptarunt. Antea edebatur *quidam aberrarunt*, quod superest in Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Mead. utroque, Gaertn. et Hearnii L. 1. Id vero sensum requirere, palam est: *Equites quidam aberrarunt, pars obvios habuerunt hostes*. Mox *pugna oritur*, pro *cœpta est*, Lov. 5. et edd. ante Froben. 1535.

§ 3 *Atrocissimum prælium edebat*] *Atrocissimum bellum* Harl. Vide ad III. 61. § 2. Mox *prope hastata acies erat* Lov. 1. 5. et Lov. 2. in margine, Voss. insuper et edd. Camp. Rom. a. 1472. ac Parm.

§ 5 *Si modum in insequendo habuissent*] *In sequendo* Voss. Lov. 1. Harl. Gaertn. et ed. Ven. 1498. Male. Vide ad IV. 30. § 12. Mox *in summa etiam belli profectum foret* Harl. Sed vide ad III. 61. § 12.

§ 6 *Intemperantius insecuti, in prægressas, &c. cohortes Romanus incidere*] *Imperantius* est in Voss. et Lov. 1. Præterea *secuti* omnes codd. quos consului, cum edd. Camp. Rom. 1472. et Parm. Supra XXIII. 1. 'Hegeas præfectus equitum, intemperantius cedentes secutus, cecidit.' Deinde *progressas* Lov. 5. Gaertn. et edd. Camp. ac Parm. Vide ad IX. 10. § 7.

§ 8 *In paludes quidam conjecti*] *Collecti* Voss. sollemni scribarum errore. Vide ad XXXVI. 12. § 4. *Collapsi* Lov. 6. in contextu, altero *conjecti* inter versus adscripto. Mox *abhausti sunt* Mead. 1. *absumpti sunt* Mead. 2. et Gaertn. Supra XXII. 2. 'Per præaltas fluvii ac profundas voragines, hausti pene limo, inmergentesque se, tamen signa sequebantur.'

§ 9 *Præceps ad terram datus*] *In terram* Lov. 5. et edd. ante Froben. a. 1535. Alterum tuentur omnes scripti. Ita *dare ad terram* Plaut. Capt. IV. 2. 17. 'Genu ad quemque jecero, ad terram dabo.' Mox § seq. *desilivit* Harl. et Mead. 2. Sed vide ad II. 10. § 11. Tum *perit* Voss. Lov. 1. 4. Harl. et Mead. 1. Vide ad V. 8. § 3.

§ 11 *Rex circumvectus paludes per vias inviasque*] Ita prima exhibet ed. Froben. a. 1535. Antea edebatur *per paludes*, consentientibus Voss. Lov. 1. 5. Harl. et Hearnii L. 1. *circumvectus pavens per vias inviaque* Lov. 2. *circumvectus pavensque per vias in viasque* Lov. 6. *pavens* etiam Mead. 1. in margine, et Gaertn. Quid si legamus 'circumvectus paludes per vias inviaque?' Supra l. XXIII. c. 17. 'Per vias inviaque in urbes Campaniæ perfugerunt.' XXXVIII. 23. 'Ruunt cæci per vias, per invia.'

§ 12 *Octoginta admodum ornati equis, spoliisque simul armorum relictis abducti*] Syncera lectio: *equi, spoliis simul armorum relatis, abducti*. Gelen. Pal. 1. *LXXX. admodum oranti equis, spoliis simul armorum relictis, abducti*: alter, *LXXX. admodum ornatis equis spoliis simul armorum relictis aduxit*. Antiq. ed. *ornati equis spoliisque simul armorum relictis*. Gebh. *Ornati equis, spoliis simul armorum relictis, abducti* Voss. et Lov. 1. *ornati equites, spoliis simul armorum relictis, abducti* Mead. 1. et Gaertn. *ornati, spoliis simul armorum relictis, abducti* Lov. 6. a m. sec. et Mead. 2. *ornati equi, spoliis simul armorum relictis, abducti* Lov. 2. et 6. a m. pr. Verissimum videtur, quod Gelenius restituit: a quo non aliter differunt duo postremi codd. quam quod solito scribarum errore habeant *relictis* pro *relatis*. Vide ad II. 20. § 9. In codd. vero qui *equis* præferunt, sibilus in fine vocis adcrevit ex initio sequentis. Vide ad XXVIII. 25. § 2.

CAP. XXXVIII. § 1 *Fuerunt, qui hoc die regem*] *Fuere* Voss. Lov. 2. 4. 6. Harl. Mead. 2. et Gaertn. Tum *eo die* Harl. Mox *Philippo quiescendum esse* Lov. 2. *Philippo quiescendum venisse* Voss. *Philippum quiescendum venisse* Lov. 1. Hinc *paucis diebus post* Gaertn. Denique *ad ultimum inopia eventuros* Voss. et Lov. 1. *ad ultimum inopiæ eventuros* Lov. 2.

§ 2 *Quum equitatum hostium*] Ultimam vocem ignorat Lov. 1. qui idem simul cum Voss. omittunt *ac prope regem ipsum cepisset*. Mox *ducere voluisse* legit Lov. 2.

§ 3 *Debellarique momento temporis potuisse*] *Debilitarique momento temporis debuisse* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. et Gaertn. *debuisse* etiam Mead. ambo. Paullo ante *pulsos*, pro *perculsos*, Lov. 2. Harl. et edd. ante Aldum, nisi quod totus hic § omittatur in edd. Camp. et Rom. 1472. ut et in Msto Lov. 5.

§ 4 *Victi metuque perculsi ex prælio intra vallum*] Ant. Perizon. ad marginem Livii legendum conjecit *metuque compulsi*. Si vulgatum displiceret, legerem potius minori mutatione *metuque pulsi*. Solent enim librarii voces 'pculsus,' sive 'perculsus,' et 'pulsus' inter se commutare. Exemplum modo habuimus § præc. aliud obcurrit XXVIII. 33. § 7. Sed invitis libris a recepta lectione non puto recedendum: potius ad hæc verba ex sequentibus retraho τὸ *fugerent*, ut sit, *metuque perculsi* (fugerent) *ex prælio intra vallum; protinus inde victorem hostem fugerent*. Mox *supervadentem in munimenta* Lov. 5. et edd. ante Aldum, qui recte præpositionem expunxit. Infra XXXII. 24. 'Ruinas muri supervadebant.' Deinde *victorem hostemque fugerent* Voss. Lov. 1. 5. 6. et edd. ante Aldum.

§ 6 *Inpetum in frumentatores palatos per agros fecit*] *In frumentatores Romanos*, addita voce, Lov. 5. *in frumentarios Romanos* edd. usque ad Aldum. Tum *palatos fecit* Mead. 2. et Lov. 2. *palatos fecit per agros* Gaertn. Mox *prosperatæ pugnæ* Voss. et Lov. 1.

§ 9 *Minus tutam moram in iisdem stativis fore*] *In his stativis fore* Lov. 5. et edd. ante Aldum, nisi quod *in iis stativis fore* legat ed. Parm. *in iisdem stationibus fore* Voss. Mox *abire idem*, pro *inde*, Lov. 4. sollemni scri-

barum aberratione. Præter exempla superius notata ad I. 19. § 7. vide etiam ad III. 21. § 8. IX. 2. § 3. c. 14. § 5. c. 22. § 10. XXI. 33. § 7. XXIII. 31. § 8. XXIX. 27. § 12. XXXVI. 45. § 1. XXXVII. 50. § 5. Deinde in fine cap. *abit*, pro *abiit*, Lov. 1. 4. 6. et Voss. Vide ad XXVI. 28. § 2.

CAP. XXXIX. § 2 *Ad præcipiendum iter Philippo data est*] *Ad recipiendum iter* Lov. 5. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. *ad percipiendum iter* Lov. 1. 6. Harl. et edd. Mediol. 1480. Tarv. utraque, et plures Ven. *ad præripiendum iter* Voss. et edd. Ascensii plures; quod eo sensu dictum esse posset, quo 'rapere viam.' Locutionem hanc inlustravi ad Silii IX. 33. Rectius tamen reliquos scribas dedisse puto *ad præcipiendum iter*, quod Mediol. ed. 1505. Mogunt. Ald. et mox reliquæ probarunt. XXII. 41. 'Dum ipse longius spatium fuga præciperet:' ubi plura vide. Paullo ante *responso tamen dato* Lov. 5. Mead. 2. et edd. vett. pro quo recte Aldus *tantum* reposuit. Vide ad IX. 12. § 6.

Montes, quam viam non ingressurum gravi agmine Romanum sciebat, petit] *Qua viam non ingressurum* Voss. et Lov. 2. quod probari posset, pro qua parte. Ita mox hoc cap. 'Ignarus, qua sequeretur.' Vide ad X. 14. § 4. Posset etiam legi *qua via non ingressurum*. Vide ad X. 35. § 4. Sed vulgatum potius præfero. XXXI. 6. 'Viam antiquam criminandi Patres ingressus.' XXXVIII. 43. 'Veterem et obsoletam viam ingressos Ambracienses dixit.' XXXIX. 28. 'Longe aliam ingressus disserendi viam.'

§ 3 *Haud ita multo post abisse hostem*] Voculam *ita* perperam omittunt Voss. et Lov. 1. 2. ac 6. Infra c. 42. 'Non ita multos in dispersa fuga error intulit in Macedonum equites.' XXXVII. 58. 'Haud ita multo post L. Scipio ad urbem venit.' XXXV. 11. 'Non ita multo post duceretur.' Similiter 'nec ita multo post' XXXVI. 45. XXXVIII. 3. et similia passim. Paullo ante *abiisse* Gaertn. Vide ad XXVI. 28. § 2.

§ 4 *Stuberam deinde petit*] Stubera, Pleuvina, Bruanna, Osphagos, Erduæa, nomina sunt, majore ex parte mihi suspecta, quamquam vetustate interiisse poterant. Erigonii autem amnis, qui Axium influit, est mentio apud authores. *Glar.* Suspectum nomen habet hoc Glareanus, ut cætera nomina quæ sequuntur; esse autem oppidum Illyriorum, apparet ex verbis Livii XLIII. 18. cum ait, 'Perseus, ratus, si domuisset proximos Illyriorum, Gentium quoque regem in societatem perlici posse, cum decem millibus peditum Stuberam venit.' Meminit ejus etiam Strabo VII. 327. et Suidas, et Στόβηραν vocant. *Sigon.* Pall. et antiq. ed. *Stuberram*. Gebh. *Stuperna* Voss. *Stupernam* Lov. 1. *Stuberram* Lov. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et edd. vett. Στύβεῤῥα memoratur Polyb. Exc. Legat. num. LXXVI. 'Thyrsis Stuberæus' Livio XL. 24. ubi etiam codd. plures duplici litera canina *Stuberræus* scribunt. Tum *inde* Lov. 2. Harl. et Mead. 2.

Inde ad Pluinam est progressus] *Pluinæ* nemo meminit, *Pellinæ* omnes. Itaque *Pellinam* restituo, auctore maxime Arriano, qui I. 7. ita scribit: ἄγων δὴ παρὰ τὴν Ἐορδαίαν τε καὶ τὴν Ἐλυμιῶτιν, καὶ παρὰ τὰ τῆς Στυμφαίας καὶ Παρυαίας ἄκρα, ἑβδομαῖος ἀφικνεῖται ἐς Πελλίνην τῆς Θετταλίας. Pellinam item statuit Stephanus in Phthiotide in Thessalia. *Sigon.* Pall. et antiq. ed. *Pluinnam*. Gebh. *Pluinnam* Lov. 4. 5. et edd. Camp. Rom. 1472. et Parm. *Pluvinam* Lov. 2. 6. Harl. Mead. uterque, Gaertn. et reliquæ, quas vidi, edd. usque ad Sigon. *Pluviniam* Lov. 1. *Pliniam* Voss. *Pelimam* Hearnii L. 1. quod quidem proxime ad Sigonii *Pellinam* accedit; ipsum tamen gravissime hic halluci-

natum esse, monuit Jac. Gronov. ad d. l. Arriani: non enim consulem hic idem iter habuisse, quod ibi describitur de Alexandro. Accedit urbem *Pellinam* sive *Pelinnam*, ut alii rectius scribunt, alio nomine *Pellinæum* vel *Pelinnæum* adpellari, eoque potius usum esse Liv. l. XXXVI. capp. 10. 13. 14. Priorem igitur lectionem, a Sigonio expulsam, sed plerorumque codicum auctoritate fultam, revocavi. Mox *quamnam regionem* Harl.

§ 5 *Quum primo ad Bruannam stativa habuisset*] Strabo VII. 327. ut 'Stuberræ,' sic 'Bryanii' meminit oppidorum ad Erigonem flumen. Quamquam Stephanus ait, Βρυάνιον esse oppidum Thesprotiæ. *Sigon.* *In primis* Hearnii L. 1. An voluit librarius *in primo*, de quo vide Gronov. ad x. 14. § 17. Sed reliqui stant pro vulgato, quod servo. Deinde *ad Bruanium* Gronov. 1665. in contextum recepit, quum in prioribus fuisset *Brüannam*, vel *Bruanam*; quod etiam servant Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *Brumaniam* Lov. 6. *Brumam* Lov. 1. *Heruaniam* Hearnii L. 1.

Ad Osphagum flumen posuerunt castra] Haud secus antiq. ed. Sed Pal. 1. *ad Opagum:* alter *ad Ophagum*. Gebh. *Ad Ophagum* Voss. et Lov. 1. ac 4. *ad Ospagum* Lov. 2. cum edd. Mediol. 1480. ac Ven. 1498. *ad Osphagum* Mss. ceteri cum plerisque reliquis edd. etiam antiquissimis.

§ 6 *Erigonum incolæ vocant*] Ex Strabonis VII. 327. et Arriani I. 5. *Erigonem* legendum. Quamquam Ptolemæus Ἐρίγωνον vocat. *Sigon.* Antiq. ed. *Erigonium*. Gebh. *Grigonium* Hearnii L. 1. *Egonum* Harl. *Erigonium* Lov. 5. et edd. antiqq. pro quo Frob. 1535. *Erigonum* substituit, consentientibus reliquis scriptis. Quum autem ipse Sigonius fateatur Ptolem. hunc fluvium Ἐρίγωνον vocasse, necesse non erat, ut, invitis omnibus libris, legeret *Erigonem*. Vide etiam ad XXXIX. 54. § 1. Mox *tendit*, pro *consedit*, Lov. 5. et edd. Frobeniana 1535. vetustiores.

§ 7 *Erduæam petituros Romanos*] Polybius XVII. 19. satis indicat, *Heordæam* esse legendum, ubi verba T. Quintii, quibus ad Cynocephalas pugnaturus milites accendit, exponit. Ea sunt hæc: Οὐχ οὗτοι Μακεδόνες εἰσίν, οὓς ὑμεῖς προκατέχοντας ἐν Μακεδονίᾳ τὰς εἰς τὴν Ἑορδαίαν ὑπερβολὰς ἐκ τοῦ προφανοῦς μετὰ Σουλπικίου βιασάμενοι πρὸς τόπους ὑπερδεξίους ἐξεβάλετε, πολλοὺς αὐτῶν ἀποκτείναντες; Et Stephanus, Ἑορδαῖαι δύο χῶραι Μακεδονίας. Et Plinius in Macedonia IV. 10. 'Heordensium,' et Arrianus I. 7. meminit Ἑορδαίας. *Sigonius.* Pall. *Erdumeam*. Gebhard. *Adducam* Hearnii L. 1. *Arduæm* Gaertn. *Erduacum* Lov. 2. *Erduæam* Mead. uterque. *Erducam* Harl. *Erdua eam* Voss. et Lov. 1. *Erdumeam* Lov. 4. et 6. Sigonii conjecturam Gron. recepit, abjecta tamen adspiratione *Eordæam* scribens. Vide etiam ad cap. seq. § 1.

§ 8 *Ibi alia vallo, alia fossa, &c. opere permuniit*] *Ubi alia* Voss. et Lov. 1. Vide ad XXVII. 5. § 2. Præterea vocem *opere* iidem codd. cum Lov. 6. a m. pr. non agnoscunt: quam etiam Crevier. superfluam et molestam vocans, pridem suspectam habuit, tamquam ex vitiosa repetitione primæ syllabæ verbi sequentis male natam, et tandem auctoritate cod. Victorini eam respuentis ex contextu recidit. Sequitur etiam mox 'operibus:' quo libentius præeuntem, trium meorum auctoritate accedente, secutus sum.

§ 10 *Pralongis hastis velut vallum ante clipeos objecit*] *Perlongis hastis* Voss. et Lovel. 6. Male. XXII. 46. 'Dispares ac dissimiles gladii: Gallis prælongi ac sine mucronibus.' XXXVII. 42. 'Inpeditus intercursu suorum usus prælongarum hastarum.' XXXVIII. 7. 'Per operculi foramina prælongæ hastæ eminebant.' cap. 17. 'Prælongi gladii.' De errore hoc

scribarum vide ad IX. 10. § 7. De longitudine hastarum, quibus utuntur Macedones, vide Vlit. ad Gratii Cyneg. 118.

§ 11 *Thraces quoque romphææ, ingentis et ipsæ longitudinis, &c. impediebant*] Ita primum exhibuit ed. Gronovii 1665. sine dubio operarum errore, quem tamen secuti editores servarunt, nisi quod modo Crevier. recte *Thracas* restituerit, quemadmodum præferunt edd. priores, et cum Hearnii L. 1. omnes mei, nisi quod quidam vitiosa orthographia *Trachas* scripserint pro *Thracas*, qua forma Livius alibi utitur. XXXIII. 7. 'Cum omnibus præter Thracas auxiliis.' XXXVI. 40. 'Thracas præda ipsa inpeditos ad cædem præbet:' etiam c. 41. et alibi. Et ita in Livio emendandum esse, ad calcem codicis sui Jac. Perizon. monuit. Deinde *rumphee*, vel *rumphææ*, Gaertn. et Hearnii L. 1. *rumphye* Harl. et Mead. ambo: *ramphie* Lov. 2. 4. 5. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. *rimipe* Lovel. 1. *ĩpie* Lovel. 6. *rumpie* Voss. Videtur igitur Livius voluisse *rumpiæ*. Vide Nic. Heinsium ad Val. Flacc. VI. 98. De ea vide etiam Bochart. part. I. Hieroz. II. 8. p. 137.

§ 12 *Sed quæ quoque ipsa*] Lectio hæc ex Gruteri postuma per reliquas omnes edd. perperam propagata est. Priores præferunt *sed ea quoque ipsa:* quod quum etiam omnes codd. servent, priscam scripturam Livio reddere non dubitavi. Mox *neque ad trajiciendum* Voss. et Lov. 6. Vide ad IX. 9. § 14.

§ 15 *Brevi circuitu quum in jugum collis evasissent*] Duæ priores voces omittuntur in Lov. 2. Deinde *quum jugum collis evasissent* Lov. 1. 6. et Harl. De ea locutione videbimus ad XLV. 41. § 4. Ea tamen hic non videtur probanda. Non enim Romani 'evaserant jugum collis,' sed connitendo in jugum collis pervenerant, quod recte effertur 'in jugum collis evasissent.' Vide ad IV. 34. § 1. Præpositio itaque, quæ in tribus illis codd. deerat, vel intercepta est ab ultima litera vocis præced. (vide ad X. 13. § 3.) vel a duabus initialibus vocis sequentis: quale exemplum habuimus XXVI. 8. § 10.

CAP. XL. § 1 *Ita angustiæ minore certamine, quam quod animis proposuerant, superatæ*] *Ita angustias, &c. superavere, et in* Mead. 2. *Ita angustiis, &c. superare et* Voss. *Ita angustiis, &c. superatis, et in* Lov. 6. *Ita angustiis, &c. superatis in* Lov. 1. quæ vera videtur lectio esse. Præterea *proposuerunt* idem Lov. 1. Mox *et Mordumeam* Voss. *in Orduma* Lov. 1. *et in Erdumenu* Lov. 2. *et in Erudumeam* Gaertn. *et in Erdumeam* Lovel. 4. 6. Harl. ac Mead. ambo. Vide ad cap. præc. § 7.

In Elymeam se recepit: inde inpetum in Orestidem fecit] *Elyma* apud Ptolemæum III. 13. nomen, sed longe ad occidentem Macedoniæ. Livius, quasi ab expeditione rediens, ac rursus in Orestidem impetum facturus sit consul, hæc narrat. *Glar.* Stephanus hanc urbem Ἐλίμειαν, Ptolemæus Ἐλίμαν vocant, Arrianus I. 7. agrum ejus Ἐλυμιῶτιν nominat. *Sigon.* *Elmina* Gaertn. *Elimina* Mead. uterque: *Eliminam* Hearnii L. 1. *Elumiam* Lov. 4. *Elimiam* Voss. Lovel. 1. 2. 5. 6. et edd. vett. 'Elimea' etiam memoratur XLII. 53. et XLIII. 21. ea autem voce regionem Illyrici, sed Macedoniæ contributam, indicari, docuit Cellar. Geogr. Ant. l. II. c. 13. p. 660. Vide etiam ad priorem Livii locum. Præterea *recepit* et *facit* Voss. *facit* etiam Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 2 *Angustis faucibus unde ex continenti iter est*] Lege *unum ex continenti.* Gelen. Ita et omnes mei, excepto solo Lov. 5. qui cum edd. vett. legit *unde.* Mox, transpositis dictionibus, *abnuere imperium* Lov. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 4 *In Dassaretios processit, urbemque Pelium vi cepit*] *Pelium* duplex tradit Stephanus, unum in Thessalia, alterum in Illyrio. Nunc de Pelio Illyrico intelligendum est. Nam Dassaritios inter Illyrios nominat Appianus in Illyrico. *Sigon.* *Processit, prœlio urbem cepit* Lov. 2. *urbem prœlium vi cepit* Voss. *urbemque prœlium vi cepit* Lov. 4. *urbemque prœlii vi cepit* Lov. 6. Harl. et Mead. ambo : *urbemque vi prœlii cepit* Gaertn. *Pelium urbem vi cepit* Lov. 1. De urbe *Pelio*, vel *Pellio*, vide Jac. Gronov. ad Arrian. de Exp. Alex. M. I. 5.

§ 6 *In loca jam pacata ad Apolloniam, unde ortum bellum erat*] Lege *in loca pacata ad Ap., unde orsus bellum erat:* non *jam pacata*, neque *ortum.* Gelen. Pall. et antiq. ed. *in loca jam pacata ad Ap., unde ortum bellum erat.* Gebh. Ita et omnes mei, nisi quod *in loca tam pacata* sit in Lov. 1. Emendationem Gelenii Froben. 1535. recepit, eamque reliqui editores servarunt usque ad Gronov. qui *jam pacata* revocavit, sed *orsus* retinuit. Supra XXVI. 43. 'Quod ab urbe potissimum obpugnanda bellum orsus esset.' Infra XXXII. 29. 'Ab Liguribus orsus est bellum.' XXXV. 51. 'Magnoque principio sibi orsus bellum videbatur.' Solent autem 'ortus' et 'orsus' commutari. Exemplum habuimus lib. XXI. c. 60. § 3.

§ 7 *Philippum averterant Ætoli, et Acarnanes*] Lege *Ætoli, et Athamanes:* nam Acarnanes partium Philippi erant. *Gelen.* *Athamanes* etiam omnes mei, exceptis Lov. 5. et Mead. 2. qui vitiosam priorum edd. lectionem ostentant : *averterant* est a Romanis alio verterant. Verum *adverterant* est in Voss. et Lov. 1. quod foret, 'ad se verterant.' Vid. ad XXX. 8. § 1. Quum tamen maxima Mstorum pars vulgatum servet, idque optimum sensum efficiat, nil temere mutandum arbitror.

Tot bella repente alia ex aliis locis exorta] Τὸ *repente* expungit Harl. Male. Vide ad IX. 31. § 8. Est etiam vir doctus, cujus judicio plurimum tribuo, qui præpositionem abesse mallet. Verum omnes codd. eam tuentur. Ita XXXIV. 47. 'Alius tumultus ex aversa parte castrorum est exortus.' Livium vero in regimine præpositionem, cum qua verbum componitur, addere solitum esse, vidimus ad Præfat. § 11.

§ 9 *Moræ ad decernendum bellum ad Naupactum auctor fuerat*] Vox *auctor* deficit in Lovel. 2. Harl. et edd. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, Venetis nonnullis, et Ascens. priore. Mox *Octolophum* primus dedit Frob. 1535. quum ab Aldo ad eum *Atabolum*, ante Aldum *Eccalobum* editum fuisset, quod in uno exstat Lov. 5. *Atholobum* habet Lov. 6. *Etholobum* Lov. 2. et Harl. *Ettolobum* Mead. ambo : *Otolobum* Voss. et Lov. 1. *Octolobum* Lov. 4. et Gaertn. Vide ad c. 36. § 6.

§ 10 *Ad hæc classis Romanæ adventum in Oreum*] Lib. XXVIII. c. 7. fuit, 'Et Attalus primo Oreum est profectus.' Andreas autem hic, et Voss. *adventu in Oreum.* Ergo deleta præpositione scribe *ad hæc classis Romanæ adventum Oreum.* Ut lib. XXII. extremo, (c. 61.) 'Neque ante consulis Romam adventum, nec postquam is rediit:' ubi idem genus vitiaverant. Cicero ad Att. IX. 4. 'Sunt ista quidem, quæ disputas, difficillima: iter ad superum, navigatio infero, discessus Arpinum, ne hunc fugisse, mansio Formiis, ne obtulisse nos gratulationi videamur.' *J. F. Gron.* *Adventum Oreum* clare Lov. 4. Mead. ambo, et Gaertn. *adventu in Oreum* Lov. 1.

CAP. XLI. § 1 *Cercinium obsedere*] *Circinium* hic et mox Lov. 2. et Harl. *Cortimium* utrobique Lov. 6. *Cerrimum* hic Voss. et mox *Certenium.* At Hearnii L. 1. *Certemium.*

§ 2 *Incertum vi, an voluntate*] Verba sunt Freinsh. in Indic. Flori voce

'Dubium:' 'Cum duo contraria, quorum uno proposito, alterum non potest ignorari, eloqui volumus; hac phrasi ita utimur, ut alterutrum tantum exprimamus: sic, "occisus Remus, dubium an jussu fratris."' In sequentibus deinde non tantum exempla hujus locutionis plura laudat; verum etiam aliis, ubi utrumque exprimitur, interpolata ea existimans, mederi conatur. Verum regulam hanc non semper observatam fuisse, optimis exemplis evicit Dukerus ad Flori II. 14. § 3. quibus et hoc Livii addi potest; ubi, quum dicere potuisset, *incertum an voluntate*, utrumque exprimere satius habuit. Mox cap. 43. 'Incertum cura gentis, an ut adversaretur Scopæ.' Et ita fere XXXIV. 5. 'Ut in dubio poneret, utrum id matronæ sua sponte, an nobis auctoribus fecissent.' cap. 19. 'Quum incertum, bellum an pax cum Celtiberis esset.'

§ 3 *Qui superfuerant e magna clade*] *Qui superfuerunt* Vossian. Lov. 2. 5. Harl. Mead. ambo, et edd. ante Aldinam. Mox voces *inter ceteram prædam* non adparent in Harl. Supra cap. præc. 'Servitia inde cum cetera præda abduxit.'

§ 4 *Bœben paludem*] Stephanus Βοίβη λίμνη ἐν Μακεδονίᾳ. *Sigon.* Viri docti monuerunt, Βοίβην, paludem Macedoniæ apud Stephanum, ab aliis Βόλβην vocari. Quæ autem hic memoratur, sita fuisse videtur in Thessalia. Verisimile igitur, illam indicari, quæ *Bœbeis* vocatur. Vide de ea Burm. ad Valer. Flacc. I. 449. et Oudend. ad Lucani VII. 176. Putatur etiam eadem esse atque illa quæ Βοιβιὰς vocatur Pindaro Pythion. III. 60. Cellarius Geogr. Ant. II. 13. 691. se de urbe Bœbe et lacu Bœbeide superius egisse testatur, quum Pherarum situm describeret. De Pheris autem agit p. 682. sed ibi nihil de Bœbe, vel Bœbeide. Ceterum *Borebem* legit Hearnii L. 1. una litera minus *Bœbem* Gaertn.

§ 5 *Inde aversi, in Perrœbiam ire pergunt*] *Perrabiam* scribendum: ita enim Græci. Pars Thessaliæ est. Stephanus. *Sigon.* *Perhabiam*, et mox *Fæbia* Lov. 1. *Perrhebiam*, et *Perrhebia* mox Lov. 5. *Perhachiam*, et mox *Perhachia* Lovel. 6. *Perrahebiam*, et mox *Perrahebia* Mead. 1. *Parebiam*, et mox *Parebia* Mead. 2. et Harl. *Perebiam*, et mox *Perebia* Gaertn. *Racbuam*, et mox *Pharbeia* Hearnii L. 1. Vocula *inde* deest in Vossian. Lov. 1. 2. 6. Harl. et Mead. 1.

Cyretias in via capiunt] In Ptolemæi codice est *Chyretiæ*, ut et *Gomphi*. Illud *Phecadum* autem, quod sequitur paulo post, apud nullum auctorem invenio. *Glar.* Χυρετίαι statuit Ptolemæus III. 13. inter Estiotas Thessaliæ populos. *Sigon.* Andreanæ *in via capiunt*. J. F. Gron. *In via capiunt* Lov. 5. omnesque edd. usque ad Aldum, qui dedit *ibi vi capiunt*, consentientibus reliquis meis: *ibi via capiunt* Hearnii L. 1. Cyretiarum etiam meminit Liv. XXXVI. 10. § 5. et alibi. Mox *Maleolam* Harl. *Maleam* Lovel. 4. 5. Mead. 1. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. antiqq. *Maloneam* Lov. 6. *malo eam* Voss. et Lov. 2. *Mallœam* primus Frob. 1535. vulgari curavit. Vide ad XXXVI. 13. § 3.

§ 6 *Gomphos petendi Amynander auctor erat*] Oppidum est Thessaliæ. Stephan. *Sigon.* *Auctor fuit* Gaertn. Mox *videbanturque expugnari sine magno certamine posse* Voss. et Lov. 1. ac 4. quasi referendum foret ad præcedens *Gomphos*, ac proxima *et imminet Athamania huic urbi* parentheseos notis circumscribenda forent; quod verisimilius fiet, si liceret voculam *et* delere, quam etiam expungit Lov. 2. *Videbaturque expugnari sine certamine ullo posse* Harl.

Athamania] Alii Illyrii, alii Thessaliæ partem esse Athamaniam tradunt. Stephanus. *Sigon.*

§ 7 *Quo fors tulisset loco, sine ullo discrimine ac cura muniendi, posita*] *Quo sors* Voss. Lov. 2. 4. 5. 6. Gaertn. et edd. usque ad Gronov. qui *fors* vulgavit. Voces illas vel millies in Mss. confundi, omnes norunt. Vide ad I. 4. § 4. et c. 9. § 15. ubi Gronov. in priori ed. nott. *fors* hoc loco legendum esse, recte monuit. Deinde *sine discrimine aut cura* Lov. 1. 6. et Voss. *aut cura* etiam Lov. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *tulisset loco sita*, reliquis omnibus omissis, Lov. 2.

§ 8 *Subjicientes eos castra Phecado urbi*] In nomine urbis nihil mutant mei. Sed *Pherodio* est in Hearnii L. 1. Esse eam urbem, quam *Phecam* vocat Livius XXXII. 14. Sigonius ad eum locum monuit.

§ 9 *Paullo plus quingentorum passuum inde*] Legendum videtur *quingentos passus;* quod et sibi placere, Crevierius testatur. Nulli quidem codd. huic lectioni favent: facile tamen ita librarii errare potuerunt, si numerum per notas, vocem autem *passus* per compendium *P.* exaratam fuisse meminerimus.

§ 12 *Loricas plerique non induerent*]. Pal. 1. *non inducerent*. Gebh. Errori librarii tribuendum. Vide ad XXX. 13. § 12. Paullo ante male etiam *vagabantur*, pro *prædabantur*, Harl. *præliabantur* Voss.

§ 13 *Quum sexcentorum ægre simul equites peditesque numerum explessent*] Lego *universi sexcentorum ægre:* ubi *universi* dictio interciderat. *Gelenius.* Excluso τῷ *universi*, Pall. uterque, et antiqua ed. *cum sexcentorum ægre.* Gebh. Vocem a Gelenio adscitam repellunt omnes mei, et Hearnii L. 1. Mox *numero, armis, animisque* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. 1. Gaertn. et Hearnii L. 1. Deinde § seq. *vix cepto certamine*, pro *vix tentato*, Lov. 1.

CAP. XLII. § 2 *In vicemque manipulos levis armaturæ aquatum ire et prandere*] Sine copula Pall. *invicem manipulos.* Gebh. Eamdem copulam non admittunt Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Quin et altera expulsa *aquatum ire, prandere* legunt Voss. et Lov. 1. Paullo ante § præc. *propera celeritate* est in Lov. 5. et edd. Camp. ac Rom. 1472. Sed vide ad XXII. 19. § 10. Mox § 3. verba *tardius ductum propter gravitatem armorum* exsulant a Vossian. et Lov. 1.

§ 4 *Binis ternisve ad summum ex manipulis aquandi caussa missis*] Lege *ternisve summum*, non *ad summum;* sic enim Livius loqui solet. *Gelen.* Pall. *binis ternisque simul ex manipulis.* Sed vulgata lectio sincerior est, approbatore quoque prisco editore. *Gebhard.* *Binis ternisque simul ex manipulis* Mead. 2. *binis terniere simul manipulis* Gaertn. *binis ternisve simul ex manipulis* Lov. 2. 4. 6. Harl. et Mead. 1. *binis ternisveximium ex manipulis* Lov. 1. *binis ternisve summum ex manipulis* Voss. Lov. 5. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. quod, recte a Gelenio vindicatum Livio, probat etiam Gronov. ad XXI. 35. § 9. ubi, ut et in pr. ed. nott. ad h. loc. genus loquendi pluribus inlustravit. Eamdem locutionem Livio Gelenius restituit lib. XXXIV. c. 32. § 6. Similiter etiam 'ultimum,' 'minimum,' 'postremum' usurpantur. Vide ad XL. 42. § 10.

§ 5 *Quæ per agros multitudo sparsa fuerat, receperat se*] Pall. multitudinis numero *receperant se*. Gebh. *Sparsa multitudo fuerat* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. uterque, et Gaertn. Deinde *receperant* Lov. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. omnesque typis excusi usque ad Mogunt. Solet ita sæpe τὸ *multitudo*, perinde ac si nomen conlectivum esset, adsciscere verbum plurale. Vide ad VI. 19. § 7. Hanc lectionem probare videtur Gronov. ad XXXVI. 16. § 6. Mox *spectant* Harl. et Lov. 6. a m. pr. *despectant* Lov. 2.

§ 6 *Per aversam partem castrorum*

ad tumulum, ad castra Athamanum perfugiunt] Forte *in tumulum*. Vel *ad tumulum in castra Ath. perfugiunt*. J. F. Gron. Quem etiam vide ad IX. 5. § 9. Quum tamen omnes, quibus utor, Mss. stent pro recepta lectione, nihil necesse puto, ut eam cum Gronovio mutemus. Nam Livius ita etiam alibi locutus est: ut v. 47. 'Vocatis classico ad concilium militibus ad tribunos.' VIII. 7. 'In castra, atque inde ad prætorium ad patrem tendit.' XXVI. 48. 'Relicto consilio ad tribunal ad Scipionem accedit.' Pari modo repetitur præpositio *in* XLII. 36. 'In ædem Bellonæ in senatum introducti.' Præterea *per adversam partem castrorum* Voss. Lov. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. Male. Vide Gronov. ad XXXIV. 47. § 1. et quæ notavi ad IV. 22. § 4. Paullo ante *parati instructique* Lov. 2. Harl. et Mead. 2. Tum *repente omnes* Voss. Lov. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 7 *Die, &c. per direptionem castrorum absumto*] *Sumto* Lov. 1. *consumto* Lov. 6. quod ferri posset, si plures codd. id firmarent. Vide ad XXIX. 33. § 9. Nunc vulgatum præfero. Vide ad XXVII. 13. § 3.

§ 8 *Maxime usui fuit Amynander*] Pall. *Maximo usui fuit*. Gebh. Thuan. *Maximo*. Sic sane maluit loqui etiam XLII. 59. 'Thessalorum equitatus, inclinata re, maximo usui fuit.' *Jac. Gron.* Non aliter Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et Victor. Crevierii, qui id ejus auctoritate recepit. Supra XXVI. 43. 'Nobis maximo usui ad conciliandos animos barbarorum erit.' Infra XLIV. 16. 'Ad Romanos transfugit: magno usui consuli fuit.' Cic. ad Att. I. 1. 'Fuit et mihi et Quinto fratri magno usui.' Ep. 2. 'Ad eorum voluntatem mihi conciliandam maximo te mihi usui fore video.' Nepos in Eumen. c. 2. 'Non dubitans, si eum pellexisset, magno usui sibi fore in his rebus.' Justin. XX. 5. 'Gentem suam magno usui futuram.' Sallust. Jug. c. 14. 'Eniterer domi militiæque quam maximo usui esse populo Romano:' ubi etiam quosdam codd. *maxime* præferre, viri docti observarunt. Eodem modo 'maximæ invidiæ esse' Livius dixit XXXII. 5. et *non minima Ætolorum opera fugati*, pro *non minimum*, scribendum conjicit Gronov. ad XXXIII. 6. § 6.

Per colles ignotos sequentibus eos hostibus] Restat in Pall. nec non antiq. ed. *quo duce Athamanis it. peritis summis montibus per calles ignotos seq. eos host. in Æt. perduxerunt*. Τὸ *calles* ἀντὶ τοῦ *colles* mihi quoque allubescit. Infra XXXVIII. 2. 'Quidam, per notos calles breviore via prægressi, transitus insedere.' *Gebh.* Scribe cum Andrea et Aldina *per calles ignotos*. Quod et nonnullæ recentiores habent. Lib. XXXV. c. 27. 'Egressus callibus notis nocte Pleias pervenit.' XXXVI. 16. 'Ne quos per imminentia juga calles inveniret ad transitum Romanus.' Memineris etiam τὸ *sequentibus* interpretari, si sequerentur: neque enim longe secuti sunt. Sic IX. 18. 'Adulationes etiam victis Macedonibus graves, nedum victoribus.' Nempe 'etiam victis' est, etiamsi victi essent. Sic XLII. 29. de Prusia: 'Nam neque pro Romanis æquum censere se adversus fratrem uxoris arma ferre, et apud Persea victorem veniam per sororem impetrabilem fore.' Hoc est, si victor fuisset. *J. F. Gron.* *Per calles* servant omnes mei, Oxonn. Hearnii, Victor. Crevierii, et quæcumque ante Gruterum prodierunt edd. nam is demum operarum, ut videtur, errore *colles* vulgavit. XXXVIII. 40. 'Romanos iniquitas locorum, barbaris per calles notos incursantibus, et latentibus interdum per cavas valles, prodebat.' Solent autem 'calles' et 'colles' confundi. Vide ad III. 8. § 6. XXXVIII. 2. § 10.

et Torrent. ad Suet. Cæs. c. 19. Præterea *per calles ignotas* est in Voss. et Lov. 1. Vide ad XXII. 14. § 8. Recte autem Gronov. *sequentibus* interpretatur, 'si forte sequerentur.' Plura notavi ad IX. 18. § 4. Adde Jac. Gronov. ad XXXI. 7. § 1. et J. Fr. Gronov. ad Senec. de Benef. I. 10.

§ 9 *Non ita multos in dispersa fuga error*] *Haud ita multos* Lov. 5. et edd. ante Frob. 1535. *Ita non multos* Lov. 2. Male. Vide ad c. 39. § 3. Deinde *dispersa fuga*, omissa præpositione, Lov. 1. 6. a m. sec. et Voss. qui iidem codd. mox *videt* legunt, pro *vidit*.

CAP. XLIII. § 2 *Dein, postquam Dardani conversis signis direxere aciem*] Vox *Dardani* hic supervacua esse videtur. *J. F. Gron.* Vocem illam abesse posse, verum est: non tamen propterea delendam existimo. Sæpius enim similes dictiones, quæ tuto omitti poterant, perspicuitatis caussa Livius repetivit. Ita cap. præc. § 6. sine damno sensus abesset τὸ *Ætolorum*, quum de fugientibus Ætolis agi præcedentia doceant. Idem dicendum de voce 'Bomilcar' XXV. 27. § 12. de voce 'Elatiam' XXXII. 19. aliisque passim. Præterea *deiñ*, vel *deinde*, est in Lov. 2. 4. 5. 6. Harl. Gaertn. et primis edd. pro quo Froben. 1535. *dein* reposuit. Vide ad III. 3. § 6.

Oneratos inmobilibus armis] Pall. *ornatos*. Gebh. Similiter Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. uterque, et Gaertn. a m. pr. sine dubio scribarum errore. Vide ad XXXII. 11. § 2. Paullo ante *talis* deest in Lov. 6. et Harl. *tale auxilii genus* legunt Voss. Lov. 1. 2. 4. Mead. ambo, et edd. ante Aldum. Mox § seq. *excesserunt*, pro *excedunt*, Hearnii L. 1.

§ 5 *Ab Alexandria magno cum auri pondere ab rege Ptolemæo missus*] *Ab Alexandrea* Voss. et Lov. 1. Ita optimus cod. exhibet VIII. 24. § 1. eamdemque orthographiam in posterioribus Livii libris, ex unico cod. vulgatis, primas edd. servare, videbimus ad XLIV. 19. § 11. Servat etiam Torrentii liber opt. apud Suet. in Calig. c.49. ubi eum vide. Priscian. Gramm. II. quum p. 587. observasset, Latinos et diphthongum ante *os* in vocabulis Græcis vel more Ionico aut Attico mutare in *e* longam, vel in *i* longam, deinde p. 588. addit, 'Inveniuntur tamen auctores frequenter in nominibus urbium in A desinentium apud Græcos varie proferentes, Alexandria et Alexandrea, Nicia et Nicea, Antiochia et Antiochea.' Hoc modo extulerunt 'Antigonea' et 'Antigonia;' vide ad XXXII. 5. § 9. 'Chæronea' et 'Chæronia;' vide ad XXXV. 46. § 3. 'Spercheus' et 'Sperchius;' vide ad XXXVI. 14. § 15. 'Scarphea' et 'Scarphia;' vide ad XXXVI. 19. § 5. 'Maronea' et 'Maronia;' vide ad XXXVII. 60. § 7. 'Heraclea' et 'Heraclia;' vide ad XXXVIII. 1. § 7. 'Apamea' et 'Apamia;' vide ad XXXVIII. 13. § 5. 'Cassandrea' et 'Cassandria;' vide ad XLIII. 23. § 7. 'Laodicea' et 'Laodicia;' vide ad Epit. Liv. l. CXXI. 'Antiochea' et 'Antiochia;' vide Ursin. ad Cic. ad Fam. II. 10. Similia vide apud viros doctos ad Front. I. 3. 9. et Nic. Heins. ad Maron. Æn. I. 201. Pari modo extulerunt 'Dareus' et 'Darius;' vide ad IX. 17. § 16. 'Parorea' et 'Paroria;' vide ad XLII. 51. § 5.

Sex millia peditum et equites mercede conductos Ægyptum avexit] [Vide Lectt. Var.] Gronovii suspicionem veram puto. Uter tamen numerus interciderit, incertum est. Et hunc et illum, notis numeralibus IↃ. et ∞ scriptum, librarii, tamquam incognitum, sæpe omiserunt. De priori vide ad XXXVII. 40. § 11. de posteriori ad XXXIX. 42. § 3. Præterea *evexit* Lov. 1. 2. 6. a m. pr. et Voss. nempe ex patria evexit. Alterum tamen non displicet. l. XXXVIII. c.42. 'Traditi sunt legatis et Karthaginem avecti.' Vide ad IX. 4. § 1.

§ 7 *Partem juniorem castigando domi continuisset*] Ita primus edidit Dan. Heinsius apud Elzevir. servantibus ejus lectionem omnibus recentioribus præter Crevier. qui *juniorum*, ut olim edebatur, recte revocavit. Et ita legunt Voss. Lov. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et Hearnii L. 1. quod etiam Dukerus præferebat.

Hæc ea æstate a Romanis Philippoque gesta erant] Ultima vox suspecta esse potest, quod ea non solet uti Livius, narrationem rerum vel toto anno, vel parte anni gestarum claudens. XXII. 23. 'Hæc in Hispania quoque secunda æstate Punici belli gesta.' XXIII. 30. 'Hæc eo anno in Italia, in Africa, in Sicilia, in Hispania vario eventu acta.' XXIV. 39. 'Hæc in Sicilia usque ad principium hiemis gesta.' Adde hoc lib. cap. 47. XXIII. 49. XXIV. 43. XXVII. 20. XXVIII. 38. *Duk.*

CAP. XLIV. § 1 *Classis a Corcyra ejusdem principio æstatis*] Ultima vox exsulat a Gaertn. quasi illa ex proximis verbis cap. præc. repetenda foret. Reliqui codd. servandam suadent. Ut XXIII. 30. 'Hæc eo anno in Italia, &c. acta. Exitu anni Q. Fabius Maximus a senatu postulavit.'

Malea superata, circa Scyllæum agri Hermionici] *Malea* et *Scyllæum* promontoria, *Hermione* oppidum est, omnia Peloponnesi. Stephanus, Strabo, Plinius, alii. *Sigon.* Hearnius observat, promontorium Scyllæum non 'Hermionensibus,' sed 'Trœzeniis,' adscribere Scylacem in periplo p. 20. ed. Oxon. ad quem locum id jam occupavit Vossius. *Duk.* A Strabone tamen VIII. 373. vocatur Σκύλλαιον τὸ ἐν τῇ Ἑρμιόνῃ· et X. 484. Τὸ Ἑρμιονικὸν ἀκρωτήριον τὸ Σκύλλαιον. Secundum Eustath. etiam ad Dionys. Perieg. vs. 420. Σκύλλαιον est τόπος ἐν Ἑρμιόνῃ τῇ κατὰ Πελοπόννησον. Vide eumdem ad Hom. Il. B. vs. 560. p. 217.

§ 2 *Cui odio in Philippum per metum jam diu moderata erat*] Pall. duo *quæ odio;* non *cui odio*, quod certe ego non capio. *Gebh.* *Quæ odio* etiam Lov. 2. 4. 6. et Harl. Vulgata lectio, quam Gebhardus non capiebat, etiam librarii non intellexerunt, quod eruditior esset; et hinc perperam mutarunt: 'Cui odio moderata erat, id omne effudit,' dictum est pro 'effudit id omne odium, cui moderata erat.' Ita XXI. 18. 'Vos enim, quod C. Lutatius consul primo nobiscum fœdus icit, negastis vos eo teneri:' pro 'negastis vos teneri eo fœdere, quod icit nobiscum.' XXIV. 1. 'L. Atilio præfecto præsidii, quique cum eo milites Romani erant, clam in portum deductis:' pro 'L. Atilio et militibus Romanis, qui cum eo erant, deductis.' XL. 20. 'Inquisitumque missi de iis, quorum Perseus Demetrium insimulasset sermonum;' ubi plura vide. *Cui odia in Philippum per metum jam diu moderata erant* perperam Hearnii L. 1. Mox *id omnem jam auxilii præsentis spem effudit* Voss. Forte *id omne jam in auxilii præsentis spem:* vel *id omne jam auxilii præsentis spe effudit.* Sed omnes reliqui codd. vulgatum defendunt, quibus cedo.

§ 3 *Nec umquam ibi desunt linguæ promtæ ad plebem concitandam*] Demagogos designari putat H. Stephanus in Dicæarchi Sympractore p. 65. ed. Steph. *Duk.* *Nec umquam ibi desunt promti* Mead. 2. Deinde *ad plebem incitandam* Gaertn.

§ 4 *Plebsque scivit*] Ita demum dedit ultima Gruteri, quod omnes postea diligenter servarunt. Priores Livium dedisse testantur *plebesque*, idque firmant Voss. Lovel. 1. 2. 4. 5. Mead. ambo, et Gaertn. Ea autem forma Livium sæpissime hanc vocem extulisse, vidimus ad I. 20. § 6. pluribusque aliis locis. Quare id ipsi etiam hic restituimus.

Nominaque earum] Non satis intelligo cur addatur *earum*. Nam, sub-

latis statuis imaginibusque, etiam nomina earum tollebantur. Propemodum credo *earum* ab aliquo adsutum, et *nomina* esse ea, quæ aliis operibus inscripta erant: nam hoc quoque factum fuisse, ex eo cognosci potest, quod paullo post dicit, 'loca, in quibus positum aliquid INSCRIPTUMVE honoris ejus caussa fuisset.' Ex his omnibus nomina Philippi eradi, quemadmodum statuas imaginesque tolli voluerunt; quod apud Romanos quoque non semel factum est. De diebus festis et sacris, honoris regum principumque caussa institutis, multa habet Spanhem. Epist. v. ad Morellum. *Duk.* Crevier. vel per *nominaque earum* intelligebat titulos statuis Philippi et imaginibus honoris ejus caussa inscriptos; vel, quum Victor. cod. legat *nominaque eorum*, lectione hac recepta, voces easdem hoc modo transponit: 'imagines omnes, item majorum ejus virilis ac muliebris sexus omnium, nominaque eorum tollerentur:' intelligit autem nomina majorum Philippi, et ejus ipsius, ex omnibus monumentis publicis sublata: quod recte ipsi magis placet. Præferrem tamen Dukeri conjecturam. Mox *diesque festi, sacra, sacerdotes* Voss. Lovel. 1. 4. et Mead. ambo: *diesque festi, sacra, sacerdotesque* Lov. 2. *dies festi, sacra, sacerdotesque* Harl.

§ 5 *Loca quoque, in quibus, &c. detestabilia esse*] *Detestabilia essent* Lov. 5. et edd. antiqq. ut scilicet conveniret præcedentibus 'tollerentur,' 'delerentur,' 'profanarentur.' Froben. postea 1535. dedit *detestabilia esse*, qua forma sequuntur, 'detestari,' 'exsecrari:' et ita est in omnibus reliquis Mss. Illa autem omnia pendent ab eo quod mox sequitur, 'placere.' Hæc etiam diversitas constructionis, 'scivit ut tollerentur,' &c. 'et placere loca detestabilia est,' &c. nulli displicere poterit, qui ad Livii stilum animadvertit. Plura exempla dabimus ad XXXIX. 14. § 9.

Neque in iis quidquam postea poni dedicarique placere eorum, quæ in loco puro poni dedicarique fas esset] Hæc sententia prius dimidia sui parte truncata fuit. *Gelen.* Ante Gelenium, cujus emendationem Froben. 1535. expressit, edebatur *neque in iis quidquam postea poni dedicarique fas esset*, mediis omissis ob vocum *poni dedicarique* repetitionem: de quo errore vide ad IX. 11. § 11. Similiter peccatur in Voss. Lov. 1. 2. Harleian. et Mead. 2.

§ 6 *Sociisque, et exercitibus, et classibus eorum precarentur*] Pal. 1. *sociisque, eorum exercitibus, et classibus precarentur.* Alter truncate *sociisque eorum precarentur.* Gebh.

§ 7 *Additumque decreto*] Ita primum editum vidi ab Aldo ejusque adseclis usque ad Froben. qui a. 1535. priscam lectionem restituit. Sed Aldinam revocarunt Lugdunenses 1553. quæ postea a Paris. 1573. recepta, et hinc per omnes omnino edd. recentiores propagata est. Primæ edd. et hinc Frob. ediderunt *additum decreto* sine copula. Quod quum etiam tueantur omnes codd. mei, et Hearnii L. 1. ita denuo vulgandi auctor fui. Mox *Si quid postea ad notam, &c. pertineret, ferretur* Lov. 5. et edd. ante Aldum.

§ 8 *Qui occidisset eum, jure cæsurum*] Pall. perperam scriptum continent *jure censurum.* Gebh. Similiter errant Voss. Lov. 1. 4. et Mead. 1.

Eadem in Philippo servarentur] Pal. 1. *eadem Philippo servarentur.* Alter *eadem de Philippo servarentur.* Gebh. *Eadem Philippo servarentur* Lovel. 4. *eadem in Philippo pronunciarentur* Voss. *eadem in Philippo probarentur* Lov. 1. et 6. a m. pr.

§ 9 *Quibus solis valent*] H. Stephanus in Dicæarchi Sympractore p. 65. ed. Steph. mavult *quibus solis tum valebant.* Nihil mutandum videtur. Non tum solum, sed semper lingua plus

valere, quam armis, et promtiores ad dicendum, quam ad res gerendas esse existimati sunt: quo nomine etiam Demosthenes eos notavit. Vide Victor. Var. Lect. IX. 16. *Duk.*

CAP. XLV. § 2 *Ac quæ in iram adversus hostem fuerant*] Aliquid hic scabri. Videtur sermo Latinus exigere, *atque in ira*, si verbum referas ad τὸ *decretis:* aut *quæ in ira adversus hostem fecerant*, si ad τὸ *Atheniensium*. Et solent hæc verba inter se mutari. Apud Phædrum LXXIV. legitur, 'Canes (confusus subito quod fuerat fragor)' quum legendum sit, *Canes confusos subitus fecerat fragor. Repente odorem:* vel *Canes* (*confusos subitus fecerat fragor*) *Repente odorem. Confusos* est perturbatos. Possis etiam *ac quæ ira adversus hostem fecerat, Atheniensium decretis*. Ut XXXIV. 6. 'Legem illam scripsisse inopiam civitatis.' *J. F. Gron.* 'Fui' et 'Feci' sæpe in scriptis commutari, videbimus ad XL. 50. § 5. Similiter 'futurus' et 'facturus,' ut probabimus ad XXXII. 8. § 15. Nihilominus præferenda est prima Gronovii conjectura *atque in ira adversus hostem fuerant*. In nullo enim cod. *fecerant*, quum contra *atque in iram* legant Lov. 2. 4. et Gaertn. *ac quæ in ira* Lov. 1. Harl. et Mead. ambo: *atque in ira*, ut Gronov. conjecit, Voss. Lov. 6. a m. sec. et Victor. apud Crevier. quorum fide lectionem hanc recepi. Mox *navigarent* Lov. 2. Mead. uterque, et Gaertn. *navigaverunt* Lov. 1. *navigarunt* Voss. Lov. 4. 5. 6. et priscæ edd. pro quo Froben. 1535. substituit *navigant*.

§ 3 *Quem Gaureleon vocant*] *Gaurelon* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii N. *Garulon* ejusdem L. 1. Γαύριον τῆς 'Ανδρίας χώρας memoratur Xenoph. Hist. Græc. I. p. 440.

§ 4 *Omnique adparatu urbium expugnandarum*] Pall. et antiq. ed. *apparatuque omni urbium oppugnandarum*. Gebh. Similiter Voss. Lov. 1. 4. 5. et Mead. 1. cum edd. ante Aldum, qui subposuit *omnique apparatu urbium expugnandarum* uno consentiente Gaertn. *apparatuque omnium urbium oppugnandarum* Mead. 2. *apparatuque omni urbium expugnandarum* Lov. 2. et Harl. *apparatuque urbium omni expugnandarum* Lov. 6. Id, quod nunc vulgo exstat, est a Gronov.

§ 5 *Animique militum, tam promte succedentium muro, terruere*] Non insuper habendum, quod est in Voss. et apud Andream *succedentium muros*. Ut VII. 12. 'Utrimque aciem subeuntium jam muros aggrediuntur.' XXII. 28. 'Prima levis armatura Romanorum præoccupatum inferiore loco succedens tumulum.' XXVII. 18. 'Adsuetudine succedendi muros et pertinacia animi subierunt primi.' *J. F. Gron.* Verbum 'succedere' hoc sensu sæpe cum casu tertio construitur, etiam apud Livium. Exempla vide lib. IX. capp. 14. et 31. et XXVII. 42. Ea tamen lectio hic servari nequit, quum nata sit ex ed. Ascensii 1510. et debeatur vel ejus ingenio, vel operarum aberrationi. Certe omnes priores edd. omnes scripti mei, unusque Crevierii, cum Hearnii L. 1. et N. constanter *muros*. Ita XXXVIII. 9. 'Id quum per conloquia principum succedens murum parum proficeret:' ubi plura vide. Eam igitur lectionem recepi. Præterea vocem *militum*, quæ a Lov. 5. et prioribus edd. exsulat, primus admisit Aldus; qui etiam paullo ante edidit *signa armaque*, quum *arma signaque* legerent priores, adsentientibus Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. et Mead. utroque.

§ 6 *Urbe hostes potiti*] *Urbes* Voss. et Lov. 1. Sed vulgatum non damno. Quamvis enim ita scriptores interdum loquantur, ut docuerunt Sanctius Minerv. III. 3. pag. 369. et viri docti ad Nepot. Eumen. c. 3. non alibi tamen Livius huic verbo junxit nisi casum sextum, vel interdum etiam secundum, ut docui ad XXV. 14. § 5.

Delium Bœotiæ] Steph. Δήλιον, πολίχνιον Βοιωτίας ἐν Ταναγρᾳ, καὶ ἱερὸν Ἀπόλλωνος. *Sigon.* Vide ad XXXV. 51. § 1.

§ 7 *Ea ab Romanis regi Attalo concessa: prædam ornamentaque urbis ipsi avexerunt*] Pal. 1. *Et a Romanis regi Attalo concessa præda, ornamentaque urbis ipsi auxerant.* Alter, *Et ab Romanis regi Attalo concessa præda, ornamenta urbis ipsi hauserant.* Gebh. *Et a*, vel *ab Romanis regi Attalo concessa præda, ornamentaque urbis ipsi auxerant* Voss. Lov. 4. 5. 6. *Et ab Romanis regi Attalo concessa præda* Hearnii L. 1. et edd. ante Frob. 1535. *Et ab Romanis regi Attalo concessam prædam* Gaertn. *Ea ab Romanis regi Attalo concessa præda* Harl. *Ab Romanis regi Attalo concessa præda* Lov. 2. Deinde *auxerant* Lov. 1. Mead. 1. et Gaertn. *avexerant* Harl. et Mead. 2. Sed lectio, quam Froben. restituit, genuina est.

§ 8 *Qui ex pacto transvecti eo fuerant*] *Trajecti* Lov. 5. et edd. ante Aldum. De locutione 'trajicere aliquem' vide ad II. 11. § 2. Hic tamen *transvecti*, quod reliqui servant, verius esse puto. Solent autem hæ voces a librariis commutari. Vide ad XXIV. 21. § 7. et XXXII. 6. § 1. Similiter 'adjectus' et 'advectus;' vide ad XXII. 22. § 1. 'circumjectus' et 'circumvectus;' vide ad XXXVI. 9. § 12. 'conjectus' et 'convectus;' vide ad X. 29. § 18. 'dejectus' et 'devectus;' vide ad XXIX. 31. § 11. 'injectus' et 'invectus;' vide ad IX. 40. § 14. 'subjectus' et 'subvectus;' vide ad VI. 24. § 5. 'jactus' et 'vectus;' vide Pier. ad Virg. Æn. I. 376. et II. 24.

Quum desiderium quoque patriæ facilius ad credendum inclinaret animos] Lege *faciles ad credendum.* J. F. Gron. Omnes codd. τὸ *facilius* tuentur. In quo quum commodus sensus sit, illis invitis nihil mutandum puto. Supra I. 51. 'Sunt inclinatis ad credendum animis.' Cic. de Senect. c. 6. 'Quum sententia senatus inclinaret ad pacem et fœdus faciendum cum Pyrrho.' Ad Att. XII. 29. 'Ecquid inclinent ad hoc meum consilium adjuvandum.'

§ 9 *Ab Andro Scyrum trajecerunt*] *Cythnum* lege. Idem error, qui supra. *Gelen.* Has insulas c. 15. Philippi teneri præsidio dixit, propterea nunc a Romanis vexantur. *Sigon.* *Scyrum* est a Moguntinis; qui ita etiam perperam ediderunt c. 15. § 8. Priores dederant *Cydnum*, quod superest in Lov. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambobus, Gaertn. et Hearnii N. *Cythnum* habuisse videntur Voss. et Lov. 1.

§ 10 *Ad Prasias (continentis Tanticeris locus est)*] Qui *Tanticeris*, pro *Atticæ is locus est*, scripsit, non legit apud Strab. IX. 399. unum ex maritimis Atticæ demis esse, ad Eubœam versum. *Gelen.* 'Prasiarum,' populi Atticæ, meminere Pausan. in Attic. XXXI. et Stephanus, aliique plures. At hoc in loco non video, quo pacto ea profectio intelligi possit, si *Prasias* legerimus. Vide num legendum *abcessere Phalassiam (continentis Eubœæ is locus est).* Nam *Phalassiam* Ptolemæus III. 15. in Eubœæ orientali latere e regione Scyri ponit. Nec *continentis* simpliciter dixit, sed *Eubœæ;* et postea, peracta navigatione, dicturus est (hoc cap.) 'Eubœam repetunt.' Fieri etiam potuit, ut in Romana historia ex locorum ignorantia is error inciderit. *Glar.* Iccirco ita ait, quia, ut ait Stephanus, alterum hujus nominis oppidulum est in Peloponneso, Πρασίαι, δῆμος Ἀθήνησι Πανδιονίδος φυλῆς· ἔστι καὶ Λακωνικὸν πολίχνιον. Glareanus temere *Phalassiam* emendat. [' Glareanus regionis situm declarat, de aliis dubitat.'] *Sigon.* *Tanticeis*, pro *Atticæ is*, Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. et Mead. 1. *Tanciteis* Mead. 2. et Gaertn. *Tanticeris* cum vett. edd. solus Lov. 5. Sed veram lectionem Gelenius restituit: post quem depravatæ adhærere, ac vitiosam interpunctionem sequi Gla-

reanus non debuerat. Vana etiam ejus conjectura est; vanior ratio, qua eam adstruit ex verbis ultimis hujus cap. Medio enim loco Livius refert, classem tenuisse Geræstum, nobilem Eubœæ portum. Non mirum igitur, in fine cap. post enarratam omnem expeditionem maritimam addi 'Eubœam repetunt.'

Issæorum viginti lembi] Issa una est oppidum in Lesbo insula, altera ipsa est insula ad Illyrium, de qua Polyb. lib. II. et Stephan. de qua nunc Livius. *Sigon.* *Yssiacorum* perperam Voss. et Lov. 1.

Geræstum] Pall. *Gerestrum.* Gebh. Ita etiam peccatur in Lovel. 2. 4. Mead. utroque, et Gaertn. *Gerestium* est in Hearnii L. 1.

§ 11 *Præter Scyrum insulam Icum pervenere*] *Icus* insula una ex Cycladibus, Eubœæ adhærens. Stephanus. *Sigon.* Strabo IX. 436. Πρόκεινται δὲ τῶν Μαγνήτων νῆσοι συχναὶ μὲν, αἱ δ' ἐν ὀνόματι Σκιαθός τε καὶ Πεπάρηθος, καὶ Ἰκὸς, Ἁλόνησός τε καὶ Σκῦρος. *J. F. Gron.* *Itum* Voss. et Lov. 1. *Isitum* Lov. 6. *Hicuam* Mead. 2. *Teum* quædam edd.

§ 12 *Ubi prima tranquillitas data est*] Sic XXV. 27. 'Ubi prima tranquillitas maris in altum evexisset, concursuræ.' *Duker.* Vox *prima* perperam deest in Lov. 5. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. Mox *direptamque a Philippo* Harl. *direptamque Philippo nuper* Voss.

§ 14 *Inde Cassandream petentes, primo ad Mendium, &c. tenuere*] Quidam *Mendin* emendarunt: at *Mendam* locum ad Potidæam, quæ postea Cassandrea dicta est, tum Herodotus VII. 123. tum Thucydides IV. 123. et alibi, commemorant, et Plinius item IV. 10. Quod vero continuo subjungit Livius, 'Inde cum superato promontorio ad ipsa mœnia urbis circumagere classem vellent,' Canastræum intelligo, (quod Cassandream in citeriore latere ponat Ptolemæus,) id quidam corrupte *Canastrum* scribunt. At quæ deinde dicit 'Irrito incepto regressi Canastræum Pallenes trajecere,' aut corrupta sunt, ut ego puto, aut Livio vel non bene nota, vel indiligenter descripta. Illud etiam *ad* cur appositum sit, non equidem video, cum *Mendam tenuere* melius intelligatur. *Glar.* Stephanus Κασάνδρεια πόλις Μακεδονίας πρὸς τῇ Θράκῃ. Item, Μένδη πόλις Θράκης, Ἀπολλόδωρος Μένδιν αὐτὴν φησιν. *Sigon.* Præpositionem *ad*, quam Glareanus deletam volebat, omiserunt Voss. Lov. 6. a m. pr. et Crevierii Victorin. Eamdem tamen, quæ in reliquis codd. superest, defendit etiam Gronov. ad Livii XXIV. 3. § 9. Locutionem inlustravit quoque Jac. Gronov. ad I. 1. § 4. Deinde *Mendeum* Voss. Lov. 1. 4. Harl. Mead. 1. Gaertn. et Hearnii L. 1. ac N. *Menedeum* Lov. 6. *Medeum* Lov. 2. *Mendum* Mead. 2. *Mendium* Lov. 5. et edd. ante Mogunt. quæ *Mendin* emendat: quomodo æque ac *Mendam*, quod Glarean. substituit, vocari ex Stephano, quem Sigon. laudavit, constat. Perperam autem Glareanus verba Livii *ad ipsa mœnia urbis* intelligit de *Canastræo*, quo nomine non urbs, sed promontorium fuit. Accipienda igitur sunt de urbe *Cassandrea.* Eam classis petebat; sed primo tenuit ad Mendin, mox ad ipsam urbem, nempe Cassandream, accedere voluit. Mox *circumagere classem*, omissa voce *vellent*, Voss. et Lov. 6. a m. pr. *circumagerent classem* Lov. 1.

§ 15 *Canastrum Pallenes trajecere*] Canastrum promontorium, reliqua oppida Thraciæ sunt: itemque, qui sequitur, Acanthus. Stephanus. *Sigon.* *Anastraum* Lov. 2. *Anestreum* Harl. *Cananastrum* Gaertn. *Castaneum* Lov. 5. *Cancisoceum* Hearnii L. 1. *Canastra eum* ejusdem N. *Canastreum* Voss. Lov. 1. 4. 5. Mead. ambo, et edd. antiqq. Omnium codd. vestigia eo

ducunt, ut credamus, *Canastræum* esse a manu Livii, qui etiam 'Canastræum promontorium' memorat XLIV. 11. Et ita etiam scribendum conjecit Wasse ad Thucyd. IV. 110. Κάναστρον tamen hoc promontorium vocari, ejusque gentile formari Καναστραῖος, docet Steph. Byz. ea voce. Addit autem gentile obstare, ne verum videatur, promontorium Καναστραῖον dictum esse, nisi forte hic exceptio sit a regula, ut in paucis aliis. Sed viri docti ad eum locum observant, apud scriptores Καναστραῖον et *Canastræum* pro promontorio usurpari, idque dici potuisse per ellipsin τοῦ ἄκρον ac *promontorium*; quare hic codicum vestigia secutus sum. Deinde *Pallanea* Lov. 2. *Pallantea* Mead. 2. et Gaertn. *Palenes* Hearnii L. 1. Mox *Coronæ promontorio* codd. omnes mei, et Hearnii L. 1. ac N. cum edd. antiquis, pro quo Moguntinus, Aldus, et eos secuti *Coroneæ*, Frob. a. 1531. *Toronæ* substituerunt. Et recte. Intelligitur enim unum eorum promontorium, quæ finiunt sinum, ad quem sita est urbs Torone, et quidem forte, quod vocabatur Derris.

§ 16 *Vi capta ac direpta*] *Atque disepta* Lov. 5. et edd. principes: *ac dirupta* Mead. 1. et Gaertn. Vide ad XXXIX. 30. § 5. *Ac diruta* Lov. 2. Harl. et Mead. 2. Vide ad Epit. Liv. l. LXXIX. Mox τὸ *enim* exsulat a Lov. 1. 6. a m. pr. et Voss.

CAP. XLVI. § 1 *Signum Maliacum intravere*] Perspicue patet sinum legi oportere. Verum quia plures sic habent, idcirco lector obiter admonendus fuit. *Sabell.* Μαλιακὸν κόλπον Græci appellant. *Sigon.*

§ 2 *Sipyrrhicas Ætolus princeps legationis ejus fuit, qui*] Pall. *Sipurichas.* Antiq. ed. *Sipyrricas.* Gebh. Male in recentissimis erat omissum τὸ *ejus*: sed etiam scribe *quæ ad communicanda.* Ut referatur ad legationem. *J. F. Gron.* Illud *ejus* omiserat ultima Gruteri ed. Omnes codd. id servant, at quidam transponunt. Nam *ejus legationis* est in Lovel. 2. Harl. Mead. 2. et Gaertn. Deinde *qui* uno consensu habent omnes scripti.

Heracleam, &c. venit] Innumeræ sunt hujus nominis urbes. Hæc in Thessalia ad sinum Maliacum est. *Sigonius.*

§ 5 *Inde consultari de Oreo obpugnando cœptum*] Pall. *Inde excitari.* Gebh. Sensus constat; sed manus Livii quæritur. Liber Thuan. *Inde excitari.* Quod haud dubie innuit 'Inde agitari.' VI. 1. 'Tum de diebus religiosis agitari cœptum.' IX. 36. 'Tum de persequendo hoste agitari cœptum.' X. 21. 'Tum de præsidio regionis agitari cœptum.' XXII. 43. 'Tum de insequendo eo consilia agitari cœpta.' Et passim. *Jac. Gron.* *Inde exertari* Voss. *Inde exercitari* Hearnii L. 1. *Inde excitari* Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. ad quorum codicum lectionem magis accedit Gronovii *agitari*, quam vulgatum *consultari.* Verbum id eo sensu Livio frequens. II. 32. 'Agitatum dicitur de consulum cæde.' IV. 13. 'De regno agitare.' IX. 29. 'De inferendo bello agitat.' XXI. 36. 'De Rhodani quoque transitu agitare animadvertit.' XXII. 43. 'De fuga in Galliam dicitur agitasse.' XL. 21. 'Quidquam a se agitari de Romano bello.'

§ 6 *Post expugnationem Andri*] Pall. *Mandrii.* Iidem statim *cum præfecto Agesimbro.* Gebh. *Mandri* Lovel. 2. prima litera perperam ex fine præcedentis adsumta. Vide ad XXXVII. 29. § 8. Alii ulterius corruperunt. *Mandrii* dederunt Lov. 4. 5. et Mead. 1. *Mandrei* Gaertn. *Mandirii* Lov. 1. 6. et Voss. Deinde *Hage simbro* Hearnii N. *Agesibro* ejusdem L. 1. *Agesimbro* omnes mei, et antiqq. edd. pro quo *Agesimbroto* dedit Frob. a. 1531. quomodo multi codd. et cap. seq. et alibi præferunt.

§ 7 *Ad Zetasium miserunt, (Isthmiæ*

id super Demetriadem] Mirum neminem anthorem Zelasii meminisse, quod equidem sciam. Ptolemæus III. 13. 'Posidium' promontorium ponit inter Demetriadem ac Eubœam, in qua Oreus est, quod legere malim: quamquam *super Demetriadem* suo modo intelligendum. Illud autem *Isthmia* corruptum suspicor. Quare inspiciendi omnino vetusti codices sunt. *Glar.* Antiq. ed, et Pal. 1. *ad Gelasium.* Amplius Pal. 1. *Hysinie id super Demetriadem est peropportune obtectum.* Alter *ad Zelasium miserunt. Id super Demetriadem est oportune obtectum.* Gebh. Glareanus *Posidium.* Sed quæsivit in Thessalia, quæ in Eubœa quærenda erant. Scribe *ad Phalasiam miserunt, (Istiææ id.* Nam Ptolemæo III. 15. 'Ωρεὸς, Φαλασία ἄκρα, Δῖον ἄκρον. *Istiææ* Straboni τῆς Ἱστιαιώτιδος. x. 445. Χωρίον ἐν τῇ Ὠρίᾳ καλουμένῃ τῆς Ἱστιαιώτιδος. Quare possis suspicari *Istiæotidis super Demetriadem.* Etenim Ἱστιαῖα etiam πόλις Εὐβοίας Stephano, et coaluit cum Oreo, ut iidem Ἱστιαιεῖς, qui Ὠρεῖται, teste Strabone. Qui tamen mox (p. 446.) ut de diversis loquitur: Ἐπεὶ δ' ἡ Ἑλλοπία τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς Ἱστιαίας καὶ τοῦ Ὠρεοῦ προσηγάγετο, ἡμᾶς ποιήσασθαι, τὰ συνεχῆ λέγωμεν τοῖς τόποις τούτοις. Pausanias VII. 7. Εὐβοέων Ἑστιαίαν πόλιν. *Super Demetriadem* est e regione Demetriadis in alto mari. *J. F. Gron. Ad Celaxium miserunt* Hearnii L. 1. *ad Elasium miserunt* ejusdem N. *ad Zeulasium miserunt* Lov. 6. Voces *Zelasium miserunt*, quas reliqui codd. servant, omiserunt Voss. et Lov. 1. Deinde *Hysinie ad super* Lov. 4. *Ismie id super* Lov. 5. *ad Histime id super* Lov. 6. *Ystinie id super* Hearnii L. 1. *Yshinie id super* Mead. 1. *Hia bime id supra* Mead. 2. *Istimæ id super* Harl. Nihil propius video, quam ut cum Gronov. legamus *Phalasiam miserunt (Istiæotidis super Demetriadem.* In simili enim parenthesi pronomen demonstrativum sæpe additur, sæpe etiam omittitur. Vide ad XL. 57. § 3. De Phalasia et Istiæa vide Cellar. Geogr. Ant. II. 14. 811. et 812.

§ 9 *Regii adversus vallem inter duas jacentem arces*] Id est, e regione istius vallis. Supra VII. 14. § 9. 'Ut adversus montes consisteret hostis:' ubi alia vide. XXIV. 49. 'Extremi prope oceanum adversus Gades colunt.' XXXII. 33. 'Regio est continentis adversus insulam,' XLIII. 16. 'Parietem in Sacra via adversus ædes publicas demoliri jusserunt.' Paullo ante *Eraclitus*, pro *Heraclides*, Mead. 2. Male. Vide ad c. 33. § 2.

Qua et muro intersepta urbs est] *Intersepita* Voss. quod et voluit scriba Lov. 1. qui tamen corruptius *intersopita* dedit. Vide ad XLIV. 39. § 3.

§ 10 *Et cuniculos, et quidquid aliud*] His verbis asteriscum apposuit Aldus: nec enim 'jaci' dicuntur cuniculi, sed 'agi.' Suspicor superesse τὸ *jaciebant*, et scripsisse Livium, *regii bal. cat., et alio omni genere torm. tela ing. et pond. ing. saxa, et cuniculis.* Nisi potius, *tela ingerentes (et pondere ingenti saxa jaciebant) et cuniculis et quicquid.* J. F. Gron. Si alterutra conjecturarum Gronovii probanda est, merito priori præferenda est posterior; tum quia minus a vulgato abit, tantum *cuniculos* in *cuniculis* mutans, tum quia simili parenthesi sæpius Livius usus est. Vide ad XXVII. 1. § 2. Verum non tantum *jaciebant* constanter superest in omnibus Mss. verum iidem etiam tuentur *cuniculos*. Vide igitur an potius Livius ad duas res designandas uno tantum usus sit verbo, quod alterutri conveniat, ita ut commodum aliud ad alterum subintelligendum sit. Ergo *saxa jaciebant, et cuniculos*, nempe agebant: quod etiam Crevierio in mentem venit. Alia exempla vide ad XL. 42. § 12.

§ 11 *Tuebantur urbem, sed etiam*] Pall. *Cæterum non plures tantum Mac.*

quam ante, tueb. urbes arcesque. Gebh. Meliores scripti, *Cæt. non plures tantum Mac., quam ante, tueb. urbem arcesque.* Habebat enim Oreum duas arces, ut constat ex superioribus. Alii alludentes *arcem regesque.* J. F. Gron. Vulgatum servant Lov. 2. 5. 6. a m. sec. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *tuebantur urbs regesque* est in Voss. *tuebantur urbes regesque* in Hearnii L. 1. *tuebantur urbem regesque* Lov. 1. et 6. a manu 1. *tuebantur urbem arcesque* Lov. 3. et Hearnii N. *tuebantur urbes arcesque regesque,* duplici lectione juncta, Lov. 4. De duplici arce Orei vide etiam Liv. XXVIII. 6.

Et castigationibus regis in admissa culpa, et simul minarum, simul promissionum] Quid est 'tuebantur urbem castigationibus?' aut Macedones 'præsentioribus animis et castigationibus?' Scribe, *et castigationis regiæ in admissa culpa simul minarum, simul promissionum in futurum memores.* Quum peccassent antea, Philippus eos sermonibus ita castigavit, ut partim minis, si culpam iterarent, partim pollicitis, si fortiter facerent, ageret. Hujus castigationis memores illos dicit. Vide XXVIII. 8. *J. F. Gronov.* *Regis* pro *regIs,* vel *regiis,* sæpe librarios dedisse, videbimus ad XXXII. 6. § 6. Lenior tamen multo erit emendatio Gronovii, si, *regis* et particula *et* post vocem *culpa* servatis, tantum *castigationibus* mutemus in *castigationis.* Hunc enim errorem innumeris locis in membranis Livianis committi, vidimus ad XXII. 8. § 7. Memores erant et castigationis regis, et simul minarum simul promissionum, sive et partim minarum, partim promissionum, castigationibus his propositarum. *Castigatio regis,* qua ipsos castigarat. Ut XXXVI. 9. 'Revocati deinde castigationibus principum ad perseverandum in proposito.' Verum nec *castigationibus,* quod in omnibus membranis exstat, mutari necesse est. Sola tantum particula *et* post vocem *culpa,* quam etiam præeuntibus Lov. 2. Harl. et Mead. 2. omisi, expuncta, legendum puto *et castigationibus regis in admissa culpa simul minarum simul promissionum in futurum memores.* Macedones, qui urbem arcesque tuebantur, non tantum nunc plures, quam ante, erant, sed etiam præsentioribus animis, et insuper simul minarum simul promissionum castigationibus, sive propter castigationes, regis memores. Idem sibi placuisse etiam Dukerus monuit. Doujatius legebat, *ex castigationibus regis in admissa culpa et simul minarum et promissionum in futurum memores.* Ita jungendum erit, *præsentioribus animis ex castigationibus regis in admissa culpa.* Verum omnes iterum codd. *et castigationibus* tuentur.

§ 12 *Relictis, quod satis videbatur, ad opera perficienda, trajicit*] Non moverem, si scirem, qua auctoritate vel Gryphius vel Curio desecuissent post *perficienda* vocem *militibus,* quam habent veteres libri. Scribe, *relictis, quot satis videbantur ad opera perficienda, militibus, trajicit.* J. F. Gron. Non dubito quin male omissum sit *militibus.* Sed *quod satis videbatur* puto ita accipi posse; *quod militum,* vel *eorum,* satis videbatur ad opera perficienda: in quo *quod* idem est ac 'quantum,' ut sæpe. Vide Perizon. ad Sanctii Minerv. III. 6. I. et IV. 4. 77. et Burmann. ad Ovidii Her. VIII. 5. Adde ad Livii XXIV. 40. *Duk.* Priscæ edd. legunt *relictis, quod satis videbatur ad opera perficienda, militibus:* quod meorum unus Lov. 5. et Hearnii N. exhibent. Primus autem neque Gryphius, neque Curio, sed Froben. 1535. vocem *militibus* omisit, forte ex auctoritate Gelenii, quem ad dictionem illam expungendam codd. sui permovisse videntur. Certe deest etiam in meis Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. utroque, Gaertn. et Hearnii L. 1. quorum quidam *quo*

satis videbantur, alii *quod satis videbantur*, alii *quot satis videbantur* legunt, sed *quæ satis videbantur* Hearnii L. 1. An igitur legendum *relictis, quot satis videbantur ad opera perficienda, trajicit?*

Sed alteram, quam Cremasten vocant] Strabo IX. 435. Κρεμαστὴν Λάρισσαν vocat, interpres vertit, *Pensilem*. Glar. Ptolemæus III. 13. et Stephanus Κρεμαστὴν Λάρισσαν hanc Pelasgiorum esse tradunt. *Sigon.*

§ 13 *Ægeleon, nihil minus, &c. timentibus, obpressit*] Ægeleon haud scio in continentene, an in insula Eubœa locum dicere velit: nemo certe, quod meminerim, uspiam eum ponit. *Glar. Ægelon* Voss. Lov. 6. et Gaertn. *Accalon* Lov. 1. *Egelzon* Lov. 2. *Ægelexon* Hearnii L. 1. *Ageleon* Mead. 2. Ceterum male structam locutionem existimans Crevierius scribendum conjicit *Ægeleon, nihil minus, &c. timentes.* De locutione hac 'Ægeleon timentes' vide ad XXXVIII. 29. § 11. Codd. *timentibus* servant.

§ 15 *Quodque super portum est, in arcem perruperunt*] *Quod super portum est* Lov. 2. 6. a m. pr. et Voss. Deinde *proruperunt* Lov. 5. Hearnii L. 1. et edd. principes, pro quo recte jam Ven. 1498. *perruperunt.* Vide ad IX. 43. § 15. *Perrumpunt* Mead. 2. et Gaertn.

CAP. XLVII. § 1 *Sinus Euboicus, quem Cœla vocant*] Pall. *sinus Eubocinus, quem Cœra vocant.* Gebh. De Cœlis Eubœæ obscuram esse multis quæstionem, seque aliquando pluribus de iis quæsiturum, scribit Casaub. ad Strab. X. 445. An promissum præstiterit, non scio. Loca Euripidis in Troad. vs. 84. Dion. Chrys. Orat. VII. Philostr. in vita Apollonii I. 24. III. 23. et Heroic. X. 11. Lucani V. 195. 230. seqq. et aliorum de iis collegerunt Leopard. Emend. XIII. 21. Ortelius in Thes. Geogr. et Interpretes Philostrati ac Valerii Max. I. 8. 10. *Sinum Euboicum*, itidem ut Livius, vocat Orosius VI. 15. Euripid. κοιλὸν Εὐβοίας μυχὸν, de naufragio Græcorum ad Capharea in reditu a Troja loquens; nam circa hunc proprie fuisse, quæ τὰ κοῖλα τῆς Εὐβοίας, et κοίλη Εὔβοια dicebantur, ex Dione et Philostr. in Heroic. patet. Et sic diserte ad hunc laudatus ab Oleario Tzetzes ad Lycophr. vs. 384. ἧψε φρυκτὸν περὶ τὰ κοῖλα τῆς Εὐβοίας, καὶ ὃν ἂν εἴπομεν Καφηρέα. Strabo lib. X. in princ. auctor est Εὐβοίας τὰ κοῖλα vocari τὰ μεταξὺ Αὐλίδος (Bœotiæ) et τῶν περὶ Γεραιστὸν (Eubœæ) τόπων. Hoc non placet Casaub. qui pro τὰ μεταξὺ Αὐλίδος ex Epitome Strab. τὰ μεταξὺ Καφαρέως legit. Sed Αὐλίδος fortassis defendi potest: nam latius productam fuisse hanc appellationem, ex Valer. Max. Lucano, Philostrato vita Apollon. I. 24. et iis quæ ibi adnotavit Olearius, intelligi potest. Credo tamen recte sentire Casaub. quia, si Αὐλίδος scripsisset Strabo, *Capharea* potius, quam *Geræstum*, nominaturus fuisse videtur. *Duk. Sinus Eubœus* Lov. 2. et 6. *sinus Eubœnius* Gaertn. *sinus Eubocius* Voss. et Lov. 1. *sinus Eubocinus* Lov. 4. Harl. et Mead. ambo. Tum *quem Occreta vocant* Hearnii L. 1. *quem Cora vocant* Lov. 1. *quem Cœra vocant* Vossian. Lov. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et edd. antiqq. pro quo Mediol. 1505. prima *Cœla* dedit.

§ 2 *Super Maleum navigat apud Corcyram*] Post *Corcyram* distinguendum, et *Maleam* legendum, et *ad Corcyram:* quod non admonuissemus, nisi codex Aldinus etiam ita haberet. Corcyræ hybernabat consul. Attalus autem ad Eleusina mansit sacrorum gratia. *Glar.* Sic XXVIII. 8. 'Ipse ab Cenchreis præter terram Atticam super Sunium navigans:' ὑπὲρ τὴν Μαλέαν dicunt Græci. Vide Victor. et Manut. ad Cic. ad Fam. IV. 12. In Luciani Navig. haud longe a principio multæ edd. perperam habent ὑπὲρ τὸν

Μαλέα πλεύσαντας. Nec melius inscriptio in Append. Marm. Oxon. num. XXIII. Πλεύσαι ὑπὲρ Μαλέου εἰς Ἰταλίαν πλοὰς ἑβδομήκοντα δύο. *Duk.* Infra XLII. 56. 'Fratre cum classe super Maleam Chalcidem jusso petere.' *Super Maleum* perperam Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. principes; pro quo jam Frob. 1531. ante Glarean. *super Maleam* dedit. Deinde olim edebatur *navigat: apud Corcyram regem.* Et ita Voss. Lov. 1. 5. 6. et Harl. *navigat, post Corcyram regem* Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii L. 1. *naviget ad Corcyram. Regem* Frob. 1531. at quadriennio post *navigat Corcyram. Regem,* ut nunc vulgo recte exstat.

Ut sacris interesset] Majoribus mysteriis, quæ autumno, mense Boëdromione, celebrabantur. Vide Scalig. de Emend. Temp. I. p. 20. et v. 318. et Meurs. Eleusin. c. 7. *Duk.* Paullo ante vox *Cereris* deerat in Harl. in seqq. vero *domum* in Mead. 2.

§ 3 *Adjuvantibus rege Attalo et Rhodiis*] Pall. *et rege Attalo et Rhodiis* Gebh. Ita et Lov. 4.

§ 6 *Quod in Etruria nihil erat rei, quod gereret*] Comparet in Pal. posteriore *nihil erat, quod gereret.* Gebh. *Quia in Etruria* Lov. 6.

Quem absente consule] Hic τὸ *quem* videtur in sequentibus exposcere *nectebatur.* Scribe ergo, *simul Gall. tr. imminens, eumque absente consule irato atque inv. fac. imp. posse ratus.* J. F. Gron. *Eumque* se in L. 1. invenisse, Hearnius testatur; nisi manus ejus aberrans codicem memorarit pro Gronovio; cujus, contra quam semper solet, nullam mentionem facit. Certe omnes mei *quem* retinent. Mox *inopinatus quum venisset* Harl.

CAP. XLVIII. § 2 *Aviditate rapiendi per occasionem triumphi*] Pall. et antiq. ed. *utilitate rapiendi.* Latet aliquid. *Gebhard.* *Utilitate rapiendi* etiam omnes codd. mei, Hearnii L. 1. et primæ edd. pro quo jam Ven. ed. a. 1495. recte *aviditate* substituit. Deinde *rapiendi occasionem triumphi* in ultima Grut. ed. vulgatum est, quod omnes recentiores adoptarunt usque ad Crevier. qui priorem lectionem *per occasionem* optime revocavit; quam etiam firmant omnes mei, et Oxonn. Hearnii. Locutio est Livio frequens. Ita III. 40. 'Spe per occasionem repetendæ libertatis.' v. 26. 'Interdum per occasionem impetus oppidanorum in Romanas stationes fieri:' ubi alia exempla vide. XXXI. 46. 'Magis per occasionem, quam aperta vi, quidquam ausurus.' XXXIII. 38. 'Appareret, ab rege impetratam eos libertatem, non per occasionem raptam, habere.' c. 39. 'Quod ad eas civitates adtineret, quas, a Philippo possessas, Antiochus per occasionem intercepisset,' XXXIV. 17. 'Ceteras quoque civitates ratus per occasionem idem facturas.' Similiter *per occasiones* numero plurali, ubi sensus exigit, Livium dixisse, vidimus ad II. 11. § 2.

§ 3 *Exspectandum fuisse consulem, dicebant*] *Censebant* Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. uterque, et Gaertn. Mox § seq. *potuisse eum castris,* pro *potuisse enim castris,* Lov. 2. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Vide ad XXVII. 17. § 11. Tum *tutando coloniam* Harl. Vide ad I. 53. § 3. Hinc *acie non dimicaret* idem Harl. quod ex glossa natum est.

§ 6 *An in magistratu suisque auspiciis gessisset*] Pall. et antiq. ed. *an in magistratu suis quis auspiciis gessisset* Gebh. *Suis quis auspiciis* Voss. Lov. 1. 2. 5. Mead. 1. Gaertn. et edd. vetustissimæ; *suis quisque auspiciis* Lov. 4. 6. et Harl. quod Ascens. 1513. Mog. Ald. aliique receperunt usque ad Frob. qui a. 1535. id, quod vulgo exstat, ei subposuit. Mox *censebat,* pro *censebant,* Harl. Male. Vide ad v. 38. § 5.

§ 7 *Quum una direpta et incensa es-*

set] Pal. posterior *direpta, incensa esset*, sine copula. *Gebh.* *Direpta una et incensa fuisset* Mead. 2. Mox *trajectumque*, pro *trajecturumque*, Voss. Lov. 6. et Harl. Deinde *prætori* exsulat a Voss. et Lov. 1.

§ 8 *Si non cum prætoris, sed consulis, exercitu rem geri voluerit*] Aliquid mendi hic esse videtur Crevierio; rem enim profecto gestam esse consulari exercitu, ut constat ex capp. 11. et 21. sed ductu auspicioque prætoris, absente consule. Libenter itaque legeret, *si non ductu prætoris, sed consulis, rem geri voluerit.* Plurimum ea lectio a codd. scriptura recedit. Nihil enim hic mutant, nisi quod *si cum non prætoris* exhibent Voss. Lov. 1. 2. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. An itaque *cum* vel *quum non prætoris, sed consulis, exercitu rem geri voluerit*, vocula *si* ejecta? quum, altera conjectura probata, τὸ *cum* in *ductu* mutandum, et *exercitu* expungendum sit. In hac autem locutione tuto præpositio deest. Modo hoc cap. 'Quod alieno exercitu rem gessisset.' Vide etiam an *si* accipi possit pro 'siquidem,' 'quoniam;' de quo vide ad VII. 13. § 6.

Ita finire senatusconsultum] Videndum est an melius sit *senatusconsulto.* *Senatum ita potuisse finire senatusconsulto*, non *finire senatusconsultum* quarto casu, nec *senatusconsultum ita finire* casu primo. Nam vix dici credo, 'senatus ita finit senatusconsultum, ne,' &c. aut 'senatusconsultum ita finit, ne,' &c. Cic. Famil. XV. 9. 'Ne quid accedat temporis ad id, quod tu mihi et lege et senatusconsulto finisti.' Liv. X. 13. 'Quia plus, quam quod lege finitum erat, agri possiderent.' *Senatusconsultum* oriri potuit e compendio *SC.* quod edd. quædam habent. *Duk.* Mox *ne per prætorem, sed consulem*, pro *sed per consulem*, Lov. 5. et edd. ante Aldum. Sed vide ad VI. 26. § 6.

§ 11 *Pugnam ipsam eventumque pugnæ spectari oportere*] Uterque Pall. et antiqua ed. *spectari debere.* Gebhard. *Exspectari* Lov. 1. 6. a m. pr. et Voss. Sed vide ad VI. 23. § 1. *Spectare* Mead. 2. Deinde *deberi* Hearnii L. 1. *debere* Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. uterque, et edd. ante Aldum. Mox *hostemque debellatum* Lov. 1. Male. 'Debellare' sæpe apud Livium pro bello finem imponere usurpatur. Liv. II. 26. 'Prœlio uno debellatum est.' c. 31. 'Eodem impetu castra capta, debellatumque est.' III. 70. 'Nolle inrumpere, antequam scias debellatum et in sinistro cornu esse.' VII. 28. 'Prima itaque acie debellatum.' IX. 4. 'Tum Pontius, debellatum esse, respondit.' Ita XXII. 14. XXIII. 13. XXVI. 37. XXIX. 14. XXXI. 22. XXXII. 28. XXXIII. 20. et passim.

§ 12 *Quod bene ac feliciter, non quod male ac temere*] Pal. posterior *per triduum supplicationes habitas, quod male* (forte interponenda negativa, *quod non male*) *ac temere respublica a L. Furio prætore gesta esset.* Gebh. Immo potius librario ejus cod. fraudi fuit repetitio voculæ *quod.* Vide ad IX. 11. § 11. Sollemnis autem est formula 'bene,' 'feliciter,' 'prospere,' 'fortiter rempublicam gerere.' Vide Brisson. de Form. II. 206. Voces *ac feliciter, non quod male* perperam etiam desunt in Voss. et Lov. 1.

CAP. XLIX. § 2 *In ærarium tulit trecenta viginti millia æris*] Pall. *Et in ærarium tulit.* Gebh. Ita et Lov. 2. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Deinde *centum triginta millia æris* Gaertn. Mox *argenti centum millia quingenta*, omissa voce *pondo*, Hearnii L. 1. quæ eadem vox etiam exsulat ab ejus N. ut et a Lov. 2. 6. Harl. et Mead. utroque: ejus loco *cod.* præferunt Voss. et Lov. 4. *mod.* Lov. 1. Paullo ante vox *prætor* deest in Lov. 5. et edd. Rom. 1472. ac Camp. Superius vero §. præcedenti *frequentes* in Lov. 6.

§ 4 *Quos consul in Africa vexerat*]

Proconsul legendum censeo: neque enim consul in Africa fuit, ut liquet ex superioribus. *Glar.* *Consul* hic accipiendum est pro eo, qui cum consulari prorogato imperio esset, siquidem numquam consul in Africam venit Scipio. *Sigon.* Immo *proconsul:* neque enim satisfacit explicatio Sigonii. Etiam Muretus codici suo adscripsit *proconsule.* J. F. Gron. Sigonius hoc jam ad XXVIII. 38. ita explicuerat. Cum eo sentit Perizon. Animadv. Hist. c. 8. p. 309. *Dukerus.* Vide superius etiam notata ad XXVI. 33. § 4. Omnes codd. constanter *consul* legunt. Clericus *proconsul* ex virorum doctorum conjectura audacter in contextum recepit.

§ 5 *In singulos annos bina jugera acciperet*] Ex agro Samniti Appuloque, quod ejus publicum esset. Supra c. 4. *Duk.* *Singulos annos*, omissa perperam præpositione, Harl. Paullo ante *in Hispania aut Africa militasset* Mead. 2. Sed vide ad VI. 28. § 6. *In Africa aut in Hispania militasset* Gaertn. *aut in Africa aut in Hispania militasset* Lov. 6.

Eum agrum decemviri adsignarent] Pal. alter *absignarent.* Gebh. Similiter errat Lov. 4.

§ 6 *Triumviri inde creati ad supplendum Venusinis colonorum numerum*] Pall. *Triumviri item creati.* Gebhard. Similiter Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Hearnii L. 1. ac N. Tum *ad supp. Venusibus col. numerum* Voss. *ad supp. Venusio col. numerum* Lov. 1. *ad supp. Venusinorum col. numerum* Lov. 6. a m. pr. Mox τὸ *quod* deest in Lov. 2. Harl. Mead. utroque, et Gaertn. Ejus loco *quia* legunt Lov. 4. et 6. Vide ad XXXVIII. 36. § 4. Præterea *fuerant*, pro *erant*, Mead. 2.

T. Quinctius Flaminius, P. Cornelius Cn. F. Scipio. Ii colonos Venusiam adscripserunt] *Flamininus*, ut dixi, scribendum est. Item vet. lib. habent, *Hi colonos.* Pro *Venusia* Plutarchus edit in Quintio p. 369. *Narniam* et *Cossam: διὸ καὶ πεμπομένων ἀποίκων εἰς δύο πόλεις Ναρνειάν τε καὶ Κώνσαν ὁ Τίτος ἄρχων ᾑρέθη καὶ οἰκιστής*: de quibus post Livius. *Sigon.* Seu Venusiæ, ut ait Livius, seu Narniæ et Cosæ, ut putat Plutarchus, notante Sigonio, restituendæ præfuerit hic Quintius, apparet omnino Titum fuisse, non Lucium, sive Plutarchum aspicias, sive priores Livii edd. quibus accedit clare Ms. Thuan. Itaque, ejecto *Lucio*, *Titum* reponere æquum censuimus. *Jac. Gronov.* Recte Sigonius *Flamininus*, quem vide ad Livii XXII. 33. § 8. XXV. 2. § 2. et XXXI. 4. § 5. Male autem ultima Gruteri ed. ei prænomen *Lucii* dedit; pro quo recte, consentientibus omnibus scriptis, *Titi* prænomen Jac. Gronov. restituit. Voces *Cn. F.* omittunt Lov. 2. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii L. 1. Earum loco *C. F.* legunt Lov. 5. et edd. antiqq. *Co. Fulvius* Lov. 4. *consul Fulvius* Lov. 1. 6. et Voss. Tum *Hi colonos* etiam omnes nostri. Tandem *conscripserunt* Mead. 2. Præstat vulgatum. Vide ad IV. 11. § 7.

§ 7 *Eodem anno C. Cornelius Cethegus, qui proconsul Hispaniam obtinebat*] Pall. *Hispaniam continebat.* Gebh. In eumdem errorem incidit etiam librarius Lov. 4. Præterea prænomen Cornelii *C.* omittitur in Hearnii L. 1. at *consul Cornelius* exhibent Voss. et Lov. 1. ac 6. a m. pr. *Co. Cornelius* Lov. 4. Vide ad XXII. 14. § 13. Mox *signa militaria capta octo et LXXX.* Hearnii L. 1.

§ 8 *Venisset, ut id novit, quod animis præceperat, questus est*] Vetus lectio, *non id, quod animis præceperat.* Gelen. Vet. lib. *præceperant*, id est, Romani. *Sigon.* Lectionem, quæ ante Gelen. exstitit, servat solus Lov. 5. *venisset, novit non id, quod animis* Voss. et Lov. 1. Sed *novit* natum est ex vocibus sequentibus *non id.* Deinde *animis perceperat* Voss. et Lov. 1. *animus perceperat* Lov. 2. et 6. *animus præceperat*

Lov. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Sed recte *præceperant* Sigonius, quod ex eo etiam adstruit Doujat. quia, si de uno locutus esset, dixisset *animo præceperat*. Recte etiam *præceperant*, non *perceperant*. Vide ad x. 26. § 4. Caussam loco corrumpendo fuisse puto, quod non viderent librarii, quo *præceperant* referendum foret. At Livium ita sæpe, nullo præcedente nomine, numero plurali dixisse videbimus ad xxxiv. 56. § 11. Deinde *conquestus est* Gaertn. a m. pr. Id verbum Livio frequens esse confiteor, uni tamen cod. et quidem testimonium dictum revocanti, fidem habendam non puto. Locutionem 'queri aliquid' inlustravi ad xxix. 19. § 5.

§ 9 *Ita triumphum decrevisse senatum*] Pall. uterque non absurde *decresse:* qualibus syncopis utitur et alibi Livius. *Gebh.* Hanc lectionem recepi, partim quia eamdem obfert etiam Lov. 4. partim quia, ut Gebhardus observat, et in hoc, et in aliis verbis similes contractiones captavit Livius. Vide ad ii. 27. § 8.

Haud eorum, qui bello interfuissent, verba audiret] *Et eorum* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. a m. pr. Harl. Mead. uterque, et Gaertn. contra sensum Livii. Deinde *audirent* Voss. et Mead. 2. ut τῷ *senatus*, tamquam conlectivo, addatur verbum plurale; de quo vide ad iv. 58. § 4. Verum, quum reliqui omnes dissentiant, vide num potius paucorum codd. librarii *audirent* dederint, ut conveniret præcedenti *interfuissent*. Vide ad xxxi. 8. § 10.

§ 10 *Majores ideo instituisse*] Quædam de hoc dicta sunt ad xxvi. 21. et xxviii. 9. *Duk.* *Majores vero instituisse* Mead. 2. *Majores igitur instituisse* Gaertn. Tum *tribuni, centuriones*, media voce omissa, Lov. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Denique τὸ *triumpho* exsulat a Lov. 2.

Ut virtutes rerum gestarum ejus, cui tantus honos haberetur, publice viderentur] Vet. lib. *videret*. Cæterum vox *virtutes* ineptum continet sensum. Itaque pro certo habeo *veritas* esse reponendum, et, pro *videret*, *videretur* esse legendum. Instituisse enim majores ait, *ut leg., trib. mil., cent., mil. denique tr. adessent, ut veritas rerum gest. ejus, cui tantus honos hab., publice videretur*. Itaque subdit neminem huic triumpho affuisse, quem percunctari senatus potuerit, quid veri prætor vanique referret. Lib. xxxv. c. 2. 'Nisi quod aut prætores ex provinciis scriberent, aut legati renunciarunt, nihil ratum haberi debere.' *Sigon.* Pall. uterque pro *veritas* continent *virtus*. Antiq. ed. *ut virtutes rerum gestarum, &c. viderentur*. Gebh. *Ut virtus, &c. videretur* Lov. 2. 4. 6. a m. sec. Harl. Mead. uterque, et Gaertn. *virtutes, &c. videret* Lov. 1. 6. a m. pr. et Voss. Lectionem, quæ ante Sigonium exstitit, sine sensu esse, Sigonium autem mentem Livii adtigisse, sed verba non satis feliciter restituisse, neque emendationem ejus Livianam manum sapere, existimat Crevier.

§ 11 *Neque ex eo exercitu, qui cum Gallis pugnaverit, militem unum saltem fuisse*] Legendum, *Ecquem ex eo ex., qui cum Gallis pugn., si non militem, lixam saltem fuisse*. Gelen. Pall. *Neque ex eo exercitu, q. c. G. pugnaverit, sine milite unum saltem fuisse*. Gebh. *Hec quem ex eo exercitu* Voss. et Lov. 1. *Nec ex eo exercitu* Mead. 2. Tum *si non milite una saltem fuisse* Voss. *si non militem unum saltem fuisse* Lov. 1. *si non milite unum saltem fuisse* Lov. 4. *milite unum saltem fuisse* Lov. 5. et Harl. *sine milite unum saltem fuisse* Lov. 2. 6. a m. pr. Mead. uterque, et Gaertn. *sive milite unum saltem fuisse* Lov. 6. a m. sec. Gelenii emendationem, si ex fide est codicis, verissimam puto.

Quid veri prætor vanive referret] Pall. *quid veri prætor inanisve referret*. Gebh. Barberin. et Pet. *quid veri prætor inanisve referret*. Cicero de

Divin. II. 62. 'Falsa et inania.' *J. F. Gron.* Sed idem etiam Cic. de Fin. II. 14. 'Omnia vera diligimus, &c. tum vana, &c. odimus:' et Tusc. III. 2. 'Ut vanitati veritas, et opinioni confirmatæ natura ipsa cedat.' Livius XXXIV. 12. 'Sæpe vana pro veris, maxime in bello, valuisse.' *Duk.* *Inanive* Lov. 4. *inane* Lov. 1. *namque* Gaertn. *vanique* Mead. 2. Reliqui constanter *vanive*. Vide ad I. 51. § 6.

§ 12 *Comitiis deinde diem indixit*] Pall, *diem edixit*. Gebh. Similiter Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. 1. et Gaertn. 'Edicere comitia,' 'concionem,' 'delectum,' 'senatum' Livio in usu fuisse, vidimus ad III. 38. § 13. Et ita 'edicere diem,' nempe ad conveniendum militibus, XXII. 11. 'His, per magistrum equitum scriptis, Tibur diem ad conveniendum edixit.' XXIII. 31. 'Ut duabus legionibus urbanis Ti. Sempronius consul Cales ad conveniendum diem ediceret.' XXVIII. 5. 'Larissam diem ad conveniendum exercitui edixit.' XXIX. 1. 'Diemque iis, qui equis armisque instructi atque ornati adessent, edixit.' XLI. 17. 'Eodem et Q. Petillius consul ad conveniendum exercitui diem edixerat.' Quin et, plane ut hoc loco, 'edicere diem,' ubi de comitiis sermo est, XXVI. 18. 'Diemque comitiis consules edixerunt.' Sed 'indicere diem concilio' habemus XXVII. 30. et XXXVI. 6. Solent autem 'indicere' et 'edicere' etiam alibi commutari in Mss. Vide II. 45. § 8. III. 38. § 13. aliisque locis. *Edixit* igitur tot codicum fide hic in contextum recepi.

P. Julius Appulus] Quidam hunc *P. Villium Tappulum*, quod plebeius, nec quicquam cum Julia gente conjunctus, nominant. Est autem is, qui ad finem lib. XXIX. fit prætor, hic vero consul. *Glar.* *A. Appulus*, medio nomine omisso, Harl. *Avilius Titus Appallus* Lov. 1. *Aulius Titus Appalus* Voss. *Julius Titus Apulus* Hearnii L. 1. *A. Julius Titus Apallus* Lov. 2. *A. Julius Titus Appallus* Mead. 2. *A. Villius T. Appalius* Gaertn. *A. Villius Titus Appallus* Mead. 1. *A. Villius Titus Appalus* Lov. 4. et 6. *A. Julius Apulus*, vel *Appulus* primæ edd. cum Lov. 5. pro quo Mogunt. *P. Julius Appulus*, Froben. a. 1535. *P. Villius Tappulus* ediderunt. Passim *Villius* in Mss. abiit in *Julius*. Vide ad XL. 44. § 1. In cognomine autem vel eodem, vel simili modo passim erratur. Vide ad XXXI. 4. § 3.

L. Villius Tappulus, C. Bæbius Pamphilus] Bæbium prætorem quidam *Pamphilum*, quidam *Tamphilum* libri habent: mihi autem nihil certi constat. *Tamphilus* quid sit, ignoro. Et eo tempore cœperunt Romani Græcas res mirari, ut quis etiam Græcum nomen affectasse videri queat, ut sunt hominum varii mores, mira ingenia, diversæ voluptates. *Glar.* *Cn. Bæbius Tamphilus* ex consulatu ejus Capitolino. *Sigon.* Pall. *Publius Villius, Gn. Bæbius Tamphilus.* Alter *Tamphylus.* Antiq. ed. *L. Julius Tappulus, C. Bæbius Tamphilus.* Gebh. In prioris nominibus varie iterum peccarunt codd. sed monstra lectionum recenseri tæderet lectorem. Deinde *Tansilus* Gaertn. *Tamphilus* omnes reliqui cum edd. antiqq. pro quo demum Mediol. 1505. dedit *Pamphilus*. Id mox Ascens. 1513. in contextum recepit, altera lectione in marginem rejecta. Licet vero Sigon. *Tamphilus* legendum docuerit, et ita ediderit, *Pamphilus* tamen recentiores servarunt usque ad ultimam Gruteri ed. Vide ad XXI. 6. § 8. XXXII. 7. § 5. XXXIV. 45. § 3. XXXIX. 56. § 4. XLIV. 17. § 5.

CAP. L. § 1 *Sex. Ælius Pætus*] Hic biennio post consul fuit a. IↃLV. Vide ad XXXII. 7. *Duk.*

Binis æris] Barthius admodum inepte *æreis*. Vide Gronov. de Pec.

Vet. IV. p. 855. *Duk.*

Populo diviserunt] Lipsius de Magnit. Rom. II. 12. scribit Suetonium tenuem plebeculam, quæ ad largitiones frumentarias admittebatur, 'præter morem antiquum' vocare 'populum.' Non solus Suetonius, verum etiam Livius, eam hoc nomine vocat et hic, et c. 4. hujus lib. et XXXIII. 42. quæ omnia loca ipse Lipsius Elect. I. 8. ex eo descripsit. Adde XXX. 26. 'Magnam vim frumenti ex Hispania missam M. Valerius Falto et M. Fabius Buteo ædiles curules quaternis æris vicatim populo descripserunt.' Qui locus videtur facere ad illustrandum Sueton. Cæs. c. 41. et August. c. 40. Suetonius fæcem hanc populi sæpe appellare 'populum,' etiam Casaub. ad illius Cæsar. c. 41. et Aug. c. 42. adnotat, sed non addit eum hoc 'præter morem antiquum' facere. Et Rualdus ad Plutarchum Animadv. XXIV. Livium quoque eadem significatione voce 'populus' in hac re uti observat. *Duk.*

§ 2 *Ex multaticio argento in ærario posuerunt*] Voces *in ærario* sibi suspectas esse, Jac. Perizon. ad marginem Livii monuit. Omnes tamen codd. eas constanter servant.

§ 3 *L. Terentio Masso*] 'Massaliota' est Terentii cognomen. *Gelenius.* Huc ducunt nos omnium codd. vestigia, quamvis errore infecta. *Massio Licca* est in Voss. *Massio Lioca* in Lov. 1. *Massio Licta* in Lov. 4. et 6. *Masioliota* in Lov. 2. *Massiolicta* in Hearnii L. 1. *Massioliota* in Harl. et Mead. 2. *Massiliota* in Gaertn. Id autem verum esse, dicam ad XXXVIII. 42. § 4. In contextum igitur hic et passim, ubi ejus mentio fit, recepi. Antiquissimæ edd. præferunt *Masso.* Frobenius 1535. ex sententia Gelenii substituit *Massaliota*, Gruterus in ed. postrema, quem recentiores omnes secuti sunt, *Massa*, ex sententia, sine dubio, Pighii; qui enim passim ita in Annal. vocavit. Vide ad a. IↃLIII. p. 243. et a. IↃLXVI. p. 298. Ipse tamen Pighius in indice ejusdem operis auctor est, 'Massam' Bæbiorum, 'Massaliotam' Terentiorum cognomen esse.

§ 4 *Mortis M. Valerii Lævini caussa, a P. et M. filiis ejus facti*] *Mortis Valerii Lævini caussa* Mead. 1. et Gaertn. *caussa mortis Valerii Lævini* Lov. 2. Harl. et Mead. 2. *mortis caussa Valerii Lævini* Voss. Lov. 1. 4. 5. 6. et edd. principes. Addito deinde prænomine *mortis caussa M. Valerii Lævini* Mogunt. et mox id, quod nunc in edd. exstat, Aldus vulgarunt. Ceterum, P. et M. Valerios Lævinos fuisse majores M. Lævini bis consulis filios, Pighius opinatur in Annal. ad a. IↃLXIII. p. 286. utrosque autem postea præturam obtinuisse: et quidem Marcum prætorem memorari apud Livium XXXIX. 56. et XL. 1. Publium vero XLI. 8. ubi perperam vulgo *C. Valerium* vocari dicit. Quin et tertius ejusdem M. Lævini bis consulis filius C. Valerius Lævinus memoratur XXXVIII. 9. qui et ipse prætor refertur XL. 44. Vix tamen hæc simul stare possunt. Nam ex ordine, quo hic memorantur, Publium ante Marcum genitum fuisse credibile fit: et tamen Marcus præturam obtinuit anno IↃLXXI. Publius anno IↃLXXVI. quin et Caius utroque junior præturam gessisse dicitur a. IↃLXXXIV. Jam autem verisimile non videtur, ambos fratres minores Marcum per quinquennium, Caium per biennium ante Publium fratrem maximum ad præturæ honorem evectos esse. Quin et ipse Pighius postea sententiam mutasse videtur. Publium enim Marci et Caii fratrem non fuisse innuit; sed, quum hos Marci filios, Publii nepotes vocarit, illum Publii filium, Caii nepotem statuit in Ann. ad a. IↃLXXVI. pag. 345. et nos remittit ad ejus quæsturam, quam confert in a. IↃLXVI. ubi pag. 301. docet eum filium fuisse P. Valerii, qui legatus M.

Lævini proprætoris a. IↃXXXIX. Tarentum, ad Hannibalem deficere volentem, servavit. Ex hac igitur sententia M. Lævinus bis consul tres habuit filios, Publium, Marcum, et Caium: quorum primus vel moriens vel aliam ob caussam honores nullos adeptus est; secundus ultra præturam non pervenit; tertius post præturam etiam consulatum, sed subfectum, obtinuit a. IↃLXXVII. Verum ita nondum, quod ad P. Valerium prætorem anni IↃLXXVI. res ad liquidum perducta est. Non potest enim filius esse istius P. Valerii, qui legatus M. Lævini proprætoris fuit, quemadmodum Pighius statuit. Eum enim non ex familia Lævinorum, sed Flaccorum fuisse, pluribus docui ad XXIII. 32. § 17. Certum itaque est, prætorem a. IↃLXXVI. fuisse ex familia Lævinorum ob Livii locum XLI. 8. Sed prænomen et pater incerti sunt. Vide etiam ad d. l. Livii.

Munus gladiatorium datum ab iis] *Munus gladiatorum* Lov. 5. Gaertn. et edd. Camp. ac Rom. 1472. Vide ad XXXIX. 42. § 9. Utrumque dici potest: eam itaque lectionem, pro qua stant plerique codd. sequor. Deinde *pugnaverunt* Lov. 2. 6. Harl. et Mead. 2. Sed vide ad XXI. 44. § 7.

§ 5 *In ejus locum M. Attilius Glabrio subfectus*] Legendum *Acilius Glabrio*, non *Attilius*. Gelen. *M'. Acilius* ex consulatu ejus Capitolino. *Sigon.* Vide etiam Spanhem. de Præst. et Usu Numism. Diss. X. p. 26. Omnes quidem codd. vel prænomen una litera *M.* vel plene perscriptum *Marcus*, aut *Marchus* exhibent, sed librarios passim *M.* vel *Marcus* pro *M'.* vel *Manius*, quod minus notum erat, scripsisse, sæpissime monui. Vide ad XXVII. 25. § 2. Nomen etiam in multis est *Atilius*, *Attilius*, *Accilius*, vel *Actilius*. Sed *Acilius* legunt Voss. Lov. 5. et edd. principes, quod Mogunt. primi in *Attilius* mutarunt. Vide ad XXXV. 24. § 5. Præterea *in cujus locum* Lov. 2. et Mead. 2. Paullo ante *M. Aurelius Coctax vir mortuus:* ubi litera *X.* numeri denarii nota, male cum præcedenti *Cotta*, sive ut scribebant *Cocta*, coaluit, quum jungi deberet τῷ *vir*. *Sacrorum* etiam deest in Lov. 1. et Hearnii L. 1.

§ 6 *Statim accipere magistratum non possent*] *Occipere* legendum est, quod est idem atque 'inire.' Sic enim XLI. 17. 'Collegam, qui extemplo magistratum occiperet, creavit.' Et XXIII. 31. 'Creatur Marcellus, qui extemplo magistratum occiperet.' *Sigonius.* Pall. et antiq. ed. *accipere*, quod et Sigonius repudiat. Tacit. Ann. VI. 45. 'Supremi Tiberio consules, Cn. Acerronius, C. Pontius magistratum occepere.' *Gebhard.* *Statim magistratum*, omissa media voce, unus Mead. 2. reliqui mei, et Hearnii L. 1. *statim accipere magistratum.* Sed viris doctis *occipere* emendantibus adsentior, quod verbum, quamvis apud Livium satis frequens, tamen librariis minus notum exstitit, et ubique ab iis in *accipere*, vel *cœpisse* mutatum est. Ita I. 7. 'Ex loco infesto agere porro armenta occepit:' ubi vide Gebhard. c. 49. 'Inde L. Tarquinius regnare occepit.' III. 19. 'Consul creatur, qui magistratum statim occiperet.' c. 55. 'Consules creati L. Valerius, M. Horatius, qui extemplo magistratum occeperunt.' V. 9. 'Tribunos militum creandos esse, qui Kalendis Octobribus magistratum occiperent:' quibus aliisque locis plura notantur.

Nam C. Cornelius Cethegus absens creatus erat, quum Hispaniam obtineret provinciam] Hic 'proconsul' paulo superius c. 49. dicitur, hic fit ædilis curulis: ut minus mirum sit, prætorem in superioribus prælatum proconsuli. Sed scilicet prætura ac ædilitas magistratus erant, non autem proconsulatus, ut videtur: cujus exemplum est de Scipione ex Hispania redeunte, cum triumphum petere non auderet XXVIII. 38. item de L. Cor-

nelio Lentulo, in hoc etiamnum libro c. 20. Cæterum de C. hoc Cornelio nusquam Livius mentionem fecit, quando in Hispaniam sit missus, cum tamen paulo ante c. 49. eum pugnasse cum hostibus Hispanis in Sedetano agro memoret: præterea et L. Cornelium Lentulum rediisse ex ea provincia, et denegato triumpho ovasse, cap. 20. ut apud me non sit dubium, huic libro aliquam deesse partem. *Glar.* Multa affert hoc loco Glareanus, ut probet, aut huic libro partem deesse, aut Livium parum in scribendo vigilantem fuisse: quæ quia, tota re diligenter inspecta, vana esse animadvertimus, ne quis in errorem ab eo impellatur, operæ pretium me facturum esse duxi, si, qui per hæc tempora in Hispania cum imperio deinceps fuerint, ex Livii sententia exposuero. ['Glareanus, ut solet, Academicum agit, nihil asseverans de hoc loco.'] Anno IↃXXXII. P. Cornelius Scipio consul Hispaniam sortitus est, ut ait Livius XXI. 17. 'Cornelio Hispania, Sempronio Africa cum Sicilia evenit.' Eodem anno Cn. Cornelius Scipio, Publii frater, in Hispaniam venit: ait enim c. 32. 'Ne tamen nuda auxiliis Romanis Hispania esset, quam provinciam sortitus erat, Cn. Scipionem fratrem cum maxima parte copiarum adversus Asdrubalem misit.' Anno IↃXXXIII. P. Scipio in Hispaniam venit, prorogato post consulatum imperio. Anno IↃXXXVIII. ambo fratres interfecti sunt, ut Livius XXV. 36. 'Anno sexto postquam in Hispaniam venerat Cn. Scipio, undetrigesimo die post fratris mortem est interfectus.' Anno IↃXXXIX. P. Scipio P. F. qui post Africanus dictus est, cum imperio extra ordinem pro consule missus est in Hispaniam, M. Junius Silanus proprætor ei ad res gerendas adjutor datus. Anno IↃXLIIII. P. Scipio, L. Lentulo et L. Manlio Acidino provincia tradita, Romam redit, et, quia sine magistratu res gesserat, triumphum non impetrat. Livius XXVIII. 38. Anno IↃL. L. Lentulus proconsul, rediens ex Hispania, ob res bene per multos annos gestas, quia sine magistratu eas gesserat, triumphare non potest: permissum est, ut ovans urbem iniret. Hæc cum scripserit Livius XXXI. 20. dum anni IↃL. res gestas exponit, tamen in eodem libro post c. 49. subdit ita: 'Eodem anno C. Cornelius Cethegus, qui proconsul Hispaniam obtinebat, magnum hostium exercitum in agro Sedetano fudit.' Et paulo post hoc cap. ita: 'Comitiis ædiles curules creati sunt forte ambo, qui statim occipere magistratum non possent. Nam C. Cornelius Cethegus absens creatus erat, cum Hispaniam obtineret provinciam.' Et paulo post, 'Et de altero ædile plebiscitum est factum, rogantibus tribunis, quos duos in Hispaniam cum imperio ad exercitus ire juberent, ut C. Cornelius ædilis curulis ad magistratum gerendum veniret, et L. Manlius Acidinus de provincia decederet multos post annos. Plebes Cn. Cornelio Lentulo et L. Stertinio proconsulibus imperium esse in Hispania jussit.' Ex his verbis intelligi potest, L. Cornelio Lentulo, qui ovans ingressus est, C. Cornelium Cethegum, C. autem Cethego Cn. Cornelium Lentulum in citeriore Hispania successisse, L. autem Manlio Acidino post multos annos L. Stertinium in ulteriore. Anno IↃLIII. sex prætores creati sunt, id est, cum quatuor antea crearentur, bini additi sunt, quorum alter citeriorem, alter ulteriorem Hispaniam sortiretur. M. Helvius L. Stertinio, Cn. Sempronius Tuditanus Cn. Lentulo suffectus est, atque ita deinde prætores quotannis in Hispaniam missi sunt, nisi cum provincia graviore forte vexata bello consulare imperium desideravit. Anno IↃLIIII. Cn. Cornelius Lentulus, qui pro consule obtinuit Hispaniam

ante Cn. Sempronium Tuditanum, ovans urbem iniit. L. Stertinius ne triumphi quidem spem tentavit, lib. XXXIII. c. 27. *Sigon.* Sigonius recte ex Livio ordinat successionem eorum, qui Hispaniis præfuerunt: sed non tollit, quod in narratione Livii de L. Manlii Acidini et L. Cornelii Lentuli successoribus difficile et obscurum est. Hi Scipioni successerunt in Hispania XXVIII. 38. ubi quum quinque annos fuissent, senatus a. IↃLII. (ita Pighius et Sigonius ipse in commenter. in Fastos; nam ad Livium alias rationes sequitur) decrevit, 'uti consules cum tribunis agerent, ut plebem rogarent, cui juberent in Hispania imperium esse' XXX. 41. Rediit ex ea a. IↃLIII. Lentulus, accepto successore Cn. Cornelio Cethego, lib. XXXI. capp. 20. et 49. et relicto in provincia Acidino, qui demum post annum, quam Lentulus redierat, a. IↃLIV. ex Hispania decessit, XXXII. 7. Hæc ita tradita sunt a Livio, ut, quidquid dicat Sigonius, in iis desiderari possit illius diligentia: nam mutilatum esse quadam parte hunc librum, quod hic Glareanus, et Pighius ad a. IↃLIII. p. 245. suspicati sunt, non credo. Primum enim non narrat, an, quod senatum decrevisse XXX. 41. scribit, factum fuerit. Deinde, si de successore Lentuli latum fuit, quod factum fuisse ex eo intelligitur, quod post decessionem illius Cethegum Hispaniam pro consule obtinuisse hoc loco, et cap. præcedenti dicit, non ostendit, cur, quum tam de Acidino, quam de Lentulo ex Hispania revocando eodem tempore SCtum factum fuisset XXX. 41. tamen Lentulo soli successor datus fuerit, non etiam Acidino, de cujus successore diu post, ac demum Lentulo jam consule creato, plebiscitum factum fuisse hic refert. Denique, quum hic et cap. præcedenti ex abrupto nominet Cethegum, cujus nullam ante mentionem fecerat, e quo Glareanus et Pighius maxime in eam, quam dixi, suspicionem venerunt, incertum relinquit lectorem, utrum ille ex privato, an quum magistratum aliquem gereret, quod Pighius putat, qui quæstorem Lentuli fuisse conjicit, imperium in Hispania acceperit. Hoc tamen non magnum pondus vel ad confirmandam illius et Glareani suspicionem, vel ad reprehendendum Livium habet. Nam etsi apertius de Cethegi successione in locum Lentuli, et de ceteris, quæ dicta sunt, exponere debuisset, tamen non magis debuit dicere, quis Cethegus fuerit, quam quis Stertinius, quem, quum nusquam antea nominasset, cum Cn. Cornelio Lentulo in Hispaniam missum in fine hujus cap. prodit. *Duker.* Cethegi prænomen *C.* omittunt Voss. Lov. 1. 5. 6. Hearnii L. 1. et edd. Aldina priores.

§ 7 *C. Valerius Flaccus, quem præsentem crearant*] Iidem libri, scripti et editi, etiam Flacci prænomen omiserunt. Deinde *creaverant* legunt omnes Mss. mei, et Hearnii L. 1. cum edd. usque ad Gruteri ultimam; cujus *crearant* substituentis lectionem recentiores omnes servarunt. Quamvis autem sæpissime Livius his contractionibus in verborum præteritis usus sit, priorem tamen lectionem revocavi, partim quia a scriptis recedere in his, quæ arbitraria sunt, religio est, partim quia Livius etiam alibi hunc morem neglexit. Vide ad XXIX. 37. § 1.

Quia flamen Dialis erat, jurare in leges non poterat] Id eo ait, quia et magistratui in leges jurandum est, se eas observaturum, neque violaturum. Et Diali Flamini jurare nefas erat. Gellius x. 15. *Turneb.* Advers. XXVII. 7. Rationem reddere conatur Plut. in Quæst. Rom. c. 43. Mox *magistratus autem* Voss. Lov. 1. 5. 6. Hearnii L. 1. et edd. Aldo priores.

§ 8 *Ut, si ædilis, qui pro se juraret, arbitratu consulum daret, consules, si eis*

videretur] Vitiose *ut sibi ædilis, q. p. s. j. arbitratu consulis daretur, consul, si eis videretur* legunt Voss. et Lov. 1. *sibi* et *daretur* etiam Lov. 5. et edd. ante Ald. *Tum consulis* quoque Lov. 2. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *daretur* Lovel. 2. 4. 6. Harl. Mead. uterque, et Gaertn. Mox *cum Tito Romuleo populo*, pro *cum tribunis plebis*, Lov. 1. 6. a m. pr. et Voss. Vide ad XXXI. 6. § 4.

§ 9 *L. Valerius Flaccus prætor*] Ita Ms. Thuan. ita princeps ed. cum aliis. Cur igitur posteriores cognomen omittunt? *Jac. Gron.* Ultima Gruteri ed. multis omissis vocabulis, dederat *L. Valerius scivit, ut perinde esset.* Perperam neglecta, etiam in Elzev. Heinsii, et Blavian. edd. interposuit iterum J. F. Gronov. sed simul revocare vocem *Flaccus*, quam etiam omnes codd. mei servant, oblitus erat. Mox *plebsque scivit* Voss. Lov. 2. 6. et Mead. 2. *plebesque statuit* Lov. 1. quod est ex glossa. Hinc vocula *ut* exsulat a Mead. 2. quam interceperunt ultimæ vocis prioris literæ. Vide ad XXIV. 16. § 17. Tandem *ipse jurasset*, expulsa media dictione, Lov. 6.

§ 10 *Et de altero ædile plebiscitum est factum*] Pall. uterque *scitum plebis est factum.* Gebh. Lectionem illam Gronov. recepit, quæ et in nonnullis meorum, Lov. 1. 5. 6. et Voss. exstat. Supra III. 67. 'Scita plebis injuncta Patribus.' X. 22. 'L. Volumnio ex senatusconsulto et scito plebis prorogatum in annum imperium est.' Inserta etiam voce *scitumque plebis* restituit et inlustravit Gronov. ad Liv. XXII. 26. § 4. Inversis etiam vocibus 'plebis etiam scitum' XXXV. 20. 'Plebis etiam scito permutatæ provinciæ sunt.' Duabus etiam vocibus, nulla alia interposita, 'plebis scitum' dixisse antiquos, videbimus ad XLII. 21. § 8. Insuper *ædili* Voss. Lovel. 1. 2. 4. 6. Harl. et Mead. ambo. Vide ad III. 51. § 5. Mox *in Hispaniam ad exercitum ire*, subpressis duabus vocibus, Lov. 5. et edd. Camp. ac Rom. 1472. *in Hispaniam cum imperio ad exercitum ire* Voss. Lov. 1. 2. 6. Harl. Hearnii L. 1. et edd. reliquæ ante Aldum. Consentit et Mead. 2. nisi quod insuper præferat *in Hispania.* Præterea Cornelii prænomen *C.* deest in Voss. Lov. 1. 5. 6. Hearnii L. 1. et edd. Aldo prioribus.

§ 11 *Multos post annos plebes Cornelio Lentulo*] Libro XXXIII. postea (c. 27.) hic Cornelius Lentulus redit ex Hispania, multa onustus præda. Cum igitur hic sit annus secundus hujus belli, ipse sequente anno, hoc est, tertio, missus est in Hispaniam. Nam Cn. Sempronius post eum venit in Hispaniam anno quarto hujus belli, ut postea dicturus est Livius. Non igitur *multos post annos*, ut hic legitur, sed anno sequente venit in Hispaniam. Idem de Stertinio ex iisdem locis ostenditur. Quum autem prænomen omissum sit, certum sciri non potest, aliusne sit ab hujus anni consule, qui antea proconsul fuit in eadem provincia: quamquam triumphus hoc libro negatus dicitur. Solebant enim ex consulibus libenter facere proconsules, prorogato imperio, non magistratu. Libro tamen sequente Livius ejus rei ne verbo quidem meminit. Sed de his dubitatum est satis. *Glar.* Hunc Pighius eum esse putat, qui a. IↃLII. consul fuerat. *Duk.* Dubitatio Glareani inde orta est, quod usus sit edd. quæ perperam ita distinguebant: *de provincia. Multos post annos plebs.* Sed interpunctionem recte mutavit Frob. 1535. eam adoptans, quæ postea semper servata est. Deinde *plebs* edidit J. F. Gronov. sed *plebes* est in Lov. 1. 4. 5. Harl. Mead. 1. et Gaertn. quare id revocavi. Insuper Lentulo *Cn.* prænomen prima tribuit

ed. Frob. 1535. Id ignorant Lov. 1. 5. 6. et Voss. C. dicitur in Lov. 2. 4. et Gaertn.

L. Stertinio proconsulibus imperium esse] *L. Tercinio consule proconsule imperium esse* Pall. uterque. *Gebhard.* *Libio Tercino* Voss. et Lov. 1. *Libio Tercinio* Mead. 1. *Libio Tricinio* Lov. 4. Mead. 2. et Gaertn. *Libio Tricino* Lov. 6. *L. Tertinio* Lov. 5. et ed. Camp. *L. Tercinio* Harl. et edd. reliquæ usque ad Froben. 1531. *L. Tercunio* Lov. 2. *L. Tarquino* Hearnii L. 1.

LIBER XXXII.

Cap. i. § 1 *Consules prætoresque, quum*] [Vide Lectt. Var.] De hac emendatione Gron. vide ad iii. 22. § 3.

L. Lentulo Italia] Pall. ambo *L. Cornelio Lentulo.* Gebh. *Proconsuli Lentulo* Lov. 4. Vide ad xxviii. 16. § 14. et mox § 3. *P. Lentulo* Voss. Lov. 5. 6. Hearnii L. 1. et edd. ante Mogunt. *Q. Lentulo* Lovel. 1. et Mead. 2. *Q. Cornelio Lentulo* Lov. 2. Reliqui *P. Cornelio Lentulo.* Mox *A. Tito Julio* Lov. 2. Gaertn. et Mead. 2. *A. Tito Villio* Mead. 1. *P. Julio* Voss. Lov. 1. 5. 6. a m. pr. Harl. Hearnii L. 1. et edd. vett. *Proconsuli Villio* Lov. 4. *P. Villio* Lov. 6. a m. sec. ut Froben. 1535. edidit. Vide ad xxxi. 49. § 12.

§ 2 *C. Bebio Ariminum*] *Cn. Bæbio,* ut dixi. *Sigon.* Vide Sigon. ad xxxi. 49. § 12. Omnes codd. *C.* servant. Sed vide ad vii. 3. § 3. Mox iterum plerique codd. et edd. vett. eodem, ut modo, errore *L. Julio,* pro *L. Villio.* Deinde *obvenit,* pro *evenit,* Gaertn. Utrumque apud Liv. obcurrit. Vide ad vii. 16. § 3. Plures igitur codd. ut sequamur, ratio exigit.

§ 3 *A P. Sulpicio exercitum accipere*] Ita primus Aldus recte vulgavit. Priores legunt *a proconsule Sulpicio,* consentientibus Voss. Lov. 1. 4. 5. 6. et Hearnii L. 1. Vide modo ad § 1.

§ 4 *Succederet in Gallia: ubi is venisset*] Vet. lib. *in Galliam.* Sigon. *In Gallia* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Mead. ambo, et Gaertn. Ultima Grut. ed. interpunctione mutata dedit *succederet: in Gallia ubi is venisset,* adoptata Pighii emendatione, qui ita legendum monuit in Ann. ad a. ɪↄʟɪᴠ. p. 246.

§ 5 *Omnes milites exauctorati domum dimitterentur*] Perperam Pall. et antiq. ed. *ex auctoritate domum dimittentur.* Gebh. Similiter errant Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Mead. 1. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm.

§ 6 *Cn. Sergio*] Hic anno priore prætor urbanus fuerat xxxi. 6. Quod autem nunc ei prorogatum imperium dicit, ut C. Calpurnio et C. Hostilio ex prætura urbana xxv. 41. xxvi. 28. lib. xxvii. capp. 7. et 22. ex eo Gruchius c. 5. Refutat. ad poster. Sigonii disput. probari putat, imperium in magistratu insitum fuisse. Respondet ei Sigonius c. 6. de Lege Curiata, sed ita, ut tantum conjectura sententiam Gruchii impugnet. *Duk.* *L. Sergio* male plerique codd. Sed prænomen omittunt Lov. 5. et edd. ante Aldum.

Agrum adsignandum curaret] Voss. *assignare.* Scribe *assignari:* per mensores puta. Sed et alia parte laborat hæc periodos. Aut enim scribendum *Prorogata imperia prætoribus pr. anni, Cn. Sergio, ut militibus:* aut *Prorogato imperio prætores pr. anni, Cn. Sergius militibus, qui in Hisp., Sic., Sard. stip. per multos annos fecissent, agrum assignari curaret: Q. Minucius in Bruttiis idem.* J. F. Gron. Omnes reliqui, præter unum a Gronov. laudatum, codd. vulgatum servant. Quare *adsignandum* non muto. Mox hoc cap. 'Quæque sublata ex delubro Proserpinæ essent, reponenda cum piaculis curaret.' xlii. 17. 'Petere institit ab eo rex, &c. ut venenum dandum curaret.' Quod autem adtinet ad emendationes Gronovii in reliqua parte hujus periodi, earum pri-

or inlustrari posset loco Livii ex lib. xxiv. c. 44. 'Prorogata imperia provinciæque, M. Claudio Sicilia, &c. Lentulo proprætori provincia vetus:' et ita etiam alibi. Posteriori ejus emendationi nonnihil favent Voss. et Lov. 1. *Q. Minucius*, pro *Q. Minucio*, legentes. Existimari posset, olim per compendium scriptum fuisse *prætt.* sive *pr. prioris anni*, idque postea *prætoribus*, pro *prætores*, redditum esse ab indoctis librariis: cui lectioni ut sequentia convenirent, alios ad voces *Sergius* et *Minucius* inter versus adscripsisse *Sergio* et *Minucio.* Quo recepto, ne quid ex priori lectione periret, ex ultimis syllabis τῶν *Ser. gius* et *Minucius* tandem datum esse *Sergio ut* et *Minucio ut.* Hæc, inquam, pro Gronovii emendationibus adferri possent; neutra tamen earum placet. Non prima, quia ab omni plane codicum auxilio destituitur. Ita vero potius legerem *Prorogatum imperium prætoribus prioris anni*, ut præfert Lovel. 2. *Prorogatum imperium* autem, licet de duobus pluribusve agatur, ut l. xxiv. c. 10. 'Prorogatum deinde imperium omnibus, qui ad exercitus erant.' xxv. 3. 'Ti. Sempronio Graccho et P. Sempronio Tuditano imperium provinciæque prorogatæ.' xxvi. 1. 'Prætoribus prioris anni prorogatum est imperium:' et sæpe alibi. Non altera placet, quia ea recepta incommodum est pronomen *idem* ibi, 'Q. Minucius in Bruttiis idem de conjurationibus quæstiones perficeret.' Quum autem reliqui codd. per omnia in vulgatum consentiant, iis potius adhæreo, et tantum in fine § 8. post voces *cum piaculis curaret* majorem distinctionem, quæ vulgo recepta est, muto in minorem, ut tota oratio hoc modo cohæreat: *Prorogato imperio prætoribus prioris anni, feriæ Latinæ pontificum decreto instauratæ sunt;* omnia vero media per parenthesin interjiciantur. Eam interpunctionem etiam in contextum recepi.

§ 8 *Reponenda cum piaculis curaret*] Non intelligo hic Pall. et antiquæ ed. scripturam *reponenda caussa piaculi servaret.* Gebh. Eadem lectio apud me superest in plerisque codd. et omnibus Aldo antiquioribus excusis, quam scribarum aberrationi tribuo: primo *cũ*, sive *cum*, perperam mutatum est in *cã*, sive *caussâ.* Hunc autem errorem frequentem esse, vidimus ad iv. 44. § 10. Deinde pro *piaculiscuraret*, sola *c* mutata in *e*, et una litera transposita, dederunt *piaculiseruaret.* Recte autem *cum piaculis.* Supra enim xxxi. 12. decretum erat, 'Quæ inventa pecunia esset, reponi: si quo minus inventum foret, expleri: ac piacularia, si videretur, sicut ante pontifices censuissent, fieri caussa expiandæ violationis ejus templi.'

§ 10 *Abs Suessa nunciatum est*] Hæc forma verbi male convenit cum illis quæ sequuntur, 'Formiani legati, Ostienses, Veliterni.' Optime autem conveniet, si scribas *nuntiarunt.* Nuntiarunt, inquit, ab Suessa, et Formiani legati, et Ostienses, et Veliterni. *J. F. Gronov.* Si placet conjectura Gronovii, id huic loco fraudi fuisse censendum est, quod librarii non viderent nomen, unde penderet verbum *nunciarunt;* de quo vide ad c. 9. § 3. Codd. nihil mutant, nisi quod *A Suessa* sit in Gaertn. *Ab Suessa* in Voss. Lov. 4. 5. 6. Harl. Mead. utroque, et edd. ultima Gruteri antiquioribus: quod revocavi.

Et Veliterni Apollinis et Saturni ædes] Pro *Saturni, Sangi* reposuimus. Est autem 'Sangus' Sabinorum numen. *Gelen.* Antiq. ed. *Saturni.* Gebhard. Gronov. postea a. 1665. *Sanci* edidit. Vide ad viii. 20. § 8. Omnes tamen nostri *Saturni* tuentur.

Et in Herculis æde capillum enatum] Valde oculatos fuisse oportet æditnos, qui observaverint, capillum in Herculis templo succrevisse. Si id prodigium in ipsius statua factum fuisse

diceretur, multo verisimilior res esset, cui aliquo modo consentiret, quod legitur apud Plutarch de Pythiæ oraculis p. 397. *Κἀγὼ τῶν ὁμοίων ἅμα συνανεμίμνησκον, οἷα δὴ τοῦ Ἱέρωνος μὲν Σπαρτιάτου, ὅτι πρὸ τῆς ἐν Λεύκτροις αὐτῷ γενομένης τελευτῆς ἐξέπεσον οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἀνδριάντος· οἱ δὲ ἀστέρες ἠφανίσθησαν, οὓς Λύσανδρος ἀνέθηκεν ἀπὸ τῆς ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ναυμαχίας· ὁ δὲ αὐτοῦ τοῦ Λυσάνδρου λίθινος ἀνδριὰς ἐξήνθησεν ἀγρίαν λόχμην καὶ πόαν τοιαύτην τὸ πλῆθος, ὥστε κατακρύψας τὸ πρόσωπον.* Equidem valde hæreo super hac re, et ab audacia auxilium petii, atque scribendum divinavi *caprificum*, pro *capillum*, persuasus postremis Plut. verbis. Illius vero arbusti ea natura est. Martial. x. 2. ‘Marmora Messalæ findit caprificus.’ Juven. Sat. x. 144. ‘ad quæ Discutienda valent sterilis mala robora fici.’ Vide etiam Plin. xvi. 19. Sed longe magis blandiebatur, quod itidem in mentem venit *et in Herculis sede capillum enatum*: idque referri putabam ad *μελάμπυγον*, quo nomine fuit olim appellatus Jovis ille filius ex historia, quæ a Suida [ea voce] et Plutarcho inprimis recensetur in libello De discrimine amici et adulatoris. Hæ minutiores partes, pili, inquam (*capillos* honestiori vocabulo, quomodo etiam podicem *sedem* appellat Livius) in statuis effingi minime consueverunt: quibus cum Hercules, utpote fortis et bellicosus, ægre careret, ne *πύγαργος* et *λευκόπυγος*, hoc est mollis et effeminatus, existimaretur, voluit eos ex illa sui parte erumpere, maximum videlicet Romanis eo facto prodigium præbiturus. Expedit ad hanc rem exactius adhuc intelligendam consulere Parœmiographum in adagio *Μὴ σὺ μελαμπύγῳ περιπέσοις*, et Johann. Zonar. in historia *περὶ τῶν Μολιονίδων.* Apud Suidam lege *λευκοπύγους δειλοὺς, ὡς μελαμπύγους τοὺς ἀνδρείους.* Ex adversa corporis parte, qua viri sumus, huc aliquo modo pertinet, quod scribit Artemidorus *ὀνειροκριτικῶν* lib. v. quid significet penis usque ad extremum circulum pilis obsitus in somnis visus. Jam *sedem* pro natibus poni, res est protrita, et in nostro etiam idiotismo persæpe usurpata. Utitur vocabulo Plinius xxiv. 7. ‘Lachryma sedis vitiis prodest, cum quid siccari excalefierive opus sit.’ Itidem ‘capillus’ ad omne genus pilorum quandoque transfertur. Gellius xii. 1. ‘Nam si ovium lacte hædi, aut caprarum agni alerentur, constat ferme, lanam in his duriorem, in illis capillum gigni teneriorem.’ Apuleius Met. iii. p. 136. ed. Elmenh. ‘Conspicio quendam forficulis attondentem caprinos utres. Capillos eorum humi jacentes plusculos aufero.’ Atque ibi non semel. Contraria menda inolevit in Plinii codd. viii. 42. ‘Majus augurium apud priscos plebeiis Circensibus excusso auriga, ita ut si staret, in Capitolium cucurrisse equos, sedemque ter lustrasse:’ nam *ædem* scribi debet: hoc amplius *ita ut sisteret*, pro ‘sisteretur.’ Livius xlii. 2. inter prodigia refert, Priverni lanam pullam e terra enatam: an idem de capillo in Herculis æde dici debet? *R. Titius* inedito Locor. Controv. xviii. 3. *Item in Herculis æde* Lov. 2. Harl. et Mead. 2.

§ 11 *Equum cum quinque pedibus*] Reposuimus *equuleum cum quinque pedibus.* Gelen. *Equum* servant omnes mei, et Oxonn. Hearnii. Vide ad xxxi. 12. § 7.

§ 12 *Inde a P. Sulpicio*] Prima vox deest a Lov. 2. 6. Harl. Mead. utroque, et Gaertn. tres priores a Lov. 1. Sulpicii prænomen a Lov. 5. et edd. ante Aldum. Τὰ *inter cetera* exsulant etiam a Voss.

Lauream in puppi navis longæ enatam] Pall. duo *lauream in puppim navis longe natam.* Gelen. Vide ad Epit. hujus lib. *natam* etiam Lov. 4.

§ 13 *Ut consul majoribus hostiis, &c.*

sacrificaret] Pall. *ut consules majoribus hostiis, &c. sacrificarent.* Gebh. Ex Barb. et Pet. cæterisque scribe, *ut consules maj. hostiis, quibus Diis videretur, sacrificarent.* Uterque tum ad urbem erat, et utriusque alibi quoque facit eam curationem Noster. Præcedenti libro c. 5. 'Senatusque decrevit, uti consules majoribus hostiis rem divinam facerent, quibus Deis videretur.' *J. F. Gron.* Lov. 4. 6. a m. sec. et quidam alii eamdem lectionem firmant.

CAP. II. § 1 *Argentum in stipendium inpositum primum Romam advexerunt*] *Adduxerunt* Lov. 1. Harl. Mead. 2. et Gaertn. Infra XLIV. 26. 'Interrogant, ecquid aurum secum adduxisset.' Verum ibi etiam *advexisset* scribendum conjicit Gronov. et hic plerique codd. *advexerunt* vindicant. Similiter 'devehere' XXXVI. 29. 'Lamiam pecuniam quum devexisset:' ubi etiam unus perperam *deduxisset.* Alterum igitur ex scribarum errore natum puto. Vide ad XXVII. 38. § 12.

§ 2 *Pecunia Romæ mutua sumta*] *Mutuo* Voss. Mead. 2. et Lov. 6. a m. pr. quod librariis non invidemus, quorum forte tempore ita vulgo loquebantur, quum Livius aliique optimi 'pecuniam mutuam,' non 'mutuo sumere' dicere soliti fuerint. Vide Gronov. de Pecun. Vet. III. 1.

Intertrimentum argenti suppleverunt] Pal. 1. *indetrimentum argenti expleverunt.* Alter *interetrimentum argenti expleverunt.* Vulgata lectio tuetur se quoque consensu antiquæ ed. Infra XXXIV. 7. 'In auro vero, in quo præter manus pretium nihil intertrimenti fit, quæ malignitas est?' Gebh. *Detrimentum* Harlei. *indetrimentum* Voss. Lov. 1. 2. 6. Mead. ambo, et Gaertn. Deinde *expleverunt* Vossian. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Supra XXX. 5. 'Quantum nox providentiæ adimat, tantum diligentia expleant curaque.' Non displicet tamen vulgatum, quod servat Lov. 5. cum omnibus excusis.

§ 3 *Centum redditi obsides*] Vide Sigonium ad Livii XXX. 37. § 6. et quæ ad eum locum notavi.

§ 4 *Concessum, ut Signium et Ferentinum transirent*] Hoc anno, qui est a. DLI. concessum esse ait, ut obsides Carthaginiensium Signiam transferrentur Norba: at sequenti anno hoc eodem in libro c. 26. ait, 'Carthaginiensium obsides Setiæ custodiebantur.' Puto ergo hoc loco *Setiam*, pro *Signia*, reponendum. Nam de Setia propter seditionem, in eo oppido propter obsides excitatam, dubitari non potest. De Signia non ita certa historia est. *Sigon.* Pal. 1. continet *Signam et Ferentium:* alter *Signiam et Ferentium.* Gebh. *Signam* etiam Vossian. et Lov. 1. 2. 4. 6. *Siginam* Gaertn. Deinde *Frentium* Mead. 1. *Ferentium* in margine; quod etiam superest in Lov. 1. 4. et Mead. 2. *Ferentum* in Gaertn. Sed de 'Ferentino' vide viros doctos ad IX. 16. § 1. et X. 17. § 9. De Sigonii conjectura dubito. Potuit enim primo concessum esse, ut obsides transirent Signiam et Ferentinum; deinde vero, antequam eo traducti essent, pro *Signia* placuisse *Setia:* cujus mutatæ sententiæ Livius non dedita opera lectorem certiorem fecerit, sed inferius demum data occasione paullo occultius meminerit.

§ 5 *Adversus quod iis, in fidem populi Romani venientibus, cum L. Marcio Septimo convenisset*] Dubitari potest, utrum his verbis significetur, Gaditanis, quo tempore in fidem populi Romani venerunt, cum Marcio convenisse, ut præfectum Romanum acciperent, quæ Sigonii sententia est de Ant. Jur. Prov. I. 5. nam 'remitti' fere dicuntur, quæ jure exigi possunt: an, quum convenisset, ne acciperent, et imperatores Romani in Hispania deinde, adversus quod iis cum Marcio convenerat, præfectos

Gades mittere cœpissent, iis petentibus, ne hoc deinde adversus pacta cum Marcio fieret, concessum. Si quis ita accipiendum putabit, *remissum* idem erit quod 'datum,' 'concessum;' quam significationem itidem admittit verbum 'remittere.' Liv. XXXV. 17. 'Nabidi dominationem in patriam suam, et patriam Lacedæmonem, remissam.' Et ibid. c. 45. 'Multa homines, ne bellarent, voluntate remittere, quæ vi et armis cogi non possint.' Adde Gronov. Obs. IV. 2. Non posset esse dubia sententia hujus loci, si de conditionibus, quibus Gaditani in fidem Romanorum venerunt, constaret. Sed de ea re nihil aliud proditum invenio, quam quod Livius XXVII. 37. scribit, 'Gaditanos Romanis deditos:' et Cic. pro Balb. c. 15. 'L. Marcium fœdus cum Gaditanis fecisse, quod magis fide illius populi et justitia Romanorum, quam aliquo publico vinculo religionis teneretur.' E quo loco videtur colligi posse, eos nec præfectum cum præsidio Romano, quod civitatem in fide erga Romanos contineret, nec præfectum, qui ibi ex legibus Romanis jus diceret, accepisse. Hoc quidem nequaquam probabile est, eos, quum sua voluntate deditionem ad Romanos fecissent, in conditionibus illius hanc esse voluisse, ne suis legibus uterentur. Nam et alia fœderata oppida suis legibus vivebant, et Cic. pro Balbo c. 19. diu post hoc tempus dicit, 'C. Cæsarem, quum in Hispania prætor esset, jura ipsorum permissu statuisse.' *Duk.*

Cum L. Martio Septimio convenisset] Vet. lib. *L. Marcio Septimo*, ut ante dixi. *Sigon.* *Septimio* servant Lov. 2. 4. 5. et Mead. uterque. *Septino* Lov. 6. Tota ea vox deest in Hearnii L. 1. Sed vide ad XXV. 37. § 2.

§ 6 *Earum rerum caussa triumviros creare*] *Tresviros*, præter Hearnii L. 1. etiam omnes mei, nisi quod *trisviros* sit in Lov. 5. quomodo etiam præferunt edd. antiquissimæ, aliæ deinde *treviros*, quædam etiam *triumviros*, quod tamen in nullo cod. obvium habui. Vide viros doctos ad Cic. Agrar. II. 14.

§ 7 *Et C. Cornelius Lentulus*] *Et consul Cornelius* Voss. et Lov. 1. ac 6. a m. pr. de quo errore passim in Mss. obvio vide ad XXII. 14. § 13. *Et Cn. Cornelius* Mead. 1. et Gaertn. quemadmodum etiam Jac. Perizonius in margine Livii emendavit. Ratio forte est, quia circa hæc tempora nullus C. Cornelius Lentulus memoratur; indicari vero putabat Cn. Cornelium Lentulum, cui plebs pro consule imperium in Hispania esse jussisse dicitur lib. XXXI. cap. 50. Verum is jam potuit in Hispaniam profectus esse: potuit etiam exstitisse C. Cornelius Lentulus, licet ejus nulla alia apud Livium mentio obcurrat, quod vel brevi post mortuus sit, vel aliam ob caussam ad honores non pervenerit. Paullo ante *Prætores et sex alii*, pro *P. et Sex. Ælii*, Lov. 4. et Mead. 2. *Prætores et sex aliis* Voss. et Lov. 1. *P. et Sestius*, omisso τῷ *Ælii*, Hearnii L. 1. quæ eadem vox etiam deest in Harl. et Mead. 1. Præterea *Pætus* Gaertn. et Hearnii L. 1. Male. Vide ad I. 3. § 7. et VII. 2. § 6.

Quod Narniensibus datum erat, ut colonorum numerus augeretur, id Cosani, &c.] Plutarchus in Quinct. p. 369. utramque deductam coloniam a T. Quintio tradit, ut ante dixi. De Cossanis sequenti hoc anno perfectum scribit Livius XXXIII. 24. verum non a Quinctio. *Sigon.* Continent Pall. et antiq. ed. *ut colonorum numerus cogeretur*. Gebh. Mss. Andreas, et omnes antiquæ usque ad Moguntinam *cogeretur*. Primus mutavit Frobenius: qua auctoritate, ipse viderit. Mihi quidem oppido illud elegantius. 'Cogitur' numerus, qui conficitur, hic quidem partim, ut infra loquitur, cogendo redire in coloniam, qui alie

dissipati erant, partim adscribendo novos, si quæ familiæ interierant. Sic 'cogere militem,' 'pecuniam,' 'stipendium,' est cujusque rei definitum numerum conficere: sic 'cogitur pecus,' ne quod exerret. Nec aliunde 'agmen cogi' dixerunt, quod, qui hoc faciebant, operam dabant, ne quis resisteret, ac deficeret numerum. Sed, inquit vir doctus, obstant verba XXXIII. 24. 'Cosanis eo die postulantibus, ut sibi colonorum numerus augeretur, mille adscribi jussi.' Sed hoc arripuisse videtur corrector iste, ut illud mutaret. Cæterum utrobique idem dicit Livius. Nam quum sic præsens augetur colonorum numerus, ut deficientium loca suppleantur, idem nihil aliud, quam cogitur. Adde XXXI. 49. et XXXVII. 46. *J. F. Gron.* *Cogeretur* etiam omnes mei, et Hearnii L. 1. ac N. Tum voculam *id*, quæ abest a Gaertn. Harl. Mead. 1. Hearnii L. 1. et edd. vett. primus addidit Froben. 1535. consentientibus reliquis scriptis. Deinde *eo sani*, pro *Cosani*, Lov. 1. et Mead. 2. *Sani* Lov. 4. *Samsti* Lov. 2. *Consani* Lov. 5. 6. et Mead. 1. *Compsani* Harl. *Consani* vel *Compsani* edd. principes, nisi quod *ideo Sani*, pro *id Cosani*, sit in Rom. 1472. ac Parm. ejus loco *Cossani* dederunt Frob. 1531. et alii usque ad Gronov. qui substituit *Cosani*. Vide ad XXII. 11. § 6.

CAP. III. § 2 *P. Villium, in Macedoniam quum venisset*] Pall. *P. Villius in Mac. quum venisset.* Gebh. Plerique meorum, licet librariorum culpa corrupti, eidem tamen lectioni favent. Vel enim legunt *P. Villius*, vel *Proconsul Villius*, vel *Proconsul Julius*, vel *A. Titus Vilius*, vel *A. Titus Julius*, vel *P. Julius.* Solus omnium Lov. 5. facit cum editis. Utroque modo commode legi potest. Pronius tamen librariis fuisse puto, ut *Villium* mutarent in *Villius*, ad proxime sequentia referentes, quam *Villius* in *Villium*, quod ad remotius pertineret: unde etiam vulgatum servo. Mox *irrita*, pro *irritata*, Voss. et Lov. 6. a m. pr. quomodo etiam librarii supra errarunt IV. 6. § 10. et contrario modo V. 12. § 6. Plura vide ad X. 37. § 2. Deinde *accepit*, pro *excepit*, Lov. 1. et 6. Sed solent ea verba passim confundi. Vide ad X. 18. § 9. Supra XXIII. 18. 'Ubi primum sub pellibus haberi cœpti sunt, viaque et alius militaris labor excepit.'

§ 3 *Ea militum fuit, qui ex Africa*] Syncera lectio *MM ea militum fuere*, *&c.* Gelen. Sic [*duo millia militum fuere*] voluit ex Mss. Gelenius: non, ut interpolaverunt, *duo millia ea militum.* J. F. Gron. *Militum fuere*, vocibus prioribus omissis, Hearnii N. *ea militum fuit* Harl. et Lov. 5. *ea militum fuere* omnes reliqui mei, et Hearnii L. 1. Ceterum *duo millia militum fuere*, quemadmodum Gronovius Gelenium voluisse testatur, edidit Crevier. Verum Gronovium deceperunt minus emendate e posterioribus descriptæ Gelenii adnotationes, quum prima apud Froben. ed. præferat, ut hoc loco exhibetur. Neque aliter habent plures proximæ edd. usque ad Paris. 1573. quæ diu post Gelenii mortem vulgata τὸ *ea* prima omisit. Quum igitur reliqua hujus loci ad mentem Gelenii emendata sint a Froben. etiam *ea*, quod itidem Froben. 1535. jubente Gelenio receperat, in contextu Livii servavi. Eodem modo pronomen *hi* usurpatur V. 34. 'Adlatum est, advenas quærentes agrum ab Salyum gente obpugnari. Massilienses erant hi:' ubi vide. Præterea *quæ ex Africa, &c. pro voluntariis pronunciata erant* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn. *quæ ex Africa, &c. pro voluntariis transportata erant* ed. Frob. 1535. quod postea servatum est usque ad Gronov. qui *qui et transportati*, ut primæ edd. et pauci Mss. legunt, revocavit.

Inde anno fere post in Macedoniam pro voluntariis transportata] Pall. *pro-*

nunciata. Antiqua ed. *transportati.* Gebh. Vide ad verba proxime praecedd. Ceterum ultima Grut. ed. legit *inde anno fere in Macedoniam*, omissa voce *post*, quam itidem neglexerunt Elzev. Heinsii, Blavian. plures Gronoviorum, Doujatii, et Clerici edd. sed recte restituit Hearnius, testatus eam in Mss. suis superesse; quod etiam de Victor. suo adfirmat Crevierius. Consentiunt insuper mei, ex quibus tamen Voss. et Lov. 1. legunt *inde anno post*, omisso τῷ *fere*.

§ 4 *Sed utcumque, seu invita, seu suscepta foret militia*] Pall. *sed utrumque, seu injuncta, seu suscepta.* Gebh. Oxoniensis clare, *seu injuncta, seu suscepta foret militia.* Probo: est enim verbum onerum munerumque fungendorum. Lib. v. c. 2. 'Hoc neque importunos decemviros injunxisse servitutis, ut perennem militiam facerent.' Tacitus in vita Agricolae c. 13. 'Ipsi Britanni delectum, tributa, et injuncta imperii munera impigre obeunt.' Plinius utrumque verbum etiam conjungit l. vi. Ep. 16. 'Quo libentius suscipio, deposco etiam, quod injungis.' *J. F. Gronov.* Duo tantum ex codd. meis, et tertius a m. sec. vulgatum servant: *seu invicta* praefert Mead. 1. sollemni scribarum errore, qui passim *iũctus*, sive *junctus*, et *victus* commutarunt. Vide ad Epit. Liv. l. LXVIII. et hinc etiam *iniũctus*, sive *injunctus*, et *invictus*, VIII. 34. § 2. IX. 16. § 4. et alibi. Ambae hae voces desunt in Lov. 4. culpa librarii ob τοῦ *seu* repetitionem. Vide ad IX. 11. § 11. Reliqui omnes praeferunt *seu injuncta;* quod recte Gronov. recepit et inlustravit. Supra II. 48. 'Venisse tempus ratus per ultimam necessitatem legis agrariae Patribus injungendae.' III. 35. 'Comitiorum illi habendorum munus consensu injungunt.' c. 67. 'Auxilium tribunicium, provocationem ad populum, scita plebis injuncta Patribus.' v. 4. 'Laborem etiam novum pro portione injungi.' XXVI. 36. 'Si quid injungere inferiori velis.' XLV. 36. 'Plus laboris, plus periculi, quam desiderasset res, injunctum.' De verbo 'injungere' plura vide apud Gronov. ad VIII. 32. § 15. XL. 51. § 5. et Obs. I. 18. in prima ed. Adde quae notarunt viri docti ad Justin. III. 5. § 8. et XLII. 5. § 10.

Et finem aliquem militandi fieri aequum esse] Τὸ *et* exsulat a Voss. et Lov. 1. quod probari posset, mutata distinctione: *militia, et* (id est, 'etiam') *eam exhaustam. Finem aliquem militandi fieri.* Praestat tamen, ut vocula servetur. *Et eam exhaustam, et finem* idem est ac si dixisset *quum eam exhaustam, tum finem.* Librarii hic particulam secundo loco omiserunt, quam saepissime priori omittere solent. Vide ad II. 44. § 3. Insuper *finem aliquam* Lov. 4. et Mead. 2. Vide ad IV. 2. § 4.

§ 5 *Confectos jam se labore et opere*] Sine copula Pall. uterque, et antiq. ed. *labore, opere.* Justinus XII. 8. 'Exercitus omnis, non minus victoriarum numero, quam laboribus fessus, lacrimis eum deprecatur, finem tandem belli faceret; aliquando patriae reditusque meminisset; respiceret militum annos, quibus vix aetas ad reditum sufficeret: ostendere alius caniciem, alius vulnera, alius aetate consumpta corpora, alius cicatricibus exhausta.' *Gebh.* Copulam expunxi. Non adparet enim vel in ullo meorum Mstorum, vel in edd. ante Ascens. 1513. Vide ad IV. 68. § 3.

§ 6 *Probabilem, si modeste peteretur, videri, dixit*] Τὸ *videri* omittunt Lov. 2. et Harl. Male. Prudentiae enim consularis erat, ut non *probabilem esse*, sed *probabilem videri*, diceret. Verbum est sollemne in sententiis judicum, similibusque aliis. Vide Briss. de Form. v. p. 482. Mox § seq. *parere vellent* Voss. et Lov. 1.

CAP. IV. § 1 *Thaumastos eo tempore Philippus summa vi obpugnabat*] *Thaumacos* habent scripta exemplaria. Sic

etiam Stephanus appellat. *Gelenius.* Strabo IX. 434. Θαυμακοὺς vocat, Plinius IV. 9. *Thaumacias,* si codd. amborum non errant. Ceterum nusquam tam eleganter, atque hoc loco, describuntur. *Glar.* Thaumacia oppidum ad sinum Maliacum. Stephan. et cæteri. *Sigon.* Pal. 1. *Theumatos.* Alter *Thaumagos.* Antiq. ed., et inferius Pal. 1. *Thaumagos.* Cæterum Pall. pro *oppugnabat* continent *expugnabat.* Gebh. *Thaumastos,* quod in multis ante Gelenium edd. erat, servant Harl. et Hearnii L. 1. *Thaumatos* Lov. 4. 6. et Mead. 2. *Chaumacos* Lov. 1. *Thaumagos* Lov. 5. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. Reliqui recte *Thaumacos.* Similiter ferme variant codd. hoc cap. Vide etiam ad XXXVI. 14. § 12. Tum *summa vi pugnabat* Lov. 1. et 6. *summa vi expugnabat* Lov. 2. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Vide ad XXI. 57. § 6.

§ 2 *Nec die, nec nocte finem ullum*] Alio ordine *nec nocte, nec die* Voss. Lov. 1. 2. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Quorum ultimus superius legit *absistere coëgit,* omissa media voce.

§ 3 *Namque Thaumaci a Pylis*] Pal. 1. et antiq. ed. *Thaumagi a Pyleis.* Alter Pal. *Thaumagiti a Pyleis.* Gebhard. *A Peribeis* Lov. 6. *a Pyleis* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. ante Mediol. 1505. quæ *a Pylis* recte restituit. Intelliguntur enim Thermopylæ. Infra XXXVI. 15. 'Ideo Pylæ, et ab aliis, quia calidæ aquæ in ipsis faucibus sunt, Thermopylæ locus adpellatur.'

Ipsis faucibus inminentes, quam Cælen vocant] Vet. lib. *quas Cælen.* Sigon. Antiq. ed. *in ipsis fauc. imm., quas Cæle vocant.* Gebh. Sigonius *quas.* Alterum elegantius. Sic XXXI. 36. 'Elephantis, quo auxilio tum primum Romani usi sunt.' XXXIII. 8. 'Cornu dextro peditum, robore Macedonici exercitus, quam phalangem vocabant.' XXXVIII. 47. 'Ex decem legatis, quod consilium imperatoribus majores dederunt.' Pompeius ad Cic. ad Attic. VIII. ep. 1. post ep. 12. 'Ex quibus tamen non amplius quatuordecim cohortes contrahere potui, quod Brundusium præsidium misi:' ubi vulgo *quas* subjiciunt. Cicero apud Quintilianum IX. 3. 'Data Lupercalibus, quo die Antonius Cæsari.' *J. F. Gronov.* Si de integra regione ageretur, egregie stabilitam hanc lectionem pronunciarem; ut κοίλην sumerem, quomodo Συρία κοίλη, et alias. Hic non Lamia dicitur fuisse appellata κοίλη, sed fauces innuit Livius, Græcos interpretari solitos κοῖλα, ut et στενὰ paulo post: quod verum est, et sic Græci hujus locum dixerunt κοῖλα Λαμίας. Itaque non possum oculos avertere a Thuan. et Voss. et S. Victoris, in quibus est *cæle,* pro *cæla;* sive *quæ cæla,* sive *quas cæla vocant* scripserit. Lib. præced. cap. 47. 'Est sinus Euboicus, quem cæla vocant.' *Jac. Gronov.* *In ipsis faucibus inminentes* omnes mei, Hearnii L. 1. et edd. vett. Præpositionem vero prima expunxit Mediol. 1505. Deinde *quas Corde vocant* Hearnii L. 1. Voces *Cælen vocant* exsulant a Lov. 1. *quas Cocle,* vel *Cæle vocant* omnes reliqui, quibus utor, codd. et, ut Doujatius auctor est, Reg. ac Colbert. Et ita legunt antiquissimæ edd. quas vidi, Camp. Rom. 1472. ac Parm. Proximæ *quas Cælæ vocant.* Ascens. *quas Cælas vocant* a. 1513. substituit, Frob. deinde an. 1535. *quam Cælen vocant.* Clericus Jac. Gronovii conjecturam *quas Cæla vocant* recepit, sed eam male J. F. Gronovio adscribit. Similiter Mediol. 1505. editum vidi. Doujatius admodum fluctuat. Vel enim vulgatam supplebat voce 'regionis,' ut sit *faucibus regionis, quam Cælen vocant:* vel cum Mss. suis legebat *quas Cæle,* vel potius *Cæla vocant:* vel tandem malebat *quam Cælen vocant Thessaliæ, quæ*

transeunti confragosa loco. Mihi ex junctis Gronovii et Doujatii conjectoris legendum videtur *faucibus inminent, quas Cœla vocant. Thessaliæ quæ transeunti.* Ita loco conrumpendo id caussam dederit, quod Periz. notavit ad XXVIII. 12. § 13. Vel, mutata insuper distinctione, *faucibus inminent, quas Cœla vocant Thessaliæ: quæ transeunti.* Et ita jungendum erit *quæ confragosa loca transeunti.* Posterior hæc conjectura nuper etiam placuit Crevier. qui tamen jungebat *quæ*, scil. Thessalia, (ea vox proxime præcesserat) *panditur.*

§ 4 *Sic inmensa panditur planities*] Pal. 1. et antiq. ed. *sic universa panditur planicies.* Gebh. Eamdem lectionem obferunt Voss. Lovel. 1. 5. et edd. antiqq. *immersa planities* Mead. 1. Paullo ante *inplicitasque flexibus vallium vias,* pro *inplicatasque*, Lov. 1. Et ea forma Livium potius usum esse, dictum est ad VI. 21. § 7. Ab altera tamen non plane eum abhorruisse, docet codicum reliquorum in ea lectione servanda consensus.

§ 5 *Saxo undique abscisso rupibus inposita est*] *Saxo undique absciso* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Gaertn. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad XXXI. 34. § 4. Tum vocem *rupibus* glossema sapere, præcedentibus *saxo undique absciso* interpretandis additum, monet Crevier. Ea in omnibus Mss. superest. An legendum *saxi undique abscisi rupibus?* ut per 'saxum' intelligatur mons saxeus. Vel potius distinguendum, *sed quod, saxo undique absciso, rupibus imposita est.* Tò *est* non adparet in Lov. 4. Mead. utroque, et Gaertn.

§ 6 *Et quod haud satis dignum, &c. pretium erat*] *Eo quod haud satis dignum pretium erant* Mead. 1. et Gaertn. *erant* etiam Lov. 2.

Cap. V. § 1 *Data quantacumque quiete temporis*] Legendum *quanticumque.* XXII. 51. 'Diei quod reliquum esset, noctisque insequentis quietem daret.' *Jac. Gron.* XXVII. 31. 'Ludorum, qui reliqui erant, celebritatem quantæcumque, de Romanis tamen, victoriæ partæ fama auxerat.' Omnes tamen codd. in vulgatum conspirant. Crevier. etiam Gronov. conjecturam probavit.

§ 2 *Quantum ab assiduis laboribus itinerum pugnarumque laxaverat animi*] Legendum *laxaverat animum.* Gelen. Pall. *laxaverat animus:* antiq. ed. *lassaverat animus.* Gebh. Remissus labor itinerum et prœliorum non tam animum reficit, quam membra; quæ exercitio illo et contentione fatigantur. Et de corpore velle intelligi Livium, ostendunt proxima: alios enim docet, membris simul animoque avide quietem sumsisse; regem, quantum corpore cessarit, tanto magis exercitam mentem habuisse. Matteam plane lectionis hic insipidi sustulerunt librarii, quam bonum factum ut nos Livio studiosisque regustandam demus. Quæ nunc obtinet a Sigismundo Gelenio est, ante se vulgatum fuisse testato, *laxaverat animi.* Andreas *laxaverant animis.* Barberin. Naud. Pet. Oxon. Voss. cum Aldina *laxaverat animus.* Scribe, me auctore, *Phil. qu. ab ass. lab. it. pugn. lax. annus, tanto magis int. in un. ev. belli curæ angunt.* Latinos eleganter *annum*, ut Græci ἐνιαυτὸν, pro tempore anni, ὥρᾳ ἔτους, seu pro qualibet ejus parte, dicere, varie est observatum. Hic igitur 'annus,' illa pars, qua cessatur ab armis, hibernum nempe. Noster V. 2. 'Jam ne hiemi quidem aut tempori anni cedere, ac domos et res invisere suas.' Sic Statius 'pigrum annum,' non quidem militiæ, sed foro et caussarum patronis, dicit id tempus anni, quo res sunt prolatæ. Ad Marcellum Silv. IV. 4. 39. 'Certe jam Latiæ non miscent jurgia leges, Et pacem piger annus habet, messesque reversæ Dimisere forum.' *J. F. Gron.* *Laxaverat animos* Harl. *laxaverat animis* Gaertn. *lassaverat aĩus*

Lov. 5. cum edd. Camp. Rom. 1472. et Parm. de quo errore vide ad x. 5. § 6. *Laxaverat aīus*, vel *animus*, reliqui mei cum Hearnii L. 1. N. codicibus Donjatii, Crevierii Victor. et plerisque edd. pro quo *laxaverat animi* prima exhibuit ed. Mogunt. Donjatius codd. lectionem *laxaverat animus* placere posse putabat, si *laxare* capiamus neutrali significatione, quæ vim habet passivam: ut Philippus ab expeditionum labore, quæ assiduæ per æstatem fatigaverant, animum per hiemem relaxasse dicatur, ita tamen ut de futuro totius belli casu anxius cogitaret. Verum recte Gronov. docuit, τῷ *animus* hic locum non esse; assiduos enim itinerum pugnarumque labores Philippi non animum, sed corpus fatigasse. Non dubito igitur, quin recte conjecerit *laxaverat annus*: quam conjecturam qui propter codicum dissensum probare non audent, ingeniosam tamen et admodum probabilem esse agnoscunt. Nihil certe facilius et frequentius in Mss. est, quam ut librarii voces *aīus* et *aīis*, sive *aīmus* et *aīus*, id est *animus* et *annus*, confundant. Exempla vide ad II. 18. § 11. III. 6. § 5. cap. 39. § 9. IV. 58. § 10. V. 5. § 9. VI. 39. § 6. et XXI. 2. § 4. Adde Burm. ad Quinctil. Instit. I. 1. § 13. et quæ notavi ad Silii I. 187. *Annus* autem pro certa parte anni poni, docuerunt Barth. et Markl. ad Statii Silv. I. 3. 8. Broekh. ad Tibull. I. 1. 17. et Burm. ad Val. Flacc. III. 401. et ad Gratii Cyneg. vs. 58.

In universum eventum belli curæ angunt] Nihil quidem moveo, sed tamen video Livium plerumque aliter loqui. VII. 11. 'Tanti ea ad universi belli eventum momenti dimicatio fuit.' XXXII. 17. 'Nec eam ignominiam ad unius modo expugnandæ moram urbis, sed ad summam universi belli pertinere ratus.' XXXVI. 7. 'In universi belli cogitationem regem atque eos, qui aderant, avertit.' Et ibidem, 'De ratione universi belli quid sentirem.' Tacit. Hist. II. 42. 'In eventum totius belli certabant.' Adde Gronov. ad X. 5. *Duker*. *In versum eventum belli* Voss. et Lov. 1. sed literæ uni vel ūi facile ob similitudinem præcedentium et sequentium intercidere potuerunt. Tum *agunt* Voss. Lov. 1. 4. 5. Mead. 2. Gaertn. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. errore scribarum, de quo vide ad XXIX. 6. § 7.

§ 4 *Redderent Achæis Orchomenon, et Heræam, et Triphyliam; Eleis Alipheram, contendentibus*] Achæi Philippi, Elei Romanorum fœderi erant adscripti, ut XXIX. 12. tradit. Itaque absurdum est dictu, Eleos a Philippo Alipheram contendisse. Hac ego ratione ductus pro *Eleis* restituendum puto *illis*, ut item Achæos intelligamus, hoc sensu: Cum fidem sociorum suorum suspectam haberet Philippus, misit in Achaiam legatos, qui jusjurandum exigerent, et Achæis Orchomenon, et Heræam, et Triphyliam redderent. Illis Alipheram postulantibus responderi jussit, numquam eam urbem ad Triphyliam attinuisse: proptereaque non Achæis, sed sibi ipsi restituendam esse, quæ una esset ex iis, quæ ad condendam Megalopolim ex concilio Arcadum contributæ forent. Rem autem ita esse ostendit, cum addit, 'Et cum Achæis quidem per hæc societatem firmabat.' Hanc eandem sententiam edidit etiam XXVIII. 8. 'Reddidit,' inquit, 'Achæis Heræam, et Triphyliam. Alipheram autem Megalopolitis, quod suorum jus esse finium satis probabant, restituit.' Ut mirer, cum satis aperte rem eo loco expresserit, cur eandem etiam hoc loco iteraverit. *Sigon*. Pall. *Orthomeon, et Theream, et Triphyliam, Eleis Aliphera*. Neque aliter antiq. ed. *Gebh*. Absurdum est dictu, Eleos a Philippo 'Alipheram contendisse,' non solum quia Elei Romanorum fœderi erant adscripti,

ut observat Sigonius, sed etiam quia ipsa phrasis importuna est, 'contendere urbem,' pro 'repetere' vel 'vindicare.' Sed legerat apud Cicer. in Verr. II. 58. 'Et propter magnitudinem potestatis hic magistratus a populo summa ambitione contenditur.' Id huc congruere existimavit: itaque reposuit *illis Alipheram contendentibus*. Sed ne reliquus quidem sensus sic accipi patitur. Ita enim interpretatur: Illis Achæis Alipheram postulantibus responderi jussit, numquam eam urbem ad Triphyliam attinuisse: propterea que non Achæis, sed sibi ipsi restituendam esse. Emendationem in contextum receperunt: sed interpretationem nemo consideravit. Quid enim sibi ipsi? Utrum Philippo? nempe petit restitui sibi, quam cum maxime possidet: an Alipheræis? atqui neque factum illud, neque voluit Philippus, neque illis verbis illum sensum expressisset Livius. Aliphera Megalopolitarum erat, una ex illis urbibus, quæ ad condendam Megalopolin ex concilio Arcadum contributæ fuerant. Ante complures annos eam ceperant Ætolorum auxilio duce Phyllida Elei: ab his Philippus, urgente bello Romano, ut Achæos, quorum corporis erant Megalopolitæ, sibi conciliaret, reddidit eam veteribus dominis. Id pridem dixerat Livius XXVIII. 8. quem frustra in suam sententiam Sigonius adducit, 'Reddidit inde Achæis Heræam et Triphyliam: Alipheram autem Megalopolitis, quam suorum fuisse (antequam scilicet ab Eleis et Ætolis caperetur) finium satis probabant, restituit.' Jam prope manibus tenes, non posse aliter apud Livium legi, quam hoc modo: *simul qui redderent Achæis Orchomenon, et Heræam, et Triphyliam, Megalopolitis Alipheram, cont., numq. eam urbem fuisse ex Triphylia, sed sibi debere restitui, quia una esset ex iis, quæ ad condendam, &c.* Verba illa quæ Sigonius putavit esse responsum aut frustrationem Philippi, sunt Megalopolitarum, jus suum explicantium. Itaque *contendentibus* est 'dictantibus,' 'adseverantibus,' 'magna contentione allegantibus,' non esse eam partem Triphyliæ, ut communi Achæorum cum cætera Triphylia traderetur, sed suæ privatim ditionis esse. Quum in antiquissimo scripto aliquot literæ vocis *Megalopolitis* evanuissent, ex restante cauda ejus librarii fecerunt *Eleis*. J. F. Gron. *Hortomenum* Lov. 2. *Ortomenon* Hearnii L. 1. *Orthomeon* Lov. 4. *Orthomenon* Lov. 6. et Mead. ambo. *Orchomemon* Hearnii N. Deinde *Chereum* Voss. et Lov. 1. *Theroam* Lov. 2. *Theroan* Harl. *Thoream* Lovel. 6. *Theream* Lovel. 4. 5. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. antiqq. *Therean* Hearnii N. Tum *Triphylum* Hearnii L. 1. *Triphylian* Vossian. et Hearnii N. Hinc *Celeis* Hearnii L. 1. Tandem *Aliphera* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Mead. uterque, Hearnii L. 1. et edd. ante Mogunt. Non tantum cum Gronovio *Megalopolitis*, quod etiam Crevier. probat, sive *Megalepolitis* scribendum videtur, verum etiam, quum Livius Græca terminatione *Orchomenon* dixerit, Græca itidem terminatione dicendum *Heræan*, *Triphylian* et *Alipheran*, quod multi codd. velle videntur. *D.*

§ 5 *Quæ ad condendam Megalopolim ex concilio Arcadum contributæ forent*] Andreas Romæ *Megalepolim*. Mediolani mutatum est. Pet. *Megalempolim*. Voss. *Megalēpolin*. Significant *Megalenpolin*. Quippe et Græcis sæpius, Stephano, Polybio, Plutarcho ἡ Μεγάλη πόλις. Polybius II. 64. Μετὰ τὴν τῆς Μεγάλης πόλεως ἅλωσιν. Plutarch. in Philopœm. p. 358. προσπεσὼν τῇ Μεγάλῃ πόλει. Iterum Polyb. IV. 7. Καὶ συνῆγε τοὺς ἐν ταῖς ἡλικίαις μετὰ τῶν ὅπλων εἰς τὴν Μεγάλην πόλιν. Apud Strabonem bis habetur versus Comici, 'Ερημία μεγάλη 'στὶν ἡ Μεγαλόπολις. Posteriore loco [XVI. 738.] legitur Μεγάλη πόλις. Quin et hoc libro

c. 22. Voss. *Megalipolitani*, et mox *Megalipolitanos*: ut videatur *Megalepolitani* et *Megalepolitanos* voluisse, etsi lib. XXVIII. omnes *Megalopolitis*, ut et Græci, qui et in nummis fere Νεοπολιτῶν, et Νεοπολίτης. *J. F. Gron.* *Megalepolim* Lov. 2. 5. 6. Mead. 1. Hearnii L. 1. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. *Megalēpolim* Lov. 1. *Megalempolim* Mead. 2. et Gaertn. *Megalenpolin*, ut Gronov. voluit, Lov. 4. Vide etiam ad XXXV. 36. § 10. et XXXVII. 8. § 3. et Gronov. ad XLII. 29. § 7. et Obs. II. 12. 309. Urbes autem, quæ ad condendam Megalopolin ex concilio Arcadum contributæ sunt, enumerat Pausan. Arcad. c. 27. ubi Aliphera etiam inter eas memoratur, et ipsa sæpius Μεγάλη πόλις dicitur, sed incolæ Μεγαλοπολῖται, regio Μεγαλοπολῖτις.

§ 6 *Macedonum animos sibi conciliavit cum Heraclide*] Omittunt duo ista vocabula *sibi conciliavit* Pall. et antiq. ed. referentes ad præcedens *firmabat*. Gebh. Eædem voces desunt etiam in omnibus meis scriptis, et edd. quas vidi, Ascens. a. 1513. antiquioribus: cum illis etiam præpositio *cum* omittitur in Lov. 1. Non sine caussa igitur locum de menda suspectum habent viri docti, cujus sensum esse constituunt, Philippum puniendo Heraclide Macedonum amorem redemisse: id tamen non recte *cum Heraclide* pro 'per Heraclidem' efferri. Neque enim, quemadmodum σὺν Θεῷ, *cum Deo*, pro adjuvante Deo, dicitur, ita hic *cum Heraclide* accipi potest pro 'adjuvante Heraclide,' quasi nihil referat, nolens an volens adjuvet: quæ est Doujatii sententia: neque etiam, quod idem censet, hic agnoscendam puto Livii Patavinitatem. Ut autem locus pristinæ integritati restituatur, meliores codd. exspectandi sunt, nisi quis legere vellet *Macedonum animos sibi conciliavit caussa Heraclidis*. Voces autem *cū* et *cā*, sive *cum* et *caussa*, sæpissime in Mss. confundi, vidimus ad IV. 44. § 10. Verum nondum mihi satisfacio.

§ 7 *Nam cum eum maximæ invidiæ sibi cerneret esse*] Vox *eum* exsulat a Voss. Lov. 2. 4. 6. Harl. Mead. utroque, et Gaertn. Sed ea ob ductuum similitudinem a voce præcedenti facile elidi potuit.

§ 8 *Bellum, si quando unquam ante alias, cum magna cura adparavit*] Pal. 1. *tum magna cura.* Amplius alter Pal. *tum magna cura apparuit*. Gebh. *Tum magna cura* Lov. 2. 4. 6. Harl. et Mead. 2. quomodo etiam Dukerus ex conjectura emendabat, docens Cic. post 'si umquam,' 'si umquam alias' sæpe inferre *tum*, vel *tunc*. Tot igitur codicibus subnixam lectionem recepi. Præterea *ante* deest in Mead. 2. Male. Lib. II. c. 22. 'Numquam ante alias publice privatimque Latinum nomen Romano imperio conjunctius fuit.'

§ 9 *Ad Antigoniam fauces sunt* (*Sthena vocant Græci*) *misit*] *Antigoniam* omnes in Epiro tradunt. *Stena* autem scribendum est. Plutarch. in Quintio p. 370. Καὶ τὰ Στενὰ φυλάττοντι πολὺν ἤδη χρόνον. *Sigon.* *Ad Antigoneant* Voss. *ad Anthigoneam* Mead. 1. *ad Antegoneam* Harl. *ad Antigonean* Lov. 1. *ad Antigoneam* Lov. 2. 4. Mead. 2. et Gaertn. quod recepi. Infra XLIII. 23. 'Quum erupissent ab Antigonea armati.' Macedoniæ etiam urbs 'Antigonea' memoratur XLIV. 10. 'Legentes oram Antigoneam perveniunt.' Et 'Ab Antigonea classis profectæ ad agrum Pallenensem.' Vide ad XXXI. 43. § 5. Deinde *Scenta* Voss. *Stenta* Lov. 1. 2. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn. *Stenna* Lov. 5. et edd. antiqq. *Stena* Ascens. 1513. pro quo quum Curio *Sthena* dedisset, Acensii lectionem Sigonius revocavit, nulli tamen ante Jac. Gronovium eam veram esse persuadere potuit. De hoc loco vide Palmer. Græc. Ant. II. 3. 251.

§ 10 *Maxime idoneum locum credidit*

esse] Adjecimus duas voces *maxime idoneum ad muniendum locum*. Gelen. Duæ hæ voces constanter ab omnibus meis exsulant.

Præter amnem Aoum] Plinius III. 23. *Aoum* ponit inter Dyrrhachium ac Apolloniam, atque antiquitus Æanta dictum perhibet. Strabo VII. 316. eadem de Aoo, sed Apolloniam super eo esse ad stadia distantem decem. Ptolemæus III. 13. *Apsum* eo in loco ponit, quemadmodum et hic noster author priore lib. c. 27. de Sulpitii in Macedonia gestis. Strabo loco prædicto hos quidem separat, sed propinquos facit. Quod si hac descriptione hi amnes indicantur, necesse est, supra Antigoniam, quæ ad Oricum est, in jugis prope Pindi nasci ac defluere septentrionem occasumque versus, et ea juga Æropum ac Asnaum dici. *Glarean*. *Acum* Voss. et Lov. 1. et 6. *Apsum* Gaertn. Male. De duobus his fluminibus Apso et Aoo vide Palmer. in Græc. Antiq. lib. I. cap. 23. et 26. ubi etiam de loco agit a Philippo munito, de quo etiam vide eumdem II. 3. 252. De Aoo vide etiam ad XXXIII. 4. § 1.

§ 11 *Alterum Æropum, alterum Asnaum incolæ vocant*] *Mororum* Lov. 1. *Merorum* Voss. et Hearnii L. 1. *Meropum* Lov. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et ed. Camp. *Meroum* reliqui typis excusi usque ad Mogunt. qui *Æropum* dederunt: quomodo nonnulli codd. omnesque edd. mox hoc eodem § præferunt. Ut litera prima *M* voci adhæserit ex ultima præcedentis, vide ad XXXVII. 29. § 8. Mox autem in quibusdam Mss. ei adhæsit ex similitudine vocis præced. *in*. Alibi *Æropi* mentio non obcurrit, nisi si admittenda sit conjectura Ortelii, qui in Thesaur. Geogr. voce 'Asnaus' apud Arrian. de Exp. Alex. M. I. 18. pro 'Αλέξανδρον τὸν 'Αερόπου legendum censet τὸν 'Αέροπον, atque hunc montem intelligit. Quæ lectio si vera est, etiam hic quadrisyllabos legendum erit *Aëropum*. Deinde *Assuavum* et mox *Assueeuum* Hearnii L. 1. Nihil hic mutant Voss. et Lov. 1. sed mox legunt *Asneum*. Utrobique *Asanum* Lov. 6. *Asuaum* Gaertn. Sed neque hunc alibi memoratum inveni. Mox *super ipsam*, pro *super ripam*, Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. 2. et Gaertn. *super ipa* Voss. unde intelligitur, primo posterioris vocis literam initialem a præcedentis finali elisam esse, postea vero alios locum ulterius corrupisse. Deinde *ipse enim Meropo* Voss. *ipse enim in Europo* Hearnii L. 1. *ipse enim in Æropo* Lov. 1. 5. et edd. usque ad Aldum, qui additam vocem primus expunxit.

§ 12 *Qua abscissæ rupes erant*] *Abscisæ* Voss. Lov. 2. 4. 5. Gaertn. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. Vide ad XXXI. 34. § 4.

Statio paucorum armatorum tenebat] Vide Gronov. ad XXIV. 3. et XXVII. 17. *Duk.*

Quæ minus tuta erant, alia fossis] Pall. *qua instituta erant*. Gebh. Ita etiam Voss. Lov. 1. 2. 6. et Mead. ambo: *qua instituta erat* Lov. 4. *qua restituta erant* Gaertn.

§ 13 *In conspecto maxime tumulo, ut terrorem hostibus, suisque spem ex fiducia faceret*] *In conspectu maximo tumulo* Harl. et Gaertn. *in conspectu maximo in tumulo* Lov. 2. *in conspectu maxime tumulo* Voss. Lov. 1. et Mead. 1. Male. Vide ad XXII. 24. § 5. Deinde *ut terrorem sui hostibus, suisque spem faceret* Harl. Paullo ante *procul terrerent hostem* Gaertn. Tum *deposita est* Lov. 2.

CAP. VI. § 1 *Consul per Charopum Epirotem*] Plutarch. in Quint. pag. 370. τὸν Χάροπα vocat, itemque is, qui de Viris Illustribus scripsit c. 51. Veteres lib. habent etiam *Charopem*. Sigon. Pal. alter *per Charopem*. Gebh. Χάροπα non modo Plutarchus in Quintio, sed etiam pluribus locis vocat Polybius. Scio ut 'Harpax' Plauto in Pseudolo reddatur 'Harpagus,' ut

φύλαξ φύλακος, ut Θρᾶξ 'Thraca palus, Arabs Arabo rore.' Tamen quia video fideliter ubique Nostrum Græca nomina ex Polybio expressisse, neque adeo differre, nisi ubi corruptus est, quod aliquot exemplis ostensum, adsentior Sigonio, tertia potius declinatione quoque 'Charopem,' et alibi 'Charopis,' 'Charope' dixisse. Neque meis auribus durius accidit 'Charops,' quam 'Pelops.' Nec in Archonte primo eorum, qui denis annis præfuerunt, id mutavit Velleius lib. I. capp. 2. et 8. Scripti partis hujus Livii, qui in bibliothecis videntur hactenus, admodum antiqui non sunt, ut mirum non sit, in talibus omnes esse depravatos. *J. F. Gronov.* De hoc nomine aliquid dictum est ad Thucyd. II. 80. Hic sequendos puto libros scriptos Livii et auctores Græcos. *Duk.* In uno tantum ex Pall. se *Charopem* invenisse Gebhard. testatur, et talem etiam cod. Sigonius versasse videtur. Omnes mei, et Gronovii Mss. in terminationem secundæ declinationis servandam conspirant; quamvis in prima syllaba dissentiant. *Claropum* est in Lov. 1. *Carropum* in Gaertn. *Caropum* in Lov. 1. et 6. Vide Arntzen. ad Aur. Vict. de Viris Ill. cap. 51. Reliqui omnes *Charopum.* Deinde *Epiroten* Lov. 5. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. Et ita legendum, vel *Epirotam,* ut apud Aur. Vict. de Viris Ill. c. 33.

Vere primo in continentem trabeatus ad hostem ducere pergit] Vox *trabeatus* prodigii similis est. Vet. lib. *tralatus,* quod placet, ut sit e Corcyra in continentem, id est, in Epirum cum transtulisset sese. Paullo post cap. 16. 'Corcyram transvectus.' *Sigon.* Pall. *vere primo continentem trabeatus.* Vet. ed. *in continentem trabeatus.* Gebh. Et hoc [*tralatus*] ab Sigonio est. Nam vulgares ante *trabeatus,* quod monstrum et calamo exarati fere servant. Venetæ membranæ cœnobii Antoniani expresse *in continentem trajectus.* Id quod pro Liviano vendito. Lib. XXI. cap. 56. 'Exercitus Placentiam est perductus, inde Pado trajectus Cremonam.' Infra hoc lib. XXXII. c. 17. 'Hac summa redemti in Bœotiam inermes trajecti.' Et sic Andreas præcedenti lib. cap. 45. 'Ab Delio, qui ex pacto trajecti eo fuerant.' At Aldina et posteriores *transvecti.* Si tamen malis *transvectus,* non valde repugnabo: præsertim cum exarati manu codd. hujus partis plerumque pro hac voce *travectus* habeant, quæ scriptura facilius potuit in *trabeatus* corrumpi. Sic infra cap. 16. 'Cum duabus quinqueremibus Corcyram travectus.' *J. F. Gronov.* Aldus Manutius Quæsit. per Epist. III. 3. corrupta hujus loci scriptura deceptus scribit, consules in bello trabeis usos esse, quod nusquam legi puto. *Duk.* *Trabeatus* superest in Lov. 1. 4. 5. Mead. ambobus, Gaertn. et Hearnii L. 1. ac N. *trabatus* in Voss. et Lov. 1. *trajectus* in Lov. 6. et Harl. Ita auctor Epit. Liv. lib. XXXII. 'L. Quinctius Flamininus, &c. in Eubœam et maritimam oram trajectus, Eretriam expugnavit.' Id autem dictum puto active pro 'quum trajecisset.' Multa enim participia passiva temporis præteriti activa significatione usurpari, docuit Burm. ad Vell. Pat. II. 97. § 4. et, quem ibi laudavit, Periz. ad Sanctii Minerv. I. 15. num. 4. Livium autem ab eo non abhorruisse, constat ex participio 'juratus,' quo utitur pro 'eo qui juravit.' Infra hoc libro c. 22. 'Juratus se eum sua manu interemturum.' Vide etiam ad XXVI. 33. § 14. ubi quædam exempla Gronov. laudavit.

§ 2 *Postero die concilium habuit*] Gronov. ad XLIV. 2. § 5. monuit *consilium* scribendum esse; intelligi enim legatos, tribunos militum, quosque, quoties aliquid deliberandum incidebat, advocabat imperator; id autem non *concilium,* sed *consilium,* vocari.

Et ita legunt etiam Lovel. 1. 2. 4. 5. Gaertn. et alii: neque aliter præferunt edd. vett. usque ad Modianam, quæ prima *concilium* substituit. Recte igitur Crevier. ex mente Gronov. *consilium* revocavit, quod etiam Dukerus verum esse monuit.

§ 4 *Hoc consilium per multos dies agitanti nuncius venit*] *Agitante* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et ed. Rom. princeps. Sed frustra. Supra I. 7. 'Priori Remo augurium venisse fertur, sex vultures.' IX. 33. 'Novus exercitus domo adcitus Etruscis venit.' XXIV. 14. 'Tempus venisse eis libertatis.' XXIX. 12. 'Nuncius regi venit, Romanos Dyrrhachium venisse.' XXXII. 28. 'Quinctio prorogarunt imperium, donec successor ei venisset.' XXXVI. 9. 'Antiocho legati ab Larissa venerunt.' Vide Nic. Heins. ad Nas. Her. IV. 113.

§ 5 *Et quia recto itinere nequierit*] Copula primum adparuit in Heinsii Elzevir. quam quidem recentiores omnes servarunt: quum tamen illam ignorent non tantum priores typis, sed et omnes manu exarati codd. et sine ea sensus constet, iterum inducendam judicavi.

§ 6 *In qua erant castra regia*] Pall. et antiq. ed. *castra regis*. Gebhard. Non aliter Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. ante Frob. 1535. Passim 'regis' et 'regiis' in Mss. confunduntur. Vide ad XXIV. 21. § 5. XXIX. 32. § 1. XXX. 5. § 6. c. 8. § 3. XXXII. 11. § 2. cap. 37. § 1. XXXV. 47. § 6. XXXVI. 17. § 13. c. 19. § 7. XXXVII. 16. § 7. cap. 23. § 7. XL. 21. § 9. Similiter 'quæstoris' et 'quæstoriis;' vide ad IV. 54. § 8. 'colonis' et 'coloniis;' ad V. 33. § 9. 'censoris' et 'censoriis;' ad VII. 22. § 11. 'imperatoris' et 'imperatoriis;' ad IX. 18. § 5. 'subsidiaris' et 'subsidiariis;' ad IX. 32. § 11. 'collegis' et 'collegiis;' ad X. 24. § 2. 'Gallis' et 'Galliis;' ad XXI. 23. § 2. 'patris' et 'patriis;' ad XXIII. 8. § 4. 'prætoris' et 'prætoriis;' ad XXVII. 47. § 5. 'sacrilegis' et 'sacrilegiis;' ad XXXI. 12. § 2. 'Lacedæmonis' et 'Lacedæmoniis;' ad XXXIV. 29. § 2. 'Martis' et 'Martiis;' ad XXXVIII. 17. § 18. Ratio est, quod olim loco duplicis *ii* scriberetur *I* majusculum; quod non observantes librarii in *i* simplex minusculum converterunt. Eædem voces tamen etiam ibi confunduntur, ubi illa erroris origo statui nequit. Ita 'eques regius' et 'regis;' vide ad XXXI. 35. § 6. Similiter 'domus nobiles' et 'nobilium;' vide ad VI. 36. § 12. 'castra Romana' et 'Romanorum;' ad VII. 7. § 2. 'Spectaculum gladiatorium' et 'gladiatorum;' ad XXXIX. 42. § 9. Ceterum 'castris, præsidiis regis' etiam alibi dixit Livius, nisi librarii aberrarint. Vide ad XLIV. 6. § 9.

§ 7 *Et signa militaria centum triginta et duo, equites ducentos triginta*] Legendum *equos CCXXX.* non *equites.* Gelen. *Equos* etiam omnes mei præter Lov. 5. qui editis *equites* exhibentibus consentit. Præterea voces *et duo* desunt in Hearnii N. *centum triginta duo* legunt omnes codd. mei cum Hearnii L. 1. *centum XXXII.* omnes excusi usque ad Paris. qui *et duo* dederunt. Id recentiores servarunt. Sed codd. sequor.

Ædem etiam Jovi in prælio votam] *Ædem Jovis eo prælio votam* Voss. *ædem Jovis etiam in eo prælio votam* Gaertn. *ædem etiam Jovi in eo prælio votam* Lov. 2. *ædem etiam Jovis in eo prælio votam* Lov. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Hearnii L. 1. et edd. omnes usque ad Mog. qui *Jovis* mutavit in *Jovi*. Postea ultima Grut. ed. insuper ejecit pronomen *eo:* quod revocavi. Nec displicet etiam *Jovis* ob codd. fidem. Nam eodem modo 'vovere ædem Jovis' et 'Jovi' dici posse puto, quo 'dedicare ædem Jovis' et 'Jovi,' Vide ad V. 23. § 7.

CAP. VII. § 2 *Et P. Ælius Pætus*] Pall. utrique appellatur *Caius*. Gebh. Similiter Lov. 2. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Sed P. ALLIVS, vel AELIVS vocatur in Fastis Capitol. Ceterum *et proconsul Ælius* est in Lov. 1. 6. et Voss. Vide ad XXVIII. 16. § 14. *Et consul Ælius* Lov. 4. quod ex prænomine *Caius* corruptum esse, patet ex illis quæ notantur ad XXII. 14. § 13.

Senatum sine ullius nota legebant] Vet. lib. *legerunt*. Recte. Sequitur enim 'locarunt.' *Sigon.* Pall. et antiqua ed. *regebant*. Gebh. Similiter legunt Voss. Lov. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. antiqq. usque ad Frob. qui a. 1585. *legebant* substituit. Vide ad Epit. Liv. lib. XVIII. *Gerebant* corruptius, pro *regebant*, literis transpositis, est in Lov. 1. Vide ad XXVII. 40. § 2.

§ 3 *Portoria venalium Capuæ Puteolisque*] Legendum *venalicium Capuæ*, non *venalium*. Gelen. Vet. lib. *venalium*. Sigon. Similiter omnes mei. Vide Burm. de Vectig. c. 6. p. 55.

Item Castrorum portorium] Pall. et antiqua ed. *castrum portorium*. Gebh. Quæ aut quo loco castra illa, quæ Livii ætate oppidum erant, fuerint, non scio. Cluverius, Ortelius, et Cellarius tacent. Sigon. de Antiq. Jur. Ital. II. 5. *Castrorum Portorium* inter colonias recenset, quasi hoc nomen oppidi fuerit. Sed ex præcedenti 'portoria,' et ex eo quod Livius dicit 'portorium fruendum locarunt,' nemo non intelligit, *portorium* non esse nomen loci. *Duker.* Quum Capua, Puteoli, Tifata fuerint in Campania, ibidem etiam 'Castra,' quorum portorium fruendum locatum est, quærenda existimo. An igitur intelligendum castellum, ad ostium Vulturni tempore belli Punici secundi munitum? de quo Livius XXV. 20. 'Ad Vulturni ostium, ubi nunc urbs est, castellum communitum.' Quemadmodum ibi Livius 'ubi nunc urbs est,' ita hic 'quo in loco nunc oppidum est.' Eo nunc non colonia deducitur, sed trecenti coloni adscribuntur, anno demum seq. lex lata est, ut eo colonia deduceretur. Infra hoc lib. c. 29. Id quod tandem factum est triennio postea. Infra XXXIV. 45. Ceterum Buleng. de Vectig. c. 6. ex hoc loco docentem, fuisse portoria rerum venalium et castrorum, refellit Burm. de Vectig. c. 5. p. 51.

Is enim numerus finitus, &c. erat] Τὸ *enim* non conspicitur in Voss. Supra X. 39. 'Papirius, novo exercitu (ita decretum erat) scripto, Duroniam urbem expugnavit:' ubi etiam multi *enim* interponunt. Vide quæ ibi notantur. Verum uni hic cod. fidem habere temerarium foret.

§ 4 *A M. Porcio Lecca*] *Læca* ex vetustis argenteis nummis. *Sigonius.* Pall. utrique appellatur *P. Portius Lecca*. Gebh. *Lecca*, quod etiam servant Lov. 4. Harl. et Mead. uterque, demum adparuit in Ascens. ed. 1513. Priores *Leca*, quomodo, vel *Læca*, est in reliquis scriptis, ut Sigon. recte restituit; quem etiam vide ad XXXIII. 42. § 1. *Corvo*, pro *Læca*, est in Hearnii L. 1. Præterea Porcii prænomen *M.* unus servat Lov. 5. editis adsensus; reliqui omnes cum Hearnii L. 1. *a P. Porcio*, quod recepi: infra enim 'P. Porcius Læca' triumvir epulo, et mox prætor creatur XXXIII. 42. Pighius quidem duos Porcios Læcas, alterum 'Marci,' alterum 'Publii' prænomine vocatos, circa hæc tempora statuit, quorum Marcum a. IↃLIV. Publium a. IↃLV. tribunos plebis, ambos etiam antea quæstores fuisse putat. Attamen ipse ad a. IↃL. p. 225. notat, duos Porcios Læcas ejusdem temporis a Livio nominari, Marcum et Publium, eorum autem hunc tribunum plebis et prætorem recenseri. Verum 'P. Porcius Læca' non recensetur apud Livium tribunus plebis, nisi hic *P. Porcio*, pro *M. Porcio*, legamus.

Privatus urbem ingrediens] Cur *privatum* dicat, docet Gruchius c. 4. Refut. ad poster. Sigonii Disput. *Duk.*

Mille ducenta pondo argenti, triginta pondo ferme auri] Suspecti sunt mihi numeri. Fuerat multos annos cum Lentulo in Hispania, et multa fortiter ac feliciter gesserat: Lentulus autem in ærarium tulit 'argenti quadraginta quatuor millia pondo, auri duo millia quadringenta,' XXXI. 20. Confirmat suspicionem, quod a duobus libris apud Hearne abest *mille*. Duk. Hearnii est N. qui, ut et Lov. 4. et Mead. 2. omittunt τὸ *mille*. Sed *L. et ducenta pondo* legit Hearnii L. 1. *mille et ducenta pondo* Voss. et Lov. 6. a m. sec. Reliqui nihil mutant.

§ 5 *C. Bebius Pamphilus*] *Cn. Bæbius Tamphilus*, ut supra. *Sigon.* Vide ad XXXI. 49. § 12.

§ 6 *Supra sex millia et sexcentos milites amisit*] *Circa millia* Voss. a m. pr. *supra millia* a m. sec. simul cum Lov. 1. et 6. *supra sex millia sexcentos* Harl. Mox *tanti ex eo bello, qui timeri* Voss. *tanta ex eo bello, quæ jam timeri* Lov. 1.

§ 8 *M. Fulvium et M. Curium tribunos plebis*] *M'. Curium* lege ex Plutarcho in Quintio p. 369. Τῶν δὲ περὶ Φούλβιον καὶ Μάνιον δημάρχων ἐνισταμένων. Quamquam vulgo mendose legitur Μάλλιον, pro Μάνιον, ut sæpe alias. *Manius* certe prænomen Curiis familiarissimum est. *Sigon.* Curio 'Marci' prænomen tribuunt Hearnii L. 1. et omnes mei, nisi quod nullum ipsi det Lov. 4. Solent hæc prænomina passim a librariis commutari. Vide ad XXVII. 25. § 2. Adde quæ notantur ad XLV. 38. § 11. *Furius*, pro *Curius*, est in Hearnii L. 1. Deinde *tribunum plebis* Lov. 5. et ed. Camp. *Titum Romuleum plebis* Voss. et Lov. 1. *et T. Romuleum tribunos plebis*, duplici lectione juncta, Lov. 6. et Harl. Vide ad XXXI. 6. § 4.

§ 10 *Jam ædilitatem præturamque fastidiri*] Plutarchus Quintium ad consulatum pervenisse ait, non ædilitate solum et prætura, sed etiam tribunatu plebis omissis; neque intelligit, Quintium, quia patricius erat, tribunatum plebis ne petere quidem per leges potuisse. Propterea de eo nihil Livius: ille autem ita in Quinct. p. 369. τὰς διὰ μέσου καὶ συνήθεις τοῖς νέοις ἀρχὰς ὑπερβάντα, δημαρχίαν, καὶ στρατηγίαν, καὶ ἀγορανομίαν. Idem in Apophthegm. p. 197. *Sigon.* *Ædilitatem, præturam fastidiri* sine copula Mead. 1.

Transcendendo media] An *medio?* id est, eo quod medium est inter summa et ima. *J. F. Gron.* Huic conjecturæ favet Gaertn. *transcendendo medios* obferens, ubi ultima litera τοῦ *medios* repetita est ex prima vocis seq. Vide ad XXVIII. 25. § 2. De ipsa locutione dictum est ad I. 53. § 3. Sed reliqui vulgatum tuentur. Vide ad XL. 49. § 1.

§ 11 *Res ex campestri certamine in senatum venit*] Pall. *in senatum pervenit*. Gebhard. Pariter Lov. 2. 4. 6. Harl. et Mead. 2. Verum 'in arbitrium senatus venire' dixit XXXIII. 34.

Quem sibi capere per leges liceret] Nondum latis legibus annalibus, quæ magistratus ordine geri jusserunt. Vide Gruch. de Comit. Rom. I. 3. *Duk.*

§ 12 *Sex. Ælius Pætus*] Noris. ad Cenotaph. Pis. III. 9. scribit, ex eo, quod in Fastis apud Gruter. CCXCIII. anno 554. P. ALLIVS. PAETVS et anno 555. SEX. ALLIVS. PAETVS consules nominantur, ac deinde a. 559. SEX. AILIVS. PAETVS. CATVS. censor, inferri, hanc gentem prius *Alliam* nuncupatam, et Sextum hunc omnium primum *Ailium* appellatum fuisse. Quam recte id hinc inferatur, alii existimabunt. Mihi *Allius* vel fabri, vel illius qui lapidem descripsit, error esse videtur pro *Ailius*. Hoc ex eo conji-

eio, quod in lapide, eo loco, quo nomina consulum anno 552. scripta fuerant, rupto, hæc supersunt L. N. LENTVLVS. P. AI. Nam hi sunt Cn. Cornelius L. F. L. N. Lentulus et P. Ælius Pætus, quos illius anni consules memorat Livius lib. XXX. capp. 40. et 44. Nec intelligo, quam rationem habeat, quod Sextum primum omnium 'Ailium' appellatum dicit. Nam quod idem, qui in anno 555. 'Allius,' deinde in an. 559. 'Ailius' scribitur, id magis ad confirmandum, quod de vitio scripturæ in Fastis dixi, quam ad stabiliendam illius sententiam valere arbitror. Hoc quoque satis ambiguum et obscurum est, quod eos, qui 'Allii,' ac deinde 'Ailii,' ut ait, erant, postea 'Ælios' dictos fuisse, et Livium in fine lib. XXXI. et lib. XXXII. 'Sex. Ælium Catum' vocare dicit. Nam facile, qui hoc legit, credere potest, ei a Livio cognomen 'Cati' addi, quod nusquam in Livio legitur. Verum est, nomen Sexti, qui 'Catus' dictus fuit, in Livio non 'Allius,' nec 'Ailius,' sed 'Ælius' scribi, quod virum doctissimum dicere voluisse puto: sed nomen hujus gentis non hic demum, verum jam VIII. 15. IX. 7. l. X. capp. 9. 23. et multis aliis locis ante hunc ita in Livio scriptum legitur. *Duk.* In eadem, in qua Norisius, opinione, gentem 'Æliam' primum 'Alliam,' et quidem ab alliorum cultu, adpellatam, id autem nomen postea tenuiore pronunciatione in *Ailiam*, ac deinde in *Æliam* mutatum esse, fuit etiam Pighius in Annal. ad a. IϽLII. p. 236. Similiter etiam sive Ursin. sive Patin. in numm. Famil. in gente Ælia, ubi etiam profertur nummus, in cujus altera parte legitur C. ALLI. in altera BALA. cui similem edidit Beger. in Thes. Braud. tom. II. pag. 530. Utrum tamen ad gentem 'Alliam,' sive 'Æliam,' pertineat, obscurum puto. Certe plures 'Allieni' sive 'Allienii' memorantur apud Glandorp. in Onom. et Pighium in Ann.

§ 13 *M. Porcius Cato*] Apud Ciceronem de Sen. c. 4. hic ipse Cato ait, consulibus Cethego Tuditanoque prætorem se factum, eumque gessisse magistratum, quo anno Livius eum quæstorem fuisse scribit XXIX. 25. anno secundi belli Punici quintodecimo, ac hoc demum anno, qui tertius est belli Macedonici, prætorem factum. Porro postea in eodem dialogo c. 13. tanquam oblitus eorum quæ antea dixerat, Cato: 'Sodalitates autem' (inquit) 'me quæstore constitutæ sunt, sacris Idæis Magnæ Matris acceptis.' Constat autem ex eodem Livio XXIX. 14. Idæam matrem susceptam iisdem jam dictis consulibus, anno, inquam, quintodecimo secundi belli Punici. Ego priorem Ciceronis locum corruptum puto: quod ideo annotandum duximus, ne argutulus quispiam hunc ex illo emendare tentet. *Glarean.* Difficultati, a Glareano hic et ad XXIX. 25. § 10. motæ circa dissensum Livii et Cic. in designando tempore et annis magistratuum a Catone gestorum, diu viri docti satisfecerunt notis ad Cic. de Senect. c. 4.

C. Ælius] Vetus lectio *C. Helvius.* Gelen. Priscam lectionem servant plerique codd. at insuper prænomen *C.* omittunt Voss. Lov. 1. 6. et Mead. ambo. Prænomine nomini coalescente *Celius* est in Gaertn. Vide ad XXXVIII. 35. § 2. *C. Helius* Hearnii L. 1. Sed *C. Helvius* vocatur Nepoti in vit. Cat. c. 1. 'Ædilis plebis factus est cum C. Helvio:' ubi Magius, vitiosis Livii exemplaribus ablatus, *C. Ælius* perperam substituere conabatur. Neque rectius ad eumdem locum notavit Bosius, 'Helvius' cognomen esse gentis 'Ebutiæ,' gentem 'Helviam' et cognomen gentis 'Æbutiæ Helva' vel 'Elva' inperite, confundens. Vide ad c. 26. § 2.

§ 14 *Et C. Cornelio Cethego*] Cnæi

prænomen ei tribuunt Lov. 2. 4. 5. Mead. 1. Gaertn. et edd. ante Aldum. Sed ‘Caius’ dicitur lib. XXXI. capp. 49. et 50. Et ita vocandum docet Sigon. hoc lib. c. 27. § 5.

§ 15 *Ser. Sulpicius et L. Galba pontifices*] Lege *Ser. et C. Sulpicii Galbæ pontifices*. Servius creatus pontifex fuerat a. CCCCLVII. Caius vero a. CCCCLVIII. *Sigon.* Recte ita emendat Sigonius e duobus locis Livii infra scriptis. Idem vir summus et merito in principibus eruditorum nostræ memoriæ numerandus Henr. Norisius Cenotaph. Pisan. II. 7. scribit se numquam legisse ‘duos ejusdem familiæ’ in idem collegium sacerdotum cooptatos, ac deinde, veterem hujus loci lectionem a Sigonio jure repudiatam referens, addit, certum esse ‘L. Galbam’ fuisse e gente Sulpicia, ‘cui tantum Galbæ cognomen proprium fuerit.’ Hæc ita scripta sunt, ut, quia antea dixerat, se numquam legisse, duos ejusdem familiæ in idem collegium cooptatos, satis appareat, eum existimasse, ‘L. Galbam tantum’ ex familia Galbarum gentis Sulpiciæ, ‘Ser. Sulpicium’ autem ex alia ejusdem gentis familia, quæ multæ erant, fuisse. Si ita sensit, accidit ei, quod sæpius mihi, quam illi. Nam certissimum est, utrumque horum ex eadem familia Galbarum gentis Sulpiciæ fuisse. Ita enim scribit Livius XXX. 26. in a. IƆL. ‘In ejusdem’ [Q. Fabii Maximi] ‘locum pontifex Serv. Sulpicius Galba’ inauguratus est. Et eodem lib. c. 39. ‘L. Manlius Torquatus pontifex eo anno’ [a. IƆLI.] ‘mortuus est: in locum ejus suffectus C. Sulpicius Galba.’ Tres ‘Sulpicios Galbas’ circa hæc tempora memorat Livius: primum P. Sulpicium Galbam bis consulem XXV. 41. et lib. XXXI. capp. 4. 5. et a. IƆL. dictatorem XXX. 24. secundum Ser. Sulpicium Galbam ædilem curulem, legatum ad Attalum et pontificem. XXVII. 21. XXIX. 11. XXX. 26. tertium C. Sulpicium Galbam pontificem XXX. 39. Ex his ‘Servius’ et ‘Caius’ hoc anno mortui sunt. ‘Servium’ Pighius ad a. IƆLIII. fratrem ‘Publii’ vocat, ex conjectura opinor. *Duk.* Lectio vulgata merito Sigonio displicuit. Partim enim ‘Lucii’ prænomen in gente Sulpicia inusitatum fuit. Vide ad XL. 28. § 8. Partim lectio illa in nullo exstat codice. Prima etiam editionum, quæ eam exhibent, est Mogunt. antea edebatur *Ser. Sulpicius et Galba pontifices:* quod servant fere omnes codd. et mei, et Hearnii L. 1. et N. nisi quod *Furius Sulpicius et Galba* sit in Lov. 1. *Ser. Sulpicius et Galbæ* in Lov. 4. Sed verum recte Sigonius deprehendit. Sæpe librarii, ubi Livius duorum vel magistratuum vel sacerdotum aut prænomina aut nomina, quæ utrique eadem erant, numero plurali extulit, errarunt. Vide ad IV. 48. § 1. VI. 22. § 1. et XXV. 3. § 13. Ceterum recte Sigonius quidem duos Sulpicios Galbas hoc tempore pontifices fuisse docet, in edendo tamen anno, quo sacerdotium hoc adepti sunt gravissimum errorem commisit. In posterioribus Scholiorum Sigonii edd. dicuntur anni CDLVII. et CDLIII. in iis quæ Sigonius curavit, CDLVII. et CDLVIII. ut hic edidimus. At veri anni fuerunt IƆXLVII. et IƆXLVIII. nempe secundum rationes chronologicas, quas Sigonius in Livio sequi solitus est.

CAP. VIII. § 3 *Ne aut ipse provincia decederet*] Scribendum *retitusque aut ipse provincia decedere*. Gelen. Lectionem a Gelenio exactam perhibent quoque Pall. *utque aut ipse prov. dec. prius, aut veterem deduceret ex.* Antiq. ed. *neque aut ipse prov. dec. prius, aut veterem deduceret ex.* Gebh. Lectio, quæ Gelenio displicuit, et superest in Lov. 5. et Harl. primum adparuit in edd. Ascens. Antiquiores enim, quas vidi, legunt *neque aut ipse provincia decederet:* quod in nullo cod.

obvium fuit. Sed *ut aut ipse provincia decederet* legunt Voss. Lov. 1. 2. 4. et Mead. ambo: *ut aut ipse prov. decedet* Gaertn. *uti ipse aut prov. decederet* Lov. 6. *uti aut ipse prov. decederet* Hearnii L. 1. Mox *aut veterem deduceret exerc.* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Mead. ambo, Harl. et edd. antiqq. *aut veterem ex. deducet* Gaertn. *aut veterem ex. deduceret* Aldus: *aut veterem ex. deducere* primus substituit Frob. anno 1535.

§ 4 *Sortiti consules provincias. Ælio Italia*] Scribe *Sortitis consulibus prov., Ælio Italia, Quintio Mac. evenit.* Sic magis frequentat Noster. *J. F. Gron.* At vide quæ notantur ad III. 22. § 3. Gronovio nulli codd. adsentiuntur.

§ 5 *Prætores, L. Cornelius Merula*] *Titus Cornelius* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. et Mead. 1. *T. Cornelius* Mead. 2. Harl. et Gaertn. Prænomen omittitur in Hearnii L. 1. At, *Titi* prænomen in gente Cornelia hoc tempore usurpatum fuisse, non notavi. Et cap. etiam præc. *L. Cornelius* vocatur, ubi quidem nonnulli codd. solito scribarum mendo *Lelius Cornelius:* verum ipse hic error *L. Cornelius* scribendum docet. Ceterum quum mox sequatur ‘ est sortitus,’ vide num præstet ‘ Prætorum L. Cornelius Merula urbanam.’ De locutione egimus ad XXII. 40. § 6. Error tum ortus erit, quod per compendium scriptum fuerat *Prætt.* Vide ad XXIV. 23. § 1. et mox hoc cap. ad § seq.

§ 6 *Præter consulares exercitus*] *Præter consularem exercitum* Voss. Lov. 5. 6. a m. pr. Mead. 2. Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum. Uni quidem consulum, cui Italia obveniret, novus omnis exercitus decretus est: alter tamen in veteris supplementum magnum satis militum numerum scribere jussus est. Et hinc Livius etiam *consulares exercitus* dicere potuit. *Post consularem exercitum* Lov. 1. Paullo ante *Dilectus* Lov. 4. Mead. 1. et Gaertn. Vide ad XXXVII. 51. § 7.

Prætores quoque jussi scribere milites erant. Marcello in Siciliam] Sic jam ab Andrea. Sed filum orationis flagitat *Marcellus:* et mox *Cato in Sardiniam,* non *Catoni.* J. F. Gron. *Marcello* et *Catoni* constanter etiam omnes codd. quam tamen lectionem ferri non posse, Gronov. consentio. At propius est ut vitium non in his, sed in præcedentibus, quæramus, et cum Crevierio legamus *prætoribus quoque jussi scribere milites erant. Marcello in Siciliam. Jussi erant* nempe consules. Ita mutatio minima, aut potius nulla erit, et errori caussam dederit compendium scribendi *prætt.* quod non *prætores,* sed *prætoribus,* erat reddendum. Vide ad § præc.

§ 7 *Quatuor millia peditum socium Latini nominis, et trecentos equites*] *Socium et Latini nominis* Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Mead. 2. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. Moguntina priores. Mox *ex eodem genere militum mille pedites* Lov. 1. 4. 5. Voss. et edd. ante Aldum: *ex eodem genere militum mille duo millia peditum* Hearnii L. 1. Tum *CCC. equites,* pro *ducentos,* Mead. 2.

§ 8 *Ita ut prætores ambo*] Pall. et antiqua ed. *ita ut hi prætores ambo.* Gebh. Pronomen, quod tuentur et codd. omnes, et edd. antiqq. demum exsulavit ab ed. Francof. a. 1578. Id jam recte Gronov. in contextum revocavit.

§ 9 *Terra marique Romanam rem juvare*] *Rem Romanam* Voss. Lov. 1. 2. 4. Mead. ambo, et Gaertn. Mox τὸ *consules* omittit Lov. 2.

§ 12 *Id gratum senatui esse*] Membranæ, *id gratum senatui fore.* Nempe crediderunt, pro accepto beneficio repræsentandam, non promittendam esse gratiam: itaque mutarunt, cum acciperent *gratum esse* pro ‘ placere,’ ‘ voluptatem adferre.’ At sensit auctor, ejus rei memorem fore senatum gratiis opere reque referendis. Per-

nde ut IV. 48. 'Suadendo, monendo, pollicendoque, gratum id singulis privatim, gratum universo senatui fore:' hoc est, et singulos Patres, et universum senatum gratiam relaturos. *J. F. Gron.* Vellem Gronov. addidisset, in quibus membranis *gratum senatui fore* reperisset, ut de meritis codicis constare posset. Mss. undecim mei (nam Lov. 3. ab hoc demum cap. incipit) et Hearnii L. 1. ac N. constanter *esse;* quod reduxi. Si enim auctor sensisset, quod Gronov. existimat, omnino dixisset *gratum senatum fore.* Verum *id gratum senatui erit* non aliter accipi potest, quam id senatui placebit, ipsi voluptatem adferet. Et eo sensu etiam locum Livii, quem laudavit, intelligendum contendo. Cic. ad Q. Fratr. III. 1. § 4. 'Id mihi pergratum perque jucundum erit.' Paullo ante *classibus aliisque copiis* Lov. 3.

§ 13 *Auxilia nec ipsos missuros, &c. nec Attali auxilia retenturos*] Crevier. posterius illud *auxilia* omnino vacare, et videri e margine in contextum inrepsisse pronunciat. Superest tamen in omnibus scriptis et editis.

§ 14 *Et principium et finem in potestate ipsorum*] *In potestatem* Lov. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. cum edd. Camp. Rom. 1472. Parm. Mediol. 1480. Ven. 1498. et aliis. Et eo ducunt reliqui Mss. Lov. 1. 3. et Voss. qui præferunt *et potestatem.* Certe nullus tuetur *in potestate*, quod demum etiam vidi in edd. Tarvisinis. Vide ad II. 14. § 4.

§ 15 *Uti. Populo Romano gratum eum facturum et senatui, si Antiochus regno Attali*] Scribe et distingue sic *uti populum Romanum. Gratum eum facturum senatui, si regno, &c.* Gelen. Scripti et vett. edd. *et senatui.* Sustulit particulam Gelenius. Fortassis *adv. Phil. communem hostem utenti populo Romano gratum eum facturum et senatui.* Buslid. *futurum:* unde Rubenius, *Gratum ei futurum et senatui.* J. F. Gron. *Populo Romano* superest in Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Mead. utroque: *populo*, omissa voce sequenti, in Lov. 6. Reliqui per compendium exhibent *po. Ro.* quomodo etiam legunt edd. Camp. Rom. 1472. et Parm. quod qua ratione exponendum foret, nescientes librarii reddiderunt *populo Romano*, et retulerunt ad sequens 'Gratum;' quum reddendum esset *populum Romanum*, et ad præcedentia pertineret. Sæpissime eos ita lapsos esse, videbimus ad XXXIX. 47. § 11. Deinde *futurum* etiam Voss. Lov. 1. 6. Hearnii L. 1. et duo codd. Crevierii. Solent hæc vocabula sæpe numero a librariis confundi. Vide ad II. 1. § 4. VIII. 3. § 1. IX. 5. § 11. c. 33. § 7. XXII. 39. § 7. XXXV. 39. § 3. XXXVI. 43. § 9. XXXVII. 5. § 1. Quum autem vecula *et*, quam Gelenius sustulit, in omnibus scriptis constanter exstet, non displicet Rubenii conjectura *Gratum ei*, nempe populo Romano, *futurum et senatui.* Minus certe a vulgato recedimus, si invitis codd. *eum* in *ei*, quam *uti* in *utenti* mutamus: *eum* non visebatur in Lov. 5. et edd. Camp. Rom. an. 1472. ac Parm. Deinde *si Antiochus regno* Lov. 1. Harl. et Gaertn. Sed recte Gelenius mediam vocem expunxit, quam non tantum nesciunt reliqui codd. sed etiam edd. Camp. et Rom. 1472.

CAP. IX. § 1 *Ut eos fere legerent, qui, &c.*] Τὸ *eos* non adparet in Voss. et Lov. 1. Et sane pronomen demonstrativum ante pronomen relativum sæpius omittitur. Vide ad XXIII. 15. § 4. hic tamen illud tuentur reliqui codd. omnesque excusi. Paullo ante *dilectu*, pro *delectu*, Lov. 1. 3. 4. et Voss. Vide ad XXXVII. 51. § 7.

Eorum procuratio Romæ retinuerunt] Comparet in Pall. *Romæ tenuerunt.* Gebh. Melius Oxoniensis et Voss. *Romæ tenuerunt.* Lib. XLIV. c. 10. 'Et ne quid profectionem suam teneret.' Ita namque fuit in scripto, et habent antiquiores edd. ubi recen-

tissimæ *retineret*. Jam alibi par mendum notavimus. *J. F. Gron.* Lectionem veterum edd. servat Lovel. 5. Reliqui omnes, quos adhibui, cum Hearnii L. 1. et N. *tenuerunt*. Supra III. 29. ‘Confestim se dictator magistratu abdicasset, ni comitia M. Volscii falsi testis tenuissent.’ cap. 70. ‘Dissipasset hostes, ni suo proprio eum prœlio equites exceptum aliquamdiu tenuissent.’ VII. 8. ‘Diu non perlitatum tenuerat dictatorem.’ XXXVI. 43. ‘Livium Deli per aliquot dies adversi venti tenuerunt:’ ubi iterum *retinuerunt* perperam Voss. vide ibidem notata: XXXVII. 6. ‘Ne teneret se obpugnatio Hypatæ.’ c. 50. ‘Si qua res eum teneret.’ XXXIX. 4. ‘Ubi a prima luce usque ad noctem diu anceps prœlium tenuerit.’ c. 41. ‘Quem quatuor non minus menses quæstiones veneficii tenuerunt.’ XL. 37. ‘Dum consules novos delectus Romæ tenet.’ XLI. 10. ‘Ne quid se Romæ teneret, quo minus ab urbe exiret.’ XLIV. 17. ‘Latinas primo quoque tempore fieri placere, neque consulem, cui eundum in Macedoniam esset, teneri.’ c. 27. ‘Tenente ad Enipeum Perseo Romanos, ne urbibus sociis opitulari possent.’ c. 30. ‘Romanus intra vallum suos continuit, et illi eodem loco aciem instructam tenuerunt.’

§ 2 *De cœlo tacta erant via publica Veiis, forum et ædes Jovis Lanuvii*] Vet. lib. *Lavinii*. Sigon. Ita etiam Voss. Lov. 2. 3. 6. Harl. Mead. 1. et Gaertn. Solent hæ voces sæpissime confundi a scribis. Vide ad III. 29. § 6. Utra autem hic verior scriptura fuerit, incertum est. Præterea *De cœlo tacta erat* Lov. 2. 3. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. ante Froben. a. 1535. Vulgato tuendo facit locus Livii XXVII. 11. ‘In Albano monte tacta de cœlo erant signum Jovis arborque,’ &c. c. 37. ‘Minturnis ædem Jovis et lucum Maricæ; item Atellis murum et portam de cœlo tacta.’ Vide ad I. 31. § 7. Deinde *villa publica* ad oram Livii sui scribendum conjecit Cuper. Sed adversantur omnes Mss. Insuper *et ædis Jovis* Voss. Lov. 1. 3. 4. et Mead. 1. Vide ad IV. 25. § 3.

§ 3 *Terra Velitris trium jugerum spatio caverna ingenti desederat*] Pall. *duûm jugerum*. Gebh. Similiter Lov. 2. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *duum* pro *duorum* etiam supra est III. 25. X. 5. et alibi. An tamen vera sit lectio, non constat. Præterea *caverna ingenti descenderat* scribarum errore, qui eodem modo variant apud Suet. in Cæs. c. 2. ut ibi Burm. monuit. Similiter commutantur ‘considere’ et ‘conscendere.’ Vide ad XXXI. 26. § 2. ‘Desidere’ in hac re utitur etiam Cic. de Div. I. 35. ‘Multis locis labes factæ sint, terræque desederint:’ et c. 43. ‘Delata etiam ad senatum labes agri Privernatis, quum ad infinitam altitudinem terra desedisset.’ Eodem modo ‘considere’ Liv. XXX. 2. ‘Terra campestri agro in ingentem sinum consedit:’ et c. 38. ‘In Veliterno agro terra ingentibus cavernis consedit.’

Suessæ aruspices nunciabant] Reposuimus *Suessæ Auruncæ*. Gelen. *Suessæ nunciabant*, media voce exsulante, Lov. 2. Mead. 1. et Gaertn. *Suessæ nunciatum* Harl. *Suessæ Aruncæ nunciabant* Lov. 4. et Mead. 2. *Suessæ auruspices nunciabant* Lov. 3. *Suessæ aruspices nunciabant* Voss. Lov. 1. 5. 6. et Hearnii L. 1. quod recte Gelenius mutavit. Lectio hæc nata est ex interpolatione eorum, quibus displicebat *nunciabant* sine addito nomine poni; quod et aliis locis corrumpendis caussa exstitit. Vide Gronov. ad XXXII. 1. § 10. et XXXVIII. 1. § 4. Plura alia notantur ad XXXIV. 56. § 11.

Porcum humano capite] Nolim adfirmare nusquam alibi ita loqui Livium: sed certum est, eum plerumque his addere præpositionem *cum*. XXVII.

4. 'Tusculi agnum cum ubere lactenti natum.' Et, 'Tarquiniis porcum cum ore humano genitum.' Ibidem c. 11. 'Cum elephanti capite puerum natum.' xxx. 2. 'Equuleus Reate cum quinque pedibus natus.' Sic xxxi. 12. ter, xxxii. 1. bis, xxxii. 29. et alibi. Itaque non temere quis suspicetur, hic quoque scriptum fuisse *porcum cum humano capite.* Cur perire potuerit *cum*, apertum est. *Duk.* Simile exemplum, ubi *cum* vel *quum* eamdem ob caussam in multis Mss. intercidit, vide ad xxxii. 15. § 4.

§ 4 *Supplicatio unum diem habita*] *In unum diem* Lov. 2. 6. a m. sec. Harl. Mead. 1. et Gaertn. Male. Vide ad x. 21. § 6. Mox *placatisque Deis* Lov. 3. 4. Voss. Mead. ambo, et Gaertn. Vide ad x. 40. § 13.

§ 5 *Cum C. Helvio prætore*] Prænomen omittunt omnes, præter Lov. 5. cum editis id servantem, codd. nostri, et Hearnii L. 1. quorum plerique etiam *Elbio*, pro *Helvio*, legunt.

§ 6 *Corcyram tenuit cum octo millibus peditum, equitibus quingentis*] *Octingentis* legendum videtur pro *quingentis*, ex paullo ante c. 8. ordinatis copiis, quæ cum consule in Macedoniam mitterentur. *Glar.* Pall. et antiqua ed. *equitibus quingentis.* Gebh. Nec aliter ostentant omnes mei, Hearnii L. 1. N. et edd. usque ad Vascos. qui Glareani conjecturam primus recepit, quam posteriores omnes servarunt. Paullo ante *Brundisio* Lov. 4. et Mead. 1. Vide ad xlii. 17. § 2.

§ 8 *Utrum recto itinere per castra hostium viam facere conaretur*] Iterum cum Oxoniensi et Voss. malo *per castra hostium vim facere conaretur.* Etsi non ignorem summi poëtæ Æn. ii. 494. 'Fit via vi,' idemque opportune alibi Livius. Lib. xxvii. c. 15. 'Veritus ne inter cunctationem suam consul aliquam vim faceret.' xxxvi. 16. 'Satis fidens, numquam ea vim Romanum exercitum facturum.' *J. F. Gron.* Vulgatum *viam facere* retinent Lov. 6. a m. pr. Harl. Mead. 1. et Gaertn. *vim facere* Lov. 1. 3. 4. 5. et Mead. 2. cum Crevierii Victor. *iter facere* Lov. 2. et 6. a m. sec. Utraque locutio 'facere viam' et 'facere vim' proba est, neque in alterutra est, quod quemquam obfendere possit. De priori vide ad xxii. 50. § 9. Posteriorem Livio ex codd. et edd. antiqq. restituit Gronov. xxi. 32. 'Luce prima subiit tumulos ut ex aperto atque interdiu vim per angustias facturus :' et xxxvii. 11. 'Unam viam salutis esse ratus, si vim facere per fauces portus posset.' Et solent etiam alibi hæ voces a librariis confundi. Vide ad iv. 51. § 4. v. 32. § 4. xxiv. 20. § 10. xxxvi. 16. § 3. Utraque etiam lectio defendi potest ex Plut. in Flaminino p. 370. Ἔγνω προσβαλὼν ἀνὰ κράτος διὰ τῶν ἄκρων βιάσασθαι τὴν πάροδον. Hæc omnia effecerunt, ut existimem legendum esse, *per castra hostium vi viam facere conaretur.* Præter Virgil. cujus locum laudavit Gronovius, ita etiam loquitur Livius iv. 38. 'Quacumque incedunt, vi viam faciunt.' Ut τὸ *vi* interceptum sit ab initio vocis seq. Eadem conjectura etiam Dukero in mentem venit. Paullo ante *conscilium habuit* Lov. 1. *concilium habuit* Lov. 6. a m. sec. et ita edidit Modius, quod recentiores servarunt usque ad Gronov. qui recte *consilium* legendum monuit ad xliv. 2. § 5. et etiam edi curavit.

§ 9 *Per Dassaretios potius Lyncumque*] Quidam, ut antea etiam ad xxxi. 33. § 6. admonuimus, *Lingum* restituerunt, cum Sabellico *Lychnidum* alibi (ad xxvii. 32. § 9.) restitutum nec mihi hoc loco displicet. *Lingum* postea (xxxii. 13.) Livius montem facit. *Glar.* *Per Dassaritios potius Lycumque*, ut ostendi ad xxxi. 33. § 6. ex Plutarcho et vet. lib. *Sigon.* Pall. *Luncumque.* Antiq. ed. *Lyncum-*

que. Gebbard. *Lucum* Hearnii L. 1. *lucumque* Voss. Lov. 2. 3. 6. et Harl. *Lūcumque* Mead. ambo. *Luncunque* Lov. 4. *Lyciumque* Lov. 1. *Lyncumque* Lov. 5. *Lycumque* Gaertn. *Lychnidumque* etiam emendandum censet Palmer. in Græc. Ant. I. 35. p. 194.

§ 10 *Misso e manibus hoste*] *Emisso* Lov. 2. Ita Livium locutum esse, vidimus ad XXII. 3. § 10. Livium etiam verbis cum præpositione *e* compositis eamdem præpositionem in regimine addidisse, videbimus ad XXXVII. 30. § 9. Unum tamen testem nunc audire nimis temerarium fore videtur: præsertim quum et alterum probum et Livio usitatum sit. Ut enim hic 'mittere e manu,' ita 'mittere ex animo' XXX. 3. 'Ne Syphacis quidem reconciliandi curam ex animo miserat:' ubi vide.

Si, quod antea fecerat, solitudinibus silvisque se tutari] Pall. *sicut antea fecerat, sol. silvisque tutari*. Gebh. *Sicut antea fecerat* etiam Lov. 1. 4. et Mead. 2.

§ 11 *Quam, quomodo id fieret, expediebat*] Pall. *sed magis fieri id placebat, quam, quomodo fieret, satis expediebat*. Gebh. Tolle τὸ *id*, quod nec priscæ edd. agnoscunt. 'Dein scribe *expediebatur*, vel *expediebant*. J. F. Gron. Omnia hæc verba perperam omittuntur in Voss. et Lov. 1. Pronomen *id*, quod Gronov. expunxit, in nullo adparet Msto meo. Idem etiam ignorat Hearnii L. 1. Ex edd. vero id prima exhibuit Froben. 1535. Eadem etiam ed. consentiente Hearnii N. admisit *expediebant*, quod Vascos. iterum mutavit. *Expediebatur*, alteram Gronovii conjecturam, Clericus recepit, non monito lectore, quod se tamen facturum promiserat. Interim codd. omnes servant *expediebat*, quod etiam revocavi, quum verum videatur. Referendum enim est ad solum Quinctium consulem, eodem modo ut præcedentia 'timuisset' et 'recessisset.'

Cap. x. § 1 *Dies quadraginta, &c. sedentes, &c. absumserant*] Hæc veterum est edd. lectio; quæ etiam exstat in Lov. 5. et Mead. 1. quum autem Ven. 1498. *absumserat* operarum errore exhibuisset, postea *sedens absumserat* emendarunt Mogunt. quod Ald. ejusque traduces servarunt; donec Froben. daret *Diesque quadraginta, &c. sedentes, &c. absumserant*. Idem præferunt etiam Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. 1. et Gaertn. Gronovius deinde copulam recidit, quod etiam præferendum videtur: ita tamen ut hic sensus incipiatur. Quare hic potius novi capitis initium statuendum censui, quemadmodum Crevierium etiam fecisse video.

§ 2 *Habitoque concilio delecti*] Ita primum Froben. 1535. edidit. Priores præferunt *habitoque consilio*, probantibus Lov. 5. et 6. idque verius videtur. Indicat enim Livius Philippum duces suos convocasse, et cum iis consultasse, quinam de pace cum Romanis tentanda mitterentur. Hos autem regum *consilium* vocari, docuit Gronov. ad XLIV. 2. § 5. Eam itaque lectionem revocavi.

Pausanias et Hypselus ex Alexandri Magnetis equitibus] Vetus lectio *Pausanias prætor et Alexander magister equitum*. Sic enim reddit Strategum et Hipparchum. *Gelenius*. Corruptus locus, quem utcunque constituit Gelenius. Pal. 1. *ad eam rem agendam Pausali. Hii populus Ro. ex Alexander* (ad marginem al' *ex Alexandri*) *magnis equitibus*. Posterior, *ad eam rem agendam: hi populus Romanus ex Alexandri magnis equitibus*. Antiqua ed. *Pausanias et Hyspellus ex Alexandri magni equitibus*. Gebh. Similes et corruptiores adhuc lectiones, quas recenseri nihil adtinet, in codd. meis, et Hearnii L. 1. restant, ex quibus tamen nihil aliud colligas, quam Gelenium veram Livii manum restituisse. Mox *in angustissimas ripas* Gaertn. ex interpretis glossa.

§ 3 *Ceterorum æquo arbitrio æstimatio fieret*] *Ceterorumque* Gaertn. *ceterarum* Lovel. 6. Præcesserat nempe 'res, quæ comparerent.' Sed vide ad h. l. c. 29. § 5.

§ 4 *Aliam aliarum civitatum*] In prioribus Livii libris ex fidissimis Mss. edidimus semper *civitatium*. Et ita in libro XXXIII. ex unico et optimo cod. exhibet Mogunt. ed. non semel; similiter etiam passim est in primis edd. ultimorum quinque Livii librorum, qui et ipsi ope unici Msti servati sunt. Vide ad XXXIII. 20. § 11. et XLI. 22. § 7. Licet igitur in hac parte operis Liviani membranæ et pleræque edd. ubique *civitatum* legant, attamen ibi quoque *civitatium* dedi, ut Livius sibi constaret. In eo mihi præivit ed. Mediol. 1480.

§ 5 *Arbitrio, quo vellent, populorum*] Lege *quorum vellent*. J. F. Gron. *Quo* fortassis defendi potest quibusdam locis, in quibus pronomina non dissimili ratione ponuntur. Liv. XXXI. 29. 'Prætor Romanus conventus agit, eo imperio evocati conveniunt.' Ibid. c. 36. 'Ante prima signa locatis elephantis, quo auxilio tum primum Romani usi sunt.' Cicero de Off. I. 45. 'Ea Posidonius collegit permulta.' In his pronomina etiam secundo casu efferri possunt. *Duk.* Gronovii conjectura placuit etiam Crevierio. Vide tamen an vulgatum defendi possit hoc colore, quod pronomen relativum sæpe casu respondet voci, vel præcedenti, vel sequenti, licet oratio requirat ut alio ponatur. Ita IV. 39. 'Quibus poterat sauciis secum ductis.' I. 29. 'Raptim, quibus quisque poterat elatis:' pro *quos*, et *quæ*. Simile quid accidit etiam nominibus substantivis, ut videbimus ad XL. 20. § 3. Certe probare nequeo facinus audax Clerici, qui Gronovii conjecturam in contextum recepit, idque, contra fidem datam, non monito lectore.

§ 6 *Nihil ad id quidem arbitrio aut judice opus esse*] An non potius *arbitro?* J. F. Gron. Mei nihil mutant. Sed ita est in Hearnii L. 1. cujus fide id recepi. Mox *qui primo arma intulisset*, pro *prior*, Voss.

Nec Philippum ab ullis bello lacessitum, priorem] Lege cum vett. libris, *lacessitum, ipsum priorem*. Non otiosum est, quod omittitur vulgo, pronomen. Vide ad XXII. 25. Memineris etiam τὸ *nec* sensu dividere in 'et non:' ut crebro poëtæ. Sensus enim, cui etiam non apparere, Philippum non ab ullo, vel a nemine, &c. *J. F. Gron.* Pronomen *ipsum*, a Gronov. additum, superest etiam in Voss. Lov. 1. 3. 5. 6. Hearnii L. 1. et edd. antiqq. Id primus Frob. 1535. omisit. Recte etiam Gronov. monet, *nec* dissolvendum esse in 'et non;' ut sit, et Philippum non bello ab ullis lacessitum. Ita VII. 9. 'Neque inventis in agro hostibus, Ferentinum urbem eorum vi cepissent:' pro 'et cepissent, non inventis.' l. XXXVIII. c. 25. 'Nec ullo Gallorum ibi viso, regressus in castra esset:' pro 'et regressus esset, non ullo, vel nullo Gallorum.' XLV. 8. 'Nec interrogatus, nec accusatus quum responderet:' pro 'et interrogatus et accusatus quum non responderet.' Alia exempla vide ad IV. 29. § 6. XXVIII. 41. § 8. Adde Glarean. ad Liv. VI. 1. § 12. Gronov. in pr. ed. nott. ad XXXVII. 17. et Burm. ad Grat. Cyn. vs. 507. et Nemes. Cyn. vs. 258. Neque id tantum in vocula *nec*, sed in aliis etiam negationibus, ut 'nemo,' 'nullus,' 'negare,' ac similibus obtinere, videbimus ad XLII. 36. § 6.

§ 7 *Thessalos primos omnium nominavit consul*] Nihil amicitiæ Romanorum cum Thessalis hactenus exhibuit Livius: nisi quis ob oppida quædam in Thessalia, quæ vel Aminander, vel Ætoli suæ ditionis esse contendant, hos nominasse illorum nomine consulem Romanum putet. *Glar.* Vet. lib. *Thessalonicam primam omnium*. Sigon.

Thessa primam Lovel. 1. et ita etiam Voss. a m. sec. quum antea scriptum fuisset *Thessam primam:* sed *Thessalos primum* Lov. 2. et Gaertn. *Thessalos primam* Lovel. 3. *Thessaliam primam* Lov. 6. Vulgatum verum est. Vide ad lib. XXXIV. c. 14. § 6.

Adeo accensus indignatione est rex] Ita primus edidit Aldus, consentientibus omnibus Mss., nisi quod *incensus* sit in Lov. 5. quemadmodum legerunt Aldo antiquiores excusi. Solent ita variare librarii. Vide ad IX. 28. § 5. Tum *accensus . . . . tione,* vacuo spatio relicto, Lov. 3. Tota vox *indignatione* abest a Gaertn. *indignatione accensus est* alio ordine legit Lov. 6. Mox *imperaret T. Quintius* Lov. 1. 6. et Voss. *imperare T. Quintius* Lov. 3.

§ 8 *Quia dirempti medio amne fuerant*] *Direpti* Voss. Lov. 1. Harl. et Gaertn. Vide ad XXXVII. 32. § 7. *Directi* Lov. 3. Vide ad IX. 8. § 12. Adde ad XXIV. 49. § 6. Præterea *medio amni* Voss. Lovel. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. 1. et Gaertn. quorum fide id recepi. Ita enim extulit etiam Livius XXI. 5. § 15. c. 27. § 3. XXIII. 17. § 10. c. 19. § 9. XXVIII. 33. § 1. ubi etiam vide. Id etiam codicum ope restitui Livio XXIII. 14. § 13. et XXV. 32. § 9. Plura similia nomina, casum sextum eodem modo formantia, vide ad XXVIII. 45. § 11.

§ 9 *Postero die per excursiones ab stationibus*] *Postremo die* Voss. et Lov. 1. Vide ad IX. 7. § 11. Deinde *per excursationes* Lov. 2. Sed vox *excursio* apud Liv. passim obcurrit; eamque reliqui Mss. etiam hic defendunt: at *excursatio* me alibi apud eum invenire non memini. Vulgo pro hac voce laudatur Val. Max. II. 3. 3. Verum ei controversiam movent Mss. Nam *excursatibus,* pro *excursationibus,* ibi præfert cod. Traject. alter: quomodo etiam Gronov. scribendum conjicit in pr. ed. nott. Livii ad XXXVIII. 23. quum in cod. Andino *excusatibus* reperisset. Unus etiam eorum, quos viri docti consuluerunt, *excursitationibus,* plures vero *excursionibus.* Vide ibidem Torren. Præterea *in faucibus* Lov. 1. *in stationibus* Voss. Lov. 2. 3. 4. 6. Harl. et Gaertn. Mox τὸ *sunt* deest in Lov. 1. *commissa sunt prœlia* exhibent Lov. 5. et edd. ante Froben. 1535. Insuper § seq. *aviditate accensa certamini,* pro *accensi,* Harl.

§ 11 *Genus armorum erat ad amplum prœlium gerendum: contra illis loca*] Scripsimus *genus armorum erat aptum urgendis regiis: pro hoste loca.* Ceterum quia duarum vocum, scilicet *urgendis regiis,* loco vestigia magis literarum, quam literæ apparebant in exemplari vetusto, veriti ne quantum ad eas voces attinet, non satis assecuti simus germanam lectionem, asteriscum apposuimus. Inspiciat locum, cui scripti codicis copia dabitur. Alterum exemplar (nam duobus usi sumus) hic nihil adjuvit, quod in eo primus et secundus libri atque initium tertii desiderarentur. *Gelen.* In veteribus libris aliquot, *aptum prœlium jungendis:* in aliis *prœlium gerendum:* ego *aptum prœlium gerentibus.* Nam duas illas voces *urgendis regiis,* quas intulit Gelenius, ne ipse quidem certas habet, verum asterisco notandum locum censet. *Sigon.* Quam potuit sanare, sategit, hunc locum, Gelenius. Luxatissimus est in Pal. 1. *Pro hiis ordo, et militaris disciplina, et genus armorum erat amplum. Carior hiis robusta loca.* Neque melius sperandum a posteriore, *Pro his ordo, et militaris disciplina, et genus armorum erat amplum:* (al' *ad prœlium* habet in ora) *vigendis. Carior his robusta loca.* Vetus ed. *et genus armorum erat ad amplum prœlium gerendum: contra illis robusta loca.* Gebh. Utcumque Gelenius modeste de hac correctione loquatur, nihil tamen hic alienum puto. Certe Sigonianum commentum, *genus armorum erat aptum prœlium gerentibus,* (sine contumelia tanti viri dictum

volo) hieme, non modo Gallica, sed etiam Sarmatica, frigidius judico. Hoc satis notum est, credo, non inepte fuisse unquam armatos Romanos ad prœlium gerendum: ad hoc genus certaminis aliquid ipsis commodi fuisse in armatu suo explicandum erat. Olim vulgo *ad amplum prœlium gerendum: contra illis loca.* Barberinus, *erat amplum jungendis carior his robusta loca.* Pet. *amplum coingendis cariores his robusta loca.* Voss. *erat ad prœlium cariora his robusta loca.* Ubi licet corruptissimis in verbis satis apparent vestigia Geleniană lectionis. Si quid ei addendum, forte est *erat urgendo cominus.* Ex *cominus* factum facile *cariora his:* scimusque, quoties ad manum ventum esset, iis ipsis, quæ recenset Livius, ordine, et disciplina, et genere armorum omnibus nationibus Romanos præstitisse. Infra c. 17. 'Sed ad loca angusta, haud late patente intervallo muri, genus armorum pugnæque hosti aptius erat.' *J. F. Gron.* Varia lectionum monstra exstant in Mss. quos ego et Hearnius adhibuimus. *Genus armorum erat ad prœlium jungendis canora his robusta loca* Lov. 3. *genus armorum erat ad prœlium in gerendis cariora hiis robusta loca* Hearnii L. 1. *genus nummorum erat amplum jungendis carior iis ro hoste loca* ejusdem N. *genus armorum erat amplum uigendis carior hiis ro hoste* Lov. 4. *genus armorum erat amplum vigendis carior hiis id hoste loca* Mead. 1. in contextu: *erat ad prœlium cariora pro hoste loca* in margine: *genus armorum erat ad prœlium contra pro hoste loca* Mead. 2. *genus armorum erat ad prœlium iūgendis cariora loca* Gaertn. *g. a. erat ad prœlium cariora his loca* Lov. 6. *g. a. erat ad. pluriū cariora hiis ro hosta loca* Lov. 1. *g. a. erat ad prœlium cariora his ro hosta loca* Excerpta Voss. apud me: *g. a. erat ad prœlium canora pro hoste loca* Lov. 2. *g. a. erat ad prœlium: contra pro hoste loca* Harl. Variant etiam edd. *g. a. erat ad amplum prœlium gerendum cariora illis rohostea loca* Rom. 1472. et Parm. *g. a. erat ad amplum prœlium gerendum contra illis robusta loca* Camp. et Lov. 5. Lectio quam notis suis in capite adposuit Gelenius, exstat in reliquis. Conjecturam Gronovii probat Crevierius, emendationem Gelenii Jac. Perizonius, qui *τοῖς urguendis regiis* inlustrandis margini adscripsit locum Livii h. lib. c. 12. 'Ab hoste, et a fronte et ab tergo urguente, circumventi sunt.' At *τοῖς pro hoste* Liv. l. XXXIX. cap. 30. 'In eo tumultuario certamine et loca sua et genus pugnæ pro hoste fuere:' et XLIV. 38. 'Recognoscat, agedum, mecum, si videtur, quam multa pro hoste, et adversus nos fuerint.' Mox *prope* abest a Lov. 1. 6. et Voss. Sed vide ad XXXVIII. 45. § 3.

§ 12 *Quum etiam, ut in prœlio justò, aliquot cecidissent*] *Aliqui cecidissent* Lov. 1. 3. 5. 6. et Voss. sollemni scribarum aberratione. Vide ad VI. 24. § 2. Tum hoc lib. cap. seq. § 3. c. 35. § 2. XXXIV. 26. § 13. XXXV. 40. § 4. XXXVI. 12. § 6. XXXVII. 38. § 4. c. 44. § 2. XXXVIII. 18. § 6. Epit. Liv. l. LX. Adde Oudendorp. ad Front. I. 1. 10.

CAP. XI. § 1 *Quum in hoc statu res esset*] Pall. *in hoc statu rex esset.* Gebh. Ita et Lov. 4. Vide ad XXXVI. 9. § 9. *Res essent* Gaertn. Ceterum ex illis quæ Gronov. ad III. 68. § 3. et variis aliis locis notavit, videri posset præpositionem *in* delendam esse. Verum quum omnes codd. in eam conservandam conspirent, nihil etiam mutandum puto. Vide quæ notantur ad XXXV. 8. § 2. Ex illis autem exemplis, quæ ibi a me, et a Gronov. d. lib. III. laudata sunt, patet Livium sæpius quidem *res essent* hoc sensu dixisse, interdum tamen etiam *res esset.* Quare unum cod. non audiendum arbitror. Mox *Arapo* Lov. 1. *Caropo* Lov. 3. 5. et Gaertn. *Chæropo* Lov.

5. quomodo, vel sine diphthongo *Cherepo*, præferunt edd. usque ad Ascens. qui *Charepo* dedit in margine a. 1518. idque mox Moguntini in contextum admiserunt.

§ 2 *Qui regiis tunc oneratus castris erat*] Pal. 1. *qui regis tunc oneratur castris:* ad marginem *qui regis tunc ornatur castris:* ut etiam præfert Pal. posterior. *Gebh.* *Regis* Voss. Lov. 1. 2. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Vide ad c. 6. § 6. Deinde *ornatus castris* Lov. 1. 3. 6. et Voss. Solent hæ voces in Mss. commutari. Vide ad x. 14. § 12. xxxi. 43. § 2. xxxvii. 50. § 5. Adde N. Heins. ad Claud. Cons. Hon. iv. 591. Burm. ad Petron. c. 55. p. 272. et viros doctos ad Curtii vi. 6. § 7. *Oneratur castris, τῷ erat* omisso, Lov. 4. Harl. et Mead. 2. Illud *erat* deest etiam in Lov. 1. 2. 3. et Gaertn. Verum quid est 'saltus oneratus' aut 'ornatus castris?' vel quis umquam ita locutus est? Non displicet quod Dukerus sibi in mentem venisse dixit, *occupatus castris erat.* Mox etiam *ait* exsulat a Voss. Lov. 1. 4. 5. Harl. Mead. utroque, et Gaertn. *ait armentum pascere*, vocabulo transposito, Lov. 2. et 6.

Omnes montium eorum amfractus callesque nosse] Pall. uterque *confractus.* Gebh. Similiter errarunt Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. et Mead. ambo.

§ 3 *Si secum aliquot mittere velit*] Pall. cum antiq. ed. *aliquos mittere.* Gebh. *Aliquot* primus Aldus dedit, probantibus Gaertn. et Hearnii L. 1. Sed omnes reliqui scripti, et excusi antiquiores *aliquos*, quod iterum Gronov. recepit.

Supra caput hostium deducturum] Scribo *educturum.* Est enim hoc nonnumquam in altum ducere: ut 'molem' vel 'turrim educere' dicimus. *J. F. Gronovius.* Silius x. 561. 'Sublimem eduxere pyram, mollesque virenti Stramine composuere toros.' xv. 387. 'alta sepulcri Protinus exstruitur, cœloque educitur ara.' Et ita forte scribendum conjeci ii. 50. 'Eduxit via in editum leuiter collem:' ubi vulgo editur *duxit:* unus vero cod. præfert *edixit.* Solent autem 'educere' et 'deducere' in Mss. commutari. Vide ad iii. 62. § 5. Si itaque ullum in membranis præsidium foret, conjecturam hanc probare non dubitarem. Nunc vetantibus scriptis nihil muto. Paullo ante *nec difficili aditu*, pro *nec perdifficili*, Lov. 4. Male. Vide ad xl. 21. § 3.

§ 4 *Ita crederet, ut suæ potius omnia, quam illius, potestatis essent*] Obscurus est sensus, tametsi intelligitur. 'Suæ potestatis' ambiguitatem facit, sed ad Quintium referenda puto. *Glar.* Pall. et antiq. ed. *quam ullius potestatis essent.* Gebh. Non injuria Glareanus obscurum ait esse horum verborum sensum. Potest autem sensus non unus dari. Vel, huic homini ita fidat, ut ipsum potius in potestate suorum, quos cum illo erat missurus, habeat, quam suos ei secure committat, atque in potestatem dedat. Vel, quam mihi crederes, si ego me ducem fore promitterem, tam huic, licet, credas. Hoc videtur confirmare Plutarchus in Flaminino p. 370. γνώστην δὲ τῆς πίστεως παρείχοντο καὶ βεβαιωτὴν Χάροπα τὸν Μαχάταν. Parum enim certum notorem vademque dedisset suæ fidei pastor, qui ultro moneret, ne nimium illi fideretur. Is sensus videtur requirere, ut legamus, *ut si suæ.* Cicero ad Fam. xiii. 21. 'Mihi ita fideliter præsto fuit, ut si esset a me manumissus.' Nam quod Quinctius nihilominus eum vinctum tribuno tradidit, providentiam decuit ducis: non hoc prohibet tamen, quo minus suam pro illo fidem interposuerit Charops. Denique possunt et sic accipi, ut videatur Charops non quidem diffidentia, sed spe certa eventus, et voluntate pastoris, et quo major fides fieret Quinctio, ultro hominem offerre ad vincula et quamvis arctam custodiam, dum promissa præstaret. *J. F.*

Gron. Donjatius fatetur, Plutarchum quidem innuere, pastores fidei suæ vadem Charopem dedisse; aliud tamen Livium sensisse, ex verbis ejus constare putat. Velle enim, Charopis nomine Flaminino renunciatum esse, ut huic pastori fideret, sed tamen rem totam ipse potius in potestate haberet, quam pastoris potestati committeret. Quod autem objiciat Gronov. Charopem parum certum futurum fuisse fidei pastoris illius adfirmatorem, si monuisset, ne ipsi nimium crederetur, ex eo nihil aliud sequi existimat, quam Charopem se prudenter in hac re gessisse, qui nec occasionem rei gerendæ, quæ se obferre videbatur, celatos voluerit Romanos, quibus favebat, nec tamen in re ancipiti fidem suam obstringere. Hæc ille. Cujus sententia probari posset, si Charops alium ad Quinctium nuncium misisset, quam eumdem illum pastorem, cujus opere id clam monuisset. Verum quum unius tantum illius pastoris mentio fiat, per quem hæc Charops Quinctio 'renunciari jussit,' verisimile non videtur, pastorem illa verbis Charopis renunciando fidem suam apud Quinctium dubiam facere voluisse. Præferenda igitur videtur illa verborum expositio, quam ex Plutarcho eruit Gronov. cum quo propterea legendum puto *ut si suæ*, de quo vide ad XXII. 50. § 9. Præterea *ullius* Lov. 4. 5. Mead. ambo, Gaertn. et edd. ante Froben. 1535. Vide ad XXV. 11. § 3.

§ 5 *Quum magis vellet credere, quam auderet, consul*] Ultima vox exsulat a Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Mead. utroque, et Gaertn. Sed, eadem transposita, *Consul quum magis v. c. q. auderet* exhibet Harl. Mox *gaudio et metu* omnes mei præter unum Lov. 5.

§ 6 *Et ut averteret rem a suspicione*] Vocula *et* non adparet in Voss. et Lov. 1. Sed vide ad XLI. 6. § 5. Tum *ab suspicione* Voss. et Lov. 2. ac 4. Mox *τὰ succedentibusque integris in locum defessorum* desunt in Lov. 1. Deinde *deficit*, pro *destitit*, Voss. et Lov. 1. quod ex glossa receptum est.

§ 7 *Quatuor millia, &c. tradidit*] Hoc sic Plutarch. in Quintio p. 370. ἐκπέμπει χιλίαρχον ἕνα, πεζοὺς ἔχοντα τετρακισχιλίους, καὶ ἱππεῖς τριακοσίους. *Sigon.* *Tradidit* Lov. 2. et 3. Vide ad XXVIII. 30. § 4. et mox hoc cap. § 9.

§ 8 *Ubi, ut polliceatur*] Scripti et editi veteres *polliceretur.* Quod cur mutarent, ratio non erat. Sed alia hic levicula corrigenda erant: nimirum *arbitrari possent*, et *interdiu cibi quietisque sumere tempus*: pro *posset* et *sumeret.* Denique iidem libri veteres *si fides exstaret*, non *exstet.* J. F. Gronov. Primus est Froben. qui a. 1535. *polliceatur* edidit: *polliceretur*, ut ante eum vulgabatur, servant Lov. 5. 6. et Crevierii Victor. *pollicetur* reliqui omnes codd. in quem errorem inciderunt librarii, quod, quum scriptum fuisset *pollic'etur*, compendiariæ scripturæ notam non animadverterint. Vide ad XL. 14. § 2. *Polliceatur* itaque, quod in nullo cod. obcurrit, mutavi. In eo vero Gronovio adsentiri nequeo, quod *arbitrari possent* legat: *posset* enim omnes defendunt codd. et scripti et editi, idque ad tribunum militum referendum est, cui soli Quinctius jus dedit arbitrandi, utrum pugna cœpta esset, et ita jubendi, ut milites adtributi clamorem tollerent.

§ 9 *Nocte itinera fieri jubet*] Ultimam vocem expungendam Jac. Perizon. censuit in margine Livii, ut τὸ *fieri* pendeat ex præcedentibus 'Equites:' 'quoad loca patiantur, ducere jubet.' Id tamen invitis libris, qui hic omnes vocem illam tuentur, non necessarium judico. Vide ad XXXI. 11. § 9. Contra 'sumere tempus,' ut Gronov. emendavit, pro *sumeret*, est in Lov. 2. 4. Harl. Mead. utroque, et Gaertn. In his autem codd. ultima litera vocis *sumere* in-

tercidere potuit ob primam sequentis. Vide ad XXIII. 8. § 9. vel in illis Mss. qui *sumeret* tuentur, ex ejus principio adscita esse. Vide ad XL. 7. § 8. Utrum vero, *sumeret* an *sumere*, legatur, non modo perinde est, quod ad sensum adtinet, verum utrumvis etiam exemplis Livianis defendi potest. Vide ad XXIX. 14. § 10. Quum ergo pro utraque lectione stent etiam codd. eligat quisque quod malit. Deinde *si fideles exstet* Voss. *si fidelis exstet* Lov. 1. 3. et 6. Reliqui mei *si fides exstet*, nisi quod Lov. 5. habeat *si fides exstaret*, quod etiam præferunt edd. ante Frob. cui a. 1535. *exstet* reponenti ob tot codicum consensum faveo. Mox vero edidi *tradit*, quia id jubent non tantum omnes codd. mei, et Hearnii L. 1. verum et veteres typis descripti ante Basil. 1539. quæ *tradidit* admisit. Vide paullo ante ad § 7.

§ 10 *His copiis ita dimissis, eo intentius Romanus undique instat capere stationes*] Pall. et antiq. ed. *undique instat capi stationes*. Gebhard. Omnes scripti et veteres cusi ante Moguntinum *instat capi stationes*. Vulgatæ architecti τὸ *Romanus* de milite acceperunt: at Livius, ut alibi, designat consulem: ille instat capi, id est urget milites, ut eorum opera capiantur stationes, et ex iis pellatur hostis. Notum est illud Afri in Andr. I. 1. 119. 'Ego illud negare factum, ille instat factum.' Plautus Mercatore II. 1. 18. 'Instare factum Simia.' Hoc est, perstare, urgere dicendo et iterando, factum esse. Sic *ille instat capi*, perstat jubendo et adigendo militem, ut capiantur. *J. F. Gronov.* *Instat capi* etiam omnes Mss. quibus utor. Verum τοῦ *capere* non Moguat. ed. sed quam Ascens. 1513. curavit, auctor exstitit. Recte autem Gronov. *Romanus* exponit 'consul Romanus.' Vide ad IV. 10. § 6.

Cap. XII. § 2 *Et virtute, et scientia, et armorum genere*] *Et genere armorum* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 3 *Loca, aut munimento, aut natura tuta*] *Et munimento et natura tuta* Lov. 5. et ed. Campani. Mox *provectos*, pro *progressos*, Gaertn.

§ 5 *Pars, quia magis locus fugæ deerat*] Transpositæ particulæ. Scribe, *pars magis, quia locus fugæ deerat, quam, &c.* Et hoc quoque Mureto visum. *J. F. Gronov.* Colum. I. 3. 'Nec magis quia superbum videbatur, tantum loci detinere, quam quia flagitiosum,' &c. Nullus tamen meorum codd. a vulgato vocabulorum ordine discedit.

§ 6 *Si fugientes persecuti victores essent*] Clarius erit, si legas *fugientem*. J. F. Gron. Omnes mei vulgatum servant. Mox *equitem angustiæ locorum, peditem, &c.* mediis omissis, Harl. Supra XXVIII. 1. 'Inpediebant autem et asperitates viarum, et angustiæ saltibus crebris inclusæ.' XLIII. 21. 'Pauciores propter angustias viarum et asperitatem duxit.' XLIV. 5. 'Quos et ipsos locorum asperitas hostiliter vexavit.' Præterea *impedivit* Lov. 1. *impedit* Gaertn.

§ 8 *Quum ex iniquitate locorum*] *Quum iniquitate locorum* Lov. 1. 3. 6. a m. pr. et Voss. Verba vero *dein quinque millium spatium progressus* librariorum socordia omittuntur in Voss. et Lov. 1.

§ 9 *Non plus duobus millibus hominum amissis*] Plutarchus sic in Quinct. p. 371. ἔπεσον δὲ δισχίλιοι οὐ πλείους. *Sigon.* Mox *in unum quum convenissent* Lov. 2. 3. 5. Harl. et edd. ante Froben. 1535. Vide ad VI. 19. § 7.

§ 10 *Castra regia, etiam sine defensoribus difficili aditu*] Ant. Perizon. in margine Livii conjicit *difficilia aditu*, quod etiam pro varia lectione ostentat margo ed. Basil. 1539. Ita 'vadum transitu facili' Val. Max. III. 2. 23. 'Spatium, quo scopulus et insula dividebatur, in vadum transitu facili redegit:' ubi alii vel *fa-*

sile, vel *facilem* legunt. 'Castra aditu difficili' eodem modo dicitur, quo 'virgo eximia forma' xxvi. 50. § 1. 'Adducitur ad eum adulta virgo, adeo eximia forma, ut,' &c. vide ad i. 9. § 11. 'saxum adscensu æquo;' vide ad v. 27. § 2. 'unus eximiis honoribus;' vide ad vi. 11. § 3. et similia passim.

Cap. xiii. § 2 *Rex primo die ad Castra Pyrrhi pervenit: locus, quem ita vocant, est in Triphylia terræ Melotidos*] *Triphylia* in Peloponneso est. 'Melotis' quæ sit regio, haud equidem me legisse memini. Vide num legendum *est in Tymphalia terræ Estiæotidis*. Et certe Ptolemæus 'Tymphaliam' hoc ponit itinere, Strabo autem vii. 326. 'Tymphæos.' Quamquam Plinius iv. 2. 'Tymphæos' Ætolis attribuere videtur, sed id nihil nos impedit, longe enim portendebantur Ætoli. 'Tricca' quoque ad idem facit, cujus paulo post mentio. Denique Quintius, qui Philippum regem sequitur, 'Eginium' venit postea, quod oppidum Strabo vii. 327. 'Tymphæis' attribuit. Hunc locum perpendendum lectori censeo. *Glar.* *Pyrrhi Castra* locum esse celeberrimum, non longe a Lacedæmone, constat inter omnes. Nam et ipse xxxv. 27. ita ait: 'Et Nabis, recepto Gytheo, cum expedito exercitu inde profectus, cum præter Lacedæmonem raptim duxisset, Pyrrhi, quæ vocant, Castra occupavit.' Et Polybius v. 19. ubi de alio Philippi bello ita ait: Ὁ δὲ Φίλιππος τῇ μὲν πρώτῃ κατεστρατοπέδευσε περὶ τὰς Ἀμύκλας· αἱ δ' Ἀμύκλαι καλούμεναι τόπος ἐστὶ τῆς Λακωνικῆς χώρας· ἀπέχει δὲ τῆς Λακεδαίμονος ὡς εἴκοσι στάδια· τῇ δ' ἐπιούσῃ πορθῶν ἅμα τὴν χώραν εἰς τὸν Πύῤῥου καλούμενον κατέβη χάρακα. Quæ cum ita sint, merito dubitari poterit, cur, cum de prœlio ad fauces Epiri facto Livius scribat, primo die fugatum regem ad Castra Pyrrhi in Triphyliam pervenisse, (est autem Peloponnesi regio Triphylia,) postero autem in montes Epiri, Macedoniæ Thessaliæque interjectos, dicat. Neque enim hac oratione quicquam esse potest absurdius. Difficilis et magna hæc quæstio est, nec, nisi hæc verba tollantur, explicari potest, 'Locus, quem ita vocant, est in Triphylia terræ Melotidis.' Cur autem indicenda censeam, est, quod ea ex albo, ut sæpe fit, in historiam conjecta ab inscio librario puto. Qui autem ea in albo libri notarat, id interpretandi caussa fecerat. Loci autem, qui in Peloponneso est, splendor illum ipsum, Liviana verba non satis attendentem, decepit. Neque enim dubitandum est, quin ejus nominis locus alter in Epiro fuerit, in quo Pyrrhus regnavit, de quo hoc loco intelligendum sit. Nam de eo qui est ad Lacedæmonem, intelligi nullo modo potest. Accedit quod, si hæc verba Livii essent, lib. xxxv. ubi iterum Pyrrhi Castra nominat, non dixisset, 'quæ vocant,' cum satis hic locum esse hujus nominis docuisset. Puto præterea legendum *in montem Lyncon*. Nam Λύγκος oppidum est Epiri, auctore Stephano, quo nomine mons etiam forte præditus est. Veteres habent *Lyricon*. Sigon. Pall. *terra Melotidis*. Gebh. An *Molottidis*, aut *Molossidis*, ut vocat viii. 24. an potius *Elidis*, ubi Triphyliam constituit Eustath. ad Dionys. vs. 409.? Minime. Nam in Epirotis res gesta. *Freinshem.* ad Curtii iv. 7. § 2. Sigonius hoc membrum [*in Triphylia terra Melotidis*] delet. Fortassis *est Stymphaliam inter et Elimiotidem*. Nam 'Elis' cum sua 'Triphylia' hinc longe. Livius xlv. 30. 'Quartam regionem Eordæi et Lyncestæ et Pelagones incolunt: juncta his Atintania, et Stymphalis, et Elimiotis.' Στυμφαλίας Γυρτώνην habet Ptolemæus iii. 13. Diodorus xx. 746. Polyspercbonta, cum reduceret Herculem Alexandri filium, castra oppo-

sita Cassandro habuisse περὶ τὴν καλουμένην Στυμφαλίαν. *J. F. Gronov.* Freinshem. ad Curt. legit *Molottidis,* vel *Molossidis;* quia, ait, in Epirotis res gesta. Et ipsa ratio non patitur, 'Triphyliam,' quæ in Peloponneso erat, cum 'Molosside' Epiri jungi. *Duk.* Pall. codicum scripturam, a Gebhardo indicatam, Grut. in ultima ed. expressit: sed eam in nullo meorum inveni; *terræ* etiam legit Hearnii L. 1. quare priscam lectionem reduxi. Præterea *Thermolotidis* Gaertn. *Themolotidis* Lovel. 2. *Themolitidis* Harl. *terræ Molotidis* Voss. Lov. 1. 4. et Mead. 2. *terræ Melotodis* Lovel. 6. Donjatius, vestigiis Gronovii insistens, propius vulgatum legit *est in Stymphalia terra Elymiotidis,* atque addit, licet Stymphalii sæpe numero distinguantur ab Elymiotis, potuisse tamen Stymphaliam tamquam minorem illis adscribi quasi adpendicem. Ejus sententiam si quis probare malit, attamen legendum erit *terræ Elimiotidis.* Præterea Palmer. in Græc. Ant. II. 9. nullam hic *Stymphaliam,* vel *Stymphalitidem* fuisse contendit, sed loca scriptorum, qui ejus meminerunt, corrupta, et pro *Stymphalia* ac *Stymphalis* legendum esse *Stymphæa* ac *Stymphæis;* alio autem nomine etiam *Tymphæam* vocari. An igitur hic refingendum *est in Tymphæa,* vel *est in Stymphæa terræ Elimiotidis.* 'Terra Elimiotis,' ut 'terra Erythræa' XXXVI. 45.

Inde postero die ingenti itinere agminis (et metus urguebat) in montem Lingon perrexit] Pall. et antiqua ed. *ingens iter.* Præterea Pall. *in montem Linco perrexit.* Antiq. ed. *in montem Lynchon.* Gebhard. Lege *die (ingens iter agminis, sed metus urgebat) in montem.* J. F. Gron. Conjecturam Gronovii in contextum recepi: nam *ingens iter agminis* legunt Voss. Lov. sex, Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. N. Crevierii Victor. et edd. Rom. princeps, Camp. et Rom. 1472. Prima autem litera vocula *sed,* vel, ut etiam scribitur, *set,* quam pro *et* Gronov. reponebat, intercepta esse potuit a litera ultima vocis præced. Vide ad XXX. 3. § 7. Solent insuper τὰ *sed* atque *et* in Mss. sæpe commutari. Vide ad XXI. 26. § 6. Deinde *in monte Lirico* Voss. *in Linco* Lov. 1. *in montem Licido* Lov. 2. in contextu, *in montem Lyrico* in margine: *in monte Lineo* Lov. 3. *in montem Linco* Lov. 4. 6. et Mead. 2. *in montem Licyco* Harl. *in montem Lycico* Mead. 1. *in montem Licito* Gaertn. *in montem Lynchon* Lov. 5. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. *in montem Lyneon* Hearnii L. 1. N. et plures ex edd. antiqq. *in montem Lingon* demum in ed. Mog. obcurrit. Insuper *pervenit,* pro *perrexit,* Lov. 2. in contextu. Mox autem in verbis seqq. vocem *montes* ignorant omnes codd. præter solum Lovel. 5. editis adsentientem. Crevierius existimat, et ipsam orationis structuram, numerorumque in eadem re varietatem, et nomen montis parum notum arguere depravatam hoc loco scripturam: ad quam corrigendam frustra sine libris adgrederetur.

§ 3 *Latus, quod vergit in Thessaliam, oriens spectat; septentrio a Macedonia objicitur*] Pal. 1. *sperat:* posterior *separat.* Gebh. Hoc genus loquendi me nusquam invenisse fateor. 'Regio spectat orientem,' et 'regio objicitur orienti' usitata sunt. Suspicionem loci corrupti probare potest, quod in quibusdam apud Hearnium est *septemtrioni.* Duk. *Oriens separat* Voss. et Lov. 1. 3. ac 6. a m. pr. *oriens sperat* Lovel. 4. *orientis spectat* Gaertn. Tum *septentrio Macedoniæ objicitur* Lov. 2. 4. Mead. ambo, et Gaertn. *septentrioni Macedonia objicitur* Voss. Lov. 1. 3. 5. 6. Harl. Hearnii L. 1. et vett. edd. Vulgatum, quod in nullo cod. inveni, demum obvium fuit in ed. Frob. 1535. Si per codd. liceret, legerem *orientem spectat, et septentrioni a Macedonia objicitur.*

Quia et in verbis superioribus scribendum, sed timide, conjicio *in montem Pindum perrexit*. Certe in multis conveniunt descriptio hæc Livii, et illa Strab. IX. 434. Ἡ δὲ Πίνδος ὄρος μέγα, πρὸς ἄρκτον μὲν τὴν Μακεδονίαν, πρὸς ἑσπέραν δὲ Περραιβοὺς μετανάστας ἀνθρώπους ἔχουσα, πρὸς δὲ μεσημβρίαν Δόλοπας· αὕτη δ' ἐστὶ τῆς Θετταλίας. Triccam Pindo vicinam fuisse, innuit Strabo ibid. p. 437. neque eam longe a monte, quem hic Livius describit, remotam fuisse, sequentia docent. Mox *Vestita frequentibus silvis juga summa campos, &c.* Lovel. 6. *Vestiti frequentibus silvis: super juga summa campos* Voss. *Vestiti frequentibus silvis: sub juga summa campos* Hearnii L. 1.

§ 4 *An reverti in Thessaliam posset*] Vox *posset* ineptam affert sententiam. Mallem *præstaret*. Nam cum esset scriptum *pst^et*, factum est ab inscio *posset*. *Præstaret* autem pro 'præstantius esset.' *Sigon.* Pro infulto Sigonii *præstaret* Pall. et antiq. ed. habent *posset*. Gebh. Ita [*præstaret*] quidem Sigonius de conjectura: nam vetus omnis lectio, *fluct. an. est, utr. prot. in regnum se reciperet, an reverti in Thessaliam posset.* Inepta, ut caussatur ille, sententia. Nihil profecto minus: est enim hoc an reverti auderet, an commode et sine magno periculo reverteretur. Neque enim poëtarum solum est, quod observavit Guilhelmus Canterus Nov. Lect. II. 2. verbum *posse* venustatis magis, quam necessitatis caussa aliis jungere: ut 'posse' aliquem 'facere' vel 'dicere,' pro fecisse, vel dixisse, usurpent. Noster XLIII. 10. 'Hic tam multiplex undique objectus terror effecit, ne sustinere primam procellam eruptionis Romani possent.' Potuissent utique, si ducem Romano nomine dignum habuissent, nisi incompositi, longo agmine effusi, infrequentes venissent: et erat omnis ille terror vanus adversus vere æstimantes. Sed hoc vult dicere *ne sustinerent.* Infra hoc lib. c. 40. 'Concionem Argivorum postulabat rex, ut id sciri posset.' Id est, ut sciretur, cognosceretur. Sic Plautus: 'Possum ex te hodie scire?' *J. F. Gron.* Vide Barth. ad Calp. Ecl. III. 41. Broekh. ad Tibull. I. 11. 31. ad Prop. I. 1. 15. Burm. ad Ovid. Her. XVII. 209. Phædr. I. 15. 6. et Snakenb. ad Curtii VII. 1. § 28.

§ 5 *Inclinavit sententia, suum in Thessaliam agmen dimitteret*] Quo *suum?* Forte, *citum in Thess. agmen demittere, Triccamque.* J. F. Gron. Etsi, quia alibi in Livio legitur 'inclinat animus ut,' et 'inclinat sententia ut,' hic quoque videtur suppleri posse *ut*, quemadmodum quum 'moneo,' 'rogo,' 'peto,' 'suadeo,' et alia adjunctum habent subjunctivum omisso *ut;* tamen, quia nondum scio illius ellipsin etiam in hac phrasi usitatam esse, interim cum Gronovio sentiam, verbum melius in infinitivo poni. Livius XXVIII. 25. 'Inclinavit sententia, quod tutius censebant, universos ire.' *Demittere* quoque sine dubio verum est. Viri docti hunc errorem scribarum in compluribus locis Livii emendarunt: *suum* plane friget. *Duk.* Gronovianum *demittere* non nihil juvant Voss. Lov. 1. 3. et Mead. ambo, *dimittere*, non *dimitteret*, legentes. Vide ad XXXVII. 49. § 1. At ejus loco *demittere* legendum esse, inde constat, quod stativa in monte haberet, ex quo in Thessaliam erat descendendum. Solent autem passim 'demittere' et 'dimittere' commutari a librariis. Vide ad VII. 23. § 6.

Trictam proximis limitibus petit] In Thessalia *Triccam*, non *Trictam*, reperio, etsi quidam *Triceam* scribunt. *Sabell.* *Tricphovamque* Hearnii L. 1. *Trictamque* Voss. et Lov. 3. *Tricamque* Lov. 6. Harl. et Mead. 1. *Tricam*, sine copula, Lov. 2. *Trictam* Lov. 5. cum pluribus edd. antiqq. *Triccam*

aliæ post Sabellicnm. Sed τὸ *que* primus addidit Froben. a. 1535.

§ 6 *Dominis jus fiebat: cetera militis præda erat*] *Dominis jus siebat*, id est, *sinebat*. Gaertn. Tum *cetera militibus præda erat* Lov. 6. Vide ad XXII. 8. § 7.

§ 7 *Quam quæ ab sociis patiebantur*] Supervacuum τὸ *quæ*, aut mutandum in *tum*. Nec fuit, inquit, reliqui quicquam, quod ab hoste possent pati crudelius, quam tum patiebantur a sociis. *J. F. Gron.* Facile adsentior summo Gronovio XXVI. 6. XXVIII. 43. et XXXV. 1. pronomen relativum præcedente *quam* delenti. Hic dubito an retineri possit. Quod hic scriptum est, idem est ac si esset, 'nihil crudelius,' vel 'nihil ultra crudeliter' ab hoste pati potuerunt, 'quam quæ' ab sociis patiebantur. Hæc autem recte dici, ex aliis locis Livii patet IX. 5. 'Hæc frementibus hora fatalis ignominiæ advenit, omnia tristiora experiundo futura, quam quæ præceperant animis.' l. X. c. 13. 'Quia plus, quam quod lege finitum erat, agri possiderent.' IX. 1. 'Quid ultra fieri ad placandos Deos mitigandosque homines potuit, quam quod nos fecimus?' XXVI. 30. 'Quid ultra, quam quod fecerit, &c. facere hostiliter Marcellum potuisse?' XXVIII. 39. 'Etsi nihil ultra malorum est P. C. quam quod passi sumus.' Adde XXIII. 7. XXVII. 36. XXIX. 28. XXXI. 40. l. XXXII. capp. 2. 5. et XXXIV. 49. Nec tamen cum Tan. Fabro sentio, in Justino XXXIV. 4. pro eo quod ibi omnes libri habent, *non minori scelere, quam filium occidi jusserat, a filio interfectus est*, melius legi censenti *quam quo filium o. j.* Duk. *Quamquam ab sociis* Lov. 2. *quam quod ab sociis* Lov. 6. Harl. Mead. 1. et Gaertn. *quam ab sociis*, ut Gronov. conjecit, Lov. 3.

§ 8 *Hæc etiam facienti Philippo acerba erant*] Pall. *fatente Philippo*. Gebh. Similiter Lov. 2. 4. 6. Harl. Mead. uterque, et Gaertn.

§ 9 *Ita evastata sunt oppida*] Pall. *ita evasta oppida sunt*. Gebh. Nec aliter Voss. Lov. 1. 3. 4. Harl. et Mead. ambo. De hoc genere erroris vide ad X. 37. § 2. *Oppida sunt* etiam reliqui mei Lov. 2. 5. 6. et Gaertn. cum edd. vett. usque ad Froben. 1535.

Phacium, Iresiæ, Euhydrium, Eretria, Pala, Epharus] *Phacium* et *Pala* oppida uno fere loco leguntur pro *Philacium* credo et *Pella:* quamquam hæc conjectura est: adde quo plures *Philacem* debent. Tu vide igitur utra vera sit lectio. Ego enim utramque in medio relinquo. Illud non ignoro, *Philacen* in Emathia *Pellæ* proximam esse. *Sabell.* Quidam pro *Pachium* emendarunt *Phacium*. Sed in his nominibus non est ingens vis, quod pleraque ignobilia vel bello vel vetustate interiere. *Eretria* quidem in Phthiotide a Ptolemæo III. 15. ponitur, de qua hic loqui eum puto. Est et in Eubœa satis celebris, at nihil ad hunc locum. *Pharæ* autem in Thessalia sunt, de quibus hic intelligitur, quamvis multæ alibi. *Sperchios* oppidum in Doride ait Plinius IX. 7. *Sperchiæ* ad sinum Maliacum. De *Macra*, quam *Comen* vocatam ait, nescio num quicquam apud authores reperias. Conqueritur etiam jure de his locis Sabellicus. *Glar.* *Phacum* Lov. 6. *Phatium* Lov. 2. *Phaconi* Hearnii L. 1. *Pachium*, quod notis præscripsit Glarean. operarum errore vulgatur in edd. Ascensii 1513. et 1516. Sed *Phacium* etiam memoratur XXXVI. 13. De hoc oppido vide Cellar. Geogr. Ant. II. 13. p. 680. Tum *Ire* Lov. 1. *Irestæ* Lovel. 6. *Yrresiæ* Hearnii L. 1. *Iresiæ* editiones vett. Hinc *Euchidrium* Vossian. Lov. 1. 3. 5. Hearnii N. et editiones usque ad Froben. 1531. *Euchidrum* Lov. 4. 6. Harl. Mead. 2. et Gaertn. *Euhydrum* Mead. 1. *Eucridum* Lov. 2. *Eucrorum* Hearnii L. 1. Deinde *Eretrium* Lov. 1. *Ere*, *Tapala*, *Ephuris* Hearnii L. 1. Ex duabus posterioribus vocibus *Pala*

Epharus, quomodo etiam est in Lov. 5. Mead. utroque, et Gaertn. unam fecit Frobenius, *Palæpharus* a. 1531. edens, cujus loco Paris. 1573. *Palæphatus* substitutum est, quod recentiores omnes servarunt. Sed *Palæpharus* legunt Lov. 1. 3. 4. *Palæphariis* Voss. *Palaforus* Hearnii L. 1. *Pharus*, prioribus syllabis omissis, Lovel. 2. At *Palæpharus* urbs nulla memoratur. Doujatius scribendum conjecit vel *Phæstus* vel *Pharsalus*. Earum *Phæstus* remotior est ab Eretria et Pheris, inter quas media memorantur, quam ut convenire possit; altera *Pharsalus* longius a vestigiis codd. recedit. Cum Ortelio igitur in Thesauro Geogr. in voce *Palæpharus* legendum censeo *Palæpharsalus*, cujus urbis Liv. etiam meminit XLIV. 1. De ea vide viros doctos ad Front. II. 3. § 22. et Cellar. Geogr. Ant. II. 13. p. 686. Ceterum antiquam scripturam *Palæpharus* reduxi.

Nec tempus erat, omisso incepto] In Voss. erat *eo misso incepto*. J. F. Gron. *Eo omisso incepto* in Lov. 3. *misso eo incepto* in Lov. 1. Τὰ *omisso incepto* desunt in Gaertn. Paullo ante *Phera* Voss. *Pheram* Lovel. 6. In verbis seqq. *Macedoniam transcendit*, omissa præpositione, Lov. 2. et Harl.

§ 10 *Circa Sperchias et Macran (quam vocant) Comen*] Mirum est, quanta sit in propriis nominibus variatio. Cujus rei pauca exempla subjiciam. In exemplaribus quibusdam *Sperchias* pro *Partaias*; *Cymine* pro *Cumyne*; *Angea* pro *Angeia*; *Themna* pro *Theuma*; *Calathana* pro *Celatana*; *Acharra* pro *Acharrea*; *Pheca* pro *Perecha*; *Lisine* pro *Lisinas*; *Stimon* pro *Strimon*; *Cercetius* pro *Cercio*; *Eginium* pro *Deginium*; *Phanocea* pro *Phanorhea*; *Japolis* pro *Jampholis*: nec, cum varia voce tradantur, quia non usque adeo celebrata sint nomina apud alios auctores, facile perspici potest, utra verior sit lectio. Verum quia illa, quæ secundo loco referuntur, ex vetustiore sunt codice deprompta, idcirco vero proximiora habenda sunt. *Sabell.* Ad sinum Maliacum urbs est, quæ Σπερχία dicitur a Ptolemæo et Stephano. *Sigon.* *Circa Sparthias* Lov. 6. *circa Sparchias* Voss. et Lov. 1. ac 3. *circa Sparcias* Hearnii L. 1. *circa Perchias* ejusdem N. *circa Perthias* Lov. 2. *circa Parthias* Mead. ambo, et Gaertn. *circa Partheias* Harl. *circa Pthias* Lov. 4. Σπερχείαν Thessaliæ Phthiotidis urbem memorat Ptolem. III. 13. ex quo etiam patet non longe a fluvii Σπερχείου ostio et Thebis Phthiotidis remotam fuisse. Eam tamen hic cum Sigonio intelligi non posse, recte Doujatius vidit; quia Ætoli demum, postquam proxima circa Sperchias et Macran Comen evastassent, in Thessaliam transgressi dicuntur. Existimat igitur Doujat. intelligi *Sperchion*, Doridis urbem, memoratam Plinio, IV. 7. ad quem locum Harduin. Doricam et Thessalicam urbem confudisse videtur. Contra Ortel. in Thes. Geogr. *Sperchias* et *Macran Comen* Macedoniæ loca, et quidem Sperchias circa Acum vel Aoum amnem credit. Verum cui persuadebit, Ætolos, audito prælio, quod circa Aoum factum erat, in Macedoniam prius profectos esse, et ita in Thessaliam transcendisse? Verisimilior est Doujatii sententia: eam tamen veram præstare nequeo. Deinde *Mactanē, quam vocant, Comen* Lov. 1. *Macramem, q. v. Comen* Lov. 2. *Macram amnem q. v. Comen* Hearnii L. 1. *Macrane q. v. Comen* ejusdem N. *Macranē q. v. Comen* Mead. ambo. *Macranen q. v. Comen* Lov. 5. 6. et Gaertn. *Macranem q. v. Comen* Lov. 3. 4. *Machranem q. v. Comen* Voss. *Macran q. v. Comen* Harl. *Macranen*, vel *Macranem q. v. Comen* edd. antiqq. Primus deinde Frob. 1531. dedit *Macran q. v. Comen*.

Cymines et Angeas primo inpetu potiti sunt] Ita quidam emendarunt, cum

in vetustioribus codd. *Cymenes* esset ac *Augeias:* sed vix hæc apud authores reperias, aut saltem non obvia. 'Augeam' quidem in Chalcidica ponit Ptolemæus III. 13. nihil ad hunc locum: sicut hic paulo post 'Callitheras,' ille ibid. in Bisaltia ad Strymonem prope fluvium, æque nihil ad rem nostram. *Cypharum* autem credo Ptolemæo ibid. dici *Cyparam*. Sed commentarium non scribo: admonemus obiter lectorem, ut his tantum det fidei, quantum merito dandum: hæc enim omnia emendare operosum videtur. *Glar.* *Cyminos* Gaert. *Cymmes* Voss. Deinde *Angeras* Harl. *Angias* Gaertn. *Anageias* Lov. 6. *Angeias* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 5. Mead. ambo, Hearnii L. 1. N. et edd. antiqq. *Angeas*, quod nunc vulgo editur, sed in nullo apud me cod. est, primæ habuerunt edd. Tarvis. utraque, et plures Venet. *Augeias* Ascens. 1513. et aliæ in margine. Ceterum in terminationem hujus vocis *as* consentiunt omnes omnino scripti et editi. Vide igitur num *Cymines* et *Angeas* vel *Angeias* sint genitivi more Græcorum formati. Livium certe *potiri* aliquoties cum casu secundo construxisse, vidimus ad XXV. 14. § 5.

§ 11 *Callithera inde adgressi*] *Calitera* Lovel. 2. 6. Harl. Mead. 1. et Gaertn. *Callitera* Lov. 4. Καλλιτέραι urbs Bisaltiæ memoratur Ptolem. III. 13. sed quam hanc non pertinere recte judicant viri docti. Paullo ante *a Metrapoli* Hearnii L. 1.

§ 12 *Theuma inde et Caluthana vicos expugnant*] *Teuma* Lov. 1. 3. 4. *Theumam* Hearnii L. 1. Deinde *Celathana* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. et Hearnii N. *Celectana* Gaertn. *Calana* Hearnii L. 1.

§ 13 *Achorras per deditionem receperunt*] Ita Gronov. 1665. edidit; incertum tamen, utrum dedita opera, an librariorum aberratione. Omnes enim priores habent *Acharras*, idque servant Voss. Lov. 4. 5. 6. et Mead. 2. Neque multum hinc abeunt alii. *Acharas* habent Lov. 1. 2. 3. Harl. Mead. 1. et Hearnii L. 1. *Atharas* Gaertn. *Achartas* Hearnii N. *Acharras* igitur, licet æque ignotum atque *Achorras*, ex Mstorum et edd. fide reposui, quod et Doujat. fecit. Præterea *acceperunt* Voss. et Lov. 1. 3. 6. Male: *recipere* enim pro 'capere,' 'accipere' Livio usurpari, videbimus ad XXXIX. 23. § 11.

Xyniæ desertæ sunt] *Xynia*, inquit Stephanus, urbs Thessaliæ. *Sigon.* *Ryniæ* Voss. et Lov. 1. *Riniæ* Lov. 3. *Xiniæ* Lov. 6. *Ximiæ* Lov. 2. *Xime* Gaertn. Et ita iidem codd. § seq. iterum exhibent. Male. Vide ad XXXIX. 26. § 2.

§ 14 *Quod Athamanum, quo tutior frumentatio esset, ducebatur*] Buslid. *quod Taumacum.* Unde Rubenius *quod Thaumacos.* Ego suspicabar *Ithomen.* Strabo IX. 637. Χωρίον ἱδρυμένον μεταξὺ τεσσάρων φρουρίων, Τρίκκης τε καὶ Μητροπόλεως καὶ Πελινναίου καὶ Γόμφων· τῆς δὲ Μητροπολιτῶν ἐστι χώρας ἡ Ἰθώμη. J. F. Gron. *Quod Niatumacum* Lov. 6. *quod Athamaŭ* Lov. 5. *quod Athaumanum* Mead. 1. *quod Athaumatum* Harl. *quod Athamaticum* Hearnii L. 1. *quod Atheumacum* ejusdem N. *quod Atheumatum* Lov. 2. *quod Athaumacum* Lov. 3. 4. Mead. 2. et Gaertn. *quod Taumacum* Lov. 1. *quod Thaumacum* Voss. et Victor. apud Crevierium. Id Doujatio non displicebat, neque, licet Livius hoc lib. cap. 2. et XXXVI. 14. *Thamaci* numero plurali dixerit, mutandum opinatur in *Thaumacos*, quia mire variant hæc nomina oppidorum Græcorum; et modo plurali, modo singulari numero; interdum feminino, alias masculino, vel neutro genere efferuntur. Deinde suspicatur, retineri posse *præsidium Athamanum*, quod, quo tutior frumentatio esset, eo ducebatur, nempe ad oppidum Xynias. Tandem hanc iterum suspicionem rejecit, quia paullo post Athamanum ita Livius

meminit, ut neget quidem eos quievisse; sed, quid gesserint, non indicet. Verum non ea, qua par erat, cura ad Livium adtendit, qui in principio cap. seq. late res ab Amynandro Athamanum rege gestas describit. Mihi Rubenii conjectura *Thaumacos* non displicet: Gronoviana enim *Ithomen* longius a Mstorum et edd. vestigiis recedere videtur.

§ 15 *Cyphara inde Ætoli capiunt*] *Cyfera* Voss. *Cyphera* Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii L. 1. ac N. *Apheram* Lov. 6. Mox *Delopiæ* Hearnii L. 1. Tum *gesta sunt* Lov. 3. Tandem § seq. *quierunt*, pro *quieverunt*, Harl. Vide ad XXXVII. 11. § 5.

CAP. XIV. § 1 *Oppidum protinus nomine Phecam*] Hoc oppidum libro priore c. 41. *Phecadum* nominavit. *Sigon. Phocam* Hearnii L. 1. *Perhetam* Lov. 2. *Perecam* Lov. 4. et Mead. 2. *Perhecam* Harl. *Perecham* Gaertn. *nomine per hæc amsitum* Voss. et Lov. 1. Paullo ante *Amynander qui suo militi* Harl. Vide ad XXXVI. 33. § 5. *Quia Amynander suo militi* Lov. 5. et edd. ante Aldum.

§ 2 *Eodem metu perpulit ad deditionem*] Quum prius et primum omnino in illa expeditione oppidum, quod erat Pheca, vi fuerit captum, non metu deditum, haud aliter interpretari hæc queas, quam ejusdem rei, ne scil. itidem vi caperentur, metu ad deditionem redactos esse præsidiarios alterius oppidi. Verum durius hoc est, tum sine ulla prorsus necessitate sero positum, longeque nimis remotum ab eo, unde ortus esset ille 'idem metus,' si ista fuisset auctoris sententia. Sed et solet de 'eodem metu' loqui Livius, quando ii, de quibus proxime egit, deditionem fecere, quæ plerumque fit metu. Veluti XXXIII. 38. 'Deditio est facta. Idem metus tum incolentes alias Chersonesi urbes in deditionem dedit.' XLIII. 19. 'Admoto exercitu omnes extemplo dediderunt sese. Qua spe celeriore deditione erectus, postquam animadvertit, quantus agminis sui terror esset, undecim alia castella eodem metu' (quo scilicet priores ad se dedendos fuerant compulsi) 'in potestatem redigit.' XXXII. 13. 'Acharras per deditionem receperunt. Xyniæ simili metu a cultoribus desertæ sunt.' Hic vero nullus similis metus præcessit, quippe non metu dedito, sed vi capto priore oppido. Nec ea etiam res aut vis metum incussisse videtur illis, qui Gomphos tuebantur, quum aliquot dies summa vi restiterint, nec, nisi erectis jam ad mœnia scalis, sese dediderint. Quid plura? Legendum puto *eo demum metu*, hoc est, metu erectarum jam ad mœnia scalarum, seu quem fecerant denique erectæ jam scalæ, ante quas erectas nulla alia res tantum illis metum incutere poterat, ut deditionem facerent. Medii vocabuli duæ posteriores literæ in membranis plerumque omitti, et transversa tantum virgula superius ducta notari solent, quæ oscitantiam librarii facile potuit fugisse. *Perizon.* Animadv. Hist. c. 2. p. 65. *Eodem* servant omnes mei. Conjecturam autem Perizonii referens Crevierius addit se etiam I. 5. § 6. pro *eodem pervenit*, scribendum monuisse *eo demum pervenit;* ubi Lipsius et Gebh. una litera *m* facili errore in duas *in* divisa, malebant *eo dein pervenit*. At præferenda nunc est Crevier. sententia, quum plane, quemadmodum conjecit, invenerim in Flor. et Lov. 3. quorum consulendorum si antea copia facta fuisset, ita etiam edi curassem. Præterea *pepulit* Lov. 2. Sed vide ad lib. XXIV. c. 35. § 5. Paullo ante *tuentes urbem* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. et Mead. ambo: *continentes urbem* Gaertn.

§ 3 *Hæc deditio Gomphorum ingentem*] Pall. et antiq. ed. *Hæc traditio Gomphorum*. Gebh. Scripti omnes *Hæc traditio Gomphorum*. Quid opus

fuit mutare? Lib. XXXVII. c. 9. 'Legationes finitimas ab Elennte, et Dardano, et Rhæteo, tradentes in fidem civitates suas, benigne audivit.' *J. F. Gron.* *Hæc traditio* etiam omnes mei, et Hearnii L. 1. ac N. Infra XXXIV. 29. 'Miserat ad legatum Romanum traditurus urbem.' Mox, 'Tradidit Quinctio urbem. Priusquam Gythium traderetur.' c. 30. 'Traditione oppidorum maritimæ oræ conterritus.' Mox, 'Postquam id quoque traditum Romanis audivit esse.' XXXVI. 14. 'Deditio sine cunctatione facta, traditumque præsidium regium.' Mox, 'Legati tradentes urbes suas obcurrerunt.'

Qui Argenta, quique Pherinum, et Thimarum, et Lisinas, et Stimonem, et Lampeum habent] *Qui Argentea* Lov. 6. et Hearnii L. 1. Tum *quique Ferimium* Voss. et Lov. 6. *quique Ferinum* Hearnii L. 1. *quique Fermum* Gaertn. *quique Pherimium* Lov. 1. et 3. *quique Pherinium* Lovel. 2. 4. et Mead. ambo. Hinc *et Timarum* Lov. 1. 2. 4. et Mead. ambo: *et Tinatrum* Harl. a m. pr. *et Tinatum* a m. sec. *et Thyrmarum* Hearnii L. 1. Deinde *et Hernias* Voss. *et Licimas* Lov. 1. *et Licinas* Lov. 2. 3. 4. et Hearnii L. 1. *et Lycinas* Lov. 5. *et Liximas* Lov. 6. *et Lichinas* Gaertn. Hinc *et Strimonem* Voss. Lovel. 1. 2. 3. 4. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii L. 1. ac N. *et Strymonem* Lov. 5. *et Stermonem* Lovel. 6. Denique *Lapeum* Gaertn. et Lov. 3. *Lapreum* Lov. 1.

§ 4 *A tribus simul exercitibus*] Τὸ *simul* deest in Gaertn. et Lov. 6. a m. pr. Alii eamdem vocem transponunt. Nam *ab tribus exercitibus simul* legit Voss. *simul a tribus exercitibus* edd. ante Frob. 1535. Paullo ante *Acharnanes*, pro *Athamanes*, Voss. et Hearnii L. 1.

§ 6 *Ex præsenti eos potius, quam ex præterito, æstimat*] *Quam præterito* Voss. et Lov. 1. recte reliquis vulgatum servantibus. Livium enim præpositiones iterare solitum fuisse, idque in hac orationis compositione, vidimus ad IV. 58. § 4. Paullo ante *quia ad satisfaciendum quoque cuncta imperata* Gaertn. et Mead. 1. in margine.

Et ipsa facilitate veniæ animos] Scribendum ex Pall. utroque, et antiq. ed. *et ea ipsa facilitate.* Gebh. A Curione est. Scripti et editi ab Andrea ad Froben. usque *et ea ipsa facilitate.* J. F. Gron. *Et ipsa facilitate,* quod in uno meorum Lov. 2. obvium fuit, ante Curionem receperunt Frob. a. 1535. Bas. a. 1539. Vascos. et Gryph. Sed recte Gronov. ex Mss. et edd. antiqq. emendavit *et ea ipsa facilitate,* quod reliqui codd. nostri, Hearnii L. 1. et Crevierii Victor. tuentur. Pariter *is ipse,* pro *ipse,* emendat Gronov. ad XXVII. 23. § 7.

§ 7 *In monte Cercetio posuit castra*] Plinius IV. 8. hos Thessaliæ montes 'Cercetos' vocat, Ptolemæus III. 13. 'Cercetesios:' quidam etiam novi codd. 'Bercetesios' habent. *Glarean.* Plinius montium 'Cercetorum' meminit in Thessalia, Ptolemæus montis 'Certesesii.' *Cerceticum* tamen esse legendum, docet Steph. qui ait, Πιαλία, πόλις Θεσσαλικὴ ὑπὲρ τὸ Κερκετικὸν ὄρος· τὸ ἐθνικὸν Πιαλιεύς. *Sigon.* Prisca ed. *in monte Cercetio.* Pall. contra *in monte Certio.* Gebh. *In monte Certio* Voss. et Lov. 6. *in monte Certio* Lov. 2. 3. et Hearn. L. 1. *in monte Cercio* Lov. 4. Harl. et Mead. ambo: *in monte Cercie* Lov. 1. *in monte Cerucio* Gaertn.

Cap. XV. § 1 *Primam urbium Thessaliæ Phaleriam*] Id nominis non memini me legere in Thessalicarum urbium numero: etsi quidam *Phaleron* in Thessalia esse dicant, alii per *a Phalaron* in Thessalia esse dicant. Strabo etiam IX. 435. ubi de Achillis ditione, *Phalaræ* meminit. Fortasse autem, quod diruta fuit, memoria excidit. De 'Rage' etiam nullam invenio apud authores mentionem.

Glar. Vet. lib. *Phaleram:* ex Cosmographis *Phalaram* scribendum est, ut etiam admonui ad XXVII. 30. § 3. *Sigon.* Sigonius *Phalaram.* Sed vulgatam lectionem tueatur Pall. nec non prisca ed. *Gebh.* Si est eadem, quam appellavit XXVII. 30. non dubito, quin et hic *Phalara* dixerit, et *captis Phalaris*, et *Phalara incensa et direpta.* Stephanus Φάλαρα πόλις Θετταλίας, πλησίον Λαμίας· τὸ ἐθνικὸν Φαλαρεύς. Sed idem Φαλώρη, πόλις Θετταλίας· ταύτην Ῥιανὸς Φαλωρίαν καλεῖ· τὸ ἐθνικὸν Φαλωρίτης. Denique et Phalachthia Thessaliæ Ptolemæo III. 13. *J. F. Gron.* Non potest esse eadem, quæ XXVII. 30. *Phalara.* Nam, hanc ad sinum Maliacum esse, ibi dicit Livius: ea, de qua hic agit, prima ex Epiro in Thessaliam venientibus erat, quam XXXVI. 13. *Phaloriam* vocat. Vide Cellar. Geogr. Antiq. II. 13. p. 678. *Duk.* *Phalorium* Lov. 2. Harl. et Gaertn. quomodo iidem codd. etiam mox § 8. bis præferunt, quibus ibidem consentit Mead. 1. Hi ergo persuaserunt, ut ita edi curarem. Similiter legendum existimavit Doujatius, docens scripturam hanc minus a vulgato abire, quam si legatur *Phalara;* propius etiam distare a Metropoli Thessaliotidis urbe, quæ mox sequitur, in qua etiam regione Phaloria sita creditur. Ejus etiam meminit Livius XXXIX. 25.

§ 2 *Non die, non nocte remissa*] *Non nocte, non die remissa* Lov. 1. 2. 3. 4. 5. Harl. Mead. ambo, et edd. ante Aldum. Vide ad XXI. 11. § 15. *Non nocte, nec die* Lov. 6. Vide ad XL. 15. § 5.

§ 3 *A Metropoli et a Piera*] *Metropolis* una est in Thessalia. Porro autem *Pialia* legendum, quæ, ut ait Stephanus, est in Thessalia, ut dixi paullo ante, non *Pieria*, quæ in Bœotia est. *Sigon.* Vide etiam Sigon. ad XXXVI. 15. § 6. *A Pyrea* Harl. et Lov. 1. *a Pirea* Lovel. 1. et 6. *a Pyrhea* Gaertn. *a Pieria* Mead. 2. Mox *venia eisdem petentibus data* Harl.

§ 4 *Inde Æginium petit*] Hoc in Illyrio statuit Stephanus. *Sigon.* *Æginium* Tymphæorum seu Stymphæorum memorat Strabo VII. 327. Tymphæi autem sunt populi Epiri. Contra *Æginium* Thessaliæ urbem agnoscit Livius XXXVI. 13. At *Æginium* in Pieria, quæ Macedoniæ regio est, recenset Plin. H. Nat. IV. 10. *Æginum* Harl. Mead. 2. et Gaertn. *Æginum* Lov. 3. Mox *quem locum vel medico* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. et Mead. 2. omissa particula *quum* vel *cum*, quæ intercepta est a præced. vocis *locum* syllaba ultima. Vide ad XXXII. 9. § 3. Ex his tamen codd. Lov. 2. 6. et Voss. quorum librarii eam deesse non posse animadverterant, in seq. illam addiderunt, legentes *inexpugnabilem cum vidissent.* Præterea *agmen convertit* Voss.

§ 5 *Digressusque in campos Thessaliæ*] *Degressosque* Lovel. 1. 2. 3. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn. quam lectionem recte ex Pall. probavit Gebhard. ad l. IV. c. 17. § 11. Et ita Sigonius a. 1572. edidit, quum in prima ed. 1555. vulgatum servasset. Plura vide ad d. l. Livii. Mox *qui Epirotarum* Voss. Lov. 1. 3. a m. pr. 4. 5. Mead. 2. et edd. ante Aldum, sollemni scribarum varietate; de qua vide ad XXXVI. 33. § 5.

Utrum Leucadem ac sinum Ambracium] Lectio hæc, ex aberratione typographorum in ed. ultima Gruteri nata, per omnes recentiores propagata est, licet nullo modo admitti queat; quum classis simul Leucade et in sinu Ambracio esse non possit. Antea recte edebatur *Leucadem, an sinum Ambracium:* quomodo etiam præferunt Lov. 2. 5. 6. Mead. 1. et Gaertn. *Leucade, an sinum* Voss. Lov. 1. 3. 4. Harl. et Gaertn. 2. Mox τὸ *in vicem* deest in Lov. 6. a m. pr.

§ 8 *Inde ad Ragen est profectus*] Non est nauci illa *Rage.* Scribe *Inde Atracem est profectus.* Strabo IX.

440. ὑπόκειται δ' αὐτῆς Ἄτραξ ἐν τεσσαράκοντα σταδίοις τῷ ποταμῷ [Πηνειῷ] πλησιάζουσα καὶ αὐτή. Τὴν δ' ἀνὰ μέσον ποταμίαν εἶχον Πεῤῥαιβοί. Vides, ut mox Livius, 'ex Perræbia oriundi sunt: sita est urbs super Peneum amnem.' Eam frustra obsedit Quintius. Unde XXXIII. 4. 'Philippus acceptæ ad Aoum fluvium in angustiis cladi, ter a Macedonum phalange ad Atracem vi pulsos Romanos opponebat.' Hoc nomen suspicari queas corruptum esse et inferius cap. 17. 'Consul interim omnium spe longiorem atrocioremque oppugnationem habuit.' Venit aliquando in mentem, *longiorem Atracis oppugnationem habuit;* vel *ad Atracem.* Sic olim jam prior ed. nostra. Postea et eruditum Horrionem ad l. XXXIII. c. 4. *Atracem* pro *Rage* reponendum observasse vidimus. *J. F. Gronovius.* *Ad Raghen* Gaertn. *ad Rhagen* Lovel. 4. 5. Harl. Mead. 2. et edd. antiqq. pro quo ed. Ven. a. 1498. *ad Ragen,* adspiratione omissa, dedit: *ad Thagen* Lov. 2. *ad regem* Voss. et Lov. 1. ac 3. quomodo etiam peccatur XXXVI. 10. § 2. proxime verum *ad Racen* Mead. 1. Sed verum Gronov. vidit. De hac urbe vide Cellar. Geogr. Ant. II. 13. pag. 680. Mox *Perrenia* Lovel. 4. et 6. *Perreuia* Voss. Lov. 1. *Pereuia* Gaertn. *Perheuia* Harl. et Mead. 1. *Perhieuia* Lov. 3. *Pertenia* Lov. 2. *Parthenia* Mead. 2. At vulgatum verum est.

CAP. XVI. § 1 *In Epiri faucibus castra posuit*] Ita primus edidit Aldus. Edd. priores cum omnibus codd. Mss. legunt *posuit castra.* Præcedens vox *primum* deest in Lov. 2.

§ 2 *Cum duabus quinqueremibus Corcyram transvectus*] *Travectus* Voss. Lov. 1. et Mead. 2. Et ita in quibusdam suorum Gronov. invenisse videtur. Certe hunc locum laudans ita eum adfert hoc lib. cap. 6. § 1. *Provectus* Gaertn.

§ 3 *Quum ad Zammam insulam adsecutus esset*] Nemo, quod sciam, hoc tractu 'Zammæ' meminit: ego propemodum ausim reponere *Zacynthum.* Est enim inter Corcyram et Maleam, ad quam mox pervenit. *Glarean.* L. Quintium scribit Corcyra profectum classem ad Zamnam insulam esse assecutum. Quæstio existit, quæ sit hæc insula, quæ a Corcyra ad Maleam navigantibus occurrat? Glareanus mendose esse pro *Zacyntho* ait, ego pro *Same.* In veteribus enim libris est *Zamam,* non *Zamnam.* ['Glareanus 'mendose' adverbium non ponit: hic identidem addit, ac demit Glareani verbis, quod vult: quod non decet.'] De hac insula Pomponius II. 7. 'In Ionio Prote, Hyria, Cephallenia, Neritos, Same, Zacynthos, Dulichium, Ithaca.' Et Plinius l. IV. c. 12. 'Cephallenia, Zacynthos, Ithaca, Dulichium, Same. Cephallenia quondam Melæna dicta. Same diruta a Romanis adhuc tamen oppida tria habet.' Et Virgilius lib. III. vs. 271. 'Dulichiumque, Sameque, et Neritos ardua saxis.' Alii 'Samen' urbem Cephalleniæ esse scripserunt. *Sigonius.* Pall. *desecutus.* Gebh. *Ad Cãmam* Voss. et Lov. 1. *ad Zammam* Lov. 5. *ad Gamam* Lov. 6. *ad Caniam* Hearnii L. 1. *ad Ammam* ejusdem N. Quo minus adsentiri possim Sigonio, *ad Samen,* vel potius *ad Samem* emendanti, et in contextum recipienti, illud obstat, quod Livio *Same* non sit una Echinadum, a Cephallenia diversa, ut multis placuit, sed potius Cephalleniæ urbs, ut constat ex lib. XXXVIII. c. 29. et hinc neque aliam ejus emendationem probandam puto XXXVI. 42. Nisi quis per 'Samen' intelligat Cephalleniam, quæ alio nomine *Samus* et *Same* dicta esse creditur. Vide Cellar. Geogr. Ant. II. 14. p. 800. An tamen Livius eam antiquo hoc nomine obscure adpellare voluerit, qui passim alibi *Cephalleniam* vocaverit, merito dubitari potest. Si igitur hæc scriptura rejiciatur, quid ejus loco reponendum sit,

non subcurrit. Præterea *desecutus* Voss. Lovel. sex, Mead. ambo, et Gaertn.

Dimisso Lucio, cui successerat] Nisi quum de duobus fratribus veteres loquebantur, solis prænominibus numquam usi sunt. Quod quum ita sit, *dimisso L. Apustio* Livium scripsisse crediderim. *Sabell.* Pall. *dimisso Libio.* Gebh. *Dimisso Libio* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii L. 1. *dimisso Livio* Lov. 5. et edd. Camp. et Rom. 1472. pro quo Mediol. 1480. et Tarvis. *dimisso Lucio,* quod superest in Harl. Mox § seq. *ad Maleum* Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. N. et edd. ante Ascens. a. 1513. *ad Maleō* Lov. 5. Deinde § 5. *a Maleo* omnes codd. cum iisdem excusis.

§ 5 *Jussis ceteris, quantum maxime possent maturate, sequi*] Pall. et antiq. ed. *jussis cæteris, quantum maxime possent, maturare sequi.* Gebhard. Ita et Lov. 1. 4. Mead. 2. et edd. Camp. Rom. 1472. Parm. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et aliæ; quod non displicebat Gronov. ad XXXIX. 45. § 5. *Quantum maxime possent, maturarent sequi* Lov. 3. quod et ipsum probari posset. *Jussis maturarent,* pro 'ut maturarent.' Vide ad l. x. c. 41. § 8. Quamvis autem pro vulgato etiam stent reliqui codd. nihilominus alterutra harum lectionum præferenda videtur. Et quidem earum prior minimum a vulgato distat. Mox *præcipit* Lov. 3. 4. et Harl. qui simul etiam *accipit:* sed *præripit* Gaertn.

§ 6 *Eæ quatuor et viginti quinqueremes erant*] *Et quatuor* Voss. Lov. 1. 3. et Gaertn. Tum *viginti navium tecta* omnes codd. mei cum edd. ante Aldum. Hinc *Hágessimbrottus* Voss. *Agessimbrotus* Lov. 3.

§ 7 *Eubœam, inde exiguo distantem freto, trajecerunt*] *Exiguo distante freto* Voss. Lovel. 1. 2. 3. 4. 5. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. usque ad Frob. 1531. Sed vide ad VI. 3. § 8.

§ 9 *Jussitque, ut, quæ ex sua classe venissent naves, Eubœam peterent*] Locutionem notandam monuit Crevier. Verbo enim 'jubere' subjungi fere verbum infiniti modi. Sibi igitur in mentem venisse testatur, *jussitque, ut quæque ex sua classe venissent naves, Eubœam petere.* In eo consentit Lov. 6. quod legat *jussitque, ut quæque.* Similiter quidem *ut quæque* legunt Lovel. 2. 3. Harleian. Mead. 1. et Gaertn. Verum iidem simul *jussit* vel *jussis,* omisso τῷ *que,* præferunt: ut in illis tantum τὸ *que* in alium locum rejiciatur. At omnes constanter *peterent.* Quæ de hoc genere loquendi monuerunt Borrich. et Cellar. nullus non novit. Sane τῷ *jubere* frequentius apud vetustiores atque optimos scriptores verbum infinitum jungi, certissimum est. Apud eosdem tamen quædam, quamvis rariora, obcurrunt exempla, eidem verbum finitum cum *ut* vel expresso, vel per ellipsin omisso addi. Non laudabo nunc locum Livii XXIII. 21. § 4. eum enim ex codd. auctoritate aliter legendum esse, adsentior. Verum ita loquitur XLII. 39. 'Legati, vel cum tribus venire, jubebant, vel obsides daret.' XLIV. 2. 'Quum, exponerent in consilio, jussisset, qua quisque ducturus esset.' Plaut. Amph. I. 1. 50. 'Jubet, sententiam ut dicant suam.' Sticho II. 2. 71. 'Jube famulos rem divinam mihi adparent.' Terent. Eun. IV. 4. 24. 'Jube mihi denuo respondeat.' Heaut. IV. 4. 15. 'Jube maneat.' Ad. V. 7. 16. 'Jube nunc jam dinumeret viginti minas.' Cæsar, sive Hirtius Gall. VIII. 52. 'Quod ne fieret, consules amicique Pompeii jusserunt:' ubi quidem alii, invitis codd. et editis, pro *jusserunt,* reponunt *intercesserunt;* pauci Mss. et typis exarati legunt *suaserunt;* plurimas tamen et meliores membranas *jusserunt* præferre, Oudend. testatur. Virg. Ecl. V. 15. 'tu deinde

jubeto certet Amyntas.' Ovid. Am. I. 4. 29. 'bibat ipse, jubeto.' Eleg. XI. 19. 'rescribat multa, jubeto.' Art. I. 509. 'Ista jube faciant.' Medic. Fac. 58. 'Lenta jube scabra frangat asella mola.' Fast. IV. 259. 'Mater abest: Matrem, jubeo, Romane, requiras.' Horat. Sat. I. 4. 121. 'Jubebat, ut facerem quid.' Ex inferioris ætatis scriptoribus, unde plura adferri possent, alia laudare abstineo. Vide Burm. ad Nason. Met. VIII. 752. Adsentior itaque Dukero ad XXIII. 21. § 4. ubi variant codices, præferendum esse infinitivum; ubi in conservando subjunctivo conspirant, eorum consensum non spernendum esse.

§ 10 *Machinasque ad urbium excidia secum portabant*] *Urb'* Lov. 4. *urbis* Voss. Lov. 1. 2. 3. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Deinde *exscidia* iterum Clericus aliique, adversantibus scriptis et editis. Vide ad v. 15. § 9. Paullo ante *jam et trium*, pro *nam*, Voss. et Lov. 1. sollemni scribarum errore. Vide ad IX. 17. § 5.

Agri adfatim materiæ præbebant] *Materiam* Lov. 2. ut l. XXXVIII. c. 19. 'Saxa adfatim præbituram asperitatem ipsam locorum credebant.' Sed reliqui stant pro vulgato, et Livius etiam passim τὸ *adfatim* cum casu secundo construxit. Supra X. 25. 'Habetis igitur, inquit, adfatim lignorum.' XXIII. 5. 'Jam pecuniæ adfatim est frumentique.' XXVII. 17. 'Armorum adfatim erat captorum Karthagine.' XXXIV. 26. 'Auxilia, quorum adfatim erat.' cap. 37. 'Ad obsidionem sustinendam copiarum adfatim esse.'

§ 11 *Primo haud inpigre tuebantur mœnia*] *Nec impigre* Harl. *ut impigre* Voss. Lovel. 1. 2. 3. 4. 6. Mead. 1. et Gaertn. *primo impigre* Mead. 2. *Inpigre* est strenue. Delenda igitur cum uno hoc cod. negatio. Mox *dein fessi*, pro *deinde*, Voss. Lov. 1. 3. 4. et Mead. 2. Vide ad III. 3. § 6.

§ 12 *Philocles regius præfectus a Chalcide nuncios mittebat*] *Phil. præfectus* Lovel. 1. et Voss. *Philodes regis præfectus* Lov. 6. Vide ad XXXI. 35. § 6. Tum *Chalcide*, pro *a Chalcide*, Lov. 2. Harl. et Gaertn. Mox τὸ *si* deficit in Lov. 1.

§ 13 *Ultra, quam vellent, aut quam possent*] *Quam vellent, aut possent* Voss. Lov. 2. Harl. et Gaertn.

§ 15 *Et ea modo parte, qua murus dirutus erat*] Τὸ *et* deest in Lov. 2. *ex ea modo parte, qua* Voss. Lov. 1. 3. 6. et Gaertn. Vide ad XXVI. 45. § 1. *Et ea modo, qua* Harl. Præterea *murus diruptus erat* Lov. 2. Vide ad IX. 45. § 17.

CAP. XVII. § 1 *E navibus copiæ exponerentur*] Præpositio deest in Lov. 1. et Harl. *ex navibus* legunt Lov. 2. 3. 6. et Voss.

§ 2 *Trecenti nummi in capita statutum est pretium*] Pall. *treceni in capita statutum precium est*. Antiq. ed. *trecentorum in capita statutum est precium*. Gebh. Thuan. plane *treceni*. XXII. 52. 'In capita Romana trecenis nummis quadrigatis.' *Jac. Gron.* *Trecentorum in capita* Lov. 5. et edd. Camp. ac Rom. 1472. *trecenti in capita* Lov. 4. *trecē nummi in capita* Lov. 1. *treceni in capita* Voss. Lov. 6. a m. pr. et Mead. 2. *nummi treceni in capita* Lov. 2. 6. a m. sec. Harl. et Mead. 1. *treceni nummi in capita* Lov. 3. Hearnii L. 1. et Crevierii Victor. *treceni nummi capita* Gaertn. *nummi triceni per capita* edd. prioribus proximæ: *nummi treceni per capita* ed. Mog. *treceni nummi in capita* Aldus: *trecenti nummi in capita* Vascos. quod, paucis exceptis, recentiores servarunt usque ad Crevier. qui *treceni* restituit; quod etiam ob codd. Mstorum auctoritatem probavi. Solent autem numeri cardinales et distributivi in Mss. confundi. Vide ad h. lib. c. 28. § 11. Quod tamen viri docti moneant sermonis proprietatem postulare, ut *treceni*, pro *trecenti*, legatur, aliter ju-

dico, et salva sermonis proprietate *treceni* servari posse puto. Numerus enim distributivus indicat cuique captivorum Macedonum trecentos nummos libertatis pretium statutos esse: id autem æque indicatur numero cardinali si addantur voces 'in capita,' 'in singulos,' vel similes. Verum, ut dixi, *treceni* probavi, partim fide codicum motus, partim quia Livius, licet numero distributivo utatur, tamen interdum 'in capita,' vel 'in singulos' addere solet. Vide ad XXXIX. 38. § 11. Præterea *statutum pretium est* Lov. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 3 *Sunium Atticæ terræ promontorium*] *Esunnium* Voss. *Esünum* Lov. 1. *Esumium* Lov. 3. *Esuræum* Hearnii L. 1. Sed litera prima huic voci ex fine præcedentis adhæsit. *Sumium* Lov. 4. 5. Harl. Hearnii N. et edd. principes. Paullo ante *inermes in Bæotiam trajecti* Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

Cenchreas Corinthiorum emporium] Stephanus oppidum et navale Corinthiorum esse scribit, itemque cæteri. *Sigon.* *Et Caporium*, pro *emporium*, Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Mead. ambo, et Gaertn. Male. Ita 'Cynus emporium urbis Opuntiorum' habuimus XXVIII. 6. Mox *petunt* Lov. 2. et Harl.

§ 4 *Longiorem atrocioremque obpugnationem habuit*] Gronov. ad c. 15. § 8. *longiorem Atracis*, vel *ad Atracem obpugnationem* verisimiliter legendum censuit: quæ conjectura etiam Crevierio placuit. Omnes tamen codd. vitiosam lectionem retinent, ac nihil variant. 'Atrox' etiam 'obpugnatio' est XXI. 11. 'Obpugnatio eos aliquanto, quam ante, atrocior adorta est.' An igitur legendum *atrocioremque Atracis obpugnationem habuit?* Ut vox *Atracis* exciderit, partim quod librarii nescirent quid ea notaret, partim ob vocem præcedentem. Mox *etenim ea, qua minimum credidisset* Lovel. 2.

§ 5 *Si aditum armatis in urbem patefecisset*] *In urbem fecisset* Hearnii L. 1. Paullo ante *crediderat in diruendo muro fore* Lov. 6. *in muro crediderat diruendo fore* Voss. Lovel. 1. 2. 3. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 6 *Parte muri arietibus decussa*] Sic quoque XXXIII. 17. et XXXVII. 6. Nec ullo loco quidquam variæ lectionis ex Mss. adnotatur. Credo tamen, iis magis convenire 'discutere,' ut XXI. 12. et apud alios: 'decutere' est summas partes dejicere I. 54. et XXV. 7. 'discutere' disjicere, et, ut Livius paullo post dicit, diruere murum, ita ut aditus per ruinas patefiat. *Duk.* Vide tamen quæ dixi ad XXI. 12. § 12.

§ 10 *Purgato loco, qui strage semiruti muri cumulatus erat*] Quis purgandi ritus sit, explicare Cælium Rhodig. Antiq. Lect. XI. 22. eumque videndum ad hunc locum, monuit Godelev. Verum recte observat Rob. Titius in inedita parte Locor. Controv. XXIV. 24. Cælium loqui de illa purgatione, quæ etiam vocatur expiatio, eamque huc non pertinere, quum Livius loquatur de purgatione ruderum et cæmentorum. Eodem sensu hac voce etiam usum Plinium XVIII. 16. 'Solum, in quo seratur, elapidatum purgatumque subigitur autumno:' et Suet. in Vesp. c. 8. 'Ruderibus purgandis manus primus admovit.' Similiter 'repurgare itinera' dixit Liv. XLIV. 4. 'Per invia transgressus, præmissis, qui repurgarent iter, Attalum et Misagenem præsidio esse saltum aperientibus jubet.'

Turrim ingentis altitudinis, magnam vim armatorum multiplici tabulato portantem] *Turrem* Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. et Mead. ambo. Ita formavit XXIII. 37. ubi vide ad § 5. Tum *multiplici tabulatione* Lov. 3. et Gaertn. Male. XXI. 11. 'Catapultis ballistisque per omnia tabulata dispositis.' XXVIII. 6. 'Turris quinque tabulatorum, egregium propugnaculum.' Silius XIV. 300. 'Turris multiplici surgens ad sidera tecto Exibat, tabulata

decem cui crescere Grajus Fecerat.' Vox *tabulatio* obcurrit quidem apud probos scriptores; eadem tamen Livium uti, non memini.

§ 14 *Et, si quam incidissent, aut præfregissent, hastile fragmento ipso, &c. velut vallum explebat*] Pall. *et, si quas inc. aut præf., hastilia fragmento ipso acuto, &c.* Antiq. ed. ita distinguit et legit, *et si qua inc. aut perfregissent hastilia, frag. ipso ac. inter spicula int. hast. velut vallum explebant.* Gebh. *Perfregissent* Lov. 5. Hearnii L. 1. et edd. ante Frob. 1535. Male. Vide ad XXVII. 33. § 2. Insuper *et, si qua incidissent, aut p. hastilia, fragmento ipso, &c. velut vallum explebant* Voss. Lov. 2. 5. Harl. et Gaertn. cum iisdem edd. Neque dissentiunt Lov. 1. et 3. nisi quod perperam *hostilia* legant: *et, si quam incidissent, aut præfregissent, hastilia fragmento ipso, &c. velut vallum explebant* Lovel. 4. et 6. Similiter Mead. ambo, præterquam quod præferant *et, si quas incidissent,* ut etiam in Pall. Gebhardus reperit: quam lectionem recepi, quum vulgata, quæ vel Froben. vel Gelen. auctorem habet, in nullo Msto obvia fuerit.

§ 15 *Ad hoc et muri pars adhuc integra utraque tuta præstabat latera*] Pall. *et muri pars utraque integra.* Gebh. Similiter Voss. Lov. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Præterea *Ad hæc* Lov. 6. Vide ad XXI. 52. § 10.

§ 16 *Accessit etiam forte res*] Lege *fortuita res.* Gelen. Pall. *Accessit etiam fortiter res.* Gebh. *Forte res,* ut olim edebatur, servant Lov. 2. 5. 6. Harl. et Mead. 1. *fortiter res,* ut legunt Pall. Gebhardi, fuit in Voss. Lov. 1. 3. 4. et Mead. 2. *Accessit etiam fortuito res* Gaertn. ut II. 28. 'Omnia temere ac fortuito ageret.' Non tamen Gelenio *fortuita* reponenti adversabor.

Quum turris per aggerem] Vide Lipsium Poliorcet. II. 4. *Duk.*

§ 17 *Rota una in altiorem orbitam depressa*] *Demissa* Gaertn. Tum *spem ruentis,* pro *speciem,* Lovel. 3. 6. et Voss. sollemni scribarum aberratione. Vide ad III. 9. § 13. Dein *trepidationem insanam,* omissa copula, Lov. 2. Harl. Mead. 1. et Gaertn. Tandem *tribuerit* Voss.

CAP. XVIII. § 1 *Quum parum quidquam succederet, consul minime æquo animo*] Probe ad hunc modum antiq. ed. Pall. tamen *Quum parum quicquam succederet consuli.* Gebh. *Succederet consuli* etiam Lov. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Error inde ortus est, quod per compendium *cos* vel *cons* scriptum fuerit. Vide ad X. 10. § 12. Et quidem eo potius *consuli,* quam *consul,* librarii dederunt, ne 'succedere' sine casu usurparetur. Ita tamen Cic. ad Q. Fr. II. 14. 'Si ex sententia successerit, bene erit opera posita:' ad Brut. epist. c. 9. 'Sine exercitu tuo, ut reliqua ex sententia succedant, vix satis liberi videmur fore.'

§ 2 *Nec stationem procul a mari*] Lege *nec rationem.* Gelen. Distinguendum post *rationem,* ut ita intelligatur: Ipse consul nullam rationem hybernandi cernebat, ut in locis procul a mari et evastatis belli cladibus. *Glar.* Contra ac docti emendarunt, libri nostri omnes *nec stationem procul a mari, et in evastatis belli cladibus loci hibernandi ullam cernerat.* Gebh. *Nec stationem* servant Lov. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. 1. et Gaertn. Reliqui viris doctis, *nec rationem* emendantibus, consentiunt: nisi quod *nec regionem* legat Lov. 3. Librarios autem voces 'ratio' et 'regio' nonnumquam confudisse, docet Giphan. in Indice Lucret. voce 'Proverbia.' Mox *et evastatis,* omissa præpositione, Lov. 6.

§ 3 *Itaque rejecta obsidione*] Lege *relicta obsidione.* Gelen. Libri nostri omnes *rejecta obsidione.* Gebh. Media vox deest in Voss. et Lov. 1. Reliqui etiam mei constanter *rejecta.* Mox *tota* deest in Gaertn. Deinde

et cetera, vel *cet'a ad hibernandum* Voss. Lov. 1. et Harl. *et t'ra ad hibernandum* Lov. 6. Vocula *et* non adparet in primis edd. Sed in cod. ex quo edd. procuratæ sunt, intercepta est a literis ultimis vocis præced. Vide ad XXXV. 41. § 7. Ascensius deinde a. 1513. *simul et tecta ad hibernandum* dedit; qui hic captasse videtur, id quod Livio familiarissimum est, repetitionem τοῦ *simul*, quæ vox modo præcessit. Verum partim nulli codd. hanc lectionem probant, partim ex omnibus illis exemplis quæ ad III. 50. § 12. et XXVII. 15. § 14, laudata sunt, patet Livium in hac locutione 'simul, simul' simpliciter, numquam 'simul et, simul et' dixisse. Alibi vero Livium aliosque 'simul et, et' usurpasse, vidimus ad XXVI. 43. § 6.

§ 5 *Locridem et Bœotiam*] Ita primum Parisienses ediderunt a. 1573. Priores *ac Bœotiam*. Nihil interest utro modo legamus. Priscam nihilominus lectionem revocavi, quam probant Mss.

§ 6 *Phocidis primo inpetu Phanoceam sine certamine cepit*] Πανοπεὺς δ' ὁ νῦν Φανοτεὺς, ὅμορος τοῖς περὶ Λεβαδίαν τόποις, ἡ τοῦ Ἐπειοῦ πατρίς. Id est, *Panopeus autem, qui nunc Phanoteus, vicinus iis, qui circa Lebadiam locis, Epei patria*. Hæc Strabo IX. 423. Quamquam non *Phanoteus*, sed *Phanopeus* legendum puto, reclamantibus omnibus et Græcis et Latinis, quæ nos vidimus, exemplaribus: π enim in φ mutatum est, idque in principio verbi, non π in τ, perhibet Strabo. Ergo *Panopea* in accusativo legendum puto hoc in loco, cujus Ionicus accusativus est Πανοπῆα apud Homerum in Bœotia vs. 27. Nisi quis Livium ab accusativo masculino Græco formasse existimet fœmininum nomen, quod aliquando fecisse Latinos invenimus, ut ostendit *cratera*. Glarean. *Phanoteam* legendum esse, quemadmodum est in veteribus libris, ostendit Stephanus: Φανοτεὺς, inquit, πόλις Φωκίδος· λέγεται καὶ Φανότη, καὶ Φανότεια. Glareano tamen placet *Panopea*. Sigon. Legendum ex Pall. *Phanoteam*, ut etiam Sigonius monuit. *Gebh*. *Phanoceam* Lov. 5. 6. et Harl. *Phanotheam* Lovel. 3. *Phanoteam* reliqui codd. mei cum Hearnii L. 1. *Panopeam* recepit Froben. 1531. *Phanoteam* quadriennio postea. Dein Vascos. *Panopeam* revocavit, quod in reliquis edd. superest, exceptis tamen Sigonianis, usque ad ultimam Gruteri, qui Sigonium secutus *Phanoteam* vulgavit. De hoc oppido vide Palmer. Græc. Ant. VI. 15. 673. Cellar. Geogr. Ant. II. 13. 725. Vales. ad Exc. Peiresc. pag. 24. et Burm. ad Ovid. Met. III. 19.

Ambrysus inde Hyampolisque receptæ. Daculisia quia] Lege *Daulis*, pro *Daculisia*. Gelen. Duo priora hic nomina ubique obvia sunt: quamvis Strabo loco jam dicto IX. 424. duas faciat Hyampoleis: alteram Phocensium, de qua hoc loco intelligimus: alteram in Parnaso monte. *Daculisiam* non temere reperias apud scriptores, pro quo *Daulis* quidam restituerunt. *Glar*. De Ambryso vide Palmer. Græc. Ant. VI. 13. 642. de Hyampoli ibid. VI. 15. 657. Deinde *Daculisias* Voss. Lovel. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. uterque, Gaertn. et Hearnii L. 1. *Daulisias* ejusdem N. pro quo recte Gelen. *Daulis*. De ea vide Palmer. ibid. VI. 12. 638.

§ 8 *Cum refugientibus in portam permixti inpetum Romani facerent*] Ex eo quod sequitur, sex alia ignobilia castella in potestatem venisse, quidem colligi potest, Daulidem quoque captam fuisse; sed hæc verba incertum relinquunt, quo effectu impetum Romani fecerint: nam multi impetus sine effectu sunt. Suspicor vel aliquid excidisse, vel legendum esse *impetu eam Romani caperent*, permixti scilicet cum fugientibus, ut XLII. 54.

'Terga dederunt, fugientesque per patentem portam hostes acceperunt.' 'Impetu urbem capere' Livius et alii sæpe dicunt. Vide Gronov. ad I. 57. Nec difficilius permutari possunt *facerent* et *caperent*, quam 'capti' et 'facti,' item 'captus' et 'factus,' XXII. 5. et 'cepimus' ac 'fecimus' in Terent. Heaut. II. 3. 25. *Duk.* *Cum fugientibus in porta commixti* Lov. 3.

§ 9 *Et alia ignobilia castella Phocidis*] Pall. et antiqua ed. *Sex alia.* Gebh. Quidquid est apud me edd. ante Curionem vel Gryphium cum scriptis *Sex alia ignobilia castella.* J. F. Gron. Pariter legunt omnes mei. Non vero vulgatæ lectionis vel Curio, vel Gryphius auctor exstitit, sed *Et alia* jam ante eos receperant Frob. 1535. Basil. 1539. et Vascos.

Recepturi mœnibus videbantur aut ducem, aut exercitum Romanum] Non satis adsequor cur dicat *aut ducem, aut exercitum Romanum:* certe dux solus sine exercitu vel sine præsidio se Elatiæ mœnibus non commissurus erat. Eamdem difficultatem etiam sibi natam Dukerus testatur. Videant igitur alii. Interim codd. quibus utor, nihil hic varietatis exhibent, nisi quod *recepturi Romanum*, sex mediis vocibus omissis, legant Voss. et Lov. 1. An legendum *recepturi mœnibus videbantur Romanum?* ut τὰ *aut ducem, aut exercitum* tamquam interpretatio dubitantis scribæ, quo sensu *Romanus* accipiendum esset, primo margini adscripta fuerint, postea vero in contextum inrepserint.

CAP. XIX. § 1 *Ab societate regia ad Romanam amicitiam avertendi*] Pall. *in Romanam amicitiam avertendi.* Prior tamen *advertendi.* Gebh. *In Romanam amicitiam* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 5. Mead. ambo, et edd. Aldo priores. Utraque locutio ferri potest. Vide ad VI. 23. § 8. Deinde *advertendi* Lov. 2. 3. et Harl. sollemni scribarum lapsu. Vide ad d. l. Livii. Paullo ante Ant. Perizon. *Eam obsidenti*, pro *Elatiam obsidenti*, ad marginem Livii legendum conjecit, non alia, ut videtur, de caussa, quam quod vox *Elatia* modo præcessit. Sed vide ad XXXI. 43. § 2.

§ 2 *Cycliadem, principem factionis*] *Cycliadan*, vel *Cycliadam* legendum, conjeci ad XXXI. 25. § 3. Et posterior quidem lectio hic superest in Lov. 2. 3. 4. 5. Harl. Mead. 2. atque edd. omnibus usque ad Paris. 1573. Et eo etiam ducit scriptura, quamvis depravata, Voss. et Lov. 1. qui *Excladiam* præferunt.

Aristhenus, qui Romanis] Polybius Exc. Leg. num. XLI. et alibi *Aristænum* scribit, Ἀρισταῖνον. *Sigon.* *Triscenus* Voss. *Tristenus* Lov. 1. et 3. *Aristhenus* unus Lov. 5. *Aristænius* Lov. 6. a m. pr. Reliqui *Aristænus.* Vide ad c. 32. § 11. Mox *publicæ rei præerat*, pro *prætor erat*, Lov. 1. 3. et Vossian. Deinde § seq. *cum Attalo, et Rhodiis, et Atheniensibus, et Achæis stabat* Lov. 2. et 6.

§ 4 *In antiquum gentis concilium*] *Consilium* Voss. Lov. 1. 2. 5. 6. a m. pr. Gaertn. et edd. Camp. Rom. an. 1472. Mediol. 1480. Parm. et quædam aliæ. Verum indicatur communis conjunctorum populorum respublica, quod *concilium*, non *consilium*, vocari, docet Gronov. ad XLIV. 2. § 5.

§ 6 *Erat autem non admodum simplex habitus animorum inter Achæos*] Vocula *non* perperam deest in Voss. Lov. 1. 3. 6. et Gaertn. Deinde *habitus inter Achæos animorum* Vossian. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et edd. ante Aldum, nisi quod vocem *animorum* in ed. Rom. principe, et Oxoniensi Msto L. 1. deesse Hearnius moneat. Mox *terrebant Romana arma*, pro *horrebant*, Lov. 6.

§ 7 *Macedonum beneficiis et veteribus et recentibus obligati erant*] Pall. uterque, nec non antiq. ed. *et veteri-*

bus ejus oræ gentibus obligati. Gebh. Similiter Lov. 3. 4. 5. 6. Mead. 2. et edd. quas vidi, ante Froben. 1531. omnes. *Et veteribus ejus regentibus obligati* Voss. et Lov. 1. *et veteribus ejus origentibus obligati* Mead. 1. *et veteribus ejus originibus obligati* Lov. 2. et Harl. in margine: *et veteribus eorum originibus obligati* Gaertn.

§ 8 *Perfidiaque: ex iis, quæ tum ad tempus faceret, æstimantes*] Iidem codd. *neque ex iis, quæ tum ad tempus faceret, æstimantes.* Pal. 1. *extimantes.* Gebhard. Mss. *perfidiaque: neque ex iis, quæ tum ad tempus faceret, æstimantes.* Colebat tum temporis Achæos Philippus, et quædam ipsis oppida, ut dictum est c. 5. restituerat. Illi vero regem non ex simulata ad tempus benignitate, sed ex insita crudelitate ac perfidia æstimantes, si victor foret, nihil ab illo boni exspectabant. *J. F. Gronovius.* E codd. meis unus Lov. 5. τὸ *neque* ignorat, reliqui cum Hearnii L. 1. et N. constanter eam vocem servant. Potuit autem intercidere ob vocis præced. syllabam ultimam.

§ 10 *Potestas dicendi data est*] Lege *potestas dicendi facta est,* non *data est.* Gelen. Similiter omnes mei, excepto solo Lov. 5. qui *data est* retinet. Sed id ex alterius expositione ortum videtur. Paullo post § seq. vox *legati* exsulat a Lov. 1. 6. a m. pr. et Voss.

§ 12 *Auditi sunt. Fere atrocissime in regem*] Lege *Ii fere atrocissime.* Gelenius. Libri omnes nostri *auditi sunt. Fere atrocissime in regem, &c.* Gebh. Τὸ *Ii* ab Gelenio est. Priores et nostri scripti carent. Nec addendum censeo, sed potius demendum τὸ *sunt*: ut sit, *post. Ath., ut ref. Maced. dicta, auditi sunt, fere atroc. in regem, quia nulli nec plura, nec tam acerba passi erant, invecti.* J. F. Gron. Pronomen *Ii* in nullo etiam meorum adparet. Vel Gronov. adsentior, vel lego *post. Ath., &c. auditi fere atrocissime in regem, &c. invecti sunt.*

§ 13 *Sub occasum solis, tot legatorum perpetuis orationibus die absumto*] *Sub occasu solis* Harl. Mead. 1. et Gaertn. Vide ad II. 55. § 1. Vox *tot* exsulat a Voss. Præterea *die absumta* legit Lov. 6.

Cap. xx. § 1 *Suadendi, si quis vellet, potestas*] Mediæ tres voces absunt a Lov. 5. et edd. antiqq. Eas Ascens. demum anno 1513. inseruit; quæ etiam in reliquis omnibus scriptis supersunt. Paullo ante *sicut Græcus mos est* Harl.

§ 2 *Quibus sua sponte, volutantibus res inter se pugnantes, obtorpuerant quodammodo animi*] Pall. *res inter se pugnantes obtorpuerant quodammodo,* excluso τῷ *animi.* Gebh. *Quibus sua sponte volutatibus* Voss. Lov. 1. 3. 4. 5. 6. a m. pr. Harleian. Mead. ambo, Gaertn. et multæ edd. antiquæ *quibus sua sponte volentibus* Lov. 2. et 6. a m. sec. Sed recte *sua sponte volutantibus* ed. Rom. 1472. quod, deinde a sequentibus in *voluntatibus* mutatum, Ascens. 1513. revocavit. 'Volutare' autem vel intellige agere de re cum aliis, nempe in conviviis et circulis, ut mox addit. Ita XXXIV. 36. 'Has conditiones quamquam ipse volutaverat in secreto cum amicis:' vel animo perpendere; quod dixit 'volutare in animo' XXVIII. 18. XL. 13. XLII. 11. 'secum animo volutare' XL. 8. 'volutare animum cogitationibus' IX. 17. 'corde volutare' Virg. Æn. I. 50. Deinde *res inter se repugnantes* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Tum vox *animi* deest etiam in Lov. 4. et Mead. 2. *animis* perperam legunt Voss. et Lov. 3. *animos,* et *eorum* pro *eos* Lov. 1. Mox etiam *invicem,* pro *insuper,* Lov. 6.

§ 3 *Vix manibus temperabatis*] Sic scripsi. Male vulgatas occupat edd. *temperatis.* Gebh. *Temperabas* Vossian. *temperabatur* Lovel. 2. Mead. 1. et Gaertn. Reliqui *temperabatis;* neque aliter typis excusi usque ad Froben. qui a. 1535. substituit *temperatis.* Paullo ante *in commitiis et circulis*

Voss. et Lov. 1. *in conciliis et circulis* Gaertn. *in conviviis et in circulis* Harl. Quod probari posset, si plures codd. consentirent. Livium enim præpositiones ita repetisse, vidimus ad VI. 28. § 6. Et ita etiam *de Philippo et de Romanis* præfert Lov. 6.

§ 4 *Quum referant magistratus, quum præco ad suadendum vocet*] Tria priora verba perperam desunt in Voss. et Lov. 1. *quum referat magistratus* legit Harl. At supra hoc cap. est, ' Suadendi potestas a magistratibus facta esset.' Male etiam *ad persuadendum* Gaertn. Paullo ante *ad eam unam,* omissa voce *rem*, Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. a m. pr. et Mead. ambo: *ad eam unam rem* Lov. 6. a m. sec. et Harl. *ad unam eam rem* Gaertn. Tum *legatorum utrorumque* Lov. 6. Deinde *audiveritis* Harl.

§ 5 *In hanc aut illam partem animos vestros inclinarunt*] *In hanc aut in illam partem* edd. quas adhibui, vetustissimæ: de qua præpositionis repetitione modo dictum est ad § 3. Froben. deinde 1535. vulgati auctor exstitit, ac præpositionem posteriori loco omisit. Recte, ut videtur: ita enim legunt omnes codd. Paullo ante *cura salutis communis* alio verborum ordine Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 5. Harl. Mead. ambo, omnesque ante Aldum typis descripti.

§ 6 *Pro bono atque utili fœdere defendendum*] Prorsus existimo scripsisse Livium *fore defendendum.* Nulla enim in hac adhortatione fœderis fit mentio, sed tantum decreti, quod, qualecumque fuerit, omnibus, etiam iis, quibus ante displicuerit, pro bono atque utili fore defendendum dicitur. Neque necessario fœdus isto decreto erant juncturi. Si enim Romanorum, et qui cum illis sentiebant, amicitiam societatemque tantum recusassent, nihil decrevissent novi. Et potuissent facile, quippe qui animis incerti erant, et sententiis inter se dissidebant, mediam viam ex Cleomedontis consilio sequi, ut neque Romanis, neque Philippo se adjungerent, sed quiescerent, atque armis omnino abstinerent, quod ipse Philippi legatus suaderet. *Jac. Perizon. Fore defendendum* probat etiam Crevier. et locutionem alio Livii exemplo inlustrat ex XXXVIII. 59. ' fore erubescendum.' Τὸ *fore* cum participiis futuri activi et passivi optime jungi, adversus Vallam Elegant. I. 26. multis ex Livio aliisque scriptoribus exemplis docet Sanctius Minerv. I. 14. p. 113. et III. 10. p. 466. Vide et Voss. Gramm. V. 16.

§ 7 *Hæc adhortatio prætoris non modo quemquam unum elicuit*] Pal. alter *quemquam virum elicuit.* Gebh. *Nec adhortatio* Lov. 1. 3. et Voss. Sæpius hæ voces a librariis commutatæ sunt. Vide ad III. 50. § 10. VIII. 23. § 17. IX. 30. § 10. X. 10. § 3. c. 35. § 11. c. 36. § 7. Broukh. ad Prop. IV. 1. 6. Eleg. II. 5. et Burmann. aliosque ad Gratii Cyneg. vss. 300. et 461. Ratio est similitudo ductuum in literis *H.* et *N.* Vide Longol. ad Plinii Ep. X. 52. Hinc etiam commutantur *Hunc* et *Nunc*: vide ad IV. 16. § 3. et IX. 9. § 9. *Hos* et *Nos*: vide ad V. 52. § 3. *Hominum* et *Nominum*: vide ad XXIV. 18. § 8. Vel *Nec* pro *Hæc* dederunt librarii, quod negationem orationi deesse existimarent, nescientes *non modo* poni pro ' non modo non;' de quo vide ad XXV. 26. § 10. Quod autem *quemquam virum elicuit* in uno suorum invenerit Gebhard. librariorum culpam esse puto; quos interdum ita lapsos esse, vidimus ad VII. 26. § 1. *Quemquam elicuit,* omissa media voce, Mead. 2. Male. Locutionem ' quisquam unus ' inlustravi ad III. 12. § 4. Mox *aut nuncium concionis tantæ, &c. monuit* Voss. *monuit,* pro *novit,* etiam Lov. 1. De hac scribarum aberratione vide ad XXXV. 35. § 5.

CAP. XXI. § 1 *Forsitan ego quoque tacerem*] *Ego quoque facerem* Harl. et Gaertn. cujus erroris caussa est similitudo literarum *T* et *F.* Hinc in

scriptis confunduntur 'Ferreus' et 'Terreus:' vide Pier. ad Virg. Georg. II. 341. et Bentl. ad Horat. Epod. II. 18. 'Fingere' et 'Tingere:' vide N. Heins. ad Ovid. Her. XIX. 41. et Claud. Cons. Olyb. 99. 'Fractus' et 'Tractus:' vide ad Livii XXIII. 35. § 1. 'Fremens' et 'Tremens:' vide ad Silii XVII. 263. 'Fundere' et 'Tundere:' vide N. Heins. ad Ovid. Met. V. 58. 'Confectus' et 'Contectus:' vide ad Livii X. 38. § 5.

§ 2 *Respondere autem, nisi ex vestro decreto, qui possum? Et quando nemo vestrum*] Pal. alter *quid possum? Et quoniam nemo vestrum.* Gebh. *Respondere autem, sine vestro decreto, quid possum?* Harl. *quid possum* etiam Lov. 2. 6. et Gaertn. *quid possum sibi* Lov. 3. *quid possumus* Mead. 1. *nisi ex vestro decreto possum* Lov. 1. Deinde *Et quoniam nemo vestrum* Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. et Mead. ambo. Vide ad Epit. Liv. l. LVII. *Et quia nemo vestrum* Gaertn. Vide ad XXXVIII. 12. § 9. Mox *vocati estis* Gaertn.

§ 3 *Perinde ac si non postulaverint*] Ita J. F. Gronov. edidit, consentientibus uno illorum codicum, quos consului, Lov. 3. et edd. antiqq. usque ad Froben. qui a. 1535. edidit *perinde ac non postulaverint.* Et hanc lectionem firmant decem meorum codicum, cum Hearnii L. 1. quos secutus sum. Supra II. 58. 'Numero etiam addito, perinde ac duo ante fuerint.' XXVIII. 38. 'Africamque ei, perinde ac debellatum in Italia foret, provinciam destinabant.'

§ 5 *Societatis secum admonet et jurisjurandi: et modo postulat, ut secum stemus*] Gronov. in pr. ed. nott. auctor est, Pet. præferre *societatis secum admonet et jusjurandum:* Barber. vero et Naud. *societatem secum admonet et jusjurandum:* id vero qui probat, intelligere debere verbum substantivum. Verum nulli meorum a vulgato in diversa discedunt, præter solos Lov. 5. et Gaertn. qui legunt *societatis secum admonet et jusjurandi:* quomodo etiam ex edd., quas vidi, præferunt Camp. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et aliæ. Vide ad I. 32. § 8. Ex hac scriptura illæ quas Gronov. invenit, ortæ videntur. Et hinc nihil mutandum puto. Præterea idem Gronov. expunxit posterius *et*, et in pr. ed. nott. monet, se in nullo id scripto invenisse: hinc sensu, ut inquit, dictante scribendum conjectat *et jurisjurandi: non postulat, ut secum stemus; modo ne, &c.* quæ quum in posterioribus curis omiserit, etiam repudiasse videtur. Et recte. Ex Aristæni enim oratione hac patet, primo legatum Philippi petiisse, 'ut Achæi pro rege arma caperent adversus Romanos,' § 8. deinde 'ut quiescerent, abstinerentque armis,' § 33. Oportuit igitur particulam *et* contextui restituisse; quod feci, quia eam superesse videbam in Voss. Lov. 1. 2. 3. 5. 6. et aliis.

§ 7 *Achæi portus et dat fiduciam postulantibus, et demit*] Verius ob ea quæ sequuntur, *dant* et *demunt* legitur. Paulum enim infra hoc cap. de Peloponneso queruntur Achæi, quod nulli sit rei apertior opportuniorque, quam navali bello. *Sabell.* Obscure dictum, sed ad priora referendum puto. Quamquam quomodo Achæi portus Romanis dent fiduciam, demant vero Macedonibus, ut quidam exponunt, non adeo planum mihi videtur. Notavit hunc quoque locum Sabellicus. *Glar.* Obscurissimi loci sensum, Glareano, ut profitetur, ignotum, libet paucis exponere. Quod Romani, inquit, qui socii nobis non sunt, plus petant a nobis, quam socius ipse Philippus, id neque impudentia fit eorum, neque modestia hujus: Achæi, inquit, portus fiduciam Romanis dant ad postulandum, qui classem habent victricem; Philippo vero demunt, cujus nihil præter legatum videmus. Ergo portus dant fiduciam classem habenti, demunt non habenti.

Sigon. Uterque Pall. cum vetusta ed. *Achæi portus et dat fiduciam postulantibus, et demit.* Gebh. Non satisfacit interpretatio Sigonii. Sententia requirit *Sui exercitus*, vel *Suæ vires*, aut quid tale. *J. F. Gron.* Gronovio consentio, et puto hic vitium latere, cui auxilium ab integrioribus membranis exspectandum est. Ceterum *dat* et *demit* constanter omnes, quibus utor codd.

Urbium Eubææ spolia præ se ferens] Pall. uterque *præ sese ferens.* Gebh. In his codd. altera syllaba τοῦ *sese* male duplicata, vel ex prima syllaba vocis seq. repetita est. Omnes nostri tuentur vulgatum.

Exiguo maris spatio disjunctas] Pall. uterque *dijunctas.* Monui quoque ad Ciceronem. Emendo sic l. XXXVII. c. 33. 'Dijunxerant ab exercitu.' Nam vet. ed. exhibet *dejunxerat.* Pall. *devinxerat.* Gebhard. *Dijunctas* etiam Voss. Lov. 2. 4. et Mead. 1.

§ 9 *Non modo præsidium, quo nos tueatur*] *Quo tueatur nos* Voss. Lovel. sex, Harl. Mead. ambo, et edd. ante Aldinam. Mox § seq. *non, Hercule, magis,* pro *Hercle,* Voss. Lovel. 3. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 11 *Neque velle inligari Romano bello vidit*] *Indelegari* Lov. 3. *alligari* Lov. 2. et 6. Vide ad XXXV. 46. § 10. Mox *Cleomedontis oratio,* mutato vocabulorum ordine, Lovel. 2. 4. 5. 6. Harl. Mead. ambo, et edd. ante Froben. 1535. Τὸ *oratio* deest in Gaertn. Similiter in Voss. et Lovel. 1. qui insuper *via est* legunt, pro *visa est.*

§ 13 *Quam præsens nos veteres socios simul ab Nabide ac Romanis tueatur*] *Tuetur* sufficere censeo. *J. F. Gron.* Omnes legunt *tueatur,* præter Voss. in quo a m. pr. erat *tuebatur.* Præterea *nos socios veteres* Voss. Lovel. 6. Harl. Mead. ambo, et edd. Aldo priores.

§ 14 *Relictoque, quem insidebat, saltu penitus in regnum abiit*] *Relicto, quem insidebat,* Voss. et Harl. quod si placet, mutanda est hoc modo interpunctio: *cur exc. faucibus Ep. cl. illis inexp. super Aoum amnem? aut vi, aut metu, aut vol., relicto, quem in., saltu in regnum abiit. Si sua voluntate.* Copula *que* vel in reliquis codd. repeti potuit ex voce sequenti, vel in duobus modo memoratis ab eadem intercepta esse. Sed prius mihi verius videtur. Præterea *abit* Lov. 2. 4. et Mead. 2. Vide ad XXVI. 28. § 2.

§ 16 *Achæi nos Romana arma sustinebimus*] Consensu scripti elidunt τὸ *nos.* Et certe non est Livii. Lib. XXX. c. 30. 'Annibal peto pacem.' XXXIV. 22. 'De hac re vos consulo, staturus eo, quod plures censueritis:' ubi et scripti quidam corrupte, *quod vos plures.* Lib. XXXVII. c. 45. 'Romani ex iis, quæ in Deorum immortalium potestate erant, ea habemus, quæ Dii dederunt.' l. XXXVIII. c. 14. 'Neque Romani bonæ voluntatis ullum signum erga nos tyranni habemus.' XXXIX. 37. 'Quid Capua capta feceritis Romani.' *J. F. Gronov.* Ex omnibus codd. quos adhibui, unus tantum Lov. 5. editis adhærens *Achæi nos* legit. Reliqui pronomen omiserunt. Et solet Livius innumeris locis pronomina primæ et secundæ personæ *ego, nos, tu, vos* omittere. Supra I. 10. 'Hæc tibi victor Romulus regia arma fero.' II. 12. 'Hostis hostem occidere volui.' VI. 6. 'Te, Ser. Corneli, præsidem hujus publici consilii collegæ facimus.' cap. 18. 'Ipse vindex vester, ubi visum inimicis est, repente nullus fui; et vidisti in vincula duci universi eum, qui a singulis vobis vincula depuleram.' l. VII. c. 13. 'Cur veteranus dux, &c. compressis, quod aiunt, manibus sedeas.' c. 30. 'Campani, &c. haud parva accessio bonis rebus vestris in amicitiam venimus vestram.' Et eodem cap. 'Eo ventum est, ut aut amicorum aut inimicorum Campani simus.' l. IX. c. 34. 'Duo exercitus Aventinum insedistis.' XXII. 14. 'Ut vir cum viro con-

grediaris.' xxvi. 50. 'Juvenis juvenem adpello.' xxviii. 27. 'Fasces imperii vestri ad eos Romanus exercitus detulistis.' c. 42. 'Duabus navibus populi Romani imperator fortunam publicam commisisti.' xxix. 17. 'Ex iis, quæ Locrenses aut ab illis passi sumus, aut a vestro præsidio nunc cum maxime patimur.' xxxvi. 7. 'Duo maximi reges adversus unum populum geretis bellum.' l. xxxvii. c. 54. 'Rhodii quam forti, fidelique opera vos adjuverimus.' xxxix. 37. 'Quid Achæi Lacedæmoniis bello victis fecerimus.' xl. 46. 'Id vos velle etiam homines credamus.' l. xlii. c. 34. 'Sp. Ligustinus tribus Crustuminæ ex Sabinis sum oriundus.' xlv. 22. 'Si omnes Rhodii æque noxii essemus.' Ita et Virg. Æn. i. 595. 'coram, quem quæritis, adsum Troius Æneas.' Apud Ovidium aliosque etiam innumera obcurrunt exempla. Vide Gronov. ad l. xxxiv. c. 32. § 3. Præterea *Romana arma* Voss. Lov. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

An tibi potius credamus, &c. potius quam res ipsas intueamur] Ant. Perizon. ad marginem Livii vocem *potius* primo posteriori, postea tamen priori delendam censebat. Verum Crevierius eam repetitam arbitratur, ut clarior procedat oratio, et quia τὸ *quam* longiusculo intervallo distat a priori illo *potius*; et simili pleonasmo *magis* vel *potius* comparativis addi. Omnes mei τὸ *potius* utroque loco tuentur.

§ 17 *Nec duce consulari, nec exercitu bellum gesserunt*] Crevierius, quum posterius hoc bellum adversus Philippum non consulares, sed consules duces gerant, legendum putat vel *nec duce consule, nec exercitu consulari*, vel *nec duce, nec exercitu consulari*, ita ut ex sensu in priore membro suppleatur 'consule.' Codd. mei nihil mutant, nisi quod *nec duce consuli* legat Gaertn.

Sociorum Philippi maritimæ etiam urbes] Dele *etiam*. Gelenius. Pall. et antiq. ed. *maritimæ etiam urbes*. Gebh. Scripti et veteres editi *maritimæ etiam urbes*. Delevit particulam Gelenius. Forte, 'Sociorum Philippi maritimæ tantum urbes in terrore ac tumultu erant.' *J. F. Gronov.* Illud *etiam* superest quoque in omnibus meis. Mox *tuta ab armis Romanis fuerunt* Lov. 2. 3. 6. et Mead. ambo: *tuta ab Romanis fuerunt* Harl.

§ 20 *Quinctius tenentem castra Epiri*] Ego non *castra*, sed *claustra*, legi; quod ex proximo loco supra hoc cap. potest intelligi: 'Epiri' ait 'claustrisque illis.' *Sabell.* *Claustra* legunt omnes mei, præter solum Lov. 5. qui, ubique priscis edd. adhærens, hic etiam iisdem consentit, ac *castra* præfert. De errore hoc scribarum vide ad ix. 32. § 1.

Natura loci, munimentis, exercituque fretum, castris exuit] Pall. et antiq. ed. *natura loci, mun. exercitus fretum*. Gebh. Similiter Voss. Lov. 1. 3. 4. 6. et Mead. 2. cum edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. *munimentisque exercitus fretum* Lov. 2. Mead. 1. et Gaertn. *munimentisque exercituque fretum* Harl. *munimentis, exercitu fretum* Lovel. 5. ubi tamen ultimam literam τοῦ *exercitus* excidisse ob primam vocis seq. suspicandi locus est. Vide ad iv. 33. § 11. Nullus itaque codd. meorum vulgatum tuetur; quod demum inveni in Mediol. 1480. Tarvis. utraque, et reliquis recentioribus.

§ 21 *De crudelitate, avaritia, et libidine regis*] Copulam ignorant Voss. Lov. sex, Harl. Mead. 2. et edd. ante Aldum: quod cur repudiatum sit, justam rationem non video. Vide ad iii. 68. § 4. et sæpe alibi. Mox corruptissime *quæ int' antiqua scelera insuper inferosque Deos sint admissa* Lov. 1.

§ 22 *Multo minus, quam quæ Clunii Abydenique, qui procul a nobis absunt*] Quia Eleunta reperio ante Abydum ab eo captam, videat, quæso, lector, an *Eleuntii* recte legi possit: nam ego nihil statuo. *Sabell.* Recte Sa-

bellicus *Elæuntii* restituit. Sed alii ante *quæ* posuere *quam*, quod mihi displicet. Neque enim Achæi minus curare debebant Atheniensium querelas, quam vel Elæuntiorum, vel Abydenorum. *Glar.* Antea legebatur *Clunii Abydenique.* Sabellicus, cujus in hac re ingenium admiratur Glareanus, restituendum putavit *Eleuntii Abydenique.* Quorum sententiam ego vix probare possum. [' Glareanus Sabellico, ut viro doctissimo, subscribit; de ejus vero laude οὐδὲν γρῦ.'] Nam cum commemoret eos Aristænus, qui bello crudelia a Philippo passi sunt, inter quos Athenienses et Abydeni fuerunt, nescio cur potissimum Elæuntios nominare possit, quos ipse per deditionem receperit. Etenim libro priore c. 16. ita Livius ait: 'Inde progressus ad Chersonesum Elæunta et Alopeconnesum tradentibus ipsis recipit.' Quamobrem ego reponendum puto, pro *Clunii, Ciani.* Primum quia gravissime omnium vexati a Philippo sunt, auctore Polybio; quorum excidii sæpe etiam meminit per hos libros Livius: ut paulo post c. 33. 'Cium, suæ ditionis urbem, funditus delesse:' deinde quia vicinior est vox *Clunii Cianis*, quam *Elæuntiis.* Nam si *l* in *i* et *v* in *a* verteris, confecta vox erit. Cianos etiam cum Abydenis conjungit Polybius, ut ostendi ad XXXI. 31. *Sigon.* Sigonius conjectat supponendum *Ciani.* In Pall. comparet *multo minus quam Elatii Abydenique.* Gebh. *Quam* mihi sententiæ hujus loci repugnare, et delendum esse videtur. Nam non vult Aristænus, multo minus ad Achæos pertinere scelera in Attica admissa, quam quæ Ciani Abydenique passi fuerant; sed contra, multo minus ad Achæos pertinere, quæ hi, quam quæ Athenienses passi fuerant: Ciani enim Abydenique, ait, *procul a nobis absunt:* Athenienses autem non ita longe ab Achæis remoti erant. *Duker.* Recte vocem *quam*, eadem ratione permotus, et quod non adpareat in ed. Rom. principe, ex contextu ejecit etiam Crevier. quæ exsulat quoque a Lov. 5. 6. Harl. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. cujus loco perperam sequens *quæ* omittitur in Voss. Lov. 1. 2. 4. Mead. utroque, et Gaertn. Deinde *Elatii* Lov. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. qui nonnihil Sabellico *Elæuntii* reponenti favere videntur; ut et *Elei* exhibentes Lov. 2. et 6. *Clunii* est in solo editionum adsecla Lov. 5. *Clavi* in Lov. 1. et 3. *Elavi* in Hearnii N. *Clani* in Voss. et Hearnii L. 1. ex quo facillime fit *Ciani*, ut Sigonius optime conjecit, *l* mutato in *i*; quæ elementa sæpissime in Mss. commutari, vidimus ad II. 23. § 3.

§ 23 *Hospitem Cyparissiæ Gariteneм*] Κυπαρισσήεις oppidum Messenæ. Steph. *Sigon.* *Gratitenen* Voss. *Graritenen* Lov. 1. *Gariteneн* Lov. 3. et 4. Mox *et armatum patrem*, pro *Aratum*, perperam plerique codd. cum vetustissimis edd.

§ 24 *Pyli ejus uxorem libidinis caussa in Macedoniam apportatam*] At XXVII. 31. Polycratiam asportatam dixit: quare plane apparet *Polycratiam*, non *Pyli*, legendum esse. *Sabell.* Pall. *Fili ejus uxorem libidinis causa in Macedoniam asportatam.* Antiq. ed. *Pyli ejus uxorem libidinis causa in Macedoniam apportatam.* Gebhard. *Pilienis libidinis caussa* Lov. 6. a m. pr. sed vox *uxorem* interponitur a m. sec. *Pelliconis uxorem libidinis caussa* Lov. 2. *Pilis ejus uxorem libidinis caussa* Gaertn. *Pili ejus uxorem l. c.* Voss. Lov. 3. 4. 5. Harl. Mead. 1. et primæ edd. quibus proximæ Sabellici conjecturam in contextu exhibent. Pro qua tandem Frob. 1535. dedit *filii etiam uxorem*, ut nunc vulgo exstat; ad quam lectionem proxime accedunt Lov. 1. *Pili etiam uxorem*, et Mead. 2. *filii ejus uxorem* exhibentes. Deinde *apportatam*, vel *adportatam* Lov. 1. 3. 5. 6. Voss. et edd. vett. *asportatam*

ed. Mogunt. quod etiam superest in reliquis codd.

§ 25 *Ne sint cum Philippo res, cujus crudelitatis metu obmutuistis omnes*] *Obticuistis* Gaertn. quod ex glossa interpretis natum videtur. Præterea *sint cum Philippo res* constanter scripti, nisi quod *sine cum Philippo res* legat idem Gaertn. Si tamen libri addicerent, mallem cum Dukero *ne sit cum Philippo res*, quia frequentius dicitur hoc sensu 'est mihi res cum illo,' quam 'sunt mihi res cum illo.' Mox *quod cum fieri* Lov. 4. et Gaertn. *quo cum fieri* Voss. Lov. 1. 3. Mead. ambo: *cum fieri*, præcedenti voce omissa, Lov. 2. *quod jam fieri* Lov. 6. Aliquid latet. Certe quam vim illud *tum* hoc loco habere possit, neque Duker. neque ego capimus. An legendum *quod tuto fieri non posset?*

§ 26 *Nulli apertior atque opportunior, quam navali bello*] Pall. *neque oportunior*. Gebhard. Similiter Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Quorum auctoritate id recipiendum putavi. De simili abundantia negationis vide ad III. 11. § 6. c. 26. § 5. IV. 7. § 5. et c. 58. § 5. Ad hæc *nulli aptior* Lov. 3. et Gaertn. sollemni scribarum lapsu. Vide ad XXXI. 22. § 8. *Aperta bello*, ut *corpora aperta jaculo* XXV. 16.

§ 27 *Et centum triginta Isiaci lembi*] Tu vide ne *Asiatici* Livius scripserit. *Sabell.* Vocem *centum* expunxit Frob. 1535. quam tamen servant Lov. 4. 5. 6. et Mead. 2. cum Hearnii N. *centum et triginta*, vocula transposita, legunt Lov. 2. et Mead. 1. *et centum et triginta* Gaertn. Reliqui lectionem Frob. probant. Deinde *Isiaci* vett. edd. adsentiens Lov. 5. *Isaci* Lov. 3. *Ysaci* Hearnii L. 1. *Hisaci* Lov. 6. *Hissaci* Voss. et Lov. 1. *Hisfaci* Mead. 2. *Hiffaci* Lov. 4. Tota vox omittitur in Lov. 2. Mead. 1. et Gaertn. *Issaici*, ut hodie editur, primus dedit Frob. eodem anno. Et ita Harl. et Hearnii N. 'Issæi viginti lembi classi Romanorum adjuncti' memorantur XXXI. 45. ubi vide Sigon. 'Issæi lembi'. obcurrunt etiam XLII. 48. Mox *prope* exsulat a Voss. et Lov. 1. Sed vide ad XXXVIII. 45. § 3.

§ 28 *Egregie enim Dymas priore bello sumus tutati*] *Hymes* Mead. 2. *Himas* Hearnii L. 1. *Binas* Lov. 6. *Bymas* Voss. Harleian. Mead. 1. et Gaertn. *Bimas* Lov. 1. 2. 3. 4. 5. Hearnii N. et edd. ante Mogunt. quæ recte dedit *Dymas*. Per 'prius bellum' intelligendum est illud, quod Romani tempore belli Punici secundi cum Philippo gesserunt. Vide hoc cap. § 12. Eo autem bello *Dymas* a Romanis expugnatas esse, suo loco Livius memorare neglexit, quod nunc data occasione hic facit, et cap. seq. 'Dymæis captis nuper direptisque ab exercitu Romano, quum redimi eos, ubicumque servirent, Philippus jussisset, non libertatem modo, sed etiam patriam reddiderat.' Ejusdem rei mentionem fecit etiam Paus. in Achaic. c. 17. Ταύτην [Δύμην] Φίλιππος ὁ Δημητρίου πολεμῶν μόνην τῶν Ἀχαϊκῶν ἔσχεν ὑπήκοον. Καὶ ἐπὶ τῇ αἰτίᾳ ταύτῃ Οὐλυμπικὸς ἡγεμὼν καὶ οὗτος Ῥωμαίων ἐπέτρεψε τῇ στρατιᾷ διαρπάσαι τὴν Δύμην. Nomen ducis Romani Οὐλυμπικὸς vitiosum esse, viri docti viderunt. An tamen rite curatum sit vulnus, admodum dubito. Kuhnius legendum putat ὁ Λούκιος, et intelligit L. Quinctium Flamininum, fratris T. Quinctii legatum, 'cui classis cura, maritimæque oræ imperium mandatum ab senatu erat,' ut Livius testatur c. 16. At de eo cogitandum non esse, ex hoc Livii loco constat, quia calamitatem Dymæorum *priori bello* accidisse testatur. Priori autem bello duces Romanorum adversus Philippum fuerunt Valerius Lævinus, Sulpicius Galba, et Sempronius Tuditanus. Pro Οὐλυμπικὸς igitur legendum conjicio Σουλπίκιος. Paullo ante *mari classis Romana*, trajectis vocibus, Voss. Lov. sex, Harl. Mead. ambo;

Gaertn. et edd. ante Aldum. Deinde *Macedonum præsidia* Voss. Lov. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 30 *Summa ope petendum erat*] *Sæpe petendum:* id est, *summopere*, Gaertn. *summo opere petendum* Hearnii N. Solent voces *ope* et *opere* in Mss. commutari. Vide ad VIII. 16. § 4. c. 37. § 8. IX. 13. § 9. XXIX. 17. § 2. et sæpe alibi. Mox § seq. *sub umbra vestri auxilii* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. et Mead. ambo: *sub umbra nostri auxilii* Lov. 5. 6. Harl. et edd. ante Aldum; quæ cum codd. posterioribus etiam *societatem nostram* et *portubus nostris* legunt.

§ 32 *Quia pepercisse volunt*] Pall. nec non vetus ed. *quia pepercisse vobis volunt.* Gebh. Ita et Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. Mead. 2. Hearnii L. 1. et edd. vett. *quia pepercisse nobis volunt* Lov. 3. 6. et Gaertn. Additum pronomen primus Frob. 1535. omisit, cum quo stat Mead. 1.

§ 33 *Abstineretisque armis*] *Ab armis* Lov. 6. Utroque modo, vel addita, vel omissa præpositione, Livium locutum esse, dictum est ad IV. 59. § 8. Ratio igitur postulat ut plurium præferamus unius testimonio.

§ 36 *Liberare vos a Philippo jamdiu magis votis, quam armis audetis*] Pall. *magis vultis, quam audetis.* Gebh. Omnes membranæ, *Liberare vos a Philippo jamdiu magis vultis, quam audetis.* Voss. *magis votis, quam audetis.* Ex *voltis* fortasse. *J. F. Gron.* *Votis optastis, quam sine vestro labore* Lov. 6. *votis quam audetis* Lov. 1. et 3. cum Hearnii L. 1. Reliqui cum ejusdem Hearnii N. eamdem servant lectionem, quam Gronov. in membranis suis invenit; nisi quod solus Lov. 5. faveat editis antiquis.

CAP. XXII. § 2 *Demiurgos vocant*] Pall. et hic, et paullo post *Damiurgos.* Gebh. Non aliter Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. et Gaertn. qui etiam mox *Damiurgum* præferunt. Eorum fidem secutus sum, quum et ita editum videam XXXVIII. 30. § 4. ubi vide.

§ 3 *Ne, quod adversus Philippi societatem*] Vitium aliquot recentiorum editionum. Repone *ne quid, quod adversus.* J. F. Gron. Ita prima exhibuit Heinsii Elzev. Ultima Gruteri *ne quid adversus.* Omnes priores cum codd. meis, quotquot videre contigit, ut et Oxoniensibus *ne quid, quod adversus,* quod recte, a J. F. Gronovio moniti, receperunt Hearnius et Crevier. Tum *societatem Philippi* Lov. 3. 5. 6. et edd. ante Aldum. Vox *Philippi* non adparet in Voss. et Lov. 1. Paullo ante *relaturos de societate Romana se aiebant* Voss. Lov. sex, Mead. ambo, et eædem edd. τὸ *se* et *aiebant* omisit Harl. Tum *lege cautum tuebantur* Gaertn.

§ 4 *Parentes ab liberis temperaverint*] *Temperarint* Lov. 2. 6. a m. sec. Harl. et Gaertn. Paullo ante *adeo omnium exarsere studia* Lov. 6.

§ 5 *Perrogarique sententias prohibebat*] *Prorogarique* Voss. Lov. 2. 3. 6. Mead. 2. et Gaertn. Similiter variant codd. cap. seq. § 1. et in Epit. Liv. l. XLVIII. Caussam vide ad IX. 10. § 7. *Promulgarique* Lov. 1. *rogarique* Harl. et edd. quas vidi, omnes ante Ald. præter edd. Camp. et Rom. 1472. quæ simul cum Lov. 5. non tantum has voces, sed et quinque præcedentes ignorant. De verbo 'perrogare' in hac re vide Cortium ad Plinii IV. 22. 3. Supra XXIX. 19. 'Perrogari eo die sententiæ non potuere.'

§ 6 *Neu pertinacia sua*] *Ne pertinacia sua* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Vide ad Liv. XXXIV. 35. § 9.

§ 9 *Dymæi ac Megalopolitani*] *Megalipolitani* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. uterque, et Hearnii L. 1. quomodo etiam quidam eorum mox *Megalipolitanos* præferunt. Ex ea autem scriptura *Megalepolitani* et *Megalepolitanos* scribendum, Gronov. conjecit ad XXXII. 5. § 5. Vide quæ eo

loco notantur.

Neque mirante ullo, neque improbante] Vetus lectio est *neque mirante*. Gelen. Similiter omnes mei, nisi quod *jurante* legat Lov. 6. Deinde *nec improbante* Lov. 1. 3. 4. 5. Mead. ambo, et edd. ante Aldum. Vide ad IX. 9. § 14.

§ 10 *Megalopolitanos, avorum memoria pulsos, &c.*] Crevier. recte vidit, Livium non satis adcuratam temporum rationem habere videri, quum id factum dicit *avorum memoria*. Cleomenem enim Lacedæmoniorum regem Megalopolim cepisse et diruisse, teste Polyb. II. 55. et V. 93. Adde Pausan. Messen. c. 29. et Arcad. c. 27. Antigonum autem, Philippi decessorem, paullo ante mortem restituisse. Philippum itaque, qui etiamnum in medio robore virium erat, et eversam et restitutam Megalopolim vidisse.

§ 11 *Hospitiis familiarique amicitia plerique inligati Philippo*] Pall. uterque perperam *allegati*. Superius c. 21. 'Posteaquam nos neque decernere id sibi præsidium, neque velle illigari Romano bello vidit.' XXXVI. 11. 'Quum patrem, primo allegando, dein coram ipse rogando, fatigasset, invitum se gravioris fortunæ conditioni illigantem.' Ibid. cap. 40. 'De injuria tribuni, bello alieno se illigantis,' &c. Gebhard. *Auspiciis* Gaertn. Vide ad XXI. 2. § 5. Tum *alligati* Lov. 4. 6. et Mead. 2. Vide ad l. XXXV. c. 46. § 10. *Obligati* Lov. 3. *Philippo illigati* Gaertn.

§ 12 *Quod inclinaverat ad Romanam societatem ineundam*] Pall. *ad Rom. soc. jubendam*. Gebhard. Barberin. Naud. Pet. Oxon. *ad Rom. soc. jubendam*. Phrasis e comitiis populi Romani petita, quorum loco Græcis populis hujusmodi concilia erant. Sic XXXIII. 2. 'Rogatio inde a Platæensi Dicæarcho lata recitataque de societate cum Romanis jungenda, nullo contradicere audente, omnium Bœotiæ civitatum suffragiis accipitur jubeturque.' *J. F. Gronov.* *Uniendam* Voss. *uniendam* Lov. 3. *ineundam* Lov. 1. 5. et Gaertn. Reliqui recte *jubendam*. Ita 'jubere fœdus' Cic. Agrar. lib. II. cap. 22. 'Hoc quia vos fœdus non jusseritis.' Vide ad l. III. c. 30. § 6. Alibi etiam 'inisse' et 'jussisse' commutantur. Vide ad IV. 40. § 6.

Et magnis et recentibus colligatis beneficiis] Lege *obligatis*. Gelen. Ita et omnes mei præter Lov. 5. vetustis edd. adhærentem: *beneficiis obligatis* Gaertn.

CAP. XXIII. § 1 *Ceteri populi Achæorum, quum sententiæ perrogarentur*] Omnes membranæ *quum sententias perrogarentur*. Quod ipsum perperam sprevisse editores existimo. Lib. XXII. c. 60. 'T. Manlius Torquatus interrogatus sententiam ita loquutus fertur.' XXXVI. 7. 'Annibal nominatim interrogatus sententiam.' XXXVII. 14. 'Ibi C. Livius, is enim est primus rogatus sententiam.' Neque sane quum in consilio vel concilio omnium ordine rogantur sententiæ, minus ipsi perrogantur sententias, quam in cœtu persalutantur, quum omnes ordine salutantur. Voss. *sententias perrogarent*. J. F. Gron. Vulgatum quidem, fateor, nihil habet vitii: ne tamen facile probem, caussa est, quod in nullo ex meis, nisi in Lov. 5. perpetuo editionum adsecla, invenerim. Supererat etiam in Victor. apud Crevier. At contra *sententia promulgaretur* servat Lovel. 1. *sententiis rogarentur* Gaertn. *sententiæ rogarentur* Harl. *sententiæ prorogarentur* Lov. 2. et 6. *prorogarent* a m. sec. *sententias prorogarent* Voss. et Lov. 3. *sententias perrogarent* Hearnii L. 1. *sententias perrogarentur* Lov. 4. Mead. ambo, et Hearnii N. Propterea id non tantum verum judico, sed eidem etiam in contextu locum dedi. Cicero ad Att. I. 13. 'Primum igitur scito, primum me non esse rogatum sententiam.' Mox *cum Romanis ac Rhodiis*

Voss. Lov. 1. 4. 5. 6. a m. pr. Mead. 2. Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. Rom. princeps, Camp. Rom. 1472. ac Parm. *cum Rhodiis*, mediis omissis, Lov. 2. 3. et 6. a m. sec. *societatem Rhodiis* Mead. 1.

§ 3 *Tres legatos ad L. Quinctium mitti placuit*] Pal. 1. *ad Quintium mitti:* alter *ad T. Quintium*. Gebh. L. Quinctius simul cum Attalo et Rhodiis legatos ad Achæos miserant c. 19. Nunc igitur vicissim Achæi ad L. Quinctium, non ad T. Quinctium, legatos mittendos censent. Et ita etiam legunt omnes mei, nisi quod in paucis sit *ad Lelium Quinctium*, sollemni errore, de quo vide ad XXIX. 7. § 2. et in uno Mead. 2. prænomen omittatur.

Exercitum omnem Achæorum ad Corinthum admoveri] Voss. *Achæorum Corinthum*, sine media præpositione. Juxta bene. Idem mox *Et hi*, non *ii:* melius. Achæi scilicet. Denique idem *Romani Cenchreas*, deleta et hic præpositione. Sed et interpunctione vulgo peccatur. Nam τὰ *posuerunt castra* recte dicuntur de Achæis, qui tum primum adventabant: at male intelliguntur ad τὰ *Romani et Attalus*, qui jam pridem id fecerant, et nunc in opere oppugnandæ urbis erant, captis ante Cenchreis. Cum his igitur, ambobus connectendum τὰ *oppugnabant* hoc modo: *Romani Cenchreas versam partem urbis, Attalus traducto per Isthmum exercitu ab Lechæo, alterius maris portu, oppugnabant; primo segnius*. J. F. Gron. *Corinthum admoveri* etiam Lov. 1. et 6. Tum *Et hi quidem* Lov. 2. 3. 6. Hearnii L. 1. ac Victor. Crevierii. *Et hii quidem* Lovel. 4. et Gaertn. Deinde *Romani Cenchreas versam partem* Lov. 1. 3. 4. 6. Mead. ambo, et Gaertn. *Romani Cenchreas versum partem* Lov. 2. et Harl. *Romani Cenchreas, Attalus, &c.* reliquis mediis omissis, Hearnii L. 1. Crevier. veretur, ne præpositiones utroque loco omissæ sint ab emendatoribus; qui, ignari Livium præpositiones *ad*, *ab* urbium nominibus adjungere solere, orationem ejus ad vulgares plebeiæ grammaticæ regulas exigere voluerunt. Primo tamen loco supprimi præpositionem non ægre patiebatur, secundo retentam cupiebat. Si quid codicum consensui tribuendum, præcipue posteriori loco præpositio erit expungenda: utrobique tamen servatam malo. Recte autem vulgata distinctio *alterius maris portu: oppugnabant primo segnius* Gronov. displicuit. Sed ea demum in postrema Gruteri ed. adparuit. Priores enim post *portu* minimam distinctionem pro maxima habent.

§ 5 *Haud secus quam civem et suffragio creatum, suo imperio justo patiebantur*] Habent Pall. *et suffragio creatum suo imperio juste patiebantur*. Gebh. Suspicor Livium edidisse, *et Cor. ducem præsidii Andr. haud secus quam civem et suff. creatum suo imperatorem justum pat.* J. F. Gronov. Palatinis Gebhardi consentiunt Lov. 1. 3. 4. Voss. et Mead. ambo: *suffragio creatum suo imperio uti juste patiebantur* legunt Lov. 2. et Harl. *suffragio creatum suo imperio uti justi patiebantur* Gaertn. *suffragio creatum suo imperio uti justo patiebantur* Lov. 6. a m. pr. Nihil melius subcurrit, quam quod Gronovio in mentem venit.

§ 6 *Omnis inde spes pugnantibus in sit*] Scribe *oppugnantibus*. J. F. Gron. Contrario errore *obpugnando*, pro *pugnando*, edebatur XXV. 6. § 22.

Undique aggeres haud facili aditu] Ἀσύνδετον hic satis durum et ingratum est. Lenius flueret oratio, si liceret legi *et undique*. Duk. Codd. nihil mutant, nisi quod *unde*, pro *undique*, legant Voss. et Lov. 1. Mox § seq. *aliquantulum muri* Harl. sed vide ad VII. 36. § 5.

§ 9 *Pars ex Hannibalis exercitu metu pœnæ a Romanis Philippum secuti*] *Metu pœnæ ad Romanos* Mead. 1. sed

ab Romanis in margine; quod etiam præfert Lov. 2. Deinde *Philippum secuta* omnes codd. mei, et edd. ante Frob. 1535. *pars secuti* syllepsis est Livio familiarissima: vide ad XXVII. L. § 12. ut tamen dubitem, utrum ea etiam hîc Livius usus sit, consensus codicum caussa est, alteram lectionem tuentium. Mox *ad rabiem magis, quam ad audaciam*, repetita præpositione, Lov. 1. quod non displiceret, si plures codd. accederent, quia Livio familiaris admodum est locutio. Vide ad IV. 58. § 4.

§ 10 *In altum excurrens: trajectus inde Corinthum, septem millia ferme passuum*] *Occurrens* Voss. et Lov. 1. *procurrens* Lov. 6. quod ex glossa interpretis inrepsisse videtur. Supra XXVI. 42. 'Ab intimo sinu peninsula excurrit.' XXXVI. 15. 'Excurrente in altum, velut promontorio, Attica terra.' XLIV. 11. 'Nec minus quam in altum magnitudine Atho mons excurrit.' Deinde *trajectus est inde* Lov. 2. et 6. Tum *septem millia ferme militum* Voss. *septem millia ferme militum passuum* Lov. 1. *septem milia ferme milium passuum* Lov. 3. Puto librarios duas lectiones conjunxisse *septem millia ferme passuum* et *septem ferme millium passuum*. Vide ad III. 44. § 4. Illa autem lectionis diversitas ex eo nasci potuit, quia per notas scriptum fuerat *VII. M. ferme P.* unde τὸ *M.* alii *millia*, alii *millium* reddiderunt. Vide ad XLII. 12. § 9. Utrumque ferri potest. Et quidem 'trajectus septem millia' dictum est per adpositionem. Vide ad XL. 36. § 8. quam lectionem servo ob reliquorum codd. auctoritatem.

§ 12 *Pertinacius Quinctius a Misnepio perstabat*] Restituimus *in incepto perstabat*. Gelen. Nemo, quod sciam, ejus loci meminit, eorum etiam, qui res Corinthiacas scripsere. Strabo autem VIII. 379. Ὑπὸ δὲ τῇ Πειρήνῃ τὸ Σισύφειόν ἐστιν, ἱεροῦ τινὸς ἢ βασιλείου λευκῷ λίθῳ πεπηγμένου. Id est, *sub ipsa vero Pirene Sisyphium est, sive sacellum quoddam, sive regale domicilium, niveo constructum lapide.* Quare ego *Sisyphium* legere malim. Quidam *in incepto* legunt: *Quintius in incepto perstabat.* Sed judicet candidus lector. *Glar.* Pall. uterque vitiosissime *pertin. Quintius anusini ne epio perstabat.* Antiq. ed. *a Mismisnepio.* Glareanus olim divinabat *a Sisyphio.* Gebh. Et hoc ex egregiis Gelenii est, de quo frustra dubitat Patricius Claronensis. Antea legebatur absurde *Quintius a Misnepio perstabat.* Andreas *Quintius a Mismisnepio.* Mss. *Quintius anusini xcepto perstabat.* Margo Naudæani, *Flamininus in cœpto.* Quod forte verum. *J. F. Gron.* Mss. mei similiter prodigiose corrupti: *anusiniue epio* Voss. *anusinine epio* Lov. 1. *anusini ne epio* Lov. 4. *amisinine epio* Lov. 2. *amisimne èpio* Mead. 1. *anusinuepio* Gaertn. *amisi ... epio* Harl. *anusini* Mead. 2. *anusini neepio* Hearnii N. *anasinibio* ejusdem L. 1. *cūssunie opīo*, voce *Quinctius* omissa, Lov. 3. *a Misinepio* Lov. 6. *a Mismisnepio* Lov. 5. Locum adhuc pessime adfectum judico. Gelenii conjectura ideo placere nequit, quia verisimile non videtur intellectu facillima et simplicissima verba *in incepto* in tot lectionum monstra abiisse. Nec Glareani, quia *Sisyphium* est in Acrocorintho, et ita Livius potius *ab Acrocorintho* vel *ab arce*, quam *a Sisyphio* dixisset. Nec Gronovii, quia alibi Quinctium simpliciter *Flamininum* a Livio adpellari non memini. Integriores igitur codd. exspectandi sunt, ut locus persanetur.

Is quoque ut pro omnibus portis disposita vidit præsidia regis] *Ut primo omnibus portis* Voss. et Lov. 1. Deinde *præsidia regis* primum adparuit in ed. Gronov. 1665. quum antea ederetur *præsidia regia;* quomodo præferunt tantum non omnes mei, Hearnii L. 1. et Victor. Crevierii, qui recte lectionem hanc loco restituit. Vi-

de hoc lib. ad c. 6. § 6.

Cap. xxiv. § 1 *Rem per principes Elatiensium tentavit*] *Elatensium* et in fine cap. *Elatensibus* Voss. Lov. 1. 3. 4. 6. et Mead. 2. Utraque forma ferri potest, si verum est, Græcos formasse gentile hujus urbis Ἐλατεὺς et Ἐλατειεὺς, ut censet Berkel. ad Steph. de Urbib. voce Ἐλάτεια. Paullo ante *ad Leteam* Voss. et Lov. 1. *ad Elatheam* Lov. 6. An voluerunt *ad Elateam?* Quum enim Græcis Ἐλάτεια dicatur, id Latine non tantum *Elatia*, sed etiam *Elatea* efferri potest. Vide ad xxxi. 43. § 5.

§ 5 *Et scalas ad stantia mœnia inferebant*] Omnia hæc verba scribarum errore desunt in Voss. Harl. et Lov. 1. Sola vox *stantia* exsulat a Lov. 6. a m. pr. Sed recte in hoc a m. sec. additur, et in reliquis codd. perstat. xxxviii. 5. 'Ut præter spem stare muros viderunt.' Ovid. Her. i. 67. 'Utilius starent etiam nunc mœnia Phœbi.' Mox *adverterat*, pro *averterat*, Lov. 2. Gaertn. Harl. et Mead. 1. Vide ad vi. 23. § 8.

§ 6 *Inermi quoque sequente turba, confugerunt*] Barber. et Pet. *insequente*, quod pluribus locis Livio reddidimus. *J. F. Gron.* Vide ad iv. 30. § 12. Omnes tamen, quibus utor, codd. *sequente* tuentur. Vox *metu*, quæ præcedit, deest in Voss. Lov. 1. 4. 5. Mead. 2. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. Neque ea vox exstat in Lov. 3. et 6. nisi a m. sec.

§ 7 *Fideque in hæc data, post paucos dies arcem recepit*] *In hoc data* Voss. Tum *post dies paucos* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. et Mead. ambo. Deinde *recipit* Lov. 4. a m. sec. Paullo ante *abire inermes vellent*, trajectis dictionibus, Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. uterque, et Gaertn.

Cap. xxv. § 1 *Non Corinthus tantum liberata obsidione*] Quidam adjecerunt *facile*, atque ita legunt: *non facile Corinthus tantum*, &c. quod mihi displicet: neque enim quicquam ad sensum facit. *Glar.* *Facile* interponunt non tantum Gaertn. verum etiam Aldus et quidam eum secuti, quod recte ante Glareanum expunxit Froben. 1535.

§ 2 *Mos erat*] Quod paullo post, 'additum legi erat' dicens, ita lege cautum fuisse significat, in eo non argutandum, et 'more' fieri quoque dici posse puto, quod lege statutum ex ejus præscripto usu et observatione constanti viget, et intermitti non potest. Nam 'mores' et 'instituta' etiam pro legibus et juribus dicuntur. Virg. Æn. i. 268. 'Moresque viris et mœnia ponet.' Ubi Servius, 'Leges etiam mores dici non dubium est.' Cic. pro Marcell. cap. 9. 'Nisi hæc urbs stabilita tuis consiliis et institutis erit:' quod cap. 8. dixerat, 'Omnia, quæ dilapsa defluxerunt, severis legibus vincienda sunt.' Non video quomodo aliter apud Livium accipi possit, quod idem *mori* et *legi* tribuitur; nisi quis putet mox non *legi*, sed *lege* scribendum esse. *Duk.* Sane *lege*, pro *legi*, præferunt Lov. 2. 6. Harl. Mead. pr.

Velut honoris caussa] Restituimus *velut ominis caussa*, non *honoris caussa*. Gelen. Ita etiam legunt plerique codd. a m. partim pr. partim sec. neque aliter edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm.

§ 3 *Cujus nomen post pactam cum Romanis societatem*] Miror hoc de Argivis eum dicere, qui concilio excesserant, ut ipse antea cap. 22. scripsit Livius: nisi coactos adversus regem cum Romanis fuisse intelligamus; quod tamen nusquam indicatur. *Glar.* Miratur Glareanus, Livium scribere, Argivos cum Romanis societatem pactos esse, quod eosdem ante scripserit decreto non interfuisse; neque intelligit eum dixisse 'quosdam Argivorum,' non omnes. *Sigon.*

§ 4 *Jubentiumque legitimum honorem usurpare*] Modo ne fuerit *legitimum omen:* ut Claudianus, 'solennia

ludit Omina libertas.' Dixerat autem, 'velut ominis causa prætores pronunciare Jovem, Apollinemque, et Herculem.' *J. F. Gronov.* Quum hic sermo sit de eo, quod Philippo honoris caussa lege datum erat, non videtur vitium esse in voce *honorem*, qui recte *legitimus* dicitur, ut alia legibus concessa et constituta: 'Legitimum omen' quid sit, mihi non nimis apertum est. 'Legitimum honorem usurpare' puto esse, facere, quod ante factitatum fuerat, et una cum nominibus Deorum nomen Philippi pronunciare: quod ut fieret, ei honoris causa lege datum fuerat. 'Usurpare rem,' vel 'vocem' est sæpe facere vel dicere, faciendo vel dicendo repetere. Livius II. 40. 'Hanc sæpe eum exacta ætate usurpasse vocem.' VII. 2. 'Accepta itaque res, sæpiusque usurpando excitata.' Suet. in Tiber. c. 11. 'Mutua cum Græculis officia usurpans.' *Duk.* Crevierio Gronovii conjectura *legitimum omen* eo facilius recipi posse videtur, quia etiam § 2. vox *honoris* pro *ominis* ante Gelenium perperam intrusa fuerat. Locutionem autem *legitimum omen usurpare* exponit, morem sollemnem sequi in eo omine captando, quod legibus jussum erat. Cum Dukero tamen vulgatum verius puto. Nam Jupiter quidem, Apollo, et Hercules 'ominis' caussa Argivorum prætores pronunciabantur; quod vero Philippo regi lege concessum erat, ut iis nomen ipsius adjiceretur, id non 'ominis,' sed 'honoris' ejus caussa sancitum fuisse videtur. Achæos Philippo regi 'omnes divinos humanosque honores' decrevisse, Livius narrat c. 34.

§ 5 *Larissam eam arcem vocant*] Argorum arcem Larissam fuisse, tradit etiam Stephanus: καὶ ἀκρόπολις Ἄργους Λάρισσα. *Sigonius.* Strabo VIII. 370. Ἄκραν δ' ἔχει [ἡ τῶν Ἀργείων πόλις] τὴν καλουμένην Λάρισσαν, λόφον εὐερκῆ μετρίως. Vide etiam IX. 440. Pausan. Corinth. 23. Τὴν δὲ ἀκρόπολιν Λάρισσαν μὲν καλοῦσι ἀπὸ τῆς Πελασγοῦ θυγατρός. In Lacon. 17. Λακεδαιμονίοις δὲ ἡ ἀκρόπολις μὲν ἐς ὕψος περιφανὲς ἐξίσχουσα οὐκ ἔστι, καθὰ δὴ Θηβαίοις τε ἡ Καδμεία, καὶ ἡ Λάρισσα Ἀργείοις. Ceterum non unam, sed duas arces habuit urbs Argi, quarum altera dicta est 'Larissa;' alterius nomen se non meminisse proditum esse, testatur Cellar. Geogr. Ant. II. 13. p. 782. In præcedentibus vox *nocte* exsulat a Lov. 4. Tum *occupat vi collem* Gaertn. *occupavit collem* Voss. In seqq. Crevier. conjicit *impositoque ibi præsidio*, pro *positoque*. Cæsar B. Civ. III. 34. 'Deducta Orico legione, quam tuendæ oræ maritimæ posuerat.' Scripti etiam vulgatum tuentur. Denique *lucis initio* Voss.

§ 6 *Ænesidemus Elimeus præerat*] Restituimus *Ænesidemus Dymæus*, non *Elimeus*. Gelen. Ita et omnes mei, nisi quod Lov. 5. stat pro prisca lectione, et *Clinæus* legat Voss. litera *d* in *cl* dissoluta. Vide ad X. 24. § 2. ubi etiam *el* pro *d* dari vidimus; ex quo *Elimeus*, pro *Dymæus*, vulgo scriptum erat. *Dimeus* Hearnius ex L. 1. laudavit. Paullo ante *quingenti ferme juvenes* Lov. 2. et 6. Tum *dilecti* Voss. Lov. 1. 4. et Gaertn. Vide ad XXXVII. 51. § 7.

§ 7 *Adhortator a præfecto regio missus*] Ita quidem antiq. ed. Sed melius credo *Ad hos Trator a præfecto.* Ut *Trator* sit nomen viri. *Gebh.* Non placet ille *adhortator.* Voss. *Ad hos tractor.* Lege *Ad hos orator.* J. F. Gron. *Hortator* Gaertn. *Ad hos tractor* Lov. 1. *Ad hos trator*, vel *Adhostrator*, Lov. 4. Mead. 2. et Hearnii N. *Trator* nomen viri alibi non occurrit. Cum Crevier. igitur Gronovii conjecturam veriorem puto. De voce *orator* vide ad XXXVII. 26. § 9.

Solis quidem quod Macedones sentirent] Restituimus *qui idem quod Maced.* Gelen. Corruptum *quidem* servant omnes mei. Paullo ante *exce-*

dere urbem Mead. 1. Quod, si plures codd. idem vellent, non repudiarem. Vide ad II. 37. § 8. Sed et vulgatum probum. Vide ad VIII. 2. § 8.

§ 8 *Post paullo ut Argivos quoque*] *Paullo post* Lov. 2. 6. et Harl. Sed frustra. Vide ad XXII. 60. § 16. Mox *omnem in casum, &c. videbantur subituri* Lov. 3. quod errantis est librarii, qui *in* pro *tñ* sive *tamen* dedit. Ita variant libri IX. 38. § 10.

§ 9 *Ne flos Achæorum juventutis simul cum urbe amitteretur*] *Amitterentur* Voss. et Lov. 1. quod si in pluribus codd. reperirem, spernere non auderem. Vel enim 'flos juventutis Achæorum' considerari potest ut conlectivum, quod verbum plurale admittit; qualia multa vide ad XXXV. 26. § 9. Vel 'flos juventutis simul cum urbe amitterentur' accipiendum, ut 'dux cum principibus capiuntur,' de qua locutione vide ad XXI. 60. § 7.

§ 10 *Qui quæreret, quid sibi vellet*] Tὸ *sibi* exsulat a Voss. et Lov. 1. Sed male. Illud enim pronomen in hac formula est sollemne. Supra III. 35. 'Conjecere in eum oculos, mirantes quid sibi vellet.' c. 50. 'Quærerent senatus verbis, cujus jussu castra deseruissent? aut quid sibi vellent?' c. 67. 'Pro Deum fidem, quid vobis vultis?' IV. 13. 'Primo Quinctius abnuere, et, quid sibi vellent, rogitare.' XLIV. 12. 'Hostes primum admiratio cepit, quidnam sibi repentinus clamor vellet.' Cic. de Senect. c. 18. 'Avaritia vero senilis quid sibi velit, non intelligo.' Prop. I. 5. 3. 'Quid tibi vis, insane? meos sentire furores?' ubi vide Passer.

Nihil fatus tantummodo, &c. respondit] Vix Livii videtur viro docto, velletque *nihil statu mutato*, aut *statu motus*. Sed conjungit non conjungenda. Nihil fatus, quum tantummodo projecto præ se clypeo staret, missus est a Philocle, qui quæreret, quid sibi vellet? Respondit, se moriturum armatum in præsidio creditæ urbis. Ita evolvenda oratio. *J. F. Gron.* Quæ Gronovius adtulit, ut vulgatæ lectioni defensionem pararet, nondum mihi persuadere potuerunt, eam veram esse. *Nihil tantummodo* Harl. Lov. 2. 3. et Gaertn. *in hoc statu modo* Lov. 6. *nihil statu tantummodo* Mead. 1. *nihil statu modo* Voss. Lov. 1. 4. et Mead. 2. ut solus tantum Lov. 5. vulgatum servet, quemadmodum solet, editis adsentiens. Conjecturam viri docti apud Gronov. plurium codicum memoratæ lectiones verisimilem reddunt. Si tamen liceret, insuper legerem, *Missis a Philocle, qui quærerent*, vel *Misso a Philocle, qui quæreret, quid sibi vellet? nihil statu mutato*, vel *motus, quum projecto præ se clipeo staret; in præs. creditæ urbis mor. se arm., respondit.* Ita periodus quasi rotunda et omnibus numeris perfecta erit. 'Nihil statu motus,' ut VIII. 18. 'Equestrem pugnam excitemus, oportet, si turbare ac statu movere volumus.' Petron. c. 95. 'Furca de carnario rapta, statum prœliantis componit.' Vide ad II. 10. § 10. Quod Livius 'statum,' 'stationem' vocat Val. Max. III. 2. § 23. 'Solus inmobilem stationis gradum retinens.' Mox *a Crecibus* Lov. 2. *a Chrecibus* Voss. *a Threcibus* Lovel. 1. 6. et Mead. 1. Vide ad XXXVII. 33. § 3. In fine etiam cap. *Hæc ea æstate ab Romanis* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn.

CAP. XXVI. § 1 *Nihil sane memorabile ab Sex. Ælio consule gestum: quum, &c.*] Hæc aliter in aliis distinguuntur. Post *gestum* distinctionem maximam, post *adduxit* minimam, vel mediam pono. *Duk.* Tὸ *sane* exsulat a Lov. 2. Vox etiam *gestum* deest in Lov. 1. 6. a m. pr. et Voss. forte quia librarii credebant, id repeti posse ex præcedenti periodo. Sed male. Livium sæpissime vocem, quæ præcessit, repetere, vidimus ad I. 3. § 9. Distinctionem Dukeri, quæ mihi quo-

que in mentem venerat, recepi.

§ 2 *Quum duos exercitus in provincia habuisset*] Voss. *duo*. Qualia multa restituimus Nostro, et congessimus ad XXXV. 21. *J. F. Gron*. Exc. codicis Voss. mea hic nullam lectionis varietatem memorant. Omnes etiam reliqui servant *duos exercitus*.

Ipse ei C. Ælium prætorem præfecit] In comitiis prætoriis exponendis capp. 7. et 8. *C. Helvium* nominavit, eique Galliam obtigisse dixit: idem fecit in ejus ædilitate explicanda. Quamobrem hoc quoque loco, pro *C. Ælio*, *C. Helvium* reponendum. *Sigon*. In Pal. 1. initio fuerat *C. Lælium*: factum dein *C. Helium*. Gebh. *C. Lelium* Gaertn. *C. Helium* Lov. 6. a m. pr. *C. Helvium* Voss. Lov. 1. 4. 6. a m. sec. et Mead. 2. ut recte Sigonius reposuit. Sæpe ita variant librarii. Vide ad XXX. 18. § 15. XXXII. 7. § 13. c. 27. § 7. et XXXIV. 10. § 1.

§ 3 *Cremonensibus Placentinisque cogendis redire in colonias*] Nec pejus haberet oratio, si deesset τὸ *redire*. J. F. Gron. Liv. XLIII. 15. 'Milites ex Macedonico exercitu, &c. in provinciam cogebant.' Vide Jac. Gronov. ad Liv. XXXV. 19. § 6. et Cort. ad Sall. Jug. c. 84. § 2. Omnes tamen mei vocem illam tuentur. Mox § seq. *est excitatus* Voss. Lov. sex, Harl. Mead. ambo, et edd. ante Aldum.

§ 5 *Obsides Karthaginiensium Setiæ custodiebantur*] Ab initio hujus libri Signiam ac Ferentinum oppida iis data scripsit Livius; de Setia ibidem nihil, nec interea quicquam. *Glarean*. Vide ad c. 2. § 4. Mox § seq. *emta ex præda mancipia* Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. 2. et Gaertn. Vox *emta* deerat in Voss. et Mead. 1.

§ 7 *Circa Norbam et Circeios*] *Norbem* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 5. Harleian. Mead. ambo, Gaertn. et edd. ante Mogunt. et hic, et mox § seq. Præterea *Cercolos* Lov. 3. *Cerceolos* Lov. 6. *Cerœolos* Voss. *Cornellos* Lov. 1. *Corcellus* Gaertn. *Circelos* Lov. 2. et 4. *Cercelos* Harl. et Mead. ambo. At § seq. *Cercilos* Voss. Lov. 1. et Mead. ambo: *Cercillos* Lov. 3. *Cercellos* Harl. *Circelos* Lov. 2. *Circilos* Lov. 4. *Circeolos* Lov. 6. *Corcellos* Gaertn. Insuper *in ludis* Harl. Male. Vide ad II. 36. § 1. Tum *spectaculo intuentium populum adgredi* Lov. 1. 3. 6. et Voss.

§ 8 *Hujus rei tam fœdum indicium*] Restituimus *Hujus rei tam fœdæ*, non *fœdum*. Gelen. Firmant hanc emendationem plerique codd. aliorum vestigia eodem ducunt: *fide* enim est in Lov. 1. *facile* in Gaertn. Solus Lov. 5. *fœdum* servat. Paullo ante *per terrorem et repentinum tumultum* Lov. 1. *per cædem et tumultum* Harl.

Ad L. Cornelium Lentulum] *Ad L. Cornelium Merulam* legendum, siquidem recte legitur ab hujus anni initio, ubi magistratus creantur. Lector ipse dispiciat, uter ex altero locus sit emendandus. *Glar*. In comitiis prætoriis explicandis capp. 7. et 8. *L. Cornelium Merulam* prætorem urbanum scripsit: quo pacto legendum esse, ostendit consulatus ejus, qui sequitur, in quo *Merulæ*, non *Lentuli*, cognomine afficitur non solum apud Livium, sed etiam in tabulis consulum Capitolinis. *Sigon*. Cognomen deest in Gaertn. Reliqui servant *Lentulum*. Sed, *Merulam* legendum, docet etiam Pigh. in Ann. ad a. IↃLV. p. 250. addens eumdem errorem, qui in codd. Livii residet, etiam dimanasse in Zonar. Ann. IX. 16. Mox § seq. *quæ acta fuerant, exposuerunt* Voss. *quæ acta fuerant erantque, exposuerunt* Lov. 1.

§ 12 *Hoc tumultuario delectu*] *Dilectu* Voss. Lov. 1. 2. 4. et Mead. 1. Vide ad XXXVII. 51. § 7.

§ 14 *Ei centum millia gravis æris dari Patres jusserunt: servis vicena quina millia æris*] De hoc loco varie egerunt Salmas. de Usur. XIX. pag. 574. Kuster. in Diatr. Antigronov. p. 67. et Perizon. Diss. de Ære Gravi § 18.

et 24. qui videndi. Octo posteriora vocabula desunt in Gaertn. propter repetitionem τοῦ *æris*. Vide ad IX. 11. § 11. *Gravis æris dare jusserunt Patres* legunt Lov. 1. 3. et Voss. *gravis æris dari jusserant Patres* Lov. 6.

§ 16 *De quingentis fere hominibus*] *De VI^c fere hominibus* Lov. 4. Mead. 2. et Hearnii N. Mox *qui in ea noxia erant*, pro *noxa*, Lov. 5. et ed. Camp. Eodem sensu *noxam* et *noxiam* usurpari, vidimus ad II. 54. § 10. et VIII. 28. § 8. Codicum igitur turba, vulgatum servans, nihil mutandum suadet.

§ 17 *Jussique circumire eam minores magistratus*] *Eas* lege, ut ad 'vigilias' referatur. *Gelen.* *Eam* solus habet Lov. 5. *eis* Lov. 2. eamdem vocem ignorat Lov. 6. Reliqui Gelenii emendationem probant. Deinde *in mores magistratus* Lov. 1. *juniores magistratus* Voss. et Lov. 6. Male XXXIX. 16. 'Vigiliarum nocturnarum curam per urbem minoribus magistratibus mandavimus.' 'Minores' et 'juniores' sæpe in Mss. commutantur. Vide ad VI. 27. § 10. Similitudo ductuum literarum *min* et *iuni* erroris caussa exstitit.

Triumviri carceris lautumiarum intentiorem custodiam habere jussi] Ex eo, quod *carceris* additur, satis intelligitur triumviros capitales designari. Sic et alii scriptores, quorum loca habet Massonus in vita Ovidii a. XX. Quum sine alio nomine muneris simpliciter *triumviros* dicunt, fere aliquid addunt, unde appareat de triumviris capitalibus agi. Hinc consequens est, pace ejusdem viri clariss. dictum volo, ex iis non liquido probari, quod de se scribit Ovidius Trist. IV. 10. 34. 'Eque viris quondam pars tribus una fui;' de iisdem accipiendum esse, quum poëta nihil omnino addat, e quo id colligi possit. *Carceris* etsi in hoc loco Livii supervacuum esse, et explicandi caussa ab aliquo adscriptum videri potest, eo quod Livius et alii plerumque tantum *lautumias*, non *carcerem lautumiarum* dicunt, tamen nihil contra libros veteres tentandum, et satis Latine dici *carcer lautumiarum* arbitror. *Duk.* *Trecentiviri carceris* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. quem errorem auget Lov. 3. *trecentis viris carceris* legens. Vide ad VI. 3. § 8. Tum *latumiarum* Voss. et Lov. 1. ac 6. *latomiarum* Gaertn. *lautumarum* Harl. Vide ad XXXVII. 3. § 8. Ad eam vocem in ipso contextu Voss. et Lov. 1. additur hæc interpretatio, 'id est, vinculorum seu cathenarum.'

§ 18 *Captivi ne minus decem pondo compedibus vincti*] *Captivi minimis* Lov. 1. *captivi non minus* Voss. et Lov. 6. Non placet. Vide ad XXXVIII. 24. § 5.

CAP. XXVII. § 1 *Coronam auream CCXLVI. pondo*] Quæ notis numeralibus in Mss. et edd. indicantur, ita evolvit Gaertn. *cor. aur. ducentorum quadraginta sex pondo*, quasi *pondo* esset neutrum plurale indeclinabile, quod hic casu secundo accipiendum esset: quem errorem multis profligavit J. F. Gronov. de Pec. Vet. I. 6. et 7. ex cujus sententia hic dedi *ducentum quadraginta sex pondo.* Lov. 1. addita voce scribit *pondo auri.* Frustra. Paullo post vox *Romanorum* deest in Hearnii L. 1. *Romanorum legatorum auctoritate*, et tum *deduxit* legit Harl.

§ 2 *Ad exercitum, qui in Græcia erat, pervenerunt*] *Pervenerant* Voss. Lov. 1. 3. 5. et edd. ante Aldum.

§ 4 *Sumtus, quos in cultum prætorum, &c.*] Hæc res ab avaritia et libidine prætorum orta est, quæ deinde quidem multis legibus coërcita est, nec tamen umquam satis reprimi potuit. Vide Cic. pro L. Manil. capp. 5. et 13. Sigon. de Ant. Jur. Prov. II. c. 5. et Burmann. de Vectig. Pop. Rom. c. 2. *Duk.* Vide Plut. in Cat. Maj. p. 339. Mox *circumcisissi*

Gaertn. sollemni scribarum mutatione. Vide ad Epit. Liv. l. LVII.

§ 5 *Creavit cos. Cn. Cornelium Cethegum*] *C. Cornelium* legendum est ex Cap. consulatu. *Sigon.* Consuli huic prænomen *Cn.* vel *Cnæi* tribuunt etiam Lov. 2. 4. 5. Mead. 1. et Gaertn. Vide hoc lib. c. 7. § 14. Prænomen autem exsulat a Voss. Lov. 1. 3. et Hearnii L. 1. Sed recte Sigon. emendavit *C. Cornelium*, quomodo etiam vocatur Ciceroni in Brut. c. 18. 'Docuisse autem fabulam annis post undecim, C. Cornelio, Q. Minucio consulibus.' Et ita etiam cap. seq. § 1. Lov. 2. 3. 4. Gaertn. et alii; ubi prænomen in Lov. 6. a m. sec. deletum est tanta cura, ut prioris lectionis vestigia non adpareant; *consule Cornelio* legunt Voss. et Lov. 1. Vide ad § 7. Admodum hic neglegens fuit Gruter. qui, quum hoc loco Sigonii emendationem recepisset, id facere omisit c. 28. § 1. et XXXIII. 23. § 1. 4. Crevierius demum ubique ei *Caii* prænomen restituit.

§ 7 *L. Manlius Volso*] *Vulso* vet. lib. Cap. tab. et Appianus in Syriac. p. 113. Μάνλιον. etiam Βούλσωνα edit. *Sigon.* Vide eumdem ad XXII. 35. § 1. Ceterum prænomen socordia scribarum omittitur in Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambobus, Gaertn. et Hearnii L. 1. ac N.

Cn. Sempronius Tuditanus] Sequenti libro c. 42. hic idem dicitur *T. Sempronius*. Ego *C. Sempronius* lego. Nam 'Tuditanorum' hoc frequentissimum prænomen est, neutrum eorum contra: patrem aut avum hunc esse reor *C. Sempronii C. F. C. N. Tuditani*, qui triumphavit de Japudibus a. DCXXVI. Ex lap. Cap. *Sigon.* *Q. Sempronius* Hearnii L. 1. quo etiam prænomine gentem Semproniam usam esse non invenio. Sed *C. Sempronius*, ut Sigon. legendum monuit, recte lib. XXXIII. capp. 25. et 42. exhibet ed. Mogunt. in qua primum illa pars historiæ Livianæ adparuit. Eo hic etiam ducunt Voss. et Lov. 1. *Consul Sempronius* scribentes. Prænomen enim *C.* sive *Caius* et vocem *Consul* librarios confudisse, vidimus ad XXII. 14. § 13.

M. Sergius Silus] *M'. Sergius* argentei nummi. *Sigon.* Sigonii emendationem Gronov. recepit, et post eum reliqui recentiores. Sæpe ita lapsos esse scribas, ut prænomen *Manius* sive *M'.* mutarint in notius *Marcus* sive *M.* vidimus ad XXVII. 25. § 2. Utrum tamen eodem modo etiam hic errarint, merito dubitatur. Nummo, quem se vidisse Sigonius testatur, controversiam non moveo, sed ei oppono illos, quos Patin. in Famil. Rom. et Beger. in Thes. Brand. vulgarunt cum hac epigraphe: M. SERGIVS SILVS. Quum igitur utrumque prænomen in nummis obcurrat, ex illis Sigonius pro conjectura sua nullum argumentum petere potest. Gens etiam Sergia utroque prænomine usa est. De 'Manio' constat ex illis quæ notantur ad IV. 61. § 4. 'Marci Sergii' plures apud Livium obcurrunt. Ergo neque inde aliquid certi statui potest. Nihil igitur restat, quam ut Mss. arbitri adsumantur, quorum nonnulli hic *M. Sergius* exhibent, at totidem literis *Marcus Sergius* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. et Mead. 1. Ob hæc igitur pristinam lectionem *M. Sergius* loco restitui et hic, et alibi, ubi a Sigonio et Gronovio mutata est. Ceterum Pighius in Ann. ad a. IↃLVI. p. 253. conjicit hunc esse celebrem illum M. Sergium, Catilinæ proavum, cujus insignem fortitudinem quum alii, tum etiam Plinius pluribus celebrat Hist. Nat. VII. 28. Ad quem locum Harduinus similem superius laudatis nummum ex museo suo proferens contendit, Valer. Max. et alios, *Silum* gentis Sergiæ cognomen esse existimantes, magnum errorem commisisse; τὸ SILVS enim esse quinque vocum primas literas hac sententia: 'Sergius Italiam Liberavit Vicies

Sexies.' Non enim *Silus*, sed *Silo*, gentis alicujus cognomen fuisse, teste Plin. Hist. Nat. XI. 37. Sed videat quid tribuendum sit huic argumento: Plinius testatur, quosdam 'Silonum' cognomen habuisse; ergo 'Silus' non est inter cognomina Romana. Objicerem 'C. Albutium Silum,' cujus vitam describit Suet. in Clar. Rhetor. c. 6. et Seneca sæpius meminit in Controv. nisi crederem, hos ex ejus sententia eodem errore lapsos esse, quo Val. Max. et alii. Potius igitur hic referendus est C. TERENTIVS. SILVS in lapide apud Gruter. IↃCCXLIII. 2. Utrumque igitur inter cognomina Romana fuisse puto 'Silus' et 'Silo,' quemadmodum 'Catus' et 'Cato.'

M. Helvius, M. Minucius Rufus, L. Atilius] Omnia hæc deerant in Voss. Eadem simul cum sequenti voce *Sempronius* non comparent in Lov. 1. neque τὰ *Silus, M. Helvius, M. Minucius* in Lov. 6. neque *M. Helvius* in Lovel. 5. et edd. ante Aldum, qui eorum loco reposuit *M. Ælius*, consentiente Lovel. 2. quod probat Glarean. ad XXXIV. 10. § 1. *Marcellus Ælius* legit Gaertn. *Marcellus Elvius* Lov. 3. et Hearnii L. 1. *Marcellus Helius* Mead. 1. *Marcellus Helvius* Lov. 4. *M. Helius* Harl. Vide ad cap. præc. § 2. Tum plerique codd. et edd. *Attilius, Accilius, Acilius, Actilius*, pro quo recte Gron. 1665. *L. Atilius* edidit. Vide ad v. 13. § 3.

§ 8 *Ædiles curules Q. Minucius Thermus et T. Sempronius Longus*] *Ti. Sempronius* ex consulatu Capitolino, qui sequitur. *Sigon.* Vide ad XXXIV. 42. § 3. *Curules ædiles* Lovel. 2. 4. 5. 6. Mead. ambo, et edd. antiqq. Idem voluerunt Voss. et Lov. 1. scribarum errore *curules edens* præferentes. Aldus demum *ædiles curules* dedit; quo tamen abstinere potuisset. Vide ad IV. 59. § 11.

CAP. XXVIII. § 2 *Quæ transigi sorte poterat*] *Transigi forte poterat* Gaertn. Vide ad XXXVIII. 40. § 13. *Transigi poterat sorte* Lov. 6. a m. pr. *transigi poterat*, omissa media voce, Voss. et Lov. 1. Mox § seq. voces *tribuni plebis* desunt in Lov. 1. 6. a m. pr. et Voss.

§ 4 *Vixdum inchoatis rebus*] *Vix inchoatis* Voss. et Lov. 1. Male. IX. 42. 'Postero die vixdum luce certa.' X. 11. 'Vixdum ingressus hostium fines.' cap. 32. et XXVIII. 14. 'Vixdum satis certa luce.' XXI. 3. 'Hunc vixdum puberem Hasdrubal literis ad se arcessierat.' XXXIV. 1. 'Inter bellorum magnorum aut vixdum finitorum, aut inminentium curas.' Lib. XXXIX. c. 42. 'Quum is vixdum serio adnuisset.' Lib. XLIII. cap. 4. 'Vixdum se ad consulem pervenisse.' XLIV. 5. 'Progressis vixdum quatuor millibus passuum.' cap. 40. 'Vixdum compositos adgressurus erat:' et sæpius.

§ 5 *Quartum jam annum esse ab decreto Macedonico bello*] *Ab edicto Macedonico bello* Lov. 2. Harl. Lov. 6. pro varia lectione, et Mead. 1. in contextu. Dedissent saltem *ab indicto Macedonico bello*. Sed nihil muto. XXXIV. 24. 'Quum omnes bellum decressent.'

§ 6 *Si aut maturius in provinciam venisset, aut hiems*] Prius *aut* deest in Voss. Lov. 1. 2. 3. 6. Harl. Mead. 1. et Gaertn. Paullo ante *majore parte anni* Lov. 1. et 3.

§ 7 *Nunc prope in hiberna profectum*] Crevier. vel *nunc prope* exponit non ita pridem, hoc ipso prope tempore; vel, quod longe præstare judicat, scribendum conjicit *nunc quoque:* ut sensus sit, non modo Quinctius bene res gessit priore anno, sed nunc quoque ita comparat bellum, ut perfecturus proxima æstate videatur: similique modo vocem *quoque* male mutatam esse in *prope* XXVIII. 39. § 6. Ejus mutationis alia exempla vide ad XXXVIII. 17. § 6. Mihi autem hæc conjectura itidem verior videtur.

Mox *apparare dici bellum* Lov. 6. *comparari dici bellum* Lov. 3.

§ 9 *T. Quinctio prorogarunt imperium*] Ferratius Epist. III. 9. scribit, Patres non jure suo prorogasse imperium T. Quintio, (nam hoc populi erat,) sed quia tribuni plebis rem illam judicio Patrum permiserant. Non recte hoc accepit vir doctissimus. Consules sibi a senatu Italiam et Macedoniam provincias decerni volebant, tribuni plebis Quintio imperium in Macedonia prorogari. Quum utrique liberam consultationem senatui permisissent, 'Patres' consulibus ambobus Italiam provinciam decreverunt, Quintio 'imperium' in Macedonia 'prorogarunt,' id est, a populo prorogandum censuerunt, ac decreverunt. XXX. 2. 'Parem navium numerum Cn. Octavio, prætori item prioris anni, cum pari jure imperii ad tuendam Sardiniæ oram patres decreverunt.' Imperium decernebat senatus, prorogabat populus, quod et ipsa vox 'prorogare' indicat, et decretum senatus de prorogando imperio sequebatur rogatio ad populum, qua imperium ex decreto senatus prorogabatur. Hoc dudum docuit Sigonius de Antiq. Jur. Prov. l. II. c. 1. ex Livii XXVII. 22. et XXIX. 13. et recte tradit ipse Ferratius ex Livii VIII. 23. et X. 22. quibus facile plura addi possent. Et sic intelligenda esse omnia loca, quibus 'imperia prorogata' dicuntur, nulla facta mentione plebisciti, cum ex re ipsa, tum ex eo apertum est, quod, quum XXVII. 7. scribat, 'M. Claudio prorogatum in annum imperium,' deinde cap. 21. id 'a populo' factum dicat. Si vera esset caussa, propter quam Quintio imperium a senatu, non a populo prorogatum putat Ferratius, idem dicendum foret de eo, quod Livius IX. 42. 'senatum' Fabio 'imperium prorogasse' scribit. Sed hoc nulla veri specie fingi potest. *Duk.* *Prorogaverunt* Lov. 3. et Harl. Tum *successor sibi venisset*, pro *ei*, Gaertn. *successor ejus venisset* Lovel. 3. Male. Vide ad h. lib. cap. 6. § 4. Deinde *binæ hinc legiones* Harl. *legiones binæ* Voss. Lov. 1. 3. 5. 6. et edd. ante Aldum. Tandem *cum Gallicis Alpinis* Voss. Lov. 1. 4. et Mead. 2.

§ 10 *Supplementum decretum, peditum quinque millia et trecenti equites, et sociorum*] *Suppl. decretum peditum, trecenti equites* Voss. Lovel. 1. 3. 4. 6. Mead. 2. et Gaertn. cum Hearnii L. 1. et N. *sup. decretum peditum, et trecenti equites* Lov. 2. Harl. et Mead. 1. Adparet numerum scriptum fuisse per notam VCIↃ. aut IↃↃ. eamque, ut incognitam, a librariis omissam esse. Idem in notis numeri quingenarii et millenarii evenisse, videbimus ad XXXVII. 40. § 2. et XXXIX. 42. § 3. Prius *et* deficit in Lov. 5. et edd. ante Ald. Posterius in iisdem, ut et Voss. Lovel. 1. 3. 4. 6. a m. pr. et Mead. 2.

§ 11 *Prætoribus in Hispanias octona millia peditum socium ac Latini nominis data, et quadringenti equites*] *In Hispania* Voss. Lov. 1. 3. 5. 6. Mead. sec. et edd. Camp. Rom. an. 1472. ac Parm. Male. Hispania enim in duas provincias citeriorem et ulteriorem divisa erat. Vide ad XXX. 30. § 13. *In Hispanias* igitur, ut supra h. cap. 'Quinctio in Macedoniam supplementum decretum.' Lib. XXXVII. c. 50. 'Plautio Hypsæo in Hispaniam citeriorem mille Romani dati sunt pedites.' Vide J. F. Gronov. ad XLII. 1. § 2. Insuper *quadrigeni equites* Voss. Lov. 1. 4. 6. a m. pr. et Mead. ambo: *quadrageni* Lov. 3. 6. a m. sec. et Gaertn. Ex reliquis nihil in excerptis notatur. Editi etiam partim *quadringenti*, partim *quadrageni*, partim *quadrigeni* legunt, Aldus *quadringeni*, quod obtinuit usque ad Basil, qui a. 1539. *quadringenti* revocarunt. Ceterum Pighius in Ann. ad a. IↃLVI. pag. 254. Livium ita interpretatur,

quasi cuique prætorum, cui Hispaniæ obvenerunt, decreta sint quatuor millia peditum, duceuti equites, adeoque ambobus octo millia peditum, quadringenti equites. Id autem ut ex verbis Livii efficiatur, pro *octona millia* legendum est *octo millia*. Contra Crevier. pro *quadringenti equites* scribendum conjicit *quadringeni*. Unde sequitur, eum putasse, cuique duorum prætorum octo millia peditum, quadringentos equites data esse. Huic potius sententiæ calculum adjicio, quia id suadent codd. partim enim omnes constanter *octona millia* legunt; partim quidam eorum, quorum varias lectiones paullo ante recensui, non obscure indicant, olim *quadringeni* scriptum fuisse. In reliquis autem, qui *quadringenti* servant, numerus distributivus mutatus est in cardinalem; quem errorem frequenter librarii in Mss. Livii commiserunt. Vide ad IV. 45. § 2. VII. 25. § 8. VIII. 8. § 14. IX. 19. § 2. XXXII. 17. § 2. XXXIV. 45. § 3. cap. 50. § 6. XXXVII. 39. § 7. Et quidem eo facilius in hunc errorem incidere potuerunt, quod, quum numerus notis scriptus esset, eas evolvendi rationem minus adsecuti sunt. Ita viros doctos etiam, qui Livium ediderunt, lapsos esse, videbimus XLI. 14. § 10. XLII. 1. § 2. cap. 61. § 2. et XLIII. 12. § 4. Ut autem vel *octo millia*, pro *octona*, vel *quadringeni equites*, pro *quadringenti*, legamus, sana loquendi ratio exigere videtur; quæ non permittit, ut numeri distributivus et cardinalis inter se conjungantur. Pauca quidem apud Livium loca occurrunt, in quibus tamen id factum videmus. Exempla vide XXI. 17. § 5. XXII. 58. § 4. XXXVIII. 35. § 9. et XLV. 42. § 3. quæ scribarum errore infecta esse censeri debent. Vide quæ ad illa loca notantur. Unum illud sententiæ quam probavi objici potest, cuique prætori octona millia peditum et quadringenos equites decerni, nimium esse, si conferatur numerus hic cum eo, qui anno proximo prætoribus Siciliam et Sardiniam sortitis concessus est hoc lib. cap. 8. 'Marcello in Siciliam quatuor millia peditum socium Latini nominis et trecentos equites: Catoni in Sardiniam ex eodem genere militum tria millia peditum, ducentos equites: ita ut hi prætores ambo, &c. veteres dimitterent pedites equitesque.' At forte in illis provinciis pauciores fuerunt milites veteres, quam nunc in Hispaniis, et hinc pauciores illis, qui exauctorarentur, subficiendi erant. Considerandum etiam est, Siciliam et Sardiniam fuisse provincias perpacatas; at in Hispania utraque bellum adhuc gestum, et hinc firmiori exercitu opus fuisse.

CAP. XXIX. § 1 *Quod et Fregellis murus et porta*] Alii *et quod Fregellis*. Utroque deleto placet *quod ædes Vulcani. Romæ, Fregellis murus et porta de cœlo tacta erant*. J. F. Gron. Lectio hæc primum adparuit in Froben. 1535. Priores cum omnibus Mss. quibus usus sum, et Hearnii L. 1. *et quod Fregellis*; quomodo edi curavi. Quamvis enim non displiceat Gronov. conjectura, duas tamen voces, quas delendas censuit, cum Clerico ex contextu ejicere non sustineo. Posses etiam *Fregellis et murus et portu*, iisdem vocibus deletis.

§ 2 *Et Frusinone inter noctem lux orta*] Hic quoque doctus vir, ut paupertati Latinæ linguæ consulat, refingit *internoctu*. Cur non etiam l. XLIII. c. 18. 'Quum sine intercessione interdiu noctuque alii aliis succedentes.' Adeo autem verum est, *noctu* et *nocte* id esse, quod ille vult *internoctu*, ut hoc modo Noster et *luce* dixerit pro 'interdiu,' XXXVIII. 36. 'Quod luce inter horam tertiam ferme et quartam tenebræ obortæ fuerant.' *J. F. Gronov*. Vir doctus, quem Gronov. refellit, est Freinsh. ut docet ad Gellii III. 2. Vide ad

xxix. 14. § 3.

Asculo agnus biceps] Si grammaticorum canones sequimur, dicendum est *Asculi: natus erat*, hoc enim supplendum est, *Asculi*, non *Asculo*. Alia ratio est, quum prodigia nunciata scribit. xxvi. 23. 'Et Anagnia et Fregellis nunciatum est, murum portasque de cœlo tactas.' xxviii. 11. 'Ab Antio nunciatum est.' Et xxxi. 1. xliii. 13. *Duk.*

§ 3 *C. Acilius tribunus plebis tulit*] *Consul Acilius tulit* Voss. et Lov. 1. 2. 3. 4. ac 6. *Consul Atinius tulit* Mead. 2. *Consul Minutius tulit* Geartn. *Consul Q. Minucius tulit* Harl. *Consul* et *C.* sive *Cajus* passim confundi, vidimus ad xxii. 14. § 13. *Consulatum is tulit* Mead. 1. Insuper *Atilius, Actilius, Attilius* varii codd.

§ 4 *Tricenæ familiæ in singulas colonias jubebantur mitti*] Voss. et S. Vict. *trescentenæ*. Thuan. *trecentenæ*. Jac. Gron. *Tricenæ*, id est 'triginta,' *familiæ* possunt accipi, quæ omnes explerent numerum trecentorum capitum: nam xxxiv. 45. 'trecenos homines' in singulas deductos tradit. Hæ coloniæ maxime deductæ videntur ad ea loca incolis frequentanda; quæ, quum ante tantum castra et præsidia fuissent, deinde oppidorum speciem ac nomen acceperunt. Hoc quum de Vulturno, Puteolis, et Salerno satis constet ex scriptoribus, quos de iis agens laudat Cellarius in Geogr. Ant. Liternum quoque et Buxentum ejusdem conditionis fuisse credi potest. *Duk.* *Tricenæ* ita omnino exponendum foret, ut Dukero visum est, nisi aliud codd. et edd. vett. vellent. Nunc vero ea lectio in nullo exstat cod. nisi forte in Mead. 1. ex quo nihil in excerptis notatur. Sed *trescentenæ* præferunt Lov. 1. et Gaertn. *trecentenæ* Lov. 2. 3. 6. et Hearnii L. 1. quod Crevier. recepit. Sed de eo vide ad xlv. 16. § 3. *Trecenæ* Lov. 4. 5. Harl. Mead. 2. et edd. Camp. Rom. 1472. Mediol. 1480. Parm. Tarvis. utraque, et aliæ, quod pro vero in contextum admisi. Solent autem 'triceni' et 'treceni' ab indoctis librariis commutari. Vide ad xl. 34. § 8. Per 'homines' igitur xxxiv. 45. intelligendi patres familiæ. Vox *colonias* deest in Gaertn. Mox *magistratus haberent*, pro *magistratum*, Harleian. Deinde cognomen *Geminus* exsulat a Lov. 3. et Hearnii L. 1.

§ 5 *Quæ per ipsos agendæ erant*] Scripti et Andreas cum Aldina *quæ per ipsos agenda erant*. Ut apud Sallust. Jug. c. 41. 'Abundantia earum rerum, quæ prima mortales ducunt.' De quo aliquid Observ. iii. 2. *J. F. Gronov.* *Agenda erant* omnes etiam codd. mei, Hearnii L. 1. N. et edd. antiqq. usque ad Frob. 1531. quæ prima perperam *agendæ* substituit. Supra c. 10. § 3. 'Redderet res, quæ comparerent; ceterorum æquo arbitrio æstimatio fieret.' Vide ad ii. 5. § 4. iv. 54. § 4. et Cortium ad d. l. Sallustii.

§ 6 *Genuamque exercitu abducto, ab Liguribus orsus est bellum*] Antiq. ed. *adducto*. Pal. 1. *geminaque exercitu educto:* alter *geminaque exercitu ducto*. Gebh. *Genuamque exercitu deducto* Voss. a m. pr. *geminoque exercitu aducto* Lov. 1. 6. et Gaertn. *Genuamque exercitu edocto* Hearnii L. 1. *Genuamque exercitu educto* Voss. a m. sec. Lov. 3. 4. et Mead. ambo. *Genuamque exercitu ducto* Lovel. 2. et Harl. *Genuamque exercitu adducto* edd. principes, pro quo *abducto* substituit Mogunt. Recte, si ex scriptis. xxvii. 29. 'Exercitum M. Marcellum tribunum militum Venusiam abducere jussit:' ubi plura vide. Deinde *ceptum est bellum* Lov. 2. quod est ex glossa. Supra xxxi. 40. 'Apolloniam, unde orsus bellum erat, copias reduxit.' *Orsus bellum est* Lov. 1. 3. 4. 6. Voss. Mead. ambo, et Gaertn.

§ 7 *Oppida Clastidium et Litubium, utraque Ligurum*] 'Clastidii' etiam

xxi. 48. mentio est, sed in Gallia, sed non longe a Trebia fluvio. *Litubium* nusquam, ut puto, reperias: sicut neque *Celelates Cerdiciatesque*. *Iluates* insulares noscimus, Ligures non item, ut antea ad xxxi. 10. § 2. admonuimus. Quæ ideo admonemus, ut lectores etiam hoc in loco vetusta exemplaria eo diligentius inspiciant. Nam quædam sunt, quæ, quantumvis vel diligentia vel studio lucteris, nequaquam tamen discutere absque exemplarium auxilio valeas. De me loquor, quod expertus sum; credo tamen idem aliis videri: de cordatioribus loquor. Sed sunt quidam, qui nusquam hærent: his tam felicibus nostra hæc non scribuntur. *Glar.* Hoc loco, ubi *Clastidium* deditur, Ligurum esse dicitur. Paulo post c. 31. ubi incenditur, Gallorum est. Aut igitur duo *Clastidia* sunt, aut certe in *Clastidio Ligurum* est aliquid vitii. Nam de *Gallico Clastidio* ad Ticinum dubitari non potest. De quo Polybius ii. 34. et cæteri, qui de bello Insubrum scripserunt, quo confecto Marcellus tertia opima spolia retulit, Virdumaro rege ad Clastidium interfecto, quemadmodum etiam triumpho Marcelli Capitolino scriptum est: apud Plutarchum tamen in Marcello p. 300. est vitiose Κασίδιον pro Κλαστίδιον. Vereor autem, ne *Caristum* pro *Clastidio* sit reponendum; quod est oppidum Ligurum in agro Statellati, Livio auctore xlii. 7. *Sigon.* *Clastidium* non sine ratione suspectum esse Sigonio, recte putat Cellarius Geogr. Ant. ii. 9. De *Litubio* ibidem agit. *Duk.* *Classidium* Lov. 3. et Hearnii L. 1. *Cladistium*, literis transpositis, Mead. 2. Tum *Lutubium* Gaertn. *Licubium* Lov. 3. Cluver. Ital. Ant. i. 10. 79. existimat, ideo Livium nunc *Clastidium Ligurum* vocare, alibi autem, et inprimis xxix. 11. *Galliæ* adscribere, vel quia in dubiis utriusque gentis finibus posita erat; vel quia hæc Liguriæ pars inter Apenninum et Padum sub Galliæ Cisalpinæ provincia ejus tempore censebatur. Prius etiam Doujatio ad hunc loc. placuit. Idem vero Cluver. p. 78. opinatur *Ritubium* ab exscriptoribus in *Litubium* corruptum esse.

Celelates Cerdiciatesque] *Celebate* Lov. 2. *Celebates* Lov. 3. *Celchates* Harleian. Tum *Terdiciatesque* Voss. *Scerdiciatesque* Lov. 2. *Cerdiciotesque* Gaertn. *Celetester Diciatesque* Lov. 1. De *Celelatibus* quædam vide ad xxxi. 10. § 2.

Ilvates Ligurum] *Illuates* Lov. 3. *et Luates* Lov. 1. *præter Gallorum Bojosilvates Ligurum* Mead. 1. Cluverius et Jac. Gronov. eodem modo hic emendandum censent, quo xxxi. 10. § 2. Mox § seq. *sese dediderant* Lov. 5. et edd. ante Froben. 1535.

Cap. xxx. § 2 *Conjunctis legionibus consules rem gesturos*] *Res gesturos* Lov. 6. Reliqui in vulgatum recte conspirant. Vide ad x. 43. § 6.

§ 3 *Negare, se sua deserturos*] Pronomen *se* exsulat a Voss. Id sæpius a Livio omitti, vidimus ad i. 23. § 5. et iv. 10. § 1. Verum uni codici adversus reliquos omnes fidem habere, inprudentius fore puto. Paullo ante *extemplo est orta* Voss. Lov. 1. 3. 5. 6. et edd. ante Aldum.

§ 4 *Super amnis Mincii ripas consederunt*] An super utrasque, ut castra interflueret Mincius? Hoc non probabile est propter ea quæ de Mincio scribit Plin. H. Nat. iii. 16. 'Ripam' alibi dicit Livius xxvii. 48. 'Quum castra metari Pœnus in tumulo super fluminis ripam vellet.' xxxii. 5. 'Iter exiguum super ripam præbens.' An *ripas* etiam de una dicunt, ut 'annulos,' 'hortos?' *Duker.* Lectio hæc in omnibus quidem editis, sed in uno tantum Lov. 5. superest. Reliqui uno ore *ripam*, ut Dukerus voluit; quod recepi.

§ 5 *Infra eum locum quinque millia passuum*] Antiq. ed. *mille passuum mil-*

lia. Pall. *tria passuum millia.* Gebh. *Mille millia* Voss. et Lov. 1. *mille passuum millia* Lov. 2. 3. 4. 5. 6. Mead. 1. Gaertn. et pleræque edd. principes: *tria passuum millia* Mead. 2. *mille passuum* Harl. quod genus loquendi inlustravi ad v. 26. § 5. Quum autem vulgatum in nullo codice invenerim, vel ita legendum, vel, ut in uno cod. erat, *tria passuum millia.* Id enim et illi codd. qui *mille passuum millia* præferunt, probare videntur; in quibus ternarii et millenarii numeri notæ *III.* et *M.* confunduntur. Immo eam lectionem, vel, transpositis vocibus, *tria millia passuum,* etiam adjuvare potest scriptura cod. Harl. Si enim per notas scriptum fuit *III*m *passuum,* id facile in *mille passuum* abire potuit. Vide ad xxxiv. 13. § 2.

§ 6 *Brixiamque, quæ caput gentis erat*] Libri omnes *quod caput.* Gebh. Et hic e scriptis Andreaque legendum *Brixiamque, quod caput gentis erat.* L. xxxiii. c. 8. 'Robore Macedonici exercitus, quam phalangem vocabant.' xxxviii. 1. 'Cum delectis Ætolorum, quod concilium esset gentis.' Cicero, 'Omnes tenues atque humiles, quæ maxima in populo multitudo est.' *J. F. Gron.* Vulgatum primum inveni apud Aldum; id autem exstat etiam in Lov. 2. 6. Harl. et Gaertn. *Brixiamque, quæ quasi caput* Lov. 3. et Hearnii L. 1. *et Brixiam, quod caput* Lov. 5. et editi Aldo priores: *Brixiamque, quo caput* Mead. 1. *Brixiamque, quod caput* Voss. Lov. 1. 4. Mead. 2. et Hearnii N. Solet ita pronomen relativum convenire cum sequenti. ii. 13. 'Agrum dono dedere, quæ postea sunt Mucia prata adpellata.' iii. 26. 'Quatuor jugerum colebat agrum, quæ prata Quinctia vocantur.' c. 34. 'Decem tabularum leges perlatæ sunt, qui nunc quoque, &c. fons omnis publici privatique est juris.' c. 54. 'Ea omnia in pratis Flaminiis concilio plebis acta, quem nunc circum Flaminium adpellant.' v. 34. 'Celtarum, quæ pars Galliæ tertia est.' vii. 20. 'Ne adpellarent consilium, quæ vis ac necessitas adpellanda esset.' c. 23. 'Exercitus, quod ad incertos belli eventus subsidium reipublicæ esset.' ix. 30. 'Tribuni militum, &c. quæ antea dictatorum et consulum ferme fuerant beneficia.' xxiii. 11. 'Capuam, quod caput non Campaniæ modo, sed, &c. Italiæ sit.' xxiv. 22. 'Senatus inde haberi cœptus est, quod manserat publicum consilium.' xxx. 40. 'Syphacis filium, quæ parva bene gestæ rei accessio erat, devictum:' ubi male N. Heins. *qui* conjecit. Epit. Liv. l. xxxiii. 'Leucade urbe, quod caput Acarnanum, expugnata.' lib. xxxiii. cap. 1. 'Thebis, quod caput est Bœotiæ.' xxxix. 40. 'Saltus, quæ latebræ receptaculaque semper illis fuerant.' xlii. 44. 'Thebæ, quod Bœotiæ caput est.' Vide Rhodii Lexic. Scribon. voce 'Quod vocant:' J. F. Gronov. ad Livii ii. 20. § 5. xxxii. 14. § 3. xliv. 1. § 1. Jac. Gron. ad xxix. 11. § 7. et Cort. ad Sallust. Catil. c. 55. § 3.

Insubrium defectioni Cenomanos se adjunxisse] *Insubrum defectioni* Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Harl. et Gaertn. cum edd. Campani, et Rom. 1472. Vide ad xxx. 18. § 1. Tum *se adunasse* Harl. Mead. 1. et Gaertn. Verum 'unare,' 'adunare,' 'coadunare' non sunt hujus ævi, et demum apud scriptores, qui æreo linguæ Latinæ seculo vixerunt, obcurrunt. Locus igitur a librariis interpolatus est, qui verbum suo ævo usitatum, quo τὸ *adjungere* interpres exposuerat, ex margine in contextum invexerunt; et *adunasse* addi debet illis de quibus egi ad vii. 21. § 2.

§ 7 *Ibi agere ac moliri cœpit, ut descis cerent*] Ita J. F. Gronovius edidit, quod plerique recentiorum servarunt. Antea edebatur *id agere,* quod superest in Voss. Lov. 3. 4. 5. 6. Harl. Mead. 2. Gaertn. Hearnii Oxonn. et

Crevierii Victor. Eorum itaque fide, et Hearnii ac Crevierii exemplis priscam lectionem Livio vindicavi, licet id bis mox sequatur. Deinde *ut desisterent* Lov. 1. 2. et 6. Vide ad XXX. 3. § 5. Mox *signis collatis* perperam Lov. 3. Neque melius *aut domos transirent, aut ad Romanos transirent* Mead. 1. et Gaertn. quod vel ipsis librariis displicuit, unde *aut domos, aut ad Romanos transirent* datum est in Harl.

§ 8 *Et id quidem impetrari nequiit*] Libri omnes *impetrari nequivit*. Gebh. Similiter Lov. 4. et Mead. 2. cum multis excusis ante Froben. 1535. *impetrare nequivit* Lov. 1. 5. 6. Voss. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. *impetrare nequit* Lov. 2. *impetrari nequit* Harl. et Mead. 1. *impetrari nequeunt* Gaertn. *impetrare nequeunt* Lov. 3. Vide ad v. 10. § 10. Mox *in id fides data*, trajectis vocibus, omnes mei præter Lov. 5. Tò *est* exsulat a Lov. 3.

Aut si qua in re occasio fuisset] Vetus lectio, *aut si qua etiam occasio fuisset*. Gelen. Antiq. ed. *aut si qua in re occasio fuisset*. Melius censeo haberi in ambobus Pall. *aut si qua, ut jam, occasio fuisset*. Gebh. *Si qua in re*, ut ante Gelenium edebatur, solus Lov. 5. *si qua, ut jam, occasio*, quod Gebh. ex suis probavit, Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. et Mead. ambo: *si qua jam occasio* Harl. et Gaertn. *si qua occasio* pro 'si quæ occasio.' Vide Burm. ad Suet. Cæs. c. 43.

§ 9 *Labare fidem sociorum*] *Laborare* Voss. et Lov. 1. Male. Silius, perpetuus Livii imitator, II. 392. 'Adcitis velox populis, quis ægra lababat Ambiguo sub Marte fides:' ubi vide quæ notantur; et adde Gronov. ad XXII. 61. § 10. ubi itidem *laborare*, pro *labare*, scribarum errore plures, et in his optimi codd. præferunt.

§ 10 *Vovit ædem Sospitæ Junoni, si eo die hostes fusi*] Vide ad XXXIV. 53. *Duk. Si eadem die* Lov. 1. 3. et Voss. *si eodem die* Lov. 6. Vide ad x. 10. § 6.

§ 11 *Non tulerunt Insubres primum concursum*] *Primum occursum* Lov. 4. Male. Omnibus notum est, 'concurrere' et 'concursus' de pugnantibus in frequenti usu esse. Jam autem 'primus concursus' est initium pugnæ. Supra I. 25. 'Ut primo statim concursu increpuere arma.' v. 32. 'Fusa concursu primo acies in fugam.' XXIII. 29. 'Primo concursu quum vix pila conjecta essent.' Solent autem 'concursus,' 'concurrere,' et 'obcursus,' 'obcurrere' in Mss. confundi. Vide ad I. 25. § 4. et XXXVI. 24. § 4.

Tumultum ancipitem injectum auctores sunt] *Tumultum ancipitem invectum* perperam Vossian. Infra XXXIX. 30. 'Consultatque, qui tumultum injicere trepidantibus in ipso transitu amnis potuisset.' XLIV. 11. 'Tumultu injecto in custodiam ejus loci propugnatores urbis avertisset.' Passim 'injectus' et 'invectus' a librariis commutantur. Vide ad IX. 40. § 14. Mox *victores sunt* Lov. 3. sæpius in membranis obvio errore. Vide ad I. 3. § 2. VI. 3. § 6. XXI. 12. § 4. et alibi.

Quinque millia et DCC. vivos captos] Pall. *quinque et CC. vivos captos*. Gebh. Similiter Voss. Lov. 1. 4. 6. Harl. et Mead. uterque: *quinque et ducentos* Lov. 2. 3. et Gaertn. Tò *millia* deest etiam in Hearnii N. Vocem illam, quum præcessit, sæpe a Livio omitti, vidimus ad XXXI. 34. § 7. Sunt tamen, ubi eo casu expresse addita est, ut ambiguum vitetur; quam ob caussam etiam hic abesse nequit: *et CC. vivos captos* etiam Hearnii L. 1. Ut lectio *et DCC. vivos* in nullo alio exstet cod. quam in Lov. 5. Quo minus tamen reliquorum codd. scripturam probare audeam, illud obstat, quod per compendium scriptum esse potuit *et IↃCC. vivos captos*, ac quingenarii numeri nota *IↃ*. vel *D*. ut minus cognita, omissa esse: id enim sæpe factum fuisse, videbimus ad XXXVII. 40. § 11. Insuper *vivos* exsulat a Lov. 6. et Gaertn. Verum forte Livius

exprimere voluit Græcorum ζωγρεῖν, quo Polybius usus erat. Insuper *captivos* Lovel. 1. 2. 4. Mead. ambo, et Gaertn. Sed vide ad VI. 22. § 4.

§ 12 *In iis Hamilcarem Pœnorum imperatorem*] Hic aliorum, non suam, citat opinionem, qui hoc anno, non quarto ante, ut ipse scripsit Livius XXXI. 21. Hamilcarem occisum tradiderunt. *Glar.* Idem judicandum de loco qui occurrit XXXIII. 23.

Carpenta supra CC. millia] Satis erat *supra CC.* Gelen. Ita primum editum vidi a Mogunt. Priores ignorant duo postrema vocabula, relicta tamen lacuna, quæ indicio sit aliqua deesse. Eædem voces desunt etiam in omnibus scriptis meis et Hearnii L. 1. Deest etiam vox sequens *oppida* in Mss. meis, nisi quod sola servet eam Lov. 5. ejusque loco *amica* legat Lov. 3. Si vero lectio, quam Mogunt. proposuerunt, codd. auctores habet, iis invitis *millia* ejicere non audebo, sed potius mutarem in *multa* hoc modo: *carpenta supra ducenta. Multa oppida, quæ, &c.* 'Mille' et 'Multi' etiam alibi inter se commutantur. Exemplum habuimus XXVII. 30. § 2. Ceterum explicatio verborum sequentium, 'Oppida, quæ defectionem secuta erant,' quam dedit Gronov. Diss. Epist. ad Loca quæd. Livii Geogr. epist. IV. displicuit Jasitheo, quem vide in Apolog. advers. Gronov. p. 21.

CAP. XXXI. § 2 *Nec Boii detrectassent pugnam, nisi fama victos Insubres adlata*] *Detractassent* Voss. Lov. 1. 2. a m. pr. 3. 5. 6. et Harl. Vide ad XXXIV. 15. § 9. Deinde *ni fama* omnes mei manu exarati, Hearnii L. 1. et typis descripti, quos vidi, usque ad ultimam ed. Gruteri: quod revocavi. Perinde esse, utro modo legatur, confiteor. At tanto minorem caussam habuit Gruterus vulgatum mutandi. Præterea *Insubres victos* omnes Mss. uno Lov 5. excepto, qui editis adhæret.

Dissipati per vicos, sua ut quisque defenderent] Pall. *sua quisque defendere.* Gebh. Scripti omnes *sua quisque defendere.* An fuit, *Itaque rel. duce cast., dissipati per vicos, sua quisque defensuri, rationem belli ger. hosti mutarunt.* Lib. XXVIII. c. 15. 'Saxis undique circa ex propinquis vallibus congestis augent vallum, munimento sese, quando in armis parum præsidii foret, defensuri.' *J. F. Gron.* *Sua quisque defendere* etiam plerique meorum, Voss. Lov. 2. 3. 4. Harl. Gaertn. et Hearnii Oxonn. *sua quisque defenderet* Lov. 1. *sua quisque defenderent* Mead. ambo: *sua ut quisque defenderet* Lov. 5. cum editis ante Frob. 1531. *quo sua quisque defenderent* Crevierii Victor. *quo sua quisque defenderet* Lov. 6. *Quo* pro 'ut' Livium usurpasse, vidimus ad VI. 24. § 2. Deinde, cum τὸ *quisque* sæpissime cum verbo plurali construxisse, probavimus ad II. 22. § 7. Id igitur hic non mutandum censeo, licet pauci tantum codd. *defenderent* tueantur. Facilius enim indocti librarii verbum plurale τῷ *quisque* junctum in singulare mutasse credo, quam contra. Mox *rationem belli gerendi* Gaertn. *rationem belli gerundi* Lov. 3.

§ 4 *Inde in Ligustinos Ilvates, qui soli non parebant, legiones ductæ*] Libro superiore c. 10. ubi de iisdem loquitur populis, *Ligusticos* quidam emendarunt, hic omiserunt. Vetustiores tamen codd. aliquot *Ligustinos* utroque in loco habebant; quamquam mihi non admodum placet. *Glar.* *Ligustinos*, ut ante dixi ad XXXI. 10. § 2. *Sigon.* Libri omnes nostri *in Ligustinos.* Gebhard. *Ligustinos* omnes codd. scripti. Nec aliter edd. usque ad Vascos. qui, monente forsitan Glareano, *Ligusticos* substituit. Ea autem lectio, licet interim Sigonius priscam scripturam revocasset, per reliquos typis descriptos propagata est usque ad Gronov. qui et ipse *Ligustinos* recepit. Huic autem voci

perperam Glareanus quæstionem movit. Ita enim 'Ligustini montes' l. xxxiv. c. 8. 'bellum Ligustinum' xxxv. 4. 'Ligustini,' pro Ligures, xxxix. 21. 'ager Ligustinus' xlii. 4. Vide etiam Cluver. Ital. Ant. i. 7. p. 46. Deinde *Silvastes* Lov. 1. *Ulvates* Lov. 2. Vide ad xxxi. 10. § 2. Præterea *legiones ducit* Lov. 1. Paullo ante *Classidium* Lov. 3. Vide ad c. 29. § 7.

§ 5 *Ita ut tentare spem certaminis non auderent*] Corrupte antiq. editio *ut tempore spem certaminis metuerent.* Gebh. Sic [*non auderent*] primi apud me Gryphius et Curio. Scripti, Andreas, et editi omnes usque ad Frobenium *ut tentare spem certaminis metuerent.* Quod et significationis est ejusdem, et multo elegantius. Lucanus iii. 407. 'Illis et volucres metuunt insistere ramis.' v. 128. 'Limine terrifico metuens consistere Phœbus.' Deinde et scripti saniores *in ditionem venit.* J. F. Gron. *Non auderent* ante Gryphium et Curionem exhibent Frob. 1535. Basil. 1539. et Vascos. ex scriptis autem solus hanc lectionem probavit Hearnii N. Recte igitur Gronov. *metuerent* revocavit, concinentibus omnibus membranis meis, et Hearnii L. 1. Curtius viii. 7. § 9. 'Liberam vocem innocentis audire metuis, ac ne vultum quidem pateris.' ix. 5. § 25. 'In tanto periculo territus manus admovere metuebat.' Vide Lambin. ad Hor. Od. ii, 2. 7. Deinde *in ditionem venit* etiam omnes mei præter Lov. 3. et 5. qui *deditionem* præferunt. Vide ad xxxiii. 37. § 4. et ad ix. 20. § 4. Hic quin cum Gronovio scriptis adhærendum sit, nullus dubito.

§ 6 *Literæ consulum e Gallia de gestis prospere*] *Literæ consulum Gallia* Voss. Lov. 3. et 6. a m. pr. *Literæ consulum in Gallia* Lov. 1. *Literæ consulum a Gallia* Lov. 2. 4. 5. 6. a m. sec. Mead. ambo, Harleian. Gaertn. omnesque inpressi usque ad Gruterum, cujus ultima ed. *e Gallia* invitis omnibus scriptis. Veterem igitur scripturam revocavi; *adlatæ a Gallia* pro *e Gallia.* Ita Servius initium Virgilianæ Æneidos *ab oris Trojæ venit Italiam* exponit 'ex oris Trojæ.' Tum *de rebus prospere gestis* Lov. 6. qui etiam mox præfert *allatæ sunt.*

M'. Sergius prætor urbanus] Libri omnes *præfectus urbis,* ex vitiosa notarum interpretatione. Nam supra c. 28. 'Sergio urbana, peregrina jurisdictio Minucio obtigit.' *Gebhardus.* Vide ad xxv. 12. § 3. Non aliter legunt etiam omnes mei, et Hearnii L. 1. ac N. cum edd. ante Mog. qui substituerunt *prætor urbis.* Froben. 1535. *pr. urb.* Lugdun. 1553. *prætor urbanus.* Sed Frobenii lectionem revocavi. Vide ad xxii. 33. § 8. Præterea dedi *M. Sergius.* Vide ad cap. 27. § 7. Et ita codd. Mox *decreta est* Gaertn.

Cap. xxxii. § 1 *Hiems jam eo tempore erat, quum T. Quinctius, &c. hiberna disposita haberet. Opunte*] Hæc interpunctio ab ed. Francof. an. 1578. recentiores obsedit. Pleræque antiquiores præferunt, quemadmodum hic edidi. Illam autem distinctionem revocavit Crevierius, et unice veram esse docuit; cum quo etiam voces *Hiems jam eo tempore erat* ad capitis præcedentis finem rejeci.

Quum T. Quinctius, captis Elatella] *Elatia* legendum est. Require supra. *Sabellicus.* Libri omnes *captis Latela,* quod non intelligo. *Gebhard.* *Captis Latelo* Lov. 6. a m. pr. *Laresa* a m. sec. *captis Lacesa* Gaertn. *captis Latessa* Lov. 2. *captis Latella* Lov. 5. et edd. principes: *captis Latela* Mead. ambo: *capta Laussa* Hearnii L. 1. *captis Elatiis* Harleian. *captus Latela* Voss. *capta Larissa* Lov. 3. *capta Latela* Lov. 2. et 4. An Livius scripsit *capta Elateia,* vel *capta Elatea?* Vide ad c. 24. § 1.

Opunte seditio orta est] Hoc satis abruptum est cum ista distinctione,

Præfero Sigonianam apud Hearnium. Cogitabam etiam *quum T. Quintio, &c. hiberna disposita habente, Opunte seditio orta est.* Sed non credo eo ducere libros. *Duk.*

§ 3 *Usque ad adventum ejus*] Libri omnes *usque in adventum ejus.* Gebh. Ita et Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Ita evitabitur ingratus sonus *ad adventum*, a quo tamen Livius non satis sibi cavere solitus est. Vide ad XXXI. 10. § 3. De utraque loquendi formula 'usque in' et 'usque ad' vide Cortium ad Plin. Ep. II. 13. § 10. Codicum auctoritatem spernere non audeo.

§ 4 *Neque, ut discederent inde*] Pall. *ut descenderent.* Gebh. Mss. alii cum Thuan. *descenderent.* l. XXXIV. c. 50. 'Quum respiciunt præsidium ab Acrocorintho descendens.' *Jac. Gron.* J. F. Gronov. ad IV. 29. § 5. non recte ad hunc locum adtendisse videtur. Nam adducit eum, ut inlustret locutionem 'decedere præsidio,' eaque occasione monet, legendum esse *decederet*, licet Mss. fere legant *descenderent.* Verum hic non 'milites decedere præsidio,' sed 'præsidium decedere arce' ex ejus emendatione dicetur: adeoque longe alia est locutio. *Descenderet* in Victor. esse Crevier. testatur: *descenderent* legunt Voss. Lov. 1. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii L. 1. Vide ad XXXV. 26. § 9. Solent autem 'discedere' et 'descendere' in membranis confundi. Vide ad IX. 14. § 7. Mox *auctoritate imperatorum consulis Romani* Voss. et Lov. 1. Sed in eorum priori inter versus adscribitur *imperatoris.* Vox *Romani* deest in Harl.

§ 5 *Cur non extemplo obpugnarentur*] *Expugnarentur*, sollemni scribarum errore, Gaertn. Vide ad l. XXI. c. 57. § 6. *Oppugnaretur* Lovel. 3. nempe, arx.

§ 6 *Id gravate concessum regi est: non quin cuperet*] Hiat oratio: nam cum hanc removeat causam, aliam omnino ponere debuit, quæ moverit Quinctium, ut difficulter permitteret colloquium. Immo ille facile concessisse videtur, et scripsisse Livius, *Id non gravate concessum regi est, quum cuperet Q. per se partim armis, partim cond. confectum videre bellum, &c. aptum autem fore coll. credebat.* J. F. Gronovius. *Non cum cuperet* legit Lov. 6.

§ 7 *Quod summa vi ut obtinerent*] Vetus lectio *summa vi ut tenderent*, non *obtinerent.* Gelenius. Persæpe Livius simplici 'tendere' pro composito 'contendere' utitur. Ut lib. XXIV. cap. 21. 'Ut facile, si ultra tenderent, appareret illi timendum esse.' XXXIV. 34. 'Quum adversus tendendo nihil moveret socios, simulando se transire in eorum sententiam.' XXXV. 51. 'Nequidquam contra Miccione et Xenoclide tendentibus facile tenuit, ut portæ sibi aperirentur.' Et sic restituimus ex scriptis XXVIII. 18. 'Illud magno opere tendente rege:' ubi vulgo *contendente*, et retinet contra scriptum suum Rhenanus. Hic tamen non prætermittendum, in Andrea atque Aldina et omnibus antiquis ante Gryphium et Curionem esse *ut obtinerent.* J. F. Gronov. Quamvis Lov. 3. 5. Gaertn. Mead. 1. in margine, et edd. principes præferant *obtinerent*, nihilominus adsentior Gelenio, ex Msto *tenderent* reponenti; quam lectionem ante Gryph. et Curion. jam receperunt Frob. 1535. Basil. 1539. et Vascos. Neque aliter est in reliquis, quibus usus sum, codd. Id autem eruditius est, quam ut indoctis librariis adscribi possit. Præterea sæpius ita Livius locutus est. IV. 35. 'Patres, adversus quos tenderet, bello inexpiabili se persecuturos:' ubi quædam notavi. VI. 34. 'Quod tanta vi, ut liceret, tetenderant.' c. 38. 'Si adversus intercessionem leges tamquam captæ civitati inponere tendent.' lib.

VIII. c. 15. 'Senatu minus in prætura tendente.' X. 6. 'Minus autem tetendere, adsueti jam tali genere certaminum vinci.' c. 24. 'Patriciis tendentibus, ut Fabius,' &c. c. 26. 'Tendente Decio, ut suæ quisque provinciæ sortem tueretur.' XXIII. 14. 'Senatum metus cepit, si propalam tenderent, resisti multitudini concitatæ non posse:' ubi quædam notavit Gronov. XXVIII. 45. 'Quum, ut delectum haberet, neque impetrasset, neque magnopere tetendisset.' XXX. 4. 'Se uno frustra tendente, nulli alii pacem placuisse.' XXXVII. 53. 'Nimis pertinaciter in obtinendo tetendisse.' Similiter alios loqui, docent Gronov. Diatr. Stat. XXI. p. 116. et Cortius ad Sallust. Catil. c. 60. Tandem cum effectu Quinctius amicis mandare poterat, ut *tenderent*, id est contenderent, ut imperium sibi prorogaretur; minus vero, ut id *obtinerent*: illa enim res sita erat in alterius arbitrio.

§ 9 *In sinu Maliaco prope Nicæam*] Pall. cum antiq. ed. *In sinum Maliacum prope Niceam.* Prior tamen Pal. *prope Licenam.* Gebh. *In sinu Maliacum* Voss. et Lov. 1. *In sinum Maliacum* Lov. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. cum edd. Frobeniana a. 1531. antiquioribus. *Ad sinum Maliacum* Lov. 2.

Eo rex, &c. venit] Polybius XVII. 1. Παρῆν ὁ μὲν Φίλιππος ἐκ Δημητριάδος ἀναχθεὶς εἰς τὸν Μαλιέα κόλπον, πέντε λέμβους ἔχων καὶ μίαν πρίστιν. *Sigon.*

§ 10 *Erant cum eo principes Macedonum*] Excidisse hic suspicatur Crevier. nomina principum, qui Philippum comitabantur, 'Apollodorus et Demosthenes,' quos nominat Polyb. XVII. 1. Quum enim Livius dicat c. 35. 'Rex cum duobus, quos pridie adhibuerat, in terram egressus,' eum nihil certi et clari indicare illis verbis putat, nisi prius illorum nomina adposita fuerint. Verum, licet hæc nomina adscribantur, tamen c. 35. dubium manebit, quos adhibuerit: non enim ibi dicit *duobus Macedonibus, quos, &c.* hic autem, si duo illa nomina recipimus, insuper Philippum comitatur Cycliadas.

Et Achæorum exsules et vir insignis Cycliadas] Lege *et Ach. exsul vir insignis Cycl.* Gelenius. Polybius XVII. 1. Ἀχαιὸς δὲ Κυκλιάδας, ἐκπεπτωκὼς ἐκ Πελοποννήσου. *Sigon.* Pall. et antiq. ed. *et Ach. et vir insignis Cycl.* Gebh. Eodem modo legit Harl. sed *et Ach. exsulum et vir insignis* Voss. *et Ach. exsulis et vir insignis* Lov. 1. et 4. *et Ach. exsules et vir insignis* Lov. 2. 3. 5. 6. Mead. ambo, Gaertn. Hearnii L. 1. et edd. quas vidi, ante Gelenium. Præterea *Cycliades* Voss. Lov. 1. 3. 6. a m. pr. et Gaertn. Sed, nihil mutandum esse, locus Polyb. a Sigonio laudatus docet. Vide ad XXXI. 25. § 3. et 9.

§ 11 *Dionysodorus Attali legatus*] Polyb. καὶ παρ' Ἀττάλου Διονυσόδωρος. *Sigon.* Antiqua ed. *Dionysiodorus.* Pall. *Dionisiodorus.* Gebh. *Dionysiderus* Harl. *Dionysioderis* Lov. 3. et Mead. 1. *Dionysiodorus* reliqui scripti nostri, Hearnii L. 1. N. et edd. ante Frob. 1535. Sed male, ut docet locus Polyb. a Sigonio laudatus, apud quem XVI. 2. itidem memorantur Διονυσόδωρος καὶ Δεινοκράτης ὄντες ἀδελφοί, καὶ ναυαρχοῦντες παρ' Ἀττάλῳ.

Agesimbrotus præfectus Rhodiæ classis] Παρὰ δὲ Ῥοδίων, Ἀκεσίμβροτος ὁ ναύαρχος, ex Polyb. *Sigon.*

Phæneas princeps Ætolorum] Polybius παρὰ δὲ Αἰτωλῶν, Φαινέας ὁ στρατηγός. *Sigonius.* *Phaneas* Lov. 3. 5. Gaertn. Hearnii L. 1. et pleræque edd. ante Sigonium, licet quædam interim dederint *Pheneas.* Sed *Phæneas* recte scribendum esse, ex Polyb. loco laud. constat. Vide etiam ad XXXVI. 28. § 1.

Et Achæi duo, Aristænus et Xenophon] Polyb. XVII. 1. Τῶν μὲν Ἀχαιῶν Ἀρισταίνετος καὶ Ξενοφῶν. Apud quem etiam c. 7. Ἀρισταίνετος vocatur. Si-

militer is, qui Achæos a societate Philippi ad amicitiam Romanorum traduxit, Ἀρισταίνετος ab eodem Polyb. vocatur in Exc. Peiresc. p. 90. quod 'Aristæno Achæorum prætori' adscribit Livius hoc lib. cap. 19. et XXXIII. 2. cujus ejusdem 'Aristæni' etiam frequens mentio fiet lib. seq. Patet igitur alterum ex altero emendandum esse: et quidem potius Polybium ex Livio corrigi debere, censet Vales. ad Exc. Peiresc. p. 17. nam apud Plutarch. quidem in Philopœm. pag. 363. Ἀρισταίνετον vocari, verum in cod. Vulcobiano legi Ἀρίσταινον [immo Ἀρισταῖον·] idque præferendum, quia apud Pausan. in Arcad. c. 51. et Polyb. inferius pag. 122. pariter Ἀρίσταινος vocatur. *Aristænus* prætor Achæorum memoratur etiam apud Polyb. in Excerpt. Legat. num. 41. Potius igitur Valesio adsentior, quam Xylandro vel Cruserio, vitiose apud Livium *Aristhenus* vel *Aristænus* scriptum censenti ad d. loc. Plutarchi.

§ 12 *Romanus, ad extremum litus progressus, quum rex in proram*] Polyb. lib. XVII. c. 1. Οἱ μὲν περὶ τὸν Τίτον ἐπέστησαν παρ' αὐτὸν τὸν αἰγιαλόν· ὁ δὲ Φίλιππος ἐγγίσας τῇ γῇ, μετέωρος ἔμενε. *Sigon.* Pall. *Romanus extremum littus progressus.* Gebh. Ita et Lov. 2. 3. 4. Harl. Mead. 2. et Gaertn. *Romanus extra litus progressus* Lov. 1. 6. et Voss.

§ 13 *Egrediaris, ex propinquo dicamus in vicem audiamusque*] Vet. lib. *dicemus invicem audiemusque.* Sigon. Membranæ adjecta copulativa, *commodius, inquit, si in terram egr., et ex prop. dicamus invicem audiamusque.* Nec videtur indecens. Intelligendum vero *commodius erit*, vel *facies*. Seneca in ludo de morte Claudii: 'Antecesserat jam compendiaria via Narcissus libertus ad patronum excipiendum, et venienti nitidus, ut erat a balineo, occurrit, et ait, Quid Dii ad homines? Celerius, inquit Mercurius, et venire nos nuncia.' Non est igitur opus correctione Sigoniana, *dicemus invicem audiemusque.* J. F. Gron. In quibusdam meorum codd. etiam copulativa exstat. In Voss. autem transponitur perperam *ex propinquo dicamus in vicem et audiamusque.* Ex reliquis, in quibus non reperitur, ut et ex Hearnii L. 1. et N. excidit ob similitudinem ductuum vocis seq. Vide ad XXX. 6. § 7. Vicissim nullus meorum Mstorum emendationem Sigonii probat, nisi solus Harl. Præterea *in vicem* distinctis vocibus scribendum monet Henr. Stephan. Schediasm. IV. 6. Vide ad I. 40. § 6. Mox *facturum se negaret*, omisso pronomine *id*, Voss.

Quem tandem, inquit Quinctius, times? Ad hoc ille superbo et regio animo, &c.] Polybius XVII. 1. Τοῦ δὲ πάλιν ἐρομένου τίνα φοβεῖται; φοβεῖσθαι μὲν ἔφησεν ὁ Φίλιππος οὐδένα πλὴν τοὺς θεούς. Aliter hanc historiam scribit Plutarchus in Apophthegm. p. 197. *Sigon.* H. Stephanus Schediasm. IV. 6. hunc locum et similia quædam Livium malevolentiæ in reges suspectum reddere dicit. Quasi vero solus veterum scriptorum Livius superbiam regum memoraverit. *Duk.* *Ad hæc ille* Voss. Lov. 2. 3. 5. 6. Harl. Hearnii L. 1. et edd. Frobeniana a. 1535. priores. Vide ad XXI. 52. § 10. *Quem tamen*, pro *tandem*, Lov. 5. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. quod pro librariorum lapsu habendum. Vide ad XXII. 2. § 11. De vi voculæ *tandem* in interrogationibus vide ad III. 9. § 9. Tum *superbe et regio animo* Gaertn. Insuper *Neminem timeo* Lov. 2. et Harl. *Neminem, inquit, timeo* Gaertn. Hinc *non autem hominum credo fidei* Lov. 2. et 6. *non hominum autem credo fidei* Harl. et Gaertn. Vide ad III. 54. § 6. *Non omnium credo autem fidei* Lov. 1. Tandem *quos juxta te video* Lov. 1. et 6. quod ex glossa esse videtur. De locutione 'circa aliquem esse' vide ad XXXVI. 14. § 12.

§ 15 *Ut in nullo fides sit*] Lege *ut*

nulla fides sit: non *ut in nullo fides sit.* Gelen. Ed. vetus *ut in nullo fides sit.* Pall. *ad colloquium congrediuntur: in nullo fides sit.* Gebh. *Ut nulla fides sit* Gelenii est, quum veteres ederent *ut in nullo fides sit.* Quod in scriptis etiam invenimus. Forte *ut in dubio fides sit.* Polybius XVII. 1. Ἴσον εἶναι πᾶσι τὸν κίνδυνον καὶ κοινὸν τὸν καιρόν. *J. F. Gron.* *Ut in nullo fides sit* Lov. 3. 5. et Hearnii Oxonn. *in nullo fides sit* Lov. 4. et Mead. 2. *si in nullo fides sit* Voss. Lov. 1. 2. 6. Harl. Mead. 1. et Gaertn. Ceterum alius videtur sensus fuisse Polybii, quam quo Livius ejus verba accepit. Refert enim ad periculum omnium, qui umquam cum hoste in conloquium congressi sunt: quum Polybius intelligendus forte sit de periculo omnium, qui nunc in conloquium venerunt. Et ita optime convenit responsum Philippi.

§ 16 *Non tamen, inquit rex, T. Quincti*] Pall. uterque, et prisca ed. *Non tamen, inquit, o Tite Quinti, par perfidiæ præmium est.* Gebh. Similiter Lov. 4. 5. Mead. 2. et multæ ex edd. antiquissimis. Particulam illam *o* sæpius a librariis interpositam esse, vidimus ad IX. 24. § 9. Ita etiam XXIII. 9. § 12. *Non tamen, inquit, T. Quinti* Voss. Lov. 1. 2. 3. 6. et Harl.

CAP. XXXIII. § 1 *Qui daret pacis leges, non qui acciperet*] Post hæc verba subjungitur in Lov. 1. 2. 6. et Voss. *Conditiones pacis cum Philippo firmandæ T. Quintius exponit*, vel *cum Philippo T. Quintius consul exposuit*: quæ olim pro lemmate margini adscripta postea perperam in contextum inrepserunt. Id librariis frequens esse, vidimus ad VII. 40. § 4. *Non qui acciperet conditiones pacis* Lov. 3.

§ 2 *Simplicem suam orationem esse dixit*] Verbum *dixit* aliquis adjecit de suo. *Gelenius.* Ultimam vocem, quam recte Gelenius expunxit, in nullo cod. obfendi, nisi in uno Lov. 5. Similibus glossis librarios sæpe optimos scriptores inquinasse, vidimus ad XXIII. 45. § 6. Mox τὸ *enim* non est in Lov. 1.

§ 3 *Deducenda ex omnibus Græciæ civitatibus regis præsidia esse*] Non *regis præsidia*, sed *regi* legi: *deducenda regi esse.* Gelen. Has etiam pacis conditiones omnes quibus verbis explicuerit Polybius XVII. 1. placet ostendere, ut Livii studium in illo vertendo auctore facilius omnes intelligant. Ὁ δὲ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς αὐτῷ μὲν ἁπλοῦν τινα λόγον ἔφη καθήκειν καὶ φαινόμενον· κελεύειν γὰρ αὐτὸν ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἁπάσης ἐκχωρεῖν, ἀποδόντα τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τοὺς αὐτομόλους ἑκάστοις, οὓς ἔχει· τοὺς δὲ κατὰ τὴν Ἰλλυρίδα τόπους παραδοῦναι Ῥωμαίοις, ὧν γέγονε κύριος μετὰ τὰς ἐν Ἠπείρῳ διαλύσεις· ὁμοίως δὲ καὶ Πτολεμαίῳ τὰς πόλεις ἀποκαταστῆσαι πάσας ἃς παρῄρηται μετὰ τὸν Πτολεμαίου τοῦ Φιλοπάτορος θάνατον. *Sigonius.* *Regis* servant Lov. 2. 4. 5. Harleian. Mead. ambo, et Gaertn. *regia* Lov. 6. *regi* Lov. 1. 3. et Voss.

§ 4 *Ceterum et sociorum audiri postulata æquum esse*] Lege *audiri postulata verum esse*, non *æquum esse*: qua locutione et alibi Livius utitur. *Gelen.* Priscam lectionem servant Lov. 2. 3. 6. Harl. Mead. 1. et Gaertn. cum Hearnii L. 1. Contra reliqui emendationem Gelenii stabiliunt. Neque aliter etiam est in edd. antiqq. Prima autem earum, quas vidi, id mutavit Ven. 1498. hinc Mediol. 1505. tum Ascens. 1513. atque inde reliquæ. Sed vide ad II. 48. § 2. Præterea *sociûm audire postulata* Voss. Lov. 1. 4. 6. et Mead. 2. Vide ad XXI. 17. § 2. Paullo ante *Ægypti regi* alio ordine Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. et Mead. 2. Tum *occupavisset* Lov. 4. 6. a m. pr. et Mead. ambo.

§ 5 *Attali regis legatus, Naves, &c.*] Sic Polyb. XVII. 2. Πρῶτος δὲ Διονυσόδωρος ὁ παρ' Ἀττάλου μεταλαβὼν τῶν λόγων, τάς τε ναῦς, ἔφη, δεῖν αὐτὸν ἀπο-

δοῦναι τὰς τοῦ βασιλέως τὰς γενομένας αἰχμαλώτους ἐν τῇ περὶ Χῖον ναυμαχίᾳ, καὶ τοὺς ἅμα ταύταις ἄνδρας· ἀποκαταστῆσαι δὲ καὶ τὸ τῆς Ἀφροδίτης ἱερὸν ἀκέραιον, καὶ τὸ Νικηφόριον, ἃ κατέφθειρε. *Sigon.*

Quæ ad Cium navali prælio capta essent] Ita primus Gruterus edere, eumque recentiores sequi sustinuerunt, quamvis ad verba proxima adscriptus a Sigonio Polybii locus τῇ περὶ Χῖον ναυμαχίᾳ legendum clamaret *ad Chium*, ut præferunt omnes scripti et edd. priores. Similiter Polyb. prœlium illud navale inter classes Philippi et Attali memorans, sæpe Chii meminit in princ. lib. XVI. Præcipue autem addit cap. 7. Καὶ τὸ μὲν τέλος τῆς περὶ Χίου ναυμαχίας τοιοῦτον συνέβη γενέσθαι. *Chium* scribendum esse, monuit etiam Meibom. de Fabric. Trirem. p. 675. ed. Græv. errans tamen dicit, omnes editiones *Cium* legere. *Chium* reponebat etiam Dukerus, similiter Crevier. qui recte contextui restituit.

Nicephorium, Venerisque templum] Strabo XIII. 624. Νικηφόριον lucum ad Pergamum in Asia ab Eumene rege plantatum asserit. Græci neutro genere efferunt, tametsi Strabonis quidam correctores masculino annotarunt. *Glar.*

§ 6 *Rhodii Pyrrheam (regio est continentis, &c.*] *Peræam* legendum et vetus exemplar, et verba per parenthesim addita satis declarant. Id mendum et aliis aliquot locis inolevit. *Gelenius.* Alii *Pyrrhea*, alii *Pyrream*, nonnulli *Peræam* legunt. Ego id nominis apud authores non invenio. Strabo lib. XIV. transmarinam Rhodiorum regionem appellat, nullo tamen proprio nomine. Ptolemæus V. 2. eo in loco ponere videtur *Phuscam*, si nomen non est corruptum. Plinius autem XXV. 28. *Pyrnon.* Nisi quis de ea *Pyrrha* intelligere velit, quæ ad ostia Mæandri fluminis a Ptolemæo constituitur, contra Livii verba. *Glar.* *Peræam* se nusquam legisse, suspectumque habere nomen, itemque pro *Panopolim*, *Peneropolim* reponendum esse, ait Glareanus. [' Glareanus etiam hic agit academicum.'] Hoc loco, si, ut institui, verba Polybii recitavero, quæ vertisse studiose videtur Livius, et *Peræam* recte legi, et pro *Panopolim*, *Perinthum* restituendum, præterea vero *Jaso et Bargyliis*, ut in veteribus est libris, scribendum esse, facile omnibus apparebit. Ea sunt hæc (XVII. 2.) Μετὰ δὲ τοῦτον ὁ τῶν Ῥοδίων ναύαρχος Ἀκεσίμβροτος, τῆς μὲν Περαίας ἐκέλευεν ἐκχωρεῖν τὸν Φίλιππον, ἧς αὐτῶν παρῄρηται· τὰς δὲ φρουρὰς ἐξάγειν ἐξ Ἰασσοῦ καὶ Βαργυλίων, καὶ τῆς Εὐρωμέων πόλεως· ἀποκαταστῆσαι δὲ καὶ Περινθίους εἰς τὴν Βυζαντίων συμπολιτείαν· παραχωρεῖν δὲ καὶ Σηστοῦ καὶ Ἀβύδου, καὶ τῶν ἐμπορίων καὶ λιμένων τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν ἁπάντων. In veteribus certe libris est pro *Perinthum*, *Penolum*, ut de ea lectione dubitare nemo debeat: præsertim vero cum libro sequenti c. 30. in aliis pacis conditionibus scribendis ita sit: ' Quæ earum sub ditione Philippi fuissent, præsidia ex his Philippus deduceret: his quæ in Asia essent Euromo, Pedasisque, et Bargyliis, et Iaso, et Murina, et Abydo, et Iasso, et Perintho.' *Sigon.* *Epyrra* Gaertn. *Pirena* Lov. 3. *Pyream* Harl. et Mead. 2. *Pyrrhiam* Lov. 5. et edd. principes. *Pyrream* Hearnii L. 1. *Piræam* vel *Piream* Lov. 1. 2. 4. 6. et Voss. Sed recte *Peræam* emendasse Gelenium, constat ex Polyb. a Sigonio laudato. Apud Strab. quem transmarinam Rhodiorum regionem nullo proprio nomine adpellasse Glar. adfirmavit, ἡ τῶν Ῥοδίων Περαία sæpius memoratur. Vide lib. XIV. pagg. 651. 663. 664. 677. et alibi. Ejusdem quidem meminerunt etiam Polyb. in Exc. Legationibus aliquoties, App. Alex. B. Civ. IV. 631. et Polyæn. Strat. IV. 17. § 1. Verum tempore Glareani vel nondum plane prodie-

rant, vel nondum Græce prodierant. In lucem tamen protractus jam erat Livius, qui *Peræa* meminit hoc lib. c. 35. et XXXIII. 18.

Ab Iaso, et Bargyliis, et Euromensium urbe] Oppida sunt Cariæ apud Ptolemæum ac reliquos classicos scriptores. Ab 'Euromo' (nam ita vocat Strabo lib. XIV.) 'Euromensis' etiam hic factum. *Glar.* *Ab Iaso* edd. principes: *ab Iasso* sibilo geminato Frob. 1535. aliique recentiores probarunt: quomodo ex cod. suo ediderunt Moguntini XXXIII. 30. § 3. et XXXIV. 32. § 5. Pro priori scriptura stant Lov. 5. 6. et Hearnii N. ac varii alii, sed corrupte exarati, ut *a Laso* Gaertn. *a Blaso* Voss. et Mead. 2. *Ablaso* Mead. 1. et Lov. 1. ac 4. pro altera Harl. et Lov. 2. item Lov. 3. *ab Lasso* exhibens. Sed utroque modo efferebatur. Certe Harduin. in Numm. Pop. et Urb. laudat nummos non modo ΙΑΣΕΩΝ, sed etiam ΙΑΣΣΕΩΝ inscriptos. Deinde *ab Argyliis*, vel *ab Argiliis* Voss. Lov. 2. 3. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *ab Argylis* Lov. 6. Vide ad XXXVII. 17. § 3. Hinc *Euremensium* Voss. *Eromensium* Lov. 6. *Eutomensium* Mead. 2. *Euronensium* Lov. 3. Harl. et Hearnii L. 1.

§ 7 *Et Hellesponto Sesto atque Abydo*] Legendum *et in Hellesponto Sesto atque Abydo*, ubi *in* præpositio deerat. *Gelen.* Præpositio in omnibus meis superest, excepto uno Lov. 5. qui exemplo editionum eam ignorat.

Et Panopolim Byzantiis in antiqui formulam juris restitui] Quidam *Penopolin* restituerunt. Sed ego suspicor *Poneropolin* legendum ex Plinio IV. 11. quæ Ptolemæo III. 11. 'Trajanopolis' et 'Philippopolis' et 'Trimontium' a situ dicitur, ut idem Plin. ait. *Penopolin* nusquam inveniri puto. *Glar.* Pall. et antiq. ed. *Penopolin.* Sigonius asseverat verum esse *Perinthum.* Gebhard. *Menopolim* Voss. *Penoplum* Lovel. 1. *Penopium* Lovel. 2. *Penolopum* Lovel. 3. 6. et Gaertn. *Penopolum* Harl. Mead. ambo, et Hearnii L. 1. *Penepolum* ejusdem N. *Panopolum* Lov. 4. *Penopolim* Lov. 5. Sed vide Sigon. ad § 6. Deinde *in antiquam formulam juris* Harl. *et antiqui formulam juris* Voss. et Lov. 2. Supra XXVI. 24. 'Acarnanas restituturum se in antiquam formulam juris ac ditionis eorum.' lib. XXXVIII. c. 1. 'Sese restituerent in patrium ac legitimum regnum.' XLIII. 4. 'Ad restituendos in libertatem Abderitas missi.'

§ 8 *Juris aut ditionis eorum*] Livius in his conjungendis copulativa, non distinctiva, particula uti solet. XXI. 61. 'Ilergetes in jus ditionemque recepit.' XXVI. 24. 'Acarnanas, &c. restituturum se in antiquam formulam juris ac ditionis.' Et l. XXIII. c. 15. XXVIII. 21. XXXVI. 14. XXXVIII. 48. Sallust. Catil. c. 20. 'Postquam respublica in paucorum potentium jus atque ditionem concessit.' Sic 'jus atque arbitrium' Liv. XXIV. 37. XXXIV. 57. 'Jus arbitriumque' Suet. Calig. c. 14. 'Jus ac potestas' Liv. XXIV. 39. Hæc mihi hoc loco suspectum faciunt *aut.* Proclive est pro eo scribere *ac.* Duk. *Aut juris aut ditionis* Gaertn. *juris ac ditionis*, ut Duker. conjecit, Harl. Id itaque in contextum recipiendum putavi.

§ 9 *Vir, ut inter Ætolos, facundus*] Vet. lib. *vir inter ceteros facundus:* atque ita scripsisse Livium puto, quia Polybius l. XVII. c. 2. ait, Ἀλέξανδρος ὁ προσαγορευόμενος Ἴσιος, ἀνὴρ δοκῶν πραγματικὸς εἶναι καὶ λέγειν ἱκανός. *Inter ceteros* autem legatos, qui in concilio verba fecerant, intelligit. *Sigon.* Mutat Sigonius *inter ceteros:* ineptissime. Vult facundum comparatum infacundissimis. Sic Ovid. Trist. v. 1. 74. 'Inter Sauromatas ingeniosus eram.' Sic *seculi sui pulcherrima*, male mutat Lipsius in *seculi illius.* Grut. Delet Sigonius τὸ *ut*, sed vitiat sententiam. Est enim quale Cic. ad Att. IV. 1. 'Ita sunt res nostræ, ut in secundis, fluxæ; ut in adversis, bonæ.'

Bruto c. 7. 'Clisthenes multum, ut temporibus illis, dicendo valuit.' Catone Majore c. 4. 'Multæ enim, ut in homine Romano, literæ.' *J. F. Gron.* *Vir inter ceteros facundus*, ut Sigon. mavult, Lov. 2. et Harl. Quod recte Grut. et Gronov. displicuit, et rejiciendum esse consensus reliquorum pro vulgato, atque ipse sensus suadent. Liv. I. 18. 'Consultissimus vir, ut in illa quisquam ætate esse poterat, omnis divini atque humani juris:' ubi vide. x. 43. 'Alio agmine incolumi, ut ex tanta trepidatione, Bovianum perventum est:' ubi plura vide. XXVII. 13. 'Diis inmortalibus, ut in tali re, laudes gratesque ago.' XXX. 6. 'Extemplo Scipio neglectas, ut in tali tumultu, portas invadit.' XLI. 11. 'Præda, ut in gente inopi, spe major fuit.' Cic. ad Fam. XII. 2. 'Nonnihil, ut in tantis malis, est profectum.' In Bruto c. 28. 'Erat cum literis Latinis, tum etiam Græcis, ut temporibus illis, eruditus.' c. 26. 'Scriptor fuit, ut temporibus illis, luculentus, juris valde peritus.' Ut autem hic Alexander facundus dicitur, *ut inter Ætolos*, id est, qui facundiæ laude non censentur, ita contra Alcibiades 'eloquentia, etiam inter Athenienses, insignis' dicitur apud Justin. v. 2. § 6.

§ 11 *Non congredi æquo campo, neque conlatis signis dimicare, sed refugientem incendere*] *Non congredi æquo campo, non signis collatis* Lov. 3. quod probandum putarem, si plurium codicum auctoritas accederet. Vide ad XL. 15. § 5. *Signis conlatis* etiam Lov. 1. 2. 4. 6. Harleian. Mead. ambo, et Gaertn. Deinde *fugientem* Lov. 2. et Harl. Mox § seq. τὸ *sic* exsulat a Voss. Lovel. 1. 2. 3. 4. Mead. 2. et Gaertn. Deinde *opulentius regnum haberent* Lov. 2. et Harl.

§ 13 *Nam de quorum possessione dimicetur tollentem, nihil sibi præter bellum relinquere*] Pro *tollentem*, ego *volentem* legendum puto: alioqui non video quid sensus elicias. *Glar.* Hoc loco Glareanus ita scribit, 'Pro *tollentem*,' &c. Hæc ille. Quam autem sit standum conjectura ejus, Polybius ipse, cujus hæc verba sunt, docet XVII. 3. Τὸ δ' ἀναιροῦντα περὶ ὧν ὁ πόλεμός ἐστι, τὸν πόλεμον αὐτὸν καταλιπεῖν, μανίας ἔργον εἶναι. Fortasse enim apud Polyb. legit Livius πόλεμον αὐτῷ, non αὐτόν. Reprehendit enim Philippum, qui in captas urbes sæviebat, excidens eas, quæ belli esse præmia possent, idque stulti et amentis esse hominis ait. *Sigon.*

§ 14 *Urbes in Thessalia evastasse Philippum*] Pal. 1. *Pluris priore anno sociorum urbes in Thessaliam vastasse.* Antiqua ed. *in Thessalia devastasse.* Gebhard. *Vastasse* Lov. 2. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *devastasse* Lov. 5. et antiquæ edd. pro quo Frob. 1535. *evastasse:* quod verbum Livio familiare esse, docuimus ad XXVIII. 44. § 14. Ita supra hoc cap. 'Quæ spoliasset, evastassetque, pro inconruptis restitui.' l. XXXIII. c. 19. 'Dardanos superiora Macedoniæ evastare.' c. 29. 'Coroneam obsedit, evastatis prius agris.' XXXIV. 28. 'Vallem Taygeto subjectam evastat.' XXXV. 4. 'Omnia ferro ignique satis evastata erant.' XXXVI. 16. 'Multis nunciantibus circa Hypatam omnia evastari.' Vide etiam ad XXXVII. 19. § 6. Mox *hostes in Thessalia fuerint* Lov. 3. *hostes Thessaliæ fuerunt* Voss. Lov. 1. 5. 6. a m. pr. Gaertn. et edd. usque ad Frob. qui a. 1535. *fuerint* substituit. Pronomen etiam *qui* deest in Harl. An igitur legendum, *quam omnes umquam hostes Thessaliæ fecerint?* Solent autem *fui* et *feci* in Mss. commutari. Vide ad XL. 59. § 5. At reliqui stant pro vulgato *qui fuerint.*

§ 15 *Lysimachiam, pulso prætore et præsidio Ætolorum*] Qui hæc legit, putat eum loqui de Lysimachia in Ætolis prope Pleuronem, de qua Strabo x. 460. At ex responsione Philippi satis apparet, eum loqui de Lysimachia ad isthmum Cherronesi

in Thracia. *Glar.* Lysimachiam intelligit, quæ in Chersoneso est, non quæ in Ætolia. Quod apertius ostendit hoc loco Polybius XVII. 3. Ἤρετο γὰρ τὸν Φίλιππον, διὰ τί Λυσιμαχίαν μετ' Αἰτωλῶν ταττομένην, καὶ στρατηγὸν ἔχουσαν παρ' αὐτῶν, ἐκβαλὼν τοῦτον κατάσχοι φρουρᾷ τὴν πόλιν; *Sigon.*

§ 16 *Chium item suæ ditionis urbem funditus evertisse*] *Cium* legendum, non *Chium*; et *suæ ditionis* Ætolorum, non Philippi, intelligendum esse, satis ostendit Polybius, cujus hæc verba (ibid.) subsequuntur: διὰ τί δὲ Κιανοὺς παραπλησίως μετ' Αἰτωλῶν συμπολιτευομένους ἐξανδραποδίσαιτο, φίλος ὑπάρχων Αἰτωλοῖς; Factum est autem, ut, quemadmodum Philippus Cianorum mœnia quondam, sic inscii librarii eorum memoriam evertere hoc tempore atque delere conati sint. De Cio sic Suidas: Κίον ἐμπόριόν τι πόλεως Μυσίας, ἀπὸ Κίου τοῦ ἡγησαμένου τῆς ἀποικίας τῶν Μιλησίων· τὸ ἐθνικὸν Κιανός. Item Κιανοί, οἱ τῆς Κίου, οὓς Προυσίας παρασπονδῆσαι ἠθέλησε. *Sigon.* *Chium* omnes codd. quos consului. Sed recte Sigon. *Cium.* Vide ad XXXI. 31. § 4.

Eadem fraude habere eum Thebas Phthias, Chinum, Larissam, et Pharsalum] Ptolemæus III. 13. *Echinum* vocat. Strabo IX. 433. *Echinam:* quo apparet *Chinum* omnino mendose scribi. *Sabell.* Apud Polybium XVII. 3. Τί δὲ λέγων κατέχει νῦν Ἐχῖνον, καὶ Θήβας τὰς Φθίας, καὶ Φάρσαλον, καὶ Λάρισσαν; *Sigon.* *Thebas Pithias, Pythias*, vel *Phitheas* omnes mei, et Oxonn. Hearnii, præter Harl. qui legit *Thebas Pherias.* Tum *et Chinum* Lov. 4. 5. et Mead. ambo: *et Chium* Voss. Lov. 1. 3. 6. et Gaertn. *et Chirum* Lov. 2. *et Thyrium* Harl. *Echium* Hearnii L. 1. Hinc conjunctio *et* exsulat a Voss. Lov. 1. 4. et Mead. 2. Tandem *Pharsaliam* Lov. 6.

CAP. XXXIV. § 2 *Orsum eum dicere*] *Parantem eum dicere* Lov. 1. 3. 6. et Voss. quod ex interpretis glossa receptum puto. Deinde *est interfatus* Lov. 3.

§ 3 *Adparet id quidem, inquit Philippus, etiam cæco*] Apud Polybium XVII. 4. Τοῦτο μὲν, ἔφησεν, ὦ Φαινέα, καὶ τυφλῷ δῆλον. *Sigon.* *Ait Philippus* Lov. 6. Tum mox *valitudinem* plerique codd. Vide ad III. 7. § 9.

Et erat dicacior natura, quam regem decet] Polybium XVII. 4. aliter sentire, et Livium nimis severum ac tristem in hac re esse, existimat Victorius Var. Lect. XI. 3. ubi *deceret* hic citat. *Duk.* *Etenim erat dicacior* Lov. 2. Vide ad VII. 5. § 4. Reliqui tamen *et erat.* Deinde, *quam regem deceret*, ut Victorium laudasse observat Dukerus, Lov. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Vide ad XL. 14. § 2. Mox *risu satis temptasset*, pro *temperans*, Lov. 1. *temperasse* Voss. Lov. 4. Mead. 2. et Hearnii L. 1. quod pro *temperans se* scriptum esse, Hearnius existimat. Certe *temperans se* diserte scriptum exhibent Harl. Mead. 1. et Gaertn.

§ 4 *Indignari inde cœpit, Ætolos, tamquam Romanos, &c. ipsius enim Ætoliæ Græcos Apodeotasque, &c. Græciam non esse*] *Agræos* scribo, non *Græcos*, Gelen. Ita [*Apodeotas*] in omnibus, quæ nos vidimus, exemplaribus legitur: neque facile inveniebam, quinam illi essent. Tandem in Thucydidis lib. III. incidi, qui, ubi de Ætolorum gente loquitur, hæc quoque habet c. 94. Ἐπιχειρεῖν ἐκέλευον, πρῶτον μὲν Ἀποδότοις, ἔπειτα δὲ Ὀφιονεῦσι· id est, *Invadere*, inquit, *jubebant primum quidem Apodotos, deinde autem Ophionenses.* Sed Thucydides alio genere, alia declinatione dixit. Nisi quis rectius Ἀποδόταις, quam Ἀποδότοις, in Thucydidis codice legendum existimet. Plerique codd. habent *Ætoliæ Græcos Apodeotas.* Sed illud *Græcos* mutarunt alii in *Agræos*, quod ego non intelligo. *Glar.* *Agræos*, quos numquam se legisse ait Glareanus, *Apodotos*, non *Apodeotas*, legen-

dum esse, Polybii verba hæc (XVII. 5.) satis docent: Τὸ δὲ δὴ πάντων δεινότατον, οἱ ποιοῦντες ἑαυτοὺς ἐφαμίλλους Ῥωμαίοις, καὶ κελεύοντες ἐκχωρεῖν Μακεδόνας ἁπάσης τῆς Ἑλλάδος, τοῦτο γὰρ ἀναφθέγξασθαι καὶ καθόλου μέν ἐστιν ὑπερήφανον· οὐ μὴν ἀλλὰ Ῥωμαίων μὲν λεγόντων ἀνεκτὸν, Αἰτωλῶν δ' οὐκ ἀνεκτόν. ποίας δὲ κελεύετέ με, φησὶν, ἐκχωρεῖν Ἑλλάδος, καὶ πῶς ἀφορίζετε ταύτην; αὐτῶν γὰρ Αἰτωλῶν οὐκ εἰσὶν Ἕλληνες οἱ πλείους· τὸ γὰρ τῶν Ἀγραίων ἔθνος καὶ τὸ τῶν Ἀποδοτῶν, ἔτι δὲ τῶν Ἀμφιλόχων, οὐκ ἔστιν Ἑλλάς· ἢ τούτων μὲν παραχωρεῖτέ μοι; Porro autem *Agræos* vicinos esse Acarnanibus populos ait Stephanus. *Sigon.* *Græcos* omnes mei, et Hearnii L. 1. nisi quod *Greos* sit in Lov. 4. Deinde *Apodoctas* edd. principes. *Apodeotas* Mediol. a. 1505. et Ascens. 1513. *Apodeotasque* Frob. a. 1535. *Apodotas* Lov. 5. *Apodotasque* Voss. Lov. 1. et Hearnii L. 1. *Apodectosque* Lov. 2. *Apodatasque* Lov. 3. *Apodoetasque* Lovel. 4. *Apodetasque* Gaertn. *Apodetosque* Lovel. 6. *Apodoctasque* Mead. ambo. *Apodoctosque* Harl. Donjatius legebat *Aperantiosque*, qui Acheloi fontes adcolunt, quia non facile est conjicere, quo loco *Apodeotæ* siti fuerint. Vellem addidisset, quid igitur censeret de locis Thucyd. Polyb. et aliorum, qui hujus populi mentionem fecerunt, utrum et apud eos similiter legendum existimaret, quia contra vulgatam eorum lectionem eadem, quam hic dedit, ratio adferri potest; an vero ibi receptam scripturam tueretur. Ego non dubito quin legendum sit *Agræos Apodotosque*. *Agræos*, quam vocem non intelligebat Glareanus, nosse tamen potuerat ex Thucyd. lib. III. pagg. 106. et 111. et IV. 77. De 'Agræis' vide Palmer. Græc. Antiq. IV. 3. de 'Apodotis' ibid. IV. 7. ubi ex Thucydide hoc loco 'Apodotos,' ex Livio vero aliisque in loco Polyb. apud Sigon. laudato Ἀγραίων, pro Ἀγραῶν, ut nunc editur, legendum docet. Praeterea *dicere non possent*, pro *possint*, omnes codd. præter solum Lovel. 5. qui stat cum editis.

§ 5 *Pro lege hunc morem antiquitus servent*] Ita primus edidit Aldus. Verum lectio illa in nullo meorum codd. superest, ni forte in Gaertn. ex quo nihil in excerptis notatur. Priores editi, consentiente Lov. 5. legunt *pro lege antiquitus hunc morem servent*. Reliqui scripti *pro lege hunc antiquitus morem servent*. Quod revocavi.

§ 6 *Neque ego Chium expugnavi, sed Prusiam, &c.*] *Cium* restitue, non *Chium*. Sic enim Polybius l. XVII. c. 14. Κιανοῖς δ' ἐγὼ μὲν οὐκ ἐπολέμησα, Προυσίου δὲ πολεμοῦντος, βοηθῶν ἐκείνῳ συνεξεῖλον αὐτοὺς, ὑμῶν αἰτίων γενομένων. Itaque lib. sequenti (c. 30.) ait Livius, 'De Cianorum libertate Quintius Prusiæ Bithyniorum regi scriberet, quid senatui et decem legatis placuisset.' Item Suidas, ut dixi. *Sigon.* Recte. Vide ad cap. præc. § 16. Omnes tamen nostri perperam *Chium*. Insuper *Non ego Chium* Lov. 3.

Lysimachiam ab Thracibus vindicavi: sed, quia, &c.] Polybius ibid. ita: Ἐρωτᾷς με, φησὶν, Ἀλέξανδρε, διά τι Λυσιμαχίαν προσέλαβον; ἵνα μὴ διὰ τὴν ὑμετέραν ὀλιγωρίαν ἀνάστατος γένηται ὑπὸ Θρακῶν, καθάπερ νῦν γέγονεν, ἡμῶν ἀπαγαγόντων τοὺς στρατιώτας διὰ τοῦτον τὸν πόλεμον. *Sigon.* *Et quia me neccessitas* omnes codd. quos consului, omnesque typis exarati usque ad Ascens. qui recte a. 1513. *sed quia* correxit. Solent hæ voculæ commutari. Vide ad XL. 58. § 1.

§ 7 *Et Ætolis hæc. Attalo autem Rhodiisque nihil, &c.*] Hæc Polybius in hunc modum XVII. 6. Πρὸς δὲ Ῥοδίους καὶ πρὸς Ἄτταλον, ἐν μὲν ἴσῳ κριτῇ δικαιότερον ἂν νομισθείη τούτους ἡμῖν ἀποδιδόναι τὰς αἰχμαλώτους ναῦς καὶ τοὺς ἄνδρας, ἤπερ ἡμᾶς τούτοις· οὐ γὰρ ἡμεῖς Ἀττάλῳ πρότεροι καὶ Ῥοδίοις τὰς χεῖρας ἐπεβάλομεν, οὗτοι δ' ἡμῖν ὁμολογουμένως· οὐ μὴν ἀλλὰ σοῦ κελεύοντος Ῥοδίοις μὲν ἀποδίδωμι τὴν Περαίαν, Ἀττάλῳ δὲ

τὰς ναῦς καὶ τοὺς ἄνδρας τοὺς διασωζομένους· τὴν δὲ τοῦ Νικηφορίου καταφθορὰν καὶ τοῦ τῆς Ἀφροδίτης τεμένους, ἄλλως μὲν οὐκ εἰμὶ δυνατὸς ἀποκαταστῆσαι· φυτὰ δὲ καὶ κηπουροὺς πέμψω, τοὺς φροντιοῦντας θεραπείας τοῦ τόπου, καὶ τῆς αὐξήσεως τῶν ἐκκοπέντων δένδρων. *Sigon.* Vocula initialis *Et* exsulat a Lov. 2. 5. Harl. et edd. antiquioribus Frob. 1535. Sed intercepta est a primis literis vocis seq. Vide ad XXXV. 23. § 10.

§ 10 *Nisi, quo uno modo luci silvæque cæsæ*] Pall. et antiq. ed. *silvæ lucique cæsi.* Gebh. *Sue luci quiq; restitui* Voss. *sue luci quicquam restitui* Lov. 1. *silvæ lucique cæsæ restitui* Lov. 6. et Mead. 1. *silvæ lucique cæsi restitui* Lov. 2. 3. 4. Harl. et Mead. 2. *silvæ lucique restitui cæsi* Lov. 5. et edd. antiq. Aldus postea id, quod nunc vulgo exstat, restituit; cui solus Gaertn. consentit. Paullo ante § præc. *restitui ea postulantibus* Voss. Lov. sex, Harl. Mead. ambo, eædemque edd.

Curam inpensamque sationis me præstaturum] *Stationis* Voss. Lov. 4. 5. Mead. ambo, et pleræque edd. principes: *statonis* Lov. 1. *restitutionis* Lov. 2. et 6. *restaurationis* Lov. 3. et Gaertn. *restorationis* Mead. 1. in margine. Nihil muto: *sationis* id est 'plantationis,' quo sensu 'serere,' 'adserere,' 'conserere arbores' pluribus inlustrat N. Heins. ad Silii x. 533. ubi vide etiam quæ notavi. Pronomen *me* non adparet in Gaertn. Mox *hoc inter se reges postulare* Lov. 3. *inter se reges hæc postulare* Lov. 6.

§ 11 *Extrema ejus oratio adversus Achæos fuit: in qua, &c.*] Polybii primum verba, quæ his respondent, recitabo; deinde, quod hoc in loco Glareano videtur esse obscuritatis, tollam. Polybius XVII. 6. ita: Μεταβὰς ὁ Φίλιππος ἐπὶ τοὺς Ἀχαιοὺς, πρῶτον μὲν τὰς εὐεργεσίας ἐξηριθμήσατο τὰς ἐξ Ἀντιγόνου γεγενημένας εἰς αὐτοὺς, εἶτα τὰς ἰδίας· ἑξῆς δὲ τούτοις προσηνέγκατο τὸ μέγεθος τῶν τιμῶν τῶν ἀπηντημένων αὐτοῖς παρὰ τῶν Ἀχαιῶν· τελευταῖον δ' ἀνέγνω τὸ περὶ τῆς ἀποστάσεως ψήφισμα, καὶ τῆς πρὸς Ῥωμαίους μεταθέσεως· ᾗ χρησάμενος ἀφορμῇ, πολλὰ κατὰ τῶν Ἀχαιῶν εἰς ἀθεσίαν εἶπε καὶ ἀχαριστίαν· ὅμως δ' ἔφη, τὸ μὲν Ἄργος ἀποδώσειν· περὶ δὲ τῆς Κορίνθου βουλεύσεσθαι μετὰ τοῦ Τίτου· ταῦτα δὲ διαλεχθεὶς πρὸς τοὺς ἄλλους, ἤρετο τὸν Τίτον, φήσας πρὸς ἐκεῖνον αὐτῷ τὸν λόγον εἶναι καὶ πρὸς Ῥωμαίους· πότερον οἴεται δεῖν ἐκχωρεῖν, ὧν ἐπέκτηται πόλεων καὶ τόπων ἐν τοῖς Ἕλλησιν, ἢ καὶ τούτων, ὅσα παρὰ τῶν γονέων παρείληφε; Hæc Polybius. Quærit autem apud Livium Glareanus, quid sit 'recens' decretum 'de exercitu, quod ab se descivisset?' Huic ego quæstioni respondeo, primum in veteribus libris legi, *de exercitu, quo ab se descivissent:* deinde decretum illud intelligi, quo se Achæi, relicto Philippo, Romanorum societati adjunxerunt, de quo paulo ante Livius c. XXIII. 'In præsentia tres legatos ad L. Quintium mitti placuit, et exercitum omnem Achæorum ad Corinthum admoveri, captis Cenchreis, jam urbem ipsam Quintio oppugnante.' *Sigon.*

§ 12 *Atque ad ea adjecit recens de exercitu, quod ab se descivissent*] Quid sit illud *recens* decretum *de exercitu*, mihi non constat. Erat in plerisque libris locus asterisco notatus, ab aliis rursus omissus, nihilominus in obscuro manente sensu. Ego aliquid deesse suspicor. *Glar.* Glareano satisfacere conatus est Sigonius ad verba præcedd. Nihilominus Crevierius verba hæc *de exercitu* procul dubio vitiosa esse judicavit, ac mutanda fortasse in *decretum:* Polybium enim, loco a Sigonio adlato, id exprimere τὸ περὶ τῆς ἀποστάσεως ψήφισμα. Manus porrigerem, si ulli codd. faverent; qui omnes vulgatum *de exercitu* tuentur, nisi quod *de exitu* sit in Harl. An igitur, ut jam Sigonius innuit, vocibus *de exercitu* respicit illam partem decreti, quo 'exercitum omnem

Achæorum ad Corinthum admoveri' placuit, teste Liv. c. 23. Ceterum *quo ad se*, vel *ab se* cum Oxonn. Hearnii etiam omnes mei, solo excepto Lov. 5. qui cum editis antiquis servat *quod*. Præterea *atque eam abjecit* Voss. Lov. 3. et Mead. 1. *atque eam objecit* Lov. 2. *atque eam adjecit* Lov. 1. 6. et Gaertn. *atque ea abjecit* Lov. 4. et Mead. 2. neque præpositio *ad* exstare videtur, nisi in Lovel. 5. et Harl. An igitur legendum *atque eo adjecit*? Vide ad VII. 30. § 15.

§ 13 *Quæsiturumque simul ab eo, iisne urbibus decedere*] Vetus lectio *utrum, iisne urbibus, &c.* Gelen. *Quæsiturum simul ab eo* Lov. 2. Mead. 1. Harl. et Gaertn. *quæsiturumque ab eo simul* Voss. Lov. 1. 2. 4. 5. 6. Mead. 2. et edd. usque ad Aldum. Deinde *utrum iisne*, vel *hisne*, vel *hiisne urbibus* Voss. Lov. 1. 2. 4. 6. Harl. et Mead. ambo: *utrumne iis urbibus* Lov. 3. *hisne urbibus*, omissa voce *utrum*, Gaertn. *ne urbibus iis* Lov. 5. et edd. antiqq. Aldus deinde *iisne urbibus*. Froben. 1535. ex mente Gelenii *utrum, iisne urbibus*. Jac. Gronov. tandem *utrum iis tantum urbibus*. Sensui ea lectio adprime convenit: sed, qua auctoritate, utrum ex conjectura, an codicem secutus, vir clariss. ita ediderit, ignoro. Certe nullus meorum consentit: idem de suis testatur Crevier.

CAP. XXXV. § 1 *In stationem, ex qua profectus erat*] Vett. edd. *a qua*. Mss. *in qua*. Forte, *in stationem, unde profectus erat*. J. F. Gron. *Ex qua* primum adparuit in ed. Frob. 1535. priores omnes *a qua*, concinente solo Lov. 5. *in qua* unus Voss. Reliqui novem Mss. quibus usus sum, nihil mutant: quos sequi malo.

§ 2 *Quinctius postero die ad Nicæam (is enim locus placuerat) ad constitutum tempus venit. Philippi nullus, &c.*] Hæc ita refert Livius, quasi alium locum dicere velit. Fortassis autem desideratur verbum *rursum*, vel quid simile. *Glar.* Apponam hoc etiam loco verba Polybii, cum loci illustrandi caussa, tum Livianæ industriæ declarandæ XVII. 7.: Καὶ τότε μὲν ἅπαντες ἐχωρίσθησαν, ταξάμενοι κατὰ τὴν ἐπιοῦσαν εἰς Νίκαιαν πάλιν ἀπαντήσειν· τῇ δ' αὔριον οἱ μὲν περὶ τὸν Τίτον ἧκον ἐπὶ τὸν ταχθέντα τόπον, ἐν ᾧ πάντες ἦσαν, ὁ δὲ Φίλιππος οὐ παρεγίγνετο· τῆς δ' ἡμέρας ἤδη προαγούσης ἐπὶ πολὺ, καὶ σχεδὸν ἀπεγνωκότων τῶν περὶ τὸν Τίτον, παρῆν ὁ Φίλιππος δείλης ὀψίας ἐπιφαινόμενος, μεθ' ὧν καὶ πρότερον· κατατετριφὼς τὴν ἡμέραν, ὡς μὲν αὐτὸς ἔφη, διὰ τὴν ἀπορίαν καὶ δυσχρηστίαν τῶν ἐπιταττομένων· ὡς δὲ τοῖς ἄλλοις ἐδόκει, βουλόμενος ἐκκλεῖσαι τῷ καιρῷ τήν τε τῶν Ἀχαιῶν καὶ τὴν τῶν Αἰτωλῶν κατηγορίαν· ἑώρα γὰρ τῇ πρόσθεν ἀπαλλαττόμενος, ἀμφοτέρους τούτους ἑτοίμους ὄντας πρὸς τὸ συμπλέκεσθαι, καὶ μεμψιμοιρεῖν αὐτῷ. Διὸ καὶ τότε συνεγγίσας ἠξίου τὸν τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸν ἰδίᾳ πρὸς αὐτὸν διαλεχθῆναι περὶ τῶν ἐνεστώτων, ἵνα μὴ λόγοι λέγωνται μόνον ἐξ ἀμφοτέρων ἀψιμαχούντων, ἀλλὰ καὶ τέλος τι τοῖς ἀμφισβητουμένοις ἐπιτεθῇ· πλεονάκις δὲ αὐτοῦ παρακαλοῦντος καὶ προσαξιοῦντος, ἤρετο τοὺς συμπαρόντας ὁ Τίτος, τί δέον εἴη ποιεῖν; τῶν δὲ κελευόντων συνελθεῖν, καὶ διακοῦσαι τῶν λεγομένων, παραλαβὼν ὁ Τίτος Ἄππιον Κλαύδιον χιλίαρχον ὄντα τότε, τοῖς μὲν ἄλλοις μικρὸν ἀπὸ τῆς θαλάττης ἀναχωρήσασιν εἶπεν αὐτόθι μένειν· αὐτὸς δὲ τὸν Φίλιππον ἐκέλευεν ἐκβαίνειν· ὁ δὲ βασιλεὺς παραλαβὼν Ἀπολλόδωρον καὶ Δημοσθένην, ἀπέβη· συμμίξας δὲ Τίτῳ, διελέγετο καὶ πλείω χρόνον· τίνα μὲν οὖν ἦν τὰ τότε ῥηθέντα παρ' ἑκατέρου, δυσχερὲς εἰπεῖν· ἔφη δ' οὖν ὁ Τίτος μετὰ τὸ χωρισθῆναι τὸν Φίλιππον, διασαφῶν τοῖς ἄλλοις τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως· Αἰτωλοῖς μὲν ἀποδοῦναι Φάρσαλον καὶ Λάρισσαν, Θήβας δ' οὐκ ἀποδοῦναι. Ῥοδίοις δὲ τῆς μὲν Περαίας παραχωρεῖν, Ἰασοῦ δὲ καὶ Βαργυλιῶν οὐκ ἐκχωρεῖν. Ἀχαιοῖς δὲ παραδιδόναι τὴν Κόρινθον καὶ τὴν τῶν Ἀργείων πόλιν. Ῥωμαίοις δὲ τὰ κατὰ τὴν Ἰλλυρίδα φάναι παραδώσειν, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους πάντας. Ἀττάλῳ δὲ τάς τε

ναῦς ἀποκαταστήσειν, καὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν ἐν ταῖς ναυμαχίαις ἁλόντων, ὅσοι πάρεισι. Πάντων δὲ τῶν παρόντων δυσαρεστούντων τῇ διαλύσει, καὶ φασκόντων δεῖν τὸ κοινὸν ἐπίταγμα πρῶτον ποιεῖν· τοῦτο δ' ἦν ἁπάσης ἐκχωρεῖν τῆς Ἑλλάδος· εἰ δὲ μὴ, διότι τὰ κατὰ μέρος μάταια γίγνεται, καὶ πρὸς οὐδέν· θεωρῶν ὁ Φίλιππος τὴν ἐν αὐτοῖς ἀμφισβήτησιν, καὶ δεδιὼς ἅμα τὰς κατηγορίας, ἠξίου τὸν Τίτον ὑπερθέσθαι τὴν σύνοδον εἰς τὴν αὔριον διὰ τὸ καὶ τὴν ὥραν εἰς ὀψὲ συγκλείειν· ἢ γὰρ πείσειν, ἢ πεισθήσεσθαι τοῖς παρακαλουμένοις· τοῦ δὲ συγχωρήσαντος, ταξάμενοι συμπορεύεσθαι πρὸς τὸν κατὰ Θρόνιον αἰγιαλὸν, τότε μὲν ἐχωρίσθησαν· τῇ δ' ὑστεραίᾳ πάντες ἧκον ἐπὶ τὸν ταχθέντα τόπον ἐν ὥρᾳ· καὶ βραχέα διαλεχθεὶς ὁ Φίλιππος, ἠξίου πάντας, μάλιστα δὲ τὸν Τίτον, μὴ διακόψαι τὴν διάλυσιν, τῶν γε δὴ πλείστων εἰς συμβατικὴν διάθεσιν ἠγμένων· ἀλλ' εἰ μὲν ἐνδέχεται, δι' αὐτῶν συμφώνους γενέσθαι περὶ τῶν ἀντιλεγομένων· εἰ δὲ μὴ, πρεσβεύσειν ἔφη πρὸς τὴν σύγκλητον, κἀκείνην πείσειν περὶ τῶν ἀμφισβητουμένων ἢ ποιήσειν ὅ, τι ποτ' ἂν ἐπιτάττῃ. Ταῦτα δ' αὐτοῦ προτείνοντος, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἔφασαν δεῖν πράττειν τὰ τοῦ πολέμου, καὶ μὴ προσέχειν τοῖς ἀξιουμένοις· ὁ δὲ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς, οὐκ ἀγνοεῖν μὲν οὐ δ' αὐτὸς ἔφη, διότι τὸν Φίλιππον οὐκ εἰκός ἐστι ποιῆσαι τῶν παρακαλουμένων οὐδέν· τῷ δ' ἁπλῶς μηδὲν ἐμποδίζειν τὰς σφετέρας πράξεις τὴν αἰτουμένην χάριν ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἐκποιεῖν, ἔφη, χαρίζεσθαι· κυρωθῆναι μὲν γὰρ οὐδ' ὡς εἶναι δυνατὸν οὐδὲν τῶν νῦν λεγομένων ἄνευ τῆς συγκλήτου· πρὸς δὲ τὸ λαβεῖν πεῖραν τῆς ἐκείνων γνώμης, εὐφυῶς ἔχειν τὸν ἐπιφερόμενον καιρόν. Τῶν γὰρ στρατοπέδων οὐδ' ὡς δυναμένων οὐδὲν πράττειν διὰ τὸν χειμῶνα, τοῦτον ἀποθέσθαι τὸν χρόνον εἰς τὸ προσανενεγκεῖν τῇ συγκλήτῳ περὶ τῶν προσπιπτόντων, οὐκ ἄθετον, ἀλλ' οἰκεῖον εἶναι πᾶσι. Ταχὺ δὲ συγκαταθεμένων ἁπάντων διὰ τὸ θεωρεῖν τὸν Τίτον οὐκ ἀλλότριον ὄντα τῆς ἐπὶ τὴν σύγκλητον ἀναφορᾶς, ἔδοξε συγχωρεῖν τῷ Φιλίππῳ πρεσβεύειν εἰς τὴν Ῥώμην ὁμοίως δὲ καὶ παρ' αὐτῶν πέμπειν ἑκάστους πρεσβευτὰς τοὺς διαλεχθησομένους τῇ συγκλήτῳ καὶ κατηγορήσοντας τοῦ Φιλίππου. Τοῦ δὲ πράγματος τῷ Τίτῳ τοῦ κατὰ τὸν σύλλογον κατὰ νοῦν καὶ κατὰ τοὺς ἐξ ἀρχῆς διαλογισμοὺς προκεχωρηκότος, παραυτίκα τὸ συνεχὲς τῆς ἐπιβολῆς ἐξύφαινε, τά τε καθ' αὑτὸν ἀσφαλιζόμενος ἐπιμελῶς, καὶ πρόληψμα τῷ Φιλίππῳ ποιῶν οὐδέν· δοὺς γὰρ ἀνοχὰς διμήνους αὐτῷ, τὴν μὲν πρεσβείαν τὴν εἰς τὴν Ῥώμην ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ συντελεῖν ἐπέταξε· τὰς δὲ φρουρὰς ἐξάγειν παραχρῆμα τὰς ἐκ τῆς Φωκίδος καὶ Λοκρίδος ἐκέλευσε. Ex hac verborum collatione cum singulare Livii in vertendo Polybio studium cognoscitur, tum vero alia multa, quæ Livianam patefacere sententiam possunt. Quorum exempli causa unum illud est: 'Quintius postero die ad Nicæam venit,' quo loco subaudiendum est 'iterum,' ut recte Glareanus intellexit: habet enim Polybius πάλιν. Alterum, quod, cum ait, 'Rex cum duobus, quos pridiē adhibuerat,' Apollodorum et Demosthenem intelligit, de quibus laborat Glareanus. Tertium, quod, cum ait, 'litus ad Thronium,' recte habet. Nam etiam κατὰ Θρόνιον αἰγιαλὸν edit Polybius, quamquam in veteribus libris est *Athonium*. Reliqua ejusmodi sunt, quæ, si diligentius comparentur, cum voluptatem, tum utilitatem afferre ei, qui id fecerit, incredibilem possint. *Sigon.*

Philippi nullus usquam nec nuncius ab eo per aliquot horas veniebat] Videtur, delendam præpositionem esse. *J. F. Gron.* Quid si *Philippus nullus usquam: nec nuncius ab eo?* Cicero ad Att. XI. 24. 'Philotimus non modo nullus venit, sed ne per literas quidem, aut per nuncium certiorem facit me, quid egerit:' et XIV. 3. 'Corumbus Balbi nullus adhuc.' Etiam tentari potest 'Philippi nihil usquam.' Cap. 21. 'Philippi præter

legatum videmus nihil.' *Duk.* Vulgatum *nullus nuncius Philippi ab eo,* id est a Philippo, omnino admitti nequit. Præpositionem autem *ab* invitis codd. cum Gronov. delere audacius existimo. Lenius multo remedium est, si cum Dukero legamus *Philippus,* pro *Philippi.* Nonnihil juvat Gaertn. *Philippo* exhibens, in quo ita pro *Philipp9* facili errore scribi potuit. Præsertim autem firmat Polyb. lib. XVII. cap. 8. Ὁ δὲ Φίλιππος οὐ παρεγίγνετο. Præterea *Philippo vero ullus usquam* Gaertn. An igitur *Philippus vero nullus usquam?* Eamdem particulam non neglexit Polyb. licet noverim Livium non omnia ita minima ad apicem transtulisse: certe hoc loco quod sequitur, 'nec nuncius ab eo per aliquot horas veniebat,' addidit de suo Livius, non vero a Polyb. sumsit. Deinde *umquam* Lov. 2. 3. et Gaertn. a m. pr. *usque* Lov. 1. Male. Sæpe 'nullus usquam' junguntur. Supra III. 68. 'In concordia ordinum nullos se usquam esse vident.' Cicero ad Att. VII. 21. 'Cognovi, nihil in consulibus, nullum usquam delectum.' pro Flacc. c. 21. 'Cui nullus esset usquam consistendi locus.' Præterea *per aliquas horas* Lov. 1. 6. et Voss. Vide ad c. 10. § 12.

§ 4 *Vulgo credebatur, de industria rem in serum tractam*] *Vulgo credebat* Voss. Vide ad X. 10. § 1. *Vulgo credebant* Harl. et Mead. 1. Vide ad XXXVIII. 40. § 1.

§ 5 *Cum imperatore Romano liceret sibi conloqui*] Id sane jam pridem fecerat, et potuit quoque adhuc facere. Sed vim orationi summam addunt Mss. inque iis Thuan. *cum ipso imperatore Rom.* quod non meretur negligi: solum enim vult, nullis sociis cinctum. XXIII. 42. 'Hostes populi Romani fuimus primum per nos ipsi; postea Pyrrho regi nos adjunximus.' *Jac. Gronov.* Non necesse quidem est inseri *ipso,* quum dicat 'summotis aliis:' nec tamen rejici debet, propter auctoritatem Mstorum. *Duk.* Primus est Gruter. qui in ultima ed. *ipso* omisit. Non modo reliquæ edd. antiquiores, sed et omnes codd. nostri cum Hearnii L. 1. N. et Crevierii Victor. prænomen illud agnoscunt: contextui igitur restituendum est, quod jam fecit Crevierius; et quidem unice, quia id jubent omnes hi testes, ut monuit Dukerus, non vero quasi illa vox sententiam adjuvaret, ut aliis visum est. Paullo ante *petendo, inde submotis aliis* Voss. Ut ita vocula *ut* per ellipsin subintelligatur; quæ sæpius post verba 'orare, precari, petere, postulare, poscere, rogare,' et similia omitti solet. Vide ad III. 45. § 10. VII. 13. § 10. XXXIV. 24. § 4. XXXVI. 4. § 6. XL. 35. § 5. Unius tamen testis fides non satis firma est, ut ideo lectio recepta mutetur.

§ 7 *Cum A. Claudio præfecto et tribus tribunis militum*] Vet. lectio *cum Appio Claudio tr. mil.* Gelen. Vide num *Ap. Claudio* legendum. *Glarean. Cum præfecto Claudio tribus militibus.* Voss. et Lov. 1. *cum præfecto Claudio tribuno militum* Lov. 2. 3. et 6. *cum A. præfecto Claudio tribuno militum* Lov. 4. Mead. 1. et Gaertn. *cum A. Claudio præfecto et tribus tribunis militum* Lov. 5. et edd. ante Gelen. nisi quod vocem *tribus* ex ed. Rom. principe non laudet Hearnius. Gelenium veram lectionem revocasse certum est: eo enim ducunt plerorumque codd. vestigia; eamdemque servasse videntur Harl. et Mead. 2. ex quibus nihil in excerptis notatur. Paullo ante § præc. *dein quum haud absisteret* Lov. 4. Vide ad III. 3. § 6. *Deinde quum haud desisteret* Lov. 2. Male. VII. 25. 'Absisterent imperare iis, quorum auxilió egerent.' XXXVI. 35. 'Ne ingratis quidem benefacere absistam.'

§ 8 *Cum duobus, quos pridie adhibuerat*] Qui sint illi duo, scire velim, cum initio prioris diei colloquii ita habeatur c. 32. 'Erant cum eo principes Macedonum, et Achæorum ex-

sul, vir insignis, Cycliadas.' Ut non immerito et hunc et præcedentes locos mutilos quis credat. *Glar.* Vide ad c. 32. § 10.

Quum aliquamdiu secreto locuti essent] 'Secreto loqui cum aliquo' dicunt Horat. Sat. I. 9. 67. 'Nescio quid secreto velle loqui te Aiebas mecum.' Et Val. Max. VI. 3. 11. 'Quod illam in publico cum quadam libertina vulgari secreto loquentem viderat.' Itaque cogitabam, fortassis scriptum fuisse *secreto collocuti*, et tres priores literas hujus vocis in duabus postremis præcedentis, et prima sequentis latere. Cicero ad Att. VII. 8. 'Ab hora octava ad vesperum secreto collocuti sumus.' Et 'secreta colloquia' sæpe apud Livium et alios. Sed nihil muto, vetantibus Mss. *secreto loqui* dicunt Plinius et Seneca, nec addunt 'cum aliquo.' Vide Lips. ad Plinii Paneg. c. 2. *Duk.*

§ 9 *Quinctius hæc retulit ad socios: Romanis eum cedere*] *Hoc retulit* Voss. et Lov. 3. Tum *ad socios Romanorum: eum cedere* omnes codd. mei, Hearnii L. 1. et edd. ante Aldum. Mox *ac si qui sint captivi* Voss. Lovel. 1. 2. 6. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. *ac qui sint capti* Lov. 3.

§ 12 *Quibus cessurus, aut non cessurus*] *Quibus aut cessurus, aut non cessurus* Gaertn. Antea § præc. *non Argis modo, sed Corintho* Lov. 2. et Harl. Vide ad II. 6. § 1.

§ 13 *Plus enim amitti in iis, quam adquiri*] Quid illud *in iis* referat, apud me nondum planum est. *Glar.* Τὰ *in iis* desunt in Lov. 3.

Caussas certaminum deponere] Scribe *caussas certaminum defore.* J. F. Gron.

Cap. XXXVI. § 1 *Quum hæc toto ex concilio certatim omnes vociferarentur*] Τὸ *hæc* deest in Lov. 1. 6. et Voss. sed vox *certatim* in Hearnii L. 1. Mox etiam *quoque* in Voss. Lov. 1. et 6. a m. pr. verum *est* in Lov. 3.

§ 2 *Ut rem totam in posterum diem differret*] Hic etiam *totam* non adparet in Lov. 5. et edd. Rom. 1472. ac Parm. Tum *differat* legit Voss. et Lov. 2. *referret* Gaertn. Mox *persuasurum esse, aut* Harl.

§ 3 *Litus Athonium conloquio destinatur*] Lege *Littus ad Thronium.* Est enim in eo sinu hujus nominis oppidum. *Gelen.* Vide num *ad Thronium* legendum, cujus hoc in loco cum aliis meminit Strabo l. IX. p. 426. ubi et de 'Nicæa.' Nam de 'Atho' intelligere, plane ineptum est, quod tamen quidam somniant. *Glarean.* Virorum doctorum conjecturam auctoritate Polybii firmari, Sigonius docuit ad cap. præc. § 2. *Arthonium* habet Lov. 6. *ad Torvum* Gaertn. *ad Thomum* Lov. 3. *ad Thonium* Voss. Lov. 1. et Mead. 1.

Ne spem pacis turbare vellent] *Conturbare* Lov. 5. et edd. Aldo priores, invitis reliquis scriptis.

§ 4 *Legatos Romam ad senatum mittere*] *Legatos mittere Romam ad senatum* Voss. Lov. 2. 3. 6. Harl. et Mead. ambo. Vox *Romam* exsulat a Lov. 1. et 4. quemadmodum mox pronomen *se* a solo Lov. 1. Postea etiam § seq. particula *enim* non adparet in Lov. 1. 6. et Voss.

§ 7 *Quæ cum rege ipsi pepigissent*] Quia non valde probabile est, senatum eo tempore, quo sibi Græcos adjungere maxime cupiebat, non voluisse, illis licere quidquam sine sua auctoritate pacisci, vel, si non voluisset, id palam ostendisse; oratio hæc Quintii non satis tempori conveniens, et alienandis, quam conciliandis, Græcorum animis aptior esse videtur. Hinc dubito an melius sit *quæ cum rege ipse pepigisset*, hac sententia: nihil ista dilatione hac tempestate anni amittitur; nam si quæ ipse vel vobis, vel Romanis pepigissem, tamen nihil eorum sine senatus auctoritate ratum foret. *Duk.* Ut ita legi possit, non inpedit Polyb. XVII. 9. Κυρωθῆναι μὲν γὰρ οὐδ᾽ ὡς εἶναι δυνατὸν οὐδὲν τῶν νῦν λεγομένων ἄνευ τῆς συγκλήτου.

§ 8 *Ad edocendum senatum, ne fraude regis caperetur*] *Caperentur* Lov. 1. 6. et Voss. quam locutionem Livio familiarissimam esse, vidimus ad IV. 58. § 4. Paullo ante *In hac sententia, &c. concesserunt* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. et Mead. ambo. *In hac sententia consenserunt* Gaertn. Sed 'concedere' et 'consentire' passim in Mss. confundi, vidimus ad IX. 7. § 7.

§ 10 *Utque speciem legationis adjiceret*] Immo *legationi*. Lib. XXXIV. c. 52. 'Præbuerunt speciem triumpho, capitibusque rasis secuti, qui servitute exempti fuerant.' *J. F. Gron.* *Legationi*, ut Gronov. emendat, in uno superest Harl. Supra IX. 40. 'Cujus triumpho longe maximam speciem captiva arma præbuere.' Eam igitur lectionem recepi. Verum, si cum his conferamus verba Polybii, Livium vel ab eo diversa tradere, vel corruptum circumferri patebit. Verba Polyb. sunt XVII. 10. Καὶ τὸν μὲν Ἀμύνανδρον εἰς τὴν Ῥώμην ἐξέπεμπε παραχρῆμα, γινώσκων αὐτὸν, &c. φαντασίαν ποιήσοντα καὶ προσδοκίαν διὰ τὸ τῆς βασιλείας ὄνομα. Id vult Polybius, Quinctium legationi Romam mittendæ speciem quæsivisse ex eo, quod inter legatos fuerit Amynander rex: at verba Livii, ut nunc eduntur, inde speciem quæsitam narrant, quod tres additi sint legati Romani. Superest tamen ratio, Polybium et Livium in concordiam redigendi, si hujus membranas antiquas sequimur, quæ *ut speciem*, omisso copulativo *que*, legunt. Certe ita inveni in Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. Mead. utroque, et Gaertn. Scribendum igitur puto, *cum sociorum legatis Amyn. Ath. regem, ut speciem legationi adjiceret, et* (hanc voculam addidi) *Q. Fabium, &c. misit.* De meo, inquam, adjeci voculam *et*, quæ facile excidere potuit ob ultimas literas præcedentis *adjiceret*. Vide ad XXXV. 41. § 7. Similiter copulam *que* delendam, et ita speciem legationi adjectam per Amynandrum, legatum missum, viderunt etiam Jac. Perizon. in margine Livii sui, Duker. et Crevier. quorum postremus se id fecisse testatur auctoritate Msti Victor. Ubi vero addidi voculam *et*, idem potius interposuit particulam *mox*, quia Polyb. Amynandrum παραχρῆμα missum dicit, μετὰ δὲ τοῦτον tres illos Romanos. Videri posset, apud Polyb. minima mutatione legendum esse μετὰ δὲ τούτου, nisi revocaret παραχρῆμα. Nunc igitur iterum dicendum, quod jam antea monui, non semper minimas apices Polybii Livium Latine reddidisse, sed paullo liberius vertere solitum fuisse: certe hic tradit, Amynandrum *cum sociorum legatis* missum esse, in quo Polybius non præivit. Tandem longe facilius *et* ob caussam datam intercidere potuit, quam *mox*.

Et Q. Fulvium, et P. Claudium misit] Vet. libri habent *Ap. Claudium*. Polybius *Ap. Claudium Neronem*. Verba ejus sunt XVII. 10. Καὶ τὸν μὲν Ἀμύνανδρον εἰς τὴν Ῥώμην ἐξέπεμπε παραχρῆμα, γινώσκων αὐτὸν εὐάγωγον μὲν ὄντα, καὶ ῥᾳδίως ἐξακολουθήσοντα τοῖς ἐκεῖ φίλοις, ἐφ' ὁπότερα ἂν ἄγωσιν αὐτόν· φαντασίαν δὲ ποιήσοντα καὶ προσδοκίαν διὰ τὸ τῆς βασιλείας ὄνομα· μετὰ δὲ τοῦτον ἐξέπεμπε τοὺς παρ' αὐτοῦ πρέσβεις, Κόϊντόν τε τὸν Φάβιον, ὃς ἦν αὐτῷ τῆς γυναικὸς ἀδελφιδοῦς, καὶ Κόϊντον Φούλβιον· σὺν δὲ τούτοις Ἄππιον Κλαύδιον ἐπικαλούμενον Νέρωνα. Ejusdem Ap. Claudii Neronis meminit etiam post lib. XXXIIII. [forte XXXIII. 42.] Livius. *Sigon.* *Q. Fabium*, pro *Q. Fulvium*, Voss. et Lov. 1. in qualem cod. etiam incidisse videtur scriba Hearniani L. 1. atque inde factum esse, ut reliquis omissis daret *adjiceret, et Q. Fabium et Ap. Claudium misit.* Sed *Fulvium Quintum*, vel *Quintium* Lov. 2. et 6. Deinde *P. Claudium* solus Lov. 5. *M. P. Claudium* Lov. 2. *A. P. Claudium* Mead. 1. *A. præfectum Claudium* Lov. 4. *App. præfectum Claudium* Lov. 1. *App. Fecium Claudium* Voss.

Reliqui recte *Ap. Claudium.*

CAP. XXXVII. § 1 *Ut ventum Romam est, &c.*] Hæc a Polybio quoque sumpta sunt, cujus hæc verba sunt (lib. XVII. cap. 11.) εἰσελθόντες εἰς τὴν σύγκλητον πάντες, κατηγόρουν ἀποτόμως τοῦ Φιλίππου· τὰ μὲν οὖν ἄλλα παραπλήσια τοῖς καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν βασιλέα πρότερον εἰρημένοις ἦν· τοῦτο δ' ἐπιμελῶς ἐντίκτειν ἐπειρῶντο τῇ συγκλήτῳ πάντες, διότι τῆς Χαλκίδος καὶ τῆς Κορίνθου καὶ τῆς Δημητριάδος ὑπὸ τῷ Μακεδόνι ταττομένων, οὐχ οἷόντε τοὺς Ἕλληνας ἔννοιαν λαβεῖν ἐλευθερίας· ὃ γὰρ αὐτὸς Φίλιππος εἶπε τοῦτο, καὶ λίαν ἀληθὲς ἔφασαν ὑπάρχειν· ὃς ἔφη τοὺς προειρημένους τόπους εἶναι πέδας Ἑλληνικάς. Idem fere de compedibus Græciæ, quas πέδας Græci vocant, Plutarchus in Quintio p. 374. *Sigon.*

Ceterum eorum oratio conviciis regis consumta est] *Cætera*, non *Cæterum.* Gelenius. *Ceterum* in uno superfuit Lov. 3. *Cuncta* in Lov. 2. *Cetera* in omnibus reliquis meis, et edd. Camp. Rom. 1472. et Parm.

§ 2 *Moverunt eo maxime senatum, demonstrando*] Recidendum τὸ *eo*. J. F. Gron. Τὸ *eo* soli meorum retinent Lov. 5. et Mead. 2. ex quibus in excerptis nihil notatur. *Moverunt eum maxime* legunt Lov. 1. 4. et Mead. 1. *Moverunt enim maxime* Voss. Lov. 2. 3. 6. Harl. Gaertn. et Mead. 1. in margine. An legendum *Moverunt v'o*, vel *vero, maxime?* Jac. Perizon. ad marginem Livii voculam *eo* retinendam censebat. Nam *demonstrando* quasi per adpositionem additum intelligi debere.

§ 3 *Corinthum in Achaia rex teneret*] Ipse Philippus antea fassus est, non Argis modo, sed etiam Corintho, se Achæis cessurum. Quare non video quid hic invidiæ faciat, aut quare sit Corinthus apposita; ad picturæ ostensionem fortassis, et quia etiam reddita, rursus occupari facile poterat in posterum: hoc timentes sociorum legati, eam quoque connumerarunt. Sed in legatorum responso mirum, ne hanc quidem nominatam. *Glar.* Si quid hic a Livio commissum, ut Glareanus objicere videtur, idem antea commissum est a Polyb. quem Livius secutus est, ut ex verbis ejus ad initium hujus cap. a Sigonio laudatis patet.

§ 4 *Philippum, non contumeliosius, quam verius, compedes eas Græciæ adpellare*] Vid. Victor. Var. Lect. XII. 9. et Casaub. ad Strab. IX. p. 428. *Duk.*

§ 5 *Legati deinde regis intromissi, &c.*] Polybius ibid. sic: Οἱ δὲ παρὰ τοῦ Φιλίππου παρεσκευάζοντο μὲν ὡς ἐπὶ πλεῖον ποιησόμενοι τοὺς λόγους, ἐν ἀρχαῖς δ' εὐθέως ἐκωλύθησαν· ἐρωτηθέντες γὰρ, εἰ ἀποχωροῦσι τῆς Χαλκίδος, καὶ Κορίνθου, καὶ Δημητριάδος, ἀπεῖπαν μηδεμίαν ἔχειν περὶ τούτων ἐντολήν· οὗτοι μὲν οὖν ἐπιτιμηθέντες, οὕτω κατέπαυσαν τὸν λόγον· ἡ δὲ σύγκλητος τοὺς μὲν ὑπάτους ἀμφοτέρους εἰς Γαλατίαν ἐξαπέστειλε, τὸν δὲ πρὸς Φίλιππον πόλεμον ἐψηφίσατο κατάμονον εἶναι, δοῦσα τῷ Τίτῳ τὴν ἐπιτροπὴν ὑπὲρ τῶν Ἑλληνικῶν. *Sigon.*

Quum mandatum sibi de his nominatim negarent quidquam] Scripti *quum mandati sibi de his nominatim negarent quidquam.* Intelligitur substantivum verbum. Amat autem genus illud Livius, et restituimus ex Mss. XXIX. 18. 'Nec tamen illi unquam postea prosperi quidquam evenit.' Eodem c. 21. 'Ut quod sui quisque cognosceret, prenderet.' XXXI. 33. 'Neque eo magis explorati quidquam retulerunt.' XXXIV. 18. 'Nec quidquam in exercitu suo præcipui, præter honorem atque imperium, haberet.' Lib. XXXIX. cap. 30. 'Prætores Romani omne id temporis contrahendis ex civitatibus sociis Hispanorum auxiliis, &c. consumserunt.' Sic Naud. integre. Barber. et Petav. *omne id opus:* vulgo *id tempus:* quæ varietas indicio, non sanum esse locum. XLII. 24. 'De quibus nihil mandati haberet.' Ovid. Fast. I. 45. 'Ne tamen ignores variorum jura dierum, Non habet of-

ficii Jupiter omnis idem:' sic vetustissimæ membranæ Petavianæ. Vulgo *officium*. Idem in epistola Hypermnestræ XIV. 81. 'Fert male cognatæ jacturam mortis in uno, Et queritur facti sanguinis esse parum:' sic Mss. plures melioresque: non *factum*. Palladius Junio tit. VII. 'Solent hoc signi et, cum pugnaturæ sunt, facere:' sic Mss. at editi *hæc signa*. A. Gellius IX. 12. 'Metus quoque et injuria, atque alia quædam id generis sic utroqueversum dici possunt:' ita quoque membranæ Petav. non *id genus*. J. F. Gron. *Mandati quidquam* etiam Voss. Lov. 2. 3. 4. 6. Mead. ambo, Gaertn. et Hearnii L. 1. ac N. Supra XXII. 40. 'Ne unde raperet quidem, quidquam reliqui erat.' Lib. XXXI. c. 39. 'Nec aperti quidquam erat, quod peteret.' c. 45. 'Prædæ nec erat quidquam.' XXXVIII. 22. 'Eo minus vani quidquam intercideret teli.' Similiter 'quidquid Patrum' II. 35. 'quidquid Deorum' III. 25. 'quidquid sancti' XXXI. 24. 'quidquid diri' Auctor Epit. Liv. l. XLIV. 'quidquam hostium;' vide ad II. 7. § 3. 'quod sui;' vide ad XXIX. 21. § 5. 'quid integri;' vide ad XXX. 12. § 20. Pari modo 'hoc solatii;' vide ad XXX. 13. § 13. 'id cognominis;' vide ad VII. 26. § 12. 'idem supplementi;' vide ad XXXVI. 2. § 9. 'aliquid indefensi' XXVI. 5. § 7. Similia alia vide apud viros doctos ad Val. Max. II. 9. princ. et Burm. ad Phædri II. 1. 9. et IV. 25. 5.

§ 6 *Quod ut satis adparuit*] Scio τὸ *quod* interdum παρέλκειν: sed hic scribendum *Quo ut satis apparuit*. J. F. Gron. Non adversarer Gronovio, si vel unus codex ei suffragaretur. Nunc potius, eo dissentiente, τὸ *quod* hic παρέλκειν existimo; de quo vide ipsum Gronov. ad XXVII. 7. § 6. Ita XLI. 10. 'Quod quum consulis imperio dicto audientes futuros sese dicerent, quum is more majorum, &c. profectus ab urbe esset, &c. catenas poposcit:' ubi vide Jac. Gronov. Plin. Hist. N. XVIII. 23. 'Quod ut hanc quoque curam determinemus, justum est, singulas vehes fimi denario ire.' Virgil. Æn. X. 631. 'quod ut o potius formidine falsa Ludar, et in melius tua, qui potes, orsa reflectas.' Præsertim *quod* cum *si*, *ubi*, similibusque abundare, vidimus ad II. 29. § 8. Certe hoc loco *Quod* superest in omnibus meis, nisi quod *Qui* sit in Lov. 2. quod forte positum existimari potest pro *Cui*: solent enim sæpius ita peccare librarii. Vide ad IX. 34. § 14. Crevier. etiam vel vulgatum servandum, vel potius *Cui* legendum existimat.

Quam quæ omni Græcia decedi nunciaret] *Qua omni Græcia decedi* Lov. 2. Harl. Mead. 1. et Gaertn. *quæ omni Græcia decedere* Lov. 3.

CAP. XXXVIII. § 2 *Ipse haberet. Philocli*] Ita Francof. 1578. primi distinxerunt, quos recentiores secuti sunt; quum tamen majori distinctioni ibi locus esse nequeat. Ejus itaque loco minorem interpunctionem substitui, quod et Crevier. fecisse video.

Adjicit ad pignus futuræ regi cum tyranno amicitiæ] Hoc forsan ita accipi potest, ad primum hoc pignus futuræ amicitiæ, traditionem nempe Argorum, adjicit alterum, nuptias filiarum regis cum filiis tyranni. Sed magis credo, delendum esse *ad*, et pignus dici ipsas nuptias, quas Philocles nomine regis tyranno pollicebatur, quæ essent pignus futuræ amicitiæ. Nam affinitates solent esse pignora amicitiæ. Cicero pro Cluent. c. 67. 'Ceteri, novis affinitatibus adducti, veteres inimicitias sæpe deponunt: illa sibi ad confirmandas inimicitias affinitatis conjunctionem pignori fore putavit.' Et in hoc genere loquendi sæpe omittitur præpositio. Curt. IV. 10. § 11. 'Dextram tuam amplexus, reconciliati pignus animi, convivio quoque interfui.' Tacit.

Hist. IV. 61. 'Pauci centurionum tribunorumque in Gallia geniti reservantur, pignus societatis.' Justin. II. 15. 'Legatos eorum in hoc pignus Athenis retentos.' XXII. 3. 'Sicut ab initio Syracusæ, pignus societatis sint traditæ.' Ita bene J. F. Gronovius ex conjectura, pro vulgato *in pignus*. Duk. Vulgatum commode servari posse existimo, idque convellere non conarer, nisi eo me ducerent Lov. 1. 6. et Voss. qui legunt *adjicit id pignus*. Amicitiam cum Nabide firmarat Philippus ei tradendo urbem Argos: ejus autem futuræ ac duraturæ id pignus adjicit Philocles, regem filias suas filiis Nabidis matrimonio daturum. Præterea *futuræ regis cum tyranno amicitiæ* omnes quos adhibui Mss. Hearnii L. 1. et edd. antiqq. pro quo Froben. 1535. *regi* substituit.

§ 5 *Caussam despoliandi eos nactum ratus*] Pall. et antiq. ed. *caussam se spoliandi eos nactum ratus*. Gebhard. *Despoliandi* operarum errore primum in edd. Gruteri adparuit. Omnes non tantum priores, verum etiam codd. scripti *se spoliandi* præferunt, quod recte Gronov. retraxit. Infra c. 40. 'Quum ipse viros spoliasset, ad feminas spoliandas uxorem Argos remisit.'

Traderet, ubi vellet, urbem, Philocli ait. Sic nocte] Syncera lectio, *tradere, ubi vellet, urbem, Philoclem jussit. Nocte, &c.* Gelen. Pall. *tradere, ubi vellet, urbem Philocleum. Sic nocte.* Prisca ed. *traderet, ubi vellet, urbem, Philocli ait. Sic nocte, &c.* Gebhard. Solus Lov. 5. primis edd. adsentitur. *Tradere ubi velle urbem Philocleum: sic nocte* legit Voss. neque aliter Lov. 1. et 6. nisi quod prior omittat *ubi*, posterior ejus loco *sibi*, et *Philoclem* legat. *Tradere sibi jussit urbem Philoclem: sic nocte* Lov. 2. Reliqui codd. priorem partem *tradere, ubi vellet, urbem* exhibent: posteriorem *Philodem: sic noôte* Lov. 3. *Philocleum: sit nocte* Lov. 4. *Philocleum: sic nocte* Mead. 2. *Philoclemum: sic nocte* Mead. 1. *Philodemum: sic nocte* Gaertn. *Philoclem dixit: sic nocte* Harl. *Philodem jussit: sic nocte* Hearnii L. 1. *Philodes* pro *Philocles* perperam etiam præferunt scripti XXXI. 16. § 2. c. 26. § 1. et alibi, literis *cl* perperam in *d* coalescentibus. Vide ad X. 24. § 2. *Philoclis* frequens mentio apud Polyb. et Liv.

§ 6 *Occupat superiora omnia loca: portæque clausæ*] Vet. lib. *portæ clausæ*. Sigon. Aliquid asperitatis habet oratio, et video nonnihil variare scriptos. Si rectum est, quod Sigonio placet, et ex uno suorum adfert Hearnius, melius legeretur, *acc. in urbem tyr. prima luce occupat superiora omnia loca*, abjecto verbo substantivo *est*. Duk. *Occupat superiora loca* Hearnii L. 1. *occupat omnia superiora loca* Lov. 2. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Tum *portæ clausæ*, sine copula, Harl. et Hearnii L. 1. *portæ vero clausæ* Lov. 3.

§ 7 *Pecuniæ imperatæ ingentes: qui non cunctanter contulere*] *Pecunias in promptu ingentes qui non cunctanter* Lov. 6. Male. 'Imperare pecunias' inlustravimus ad IX. 43. § 21.

§ 8 *In servilem modum lacerati atque extorti*] *In servilem morem* Lov. 2. et Harl. Vide ad XXVII. 4. § 13. Duæ postremæ voces non adparent in Lov. 5. et edd. Camp. Rom. 1472. ac Parm. Paullo ante τὸ *sunt* exsulat a Lov. 2. 4. Harl. Mead. utroque, et Gaertn. Tum *occultare*, pro *occulere*, legit Lov. 6. Male. XXV. 8. § 5. 'Ceteri silva prope viam se occuluerunt:' ubi pariter variant quidam codd. XXXIII. 1. 'Hastatos, sequentes procul, amfractus viarum vallesque interjectæ occulebant.'

§ 9 *Rogationem promulgavit*] *Rogationes* conjicit Crevier. quum mox duæ memorentur. Nihil mutant codd. Paullo post *agro viritim dividundo* Voss. Deinde *novandis rebus* Lov. 6.

CAP. XXXIX. § 1 *Postquam in potestate Nabidis Argivorum civitas erat*] Hæc vox *Nabidis* non est in archetypo, et absque ea satis constat sententia. *Gelenius.* Vet. lib. *Posteaquam in potestate Nab. Arg. civitas erat.* Sigon. Gelenii codd. ad quorum bonitatem non adspirant Sigoniani, Barberin. Pet. Oxon. refutant τὸ *Nabidis.* Et mihi quoque rectius abesse videtur, quia statim sequitur 'nihil ejus memor tyrannus.' Andreas quoque Romæ *in potestate Argivorum civitas.* In Tarvisina jam adjectum *Nabidis* video. *J. F. Gron.* Ex omnibus scriptis nostris solus Harl. *Nabidis* admittit: quæ vox etiam exsulat ab Hearnii L. 1. et N. Ex editis vero jam ante Tarvisinas adparuit in Mediol. 1480. et Parm. Præterea *in potestate* Voss. Lovel. 2. 6. et Gaertn. Vide ad II. 14. § 4. Mox *ejus* deest in Lov. 4. cujus loco *eorum* legit Lov. 6. Deinde *eam* omittit Lov. 3. Tum *et in quam conditionem* Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. Harl. Mead. ambo, et Gaertn. Sed vide ad II. 19. § 8. *Qua conditione,* omissis etiam duabus voculis, Lov. 6.

§ 2 *Legatos Elatiam ad Quinctium, &c. mittit*] Prima vox abest a Lov. 1. et Gaertn. quam facile omitti permitterem, si plures id vellent codd. Simplex enim 'mittere' sæpe est mittere legatos. Vide ad VII. 31. § 3. et IX. 16. § 3. vel pro missis literis, aut nunciis indicare. Vide ad VIII. 23. § 1. Mox *sibi* deest in Voss. cujus loco *se* obferunt Lovel. 1. 6. et Gaertn.

§ 4 *Quas iis forte diebus*] Adjecimus pronomen *ipsis,* vetus exemplar secuti; *iis ipsis.* Gelen. Ex hac Gelenii nota nihil aliud colligi potest, quam ipsum emendasse *iis ipsis forte diebus.* Verum Froben. ex ejus mente a. 1535. edidit *iis forte ipsis diebus,* ut est in Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. et Mead. utroque. 'Is ipse' inlustravi ad II. 5. § 5. et XXVIII. 8. § 8. quibus locis etiam laudavi quædam exempla, ubi inter *is* et *ipse* alia vox interponitur. *Quas ipsis forte diebus* Gaertn. de quo vide ad v. 43. § 4. hic tamen unum illum non sequor. Priscis edd. ex omnibus meis unus adhæret Lov. 5. ex Hearnii codd. L. 1. Mox *transivit,* pro *transmisit,* Lovel. 2. Mead. 1. Gaertn. et Harl. in margine, ex librariorum glossa. Exempla alia vidimus ad XXI. 20. § 9. Adde XXXI. 7. § 12. XXXVII. 16. § 14.

§ 6 *Haud procul urbe Hyecenica vocatur*] Idem exemplar habet *Haud procul urbe Mycenica,* non *Hyecenica.* Gelen. Id nominis [*Hyecenica*] apud neminem authorem invenio. Fortassis autem vel *Heræa,* vel *Nemea* legendum: at nihil assevero. Quidam *Mycenica* legunt, qua ratione moti, mihi ignotum. *Glar.* Rationem tamen, qua motus Gelenius *Mycenica* legebat, ipse indicavit: eam nempe lectionem ostentasse exemplar vetus. Meorum plures haud multum abeunt. *Procul urbem Ycenica* legunt Voss. et Lov. 4. *procul urbem Ytenica* Mead. 1. et Gaertn. *procul urbem Hycenica* Mead. 2. In reliquis est *urbe Itenica, Icenica,* vel *Yenica:* quæ omnia, ut et ipsum, quod est in priscis edd. et Lov. 5. *Hyecenica* persuadent, veriorem Gelenii, quam Glareani, conjecturam esse. Præterea quod *Heræa* ejus, quæ longius Argis abest, in Arcadia ad Alphei ripas prope Elidis fines sita, huc convenire nequeat; cujus loco memorare debuisset *Heræum.* Ejus meminerunt in Argolide Strab. VIII. 368. et Paus. in Corinth. c. 17. Ceterum scitam hanc brevitatem sermonis ita exponendam esse, ac si dixisset, 'Haud procul urbe locus est, qui Mycenica vocatur,' docuit Gronov. ad XXX. 7. § 6.

§ 7 *Cum auxiliaribus paucis venit. Tyrannum ibi, &c. invenerunt*] Jac. Perizon. ad marginem Livii conjecit, ejecta voce *venit,* orationem uno ambitu hoc modo formandam esse: *cum*

aux. paucis, tyrannum ibi cum omn. copiis opperientem invenerunt. Verum codd. eamdem vocem constanter servant.

§ 8 *Progressus armatus cum satellitibus est*] Vossianus et alii augent *armatus cum satellitibus armatis est.* Idem facit quoque Thuan. nisi quod *armatus.* Et genuinum illud puto. Etsi enim satis per se pateat satellites armatos fuisse, tamen sic expresse rursum Livius XXXIV. 27. 'Eorum concioni satellites armatos circumdedit.' Lib. XXIV. cap. 5. 'Conspexere purpuram ac diadema ac satellites armatos.' Et cur mox ipse? 'armatus ipse armatisque septus.' *Jac. Gron.* Similiter omnes mei legunt, et Crevierii Victor. quin et, si viri docti priores edd. diligentius consuluissent, eas omnes vocem *armatis* servare deprehendissent usque ad ultimam Gruteri; quæ prima nullam ob caussam omisit. Simpliciter 'armati' pro 'satellites' dixit Livius I. 49. 'Conscius deinde male quærendi regni ab se ipso adversus se exemplum capi posse, armatis corpus sepsit.' Similiter, ut hic 'satellites armati,' οἱ δυρυφόροι τὰ ὅπλα ἔχοντες, Xenoph. Hist. Græc. IV. 527. Καὶ οἱ δορυφόροι τὰ ὅπλα ἔχοντες παρηκολούθουν σπουδῇ. Non multum differunt 'stationes armatæ' XXXII. 16. 'præsidium armatum' XL. 34. XLII. 65. et XLV. 29.

Cum fratre et duobus tribunis militum inermibus: item regi prætor Achæorum] Idem exemplar habet *inermes item regi,* non *inermibus.* Gelen. Lectio, quæ ante Gelenium exstitit, in solo superest Lov. 5. *inermis* habet Mead. 2. *inermes* Lov. 2. 3. 4. 6. Harl. et Mead. 1. *inermi* Lov. 1. Voss. et Gaertn. quod recepi. Ita enim præcessit 'inermes Quinctius cum fratre;' et mox sequitur 'inermes Romanum imperatorem regemque.'

§ 9 *Neque enim se illos timere, dixit, sed exsules Argivorum*] Freinsh. cancellat τὸ *dixit.* Neque ego contra contendam. *J. F. Gron.* Freinsh. ita conjecit ad Curtii III. 4. § 11. Librarios τὰ 'dicit,' 'ait,' 'inquit,' et similia sæpe de se addidisse, dictum est ad XXIII. 45. § 6. Si itaque vel unius codicis auctoritas hanc emendationem firmaret, viris doctis adsentiri non abnuerem; nunc vero omnibus, quotquot consului, pertinaciter *dixit* servantibus, vocem illam ex contextu Livii malo exemplo ejectam puto, quam pristino loco restitui.

§ 11 *Mitteret secum auxilia. Auxilia se missurum dixit*] Voces modo usurpatas Livium repetere solitum fuisse, plurimis exemplis docui ad I. 3. § 9. quare sine codicum consensu loco huic controversiam non movissem. Verum solus tantum Lov. 5. hic stat cum editis. *Ea se amissurum* legit Mead. 1. *Ea se admissurum* Lov. 2. *Ea se missurum* reliqui omnes; quod probavi.

CAP. XL. § 1 *Ab ipsis Argivis, ut se defenderet, adcitum*] Pall. *ab ipsis Argivis, se defenderet, accitum,* excluso τῷ *ut.* Gebh. Eamdem voculam excludunt etiam Lov. 1. 2. 4. Harl. et Mead. ambo.

§ 4 *Achæorum et Lacedæmoniorum tyrannum in quatuor menses factis*] Pall. *tyrannum quatuor menses factis.* Gebh. Præpositionem *in* omittunt etiam omnes mei præter Harl. et Lov. 5. *quatuor mensibus* legit Gaertn. Insuper *Lacedæmoniorumque tyrannum* Lov. 4. et 6.

§ 6 *Hortantique, ut extemplo transiret*] *Orantique* Lov. 3. sollemni scribarum lapsu. Vide ad XXX. 7. § 7. Deinde § seq. *tentandum Acarnanum gentem* Voss. Lov. 5. et edd. ante Aldum.

§ 8 *Ibi et civitas novis honoribus veteres, &c.*] Cum hoc et seq. § conferendus est Polyb. in Exc. de Virtut. et Vitiis p. 1425.

§ 9 *Et decem millia medimnum frumenti*] *Modiûm frumenti* Voss. Lov. 2.

3. 5. 6. Harl. Mead. 1. et Gaertn. quod ex glossa indocti interpretis natum puto, quamvis non nesciam *medimnum* et *modium* multum differre. Librarios has voces confundere solitos fuisse, patet ex illis quæ notantur ad XXXVIII. 14. § 14. Ut vulgatum malim, inter alia efficit locus Polyb. laud. qui similiter μυρίους μεδίμνους πυρῶν. Mox *redit* Voss. Lov. 1. 4. Mead. 2. et Gaertn. Vide ad XXXVI. 35. § 1.

§ 10 *Firmato præsidio Argis*] Lege *firmatis præsidio Argis*. T. Faber. Sic Tacitus Ann. XIII. 41. 'Nec nobis id virium, quod firmando præsidio et capessendo bello divideretur.' In Agricola c. 4. 'Subactis nationibus præsidiisque firmatis.' Quæ nihil aliud quam *firmo collocando*, et *firmis collocatis*. Ex more tamen Livii magis *firmatis*. Lib. XXXV. c. 23. 'Oppidaque omnia maritima, quæ in Græciam versa erant, præsidiis firmavit.' Auctor Belli Africani c. 9. 'Ne maritima oppida post se vacua relinqueret, præsidioque firmata ad classim receptacula muniret.' Tacitus ipse in dicto Agricola cap. 23. 'Glota et Bodotria angusto terrarum spatio dirimuntur, quod tum præsidiis firmabatur.' Vide ad lib. XXI. cap. 57. *J. F. Gronovius*. Ita sine dubio sæpius, si non ubique, quod adfirmare non possum, loquitur Livius. Nec tamen eum refugisse credo, quod hic legitur. IV. 27. 'Pars militum portarum stationes firmant.' Et v. 23. 'Ad omnes aditus stationibus firmatis.' Nam quid, quod ad genus loquendi attinet, interest inter 'stationes firmare' et 'præsidium firmare?' *Duk*. Livium sæpissime dixisse 'firmare præsidio' dictum est ad XXI. 57. § 6. Verum hic uno ore codd. calamo et typis exarati vulgatum servant. Ceterum Livius hæc vertit ex Polyb. lib. XVII. ex quo petitum fragmentum superest in Exc. de Virtut. et Vitiis p. 1425.

§ 11 *Sed et postremo vestem mundumque omnem muliebrem ademit*] Vetus exemplar habet *sed postr. vestem quoque*, non *sed et postremo vestem*. Gelen. Gelenii Msto concinunt Voss. Lov. 1. 2. 3. 4. 6. Harl. et Mead. 2. *et postr. vestem quoque* legunt Mead. 1. et Gaertn. vocula *sed* omissa. Verum in illis ultima vocis *iis* primam literam τοῦ *sed*, vel, ut etiam barbari scribæ exararunt, *set*, intercepit: *sed ex postr. vestem* Lov. 5. et ed. Camp. *sed et postr. vestem* reliquæ ante Gelenium; cujus emendationem sequentes receperunt usque ad Gronov. qui edi jussit *sed et postr. vestem quoque*, utraque particula simul recepta, quod a recentioribus adoptatum est, quamvis neque mutationis caussam reddiderit, neque ex ullo cod. eadem lectio a quopiam prolata sit. Gelenii igitur emendationem reduxi. Præterea *cultumque omnem muliebrem ademit* Lov. 3. quod est ex glossa interpretis: *mundumque omnem ademit* Lovel. 2. Male. Infra XXXIV. 7. 'Mundiciæ, et ornatus, et cultus, hæc feminarum insignia sunt: his gaudent et gloriantur; hunc mundum muliebrem adpellarunt majores nostri.' Cic. in Œconom. apud Colum. XII. 3. 'Primum ea secrevimus, quibus ad res divinas uti solemus, postea mundum muliebrem, qui ad dies festos comparatur.' Paullo ante *inlustres* deerat in Lov. 6. vox *simul* in Harl. sequens *plures* in Lov. 3. errore librariorum. Ut enim hic 'singulis' obponuntur 'simul plures,' ita 'duo simul' XXI. 60. 'Malletque adversus singulos separatim, quam adversus duos simul, rem gerere.'

HDI
HW 2MOX R

